LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԻՐԻԿՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
MARDI 1 FÉVRIER 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3643 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին 50 Սանթիմ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԴՐԱՑԻՆ ԿԸ ԶԻՆՈՒԻ, ԻՍԿ ՄԵ՞ՆՔ...

Այս եղանակն է որ կը հնչէ երկիրէ երկիր, հետզհետէ աւելի գունաւորուելով, խտանալով, շեշտուելով :

Անշուշտ ճիշդ այս բառերը չեն որ կը գործածուին, բայց մէկ է իմաստը :

Այստեղ կ'ըսեն,— Դրացին կը գործէ, մենք անվերջ կը վիճինք: Ուրիշ տեղ մը, աւելի կոպիտ.— Դրացին թնդանօթ եւ օդանաւ կը դիզէ, մենք՝ խօսք եւ ծրագիր :

Կայ երրորդ շարք մըն ալ, որ վայրկեան չի կորսնցներ հարեւանին թարթափումներն ու ներքին խառնակութիւնները օգտագործելու, եւ չոգեալինդ գործելու համար :

Այս բոլորը մեքենաբար կը ստեղծեն մթնոլորտ մը, որ վատող, ամէն պարագայի մէջ անստուգութիւն կը բուրէ :

Երբեք այսքան չարաշուք համեմատութիւններ չէր ստացած «սրբազան եսասիրութիւնը» :

Առաջ, բնական ինքնապաշտպանութեան յաջորդած է ախտաւոր, պայթուցիկ մոլեռանդութիւն մը, որուն փաստերը հետացնելու համար՝ այլեւս անզօր կը համարուին սովորական միջոցները :

Այս անողոք իրականութիւնը անգամ մը եւս շեշտուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին 100րդ նստաշրջանին առթիւ, որ ապահովաբար պիտի վերջանայ սովորական քաշքշուքներով : Միշտ ի վնաս անոր որ իւղ չունի կանթեղին մէջ :

Այսպէս, օրակարգի խնդիրներէն մէկը, Ալէքսանտրէթի բնակչութեան ձեւակերպութեանց հարցը, որուն համար փոթորիկ բարձրացուց Թուրքիա, անուշի կապուեցաւ մէկ-երկու տեսակցութիւններով: Էնկիւրի օգտուելով արեւմտեան Եւրոպայի կացութենէն եւ մասնաւորապէս Ֆրանսայի բազմապրագ վիճակէն, յաջողեցաւ ընդունիլ տալ իր դիտողութիւններն ու պայմանները : Եւ արդէն կազմուած է նոր յանձնախումբ մը, ընտրական յանձնաժողովին տեղեկագիրը քննելու եւ Թուրքիոյ գոհացում տալու համար :

Մինչ այս մինչ այն, Թուրքիա կը շարունակէ գաղթական հոսեցնել դէպի Սանճաք, իր կասկածելի մեծամասնութիւնը բազմապատկելու եւ քուէ շահելու համար :

«Յառաջ»ի իրազեկ թղթակիցը շարք մը նամակներով լուսաբանեց պարզից այս նոր խաղը, այնպէս որ չենք ուզեր երկարել: Միայն թէ, այս առթիւ ալ կը յիշեցնենք, որ Սանճաքի Հայերուն առաջին պարտականութիւնն է արթնութիւն եւ լրջութիւն: Մանաւանդ որ, անխուսափելի են նոր անակնկալներ, ընտրական պայքարին առեն, յառաջիկայ ապրիլին :

Ազգաժողովին անանկութեան վերջին եւ աւելի փայլուն արարը կը կազմէ չինական պատերազմը :

Ինչպէս Եթովպիա, Չինաստան եւս Ժընեւի դուռներն ինկաւ, օգնութիւն խնդրելու, գոնէ դրամ եւ զէնք ճարելու համար :

Այս տեսակէտէն, թերեւս աւելի «բախտաւոր» եղան Եթովպիան եւ Սպանիան :

Առաջինը այն մխիթարութիւնն ունեցաւ որ 50 ազգեր հանդիսաւորապէս դիրք բռնեցին Իտալիոյ դէմ, եւ որոշ գործողութիւններ ալ տրուեցան,— թէեւ պատերազմը կը շարունակուէր անասեպատի՛ւ ունեցաւ ունկնդրութեան ընդունուելու : Բանաձեւեր մշակուեցան, յանձնաժողովներ կազմուեցան, զանազան որոշումներ ալ տրուեցան, — թէեւ պատերազմը կը շարունակուէր անասելի կատաղութեամբ, միեւնոյն ժողովուրդի զաւակներուն միջեւ, առանց խնայելու նոյնիսկ մանուկներուն եւ կիներուն ...

Մինչդեռ Չինաստանի բախտը ծուխ գնաց առաջին օրէն, նոյնիսկ թուղթի վրայ:

Անցեալ հոկտեմբերին Բրիւքսէլի մէջ ժողովի հրաւիրուեցան 9 պետութիւններ, որոնց մէջ նաեւ Ճափոնն ու Գերմանիան : Բայց գործը վիժեցաւ ինքն իրմով:

Այնուհետեւ Չինացիները սկսան ծեծել մեծ մայրաքաղաքներու եւ Ժընեւի դուռները: Եւ ահա վերջին ելքը.— Չորս գլխաւոր պետութիւններ որ անմիջական շահեր ունին Մայր Արեւելքի մէջ, ի զուր կը փորձեն բանաձեւ մը գտնել, գործնապէս միջամտելու եւ պատերազմը դադրեցնելու համար: Խ. Միութիւնը ամէն միջոց կը փորձէ, որպէսզի Անգլիա եւ Ֆրանսա համաձայնին եւ գործի ձեռնարկեն : Այս երկու պետութիւնները չեն ուզեր աւելի բարդացնել կացութիւնը, առանց Մ. Նահանգներու մասնակցութեան. իսկ այս վերջինն ալ յամառօրէն կառչած կը մնայ իր ուրոյն քաղաքականութեան, ինչպէս աշխարհի բոլոր գործերուն մէջ :

Ուրեմն, Ազգաժողովին քարտուղարներուն կը մնայ խմբագրել բանաձեւ մը, «ջերմ համակրանքով», «ցաւ ի սիրտ», — եւ պատերազմը պիտի շարունակուի, ինչպէս եղաւ Կարսէն մինչեւ Եթովպիա :

Անհասարակ այս մթնոլորտին մէջ է որ հետզհետէ աւելի վառելիք եւ ծաւալուն հանգամանք մը կ'առնայ կախարդական կանչը,— Դրացին կը զինուի, կը գործէ, իսկ մե՞նք ...

Եւ ամէն մէկը այս հարցումն ուղղած առեն, աւելի ճիշդ՝ այդ իսկ պատրուակով, թափ մը, թեւ մը աւելի կու տայ ծրագրուած սպառազինութեանց: Շատերը անկարելին կը փորձեն, ոչ միայն զինարշաւը բազմապատկելու, այլեւ դրացիէն աւելի կանուխ լրացնելու համար :

Վերջին օրինակը «խաղաղասէր» Ամերիկան ընծայեց, մէկ միլիառ տոլար վարկ պահանջելով, մասնաւորապէս հարիւր նոր մարտանաւերու շինութեան եւ բանակին յաւելման համար :

Շ.

ՎԵՐՋԻ՛Ն ԺԱՄ

ԱՀՌԵԼԻ ԿՐԱԿ ՄԸ ՊԱՐՍԵԼՈՆԱՅԻ ՎՐԱՅ

Զոհերուն թիւը կը հասնի 1000

Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմին սկիզբէն ի վեր, ամէնէն ահռելի ռմբակոծութեան ենթարկուեցաւ Պարսելոնա քաղաքը, կիրակի առտու: Պաշտօնական ցուցակը մեռեալներուն թիւը կը հաշուէր 155, որոնց 47ը մանուկներ, 45ը կիներ եւ 63ը այրեր: Իսկ օտար թղթակիցները կը հաստատեն թէ մեռեալներուն թիւը հազարէն աւելի է, վիրաւորներն ալ՝ 900, համաձայն ոստիկանական տեղեկագրին: Ռմբակոծութիւնը հաւասարապէս վնասեց քաղաքին թէ՛ չէն եւ թէ՛ աղքատիկ թաղերուն: Հրշէջներ եւ քաղաքացիներ ելեկտրական լոյսերով եւ ջահերով մտան աւերակներուն մէջ, դիակներ հաւաքելու համար: Քաղաքը միայն 2ուկէս ժամ հանգիստ ունեցաւ մէկ ռմբակոծութենէն միւսը: Օդային թորփիլներ, որոնց իւրաքանչիւրը 1000 լիպրա կը կշռէր, քաղաքին վրայ տեղացին երկրորդ յարձակման առեն :

Առաջին յարձակումը տեղի ունեցաւ առաւօտեան ժամը 9ին, երբ քաղաքին բնակիչներուն մեծ մասը անկողինին էր կամ ճամբայ ելած էր դէպի եկեղեցի: Ռմբակոծութիւնը տեւեց հինգ վայրկեան : Ժամը 11.30ին օդանաւային յարձակումը վերսկսաւ աւելի կատաղօրէն : Հակօդային թնդանօթները ի զուր կրակ կը տեղային ռմբաձիգ օդանաւերուն դէմ: Այս ռմբակոծութիւնը տեւեց 16 վայրկեան: Հազարաւորներ որոնք եկեղեցիէն կը վերադառնային, ոստիկաները, բանուորները եւ հրշէջները ասդին անդին ինկան պատսպարան ճարելու համար: Կ'ըսուի թէ աւելի քան 400 ռումբ արձակուած է երկու յարձակումներու ընթացքին: Թղթակից մը կը գրէ թէ պատսպարանի մը 108 մանուկներէն 25ը միայն ողջ մնացին, երբ ռումբ մը կործանեց շէնքը: Ուրիշ բազմաթիւ շէնքեր փլուեցան կամ ծանր վնասներ կրեցին: Ռմբակոծութիւնը կատարուած է առանց որ եւէ զինուորական նպատակի: Ռումբերէն շատերը ուղղուած էին այն բազմամարդ թաղերու վրայ: Կ'ըսուի թէ ռմբակոծութենէն առաջ կառավարական ձայնասփիւռը առաջարկած է դադրեցնել ազատ քաղաքներու ռմբակոծութիւնը: Ազգայնականները պատասխանած են թէ «որ եւէ համաձայնութիւն մարքսեան խուժանին հետ՝ պիտի անպատուէ ճշմարիտ Սպանիան որ կը կռուի նոր կարգուսարք մը հաստատելու համար» :

Անիրաւութի՞ւն է զարմանալ...

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ՝ իբրեւ հետեւանք Կեդր. Կոմիտէի վերջին հրահանգին, պայքար մը բացուած է այն «գիժակաւոր թշնամիներուն» դէմ որոնք չափազանցութեան տանելով արթնութիւնը, իրականին մէջ կ'ուզեն կազմալուծել բոլշեւիկեան վարիչ խաւերը » :

Այսպէս, «Պրավտա»ն կը պատմէ թէ ոմն Սիլքին, պաշտօնատար Ուկրայնայի կրթական գործավարութեան, Խարքովի շրջանին մէջ պաշտօնանկ ըրած է 35 ուսուցիչներ, անոնց պատճառներով, եւ կը պատրաստուէր ուրիշ 42 հոգի ալ սեւ ցանկը անցընել: Սիլքինի զոհերէն մէկը, ուսուցիչ Քիշայեւ, արձակուած է իբրեւ հայրենադաւ, որովհետեւ յայտարարեր է ճաշի մը մէջ.—«Կեցցէ ռուս մեծ ժողովուրդը» :

Միւս կողմէ, ընդհ. դատախազ Վիշինսկի տեղեկագրով մը գիտել կու տայ թէ բազմաթիւ քաղաքացիներ դատի կը յանձնուին անիրաւաբար: Այսպէս, վերջին քննութեան մը համաձայն, ստուգուած է որ Մոսկուայի մէջ դատի կանչուած քաղաքացիներու 25 առ հարիւրին մեղադրանքները լուրջ հիմ չունէին: Վիշինսկի այս կացութիւնը կը վերագրէ «ժողովուրդի թշնամիներ Պաշուկանիս եւ ընկ. տարիներէ ի վեր սրսկած իրաւագիտական ոչնչականութեան»? Ամբաստանեալ Պաշուկանիս, նախկին վերատեսուչ Մոսկուայի իրաւագիտական համալսարանին եւ օգնական դատական գործավարութեան, 1937 յուլիսին ամբաստանուեցաւ թէ վնասակար տեսութիւններ կը տարածէ եւ կը խախտէ խորհրդային իրաւագիտութեան հեղինակութիւնը :

Իբրեւ եզրակացութիւն, ընդհ. դատախազը կը յանձնարարէ այսուհետեւ ուշադրութիւն ընել, իրարու հետ չշփոթելով հանրային բարոյականի յանցանքները եւ կառավարութեան դէմ գործուած ոճիրները :

Մոսկուայի դրամները վար դրուեցան

Հռոմի թերթերը կը գրեն թէ Միլանի դատարանը որոշեց գրաւել Խ. Միութեան պատկանող բոլոր շարժուն ստացուածքները, մինչեւ 25.785.434 լիր, վրան աւելցնելով 20.000 լիր իբրեւ ծախք եւ մէկ միլիոն ալ իբրեւ տոկոս: Այս բռնագրաւումը կատարուած է Իտալիոյ Պողպատի ամէնէն կարեւոր գործարաններէն մէկուն կողմէ եւ հաղորդուած է խորհրդ. առեւտրական պատուիրակութեան: Թերթերը կ'ըսեն թէ այս դատավճիռը կ'ապացուցանէ որ Խ. Միութիւնը չէ վճարած իր պարտքերը, ինչպէս կը յայտնէր վերջերս պաշտօնական ցնկոյց մը :

Օտարականներու հսկողութիւնը Սէն-է-Ուազի մէջ

Կիրակի առտու ոստիկանական կարեւոր հսկողութիւն մը կատարուեցաւ Մորսան-Սիւր-Օռժի մէջ (Սէն է Ուազ): Երկու հարիւր պահակներ, 40 գաղտնի ոստիկաններ եւ տեսուչներ Քորպէյլի փոխ-նահանգապետին ներկայութեան բաժնուեցան զանազան տուներու վրայ, ստուգումներ կատարելու համար: Գործողութեան նպատակն էր ստուգել վարձակալներուն եւ մասնաւորապէս օտարականներուն իրաւական վիճակը եւ տեւեց մինչեւ ժամը 11: Քաղուած տեղեկութիւնները հաղորդուեցան նահանգին ոստիկանական տեսչութեան :

ԱՀՌԵԼԻ ՊԱՅԹԻՒՆ մը տեղի ունեցաւ Հռոմի մօտ, վառօդարանի մը մէջ, ուր կ'աշխատէին 6000 բանուորներ: Ժամանակին լուր առնուած ըլլալով, կարելի եղաւ դուրս հանել բանուորները: Բայց եւ այնպէս մեռան 40 հոգի: Վիրաւորներուն թիւը 200ը կ'անցնի, մեծ մասով կիներ եւ մանուկներ, որոնք շրջակաները կը բնակէին: Արկածին պատճառ եղած էր անզգոյշ բանուոր մը :

ՖՈՒՌՎԻԷՌԻ ԶԱՆԳԱԿԱՏՈՒՆԸ «ԲԱՄ, ՓՈՐՈՏԱՆ» Կ'ՈՐՈՏԱՅ

Լիոնի մեր թղթակիցը կը գրէ.—

Լիոնի կաթոլիկ աշխարհը եւ հայ գաղութը հայկական արարողութիւն մը ապրեցան այսօր, կիրակի, Առաջնորդարանիստ մայր-եկեղեցին՝ Ֆուռվիէռի մէջ: Պատարագիչ հայ կաթոլիկ համայնքին Պատր. Կաթողիկոս Աղաջանեան արք. որուն կը սպասաւորէին Լիոնի Կարտինալ Գերլ. Ժէովիէի փոխանորդները: Արարողութիւնը, համակ հայաձեւ եւ հայաշունչ, Կօլուաներու այս հին կեդրոնին եւ քրիստոնէական եկեղեցիներու այս հնագոյն վայրերէն մէկուն մէջ, փայլուն, թէեւ փոքր մէկ ճաշակը կու տար ահագին եկեղեցին լեցնող Ֆրանսացի բարեպաշտ թէ հետաքրքիր խուռն բազմութեան: Երգեհոնը կ'աւելցնէր ներդաշնակութիւնը, Յիսուեան Հայրերու հայերէն առոգանութեամբ եղանակած մեղեդիներով: Պատարագի միջոցին՝ Սուրիական կաթոլիկ միաբանութեան հին Հայրերէն մին, ճիշդ Փարիզի մէջ եղածին եւ «Յառաջ»ի կողմէ տեղեկագրուածին պէս, պանծացուց հայ ցեղը, իր տառապանքին մէջ իսկ մեծ եւ պատմական: Ո՛հ, իցիւ այս ոգիով քիչ մըն ալ դիւանագէտ եւ քաղաքագէտ տարրը տոգորուած ըլլար :

Բայց ինչ որ ամէնէն աւելի յուզիչ եւ տպաւորիչ շեշտ մը տուաւ արարողութեան, այն էր որ եկեղեցիին զանգակատունը, պատարագէն առաջ եւ պատարագէն վերջ երկար թափօրի միջոցին, «Բամ փորոտան» յաղթական օրհներգութեան զօռ կանչը կ'որոտար, Լիոնի կարտինալ արքեպիսկոպոսին եւ իր արժանաւոր ներկայացուցիչներուն յոյժ համակրական կարգադրութեամբ: Բովանդակ Լիոնի վերեւ բարձրացող այս վեհաշնորհ եւ հրաշագործ մայր-եկեղեցիին կարծես արձագանգ այս ծափողջոյնը կ'արձագանգէր բնականաբար Հանրապետութեան երկրորդ մայրաքաղաքին մինչեւ ծայրերը:

Միեւնոյն առեն բարեպաշտիկ լռութիւնը առ հասարակ կը ստանէր Ֆրանսացի թէ հայ հազարաւոր ունկնդիրներուն վերեւ, եւ արարողութիւնը վերջացաւ, ուրիշ հայազգի ազնիւ կրօնաւորի մը յիսուսեան Հայր Դաւիթի ծանուցումով, թէ Աղաջանեան կաթող. կէսօրէ վերջ պիտի ընդունի հայ գաղութը Առաջնորդարանի սրահին մէջ եւ ապա պիտի մեկնի Ս. Շամոն եւ Տէսին: Յետոյ ուղղակի Մարսէյլ, դէպի Պէյրութ ճամբայ ելլելու համար:

Ցաւալի է որ Լիոնի բոլոր թերթերուն մէջ «Փռօկրէ» միայն տող մը բան չգրեց բոլոր այս եղածներուն վրայ, մինչ նոյն... ազատական թերթը Մարօնիներու եւ Ասորիներու պատրիարքներուն ներկայութեան առթիւ չէր թերացած պատկերաւոր հրատարակութիւններ ընելու: Այս ալ կ'երեւի պատիւ մըն է նոյն թերթին համար :

ՆՈՐ ՍԻՍ (ՊԷՅՐՈՒԹ) ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Տէր եւ Տիկին Յ. Տէր Յովհաննէսեան	200
Վասպուրականի Հայր. Միութիւն, Մարսէյլ	100
Գումար՝	300
Յունուար 27ի գումարը	2657
Ընդհ. գումար	2957

Ծանօթ.— Տէր եւ Տիկին Յ. Յովհաննէսեան կը խոստանան հինգ տարի շարունակաբար վճարել 200 ֆր., յաւերժացնելու համար իրենց վաղամեռ զաւկին յիշատակը :

ԶԵԿՈՅՑ ՄԸ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Վարչապետական դիւանը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց կիրակի օր.—

Առաւօտեան թերթ մը այս առտու տեղեկութիւն մը հրատարակած էր, որուն համաձայն իբրեւ թէ վարչապետ Պ. Շօթան որոշած է լիազօրութիւն խնդրել Խորհրդարանէն, դրամական խնդիրներու համար: Վաւերականութեան աւելի մեծ երեւոյթ մը տալու համար այս լուրին, խմբագիրը կը պատմէր թէ տեսակցութիւն մը տեղի ունեցած է վարչապետ եւ Պ. Քայեօյի միջեւ, անգլիական դեսպանատան մէջ: Վարչապետը վճռապէս կը հերքէ այս վերագրումները.— 1. Ան երբեք տրամադրութիւն չունի որ եւէ լիազօրութիւն խնդրելու Խորհրդարանէն.— 2. Ան վճռած է պաշտպանել դրամը եւ խորտակել շահադիտական խաղերը, դրամական ազատութեան եւ եռանդամ համաձայնութեանց շրջանակին մէջ.— 3. Ան որ եւէ տեսակցութիւն մը չէ ունեցած Պ. Քայեօյի հետ անգլիական դեսպանատան մը, ոչ այս, ոչ ալ ուրիշ որ եւէ հարցի մասին :

Ուրեմն, եղածը ամբողջովին սուտ լուր մըն է, գիտակցօրէն տարածուած եւ կրնայ խախտել ազգին վստահութիւնը իր դրամին վրայ: Այս պարագան կը կազմէ յանցանք մը որ նախատեսուած է 1936 օգոստոս 20ի օրէնքով, եւ խնդիրը յանձնուած է դատական նախարարին :

Փոթորիկին աւերները Ֆրանսայի մէջ

Շաբաթ եւ կիրակի օր անսովոր փոթորիկ մը ծանր արկածներ պատճառեց ինչպէս Անգլիոյ եւ ուրիշ հարեւան երկիրներու, նոյնպէս Ֆրանսայի մէջ: Վիլժիւիֆի մէջ 12 տարեկան աղջիկ մը, Ժագլին Սարուլ, երբ կ'անցնէր Ֆոնթէնէպլոյի ճամբէն, հովը ուռեցնելով վերարկուն, զինքը օդին մէջ նետեց մինչեւ մէկ մեթր բարձրութեամբ: Աղջնակը յետոյ գետին ինկաւ եւ մնաց անկենդան: Հացագործ կին մը որ նոյն ճամբէն կ'անցնէր, տեսաւ արկածը եւ օգնութեան փութաց, բայց այդ պահուն պատին դէմ դրուած փեղկ մը աղջկան վրայ ինկաւ, իսկ ինքն ալ գետին փռուեցաւ: Երբ աղջիկը վերցուցին, արդէն մեռած էր :

Կիրակի առտու նոր մրրիկ մը պայթեցաւ քաղաքին ամէն կողմը: Շան դ'Էլիզէի պողոտային վրայ ծառեր արմատախիլ եղան եւ սրճարաններու ծածկոցներ փրթան: Վերսայլի մէջ խոշոր ծառեր տապալեցան եւ հեռագրական թելեր խորտակուեցան: Բաւական ծանր վնասներ պատահեցան այդ շրջանին մէջ : Քոլոմպի մարզարանին մէջ փոթորիկը տապալեց ելեկտրական ձողերը, խանգարելով Արժանթէօյ-Փարիզ երկաթուղին :

Աւելի ծանր արկածներ պատահեցան գաւառի մէջ: Շօմոնի կողմը բազմաթիւ ծառեր արմատախիլ եղան, հեռագրական ձողեր տապալեցան, ճամբաներ եւ երկաթուղիի խզուեցան: Տեղ-տեղ կարկտախառն անձրեւ տեղաց: Դեռ կարելի չէ եղած հաշուել նիւթական վնասները: Մօմն ալ կայացած է :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՂՆԵՐՈՒՆ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄԸ

Մաքրագործումները, բանտարկութիւնները եւ գնդակահարութիւնները կը շարունակուին Խորհ. Միութեան ամբողջ տարածութեան վրայ, նորանոր զոհեր խլելով անարեկ ժողովուրդներէն։

Ստալինեան շրջանակը համաձայնող միտք մը յղացած է՝ ոչնչացնել անոնք, որոնք կ'ոչնչացնէին ուրիշները, որովհետեւ կը պարզուի որ կարգ մը Թուած գլուխներ զոհ գացած են զանազան «կարիէրիստներու» ամբաստանութիւններուն եւ բանտարկութիւններուն։ Տեսակ մը զուեշտ է խորհրդային Ոլիմպոսի դէմքերէն Միխայիլ Կոլցովի գրութիւնը («Պրաւդա», 17 Յունուար)։ Նախապէս Կոլցով գրած էր յօդուած մը, ձաղկելով այն բոլոր զրպարտիչները եւ «անհոգիները», որոնք հարուածներ կուտային կուսակցական լաւագոյն տարրերու գլխուն։ Այս յօդուածին առթիւ Կոլցով նամակներ առած է ընթերցողներէն, որոնք կը հաստատեն զրպարտութիւններու գոյութիւնը։ Կոլցով նոր է տեսեր թէ մինչեւ ո՞ւր կ'երթայ «անամօթութիւնը սրիկաներու, որոնք կ'ուզէին լրբեց սեփական իրական մեղքերը ու ոճրագործութիւնները բարդել ուրիշներու վրայ»։ Կոլցովն ալ մանաւոր ուսումնասիրութիւն մը կատարած է մատնիչներու «տիպերու մասին, բաժնելով զանոնք երեքի.—

Առաջին «տիպ»ի պատկանողը «կուզայ գրասենեակ, կը նստի գրամեքենայի քով եւ կը սկսի վրան աշխատիլ, իբր թէ գաղտնի գրութիւններ կը պատրաստէ։ Կը գրէ զանազան սուտեր իր աշխատակիցներու մասին։ Կը գրէ, բայց ոչ թէ փաստեր, այլ հնարած բաներ, սուտեր, ակնարկներ եւ յաճախ զարշելի զրպարտութիւններ։ Ան հնարած է նաեւ յատուկ դարձուածքներ այս առթիւ, օրինակ, «յուշեալներ կամ կարծելու», «համաձայն՝ հասած տեղեկութեանց», «կասկածելի ընթացքը» եւայլն։»

Կրնա՞յ արդեօք ընթերցողը լրիւ ըմբռնել այս տողերուն ողբերգական իմաստը։ Մարդը սուտեր կը հնարէ, եւ այդ սուտերուն հիման վրայ անհաւ երկու տարի է որ կ'ոչնչանան «փաշիզմի կասկած չունեցողները»։ Ո՞վ գիտէ թէ ի՛նչ «տիպեր» Հայաստանի եւ Թիֆլիզի մէջ խմբագրած են բազմաթիւ Ամատունիներու «ժուռնալները»։

Սակայն դառնանք յօդուածին եւ տեսնենք զրպարտիչի երկրորդ «տիպը»։

«Երկրորդ տիպը «կարիէրիստն» է։ Ան ոչ ընդունակութիւն ունի, ոչ ալ աշխատելու կարողութիւն եւ տրամադրութիւն։ Ան կը բռնէ բաւն տարուան հնութիւն ունեցող զանազան կեղտոտ խնդիրներ եւ կ'ահաբեկէ շրջապատը, նպատակ ունենալով ապացուցել թէ ինչպէ՛ս ինք կը պայքարի թշնամիներուն եւ վնասարարներուն դէմ։»

Այսպէս արդեօք չեղա՞ւ Հայաստանի դժբախտ այլ մտաւոր վարիչներուն համար, որոնց վզին փաթթեցին «տրոցկիստական» մեղքեր։

Գալով երրորդ «տիպին», Կոլցով կը գրէ — «Անիկա անհոգի, վախկոտ, հակակուսակցական, միայն ինքզինք խորհող եսակեդրոնական բիւրոկրատն է։ Ան կը մտածէ միայն իր մասին, իր բարօրութեան մասին, նոյնիսկ ի գին ազնիւ աշխատաւորներու դժբախտութեան»։

Երբ այս երրորդ «տիպը» կը ստանայ զեկուցում երկրորդ «տիպէն», «ան, առանց վայրկեան մը մտածելու, խկոյն աշխատանքէ կը զրկէ այն մարդը, որուն մէկ հեռաւոր ազգականին ամուսինը իբր թէ դիմակազերծ վնասարար մըն է»։

Եւ այսպէս Խորհրդային Միութեան մէջ մաքրագործումներու գաղտնիքը որոշ չափով պարզուած է։ Մեկուսացումներու մեծ մասը կը կատարուի զրպարտութեանց հիման վրայ։ Բայց մի՞թէ կեդրոնը, որու հրահանգները կը գործադրուէին տեղւոյն վրայ, անտեղեակ է այս ողբալի կացութենէն։ Կը կարծենք թէ ոչ։ Կրեմլը նպատակ ունի ահաբեկել բնակչութիւնը եւ կուսակցութիւնը, «յարմար գետին մը» պատրաստելով ընտրութիւններուն եւ միաժամանակ օգտուելով առիթէն՝ ուժեղ հարուած մը հասցնելու համար «դաշնակից» հանրապետութեանց մէջ «բոյն դրած բուրժուական ազգայնականութեան»։ Եժովի վարչական մեքենան ճշգութեամբ կատարած է հրամանը։ Սակայն ժողովուրդին եւ օտարներու աչքին «արդար» երեւալու մտահոգութեամբ, Կրեմլը, ըստ իր սովորութեան, մեղքը կը ձգէ վարչական մեքենային տեղական ներկայացուցիչներուն վրայ եւ անշուշտ պիտի ձեռնարկէ մասամբ նաեւ «մաքրագործողներու մաքրագործումին»։

Սովորական ըմբռնումով, ողջամիտ մարդոց համար այս հրէշային գործերը միայն զզուանք կրնան պատճառել։ Իսկ Խորհ. Միութեան համար կը կազմեն սովորական բաներ։

Նախապէս Կոլցովներու կողմէ արծարծուած այս հարցերուն ընդառաջ կ'երթայ կեդրոնը եւ կուտայ պաշտօնապէս իր հաւանութիւնը («Պրաւդա», 19 Յունուար) գրելով թէ «կուսակցական կազմակերպութիւնները կատարելով շատ մեծ աշխատանք, այն է մաքրագործելով մեր շարքերը «տրոցկիստ - ֆաշականներու գործակալներէն», այդ աշխատանքի ընթացքին թոյլ կուտան սխալներ, որոնք կը խանգարեն երկերեսանիներու, լրտեսներու եւ վնասարարներու մերկացման գործը»։

Կուսակցական կազմակերպութիւնները չեն զբաղիր կուսակցականին անձնաւորութեամբ, դժգոհութիւն յառաջ կը բերեն շարքերուն մէջ, իսկ այդ դժգոհութենէն կ'օգտուին Թրոցկիականները եւ վիրաւորուած ընկերները կ'առաջնորդեն դէպի «իրենց ճահիճը»։ Կուսակցական բանաձեւը գիտել կուտայ թէ կուսակցութեան մէջ կան մարդիկ, «որոնց համար կուսակցութենէն հազարաւոր մարդիկ դուրս վռնտել ոչինչ բան է»։ Կան բազմաթիւ փաստեր, երբ կուսակցական կազմակերպութիւնները, առանց բաւարար պատճառի, անհիմն զրպարտութիւններով դուրս կը հանեն կուսակցութենէն անդամները, կը զրկեն զանոնք աշխատանքէ, եւ յաճախ, առանց պատճառի զանոնք կը ներկայացնեն իբրեւ ժողովուրդի թշնամիներ։

Եւ այս բոլորը «կ'ընեն ծածկուած տրոցկիստներ», որոնք կ'աշխատին հալածանքներով «մեր շարքերուն մէջ ստեղծել անվստահութիւն եւ ոչնչացնել բոլշեւիկ ղեկավարները»։

Խնդիրը պարզ է.— Երէկուան իր տուած հրահանգը կուսակցութիւնը այսօր կը ձգէ... տրոցկիստներուն վրայ, մաքրագործողներն ալ մաքրագործելու համար։

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

ԶԱՊԷԼ ՀԷՔԻՄԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Զապէլ Հէքիմեանի հասակը միջակէն վեր էր։ Աչքերը որոշ էին ու արտայայտիչ։ Միջերկրականեան գեղեցկութեան տիպար մըն էր, հայկական դրոշմով ու նաեւ, աւա՛ղ, գիրութեամբ։ Իր գիրութիւնը եթէ մերթ իրեն կ'ընծայէր Թագուհիի մը փարթամութիւնը եւ մեծվայելչութիւնը, յաճախ ալ արգելք կը հանդիսանար զանազան դերերու կատարեալ արտայայտութեան (օրինակ՝ Մարկրիթ Կօթիէի մէջ)։

Դեռ աչքիս առջեւն է իր արքենի կերպարանքը. Բերա, Սաքըզ Աղաճ փողոցին մէջ կը պատահէի իրեն։ Ան կը քալէր ծեր կոմսուհիի մը պերճութեամբ՝ ծամելով իր յիշատակներուն ձիւթը։

Անհաւասելի Մնակեան խումբին մէջ իր անմոռանալի դերերը— Գեղանի Ամէլիի մէջ Ամէլի, Փարիզի Աղքատներուն մէջ Տիկին Պէրնիէ, Դարբնոցապետին մէջ Գլէր, Դրամօժիտին մէջ Իզոլին, Բոժէ Լարոքի մէջ Ժիւլիա, Երկու Որբուհիներուն մէջ Հանրիէթ, Մուրացկանուհիին մէջ Մարկրիթ ու տակաւին Տալիլա, Կոմսուհի Սառա, Վանտէրկոլ, Լորա եւ Մարկրիթ Կօթիէ։

Ունէր տաք ձայն, ելեւէջ, քաղցրութեան ալիքներ, արձանագեղ դիրքեր, խօսակցութեան սահունութիւն եւ տեսարանները զուգաւորելու ճարտարութիւն։

Երկար շրջաններ Թրքուհիներուն պաշտելի հրեշտակը եղած է։ Յաճախ, ներկայացումներէ վերջ պետական անձնաւորութեան մը կինը դերասանուհիին կը տրամադրէր իր կառքը, ինք երկարօրէն սպասելով Թատրոնին մէջ կառքին դարձին։

Զապէլ Հէքիմեան անգամ մը, Վիլհէլմ Բ. կայսեր Պոլիս այցելութեան առթիւ, մասնաւոր հրաւէր ընդունած էր, Եըլտըզի մէջ, մասնակցելու «Զաղացպանին Աղջիկը» Թատերգին ներկայացման, «Անկուստասի դերով, որուն անունը կը փոխուի փափկամտութեամբ մը, քանզի նոյն անունը կը կրէր գերման կայսրուհին։

Ներկայացումը կը սկսի պալատին Թատերասրահին մէջ։ Սարային բնակչութիւնը լեցուած է։ Խաղը կը յառաջանայ մեծ յաջողութիւնով։ Ապտիւլ Համիտ, եւ Վիլհէլմ քով քովի են պատուոյ օթեակին մէջ։ Վիլհէլմ բառ մը չի հասկնար անշուշտ Թուրքերէն։

Զապէլ Հէքիմեան իր դերը կը կատարէ անթերի կերպով։ Իր դերին մաս կազմող խօսքերէն հետեւեալը կ'ըսէ.

— Մուրատըս էրտի՞ մի...

(Նպատակիդ հասա՞ր...)

Վիլհէլմի «մուրատ» բառը ծանօթ ըլլալով կը դառնայ Համիտին կ'ըսէ.

— Ի՞նչպէս է ձերդ վեհափառութեան Մուրատ եղբայրը...

(Մուրատ Համիտի կողմէ բանտարկուած էր)։

Կարմիր սուլթանը նեղ դրութեան մը կը մատնուի, կը կակազէ ու քիչ վերջ պատրուակ մը ստեղծելով կը քաշուի հանդիսասրահէն, առանց սպասելու խաղին վերջաւորութեան։ Կ'անիծէ կատղած՝ հայ դերասանուհին որ իրեն համար անախորժութիւն մը ստեղծեց։ Խաղին աւարտելէն անմիջապէս վերջը կը հրամայէ որ ճամբեն Զապէլը, քիչ մը դրամ դնելով անոր ափին մէջ։

Մնակեան խումբին քայքայուելէն վերջ Զապէլ քաշուեցաւ բեմէն ու երբեմն միայն մասնակցեցաւ ներկայացումներու, մասնաւոր հրաւէրներու պատասխանելով։

Քսան տարիէ ի վեր քաշուած էր բեմէն ու կը հանգչէր իր դափնիներուն վրայ։

Վարդովեան Թատրոնի վերջին ներկայացուցիչն է որ կ'անհետանայ իրմով։

Այսօր իրմէ մեզի կը մնայ յիշատակ մը միայն։ Այդ յիշատակը գուցէ վաղըն իսկ Թառամի։ Դերասանի ճակատագիր, ափսո՛ս, ափսո՛ս...։

«Նկարչին մնաց գէթ յիշատակ ի կտաւ
Փիթիասայն ի կրքի.
Կ'անհետանայ քեզ հետ հանճար եւ դիմակ.
Կ'ուտէ հողոյն սեւ երբի.
Պատմութիւն, եւ գուցէ զքեզ օր մի յիշէ
Յապագայում՝ թէ հանճ»։

Զապէլ Հէքիմեանը թէեւ չենք կրնար դասաւորել Հրաչեայի, Սիրանոյշի, Մառի - Նուարդի կամ Վարդիթեր Թէլէկեանի նման առաջնակարգ բեմական ույժերու կարգին՝ սակայն, կրնանք ըսել որ ճշմարիտ արուեստագիտուհի մը եղաւ, եզերերգական ճիւղին մէջ, նախ սիրուհիի եւ ապա մայրական դերերով։

Զապէլ Հէքիմեանի արուեստը մեծութիւն ունէր։ Իրեն կը պակսէր Թեւապախում մը բացառիկ Թռիչքներու։ Տիրապետող էր, նոյնիսկ անթերի, վարպետ մինչեւ անգամ, եւ, սակայն սարսռացնող անակնկալներու եւ գիւտերու արուեստագիտուհին չէր։ Պէտք է խոստովանիլ որ ժամանակն ու միջավայրն ալ նպաստ չբերին իր տաղանդին։ Իր գործունէութեան մեծագոյն մասը անցաւ Մնակեանի մելոտրամաթիկ խաղացանկին մէջ՝ ու քիչ անգամ Թոյլ կուտար երեւիլ խոր կամ բարախուռն տիպարներու մէջ, յաւիտենական ապրումներով։ Հէքիմեանի այդ պայմաններուն մէջ իսկ դէմք մը դառնալը ապացոյց մըն է իր տաղանդին զօրութեան։

Ըմբռնած էր էութիւնը ճշմարիտ, առողջ արուեստին, գիտէր գնահատել կամ քննադատել Թատերական երկ մը, սակայն, ամէն գինով ստիպուած էր համակերպիլ ժամանակին դաժանութեան։

Իրմէ վերջը եկողներուն բախտը չեղաւ աւելի երջանիկ։

Գրականութիւնն ու արուեստները ազատութիւն եւ պետական հոգածութիւն կ'ուզեն։

Թատրոնը, տաճար կամ դպրոց, պէտք է ձերբազատուի զանազան ազդեցութիւններու, մանաւանդ բանտակալութիւններու լուծէն։

Արուեստը աստուածութիւն է, եւ մահացու մեղք է զայն ծառայ ընել մահկանացու գաղափարներու։

Դժբախտ եղած է ուրեմն Զապէլ Հէքիմեան ու գիտակցօրէն տառապած։ Ունեցած է անշուշտ բաւարարութեան օրեր եւ անոնց յիշատակին տեսիլներուն մէջ ապրած է իր վերջին տարիները։

Իր հետ հողը կը մտնէ ամբողջ պատմութիւն մը որուն մէջ լի են դափնեպսակներ, փարգամուճներ, լոյսեր, ծափեր, փուշեր, արցունքներ, հառաչներ եւ հարիւրաւոր եզերերգութիւններ։

Զգէ վարագոյրն։

Մեծ սրահին լոյսերը կը մարին։

Թերեւս անտեսանելի արար մը կը սկսի, նոր ու յաւիտենական լոյսերով։

Սուրբ անդորրութիւն։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՈՒԹ ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐՈՒՆ «ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ» ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ (1937 ԴԵԿՏ. 25—28)

Դատարանին հաղորդելով ոչխարների [illegible], դաշտերի վնասարարական չինարարութեան, գիւղերի վնասարարական պլանաւորման բնագաւառում իր կատարած նողկալի յանցագործութիւնների մասին, որոնց հետեւանքով քանդուել են կոլտնտեսականների տները, այգիները, կրճատուել են բամպակի ու խաղողի այգիների տարածութիւնները, Մամիկոնեանը հանգիստ, անվրդով Թոնով պատմում է այն մասին, թէ նա ինչպէս է Թոյլատրել Գոսսորտ - Ֆոնդի նախկին դիրէկտոր Գ. Յովհաննիսեանին փչացած սորգոն վաճառել լեռնային շրջանների բնակչութեանը։ Այդ նողկալի յանցագործութեան հետեւանքով Թունաւորուել են ութ կոլտնտեսական։ Գարօ Յովհաննիսեանը Խանջեանի եւ Շահսուվարեանի աջակցութեան շնորհիւ այն ժամանակ մնացել էր անպատիժ։

Ժողովրդի նկատմամբ ունեցած իր գազանային ատելութեան մէջ Մամիկոնեանը չի խորշել ոչ մի բանից։ Զարհուրելի բնորոշ են նրա ցուցմունքները, երբ նա խօսում է աջ - տրոցկիստական, Դաշնակցական - նացիոնալիստական կենտրոնի հակայեղափոխական վնասարարական աշխատանքի մասին, կենտրոնի, որը վնասարարութեամբ է զբաղւելիս եղել ժողովրդական տնտեսութեան բոլոր տեղամասերում։

ՆԱԽԱԳԱՀ.— Ո՞վքեր էին Հայաստանի հակայեղափոխական աջ - տըրոցկիստական, Դաշնակցական - նացիոնալիստական կազմակերպութեան անդամները։

ՄԵՂԱԴՐԵԱԼ.— Տէր - Գաբրիէլեանը, Խանջեանը, Ստեփան Ակոպովը, Գուլոյեանը, Ամատունին։ Դրանք,— ասում է Մամիկոնեանը,— կազմակերպութեան ղեկավարներն էին։ Հակայեղափոխական կազմակերպութեան մէջ մտնում էին Ենգիբարեանը, ես, Ա. Դաստակեանը, Ա. Կոստանեանը, Գ. Զալլաթեանը, Վիւգոն, Կ. Մատինեանը, Վ. Մալխասեանը, Պետպանկի Հայաստանի բաժանմունքի նախկին կառավարիչ Դաւիթեանը, Հանրապետութեան նախկին դատախազ Թորոսեանը, Վ. Մելքումեանը, Լ. Արիսեանը, Արամ Վարդապետեանը։

Պատասխանելով դատարանի նախագահ ընկեր Մ. Յովհաննիսեանի հարցերին, մեղադրեալը Թւարկում է Պետպանկի, Ֆինժողկոմատի, Պետպլանի ու կօոպէրացիայի գծով հակայեղափոխական կազմակերպութեան կողմից կատարուած վնասարարութիւնները։ Վնասարար ձեւով են կազմել շինութիւնների բալանսները։ Շինանիւթերը դիտաւորեալ կերպով պահանջւում էին աւելի ..., քան հարկաւոր էր։ Մեղադրեալը բերում է կրի օրինակը, երբ ժողովրդի անարգ Թշնամի Գուլոյեանը վնասարարական նպատակով փակել է կրի գործարանները։ Մի քանի ... կրի պատճառով շինարարութիւններ ամիսներով կանգ էին առնում։

ՆԱԽԱԳԱՀ.— Մեղադրեալ Մամիկոնեան, դուք հաստատո՞ւմ էք նախաքննութեան ժամանակը ձեր տուած ցուցմունքները։

ՄԵՂԱԴՐԵԱԼ.— Այո, լիովին հաստատում եմ իմ ձերբակալութեան առաջին օրը հէնց, առանց որ եւ է ճնշման իմ տուած ցուցմունքները։

Այնուհետեւ դատարանն անցնում է մեղադրեալ Ենգիբարեանի հարցաքննութեանը։

ԵՆԳԻԲԱՐԵԱՆԻ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՆԱԽԱԳԱՀ.— Ձեզ յանցաւոր ճանաչո՞ւմ էք եւ եղե՞լ էք արդեօք հակայեղափոխական աջ - տրոցկիստական, Դաշնակցական - նացիոնալիստական կազմակերպութեան մասնակից։

ՄԵՂԱԴՐԵԱԼ.— Այո։

ՆԱԽԱԳԱՀ.— Ո՞ւմ կողմից եւ ե՞րբ էք ներգրաւուել։

ՄԵՂԱԴՐԵԱԼ.— Խանջեանի կողմից, 1933 թւին։

Ժողովրդի նողկալի անարգ Թշնամի Ենգիբարեանը դատարանին պատմում է իր նողկալի տրոցկիստական անցեալի մասին, որը նա խնամքով Թաքցնելիս է եղել, որպէսզի առաւել համարձակ երկերեսանիօրէն վնասարարական քայքայիչ աշխատանք կատարի։ «Իմ հակայեղափոխական, ... ութեան Դաշնակցական աշխատանքը,— ասում է մեղադրեալը,— սկսուեց դեռ Մոսկւայում, 1923 թւականին, երբ ես սովորում էի ... ՄԳՈՒ-յում։ 1929 թւին երկրորդ անգամ գնալով Մոսկուա սովորելու, լինելով տրոցկիստ, Ամատունու ... տալով դրական գնահատական ... ես տրոցկիստ էի, այդ մասին գիտէր նաեւ այն ժամանակ կենտկոմի ... խատող Կոստանեանը, Խանջեանը, Ամատունին։ Մոսկւայում արդէն իմացայ, որ Հայաստանում ... Խանջեանը քողարկել է տրոցկիստների հակայեղափոխական նացիոնալիստներին։ Գիտենալով, որ այստեղ ... համար աւելի հեշտ կը լինի Թաքցնել, ես ուրախութեամբ համաձայնեցի աշխատել Հայաստանում։ ... յաստան գալուց յետոյ, Խանջեանը ... հիանալի գիտենալով իմ տրոցկիստական, նացիոնալիստական հակայեղափոխական հայեացքների մասին, հաղորդեց ինձ, որ Հայաստանում ... ղեկավարութեամբ գործում է հակայեղափոխական կազմակերպութիւն, որն իր առջեւ նպատակ է դրել ... Խորհրդային Հայաստանի անջատումը Խորհրդային Միութիւնից, ... Խորհրդային իշխանութեան ... պալումը Հայաստանում եւ ...

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Հազիւ թէ Արամեան նոր դպրոցի կողմէն, որ Խաչ - Բարերուն կանուխ շինուած էր, փախչելու վրայ էի, երբ ոստիկանները Թուրքերէն լեզուով սպառնացին՝ «Յանձնուէ՛»։ Դպրոցին պատէն օգտուելով փախայ։ Անոնք ետեւէս կրակեցին։ Ծառերուն մէջ հասայ, երբ անոնք տակաւին պարտէզին մէջ իրենց հրացանները կը պարպէին։

Ընկերս առի, եւ մեր խումբին նախապէս որոշուած տեղը գացինք։

Սեբաստիոյ քաղաքէն 11 ընկերներ եւս եկեր եւ միացեր էին մեր խումբին։ Գըրըլպաշ Քիւրտը Թէեւ գիտէր որ մենք Հայեր էինք, բայց իր անձնական օգուտին համար մեզի հետ միասին մնացած էր։

Գըրըլպաշին հայրը մեր նամակները կը տանէր ջրաղացպաններուն։ Օր մը լուր բերաւ, որ ջրաղացպան Մեսրոպ Անտոնեանին տղան ջրաղացպաններուն կը յանձնարարէ, որ մեզի հետ կապերնին խզեն, եւ մենք հեռանանք։

Մեսրոպ մեզմէ զէնքի համար առած վեց կարմիր ոսկին կ'ուզէր կըլլել եւ ատոր համար կը խորհէր մեզ Թակարդը ձգել տալ մատնելով։ Այլեւս որոշած էինք Թրքական սահմանը անցնիլ։

Մեր խումբը տակաւին ուրիշ նոր գալիք ընկերներու ալ կը սպասէր, եկող 11 հոգիներէն զատ։ Քիւրտ առաջնորդ մը վարձուած էր, որուն դըրամը պիտի հոգային Սեբաստիայէն եկողները։

Թէճիրի խումբին, Մազարացի Հայրապետ Զավուշին եւ Կամխոյի Հաճիին (Մինասեան Գրիգոր) լուր ղրկեցինք թէ՝ երբ մեր Սեբաստիայէն գալիք անձերը հասնին, դէպի Թուրքեւստանի սահմանը ճամբայ պիտի ելլենք։ Չորաշարցի Յովակիմ Էլմասեանը այս ծրագիրը կազմած էր։ Ան նախ երկար ատեն Սեբաստիոյ որբանոցին մէջ, յետոյ Ազգային հիւանդանոցին մէջ ծառայած էր եւ ազգային գաղափարներով տոգորուած քաջ եւ կարիճ անձնաւորութիւն մըն էր։

Գըզըլ - Տաղի գիւղերէն՝ Քիւրտ Ալի պէկ անունով մէկը ամորձիքի ուռեցք մը ունեցած էր։ Բժիշկները կարեւորութիւն չէին տուած։ Յովակիմ Էլմասեանը, որ հիւանդապահ էր եւ կէս մը բժիշկ, Քիւրտը բժշկական գործողութեան մը ենթարկած էր, եւ Քիւրտը առողջացած էր իր միջոցով։ Իբր երախտագիտութիւն, Քիւրտը Էլմասեանին կ'ըսէ, Թէ լեռներուն մէջ հայ փախստականներ կան, եւ ինք յանձնառու կ'ըլլայ զանոնք Թըրքական սահմանէն անցընել եւ ռուսական զինուորական գիծէն ներս փոխցնել։ Քիւրտը տրամադրած էր իր մարդերէն մէկը, որ վստահելի էր։ Մէհմէտ Զավուշը Որփէրանիսի շրջանի Կէրթէ անուն քիւրտ գիւղէն էր։

Բրաբերդցի Հ. Տէրտէրեան ամէն օր լուր կը ստանար Սեբաստիայէն, մեզի ընկերանալ ուզողներու մասին։

Հազիւ քանի մը օրեր անցած էին, երբ 22 հոգի եւս միացան մեզի։ Քիւրտ մըն ալ կար հետերնին։

Բոլորս մէկ, 41 հոգի, Սախարի լեռը բարձրացանք։

Գարտիզակ գիւղի լեռը խումբերու միացման վայր նշանակած էինք։ Երկու օր վերջը, բոլոր խումբերը հոն կեդրոնացած էին։ Թէճէրի խումբը, Կամխոցի Հաճիին խումբը, մեր Սախարի խումբը եւ Սեբաստիայէն եկողները ամբողջովին միասին էինք։

Հինգ օր լեռնային արահետներէ զգուշութեամբ քալեցինք, առանց ուշադրութիւն հրաւիրելու եւ ապահովութեամբ հասանք Ալի պէկին գիւղը՝ Գըզըլտաղ։

Հոս Սեբաստիայէն եկողներէն մէկ մասը ինչ ինչ նկատումներով չուզեց ճամբան շարունակել։ Կամխոցի Հաճիին խումբն ալ ամբողջութեամբ ետ վերադարձաւ։

Քիւրտը կ'առարկէր, որ խումբը շատ մեծ է սահմանը անցնելու համար։ 17 հոգիներ եւս, ծերեր եւ պզտիկներ, ետ վերադարձան։ Մնացինք 31 հոգի, 28 այր, 2 կին եւ մէկ ալ Քիւրտերու քով ծառայող Հայ մը։

Երկու Քիւրտեր առաջնորդեցին խումբը։

Գըզըլ Տաղէն յետոյ ետ առաջ զիկզակ ճամբաներէ անցանք։ Եղածը մութ խաղ մը կարծեցինք, եւ խորհեցանք, որ Թակարդի մը մէջ պիտի իյնայինք։ Երկու օրուան ճամբան ամբողջ քսան օր եւ աւելի հազիւ կտրած էինք։ Այդ ճամբան նախապէս անգամ մը անցած էի երկու օրուան մէջ։

Կասկածը մէջերնիս զօրացաւ։ Քիւրտերը Թրքական գործակալներ կը նըկատէինք։ Չորս ընկերներ համաձայն գտնուեցանք երկու առաջնորդ Քիւրտերը մահացնելու՝ խորհելով թէ Թրքական ծուղակը կրնայինք իյնալ եւ անպատիւ կերպով մեռնիլ, քանի որ սահմանին մօտեցած էինք եւ Թըրքական գիծերուն կանակը կը գտնուէինք։

Մեր միւս ընկերները այս չորսիս համակարծիք չէին եւ կ'ըսէին, թէ ատիկա պարզ կասկած մըն է եւ թէ՝ եթէ Քիւրտերը մեզ բնաջնջել ուզէին, մեզ մինչեւ հոս բերելու պէտք չկար։ Եւ արգելք հանդիսացան երկու Քիւրտ առաջնորդներու սպանութեան։

Վեց հոգի իբր յառաջապահ, եւ վեց հոգի ալ իբր վերջապահ ունենալով կը յառաջանայինք։ Ես վերջապահներէն մէկն էի։

Երբ սահմանը անցնելու յարմարագոյն վայրերուն մօտեցանք, այդ վերջին օրը, Քիւրտ վալատը մեր բոլորիս անունները, մականունները եւ ծննդավայրերը, երկու օրինակ գրել տուաւ։ Հարցուցինք թէ ինչո՞ւ երկու օրինակ կ'առնէ։ Ըսաւ. «Մէկ օրինակը իմ քով պիտի պահեմ, իսկ միւսը ալ մեր տունին դուռին վրայ պիտի փակցնեմ, քանի որ Հայ ... ուրները իրենց մօտ տեղերուն ... շատ դէշութիւններ կ'ընեն եղեր»։

Մենք ուրիշ նամակ մը եւս ... որ Սեբաստիայէն ուրիշներ ալ ...

Քիւրտը մեզի հեռուէն մեր անցնելիք տեղերը ցոյց տուաւ, եւ մենք ...ուար 18, 1917ին անցանք Թրքական սահմանը։

ՄԿՐՏԻՉ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շար.)

(7)

*** Լինքըն կ'ըսէ ազատութեան ... օրն.—Ի՞նչ բաներ են, որ մեր ազատութեան եւ անկախութեան ամրութիւնները կը կազմեն. ոչ մեր պատնէշներն եւ ոչ ալ մեր բանակն ու ... տորմիղը, այլ մեր վստահութիւնը ... ազատութեան սէրը, զոր ... դրած է մեր մէջ։ Մեր ... թիւնը այն ոգիին մէջն է, որ ... կուտայ ազատութեան իբր ... գութիւնը բոլոր մարդոց, ամէն ... րի մէջ եւ ամէն տեղ։

միջի հաստատուածը: Ես մտայ հակայեղափոխական կազմակերպութեան մէջ: Դրանից յետոյ նոր ուժով է վերսկսում իմ աւերիչ հակայեղափոխական վնասարարական գործունէութիւնը: Լէնինականի ՄՏ կայանի քաղբաժնի պետ եղած ժամանակ ես վնասարարական աշխատանքի մէջ ներգրաւեցի ՄՏ կայանի նախկին տիրեկտոր Ջաքոյեանին եւ Մթերումների Կոմիտէի նախկին լիազոր Ա. Նաթէսեանին: Ես վնասարարական նպատակով անց էի կացնում ծանծաղ հերկ, որը Լէնինականի շրջանի չորային պայմաններում անխուսափելիօրէն հասցնում էր բերքատուութեան իջեցման: Հացահատիկային կուլտուրաների կոմպայնային բերքահաւաքը վնասարար ձեւով կազմակերպելու հետեւանքով դաշտերում մնում էր չհաւաքուած ծղոտ, որը Լէնինականի շրջանում, որտեղ չկան բաւականաչափ խոտհարքի տարածութիւններ, իբրեւ կեր էր ծառայում անասունների համար: Վնասարար ձեւով էին կազմւում եւ կիրառւում իմ կողմից վար հերկի պլանները, գիտակցաբար կրճատւում էր աշնանավարի տարածութիւնը, որ նոյնպէս հասցնում էր կոլտնտեսային դաշտերի բերքատուութեան իջեցմանը: Լէնինականի ՄՏ կայանում կատարւող վնասարարութեան այս փաստերը յայտնի էին:

ՆԱԽԱԳԱՀ.— Ո՞ւմ էին յայտնի:

ՄԵՂԱԴՐԵԱԼ.— Խանջեանին, Մամիկոնեանին:

— Աշխատանքի փոխադրւելով Երեւանում,— շարունակում է Փաշիաեան բանտրբը,— ես Հ. Կ. (բ)Կ. Կենտկոմի գիւղատնտեսական բաժնի վարիչ եղած ժամանակ շարունակում էի իմ աւերիչ վնասարարական հակայեղափոխական գործունէութիւնը: Այստեղ ես արդէն դառայ միանգամայն կազմաւորուած հակայեղափոխական կազմակերպութեան եւ դարձայ նրա ղեկավարներից մէկը:

(3) (Շար.)

ՈՒՍԱՂ

Իշխան ձուկը

Հայաստանի Սեւանայ կամ Գեղամայ ծովակին մէջ համեղ ձուկ մը կայ,— Իշխան ձուկը: Այս ձուկը անյիշատակ դարերէ ի վեր զարդարած է սեղանները ոչ միայն հայ թագաւորներուն, նախարարներուն, իշխաններուն, հոգեւորականներուն, այլեւ գեղջուկներուն եւ համեստ ժողովուրդին:

Հայաստան հին դարերէն սկսեալ ունէր իր սեփական գահն ու թագը, ազգն ու իշխանը, եւ Իշխան ձուկը միշտ առատ էր ու մատչելի ամէնուն հասարակաց: Ծովափին ապրող գեղջուկները տարուան մէջ միշտ ալ առատութեամբ կը վայելէին Իշխան ձուկը՝ թարմ կամ աղած: Ամբողջ Երեւանի նահանգն ու Կովկասը կը վայելէր Իշխան ձուկը: Ձկան անունը Իշխան էր, սակայն ինքը շատ համեստ եւ պարզ, անգէն եւ անմեղ ձուկ մը, որ ոչ կէտի եւ ոչ ալ Թրաձուկի նման վնասակար է:

Երբ պոլշեւիկները տէր դարձան Սեւանայ ծովուն, անոնց առաջին գործերէն մէկն եղաւ նաեւ ապստամբութիւն յառաջացնել Սեւանայ ծովուն մէջ Իշխան ձուկին իշխանութեան դէմ: Իշխան ձուկը յոյժ բոլշեւիկներու նկատուեցաւ ոչ միայն բուրժուա, այլեւ թանկալ, որ Սեւանայ ծովուն մէջ հաստատած էր ձկնային թագաւորութիւն մը՝ անյիշատակ դարերէ ի վեր: Երեւանի հայ բոլշեւիկները Մոսկուայի համաձայնութիւնն առնելէ վերջ, որոշեցին Սեւանայ ծովուն մէջ հաստատել ձկնային սոցիալիստական հանրապետութիւն մը, որուն ղեկավարները հարկաւ պիտի չըլլային իշխանական դասէն: Այս պատճառով ալ Երեւանի հայ բոլշեւիկ ղեկավարները Ռուսաստանի ծովերէն ու գետերէն բազմազգի ձուկեր բերել տուին, լեցուցին Սեւանայ ծովը եւ հրամայեցին.

— «Աճեցէք եւ բազմացարուք, լըցէք զծովն Սեւանայ»: Նորեկ ձուկերու համագումարը որոշեց առաջին ոտքիւ իսկ փոխել Սեւանայ ծովուն մշտական տէր Իշխան ձուկին անունը եւ կոչել Ընկեր ձուկ: Ոմանք առաջարկեցին անուանել «Քաղաքացի ձուկ», «Բանուոր ձուկ», «Գիւղացի ձուկ»: Զայրացաւ Իշխան ձուկը, հրամայեց պարզել ապստամբութեան դրօշը եւ Սեւանայ ծովէն դուրս քշել նորեկ ձուկերը, որոնք սակայն օգնական ուժեր ստացան եւ ճնշեցին ձկնային ապստամբութիւնը: Իշխան ձուկը ստիպուեցաւ հրաժարիլ իր իշխանութենէն եւ Սեւանայ կղզիի վանականներու աղօթքին ապաւինեցաւ:

Սեւանաբնակ նորեկ ձուկերը առաջարկեցին Երեւանաբնակ հայ բոլշեւիկ ղեկավարներուն հետեւեալ բանաձեւը, պահանջելով անոր անմիջական գործադրութիւնը.

«Մենք Սեւանայ ծովու ձկնային սոցիալիստական հանրապետութեան ջրաբնակ անդամներս, միաձայն գումարելով, որոշեցինք որ այս ծովուն մէջ ի սկզբանէ անտի բնակութիւն հաստատած երբեմն Իշխան իսկ այժմ Ընկեր ձուկը ձեր միջոցով փոխադրուի Մոսկուա եւ Ռուսաստանի խորքերը եւ դառնայ ուտելիք մեր հանճարեղ առաջնորդ Ստալինի եւ ընկերներուն: Այդ ձուկը դարեր շարունակ փառքն է կազմած թագաւորներու, իշխաններու, հոգեւորականներու, կուլակներու, բուրժուաներու, Դաշնակներու, խաներու, բէկերու, աղաներու, պարոններու եւ տանուտէրներու սեղաններուն եւ դարձած է կատարեալ հակայեղափոխական, նացիոնալիստ, տրոցկիստ, ֆաշիստ, դաշնակ եւ կուլակ: Այսուհետեւ ան պիտի ապրի ընկերներու, բանուորներու, գիւղացիներու, կոլխոզնիկներու, պիոնէրներու, զինուորներու եւ մէկ խօսքով բոլշեւիկներու ստամոքսներուն մէջ, որպէսզի դառնայ իսկական Ընկեր ձուկ»:

Երեւանաբնակ բոլշեւիկները կատարեցին Սեւանաբնակ ռուս բոլշեւիկ-ձուկերու հրամանը, հաւաքեցին Իշխան ձուկերը, (որոնք արդէն Ընկեր ձուկ էին դարձեր) եւ ուղարկեցին Մոսկուա, Ստալին եւ ընկերութեան, զրկելով բուն հայ ժողովուրդը Իշխան ձուկի վայելքէն ու սնունդէն:

ԱՐՏՕՍ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակ եւ մելանով:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Յունուար 18ի գիշերը Շահրիկեան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Մարսէյլի «Մշակութային Միութեան» դասախօսութիւն - թէյասեղանը:

Սրահը լեցուն էր, զանազան հոսանքներու եւ խմբակցութեանց պատկանող ունկնդիրներով: Միութեան անդամները նախօրօք պատրաստած էին սեղանները եւ կը սպասարկէին:

Դասախօսն էր հրաժարեալ առաջնորդ Գեր. Գ. արքեպ. Խաչատրեան, որ յայտարարեց թէ դասախօսութիւն չէ, այլ թելադրանքներ պիտի ընէ երիտասարդութեան: Կարգ մը գեղեցիկ բացատրութիւններ տալէ ու փաստեր ներկայացնելէ վերջ, ան հմտօրէն լուսաբանեց զանազան երեւոյթներ, որոնց պատճառաւ յաճախ հին եւ նոր սերունդները չեն կրնար ըմբռնել իրարու արժէքները: «Տիեզերական օրէնքներէն մէկն է ներդաշնակութիւնը, աստղերն անգամ կը պահեն իրենց հաւասարակշռութիւնն ու ներդաշնակութիւնը: Այս օրէնքին մանրանկարը կը տեսնենք մեր մարմնին մէջ, մասեր՝ որոնք կենսական դեր կը կատարեն մեր մարմնի մէջ: Մեր մարմնի ո եւ է մէկ մասին խանգարումը կը խախտէ անոր ներդաշնակութիւնն ու հաւասարակշռութիւնը: Ծերը երէկուան երիտասարդն է, երիտասարդը վաղուան ծերը, երկուքն ալ ունին իրենց գնահատելի արժէքները եւ հաւասարապէս կը մասնակցին կեանքին: Երիտասարդը թարմ է, աւելի լաւ կրնայ շարժման մէջ դնել իր ուժերը եւ շատ աշխատիլ, բայց արժէքը լաւ գործելուն մէջ է եւ արժէքներ արտադրելն է: Ծերութիւնը ունի փորձառութիւն, թափանցելու կարողութիւն, եւ հեռատեսութիւն:

Կեանքը յառաջդիմութիւն է, շարունակական պայքար մը, մարդկութիւնը նուաճումներու պէտք ունի: Ծերը կը թելադրէ չափաւորութիւնը, մտիկ ըրէք, մի արհամարհէք:

Երիտասարդութեան մէջ կան ազգայնականներ եւ ապազգայնականներ: Երկուքն ալ իրենք զիրենք պէտք է գտնեն հաւասարակշռութեան մէջ: Ծայրայեղութիւնները միշտ վտանգաւոր են: Սիրելի երիտասարդներ, դուք ձեր բնաշխարհին մէջ չէք, կ'ապրիք իբրեւ զաւակները ազգի մը, որ իր հոգեկան արժէքները մշակած է, իր մշակոյթը ունեցած է: Անցեալին մէջ սերունդներ ու սերունդներ իրար յաջորդած են ու կտակած են ձեզի շատ բաներ:

Շուարումի շրջանի մէջ կը գտնուիք, կը զգաք որ Հայ էք, գիտէք որ Հայ պէտք է մնաք: Ամէն ազգ իր հողամասը, իր հայրենիքը ունի: Մենք ալ ունինք մեր ֆիզիքական հայրենիքը, ներկայ Հայաստանը, որուն պէտք է կապուած մնանք»: (Ծափեր):

Մշակութային Միութեան կողմէ Գ. Ս. Փափազեան խօսք առաւ: Գ. Կ. Փոլատեանի, որ կարդաց իր ուղերձը: Հրաւիրուեցան խօսելու նաեւ առաջն. փոխանորդ Զզօն Տ. վարդապետ եւ Արա Գարթեւեան, որոնք բոլորն ալ գովեցին Տ. Գարեգին արք. Խաչատրեանի գործունէութիւնը:

Մշակութային Միութեան այս ձեռնարկն ալ յաջող էր եւ օգտակար: Անշուշտ միութիւնը աւելի եւս ալ պիտի շարունակէ իր օգտակար ձեռնարկները, միշտ պահպանելով իր առաջաւոր տեղը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՕՏԱՐ ԱԶԳԵՑՈՒԹԵԱՆՑ ԴԷՄ

Թուրքիոյ վարչապետը, ընդունելով Թուրք լրագրողները Եալովայի մէջ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ օտար վարդապետութիւններու (բոլշեւիկ կամ հիթլերական) ազդեցութեանց մասին.

— Թուրքիա բոլորին հետ բարեկամ է եւ կ'ուզէ բարեկամ մնալ: Բայց մենք խիստ զգայուն ենք այն կէտին վրայ, որով կ'ուզենք կատարելապէս տէր ըլլալ մեր ճակատագրին: Մեր ընթանալիք ճամբան ճշդելու մասին կատարեալ անկախութեամբ մը կ'ուզենք շարժիլ: Մեր քաղաքային իտէալները ունինք: Ոչ մէկ կերպով կրնանք հանդուրժել որ մօտէն թէ հեռուէն եկող ո եւ է քաղաքական վարդապետութիւն մը, ներածման ապրանքի մը նման մեր երկրէն ներս մտնէ: Ոչ մէկ առեն պէտք չէ մոռնալ այն հաւանականութեան վրայ թէ, կրնանք ո եւ է պետութեան մը կամ խմբակի մը իբր հետեւորդը ընթանալ:

Մեր երկրին մէջ հրէական հարց մը կամ ուրիշ փոքրամասնութեանց խնդիր մը չկայ: Նոյնպէս չենք ուզեր որ նման հարցեր մտնեն մեր երկրէն ներս՝ արտասահմանը ընդօրինակելով: Թուրքիոյ մէջ միմիայն օրէնքները կը տիրապետեն:

ԹՈՒՐՔՕ-ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՑԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Շարունակելով իր յայտարարութիւնները, վարչապետ Պայար անցաւ Անգլիոյ.

— Կարգ մը անգլիացի հիմնադէտներ մեզի այցելեցին: Մեր ալ դրամատանց տնօրէնները պիտի փոխադարձեն այս այցելութիւնները եւ բարեկամական շփումներ պիտի ունենան: Որոշ խնդիր մը չկայ բանակցելիք: Անգլիոյ հետ մեր բարեկամութիւնը շատ անկեղծ է: Կարելի է ըսել որ ընդհ. պատերազմէն ի վեր ոչ մէկ առեն այսքան անկեղծ չէր եղած:

Ռուսիոյ հիւպատոսարաններուն բարձումը եթէ լոկ մեզի յատուկ հարց մը ըլլար, կարելի էր սա կամ նա իմաստը տալ: Մենք արդէն տարիներ առաջ Ռուսիոյ նման առաջարկ մը ըրած էինք:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

Յետոյ վարչապետը խօսեցաւ Պուլկարիոյ Թուրքերուն արտագաղթին մասին.

— Դարեր շարունակուող կայսրութեան բնակչութեան գործերուն պատմական հաշուեյարդարը կատարել՝ մեր սերունդին ուսերուն վրայ ծանրացած է: Ի սրտէ կը բաղձանք բոլոր Թուրքերուն ժամ առաջ մայր հայրենիք վերադարձը: Բայց ինչ օգուտ որ, ամէն գաղթականի փոխադրութիւնը եւ երկրին մէջ արտադրող վիճակի մէջ դրուիլը դրամի կը կարօտի: Եթէ միայն Պուլկարիայէն գալիք գաղթականները 600 հազար ընդունինք, անմիջապէս կը հասկցուի թէ ինչքան մեծ դրամի կը կարօտի այս գործը: Այս դրամը եթէ ի ձեռին իսկ ունենանք, դարձեալ բաւական չէ, որովհետեւ զետեղման գործը փորձառու տարրերու գործունէութեան կը կարօտի: Անոնց թիւն ալ սահմանափակ է: Ենթակայ կառավարութիւնն ալ առաջարկ ըրած է իր երկրին Թուրքերուն մասին. ան ալ կը քննենք:

Ներգաղթի հարցը դիւրացնելու համար ուրիշ ճար չկայ բայց եթէ ընդհ. ծրագիր մը պատրաստել եւ կատարելիք գործը կարելիութեանց սահմանի մէջ եւ ձեռքի տակ ունեցած միջոցներու համաձայն տարիներու բաժնել:

*** «Աքշամ», Պուլկարիոյ Թուրքերը մայր հայրենիք բերելու պատրաստութիւններ կ'ըլլան խորագրին տակ կը գրէ.—

Պուլկարիոյ մէջ Թուրք մեծ գաղութ մը կայ: Մէկ միլիոնէ աւելի եղող այս գաղութը վերջերս շատ մը ճնշումներու ենթարկուած է: Անցեալները այս հարցը Հալքի խմբակին մէջ խնդրոյ նիւթ եղած եւ գործավարներուն հարցումներ եղած էին:

Անգարայէն հասած լուրի մը համաձայն, կառավարութիւնը կը խորհի Պուլկարիոյ Թուրքերը մայր հայրենիք բերել. ասոր համար մօտաւորէն բանակցութիւններ պիտի կատարուին Պուլկարիոյ հետ: Այնտեղի Թուրքերն ալ, Ռումանիոյ Թուրքերուն նման ազատ պիտի ըլլան իրենց ստացուածքները ծախելու եւ անասունները փոխադրելու: Այս մասին միջոցներ ձեռք պիտի առնուին որպէսզի վար գինով չծախուին անոնց ստացուածքները:

Պուլկարիայէն գալիք գաղթականներուն մեծ մասը շատ հաւանաբար տեղաւորուին Անթալիոյ շրջանին մէջ:

ԱՆԳԼԻՈՅ ՈՅԺԸ ԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԻՊՔԵՐԸ

Մեծն Բրիտանիոյ բուն ծովային ուժին մէջ ո եւ է յեղաշրջում տեղի պիտի չունենայ, կը գրեն Վիէննայի թերթերը, քանի որ անգլիական նաւատորմը պահանջուած բոլոր յատկութիւններով օժտուած է: Ցամաքային բանակը եւ այերային տորմիղը զօրացնելու միայն կը ձգտին կառավարութեան եւ Խորհրդարանին մտահոգութիւնները, Եւրոպայի եւ Ծ. Արեւելքի մէջ ստեղծուած նոր կացութեան բերումով: Բանակին մեծ ընդհանուր պետ անուանող Կորթ պարզ զօրավարի աստիճան ունի եւ մարաջախտի տիտղոս պիտի չընդունի: Ներկայիս անգլիական բանակը ունի 8 մարաջախտ, Հնդկաստանի 2 մարաջախտները մէջն ըլլալով: Մինչեւ որ ասոնցմէ մէկը կամ միւսը չմեռնի, մարաջախտի նոր անուանում չըլլար:

*** Ի մօտոյ Խորհրդարանը գաղտնի նիստ մը պիտի գումարէ, բրիտանական այերային ուժերուն միւս պետութիւններուն նոյն ուժերուն հետ բաղդատութեան մասին խորհրդակցելու եւ կարեւոր որոշումներ տալու համար: Ամէն պարագայի մէջ, պիտի ջնջուի Անգլիոյ այդ կամ այն նահանգին կամ քաղաքին անունով յորջորջուող զօրագունդերու դրութիւնը, ընդհանուր միութիւն առաջ բերելու համար ցամաքային բանակին բոլոր դասակարգերուն մէջ: Իրաւ է թէ բանակին համար աւելորդ պերճանք մըն է գոյնզգոյն զօրագունդերու յորջորջումը, որ շատ հին է անգլիական բանակին մէջ:

*** Զինուորական դաշնակցութիւն մը կազմուեցաւ Անգլիոյ մէջ, մասնակցութեամբ ոստաններու եւ անհատներու, նպատակ ունենալով հանրութիւնը հետաքրքրել ազգային պաշտպանութեան հարցերով, բուն Անգլիոյ եւ Անգլիայէն դուրս գաղութներուն համար: Այս Դաշնակցութեան նախագահն է Լորտ Ռեյլինկթըն, դերնախագահ Լորտ Տէյրլի: Դիւանին կը մասնակցին նաեւ կարգ մը շատ ծանօթ երեսփոխաններ եւ զինուորականներ:

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ԼԷՅ ԺԱՌԱՆԳ

Քոսթանցայի (Ռումանիա) Թաղ. Խորհուրդս, ի գիտութիւն շահագրգռուողներուն, կը յայտարարէ, թէ 9 յունուար 1938ին, քաղաքիս մէջ մեռած է եվէրէկ Ֆէնէսէցի Արթին Նիկողոսեան:

Հանգուցեալը կը թողու շուրջ 800.000 — 1.000.000 լէյի հարստութիւն մը, որ կը գտնուի Դատարանի հսկողութեան տակ:

Արդ, Թաղ. Խորհուրդս կոչ կ'ուղղէ ժառանգորդներուն թղթակցել իրեն հետ, եւ տալ անհրաժեշտ բոլոր փաստերն ու փաստաթուղթերը, իրենց մօտաւոր կամ հեռաւոր ազգականութիւնը ապացուցանող:

Հանգուցեալի հայրենակից Գ. Գէորգ Սէֆէրեանէ մեր առած տեղեկութեանց համաձայն, վախճանողին եղբայրը կը գտնուի Նիւ-Եորք (Ամերիկա) եւ ծանօթ է Հաճի Նիկողոսեան անունով, իսկ քոյրը՝ Արշալոյս կ'ապրի Երուսաղէմ կամ Սուրիա:

Թաղ. Խորհուրդս կը հրաւիրէ նաեւ մեր Ազգ. Մարմիններու ուշադրութիւնը ու կոչ կ'ընէ անգամ մը եւս, որ շահագրգռուողները, հարկ եղած լուսաբանութեանց կամ ձեւակերպութեանց համար դիմեն իրեն:

(ԿՈՉԻՔ)

Հասցէ.— Ատենապետ Թաղ. Խորհրդոյ Արմենակ Յակոբեան, Str. Bratianu, 1, Քոսթանցա:

ԻՏԱԼԻՈՅ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Իտալիա իր պատրաստութիւնները առաջ կը տանի ամէն մարզի մէջ: Անքոնայէն մինչեւ Փօլոնիա եւ այս վերջին քաղաքէն մինչեւ Միլան երկաթուղիները ելեկտրականացնելու աշխատութիւնները փութոյ պնդութեամբ կը շարունակուին, այն ձեւով որ մինչեւ յառաջիկայ գարուն վերջ գտնեն: Ժամանակի մեծ խնայողութիւն պիտի ըլլայ այս մէթոտը, ամէն բանի փոխադրութեան համար: Արդէն Հռոմ եւ Փօլոնիա գիծը ելեկտրականացած է, Միլանէն Հռոմ վերջանալու վրայ է: Կը հասկցուի թէ այս փոփոխութիւնը անակնկալ արագութիւն առաջ պիտի բերէ Իտալիոյ կեանքին բոլոր երեւոյթներուն վրայ:

«ՅՈՒՍԱՅԻ» ԹԵՐԹՕՆԸ (121)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

>>>> • <<<<

Սառան ու Լալան վանքից երկուսն էլ հիւանդ տարուեցան այն կացարանը, որ առաջինի բժշկապետը պատրաստել էր տուել նրանց համար: Բարեբեր տանտիկինը, որի խնամատարութեանը յանձնուած էին երկու հիւանդները, մի առանձին գութ ունեցաւ նրանց վրայ, մանաւանդ երբ իմացաւ, որ դրանք մի հարուստ եւ բարեբախտ ընտանիքի զաւակներ են, եւ աղետալի պատահարները ձգել էին նրանց վերջին թշուառութեան մէջ:

Բարոյապէս տանջուած, ֆիզիքապէս մաշուած եւ բոլորովին ուժաթափ եղած աղջկայ մէջ, հէնց առաջին գիշերը յայտնուեցաւ սաստիկ ջերմ: Տանտիկինը իսկոյն իմացում տուեց բժշկապետին, որ գալով, գտաւ նրան վտանգաւոր դրութեան մէջ: «Յոյս չկայ», յայտնեց նա տանտիկնոջը, եւ ինքը գիշերի մեծ մասը մնաց հիւանդի մօտ, աշխատելով վերադարձնել սպառուած կեանքը: Կէս գիշերից յետոյ նա բաւական հանգիստ էր. այս պատճառով հեռացաւ բժիշկը: Նա մինչեւ անգամ խօսում էր, պատմում էր շատ բաներ իր մօտ նստող տանտիկնոջը:

Բայց առաւօտեան, երբ բժշկապետը եկաւ տեսնելու հիւանդին, նրան արդէն մեռած գտաւ: Սառան ոչինչ չէր հասկացել, թէեւ միեւնոյն սենեակում պառկած էր: Իսկ երբ հիւսնի մուրճի ձայնը դրսից լսելի եղաւ, երբ տեսաւ դագաղը, նա բոլորը հասկացաւ: Խեղճ կինը մինչեւ անգամ լաց չեղաւ: Եւ լաց լինել կարող չէր նա: Արտասուքի համար եւս առողջութիւն պէտք է: Կարծես նա ուրախ լինէր, կարծես, նա հէնց այդ էր ցանկանում, որ մեռնի Լալան, որ հանգստանայ նա, որ ազատուի այդ աշխարհից, ուր նրա համար լաւ որ չէր մնացել...

Երբ դագաղը դուրս էին տանում, նա խնդրեց, որ իրան թոյլ տան թաղմանը ներկայ գտնուել: Եւ չնայելով բժշկապետի ընդդիմութեանը, թէ դրանով բոլորովին կը ակարացնէ եւ կը խանգարէ իր առողջութիւնը,— դարձեալ հնար չեղաւ նրան ետ պահելու: Կարծես, այդ օտարոտի ցանկութիւնը կրկին վերադարձրել էր նրա սպառուած ուժերը: Նա իրան բաւական զուարթ էր զգում եւ գտնում էր կատարեալ առողջութեան մէջ: Երբ դագաղը դրեցին գերեզմանի մէջ, նա ասաց.— «Կը ցանկանայի քեզ հետ թաղուել, իմ նազելի Լալա»... Այդ միջոցին նրա աչքը ընկաւ իր երկու զաւակների վրայ եւ ձայնը խեղդուեցաւ...

Սառային գերեզմանատնից բոլորովին ուշաթափ տուն բերեցին: Եւ նոյն նոյն րոպէին իսկ, երբ բժիշկը զբաղուած էր նրան ուշքի բերելով, դրան մուրճը զարկեցին: Ծառան դուռը բաց արեց, տեսաւ, երկու անծանօթ երիտասարդ եւ մի քահանայ կանգնած էին այնտեղ:

— Ո՞ւմն էք ուզում, հարցրեց ծառան:

— Մեզ ասացին, որ այս տանը կենում են երկու Ալաշկերտցիներ, հարցրեց Վարդանը,— մէկը կին, միւսը աղջիկ:

— Այո՛, կենում են, բայց աղջիկը...

— Ի՞նչ եղաւ:

— Մեռաւ...

Վարդանը չանթահար ծառի նման խորտակուեցաւ եւ ընկաւ Մելիք-Մանսուրի ուսի վրայ:

ԽԳ.

Մութ, խաւարային գիշեր էր: Ծուխերով լեցուած ամառնային սար օդը անախորժ ծանրութեամբ ճնշում էր մարդու սրտի վրայ: Գիշերային լռութեան մէջ ոչ մի ձայն, ոչ մի շշունչ չէր լսւում: Կարծես, ամէն ինչ մեռած լինէր: Միայն Գայիանէի վանքի գերեզմանատանի մի անկիւնից լսւում էին խուլ հառաչանքներ: Մի երիտասարդ, տարածուած բոլորովին թարմ հողադամբարանի մօտ, դառն կերպով մրմնջում էր: Արտասուքը հեղեղի նման թափւում էր նրա տխուր աչքերից եւ թրջում էր ցամաք հողը: Երբեմն նա գրկում էր փոքրիկ հողադամբարանը եւ համբուրում էր նրան. երբեմն իր երեսը եւ աչքերը քսում էր նրա խոնաւ մակերեւոյթին: «Լալա... անգո՛ւթ Լալա»... բառերը շատ անգամ հնչւում էին նրա շրթունքից, եւ կարծես, այդ բառերի հետ դուրս էին թռչում նրա սիրտը եւ հոգին:

Այդ երիտասարդը Վարդանն էր: Երկար թափառումներից յետոյ, նա գտաւ սիրած աղջկայ գերեզմանը միայն: Էլ ի՞նչ էր մնում նրան: Կեանքի ալեկոծութիւնների մէջ, անդադար մաքառելով դժուարին անյաջողութիւնների դէմ, նա ունէր մի վառ եւ պայծառ աստղ միայն, որի վրայ յառած էր նրա աչքը, որ առաջնորդում էր նրան դէպի փրկութեան նաւահանգիստը: Իսկ այժմ այդ աստղը նոյնպէս հանգաւ: Էլ ի՞նչ էր մնում:— Մնում էր մի խորտակուած եւ վիրաւոր սիրտ, որի համար պակաս էր առողջարար բալասանը, որի մի կաթիլը բժշկում էր բոլոր վէրքերը: Կորուստը անփոխարինելի էր: Վարդանը երբեք չէր սիրել: Սառն եւ խստասիրտ երիտասարդը քնքոյշ զգացմունքներ չունէր: Բայց Լալայի սիրոյ առջեւ, փափուկ մոմի նման, հալուեցաւ նրա բնաւորութեան կոշտութիւնը:

Այժմ, կարծես, կատարուել էր այն ճակատագրական խօսքերի իմաստը, որ ասաց Արարիչը նախաստեղծ մարդուն. «քո ճակատի քրտինքով պէտք է վաստակես քո հացը»: Այժմ մարդը ոչ միայն աշխատում էր, այլ մինչեւ անգամ հեշտացրել էր աշխատանքը եւ նրա համար շատ քրտինք չէր թափում: Բայց աշխատում էր իր բարօրութեան համար. նրա վաստակը չէր յափշտակւում անգութ հարստահարիչների ձեռքով:

Ահա, Վարդանը տեսնում էր մի գիւղ: Մի՞թէ դա Ալաշկերտի Օ... գիւղը չէ՞ր: Շրջակայքը նրան ծանօթ էին՝— նոյն լեռները, նոյն բլուրները, նոյն գետը, նոյն կանանչազարդ հովիտը— բոլորը նոյն էր: Դարերի հոսանքը այստեղ ոչինչ չէր ապականել, միայն կերպարանափոխել էր: Բայց որքա՜ն փոխուել էր գիւղը: Այլեւս չէին տեսնւում այն ողորմելի գետնափոր խրճիթները, որոնք աւելի գազանների որջի էին նման, քան մարդկանց բնակարանների: Այժմ տները քարաշէն էին, սպիտակ որպէս ձիւն, եւ շրջապատուած էին գեղեցիկ պարտէզներով: Լայն եւ ուղիղ փողոցները հովանաւորուած էին մշտականաչ ծառերով, որոնց մօտով վազում էին բիւրեղի նման յստակ առուակներ:

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

*** Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, փոթորիկին աւերները շատ աւելի ծանր եղած են քան կ'ենթադրուէր ։ Միայն Վէնէտիկի անտառին մէջ արմատախիլ եղած են 200 ծառեր ։ Փարիզի մէջ բազմաթիւ պատեր եւ ծխնելոյզներ փըլան ։ Վիրաւորներ ալ կան ։

Գաւառներէն հասած մանրամասնութիւններն ալ շատ ծանր կը ներկայացնեն կացութիւնը ։ Հավրի մօտ ողջ մը մեռաւ արմատախիլ ծառի մը տակ մնալով ։ Փոթորիկը եւ ալիքները տախտակամածէ բերին 40 ծովեզերեայ հիւղակներ, նոյն քաղաքին մէջ ։ Սավուայի մէկ գիւղին մէջ փոթորիկը հիմէն քանդելով 60 ոտք անդին նետեց նամակատունը ։ Կրընոպլի շրջանին մէջ լեռնագնացները մեծ վտանգներ անցուցին ։ Օրլէանի քաղաքապետարանի պարտէզին մէջ բարձր ծառ մը արմատախիլ նետուելով ինկաւ դահլիճին տանիքին վրայ ։ Փարիզ - Օրլէան երկաթուղին կանգ առաւ, ելեկտրական ձողերը քանդուած ըլլալով ։ Թուանի մօտ կայծակ ինկաւ եկեղեցիի մը զանգակատան վրայ ։

Տեղ տեղ փոթորիկին ուժգնութիւնը կը հասնէր ժամական 70 քիլոմեթրի ։

Ազգաժողովի քանձաժը. կը մշակէ Չինաստանի եւ Սանճաքի մասին

>>>> • <<<<

Ա. Դ. Ժողովին պաշտօնական նիստը յետաձգուեցաւ երեքշաբթի օրուան (այսօր) ։ Հակառակ բոլոր ակնկալութեանց եւ մասնաւորապէս Ն. Միութեան պատուիրակին ջանքերուն, բնաւ տրամադրութիւն չկայ գործնական օգնութիւն հասցնելու Չինաստանի ։ Պարզապէս պաշտօնական համակրանք մը պիտի յայտնուի, իւրաքանչիւր պետութիւն ազատ ձգելով իր քաղաքականութեան մէջ ։ Ֆրանսա եւ Անգլիա միշտ վտանգաւոր գտնելով կացութիւնը՝ Միջերկրականի մէջ, յարմար չեն դատեր տկարացնել եւրոպական ճակատը ։ Մանաւանդ որ, Պերլին - Հռոմ - Թոքիօ առանցքը սպառնալից դիրք մը բռնած է եւ կրնայ անակնկալներ յարուցանել ։

Դարձեալ այսօր է, երեքշաբթի, որ պիտի կարգադրուի Սանճաքի խնդիրը ։ Կիրակի օր, Ժընեւէն մեկնելէ առաջ, Պ. Իվոն Տէլպոս վերջին տեսակցութիւն մը ունեցաւ Թ. Ր. Արասի հետ եւ համաձայնութիւն գոյացաւ հետեւեալ եղանակի մասին — յանձնախումբ մը պիտի քննէ Սանճաքին ընտրական քննիչ յանձնաժողովին եզրակացութիւնը ։ Յանձնախումբին պիտի անդամակցին ատենապետը, մէկ անգլիացի եւ մէկ պելժիացի պատուիրակներ, որոնց պիտի օգնեն մէկ Ֆրանսացի եւ մէկ Թուրք մասնագէտներ ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ ծանր կորուստ մը կրեցին յանձին Պ. Ֆէրտինան Պրիւնոյի, որ մեռաւ կիրակի օր, կարճատեւ հիւանդութենէ մը վերջ ։ Ծնած էր 1860ին ։ Անդամ էր Ֆրանսական կաճառին, պատուակալ վերատեսուչ՝ դրականութեան համալսարանին եւն. ։ Ունի բազմաթիւ հեղինակութիւններ, ինքն էր որ վերանորոգեց եւ գրեց ստեղծեց Ֆրանսերէն լեզուի պատմութիւնը ։

ՀԵՂԵՂԱՆՄԱՆ անձրեւներ փլուզում յառաջ բերին Շարուն գիւղին մէջ (Լիբանան) ։ Ջուրը ժայռեր վար գլորելով կործանեցին տասնի չափ գիւղեր եւ խափանեցին օգնութեան ամէն փորձ ։ Փլատակներուն տակէն հանուեցան եօթը դիակներ ։ Վիրաւորներուն թիւը 15ը կ'անցնի ։

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ 1938ի առաջին շարքին վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ փետրուար 8ին, Սալ Փլէյէլի մէջ ։

ՀԻԹԼԵՐԱԿԱՆ իշխանութեան 5րդ տարեդարձը (30 յունուար) տօնուեցաւ կիրակի օր, առանց արտակարգ հանդիսութեան, ինչ որ ուշագրաւ կը համարուի ։ Պերլինի մէջ ճառ մը խօսեցաւ Տոքթ. Կէօպէլս ։ Նշանակալից է նաեւ որ ճառումը այս առթիւ բառ չարտասանեց Գերմանիոյ գաղթային պահանջներու մասին ։

ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ դէմ կատարուած հետապնդումներուն շնորհիւ, ձերբակալուեցան երկու կարեւոր անդամներ, որոնց մէկը իբրեւ միջնորդ կը ծառայէր Զօր. Տիւսէնեէօրի հիմնած կազմակերպութեան հետ ։ Այս առթիւ վկայ մը յայտնեց թէ 800 (ութ հարիւր) զինապահեստներ հաստատուած են ամբողջ Ֆրանսայի մէջ ։

30 ՍԱՆԹԻՄԻ ծախուած յուցկին բարձրացաւ 35ի ։ Միւս տեսակներուն գիներն ալ աւելցան ։

ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐ կուսակցութիւնը արգիլելու որոշում տրուեցաւ Վոյի նահանգին մէջ (Զուիցերիա) ։ Քուէարկութեան մէջ 12.765ի դէմ 24,795 ձայնով ։

ՎԻԼԺՈՒԻՖԻ 14 զոհերուն յուղարկաւորութեան առթիւ դամբանական մը խօսելով, ներքին նախարարը ցաւ յայտնեց յանուն կառավարութեան եւ ազդարարեց թէ անխնայ պիտի պատժուին բոլոր դաւադիրները ։

ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ Ժուլիանա իշխանուհին, որուն ծննդաբերութեան կը սպասուէր անհամբեր, երկու շաբաթէ ի վեր, աղջիկ մը ծնաւ ։ Ուրեմն գահաժառանգը նորէն իշխանուհի պիտի ըլլայ ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԼԻՈՆԻ Հ. Յ. Դ. «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

4 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ՈՒՐԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Պ. ԹԱՂԱՊԵՏԵԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԱՐՇԱՒԻՐ ՀԱԲԵԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ԵՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ»

Գեղարուեստական բաժին. կը մասնակցին Ընկերներ ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԱ, ԼԵՒՈՆ ԱԼԷՄԵԱՆ եւ ուրիշներ.

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 1 ֆրանք

ՌԱՖՖԻ խմբակի դասախօսութիւնը 1 Փետրուար Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Café Grillon, 2 Carrefour de l'Odéon, մէթրօ Օտէօն, կը խօսի Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ. Նիւթ՝ Հայ Դատը Հայ Յեղափոխութիւն:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. ՃԱՌՏԱՐԵԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՃՈԽԱՑՄԱՆ

12 Փետրուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս ԹՐԻԱՆՕՆ ՏԱՆՍԻՆԿի մէջ 25 Rue Edison (Թիւ Փոլ-Պէրի անկիւնը).

Հաճելի ժամանց եւ անակնկալներ.

Պիտի նուագէ ORCHESTRE MULLER

Մուտք՝ այրերու 6, կիներու 5 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին 130 թիւ Պուլվը՝ Հօրէկեանի, 150 թիւ Պուլը Հացագործեանի, 70 թիւ Փօլ Պէր պարան, Փողհարեանի, 77 թիւ Թապըլէ Միսաք Միրզէի, 136 թիւ Պուլը ատլրէն Մասեանի, 64 թիւ Մագրոն Արայէն, դերձակ Մոմճեանի եւ բոլոր ընկերներուն մօտ ։ Ինչպէս նաեւ Կէնճեան նպարավաճառատունը 45 թիւ տը Գոնէլ ։

ՂԱՐԱԲԱՂ-ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՂԱՐԱԲԱՂ - ԶԱՆԳԵԶՈՒՐ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

հրաւիրում է իր անդամներին եւ բարեկամներին ներկայ լինել Միութեան պատուոյ նախագահ՝ հանգուցեալ

ՊՕՂՈՍ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ

յիշատակին նուիրուած սգահանդէսին, որ տեղի պիտի ունենայ Ուրբաթ, Փետրուար 4ին, երեկոյեան ժամը 9ին, ՍԱԼ ԺԱՆ ԿՈՒԺՈՆԻ ՄԷՋ, 8 ՐԻՒ ԺԱՆ ԿՈՒԺՈՆ, նախագահութեամբ Պ. ՆՈՒԲԱՐԻ:

Խօսք պիտի առնեն ծովակալ ԿԵԴՐՈՎ, Պ. Պ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ եւ ԼԻԱՆՈԶՕՖ:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Նախագահութեամբ՝ Պ. ԼԵՒՈՆ ՓԱՇԱԼԵԱՆԻ

2 Փետրուար, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, LE JOURNALի սրահին մէջ, 100 Rue Richelieu. մէթրօ Richelieu - Drouot կամ Bourse.

Կը դասախօսէ ֆրանսերէն՝ Պ. Հ. ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ

Նիւթ ունենալով՝ «Հայաստանի տնտեսական զարգացումը»

(«Le developpement économique de l'Arménie»)

Մուտք 2 ֆրանք — Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿՈՒՄԲԻ
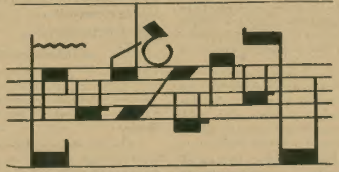
Տարեկան պարահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի 6 Փետրուար, ժամը 10էն կէս գիշեր FOYER RUSSEի սրահին մէջ. 26 Ave. de Tokio. Գեղարուեստական բաժին, Ճազ. Պիւֆէ.

Մէթրօ Alma - Marceau — Մուտք՝ 8 ֆրանք

ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ Արհեստակից Միութեան պարահանդէսը Ապրիլ 3ին. Զխաչաձեւել այդ թուականը.

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

Ա. ՊԱՏՄԱԳՐԵԱՆԻ

ՁԱՅՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԳԻՐՔԸ

Իր տեսակին մէջ առաջին այս ձեռնարկը կոչուած է Երգ - Երաժշտութեան դասաւանդութիւնը մեր վարժարաններու եւ մանկապարտէզներու մէջ դնելու բոլորովին նոր եւ արդիական հիմերու վրայ, պահելով միաժամանակ հայ ռահմիկ երգի ոգին ու ճաշակը ։

120է աւելի Թիթմիքի, ձայնամարզի եւ լսողութեան վարժութիւններ ։

Բազմաթիւ մանկական եւ գպրոցական նոր երգեր ։ Ընդարձակ բացատրութիւններ դասատուներու համար ։ Օժանդակ ձեռնարկ նաեւ երգի, նուագի, հետեւողներու համար ։ Ճոխ եւ գեղարուեստական տպագրութիւն ։

Գինը 12 ֆրանք դպրոցներու համար (ժեծաքանակ) 10 ֆրանք ։

Դիմել՝ Հրանտ Սամուէլ գրատունը, 51, Rue Mr. le Prince, Paris, իսկ արտասահմանէն՝ հեղինակին՝ A. Patmagrian, Communauté Armenienne, Alexandrie:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Վառվառէ Նեսիլեան եւ Տէր Վարդանեան ընտանիքը եւ պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, ազգականին եւ քեռորդւոյն՝ ԼԵՒՈՆ ՆԵՑԻԼԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Յուլիանէ Աւագեան (Թափալեան) կը փնտռէ քոյրը՝ Ալիս, եւ եղբայրը՝ Մուշեղ Թափալեան ։ Հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Տէր եւ Տիկին Գէորգ Աւագեանի՝ 114, Ave. Henri Barbusse, Arnouville - les - Gonesse. (S. et O.):

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել ։

Մեզի եղած խնդրանքներուն գոհացում տալու համար, կը խնդրուի «Պոյամարա» օրացոյցի այն գործակալներէն որ չծախուած օրացոյց ունին, հաճին անմիջապէս վերադարձնել ։ Ծախուած օրացոյցներու փոխարժէքը եւս շուտով փոխադրել հետեւեալ հասցէին, Mr. G. Djarayan, 17 Rue des Petites Maries, Marseille:

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

Փոքրիկն ԱՆԺԵԼ ՆԻԶԱՄԵԱՆԻ (9 տարեկան) ձայնագրած երեք երգերը՝ « LE COUCOU »

ԳԻՆ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

Ստանալու համար դիմել Տիկին Նիզամեանի, 6, Rue Elysée des Beaux Arts, Paris (18), կամ Հրանտ Սամուէլ գրատան, 51, Mr. le Prince, Paris (6) :

Վ. ԻՋԳԱԼԱՑԵԱՆ

ՓՈՐՁԱԳԷՏ - ՀԱՄԱՐԱԿԱԼ

Հաշիւներու արձանագրութիւն. — Տուրքերու յայտարարութիւն եւ գործերու հետապնդում.

Մեքենագրութիւն եւ բազմագրութիւն (duplicateur)

Ընդունելութեան ժամեր. — Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 5էն 7, 18, Cité Trévise, Մէթրօ Cadet:

Երեքշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ ժամը 5էն 7, 9, Rue Jouye - Rouve, Մէթրօ Belleville եւ Pyrénées

Հեռաձայն Mel. 50—09:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme PARIS (13e) Imprimerie A. DER AGOPIAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ՆԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
MERCREDI 2 FÉVRIER 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3644 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՓՉԷ ՅՈՒՇԻԿ, ԱՆՈՒՇ ՀՈՎԻԿ»...

«Յառաջ» լայն տեղեկութիւններ տուած եղաւ Հայ-Հռոմէականներու նոր կաթող. պատրիարքին ընծայուած ընդունելութեան մասին,— հանդիսաւոր պատարագ Նոթր Տամի եւ Մատլէնի ազնուապետական տաճարներուն մէջ, հայկական երգեցողութեամբ: Յետոյ մեծարանքի ցոյց մը Փալէ տ'Օրսէի մէջ. նորէն հայկական պատարագ՝ Յուսուֆեանի առաջնորդանիստ մայր եկեղեցին, Լիոն: Վերջապէս կաթող.-պատրիարքին այցելութիւնը արտաքին նախարար Պ. Իվոն Տէլպոսի, տեսակցութիւն, խօսակցութիւն Մուրատեան վարժարանին եւ Օթէլ Լիւթէսիայի մէջ, ուր իջեւանած էր իբրեւ հիւր կառավարութեան եւն.:

«Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ», կը հարցնեն բարեմիտ մարդիկ: Մանաւանդ որ, այս առթիւ ալ պակաս չեն բանգէտներ, իրենց ուզած եզրակացութիւնները հանելու եւ յուսաւոր հեռանկարներ պարզելու համար, ինչպէս պատերազմէն առաջ ...

Խոստովանինք որ բացառիկ հանգամանք ունէր ընդունելութիւնը: Ոչ միայն Փարիզի, այլ եւ Հռոմի մէջ: «Բազմավէպ»ի վերջին թիւը կը յորդէր շողշողուն մանրամասնութիւններով, եւ այդ առթիւ իմացանք թէ իտալական կառավարութիւնը մասնաւոր կարգադրութիւններ բրած էր, որպէսզի կաթողիկոսը հանգիստ ճամբորդէ Պէյրութէն Իտալիա եւ մինչեւ Հռոմ: Վատիկանի պաշտօնաթերթն ալ, «Օսսէրվաթորէ Ռոմանօ», մասնաւոր ներբողական մը հրատարակեց, իսկ նոր պատրիարքին կեանքը ներկայացուց ականաւոր կարտինալ մը:

Ինչպէս կը տեսնէք, հով մը կը փչէ նորէն: Անշուշտ «հայասիրական»: Եւ մարդ կը փորձուի երգել, բանաստեղծին հետ, — «Փչէ յուշիկ, անուշ հովիկ»...

Դժբախտաբար բանաստեղծութիւնը չատոնց չուած է մեր աշխարհէն: Մինչեւ անգամ դասական կռունկը երես դարձուցած է մեզի, եւ բուերն են որ բանբերի դեր կը կատարեն, երբ խօսք մեր աշխարհի մասին է, սահմանէն անդին թէ այսդին:

Ուրեմն, կանգնած «Թաց գետնի, չոր քարի վրայ», փորձենք վերլուծել անցուդարձը, որքան թոյլ կուտան պարագաները:

Մեզի կը թուի թէ այս ակնախտիղ հանդիսութեանց մէջ, քաղաքական գերակշռութեան պայքարն ալ իր տեղն ունի, զանազան հեռանկարներով:

Հայ-Հռոմէականներու գերագոյն աթոռը, ինչպէս մեր Կիլիկիոյ կաթողիկոսութիւնը փոխադրուած ըլլալով Լիբանան, ուր հոծ համբանք մը ունինք, իսկ սահմանակից Սուրիայով միասին՝ պատկառելի բազմութիւն մը, վարիչ տարրերը ուշադրութեամբ կը հետեւին այդ շրջանի կացութեան եւ մանաւանդ հոգեբանութեան: Ներսէն թէ դուրսէն:

Այսպէս, Իտալիա տարիներէ ի վեր մեթոտիկ աշխատանքներ կը կատարէ, իր մշակոյթը եւ անոր միջոցաւ իր քաղաքական ազդեցութիւնը տարածելու համար Մօտաւոր Արեւելքի մէջ: (Նոյն ծիրը նաեւ նաւագնացութեան եւ առեւտուրի ճակատին վրայ): Վատիկանի հետ կնքուած համաձայնութիւնը (Լաթերանի դաշնագիրը) մեծ դիւրութիւններ կ'ընծայէ, այս գործունէութեան համար: Թերեւս չափազանցութիւն չէ ենթադրել թէ կաթող.-պատրիարքի վարած պաշտօններն ալ (վերատեսուչ Հռոմի Լեւոնեան կղերանոցին, գաղտնի սենեկապետ Պապին, վարիչ Փրոփականտայի եւն.) նուազ դեր չեն կատարած իր ընտրութեան մէջ:

Արդ, Ֆրանսա, որ հովանաւորն է կաթողիկոսանիստ երկրին, չէր կրնար անտարբեր կամ ձեռնպահ մնալ, երբ կը տեսնէր այնքան բացառիկ պատիւներ՝ սահմանէն անդին: Որքան ալ յառաջդիմած ըլլան Սուրիան եւ Լիբանանը, կրօնն ու կղերը միշտ կը պահեն իրենց հմայքը՝ այդ երկիրներուն մէջ: Եւ ատոր համար է որ, հովանաւոր իշխանութիւնը միշտ նկատի կ'առնէ, օրինակ, Մարոնիներու պատրիարքին տեսակէտներն ու ցանկութիւնները: Յաճախ տագնապներ կը ծագին Լիբանանի մէջ, պատրիարքը ձեռնարկներ կը կատարէ, եւ հովանաւոր իշխանութիւնը կը նախընտրէ յարմարիլ: (Չմոռնանք որ Փարիզի մէջ նոյնքան ուշագրաւ պատիւներ եղան Մարոնիներու եւ Ասորիներու պատրիարքներուն):

Ուրեմն, ընծայուած համակրանքն ու փայլուն ընդունելութիւնները հետեւանք չեն միայն հիւրերուն պաշտօնական հանգամանքին — այն ալ Ֆրանսայի մէջ ուր Պետութիւնն ու Եկեղեցին չատոնց բաժնուած են — այլեւ քաղաքական ձգտումներու: Ամէն պարագայի մէջ, սիրաշահելու, գերակշռելու տրամադրութիւն մըն է որ կ'արծարծուի, ինչպէս պատերազմէն առաջ կամ տարբեր պարագաներու մէջ:

Այս բոլորը ի՞նչ կը թելադրեն մեզի:

Ամէն բանէ առաջ՝ լրջութիւն եւ իրատեսութիւն: Թող հըրճուի՛ն բարեպաշտներուն հոգիները եւ թող հովիկը փչէ յուշիկ յուշիկ, ինչպէս հազարաւոր անգամներ: Բայց, թող հովիկին անուշ ձայնը չմոռցնէ այն միւս ձայնը, որ կուգայ պատմութեան խորէն եւ գերեզմաններէն:

Թոյլ չտանք որ որ եւ է հովիկ մեր ոտքը կտրէ գետնէն, ճակատագրական պահերու մէջ:

Դժուա՞ր է նախատեսել թէ ի՛նչ կրնայ պատահիլ վաղը: Նոր եւ թերեւս ահաւոր երկունքի մը բռնուած է ամբողջ աշխարհը, եւ մենք ցիրուցան բազմութիւններ ունինք բոլոր ճամբաներուն վրայ: Թէեւ շատ փոքր եւ անզօր, մեզի ալ կ'իյնան պարտականութիւններ, ի հարկին որոշ դերեր:

Այդ պարագան ալ կը թելադրէ արթնութիւն, եւ մանաւանդ աշխատանք:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐԷՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԵՐՄԱՆ ԽՕՍՔԵՐ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ԹՐՔԱՀՊԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

«Փառի - Սուար», թրքական քարոզութեան օրկան մը որուն գլուխը կը գտնուի Տօքթ. Լութֆի, կը գրէ յունուար 25ի թիւին մէջ —

Լաւատեղեակ շրջանակներու մէջ կը խօսուի ընդհ. ներման օրէնքի մը մասին, որմէ պիտի օգտուին երկրէն դուրս գտնուող բոլոր թուրք հպատակները,— իսլամ, հրեայ, հայ եւայլն: Այս ներումէն դուրս պիտի ձգուին — 1. Սուլթանական գերդաստանին անդամները — 2. Անոնք որ Թուրքիոյ դէմ զէնք բարձրացուցած են պատերազմի ընթացքին — 3. Անոնք որ ծառայած են օտար պետութեան մը լրտեսական բաժնին մէջ, Թուրքիոյ դէմ:

ԽՄԲ.— Առաջին անգամ չէ որ այսպիսի լուրեր շրջաբերութեան կը հանուին արտասահմանի թրքական օրկաններու կողմէ, սնոտի յոյսեր ներշնչելով միամիտներու: Ընթերցողները անշուշտ կը յիշեն հռչակաւոր *պէյաննամէներու* խնդիրը, որ յանգեցաւ... «լքեալ» գոյքերու նոր աւարներ երեւան հանելու եւ բազմաթիւ Հայերու եւ Յոյներու հպատակութիւնը ջնջելու:

Ֆրանսացի իրատեղեակ մը հետաքրքրուած ըլլալով այս լուրին աղբիւրով, կը հաղորդէ մեզի թէ «լսուած է Էնկիւրիի բարձր շրջանակներուն մէջ, անցեալ դեկտեմբերին»:

*** Երէկ հեռախօսով հարցուցինք թրքական դեսպանատան եւ հետեւեալ պատասխանը ստացանք ընդհ. քարտուղարին բերնով —

«Որ եւ է տեղեկութիւն չունինք»:

Թուրքիոյ նաւ. յուցուցիչներ Լ. ծովի մէջ դրամ ճարելու համար

Պոլսէն Լոնտոնի թերթերուն կը հեռագրեն կիրակի օրուան թուականով —

Թուրքիոյ Իշ Պանքասը եւ Էթի Պանքասը (հանքային) դրամատուններու տնօրէնները եւ ելեւմտական պատուիրակութեան 2 անդամները այս գիշեր ճամբայ ելան դէպի Լոնտոն: Մօտերս անոնց պիտի միանայ Թուրքիոյ Կեդր. դրամատան տնօրէնը, որ պիտի տեսակցի Անգլիոյ դրամատան ընդհ. տնօրէնին հետ: Կ'ենթադրուի թէ պատուիրակութեան մեկնումէն առաջ Անգլիոյ ելեւմտական հաստատութեանց հետ կատարուած բանակցութիւնները բաւական յառաջ գացած են եւ յոյս կը ներշնչեն շօշափելի համաձայնութեան մը: Մեծն Բրիտանիա յօժարէն պիտի մատակարարէ նիւթական միջոցներ ճարելու համար Թուրքիոյ ճարտարարուեստական ծրագիրներու իրականացման:

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը գրէ Պոլսէն —

Այս պատուիրակութեան նպատակն է Թուրք ճարտարարուեստին մէջ աւելի մեծ չափով անգլիական դրամագլուխը ներմուծել: Աւելի զատ, երեք վարիչները մեծ ուշադրութեամբ պիտի հետեւին այն բոլոր խնդիրներուն, որոնք իրենց իրաւասութեան մէջ կ'իյնան: Սէյֆէտտին Զաճ պիտի զբաղի անգլեւ-թուրք հաշուեկցութեան համաձայնութեամբ եւ այն բոլոր խնդիրներով, որոնք կապուած են բրիտանական տուներու եղած պարտքերուն հետ՝ ներկայ եւ ապագայ դժուարութիւնները հարթելու նպատակով: Իհսան Փամիր պիտի զբաղի Թրքական հանքերու աւելի լայն օգտագործման եւ հանքային արտադրութեանց վաճառման խնդրով: Իսկ Մուամմէր Էրիլ պիտի զբաղի պետական կառուցումներուն խնդրով:

Թուրք կառավարութեան ծրագիրներուն մէջ առաջին տեղը կը գրաւէ նաւահանգիստներու շինութիւնը: Այս ծրագրին իրականացումը թողուած է Իշ պանքասին: Անցեալ տարի, երբ Ալեքսանտր Կիպս աշխատեցաւ իբրեւ արհեստագիտական խորհրդականը այդ դրամատան եւ այցելեց Թուրքիոյ զանազան վայրերը՝ ուսումնասիրութիւններ կատարելով եւ տեղական պայմանները քննելով: Բաղուած տեղեկութեանց համաձայն, ծրագրին առաջին մասը կը կազմէ ընդլայնումն ու արդիականացումը Պոլսոյ եւ Իզմիրի նաւահանգիստներուն, ինչպէս նաեւ Չաթալ Աղզըի եւ Տրապիզոնի մէջ նոր նաւահանգիստներու շինութիւնը (առաջինը՝ Զոնկուլտագի հանքածուխերը բեռցնելու համար, իսկ երկրորդը Թաւրիզ - Տրապիզոն բանագիծին համար): Իսկ Միջերկրականի մէջ՝ Մերսինի նաւահանգիստը, ուրկէ կ'անցնի Հարաւ. արեւելեան Անատոլուի արտածումներուն եւ ներածումներուն մեծ մասը:

ՀԻԹԼԵՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Բուռն յօդուած մը Գերմանիոյ դէմ

Պոլսէն կը հեռագրեն յունուար 31 թուականով —

«Նացիական քարոզութիւնը Թուրքիոյ մէջ» խորագրին տակ, «Հապէր» թերթը բուռն յօդուած մը կը հրատարակէ նացիական խաղերու դէմ որ տեղի կ'ունենան Պոլսոյ բոլոր թրքական շրջանակներուն եւ մասնաւորապէս համալսարանին մէջ: Թերթը գիտել կուտայ թէ Գերմանացիները Թուրքիոյ հանդէպ կը գործեն այն սխալը զոր փորձեց խորհրդային իշխանութիւնը, սակայն ձախողեցաւ, իր սկզբունքները տարածելու համար երկրին մէջ: Եւ ուժգնօրէն կը բողոքէ որ Գերմանացիները կը համարձակին այդ ուղղութեամբ քարոզութիւն կատարել «Պոլսոյ պէս հարիւրին հարիւր քէմալական քաղաքի մը մէջ»: Թերթը կը պահանջէ խիստ միջոցներ ձեռք առնել այս քարոզութեանց դէմ, չեշտելով թէ Գերմանիա այսօրուան Թուրքիոյ վրայ կը նայի քինախնդրութեամբ, ինչպէս նախապատերազմեան Մօտաւոր Արեւելքի վրայ: Միւս կողմէ, Թուրք մամուլը յաճախ կը բողոքէ այնպիսի ձեռնարկներու դէմ որ կը կատարուին գերմանական համալսարաններու Թուրք ուսանողներուն մէջ:

* * *

ԾՈՎԱՅԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ արտակարգ վարկեր պիտի պահանջէ խորհրդարանէն, աւելի զօրացնելու համար նաւատորմը: Մանրամասնութիւններ կը պակսին. սակայն իրազեկներ կը կարծեն թէ մասնաւորապէս ուժ պիտի տրուի 35.000 թոննոց զրահաւորներու շինութեան, որպէսզի Ֆրանսա կարենայ պահել իր գերակշռութիւնը Միջերկրականի մէջ, Իտալիոյ հանդէպ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԼՈՒԽՆ ՈՒ ՊՈՉԵՐԸ

Երեւան պաշտօնապէս լուծեց Հօկը: Լուրը հաղորդեցին բոլոր թերթերը, քաղելով «Խ. Հայաստան»էն:

Այս տեղի Հօկն ալ պաշտօնապէս հառաչա՞ց «լուծարք»ը, զգացնել շրջաբերականով մը, որուն հատ մըն ալ բաժին ինկած էր... «Յառաջ»ի, ինչպէս կարդացինք:

Ոչ մէկ նորութիւն՝ այդ օրէն ի վեր (1937 դեկտեմբեր 8):

Ինչո՞ւ աճապարել, երբ շատ աւելի կարեւոր լուրեր, մինչեւ անգամ ձերբակալութիւններ եւ ՝ գնդակահարութիւններ կ'իմանանք ամիսներ վերջը: Այն ալ եթէ բարեհաճին ծանուցանել:

Բարեմիտներ պիտի ուզէին սպասել: «Սպասել եւ յուսալ»:

Արդ, ի՞նչ կ'ընեն արտասահմանի Հօկերը,— ճիւղեր կամ պոչեր:

Ֆրանսայի Հօկը իր շրջաբերականին մէջ կ'ըսէր (թիւ 4, 1937 դեկտ. 29), յիշելով կառավարական յանձնաժողովի մը կազմութիւնը.

— *Ինչ փոփոխութիւններ ալ առաջարկէ կառավարական յանձնաժողովը, «արտասահմանեան Հօկերու ընդհանուր կազմակերպչական խնդիրներու վերաբերեալ», եթէ «այդ փոփոխութիւնները անդրադառնան նոյնիսկ Հօկի անունին եւ ներկայ ծրագրով նախատեսուած անոր նպատակին,* չպիտի դիպին սակայն մեր կազմակերպութեան գոյութեան»: (*Ստորագծ. մերն՝ բնագրէն*):

Անդին, Հօկի Սուրիոյ եւ Լիբանանի Կեդր. Վարչութիւնը իր կարգին հաղորդելով Երեւանի Հօկին լուծումը, կը յայտարարէ.

— *«Այս լուծումը սակայն արտասահմանի Հօկերուն եւս լուծումը չի նշանակեր: Արտասահմանի բոլոր Հօկերը կը շարունակեն իրենց հայրենասիրական գործունէութիւնը եւ Հայաստանի հետ իրենց գործերը կը կապեն ուղղակի Խ. Հայաստանի կառավարութեան հետ»:*

Ուրեմն, Երեւանի որոշումը — լուծարք — ոչ թէ կը խախտէ, այլ կը բարձրացնէ՞ արտասահմանի Հօկերուն դիրքը: Մինչեւ հիմա հազիւ երկտող մը կը ստանային Երեւանի Հօկէն, իսկ այժմ պիտի թղթակցին բուն իսկ իշխանութեան հետ ...

Ինչեց չար բախտէն, ուրիշ «Հայաստանասէր» օրկան մը, Ամերիկայի ռամկավարներուն «Պայքար»ը կ'ազդարարէ խմբագրականով մը (15 յունուար 1938).

— *«Հօկի կեդրոնական գրասենեակին փակումը ուրեմն, ինչ դրդապատճառներէ ալ յառաջացած ըլլայ, պէտք է նշանակէ նաեւ անհրաժեշտ երեւոյթի մը անհետացումը արտասահմանի ալ մէջ: Երբ կեդրոնը չկայ, գոյութիւն պիտի չունենան ճիւղերն ալ, ասիկա է հարցին տրամաբանական պարտադրութիւնը. իսկ եթէ ճիւղերը յամառին ապրիլ «առանց գլուխ»ի, այլեւս ամէն մարդ պիտի գիտնայ թէ չքացած են այն բոլոր յաւակնութիւնները թէ Հօկը Հայաստանի հետ հաղորդակցութեան ամենաստոյգ բանալին է, ինչ որ եղած էր բաւական պատրիչ ու մոլորեցուցիչ ազդակ մը միամիտներու համար: Հիմա ամէն մարդ պիտի համոզուի թէ Հայաստան ժխտելով գլուխին գոյութիւնը, ժխտած է մարմնին ալ գոյութիւնը»:*

Իսկ բոլշեւիկ «Բանուոր»ը կը փութայ աւետել թէ Հօկի մասնաճիւղերը միանալով «Պետական Կարմիր Խաչին հետ», պիտի գործեն ուրիշ «հայրենասիրական» անունի մը տակ:

Ինչպէս կը տեսնէք, բարեխնամ կառավարութիւնը կտրած է գլուխը, իսկ պոչերը կը շարժին դեռ:

«Հիմա եկուր էշը ջուրէն հանէ» — պիտի ըսէր հայ գիւղացին:

ՎԱՀԷ

ԱՆԱՍՏԱՍ ՄԻԿՈՅԵԱՆ ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆԷ ՉԵԿԱՆ...

Մոսկուայի «Կուսակցական Շինարարութիւն» պարբերականի թիւ 2ի մէջ (15 յունուար) Անաստաս Միկոյեան ուշագրաւ գրութիւն մը հրատարակած է, ուր հիացումով կը խօսուի նաեւ Չեկայի վարիչ Եժովի վերջերս Փոլիթպիւրօյին ներկայացուցած գաղտնի զեկուցագրի մը մասին: Այդ զեկուցագրի մէջ Եժով լայն տեղ տուած է համայնավար կուսակցութեան եւ խորհրդային կառավարութեան սպառնացող վտանգներու: Կուսակցութեան եւ կառավարութեան շուրջը, ըստ Եժովի, խիստ շատ թշնամիներ կան: Անոնց դէմ պայքարելու համար անհրաժեշտ է ունենալ զօրաւոր բռունցք մը, զոր Եժով յաջողած է ստեղծել, թէեւ դեռ ոչ բոլորովին բաւարար չափով: Անհրաժեշտ է ալ աւելի զօրացնել այդ բռունցքը: Մասնաւորապէս յաջող կազմակերպուած է գաղտնի հետախուզութիւնը եւ լրտեսութեան գործը: Եժով — միշտ ըստ Միկոյեանի—կը բերէ հետեւեալ օրինակները.—Բանուոր մը մատնած է իր եղբայրը, իբրեւ «գաղտնի Թրոցկիստ»: Տաշկով Օրլովսկայա անունով կին մը մատնած է իր ամուսինը: Առանձնապէս գնահատուած են երեխաներու, յատկապէս պիոներական, մատուցած ծառայութիւնները: Եժով մեծ գովեստով կը խօսի Պիոներ (սկաուտ) Քոլիա Շչեգլովի մասին, ծնած 1923ին, որ մատնած է իր հարազատ հայրը: «Այսպիսի բաներ, կը գրէ Միկոյեան հիացած, ոչ մէկ քաղքենի երկրի մէջ հնարաւոր չեն, իսկ մեր մէջ նման դէպքեր շատ շատ են: Աշխարհիս մէջ չկայ ո եւ է երկիր, որ այս տեսակէտով կարենայ հաւասարիլ մեզի»:

Իսկապէս, այսքան զարշելի բաներ աշխարհի ոչ մէկ երկրի մէջ կարելի է երեւակայել ...

Փոքր պետութիւնները կ'ըմբոստանան հաւաքական ապահովութեան դէմ առաջնորդութեամբ Զուիցերիոյ

Երկուշաբթի օր, փոքր պետութիւնները հաւաքական ձեռնարկ մը կատարեցին Ազգաժողովի 28երու յանձնաժողովին մէջ, պահանջելով արմատապէս փոխել հաւաքական ապահովութեան ըմբռնումը: Շարժման գլուխն անցած է Զուիցերիա, որ բացէ ի բաց յայտարարեց թէ այլեւս չի կրնար մասնակցիլ պատժական տնօրինութեանց (16րդ յօդուած), երբ իր մեծ դրացիներէն երկուքը հրաժարած են Ազգերու Դաշնակցութենէն (կ'ակնարկէ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ): Զուիցերիոյ պատուիրակը յայտարարեց.

— «Այս պարագան Զուիցերիոյ համար անգործադրելի կը դարձնէ Ազգաժողովի ուխտին 16րդ յօդուածը, որովհետեւ անոր պարտադրութիւնները պիտի վտանգեն իր իսկ գոյութիւնը իբրեւ ազգ»:

Ժողովը բացուած ատեն, առաջին անգամ խօսք առաւ Շուէտի պատուիրակը, գիտել տալով թէ Ազգաժողովը հետզհետէ կը կորսնցնէ իր տիեզերական հանգամանքը: Այս առթիւ յիշեց պատժական տնօրինութեանց տխուր ելքը Իտալեւ-եթովպական պատերազմին ատեն եւ եզրակացուց թէ բազմաթիւ պետութիւններ, եթէ ոչ բոլորը, անգործադրելի կը գտնեն 16րդ յօդուածին ամ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ «ԳԵՐ-ԹՇՆԱՄԻ»ՆԵՐԸ...
(Ո՞ՂՋ ԵՆ ԹԷ ՅՕՇՈՏՈՒԱԾ...)

Հայաստանի ականաւոր վարիչներու ճակատագիրը մեզ կը մնայ անյայտ, մինչ յայտնի է, որ բաղդատաբար աւելի համեստ դէմքերը հերթով կը գնդակահարուին: Օրինակ, վերջին ութ գնդակահարութիւններու մէջ չկայ մէկը, որ Աշոտ Յովհաննէսեանի մը, Ս. Տէր Գաբրիէլեանի մը եւ կամ Ամատունիի մը կշիռը ունենար, բոլորն ալ բաղդատաբար աւելի անշուք աթոռներ գրաւած եւ աւելի համեստ դերեր կատարած են երկրի տնտեսական եւ կուսակցական կեանքին մէջ: Գնդակահարուածներու մեծամասնութեան յանցանքներէն մէկն ալ այն եղած է, որ անոնք աջակցած են Յովհաննիսեաններուն եւ Ամատունիներուն եւ գործած անոնց ցուցմունքներով:

Գործակցողը կը գնդակահարուի, մինչ բուն հրամանագրողը... «ողջ» կը մնայ:

«Ողջ» կը հաշւենք Հայաստանի աքսորուած վարիչները, որովհետեւ անոնց գնդակահարութեան մասին տակաւին պաշտօնական հաղորդագրութիւն չկայ: Եթէ խօսքը խորհրդային ռէժիմի մասին չըլլար, մենք, ի հարկէ, բառը — «ողջ» — չէինք չակերտեր. սակայն գիտենք, որ խորհրդային դժոխքին մէջ բիւրաւորներ կը յօշոտուին— վկայ՝ Ներսիկ Ստեփանեանները— առանց ոեւէ դատի, առանց ոեւէ հաղորդագրութեան այդ մասին:

Կ՚ուզենք ընթերցողի ուշադրութիւնը հրաւիրել «մանրամասնութեան» մը վրայ, որ տեղ գտած է «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Յունուար 3ի ընդարձակ թղթակցութեան մէջ, ութ գնդակահարուածներու մասին:

Թղթակիցը, հետեւելով անշուշտ խորհրդային մամուլին, Հայաստանի աքսորուած վարիչները կը բաժնէ երկու կարգի:— առաջին կարգի մէջ կը մտնեն «հայրենիքի եւ ժողովուրդի» պարզ թշնամիները, իսկ երկրորդ կարգին մէջ՝ գեր-թշնամիները: Առ այժմ կը գնդակահարուին միայն պարզ թշնամիները, ցարդ գեր-թշնամիներէն եւ ո՛չ մէկը դատուած է, ոչ ալ գնդակահարուած:

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը «գեր-թշնամի»ներու ցանկին մէջ կը դասէ, անձնասպան Խանջեանէն բացի, հետեւեալ բոլշեւիկները,— Ամատունի (կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը), Ակոպով (Ամատունիի օգնականը), Գուլոյեան (Հայաստանի վարչապետը), Սահակ Տէր-Գաբրիէլեան (նախորդ վարչապետը, Գուլոյեանէն առաջ), Գումեդին (հողագործութեան նախարարը):

Անըմբռնելի կը մնայ, թէ այս «գեր-թշնամի»ները ինչո՞ւ ցարդ «ողջ» մնացած են. եթէ կարելի է «գեր-թշնամի»ն չգնդակահարել, ինչո՞ւ գնդակահարել «թշնամի»ն, իսկ եթէ ներելի չէ խնայել կեանքը մինչեւ իսկ պարզ «թշնամի»ին, ինչո՞ւ խնայել «գեր-թշնամի»ին:

Հայաստանի վարիչները ո՞ղջ են թէ յօշոտուած...

700.000նոց տարագիր հայութիւնը գէթ այսքան բան գիտնալու իրաւունքը ունի իր հայրենիքի մասին:

Ոճրագործները արիութիւնը պէտք է ունենան բացորոշակի յայտարարելու, թէ ի՛նչ եղած են Հայաստանի վարիչները,— պետական եւ կուսակցական դէմքեր, զինուորականներ, գրագէտներ, գիտուններ եւ արուեստագէտներ:

Ինչպէս ընթերցողը կը յիշէ, արտասահմանեան թերթերէն առաջինն ըլլալով, մեր թերթն 1936 Օգոստ. 13ի թիւով մե՛նք տուինք լուրը Հայաստանի մէջ տեղի ունեցած կարեւոր ձերբակալութեանց եւ գնդակահարութիւններու մասին: Մեր այդ տեղեկատուութեան մէջ կար նաեւ Սահակ Տէր-Գաբրիէլեանի անունը: Այսօր, այդ լուրը հրատարակուելէն հինգ ամիս վերջ, առաջին անգամ ըլլալով, «Տէյլի Թէլէկրաֆ» Մոսկուայի լաւատեղեակ թղթակիցը, ի միջի այլոց, կը վկայէ, որ Սահակ Տէր-Գաբրիէլեանը իրապէս ձերբակալուած է անցեալ Սեպտեմբերին (վստահ ենք, որ ձերբակալուած է աւելի ամիս մը առաջ, Օգոստոսին, ինչպէս որ հաղորդած էինք մենք):

Թող ընթերցողը միամիտ չըլլայ խորհելու համար, թէ «մազ կը փնտռենք հաւկիթի մէջ»:

Սահակ Տէր-Գաբրիէլեանի ձերբակալութեան պարագան մէկ տարբերակն է Ներսիկ Ստեփանեանի գնդակահարութեան: Ամիսներ առաջ ձերբակալելով երկրի մը վարչապետը, որ տարիներ շարունակ վարած է անկախ հանրապետութեան մը ղեկը, խորհրդային իշխանութիւնը պարտաւոր էր գէթ երկտող յայտարարութեամբ մը լուր տալ ժողովուրդին այդ ձերբակալութեան մասին. մինչ իրողութիւնն այն է, որ աշխարհի ամէնէն դժոխքական երկրին մէջ, ուր անձի եւ բնակարանի անձեռնմխելիութեան մասին սահմանադրակա՛ն օրէնքներ կան— այն ալ... սթալինեան սահմանադրութեան— յանկարծ, բոլորովին գաղտնաբար, Սահակ Տէր-Գաբրիէլեանի նման վարչապետներ կը ձերբակալուին եւ Ներսիկ Ստեփանեանի նման նախարարներ կը գնդակահարուին...

Չեկան առեւանգումներ կը կատարէ ոչ միայն դուրսը՝ Միլլէրներ եւ Քութեփովներ թռցնելով, այլ եւ ներսը — առաւել եւս ներ՛սը— Սահակ Տէր-Գաբրիէլեաններ անհետացնելով:

Առեւանգումներ կը կատարէ ոչ միայն դուրսը՝ Նաւաշիններ յօշոտելով, այլ եւ ներսը— մանաւանդ ներ՛սը— գնդաններու մէջ Ստեփանեաններ խեղդելով:

Այս արարքներ, քրէական յանցագործներն ու մարդասպանները կը կազմեն մեր երկրի այսօրուան սահմանադրակա՛ն իշխանութիւնը...

Կը հարցնենք, ո՞ւր են Հայաստանի վարիչները...

Ո՞վ գիտէ, ո՞վ կրնայ պատասխանել մեր այս հարցումին:

Իշխանութիւն մը, որ ընդունակ է ամիսներ առաջ երկրի մը վարչապետը գաղտնաբար ձերբակալել եւ այդ ձերբակալութիւնը իր ժողովուրդէն ամիսներ շարունակ գաղտնի պահել, ինչպէս որ ցոյց կու տայ Սահակ Տէր-Գաբրիէլեանի պարագան, ինչո՞ւ չի կրնար ճիշդ նոյն ձեւով վարուիլ նաեւ այլ վարչապետներու հետ, բայց կ՚ուզենք ոչ թէ մէկուն, այլ բոլորին:

Եւ իշխանութիւն մը, որ կրնայ ամիսներ առաջ երկրի մը նախարարը գաղտնաբար գնդակահարել եւ այդ գնդակահարութիւնը ամիսներ շարունակ գաղտնի պահել, ինչպէս որ ցոյց կու տայ Ներսիկ Ստեփանեանի պարագան, ինչո՞ւ չի կրնար նոյն ձեւով վարուիլ նաեւ այլ նախարարներու հետ, բայց կ՚ուզենք ոչ թէ մէկուն, այլ բոլորին:

Ո՞վ կրնայ աչքիմաս «առեղծուածը» լուծել,— Հայաստանի վարիչները ո՞ղջ են թէ յօշոտուած:

(Խմբ. «Յուսաբեր»ի)

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԱՇԽԱՐՀԻՍ ՎԱԽՃԱՆԸ

Երկրաբանական նորանոր տեսութիւններու համաձայն, երկրիս մակերեսին վրայ գտնուած ջուրին քանակութիւնը դարերէ ի վեր նուազելու վրայ է: Պիտի գայ օր մը, երբ աղբիւրները, գետերը, լիճերը, ծովերը եւ ովկիանոսները պիտի ցամքին, հովերը, փոթորիկները, անձրեւները եւ ձիւները պիտի դադրին, բոյսերը, ծառերը եւ անտառները պիտի չորնան, եւ ձուկերը, թռչունները եւ ցամաքային ու ծովային բոլոր կենդանիները պիտի ոչնչանան ջուրի պակասութենէն:

Օրինակով մը հաստատենք ջուրին այս դարաւոր նուազումը.—

Երկրիս կեղեւին կազմութեան չորրորդական շրջանին սկիզբը այն դաշտը, ուր այսօր կը տարածուի Փարիզ քաղաքը իր 9 միլիոն բնակիչներով, Սէն Ժէրմէնի բարձունքէն բռնելով մինչեւ Մառնի գետաբերանը, գրեթէ ամբողջովին ջուրով ծածկըւած էր: Աւելի՛ ուշ, հինէն ի վեր այդ լիճնաջուրին մակերեւութային յարձրութիւնը ընդարձակուած չէ եւ ոչ ալ հողային բարձրացում մը տեղի ունեցած է հոն: Այսու հանդերձ, այսօր Փարիզի լայնածաւալ աւազանը գրեթէ բոլորովին ցամքած է եւ ջուրերը զգալի նուազում մը կրած են:

Ջուրերու դարաւոր նուազումին ցայտուն ապացոյցը կը կազմեն Ափրիկէի, Արաբիոյ եւ Միջին Ասիոյ այն ընդարձակ անապատները, որոնք նախապատմական դարաշրջաններու մէջ ջուրով ծածկուած էին:

Երկրիս կեղեւին վրայ գտնուած ջուրը մէկ կողմէն՝ կը ծծուի ծովերու յատակէն, ուր անպակաս են ճեղքուածքներ եւ ծերպեր, որոնք ընդմօտեայ յեղաշրջումներէ եւ հրաբխային ժայթքումներէ առաջ եկած են, միւս կողմէն՝ անձրեւներու, ձիւներու եւ սառնակոյտերու ջուրերը մասամբ երկրիս կեղեւէն ծծուելով՝ երկրին խորքերը կը թափանցեն, մասամբ գետերու միջոցաւ ծովը կը թափին: Երկրիս ծակոտկէն կեղեւէն վար հոսած ջուրին մէկ մասը կ՚ուիս անթափանցելի խաւերու հանդիպելով՝ հոն կը հաւաքուի, իսկ միւս մասը կ՚երթայ ստորերկրեայ ժայռերը յագեցնելու: Ջուրին այս վերջին մասը շրջանառման համար կորսուած կը նկատուի, քանի որ քիմիապէս կը բաղկացնէ ժայռերուն, եւ անոնց հետ ջրածնաւորներ կը կազմէ: Եթէ վայրէջքը մեծ խորութեան մը հասնի, ջուրին բարեխառնութիւնը բարձրանալով շոգիի կը վերածուի, փոխանցուելով մը՝ որ յաճախ երկրաշարժներու եւ հրաբուխներու ծնունդ կու տայ: Դալով հանքային ջուրերուն, անոնք կը կազմուին երկրիս մակերեսէն ծծուելով եւ ստորերկրեայ ժայռերու եւ հանքերու մէջէն անցնելով, եւ մերթ ծնունդ կու տան ընդերկրեայ հանքային ջրահոսանքներու, մերթ կը կազմեն ջրածնաւորներ:

Արդ, անհերքելի իրողութիւն մըն է թէ երկրիս մակերեսէն աստիճանաբար կը նուազի, թէ քիմիական բաղադրութիւններ կազմելով, եւ թէ երկրագունդին ամենախորունկ խաւերը թափանցելու բնական օրէնքով: Աւելի՛ ուշ, տարակոյս չի վերցներ թէ որ չափով որ կեդրոնական ջերմութիւնը նուազի, նոյն չափով ալ ջուրը աւելի մեծ քանակութեամբ դէպի կեդրոն պիտի խուժէ: Դիտուած է թէ մեծ քաղաքներու շրջակայքը փորուած տաք ջուրերը եւ արթէզեան ջրհորները հետզհետէ սպառելու վրայ են ներքին ջերմութեան նուազումին պատճառաւ:

Պիտի գայ օր մը, երբ երկիրը մինչեւ կեդրոն ամբողջութեամբ պիտի պաղի, եւ մարդկութեան ամենայետին ներկայացուցիչները ականատես պիտի ըլլան ջուրերու ամբողջական անհետացումին, որով կեանքը պիտի դադրի երկրիս մակերեսէն:

Ժամանակակից երկրաբաններ կը կարծեն թէ արեգակնային դրութեան պատկանող միւս մոլորակներն ալ երկրիս չարաշուք բախտին պիտի արժանանան:

Առնենք լուսինը, որ երկրին արբանեակն է եւ ծաւալով եւ զանգուածով փոքր է անկէ, աւելի կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ պաղած եւ աւելի շուտ բոլորած է իր առաջային կեանքի զարգացման շրջանը, ներկայիս, լուսինի մակերեսին վրայ գտնուած ծովերուն մեծագոյն մասը ցամքած է, եւ ծովի ջուրերուն գործունէութեան հետքերը դեռ մինչեւ այսօր նշմարելի են իր պաղած մակերեսին վրայ: Բառ մը՝ լուսինի մէջ ջուր գոյութիւն չունի, հոն ոչ ամպ կայ, ոչ խոնաւութիւն եւ ոչ ալ շոգիացման ամենափոքր երեւոյթ մը, այլ ամէն կողմը կը տարածուին չոր ու ցամաք դաշտեր, լեռներ ու ամայի ապառաժներ [illegible]

Հոն՝ ինչպէս նաեւ Հրատ, Արուսեակ եւ Լուսնթագ մոլորակներուն վրայ կարելի եղած է հաստատել ջուրերու դարաւոր նուազումը:

Ինչպէս ըսինք, ինչ չափով որ երկրիս կեդրոնական ջերմութիւնը պակսի, նոյն չափով ալ երկրագունդը աւելի պիտի պաղի եւ չորութեան հետեւանքով պիտի խորխորի լուսինին պէս: Աւելի՛ ուշ, երկրին ջերմութեան բացարձակ սպառումը ծնունդ պիտի տայ կեղեւային կծկումներու եւ ներքին պարապութիւններու, ուր պիտի խուժեն ովկիանոսներու ջուրերը առանց շոգիի վերածուելու, քանի որ ներքին ջերմութիւնը սպառած է, կամ հողին պիտի ծծուին, եւ կամ մետաղական ժայռերու հետ բաղադրելով պիտի կազմեն ջրածնաւորներ:

Ջուրին քանակութիւնը հետզհետէ պիտի նուազի մինչեւ իր յետին անհետացումը: Բոյսերը, ծառերը եւ անտառները պիտի զրկուին իրենց կենսական տարրերէն եւ զանազան ձեւերու փոխուելէ յետոյ, պիտի ոչնչանան:

Կենդանիները ինչպէս նաեւ մարդիկ իրենց կարգին կրելով կերպարանափոխութիւններ, ֆիզիքապէս պիտի տկարանան, իրենց կեանքին տեւողութիւնը պիտի կարճնայ եւ անօթութենէ ու ծարաւէ պիտի մեռնին, իրենց վերջին շունչը փչելով ապառաժուտ ու խորշակահար երկրին չորցած կողին վրայ:

Հետեւաբար երկրաբաններու կարծիքով աշխարհին վերջը պիտի գայ երկրին ջուրերուն վերջնական անհետացումին օրով, քանի որ առանց ջուրի երկրային կեանքը անկարելի է: Չէ՞ որ ջուրը ապրող մարմիններու կազմութեան էական մասը կը կազմէ, եւ մարդկային մարմինը ինքնին 70 առ հարիւր համեմատութեամբ ջուրէ բաղկացած է: Առանց ջուրի ոչ բոյս եւ ոչ ալ կենդանի կրնայ ապրիլ: Ջուրն է որ, ըլլա՛յ հեղուկ, ըլլա՛յ կազային, կը հայթայթէ երկրին եւ իր բնակիչներուն գոյութեան անհրաժեշտ պէտքերը:

Ջուրին անհետացումը մահուան վճիռն ըսել է, եւ բնութիւնը այդ վճիռը պիտի արձակէ դժբախտ մարդկութեան հանդէպ, տասնեակ միլիոն տարիներու երկա՞ր ժամանակամիջոցի մը մէջ:— Ուստի այժմէն մտահոգ ըլլալու պատճառ մը չունինք:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ

Սիրելի Արամ,— Սթափումը շարունակելով, հարկ կը տեսնեմ մեր գաւառական ուշադրութիւնը հրաւիրել նաեւ աս կէտին շուրջ, թէ լուծանել բային ընել բային հետ հակադրութիւնը ամբողջելու համար, կարելի է ըսել որ ընել կը նշանակէ կապել լուծ, իսկ լուծանել՝ հանել լուծ: Անտարակոյս, բայ շինելու համար գործածուած բայակերտ մասնիկները — ել, իլ, ալ, ուլ (ուլ), անել, անիլ սկզբնական բառի մը նուազականներն են կամ ածանցները: Այսպէս՝ անել (հանել) նաեւ առնել (ընել), չէ՞ որ հանելը տակաւին գոյութիւն ունի գաւառականին մէջ «ընել» նշանակութեամբ, հետեւաբար ա ինկած է, կամ հոգը մտած, անել — առնել, կամ անել — հանել:

Բայց բանասիրականը թողունք պահիկ մը, սիրելի Արամ, եւ դառնանք այնպիսի սխալներու, լեզուին իրական կեանքը խաթարող վրէպներու, որոնց մէջ կ՚իյնան յաճախ մինչեւ իսկ անոնք՝ որ բառերու եւ բայերու մշակոյթին մէջ մազ ու մօրուք ճերմըկցուցած են: Այսպէս՝ առաջին էջի մը վրայ փայլփլակնաձեւ փռուած տեսայ «սառցապատ» փոխանակ սառնապատ կամ սառուցապատ: Լեզուն եղծողներուն, խեղ Երեւանեան փաղանգին, թեթեւագոյն թէեւ, բայց յայտ յանդիման մէկ գեղծումն է այս.— Բառը սառոյց է (ոչ թէ բարբարոսաբար... սառոյց եւ տասնեակ մը ժառոյց, հառոյց, գեկոյց, ազոյց, թաքոյց, հանգոյց եւ տասնեակ մը դեռ: Արդ, լեզուին տարրային օրէնքով այդ բաղդութեան կամ ածանցումի առեն կ՚ըլլայ ուց (նոր չէ որ կ՚ըսենք), ուստի սառուցապատ, սառուցեալ (... սառցեալ աւելի՞...?): Եթէ սակայն կը նախընտրես «սառն» ձեւը, ըսէ սառնապատ: Ով բանգէտ, կրնա՞ս ներել քեզի եւ «մատացարան» փոխանակ մատուցարան, «զեկեցիր» փոխանակ զեկուցիր, կամ զեկուցողի, «կառցիչ» փոխանակ կառուցիչի: Նոր սերունդին աշխոյժ կայտառ ներկայացուցիչները (ոչ թէ ներկայացցիչ?) կը յորդորեմ զգուշանալ լեզուաապան ձեւերէ: Լեզուն միշտ ծարաւի է նորոգումի առանց հիմէն խախտելու: Արձակ թէ չափածոյ գրուածներու մէջ բացառութեան նոր ձեւեր, հայկականութեան փոխակերպուած հոծ ասոյթներ [illegible] րով ու կարօտով կ՚ողջունեմ, հոս կը փափաքիմ շատ մեծ կարեւորութեամբ դիտել տալ, սիրելի Արամ, քեզմով մեր գաւառականին, թէ հակառակ մեր լեզուին անհերքելի [illegible] գեղեցկութեան՝ շատեր կան մեր մէջ որ քմահաճոյք կը դնեն, լեզուին հետ իրենց մասնակի խաղերը խաղալու համար: Հակառակ բիւրեղային կանոններու, այլազգիները կը սողան ուղիղ գիծէն դուրս ելլելու իրենց մարմաջին մէջ: Դժբախտաբար [illegible] ոգին մեր մէջ է որ կը մոլեգնի [illegible] մէջ, յօդուածէ յօդուած, թղթակցութենէ թղթակցութիւն, յուրէ յուր, թէ միայն «ուղղութիւնն» է որ կ՚[illegible], այլ լեզուին կապը կը թուլնայ, կը կակղէ մեր անձման բարբառ[illegible] յօդուածէ յօդուած, թղթակցութենէ թղթակցութիւն հակամարտ, հակականոն դարձուածքներով: Ասոր աւելի [illegible] թեթեւ ապացոյցը այն՝ որ բացէք [illegible] եւրոպական թերթ, ինչ լեզուով որ ըլլայ, եւ պիտի տեսնէք — քաղաքական, ազգային, կուսակցական իր գոյնով ալ ըլլայ — այս, պիտի տեսնէք նոյն լեզուն, նոյն կանոններով նոյն քերականական եւ շարադասական սարքով ու կարգով, անկով ու խնդով: Ուղղագրութիւնը նոյն, կարգը նոյն է, այլուր [illegible] հանդերձ: Բայց նոյն կրնա՞ք միթէ ըսել հայերէնի համար, որ, զանազան հրատարակութիւններու մէջ իր բնած դիրքին համեմատ, կրնայ մէկէ աւելի քերականութիւններու ենթարկուիլ, այսինքն՝ ան [illegible] բախանական դառնալ, մեր [illegible] բարբառու բառով՝ պաշըլլօզուն:

Այս վիճակին իբրեւ մէկ անհերքելի ապացոյցը կարելի է նկատել նաեւ «հաւաքածու» բառը, զոր շատեր ճիշդ կը զգան գրել այդ ձեւով, փոխանակ ուղիղ ձեւին — հաւաքածոյ: Միջին կամ ինկած հայերէնի մէկ մուտ գտած կրնայ ըլլալ այդ սխալը, ինչպէս ուրիշ շատ մը սխալներ, միայն մեր նոյն շրջանի լեզուին, այլ եւ բոլոր միւս կենդանի լեզուներուն մէջ, որոնք այսօր թօթափած են այդ սխալները: Հաւաքածոյ կազմուած հաւաքել բայէն անցեալ դերբայով (ած), հաւաքած, եւ ոյ մասնիկով ածանցուած, կը գործածուի, բառ մը [illegible] տեղ, ածական կամ գոյական:— Այս ձեւով [illegible] (ոչ թէ [illegible] ածու...) կիտուածոյ, համածոյ, մածուածոյ, հիւսուածոյ, ձուլածոյ եւն. եւն.: Իսկ ածու վերջաւորութեամբ եղածները ածել բային կազմուած բառերն են: Այսպէս՝ թեքել ածել բայէն թեկնածու (ոչ թէ... թեկնել! բայէ մը թեկնած, թեկնածոյ), ձեռն ածել բայէն ձեռնածու, [illegible] ուկալածու, նաեւ վերարկու (արկանել), պատկառազդու (ազդել), [illegible] նաշու, օգաշու (չուել): Կը տեսնես որ բոլոր այս օրինակներուն մէջ [illegible] ռանձին բայերու արմատն է որ ու կը վերջաւորի, ոչ թէ բային ած վերջաւորութեան վրայ ու կ՚աւելնայ:

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Մեզի հետ սահմանը անցնողներն էին հետեւեալները.—

1. Սեբաստացի Տիգրան Վըզվըզեան, 2. Սեբաստացի Մեսրոպ Վըզվըզեան, 3. Սուրէն (ուսուցիչ), 4. Սուրէն նմանապէս ուսուցիչ (մականունները չեմ յիշեր), 5. Տիրան, 6. Սարգիս, 7. Սարգիսի կինը, 8. Սարգիսի աներձագը, 9. Զիլէցի մը, 10. Ղոչասարցի Յովակիմ էլմասեանը, Ղոչասարցի Յովակիմ էլմասեանը, Յաղթեցի Սարգիսը, 13. Յաղթեցի Միհրանը, 14. Կիւրացի Գրիգոր Կոփիկեանը, 15. Կիւրացի Կարապետ Մահտեսի Օհանեանը, 16. Զառացի Արշակը, 17. Շապին Գարահիսարցի Եղիկը, 18. Մեզ ընկերացող քիւրտին գիւղէն եկող Հայ մը, 19. Տիվրիկցի Սահակը, 20. Սողոմոն Քէջէլեանը, 21 Տիկին Քէջէլեանը, 22. Զէնքի ընկերս Նշան Տէյիրմէնճեանը, Կարբախոնէն՝ Մկրտիչ Մ. Միքայէլեանը եւ Թէճէրցի 8 տղաքներ, ընդամէնը՝ 31 հոգի:

Մեր առաջնորդ Քիւրտը պայման դրած էր, որ իրեն պիտի տայինք դրամ, ժամացոյց, կօշիկ եւայլն: Կամիոցիները դրամի չգոյութեան պատճառով կրկին եւս վերադարձան դէպի իրենց քարայրները:

Քիւրտը մեզ Գարտիգակի լեռներէն դէպի Գըզըլ Տաղ, անկէ Մենէ Գէլ, յետոյ Տումանլը Տաղի մօտ, Կէրճանիսի մօտ՝ Քիւրտ Քէօյ բերաւ: Քիւրտ Քէօյէն ան մաս մը ուտելիքներ բերաւ: Ուտելիքները սակաւ էին, թէ եւ ջուրը առատ էր:

Մինչեւ հոս վերջի երեք օրուան մէջ ամէն մէկուս կերածը 200ական կրամ մեղրամոմ, խոտ եւ պաքսիմատ էր:

Անցանք Կէրճանիսի գետը, բարձրացանք Զարտախլու լեռը եւ մօտեցանք ռուսական զինուորներուն: Մեզ զինաթափ ըրին: Բայց հագուստներս չխուզարկեցին: 10նոց ատրճանակս վերարկուիս տակն էր: Մեզի կարգի շարեցին եւ առաջնորդեցին հրամանատարի մը մօտ:

Հետեւեալ Զիլէցի Հնչակեան մը կար. գնաց եւ ռուսական սպայի մը ձեռքէն բռնեց եւ ատրճանակս առնել տուաւ: Իր քովէն կախած ատրճանակը առած էին զինաթափ ըրած ժամանակնին, եւ նախանձի արդիւնք էր այս վատ արարքը:

Սպայի մը առաջնորդութեամբ հասած էինք մեծ հրամանատարին մօտ: Երկար բարակ հարցաքննութիւններ եղան: Հրամանատարը յայտնեց, որ քանի մը օրէն Թուրքերու դէմ յարձակում մը տեղի պիտի ունենայ, եւ մենք ճամբաներու ծանօթ ըլլալով կրնայինք օգտակար ըլլալ իրենց:

Մեր վերջին պատասխանն եղաւ, որ մենք կը փափաքինք Սեբաստացի Մուրատը տեսնել, եւ մինչեւ որ զայն չտեսնենք՝ ոչ մէկ տեղ կ՚երթանք:

Հրամանատարը ըսաւ. «Լաւ, գացէք, յետոյ Մուրատին հետ կուգաք: Լաւ է որ անոր խորհուրդին հետեւինք»:

Մեզ ղրկեցին Երզնկա: Հոն ալ դարձեալ հարց ու փորձ: Այստեղ արձակուեցանք: Երզնկայի մէջ քանի մը օր հանգստանալէ վերջ, մեզ, քսան հոգի, ղրկեցին Կարին:

Մեր Կարին հասնիլը իմանալուն պէս, Սեբաստացի Մուրատը քանի մը օրէն եկաւ մեզ մօտ: Բաւականաչափ հարց ու փորձ ընելէ վերջ, առաջարկեց, որ նոր եկողներէս հինգ հոգի, երկու առաջնորդներու միջոցով ետ վերադառնանք, եւ Սեբաստիայէն նորէն մարդ բերենք:

Ես քիչ մը տկար էի: Իմ մերժումիս վրայ ընկերներս ալ չուզեցին բաժնուիլ ինձմէ եւ չգացին:

Մուրատ Երզնկա մեկնեցաւ: Երկու ամիս յետոյ, Կարինէն ուզեց 200 վստահելի անձեր:

Կարնոյ մէջ լեցուն հայ երիտասարդութիւն կար: Միայն ութը հոգի արձանագրուեցանք երթալու, մեր Սեբաստիոյ Թէճէրի խումբէն Հայրապետ Զավուշը, Կարբախոնցի Նշան Տէյիրմէնճեանը, Սողոմոն Քէհլէրեանը եւ ինծմէ զատ տակաւին ուրիշ չորս հոգիներ:

Լեւոն Լանիս մեզ առաջնորդեց Մամախաթուն, Մուրատին քով: Մուրատ յուսալով որ 100 հոգի կ՚ըլլանք, մինչեւ Մամախաթուն դիմաւորելու եկած էր: Երբ տեսաւ, որ միայն 8 հոգի էինք, հետաքրքրեց որ Երզնկայէն 100 ձիաւոր ղրկեն, որ նոր եկողներու ձեւով քաղաք մտնէ, եւ այդպէս ալ ըրաւ:

Մուրատ զիս Մամախաթուն պահականներու վրայ պահակատարի նշանակեց: Իսկ միւս 7 ընկերները առնելով՝ գնաց: Իմացայ, որ քանի որ մեզ իրարմէ կը բաժնէ, Նշան Տէյիրմէնճեանը իր քովն առնէ, քանի որ ան իմ գիւղէս էր, եւ գիտէր ցերեկ իրարու կեանք պաշտպանած էինք Սեբաստիոյ լեռներուն մէջ ու վրէժխնդրական արարքներու մէջ միշտ միասին եղած էինք:

Մուրատ, Երզնկայի Թուրքն ու Քիւրտը խաբելու եւ սատանեցնելու համար, տեղւոյն զինուորները քանիցս դուրս հանեց եւ դարձեալ քաղաք մտցուց, իբր թէ Կարինէն կուգային: Լուր տարածեց, թէ 60,000 կամաւորներ պիտի գային:

Երզնկայէն 35 բեռնատար կառք ղրկած էր՝ պահեստի պակասը լրացնելու համար Մամախաթունէն: Կառքերուն պահապան նշանակուած էին 20 ձիաւորներ: Այդ ձիաւորներուն մեծին անունը Գալուստ էր. չեմ յիշեր թէ Քէմախցի՞ էր թէ Քղեցի:

Գալուստ հետաքրքրուած էր իմանալ, թէ ինչպէ՞ս Սեբաստիա լեռ բարձրացանք, եւ ինչե՞ր էին պատահած մինչեւ մեր սահմանն անցնիլը ու ազատուիլը: Մանրամասնօրէն պատմեցի: Ան ալ 75 զինուած տղաներով լեռ բարձրացած էր իրենց գաւառի տարագրութեան օրերուն: Մամախաթունը անցնելու համար մեզ առաջնորդող Քիւրտը՝ Մէհմէտ Զավուշ իր մարդիկներով երկար ժամանակ հետապնդեր էր Գալուստի կազմած խումբը, եւ զանազան կռիւներու ընթացքին իրենց խումբէն սպաննուած էին 52 հոգի եւ ազատեր էին միայն 23 հոգի: Մէհմէտ Զավուշ իր ընկերները մոռցնելու համար, մեր խումբին ալ բարիք ըրած էր:

Անձնաւոր թուով կամաւորներ ալ եկան Մամախաթուն: Անոնց զէնք [illegible] հագուստ տալով՝ ղրկեցինք Երզնկա:

Օր մըն ալ լուր եկաւ Մուրատէն՝ որ Երզնկայի ժողովուրդին համար տեղ պատրաստենք: Եկան: Ամբողջ պաղած, ոմանց ձեռքերը [illegible]ուած էին:

Գաղթականները կամաց կամաց դէպի Կարին ղրկեցինք:

ՄԿՐՏԻՉ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(8) (Շար.)

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ

ԱՂԱՉԻՐԵԱՆ-ՊՈՒԼՊՈՒԼԵԱՆ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Համակիր, գեղջուն եւ անհամբեր հասարակութիւն մը, կէս առ կէս հայ եւ ֆրանսացի — որոշուած ժամէն առաջ լեցուցած էր Շոփէնի սրահը :

[illegible]

ձայնը՝ ներդաշնակ եւ օրօրող համեմատութիւններով :

Մասնաւորապէս գնահատուեցան Կոմիտասի «Կաքաւիկ»ը, մեր երիտասարդ եւ տաղանդաւոր երգահան Ալէմշահին «Ցանկութիւնս» եւ «Իմ երգը», որ բուռն ծափերու վրայ կրկնուեցան :

Համակրելի երգչուհիին նուիրուեցան երկու գեղեցիկ ծաղկեփունջեր :

Աղազարեանի բաժինը՝ տրուած ըլլալով ընտրուած կտորներուն կարե- [illegible]

[illegible]

ՏԱՐԱԶ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՄԻՐՏՈՎԼԱԹԻ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Ցառաց) — Ամասիոյ - Մարզուանի եւ շրջանի հայր. Միութեան նախաձեռնութեամբ, Փարիզէն վերջ Մարսէյլ եւս տօնեց բժշկապետ Ամիրտովլաթի ծննդեան հինգ հարիւր ամեակը :

Ցունուար 23ին կիրակի կէսօրէ [illegible]

[illegible]

Հ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԿԵԱՆՔԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ — Մարսէյլի նախորդ առաջնորդ Գարեգին արք. Խաչատուրեան, Հարաւ. Ամերիկա մեկնելուն առիթով, Վալանս ալ հանդիպեցաւ :

Ազգ. Միութիւնը, օգտագործելով իր ներկայութիւնը, սարքած էր հրապարակային քարոզ մը՝ եկեղեցւոյն մէջ, Ն. յունուար՝ երեկոյեան ժամը 9ին հայկական սրահին մէջ, որ լեցուած էր բերնէ բերան : Ծառեր եւ գացին : Իսաֆթի հոգեհրամեռկին, ուր ներկայ էր նաև ծանօթ գրագէտ մը, [illegible]

[illegible]

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻՆ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Մաճառ քնարերգու քերթող Աստիլա Եօզէֆ անցեալ շաբթու արընթաց կառախումբի մը պատուհանէն ինքզինքը յանկարծ վար նետեց եւ անիւներու տակը մնալով ջախջախուեցաւ : 33 տարեկան էր : Հէք քերթողը հրատարակած էր քանի մը հատոր քերթուածներ, որոնք անուանի ըրին զինքը մաճառ գրականութեան մէջ իբրեւ առաջին կարգի քերթող : Վեց տարիէ ի վեր ծանր մելամաղձութեան մը ենթարկուած էր : Փէշթային կը գրեն թէ իր մահը ծանր կորուստ է մաճառ գրականութեան համար :

ՈՒԻԼԵԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ ԻՏԱԼԵՐԷՆՈՎ

[illegible]

ՈՒՐԻՇ ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐՈՒՆ «ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ» ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ (1937 ԴԵԿՏ. 25—28)

ՆԱԽԱԳԱՀ — Դուք հաստատո՞ւմ էք Գումեղինի ցուցմունքները :

ՄԵՂԱԴՐԵԱԼ — Այո, լիովին :

ՆԱԽԱԳԱՀ — Պատմեցէք ձեր վնասարարական, հակայեղափոխական գործունէութեան մասին :

[illegible]

Մեղադրեալ Ենգիբարեանը դատարանին յայտնում է թէ ինքն ինչպէս է շրջաններում վնասարարութիւն կատարել տրոցկիստներ հակայեղափոխականներ Մ. Գողոսեանի, Գ. Գեորգեանի, Ն. Կուրղինեանի, Թ. Տէմիրճեանի եւ ժողովրդի այլ թշնամիների միջոցով :

Մի քանի մեղադրեալների կողմից Ենգիբարեանին տրուած հարցերից յետոյ դատարանը յայտարարում է փոքր ընդմիջում եւ ապա անցնում է մեղադրեալ Ա. Մելքոնեանի հարցաքննութեանը :

ԱՐԱՄ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Դատարանն անցնում է մեղադրեալ [illegible]

րիներ չարունակ պայքարել է կոմունիստական գաղափարների դէմ, իսկ մեր երկրում Խորհրդային իշխանութեան հաստատումից յետոյ անականօրէն զբաղուել է պրովոկատորութեամբ ընդդէմ խորհրդային կարգերի : Խորհրդային իշխանութեան նըկատմամբ ունեցած թշնամականութ- [illegible]

[illegible]

մակերպութեան գոյութեան մասին եւ կազմակերպութեան կողմից իմ առաջ երեք խնդիր դրեց : Առաջին. ձգտել խորհտնտեսութիւնների շրջանառու միջոցները չնախատեսուած շինարարութիւնների համար օգտագործելու քաղաքականութեանը, որ փորձում էր կիրառել վնասարարական - հակայեղափոխական կազմակերպութիւնը եւ որի նպատակն էր ֆինանսական լուրջ դժուարութիւններ առեղծել խորհտնտեսութիւններում, մանաւանդ աշխատավարձի վճարման բնագաւառում : Հէնց այդպիսով վարկաբեկել Խորհրդային իշխանութեան ձեռնարկումները եւ մասսայական [illegible]

(Շար.)

(4)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (122)

Խ Ե Ն Թ Ը

ՊԱՏՄԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Առաւօտ էր :

Տներից խումբերով դուրս էին գալիս գիւղական մանուկները, առողջ, դալուրթ ու մաքուր հագնուած : Տղայ եւ աղջիկ, խառն միմեանց հետ, գըրքերը ուսներին շալակած, շտապով դիմում էին դպրոցը : Վարդանը նայում էր նրանց վրայ եւ հիանում էր : [illegible]

չէր վերջացել : Սկսեալ այն օրից, որ նա թողեց վանքը եւ հեռացաւ աբեղաների միաբանութիւնից, այդ առաջին անգամն էր, որ Աստուծոյ տան հրաւէրի ձայնը այնպէս քաղցր կերպով հնչեց նրա ականջներին : Քարացած սիրտը լցուեցաւ մի արբական ջերմեռանդութեամբ, նա դիմեց եկեղեցին, [illegible]

ռի պատկերը, միւսը Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի պատկերը, երկուսն էլ հասարակ սեւ շրջանակի մէջ դրուած :

Ժողովուրդը նստած երկայն նստարանների վրայ, այր եւ կին միասին, իւրաքանչիւրը ունէր ձեռքին մի փոքրիկ երգարան : Քահանան կանգնած ամբիոնի վրայ, սուրբ գիրքը առջեւը դրած, քարոզ էր կարդում : Նա իր հագուստով չէր զանազանւում հասարակ ժողովրդից : Նրա քարոզը այնքան պարզ, այնքան հասկանալի էր, որ բոլորը հասկանում էր Վարդանը : Ինչպէս մի վառել, բխած կենդանի եւ մաքուր աղբիւրից, Աստուծոյ խօսքը հոսում էր նրա բերնից : Նա բացատրում էր [illegible]

[illegible]

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

· բողջական գործադրութիւնը, ներկայ պարագաներուն մէջ :

Զուիցերիոյ պատուիրակէն վերջ, որուն տեսակէտը պարզեցինք արդէն, խօսք առին Հոլանտայի, Լեհաստանի, Ֆինլանտայի եւ Արժանթինի ներկայացուցիչները, մօտաւորապէս նոյն տեսակէտները յայտնելով, իսկ Չեխոսլովաքիոյ ներկայացուցիչը առաջարկեց անփոփոխ պահել 16րդ յօդուածը: Այս տեսակէտը կը պաշտպանեն նաեւ հանրապետական Սպանիան, Թուրքիա, Խ. Միութիւնը, Ֆրանսա եւ Անգլիա :

Իբրեւ ընդհանուր եզրակացութիւն, կարելի է ըսել թէ փոքր պետութիւնները կ'ուզեն որ պատժական անօրէնութեանց գործադրութիւնը կամաւոր ըլլայ եւ ոչ թէ պարտաւորիչ, ինչպէս կը տրամադրէ 16րդ յօդուածը: Անոնք ցանկալի կը գտնեն մեծ պետութեանց աջակցութիւնը, եթէ յարձակում կրեն, բայց կ'ուզեն չէզոք մնալ, եթէ չէզոքութիւնը աւելի նպաստաւոր սեպեն մեծերու ընդհարման առեն: Իբրեւ միջին ճամբայ, Արժանթինի պատուիրակը առաջարկեց որ երբ նախայարձակման դէպք մը պատահի, Ա. Դ. Խորհուրդը առանձին քննէ խնդիրը եւ որոշէ իւրաքանչիւր պետութեան մասնակցութեան աստիճանը :

*** Յունուար 31ին Ա. Դ. Խորհուրդը կարգադրեց Սանճաքի ընտրական կանոնագրի խնդիրը, որու մասին արդէն համաձայնութիւն գոյացած էր Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ :

Թանուորները կը մերժեն...

Մեքենագործական բանուորներու դաշնակցութիւնը որ ամէնէն հզօրն ու մարտականն է Փարիզեան շրջանին մէջ, բանաձեւ մը քուէարկեց, մերժելով Գ. Շօթանի աշխատանքի արդիական կանոնագրին գլխաւոր կէտերը: Բանաձեւը կը դանդատի թէ մշակուած կանոնագիրը չի պարունակեր արհեստակցական միութեանց պահանջած անհրաժեշտ երաշխիքները» եւ կ'անտեսէ նուազագոյն աշխատավարձքի սկզբունքը: Յետոյ, անընդունելի կը գտնէ իրաւարարութեան սկզբունքը, քանի որ իրաւարարական վերջին վճիռը միայն 2 առ հարիւր յաւելում տուաւ, թէեւ իրաւարարը կ'ընդունէր թէ ապրուստը աճած է գրեթէ 7 առ հարիւր: Վերջապէս, մշակուած կանոնագիրը կը համարուի «պարզ ռազմախաղը կառավարութեան մը որ չի ներկայացներ ժողովրդական ճակատը եւ որ հետզհետէ կը շեղի անոր ծրագրէն »:

Ո՞ւր է "Ժողովուրդի թշնամի թիւ 1ը,,

Ելմտական նախարար Գ. Մարշանտօ երկար ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ կառավարութեան ելմտական քաղաքականութիւնը կ'ամփոփուի հետեւեալ երկու հիմնական սկզբունքներուն մէջ — Հաւասարակշռութեան ելեւմուտքի եւ դրամական ազատութեան: «Ժողովուրդի թշնամի թիւ մէկն է ելեւմուտքի բացը... 1938ին պետութիւնը պարտաւոր է փոխ առնել 28 միլիառ ֆրանք... Դրամական փոխանակութեան վրայ հսկողութիւնը խարխուլ պատրանք մըն է: Եթէ թոյլ տանք որ ֆրանքը շարունակ իյնայ, Ֆրանսայի ամբողջ տնտեսական կառուցուածքը պիտի խորտակուի »:

Նախարարը շեշտեց թէ կառավարութիւնը հաւատարիմ պիտի մնայ Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն հետ կնքուած դրամական համաձայնութեան: Ընդունելով հանդերձ ընկերային բարենորոգումներու արժէքը, նախարարը անհրաժեշտ կը գտնէ ընկերային խաղաղութիւնը եւ արտադրութեան յաւելումը, որպէսզի երկիրը կարենայ տոկալ այնքան ծանր բեռներու :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ Վարշաւա հասած լուրերու համաձայն, մահուան դատապարտուելով երկու ժամ վերջը գնդակահարուած են վեց նաւային ճարտարագէտներ, Լէնինկրատի մէջ, իբրեւ պատասխանատու նաւագործարանի մը մէջ պատահած պայթումի մը:

Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, Վրաստանի գերագոյն ատեանը մահուան դատապարտած է գիտական հետազօտութեանց նախկին տնօրէնը, Կարսխաշվիլի եւ ուրիշ չորս պաշտօնատարներ, որոնք ամբաստանուած են թէ թունաւոր բոյս մը յանձնարարած էին, իբրեւ կեր արջառներու :

ՉՕՐ. ՖՐԱՆՔՕ նոր կառավարութիւն մը կազմեց, իր նախագահութեամբ: Արտաքին նախարարն ալ զօրավար մըն է, կոմս Եօրտանա :

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼ ՄԸ, Ռայս, սպաննուած էր անցեալ տարի սեպտեմբերին, Լօզանի մէջ: Այս առթիւ կ'ամբաստանուէր բոլշեւիկ գեղուհի մը, Լիդիա Գրոսովսկի, մեղադրուելով թէ դիւրացուցած է սպանութիւնը, հրապուրելով եւ ինքնաշարժ մը քաշելով դատապարտեալը: Ֆրանսական ոստիկանութիւնը Փարիզի մէջ ձերբակալեց Լիդիան, բայց քիչ վերջը ազատ արձակեց, 50.000 ֆրանք երաշխաւորութեամբ: Այժմ տեղական թերթերը կը գրեն թէ դեղուհին փախած է, թերեւս Մոսկուա առնելով ճամբան...

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԼԻՈՆԻ Հ. Յ. Դ. «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

4 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ՈՒՐԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Գ. ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԱՐՇԱԻՐ ՇԱՀԲԵԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ԵՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ»

Գեղարուեստական բաժին. կը մասնակցին Ընկերներ ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ, ԼԵՒՈՆ ԱԼԷՄԵԱՆ եւ ուրիշներ.

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 1 ֆրանք

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՃՈԽԱՑՄԱՆ

12 Փետրուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս ԹՈՒԱՆՕՆ ՏԱՆՍԻՆԿի մէջ 25 Rue Edison (Թիւ Փօլ-Պէրի անկիւնը):

Հաճելի ժամանց եւ անակնկալներ:

Պիտի նուագէ ORCHESTRE MULLER

Մուտք՝ այրերու 6, կիներու 5 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին 130 թիւ Պուլվօ՝ Հարէլեանի, 150 թիւ Պուլվօ Հացագործեանի, 70 թիւ Փօլ Պէր պարան, Փօղհարեանի, 77 թիւ Ռապլէ Միսաք Միրզէի, 136 թիւ Պուլվօ սարիբէ Մոսեանի, 64 թիւ Մազրնօ Արայիին, գերձակ Մամճեանի եւ բոլոր ընկերներուն մօտ: Ինչպէս նաեւ կէնէ-եան նպարավաճառատունը 45 թիւ ալ Պօնէլ :

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՑ ԽԱՉԻ Անիէրի Մասնաճիւղի տարեկան հանդէսը

1938 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 20ԻՆ

կը խնդրուի չխառնակել

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՐ ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 4 Փետրուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Պուա-Քոլոնպի կայարանին մօտիկ ծանօթ սրահներու: կարեւոր օրակարգ:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Նախագահութեամբ՝ Գ. ԼԵՒՈՆ ՓԱՇԱԼԵԱՆԻ

2 Փետրուար, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, LE JOURNALի սրահին մէջ, 100 Rue Richelieu, Մէթրօ Richelieu - Drouot կամ Bourse:

Կը դասախօսէ ֆրանսերէն՝ Գ. Հ. ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ

Նիւթ ունենալով «Հայաստանի տնտեսական զարգացումը»

(«Le developpement économique de l'Arménie»)

Մուտք 2 ֆրանք | Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ

Տարեկան պարահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի 6 Փետրուար, ժամը 10էն կէս գիշեր FOYER RUSSEի սրահին մէջ, 26 Ave. de Tokio: Գեղարուեստական բաժին. Ճազ. Պիւֆէ.

Մէթրօ Alma - Marceau | Մուտք՝ 8 ֆրանք

ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ Արթինթիք Միութեան պարահանդէսը Ապրիլ 3ին: Չխառնակել այդ թուականը:

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ, Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի տարեկան երեկոյթ պարահանդէսին Փետր. 27ին:

ԿԱՐԵՒՈՐ

ՀԱՅ ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ տարեկան պարահանդէսը որ գաղութիս մէջ յայտնի է իր գեղարուեստական նորութիւններով, եւ սեղծած ընտանեկան լուրջ մթնոլորտով, տեղի պիտի ունենայ Փետր. 27ին: Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԾԻԾԱՂԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Մասնակցութեամբ փարիզահայ բեմական ընտրագոյն ուժերու

20 Փետրուար Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին

«Սօսիէթէ Սավանթ»ի սրահին մէջ, 8 Rue Danton Մէթրօ Odéon առաջին անգամ ըլլալով կը բեմադրէ «ՎԵՂԱՐՍԻՈՐ ՏՕՆ ԺՈՒԱՆԸ»

(կատակերգութիւն 4 արար)

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն

ՑԵՐԵԿՈՅԹ _ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄՆՏՈՒԿԻՆ

Հովանաւորութեամբ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կիրակի, 13 Փետրուար, ժամը 16էն կէս գիշեր

AÉRO CLUB DE FRANCEի սրահներուն մէջ, 6 Rue Galilée (Métro Boissière)

Օրքէսթրը Fernand Bouillon: Աթրաքսիոն, պիւֆ

ՄՈՒՏՔ 15 ֆրանք, ուսանողներու՝ 10 ֆրանք

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւայլն ամէն տեսակ գրքեր:

Արեւելեան կազմատուն: | Տպագրական գործեր:

Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով:

Դիմել ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ, 51, Rue Monsieur le Prince, Paris (6): Հեռ. Danton 88-65, chèque postal - Paris 1278 - 35:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Յուլիանէ Աւագեան (Թափալեան) կը փնտռէ քոյրը՝ Աէլա, եւ եղբայրը՝ Մուշեղ Թափալեան : Հաւցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Տէր եւ Տիկին Գէորգ Աւագեանի՝ 114, Ave. Henri Barbusse, Arnouville - les - Gonesse. (S. et O.):

Կը խնդրուի արտատպել թերթերէն :

Մեզի եղած խնդրանքներուն գոհացում տալու համար, կը խնդրուի «Գոյամարտ» օրացոյցի այն գործակալներէն որ չծախուած օրացոյց ունին, հաճին անմիջապէս վերադարձնել: Ծախուած օրացոյցներու փոխարժէքը եւս շուտով փոխադրել հետեւեալ հասցէին, Mr. G. Djarayan, 17 Rue des Petites Maries, Marseille:

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

Փօբրիկն Անժէլ Նիզամեանի (9 տարեկան) ձայնագրած երեք երգերը՝ « LE COUCOU »

ԳԻՆ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

Ստանալու համար դիմել Տիկին Նիզամեանի, 6, Rue Elysée des Beaux Arts, Paris (18), կամ Հրանտ Սամուէլ գրատան, 51, Mr. le Prince, Paris (6) :

Վ. ԻՉԳԱԼԱՑԵԱՆ

ՓՈՐՁԱԳԷՏ - ՀԱՄԱՐԱԿԱԼ

Հաշիւներու արձանագրութիւն — Տուրքերու յայտարարութիւն եւ գործերու հետապնդում:

Մեքենագրութիւն եւ բազմագրութիւն (duplicateur)

Ընդունելութեան ժամեր — Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 5էն 7, 18, Cité Trévise, Մէթրօ Cadet:

Երեքշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ ժամը 5էն 7, 9, Rue Jouye - Rouve, Մէթրօ Belleville եւ Pyrénées

Հեռաձայն Mel. 50—09:

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Ղեկավար Տ. ՕՆՈՍԵԱՆ

15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine

Tél. Observatoire 13 - 45

Հեռաձայնել երեկոները 8էն վերջ

Հայկական, եւրոպական եւ կովկասեան եղանակներ: Մեծ նուագախումբը հաճելի զուարճալու համար ձեր հանդէսները, հարսանիքները եւ նշանտուքները :

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍՆԵԼ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

„ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՕՐ"Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ-ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ MR. HENRI TASSO

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 80 ՀՈԳԻՆՈՑ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

Տեղի կ'ունենայ 13 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ժամը 17ին

SALLE PRATի ՄԷՋ, 150 Rue Paradis

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42—69

կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

Առաւօտները ժամադրութեամբ:

ԲԺԻՇԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԻԹԵԱՆ

27 Avenue de Bellevue. Chaville

Աչքի, երախաներու եւ ներքին հիւանդութիւններ:

կ'ընդունի առաւօտները 10 - 12 եւ մասնաւոր ժամադրութեամբ:

ԿԸ ՈՒԶՈՒԻՆ, գործ նորօդող հայ աղջիկներ (16—19 տարեկան) սկզբնաւորութեան՝ շաբաթը 60 ֆրանք: Ներկայանալ իրենց ծնողքին հետ, Գ. Ա. Աշճեանի, 172 Fbg. St-Honoré, Թէլ. Elysée 38—25:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻ...

?, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն or Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ :

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD	ORIENT LLOYD
48 rue de la République	7 rue Auber, Paris
Մարսէյլ, Tél. 6.47-22 եւ C.74-51	Tél. Opéra 67-77 67-7?

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ:

Յոմսակներ՝ ամէն տեղի համար: Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին: Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ ՃԱՇԵԼ ՄԱՔՈՒՐ, ԱԺԱՆ ԵՒ ՀԱՄՈՎ

ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ Restaurant Diamantaire

60 Rue Lafayette, Paris (9) Մէթրօ Cadet եւ Pelletier

Տէր եւ Տնօրէն ԱՐԱՄ ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆ

(Մեր Արամը)

Ուր պիտի գտնէք ամէն ճաշակի յարմար արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ: Անարատ օղի՝ առատ ապանդերներով: Մեր մասնագիտութիւնն է ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ եւ ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ ՍՓԷՍԻԱԼ պատրաստուած՝ կանանչ պղպեղով եւ լոլիկով, իսկ գառնուկի միսէ պատրաստուած մեր ՏԷՕՆԷՐ ՔԷՊԱՊով կրնանք մրցիլ Փարիզի բոլոր ճաշարաններուն հետ: Կիրակի օրեր ԷՔՄԷՔ ԿԱՏԱՅԻՖ եւ սեր:

Ընտանեկան մթնոլորտ եւ հաճելի ժամադրավայր: Մեկ այցելութիւն բաւական է մեր մնայուն յաճախորդը դառնալու համար:

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'Ecole des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՕԳՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ: Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ ամէն տեսակ խնդիրներու: Առեւտրի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ: Նամակագրական եւ օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում: Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն: Իրաւաբանական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն: Ճամբու գործերու խմբագրութիւն: Փողոցային արկածներու ենթարկուած ... կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—10 եւ 5—7:

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ:

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES հիմնուած 1869

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71 Tel. Botzaris 12—60

Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւայլն: Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու: Կը գնենք՝ բլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ նպաստաւոր գիներով:

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը:

Դաւառներէն եղած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : G. STEPHAN
17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
3
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
JEUDI
3 FÉVRIER
1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3645 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԵՐՄԱՆ ԱՌԱՍՊԵԼԸ

Երէկ վերապահութեամբ հաղորդած էինք լուր մը, քաղելով թրքական քարոզութեան օրկանէ մը, «Փառի – Օռիան» (25 յունուար)։

Անգամ մըն ալ արտատպենք.

— «Լաւատեղեակ շրջանակներու մէջ կը խօսուի ընդհ. օրինագծի մը մասին, որմէ պիտի օգտուին երկրէն դուրս գտնուող բոլոր թուրք հպատակները, — իսլամ, հրեայ, հայ եւայլն։ Այս ներումէն դուրս պիտի ձգուին, — 1. Սուլթանական գերդաստանին անդամները, — 2. Անոնք որ Թուրքիոյ դէմ զէնք բարձրացուցած են պատերազմի ընթացքին. — 3. Անոնք որ ծառայած են օտար պետութեան մը լրտեսական բաժնին մէջ, Թուրքիոյ դէմ»։

Ինչպէս բացատրած էինք, առաջին անգամ չէ որ շրջաբերութեան կը հանուին այս տեսակ լուրեր, թրքական օրկաններու կամ գործակալներու կողմէ, որոնց մէկն ալ «Փառի – Օռիան»։

Այս անգամ, լուրին արժէքը շատ աւելի ջուր կը վերցնէ մանաւանդ անոր համար որ, թրքական դեսպանատունը ինք տեղեկութիւն չունի, համաձայն ընդհ. քարտուղարին յայտարարութեան։ Մինչդեռ 4 — 5 տարի առաջ, երբ նորէն «վերադարձ»ի զրոյցներ կը շրջէին, Փարիզի դեսպանատունը եւ հիւպատոսարանը պարզ սեպեցին մանրամասն լուսաբանութիւններ հաղորդել։ Այս առթիւ կը բաժնէին «պէյաննամէ»ներ (յայտարարութիւն), որպէսզի հարցումներուն գրաւորապէս պատասխանեն անոնք որ վերադառնալ կ՚ուզէին։

Որքան գիտենք, շատեր դիմում կատարեցին այդ օրերուն, լեցնելով «պէյաննամէ»ները (երեք օրինակ)։ Եւ սպասեցին ամիսներ ու ամիսներ։

Թէ քանի՛ հոգի յաջողեցան վերադառնալ, — անծանօթ կը մնայ մեզի։ Բայց գիտենք որ, ամիսներ վերջը, Թուրք թերթերուն մէջ երեւցան սեւ ցանկեր, — հպատակութենէ կը զրկուէի՛ն բազմաթիւ ոչ-Թուրքեր, մանաւանդ Հայեր։

Եւ այդ օրերուն էր որ նոր թափ առաւ «լքեալ» գոյքերու առումը։

«Պէյաննամէ»ները խմբագրուած էին նոյնքան վարպետօրէն որքան խորհրդային դեսպանատան հոչակաւոր հարցարանները։ Անոնց շնորհիւ, իրաւասու իշխանութիւնը կրնար երեւան հանել նեթակային ունեցած - չունեցածը, ազգականական, առեւտրական կալուածական կամ ընկերային կապերը։

Մանաւանդ որ, յայտարարութեանց մէկ օրինակը պիտի ղրկուէր Էնկիւրի, ներքին գործավարութեան, որուն ալ բաղուկը՝ Ապահովութեան Տեսչութիւնը յայտ աղբիւրներ կ՚ունենար, բազմակողմանի քննութիւններ եւ պրպտումներ կատարելու համար։

Այս անգամ, ի՞նչ բանի կը ձգտի հին առասպելի մը այս նոր արձագանգը։ Թուրքիոյ գործակալները ինչո՞ւ հարկ զգացած են շրջաբերութեան հանել ընդհ. ներման օրինագծի մը լուրը, իբրեւ թէ իմանալով «Էնկիւրիի բարձր շրջանակներէն»։

Կը կարծենք թէ հարցին լուսաբանութեան կրնայ օգնել բուն իսկ անոր աղբիւրին հանգամանքը։

Մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, «Փառի - Օռիան», որ նախապէս լոյս կը տեսնէր ամիսը մէկ անգամ եւ վերջին թիւէն սկսեալ վերածուած է կիսամսեայի, որոշ առաքելութեան մը կոչուած է։ Անոր տնօրէնը, Տօքթ. Լութֆի, յաճախ կը ճամբորդէ արեւելեան երկիրներու մէջ, անշուշտ աւելի յաճախ հանդիպելով Պոլիս եւ Էնկիւրի։

Արդ, «Փառի - Օռիան»ի վերջին թիւերուն մէջ կը տեսնենք լայն տեղեկութիւններ՝ Ֆրանսայի հայկական գաղութներու մասին, քաղուած հայկական շրջանակներէ, եւ խմբագրուած Ֆրանսացի ծանօթ իրաւագէտի մը կողմէ։ (Դժբախտաբար կոպիտ սխալներով, մանաւանդ համրանքի մասին։ Օրինակ, 70,000ի փոխարէն 700,000 ներկայացուած է Իրանի Հայերուն թիւը, իսկ Հայաստանի հայ ժողովուրդին թիւը՝ նոյնպէս 700,000, փոխան աւելի քան մէկ միլիոնի)։

Անշուշտ Ֆրանսացի իրաւագէտը բարեմտօրէն քաղած է իր տեղեկութիւնները, որոնք որ եւ է հակահայ հանգամանք չունին։ (Մեզի ալ դիմած էր ամիսներ առաջ, եւ մենք չհարցուցինք թէ ինչ բանի համար է, երբ աւտոր մը իր միջոցաւ ստացանք թերթը եւ զարմացանք)։

Ինչպէս կը մեկնէք թրքական օրկանի մը այս հետաքրքրութիւնը Արտասահմանի հայկական գաղութներու մասին...

Մեզի կը թուի թէ Թուրքիա կ՚ուզէ վարկ շահիլ թէ հայկական եւ թէ օտար շրջանակներու առջեւ, ճիշդ այն պահուն երբ վճռական շրջանի մը մէջ մտած է Սանճաքին խնդիրը (գործադրութիւն նոր կարգ ու սարքի, ընտրութիւններ եւն.)։ Թերեւս ուրիշ մութ հաշիւներ ալ ունի, որոնց կրնան օգնել «ընդհ. ներում»ի նման առասպելներ։

Ամփոփելով բուն իսկ այդ հարցին վրայ — ընդհ. ներում — չափազանց միամիտ պէտք է ըլլալ, հաւատալու համար անոր իրականացման։

Դեռ վերջերս էր որ թուրք պատասխանատու վարիչ մը, արեւելեան նահանգներու ընդհ. քննիչը, Թահսին Իւզէր (Կարինի Ջարդարարը), նոր ջարդի մը սպառնալիքը կ՚ուղղէր հրապարակաւ, իր ստորագրութեան տակ, քնարեր հէքեաթներ պատմելով Սանճաքի «Դաշնակ»ներու գործունէութեան մասին։

Աւելի կարեւորը, — Թուրքիա ինչո՞ւ բանայ դուռները, ներս առնելու համար փախստականները, երբ տարիներէ ի վեր ամէն միջոց կը փորձէ, ներսը մնացածներն ալ դուրս նետելու կամ ձուլելու համար...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵԺՈՎԻ Ա՞ՍՏՂԸ ԱԼ ԿԸ ՄԱՐԻ

Ուր նորէն կը փայլի Անաստաս Միկոյեան

«Մաթէն»ի մէջ կը կարդանք.—

Կուկոպէզի (Չեկային նոր անունը) ընդհ. վարիչին պլխաւոր օգնական նշանակուեցաւ Զակովսկի, ինչ որ կը նշանակէ սկիզբն իսաւարման Նիկոլա Եժովի, մեծ մաքրագործիչին, ամենակարող՝ դեռ մինչեւ երէկ։

Անցեալ նոյեմբերին բազմաթիւ ձերբակալութիւններ տեղի ունեցան կուսակցութեան անդամներու մէջ որոնց հաւատարմութիւնը Սթալինի՝ երբեք վճռելի զարմած չէր։ Այս կալանաւորներուն մէջ կը գտնուէին շատ մը անձնաւորութիւններ որոնք սերտ կապեր ունէին Քաղաքական Բիւրոյի անդամներուն հետ, միշտ պատկանած ըլլալով Սթալինի «ցեղ»ին։ Ամէնէն վտանգուածը կը համարուէր Անաստաս Միկոյեան, որ միւս կողմէ կը նկատուէր իբրեւ թեկնածու Եժովի պաշտօնին։ Համաձայն Եժովի անձնական «ռէկլամ»ներու տեղեկագիրներուն (քաղաքական տեղեկատու, մատնիչ) հայկական խմբապետութեան գործակալ մը, Ապրեվոսեան (Թագէոսեա՞ն, Աբրահամեա՞ն, չկրցանք ճշդել — Ցառաջ), որ մտերիմ բարեկամն է Միկոյեանի, յանցաւոր համարուած է թրոցքիական - ֆաշական արարքներով։ Ուրիշ «ռէկլամ»ներ կը մատնէին Կովկասի ընդհանրական շրջանին հրամանատարը, Կույիպիշեւ, որ անձնական պաշտպանեալն է մարաջախտ Վորոշիլովի։

Այս իրողութեանց առջեւ որ Եժովի կողմէ սարքուած յարձակում մը կը յայտնէին, կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին անդամները բոլորն ալ իրենք զիրենք հետապնդուած զգացին։ Սակայն վստահ էին իրենց անձնական ապահովութեան մասին, իբրեւ ուղղակի գործակիցները Սթալինի, 1923էն ի վեր, եւ նոյնիսկ իրենց պաշտօնակիցներուն դանդաղածային բնաջնջման համար։ Տեսնելով որ իրենց կարգին վտանգուած են Եժովի պատրաստութիւններով, կարմիր գլխաւորն այս հրէշաւորները միացան։ Եւ արտայայտուեցան կեդր. կոմիտէի վերջին լիագումար նիստին մէջ, որ տեղի ունեցաւ ճիշդ այն օրը երբ կը գումարուէր Գերագոյն Խորհուրդին առաջին նիստը։ Աղմկալի տեսարաններ պարզուեցան ժողովին մէջ։ Միկոյեան մեղադրեց Եժովը թէ չէ կրցած իր ափին մէջ պահել Չեկան որ կը համարձակէր այժմ ալ յարձակիլ Սթալինի հաւատարիմ բարեկամներու խումբին վրայ։ Իր քննադատութիւնը անշուշտ ձեւակերպուած էր համաձայն ընկալեալ բանաձեւին — «ընկեր Եժով չէ կրցած ասնձել թրոցքիական խմբը ներքին գործավարութեան մէջ. անոնք նորէն արձակած են իրենց թունաւոր սլաքները, սպառնալով Սթալինեան հին բոլշեւիկներուն»։

Ընդհ. դատախազ Վիշինսկի եւս մեղադրանքներ ստացաւ, ամբաստանուելով թէ չափազանց հլութեամբ կը հետեւի Չեկային ամբաստանութեանց, առանց ստուգելու փաստերու վաւերականութիւնը։

Ասոր վրայ, որոշուեցաւ օգնական մը նշանակել Եժովի, առնելով հին չէկիստներէն, հաւատարիմ՝ Սթալինի եւ կուսակցութեան։ Եւ ընտրուեցաւ Լեհ մը, Զակովսկի, ձեռնասունը հռչակաւոր Ձէրժինսկիի եւ պետը Լէնինկրատի Չեկային։ Առեւտրութեան մէջ յայտնապէս չբշտուեցաւ թէ նոր օգնականը պէտք է վարէ Կէփէուին (Չեկա) բոլոր սպասարկութիւնները, ընկեր Եժով չափազանց ծանրաբեռնուած ըլլալով իր միւս պաշտօններով, իբրեւ նախագահ կուսակցութեան վերստուգիչ յանձնաժողովին եւ կեդր. կոմիտէի կազմակերպական բաժնին»։

Զակովսկիի անուանումը պաշտօնապէս յայտարարուեցաւ ժող. կոմիսարներու խորհուրդին կողմէ, եւ օգնականը եկած ըլլալով Լէնինկրատէն, ձեռնարկեց իր նոր պաշտօնին։

Այս գործին մէջ Սթալին աւուերի մէջ մնաց։ Ուղղակի չմասնակցեցաւ Եժովի նուաստացման։ Բայց, տարակոյս չկայ որ այս գործողութիւնը չէր կրնար կատարուիլ առանց իր լուռ քաջալերութեան։ Այսպէս, անոնք որ դեռ երէկ կը բռնէին իրական կամ երեւակայական թրոցքիականները, իրենց կարգին կ՚իյնան նոյն ամբաստանութեանց տակ։ Եժով, գահիճներուն ամէնէն աբրեւաբրուն, կը քշուի դէպի այն զառիթափը ուրկէ գլորեցաւ իր նախորդը՝ Եակոտա եւ չարքը չէ վերջացած տակաւին։

Ազգաժողովին 16րդ. յօդուածը փրկուեցաւ ճշտուածական ձեւով

>>>> • <<<<

Խ. Միութիւնը եւ Թուրքիա պահանջեցին պահել զայն

>>>> • <<<<

Ազգերու Դաշնակցութեան 28երու յանձնաժողովին առջեւ, ճառերը շարունակուեցան երեքշաբթի օր ալ։ Այս անգամ խօսք առին 16րդ յօդուածին կուսակիցները (պատժական տնօրինութիւններ)։ Զինաստանի ներկայացուցիչը բնականաբար պաշտպանեց յօդուածը, ուրիշ խօսքով՝ հաւաքական ապահովութիւնը։ Իոռելլ մը հոչակելով այս սկզբունքը, պատուիրակը չիշտեց թէ «իւէէլի մը իրականացումը հաւատք եւ զոհողութիւն կը պահանջէ»։

Յետոյ խօսք առաւ Խ. Միութեան արտաքին գործավարը, Պ. Լիթվինով։ Իր կարծիքով, 16րդ յօդուածը Ազգաժողովին կենսական ջիղն է. եթէ ջիղը մնասուի, ամբողջ կազմը ընդհանուր ջլատման պիտի մատնուի։ «Ոը եւ է պարտաւորութեան բացակայութիւնը պիտի անհետացնէ ամէն տարբերութիւն Ազգաժողովին անդամներուն եւ ոչ-անդամներուն միջեւ։ Այն ատեն ի պատուի պիտի ըլլայ «ամէն մարդ իրեն համար» սկզբունքը։ Արդարեւ, անհրաժեշտ չէ ժնեւ գալ, աղօթելու համար։ Առանց զսպողական տնօրինութեանց, Ազգերու Դաշնակցութիւնը չի կրնար պահել իր ներքին յարակցութիւնը։ Խ. Միութիւնը կը կարծէ թէ պէտք է պահել 16րդ յօդուածին ամբողջական գործադրութեան վրայ։ Չկայ որ եւ է խմբակցութիւն որ կարենայ դիմադրել Ազգերու Դաշնակցութեան միացեալ ուժերուն, նոյնիսկ իր ներկայ կազմութեամբ։ Միւս կողմէ, 16րդ յօդուածը պղդարարութիւն մը կը կազմէ յարձակողին համար եւ կրնայ ետ կեցնել զայն։ Եթէ կամաւոր հանգամանք մը

(Լուրերու շարունակութիւնը յաջորդ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵ՞ՂՔ ՈՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ՉԵՆ ԳԻՏԵՐ

Իտալական թերթերը կը գրեն թէ փաշական կուսակցութեան քարտուղարը ժողովի հրաւիրելով թերթերու տնօրէնները, հրահանգներ տուած է մամուլի «հոգեկան եւ արհեստագիտական կազմակերպութեան մասին»։

Այսպէս, յիշեցուցեր է թէ մամուլը ամէն բանէ առաջ պէտք է ձգտի դաստիարակչական եւ քարոզչական դեր կատարելու։

Մամուլը պէտք է մատչելի ըլլայ զանգուածին։

Ասոր համար ալ, անհրաժեշտ է որ յօդուածները եւ ամէն տեսակ դէպքերու նկարագրութիւնները ըլլան կարճ եւ ամփոփ։

Պէտք է յաճախ ջնջել ածականները։

Յետոյ, գաւառի թղթակիցներ ընտրած առեն թերթերը պէտք չէ հրաւիրեն բոլոր անոնք որ կը յամառին մշտնջենաւորել «տեղական անհաղդուելի մտայնութեան մը հինաւուրց ունակութիւնները»։

Մնացեալ հրահանգներն զուտ կուսակցական հանգամանք ունին, ուստի զանց կ՚առնեմ։

Ուրեմն այսքան ի՞նչ մնացեր են իտալական թերթերը, իսկապէս դաստիարակչական եւ քարոզչական դեր կատարելու համար։

Գոնէ դաս առնէին հայկական մամուլէն։

Օրինակ, հարսնիք մը կը նկարագրեն, վեհապանծ, փառելով մէկ, նոյնիսկ երկու սիւնակի վրայ։

—«Դեռատի(?) փեսան... առողջ դաստիարակութիւն ստացած, զարգացած ու ժիր երիտասարդ մըն է, փոքր տարիքի մէջ առեւտրական ասպարէզ նետուած եւ ինքզինքը սիրցուցած եւ ընկեր եղած է «Յ... Տ. եւ գաւակունքն» ապուխտի համբաւաւոր վաճառատան։ Իսկ շնորհալի հարսը, ... վարժարանէն շրջանաւարտ, օժտուած է ընտիր դաստիարակութեամբ եւ ընտանեկան գողտրիկ բոյն մը կազմելու բոլոր յատկութիւններով։

... Հարսնեւորները մինչեւ ժամը 22, հաստատութեան ճաշին ոգեւորիչ եղանակներով արեւելեան ու արեւմտեան պարեր պարեցին, առաջնորդութեամբ փեսին հօրը եւ եղբայրներուն եւ հարսին եղբօրը, որոնք իրենց անթերի հիւրասիրութեամբ մինչեւ վերջ կը պատուասիրէին հրաւիրեալները առատ «պոլօ»ով, լիմոնատով, ամէն տեսակ քաղցրաւենիներով ու պտուղներով միշտ լեցուն եւ ճոխ պիւֆէէ մը, աւելի եւս աւելցնելով տիրող խանդավառութիւնը» ։

Պոլսական թերթէ մը, 19 յունուար 1938)։

Երէ հարսնիքը տեղի կ՚ունենայ Փարիզի մէջ, կը գործածես աւելի վսեմ եւ շողշողուն ոճ մը.

— «Երբ հարսը, աւելի շնորհալի քան երբեք, իր յայտնապէս յուզուած հօրը թեւը մտած, իսկ փեսան ալ, լրջախոհ եւ ազնուազէմ, մօրը թեւը, եկեղեցին մուտ գործեցին, մեծ դրան առջեւ դիմաւորուեցան պատիւներով եւ Վակնէրի հարսանեկան քայլերգով» եւն.։

«... Իսկապէս փառաւոր հանդէս մը, մեծապէս տպաւորիչ» եւն.։

«... Այս բարեբաստիկ առիթով հարսը ստացած է անհամար նուէրներ, իսկ... ընտանիքին անթիւ բարեկամները աշխարհիս ամէն անկիւններէն հարկիւրաւոր հեռագիրներ ուղղած են» եւն.։

Տակաւին ի՞նչ պիտանի դասեր պիտի կրնային առնել իտալացի խմբագիրները, եթէ հայերէն գիտնային։

ՎԱՀԷ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Մարսէյլէն կը գրեն մեզի.—

Տիկին Ահարոնեանի հրաւէրով Փարիզէն Մարսէյլ եկաւ Փրոֆ. Աղաջանեան եւ ժամադրուելով փրոֆ. Ռոժէի հետ, խորհրդակցութիւն մը ունեցան Ահարոնեանի առողջական վիճակի մասին։ Փրոֆ. Աղաջանեան գոհացուցիչ գտաւ հիւանդին ներկայ վիճակը։ Տրուելիք խնամքները որոշ չափով փոփոխութեան պիտի ենթարկուին, համաձայնութեամբ փրոֆ. Ռոժէի։

Երկու փրոֆէսէօրները կը կարծեն թէ ժամանակի ընթացքին, եթէ անակնկալ մը չպատահի, զգալի բարելաւումներ յուսալի են, ընդհանուր վիճակին եւ մանաւանդ խօսելու կարողութեան մէջ։

Առայժմ Փարիզ փոխադրելու հարկ չտեսնուեցաւ, Մարսէյլի կլիման աւելի յարմար գտնուելով իր առողջութեան։

Առաջին առթիւ իսկ Ահարոնեան ճանչցաւ փրոֆ. Աղաջանեանը եւ միասին պտոյտ մը կատարեցին կառքով։ Ահարոնեան ինք ուղեց Հայոց եկեղեցին ցոյց տալ իր հիւրին։ Տրամադրութիւնը շատ լաւ է։

Փրոֆ. Աղաջանեան աւելի քան գոհունակ գտաւ տիկին Ահարոնեանի գուրգուրալից հոգածութիւնը։

ԹՈՒՐՔ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Թուրքիոյ սեղանաւորական հաստատութեանց ներկայացուցիչները, որ Փարիզէն Անգլիա անցան, պիտի քննեն զանազան առաջարկներ, դրամական միջոցներ ճարելու համար ի խնդիր Թուրքիոյ ճարտարագործական զարգացման։ Կառավարական փոխառութեան խնդիր չկայ, ինչպէս կը կարծուէր։ Բրիտանական զանազան տուներ կը զբաղին Թուրքիոյ հանրօգուտ շինութեանց վերաբերեալ ծրագիրներով, — շինութիւն ճամբաներու, կամուրջներու, նաւահանգիստներու եւ գործարաններու։ Անոնց ներկայացուցիչները պիտի տեսակցին Թուրքիոյ կեդր. դրամատան տնօրէնին եւ ուրիշ պատուիրակներու հետ։ Յետոյ երկու կողմերը պիտի բանակցին Լոնտոնի սեղանաւորական հաստատութեանց ներկայացուցիչներուն հետ, երկարատեւ պայմանագրութեանց համար։

Գերմանական եւ Ֆրանսական տուներ կը մասնակցին արդէն Թուրքիոյ ճարտարագործական զարգացման եւ Գերմանացիները մանաւանդ աւելցուցած են իրենց առեւտուրը Մօտաւոր Արեւելքի մէջ։

Լոնտոնի թերթերը այժմէն կ՚աւետեն թէ ծրագրուած սեղանաւորական բանակցութեանց յաջողութիւնը մեծաքանակ ապսպրանքներ պիտի ապահովէ անգլիական տուներու։

Սուրիոյ նոր պահանջները

>>>> • <<<<

Անգլիական թերթերը կը գրեն թէ Սուրիոյ գահլիճը բացառիկ նիստ մը գումարելով, որոշեց զինուորական յանձնախումբ մը ղրկել Ֆրանսա եւ խնդրել որ Սուրիան ազատ ձգուի ստանձնելու իր սեփական պաշտպանութեան պատասխանատուութիւնը։

>>>> • <<<<

80.000 ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ կը սպառնան գործադուլ հռչակել Հիւսիսային շրջանի մետաղագործարաններուն մէջ, եթէ գոհացում չստանան։ Կառավարութիւնը միջամտած է, տագնապը լուծելու համար։

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՌՈՒԼԻՍ

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԻ ՄԸ ԸՆԵԼԻՔԸ

Հօս մեծցողները, իրենց աչքերը այստեղի կեանքին բացած, շատ դըժուարութիւն պիտի չքաշեն յարմարուելու տեղական պայմաններուն։ Անոնց մէջ շատեր պիտի գտնուին որ, իրենց ընդունակութեան համապատասխան կը գտնեն աշխատաւոր ըլլալը եւ կը գոհանան աշխատանքի արդիւնքով։ Իրենց համար ամբողջ հարցը աշխատաւորութեան տեսակը ճշդելուն մէջ պիտի կայանայ։ Այս ալ կարծուածին չափ պարզ եւ դիւրին չէ։ Դժուարութեան մէկ մասը կուգայ ո եւ է մարդու ինքզինքը լաւ չկարենալ ճանչնալու վիճակէն. մեքենայա՞ծ ըի յարմարութիւն ունի թէ հողագործի, դերձակի՞ թէ դրաշարի։ Անհրաժեշտ ուշադրութիւնը չեն դարձներ մարդիկ իրենց ընդունակութիւնը լաւ հասկնալու խնդրին, մինչդեռ կեանքի մէջ յաջողութիւնը մեծ չափով անոր կապուած է։ Ձախրուած գործ մը, շատ յոգնեցնող գործ մը կամ շատ թեթեւ նկատուած աշխատանք մը կարելիութիւն չեն տար մարդուն ինքզինքը իրականացնելու ամբողջութեամբ։ Ամէն մարդ իր յարմար գործը պէտք է ընտրէ։ Ատոր համար է որ հիմա շատ մը տեղեր պատանիին կարողութիւնները եւ ձիրքը ճշդող հաստատութիւններ կան։

Դժուարութեան միւս մասն ալ կուգայ աշխատանքի շուկայէն։ Աշխատանքի տեսակը որոշելու ատեն, մարդ բնականօրէն ամէնէն առաջ կը փնտռէ անոր տալիք արդիւնքը եւ ընդհանրապէս կը մղուի այն տեսակ գործի մը, որուն բերած շահը, իր տեսածով եւ դիտցածով, լաւ է, բաւարար ու տեւական։ Մեքենաներու, գիտութեանց զարգացման այս դարուն անկարելի է ապահովութիւնն ունենալ որ ո եւ է աշխատանքի տեւական եւ շահաւոր ըլլալուն։ Իրենց փորձառութեամբ աշխատաւորները լաւ գիտեն, օրինակ, թէ կօշկակարութիւնը 1930էն առաջ բաւական շահաւոր արհեստ էր, մինչդեռ հիմա կօշկակարի մը համար թէ դժուար է աշխատանք գտնելը եւ թէ ուրիշ արհեստի բաղդատմամբ աւելի շահաւոր ալ չէ։ 1930էն առաջ շատեր ունեցեր ին ու եղան կօշկակար, հիմա այդ արհեստը դադրած է հրապուրիչ ըլլալէ։

Օրինակ մըն է այս միայն տարբեր բոլոր տեսակի աշխատանքներու մէջ։ Ծնողքի մը համար, զաւկին համար արհեստի մը ընտրութիւնը միտք չարչրկող ամէնէն ցաւոտ խնդիրն է։ Շուրջը կը նայի, ծանօթին, բարեկամին բրած գործին կը հետեւի եւ եթէ ընտրութիւն կատարած շրջանին այդ գործը շահաւոր գտնէ, տղան կը մղէ այդ գործին մէջ։ Ուրիշ հիմքեր ալ չունի տարբեր ձեւով առաջնորդուելու համար։ Տեսողութեան հորիզոնը նեղ, գործի ընդարձակ աշխարհին անծանօթ, ան պարտադրուած է իր սահմանափակ շրջանակի տարբերով տեսնելու եւ դատումներ ընելու։ Ու կը պատահի անխուսափելին — Կամ տղան հաճոյքով չի կատարեր իրեն յանձնուած գործը, որովհետեւ իր նախասիրութիւններուն եւ կարողութիւններուն համապատասխան չէ եւ կը սկսի ատել ոչ միայն իր գործը, այլ առհասարակ աշխատանքը ու կը դառնայ «ծոյլ», ինչպէս սովորութիւն ունինք ըսելու եւ կամ ատեն մը վերջը կը դառնայ «անգործ», որովհետեւ հրապարակին համար իր արհեստը գործադրողներու թիւը պահանջը պակսած է կամ իր արհեստին աւելի շատ է։ Այս անկիւնէն մէջէն դուրս գալու անհատական ու մասնակի լուծումներ դժբախտաբար չկան։ Դժուարութիւնը մասամբ թեթեւցնող պարագայ մըն է արհեստը լաւ սորվիլը եւ արհեստին մէջ խղճամիտ ըլլալը։

Դիտուած է որ ընդհանրապէս արհեստին մէջ յաջող եւ վարպետ եղողները աւելի քիչ անգործ կը մնան քան տըհեղը իր խոշոր գիծերուն մէջ միայն, մակերեսային կերպով սորվողները։ Բաւական կարեւորութիւն ունի այս պարագան կեանքի մէջ։ Նկատելի երեւոյթ է որ արդի ճարտարարուեստի մէջ, քանակութիւնը գոհացնելու դերը տրուած է առաւելապէս մեքենային, իսկ մարդուն ճարտարութեան եւ ձեռներէցութեան կը մնայ տեսակին որակի խնդիրը։ Անամուած, մասնաւոր սպեցմակ սորվողել գիտցող աշխատաւորը շատ աւելի մեծ հնարաւորութիւններ ունի գործ ճարելու քան անփոյթը, եւ անխնամը։ Անհատը իր կողմէ այս չափով միայն կրնայ իր բաժինը բերել դժուարութեան լուծման։ Արմատական եւ ամբողջական լուծումը հաւաքական է ու ընկերային խնդիր։ Ի՞նչ ընել եւ ի՞նչպէս ընել, որպէսզի ընկերութեան մէջ չգտնուին «ծոյլեր» եւ «անգործներ», ուրիշ խօսքով ինչպէ՞ս ընել որ մարդ միշտ գործ մը կարենայ ունենալ իր ապրուստը շահելու համար, ապահովուած զգայ ինքզինքը իր կեանքի բոլոր տարիներուն համար։ Ըմբռնել այս հարցին ամբողջական արժէքը եւ խոր կերպով հաւատալ որ անոր լուծումը անհնարին է անհատական միջոցներով այլ հնարաւոր է հաւաքական աշխատանքով ու ան ալ աշխատաւորներու հաւաքական ճիգով միայն, կը նշանակէ ունենալ աշխատաւորական, դասակարգային զգացում ու գիտակցութիւն։

Ցաւալի երեւոյթ է գիծել որ հայ աշխատաւորութեան մէջ այդ գիտակցութիւնը կը պակսի տակաւին։ Կան անշուշտ աշխատաւորներու կարեւոր թիւ մը որոնք իրենց շրջանակի մէջ խօսուածներէն մաս մը միտքեր գոց սորված՝ առեղծեր են աղօտ հոգեբանութիւն մը իրենց աշխատաւորական մտայնութիւնը յատկանշող։ Այսքանը բաւարար չէ։ Իրենց անձին եւ շահերուն հանդէպ եղած անարդարութեան մը կամ վնասի մը ատեն, բողոքի եւ ընդվզումի զգացում մը ունենալ եւ ուրիշ անտեղի խօսքերով եւ շարժումներով համոզել ճգնել դիմացինը իր դասակարգային գիտակցութեան տէր մէկը ըլլալուն՝ապացոյց մը չի կազմեր իր հասունութեան։ Պէտք է հասնիլ գիտակցութեան այն վիճակին, ուր արեւի պէս պայծառ մտքին համար պարզ կ՚երեւին վերի բուռանները, այսինքն ա) դրամատիրութեան կարգերով կազմակերպուած արդի ընկերութեան մէջ մարդ ապատութիւնը չունի իր յարմար եւ իր ցանկացած աշխատանքը ունենալու, բ) նոյն ընկերութիւնը կաղապարով հանդերձ այդ ազատութիւնը, ոչ բարոյական, ոչ ալ նիւթական պարտաւորութիւնը կը զգայ մարդուն ապրուստը շահեցնող աշխատանք մը տալու, գ) մարդուն ոչ տրամադրութեան ոչ ալ բնական զգացումներուն հետ հաշտուող այս վիճակը անկարելի է փոխել անհատական միջոցներով եւ ճիգերով, դ) աշխատաւորներու հաւաքական եւ ամբողջական ջանքերով միայն կարելի կ՚ըլլայ փոխել այս վիճակը եւ ստեղծել նորը, ուր տեսնուած այս անարդարութիւնները եւ ողբերգութիւնները վերջ կը գտնեն։

Առանց ոչ լռելը ոչ ալ կրկնելը չի բաւեր որ եւ է աշխատաւորի կողմէ, շօշափելի արդիւնք ձեռք բերելու համար։ Աշխատաւորը պէտք է եւ անհրաժեշտ է որ յեղափոխական ըլլայ, այսինքն ուզէ իր անհատական մասնակցութիւնը բերել ընկերութեան արդի կարգերու փոփոխութեան մարդկային մեծ գործին։ «Ուրիշները թող ընեն, ես անոնց բրածէն կ՚օգտըւիմ»ի մակարոյծ հոգեբանութիւնը հիմնական պատճառներէն մէկը եղած է տիրող կարգերու պահպանման եւ ամրացման։ Մաքի այդ ծուլութենէն եւ հոգիի պահպանողականութենէն պէտք է ազատիլ ու միաժամանակ ազատիլ ակարութեան գիտակցութենէն։ Աշխատաւորութեան հաւաքական ույժը երբեք չչփոթել անհատ աշխատաւորի խեղճ ու ողորմելի ույժին հետ։ Տքնող, չարչըկուող եւ ստեղծագործ ըլլալով հանդերձ, անհատ աշխատաւորը առանձինն խեղալիս անոյժ եւ անարժէք միաւոր մըն է, բայց հաւաքապէս եւ ամբողջութեան մէջ ոչ միայն մէկի միլիոններով բազմապատկութեան արդիւնքն է, այլ մարդկային ընկերութեան, քաղաքակրթութեան, գիտութեան ստեղծագործն է, ծնողն է բոլոր տեսնուածներուն, եւ արժէքի գիտակցութիւնն ալ երբ կը բարդէ աշխատաւոր մը, իր վիճակիգիտակցութեան, այն ատեն կը դառնայ իսկական յեղափոխականը, ապագան իրը նկատողը։

ԼԵՒՈՆ ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

ԿԱՐՕՏԻ ԳԻՐ ՄԸ

— Մայրիկ, կ՚ըսէի անցեալ օր, քանի օր է աչքս կը խաղայ… բարի աչքս է, բայց, չեմ գիտեր թէ…

— Էսէջ Աստուած, բարի խապար մի կայ, եավրուս, քանի որ բարի աչքս է կ՚ըսես։ Աստուած էմմէն մարդու ալ բարի կու կամենայ, ու թող չար խապարներէ հեռու պահէ…։

Կէսօրը կը մօտենայ կամաց, կամաց։ Սա խոշոր ժամացոյցին երկար սլաքը եթէ շրջան մըն ալ ընելու ըլլայ, արձակուրդի ժամը հասած պիտի ըլլայ։ Ձախ՝ բարի աչքիս խաղը երբեմն կը տատանեցնայ, — ես զայն փորձած եմ յաճախ, ու կը հաւատամ իր բարի ըլլալուն — զիս անհամբեր դարձնելով։

Գործարանի սուլիչին վրայ դուրս ենք հիմա արդէն։ Կ՚աճապարեմ հասցէս, «Թաղաշէս տանելու, թերեւս անոր մէջէն ելլէ բարի աչքիս աւետիքը…։ Բայց ոչ, թերթիս հետ գիր մը ունիմ։ Ան չի նմաներ սովորական գիրերուն, որ, ամէն օր քանի մը հատ կը հասնին հասցէիս։ Կը նայիմ, շուտով կը ճանչնամ գիրը։ Կարօտի գիր մըն է։ Հեռու հայրենի գիւղէս է եկած։ Քանի մը ծովերէ ու բազմաթիւ լեռներէ անցած է զիս գտնելու համար։ Հոգիս կ՚ալեկոծի, տակն ու վրայ կ՚ըլլայ… Սիրտս կը լայննայ ու կուրծքս կ՚ուռի, քանի կը նայիմ իրեն։ Գեղիս անոյշ հոտը բերեր է հետը։ Գեղիս մէկուկէս տասնեակ տարիներու կարօտը բերեր է հետը։

Ծոցս կը խօթեմ։ Կը հանեմ, դարձեալ կը նայիմ իրեն, ու դարձեալ ծոցս կը դնեմ, ձեռքս ալ վրան, խորհելով թէ, յանկարծ չփախչի, չթռի…

Հեւղհեւոտ քայլերս կ՚արագացնեմ, շուտով տուն հասնելու եւ սա կարօտի գիրիս լեզուն բանալու. Կը նայիմ շուրջս, բանուորները խումբ խումբ կը քալեն քովէս։ Անոնք կը տեսնե՞ն արդեօք հոգիիս ալեկոծումը…—

Այսպէս կ՚անցնի միտքէս, եւ, շունչս բռնած ալ աւելի կ՚արագացընեմ քայլերս, ծոցիս մէջ ձեռքովս ամուր բռնած սա կարօտի գիրս։

Տուն հասած եմ արդէն։ Ներս կը մտնեմ, եւ, մէկ ակնթարթի մէջ կը բանամ գիրը… բայց, ի՞նչ է այս… ինչո՞ւ… դեռ նոր ներս մտայ, կաթիլ մը ջուր չկար սենեակիս մէջ… հիմակ ծով է դարձեր… ծով ամբողջ սենեակը, ու ես պիտի խեղդուիմ կարծես իր մէջ։ Շունչս սկսաւ հատնիլ… Այնտեղ ալ կ՚այրին… մ՚հ, սիրտս ինչո՞ւ այսքան բաբախայիր է… ի՞նչ արտակարգ տաօմ է այս…։ Թող շունչս հատնի, թող խեղդուիմ, թող սիրտս բաբախայ որքան կ՚ուզէ… բայց ես ամուր բռնած եմ կարօտի գիրը ձեռքիս մէջ, հոգ չէ թէ այս միջոցին աչքերս բան չեն տեսներ։ Կը շօշափեմ, գիտեմ որ ափիս մէջն է։ Ամուր փաթթուած եմ իրեն։

… Եւ, կամաց կամաց հոգիս կը լռանայ։ Սիրտս կը մեղմուի կարծես, իր մէկուկէս տասնեակ տարիներու գիզած կարօտի ժամէն։ Կը հանդարտանամ, կը նստի տեղս, ու ես կը բանամ կարօտի գիրս։ — Անոր մէջ դառնութիւն ու թշուառութիւն կայ, խեղ իմ մէջ երկար տարիներու կարօտ։ Անոր մէջ սիրտս փեռեկտող խօսքեր կան, իսկ իմ մէջ անէծք ճակատագրին…։ Անոր մէջ մահուան աղաղակ կայ, իսկ իմ մէջ անզօրութեան լաց…։ Եւ, վերջապէս, անոր մէջ ալ լեզուն կարօտ կայ իմ տարագիր ու որբ հոգիիս համար, ու մենք պահ մը իրարու հետ կը տարրալուծուինք, կը նոյնանանք սա կարօտի գիրիս հետ։

Բայց ախ, ես շատ մը բաներ կը սպասէի իրմէ, երբ տակաւին չէի բացած։ Օրինակ, չըսեր թէ, հիմա ո՞վ է պառկած մեր «Գալ - Աղբիւր»ին կամարին վրայ, բերանկիւղար, ու աւազ կը նետէ գեղին վարդանման հարսներուն ու աղջիկներուն ամաններուն մէջ։ Չըսեր թէ, ո՞վ կը դրուէ աղբիւրին անկիւնը՝ իմ տեղս, եւ ամէն անգամ որ թէշտէն հարս՝ Հայկանոյշին թիթեղը լեցնայ, կը կործէ ու կը փախի, եւեւէն պոռալ տալով, — «մօնչ սեւ շուն, բռնիմ նը, խաշնիմ, հոգիդ կու հանիմ …»։ Չըսեր թէ, Զարմանենց ախոռէն ո՞վ կը գողնայ հաւկիթները, (Զատկի մօտ) ես, խաւերուն հարսան որո՞ւ մասին դանգատի կուգայ հօրեղբօրս…։ Ա՛խ, չըսեր նաեւ ամէնէն կարեւորը, թէ, Քօչենց Արաքին… ո՞վ ձիւնագնդակ կը նետէ այս եղանակին, երբ ան մեր դուռնէն անցնի…, եւ կամ, ո՞վ քար կը նետէ Նազենց կալէն, երբ անոր պզտիկ հողէ կուժը ջուր կը լեցնէ «Գող - լօռ» աղբիւրը…

Ու դեռ ինչե՛ր, ինչե՛ր կան, որոնց մասին լուռ է կարօտի գիրս, ու զիս կը լացնէ, բազմաթիւ յիշատակներու մասին բան մը չպատմելով…։

Ու դեռ կը խօսի չարունակ, վերապրող քանի մը խեղճերու թշուառութեան մասին։ Մինչ ես կը մտածէի թէ, իմ գեղս, դեռ երէկ… իր հարիւրաւոր զաւակները երջանիկ կ՚ապրեցնէր միշտ, հիմակ, այն հարիւրաւորներէն մնացած հազիւ երկու տասնեակ մը խեղճերը, Աֆղըրխուեղքերէն ըղին, ու ըշխին, ու կանկառ հաւաքելով, եւ, «Կօլ - եզեր»էն ու «Աղիկ - աղբուր»էն ալ տասի կարօտ քաղելով, պիտի կրնային ապրիլ երջանիկ…։ Բայց, ափսոս կը մտածեմ եղեր։ Որովհետեւ, կարօտի գիրս, կրկին եւ կրկին, անոնց ծայր աստիճան թշուառութիւնը կ՚ողբայ։

… Եւ չեն ալ հեռանար հոնկէ։ Ո՞ւր երթան, ի՞նչ ընեն։ Ճար չունին, ճարակ չունին։ «Աչքն ալ չի մտածեր ըսոնց համար… » — կ՚ըսէ կարօտի գիրս։

Ու անոնք, կը սպասեն այնտեղ, հայրենի գիւղիս մէջ, իբրեւ պահանորդները մեր հողվըրտիքին…։

ԶԱՐՄԷՆ ՇԻՆԱԿԵԱՆ

Ի ՄՕՏՈՅ ՓԻՏԻ ԽՕՍԱԿՑԻՆ ԼՈՆՏՈՆ ԵՒ ՀՌՈՄ

Անգլիոյ հեռագրական գործակալութիւնը մասնաւորապէս կը պնդուածէ որ բոլորովին սխալ են այն կըրոյցները թէ անգլօ-իտալական յարաբերութիւնները բարւոքելու համար ո եւ է կարգադրութիւն պիտի չըլլայ ժամանակ մը։ Ընդհակառակն, սա կամ նա ձեւով խօսակցութիւնները կը շարունակուին։ Յունուար 19ին յատկանշական տեսակցութիւն մը ունեցան արտաքին նախարար Իտըն եւ իտալական դեսպան Կրանտի։ Ստոյգ է թէ երկու պետութիւնները իրարմէ պաղեցնող բոլոր խնդիրները մի առ մի քննուեցան եւ այս կերպով նախապատրաստական աշխատանք մը տանելէ վերջ միայն, պաշտօնապէս պիտի ծանուցուի ընդհանուր տեսակցութեան արդիւնքը։ Ստոյգ է նաեւ թէ անգլ. կառավարութիւնը մանաւանդ կը փափաքի որ ժամ առաջ սկսին բանակցութիւնները, միջազգային յանկարծական բարդութիւն մը չծագած։

ԿԻՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷ[Ջ]

« Թան »ի (Փարիզ) թղթակիցը կը գրէ Էնգիւրիէն —

1908էն սկսեալ, Ժէօն - Թիւրքերու յեղափոխութեան շրջանին, խմբ... մտաւորականներ բողոքած են ընդդ... այն նուաստացուցիչ դիրքին, որ տր... ուած է իգական սեռը Թուրքիոյ մէ... Հարեմին մէջ արգելափակ, ընկեր... ննալով ամուսնոյն հարճերը միայ... — Գուրանը կ՚արտօնէ չորս կին առ... նել, սակէ զատ էրիկ մարդուն թ... կուտայ իր սպասուհիներուն մէ... ընտրել ուզածը իբրեւ հարճ, — Թ... քուհին, արտաքին շրջանին սկսեա... պարտաւոր է ծածկել իր դէմքը, ... իսկ մազերը՝ էրիկէն զատ ամէն ... մարդու աչքէ։ Ճանապարհորդներ... ները, որոնք ապրած են Թուրքի... մէջ, շատ նկարագրած են սեւ կ... պատներու այդ դէգին տխուր տեսք... — կարճ գլխանոց մը, եաշմաք, ... ծածկէ կնոջ գլուխը եւ ուսերը, ... թանձր քօղ մը, փէչէ, դէմքը կը ... հէ օտար նայուածքներէն։ Ձիւթե... սելով, փէչէն երբեմն այնքան թափ... կ՚ըլլայ, որ հազիւ կը ծածկէ... թափօրն աչքերը, իսկ որոշ վարպ... մասն տեղեր այրեր կը ցոհանային... կինով։ Սակայն Ժէօն - Թիւրքեր... շարժումն էր որ, առաջին անգ... ուժգին պայքար մը բացաւ բարձր... ցնելու համար կնոջ դիրքը, որուն ... ին իրենց Ս. Գիրքը կ՚ըսէ. «... ձեր դաշտն է, — մօտ՚ե ձեր դաշ... ինչպէս որ կ՚ուզէք»։

Այսպէս, 1908ի վերջերը, Պոլս... մէջ երեւան եկան առաջին կնոջակ... կազմակերպութիւնները, որոնց ... պահանջքին, գլխաւորապէս բարձ... բագոյն կրթութիւն ստացած կիներ... համար, որոշ իրաւունքներ, իրա... հաւասարութիւն ընտանիքի մէջ, ... զատութիւն հանրութեան մէջ երեւ... լու առանց քօղի եւ ուզածն աշխատա... կատարելու։ Գրագէտ կիներ ... դագին նուիրուեցան շարժումին, ... կարելի է ըսել թէ, 1913ին, Թուր... կը գտնուէր խոլամ կիներու ազա... գրութեան պայքարին գլուխը։ 19... մեծ պատերազմը եւս եկաւ զգալ... ազդեցութիւն մը կատարել այդ ... գութեամբ, — կնոջ դերը ... ամենայն սպասարկութեանց, ... անց դրամատուներու, մեծ վա... ռատուններու մէջ, ուր իգական ... փոխարինեց արական սեռը՝ պատ... բազմիկ երկիրներու մէջ կատարու... ձեւով, մեծապէս նպաստեց հին ... խապաշարումներու նահանջին։

Տակաւին հանրապետութիւնը չը... յտակուած, Էնկիւրիի կառավարու... նը որոշած էր բանալ երկսեռ ... կրթարաններ եւ արտօնած էր ... ըը հետեւիլ բարձրագոյն կրթ... թեան։ Իսկ 1920ի վերջերը, ... գոյութիւն ունէին մօտ 15 կնոջ... կազմակերպութիւններ, որոնք ... ծուած էին բարեգործութեան, ... ւորական զարգացման եւ քաղաք... քարողութեան համար։ Սակայն 19... ին էր, որ շարժումը մասնաւոր... տարածուեցաւ, երբ կազմուեցա...

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Դեռ ձիւն ժամը չեղած՝ Մուրատ Երզնկայի հայ բնկորներուն առաջարկած էր, որ հեռանան, բայց անոնք տատանեցեր էին եւ առարկած, թէ հազիւ նոր տուն-տեղ եղած էին՝ ինչպէ՞ս կրկին պիտի լքէին իրենց տուները եւ ելնային սար ու ձոր։

Մուրատ զինուորներով Մամախաթունի եկաւ։ Հրամանատարն էր գնդապետ Մորէլը։

Մուրատ Մամախաթունէն հեռագրեց Կարին, որ զինուոր ղրկեն։ Այդ օրերուն հայ կամաւորները Զօր. Անդրանիկէն նամակ մը բերին Մուրատին, թէ քանի մը օր եւս նեղութիւն քաշէին եւ ինք շուտով պիտի հասնի։

Սակայն ամէն ինչ «պիտի»ով անցաւ։ Ոչ Կարինէն զինուոր եկաւ, ոչ ալ Զօր. Անդրանիկ եկաւ։ Ստիպուած՝ Մամախաթունէն ալ քաշուեցանք դէպի Գառը-գիւղ բռնած վայրը։ Միւս օրը Մուրատ զիս 11 ձիաւորներով ընկերացուց գնդ. Մօրէլին՝ Կարին երթալու համար։

Քանի մը օր վերջ Զօր. Սեպուհ Բաբերդի շրջանէն եկաւ, իսկ Մուրատ Երզնկայի շրջանէն։ Անոնց ուժերը միացան։ Յետոյ Մուրատ Կարին եկաւ։ Զօր. Անդրանիկ եւս Կարին եկաւ։

Մուրատ մեզ 8 ձիաւորներով Տուզճի գիւղը ղրկեց։ Հոն կային նաեւ մեր ուրիշ ձիաւոր ընկերներէն։ Գիւղին բնակչութիւնը մօտաւորապէս 300 հոգի էր։ Երկու շէնքի մէջ լեցնելով կրակի տուինք։ Իսկ Գաթուճցի Սեւ Միսաքին հետ այդ գիւղին կենդանիները ամբողջութեամբ Կարին բերինք։ Մուրատ այդ կենդանիները գաղթականներուն բաժնել տուաւ։

Տուզճի գիւղը եղած ատեննիս Զօր. Թորգոմն ալ եկաւ եւ այնտեղի դիրքերը քննեց։

Կարինէն նահանջի ժամանակ իմ ձիս մէկ ոտքէն վիրաւոր էր եւ երեք ոտքով կը քալէր։ Մուրատ առեւտրդջորի մը ունէր։ Ինծի եւ Կովառնցի Կարապետ Օհանեանին տուաւ։ Կարս տարինք, յանձնարարուածները յանձնեցինք։ Ձիս ոչինչ գինով մը ծախեցի եւ լաւ ձի մը գնեցի։

Կարսէ մօտ Նախիջեւան գիւղը գացինք։ Այս շրջանին հայ գիւղերու մէջ Թուրքերու հետ բաւական ընդհարումներ ունեցանք։ Մեր հաղորդակցութեան կապը Մուրատի հետ կտրուեցաւ։

Մուրատ Սարըղամիշ կուգայ եւ Թուրք գերիները հաւաքել կուտայ։ Թուրք գերի մը չի յանձնուիր։ Ընկերս՝ Նշան Տէյիրմէնճեանը սենեակը մտնել կ՚ուզէ, որ Թուրքը բռնէ կամ զարնէ։ Թուրքը աւելի ճարպիկ գտնուելով կը զարնէ Նշանը։

Թուրքը, ի հարկէ, չանտառած կ-ղաւ, բայց ի՞նչ օգուտ։ Իմ սիրելի զինակից ընկերս, հազար տեսակ նեղութիւններ քաշելով ազատուելէ վերջ, զոհ գնաց անուշան Թուրքի մը գնդակին։

Ինչպէս Զօր. Սեպուհ կը գրէ իր յուշերուն մէջ (Հատոր Բ., էջ 88, 89 եւ 91), Սարըղամիշի մէջ կը վխտային մեծ թուով Թուրք գերիներ որոնց հաւաքման գործը յանձնուեցաւ Սեբաստիոյ Թորոսոն գիւղէն նշանաւոր եւ յայտնի կռուող Նշան Տէյիրմէնճեանին։ Հաւաքուած գերիները կը հեռացուէին երկրի ներսերը, զինուորական գործողութեանց գիծէն շատ անդին։ Թորոսոնցի Նշան երկու երեք օր շարունակ աշխատելով յաջողեցաւ հաւաքել բոլոր գերիները բացի մէկէն, որ հայ սպայի մը կը ծառայէր։

Նշան փափկանկատ եղած էր չձերբակալելու այդ գերին՝ հաշուի առնելով հայ սպային Ռուսի եկաւ Մուրատին եւ յայտնեց իր միտքը։ Մուրատ կանչեց սպան, բացատրեց անոր թշնամի տարրը չպահելու կարեւորութիւնը զինուորական գործողութեանց վայրի մը մէջ։ Սպան խոստացաւ արձակել Թուրք ծառան եւ դուրս ելաւ։ Եւ, սակայն հակառակ ատոր, զէնք եւ փամփուշտ տուաւ Թուրք գերիին եւ ինք անյայտացաւ։

Բաւական ժամանակ յետոյ Թորոսոնցի Նշան, բոլորովին անտեղեակ սպայի դաւաճանութենէն կ՚երթայ սպայի սենեակը։ Թուրք գերի զինուորը դռներն ամուր փակած, բանալիի ծակէն կը դիտէ, որ Նշան կը մօտենայ իր կողմը։ Առանց ձայն տալու՝ կը կրակէ ու տեղն ու տեղը ճակատէն կը սպաննէ զայն։ Այս Թուրք գերին հասարակ զինուոր մը չէր, այլ Գառնէմսենիցի սպայ մը, ինչպէս կը հաստատէին իր դըրացի Թուրքերը։ Ան գերի ինկած էր 1914ի Սարըղամիշի կռիւներուն ժամանակ։

Նշանի անակնկալ մահը մեծ ցաւ պատճառեց բոլորիս։ Անիկա փոքր հասակէն քաջ, յանդուգն, կորիճ եւ ճիգախ էր։ Մեր խումբին հետ Սեբաստիոյ լեռներուն մէջ սարսափ ձըգած էր Թուրքերու վրայ եւ յետոյ սահմանէն անցած եւ եկած միացած էր Մուրատին՝ Երզնկայի մէջ։

Թորոսոնցի Նշանի մարմինը զինուորական մեծ շուքով ամփոփուեցաւ Սարըղամիշի զինուորական գերեզմանոցը։

Նախիջեւան գիւղէն ելլելով, հայ գիւղերէ անցանք եւ գացինք Ալեքսանդրապոլ։

Քանի մը օր յետոյ ալ Զօր. Անդրանիկ եկաւ։ Սկսաւ կամաւորներ արձանագրել։ Կրկին կամաւոր արձանագրուեցայ։ Զէնք եւ ձի ունէի արդէն։ Զօր. Անդրանիկի 10 պահակներուն եւ 200 թիկնապահ ձիաւորներուն մօտակարար եղայ։

Հայ Ջուլֆայէն պարսիկ Ջուլֆա անցանք։ Նեհրամ գիւղի կռիւի ժամանակ ձախ թեւէս վիրաւորուեցայ։ Միջա բանակին հետ մնացի, Գորիս, Սիսիան եւ մինչեւ էջմիածին։

Թեւերուս վէրքին համար Թիֆլիսի առաջ ջուրերը ղրկուեցայ, ուր մնացի բաւական ժամանակ։ Թիֆլիսէն Գաթում գացած օրս, հայ-վրացական պատերազմը սկսաւ։ Զիս եւ ուրիշ ընկեր մը Նատանեբի անուն կայարանին մէջ երկաթուղիէն վար առին եւ տարին բանտարկեցին Ոզուրկէթ անուն քաղաքին մէջ։

36 օր բանտը մնացինք։ Ընկերս Պոլսեցի էր, Գում Գափուէն։ Անունը՝ Միքայէլ։ Միքայէլը բանտին մէջ հազիւ 3 օր մնացած՝ հիւանդացաւ։ Հիւանդանոց տարին։

Մեզ բանտը մոցուցած պարագային խուզարկեցին եւ առին ոչ միայն ինչ որ ունէինք, այլեւ անձնական թուղթերս, զինուորական վկայաթուղթերը, յուշատետրս եւ նօթերս եւ չվերադարձուցին բնաւ։

Վրացիք որոշած էին մեզնել... եւ Գում Գափուցի Միքայէլը։ Հի... գանոցին տնօրէնուհին համակր... Միքայէլին։ Հիւանդանոցին մէջ խնամուէր նաեւ Աճառացի Ալե... անուն մէկը, որ սպայ էր եւ ... մանին տակ կամաւորներ ունէր։ ... ընտուհին այդ հիւանդ սպային կը ... ղրկէ անցագրեր եւ Միքայէլ... ինծի ազատելու վստահը։ Այս ... ցան պէտք իր միջոցներով եւ ... րով մեզ ազատեց։

Ցարական կառավարութեան ... Ալեան պէտք մահուան դատապ... տուած էր եւ Դաշնակցութեան ... ցով մահէն փրկուած։ Ընդհան... պատերազմի ընթացքին կամաւորա... րու հրամանատար եղած էր եւ ... ուած էր Ռուսերու դէմ։

Որպէս բարիք, իր անձնական ... քով մեզ մինչեւ Գաթում բերաւ... տոյ խմացանք, որ իր մօտը 18 ... ոզջիկներ կը պահէ եղեր։ Գաթումէն Պոլիս մեկնեցայ։ ... քանիցս մասնուեցայ եւ ... այ արտասահման անցնել։

ՄԿՐՏԻՉ ՄԻՔԱՅԵԼԵԱՆ

(Վերջ)

խմբակցութիւն մը, «Խորհրդարանային խմբակցութիւն»: Այնուհետեւ Պոլսոյ մէջ կազմուեցաւ «Դաշնակ Պոլսոյ մէջ կազմուեցաւ «Գաւառի պիւրօն», բաղկացած մը - ուսուցչական եւ քաղքենի դասակարգի ամէնէն յառաջադէմ կիներէն: Հանրապետութիւնը, որ հռչակուեցաւ 29 հոկտեմբեր 1923ին, յանձին մեծանուն նախագահին, Մուսթաֆա Քէմալի, որ յետոյ իբրեւ մականուն պիտի կրէր Աթաթիւրք անունը, իրաւունք կ'ընդունէր կնոջական արժանիքին:

Նոյնպէս, ի հեճուկս Պուրանին, որ կը պարտադրէր աղօթելու ժամանակ գլուխը գնել եղբայր չունեցող գեղջուկ մը, արգիլուեցաւ Ֆէսի գործածութիւնը 1925 Սեպտեմբերին, ինչպէս բոլոր գործածութիւնը կնոջ համար: Ցետոյ 17 փետրուար 1926ին, նոր օրէնսգիրքով ջնջուեցաւ բազմակնութիւնը, — արգիլուեցաւ բազմակնութիւնը, իսկ ապահարզանը, որ իրաւունք կուտար այր մարդուն՝ պարզ ձեւականութեամբ մը ամուսնալուծուելու որ կինը երբ այլեւս հաճելի չէր իրեն, փոխարինուեցաւ ամուսնալուծութեամբ, որու դիմելու իրաւունք ունէին երկու սեռերն ալ հաւասարապէս, օրէնքով սահմանուած պայմաններու մէջ: Քաղաքացիական ամուսնութիւնը, միւս կողմէ, ամէն պարագայի մէջ պէտք է կատարել կրօնական պսակէն առաջ:

1927ին, «Թուրք կիներու Միութիւն» կը ձեռնարկէր քննութեան մը, ուղեկցելու մը պատրաստելու նպատակով կիներու Միջազգային ընկերութեան համար, հարցարաններ ղրկելով ամէն կողմ, հետեւեալ նիւթերուն մասին. —

— Կնոջ դիրքը հանդէպ Ազգերու Դաշնակցութեան.

2— Աշխատավարձերու հաւասարութիւն երկու սեռերուն համար:

3 - Կիներ ընդունիլ ոստիկանութեան մէջ:

4 Այրութեան արդիական բժշկութիւն:

5 Հպատակութեան հարցը կնոջ համար՝ ամուսնութենէ վերջ:

6 Պետական օժանդակութիւն չքաւոր կիներու:

7 - Աղջիկ - մայրերը եւ ապօրինի զաւակները:

8 Գոռնկութեան ջնջում:

Միութիւնը, յետոյ, պահանջեց կնոջ համար քաղաքական իրաւունքներ, ընտրելու, ինչպէս եւ քաղաքապետական ընտրութեանց ժամանակ իրաւունք:

Այս պահանջը հանդիպեցաւ մերժումի՝ Պոլսոյ կուսակցական կողմէ, որ կը պատասխանէր թէ «կիները բաւականաչափ պատրաստուած չեն զաւակ բերելու եւ զաւակ մեծցնելու համար, եւ ոչ թէ քաղաքական եւ հանրային գործունէութիւն ունենալու համար»:

Այսպէս կամ այնպէս, Թրքուհին սկսաւ հագուիլ եւրոպական ձեւով, սանձէն դուրս ելլել ազատօրէն՝ դէմքը միշտ բաց, յաճախել պարասրահներ, ուր միայն քրիստոնեայ կիներ կ'երեւէին մինչեւ այդ ժամանակ: Հանրապետութեան նախագահն ալ, 1925ին, սկսաւ պաշտօնական երեկոյթներ սարքել, ուր կը հրաւիրուէին, ոչ միայն դիւանագիտական ամբողջ մարմինը իրենց տիկիններով, այլեւ Թուրք բարձրաստիճան պաշտօնեաներու տիկինները, եւ ոչ որ դէմ կ'երթար Հանրապետութեան հիմնադրին կամքին: Նոյնիսկ կը պատմուի թէ Աթաթիւրք, իր մէկ կազմակերպած երեկոյթին մէջ տեսնելով որ սպաները չեն պարեր, ուղեց հասկնալ թէ ինչու չեն պարեր, եւ անոնց բերնէն լսելով որ կիները մերժած են պարել իրենց հետ, չափազանց բարկացաւ եւ զինուորական հրամանով մը կանչեց կիները եւ հրամայեց պարել սպաներուն հետ, մեղադրելով զանոնք որ անարգած են զինուորական համազգեստը:

Այսուհանդերձ ինչպէս փողոցին, նոյնպէս երեկոյթներու մէջ, Թուրք կիները կը շարունակէին իրենց սովորութիւնը՝ իրենց գլուխը փաթթել փաթթոց մը, ճիշդն ըսելով այնքան վայելուչ, յաճախ նոյն կերպասէն, որով շինուած են իրենց հագուստը: Պոլսոյ մէջ, երեկոյթի մը ընթացքին, որ կը տրուէր 18 օգոստոս 1928ին, Հանրապետութեան նախագահը իր ձեռքով վերցուց փաթթոցը, որով ներկայ կիներէն մին կը ծածկէր իր գլուխը: Շուարած, գլուխը բաց, դժբախտ կինը դուրս փախաւ գէշ աղէկ կարգի դնելու համար իր մազերը: Սակայն այս դասը օգտակար եղաւ, եւ յաջորդ օրուընէ սկսեալ կիներու յատուկ գլխարկ ծախող վաճառատուները ողողուեցան խնդրանքներով, ի մասնաւոր Թուրք ամուսիններուն, որոնք հարկադրուեցան վճարել խոշոր գումարներ, մինչ առաջ մետաքսեղէնի կտորով մը պիտի կրնային շինել տալ գլխարկ մը աւելի աժան եւ այնքան վայելուչ:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Արեւմտ. Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն հրապարակային բանախօսութիւն մը սարքած էր շաբաթ գիշեր, Սալ տը Ժէօկրաֆիի մէջ: Կը նախագահէր ընկեր Գ. Բալայեան, որ ամփոփ ակնարկ մը նետեց մեր մտահոգութեանց մասին: «Ներկայ պայմանները մեզ կը ստիպեն պատրաստ ըլլալ վաղուան փոթորիկին, կանխելու համար նոր աղէտ մը»: Ապա քանի մը խօսքով ներկայացուց օրուան բանախօսը, իբրեւ աշխատակից «Ցառաջ»ի, «Թուսաբեր»ի եւ «Հայրենիք»ի եւ իբրեւ հանրային գործիչ:

Ծափերու մէջ բեմ բարձրանալով ընկեր Վ. Իշխանեան նախ ակնարկ մը նետեց իրապաշտ ու միլպական քաղաքականութիւններուն վրայ: Ընդունեց որ մեր վերջին յիսնամեակի քաղաքականութիւնը զերծ եղած չէ վրիպականութենէ, բայց, հարկ դատեց անցեալ դէպքերն ու առնուած քայլերը քննել իրենց ժամանակներուն ու պայմաններուն մէջ:

Ցետոյ անցաւ իր նիւթին, «Ինչո՞ւ մտահոգուած ենք մեր հայրենիքի ապագայով»: Պատերազմը, ըսաւ, մեզ դրաւ շօշափելի իրողութեան մը առջեւ, — պետական Հայաստան մը, որուն ու սահմանագծուած Մինչեւ 1918 մենք պատմական Հայաստան մը ունէինք, որ անցաւ գաղափարական հայրենիքէ

Բանախօսը գծեց Խ. Հայաստանի քաղաքական շրջապատը: Անջատ անջատ կանգ առաւ իւրաքանչիւր դրացի երկրի վրայ՝ պատկերացնելով այն աննպաստ վիճակը, որուն մէջ կը գտնուի մեր երկիրը: Ան անմխիթարական գտաւ նաեւ մեր երկրի ներքին վիճակը, — տնտեսականը, ղեկավարութեան խեղճութիւնը եւն.: Անդրադարձաւ նաեւ Արտասահմանին, ուր, ըսաւ, բարոյական անհրաժեշտ մը որոշ ղանդուածի մը ազատ մտածողութիւնը այնքան է կաշկանդած, որ վտարական մտաւորականներ իսկ չեն յանդգնիր ձայն ժպտուն հանելու:

Բանախօսութեան երկրորդ մասը յատկացուած էր այն պայքարին, որ կը մղուի աւելի քան տասն եւ հինգ տարիէ ի վեր: Այդ պայքարը, ըսաւ, կուսակցական չէ: Դաշնակցութիւնը՝ մէկ կողմէ եւ հակադաշնակցական զանգուածը՝ միւս կողմէ՝ ազդակներն են այն պայքարին, զոր կը մղեն, իրարու դէմ, «Խորհրդայինը» եւ «Հայաստանը»: Առաջինին ազդակն է հակադաշնակցական զանգուածը, երկրորդը՝ Դաշնակցութիւնը: «Խորհրդային»ը կը հարուածէ Դաշնակցութիւնը՝ այս վերջինով մարմնաւորուող «Հայաստանը» հարուածած ըլլալու համար: Երեւութապէս Դաշնակցութիւնը արտաքսուած է երկրէն եւ մեկուսացուած Արտասահմանի մէջ: Իրականին մէջ՝ Դաշնակցութեամբ մարմնաւորուած «Հայաստանի» գաղափարը վարակեց, մեր պայքարին շնորհիւ, հակադաշնակցական զանգուածն ու մտաւորականները, անցնելով նոյնիսկ խորհրդային սահմանէն ներս եւ վարակելով վարիչ տարր: «Այս կացութեան դէմ, մեր քաղաքական ղեկավարութեան կը մնայ շրջապատի չարն ու բարին զանազանել՝ անցեալի փորձառութիւններէն օգտուելով: Սխալ չէ այն կարծիքը թէ վաղը կրնանք անակնկալ դէպքերու առջեւ գտնուիլ, հետեւաբար, հարկ է որ լսեցնենք մեր մէջի հատուածական կիրքերը, վերջ տանք սնոտի վէճերուն եւ ըլլանք միակամ՝ դիմագրաւելու համար դէպքերը: Մեր պատմութիւնը, այսօրուան նման դըժնդակ շրջաններ արձանագրած է անցեալին մէջ ալ: Զյուսահատինք եւ, մոլորուած այն անզիջելի գաղափարին շուրջ՝ որուն դրօշակիրն է Դաշնակցութիւնը, ուժերու համադրութեամբ մը արժեցնենք մեր գոյութիւնն ու իրականացնենք մեր երազը»:

Բանախօսութիւնը վերջացաւ կէս գիշերին, խոր ապաւորութիւն ձգելով:

Գարմանի

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԽԱՐԻԷՋԷՆԻ ԳԱՂՈՒԹԸ

ՎԻԷՆ — Քանի մը շաբաթ առաջ ներկայացուցած էի Փոնթ Էվէքի շըրջանի կեանքը: Այսօր ալ պիտի խօսիմ Խարիէջէնի մասին:

Այս շրջանի մեր հայրենակիցները մեծ մասամբ կ'աշխատին Գ. Փասկալի եւ ընկերութեան հիւսուածեղէնի մեծ գործարանի մէջ, այրեր եւ կիներ միասին՝ 100 — 110 հոգի: Գործարանի վարչութիւնը բարեացակամ է: Մեր հայրենակիցները կ'ապրին ամփոփ: Գործարանի կողմէ տրամադրուած է հին շէնք մը, որ անցեալի մէջ եղած է գործարան մը: Բաժնուած է յարկաբաժիններու եւ մասնելի գիներով տրամադրուած հայերուն:

Կան ուրիշ գործարաններ ալ, ուր մեր հայրենակիցները կ'աշխատին մեծ կամ փոքր խումբերով: Ընդհանրապէս անախորժ դէպք պատահած չէ մինչեւ հիմա մեր հայրենակիցներու եւ տեղացիներու միջեւ: Ինչպէս ամէն տեղ, հոս ալ կան տեղացիներ որոնք օտարները չեն սիրեր: Այս շրջանին մէջ կան երկու հայ պարտիզպաններ որոնք միայն բանջարեղէնով կը զբաղին, երկու նպարավաճառ, մէկ սրճարան, երկու սափրիչ, մէկ հեծանիւի խանութ, երեք կօշկակար, մէկ ներկարար եւ երկու մսավաճառ: Բոլորն ալ գոհ են իրենց գործերէն: Վիէն քաղաքին մէջ ունինք երկու դերձակներ, որոնք անուն հանած են, մէկ ատամնաբոյժ, չորս նպարավաճառ, եօթը կօշկակարի խանութ, մէկ մսավաճառ եւ մէկ սափրիչ. բոլորն ալ գոհ են: Ունինք քանի մը շրջուն վաճառողներ, իրենց ինքնաշարժներով

Գաղութը կը բաղկանայ 956—1000 անձէ: Ծշգրիտ թիւը չկրցայ կազմել: Դիմեցի, գաղթականական գրասենեակը, ինծ տուին հետեւեալ թիւերը, — 279 այր, 244 կին, 194 երեխաներ: Անշուշտ այս թիւերը յատուկ են միայն Նանսէնեան Հայերուն: Ասոնցմէ զատ կան սուրիական, լիբանանեան, թրքական եւ ուրիշ հըպատակութիւն ունեցողներ:

Ցաւով կ'արձանագրեմ որ այս շրջանը բոլորովին թուլցած է ազգային տեսակէտով: Ո՞ւր են հայրենակցական միութիւնները, մանաւանդ Կէմէրէկի Միութիւնը, որ դեռ երկու տարի առաջ ունէր իր դպրոցը «Մեսրոպեան Կրթարան» անուան տակ: Կար նաեւ հնչակեան դպրոցը: Ժամանակ մը այս շրջանը ունեցած է շատ եռանդուն գործունէութիւն, իսկ այժմ բոլորը քաշուած են իրենց պատեանին մէջ: Ինչ շուտ սպառեցան իրենց եռանդը: Հաւատա՞նք թէ գոնէ երիտասարդները պիտի սթափին: Ինչ խղճով մօտ 100 փոքրիկներ ձգեր են իրենց բախտին, եւ առանց հայ լեզուի: Եթէ իրենց պէտք եղած ձեռքերը կը պակսին, կան պատրաստ ձեռքեր:

Այս առթիւ ճշդում մը, — Գ. Փէլէի գործարանին մէջ աշխատող մեր հայրենակիցներու թիւն է 150—200, այր եւ կին:

Թ.

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՆՈՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ

Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Կաթող. պատուիրակ Գարեգին արք. Խաչատուրեան Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կողմէ Հարաւ. Ամերիկայի առաջնորդ եւ կաթողիկոսական նուիրակ նշանակուած ըլլալով, Մարսիլիայէն հասաւ Փարիզ, ուր պիտի մնայ առժամ մը: Իջած է Քրիմար, 13 Ռիւ տը Սէն - Քլու:

Գարեգին արք.ի ջանքերով Հարաւային Ֆրանսայի թեմը պաշտօնապէս վաւերացուեցաւ Էջմիածինէն եւ տասներու վէճերը վերջ գտան: Նոյնպէս բոլոր հոսանքներու միջեւ համերաշխութիւն գոյացաւ: Նոր ընտրութիւնները յաջողութեամբ պսակուեցան: Հարաւ. Ֆրանսայի թեմին առաջնորդական փոխանորդն է Զգօն վրդ. Տէր-Ցակոբեան:

Հայրապետական կարգադրութեամբ Միլանի թեմը եւս կցուած է Հարաւ. Ֆրանսայի առաջնորդութեան: Գարեգին արք. առջի շաբաթ Միլան եւս այցելեց՝ հրաժեշտի համար, այս առթիւ տօնելով նաեւ Րաֆֆիի հարիւրամեակը:

Տ.

ՌԻԾ. ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐՈՒՆ «ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ» ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ (1937 ԴԵԿՏ. 25—28)

Երկրորդ, ձգձգել արտադրական պլանների եւ հաշուետուութիւնների կազմելը, որի հետեւանքով անորոշութիւն եւ ապակազմակերպում կը ստեղծուէր աշխատանքում, վերադաս օրգաններին անտեղեակ կը մնային կատարուող գործերից եւ տեղում գործը կը ձախողուէր: Երրորդ - ցեղային անասնապահական խորհտնտեսութիւններում հետեւողական օրէն ձախողել անասունների մթերատուութեան բարձրացումը: Այդ բոլոր պրակտիկ ձեռնարկումները հետապնդում էին մեր կազմակերպութեան այն հակայեղափոխական գրութիւնը, թէ սոցիալիստական սեկտորի տնտեսութիւնները կոլտնտեսութիւնները հետեւապէս անհրաժեշտ է լիկվիդացիայի ենթարկել դրանք եւ վերականգնել կապիտալիստական տիպի տնտեսութիւնները, այսինքն — հասնել Խորհրդային իշխանութեան տապալմանը:

ՆԱԽԱԳԱՀ.— Դուք միայն տեսականօրէ՞ն էիք ընդունում այդ, թէ գործնականօրէն վնասարարական աշխատանքի ձեռնարկեցիք:

ՄԵՂԱԴՐԵԱԼ.— Կազմակերպութեան այդ դրութիւնը լիովին համապատասխանում էր գիւղում Խորհրդային իշխանութեան վարած քաղաքականութեան նկատմամբ իմ ունեցած աջ - տրոցկիստական հայեացքներին, հետեւապէս ես գործնականօրէն դիմեցի վնասարարական աշխատանքի: 1934 թուի ամառը ես ձեռնամուխ եղայ անասնապահական խորհտնտեսութիւններում հակախորհրդային վնասարարական խմբակի հաւաքագրմանը: Մեր վնասարարութիւնը առանձնապէս ծաւալել սկսեց 1934 թուին: Այդ տարի Լոռու աջնուեցին անասունների խորհտնտեսութիւնում շրջանառու միջոցներից մօտ 200.000 ռուբլի օգտագործուեց վնասարարական շինարարութիւնների համար: Լոռու եւ Կարակալայի խորհտնտեսութիւններում աննպատակ եւ արտապլանային շինարարութեան մէջ ներդրուեց 600.000 ռուբլի, այսինքն մի գումար, որ բաւական էր խորհտնտեսութեան բանուորների մինչ ամմուսայ աշխատավարձը վճարելու համար: Մինչդեռ Ծաղկաձորեանի եւ Իսահակեանի ցուցումներով Լոռու խորհտնտեսութիւնում հսկայական գումարների գնով կառուցւում էին ոչ ոքի պէտք չեկող հրապարակներ ու պարիսպներ, նոյն այդ ժամանակ բանուորների աշխատավարձն ամիսներով ձգձգւում էր: Գիւղշինտրեստը մօտ մէկ միլիոն ռուբլի արժէքով շինարարութիւն կատարեց խորհտնտեսութիւններում, որ ոչնչի պէտք չեկաւ: Մենք մեր կողմից ձգձգում էինք խորհտնտեսութիւնների տարեկան հաշուետուութիւնները. բաւական է ասել, որ 1935 թուի հաշուետուութիւնը պատրաստ չէր նոյնիսկ 1936 թուի ապրիլին: Ձգձգում էինք արտադրական պլանները: Այս ամէնի նպատակն էր հիւծել, ուժասպառ անել խորհտնտեսութիւնները, վարկաբեկել Խորհրդային իշխանութեան ձեռնարկումները

ԴԱՏԱԽԱԶ.— Ներկայ գործով մեղադրուելուց առաջ, ուրիշ էլ ե՞րբ եւ որտե՞ղ էք ձերբակալուել:

ՄԵՂԱԴՐԵԱԼ.— 1935 թուի ամառը, Ներքգործժողկոմատի օրգանների կողմից

ԴԱՏԱԽԱԶ.— Ասացէք, ե՞րբ են ձեւակերպուել ձեր հակայեղափոխական տրամադրութիւնները:

ՄԵՂԱԴՐԵԱԼ.— Արմատները հին են. բայց Խորհրդային իշխանութեան նկատմամբ իմ թշնամական - հակայեղափոխական տրամադրութիւններն աւելի խորացան վերջին տարիներս: Ես չէի ընդունում կուսակցութեան քաղաքականութիւնը խորհտնտեսային շինարարութեան ասպարէզում:

ԴԱՏԱԽԱԶ.— Ուրեմն դա պատճա՞ռ հանդիսացաւ, որ դուք մտնէք հակայեղափոխական, աջ - տրոցկիստական, նացիոնալիստական - դաշնակցական վնասարարական կազմակերպութեան մէջ.

ՄԵՂԱԴՐԵԱԼ.— Այո:

Դատարանը սրանով աւարտուած է համարում մեղադրեալ Մելքոնեանի հարցաքննութիւնը:

ՇԱՒԱՐՇ ՏԷՐ ԱՒԱԳԵԱՆԻ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Դատարանի առաջ է քաղաքական մի բախտախնդիր, աֆիօրաների մէջ մարզուած մի սրիկայ — Հոգեգործատի Անասնապահական վարչութեան նախկին պլանավիկ Շաւարշ Տէր Աւագեանը: Ինքնապաշտպանութեան խղճուկ ճանապարհ է ընտրել այդ ողորմելին. նա փորձում է անուղղակի պատասխաններով ու սուտի միջոցով ծածկել վնասարարութեան իրական փաստերը:

Դեռ երէկ նա հաւատացնում էր, թէ իր հայրն աղքատ գիւղացի է եղել, կամ շատ - շատ սրբապատ կալուածատէր, սակայն շուտով պարզուեց, որ նրա հայրը հէնց ինքը սրբապատն է եղել, իսկ... 1921 թուականին խորհրդային իշխանութեան հաստատումից յետոյ... ձերբակալուել է քահանայ: Դեռ երէկ նա հաւատացնում էր, թէ ինքը որ եւ է առնչութիւն չի ունեցել Դաշնակցութեան հետ, սակայն շատ չուշացաւ, երբ իսկ խոստովանութեամբ պարզուեց, որ յարել է Դաշնակցութեանը, 1921 թուի փետրուարեան ավանտիւրայի ժամանակ կռուել է խորհրդային իշխանութեան դէմ, ապա Պետքաղվարչութեան օրգանների կողմից ձերբակալուել է բոլշեւիկեան դումակը կողոպտելու համար, եւայլն եւ այլն: Իսկ այսօր, երբ խօսքը վերաբերում է նրա կատարած հակայեղափոխական վնասարարութիւններին, մեղադրեալ Տէր Աւագեանը կրկին փորձում է զարտուղի միջոցների դիմել: Դատարանի նախագահի այն հարցին, թէ մեղադրեալ Տէր Աւագեանն իրեն մեղաւոր ճանաչո՞ւմ է հակայեղափոխական, աջ - տրոցկիստական, նացիոնալիստական - դաշնակցական կազմակերպութեան մասնակից լինելու մէջ, — Տէր Աւագեանը պատասխանում է.—

(Շար.)

(5)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Այդ երկրայութիւնները այն սատիկ պաշարեցին Վարդանին, որ նա չկարողացաւ զսպել իր հետաքրքրութիւնը, եւ մօտենալով, հարցրեց.

Տէր հայր, դուք ի՞նչ արեցիք ձեր ապաւէնների հետ:

Քահանան յիմարի տեղ դնելով անծանօթ երիտասարդին, խիստ սուր կերպով նայեց նրա երեսին. եւ ոչինչ պատասխանեց, միայն հասկացրուց թէ շուտով զանգակը կը տան եւ իր դասը վերջացած կը լինի: Նրա դասը բնական գիտութիւններից էր, այդ նոյնպէս ոչ սակաւ զարմացուց Վարդանին. Քահանան, ուսուցիչ եւ միեւնոյն ժամանակ բնագէտ, — դա, իրաւ, որ զարմանալի էր.

Վարդանը չսպասեց մինչեւ դասի վերջանալը եւ դուրս եկաւ եկեղեցուց: Լաւ եւս է ասել՝ դպրոցի բակը: Այստեղ նա ոչ մի գերեզման չտեսաւ, ինչպէս սովորաբար լինում է Հայոց եկեղեցիների բակում: Նա զբաղուած էր հոգեւոր ծաղիկներով եւ ծառերով: Երկար նա կանգնած նայում էր ձեմելիքների գեղեցկութեանը, մինչեւ գիւղացիներից մէկը տեսնելով, որ նա օտարական է, հրաւիրեց իր տունը նախաճաշիկ անելու:

Նրա տունը այն կոկիկ տներից մէկն էր, որ իր փոքրիկ ծառայի մէջ բովանդակում էր ընդարձակ բաւականութիւններ: Նա ամբողջապէս կորած էր հովանաւոր ծառերի մէջ: Կային մի քանի սենեակներ, որ յարմարեցրած էին կեանքի զանազան պահանջներին, բոլորը պարզ, մաքուր, եւ իրանց պատշաճաւոր կարասիներով զարդարուած: Տանտիրոջ մանկահասակ աղջիկը, շքեղութեան միջից մեղմիկ կերպով մի երգ եղանակաւորելով, ուրախ - ուրախ դիմաւորեց հօրը: Կարծես, տխրութիւնը, վիշտը, կեանքի զանազան տեսակի երբեք չէին շօշափել այն գեղեցիկ արարածի սիրտը: Նա, հայ կիների յատուկ ամօթխածութեամբ, չվախեցաւ, չթաքնուեցաւ անծանօթ հիւրից, այլ շնորհալի կերպով խօսում էր Վարդանի հետ, ծիծաղում էր, կարծես վաղուց բարեկամ լինէր: Բայց որքան նման էր Լալային: Այդ զարմանալի նմանութիւնը մի այնպիսի հոգեզմայլութեամբ պաշարեց Վարդանին, որ ցանկանում էր գրկել նրան եւ ասել. «Վերջապէս գտայ քեզ»...

Նախաճաշիկը արդէն պատրաստ էր սեղանի վրայ: Տանտիկինը լցրեց առաւօտեան գաւաթները տաքթէյով, թանաքսիների հետ, եւ դրեց հիւրի եւ իր ամուսնի առջեւ: Իսկ մանկահասակ աղջիկը դրեց սեղանի վրայ այն առատասգած լոռութի թերթերը, եւ ինքնարտական ժպիտով ցոյց տալով մի յօդուած — Ա՛, քո յօդուածը արդէն դուրս է եկել, Լալա, խօսեց հայրը, ակնոցները ուղղելով, թերթը մօտեցնելով աչքերին:

— «Լալա», զարմացաւ Վարդանը անսպասելի խօսքերու մէջ:

— «Այդ անունը, պատասխանեց տանուտէրը, խիստ յաճախ է կրկնւում մեր տանը մէջ»:

Վարդանը փոքր ինչ հանգստացաւ, բայց շարունակել չէր կարողանում այն մտքի հետ, թէ նա Լալան չէր: Եթէ նա Լալան չէր, անտարակոյս, նրա յարութիւն առած օրուանցը պէտք է լինէր: Ի հարկէ, յարութիւնից յետոյ մարդիկ փոխւում են, ուրիշ տեսակ կրնութիւնն ուրիշ տեսակ բնաւորութիւն են ստանում, պահպանելով իրանց իսկական պատկերը:

Բացի գեղեցիկ օրիորդից Վարդանին զբաղում էր այս տան խաղաղ եւ բախտաւոր կեցութիւնը: Նա ակզբում կարծում էր, թէ այդ մարդիկը գիւղի եւ ցերեկ հանգստութիւն չունին, աշխատում են եւ միշտ աշխատում են: Իսկ այժմ տեսնում էր, որ դրանք էլ ունեն իրանց հանգիստ եւ լի բաւականութիւններով ազդուած:

— «Գիւղացու երջանկութիւնը», — տանտէրը, — չէ կայանում այնքան ծանր եւ անդուլ աշխատութիւնների մէջ, որքան գործի գիտենալու եւ նրան հեշտացնելու հնարների մէջ: Բնութեան մէջ կան շատ ուժեր, որոնց պարզելը է Աստուած մեզ օգնելու համար, միայն պէտք է ծանօթանալ նրանց հետ, եւ գիտենալ, թէ ի՞նչ միջոցով կարելի է նրանցից օգուտ քաղել»:

— «Այդ իրաւ է», պատասխանեց Վարդանը, — բայց եթէ Քրդերը թողնէին, գիւղացու վաստակը իր ձեռքում մնար, իմ կարծիքով, նա միշտ բախտաւոր կը լինէր»:

— «Ի՞նչ Քրդեր», հարցրեց տանտէրը զարմանալով:

— «Այն Քրդերը, որ ամէն օր ձեզ կողոպտում են»:

— Հա՛, Քրդերը... պատասխանեց տանտէրը, կարծես զուարթութեամբ յիշելով վաղուց մոռացուած մի ցեղի անուն: — Մեր երկաթի գարերի պատմութեան մէջ կարդացել եմ շատ բան Քրդերի մասին, ճշմարիտ է, նրանք կողոպտում էին մինչեւ անգամ կոտորում էին մեր պապերին: Իսկ այժմ ո՞ւր են այդ բարբարոսները: Նրանք սպառուեցան, այլեւս չկան: Մի այդպիսի ցեղ չէր կարող դիմանալ քաղաքակրթութեան լոյսին, եւ այս պատճառով լուծուեցաւ, այլասերուեցաւ: Դեռ անցեալ դարու սկզբներում նրանք ընդունեցին մեր կրօնը, սկսեցին սովորել մեր դպրոցներում եւ հետզհետէ խառնուելով մեզ հետ, անհետացան:

Վարդանը լսելով այդ խօսքերը, չէր հաւատում իր ականջներին, նրան երազ էր թւում բոլորը, թէեւ իսկապէս երազի մէջ էր լսում եւ երազի մէջ էր տեսնում: Տան տէրը շարունակեց.

— Մեր տոհմագրութեան գրքի մէջ գտնում ենք շատ տողեր Քրդերի մասին, որ կարծես արիւնով գրուած լինէին: Մեր նախապապը, որից սկսուեցաւ մեր տոհմը յայտնի լինել, կոչւում էր Խաչօ: Նա հէնց այս գիւղի տանուտէրն էր. Քրդերը նրա ամբողջ ընտանիքը կոտորեցին. ինքը երկու որդիների հետ մնաց բանտի մէջ: Նրա մեծ որդի Հայրապետից մնաց մի արու զաւակ միայն...

— «Որ Ալաշկերտցոց գաղթականութեան ժամանակ իր մօր՝ Սառայի հետ տարուեցաւ Վաղարշապատ», ընդհատեց Վարդանը:

— «Այո՛, — այդ արու զաւակից յառաջ եկաւ մեր տոհմը»:

— «Եւ նրա անունը Ցովակիմ էր. մի քոյր ունէր, որ կոչւում էր Նազլու. վերջինս մնաց իր մօր հետ, եւ որդի հնազանդ Ցովակիմին մի բժիշկ վեր առեց եւ մեծացրեց իր տան մէջ»:

(Շար.)

ՐԱՖՖԻ

տրուած 16րդ յօդուածին, պատժական տնօրինութիւնները պիտի կորսնցնեն իրենց ահաբեկման ամբողջ արժէքը՝ նախայարձակ պետութեան համար. Նախայարձակման ալիքը, որ անվերջ կը թուալի աշխարհի վրայ, նորդարձուածք մը կը ստանայ,— ան արդէն տարածուած է բոլոր ցամաքներուն վրայ եւ կը սպառնայ բոլոր պետութեանց, մեծ թէ փոքր: Ինքնաբաւութիւնը եւ յարաճուն սպառազինութիւնները այլեւս չեն բաւեր զայն կասեցնելու համար: Հաւաքական ապահովութիւնը անհրաժեշտ է աւելի քան երբեք: Հետեւաբար պէտք է պահել անոր ամբողջ ուժը »:

Լիթվինովէն վերջը խօսք առաւ Իրանի ներկայացուցիչը, որ դիտել տուաւ թէ վայրկեանը եկած չէ վիճաբանելու հաւաքական ապահովութեան մասին, որովհետեւ այդպիսի քննութիւն մը կը պահանջէ հանդարտ մթնոլորտ մը որ գոյութիւն չունի ներկայիս: «Եթէ 16րդ յօդուածով նախատեսուած տնօրինութեանց զապողական հանգամանքը վերցնենք, ընչած կ'ըլլանք բուն իսկ յօդուածը: Երբ այս խնդիրը քննուի, հարկ է ջանալ զօրացնել Ազգաժողովին ուժը եւ ոչ թէ տկարացնել »:

Թուրքիոյ ներկայացուցիչը, Պ. Սատըք, չէշտեց թէ իր երկիրը միշտ յարած կը մնայ Ազգերու Դաշնակցութեան, բայց հակառակ չէ բարենորոգման մը, ոչ թէ ուխտին, այլ անոր գործադրութեան մեթոտներուն եւ եղանակներուն մէջ: «Մնաց որ, վայրկեանը յարմար չէ այդպիսի վիճաբանութեան մը համար, որովհետեւ Ազգաժողովը ամէն բանէ առաջ պարտաւոր է պահպանել ներդաշնակութիւնը աշխարհի մէջ եւ մերձեցում յառաջ բերել զանազան խմբակցութեանց միջեւ »:

Օրուան ամէնէն կարեւոր ճառը խօսեցաւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչը, Պ. Փօլ Պոնքուր, ուժգնօրէն պաշտպանելով հաւաքական ապահովութեան սկզբունքը: Այս առթիւ ազդարարեց թէ այն պետութիւնները որ Ազգաժողովէն հեռացած են եւ կ'ուզեն խորտակել զայն, իրենց ուժը թափած են 16րդ յօդուածին վրայ, որովհետեւ գիտեն որ եթէ այդ վէմը փլի, ամբողջ շէնքը պիտի կործանի »:

Երկու գնդապետներ ալ ձերբակալուեցան

Ապահովութեան Տեսչութիւնը առջի օր ձերբակալեց երկու պահեստի սպաներ, որոնք բարձր պաշտօններ կը վարէին գաղտնի կոմիտէին մէջ: Առաջինն է դէր - գնդապետ Քաշիէ, որ վարիչն էր կոմիտէի երրորդ դիւանին.— «Շարժումներ եւ գործողութիւններ»: Կ'ըսուի թէ այդ պաշտօնը ստանձնած է կոմս Մորօ տը լա Մէօզի ձերբակալութենէն վերջը: Իսկ երկրորդը կը կոչուի դէր-գնդապետ Գրնուա, ճարտարապետ բազմաարուեստեան վարժարանէն, անդամ գաղտնի կոմիտէի ընդհ. սպայակոյտին.

Մեծ կարեւորութիւն կը տրուի այս երկու ձերբակալութեանց: Հետապնդումները կը շարունակուին, ուրիշ դաւադիրներ եւ մանաւանդ զինապահեստներ երեւան հանելու համար:

Նորեն ժողով Նիոնիոյ պակտերով

Անգլիական առեւտրական նաւ մը յարձակում կրելով Միջերկրականի մէջ, անծանօթ սուզանաւի մը կողմէ, ընկղմեցաւ առջի օր: Նաւաստիներէն 11 հոգի մեռան. Անգլիական չորս թորփիլահալածներ անմիջապէս ճամբայ ելան, անծանօթ սուզանաւը գտնելու համար: Դէպքը շատ ծանրակշիռ հանգամանք ունենալով, անգլիական կառավարութիւնը ժողովի հրաւիրեց Ֆրանսան եւ Իտալիան, որոնք ստորագրած են Նիոնի համաձայնութիւնը: Ցառաջիկային միւս պետութիւններն ալ պիտի հրաւիրուին:

*** Նկատելով որ հետզհետէ անհանդուրժելի համեմատութիւններ կը ստանայ Սպանիոյ ազատ քաղաքներու ռմբակոծութիւնը, վարչապետ Պ. Շօթան նախաձեռնութիւնն ստանձնեց խորհրդակցութեան մը հրաւիրելու պետութիւնները, որպէսզի միջամտեն, այս կարգի ռմբակոծութիւնները դադրեցնելու համար: Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը յայտնեց թէ պատրաստ է դադրեցնելու, եթէ միւս կողմն ալ դադրեցնէ.

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒՆ ՏԱՐԵԹՈՇԱԿԸ 60.000էն 82.500 ֆրանքի բարձրացուց երեսփ. ժողովը, 161ի դէմ 381 ձայնով:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՆՈՐ ԿԱՆՈՆԱԳՐԻ մասին լուսաբանութիւններ հաղորդեց վարչապետը, Երեսփ. ժողովի աշխատանքի յանձնախումբին առջեւ: Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարն ալ յանձնախումբին ներկայանալով, շարք մը վերապահումներ յայտնեց:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ, մարաջախտ Պլոմպէրկ, որ 59 տարեկան է, գաղտնօրէն ամուսնացած է իր քարտուղարին՝ 29 տարեկան աղջկան մը հետ: Այս խնդիրը տհաճութիւն պատճառած ըլլալով զինուորական շրջանակներու մէջ, կը կարծուի թէ մարաջախտը պիտի հրաժարի եւ իրեն պիտի յաջորդէ Զօր. Կէօրինկ:

ԱՆՀԵՏԱՑԱԾ ԳԵՂՈՒՀԻՆ, Լիդիա Կրասովսկի, որուն մեղսակցութեամբ սպաննուած էր Զեկային գործակալներէն Ռայս, Լոզանի մէջ, կը փնտռուի խստօրէն: «Մաթէն» կը գրէ թէ անոր երաշխաւորութեան գումարը, 50.000 ֆրանք, վճարուած էր Փարիզի խորհրդային առեւտրական պատուիրակութեան կողմէ: Գաղտնի ոստիկաններ միշտ կը հետապնդէին Լիդիան, բայց ան յաջողած է փախչիլ:

ԳՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԹՈՒՐՔԵՐԸ՝ իբրեւ թէ հալածանքի ենթարկուած ըլլալով, թրքական կառավարութիւնը հրամայեց որ հալածականները Թուրքիա վերադառնան:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եփրատացի» կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը. Ուրբաթ, 4 փետրուար երեկոյեան ժամը 8.30ին. 6 Ավընիւ տ'ինթալի սրճարանին վերնայարկը:

ԱՆԻԵՌ-ԿՈԼՈՄՊ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊ «Արամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 4 փետրուար. Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Պուա-Քոլոմպի կայարանին մօտիկ ծանօթ սրահներուն կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ «Քրիստափոր» կոմիտէի ընդհ. ժողով 4 փետր., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» Ակումբին մէջ, կարեւոր օրակարգ:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԽՄԲԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ Վիէնի կոմիտէի կողմէ 5 փետր., Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին «Նաժակ» Ակումբին մէջ: Պիտի դասախօսէ Վ. ՋՕՒԼԼԷՐԵԱՆ, (յատկապէս հրաւիրուած Լիոնէն) Թուրքիոյ շուրջ:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մասնաճիւղի Վարչութիւնը Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները Կիրակի, 6 Փետր., 181 Քուռ Լաֆայէթի դպրոցարանի սրահը: Օրակարգ.— Նոր ձեռնարկ մը ընելու համար խորհրդակցութիւն, «Մանուկներու Օրուան» հանդէսին հաշուետուութիւնը, ընթացիկ կարեւոր խնդիրներ: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Նահանգային Հայրենակցական Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհանուր անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ Կիրակի 6 փետրուար կէսօրէ վերջ ճիշդ ժամը 2ին, Rue Alexandrie ծանօթ ժողովատեղը: Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ: Օրակարգ. հաշուետուութիւն եւ Վարչութեան ընտրութիւն:

Իսի-լէ-Մուլինոյի Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան Ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 5 փետր. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Արմէնիա» սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս: Օրակարգ հաշուետուութիւն եւ Վարչութեան ընտրութիւն:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

28 յունուար — 1 փետր.

ԼԻՈՆ, Մ. Տ. Պ.— 75:
ՊԱԼՏԱՍ, Ռ. Տ. Մ.— 150:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Քիւփէլ— 100:
ԳՕՌՆ, Ս. Բ.— 75:
ՎԻԼՖՌԱՆՇ, Տիկին Ե. Յ.— 40:
ԳՈԼԷՆ, Թ. Մ.— 60:
ԳՈՒԱ ՔՈԼՈՄԲ, Տիկին Շահ— 75:
ԼԸ ՔՐԷՈԶԷ, Թ. Տ.— 75:
ԼԻՈՆ, Յ. Թ.— 100:
ՔՈՒՐՊԸՎՈՒԱ, Հ. Էք— 75:
ՔՈՒՐՊ-ՎՈՒԱ, Ե. Ռ.— 75:
ՎԱԼԱՆՍ, Գուրծ— 316:
ԼԱ ՓԼԷՆ, Մ. Հ.— 75:
ՍԷՆ ՄԱՐԹԷՆ ՔՐՕ, Ա. Թ.— 40:

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Նահանգային Հայրենակցական Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղին վիճակախաղին շահած են հետեւեալ թիւերը՝ 94, 379, 431, 465, 487, 405: Պարգեւները ստանալու համար դիմել Վարչութեան, 11 Impasse Abovian, Մարսէյլ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսի-լէ-Մուլինոյի Երեմեան դպրոցի Վարչութիւնս շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Միսաք Սարգիսեանէ Երեմեան Հայրիկի նկարը, շրջանակը հաստրնեալ զարդարուած, Տիար Արփիկ Միսաքեանէ 20 ֆրանք: Անիէրէն Տիկին մը 20 ֆրանք, Տիկին Զարուհի Եղուպեանէ մէկ պարկ ածուխ:

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Dameme PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro · TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ - -	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Միւս երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ
4
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
VENDREDI
4 FEVRIER
1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3646

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆ ԹԻՒ 100

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին 100րդ նստաշրջանն ալ փակուեցաւ անփառունակ ելքով մը,— յուսախաբութիւն:

Փոխադարձ գիջումներով կարգադրուեցան «մանր» խնդիրները, ինչպէս Ալեքսանտրէթի ընտրական կանոնագրին առթիւ ծագած վէճը: Ուրիշ խնդիրներու մասին ալ կարծիքներ փոխանակուեցան եւ նոր թղթածրարներ կազմուեցան: Բայց, նորէն առկախ մնացին այն հարցերը որ ուղղակի կապ ունին աշխարհի խաղաղութեան հետ:

Այսպէս, յատուկ յանձնախումբ մը, ընդհ. ժողովին, սեպտեմբերին, յետաձգուեցաւ չարաբաստիկ յօդուածը, 16րդ, որ շատ կը յիշեցնէ Պերլինի դաշնագրին 16րդը: Թէեւ երկու թուանշանները չանդրադարձ փոխուեցան, 16ը դարձնելով 61, ինչպէս 1878ին: Բայց ելքը շատ ալ տարբերութիւն չունի հայկական 61րդի ճակատագրէն: Մէկ խօսքով, առկախ կը մնայ հաւաքական ապահովութեան խնդիրը, ինչպէս տարիներով առկախ մնաց հայկական բարենորոգումներու գործադրութիւնը:

Ազգաժողովին գոյնզգոյն յանձնախումբերէն մէկն էր որ զբաղեցաւ 16րդ յօդուածով,— 28երու յանձնաժողով: Բայց այս պարագան բան չի փոխեր կացութենէն, քանի որ նոյն յանձնաժողովին գլխաւոր անդամները միեւնոյն ատեն անդամ են Ա. Դ. Խորհուրդին (Անօրէն Խորհուրդ):

28երու յանձնաժողովին պաշտօնն էր քննել Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին բարեփոխման առաջարկները, որոնց մէկն է 16րդ յօդուածը (պատժական տնօրինութիւններ): Մնաց որ, ժողովի ընթացքին, իւրաքանչիւր պետութեան տեսակէտները պարզեցին արտաքին նախարարները կամ անոնց նշանակած լիազօրները:

Այս անգամ գլուխ վերցուցած էին փոքր եւ միջակ պետութիւնները, թօթափելու համար 16րդ յօդուածին լուծը: Եւ ամէնէն բացը խօսեցաւ Զուիցերիան, որուն հողին վրայ հաստատուած է Ազգերու Դաշնակցութեան պալատը:

Փոքրիկ Հելվետիան կ'ուզէ վերագտնել իր անկախութիւնը, չէզոք մնալով միջազգային ընդհարումներու առթին, հետեւողութեամբ նոյնքան փոքր երկրի մը, Պելժիոյ, որ աւելի կանուխ չարժիցաւ: Մինչ Շուէտի ներկայացուցիչը կ'առաջարկէր որ 16րդ յօդուածով նախատեսուած տնօրինութիւնները կամաւոր բլլան, Զուիցերիոյ պատուիրակը այդ ալ փոանդաւոր կը գտնէր, պարզապէս ամբողջական չէզոքութիւն պահանջելով իր երկրին համար:

— «Զուիցերիա միշտ չափաւոր դեր վարած է պատժական տնօրինութեանց մէջ, բայց միշտ ալ կատարած է իր պարտաւորութիւնները: Սակայն, կացութիւնը փոխուած է այն օրէն ի վեր որ երկու մեծ պետութիւններ, իր դրացիները, հեռացան Ազգերու Դաշնակցութենէն»:

Մնացեալը հասկնալի է: Զուիցերիոյ երկու մեծ դրացիներն բլլալով Իտալիան եւ Գերմանիան, անակնկալներ միշտ ալ կարելի են, միջազգային բարդութեանց պարագային, ինչպէս եղաւ 1914ին, երբ գերմանական բանակը ճեղքեց թնդեց փոքրիկ Պելժիան:

Ուրիշ փոքր երկրի մը՝ Հոլանտայի ներկայացուցիչը նոյնքան բաց խօսեցաւ, բացատրելով Ազգերու Դաշնակցութեան տկարացումը.

— «Ազգաժողովի ուխտին լրին վերաքննութիւնը կատարուած է արդէն. Ազգերու Դաշնակցութիւնը գաղղական ուժ է միայն կամաւորապէս: Պատժական տնօրինութեանց պարտաւորութիւնը մեռած է եւ թաղուած»:

Այսպէս նաեւ ուրիշ պետութիւններ, որոնց դիրքը կարելի էր ամփոփել հետեւեալ բանաձեւին մէջ,— վերաքննել, բարեփոխել 16րդ յօդուածը, եւ կամ իւրաքանչիւր պետութիւն ազատ ձգել, չարժելու համաձայն կացութեան եւ իր հայեցողութեան: Ուրիշ խօսքով, եթէ որ եւ է երկիր յարձակման ենթարկուի— ինչպէս Մանչուրիա, Եթովպիա կամ Չինաստան — ուզողը կը մասնակցի պատժական տնօրինութեանց, չուզողը կ'ամփոփուի չէզոքութեան պատեանին մէջ:

Այս տեսակէտին դէմ կանգնեցան մեծերը, առաջնորդութեամբ Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Խ. Միութեան: Ամէնէն պերճախօս ճառերը խօսեցան Պ. Փօլ Պոնքուր (Ֆրանսա) եւ Պ. Լիթվինով (Խ. Միութիւն):

Մոսկուան, որ տակաւին քանի մը տարի առաջ «աւազակներու որջ» կը հռչակէր Ազգաժողովը, անոր ամէնէն ջերմեռանդ ախոյեանը կը ներկայանայ այսօր եւ կ'օգտուի բոլոր պատեհութիւններէն, տարփողելու համար անոր դերը:

Եթէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի տեսակէտով Ազգաժողովը յենարան մըն է հաւաքական ապահովութեան համար, Խ. Միութեան աչքին ան կը կազմէ նաեւ ճակատ մը՝ ընդդէմ Ֆաշական պետութեանց,— Իտալիա, Գերմանիա, Ճափոն: Եւ զարմանալի չէ որ Լիթվինով Ազգերու Դաշնակցութեան «կենսական ջիղը» կը նկատէ 16րդ յօդուածը:

Այս շարքին ձայնակցեցան, նաեւ, Իրան եւ Թուրքիա: Եւ ուշագրաւ է որ երկուքն ալ վայրկեանի յարմար չտեսան վիճաբանութեանց դուռ բանալու: Թուրքիոյ ներկայացուցիչն էր որ շեշտեց.

— «Ազգաժողովը ամէն բանէ առաջ պարտաւոր է պահպանել ներդաշնակութիւնը աշխարհի մէջ եւ մերձեցում յառաջ բերել զանազան խմբակցութեանց միջեւ»:

Իբրեւ գործնական հետեւանք, հարցը յետաձգուեցաւ յառաջիկայ սեպտեմբերին, իսկ Չինաստանի բաժին ինկաւ պղատոնական բանաձեւ մը...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔ ՄԸ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Նահաս փաշա կը գրաւէ Խորհրդարանը

Եգիպտոսի ազգայնական երեսփոխանները (Վաֆտ) մեծ քանակութեամբ ուժեղ առնելով, փետրուար 2ի գիշերը գրաւեցին խորհրդարանը, առաջնորդութեամբ նախորդ վարչապետ Նահաս փաշայի: Տեսակ մը ընտրական ցոյց:

Դէպքը տեղի ունեցաւ արքայական հրամանագրի մը ընթերցումէն վերջ, որով կը լուծուէր խորհրդարանը: Թէեւ շէնքը շրջապատուած էր բազմաթիւ ոստիկաններով, լուծումէն առաջ, բայց Վաֆտի երեսփոխանները ի դերեւ հանեցին անոնց հսկողութիւնը, զատ - զատ երթալով, մինչեւ որ բաւական մեծ թիւ մը կազմեցին, խորհրդարանին ժողովասրահը գրաւելու համար: Ցետոյ գրաւելով իրենց աթոռները, դիրք բռնեցին:

Վերջին պահուն հեռագիր մը կը տեղեկացնէ թէ Նահաս փաշա դադրեցուց «գրաւումը», հանրագրութիւն մը ներկայացնելու համար թագաւորին, պահանջելով նոր կառավարութիւն մը նշանակել, մինչեւ նոր ընտրութիւնները որ պիտի կատարուին երկու ամիսէն:

Վաֆտի կուսակիցները կը բողոքեն իրենց պաշտօնանկութեան դէմ, որ տեղի ունեցաւ մէկ ամիս առաջ, թէեւ իրենք մեծամասնութիւն կը կազմեն: Ցետոյ կը կասկածին թէ ներկայ կառավարութիւնը, որ նշանակուեցաւ իրենց պաշտօնանկութենէն վերջ, ճնշում պիտի բանեցնէ ընտրութեանց վրայ:

Խորհրդարանին լուծումը որոշուած էր վերաբացումէն առաջ, երբ հաստատուեցաւ թէ Մուհամմէտ փաշայի դահլիճը պիտի պարտուի մեծամասնութեան կողմէ: Ֆարուք թագաւորը ընդհատելով իր մեղրալուսինը, Գահիրէ փութաց, ստորագրելու համար լուծման հրամանագիրը: Ինչպէս ըսինք, նոր ընտրութիւնները պիտի կատարուին երկու ամիսէն եւ խորհրդարանը պիտի բացուի ապրիլ 12ին:

Միջերկրականի վտանգներ եւ մեծերու խորհրդակցութիւն

Անգլիական շոգենաւի մը խորտակումը անծանօթ սուզանաւի մը կողմէ՝ կը շարունակէ զբաղեցնել Փարիզի եւ Լոնտոնի քաղաքական շրջանակները: Անգլիոյ արտաքին նախարարը խորհրդակցութիւններ կը կատարէ ոչ միայն Ֆրանսայի, այլեւ Մ. Նահանգներուն հետ, լուրջ միջոցներ ձեռք առնելու համար: Պ. Իտըն ատքի օր ունեցողութեան ընդունեց Լոնտոնի ֆրանսական եւ իտալական դեսպանները, առաջարկելով նոր ծրագիր մը, ծովային ասպատակութեան դէմ:

Անգլիական կառավարութիւնը կ'առաջարկէ տասնց աղդարարութեան ընկղմել որ եւ է սուզանաւ, առեւտրական հաղորդակցութեանց ճամբաներուն վրայ: Այս առթիւ, իտալական կառավարութիւնը կը հերքէ այն լուրը թէ սուզանաւեր փոխ տրուած են Զօր. Ֆրանքոյի: Իսկ խորհրդային իշխանութիւնը կը պահէ Լոնտոնի ժողովին գումարման, ուղղակի ամբաստանելու համար Իտալիան:

*** Անգլիական եւ Ֆրանսական կառավարութիւնները կը շարունակեն խորհրդակցիլ, դադրեցնելու համար օտար քաղաքներու ամբակոծութիւնը Սպանիոյ մէջ: Ինչպէս գրած էինք, այս գործին նախաձեռնութիւնն առած է Ֆրանսայի վարչապետը: Անգլիական կառավարութիւնը տրամադիր կ'երեւայ միջազգային գործողութիւն մը կատարելու, սահմանափակելու համար օդանաւային ռմբակոծութիւնները:

Ազգաժողովը փակուեցաւ պղատոնական բանաձեւ մը խուսափելով

Ինչպէս կը նախատեսուէր, Ա. Դ. Խորհուրդին 100րդ նստաշրջանը փակուեցաւ փետրուար 2ին, պղատոնական բանաձեւ մը քուէարկելով Չինաստանի համար: Բանաձեւը ցաւ յայտնելով Տալը-Արեւելքի պատերազմին համար, իւրաքանչիւր պետութիւն ազատ կը ձգէ օգնել Չինաստանի՝ իր յարմար դատած եղանակով: Չինաստանի պատուիրակը բացատրելով կացութեան ծանրութիւնը, աւելի կորովի միջոցներ պահանջեց, բայց անօգուտ: Լեհաստանի եւ Փէրուի պատուիրակները ձեռնպահ մնացին:

Միեւնոյն օրը 28րդ յանձնաժողովը փակեց 16րդ յօդուածի կամ պատժական տնօրինութեանց վէճը խնդիրը, զայն փոխանցելով Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին, որ պիտի գումարուի յառաջիկայ սեպտեմբերին:

Նոր խստութիւններ Հրեաներուն դէմ

Պերլինէն Լոնտոնի թերթերուն կը գրեն թէ՝ պայքարը կը շարունակուի Հրեաներուն դէմ: Այսպէս, Տրէզտէնի քաղաքապետին հրամանով, այն Հրեաները որ Վայսէր-Հիրշի հռչակաւոր ջերմուկները կ'այցելեն, պիտի կրնան բնակիլ միայն հրէապատկան պանդոկներու եւ հիւրանոցներու մէջ, ուր 45 տարեկանէն վար արիական սպասուհի չի կրնար գործածուիլ: Ցետոյ, այս Հրեաները ջերմուկ պիտի կրնան մտնել միայն որոշ ժամերու եւ բոլորովին զատ պիտի ձգուին ընթերցարաններէն: Այս հրամանը կը վերաբերի թէ Գերմանիոյ եւ թէ արտասահմանի Հրեաներուն:

Միեւնոյն աղբիւրին համաձայն կը շարունակուի պայքարը հրէական ազդեցութեան հաստատութեանց դէմ որոնցմէ շատ քիչ բան մնացած է: Հաւանական է որ մինչեւ այս տարուան վերջը այլեւս որ եւ է դրամատուն մնացած չըլլայ հրէական ձեռքի տակ: Գերմանիոյ ամէնէն հանրածանօթ հրեայ դրամատէրներէն մէկը, Տոքթ. Օթթօ Ցայտէլս հրաժարեցաւ Պէրլինէր-Հանտէլս-Կէզէլշաֆթ դրամատան վարչական խորհուրդէն, իբրեւ հետեւանք ելմտական նախարարին մէկ լուսաբանութեան, որուն համաձայն հրէական կը համարուի որ եւ է հաստատութիւն, երբ Հրեայ մը կը գտնուի վարչութեան մէջ: Հրաժարեալ տնօրէնը մեծ համարում կը վայելէր Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ:

(Լուրերու շարունակութիւնը ճորդ. Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ԿԼԷՏՍԹՈՆԻ ԱՆՈՒՆԸ ԿՈՒՏԱՆ

«Իւմանիթէ»ի խմբագիրներէն մին, որ կը վարէ թերթին պատմագիտական եւ տեսաբանական բաժինը, Կլէտսթոնի անունը կը յիշատակէ յանկարծ, ի լուր Սպանիոյ մէջ շարունակուող արիւնեղութեանց դրուագներուն:

Այն օրերուն, երբ թրքական բանակը կը ջարդէր, կը հրդեհէր եւ արեան բաղնիք կը սարքէր Պուլկարիոյ մէջ,

Այն օրերուն, երբ 7,000 բնակչութեամբ բարգաւաճ պուլկար գիւղակ մը, Պաթաք, կը կործանէր հիմնայատակ եւ խաթաղաններու տակ գետին կը փռուէին 6,000 հոգի նոյն գիւղէն,

Այն օրերուն, երբ ռուլթանին հորդաները կը հրկիզէին ու քարուքանդ կ'ընէին պուլկար վանքերը եւ արիւն կուլար բովանդակ Պուլկարիան, որ կը կորսնցնէր մէկ անգամէն 25.000 հոգի, զոհ թրքական վայրագութեանց,

Այն օրերուն, երբ թրքական բարբարոսութիւնն ու անասնական կիրքը մրցումի ելած էին ամէնէն հակամարդկային ձեւերով կշտանալու համար Պուլկարիոյ քաղաքներուն ու գիւղերուն մէջ,

Այն օրերուն, երբ, թրքական վայրագութեանց արձագանգին դէմ ականջը խցած էր Անգլիան եւ համակրութեամբ կը ժպտէր ռուլթանին, կարծես քաջալերելու համար զայն, վախնալով որ միւս աշխարհակալը, Ռուսը, աւելի կը յառաջանայ Պալքաններուն մէջ,

Այն օրերուն Կլէտսթոն մը կար:

Ձա՛յն բարձրացուց Կլէտսթոն, ճառեց ու գրեց: Իրմէ՝ գրքոյկ մը, Պուլկարական ջարդերը եւ Արեւելքի հարցը, ուր անգլիացի մեծ ազատականը, ձկարագրելէ վերջ պուլկար գիւղացիներու ջարդերը, Թուրքերը կ'անուանէր «մարդկութեան հակամարդկային ցեղը», ու կը վերջացնէր առեղութեան ու զարշանքի արտայայտութեամբ մը.— «Թող Թուրքերը վերջ դնեն իրենց չարագործութեան կարելի մէկ ձեւով միայն, վերջ դնելով իրենց»:

Հարցը այն չէ թէ Կլէտսթոնի այդ ձայնը ո՛րքան բարերար եղաւ Պուլկարներուն կամ Հայերուն համար: Կ'ուզեմ բարոյական խնդիր մը յարուցանել: «Իւմանիթէ» կը ցաւի որ արդի Անգլիոյ մէջ ոչ միայն չկայ պետական քաջ մարդ մը, որ հրաւիրէր անգլիական մարտանաւերը շարժման մէջ դնել օգնութեան հասնելու համար հանրապետական Սպանիոյ, այլ եւ չկայ ոչ իսկ Կլէտսթոն մը՝ դատապարտելու համար Ֆրանքօն:

Բայց, եղբա՛յր «Իւմանիթէ», մի՞ այն Սպանիո՞յ մէջ կը տեսնես արիւն թափելը, գլուխ թռցնելը, հակամարդկային ու բարբարոսական ընթացքը: Երբե՛ք աչքերուդ ծպուրը եւ դիտէ՛ անգամ մը Հայաստան աշխարհին ալ, վերով ու վարով,— վերը Սթալինն է որ գերեզմաններ կը վերածէ՝ գնդակահարութեան բազելով, աղջերն ալ արջերուն պահուրտելու հարկադրելով: Մահուան սարսափը այնքան սաստիկ է այնտեղ, որ աղջերն ալ կարելի է մեռած համարել, զրկուած՝ մարդու պէս խօսելու իրաւունքէն, իսկ վարը շատո՜նց գերեզմաններ է վերածուած ձեր բարեկամին՝ Թուրքին կողմէ:

Այս կացութեան առջեւ, ես ոչ անգլիական կամ ֆրանսական մարտանաւերուն պէտք կը տեսնեմ, ոչ ալ Կլէտսթոնի ձայնը կ'ուզեմ լսել,— գէթ դո՛ւն, յառաջապահ մամուլի ախոյեան, ինչո՞ւ երբեմն չես ըսեր թէ ծիծաղելի են խորհրդային դատերը, ամբաստանուածներ ու ցատ. գար մարդու բանդագուշանքներով տլուած վճիռները եւ զարշելի են նաեւ վերջնող Թուրքերուն երեսն իսկ ներկեցնող խորհրդային արեան բաղնիքները:

ԱՐԱՋ

Ի՞ՆՉ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՎ ԿԱՐԵԼԻ Է ՖՐԱՆՍԱ ՄՏՆԵԼ

Վիէննայի ֆրանսական դեսպանատունը տեղական թերթերու մէջ պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակած է, որուն համեմատ հետեւեալ խիստ պայմաններուն կ'ենթարկուի օտարականներուն մուտքը Ֆրանսա.— 1. Օտարականները պարտաւոր են ոչ միայն անցագիր ներկայացնել, այլ նաեւ ֆրանսական հիւպատոսարանին պիտի հաղորդեն իրենց բնակութեան վայրը կամ շրջանակը, վիզէ առնելէ առաջ: 2. Ոչ մէկ օտար իշխանութիւն, ոչ մէկ ուղեւորական ընկերութիւն, ոչ մէկ գրասենեակ, ոչ մէկ ընկերութիւն կամ ոչ մէկ միութիւն չեն կրնար բնաւ ազդել ֆրանսական հիւպատոսարանին այս մասին ըրած ո եւ է կարգադրութեան վրայ: Ան միայն իրաւասու է մուտքի վիզէ տալ կամ չտալ: 3. Ֆրանսա բնակութեան տեւողութիւնը երբեք չի կրնար անցնիլ վիզէի մէջ նշանակուած սահմանէն: Այն օտարականները որոնք կ'ուզեն Ֆրանսայի մէջ տեւական բնակութիւն հաստատել, պէտք է միմիայն ֆրանսական հիւպատոսարանին հետ գործ ունենան եւ պէտք է սպասեն անոր պատասխանին: Այս հրահանգներուն դէմ ո եւ է զանցառութիւն խիստ կերպով պիտի պատժուի:

Հիւսիսային բեւեռի ճեղքեր լողանը վտանգուած

Ինչպէս կը յիշուի, անցեալ մայիսին չորս ռուս գիտնականներ Հիւս. Բեւեռ գացին օդանաւերով, եւ կայան մը հաստատեցին, գիտական ուսումնասիրութեանց համար: Այժմ լրջօրէն վտանգուած է այդ կայանը, եւ օդանաւեր ու սառնաբեկ նաւեր ղրկուած են, չորս գիտնականները փրկելու համար: Սառնակոյտերը ճեղքուած ըլլալով, չորս գիտնականները դէպի հարաւ քշուած են եւ կը ծփան 62 մեթր երկայնութեամբ եւ 37 մեթր լայնութեամբ կոյտի մը վրայ: Կայանին վարիչը, Իվան Պափինին, հետեւեալ հեռագիրը ուղղած է Մոսկուա, փետրուար 2 թուականով.—

«Սառնադաշտը կը շարունակէ ճաքճքիլ: Այժմ կը գտնուինք մետաքսեայ փոխադրելի վրանի մը տակ, 50 մեթր երկայնութեամբ եւ 30 մեթր լայնութեամբ ծփուն սառնակոյտի մը վրայ: Օժանդակ անթել մը եւ կայմ մը հաստատած ենք հարեւան սառնակոյտի մը վրայ եւ պաշար ունինք երեք ամսուան համար»:

Կացութիւնը վտանգաւոր կը նկատուի անոր համար որ, օգնութեան ղրկուած սառնաբեկը, «Ցայմիր», հաւանաբար պիտի չկրնայ հասնիլ մարտէն առաջ, իսկ չորս գիտնականներուն սառնակոյտը այնքան փոքր է որ օդանաւը չի կրնար անոր վրայ իջնել: Բայց եւ այնպէս, երկու պարագաներ յոյս կը ներշնչեն փրկութեան համար: Առաջին, եթէ հովերը փոխուին, ուրիշ աւելի մեծ եւ հաստատուն սառնակոյտեր կրնան քշուիլ մօտենալ վտանգուած կայանին, հետեւաբար չորս գիտնականները կը տեղափոխուին աւելի ամուր սառնադաշտի մը վրայ, մինչեւ որ սառնաբեկը օգնութեան հասնի: Երկրորդ, կը կարծուի թէ կարելի է օդանաւեր իջեցնել աւելի մեծ սառնակոյտերու վրայ, վտանգուած կայանին մօտ, եւ օգնութեան հասնիլ ձգախէժէ նաւակներով:

Այս միջոցին փոթորիկի բռնուած է Գրօէնլանտայի ծովը: Օգնութեան հասնելու կը պատրաստուի նաեւ Փրոֆ. Շմիտ, օդանաւերով:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ՄԵԾ ՀԱՄԱՅՆԱԳԻՏԱՐԱՆԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երեսունըչորս հատոր հատորներ։ Երեսունըչորս հազար էջ. ընտիր թուղթ. մաքուր տպագրութիւն. հազարաւոր շքեղ քարտէսներ ու լուսանկարներ։ Ահա իտալական մեծ Համայնագիտարանը որուն վերջին հատորը լոյս տեսաւ մօտ մէկ ամիս առաջ։

Իտալիան այս փայլուն յաղթանակը կը պարտի նախ Առաջնորդին հովանիին, ապա Ծերակուտական Թրէքանիի նիւթական օժանդակութեան եւ վերջապէս Ծերակուտական Ճէնթիլէի տասներեք տարուան անխոնջ աշխատանքին։ Գործին յաջողութեան իրենց աշխատակցութիւնը բերած են նաեւ հարիւրաւոր գիտնականներ ու արուեստագէտներ։ Հսկայ գործ մը, պատրաստուած մեծ հմտութեամբ, խղճմտօրէն յարգելով պատմական ճշմարտութիւնները։ Գործ մը պատկառելի որուն մէջ պատուաւոր տեղ մը գրաւած է նաեւ մեր հայրենիքը՝ Հայաստանը։

Հայաստանին նուիրուած են 72 սիւնակ, 26 էջ 40×50 մեծութեամբ, քարտէս մը, Հայաստանի քաղաքական եւ պատմական սահմաններովը։ Քաղաքական սահմանները կը վերաբերին ներկայ Հայաստանի սահմաններուն (չեմ գիտեր ինչո՞ւ Սեւանայ լիճը, Կէօքչայ կոչած են), իսկ պատմական սահմանները կ'ընդգրկեն Վան քաղաքը, Խարբերդը եւ Երզնկան։ Քարտէսին կցուած են գեղեցիկ լուսանկարներ հայկական տեսարաններու, եկեղեցիներու, հին դրամներու ու հայկական տիպարներ իրենց ազգային տարազներով։

Հայաստանի վերաբերեալ մասը, որու վրայ միայնհրկարկանգկ'առնենք, բաժնուած է մի քանի գլուխներու,— Կրօնք, Պատմութիւն, Արուեստ (գրականութիւն, ճարտարապետութիւն, երաժշտութիւն եւ քանդակագործութիւն)։ Այդ բոլոր գլուխներուն մէջ անպայման կը գտնուի հայ արժանիքներու ճանաչում մը որ հպարտութեամբ կ'ուռեցնէ հայ ընթերցողին սիրտը։ Ինչպէ՞ս չհպարտանալ, երբ պատմական արժէք ունեցող [illegible] հրատարակութեան մը մէջ, [illegible] կը կարդանք, կը հանդիպինք [illegible]

— «Հայերու ուշիմութիւնը, աշխատասիրութիւնը ու սէրը դէպի հողը բաջածանօթ է բոլորին»։

— «Հայ լեզուն յատուկ է մասնաւորապէս թարգմանութիւններու, կարելի չէ սակայն ժխտել որ հայ գրականութեան մէջ կան ինքնատիպ ու սքանչելի գործեր»։

— «Նարեկացին, հայ գրականութեան ամենամաքուր փառքը՝ իր երկրին մասնայատուկ համբաւ մը կ'ապահովէ համաշխարհային գրականութեան մէջ»։

— «Հայ ճարտարապետները տաղանդաւոր ստեղծագործողներ եղած են, իրենց ոճը համոզուած, յստակ ու հաստատ»։

Այսպէս կարելի է շարունակել ու էջեր լեցնել։

Վստահ կարելի է ըսել, որ իտալական Համայնագիտարանը ի վիճակի է ընդհանուր գաղափար մը տալու Հայերու ցեղային ծագումին, կեանքին, պատմութեան, կենցաղին, մշակոյթին ու առանձնայատկութիւններուն վրայ։

Անշուշտ պակասներ ու սխալներ ալ կան, սակայն անոնք ալ արժէք մը, կարեւորութիւն մը ունին հայկական տեսակէտէն, օտարներու համար թերեւս մեծ նշանակութիւն մը չեն ներկայացներ։ Ամէն պարագայի մէջ, կատարուած գործին արժէքն ու կարեւորութիւնը չեն պակսեցներ։

Մեր կարծիքով գրական բաժնին մէջ յիշատակութեան արժանի էին նաեւ այն մատենագիրները որ նախապատերազմեան հայ գրականութեան գլխաւոր սիւները կը նկատուէին։ Պատմական բաժնին մէջ կարելի էր քանի մը տող նուիրել Հ. Հանրապետութեան շրջանին, ինչպէս նաեւ այն օժանդակութեան որ հայ զինուորները ու կամաւորները տուին ընդհ. պատերազմին դաշնակից պետութիւններուն։ Հայ քաղաքական կուսակցութիւններն ալ յիշուած են, բայց Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը չէ դրուած իր արժանի տեղը։ (Սխալմամբ, Զանգ Օթոմանի դէպքը վերագրուած է Հնչակեաններուն)։

Մասնագէտներու ու աւելի հմտաններուն ձգելով աւելի մանրամասն քննութեան մը յոգնութիւնը, մենք ուրախ ենք որ պաշտօնական հանգամանք ունեցող իտալական հրատարակութեան մը մէջ, մեր հայրենիքին տրուած է շատ պատուաւոր ու բարձր դիրք մը։

Գորտականութիւն է հրապարակաւ ամենաջերմ շնորհակալութիւններ յայտնել հայկական բաժինին աշխատակիցներուն եւ դանոնք իրենց անուններով ներկայացնել մեր հասարակութեան,— Ջ. Գոբոլէվսքի, Ռ. Ֆալտաթի, Գ. Ռօզի, Ժ. Տէ Ֆրանգովիչ, Հ. Լ. Տայեան, Մ. Կօրթանի, Ռ. Պիազուկթի։ Բոլորն ալ ուսուցչապետ ու մասնագէտ իրենց ճիւղին մէջ։

Վերոյիշեալ գիտնականները օգտուած են, իտալական, ֆրանսական, անգլիական եւ մասնաւորապէս գերմաներէն աղբիւրներէ։ Քննած են նաեւ հայկական հրատարակութիւններ, բայց շատ քիչ թիւով։ Վստահ ենք որ Հայաստանին շատ աւելի ընդարձակ տեղ պիտի տրամադրուէր, եթէ մասնագէտներու տրամադրութեան տակ դրուէին աւելի առատ նիւթեր, փաստ՝ փրօֆ. Գոբոլէվսքիին խօսքերը.

— «Հայերը շատ հրատարակութիւններ ըրած են իրենց համար եւ իրենց լեզուով, բայց շատ քիչ զբաղած են իրենք զիրենք ծանօթացնելու օտարներուն եւ մասնաւորապէս Իտալացիներուն, թէեւ Վենետիկի մէջ ունին իրենց մշակութային կարեւոր կեդրոններէն մին»։

Ա. ՍԱՐԵԱՆ

*** Առանձնութեան մէջ միայն յանդիմանէ բարեկամդ, բայց հրապարակաւ գովէ զայն.— կ'ըսէ Սոլոմոն։

*** Ցաճախ մարդոց կարծիքները հաստատ հիմերու վրայ չեն դրուիր եւ թէ այնքան փոփոխելու ենթակայ են, որքան մարդուս դիրքը.— կ'ըսէ Ց. Գարոնեան։

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԳԻ ԵՐԵՒՈՅԹԸ

Անցեալ շաբաթ Գրիւէլի երկնակամարին վրայ երեւցաւ բացառիկ հիւսիսայգ մը, որ տեսանելի էր ոչ միայն Պելճիայէն, այլ եւ Ֆրանսայէն, Զուիցերիայէն եւ Աւստրիայէն։ Անոր երեւումին կը վերագրուին վերջին օրերուն տեղի ունեցած փոթորիկներն ու տեղատարափ անձրեւները։

Ի՞նչ է հիւսիսայգը։

Հիւսիսայգը լուսեղէն այն երեւոյթն է, որ երբեմն կ'երեւայ երկինքին վրայ, գիշեր ատեն, հորիզոնին հիւսիսային կողմը։ Ցաճախադէպ է հիւսիսային բեւեռի մօտակայ երկիրներուն, ինչպէս՝ Լափոնիոյ, Նորվեկիոյ, Իսլանտի եւ Սիպերիոյ մէջ։ Նշմարելի է նաեւ հարաւային բեւեռի կողմերը, ինչպէս նաեւ երբեմն բարեխառն գօտիներու մէջ, ուր առվօրաբար կը տեսնուի երկնքի մէկ մասին գունաւորումով, որ հրդեհի մը ցոլքը կը յիշեցնէ։ Որքան հաստատուածին մօտենանք, ա՛յնքան հազուադէպ կը դառնայ ան։

Հիւսիսայգը կը ներկայանայ լուսեղէն բոլորաձեւ աղեղի մը երեւոյթով, որ կը տեսնուի հորիզոնին վրայ եւ քանի մը ժամ կը տեւէ. երբեմն մինչեւ առաւօտ կը շարունակուի եւ արշալոյսին հետ կ'աներեւութանայ։ Երբեմն ալ քանի մը օր կը տեւէ։ Այդ լուսեղէն աղեղը շլացուցիչ անկիւններ մէջ երբեմն տարածուն ու գունաւոր լոյսեր կը թափանցեն, մինչդեռ բուն աղեղը շարունակաբար փայլուն գիծերով կը վէտվէտի.

Գոյնը այլազան է եւ փոփոխական, ընդհանրապէս դեղնորակ ճերմակ, բայց տեղ տեղ նարնջագոյն, վարդագոյն կարմիր, ծիրանեգոյն, կապոյտ կամ կանանչ։ Ամէնէն փայլուն հիւսիսայգները միայն երկինքը չեն լուսաւորեր, այլեւ երկիրը։ Երբեմն կարելի է շատ դիւրութեամբ կարդալ հիւսիսայգի լոյսով։

Կարգ մը աստղագէտներու կարծիքով, հիւսիսայգին երեւոյթը սերտ առնչութիւն ունի երկրիս մագնիսականութեան հետ։ Արդարեւ, հիւսիսայգի երեւման ատեն, մագնիսական ասեղներուն մէջ զգալի խռովութիւններ ու անկանոնութիւններ կը նշմարուին, մինչեւ իսկ եթէ անոնք հիւսիսայգի երեւման տեղէն շատ հեռու գտնուած ըլլան։

Հիւսիսայգի պատճառը երկար ատեն անծանօթ մնացած էր։ Հին եւ միջին դարերու մէջ, երբ մարդիկ չէին կրցած մեկնութիւն մը տալ հիւսիսայգին, անոր երեւումը չարագուշակ կը նկատուէր, եւ ժողովուրդները ահ ու սարսափի կը մատնուէին։ Իրենց երեւակայութիւնը գրգռուելով, անոր մէջ կը կարծէին տեսնել հրեղէն մարդոց խառնիճաղանճ բազմութիւններ, որոնք իրարու դէմ պատերազմ կը մղէին բոցեղէն սուրերով, կամ ժանտատեսիլ գլուխներ՝ որոնք իրենց բոցավառ մազերը հոս ու հոն կը տարուբերէին։

Կասսէնտի առաջին անգամ ըլլալով հաստատեց թէ հիւսիսայգը բնական երեւոյթ մըն է։ Հալլէյ անոր երեւումը մագնիսական պատճառներու վերագրեց, իսկ Իսըրհարտ եւ Փօլ Վիրիցի ապացուցին թէ յառաջ կուգայ մթնոլորտին ելեկտրականութենէն։ Այս վերջին կարծիքը ընդունուեցաւ Ֆարատէի, Պեգգարիայէն, Ֆրանքլինէն եւ Տայթոնէն, եւ նոյն ուղղութեամբ մանրամասն ուսումնասիրութիւններ կատարելէ ետքը Փէլթիէի եւ Տըլարիւի կողմէ։

Ցիշեալ գիտնականներուն կարծիքով, արեւադարձային երկիրներու մէջ տարածուած եւ օդին հետ բարձրացող շոգիները դէպի երկրին բեւեռները կ'ուղղուին, անցնելով մթնոլորտի բարձր խաւերուն մէջէն եւ խառնուելով սառոյցի մասնիկներու ձեւով, մինչդեռ անոնց պահած ելեկտրականութիւնը պզտիկ տարածութեան մը մէջ պարփակուելով եւ ի վերջոյ հողին ելեկտրականութեան հետ խառնուելով՝ յառաջ կը բերէ հիւսիսայգը։

Բեւեռին շուրջը, սառած մասնիկներուն կուտակումը կը կազմէ հիւսիսայգին մութ բոլորակը, իսկ այդ բոլորակին շուրջ կողմը գոյացող ելեկտրականութիւնը ծնունդ կուտայ լուսեղէն ճառագայթներուն։

Կարելի է արուեստական եղանակով բեւեռական հիւսիսայգ յառաջ բերել փոքր տարածութեան մը վրայ։

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ՎԱԼԱՆՍԻ ԳԱՂՈՒԹԸ

ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Վալանսը Տռոմի նահանգապետանիստ սիրուն քաղաքն է։

Կը գտնուի Ֆրանսայի հարաւ-արեւելեան կողմը՝ Ալփեանի եւ Լիոնի միջեւ։ Հինէն ի վեր եղած է միջնակ գասակարգի եւ հանգստեան կոչուած պաշտօնեաներու քաղաք մը, եւ մինչեւ հիմա ալ կը մնայ իբրեւ այդ։

Ունի ճարտարապետական բազմաթիւ հնութիւններ, որոնց կարգին Քուռուասօլի կիսաւերակ պալատը։

Վալանսը ունի մօտ 38 հազար բնակիչ, ոսկերիչ եւ մետաքսի, ինչպէս բնական հարստութիւն՝ Ռօն գետը, որ Արք մեծագոյն գետն է Ֆրանսայի։

Այս գետը բխելով Զուիցերիոյ Ալպեան լեռնաշղթաներէն, եւ իր գիրկը ընդունելով՝ Սօն, Տռօմ, Արտէշ եւ Իզէռ գետերը, անհոգաբար կ'երթայ կը լեցուի՝ Միջերկրականի ծոցը։

Ռօն, համաձայն իր «բարքի» սովորութեան, ամէն տարի, աշնան եւ ձմրան եղանակներուն, բարկացած տեղատարափ անձրեւներէն, այցի կ'երթայ իր երկայնքը փռուած գիւղերուն, դանոնք «լուալու» եւ «ողողելու» համար, գժբախտացնելով իր բարեկամներն ու պետութեան պիւտճէն։

Վալանսը ունի ուրիշ բազմաթիւ հաստատութիւններ եւ յայտնի դէմքեր, որոնց ուսումնասիրութիւնը կրնայ շահեկան ըլլալ. բայց մենք այսօր կ'ուզէինք «Յառաջ»ին հաղորդել մեր գաղութին ազգային վիճակն ու կենցաղը։

Այս գաղութը սկսած է կազմակերպուիլ 1923էն կէսէն վերջ, Սուրիայէն, Յունաստանէն, Պուլկարիայէն եւ Իզմիրէն գաղթած հայրենակիցներով, որոնց մեծ մասը Խարբերդցիներ եւ Մալաթիացիներ են։

Հետզհետէ աճող գաղութին հետ, կը բազմանան նաեւ քաղաքական, ազգային, մշակութային, հայրենակցական եւ մարզական միութիւնները։

Այսօր մեր գաղութը կը հաշուէ, շուրջ 4150 հոգի՝ եւ 30 բազմաթուռ ու բազմատեսակ կազմակերպութիւններ։

Մեր հայրենակիցները ընդհանրապէս կ'աշխատին, պատուական, մաքառիչ, ինքնաշարժի (Կրանժ), մետաքսի եւ գանազան արհեստներու մէջ, մեծ թիւով մըն ալ կը հետեւին առեւտուրի։

Այդ կազմակերպութիւններէն 15—18ը միայն իրական արժէք ունին, իսկ միւսները իրենց անունները քաշէ կուտան, քիչ մը փառքի, եւ քիչ մըն ալ պայքարի համար։

Վալանսի մէջ, առաջին անգամ կը կազմուի հնչակեան մասնաճիւղը, որ քանի մը տարի ապրելէ վերջ կը լուծուի, սակայն կը պահէ իր անունը, մասնակցելով բոլոր հակադաշնակցական ձեռնարկներուն։

1925ի աշնան՝ ընկեր Տօքթ. Բարսեղեանի ջանքերով կը կազմուի Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաջին խումբը, որ սկիզբէն ի վեր՝ բազմաթիւ ձեռնարկներ կամ ինք առաջնորդած է եւ կամ զիւրացուցած գործօն մասնակցութեամբ։

Հօկը երկար ատեն ունեցած է խիստ սահմանափակ գործունէութիւն, իսկ վերջին տարիներս զարձած է զրգռիչ օրկան մը, իր հակազգային «գործունէութիւնը» խարութիւն չգնելով միջոցներու մէջ։

Ռամկավարներու ակումբը կազմուած է 1927ին։ Անդամներու թիւը հինէն ի վեր 15ը չանցներ։

Հայրենակցական միութիւններուն մէջ, ամէնէն բազմանդամը կը հանդիսանայ Մալաթիոյ Կրթասիրացը, որ իր գրադարանով նոյնպէս ամէնէն ճոխն է։ Չորս տարի առաջ՝ ճեղք մը բացուեցաւ այս միութեան մէջ յուրջ գժգոհութիւններու պատճառաւ, եւ տակէ ի վեր քանի մը տասնեակ Մալաթիացիներ բաժնուելով՝ կազմեցին «Մալաթիոյ Հայրապատ» մասնաճիւղ մը։ Ասոնք շատ աւելի չափով ունին հանրութեան հետ, քան առաջինները, եւ շատ աւելի չէզոք են քան միւսները։ Իբրեւ Հօկին ալ բազուկը, ուր որ հակադաշնակցական ձեռնարկ մը կատարուի, «Կրթասիրացը» անպայման հոն է։ Այնքան «կրթասիրաց» են որ, Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակի տօնակատարութեան անգամ չմասնակցեցան։

Զանազան առիթներով խօսած ենք Կապոյտ Խաչի մասին որ կ'աճի եւ Համազգայինի, Զոմի, Զոմ-մարզականի մասին։ Վերջերս կազմուեցաւ նաեւ Զոմ երգչախումբը, Գ. Ցակոբ Ձօրթեանի ղեկավարութեամբ եւ ունի 30—35 անդամ։

Վերջին քանի մը տարիներուն Վալանսի մէջ ալ ծագեցաւ «Վերաշինաց» հիւանդութիւնը, փարակելով մօտ 13 միութիւններ։

Հինէն ի վեր ունինք նաեւ Ազգ. Միութիւն մը, իր մասուռ-մանկապարտէզով։ Դպրոցը հիմնուած է Զոմի նախաձեռնութեամբ։ Այս միութիւնը եւս կազմուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան նախաձեռնութեամբ եւ ընկ. Երուանդ Թէրզեանի գործօն օժանդակութեամբ։ Ամէն տարի ղեկանմբեբին կ'ընտրուի Ազգ. Միութիւնը, ներկայացուցչական ձեւով։ Չորս տարի է որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը չի մասնակցիր ընտրութեանց։

Ազգ. Միութեան մասուռը կը գտնուի չափազանց անմխիթարելի վիճակի մը մէջ։ Մանկապարտէզը նախանցեալ տարիները մօտ հարիւր յիսուն աշակերտ ունէր, իսկ այսօր հազիւ 30։

Երեք չորս տարի առաջ դպրոց ունէին՝ Հօկը, Մալաթիոյ Կրթասիրացը, եւ վերջը՝ Փրօֆ. Խայիկեանը։ Դաշնակցութեան Ազգ. Միութենէն քաշուելէն վերջ, այս չորս դպրոցները միացան համաձայնագրով մը Խայիկեանի տեսչութեամբ, աւելի քան հարիւր յիսուն աշակերտներով։ Բայց երեք ամիս չանցած՝ Խայիկեանը զանազան բաժնուեցաւ, վերանալով իր նախկին դպրոցը եւ իր ... քաշելով Ազգ. Միութեան դպրոցին աշակերտներուն մէկ զգալի մասը։ Բուն թիւը այսօր 100ի կը հասնի եւ ... կազմուեցաւ Հ. Բ. Ը. Միութեան մասնաճիւղ մը։ Ազգ. Միութիւնը, ընդունելով Բարեգործականի կեդրոնին կրթական ծրագիրը, եւ ստորագրելով համաձայնագիր մը, դպրոցը դրաւ անոր հսկողութեան տակ։ Բարեգործականի կեդրոնը այս ... վճարեց տարեկան երեք հազար ֆրանք գումար մը։

Վալանսի գաղութը, մէկէ ... անդամներ, դիմած է Բարեգործականի Փարիզի կեդրոնին, խնդրելով ... թական նպաստ մը իր դպրոցին ... մար։ Սակայն ոչ միայն նպաստ ... տրուած, այլեւ տարրական քաղա... վարութիւնն իսկ չեն ունեցած ... տասխանելու։

Վալանսը ունի աւելի քան 18 ... տական վարժարան, մանկապարտէզ, նախակրթարան, լիսէ եւ երկրորդական, որոնց մէջ կ'ուսանին ... քան 500 հայ մանուկներ եւ պատանիներ։ Ասոնց 130ը միայն կը յաճախեն հայկական ծաղկոցները, այն ալ ... փազանց համեստ եւ անկանոն ... մաններու մէջ։

Վալանսի մէջ կան, աւելի քան ... ճակումբ - գրադարաններ։ ... Դաշնակցութիւնը ունի իր «Սիամանթօ» գրադարանը, Հօկը, Մալաթիոյ Կրթասիրացը, Մալաթիոյ Հայրապատ, Ազգ. Միութիւնը՝ դպրոցը եւ ... կեղեցին, Փրօֆ. Խայիկեան իր ... րոցը, Հայր Գօստուրեան իր նոր ... դպրոցը, Վալանսի ուսանողները եւ ... րիչներ իրենց սեփական ժողովա... նը։ Միջին թիւով՝ իւրաքանչիւր ... սրահին կամ դպրոց-եկեղեցին ... մար ամսական հարիւր ֆրանք կը ... ճարէ, համագումար՝ հազար ֆր... ամիսը։

Բոլոր սրահներն ալ չունին անոր մէջ յարմարութիւնները, եւ յանուն ներկայացումի մը կամ հրապարակային ձեռնարկի մը համար կը վարձել տեղական սրահներէն մին, 50էն ... չեւ 500 ֆրանք վարձք եւ ... ճարելով։

Մեր գաղութի տնտեսական վիճակը բարեկեցիկ է բաղդատելով հայաշատ կեդրոններու հետ։ Մեր ժողովուրդը, շնորհիւ իր ձեռներէցութեան եւ առեւտրական ընդունակութեանց, հրապարակին վրայ գրաւած է պատուաւոր դիրք մը եւ գնահատուած տեղացիներէն։ 1923ին, ... ու կողոպտուած՝ Թուրքէն, Ֆրան... եկան գրեթէ ազքատ, իսկ այսօր ... գէն միայն Վալանսի մէջ կը գտն... 34 սեփական տուն ունեցող հայ... կիցներ, 11 նպարավաճառ, 11 ... ձակ, 14 սափրիչ, 11 կօշկակար ... մսավաճառ, 2 կաթնավաճառ, ... ռած, 3 ագարակապան, 14 ... վառ, մէկ անխավաճառ, մէկ ... գործ, 2 Թրիքօյի գործարան, ... նաեւ ձաւարի գործարան մը։ ... տարի յուլիս եւ օգոստոս ... րուն, մեր հայրենակիցները ...

ԱԶԳԵՐՈՒ ԳԱՂԹԸ ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ԴԱՐՈՒՆ

Երկու միլիոն գաղթականներ եւ Նանսէնեան գրասենեակը.— Միխայէլ Հանսոն, հայմաթլոզներուն հայրը։

Պատերազմը լրանալէն վեր աշխարհը նոր ազգերու գաղթի մը թատերաբեմն է։ Միլիոնաւոր մարդիկ կը ճամբորդեն երկրէ երկիր, նոր հայրենիք մը գտնելու։ Ցաճախ չունին ստացուածք եւ գրեթէ ոչ մէկ ատեն անցագիր։ Քաղաքական տարագիրներն են անոնք։ Հակապոլշեւիկներ միեւնոյն բախտը ունին ինչպէս աքսորուած համայնավարներ, իտալացի հակաֆաշականներ իրենց թըշուառութիւնը կը բաժնեն Հայերու հետ, որոնց արիւնալի տարագրութեան զարհուրանքը դեռ մինչ թարմ է մտքերու մէջ եւ ցարական սպաներու հետ, որոնք կայսերական Ռուսիոյ վերականգնումին կը սպասեն։ Տարագիրներ հազար տարբեր գաղափարներով, առելութեամբ լի իրենց քաղաքական հակառակորդներուն դէմ, պատրաստ առելութեան նախ իրարու մէջ, բոլորն ալ յարգանքով կը յիշեն Նանսէնի անունը, միակը որ կրցաւ զիրենք միացնել.

1921ին Նորվեկիացի մեծ բեւեռախոյզը Ազգաժողովին կողմէ տարագիրներու լիազօր տեսուչ անուանուեցաւ։ Այն ատեն ան ստեղծեց ռուս գաղթականներուն համար «Նանսէնեան գրասենեակը», միակ կազմակերպութիւնը որ հայրենազուրկներու եւ իրաւազուրկներու որոշ օգնութիւն մը կը ճարէր։ Այս գիւտնական թղթածրարները նիւթ կը պարունակեն հազար իրապաշտ վէպերու համար, որոնց բոլորն ալ կրնային նոյն անունը կրել.— «Յետպատերազմեան շրջան»։

ՀԱՅՄԱԹԼՈՍՆԵՐՈՒ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ժընեւի ծովափի տուներէն մէկուն երկրորդ յարկին մէջ, միակ քանի մը քայլ հեռու Ազգաժողովի հին շէնքէն, կը գտնուին Նանսէնեան հաստատութեան գրասենեակները։ Նա կեդրոնն է աստրեսօթը Նանսէնեան հիւպատոսական ներկայացուցչութիւններուն աշխարհի կարեւոր մայրաքաղաքներուն մէջ։ Այս տունը կամ տասներկու սենեակով բնակարանը այսպէս կոչուած կառավարական շէնքն է ազգի մը, Հայմաթլոսներու ազգին. 800 հազար ռուս տարագիրներ, 240,000 հայ տարագիրներ, 3000 ասորի տարագիրներ, 3000 Սաարի տարագիրներ ենթակայ են պաշտօնատան ու կըր-նան հոն դիմել, խորհուրդ հարցնելու իրենց նիւթական եւ իրաւական դըժուարին կացութեան համար։

Այս ցրուած միլիոնաւոր ազգութեան նախագահն է 1934էն ասդին Ֆոթթհոֆ Նանսէնի հայրենակիցը, վաթսուն երկու տարեկան Նորվեկիացին, Միքայէլ Հանսոն։ Ան իր կեանքը խաղաղութեան նուիրեց նման անծանօթ արհեստաւորի մը, որ յաջնեցուցէ բանակցութիւններով ծանր վէճեր հարթելու կ'օգնէ։ Իբր դատաւոր ուսմէնեւհանգարական հաշտաբար դատարանին, Պ. Հանսոն միջամտեց։ Անգամ էր հաշտարար մասնախումբին, Եգիպտոսի եւ Գերմանիոյ միջեւ, Շուէտի եւ Միացեալ Նահանգներու միջեւ, Շուէտի եւ Չիլիի միջեւ։ Անդամ էր Գերմանեւ-շուէտերէն-կան հաշտարար ատեանին որ կոչուեցաւ Ծերակի առեւանգումին խնդիրը պարզելու համար ու նաեւ հոս պատանալէն գիտնագիտական խօսումի մը առաջքը առաւ։ Ամէն բանէ առաջ սակայն Հանսոնի անունը կապուած պիտի մնայ այն սխրանքին որ իր պաշտպանեալները կուտան իրեն. «Հայմաթլոսներու հայրը»։

Իբրեւ հետեւր մարդասիրական եւ քաղաքական ընկերութիւններու Հանսոն Եւրոպայի մէջ ճամբորդեց, իր պաշտպանեալներուն վիճակը բարելաւելու համար։ Միջա նոր բաներ գտաւ Հայմաթլոսներու օգնութեան համար։ Հանսոնի մարդիկ ներկայացած են, որոնք վաթսուն անգամէ աւելի արտաքսուած են եւ տարիներէ ի վեր հալածական կեանք մը կը վարեն սահմանէ սահման փախչելով, որովհետեւ իրենց միակ մեղքն է անցագիր մը չունենալը։ Ան առաւ աշխարհական մը այցելութիւնը ընդունեց որ ընդամէնը աշխարհի տարբեր գաւառաներուն կողմէ 29 տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր իբրեւ թափառաշրջիկ։ Հանսոն եւ իր օգնականները կը միջնորդեն մասնաւոր կառավարութիւններու քով, կը խնդրեն, մարդասիրութեան կոչ կ'ուղղեն, եւ երբ այս բոլորը օգուտ չըներ, ի վերջոյ դատարան կը դիմեն։ Այսպէս, երկու ռուս երիտասարդներու համար Նորվեկիոյ կառավարութենէն Նանսէնեան անցագիրներ ձեռք կը բերեն, զանոնք Ճէնովայի նաւերու մէջ գետեղելով գաղտնի, ուրկէ ամիսներ վերջ ցամաք դարձան։ Երկու ճամբորդներուն նաւուն վրայ անցուցած ժամանակը նկատուեցաւ Նորվեկիոյ վրայ անցուցած, եւ կառավարութիւնը ալ չկրցաւ մերժել Հանսոնի պահանջը։

Նանսէնեան գրասենեակը օգնեց շատ մը Հայմաթլոսներու նիւթական բարելաւութեան։ Շատ մը բաճիկներ որ այսօր Փարիզի փողոցներէն կը սուրան, եւ իրենց սեփականատէրերը ռուս սպաներ կ'ապրեցնեն, Նանսէնեան գրասենեակի դրամով գնուած են։ Նանսէնի կենդանագրով նամականիշներ անհրաժեշտ գումարը հայթայթեցին, հայ, ասորիական եւ Սաարի փախստականներ անդաստանելու Հարաւային Ամերիկա։ Բազմաթիւ բնականներ որոնք Հայմաթլոսութեան քայքայիչ ազդեցութեան շնորհիւ կործանումի ենթակայ էին, փրկուեցան Հանսոնի եւ իր աշխատակիցներուն միջոցաւ։

Եւ, ո՞վ հեղինակութիւն, ճիշդ ... ջոցին, ուր գերմանեւռուսին ... պաղթի հեռեւանքով ազգեր... պաղթի մը բարձրացումը կը ... տեսուի, Ազգաժողովը կ'ուզէ ... Նանսէնեան գրասենեակը։ Դ. ... հուրդին հարիւրերորդ ժողով... միճի այս հարցին շուրջ, եւ ... իր ամբողջ անձնաւորութիւնը ... պիտի լծէ, որպէսզի բազմ... Հայմաթլոսներուն վերջին կառ... րենիքը, Նանսէնեան գրասե... չասնուի իրենցմէ։

ՌՈԲԷՐԹ ԳԱ...

(Գերմանական բնագր...)

*** Սկզբունքը, կ'ըսէ Ա. (Ռօգի), բեւեռները կը նմանի ... չափ զարնես անոնց գլխուն՝ ... ուելի կը հաստատուին։

*** Աշխարհի մէջ աղնուագոյ... ցումը այս է. «Ի՞նչ բարիք կ'... նել», կ'ըսէ Ֆրանքլին։

Իսկ Լէօն Թոլստոյ կ'ըսէ.— «Ազգորդները անոնք են միայն ... րոնք բարիք կը գործեն»։

ԿԻՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Նոր օրէնսգիրքը, փոխանակ արգիլելու՝ ինչպէս կը տրամադրէր Մէջլիսը, անորոշ Թողուց ամուսնութեան հարցը, այնպէս որ առաջին անգամ ըլլալով՝ Պոլսոյ մէջ, 1927 ապրիլին կատարուեցաւ Թուրք աղջկան մը ամուսնութիւնը իտալացի ճարտարագէտի մը հետ: Ասիկա տեսակ մը գայթակղութիւն առթեց: Իսլամ այրերու եւ ոչ-իսլամ կիներու միջեւ կատարուած ամուսնութիւնները հազուադէպ չէին, որովհետեւ ընտանիքին մէջ կինը զանցառելի տարր մը համարուելով՝ անոր կրօնքը արգելք չէր կազմեր, բայց հակառակը ոչ իսկ կարելի էր, Թուրքին համար, միւսը անցընել, որովհետեւ Թուրքը կ'ընդունէր մըսուլման որ կրօնակից Թրքուհին անոր պատկիլ կեանքի մը ծոցը: Քիչ պատահած են հազուադէպ օրինակներ, բայց առկային ժամանակ պէտք է որ բարքերու բարեշրջումը կատարուի եւ բնական համարուի:

Քաղաքացիական պարտականութիւններու տեսակէտով, Թրքուհին Թաղապետական ընտրութեանց մէջ, նախ ընտրելու, յետոյ ընտրուելու իրաւունք ստացաւ, 5 դեկտեմբեր 1934ի միակ օրէնքով իրաւունք ստացաւ մասնակցելու օրէնսդրական ընտրութեանց, կարելիութիւնն ունենալով նոյնիսկ երեսփոխան ընտրուելու: Այսպէս քանի մը կիներ Ազգ. Ժողով մտան իբրեւ անդամ, առանց սակայն մինչեւ նախարարութեան բարձրանալու:

Քսէյլահանձ կիներու միջազգային համաժողովին, որ տեղի ունեցաւ Պոլսոյ մէջ 1935ի ամրան, Թուրք կառավարութեան քաղաքացուհիները իրենց սեռակիցներուն, մասնաւորապէս այլ երկիրներու իսլամ կիներու առջեւ պարզեցին այն հսկայ առաւելութիւնները, զորս նոր վարչաձեւը շնորհած էր իրենց: Բայց անմիջապէս վերջը, «Քասըն Պիրլիկի»ն ինքզինք կը լուծէր՝ յայտարարելով որ իրագործուած են իրենց բոլոր նպատակները եւ այլեւս որ եւ է պահանջ չունին:

Արդարեւ, կիներու կատարեալ յառաջդիմութիւնը կախում ունի այլեւս միայն իրենցմէ, կառավարութիւնը ամէն դիւրութիւն կուտայ իրենց՝ որպէսզի հաւասարէ հաւասար կանգնին ամէն գետնի վրայ, այրերուն հետ: Համալսարանները լեցուած են ուսանողուհիներով, բացուեցան դպրոցներ տնտեսագիտութեան եւ առանձին արհեստներու համար, նոյնիսկ դասընթացքներ՝ կիսազինուորական մարզանքներու համար, երիտասարդ Թրքուհիներուն սորվեցնելու նպատակով զէնք գործածել հին մարտիկներու նման: Այսպէս իր փնտռած կեանքն է որ կ'ապրի Թուրք կինը, որ հիմա իր ինքնաշարժը կը վարէ, համալսարան կը յաճախէ, ամէնէն պչրուն պարահանդէսները կը մտնէ, ծովափները կ'երթայ, ուր իր ծովազգեստները, այնքան համարձակօրէն բաց որքան վայելուչ, ետ չեն մնար Տովիլի կամ Ժուան-լէ-Փէնի կիսամերկ, գեղանի ծովազնացներուն հագածէն: Գրասենեակի պաշտօնեայ կամ վաճառատան սպասարկու, աշխատանքներ որ արգիլուած էին իրեն՝ հարեմական կեանքին մէջ, Թրքուհին գիտէ նաեւ երեւալ պարագաներու բարձրութեան վրայ:

Իբրեւ յատկանշական տիպարներ այս փայլուն բարեշրջումէն, վայել է որ ներկայացնենք երկու երիտասարդ կիներ, որոնք, իւրաքանչիւրը իր մասնագիտութեան մէջ, եթէ կարելի է այսպէս ըսել, Թրքական Ֆէմինիզմին պարծանքը կը կազմեն, — Տիկին Աֆէթ եւ Օր. Սապիհա Կէօքչէն:

Տիկին Աֆէթ փոխ-նախագահուհին է Թուրք պատմութեան ընկերութեան, որուն երկրորդ համագումարը (առաջինը տեղի ունեցած էր 1932ին, ընկերութեան կազմութենէն անմիջապէս վերջ) տեղի ունեցաւ անցեալ Սեպտեմբերին, Տոլմա-Պաղչէի մէջ, ուր պալատն է՝ Հանրապետութեան նախագահին: Այս համագումարը, որով միաժամանակ կը բացուէր Թուրքիոյ պատմութեան ցուցահանդէսը, հետաքրքրական մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէր, — կը մասնակցէին հռչակաւոր գիտնականներ, աշխարհի բոլոր կողմերէն: Ֆրանսան կը ներկայացնէին փրոֆ. Մասինեոն, Գրէօյ, Վալուա: Իսկ Տիկին Աֆէթ միակ կինն էր բոլոր այդ գիտնականներուն մէջ, ուր եկած էր նաեւ Աթաթիւրք ունկնդրելու: Տիկինը կարդաց երկար եւ կարեւոր զեկոյց մը, փաստաթուղթերով ճոխացուած, օսմանեան պատմութեան յատկանշական հարցերուն մասին: Բոլոր այս այնւոր գիտնականներուն մէջ, այս շնորհալի կինը, երբ ծանրօրէն կը պարզէր իր երկրին պատմութիւնը՝ ցոյց տալով շատ հետաքրքրական անցեալ մը, ինքզինք այնքան դիւրեկան կը դնար, որքան սալոնի մը մէջ խօսակցութեան ընթացքին:

Սապիհա Կէօքչէն, որ որդեգիր աղջիկն է Աթաթիւրքի, առաջնակարգ օդաչու մըն է: Առաջին Թրքուհին է որ օդանաւորդի վկայագիր ստացաւ, բայց ինչ որ մասնաւորապէս յատկանշական է՝ ան էր որ վերջերս գործօն մասնակցութիւն ցոյց տուաւ զինուորական գործողութիւններու, արժանանալով Թրքական օդանաւորդութեան ադամանդեայ մեծ շքանշանին: 1937ի մայիս-յունիս ամիսներուն, խռովութիւն ծագած ըլլալով Թունճելիի մէջ (Տէրսիմ), քրտական քանի մը հորդաներու գրգռութեամբ, Սապիհա Կէօքչէն մտաւ զինուորական օդանաւորդութեան մէջ, մասնակցելու համար զսպումի գործողութեան, որ այնքան շուտ վերջացաւ: Սապիհա Կէօքչէն չգոհացաւ քանի մը ռմբակոծական հետազօտութիւններով, այլ նոյնիսկ չվարանեցաւ մօտէն Թռչիլ եւ գնդացիրով կրակել ապստամբներու դիրքերը, մինչեւ իրենց ապաստանած որջերուն մէջ, առանց վախնալու տեղացող գնդակներէն: Թրքական օդանաւային դպրոցը, «Թիւրք ուշուշ», որ այժմ երեքհարիւրյիսուն ուսանող ունի, իր մէջ կը հաշուէ աւելի քան երեսուն աղջիկներ, որոնք այնքան եռանդուն են, եւ իրենց պանծալի մրցակիցին հետեւելու ցանկութեամբ կը վառին:

Եթէ աւելցնենք որ գեղեցկութեան համաշխարհային Թագուհիներու վերջին ընտրութեանց մէջ, Թագուհի ընտրուեցաւ անգամ մը «Օր. Թուրքիան», Քէրիման Հալիս, որ արհամարհելով ամէն սին փառք եւ հռչակ, ամուսնացաւ եւ այսօր երջանիկ մայր մը դարձած է, ուրիշ բան չի մնար ըսել եթէ ոչ գովաբանել Թուրք կիները, որոնք գիտցան, կարճ ատենէն, յառաջանալ ամէն ասպարէզի մէջ եւ բարձրանալ նախանձելի դիրքերու: Այն բոլոր հրաշալի արդիւնքներուն մէջ, զորս Աթաթիւրք կրցաւ ստանալ իր երկիրը արդիականացնելու ճամբով, Թուրք կնոջ կացութեան բարեշրջումը կը կազմէ ապահովաբար մէկը այն փայլուն յաղթանակներէն, զորս այս անպարտ կորովով օժտուած մարդը շահեցաւ:

ԼՈՒԻ ԹԷՎԻԹԷԼ

...սոսպակներով բեռնաւորուած կը դիմեն Փոլիկոնի լայնատարած մարգագետինը, կամ Թօնի ափունքը, պլաժները լողանալու համար: Հայ ժամիկները իրենց Թեւերով ափունքներու մէջ կը տեղեն, եւ երբեմն փռուած պլաժերին մէջ կը մտնեն, զայն դարձնելու եւ չորցնելու համար, զարմանք պատճառելով տեղացիներուն: Հոգեւոր մխիթարութեան համար կան քահանայ մը, պատուելի մը, վարդապետ մը, ինչպէս նաեւ ռուհճիներու քարոզիչ մը: Տօնախմբութիւններուն, մարզէ ընող մեր հայրենակիցներուն Թիւը անկարելի է հաշուել: Մեծ մասը կը զբաղի կերպասի, մետաքսեղէնի, զուլպայի, կօշիկի, գորգերի եւայլ առեւտուրով: Ունինք բաւական Թիւով անգործներ որոնք կանոնաւոր նպաստ կը ստանան: Վերջապէս ունինք երիտասարդութիւն մը եւս, որ կը մեծնայ օտարոտիներու մէջ, առանց որ եւ է ազգային հետաքրքրութեան: Պոլսոյ եւ Փարիզ — այս է իրենց մտահոգութեան գլխաւոր առարկան: Աւելի քան 30 հայրենակիցներ տէր են սեփական ինքնաշարժի, մեծ մասով առեւտուրի համար: Կայ նաեւ հայկական բաղնիք մը, ինչպէս եւ բժիշկ մը, Գ. Սարգիսեան:

Տ. ՍԵՒԱՆ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ԱՆԻԷՌ.— Շաբաթ գիշեր Տ. Կ. Խաչի Անիէռ-Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղը Թատերական երեկոյթ մը սարքած էր ընկերվարականներու սրահին մէջ: Սրահը կանուխէն լեցուած էր, այնպէս որ ժամը 8.30ին տեղ ճգելու տեղ չկար (մօտ 400 հոգի, մինչ՝ ընդունակ հազիւ 300 հոգի կ'առնէ): Շատերը ոտքի վրայ մնացին մինչեւ վերջ, իսկ ուրիշներ ալ ետ դարձան, տեղ չգտնելով:

Հանդէսին բացումը կատարեց Բժ. Ե. Փափազեան, բացատրելով Կապոյտ Խաչի դերը գաղութին մէջ: Այս սաթիւ ներքողեց խաչուհիներու մտաջան գործունէութիւնը եւ կոչ ըրաւ անխտիր բոլորուիլ այս կազմակերպութեան շուրջ: «Տր. Կ. Խաչը օգնութեան կը հասնի իր կարողութեան չափով անխտիր ուր որ կարօտութիւն կը զգացուի: Կ. Խաչը ունի աւելի ծանր պարտականութիւն մը եւս—կրկնապատկել իր ջանքերը օտարացման, ուծացման վտանգին դէմ: Ով որ իբրեւ Հայ կը մտածէ, Թող պայ բոլորուի Կ. Խաչին շուրջ, իր համեստ բաժինը բերէ: Պատիւ հայ կնոջ, պատիւ Կ. Խաչին բարձր ու խորհուրդ, արժանի մեր զուրգուրանքին»:

Յետոյ սկսաւ Թատերական մասը, «Ղարաղաշի Մելիքներու» ներկայացումով: Թատերախումբը յատկապէս հրաւիրուած էր Ալֆորվիլէն: Հանդիսականները լարուած ուշադրութեամբ հետեւեցան ներկայացման որ տեւեց մօտ երկու ժամ: Ալֆորվիլի այս համեստ տղաքը եւ օրիորդները արժանի են գաղութին գնահատանքին: Ամէնքն ալ յաջող էին իրենց դերերուն մէջ: Միջնարարին Թէյի սպաս մը աճուրդի դրուելով տասը վայրկեանի մէջ 520 ֆրանք գոյացաւ: Աճուրդը շահեցաւ Գ. Գէորգեան:

Թատերական բաժինը լրացաւ ուշ ատեն, այնպէս որ հարկ եղաւ գեղարուեստական բաժինը կրճատել եւ փակել Օր. Մ. Գալեանի «Իմ հայրենիք»ով:

Կէս գիշերէն վերջ գեղեցիկ ժողի մը ընկերակցութեամբ սկսաւ պարահանդէսը, տեւելով մինչեւ առաւօտեան ժամը 6: Երգ, պար, կերուխում, — մթնոլորտ այնքան խանդավառ էր որ դժուար եղաւ առտուն սրահէն բաժնուիլ:

Այրիք Խաչուհիներ, մենք գիտենք որ ծանր է ձեր պարտականութիւնը, սակայն դուք ձեր երկաթէ կամքով պիտի յաղթէք ամէն դժուարութեան:

Կ'իմանամ որ այս հանդէսէն մօտ 2000 ֆրանք զուտ շահ մը գոյացած է:

Դիտողութիւն մը, փափաքելի է որ Կ. Խաչի վարչութիւնը այսպիսի հանդէսներու համար ընտրէ աւելի ընդարձակ սրահ մը, առնուազն 800 հոգի տեղաւորելու համար: Անցեալ տարի ալ այսպէս եղաւ: Իրենք շատ լաւ գիտեն որ գաղութիս մէջ ամէնէն սիրուած եւ ժողովուրդի սրտին մօտիկ միութիւնը Կապոյտ Խաչն է:

Արաքս

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽԱՂԱՂ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ

ԹԱՐԲ.— Սիրելի Յառաջ,— Այս գիւղաքաղաքը կը գտնուի Լիոնի հարաւ-արեւմտեան կողմը, Ռօնի գետին վրայ: Ունի 12 հազարի մօտ բնակչութիւն: Կլիման վատառողջ է գիւղին պատճառաւ: Նշանաւոր է իր հիւսուածեղէնի գործարաններով, որու համար կոչուած է «Սիթէ տը Մուսլին»:

Մեր հայրենակիցներուն Թիւն է մօտ 100, բոլորն ալ համերաշխ իրարու մէջ եւ տեղացիներու հետ: Անգործներ գրեթէ չունինք: Ցաւալի է որ գաղութը զրկուած է քաղաքական եւ ազգային հաւաքոյթներէ:

Մեզի համար անակնկալ մը եղաւ հայ հռոմէականներու կաթողիկոս-պատրիարք Աղաճանեան սրբ.ի այցելութիւնը: Յունուար 31ին, երկուշաբթի իրիկուան ժամը 4ին հակառակ գործի օր ըլլալուն բացակայ հայ չկար: Կաթողիկոս-պատրիարքը մնաց միայն երկու ժամ եւ մեզ մխիթարեց իր հայրենաբաղձ խօսքերով: Նախ խօսեցաւ ֆրանսերէն, յետոյ հայերէն: Յորդորեց որ չմոռնանք մեր լեզուն եւ կրօնքը, մնանք մինչեւ քաջ Հայեր մեր նախնիքներուն նման: Յանձնարարեց մեր մեծաքանչ լեզուն սորվեցնել մեր պզտիկներուն, եւ վերջացուց հետեւեալ խօսքերով.— Աղօթենք որ օր մը մեր հայրենիքի մէջ իրար տեսնելու արժանի ըլլանք:

Տեղական Թերթերը գովասանքով խօսեցան կաթողիկոսին մասին:

Տիգրանուհի Յովսէփեան

ՈՒԹ ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐՈՒՆ «ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ» ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ (1937 ԴԵԿՏ. 25—28)

— Ինչպէ՞ս առել: Ես գիտէի, որ գոյութիւն ունի կազմակերպութիւն, կատարում էին այդ կազմակերպութեան անդամներ՝ Ծահնազարեանի եւ Խոահակեանի յանձնարարութիւնները, որոնց վնասարարական բնոյթն ինձ յայտնի էր եւ այլքանը:

ՆԱԽԱԳԱՀ.— Բայց դա արդէն նշանակում է մասնակից լինել հակայեղափոխական վնասարարական կազմակերպութեանը:

ՄԵՂԱԴՐԵԱԼ.— Այո

Հարցաքննութեան ընթացքում մէկը միւսի հետեւից բացւում են այս սրիկայի հակայեղափոխական վնասարարական աշխատանքի փաստերը: Առաջադրանք ստանալով հակայեղափոխական, աջ-տրոցկիստական, նացիոնալիստական-դաշնակներ՝ Ենգիբարեանից, Ծահնազարեանից եւ Խոահակեանից, սա 1935 Թուին, անասնաբուծութեան պետական պլանը անգիրն ուղարկելուց յետոյ, ի հակակշիռ պետական պլանի, կազմում է անասնաբուծութեան զարգացման Հողժողկոմատի ներքին պլանը մաքսիմալ բարձր ցուցանիշներով, որը եւ ուղարկւում է շրջանները: Այդ պլանը մեծ դժգոհութիւն առաջացրեց կոլտնտեսութիւններում եւ մենատնտեսների մէջ, որովհետեւ տնտեսութեան համար ոչ պիտանի անասունների մաքսիմալ պահպանումը, որին հետապնդում էր այդ պլանը, առաջ բերեց եկամուտների նուազում: 1936 Թւին եւս, երբ Ենգիբարեանն իր ձեռքում էր կենտրոնացրել անասնաբուծութեան պլանաւորումը, Շաւարշ Տէր-Աւագեանը հանդէս գալով որպէս մասնագէտ, մասնակցում էր այն վնասարարական առաջադրանքների կազմելուն, որոնք ապակողմնորոշում էին անասնաբուծութեան զարգացման խնդիրները:

Յետագայ հարցաքննութեան ընթացքում բացայայտւում են վնասարարութեան նորանոր փաստեր: Անասնաբուծութեան պլանը կազմուած էր այնպէս, որ գիւղի սոցիալիստական տնտեսութեանը հարուածներ հասնեն մի քանի կողմից: Սեւանի շրջանում պահւում էին շրջանի համար ոչ պիտանի ցուլիկներ (մօտ 200 գլուխ), որոնք հսկայական ծախս էին նստում կոլտնտեսութիւններին, ստիպում էին ահագին կեր, եւ այդ արւում էր իբր Թէ անասունների գլխաքանակը չնուազեցնելու համար, մինչդեռ ուրիշ շրջաններում մեծ քանակութեամբ անասունների վաճառք էր կազմակերպւում: Շատ շրջաններ (Հոկտեմբերեան, Ապարան, Ազիզբեկով, Աշտարակ եւայլն) անասնաբուծութեան պետական պլանը 1936 Թւին ստացան միայն օգոստոսին: Վնասարարութիւնը գնում էր նաեւ մետիսացիայի ուղղութեամբ: Ազնուացեղ անասունները (ինչպէս օրինակ սեմենտալ ցեղի կովերը) վարկաբեկւում էին եւ «գիտականօրէն» հիմնաւորւում էր այն վնասակար տեսակէտը, Թէ իբրեւ տեղական անասունների ցեղն ազնուացնելու կարիք չկայ: 1936 Թւին ձախողեց ոչխարների արհեստական բեղմնաւորման գործը: Սիսիանում, Թալինում եւայլ շրջաններում խոյերը բեղմնաւորման կամպանիայի հէնց սկզբից զուգը եկան շարքից, որովհետեւ նրանց խնամքը վնասարարութեամբ էր կազմակերպուած. Որոշ կոլտնտեսութիւններում ոչխարների արհեստական սերմնաւորումը միայն 15 — 20 տոկոսի արդիւնք տուեց, իսկ ամբողջ հանրապետութեան մէջ — հազիւ 50 տոկոսի:

Պատասխանելով դատարանի նախագահի այն հարցին, Թէ այդ վնասարարութիւնների մէջ կոնկրէտ ինչո՞վ է արտայայտուել իր — մեղադրեալ Տէր Աւագեանի մասնակցութիւնը, մեղադրեալը պատասխանեց.

— Ես երկու տարի շարունակ Հայաստանի գիւղատնտեսութեան մէջ, անասնաբուծութեան վնասարարական պլանաւորման միջոցով կատարել եմ քայքայիչ աշխատանք:

ՆԱԽԱԳԱՀ.— Ո՞րն էր ձեր այդ աշխատանքի նպատակը:

ՄԵՂԱԴՐԵԱԼ.— Հայաստանի գիւղատնտեսութեան զարգացման բնագաւառում կուսակցութեան եւ Խորհրդային իշխանութեան քաղաքականութեան դէմ մեր կազմակերպութեան եւ իմ պայքարի նպատակն էր տապալել գիւղատնտեսութիւնը եւ դրանով ապացուցել աշխատաւորներին, Թէ Խորհրդային իշխանութեան գոյութեան պայմաններում գիւղատնտեսութիւնը չի կարող զարգանալ, հետեւապէս անհրաժեշտ է պայքար մղել Խորհրդային իշխանութիւնը տապալելու համար եւ Հայաստանում բուրժուական-կապիտալիստական կարգերը վերահաստատել:

ՆԱԽԱԳԱՀ.— Խորհրդային իշխանութեան նկատմամբ ձեր ունեցած թշնամական-հակայեղափոխական տրամադրութիւնները ե՞րբ ձեւակերպուեցին:

ՄԵՂԱԴՐԵԱԼ.— Այդ տրամադրութիւններն իմ մէջ կային դեռ 1920 Թուականից, բայց դրանք առանձնապէս ձեւակերպուեցին սկսած 1929 Թւից, երբ ես աշխատանքի անցայ Հողժողկոմատում: Ինձ յայտնի դարձան այն ժամանակւայ Հողժողկոմ Արամայիս Երզնկեանի նացիոնալիստական հակայեղափոխական տրամադրութիւններն, առհասարակ, եւ մասնաւորապէս այն, որ արօտների օգտագործման պատրուակով նա փորձում էր Հայաստանի սահմաններից հեռացնել հարեւան հանրապետութիւններից եկող քոչւորներին: Ես համակրում էի այդ տրամադրութիւնները: Յետագայ տարիներին, գործելով հակայեղափոխական — վնասարարական կազմակերպութեան անդամների մթնոլորտում, ես յանձինս նրանց, տեսնում էի իմ նացիոնալիստական հայեացքների պաշտպաններին եւ ես միացայ նրանց:

ԴԱՏԱԽԱԶ.— Ձեւակերպեցէք հակայեղափոխական, աջ-տրոցկիստական, նացիոնալիստական-Դաշնակցական վնասարարական կազմակերպութեանը ձեր պատկանելու պատճառները:

ՄԵՂԱԴՐԵԱԼ.— Դրանք իմ հայեացքներն են:

ԴԱՏԱԽԱԶ.— Ո՞վ է ձեր եղբայրը եւ ո՞րտեղ է գտնւում:

ՄԵՂԱԴՐԵԱԼ.— Նա Դաշնակցական է եւ կալանաւորուած:

(Շար.)

(6)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (124)

Խ Ե Ն Թ Ը

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

— «Դրանք ո՞րտեղ ես կարդացել», — հարցրեց տանտէրը զարմանալով, որ իր տան պատմութիւնը մանրամասն կերպով յայտնի էր հիւրին:

— «Ես չեմ կարդացել, այլ իմ աչքերով եմ տեսել, — պատասխանեց Վարդանը — այդ բոլորը կատարուեցաւ այն ժամանակ, երբ Քրդերը ոչնչացրին այդ գիւղը, ոչնչացրին եւ ամբողջ Ալաշկերտի գաւառը»:

— «Իսկ այդ մօտ երկու հարիւր տարուայ անցք է: Իսկ դուք ինձ բաւական երիտասարդ էք երեւում, դուք Մաթուսաղայի տարիքը չունէք, որ կարողանայիք ձեր աչքերով տեսնել», պատասխանեց տան տէրը բարեկամ ժպիտով:

Վարդանը ոչինչ չգտաւ պատասխանելու, նրան էլ այնպէս էր Թւում, որ այդ անցքերի վրայից դարեր էին սահել:

Սենեակի լուսամուտներից, որ նստած էր Վարդանը, շրջապատուած իր հիւրընկալի ուրախ ընտանիքով, երեւում էր կանաչազարդ հովիտը, որ վերջանում էր գեղեցիկ լեռներով: Լեռները պատած էին խիտ անտառներով, եւ հսկայ ծառերը միախառնուելով երկնքի պարզ կապուտակութեան հետ, ստեղծում էին մի սքանչելի պատկեր: Վաղորդեան արեգակը Թափել էր այնտեղ իր ոսկեղէն ճառագայթները, եւ նրա լոյսով, արծաթէ օձերի նման, պտոյտ առնելով ու շողշողալով, վազում էին զանազան գետեր, եւ ճեղքելով անց էին կենում հովիտի հարթութեան միջից: Վարդանը չէր կարողանում աչքերը հեռացնել այդ հրաշալի տեսարանից: Վայրենի եւ անմշակ բնութիւնը մարդու աշխատասէր ձեռքերի տակ այնպիսի գեղեցիկ կերպարանք էր ստացել, որպէս կառէի կարող պատկերահանի հրաշակերտ վրձինի տակ:

— «Դուք խօսում էիք Քրդերի եւ Թուրքերի տխուր ժամանակներից, — շարունակեց տան տէրը մի առանձին ուրախութեամբ: — Բայց այն ժամանակներից յետոյ շատ բաներ փոխուեցան: Տեսնո՞ւմ էք այդ սքանչելի լեռները. մի եւ կէս դար առաջ դրանք բոլորովին մերկ էին, մի փոքրիկ Թուփ անգամ չկար այդ սարերի վրայ: Այն ժամանակ բարբարոսների ձեռքը, որպէս անգթաբար կոտորում էին մարդկանց, այնպէս էլ անխնայ կոտորում էին ծառերին: Բոլորը բւացուած էր. ժողովուրդը վառելիքի համար գործ էր ածում աթարը, իսկ շինուածքի համար փայտ չկար. այդ պատճառով ստիպուած էին բնակուել գետնափոր խրճիթի մէջ: Բայց երբ ուիրեցին խաղաղութեան ժամանակները, որովհետեւ աւերակ գիւղերը լցուեցան բնակիչների բազմութեամբ, իսկ մեր լեռները ծածկուեցան անտառներով: Այդ բոլորը պարտական է գիւղացիների աշխատասէր ձեռքով: Տեսնո՞ւմ էք այդ կանաչազարդ հովիտը, առաջ նա մի ցամաք եւ անջուր անապատ էր, մի փոքրիկ գետ միայն ունէր, որ բոլորովին ցամաքում էր ամառնային տօթերից: Իսկ այն օրից, երբ անտառները աճեցին, մեր հովիտը ստացաւ ջրի առատութիւն: Այժմ նա մեր գաւառի պտղաբեր եւ արգաւանդ երկրներից մէկն է: Այո, շա՜տ բաներ փոխուեցան… Առաջ այստեղ ճանապարհներ անգամ չկային, իսկ այժմ ամէն տեղ կը տեսնէք հոյակապ նման հարթ ճանապարհներ, որ միացնում են մեր երկրի բոլոր քաղաքները. եւ այդ ճանապարհների վրայ սլանում են կառքեր, որ տարւում են ոչ Թէ անասունների ուժով, այլ շոգու զօրութեամբ: Մեր երկրի արդիւնաբերութիւնները մենք վաճառահանում ենք հազարաւոր մղոններ հեռու եւ փոխարէնը ստանում ենք՝ ինչ որ մեզ պէտք է»:

Վարդանը զարմացած լսում էր այդ բոլորը, բայց երբ նրա աչքը ընկաւ գեղեցիկ Լալայի երեսին, յայտնի չէ Թէ ինչո՞ւ, նրա խելքին եկաւ հարցնել, Թէ ո՞րտեղ է սովորել օրիորդը:

— «Մի շաբաթ հազիւ կը լինի, նա աւարտեց Նոր-Վաղարշակերտի ճեմարանում, իսկ այժմ պատրաստւում է համալսարան մտնել բժշկութիւն սովորելու: Առողջութիւնը Թոյլ է, եւ կը ցանկանայի, որ մի քանի ամիս անցկացնէր գիւղում, բայց նրան ոչնչով չես կարող համոզել»:

— «Իսկ քանի՞ որդի ունէք դուք»:

— «Մեր տունը միշտ բազմածին է եղել, մեր նախապապ Խաչօի ընտանիքը բաղկանում էր աւելի քան յիսուն հոգուց, իսկ ես միայն հինգ զաւակներ ունեմ: Լալան միակ աղջիկ զաւակս է. մնացած չորսը տղամարդիկ են»:

— «Ինչո՞վ են պարապւում»:

— «Մէկը անտառապահ է մի եւ նոյն անտառների, որ տեսնում էք, մէկը պրոֆէսոր է Կարինի համալսարանում, երրորդը գնդապետ է Վանի զօրաբաժնի մէջ, իսկ չորրորդը դեռ սովորում է Նոր-Բագրեւանդի գիւղատնտեսական ուսումնարանում»:

Վարդանին անծանօթ երեւցաւ քաղաքի անունը եւ հարցրեց.

— «Այս կողմերում ես չեմ յիշում մի այս անունով քաղաք»:

— «Դա հին Բայազէդն է, այժմ այս անունն է կրում: Մեր քաղաքներից, գիւղերից եւ գետերից շատերը փոխել են իրանց անունները, մի քանիսը իրանց վաղեմի պատմական անուններն են կրում, իսկ մի քանիսը նոր անուններ են ստացել»:

Տան տէրը կրկին ձեռքն առեց լրագրի Թերթը եւ կարդում էր մի յօդուած, որ ինչպէս երեւում էր, սաստիկ անհանգստացնում էր նրան: Վարդանը հետաքրքրութիւնից շարժուած հարցրեց.

— «Ի՞նչ նորութիւն կայ»:

— «Առանձին ոչինչ… Էգուց քաղաքում պիտի գումարուի երեսփոխանական ընդհանուր ժողով… մի քանի վիճելի հարցեր պէտք է քննութեան ենթարկուեն… չգիտեմ, ինչո՞վ կը վերջանայ… կուսակցութիւնները սաստիկ յուզուած են երեւում…»

— «Դո՞ւք եւս կը լինէք այնտեղ»:

— «Չեմ կարող չլինել»:

Խօսակցութիւնից երեւաց, որ Վարդանի հիւրընկալը, այդ հովիտի գիւղացիներից ընտրուած, երեսփոխան էր:

Նախաճաշիկը արդէն վերջացել էր. Վարդանը վեր կացաւ, եւ շնորհակալութիւն յայտնելով, կամենում էր հեռանալ:

(Շար.)

ՐԱՖՖԻ

Իտալիոյ դժուարութիւնները Եթովպիոյ մէջ

Իտալական կայսրութեան երկրորդ տարեդարձը պիտի տօնուի յառաջիկայ մայիսին։ Այս առթիւ անգլիական թերթերը դիտել կուտան թէ մեծ դժուարութիւններ կը ներկայացնէ երկրին ճարտարագործական վերակազմութիւնը։ Իտալացի գործարանատէրներ մինչեւ հիմա չահու դրած են 5 միլիոն անգլ. ոսկի, ինչ որ անբաւական է։ Կառավարութիւնը դրամ չի յատկացներ այս կարգի գործերու։ Շատ մը Իտալացիներ կը վերադառնան։ Գաղթականներու տեղաւորման ծրագիրն ալ մեծագումար դրամ կը պահանջէ։ Կառավարութիւնը 15.000 արտավար հող տրամադրած է բարեբեր շրջանի մը մէջ, գաղթականներու տեղաւորման եւ հողագործութեան համար։ Ցառաջիկային իւրաքանչիւրը 150 արտավար տարածութեամբ ագարակներու պիտի վերածուի այս գետինը։ Մէկ արտավարին գինն է 3 անգլ. ոսկի։ Փայտաշէն խրճիթ մը երկու սենեակով եւ մէկ խոհանոցով կ'արժէ նուազագոյն 350 ոսկի, միայն շինանիւթերը հաշուելով (?)։ Մէկ խորանարդ մեթր ատաղձին գինն է 6 անգլ. ոսկի։ Կրաշիւը, եթէ Նափոլիէն կամ Մեսինայէն փոխադրուի, ճիշդ Իտալիոյ կրկնապատիկը կ'արժէ։ Նոյնքան սուղ են ուրիշ ապրանքներ, ալիւրէն մինչեւ հաւկիթն ու միսը

Միւս կողմէ, կը հաւաստեն թէ իտալական տիրապետութիւնը ամէնէն ամուր հաստատուած է Ասմարա-Ադիսապեպի, Հարրարի, Տիրէտավայի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ, իւրաքանչիւրը 50 մղոն տարածութեան մը վրայ։ Երկրի միւս մասերուն մէջ հաղորդակցութեան դժուարութիւնները մեծ դիւրութիւններ կ'ընծայեն բնիկ ցեղապետներուն, ըմբոստական շարժումներու համար։ Հինգ միլիոն բնիկները իրենց ունեցած զէնքերուն հազիւ մէկ երրորդը յանձնած են։

Կարմիր նաւատորմին զօրացումը

« Իզվեստիա », Մոսկուայի կառավարական պաշտօնաթերթը, ընդարձակ յօդուածի մը մէջ ուսումնասիրելով ժամանակակից տորմիղները, անհրաժեշտ կը գտնէ որ Խ. Միութիւնը զօրաւոր նաւատորմիղ մը ունենայ բաց ծովերու համար։ Ցօդուածագիրն է ծովային գործավարը, Սմիրնով, որ կարգ մը մանրամասնութիւններ կը հաղորդէ խորհրդային տորմիղի մասին։ Կարմիր տորմիղին առաջնակարգ մարտանաւերը շինուած են 1914 — 1915ին, բայց օժտուած են արդիական յարմարութիւններով։ Ծովային ամրացեալ շրջաններու տարածութիւնը հինգ անգամ աւելցած է վերջին տարիներու ընթացքին։ Այդ շրջանները պաշտպանուած են խոշոր թնդանօթներով եւ շարժուն մարտկոցներով։ Ծովեզերեայ ոպառազինութիւնները աւելցած են մէկուկէս անգամ։ Այժմ պայքար մը բացուած է, մեծ եւ զօրաւոր տորմիղի մը կառուցման համար։ Մամուլը կը ջանայ ժողովուրդը վարժեցնել ծովային գործերու եւ կը փառաբանէ խորհրդային նաւաստիներուն հերոսութիւնը։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԱՐԺԱՎԱՐ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ իր կառքին մէջ, Անժէի կողմը։ Գնդակը զարնուած էր ուղղակի ծոծրակէն։ Դիակին վրայ գտնուեցաւ 650 ֆրանք, ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ սպանութեան պատճառը գողութիւնը չէ։ Կառքին մէջ խուզարկութիւն մը կատարուելով, երեւան հանուեցաւ հետեւեալ երկտողը, ուղղուած՝ Նանթի նահանգապետին,— « Գաղտնի Կոմիտէն պիտի մաքրել մատնիչները։ Թող ասիկա դաս մը ըլլայ »։ Ստորագրութեան տեղ դրուած էր թիւ մը, 120։ Հակառակ այս խորհրդաւոր թուղթին, կը կարծուի թէ սպանութիւնը կապ չունի գաղտնի կոմիտէին հետ եւ ոճրագործը ուզած է մոլորեցնել դատական իշխանութիւնը։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ պատերազմական նախարարին հրաժարման լուրը կը հաստատուի, իբրեւ հետեւանք ներքին տագնապի մը որուն մէկ մասն է մարաջախտ Պլոմպերկի ամուսնութիւնը իր 29 տարեկան քարտուղարին հետ (ինք 59 տարեկան է)։ Կ'ըսուի թէ պատերազմական նախարարութիւնը առժամապէս պիտի առանձնէ Հիթլէր ինք։

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՋՐՕԴԱՆԱՒ ՄԸ, որ դեռ նոր շահած էր հեռաւորութեան մրցանիշը, 7100 քիլոմեթր թռիչք մը կատարելով Ներոպայէն Պրազիլիա, բանկելով ոչնչացաւ հարաւային Ատլանտեանի մէջ։ Միայն բուն օդաչուն՝ Սթօփանի ազատեցաւ։

ԲՈՒԹՆ ՓՈԹՈՐԻԿ ՄԸ պայթեցաւ Մարսէյլի նաւահանգիստին վրայ, խանգարելով չոգենաւային քաղորդակցութիւնները։

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՆՈՐ ԿԱՆՈՆԱԳՐԻՆ քննութեան առթիւ, երեսփ. ժողովի աշխատանքի յանձնախումբին առջեւ հրաւիրուեցաւ նաեւ Գործատիրական Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը, Պ. Ժիննու, որ շատ կարեւոր վերապահումներ յայտնեց։ Ձախակողմեան թերթերը կ'ըսեն թէ գործատիրական դաշնակցութիւնը կ'ուզէ վիժեցնել կանոնագիրը։

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ« ԷՐԻՔՍԸՆ, որ ինքզինքը Տէթէրոնինգի քոյրը ներկայացնելով մեծագումար դրամ կը շորթէր եւ որ 12 դատապարտութիւն կրած է, ձերբակալուեցաւ առջի օր։ Վերջերս փառաւոր շէնք մը գնած էր 800.000 ֆրանքի։ Ծաշագող կինը չէքեր կը յանձնէր առանց որ եւ է պահեստ ունենալու։ Թերթերը առասպելական բաներ կը պատմեն իր կողոպուտներու մասին։

ՂԱՐԱԲԱՂ - ԶԱՆԳԵԶՈՒՐ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ յայտնում է որ այսօր, ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 9ին, 8, Րիւ ԺԱՆ ԿՈՒԺՈՆ, տեղի կ'ունենայ իր պատուոյ նախագահի՝ հանգուցեալ

ՊՕՂՈՍ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ

յիշատակին նուիրուած սգահանդէսը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼԵՌՆԵՐ-ԵՐԳԵՐ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Ամսագրի 1938ի յունուարի թիւը (1) հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Մկրտիչ Պարսամեան՝ խորհրդածութիւններ մեր գրականութեան շուրջ։ Խմբագրութեան պատասխանը «Բազմավէպ»ի։ Փ. Սանասար՝ Մարդկային հոգեփոխութեան տագնապը (Հայրենիքի գաղափարը երէկ եւ այսօր)։ Հմ. Խառբովեան՝ Գրիգոր Զոհրապի հետ։ Ռատանիկ՝ Քերթուածներ, Զարմէն՝ Արծակ Քերթուած։ Արմէն Ամուր՝ Իմ մայրենի լեզուս, Հ. Պողոսեան՝ Զուարթնոցի տաճարը (Հայաստանի ապագայի եկեղեցիները)։ Վ. Եարճանեան՝ Նամակ Խմբագրութեան, Ցուցահանդէսը երէկ եւ այսօր եւ առօրեայ։

Ցունուարի այս թիւը լոյս տեսած է գեղատիպ նոր կողքով, եւ 8 յաւելուածական էջերով։ Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 40 ֆրանք, միւս երկիրներ տարեկան 50 ֆրանք։

Դիմել՝ M. BARSAMIAN, 30, Rue Drouot, Paris (9)։

Le Gérant . H. STEPHAN
17, Rue Damesme PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը, Ուրբաթ, 4 փետրուար երեկոյեան ժամը 8.30ին, 6 Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանին վերնայարկը։

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԼ-ԲՈԼՕՆԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 4 Փետրուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Գուա-Քոլոմպի կայարանին մօտիկ ծանօթ սրճարանը։ կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ «Քրիստափոր» կոմիտէի ընդհ. ժողովը 4 փետր., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Հ. Յ. Դ. «Արամանթօ» Ակումբին մէջ՝ կարեւոր օրակարգ։

ԸՆԿԵՐԱԶԱՄԱՅԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ վիէնի կոմիտէի կողմէ 5 փետր., Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին «Թաժակ» Ակումբին մէջ։ Պիտի դասախօսէ Վ. ՅՈՒԼԼԷՐԵԱՆ, (յատկապէս հրաւիրուած Լիոնէն) Թուրքիոյ շուրջ։

ԳՈՒՆԼԵԶԻԻ «Վարանդեան» խումբի ժողովը 5 փետրուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԼԻՈՆԻ Հ. Յ. Դ. «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
4 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ՈՒՐԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ
Գ. ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԱՐՇԱՒԻՐ ՀԱԲԵԼԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ
Նիւթ՝ «ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՕԳԵՐՈՎ ԵՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ»

Գեղարուեստական բաժին, որ մասնակցին Ընկերներ ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԷ, ԼԵՒՈՆ ԱԼԷՄԵԱՆ եւ ուրիշներ։

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 1 ֆրանք

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՏԵՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
6 Փետրուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ
Նիւթ՝ «Ինչո՞ւ կը մտահոգուինք Հայաստանի ապագայով»
Գեղարուեստական բաժին

ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «Վարուժան» խումբին կողմէ
6 Փետրուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Վարուժան» Ակումբին մէջ, 2 Rue FOURVIEUX։ Նիւթ՝ «Հայ յեղափոխութիւնը նպաստաւոր եղա՞ւ մեր ժողովուրդին»։ Մուտքը ազատ է։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿՈՒՄԲԻ

Տարեկան սպարանցիկ ցերեկոյթը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի 6 Փետրուար. ժամը 10էն կէս գիշեր FOYER RUSSEի սրահին մէջ, 26 Ave. de Tokio։ Գեղարուեստական բաժին։ Ճաշ. Պիւֆէ։

Մէթրօ Alma - Marceau Մուտք՝ 8 ֆրանք

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Ալֆորվիլի «Մանուկներու Օր»ուան հանդէսը սուգի պատճառաւ յետաձգուած ըլլալով, տեղի պիտի ունենայ 5 Փետր., Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին, Հայ Ակումբին մէջ։

Մանուկներուն խաղալիքներ պիտի բաշխուին եւ տեղի պիտի ունենայ վիճակախաղ։ Կը խնդրուի բոլոր ծնողներէն եւ հայրենակիցներէն իրենց ներկայութեամբ քաջալերել հայ մանուկները։

Մուտք՝ ծախքերու համար 1 ֆրանք

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ց. Կ. Խաչի Սէնթ Անթուանի Մասնաճիւղին կողմէ
Ի նպաստ Թոքախտաւոր եւ հիւանդանոցներու անկար հիւանդներուն
Տեղի կ'ունենայ 5 Փետր., Շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն մինչեւ լոյս
Շալէ տը լ'Էրմիթաժի սրահին մէջ, Ա. Լա Վիսիթ։
Բացման խօսք Տիկին ՍԻՐԱՆՈՒՇ ԲԱՂԻԿԵԱՆԷ
Կը խօսի Պ. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Պ. ՀԱՅԿ ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ իր նուագախումբով, Օր. ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ՔԷՆՏԻՐԵԱՆ (մեներգ)։ Պ. ԳԵՂԱՄ ՊՕՂՈՍԵԱՆ (Կովկասեան պար), սանուհիներու կազմի խըմբերգ։

Կը ներկայացուի «ՎՐԷԺԻ ՈԳԻՆ» եւ ԿԵՆԴԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐ ՄԸ
Ղեկավարութեամբ Պ. ՀՄԱՅԵԱԿ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ
Ճոխ պիւֆէ գիւրամատչելի գիներով։
Մուտքը 5 ֆրանք, զինուորական համազգեստ կրողներու կէս գին

ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔԷՕԹԱՀԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ
5 Փետրուար, Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս
Սալոն ՄԻՇԷԼ. 27 Rue Aldebert (Ալպերպէր)
Բացակայողները իրականն հաճոյքէ մը պիտի զրկուին
ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՎԱԼԱՆՍԻ Զ. Ո. Մ.Ի «ԱՐԱՔՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ
Ղեկավարութեամբ խումբին վարիչ Պ. ՅԱԿՈԲ ՉՕՐԹԵԱՆԻ
Տեղի կ'ունենայ 19 Փետր., Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին
Foyer du Théâtre Municipalի վերնայարկի սրահը։
Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Մեներգ, խմբերգ եւայլն։
Կը հրաւիրուի վալանսի հայութիւնը։ ՄՈՒՏՔ 1 ՖՐ.

Լաւ պատեհութիւն

ՄԵԿՆՈՒ է գինեւորագրութեան պատճառաւ, Ալֆորվիլի ֆրանսական բանուկ թաղամասի մէջ, եւ 300 յարկաբաժինով շէնքի մը ներքեւ սափրիչի խանութ մը բոլոր կազմածներով, այրերու համար 3 եւ կանանց համար 4 աթոռներով, երկու ելեկտրիկ զարդեր։

Տանզամանութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ, Պ. Պետրոս Թաղուսեանի, 101 Rue Edouard Vaillant, Alfortville (Seine)։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ՀԱՅՐԵՆԻՔ„ ԱՄՍԱԳՐԻ ՅՈՒՆՈՒԱՐԻ ԹԻՒԸ

Լոյս տեսաւ « Հայրենիք » ամսագրի 16րդ տարուան 3րդ (Յունուար) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

1.— ԱՆԴՐԱՆԻԿ՝ Մեր կամաւորական խմբի կռիւները։ 2.— ԵՂ. ՄԵԼԻՔԵԱՆ՝ Հեթանոս Մեղեդիներ։ 3.— Ս. ԹԱՓԱԼՑԵԱՆ՝ Տունի կարօտը։ 4.— ԼՕՔՍԻՒԶԵԱՆ՝ Ի զուր։ 5.— ԱԻԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ՝ Ոսկի Հէքեաթ 6.— ԹԱՓԱԼՑԵԱՆ՝ Հէ՛յ, Մուսի ձոր։ 7.— ԱՐԱՔՍԻ ՎԱՐՈՒԺԱՆ՝ Ինչպէս մենք խաբեցինք։ 8.— ՎԱՀՐԱՄ ՍՕՖԵԱՆ՝ Իմաստութիւն։ 9.— ԵԼԼԷՆ ԲԷԶԱՆԴ՝ Ուիլեըմ Սարոյեան։ 10.— ՀԱՅԿ ՕՀԱՆԵԱՆ՝ 1) Հայրենի տնակ եւ Անվերադարձ։ 11.— Ա. ԱՆԱՀԻՏԵԱՆ՝ Նման մոմին դժգոյն բոցին։ 12.— ԻՌՆ ՄԵՍՐՈՊ՝ Ֆրէտ Հարթման եւ Տասս Րօսթէմ։ 13.— Վ. ՍՕՖԵԱՆ՝ ...շուն եւ 2) Ձմեռ։ 14.— ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆ՝ Միացեալ Նահանգները։ 15.— ...ՁԱ՝ Շրջապատը։ 16.— ԱՐՄԷՆ ՍԵՒԱՆ՝ Բանաստեղծութիւն եւ Հասարակութիւն։ 17.— ՎԱՀՐԱՄ ՍՕՖԵԱՆ՝ Համաստեղը։ 18.— ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆ՝ ...րութիւն փաշա Տառեանի բանակցութիւնները Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ։ 19.— ՎԱՐԴԱՀԱՆՑԻ՝ Շամիրամցի Սաֆէի ողբերգութիւնը։ 20.— ԱՐՏ... ԲԵՂԵԱՆ՝ Աբիս եւ Արովեան։ 21.— Ա. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ՝ Դումբայ... Թ. ՍԵՒԵԱՆ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան սկզբնական գործիչները։ 23.— ... ՄԱՑԻՍ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆԻ Ցուշերը։ 24.— ՎԱՐԴՈՒՀԻ ՔԱԼԱՆԹԱՐ ՆԱԶ... ԲԱՆԴԵԱՆ՝ Նախասիրական Արմէններ 25 և 26. Ա. ԱԹԱՆ՝ Հայ կեանքի ...ական տեսութիւններ)։ 27.— ԴԻՒԱՆ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ՝ Զինուորական երկրորդ (1896 թ.) խորհրդակցութեան արձանագրութիւնը, Ռոստոմի, Շիմոնի, Վազգէնի, Կարնոյ կոմիտէի Նիկոլ Դումանի եւ Տուրքախի նամակները։ 28.— Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ՝ Գրախօսական Անժէլ իրն Արարշահի «Թամէրլանի կամ Թիմուր մեծ էմիրը» արաբերէն գրքի թարգմանութեան ... 29.— Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ՝ Գրախօսական S. M. Gregoryի «Sidelights on early Ame... գրքի մասին։ 30.— Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ՝ Գրախօսական Ցակոբ Մանանդեանի ...նըր հետազօտութիւններ» Հատորի մասին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մասնաճիւղի Վարչութիւնը Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները Կիրակի, 6 Փետր., 181 Քուռ Լաֆայէթի գրադարանի սրահը։ Օրակարգ.— Նոր ձեռնարկ մը ընելու համար խորհրդակցութիւն, «Մանուկներու Օր»ուան հանդէսին հաշուետուութիւնը, ընթացիկ կարեւոր խնդիրներ։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Նահանգային Հայրենակցական Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղի ընդհանուր անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ Կիրակի 6 փետրուար կէսօրէ վերջ ճիշդ ժամը 2ին, Rue Alexandrie ծանօթ ժողովասրահը։ Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ։ Օրակարգ. հաշուետուութիւն եւ Վարչութեան ընտրութիւն։

Իսի-լէ-Մուլինոյի Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան Ընդհ. Ժողովը տեղի կ'ունենայ 5 փետր. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Թրիմէան» սրահին մէջ, 2 Րիւ տը լա Տէֆանս։ Օրակարգ հաշուետուութիւն եւ Վարչութեան ընտրութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Լեգէոնական Միութեան Ընդհ. Ժողովը 6 Փետր., Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին Bar des Globes, Bld. Dugommier։ Կը խնդրուի անպայման ներկայ ըլլալ անդամատոմսով։

ՖՐ. Կ. Խաչի Իսի - լէ - Մուլինոյի Մասնաճիւղի Ընդհ. Ժողովը 5 Փետր. Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին իր դպրոցին մէջ, Րիւ տը լա Տէֆանս։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Բ. Ը. Միութեան հրապարակային դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 4 Փետր., Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, Բարեգործականի Տունին մէջ, 22, Rue Petit St.-Jean, Պիտի խօսի Պ. Կարապետ Փօլատեան։ Նիւթ՝ Մեր պատասխա-նատուութիւնը, Լ. Շանթի Պայլերի շուրջ։ Կրնան խօսիլ ներկաները։

ՓԱՐԻԶԻ Սեբաստիոյ Դաւրայի ... բնակցական միութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ Շավիլի եւ Իսի լէ Մուլինոյի բոլոր անդամները 6 փետրուար Կիրակի երեկոյ ժամը 7.30ին Պ. ... Հայթայեանի բնակարանը։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակութային ...ութեան հերթական հրապարակային դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ ... Փետր., Երկուշաբթի երեկոյ ... 9ին Միութեան ...ասրահին de l'Eclipse, «Շահրիկեան» ... մէջ։ Կը դասախօսէ «Հայ ...» խմբագիր Պ. ԵՂԻՇԷ ԹՈՐՈՍ... Նիւթ՝ Նարեկացին։ Կը հրաւ... Մարսիլիահայ գրասէր հասարա... թիւնը լսելու մեր ամէնէն հոյակապ քերթողի մասին։

Մուտքը ազատ է։

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Նա... գային Հայրենակցական Միու... Մարսէյլի Մասնաճիւղին վիճակ... ղէն շահած են հետեւեալ թիւերը 379, 431, 465, 487, 405։ Պարգեւ... ստանալու համար դիմել Վար... թեան, 11 impasse Abovian, ...

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Մարզուանցի Իսկուհի ... եան կը փնտռէ իր զաւակը ... Եանըքեան որ Իզմիրի կառա... անհետացած է եւ լուր չկայ ... Իր մասին ստոյգ լուր ... 250 ֆրանք եւ մէկ տարեկան ... ...աջ» նուէր։ Իմացնել, Տիկին ... հի Եանըքեանի, 60 Rue Bouffier, ...lence, (Drôme), France։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ
5
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
SAMEDI
5 FEVRIER
1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3647

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՉԱՐԱՇՈՒՔ ԵՐԵՒՈՅԹ ՄԸՆ ԱԼ ԱՅՍ

Վերջերս հրատարակեցինք շարք մը լուրեր, որոնք սովորական հանգամանք չունին :

Խ. Միութիւնը փոխադարձաբար միայն մէկ ընդհ. հիւպատոս պահելու վճիռ մը արձակելով, պահանջեց որ պետութիւնները ջնջեն աւելորդ հիւպատոսութիւնները: Եւ առաջին քայլը ինք առաւ, սկսելով Լոնտոնէն:

Ամէնքն ալ համակերպեցան այս կարգադրութեան, միայն թէ Մեծն Բրիտանիա, որուն ընդհ. հիւպատոսութիւնը կը գտնուի Լէնինկրատ (նախկին Փեթերսպուրկ կամ Փեթրոկրատ); ջնջեց Մոսկուայի գեսպանատան հիւպատոսական բաժինը, եւ որոշեց պահել առաջինը, ինչ որ տհաճութիւն պատճառեց խորհրդային իշխանութեան:

Համակերպողներուն մէջ է նաեւ զինակից Թուրքիան, որ փակելով Երեւանի, Լէնինկրատի, Բաթումի եւ Օտէսայի հիւպատոսարանները, պիտի պահէ միայն Պաթումի հիւպատոսութիւնը: Փոխադարձաբար, Մոսկուան ալ փակելով Կարսի, Տրապիզոնի, Իզմիրի եւ Մերսինի հիւպատոսարանները, կը պահէ միայն Պոլսոյ ընդհ. հիւպատոսութիւնը :

Միամտութիւն պիտի ըլլար տնտեսական - խնայողական պատճառներու վերագրել այս տնօրինութիւնը: Ամէն բանէ առաջ քաղաքական, մինչեւ անգամ զինուորական հանգամանք ունի այս որոշումը :

Տարիներէ ի վեր, լրտեսութեան բոյն կը համարուին օտար հաստատութիւնները, ինչպէս կառավարութեան կողմէ վարձուած օտար մասնագէտները.

Վերջին մէկուկէս տարուան դիրդագին դատավարութեանց ընթացքին, յաճախ յիշուեցան կարգ մը պետութիւններ եւ անոնց գործակալները, ընդհանրապէս վերապահելով անունները, իբրեւ մեղսակից ներքին դաւադիրներու գործունէութեան :

Ամէնէն սովորական ամբաստանութիւնն մէջ անգամ, եւ յետին հանրապետութեան եւ ինքնավար շրջանի մը վարիչները դատուած եւ մահուան դատապարտուած ատեն, ամբաստանագիրը միշտ կը յիշեցնէր այս պարագան, իսկ մամուլն ալ կը լրացնէր պակասը:

Գերագոյն Խորհուրդի յունուար 19ի նիստին մէջ, վարչապետ Մոլոթով իրազեկելով կարգ մը օտար պետութեանց, նոյնիսկ Ֆրանսայի դէմ եղած քննադատութիւնները, յայտարարեց

— «Ճիշդ է որ կարգ մը հիւպատոսներ հակախորհրդային անթոյլատրելի արարքներ կը կատարէին եւ լրտեսութիւն կ'ընէին : Արդէն կարգ մը միջոցներ ձեռք առնուած են: Փակուած են Նովոռոսիսկի եւ Օտէսայի Ճափոնական, Խարքովի, Թիֆլիսի (Թիֆլիս), լեհական, Խարքովի, Լէնինկրատի, Թիֆլիսի, Վլատիվոսթոքի եւ Օտէսայի գերմանական հիւպատոսարանները: Արտաքին գործավարութիւնը պիտի շարունակէ ձեռք առնել բոլոր անհրաժեշտ միջոցները »:

Բացատրեցինք այդ միջոցներուն գլխաւորը, — մէկ հիւպատոս իւրաքանչիւր երկրէ: Եւ փոխադարձաբար: Ուրիշ պայման մըն ալ այն է որ օտար հիւպատոսութիւնը գտնուի մայրաքաղաքը՝ Մոսկուա: Ամէն պարագայի մէջ, ոչ Լէնինկրատ, որ ամրացեալ քաղաքի մը պիտի վերածուի, համաձայն իրազեկ թղթակիցներու տեղեկութեանց :

Ինչ հաւատանք Լոնտոնի թերթերուն, բրիտանական կառավարութիւնը կրնայ իր կարգին վճռական միջոցներու դիմել, եթէ խորհրդային իշխանութիւնը պնդէ որ ընդհ. հիւպատոսութիւնը հաստատուի Մոսկուայի, եւ ոչ թէ նախկին մայրաքաղաքին մէջ:

Այսպէս կամ այնպէս, անվիճելի է որ Խ. Միութիւնը հետզհետէ աւելի կը սեղմէ օղակները, կարելի եղածին չափ պաշտպանուելու համար օտար աչքերէ եւ ականջներէ :

Վերջին երկու տարուան ընթացքին բազմաթիւ օտարական ներ հեռացան Խ. Միութենէն, անտանելի գտնելով պայմանները: Առնէ մը «Տորգսին»ն էր որ դիւրութիւններ կ'ընծայէր. յետոյ «Ինտուրիստ»ը: Առաջինը լուծուեցաւ, երկրորդն ալ եթէ ոչ լուծուած, բոլորովին ձեւափոխուած է:

Միւս կողմէ, կեանքը անտանելի դարձաւ ինչպէս օտար մասնագէտներուն, նոյնպէս թղթակիցներուն համար, թէ քաղաքական եւ թէ տնտեսական տեսակէտով :

Կառավարութիւնը ոչ միայն օրէ օր կը խստացնէր հսկողութիւնը, այլեւ նոր սահմանափակումներ կը հաստատէր, քաղաքէ քաղաք տեղափոխուելու համար: Մնաց որ, արդէն շատ քիչ թերթեր կրնան թղթակից պահել, եւ եղածն ալ ամփոփուած է Մոսկուայի մէջ, միշտ աչքի տակ, եւ ենթակայ՝ մէկ օրէն միւսը արտաքսուելու :

Այժմ հիւպատոսութիւններն ալ կրճատելով եւ «հաւասարութեան» հիման վրայ դնելով—մէկով մէկ— Խ. Միութիւնը օտար աչքերէ հեռու կը պահէ իր անծայրածիր տափաստաններն ու «հանրապետութիւնները »

Չարաշուք երեւոյթ մըն ալ այս, քանի որ ոչ միայն անվստահութիւն կը նշանակէ, այլեւ տեսակ մը արհամարհանք՝ արտաքին աշխարհին հանդէպ:

Երկուքն ալ բացատրութեան չեն կարօտիր :

Չինական պարիսպ մը քաշելով Խ. Միութեան եւ արտասահմանի միջեւ, Մոսկուա կ'ուզէ կարելի եղածին չափ ծածկել, պարտկել ներքին անցուդարձը: Միեւնոյն ատեն, անտեսանելի դարձնել իր մարտական պատրաստութիւնները, որոնց մասին արտաքին աշխարհը շատ քիչ բան գիտէ, իրականին մէջ :

Առանձնապէս Կովկասի մասին խօսելով, այս նոր տնօրինութիւնը կ'ապացուցանէ թէ Մոսկուա իր դրացիներուն անգամ չի վստահիր, գլուխն ըլլալով զինակից Թուրքիան ... Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Առժամեայ դադար մը, եւ տակայն. .

«Թան »ի Մոսկուայի թղթակիցը բացատրելով Կեդր. Կոմիտէի վերջին հրահանգին իմաստը եւ «մաքրագործումներու առթիւ երեւան հանուած խայտառակութիւնները, կ'եզրակացնէ —

Յունուար 19ի հրամանագիրը կը նախատեսէ շարք մը տնօրինութիւններ որոնք սահմանուած են կուսակցութիւնը պաշտպանելու այսպիսի յարձակումներու դէմ: Եթէ շատ ուշ չէ, անմեղ զոհերը պիտի վերստանան իրենց իրաւունքները: Հրամանագրին տրամադրութեամբ, վարչականներու վերաքննութեան խնդրագիրները պէտք է քննուին երեք ամսուան ընթացքին, եւ, սպասելով կուսակցութեան գերագոյն մարմիններու որոշման, համայնավարները պիտի չհանուին իրենց պաշտօններէն: Զտումի զօրաւոր գործողութիւն մըն է որ կը կատարուի մաքրագործումի քաղաքականութեան մէջ: Աչքի առջեւ ունենալով անոր տուած արդիւնքները, սկսած են շոգի պարպել .

Կեդր. Կոմիտէին հրամանագիրը կը յիշեցնէ 1930 մարտի յօդուածը, «Մեր յաջողութիւնները գլխու պտոյտ պատճառեցին մեզի», որով Սթալին կը դատապարտէր հողագործութեան համայնացման առթիւ գործուած «չէլլէկէութիւնները» եւ անոնց պատասխանատուութիւնը կը ձգէր կեդրոնական իշխանութեան տեղական գործակալներուն վրայ: Նահանջը, որ անհրաժեշտ դարձած էր գիւղերու մէջ, կատարուեցաւ ճկուն եւ ճարպիկ եղանակով մը: Յօդուածը, «Յաջողութեան գլխապտոյտը», տարածուեցաւ միլիոնաւոր օրինակներով եւ մեծ ժողովրդականութիւն գտաւ գիւղացիներուն մէջ:

Նոյնպէս այսօր յունուար 19ի հրամանագիրը սփոփանք պատճառեց կուսակցութեան շրջանակներուն եւ ժողովուրդին մէջ, որ միշտ կը կրէ վերին խաւերու պայքարներուն հակահարուածը :

Բայց, ինչպէս որ, քանի մը ամսուան թուլացումէ վերջ, հողագործական համայնացումը (կոլխոզ) յառաջ տարուեցաւ, կարելի է մտածել թէ աւելի կամ նուազ երկար դադարէ մը վերջ, մաքրագործումը յառաջ պիտի տարուի, անշուշտ նոր մեթոտներով :

Գերմանիոյ նորերին հրաժարում

Լոնտոնի քաղաքական շրջանակներուն մէջ զրոյց կը շրջի թէ կարգ մը գերման բարձրաստիճան անձեր Լոնտոն պիտի այցելեն մօտերս, խորհրդակցելու համար անգլիական կառավարութեան հետ: Կ'ըսուի թէ այցելուներէն մէկը պիտի ըլլայ Գերմանիոյ գաղտնի նախարարը :

Բեռլինի անգլիական դեսպանը Լոնտոն գնաց քանի մը օր առաջ, արտաքին նախարարութեան հրաւէրով: Կը կարծուի թէ այս այցելութիւնը կապ ունի գերման պաշտօնականներու յառաջիկայ այցելութեան հետ: Դեսպանը երկար տեսակցութիւն մըն ունեցաւ արտաքին նախարարին հետ, որ յետոյ խորհրդակցեցաւ վարչապետին հետ եւ ուշադրութեան ընդունեցաւ թագաւորին կողմէ: Կը հաւատուի թէ անգլօ-գերման խօսակցութեանց գլխաւոր նիւթերէն մէկը պիտի ըլլայ միջազգային օդանաւային դաշինքի մը կնքումը :

*** Մարաջախտ Պլոմպէրկ, Գերմանիոյ պատերազմական նախարարը, որ այժմ իր մեղրալուսինը կ'անցընէ 29 տարեկան կնոջը հետ, արդէն ներկայացուցած է իր հրաժարականը, կարճ կապելու համար բամբասանքները: Բեռլինէն կը հեռագրեն թէ հրաժարած է կամ պիտի հրաժարի նաեւ բանակին ընդհ. հրամանատարը, Զօր. Ֆոնֆրիչ, որ վերջերս արձակուրդ առած «առողջական պատճառներով»: Զօր. Ֆրիչ, որ 57 տարեկան է (Պլոմպէրկ՝ 69), թէեւ հակառակ չէ հիթլերական կարգուսարքին, բայց կ'ուզէ որ բանակը հեռու մնայ կուսակցական ազդեցութիւններէ: Ըլլալով պաշտպանեալը Պլոմպէրկի, անշուշտ իր դիրքն ալ խախտած է այժմ :

Լուրջ դժուարութիւններ կան, երկու զօրավարներուն յաջորդները նշանակելու համար: Կ'ըսուի թէ պատերազմական նախարարութիւնը պիտի ստանձնէ Զօր. Կէօրինկ, իսկ բանակին հրամանատարութիւնը՝ Զօր. Վալթէր Ֆոն Բրաուխիչ, Միւնիխի զօրաբանակին հրամանատարը :

Հիթլէր անձամբ ներկայ եղած ըլլալով մարաջախտ Պլոմպէրկի ամուսնութեան, կը կարծուի թէ պատերազմական նախարարը արձակուրդ պիտի ստանայ մինչեւ սեպտեմբեր, երբ կը լրանայ տարիքի սահմանը (60), հանգստեան կոչուելու համար :

Լրտեսական դաւ մը Լոնտոնի մէջ

Այս միջոցին Լոնտոնի մէջ կը դատուին չորս Անգլիացիներ որոնք ամբաստանուած են թէ լրտեսութիւն կը կատարէին ի հաշիւ օտար պետութեան մը : Ամբաստանեալները, որոնց երեքը պաշտօնեաներ են Ուլվիչի նաւարան - զինագործարանին մէջ, իսկ մէկը — պետը — ժամանակին ծառայած է այնտեղ, հսկողութեան տակ են 1931էն ի վեր, երիտասարդ եւ գեղանի օրիորդի մը միջոցաւ: Այս փափուկ եւ վտանգաւոր պաշտօնը իրեն յանձնուած էր Անգլիոյ գաղտնի ոստիկանութեան կողմէ :

Դատավարութեան առաջին օրն իսկ, օրիորդը շահեկան յայտնութիւններ ըրաւ, պնդելով թէ խումբին պետը պատրաստ էր դաւաճանելու իր հայրենիքին, փոխան դրամի: Ան եւ միւս ամբաստանեալները կը լուսանկարէին ազգ. պաշտպանութեան գաղտնի յատակագիծներ: Գլխաւոր լրտեսին հետ ծանօթանալու համար, օրիորդը ինքզինքը անգամ ներկայացուցած էր Խորհրդային Միութեան Բարեկամներու ընկերութեան եւ շատ չանցած մտերմանալով, տեղաւորուած՝ յարկաբաժնի մը մէջ որուն վարձքը ան կը վճարէր: Այս յարկաբաժնին մէջ կ'ընդունուէին այցելուներ, որոնց գոնէ մէկը իբրեւ սպայ ծառայած էր կարմիր բանակին մէջ: Առնէ մը վերջը, օրիորդը տեսնելով որ այցելուները ո՛վ չէն երեւար, հարցուց ամբաստանեալին թէ մեկնա՞ծ են երկրէն: «Այո, պատասխանեց լրտեսապետը , Մոսկուա գացին »:

Դատաւորը մերժեց առժամապէս արձակել ամբաստանեալները, թէեւ ...

(Լուրերու շարունակութիւնը չորրորդ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎԱՐԴԵՏ ԳՈՂԸ…

Եթէ բոլորովին թրքական ալ չըլլայ այս առածը, այնքան թրքացած է որ, ամէն բանէ առաջ թրքավարին կը յիշեցնէ :

Ահա վերջին փաստը.— Ապէտին Տավէր, «Ճումհուրիյէթ»ի խմբագրական քարտուղարը, աղի - լեղի տողեր կը սահեցնէ, ո՞ր իմացած ըլլալով որ Կիլիկիոյ կաթողիկոսները կը կոչուին « Տանն Կիլիկիոյ»:

Քարը արձակուած է ոչ միայն հայկական գլուխներու — մէկը՝ կաթողիկոս Կիլիկիոյ, միւսը՝ կաթողիկոս - պատրիարք,— այլեւ Ֆրանսայի դէմ, որ բո՛յլ կուտայ գործածել այս երկու պատմական տիտղոսները, Պէյրութի մէջ :

— Կիլիկիան Ատանայի ուրիշ մէկ անունն է, եթէ շատ կը սիրեն, թող հոն գան նստին :

Եւ կամ.

— Պատրիարքները թող իրենց ըլլան, անունները մեզի վերադարձնեն : (Տես Գ. էջ, «Կողոպտուած Անուններ»):

Կ'ըմբռնէ՞ք լրբութիւնը:

Իրենք անխնայ յափշտակած, կողոպտած են ամբողջ հայկական հողամասեր, եւ հարստութիւններ շարժուն թէ անշարժ , «լեհա՛լ»:

Կողոպտած, սպանած եւ ծաղկաստանները գերեզմաններու վերածած են :

Բայց, շատ կը տեսնեն, եթէ մենք ալ պատմական անուն մը յիշատակը պահած ըլլանք .

 Եւ ոչ կը զարմանամ, ոչ ալ կը բարկանամ այս երեւոյթին առջեւ :

Ապէտին Տավէր հաւատարիմ ծառանգորդն է իր պապերուն եւ հայրերուն, սովորած կոչուին թէ քէմալական :

Դարեր առաջ, «զըլըճըմըմ հազզը» պոռալով, անոնք իրենց ալիւանթաքալ դամիչը երկարեցին Վիէննա, մինչեւ որ բուն տէրն եկաւ տիրացաւ իր ժառանգութեան :

Տակաւին 50 — 100 տարի առաջ, նոյն «զըլըճ»ն էր որ կը կառավարէր — կը վառէր ու կը տրորէր — Ռումանիան, Պուլկարիան, Յունաստանը եւ ուրիշ յափշտակուած երկիրներ:

Ոտքի ելան տէրերը, ընդմիշտ քշեցին աւարառուն, եւ այսօր Թուրքիան պատիւ կը նեղէ բարեկամութեան դաշինքներ, մինչեւ անգամ զինակցութիւն կնքել երէկուան «րայա»ներուն հետ :

Ու վերջապէս, դեռ քսան տարի առաջ, նոյն «զըլըճ»ն էր որ անասարսափ կը տարածէր Ռումէլիէն մինչեւ Արաբիա, Սուրիոյ, Լիբանանի, Պաղեստինի եւ Իրաքի մէջ: Իսկ այսօր..

Այսպէ՛ս է Թուրքը.—կը յափշտակէ ուրիշին հողը, չուզեր լսել իրաւունքի եւ արդարութեան ձայնը, եւ միշտ ալ արեան մէջ կը խեղդէ զայն, մինչեւ որ կամ տէրը ուժ առնայ եւ խելքի բերէ զինքը, եւ կամ աւելի հզօր պետութիւն մը գաղթավայրի վերածէ ոչ իրեն , ոչ ալ Թուրքին պատկանող տարածութիւններ :

Անշուշտ մեզի համար ալ չուշանար այդ օրը :

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ԱՒԵՏԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ)
ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ
178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ
ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Աստուր Վարդանեան, Մարսէյլ	80
Փետր. 1ի գումարը	2957
Ընդհ. գումար՝	3037

ԱՆԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Խ. Միութեան Անաստուածներու Միութեան համագումարը տեղի ունեցաւ Մոսկուայի մէջ, երեքշաբթի օր, առաջին անգամ ըլլալով հինգ տարիէ ի վեր: Առաջին տարիներուն, Անաստուածներու Միութիւնը, որուն նախագահն է հին բոլշեւիկ մը, Եարոսլաւսկի, կը պահանջէր անմիջապէս փակել բոլոր եկեղեցիները: Այժմ աւելի նուրբ մեթոտներու կը հետեւի: Եկեղեցիներ կը քանդուին «փողոցները լայնցնելու» կամ նոր շէնքի մը տեղ բանալու համար :

Շարունակելով հանդերձ իր հակակրօնական ուժգին քարոզութիւնը, համաձայն Սթալինեան սահմանադրութեամբ հաստատուած իրաւունքին, Անաստուածներու Միութիւնը այժմ ռուս օրթոտոքս, հռոմէական կաթոլիկ, լուտերական, մկրտչական, հրէական, հայկական եւն. եկեղեցիներուն կը յարձակի ոչ միայն իբրեւ քրիստոնեաներ կամ հրեաներ, այլեւ իբրեւ «ֆաշական լրտեսներ եւ ահաբեկիչներ՝ աքսորէ տարագրուող ».

Մահափորձ մը Սոֆիայի մէջ

Հինգշաբթի առտու դժոխային մեքենայ մը պայթեցաւ Սոֆիա, սենեակի մը մէջ ուր կը բնակէր հակաբոլշեւիկ «Կոլոս Ռոսիա» թերթին տնօրէնը, Կոլէնեւիչ: Իբրեւ հետեւանք սպաննուեցաւ Միխայլովիչ անուն Ռուս մը, իսկ թերթին տնօրէնը, կինը եւ աղան վիրաւորուեցան: Դեռ չէ պարզուած գաղտնիքը: Կոլէնեւիչ սպիտակ Ռուսերու շրջանակին մէջ ծանօթ էր իր հակախորհրդային գործունէութեամբ :

*** Նոր տեղեկութեանց համաձայն, թերթին խմբագիրը 1935ին փախած էր Խ. Միութենէն, իր եղբօրը հետ, իսկ տիկինը՝ աւելի առաջ: Տիկինը եղած է «Ինտուրիստ»ի պաշտօնեայ Մոսկուայի մէջ, իսկ ամուսինը՝ մարզական խմբագիր: Երկուքն ալ մօտէն խառնուած են խորհրդային կեանքին : Անկէ զատ, ամուսինը աքսորուած էր, այնպէս որ շատ բաներ գիտէ Սպիտակ ծովու ջրանցքի թիարաններու մասին: Իրենց փախուստէն վերջը, այր եւ կին գիրքերով հրապարակ հանած էին ահաւոր յայտնութիւններ որոնք մեծ տպաւորութիւն ձգեցին աշխարհի մէջ :

Ֆրանսա եւ Անգլիա կը համաձայնին անծանօթ սուզանաւերը ընկղմելու

Իբրեւ արդիւնք Լոնտոնի մէջ կատարուած խորհրդակցութեանց, Ֆրանսական եւ անգլիական կառավարութիւնները որոշեցին վճռական միջոցներ ձեռք առնել, զօրացնելու համար հսկողութիւնը՝ Միջերկրականի մէջ: Երկու պետութեանց մարտանաւերը այսուհետեւ առանց ազդարարութեան պիտի յարձակին եւ ի հարկին պիտի ընկղմեն որ եւ է սուզանաւ որ կ'երեւայ սպանիական ջուրերէն դուրս, ծովուն երեսն ըլլայ թէ տակը: Խորհրդակցութեանց կը մասնակցէր նաեւ Իտալիա, բայց վերապահեց իր պատասխանը: Անգլիա եւ Ֆրանսա նոր մարտանաւեր ղրկեցին իրենց յատկացուած շրջաններուն մէջ:

Բանակցութիւնները կը շարունակուին նոյն պետութեանց միջեւ, միջամտելու եւ դադրեցնելու համար Սպանիոյ ազատ քաղաքներուն ռմբակոծութիւնը, որուն զոհ կ'երթան անմեղ բնակիչներ, մանաւանդ կիներ եւ մանուկներ: Իտալիա եւ Գերմանիա այս հարցին մէջ ալ վերապահ դիրք բռնած են, կասկածելով թէ ձեռնարկը ուղղուած է Զօր. Ֆրանքոյի դէմ, ինչպէս որ սուզանաւերու գործունէութիւնը կը վերագրեն կարմիրներուն :

ԹՈՒՐՔԸ ԱՆԿԷ ԱՆՑԱՒ (ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԵՒ ՄԵՆՔ)

Քիւրտերը արիական ցեղէ են, ինչպէս մենք, եւ իրանեան ժողովուրդներու ճիւղին կը պատկանին: Հայածանօթ գերման գիտուն Տօքթ. Փոլ Ռօրպախ անոնց ընդհանուր թիւը երկուքուկէս միլիոն կը հաշուէ: Ինչ որ մօտաւորապէս կը համապատասխանէ հայութեան ներկայ քանակին: Անոնցմէ 150,000ը կը բնակին Իրաք, որուն 3 միլիոն բնակչութեան քառորդը կը կազմեն:

Քիւրտերը բաժնուած են Թուրքիոյ, Ռուսիոյ, Իրանի, Իրաքի եւ Սուրիոյ միջեւ: Անոնք կը հաւատան իսլամ, (սիւննի) ինչպէս Թուրքերը: Իրաք եւ Պարսկաստանը (շիի) են, սրբավայր ունենալով Քէրպէլա քաղաքը Իրաքի մէջ: Քիւրտը հանչցողը գիտէ սակայն որ անոնց իսլամութիւնը անուանական է: Աչ մէկ զուտ քրտաբնակ վայրի մէջ մզկիթ տեսած չեմ ես: Քիւրտը կը պաշտէ բնութիւնը: Իր լեռները, լիճերը, չիտակ բուսած բարձր ու գեղեցիկ ծառերը: Իսլամութիւնը իր մէջ երեւան կուգայ այն ատեն միայն երբ քաղաք փոխադրուի, Թրքական շրջանակի մէջ, ուր իր լեռնցիի մաքուր բարքերը կ'ապարատին ու շուտով կը Թրքանայ: Հակառակը մերինին որ Թուրքերուն մէջ դարեր դիմացանք, հալելու համար Եւրոպայի ազբանոցներէն ներս: Կը Թրքանայ, որովհետեւ անգիր գրականութիւն եւ երաժշտութիւն ունի թէեւ, ինքնատիպ ու գեղեցիկ, ծնած ու ծաղկած Քիւրտ հոգիէն եւ անոր մաքուր արտայայտութիւնը,— բայց գիրքը կը պակսի իրեն: Քիւրտը զուրկ մշակոյթէ, այդ տեսակէտով իրմէ բարձր Թուրքին քով փոխադրուելով կուլ կ'երթայ: Երբ Քիւրտը կարդալ սորվիլ ուզէ, սորվածը Թուրքերէն է, Կրածը Թուրքերէն: Իր լեզուն գրելու համար գիր չունի: Քիւրտ մտաւորականներ բացառիկ պարագաներու տակ միայն Հայերէն գրել կարդալ կը սորվին:

Մենք Հայերս գիտենք հաւասարակ Ա, Բ, Գ, ին նշանակութիւնը, որուն բարիքներուն մէջ կը լողանք 15 դարէ ի վեր, պանծացնելով անոր երանաշնորհ հեղինակը: Գիրն էր որ մեր ցեղը քաղաքական անկախութեան վախճանին՝ դրաւ հոգեկան՝ անկախութեան գետնին վրայ: Անոր կը պարտինք մեր գոյութիւնը դարերու փոթորիկներուն մէջէն: Դեռ աւելին: Սկսած մեծ գերման ազգէն, բազմաթիւ եւրոպական պետութիւններ օրուան այս ժամուն կը ճգնին եկեղեցին ազգայնացնել, բան մը որ մեր Գաղտարքան գլուխ հանեց Դ. դարուն:

Այս տեսակէտով պէտք է օրհնութիւն մը նկատել նախնական Քիւրտին համար բնակութիւնը հոծ ու ամփոփ, զուտ Քիւրտ զանգուածներով աշիրէթներու մէջ, արգաւանդ եւ անկապտելի լեռներուն գիրկը: Այս մեկուսացումով ան իր Ֆիզիքականն ալ մաքուր եւ անխառն պահած է: Բարձրահասակ ու թիկնեղ, կապուտաչուի, շիկահեր եւ շիկամօրուս, այս գիծերը իրենց ցեղին տիրապետող յատկանիշներն են: Թէեւ սեւեր ալ չեն պակսիր, ինչպէս Իրաքի Քիւրտերը, որոնց սարեկատեան-սեմական դրոշմ կը վերագրուի, (կարօտ ուսումնասիրութեան):

Անոնք կ'ապրին խաշնարածութեամբ, անասնաբուծութեամբ եւ հողագործութեամբ, որ երկրորդական գծի վրայ կ'իյնայ: Ամառը՝ լերան արօտներու գիրկը: Ձմեռը՝ լեռնադաշտերու գիւղերը: Արօտին համեմատ տեղափոխուելով: Քիւրտը կը դարձնէ իր ջաղացքը: Կը հիւսէ գունագեղ ու խատուտիկ գուլպան, ձեռնոցը եւ ճերմակ բուրդէ շալվարը: Երկանիւ կառքին ու բալխիրին կը լծէ իր եզը, Կը սիրէ լաւ հագուիլ: Կը պաշտէ զէնքը եւ Թեթեւոտն նժոյգը:

Ասպետական եւ մեծապէս հիւրասէր, իր տան լաւագոյն մասը, օտան, իր ամէնէն նոր ու մաքուր անկողինը, ամէնէն ընտիր եւ ազնիւ ուտեստները կը պահէ հիւրին (միվան): Ով որ մեծ է եւ անուանի, այնքան կը պատուէ հիւրը,— չափանիշ արժանապատուութեան եւ խանէտանութեան: Իրենց, ինչպէս մեր մէջ գոյութիւն ունէր հիւրին ոտքը լուալու սովորութիւնը, որու մասին կը խօսի նաեւ Հոմերոս: Կը հաւատային նաեւ մեր ժամուն, խաչին ու Աւետարանին: Եւ անդամալոյծ, լուսնոտ եւ ուրիշ հիւանդներ ժամ բերելով վրան Աւետարան կարդալ կուտային, ժամուն ուխտէրէքէն, ճիչդ մեզի պէս, դրամ նուիրելով: Շնորհիւ իրենց քաջութեան, անոնք էին նաեւ մեծ մասով Փոքր Ասիոյ վաճառական քարաւաններքին առաջնորդ եւ ճամբորդ փոխադրողները (քէրվան): Ինծի ծանօթ աշիրէթներն են,— Գարտալէի աշիրէթը, համանուն լերան տակ, Ղանգալի ու Սվազի միջեւ: Զէթի աշիրէթը, Շապին Գարահիսարի կողքին. Գոչկիրի աշիրէթը, Պէյ Մազիի հովիտներուն մէջ, Տիվրիկի ու Զարայի միջեւ: Տրիժանի եւ Սարը Ջիչէկի աշիրէթները, Տիվրիկէն Ակն ու Արապկիր գծին վրայ: Եւ Տէրսիմ: Եփրատը կը բաժնէր զայն մեզմէ: Ու հակառակ ատոր, ամէն աշուն մեր լեռները կը խափէին անոնք: Ու կը քշէին հոտ, նախիր ու գրաստ ինչ որ ձեռք անցնէր: Երբեմն հոս հոն հովիւ մը կը սպաննէին, եթէ վրէժխնդրութիւնը պահանջէր: Եւ ուրիշներ պատանդ վերցնելով կը տանէին Տէրսիմ՝ որուն շուրջ չէրեր եւ ատենադութիւններ կային մեր մէջ:

Իրանի, Իրաքի եւ Հայաստանի վերջերըդ մասին, (որ արդէն Հայաստանն է) Քիւրտերու վրայէն սատում մը ընելով, Թուրքիոյ մէջ կը բնաջնջուին եւ կը ձուլուին անոնք: Ցա՛ւ-ռօտալէս: Զէնքով ու կրունկի տակ, երբ կ'ըմբոստանան, ինչ որ իրենց լեռնականի յատկանիշն է, երբեւ եղբայր Քիւրտ, փաղաքշուելով, երբ զէնքը ինկած է եւ ձուլումի յոյս կայ: Իրականին մէջ գայլի եւ գառնուկի պատմութիւնն է եղածը: Կ'ուզեն կլլել զիրենք, բանի թէ անուշ լեզուով, Գանիայի չէօլերը իրենց համար եղան, ինչպէս երբեմն մահաստրատ Տէր Զօրը մեզի:

Լրագրական պզտիկ լուրերու չտրաբաստիկ իմաստը աս է: Մեզ, Հայերուս համար... ժամանակին Չարդի եւ Թրքական մեթոտներու: Հակընդդէմ քաղաքա...կի՛րթ աշխարհին, որ բարձր ստանձնելով Թրքական քաղաքութեան թեւերուն վրայ, կ'երեւակայէ արդիական, յառաջադէմ, ժողովրդավա՜ր հանրապետութիւն: Աւելի արդիական քան իրենցմէ շատեր: Ուր ահա Հայէն ետք Քիւրտը կը տըրորուի լուռ եւ անաղմուկ: Ու բոլոր ազգութիւններու մնացորդները կը կաղապարուին համաթրքութեան ձուլարանին մէջ:

Ընդհանուր պատերազմին կացութիւնը տարբեր էր: Ու զինադադարէն ետք աւելի տարբեր եղաւ: Առաջին շրջանին անոնք ազատ էին, սանձարձակ, ու Թուրքին ալ բազուկը՝ հայ բնաջնջելու մէջ, յարգելով բացառութիւնները, ինչպէս ազարտական Տէրսիմը: Շատ երես առեր էին: Պատերազմի կէսին իսկ Թուրքը անոնց գըլխուն պաղ ջուր լեցուց: «Թուրքիան Թուրքերուն» թթու նշանաբանը զիրենք ալ մէջ առաւ: Ու սկսան առաջին հալածանքները, պետերու եւ յայտնի անհատներու դէմ, որոնք մէկը միւսին ետեւէն գլորուեցան: Հոն չէի այլեւս, բայց իմացայ: Եւ անոնց կարգին շատերը բարեկամներէս ու զէնքի ընկերներէս, իրարու ետեւէ Թրքական ծուղակը իյնալով ալ՝ չելան: Ոմանք խոշտանգուեցան բանտերու մէջ, ուրիշներ գնդակահարուեցան: Ի՞նչ էր անոնց յանցանքը,— Քի՛ւրտ էին...

Գետերէն ետք կարգը եկաւ ժողովուրդին: Թէեւ առաջնակարգ զինուած, Թուրքն աւելի ուժեղ էր, շունենալով պատերազմ: Ու բոլորովին տարբեր ուժեր ոտքի իրենց դէմ:

Ու այսպէս, մէկը միւսին ետեւէն, համաձայն Թրքական սովորոյթին, քրտական ամբողջ աշիրէթները ինկան Թուրքը օրքին ու ամբոխին կրունկին տակ, մինչեւ Տէրսիմ: Ու թէեւ Սէյիտ Րիզա 1915ին քսած եղեր է որ «Հայերը պէտք էր այս աղէտը կանխատեսած ըլլային», ինք ալ, հակառակ մեր օրինակին, աչքը բանալով աւելին կանխատեսելու համար, փոխանակ Տէրսիմի անառիկ կողերուն վրայ, իր քաջերուն գլուխը իյնալու, ճօճեցաւ Թրքական դաւին տնկած տըմարդի հաստանին:

Ու առանց պետի, Տէրսիմն ալ... չենք գիտեր: Ինչպէս լուր չունինք Լուսնկայէն: Որովհետեւ մեր հայրերուն երկիրը այսօր մեզմէ աւելի հեռու է եւ անմատչելի, քան մոլորակները որ մեր մոլորակին հետ միջոցը կը քերեն: Ու Տէրսիմի սարերուն վըրայ, այսօր, ինչպէս բազմաթիւ քիւրտ աշիրէթներու մէջ, գոնէ տեղ տեղ դեռ ընդդակը կը սուլէ՞ եւ վառօդը կը մխա՞յ, թէ մարա՞ծ է ամէն ուխ, ինչպէս մեր սրտերուն մէջ:

Ըլլալով իրարու դրացի եւ ցեղակից, բախտակից, Թրքական վտանգին բերումով, մենք ո՛րքան թեթեւ կամ քի՛չ նկատած ենք այս պարագան: Անշուշտ կրօնական նախապաշարումի հետեւանքով: Եւ մեր աչքերը յառած հեռուներին, անմատչելիին, ցնորականին, ամէն ուր որ մարդ երկատանին խաչ կը պաշտէր հովերէ ու ծովերէ անդին.... Ներելի՞ էր հոս ամչնալ անգամ մը, մեր եւ մեր հայերու հաշուին: Մինչդեռ Թուրքը, իշածին դայլ, կանուխէն հաշուեր է ամէն բան ու մեզ, երկու փոքրիկ ժողովուրդներս, իրարու դէմ լարեց: Համաձայն հին խօսքին, «զատէ եւ տիրէ»: Մինչդեռ մեր գոյութեան առաջին եւ տարրական պահանջն է եղած իրարու հետ ու Թուրքին դէմ ըլլալ: Բայց աշխարհի երեք մասերուն վրայ արիւնաթաթախ ժահիկը տանող Թուրքը, որքան անվեհեր կռուող, նոյնքան վարպետ դիւանագէտ, մեզ երկուքս ալ իրեն զէնքին որսն ըրաւ:

Քիւրտը զգաց իր սխալը այն ատեն միայն, երբ Հայը վերցաւ մէջտեղէն ու ինք Թուրքին դէմ մինակ մնաց: Այն ատեն անդրադարձաւ որ սեփական ձեռքերով իր փոսը փորած էր, ուր ահա կ'իյնայ:

Ու հիմա, Փոքր Ասիոյ վրայ, նաբէն, հովի՛ր կը մայեն: Ցօրգահոս գետեր իրենց ճամբուն կիրճը ողողելով կը սողան մերթ հանդարտ, մերթ շառաչուն: Ինչպէս դարե՛ր, դարե՛ր առաջ, ուր մեր հօտավէներէն ու մեր լէլէններէն զատ ուրիշ երգ ու խօսք չէր լսուեր: Գետերուն շառաչը մեզի մահերգ է հիմա ու հովերուն կանչը ողբ: Ոչ մեր վանքերէն կոչնակ կը լսուի, ոչ ձեր գիւղերուն շուրջ ձեր հօտերը կ'արածին:

— «Թուրքը տակէ անցաւ», պիտի ըսէ պատմութիւնը ու լռէ:

Ե. ՔԱՋԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԼՃԷՐԻԱՅԷՆ

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Ալճերիոյ հայ գաղութը ունի մօտաւորապէս տասնըհինգ տարուան կեանք, ամփոփուած ինքն իր մէջ: Կան քանի մը ընտանիքներ որոնք հաստատուած են պատերազմէն առաջ, մեծ մասով Պէյրութցիներ: Իսկ նորեկներ, հովին հոսանքէն նետուած այս կողմերը բախտ որոնելու, աւելի մարդավարի կեանք մը վարելու: Ցրուած են Ալճերիոյ երեք նահանգներուն մէջ: Գլխաւոր հայաբնակ վայրը կը կոչուի Գլիտա, որ իր օդով, ջուրով մեզի կը յիշեցնէ մեր հայրենի աշխարհը:

Մեր գաղութը համրանքի տեսակէտով այն քանակը չենք ներկայացներ ինչ որ ուրիշ հայալատ գաղութներ: Կարճ խօսքով, ամբողջ Ալճերիոյ մէջ կրնանք համրել 96 հայ ընտանիք, մօտաւորապէս 400 անհատ, մեծով պզտիկով, հինգ միլիոն ժողովուրդի մէջ: Այս ընտանիքները տեղաւորուած են Ալժէ, Մէզօն - Գարէ, Գլիտա, Աֆրըվիլ, Փօրճ - Պուարիճ, Կոստանդին, Ֆիլիփվիլ, Պօն, Սագարտա, Օրան եւ Պէլապէս:

Տնտեսական տեսակէտով առանց վարանելու կրնանք ըսել որ մեծամասնութեամբ ինքնապահ են: Կան ծանօթ առեւտրականներ: Գլխաւոր գործերն են,— սուրճի գործ, նպարավաճառութիւն, ոսկերչութիւն, հագուստեղէն, աղիքի գործ, ճաշարան եւայլն: Ունինք սափրիչ, կօշկակար, շրջուն լուսանկարիչ, մէկ բժիշկ, մէկ փաստաբան, մէկ ապահովագրական գրասենեակ, մէկ դերձակ, քանի մը գրասենեակի պաշտօնեաներ եւայլն: Ասոնք բոլորն ալ իրարու մօտ ըլլալու կը ձգտին եւ իրար հիւրասիրելու հայկական հին բարի սովորութիւնը չէ մոռցուած: Անշուշտ յոռի բարքեր ալ չեն պակսիր:

Ազգային տեսակէտով մեծ աչնկալութիւն մը չենք կրնար ունենալ, նկատի առնելով մեր քանակը եւ ցըրուած վիճակը: 1931ին, Ապրիլեան եղեռնի ոգեհանդէս ունեցանք: Տօնեցինք միայն երեք տարի, որովհետեւ վէճերու դուռ բացուեցաւ,— բարի ու չար նախանձ, եւ կարգ մը մարդիկ, ամէն բանի մէջ տեսան Դաշնակցութիւնը, մինչեւ իսկ պզտիկներու Հայերէն սորվեցնելուն մէջ... Բայց այդ կիրքերն ալ մարած են հիմա: Եւ, ուրիշ գաղութներու նման հոս ալ բարեխոխում մը յառաջ եկած է

1935ին Մարսէյլի Ազգ. Վարչութիւնը սկսաւ հետաքրքրուիլ մեր գաղութներով, եւ կազմակերպելու փափաքով Եղիշէ քահանայ Մխիթարեանը ղրկեց մինչեւ Մարոք: Խօսելով մեր մասին, Հոգեւոր Հովիւին աշխատանքը ապարդիւն չեղաւ: Ան շրջեցաւ բոլոր հայաշատ քաղաքները, աշխատանք թափեց իրարու քով բերելու հայրենակիցները եւ Ազգ. Միութիւն մը կազմելու: Եւ բաւական յաջողեցաւ. քիչ մը աւելի արթնութիւն եւ հետաքրքրութիւն ծնաւ դէպի ազգային գործերը: Եւ սակայն ինչ որ կազմուած էր, այնպէս ալ մնաց:

Անցեալ Հոկտեմբերին Ալճերիոյ մէջ կրկին բախտը ունեցանք հիւրասիրելու Եղիշէ քահանան, նոյն առաքելութեամբ: Այս անգամ աւելի գործնական առաջադրութեամբ շրջեցաւ ամէն տեղ, գաղութը իրար կապեց համերաշխութեամբ, եւ աւելի օգտակար եղաւ Գլիտայի: Զմռնամ ըսելու որ Շ. Նարդունիին ներկայութիւնն ալ նպաստեց համերաշխութեան: Հայրենասէր Հովիւը շաբաթ մը մնալով ջանաց վերակազմել Ազգ. Միութիւնը: Երեք ամսուան մեր կեանքը ու տիրող համերաշխութիւնը մեզի այն յոյսը կուտան որ այս անգամ ամուր դրուած են հիմերը:

Տարեգլուխի առթիւ նորակազմ վարչութիւնը գեղեցիկ գաղափարը յղացած էր կազմակերպելու իր առաջին հանդէս - խնճոյքը, նոր տարին դիմաւորելու ամբողջ գաղութով: Շատ լաւ անցաւ հանդէսը՝ գաղութին բոլոր անդամներու ներկայութեամբ: Այս առթիւ ճառեր խօսեցան մեծերը, իսկ պզտիկները, այն կրակոտ Հայորդիները որ մէկ հայերէնը դժուար կ'արտասանէին, տասնըհինգ օրուան մէջ կրցան վառել իրենց հոգին հայկական բոցավառ կայծով: Մարդ կ'ապշի եւ կը հրճուի, տեսնելով այն անուշիկ սեւուլիկ աչքերը որ կը վառեն հոգիդ: Երգենք, Հայորդիներ եւ սորվինք մայրենի լեզուն. հոն է մեր եւ ձեր պատիւը, ազգ մնալու գաղտնիքը...

Հաւաքոյթը ապահովեց կոկիկ գումար մը եւ այս յաջողութենէն քաջալերուած, վարչութիւնը տարը տարուան պայմանաժամով գտած է ընդարձակ սրահ մը, ամսական 250 ֆրանք, սրահ մը որ Փարիզի պէս տեղ մը հրաշք պիտի գործէր, կրնայ ըլլալ մատուռ, դպրոց, հաւաքատեղի եւ թատերասրահ: Կրնայ տեղաւորել հազար հոգիէ աւելի: Կը կարծեմ թէ այս ձեռնարկը իր բարոյական ազդեցութիւնը պիտի ունենայ գաղութին վրայ եւ խօսքը գործի վերածելով պիտի կրնանք նախանձելի դառնալ:

Քիչ մըն ալ երիտասարդութեան մասին: Ինչպէս ամէն տեղ, այս փոքրիկ գաղութին մէջ ալ երիտասարդութիւնն է որ տեղ կը գրաւէ իր համրանքով: Մենք ալ զինուորագրութեան թուղթերը ստացած ենք, մօտ 15 հոգի, մինչեւ 33 տարեկանները: Փետրուար 11ին բժշկական քննութեան կանչուած ենք: Արդէն քանի մը երիտասարդներ, որոնք 20 — 21ի մէջ են, իրենց նախնական մարզանքներուն կը հետեւին զինուորական մարզարանի միջոցաւ: Ինչ լաւ պիտի ըլլայ եթէ ուրիշ շրջաններ ալ այս օրինակին հետեւին, որպէսզի յառաջիկային ազատ մնան նախնական դժուարութիւններէ.

Ինչ կը վերաբերի մտային պաշարի մասին, բնական է կեդրոնականը կամ համալսարան լրացնողներ չկան, եղածը ինքնիր իսկով կը տապկուի: Անշուշտ ինքնահաւաններ ալ պակաս չեն:

Այս ամէնէն վերջ պարտականութիւն կը սեպեմ քանի մը տող ալ գրել եկեղեցականութեան մասին, որ շատ զօրաւոր եղած է մեր գաղութին մէջ: Հակառակ ո եւ է ազգային մարմինի չգոյութեան, բոլոր անոնք որ եկածեն ու անցած, առանց խտրութեան վայելած են նիւթական լայն օժանդակութիւն:

Նոր օրէնքները հոս ալ իրենց ազդեցութիւնը ունեցան այնպէս որ հարկ կը զգամ մեր հայրենակիցներուն ուշադրութեանը յանձնել այս պարագան, որպէսզի աւելորդ նեղութիւններ չկրեն այս կողմերը գալու, իրենց անկանոն թուղթերը կարգադրելու յոյսով: Օրէնքը ամէն տեղ ի զօրու է, պարապ թափառումները աւելի վնասակար են ներկայ պայմաններու մէջ:

Մեր շրջանի հայրենակիցներն ալ քիչ մը շրջահայեաց պէտք է ըլլան, երբ այդպիսի խնդիրներ ներկայանան, աշխատելու են տեղին վրայ կարգադրել, փոխանակ այս ու այն շրջանը դրկելու, ամուլ յոյսեր ներշնչելով դժբախտներուն:

ՆԱՐՕՏՈՒՆԻ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակօրէն եւ մելանով:

ԲԱՆՔ ՀԵԳՆԱԿԱՆՔ

Սպառնացող վտանգը...

Ոչ ծննդեան ժողովին փլուզումը, ոչ տղատագինութիւններու շղթայինդ ընթացքը եւ ոչ ալ Հօկի լուծարքի նոթարկուելը կապ ունին այս վտանգին հետ:

Այս անգամ մտահոգութիւնը կը ծանրանայ հայաբնակ վայրերու քաղաքապետութիւններու ուսին: Հայոց ազգը պահանջատէր է այս առթիւ:

Հանրածանօթ իրողութիւն է որ, հայ ժողովուրդը կը տոչորի իր ազգային պատիւը պահելու եւ իր անունը օտարին ծանօթացնելու տենչով.

Թէեւ ան՝ տնտեսական դժուարութիւններով վկայութեան բերաւ հազարաւոր տարիներու իր գոյութիւնը եւ մշակոյթը, բայց ինչ օգուտ որ, աս Եւրոպացիները մոռացկոտ են ...

Ոչ մէկ գոհացուցութեան առթիւ ետ քայլ կ'ընենք այս ճակատին վրայ:

— Ազգին պատիւին համար է, եղբայր, պէտք է ծախսել ...

— Ազգին անունը պիտի փայլի բարեկամ, եթէ ...

Կան ազգեր եւ ժողովուրդներ, որոնց բառարանին մէջ ազգային պատիւ եւ համակրանք ըսած բառերը մուտք չեն գործած, նոյնիսկ բառարան ալ չունին բայց մեզմէ շատ աւելի յարգ ու պատիւ կը վայելեն:

Եւ արդէն, պատիւ եւ համակրանք ըսուած ապրանքները կը նմանին քըմայքոտ ու շփացած կնոջ, որուն ետեւէն որքան իյնաս, այնքան հեռու կը փախչի:

Աժերով սուտ եւ հեղեղի պէս քըրտինք կը թափենք այս ճամբուն վըրայ:

Գետերու պէս արիւն ալ սպառեցինք Արարատներու եւ տարբեր ճակատներու վրայ: Մեր հերոսութիւնները հիացուցին զօրավարներ եւ քաղաքագէտներ մեծ պատերազմին մէջ եւ սակայն կը տեսնենք որ կրկին անծանօթ ենք:

Ամէն բան կ'ընենք «ապրիս, Կեցցէ» արժանանալու համար եւ կրկին ձեռնունայն տուն կը դառնանք:

×

— Պ. ատենապետ, կարդա նախորդ ատենագրութիւնը:

- «Ձամուրաապ գիւղի Միութեան վարչութիւնս իր նախորդ նիստին մէջ նկատի առնելով անցեալ եւ նախանցեալ տարիներուն պիւտճէին բացը, որոշեց պարահանդէս մը սարքել այդ բացը գոցելու եւ աւելցածով ալ Նոր Ձամուրաապ անունով աւան մը հիմնելու Հայաստանի մէջ:

Պարահանդէսի սրահի կարգադրութիւնը յանձնեց իր անդամներէն Պ. Սօղանճմէզեանին»:

— Ընկերներ, սրահի խնդիրը դըժուարին հանգամանք ունի:

Ինչպէս ծանօթ է ձեզի, մեր հանդէսը ուրիշ միութիւններու ու հանդէսներու չի նմանիր, նկատի առնելով մեր գիւղին պատիւը եւ մեր հայրենակիցներուն ճաշակը, մանաւանդ ազգային պատիւը:

Դիմեցի կարգ մը սրահներու տէրերուն որոնք ծանր պայմաններ առաջարկեցին որ մեր պատուին հետ խոտոր կը համեմատի: Օրինակ, ապուխտի եւ հում հերմամփոսի (չի ֆլիփփէ) մուտքը կ'արգիլեն սրահէն ներս:

Երէկ գտայ ուրիշ սրահ մը, Թուայեալը, որ երեք հազար կը պահանջէ: Թէեւ գինը յարմար է բայց սրահը պէտք եղածին չափ ներկայանալի չէ: Մուտքի դուռը քիչ մը փոքր գտայ:

— Պ. Ատենապետ, կը բողոքեմ, եթէ Թուայեալի պէս սրահ մէջ պիտի սարքենք, աւելի լաւ է հոս կենանք, մեր գիւղին եւ ազգին պատիւը վրայ կուտանք:

— Ես ալ կողմնակից չեմ այդ սրահին, գիտէք որ օտար հրաւիրեալներ պիտի ունենանք, ինչպէս օտար թերթերու թղթակիցներ, պէտք է նկատի առնենք Ձամուրաապի եւ ազգին արժանապատուութիւնը:

— Այո, ես միայն տասը օտար բարեկամներ ունիմ, որոնք շնորհքով մարդիկ են, աղիւսի գործարանը միասին կ'աշխատինք, նկատի առնենք մեր հայրենիքին ու ազգին պատիւը:

— Ակադեմիայի փողոցը սալ Անպատառօրը կայ, կ'ուզէ՞ք որ երթամ տեսնեմ անգամ մը:

— Ո՞ւր սրահ է, քանի՞ հոգի կ'առնէ: Ես ալ անգլիացի եւ իտալացի բարեկամներ ունիմ, որ, գործարանի ընկերներս են, պէտք է հրաւիրել ազգին պատուին համար:

— Ընկերներ ժամանակը ուշ է: Յաջորդ նիստի օրակարգն է «սրահի խնդիրը»:

Բոլորս ալ պէտք է աշխատինք այդ ուղղութեամբ, մեր գիւղին եւ ազգի պատիւը կոտրել չի վերցներ: Ժողով փակուած է:

×

— Թըք - Թըք...

— Ո՞վ է, ի՞նչ կ'ուզես ...

— Ես եմ, մայրիկ, Արիստակէս

— Ձուանը քաշէ, հրէ դուռը, կամաց, ետեւը ջուրի խողովակ կայ, ...փէ:

— Բարեւ մայրիկ:

— Ուֆ Աստծոյ բարին, տղաս, սեղանին վրայ լուցկի եւ լամպա կայ, վառէ տեսնեմ երեսդ:

— Ո՞ւր է Վարդերեսը:

— Դեռ ֆապրիքայէն չեկաւ, ...վըս ալ գործ տարեւ չունան: Ես անցած օր վարէն ջուր բերած ատեն, ինկայ եւ այսպէս պառկած եմ, ...

— Անցած ըլլայ մամա: Ի՞նչ Վարդերէսին հարսնիքէն:

— Ջաւակս, այդ գործը ետ մնաց, աս շաբաթ, սանկ վայելուչ սալոն չգտանք: Աղջկան կողմէ աղուոր, զարդարուն տեղ մը կ'ուզեն, ինչ ընենք տղաս, ժամանակը այսպէս, յարմարինք պիտի... ահա Վարդերէսն ալ սա է, եկաւ ...

— Բարեւ Արիստակէս, աս ի՞նչ է բերեր քեզ հոս:

— Ի՞նչ լուր հարսնիքէն, լուր առնեմ:

— Ձգէ եղբայր, այս քաղաքին մէջ սանկ շնորհքով սալոն մը չկայ. դրամովը մէջտեղ կը մնայ: Եթէ տեղ մը գտնեմ, երեք հազար հանած եմ: Մարդ մէկ անգամ կարգուի կեանքին մէջ, մանաւանդ կը ճանչնաս նշանածիս ընտանիքը, տեսած մարդիկ են, ժամանակին սուն հաւ եւ քառասունհինգ բադ ունէին իրենց տան մէջ, իրենց հայրն ալ գիւղին ժամին բանկալապետը եղած է,

Այս ալ մէկ կողմ, օտարներ հրաւիրելու խնդիր կայ, քովի նպարավաճառ եւ հացագործը բացէ ի բաց հասկցուցին որ պիտի գան. Հայ... քին, ինչպէս դիմացի ... կարսօնը՝ Լուին: Ես գիս նկատ... նիմ, ազգային պատուի խնդիր... պէտք է բարձր բռնենք դափն... առջեւ ...

×

Եթէ այսպէս երթայ, բոլոր հայաբնակ վայրերու քաղաքապետութիւններ շուարումի պիտի մատնուին ... յոց գիրքին ու ճաշակին վայել ...ներ կառուցանելու համար, եւ ... տիրոյ ին սպառնացող պահանջքներէն ... նի կառավարութեանէն:

Կ. ՓԵՍ...

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՆՈՐ ՍԻՍԻ ԴՊՐՈՑԻՆ ՃԱՄ...

ՆՈՐ ՍԻՍ, ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18 ...

— Սիրելի «Յառաջ», վարժար... համար ձեր առած ազնիւ քայլ... մոռանալի եւ ամէն գնահատու... վեր է: Յարգանքով պիտի յիշու... մէն անոնք որ գործի կը լծուին... գաղութին մտաւորական եւ բարո... կան կեանքը կերտելու համար

«Յառաջ»ը կատարեց ու կը ... տարէ հայրենաշէն գործ մը:

Դրամագլուխ մթնոլորտ ... բած է մարդոց ճաշակը եւ տեսու... ները: Դաստիքներ ունինք որոն... փորձեն արդարացնել իրենց ... խուսափ ազգային պարտականութ... ներէ:

Անտարբերներ չեն տեսներ ... լեր արիւնի կապը եւ ցեղին ձայ...

Հաւաքեցի մեր աշակերտները ... րենց խօսեցայ ձեր առած քայլ... կրթասէր նուիրատուներու ... պէտք էր տեսնել մեր դժբախտ... հրճուանքը.— Սիրելի՛ տղա՜ք, ... ղանք պապայն Փարիզէն կուզայ ... ձեզ «Յառաջ» թերթը պիտի ... դայ»:

Անմեղ, անուշ նայուածքներ ... րախութեան արցունքներ շատ... րուն աչքերուն մէջ:

15 Յունուար, շաբաթ գիշեր... կեր Արշակունի Ութսայէլեան... մէջ, կնքահայրութեամբ ընկեր... ւէն Սթամպուլեանի մկրտու... տեղի ունեցաւ ընկեր Հայկազու... փայէլեանի նորածինին՝ Դիլլի... յի: Խօսեցայ «Յառաջ»ի բացած... գանակութեան մասին, առնչու... խանդավառ մթնոլորտ: Փարիզի... սեցաք ներկաներու հոգին: ... ժամանակի մը մէջ մեր վարժա... համար ձեր բացած հանգանակ... թեան համար գոյացաւ 340 Ֆր... Ներփակ կը գտնէք նուիրատու... ցանկը:

Գ. Գալուստ...

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՄՈՒՐԱՏԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈ, 1 փետրուար, (Յառաջ) — Անցեալ կիրակի Հ. Յ. Դ. Մուրատ խումբը կազմակերպած էր խնճոյք մը Սեբաստացի հերոսին՝ Մուրատի յիշատակին, «Թըրիմեան» ակումբի սրահին մէջ։ Ժամը 3ին սրահը լեցուած էր, բայց բազմութիւնը կու գար. — Դաշնակցական, հրնչակեան եւ չէզոք։ Նոր եկողներու տեղ տալու համար մեր ընկերները ոտքի կ'ելլէին անմիջապէս։ Ժամը ...ին բոլոր ընկերներն ոտքի վրայ էին ու շարժելու տեղ չէր մնացած։

Ներկաներու փափաքին վրայ սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկեր Գ. Բաղալեան, որ նախ հրաւիրեց ներկաները յոտնկայս երգել «Մեր Հայրենիք»։ Յետոյ բացատրեց հաւաքոյթին նշանակութիւնը։ Առաջարկեց մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել յիշատակը Մուրատի եւ բոլոր այն հերոսներուն որոնք ինկան ազատութեան ճամբուն վրայ։ Գ. Ղազար Դանիէլեան արտասանեց իր ինքնագիր մէկ ոտանաւորը, Մուրատի յիշատակին։ Օր. Աստղիկ [illegible]

բաղդէն այն կռիւը որու զոհ գնաց հերոս Եզօն։ Սրահին մէջ շշուկը դադրած էր ամէն մարդ մտիկ կ'ընէր, լսելու համար թէ Մուրատ ինչպէս պիտի ազատէր եւ հասնէր մինչեւ Պաթում։

Սիրելի «Յառաջ», հոս տեղն է յիշել որ եթէ Ամերիկացի Լինոպէրկ մը Ատլանտեանը կտրեց օդանաւով եւ հերոսի տիտղոսը ստացաւ, մենք ալ ունեցանք Մուրատը, որ շատ աւելի դժուարին պայմաններով կտրեց Սեւ-բաստիայէն Պաթում ճամբան։ Թող անշէջ մնայ Մուրատի եւ Մուրատներու յիշատակը։ Տիկին Շ. Ասլանեանի երգէն վերջը, ընկերուհի Ս. Տէր Դաւիթեան խօսք առնելով պատմեց քանի մը դրուագներ եւ ըսաւ թէ Մուրատ չափազանց քնքոյշ սիրտ մը ունէր։ Մարդ կը զարմանայ թէ այսպիսի քնքոյշ սիրտ ունեցող մը ինչպէս կրնար կոտորել անթիւ թշնամիներ ...

Ընկեր Հ. Վիչապեան (Անիէո) իր կարգին փառաբանեց յեղափոխական ոգին, բացատրելով Մուրատներու իմաստութիւնը։ Խօսեցան նաեւ ընկեր Ս. Օհանեան եւ Գ. Կիտիկեան, դրուագներ պատմելով Մուրատի կեան-[illegible]

[illegible]

Թղթակից

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

« ՅԱՌԱՋ »Ը

ԻՆՉՈ՞Ւ «ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԿԻԼԻԿԻՈՅ»

ԿԸ ՀԱՐՑՆԵՆ ԹՈՒՐՔ ԹԵՐԹԵՐԸ

Պոլսոյ ճիւմհուրիյէթ օրաթերթին խմբագրական քարտուղարը, Ապէտին Տավէր կը գրէ «Կողոպտուած ապուններ» խորագրին տակ (29 յունուար).

Սուրիոյ Հայ Կաթոլիկներու պատրիարք Աղաջանեան Ֆրանսա այցելած եւ հանդիսութեամբ դիմաւորուած է։ Ֆրանսական թերթերը Աղաջանեանի Կիլիկիոյ պատրիարք ըլլալը կը գրեն, մինչդեռ Աղաջանեան Սուրիոյ Հայ կաթոլիկներու պատրիարքն է։

Միւս կողմէ, Լուսաւորչական Հայերը Սուրիոյ մէջ կաթողիկոս մը ունին եւ անոր «Կիլիկիոյ կաթողիկոս» անունը կուտան։ Նախապէս Սիսի մէջ բնակող այս կաթողիկոսը, Ֆրանսացիներուն Ատանայէն քաշուելուն վրայ, Սուրիա ապաստանած ըլլալով հանդերձ, տակաւին ինքզինքը Կիլիկիոյ կաթողիկոս կը նկատէ եւ Ֆրանսացիներու կողմէ ալ այսպէս կը ճանչցուի։

[illegible]

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ս. ՇԱՄՈՆ, Յառաջ (յապաղած). — Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Վարուժան» խումբին դասախօսական Աժողովը տեղի ունեցաւ իր նորաբաց ակումբին մէջ, 23 յունուար շաբաթ երեկոյ։ Դասախօսը, ընկ. Ս. Ընտրիկեան, որ իբրեւ նիւթ ընտրած էր «Հայաստան եւ մենք», ջանք չէր խնայած գրաւորապէս պատրաստելու իր դասախօսութիւնը։ Ակնարկ մը նետելով մեր պատմութեան կարկառուն դէմքերուն վրայ, Մեծն Տիգրանէն մինչեւ Տրդատը, Ս. Մեսրոպ, Վարդան Մամիկոնեան, Դաւիթ Բէկ եւ այլն եւ խօսելով անոնց կեանքն ու գործը, կանգ առաւ այսօրուան մեր հայրենիքին վրայ, եւ պարզեց անոր ողբերգութիւնը։

« Այս սրտաճմլիկ տեսարանին առջեւ ի՞նչ կ'ուզէիք որ ըլլար Դաշնակցութեան դիրքը, բայց եթէ իր խիստ շարքերով իր անհուն ցասումը յայտնել կարմիր բռնակալներու հանդէպ, որոնք քաւութեան նոխազի մը վերածած են Հայաստանը, համաշխարհային յեղափոխութեան սեղանին առջեւ »։

[illegible]

Սօս - Պարէտ

ՆԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՎԻԷՆ ՄԷՋ

[illegible]

ԿԱՆԱՆՑ ՏՕՆԻՆ ՄԸ ԵՒՍ ...

[illegible]

ՌՈՒՍ ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐՈՒՆ «ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ» ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ (1937 ԴԵԿՏ. 25—28)

ԴԱՏԱԽԱԶ. — Կրկնեցէք, ե՞րբ վերջնականապէս ձեւակերպուեցին ձեր հակայեղափոխական հայեացքները։

ՄԵՂԱԴՐԵԱԼ — Հակայեղափոխական - վնասարարական կազմակերպութեան մէջ մտնելու փաստով։

ԴԱՏԱԽԱԶ. — Ուրեմն դուք գիտակցօրէ՞ն մտաք այդ կազմակերպութեան մէջ։

ՄԵՂԱԴՐԵԱԼ. — Այո։ Այդ կազմակերպութեան մէջ ես գտնում էի իմ պաշտպանութիւնը։

Մեղադրեալ Շաւարշ Տէր Աւագեանի հարցաքննութիւնն աւարտուած է։

Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն դատարանի յատուկ կոլեգիայի Յրդ նիստը, որտեղ քննութեան է առնւում Հայկական ԽՍՀ Հողժողկոմատի օրգաններում գիւղատնտեսութեան բնագաւառում գործող հակայեղափոխական աջ - տրոցկիստական, նացիոնալիստական - Դաշնակցական վնասարարական կազմակերպութեան մասնակիցներ Մամիկոնեանի, Ենգիբարեանի եւ միւսների գործը, բացւում է [illegible]

[illegible]

ՔԱՂԱՔԱԲԱՆԻ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

[illegible]

(7)

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

(125)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

— Եթէ դուք կը ցանկանաք տեսնել մեր գիւղում մի քանի հիմնարկութիւններ, սպասեցէք իմ տղային, որը մի քանի օրից կը վերադառնայ: Այդ ժամանակ նա ձեզ ամէն ինչ ցոյց կը տայ: Ես ծեր մարդ եմ, այդ բաները լաւ չեմ հասկանում: Իսկ նա կրթուած է:

[illegible]

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

տիկանութիւնը վար դրած է անոնց անցագիրները։ Այս առթիւ հետեւեալ խօսքը լսուեցաւ դատարանին մէջ.

— « Այս պարոնները կրնան առանց անցագրի ալ չուել երկրէն։ Եւ կայ օտար պետութիւն մը որ դրկարաց պիտի ընդունի զանոնք »։

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ գործը հետապնդած ատեն, ոստիկանութիւնը ձեռք բակալեց կոմս մը, Թոպէն որ ժիւաքէ որ լա Սալ, որ ներկայացուցիչն էր սուրճի ծանօթ վաճառատան մը եւ ընդհ. քարտուղարը կոմիտէին հետ կապուած միութեան մը։ Այս առթիւ ձախակողմեան թերթերը կը պնդեն թէ Գաղտնի կոմիտէին վարիչները գործօն դեր կատարած են Գլիշիի արիւնահեղութեանց մէջ, իբրեւ գրգռիչ գործակալներ ։

Դատական իշխանութիւնը այժմէն միջոցներ կը խորհի, ամբաստանեալներուն դատավարութեան համար։ Ծղեռնադատ ատեանին դատասրահը անբաւական կուգայ այսքան բազմաթիւ կալանաւորներու համար։ Դատավարութիւնը ամիսներ պիտի տեւէ։ Կարծողներ կան թէ Սորպոնի ամփիթատրոնը կամ Թրոքատէրոյի նորաշէն թատրոնը պիտի յատկացուի ։

ՀԻՒՍԻՍ - ԲԵՒԵՌԻ չորս ռուս գիտնականները աւելի ծանր կացութեան մը մատնուած են։ Այն ծփուն սառնակոյտը որուն վրայ ապաստանած են, կը պզտիկնայ օրէ օր։ Երկու սառնարեկ նաւեր ճամբայ ելած են արդէն եւ օդանաւեր ալ օգնութեան կը փութան։ Փրօֆ. Շմիտ քաջալերական հեռագիր մը ուղղեց չորս արկածեալներուն ։

ՕՓԵՐԱՅԻ առաջերէն պարուհի մը, Իտա Ռուպինշթայն Բենետիկտեանեւ ներու վանքը պիտի քաշուի քանի մը շաբաթ, տեղին վրայ ուսումնասիրելու համար երեք նոր խաղեր որ կապ ունին վանական կեանքի հետ.— « Ժան տ'Արք խարոյկին վրայ », «Թափառական Ասպետը» եւ «Իմաստութեան խնջոյքը»։ Երեք պարախաղերը պիտի ներկայացուին յառաջիկայ մայիսին ։

ՍԷՆ ԳԻՐՆԱՐԻ հռչակաւոր ապաստան - վանքը, որ կը գտնուի համանուն կիրճին կատարը, իտալօ-զուիցերիական սահմանագլուխին վրայ, եւ ունի 8114 ոտք բարձրութիւն, ծանր վտանգ մը անցուց վերջին օրերս։ 37 վանականներ կը բնակին վանքին մէջ, իրենց համբաւաւոր շուներով։ Արդ, կիրակի իրիկուն հատապատութիւնը գրկուեցաւ ամէն հաղորդակցութենէ եւ հազիւ կարելի եղաւ վերահաստատել երեքշաբթի օր։ Երկու հսկայ ձիւնակոյտեր փոթորիկէն քշուելով եկած զարնուած էին վանքին։ Այս առթիւ խորտակուեցան շատ մը պատուհաններ եւ երեք դուռներ։ Երկու վանականներ պահ մը ուզեցին դուրս ելլել, բայց շուները թոյլ չտուին։ Եւ այս ընդդիմութեան շնորհիւ էր որ ողջ մնացին, որովհետեւ ճիշդ այդ պահուն պատահեցաւ ձիւնակոյտերուն թաւալումը

ԿԱՐԵՒՈՐ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐ կը կատարուին Սինկափուրի մէջ, մասնակցութեամբ 30 մարտանաւերու եւ 100 օդանաւերու, փետրուար 2էն ի վեր։ Ծրագիրը հետեւեալն է.— Թշնամի նաւաբաժին մը, բաղկացած 25 մարտանաւերէ եւ գիրք բռնած Սինկափուրէն 600 մղոն հեռու, կը փորձէ բռնի անցնիլ, խորտակելով ամրութիւնները։ Կարգ մը մարտանաւեր գործողութեանց կը մասնակցին գիշերը, կամաւոր նաւավներով, որոնք ցերեկուան աշխատանքէն վերջը նաւաց եւ օդաչու կը դառնան ։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԽՐԽՍԻ. ժողովին մէջ նորէն հարցապնդումներ եղան խաղաղական անթեւլով եղած հականգլիական քարոզութեանց առթիւ (արաբերէն)։ Արտաքին նախարարը պատասխանեց թէ կացութիւնը փոխուած չէ անցեալ դեկտեմբերէն ի վեր ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ կուսակցութեան քաղաքական դիւանը ժողով գումարելով, հրահանգներ մշակեց իր երեսփոխաններուն համար, աշխատանքի նոր կանոնագրին քննութեան առթիւ։ Անկէ զատ որոշեց առաջարկել պայքարը, Սպանիոյ սահմանագլուխին վերաբացման համար եւ հաւանութիւն յայտնեց երեսփ. ժողովի ընկերներուն որոնք ընդդիմացած էին երեսփոխաններու թոշակին յաւելման ։

ԺԸՆԵՒԻ ԿԵՆԴԱՆԱԲԱՆԱԿԱՆ ՊԱՐՏԷԶԸ, որ անհատական ձեռնարկ մըն է, անանկութիւն հռչակեց, անօթութեան մատնելով մանաւորապէս մսակեր անասունները։ Աջ ու ձախ կոչ ուղղուած ըլլալով, Լոնտոնի կենդանիներու պաշտպան ընկերութիւնը 500 զուիցերիական ֆրանք ղրկեց, անմիջական պէտքերու համար։ Օգնութիւնը պիտի շարունակուի որքան ատեն որ անհրաժեշտ համարուի ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

“ՀԱՅՐԵՆԻՔ„ ԱՄՍԱԳՐԻ ՅՈՒՆՈՒԱՐԻ ԹԻՒԸ

հետեւեալ բովանդակութեամբ .—

1.— ԱՆԴՐԱՆԻԿ՝ Մեր կամաւորական խմբի կռիւները։ 2.— ԵՂ. ՄԵԼԷՔԵԱՆ՝ Հեթանոս Միջոցներ։ 3.— Ս. ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ՝ Տունի կարօտը։ 4.— Կ. ԷՕՔՍՈՒԶԵԱՆ՝ Ի զուր։ 5.— ԱՒԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ՝ Ռուկի Հէքեաթ։ 6.— Ս. ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ՝ Հէ՜յ, Մոսկ մոր։ 7.— ԱՐՇԱԿ ՎԱՐՈՒԺԱՆ՝ Ինքզինքնիս մենք խաբեցինք ։ 8.— ՎԱՀՐԱՄ ՍՕՖԵԱՆ՝ Իմաստութիւն։ 9.— ԷԼԼԷՆ ԲՒԻՋԱՆԴ՝ Ուիլեըմ Սարոյեան։ 10.— ՀԱՅԿ ՕՀԱՆԵԱՆ՝ 1) Հայրենի անուն եւ 2) Անվերադարձ։ 11.— Ա. ԱՆԱՀԻՏԵԱՆ՝ Նման մոմին դժգոյն բոցին։ 12.— ԼԵՒՈՆ ՄԵՍՐՈՊ՝ Ֆրէտ Հարթման եւ Տասօ Րօսթէմ ։ 13.— Վ. ՍՕՖԵԱՆ՝ 1) Աշուն եւ 2) Ձմեռ։ 14.— ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆ՝ Միացեալ Նահանգները ։ 15.— ՍԵԶԱՐ՝ Շրջապատը։ 16.— ԱՐՄԷՆ ՍԵՒԱՆ՝ Բանաստեղծութիւն եւ Հասարակութիւն։ 17.— ՎԱՀՐԱՄ ՍՕՖԵԱՆ՝ Համաստեղ։ 18.— ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆ՝ Յաբուեթիւն փաշա Տառեանի բանակցութիւնները Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ ։ 19.— ՎԱՐԶԱՀԱՆՅԻ՝ Շամիրամցի Սաֆէի ողբերգութիւնը ։ 20.— ԱՐՏ. Ա. ԲԵՂԵԱՆ՝ Արիւ եւ Արովեան։ 21.— Ա. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ՝ Դումբաձէ ։ 22.— Թ. ՍԵՒԵԱՆ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան սկզբնական գործիչները։ 23.— ԱՐԱՄԱՅԻՍ ԱԶՆԱՒՈՒՐԵԱՆՑ՝ Յուշեր։ 24.— ՎԱՐԴՈՒՀԻ ՔԱԼԱՆԹԱՐ - ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆ՝ Նախաստրական Արմէնները ։25 և 26. Ա. ԱԹԱՆ՝ Հայ կեանքը (ամսական տեսութիւններ)։ 27.—ԴԻՒԱՆ Հ.Յ.ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ՝ Զինուորական երկրորդ (1896 թ.) խորհրդակցութեան արձանագրութիւնը, Ռոստոմի, Մար Շիմոնի, Վազգէնի, Կարնոյ կոմիտէի Նիկոլ Դումանի եւ Տուրքախի նամակները։ 28.— Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ՝ Գրախօսական Անձէղ իբն Արաբշահի «Թամիրլանի կամ Թիմուր մեծ էմիրը» արաբերէն գրքի թարգմանութեան մասին ։ 29.— Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ՝ Գրախօսական S. M. Gregoryի «Sidelights on early Armenia» գրքի մասին ։ 30.— Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ՝ Գրախօսական Յակոբ Մանանդեանի «Մանր հետազօտութիւններ» հատորի մասին ։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱՍԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ Վիէնի կոմիտէի կողմէ 5 փետր., Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ։ Պիտի դասախօսէ Վ. ՅՈՒՂԷՃԵԱՆ, (յատկապէս հրաւիրուած Լիոնէն) Թուրքիոյ շուրջ։

ԳՌՈՒՆԱՁԻՒ «Վարանդեան» խումբի ժողովը 5 փետրուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ԿԱՐՏԱՆԻ Նիկոլ - Դուման խումբի ժողովը, 6 փետրուար, կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, «Դաշնակցութեան Տուն» մէջ։ Ներկայանալ անդամատետրով։ Պիտի խօսի՝ ընկեր ԱԶԳԻՆ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ», «Իշխան» ենթակոմիտէներու եւ «Վահագն» խումբի բոլոր ընկերներու ընդհ. ժողովը, 12 փետրուար, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Ներկայ պիտի գտնուին ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐ։ Կարեւոր օրակարգ ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

6 Փետրուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Ինչո՞ւ կը մտահոգուինք Հայաստանի ապագայով»։

Գեղարուեստական բաժին

ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ, ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «Վարուժան» խումբին կողմէ

6 Փետրուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Վարուժան» Ակումբին մէջ, 2 Rue FOURVIEUX. Նիւթ՝ «Հայ յեղափոխութիւնը նպաստաւոր եղա՞ւ մեր ժողովուրդին»։ Մուտքը ազատ է.

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ

Տարեկան պարահանդէս ցերեկոյթը տեղի պիտի ունենայ կիրակի 6 Փետրուար, ժամը 16էն կէս գիշեր FOYER RUSSEի սրահին մէջ, 26 Ave. de Tokio։ Գեղարուեստական բաժին, Ճաշ. Պիւֆէ.

Մեթրօ Alma - Marceau Մուտք՝ 8 ֆրանք

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Ալֆորվիլի «Մանուկներու Օր»ուան հանդէսը սուգի պատճառաւ յետաձգուած ըլլալով, տեղի պիտի ունենայ 5 Փետր., Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին, Հայ Ակումբին մէջ.

Մանուկներուն խաղալիքներ պիտի բաշխուին եւ տեղի պիտի ունենայ վիճակախաղ։ Կը խնդրուի բոլոր ծնողներէ եւ հայրենակիցներէն իրենց ներկայութեամբ քաջալերել Հայ մանուկները։

Մուտք՝ ծախքերու համար 1 ֆրանք

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. Խաչի ՍԷՆԹ ԱՆԹուանի Մասնաճիւղին կողմէ

ի նպաստ թոքախտաւոր հիւանդանոցներու մէկտեղ հիւանդներուն

Տեղի կ'ունենայ 5 Փետր., Շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն մինչեւ լոյս

Շալէ տը լ'Երմիթաժի սրահին մէջ, Ս. Լա Վիսթ։

Բացման խօսք Տիկին ՍԻՐԱՆՈՒՇ ՊԱՂԻԿԵԱՆԷ

Կը խօսի Պ. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Պ. ՀԱՅԿ ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ իր նուագախումբով, Օր. ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ՓԷՆՏԻՐԵԱՆ (մենեբգ) Պ. ԳԵՂԱՄ ՊՕՂՈՍԵԱՆ (կովկասեան պար), առնուտներու կողմէ խմբերգ.

Կը ներկայացուի «ՎՐԷԺԻ ՈԳԻՆ» եւ ԿԵՆԴԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐ ՄԸ

Ղեկավարութեամբ Պ. ՀՄԱՅԵԱԿ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ

Ճոխ պիւֆէ գիւղամատչելի գիներով։

Մուտքը 5 ֆրանք, զինուորական համազգեստ կրողներու կէս գին

ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔԵՕՍԱՀԻՈՑ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

5 Փետրուար, Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Սալոն ՄԻՇԷԼ. 27 Rue Aldebert (Ալտըպէր)

Բացակայողները իրական նուէրէ մը պիտի զրկուին

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՎԱԼԱՆՍԻ Զ. Ռ. Մ.ի «ԱՐԱՔՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Ղեկավարութեամբ խումբին վարիչ Պ. ՅԱԿՈԲ ՋՈՐԹԵԱՆԻ

Տեղի կ'ունենայ 19 Փետր., Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

Foyer du Théâtre Municipalի վերնայարկի սրահը։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Մեներգ, խմբերգ եւայլն։

Կը հրաւիրուի Վալանսի հայութիւնը։ ՄՈՒՏՔ 1 ՖՐ.

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակութային Միութեան հերթական հրապարակային դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 3 Փետր., Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Միութեան հաւաքատեղին, 5 Rue de l'Eclipse, «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Կը դասախօսէ «Հայ Սիրտի» խմբագիր Պ. ԵՂԻՇԷ ԹՈՐՈՍԵԱՆ ։ Նիւթ՝ Նարեկացին։ Կը հրաւիրուի Մարսէյլահայ գրասէր հասարակութիւնը լսելու մեր ամէնէն հոյակապ քերթողի մասին։

Մուտքը ազատ է։

ԱՐՇԻՒ ԱԿՈՒՄԲԻՆ տեղափոխութեան պատճառաւ, իր առժամեայ հասցէն է՝ Mr. Achdjian Albert, 14 Rue Meyerbeer, Blanc Mesnil, (S. et O.)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Սարգիս Ճէզպար, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Սամուէլեան եւ զաւակունք Օր. Բերկրուհի Ճէզպար շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին ԱԼԻՔՍԱՆ ՃԷԶՊԱՐԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՄԱՐՍԷՅԼ - ՓՐԱՏՕՅԻ Մայր եկեղեցիի Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ 6 Փետր., Կիրակի, պիտի կարդացուի Ամենայն Հայոց Վեհ. Հայրապետին երկու նոր կոնդակները։ Պիտի քարոզէ Առաջն. փոխանորդ Տ. ԶԳՕՆ ՎՐԴ. ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մասնաճիւղի Վարչութիւնը Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները Կիրակի, 6 Փետր., 181 Րուտ Լաֆայէթի դպրոցարանի սրահը։ Օրակարգ.— Նոր ձեռնարկ մը ընելու համար խորհրդակցութիւն, «Մանուկներու Օր»ուան հանդէսին հաշուետուութիւնը, ընթացիկ կարեւոր խնդիրներ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Նահանգային Հայրենակցական Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհանուր անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ Կիրակի 6 փետրուար կէսօրէ վերջ ճիշդ ժամը 2ին, Rue Alexandrie ծանօթ ժողովատեղը։ Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ։ Օրակարգ. հաշուետուութիւն եւ Վարչութեան ընտրութիւն։

Իսի-լէ-Մուլինոյի Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան Ընդհ. Ժողովը տեղի կ'ունենայ 5 փետր. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Արիմեան» սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս։ Օրակարգ հաշուետուութիւն եւ Վարչութեան ընտրութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Լեգէոնական Միութեան Ընդհ. Ժողովը 6 Փետր., Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին Bar des Globes, Bld. Dugommier ։ Կը խնդրուի անպայման ներկայ ըլլալ անդամատետրով։

ՖՐ. Կ. Խաչի Իսի - լէ - Մուլինոյի Մասնաճիւղի Ընդհ. Ժողովը Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին դպրոցին մէջ, Ռիւ տը լա Տէֆանս։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւոր ներկայութիւն։

ՓԱՐԻԶԻ Սեբաստիոյ Դաւրիշի բնակչական միութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ Շավիլի եւ Իսի լէ Մուլինոյի բոլոր անդամները 6 փետրուար, կիրակի երեկոյ ժամը 7.30ին Պ. Հայթայեանի բնակարանը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Բ. Ը. Միութեան հրապարակային դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 4 Փետր., Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, գործականի Տունին մէջ, 22, Rue St-Jean, Պիտի խօսի Պ. Կարօ Փօլատեան։ Նիւթ՝ Մեր պատմութիւնը, Լ. Շանթի Պայլի շուրջ։ Կրնան խօսիլ ներկաները։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Մարզուանցի Իսկուհի Ե... եան կը փնտռէ իր զաւակը Եանըգեան որ Իզմիրի կամ... անհետացած է եւ լուր չկայ... Իր մասին առաջ լուր... 250 ֆրանք եւ մէկ տարեկան... ուղղ նուէր։ Իմացնել, Տիկին Հ. Եանըգեանի, 60 Rue Bouffier lence, (Drôme), France։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Domremy — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R C Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro . TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ Երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 6 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
DIMANCHE 6 FÉVRIER 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3648

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԲԵՒԵՌԸ ԱՒԵԼԻ ՄՕՏ Է...

Լուր ունինք Հիւսիսային բեւեռէն, ուր չորս ռուս գիտնական-ներ հերոսական պայքար մը կը մղեն բնութեան կատաղութեանց դէմ. չունի՞նք մեր աշխարհէն...

Անթելը կը գործէ այնտեղ, հիւսիսի ահաւոր փոթորիկներուն եւ ծփուն, փխրուն սառնակոյտերուն մէջ: Իսկ աւդին, Կովկասի բանուկ ճամբաներուն վրայ, ոչ իսկ սովորական Թղթատարին կարելի է վստահիլ.

Եւ ահաւասիկ ոչ մէկ լուր՝ 1937 դեկտեմբեր 30էն ի վեր — վերջին թիւր «Խ. Հայաստան»ի:

Դեռ ուրիշ հարց մը,— վստահ ալ չէս թէ նորէն պիտի ստանաս որ եւ է թերթ, ըլլայ իսկ ամսէ ամիս, քանի մը կապոցը միասին:

Գիրքը՝ անմատչելի է տարիներէ ի վեր: Ատեն մը կը ղրկէին «ստանձնաշնորհեալ» հասցէներու, անհատ կամ «Հայաստանա-սէր» մարմին:

Որքան կրցած ենք ստուգել, այժմ անոնք ալ զրկուած են այդ շնորհէն: Ապսպրանք իսկ տաս, դժուար թէ պատասխան ստանաս:

Մնաց որ, Աղասի Խանջեանի ողբերգութենէն ի վեր, ո՞վ կը համարձակի երկտող մը գրել Երեւանէն, երբ երիտասարդ գրողներ սեւ ցանկը անցան, գիրք մը նուէր ղրկած կամ բարեկամական գիր մը գրած ըլլալով սահմանէն դուրս: Այն ալ հանրածանօթ «Հայաստանասէրներ»ու:

Ուրեմն, վերջին երերուն, ազդուն աղբիւրն ալ, Երեւանի այս կամ այն թերթը, իր կարգին կը սպառնայ դառնալ «կը փրն-տռուի»: Օր մը կը ստանաս, շաբաթներ, նոյնիսկ ամիսներ կը սպասես յաջորդին.— փնտռէ եւ գտիր:

Անշուշտ կը գտնես, ի վերջոյ: Միջոցներ չեն պակսիր եւ չեն պակսած մինչեւ այսօր:

Եւ սակայն, ինչո՞ւ այսպէս պիտի ըլլար հաղորդակցութիւնը Երկրէն Արտասահման: Եթէ «թշնամիները» արժանի են զրկուելու, «բարեկամները» կրնա՞ն պնդել թէ աւելի բախտաւոր կացութեան մը մէջ կը գտնուին:

Օրինակ, Բարեգործականն ու ինքնակոչ Հօկը կրնա՞ն ապացուցանել թէ կանոնաւորապէս լուր կը ստանան, թէ գիտեն ամբողջ անցուդարձը:

Խօսելով միայն վերջին տարուան, նոյնիսկ վերջին ամիսներու դէպքերուն վրայ, կրնա՞ն համոզել թէ ուղղակի,ստոյգ լուրեր ստացած էին իրենց սեփական աղբիւրներէն:

Ո՞ղջ մնան «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ները, Աժանս Հավասի, «Թան»ի կամ «Նիւ Եորք Թայմզ»ի թղթակիցները, ինչպէս եւ «Խ. Հայաստան»ի պատահական թիւերը, որոնք հասարակաց աղբիւր են բոլորին համար ալ:

Հասարակաց, բայց ոչ ամբողջական, քանի որ օտար թերթերը հազիւ մէկ անգամ, այն ալ շատ ծանրակշիռ պարագաներու մէջ կը գրաղին Հայաստանով, իսկ Երեւանի թերթերը ապսպրուածն է որ կը հաղորդեն, ոչ թէ բուն իրականութիւնը:

Մէկ խօսքով, մատնուած ենք վիճակի մը, ուր Հիւսիսային բեւեռը կամ Հրոյ Երկիրը աւելի մօտ են, աւելի մատչելի կը թուին, քան մեր աշխարհ Հայաստանը:

Եւ իբրեւ հետեւանք, ամէն մէկը իր կրցածն է որ կը ներկայացնէ: Մենք՝ անվերջ կը սերտենք հին ու նոր թերթեր, լոյսի շող մը փնտռելով, ուրիշներ գոց եղած պատմութիւններ կը թխեն ու կը նորոգեն, առանց թիւ - թուական փնտռելու:

Միայն դեկտեմբեր 25 – 28ի դատավարութեան նկարագրութիւնը, որ նոյնութեամբ կ'արտատպուի «Յառաջ»ի մէջ, «Խ. Հայաստան»էն, բաւական էր աւելի սեւ եզրակացութեանց յանգելու:

Չէ՞ որ այդ բարեկենդանային, այդ քստմնելի դատեչտին մէջ, կը յիշուին աւելի պատասխանատու գլուխներ, երէկուան ամենազօ՛ր վարիչները, իբրեւ «կատղած շուներ եւ իժեր», նոյնպէս արժանի գնդակահարութեան:

Տեղի ունեցա՞ւ անոնց դատավարութիւնը: Եւ կամ ո՞ղջ են անոնք, 1937 օգոստոս - սեպտեմբերէն ի վեր, երբ Չեկային գնտանը նետուեցան:

Թող չըսեն թէ Մոսկուայի Կեդր. Կոմիտէն հրամայեց դադրեցնել «մաքրագործումը» եւ դարմանել անիրաւութիւնները, փութացնելով բողոքներու քննութիւնը:

Այդ լուրը հաղորդած ատեն, օտար թղթակիցները կը բացատրէին թէ խօսք չկայ մաքրագործումներու դադարման մասին: Ընդհակառակը, կ'աւելցնէին թէ նոր հրամանը կը վերաբերի ստորադաս, երկրորդական անդամներու: Ու վերջապէս, հրամանագիրը կը մատնանշէր դանազան «ծայրայեղութիւններ» (ԷՔԱԷՍԷՍ), բայց լուռ կ'անցնէր հիմնական հարցերու մասին:

Միւս կողմէ, թէեւ որոշ թուլացում կը նշմարուի, բայց իրողութիւն է որ յունուար 19էն վերջն ալ դատեր եւ գնդակահարութիւններ տեղի ունեցան եւ կ'ունենան:

Արդ, ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ մեր աշխարհին մէջ:

Գիտենք որ Հիւսիսային բեւեռին ծփուն սառնակոյտերը սկըսած են ճաքճքիլ, քակուիլ, քշուիլ հոսանքէն:

Զարգուշակ է այս պարագան, բեւեռախոյզ հերոսներուն համար: Բայց պիտի ըլլար օրհնութիւն մը, եթէ սառերու ճաքճքումը կամ յեղափոխութիւնը կատարուէր այն ճամբուն վրայ որ Հայաստանը կը կապէ հայկական Արտասահմանի:

Մինչդեռ, բոլոր երեւոյթները կը հաստատեն որ սառը աւելի եւ աւելի կը թանձրանայ այս ծփուն տարածութեան վրայ, սպառնալով դառնալ սառնալեռ մը, ուրկէ անդին բան չես կրնար տեսնել....

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Հիթլէր ըմբռնեց հրամանատար բանակին, ղեկավար ցեղնութեան եւ խաղաղականութեան

ԶՕՐ. ԿԷՕՐԻՆԿ ՄԱՐԱՋԱԽՏ — ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ ԶՕՐ. ՔԱՅԹԷԼ — ՍՊԱՐԱՊԵՏ՝ ԶՕՐ. ՊՐԱՈՒՇԻՉ — ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ՝ ՖՕՆ ՌԻՊՊԷՆԹՐՈՓ — 14 ԶՕՐԱՎԱՐՆԵՐ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԿՈՉՈՒԱԾ — ԵՐԵՔ ԴԵՍՊԱՆՆԵՐ ԿԸ ՓՈԽՈՒԻՆ

Փետրուար 4ին Հիթլէր շարք մը հրամանագիրներ հրատարակելով, հիմնական փոփոխութիւններ կատարեց Գերմանիոյ զինուորական, քաղաքական եւ տնտեսական կազմակերպութեան մէջ:

Առաջին հրամանագրով, ուղղակի ինք կը ստանձնէ բոլոր զինուորական ուժերուն հրամանատարութիւնը: Հրամանագիրը կ'ըսէ — «Զինեալ ուժերուն կեդրոնական ղեկավարութիւնը, որ գոյութիւն ունէր մինչեւ հիմա, հրամանատարութեան պարտականութեանց հետ կ'անցնի իմ ուղղակի հրամանատարութեանս տակ, եւ պիտի կազմէ իմ զինուորական սպարակոյտս: Գերագոյն հրամանատարութեան սպայակոյտին պետը պիտի ըլլայ պետը պաշտպանութեան բոլոր ուժերուն եւ պիտի ունենայ նախարարի տիտղոս: Բանակին գերագոյն հրամանատարութեան պետը իմ անունով պիտի վարէ այն գործերը որ մինչեւ հիմա կը պատկանէին պատերազմական նախարարին: Խաղաղութեան ատեն, բանակին գերագոյն հրամանատարութիւնը իմ հրահանգներուս համաձայն պիտի ապահովէ պետութեան պաշտպանութեան միացեալ պատրաստութիւնը, բոլոր ասպարէզներուն մէջ»:

Երկրորդ գիրով մը Հիթլէր կ'ընդունի պատերազմական նախարարին՝ մարաջախտ Պլոմպէրկի եւ սպարապետին՝ Զօր. Ֆրիչի հրաժարականները, «առողջական պատճառներով»: Պատերազմական նախարարութեան զինուորական բաժնին պետը՝ Զօր. Քայթէլ կը դառնայ նախագահը նորակազմ ընդհ. սպայակոյտին, վարելով պատերազմական նախարարութիւնը: Իսկ Զօր. Պրաուշիչ, արեւելեան Փրուսիոյ զօրաբանակին հրամանատարը, կը դառնայ սպարապետ: Զօր. Կէօրինկ մարաջախտի աստիճան կը ստանայ, պահելով օդանաւային նախարարութիւնը:

Նոյնքան կարեւոր փոփոխութիւններ կատարուեցան ուրիշ ասպարէզներու մէջ: Արտաքին նախարար Ֆոն Նէօրաթի յաջորդեց Լոնտոնի դեսպանը, Ֆոն Ռիպպէնթրոփ, որ Հիթլէրի լիազօրն եղած է բոլոր կնճռոտ բանակցութեանց մէջ.

Երրորդ գիրով մը, Հիթլէր կը ստեղծէ «Գաղտնի խորհուրդ մը», որ պիտի կազմէ իր խորհրդատու մարմինը՝ արտաքին քաղաքականութեան վերաբերեալ խնդիրներու մէջ: Այս խորհուրդին նախագահ նշանակուած է Ֆոն Նէօրաթ, իսկ անդամներն են օրուան նախարարները:

Մօտերս ետ պիտի կանչուին Հռոմի, Թոքիոյի եւ Վիէննայի (Ֆոն Փափէն) դեսպանները:

Վերջապէս, խորհրդարանը բացառիկ նիստի հրաւիրուած է փետրուար 20ին:

«Մաթէնի»ի թղթակիցը կը գրէ թէ այս առթիւ հանգստեան կոչուած են 14 զօրավարներ: Ասոնց հասարակ գործօն ապարէզէն հեռացուած են անոնք որ չափաւոր կը համարուէին: Ասոնց գլուխը կը գտնուի Զօր. Ֆրիչ, նախորդ սպարապետը, որ թունդ կուսակից էր գերմանական բանակին անկախութեանց եւ կ'ուզէր զայն ազատ պահել կուսակցական ազդեցութիւններէ: Նոր տնօրինութիւնները կ'ապացուցանեն թէ կուսակցական տեսակէտը յաղթած է զինուորականին:

Միեւնոյն ատեն վերակազմուած է տնտեսական մեքենան: Այսուհետեւ պիտի գործեն հինգ գլխաւոր վարչութիւններ եւ կեդրոնական վարչութիւն մը, աւելի զօրացնելու համար տնտեսական ղեկավարութիւնը:

Անշուշտ զարմանալի չէ որ այս տնօրինութիւնները գոհունակութիւն պատճառեցին Հռոմի մէջ. Հիթլէր իր ափին մէջ կեդրոնացնելով ազգ - պաշտպանութեան ղեկավարութիւնը, աւելի մօտեցած կ'ըլլայ իտալական կարգուսարքին, ուր Մուսոլինի միեւնոյն ատեն պատերազմական, ծովային եւ օդանաւային նախարար է: Հռոմի մէջ գերմանա-իտալական գործակցութեան ամէնէն համոզուած կուսակիցները կը համարուին մարաջախտ Կէօրինկ եւ Ֆոն Ռիպպէնթրոփ:

*** Իրազեկներ կ'ըսեն թէ մարաջախտ Պլոմպէրկ եւ Ֆոն Նէօրաթ կուսակից էին անգլիա-գերման մերձեցման եւ թոյլ չէին տար որ Գերմանիա չափազանց հակի դէպի իտալական քաղաքականութիւնը, մինչդեռ Ֆոն Ռիպպէնթրոփ, նոր նախարարը, ներշնչողը կը համարուի հակաբոլշեւիկ դաշինքին, որ խորապէս ազդեց միջազգային քաղաքականութեան վրայ, վերջին 15 ամիսներու ընթացքին:

Զօր. Վիլհէլմ Քայթէլ, պատերազմական նախարարը, 56 տարեկան է եւ արդէն գործօն դեր կը կատարէր:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ արտաքին գործավարը, Թ. Ր. Արաս Վիէննա հանդիպած ըլլալով, տեսակցութիւն մը ունեցաւ Աւստրիոյ արտաքին նախարարին հետ: Ցետոյ նախագահեց Պալքանեան պետութեանց դեսպանական ներկայացուցիչներու մէկ ժողովին, Թրքական դեսպանատան մէջ:

ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ պատուիրակութիւն մը պիտի գայ Փարիզ, նոր բանակցութիւններ կատարելու համար օտար պահանջատէրերու հետ: Ներկայ պայմանագրութիւնը կը լրանայ ապրիլ 1ին:

ԱԼՊԱՆԻՈՅ թագաւորին ամուսնութեան թուականը չէ որոշուած տակաւին: Նշանածին ընտանիքը չուզեր որ աղջիկը իսլամական կրօնն ընդունի: Վատիկանի շրջանակներուն մէջ ալ ամէն միջոց կը փորձեն, արգիլելու համար կրօնափոխութիւնը: Մինչդեռ Ալպանիոյ սահմանադրութեամբ, նշանածը՝ կոմսուհի Ափոնյի Կերալտին, եթէ թագուհի պիտի ըլլայ, անհրաժեշտ է որ թագաւորին կրօնքն ընդունի, այսինքն մահմէտական դառնայ:

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ծովային յանձնախումբը առաջարկեց անմիջապէս ձեռնարկել երկու նոր զրահաւորներու շինութեան, իւրաքանչիւրը 35.000 թոն տարողութեամբ, անկախ՝ 1938ի նաւային շինութեան ծրագրէն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ո՛Չ, ԸՆԿԵՐ, ՈՉ

Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանին, երբ խմբական դիմումներ կը կատարուէին Դաշնակցութեան շարքերը մտնելու համար, իւրաքանչիւր շրջան իր հասկցած եղանակով կը մղէր թեկնածութիւնը:

Կրակոտ տղաք, մենք ալ յանախ ներկայ կ'ըլլայինք այդպիսի քննութեանց:

Կը յիշեմ շատ յատկանշական պարագայ մը:

Թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ վերջ, նպաստաւոր կարծիք յայտնուած էր թեկնածուի մը մասին:

Եւ ահա ձայն մը.

— Ես հակառակ եմ...:

— Ինչո՞ւ, բացատրէ:

— Չեմ ըսեր, չեմ կրնար ըսել: Պէտք չէ ընդունիլ:

— Ներելի չէ այդպէս անորոշ խօսքերով սեւցնել մէկը: Բաց խօսեցէք:

Տղան, համեստ աշխատաւոր մը, քիչ մըն ալ վարանելէ վերջ, փսփսաց.

— Դէշ տեղուանք կ'երթայ...

X

1930ին, Մակեդոնիոյ լեռներուն մէջ, ուր 18 որբեր խումբ մը կազմեր էին, միաձայնութեամբ դուրս ձգուած էր ընկեր մը, պարզապէս անոր համար որ շատ կը խմէր:

Անցեալ տարի, այստեղ, գաւառական քաղաքի մը ներկայացուցիչը իր շարքերէն կը հեռացնէր հին ընկեր մը, իբրեւ անուղղելի խմող:

Իսկ ամէն տեղ, սրտցաւ ընկերներ ցաւով կը պատմէին թէ տարեկիցներ կան որ անձնատուր եղած են «խումար»ի:

— Ի՞նչպէս վարուիլ. գործնական միջոցներ կը պակսին դարմանելու համար այս մոլորածները: Մանաւանդ որ, ընդհանրապէս լաւ տղաք են, հաւատաւոր եւ պարտաճանաչ: Եթէ շատ ճնշես, կը պոռան երեսիդ.

— Ես կուսակցական բոլոր պարտականութիւններս կը կատարեմ, ինչո՞ւ կը խառնուիս իմ անհատական կեանքիս:

Այդպէս չէ, ընկեր:

Անշուշտ ոչ մէկը իրաւունք ունի խառնուելու անհատական կեանքին: Բայց, երբ սայթաքումներ կ'ունենաս, երբ մարդիկ բաց աչքերով կը տեսնեն որ կամաց կամաց փառը պիտի գլորիս, ոչ միայն ընկերդ, այլ եւ դրացիդ, յետին բարեկամը խառնուելու, թելադրելու իրաւունք ունի:

Մի մոռնար, ընկեր, որ մենք Դաշնակցականներս անդամներին եմք մեծ ընտանիքի մը, պարտաւոր՝ փոխադարձաբար դիտելու մէկուն միւսին չարն ու բարին:

Թող ոչ ոք յաւակնի զրկել մեզ՝ ժամանցի, զուարճութեան իրաւունքէն: Դաշնակցութեան ծրագիրը կը տրամադրէ բոլոր ընդունակութեանց ներդաշնակ զարգացում:

Արդ, կրնա՞ս պնդել թէ խումարն ալ մաս կը կազմէ այդ իրաւունքին: Չէ՞ որ հետեւանքը փճացում է, ե՛ւ բարոյապէս, ե՛ւ նիւթապէս:

Ցանախ գիշերը ցերեկին խառնելով ապրուստ մը կը նայես: Ներելի՞ է որ այդ վաստակդ փճացնես գիշերները յուսցնելով, երեսի վրայ ձգած տունդ, երախայ:

Քիչ մը վարժապետական եղաւ: Բայց, — «հարկ լուծանէ զօրէնս»..

ՎԱՀԷ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՆԱՒ ՄԸ ԵՒՍ ԸՆԿՂՄԵՑԱՒ

70 անգլիական եւ ֆրանսական մարտանաւեր կը գործեն Միջերկրականի մէջ

Շարաթը չլրացած, անգլիական փոխադրանաւ մը եւս ընկղմեցաւ Միջերկրականի մէջ, Պարսելոնայի բացերը: Կը հաստատուի թէ երկու ազգայնական ջրօդանաւեր կատարած են յարձակումը: Հանրապետական Սպանիոյ նաւերը օգնութեան հասնելով, կրցան ազատել փոխադրանաւին 25 նաւաստիները:

Բնականաբար այս նոր դէպքը աւելի սաստկացուց յուզումը՝ Անգլիոյ մէջ. մանաւանդ որ կը պատահի ճիշդ այն պահուն երբ նոր որոշումներ տրուեցան, Միջերկրականի հսկողութիւնը զօրացնելու համար:

Անգլիա եւ Ֆրանսա արդէն համաձայնած էին հետապնդելու եւ առանց ազգաբարութեան ընկղմելու որ եւ է սուզանաւ, հաղորդակցութեանց ճամբաներուն վրայ: Վերջին պահուն իտալական կառավարութիւնն ալ հաւանութիւն յայտնեց գործակցելու

Այս միջոցին 70 անգլիական եւ ֆրանսական մարտանաւեր հսկողութիւն կը կատարեն Միջերկրականի մէջ, հետապնդելով թշնամի սուզանաւեր եւ օդանաւեր: Ծովակալները իրենց տրամադրութեան տակ ունենալով զօրաւոր ուժեր, հրամանի կը սպասեն կազմ եւ պատրաստ: Միւս կողմէ թնդանօթները դիրք բռնած են, պաշտպանելու համար որ եւ է կասկածելի օդանաւ:

Անգլիական նոր շոգենաւին խորտակումը ցասում պատճառեց Խորհրդարանի շրջանակներուն մէջ, թէեւ արտաքին եւ ծովային նախարարութիւնները կը պահեն իրենց պաղարիւնը: Անմիջապէս ուժգին բողոքագիր մը ուղղուեցաւ Զօր. Ֆրանքոյի: Կ'ըսուի թէ Անգլիոյ ծովային նախարարութիւնը ամէն պատրաստութիւն տեսած է, ի նարկին պատերազմելու համար Միջերկրականի մէջ:

*** Անգլիոյ վարչապետը ճառ մը խօսելով, շեշտեց թէ Անգլիա պատրաստ է վերազինուելու, յանուն խաղաղութեան: «Անշուշտ վերազինման առասպելական ծախքերը եւ անոր հարկադրած զոհողութիւնները կը մղեն մեզ ուրիշ ելք մը փնտռելու: Բայց մենք առանձինն չենք կրնար միջոց գտնել խուսափելու կախարդական շրջանակէն»:

Ի՞նչ կ'ըսեն "Անաստուածներ"

Գրած էինք թէ Անաստուածներու Միութեան Կեդր. խորհուրդը ժողով գումարած է Մոսկուայի մէջ, հինգ տարուան դադարէ մը վերջ: Այս առթիւ կարդացուեցան Ուկրայնայի, Վրաստանի, Լէնինկրատի, Խազախստանի, Հայաստանի եւն. անաստուածներու կազմակերպութեանց տեղեկագիրները: Ընդհ. քարտուղարին զեկուցումէն կ'երեւայ որ մեծապէս թուլցած է Անաստուածներու գործունէութիւնը: Հակակրօնական քարոզութիւնը գրեթէ դադրած է դանդուածներուն մէջ: Արհեստակցական Միութիւնները այլեւս չեն հետաքրքրուիր: Ժամանակին Խ. Միութեան մէջ լոյս կը տեսնէին տասնէ աւելի հակակրօնական հանդէսներ եւ թերթեր, բազմաթիւ օրինակներով: Այսօր մեծ մասը դադրած է, ինչպէս եւ հակակրօնական ցուցահանդէսներն ու թանգարանները:

« Թան »ի թղթակիցը դիտել կու տայ թէ Կեդր. Խորհուրդին գումարումը՝

(Լուրերու շարունակութիւնը վարդալ Դ. էջ)

ՄԱՀԱՆՈՒԱՆՑ ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐՈՒ

Տիգրան Թեւեանի յիշատակին

Լօին Մեռեր է....

Անմիջապէս սեւ շղարշներ ինկան երեսուն վրայ ու հոգիներուն: Ամէն ինչ կ'խոսվին մթնեց, մոմեր վառեցան ու ծխաց խնկամանը:

Սեւ շղարշներու ետին կանգնեցաւ, նոր լրջութեամբ մը, մեր բարեկամը, իր բարութեան կերպարանքով:

Ցուցումով, անոր գոյներով, նըկարուած պատկեր մը, մտածումներու արժանապրութեամբ դուրս եկած մէջէն ու վերադարձած մէջը, ընկղմելով եւ տարածուելով:

Ան այլեւս չկայ:

Երեւակայութիւնը կը վերարտադրէ իրականութիւնը՝ պարգեւելով նոր պատկերի մը տեսարանը:

Ան իր հայ տանուտէրի, փոթորիկներէ անցած գլուխը ա՛լ հանգչեցուցած է բարձի մը վրայ, կնքուած մահուամբ: Գիշեր մը կայ իր վրայ ու բոց մը բռնած է աստղերու ճամբան: Հրեշտակ մը կը յամենայ սենեակին մէջ: Տունը կը լեցուի խունկով ու խորհուրդով: Ու ան այլեւս չէ: Հայոց պատմութեան մէկ էջէն դուրս եկած հարազատութիւն մըն էր ան:

Ան այլեւս, վաղը մանաւանդ, ձեւ չէ, խօսք չէ, հայում չէ: Ու Թերեւս մենք իրեն համար տեսանելի կուրութիւն ենք, լսելի խլութիւն ու սահմանափակումներ: Մեր ամէնէն ազատ մասը մեր մտածումն է:

Ու կամ մենք է որ դեռ չենք: Կեանքի բանտին ու բեռին տակն ենք: Ջերմաչափուած, ձեւաչափուած չենք հասած: Անցողականը դեռ չենք անցած:

Ու դարձեալ նկարը որ կախուած է յանկատարած՝ երեւակայութեան պատին վրայ, սեւ շրջանակի մէջ: Հին, բարի ու քրիստոնեայ նահապետի դիմագծութիւնը: Իր ծանր գլուխը կը ճնշէ բարձը: Ճակտին տակ հայրենի եկեղեցիի մը գմբէթը կայ: Լուսաւորչի կանթեղը կը պլպլայ իր ներս նայող աչքերուն վերեւ: Թերեւս միակ պահը երբ մարդ կը սկսի առաջին անգամ տեսնել իր հոգին: Ի՞նչ ծա[illegible]...

Դուրսը ձիւնած է ու աշխարհի կողմերուն հովերը կը դառնան, կը զարնուին տանիքին, անկարող մտնելու եւ մարելու կանթեղը որ անսպառելի բոցով մը կը փայլի թոզակերպ.

Հով մը կ'երգէ, քամիներուն մէջ.

— Ես ոսկեհով, Սալերի դաւառէն, ծոցս լի է բարերդ-քաղաքին ոսկեփոշիով եւ քարամատուռներուն աղօթքով, դեռ [illegible] Հարբառ-Ծոփքի, ձիւնադաշտերով Պարխարի եւ Պոնտական Ալպեաններու: Ցուրտ եմ բերած իր ծննդավայրին [illegible] որ հիմակ կը ննջէ [illegible] չուաշանակիր հրեշտակներու ներքեւ: Տանիմ զինքը որ [illegible], ալեկոծուած Հայու հայրենի առնէ...

×

Առաւօտ է ու առաջին անգամ կը մտնեմ տունէն որ լեցուեր է սգակիրներով: Հայ մամիկներն ու մարտիկները, սենեակներու մէջ, լեցուցեր են սենեակը՝ ուր քահանան կ'երգէ ու կը կարդայ մահուան մեղեդիներ, մարմարաչէն տառերով եւ լուսաւորչական մը մէջ լեցուցող աղաւնեթառերով լեցուն: Իմաստները կ'ոստոստեն հոգիներու լարերուն վրայ ու յուզումը կ'ալեկոծեն.

Աղաւնիները կը նահանջեն սանդուխներու վրայ: Հայ տունը սաւարի կը փոխուի ու նեղ կուգայ: Ամէն հոգիի մէջ մատուռ մը կը բացուի լի մեռելներով:

Մահուան մեղեդիներուն լուսաւորութիւններէն հայրապետներ, հերոսներ, հայրեր ու Հայեր կը նային անարցունք յուզումով: Դեռ կը բացուին յիշատակի մեծ մատեանները եւ բազմահազար սիրելի մեռելներու կոչականները կ'անցնին՝ սիրտ սեղմող նայուածքներով:

Մեղեդիներու ալիքներուն տակ կը փլին հոգիները: Կը կորսուին դէմքերը արցունքներու մէջ: Ու կը շինուի նկար մը մեր լացող մայրերու խմբաւորումով: Դեռ արցունքի բիւրակներ ունին: Հայ մայրիկները չեն կրնար քարանալ: Երասխներ կրնային կազմել մեր մայրերուն արտասուքները: Եւ դեռ, եւ դեռ....:

Մայրիկ մը փակեր է աչուկները՝ կամաւ կուրացեր է որ հեզիկ մը արգիլէ: Արցունքի խոշոր հատիկները կախուեր են սակայն իր թարթիչներէն: (Դեռ երջանկութիւն է, գէ դեռ այստեղ լալու պատասութիւնը կայ...): Ուրիշ մայրիկ մը լքեր է ինքզինքը ու կը խմէ իր արտասուքները: Ցուցման զեկը կորսուած է եւ արցունքի ալիք մը ողողած զինքը: Երրորդ մը ունենի, հակեր է վար ու կ'օրօրուի: Հատ մըն ալ որուն երեսը ինկած է սղբանք թաշկինակին վրայ Տակաւին ուրիշ մը որ իր գլուխը հանգչեցուցած կուրծքի մը վրայ, լռիկ, լռիկ կ'արտասուէ, արտախոով [illegible]:

Թափօրը կը ձեւաւորուի: Ջինճերու վրայէն կը յառաջանայ ծաղկաբարձ մեռելակառքը յամրօրէն ու երկարօրէն: Տարածութեան մէջ սեւ դեւ մը կը հեռանայ մարդոց հոգին ճանկելէն: Կեանքը կուգայ հետեւողները սեղմել իր կուրծքին վրայ, նոր ու ջերմ համբոյրներով.

Մահուան կարաւանը կը հասնի գերեզմանատուն ու կը մտնէ ներս: Կեանքը կը մնայ դուրսը՝ ժամադիր, մահասատանին արդիական ճակատին առջեւ.

Փոսը, դրան մօտ, յաւելուածական հողի մը վրայ, կը սպասէ: Անոր կէսը կը լեցուի ծաղիկներով: Զուարթ գոհունակութիւն մը կը զգամ որ մեր Հայաստանցի եղբայրը կը թաղուի նոր գետնի մը մէջ որ զերծ է խճողումէ:

×

Մեր բնակարաններուն մօտ կը մտնենք սրճարան մը ու կը խօսինք, մէկ մէկ դաւաթ ալքօլախառն սուրճի առջեւ, օրուան նիւթերէն, անցնելով Թուսաստանէն մինչեւ հայ գրականութիւն, հայ դպրոց, նոր սերունդ:

Հանապազօրեայ հացը գնելով՝ կ'ուղղուիմ դէպի տուն: Յոգնած եմ, մաշած ու մանաւանդ ճնշուած: Առանց ախորժակի կը նստիմ սեղան: Քանի մը պատառաքաղ կերակուրէ վերջ՝ [illegible] կ'երկարեմ պտղամանին՝ ասոր մէջ կը հանգչին քանի մը նարինջներ: Կը կեղուեմ մին ու կը բանամ...

Որդը մը կը խաղայ նարինջին մէջ:

Մեքենաբար կը նետեմ պտուղը ողբամանին մէջ:

Կինս բացատրութիւն մը կը պահանջէ:

— Լաւ չէր:

Կը խորհիմ.— Նարի՞նջն ալ ....

Վերջը կ'իմանամ որ լեմոնն ալ...

Տարօրինակ: Կը խորհիմ որդի մասին.

Կը հասնիմ եզրակացութեան մը որ անախորժ է, թէեւ սխալ յաւակնութեամբ մը կը դնեմ գիւտալը: Կենդանիներուն մէջ, մարդն ալ ըլլալով մէջը, ամէնէն զօրաւորն է որդը: Ան է ամէնէն յաղթական կենդանին: Մարդը «տիրապետող» ըլլալով մէջտ ունի անօթութեան ժղժղանքը: Տնտեսական խնդիրները անլուծելի են իրեն համար: Որդը հոգ չունի ուտելու մասին: Ան իրապէս ամենակեր է: Ուր որ ալ ըլլայ կուշտ է: Կ'ուտէ քար, հող, փայտ, բոյս, միս: Ամբողջ բնութիւնը ճաշատեղան մըն է իրեն համար: Որդը աւելի աշխարհակալ է քան մարդը: Ամէնէն համեստ ուղեղը կամ ամէնէն աստուածացեալ մարմինը՝ սահմանուած է վերջը վերջը կերը ըլլալու որդին: Աղուոր բիբ մը, աղուոր թարթիչներ, գեղանի կուրծք մը կամ աստուածանման ներդաշնակութիւններ եւ թեւ ու անիւ ունեցող գիտակ տանող ուղեղ մը, ամէնն վերջը սեղաններն են որդերուն համար:

Հարուստ ու իր պնակալէզները, քանի մը արծաթի համար հրէշներ փառաբանող եղկելի թմբկահարները, տուներու մէջ սուգ բերող ճիւաղները, ինչպէս զրկուածներն ու տառապողները հաւասարապէս որդին համար են:

Մեր էութեան այն մասը որ կը դրուի հողին մէջ՝ որդին համար է: Մեր էութեան անտեսանելի մասը կը թեւէ վեր, երկինք: Կը թեւէ՞: Կա՞ն երկնքի մէջ ալ որդեր....:

Ո՛չ մէկ կրօնք, ո՛չ մէկը անոնցմէ, կը ժխտէ յաւիտենականութիւնը:

Յաւիտենականութեան ժխտումն իսկ է անկրօնութիւնը: Ինչո՞ւ է այս համաձայնութիւնը հին ու նոր բոլոր կրօնքներուն մէջ: Յիմարութեան մը անմխիթարելի՞ն է պատճառը թէ անդալելի փափաքի մը համաձայնութիւնը: Անտեսանելին մեր երեւակայութեան մէ՞ջ տարածուած է թէ մեր ձեռն ու դիրքը անկարող է մտնել էութիւններուն խորը, լսելու համար ըլլութեան պատգամները:

Կամ մարդկային մտածման փառող անկարելի է դիտել խաւարի մեծ ովկիանոսին վրայ եւ կամ լիառատ լոյսի անվարժ են մեր ներհայեցողութիւնները

Սակայն, հաւատանք կամ ոչ՝ յաւիտենականութեան՝ անուրանալի է որ մեռելները, իրենցմէ լուսազոյն մաս մը կը թողուն մեզի. քաղախող նշխար մը: Անոնք անգամ մըն ալ կը մեռնին, եթէ մենք ապրողի ապերախտութեամբ թաղենք զիրենք մոռացութեան մէջ: Անգամ մըն ալ կը մեռնին՝ եթէ մենք հեռանանք առանց իրենց տեղը պատրաստած ըլլալու մենք վերջը եկածներուն մէջ: Յիշատակները առուերագիրքեր են որոնց մատենադարանը մեր մէջ ունինք: Նորութիւններու հաղորդուելու չափ անհրաժեշտ է թանգարանները բաց պահել նորեկ հանգիստականներու եւ ունկնդիրներու աչքեւ: Մանաւանդ թոյլ չտալով որ անոր էջերուն մէջ մտնէ որդը:

Գիտնալ սիրել մեռելները, սերով մը որ խառն չըլլայ սոսկումով: Վիքաուրական է սոսկումը, անոնց հանդէպ: Եթէ սէրը անխառն ըլլայ՝ պիտի փոխադարձուի ու անոնցմէ մնացած անփուռ մասը պիտի ըլլայ յաճախ մեզի հետ, իբրեւ լուսազոյն բարեկամ:

Գովեստի գինիին ոչ ոք կը դիմանայ: Ինծի համար, սակայն, ամէնէն մեծ ու տպաւորիչ գովեստը, մէկ անգամ եղած է՝ երբ Ախալցխացի եղբայր հայրենակից մը, գինեձեղանի մը վրայ, նուիրած է ինծի ոսկի ինքնահոս գրիչ մը՝ ըսելով.

— Լայներու մէջ պահէ մայրդ-որ......

Ու առաջարկած է բաժակ պարպել մօրս յիշատակին:

Ու հանգուցեալին տան մէջ էր այդ գինեձօնը: Ես խեղդուած էի արցունքներու մէջ:

Օրերով առանձնացայ այդ ինկանման խօսքով: Միակութեան մէջ կը խորհէի որ կը գիտեմ իմ բարեբարի մայրիկս, որուն որքան կամայ ու ակամայ տառապանք արժած էի, իր կենդանութեան, իմ անառակ, սառկալի անառակ դավկի ընթացքներով:

Խորհինք, ամէնքս ալ, որ կը դիտունինք մեր մեծ, մեր սիրելի մեռելներէն: Խորհինք որ մեր մտածումը անգամ կը կարդացուի անոնցմէ: Մարդը այսպէս կրնայ հեռանալ փոքրոգութենէ եւ վատութենէ, բարձրացնելով իր ազնուութեան աստիճանաչափը:

Մեռելներ ունենալը եւ զանոնք սիրելով ունենալը ամէնէն մաքուր հարստութիւնն է:

Այն օրը որ մոռնանք մեր մեռելները, կորսուած ենք մենք ալ, մեր զաւակներն ու թոռներն ալ կորսուած են:

Յաճախ ողջերէն աւելի մեռելներն են որ կը պահպանեն հաւաքականութիւն մը: Մեր մէջ յաճախ այդպէս է լուսազոյն է մեռներու եւ ողջերու գինակցութիւնով պահպանել զանձերը փտութենէ, հազարամեայ պայքար յայտարարելով, ամէն տեսակի որդերու դէմ

Մենք, Մնացորդ Հայերս, եթէ երկու-երեք միլիոն ենք միայն՝ ունինք սակայն մեր անդին կողմը մեր բազմամիլիոն մեռելները, մեծ մասով հերոս ու նահատակ:

Անհուն է մեռելներուն ոյժը, ուժականութիւնը, հոգեկանումը, եւեկտրականութիւնը, եթէ առաքինութիւնն ունենանք դիմելու անոնց:

Թող մեր տուներէն իւրաքանչիւրին մէջ սեղանի վրայ ու բարձի տակ ըլլան՝ արժէնագիտութեան մատեանները:

Ու տեսէք թէ ինչպէս հրաշքը պիտի պարուրէ մեզ:

×

Տիգրան եղբայր, բան մը մրրկեցաւ մէջս, սուգիս սեւութիւնով եւ սիրոյս սպիտակութեամբ: Եթէ ոսկերական ոսկիի հատիկ մը կայ լուսանման, այս բոլորին մէջ՝ ան ալ դո՛ւն ես:

Հանգիստ ի խաղաղութիւն:

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՖԻԷՍՕ Տ'ԱՐԹԻՔՕ, ԿԱՂԱՆԴ ԵՒ ՅՈՒՇԵՐ

Իզմիրի աղէտէն ետք ամերիկեան եւ անգլիական «բարեխնամ» հաստատութիւններ Թուրքիոյ հայ որբերը ցրուեցին Յունաստանի կղզիներուն մէջ: Բախտը կամ դժբախտութիւնը քշեց տարաւ մեզ Քորֆու: Շուրջ հինգ հարիւր հոգի էինք: Միջնաբերդի զօրանոցը մեր բնակարանն էր, մուտքի դրան վերեւ կը ծածանէր Նորին Վեհափառութեան դրօշը եւ մեր հաստատութիւնը կը կոչուէր «Lord Mayor's Fund»:

Եւ եղաւ որ օրին մէկը կաթողիկէ բոկոտն քահանաներու ուխտէն Հայր Կիւրեղ շրջի կղզէ կղզի եւ շուրջ վաթսուն հոգի հաւաքէ, Իտալիա փոխադրելու համար: Ազգականական կապեր, բարեկամութիւններ, բարեխօսութիւններ է զօրու էին Հայր Կիւրեղի մօտ՝ Իտալիա մեկնող բախտաւորներու խումբին մասնակից ըլլալու համար այս կամ այն որբը:

Իմ մեծ հայրս հարուստ եղած է եւ բարերար: Ճակատագրաց եւ հպարտ կերպով կը յայտարարեմ այս իրողութիւնը: Անոր շնորհիւ ոմանք փաստաբան եղած են, ուրիշներ բժիշկ կամ եպիսկոպոս: Ասոնցմէ մին երախտահատոյց ըլլալու եղած էր ըլլալ մեծհօրս (լուսերուն մէջ պառկիս) եւ գիս յանձնարարեր էր Հայր Կիւրեղին:

Շոգենաւը — նոր Արքակաւան, նոր Նոյեան Տապան, քանզի «յանձնարարութեամբ» կարաւանին խառնուած էին ամէն տեսակ արարածներ, հինգ տարեկանէն մինչեւ քսանհինգ տարեկան, բոլորն ալ ուսում կ'ուզէին առնել եւ ապագային «Ալիշան ըլլալու» մասին կը խօսէին: Շոգենաւը ճամբայ ելաւ Քորֆուէն յամի շնորհաց 1924ին, (մարտ ամիս):

Նոր երկիր պիտի տեսնէի, նոր մարդ պիտի տեսնէի, ուրիշ բանի մասին չէի մտածեր եւ տասներկու տարեկան էի:

Վենետիկի մէջ դիմաւորեցին մեզ Մխիթարեան Հայրեր եւ փոխադրեցին Ֆիէզօ տ'Արթիքօ, աննշան գիւղակ մը, երկու քիլոմեթր երկայն, մէկ քիլոմեթր լայն: Տեղացիները կը ճանչնային միայն իրենց եկեղեցին, ժամը մէկ անգամ անցնող հանրակառքը եւ դպրոցին վարժապետը

Եւ սակայն այդ աննշան գիւղակին վրայ, յանկարծ, աշխարհի չորս կողմէն կարկուտի պէս նամակ տեղաց. — Նարաճայէլ Ալնոյշեան, «հայկական որբանոց» Ֆիէզօ տ'Արթիքօ. Վենետիկի գաւառ, (Իտալիա):

Ամերիկայէն, Եգիպտոսէն, Յունաստանէն, Պուլկարիայէն, Թուրքիայէն եւ այլ երկիրներէ, Միհրանին եղբայրը, Կարապետին քեռայրը, Վիքէնին մայրիկը, Ալֆոնսին մօրեղբայրը, Պետրոսին մեծ-հայրը: Գրեցին, գրեցին, գրեցին:

Մեր բնակավա՞յրը: Կեդրոնական պալատ մը, վերակացուներուն յատուկ, անոր առջեւ հոյակապ ծառուղի մը: Աջ ու ձախ երկու շէնքեր, ննջարան եւ վարժարան:

Մեր տեսու՞չը: Հ. Վրթանէս վրդ. Յանպէկեան, խօսքը ծանր, ձեռքը ծանր, պարտքը ծանր: Ոմանք դպրոց կը ղրկէր, ուրիշներ՝ գործի եւ չաւեր՝ տուն, այսինքն հոն՝ ուրկէ որ եկած էին:

Հ. Դանիէլ վրդ. Ստեփանեան մեծաւոր - խոստովանահայր էր, աւելի ծեր՝ քան պարտէզին հաստաբուն բարձրահասակ ծառերը եւ բարի՝ նոյնչափ: Ծառերուն վրայ [illegible] մեր անուններուն սկզբնատառեր[illegible] փորագրէինք եւ անոնք չէին [illegible] քեր: Հ. Դանիէլին հետ հազար [illegible] ոակ չարութիւններ կ'ընէինք եւ չէր տրտնջար:

Հ. Սիմէոն վրդ. Երէմեան [illegible] կարար էր, կէս գիշերին պատ[illegible] կ'ընէր, շատ կը կարդար եւ գրել[illegible] հեղինակ էր:

Հ. Գրիգոր վրդ. Սարգսեան՝ [illegible] սուն տարեկան էր, եւ սակայն [illegible] հետ գնդակ կը խաղար, մեր ետե[illegible] կը վազէր եւ գրաբարի դաս կու[illegible]

Մարգար՝ նշանաւոր տղայ էր, [illegible] շուրջ կը հաւաքէր Ցարբերդցի հա[illegible] նակիցները, կը պարէր ու կ'երգէ[illegible]

— Աղջկան «օթ-ամոպիլ»,
Մայրիկին «փայտ-ոն»,
Հայրիկին «թռիալ» էշ մը,
Ա՛ն ալ «փալամն» չունենա[illegible]
եւ կամ՝
Աղջկան՝ «փիէէֆ փիստան»,
Մայրիկին՝ «խազմա»,
Հայրիկին՝ լիդոտ փէս մը,
Ան ալ «փլիսկիլ» չունենա[illegible]
եւ կամ՝
Աղջկան՝ երկտասարդ,
Մայրիկին՝ փեսայ,
Հայրիկին՝ «խըրոթած» կին մը
Ա՛ն ալ ՔիբէԱ փրչփրչ[illegible]

Զօրս գին՝ ուսուցիչներ, աշակերտներ, ծխականներ:

Երբեմն կը պատահէր որ Մա[illegible] կուլէ ընէր Արտաշէսին հետ, [illegible] կոտրէ կոչելով զայն, եւ որովհ[illegible] ի վերջոյ գիւղի մէջ կ'ապրէինք, [illegible] հանոցին դրան առջեւ [illegible] կեցած կ'ըլլար, հայր Դանիէլ կը [illegible] տեսնար եւ կ'ըսէր.

— Էշը ոչ դուն ես, ոչ ալ ան. [illegible] հաւաքիչ կեցեր է հոն:

Այս բաները տեղի ունեցան [illegible] շնորհաց 1924ին, եւ տեւեցին [illegible] ամիս: Պարտէզին ծառերը սկսան [illegible] ծաղկիլ եւ օր մը, յանկարծ, Հ. Վ[illegible] թանէս ալ ձեռքով բռնեց զիս, [illegible] ձեռքով՝ Զաւէնը, եւ մեզ ղրկեց [illegible] այսինքն գիտէք ուր... չեմ [illegible] ինչո՞ւ, Թերեւս որովհետեւ մենք [illegible] «յանձնարարութեամբ» եկած [illegible] Թերեւս փորձելու համար թէ կա[illegible] ենք ձիթենիի ճիւղերով վերադա[illegible] նալ:

Ապրեցայ Յունաստան երեք տա[illegible] եւ ինծի տարեկից ո եւ է [illegible] պէտք է ապրի [illegible] լու համար ինչ որ ես տեսայ հոն [illegible] ինչ որ կրեցի ...

Եւ սակայն երբեք չդադրեցայ [illegible] բելէ Հ. Վրթանէս վարդապետը, [illegible] րեք չդադրեցայ փնտռելէ Ֆի[illegible] տ'Արթիքօն:

Յամի շնորհաց 1927ին (հոկտեմբեր), 15 տարեկան պատանի մը [illegible] կայացաւ Մուրատ - Ռափայէլ[illegible] վարժարանի տեսչութեան, [illegible] խոհուն պատանի մը... Մնացեալ[illegible] տէք, եթէ չէք գիտեր՝ դիմեցէք Թադէոս վրդ. Թոմաճանին, [illegible] հար, միանձն Մխիթարեան, [illegible] — Հայոց կղզի, Ս. Ղազար, Վե[illegible] տիկ, (Իտալիա):

×

Տարիները դիզուեցան իրար[illegible] րայ, ձէք Լընտընի հասարակ[illegible] պէս, եւ ահաւասիկ 1938ի [illegible] պանդխտութիւն, պայքար եւ [illegible]

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷՐ ՄԵՐ ԲՈՅՆԸ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԳ

Երէկ երկրագունդը կարծես իր սառոյցը մէկ կողմ ծռած էր ու արեւը [illegible] համբոյրի պէս արշալոյսով ողողած էր եւրոպական խաղաղ գիշերը:

Ձայնասփիւռը գործի լծուած՝ տպաւորութիւններ բերաւ մեզի աշխարհի չորս ծագերէն. Տարօրինակ չէ. «Մեծերը դիմեր են իրենց չոգեղինը կազմակերպուած ուժին, փոքրերը աղօթելով նուաղեր են վերահաս վտանգին առջեւ»:

«Քաղաքներ կ'այրին. քարիւղի հորերը», ըսած են առաջինները: «Աստուածային պատուհաս է, արեան, պատերազմի նշանակ», գուշակած են տկար աղօթողները:

Հիւսիսայգը ես մոռցած էի եւ ուժեղներուն պէս, կարծեցի տեսնել իրապէս վառող ազանխական քաղաքներու բոցերը, որոնք մեզմէ հեռու չեն: «Ինչո՞ւ չես ըսեր Հայաստանի մէջ ծափուած անմեղ արեան նշաններ են շողարձակ, երկնի կամարին վրայ», ըսաւ քովէս բարեպաշտ կինս՝ որ իր փոքրիկներուն նոյնքան կարմրած երեսը կը նայէր իր կուրծքը խաչակնքելով:

Հիւսիսա՛յգը ես մոռցած էի...

×

. . Ջի՛ռ-ժիրան գիշեր մըն էր. Գիւղը ամբողջ մէկ զարմանքէ մըղուած, Բարեկենդանի օրերու պէս մեր հարթ տանիքները լեցուեցան: Սարսափ ու խնդուք իրար կը հրմշտկէին. կանչ ու աղաղակ. զարմանք ու բանդագուշանք կը յաւէին տանիքէ տանիք:

Երկինքը ողողուած էր դժոխահաւոր կարմրութեամբ լոյսով մը: Արտասովոր արշալոյսի շողերուն տակ մեր ձիւնապատ լեռները ոսկեզօծուած՝ յաւակ կ'երեւային: Անհուն խաղաղութիւն մը կը տիրէր ամէն կողմ: Ամբան ցայգալոյս մըն էր կարծես: Օդը դաղջ, ձմեռը ցնորք մըն էր: Արեւ չկար, լուսին չկար ու երկինք դեռին կարմիր լոյսով մը կը բոցավառուէր մինչեւ ուր տանն, երբ մենք մեր մեծերուն հետ վար իջանք:

Մեր որտերն իսկ կանգ առած էին խոր թմբիրով: Մեր քայլերն իսկ կը կառավարուէին անծանօթ ուժով մը ու Ծնունդի պատրաստութիւն տեսնելու համար, մօրս հետ կերպար (մառան չտեմարան) իջանք: Քովի բակին մէջ յանկարծ սեւ հաւ մը, ընդարձակ ստոր լռութիւնը խզեց, ու սկսաւ աքաղաղի պէս երգել: Սարսափահար ու անտեսանելի ուրուականէ մը հալածական, անկիւնէ անկիւն կը փախէր թեւերը բաց, մորակուած հոյի մ՛ը պէս: Մեծ եղբայրս վրայ հասաւ, ու մօրս խորհուրդով, գլխատեց երգող սեւ հաւը: Մութն ի լոյսը չէր բաւեր, այս դիպուածը ա՛լ աւելի ճնշեց մեր հոգին ու ակամայ տխրեցանք:

— Դժբախտութիւնը թող մեր տան վրայէն հեռանայ, զաւակնե՛րս, թող հեռանայ. հաւը նետեցէք ցուիկէն վար, որ գազաններն ուտեն, որ չարքերը գոհանան:

Ախոռ մտանք, ամէն կողմ անշարժութիւն, կենդանիները արձաններու պէս լուռ, սարսուռ իրենց թաց աչքերուն մէջ: Հայրս հոն էր, իր կարմիր ձիուն «հիւսուած» մազերը կը քակէր: Նորէն չարքերը ախոռ մտած էին մեզմէ առաջ ու ձիուն բաշը մանր, մանր հիւսած էին, կենդանին կը սըքար, եւ ամբողջ մարմինը քրտինքի մէջ էր: Կեր ու դարման անաղարտ մսուրներուն մէջ, կենդանիները աղօրմելի կերպով մեզի կը նայէին, անխօս, անշարժ:

Մեզմէ ոչ ոք սիրտ կ'ընէր անոնց վրայ գուրգուրալու, անոնց հետ խօսելու, երբ վերջապէս երինջ մը լալահառաչ կերկերուն ձայնով— ը՛մ, ը՛մ ըմպա՛յ բառաչեց. կարծես հարցնէր. — դուրսը ի՞նչ կայ, մարդի՛կ, դեռ ո՞ղջ էք:

— Բան չկայ, հալբում, բան չկայ, պատասխանեց հայրս, ու կարծես երազը կեանքի փոխուեցաւ: Բոլորին կերը աւելցուց հայրս եղբօրս հետ, մէկին առջեւ քուշնայ, միւսին՝ գարի լեցնելով. Նոյնիսկ հաւերուն առջեւ կուտ, որոնք կոյր պառաւներու պէս սկսան կտցել:

Այդ գիշեր ոչ ոք իր տունէն դուրս ելաւ, ու ամէն ոք իր սրտի խորքին առջեւ ծունկի եկած, աղօթեց երկար. երկա՜ր: Դեռ քանի՞ օր էր որ մեր բարձր լեռներուն վրայ կարմիր ձիւն իջած էր: Այդ գիշեր մենք սուգի նստանք ու Ծնունդը մօտ էր:

— «Տէ՛ր, ինչպէս որ չորս հազար մանուկներու ջարդէն ազատեցիր Միածին Մանուկդ, ազատէ մեզ փորձանքէ:

— Ինչպէս Մարիամ իշուն վրայ կրցաւ անարգել ճամբայ կտրել հրեշտակներու հովանիով, այս ձիւն-ձմերան պահապան եղիր մեր վրայ:

— Եթէ Անոր Ծնունդին համար նոր զոհեր պէտք են, պատրաստ եմ ես. հացի տեղ աղ ծամեցի, ջուրի տեղ քացախ խմեցի Ս. Օրուանդ արժանանալու, պատրաստ եմ, Տէր, փրկէ միայն զաւակներս:

— Տէր, զօրութիւնդ մեծ է ու անսահման, առանց հազարաւոր մանուկներու ջարդին ալ կրնայիր ազատել Մի հատիկ Զաւակդ, կը հաւատանք, բայց գրուածը պիտի ըլլայ, ու ճակատագիրը վեր է ամէն բանէ, դէպի բարին փոխէ մեր գիրը, Տէ՛ր...

Մայրս ծունկի եկած էր, թեւերը բարձրացուցած դէպի վեր, կարծես ողջ, ողջ երկինք բարձրացող սառուածամայրը ինքն իսկ ըլլար

. Կարմիր ձի՛ւն. երկինք [illegible] կարմի՛ր, գիշեր ցերեկ, նշան է [illegible] եան, պատերազմի, անմեղ [illegible]

Տէր. Տէր..

Հայրս իր հակայ հասակով [illegible] ցած, օճախին քունքը մտայոյզ [illegible] րէհ կը քաշէր, կրակին բոցերուն [illegible] յիլով ի զուր կը մխիթարէր մայր[illegible]

— Կնի՛կ, այդ բաները ան [illegible] Տէրը քանի երթայ փորձառու [illegible] լայ, մազ, մօրուք պարապ [illegible] ճերմկցներ: Հիմա Անոր Ծնունդ[illegible] մէնուն աչքին առջեւ կ'ըլլայ: ու քաղաք ուրախութեամբ կը [illegible] սեն Անոր գալուն: Թագաւորները եւս չեն նախանձիր, գիտեն որ [illegible] ծնի՝ պիտի մեռնի խաչին վրայ [illegible] տիկ չեկած, ալ ո՞վ ջարդ պիտի [illegible] անոր համար:

— Արի մարդ, հոգի ունիս [illegible] ես կ'ամչնամ երբ կը լսեմ որ [illegible] (բողոքական) է կ'ըսեն քեզի [illegible] ոչ ժամ գիտես ոչ աղօթք, [illegible] մոռցայ քու հոգիիդ զատ ուրի[illegible] համար աղօթել:

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱ[illegible]
(Շար[illegible])

(1)

Թիւն մեր շուրջ :

Կազանիը կամ Ցնունիը սուրբ օրեր են։ Գոնէ սուրբ օրերու ընթացքին կ'ուզեմ հայերէն խօսիլ :

Ի՞նչ ըսել։ Մ՞ւր երթալ։ Բարեկամ չունիմ։ Ազգական չունիմ։ Ղեւոնդին հանէն երթամ, լոյսի հանէն երթալու պէս Ղեւոնդ հայ է եւ մանկու-թեան ընկեր։ Դպրոցին մէջ, փաղաքշանքի համար, զինք կը կոչէինք «Ղոնդ», ինչպէս նաեւ, չեմ գիտեր ինչո՞ւ, «ափսէ»։ Եւ որովհետեւ «Ղոնդ» էր եւ «ափսէ», չուզեց ատար-ւել լինէոնը։ Այնուհետեւ շատ ձիւն տեղաց խեղճ ալուն գլխուն։ Ի մէջի այլոց հայանուն թշուառականներ ցեղաչահագործեցին զրասար պէս, եւ կէս մարդ, օրական երկու ֆրանք վը-ճարելով եւ տասներկու ժամ աշխատ-ելով։ Երկու ֆրանքով ուտել, խը-մել, քնանալ ...

— Ղոնդ, բսի փաղաքշանքով, այսօր երթանք Թիէսօ տ'Արթիքօ, ման-կութեան,հին յուշեր, ռակի օրեր :

Հայրենակիցս նախ գլուխը շարժեց, ապա համաձայնեցաւ։ Թէեւ սանկ-նակ է, բայց խորքին մէջ դէշ տղայ չէ «Ալպացոյց» որ մերժել չուզեց ա-ռաջարկս :

«Շնորհաւոր նոր տարի» ըսինք ի-րարու, աղուոր «սիկարէթներ» գնե-ցինք, նստանք շոգենաւ եւ ճամբայ ինկանք դէպի Պուզինա, դէպի Անե-րիկա ճամբայ ինկալու պէս :

Ոտք ոտքի վրայ նետեցինք, «Ցա-ւոփի մէջ կապանդ պապային «ըը-ւոքլսները կարդացինք, բարձրա-ձայն

«Մերդ ըմբռստ ու յամառ,
Թծպաղդ ջինջ արծաթէ ·
Ո՞ր երիւաս ռսկեվառ
Ոսիս ու լոյս կը ցաթէ »:

Այս տողերը շատ սիրեցի, եղանակ յարմարցուցի եւ միասին երգեցինք մինչեւ ... Պուզինա :

Օխտոյ նստանք հանրակառք։ Հեր-կուած արտերու եւ տերեւաթափ ծա-ռերու մէջէն անցանք :

Կապոյտ էր երկինք, արեւ կար մեր վրայ .

Թիէսօ տ'Արթիքօ։ Երկու քիլոմեթր երկայն Մէկ քիլոմեթր լայն։

Ոչինչ չէ փոխուած։ Նոյն ճամբա-ները, նոյն տնակները։ Ես ու Ղեւոն-դը փոխուած ենք միայն :

Ղեւոնդ գարձեր է գորգ նորոգող (ի՞նչ հեգնութիւն) եւ ես եղեր եմ ... գրող, (մեղայ տէր, մեղա՜յ) Ծիշդ այդ պատճառաւ Հայր Դանիէլ Սաե-փանեան մեզ չճանաչեց, ճիշդ այդ պատճառաւ որբանոցին մէջ գտանք ամայութիւն, ննջասենեակներուն մէջ՝ եղիպտացորեն, ճաշարանին մէջ՝ այր, մատուռին մէջ՝ լքում :

Եւ սակայն խորանին առջեւ քառա-կուսի տապանաքարը հոն էր նոյնու-թեամբ .

« Աստ հանգչեաւ ի Տէր վերակացու ւածն Հ. Սամուէլ վրդ. Սամսարեան գործակալ Մխիթարեան ուխտի Ծն. օգոստոս 1788, վխճ. օգոստոս 1847» :

Տառերուն վրայ մեր անուններուն սկզբնատառերը փնտռեցինք։ Զգը-

ՅԵԽԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Երբ դիւանագիտութիւն ադարութիւն կ'ըլլայ

Նախագահ. — Պարոններ, դժբախտաբար այսօր ստիպուած ենք շատ լուրջ խնդիրով մը զբաղիլ։ Թէեւ ջանացի գատավարութիւնը յետաձգել, սակայն հանրային կարծիքը, որ խստամբ վրդովուած է, ճնշում կը բանեցնէ ....։ (Կը բղբատէ)։ Ամբաստանեալը կը հաստատէ թէ օրը ցերեկով փողոցի մէջ գողութիւն եւ սպանութիւն կատարուած է։ Ականատեսներու առջեւ խաղաղ անցորդի մը վրայ յարձակում գործուած է ....։ Մընաց որ մանրամասնութիւնները վկաներու բերնէն պիտի լսէք · · .

Նախագահ. — Դուք սպանեալին այրի՞ն էք :

Այրին. — Այո։

Նախագահ. — Դատարանը իր խոր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ձեզի, տիկին վկայ։ Դուք ներկա՞յ էիք ... այն դժբախտ պատահարին ։ Կրնա՞ք ըսել թէ ի՞նչպէս տեղի ունեցաւ։

Այրին. — Այո։ (Կը ցուցնէ)։ Հոն է մարդասպանը, որ այս բանն ըրաւ։

Քթին վրայ ուռեցքով մարդը. — Ես կը բողոքեմ այս անլուր անարգանքին դէմ :

Նախագահ. — Տիկին վկայ, պէտք չէ որ մատով ցոյց տաք։ Ուրեմն դուք կը պնդէք, սպանութեան մօտէն չանուանուելիք մէկու մը կողմէ կատարուած ըլլալը :

Քթին վրայ ուռեցքով մարդը (դըլ-խարկը կը վերցնէ) — Պարոններ, վայրկեան մը աւելի չեմ կրնար նըստիլ հոս, եթէ անգամ մըն ալ սպանութիւն բառը արտասանուի։ Եղածը իրաւացի ինքնապաշտպանութիւն մըն էր միայն :

Նախագահ. — Ըսելու այս բարեբաստիկ եղանակին համաձայն եմ։ Ուրեմն ձեր ամուսինը, տիկին վկայ, հանդարտ իր ճամբան կը քալէր։

Քթին վրայ ուռեցքով մարդը. — Ներողութիւն, սխալ է ատ։ Հանդարտօրէն չէր քալեր։ Ցանդգնութեամբ դրամ կը փոխադրէր դրամատուն,— եւ կը հպարտանար անարգական ձեւերով :

Նախագահ. — Ի՞նչպէս թէ անարգական :

Քթին վրայ ուռեցքով մարդը. — Կը հասկցնէրթէ չի վախնար։ Նոյնիսկ զինուած ըլլալ կը թուէր :

Այրին. — Սուտ է։ Զինուած չէր :

Նախագահ. — Ամէն պարագայի մէջ, մեծ անհոգութիւն էր, սիրելի տիկին։ Եթէ զինուած ըլլար, այսօր ուած անհամեմ վճռաբնոյթ կ'ըլլար մեզի։ Այս դժբախտ դէպքը ... կրնար տեղի չունենալ։ (Կը հառաչէ յարգանքով)։ Խնդրեմ, յաջորդ վկան։ — Պարոն վկայ, դուք տեսա՞ք, ի՞նչպէս։

Վկայ. — Այո ես տեսայ, թէ ինչպէս քթին վրայ ուռեցքով մէկը դժբախտին վրայ յարձակեցաւ ...

Քթին վրայ ուռեցքով մարդը. — Եւ ո՞վ էք յարձակողը, կրնա՞ք անուանել :

Վկայ. — Ոչ, աւելի լաւ է լռել :

Քթին վրայ ուռեցքով մարդը. — Այսպէս։ Ոչ ոքի խորհուրդ պիտի տայի զայն անուանակոչել հոս :

Նախագահ. — Թերեւս իրօք որ աւելի լաւ կ'ըլլայ, եթէ վկաները ոչ ոքի անուն չտան ճշգրտօրէն։ Այդպէսով արդար եւ ճշգրիտ վճիռ մը արձակելու կ'ըլլան դատարանիս։ Խնդրեմ, յաջորդ վկան :

Նախագահ. — Պարոններ, բոլոր վկաները լսելէ յետոյ կրնանք ապացուցուած նկատել, որ ոմն... մօտէն ոչ ծանօթ... անձնաւորութիւն, դրամական մը սեփականացնելու մտադրութեամբ, փողոցին մէջ ինքնապաշտպանութեան նպատակով զէնք գործածած է, որուն հետեւանքով մարդկային կեանք մը փճացած է։ Նկատելով որ... վերջին ժամանակներս այսպիսի ցաւալի դէպքեր շարունակ կը կրկնուին, բարձր դատարանը վճռեց օրինակելի պատիժ մը սահմանել։ Ցանուն մարդկային իրաւունքի։ Առանց ոչ ոքի նեղութիւն պատճառել ուզելու, հոս հանդիսաւորապէս կը յայտարարենք... որ յառաջիկայ այդպիսի դէպքի մը պարագային, անհրաժեշտ պիտի նկատենք, անգամ մըն ալ ցաւով զումարուելու, որպէսզի, առանց մէկուն անունը տալու, այդպիսի դէպքեր երբեւ անթաղձալի... եւ կարգ կանոնի անհամապատասխան յայտարարենք :

Քթին վրայ ուռեցքով մարդը. — Այս վճիռը բնականաբար անընդունելի եւ խնկապէս անպատուաբեր է։ Սկզբունքով բոլոր վճիռներուն դէմ կ'արտայայտուիմ, որոնք յանուն մարդկային իրաւունքի որոշել կ'ուզեն, ինչ որ թաղձալի է կամ ոչ։ Ու յաջորդ անգամ, պարոններ, ալ հոս չեմ գար։ Ասանկ գործերու համար ժամանակ չունիմ :

Նախագահ. — Յորսպէս կը ցաւինք, պարոն։ Մենք բոլորովին ակամայ պիտի հրաժարինք ձեր գնահատելի գործակցութենէն... Դատարանը անձնապէս իրամենաբարձր յարգանքները կը յայտնէ ձեզի .

Նախագահ. — Ինծի կը թուի, ընկերներ, առանձ լուրջ խնդիրներ ,ինչ-պէս են գողութիւնը եւ սպանութիւնը, բնաւ պէտք չէ հոս դատի առարկայ դարձնենք :

(Չեխերէնէ հայացուց՝
Ե. ՔՈՉԵԱՆ)

ԾԱՆՕԹ. — Այս տողերուն հեղինակն է ժամանակակից չեխական ամենէն յայտնի եւ բեղուն գրիչը, Քառէլ Չաբէք։ Մօտիկ բարեկամ Նախագահ Մասարիքի, որուն կեանքը գրած է իր իսկ բերնէն, պատմուածքներու, խօսակցութիւններու ձեւով, պարզ ու հէքեաթուեն։ Հեղինակ բազմաթիւ գործերու եւ թատերգութիւններու, որոնցմէ շատեր օտար լեզուներու թարգմանուած։ Երկու անգամ Նոպէլի գրական մրցանակին համար յիշուած է, վերջինը անցի տարին։

Չեխ հանրային կեանքին մէջ ալ մեծ հեղինակութիւն կը վայելէ, առանց բնթացիկ քաղաքականութեամբ զբաղելու :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐ

Յունուար 23ին, հայկական եւ իրանեան պարերու նուիրուած ցերեկոյթ մը տեղի ունեցաւ պարի ուսուցչուհի Տիկին Ժան Ռոնէյի սրահներուն մէջ։ Իրանեան բաժինը կը բաղկանար երկու մենապարերէ զոր պարեց ինքը տիկին Ռոնէյ եւ Օմար Խայեամի հինգ քառեակներէ զոր հայերէն երգեց Օր. Գ. Թաշճեան։ Սոյն քառեակներուն Ֆրանսերէնը նախապէս կարդացուեցաւ Ֆրանսացիի մը կողմէ։ Այս առթիւ իմացանք որ Ֆրանսերէնի թարգմանութիւնը կատարած էր Օր. Թաշճեան :

Հայկական պարերու բաժինը կը գրաւէր ցերեկոյթին մէկ կարեւոր մասը, վեց Հայուհիներէ կազմուած խմբակով մը, ղեկավարութեամբ Օր. Գ. Թաշճեանի։ Իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Գ. Գարեգին իր թառով, Գ. Սօմունճեան իր երգով եւ Գ. Բենօ իր սափով։ Չմոռնամ յիշել Գ. Գարեգինի շնորհալի փոքրիկ աղջիկը որ իր սիրուն պարով եկաւ ամբողջացնել միայն հայկականպարերու յաջողութիւնը :

Այսչափ ցերեկոյթի մասին որովհետեւ նպատակս ցերեկոյթի նկարագրութիւնը ընել չէ։ Ես կ'ուզէի մասնաւորել միայն հայկականպարերու յաջողութեան բարոյական կողմը։ Կ'ուզեմ մանաւանդ հայ հասարակութեան ուշադրութեան յանձնել գեղեցիկ գործ մը, որ երիտասարդ Հայուհի մը, պարի համար ունեցած իր բնական շնորհներուն միացնելով կամքի ուժ եւ յարատեւութիւն, կրցած է գլուխ հանել յաղթելով բոլոր դժուարութիւններուն :

Օր. Պարգեւուհի Թաշճեանի վեց հոգինոց խմբակը որոնց մէկը ինքն է, կ'երգէ ու կը պարէ հայկական խմբական պարեր մասնաւոր յաջողութեամբ։ Նոյնիսկ այն պարերը, որոնք տարիներէ ի վեր կը տեսնենք մեր հանդէսներու ժամանակ, այս խմբակին կողմէ կը պարուին նոր շունչով եւ ինքնատիպ։ Շարժումներու ներդաշնակութիւնը եւ բառերու համապատասխան դէմքի արտայայտութիւնները, բոլոր անոնցմէ պարերուն լիկ կուտան դեռ չտեսնուածի պատրանքը :

Ինչ որ ամէնէն աւելի գնահատելի է Օր. Թաշճեանի արուեստին մէջ, անոր նոր գիւտեր ընելու մտահոգութիւնն է։ Ան պարի վերածած է քանի մը հայերէն երգեր որոնցմէ «դացէք տեսէք ո՞վ է կերեր զէծը», աշխոյժ չարաճճի եւ ամբողջ պար մըն է։ Վերը յիշուած ցերեկոյթին մէջ Օրիորդը պարեց երկու մենապարեր իր յօրինածներէն, դժբախտաբար չեմ յիշեր ո՞ր հայերէն երգերու հիման վրայ։ Արեւելեան եւ արեւմտեան պարերու ներդաշնակ խառնուրդ այս պարերը ընդունուեցան մեծ ոգեւորութեամբ, գլխաւորաբար Ֆրանսացիներէ կազմուած հասարակութեան կողմէ :

Օր. Գ. Թաշճեանի սկսած գործը արժանի է ամէն քաջալերութեան եւ օժանդակութեան։ Իր յօրինած պարերու արժէքը եւ օտար հասարակութեան առջեւ իր ունեցած փայլուն յաջողութիւնը ապացոյց են որ ան շատ բան կրնայ ընել հայկական գեղարուեստի եւ մանաւանդ պարին համար։

ՊԵՐՃՈՒՀԻ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ՄԻՋՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՔՆՆԱԴԱՏՆԵՐԸ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

Les Nouvelles Littéraires վերջերս հարցարան մը պատրաստելով՝ ուզեց հասկնալ թէ ինչ ձեւով կ'աշխատին քննադատները,կը կարդա՞ն բոլոր նոր հրատարակութիւնները, ի՞նչպէս կը կարդան, սկիզբէն մինչեւ վե՞րջը թէ քանի մը էջ միայն, կ'ազդուի՞ն քննադատ արուեստակիցներու յայտնած կարծիքներէն եւ ի՞նչպէս կը դիտեն իրենց բարեկամներուն գործերը :

ԷՏՄՈՆ ԺԱԼՈՒ. — Կեանքը դժուարին դարձած է քննադատին համար, կարդալիք շատ բան կայ, ուստի կը ստիպուիմ յաճախ ուշ խօսիլ գիրքերու մասին որոնք չափազանց հետաքրքրական են։ Առաջ, գոյութիւն ունէին երիտասարդական պարբերաթերթեր, անոնց ընթերցումով՝ երբ հանդիպէի նորահաս ուժի մը, կը հետեւէի անոր գրական գործունէութեան եւ կը ներկայացնէի զայն անմիջապէս որ գիրք մը տար։ Այսպէս բազմաթիւ տաղանդներ բերած եմ հըրապարակ :

Գիրք մը, երբ սկիզբէն հետաքրքրական գտնեմ, կը կարդամ մինչեւ ծայրը։ Ստուար հատորներու մասին՝ միջանկեալ ընթերցումներով կարելի չէ գաղափար կազմել։ Նիհար գիրքերը գիւրին է ճանչնալ կարճ ընթերցումով մը :

Երբ տակաւին չեմ գրած իմ յօդուածս, չեմ կարդար այլ քննադատներու կարծիքները։ Որովհետեւ, եթէ նոյն կարծիքն ունենամ, կը վախնամ որ անոնց ազդեցութեան կ'ենթարկուիմ, իսկ եթէ նոյն կարծիքը չունենամ, դատաստանիս ճշդութեան մասին կասկած կը ծագի ներսս։

Թէ պէտք նեղուէ՞ր եթէ ինծի ծանօթ ըլլար հեղինակը, որուն գործին քննադատութիւնը կ'ուզեմ ընել, — ո՛չ, ընդհակառակն կ'ուզէի նոյնիսկ ճանչնալ զայն՝ գործին մասին գրելէ առաջ։ Եթէ սխալած եմ գործի մը արժէքին մասին, դժուար թէ սխալիմ անհատին գնահատութեանս մէջ ։

Քննադատի աշխատանքներս երբեք արգելք չեն եղած գրական ստեղծագործութիւններուս, բայց քննադատի պարտականութիւններուս հետեւանքով հարկադրուած եմ յաճախ հրաժարիլ ճամբորդութիւններէս :

Քննադատի իմ ասպարէզիս մէջ հըպարտ եմ որ իրենց առաջին իսկ քայլերէն գուշակած եմ Ժիտի եւ Փրուսթի ապագան :

ԱՆՏՐԷ ԹԷՐԻՎ. — Նոր հրատարակութիւններու մասին խօսելու համար՝ ընթերցումներուս պահուն խորհրդանշական գիծերով կը լեցնեմ կողքերուն ներսի պարապ էջերը, երբեմն ալ կը ստորագծեմ յատկանշական հատուածները, — նօթ չեմ առներ :

Կը կարդամ այլ քննադատներու գըրածներն ալ, որովհետեւ չափազանց շատ գիրքեր լոյս կը տեսնեն եւ հարկ է ընդհանուր գաղափար մը կազմել։ Չեմ հաւատար որ անծանօթ, չճանչցուած հեղինակներ գոյութիւն ունենան։ Ոչ միայն քննադատները կը կարդան մէկը միւսին գրածը, այլ եւ առիթ կ'ունենան խօսելու,— անոնց փոխանակած կարծիքները կը դրդեն իրենց հետաքրքրութիւնը։ Առարկայական ըլլալու համար՝ հարկ է չճանչնալ ոչ ոք ։

ՓՕԼ ՌԸՊՈՒ. — Հիւանդանոցին սեմին վրայ, փորձառու բժիշկը մէկ նայուածքով կը կատարէ ներկայացող հիւանդին ախտաճանաչութիւնը , — վարժութեան խնդիր է, տեսակ մը բնազդ։ Այնպէս ալ, բանալով գիրք մը սկիզբէն, մէջտեղէն եւ վերջաւորութենէն՝ անմիջապէս կը գուշակեմ թէ պիտի հաւնի՞մ։ Երբ չսիրեցի, չեմ գրադիր այլեւս :

Կը կարդամ այլ քննադատներու կարծիքներն ալ, բայց որովհետեւ ես իմ դիտողութիւններս կ'արձանագրեմ ընթերցմանս պահուն իսկ՝ գիրքը ըստացուած ժամանակ, իմ արուեստակիցներուս կարծիքները չեն կրնար ազդել վրաս ։

Երբ հանդիպեցաւ որ նոր հրատարակութիւնը մէկ բարեկամիս գործն է եւ անյաջող, դիւրին կը գտնեմ զայն չվշտացնելը,— կը խօսիմ իր տաղանդին մասին ընդհանուր կերպով, կը յիշատակեմ իր այն գիրքերը, զորս կը սիրեմ, յետոյ հետաքրքրական կը գտնեմ նիւթը՝ աւելցնելով որ վրիպած է նիւթը զարգացնելուն մէջ։Հեշտ է արդար ըլլալ, նոյնիսկ խիստ, մնալով քաղաքավարութեան սահմաններուն մէջ ։

Տառերուն ... մեր անուններուն սկզբնատառերը ... տանք։ Իրրեւ թէ հոն երբեք ապրած չըլլայինք.

Իրարու եւեւէ վազեցինք՝ առանց Հայր Գրիգորին :

Թխկնեղ գամբռ մը յանկարծ մեր վրայ յարձակեցաւ :

Գոռացինք թէ ինք եւ ոչ իսկ ծնած էր՝ երբ մենք հոս կ'ապրէինք :

— Իմ նախահայրերս հոս ծնած են, չարունակեց գամբռը, դուք օտարականներ էք, եկւորներ էք։

— Իսկ մենք թոռնիկներն ենք Զամչեանի, Ինճիճեանի, Աւետիքեանի , անոնք հոս կուգային ամէն ամառ :

ՀՐԱՉ ՔԱՋԱՐԵՆՑ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (126)

ԽԵՆԹԸ

ԱՊԱՄՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Նրա անհոգին չինութեան առջեւ տարածուած էր ընդարձակ ազարակ զանազան բաժանմունքներով, որ մշակւում էին աշակերտների եւ աշակերտուհիների ձեռքով։ Աչխարհի հաշուով բոլոր բոյսերի, ատմիների եւ ծառերի եւ ծաղիկների տեսակից կային այնտեղ զանազան օրինակներ. Այստեղ գիրքը եւ մնած տառը աւելի չէին զբաղեցնում ուսանողներին։ Ամէն ինչ առողջ, կրում էին նրանք բնութեան հրաշալի գրքի մէջ։ Այստեղ որոշեալ ժամերում ուսանողները պարապւում էին մարմնամարզութեամբ եւ զէնք գործածելու փորձութիւններով։ «Ահա այսպիսի դպրոցը կը պատրաստէ լաւ երկրագործ եւ լաւ զինուոր», մտածում էր Վարդանը։

Վարդանը շնորհակալութիւն յայտնելով իր հիւրընկալին, բաժանուեցաւ նրանից Նա տեսաւ հանրակառքի նըման մի բան, որի երկու կողմերի վրայ շարւում էին մարդիկ։ Ինձն էլ նստեց, երբ իմացաւ, որ տանում է դէպի երկաթուղու կայարանը։

Երկաթուղու կայարանում նա գըտաւ մեծ բազմութիւն որ սպասում էին գնացքին։ Ցանկարծ նրա ականջին դիպաւ մի ծանօթ ձայն...

— «Վարդան»...

Վարդանը յետ նայեց, Նրա առջեւ կանգնած էր Գ. Սալմանը։ Երկու վաղեմի բարեկամները գրկախառնուեցան ։

— «Ահա այսպէս, բարեկամ, խօսեց Գ. Սալմանը չթողնելով Վարդանի աջը իր ձեռքից,— մենք դարձեալ տեսնուում ենք միմեանց հետ ուղիղ երկու հարիւր տարուց յետոյ... բաւական երկար ժամանակ է... Դու դեռ նոյնն ես մնացել, Վարդան, դու ամենեւին չես փոխուել... Բայց այս երկու դարերի ընթացքում մեծ փոփոխութիւններ եղան մեր երկրում... Ցիշո՞ւմ ես, Վարդան, մի անգամ քեզ ասում էի, թէ Հայաստանը մարդկութեան տգայական հասակի օրօրոցն է եղել,— բայց մի օր կը դառնայ նրա այրական հասակի, նրա զարգացման ժամանակների դրախտը։ Այժմ բոլորը կատարուեցաւ ։ Այժմ հայ մարդու ապրուստը խիստ ապահով, ուրախ եւ խաղաղ է հայրենի հողի վրայ։ Բայց եթէ գիտենայիր, թէ ո՜րքան աշխատեցինք մենք, մինչեւ նրան այս վիճակին կարողացանք հասցնել...շատ աշխատեցինք... Այս երկու հարիւր տարուայ ընթացքում հազարաւոր փորձանքների միջից անցանք... բազմաթիւ արեան եւ տառա քրտինքի գնով գնեցինք մեր հանգստութիւնը...

— «Հիմա ո՞ւր ես գնում», հարցրեց Վարդանը։

— «Քաղաքը, այնտեղ երեսփոխանական ժողով պիտի գումարուի, ես պատգամաւոր եմ մեր գաւառի կողմից։— Գնանք միասին, Վարդան, ես պիտի խօսեմ. մեր վիճաբանութիւնները գուցէ կը հետաքրքրեն քեզ»։

Հնչեց գնացքի վերջին սուլոցը ։ Նրանք մտան վագոնի մէջ։ Գիշեր էր։ Անուշտանան լոյսը շրայուած, նրանք հասան քաղաքը։ Դեռ քնած էր գեղեցիկ, ազմկալի քաղաքը։ Փողոցներում երեւում էին միայն բանուորներ, որոնք շտապում էին զանազան ֆաբրիկաներում աշխատելու։

— «Նոյեան Աղաւնու պանդոկը», հրամայեց Գ. Սալմանը կառապանին։

Կառքը սլանում էր ուղիղ եւ հարթ փողոցների միջով, երկու կողմից բարձրանում էին հոյակապ շինութիւններ զանազան գոյներով։ Վարդանը կարծում էր, թէ պալատների միջով է անց կենում։ Գ. Սալմանը ցոյց էր տալիս նրան նշանաւոր տները,— «Ահա այդ համալսարանն է— հանա այդ գիտութիւնների ակադեմիան է— դա հին թագաւորական պալատն է, որ այժմ ծառայում է որպէս մուզէում— դա քաղաքի նշանաւոր թատրոններից մէկն է— դա մի հիւանդանոց է— դրանք այն հերոսների արձաններն են, որ նշանաւոր եղան վերջին յեղափոխութիւնների ժամանակ— դա մի լրագրի խմբագրատունն է, ուր օրական 150,000 օրինակ է տպւում— դա»...

— «Զինուորանոց չկա՞յ», նրա խօսքը կտրեց Վարդանը։

— «Ջկայ, այստեղ ամէն քաղաքացի զինուոր է»։

— «Գեղեցիկ քաղաք... հրաշալի՛ քաղաք»... բացականչեց Վարդանը խորին յափշտակութեան մէջ։

Կառքը կանգնեց «Նոյեան Աղաւնու» հիւրանոցի առջեւ։ Գ. Սալմանը Վարդանի հետ մտաւ մի առանձին փոքրիկ սենեակ որ կից էր հասարակաց դահլիճին։ Այստեղ Թոմաս էֆէնդին Մելիք-Մանսուրի հետ առանձին վիճում էին։

— «Դա կատարեալ մարտիրոսութիւն կը լինի», ասում էր Թոմաս էֆէնդին։

— «Իմ կարծիքով, դա ամենաուղիղ ճանապարհն է, որ կը հասցնէ ցանկացած նպատակին», պատասխանեց Մելիք-Մանսուրը տաքացած կերպով։

— «Այդ ճանապարհը մեզ շատ հեռու կը տանէ եւ ցանկացած նպատակին կը հասնենք գուցէ էշի գագաթին», ասում էր Թոմաս էֆէնդին ծիծաղելով։

— «Ահա Սալմանը, լսենք նրա կարծիքը», ասացին նրանք, դադարեցնելով վիճաբանութիւնը.

Մեծ եղաւ նրանց զարմանքը, երբ տեսան Վարդանին, որը, կարծես, գետնից դուրս եկաւ։

— «Դու ո՞րտեղից լոյս ընկար» , հարցրեց Թոմաս էֆէնդին իր յատուկ հեգնական ժպիտով։

— « Միեւնոյն երեւոյթը զարմացնում է եւ ինձ, պատասխանեց Վարդանը նրա ձեռքը սեղմելով — ես քո խորտակուած գլուխը գտայ Ալաշկերտի լեռների ստորոտում եւ յետոյ Թագէոսի Քրդերի գերեզմանատան մէջ, իսկ ա՞յժմ»

— «Այժմ ես կրկին յարութիւն առայ, պատասխանեց նա ծիծաղելով։ Մի՞թէ դու չես հաւատում հոգեփոխութեան վարդապետութեանը ։ Իմ ճիշտապ հոգին անցաւ ամենամաքուր կենդանիների մարմնի միջից.— մի քանի տասնեակ տարիներ գայլի մարմնի մէջ կեղեքում էի, յափշտակում էի, ապրում էի որսերով... մի քանի տասնեակ տարիներ շան մարմնի մէջ հաչում էի, քնում էի եւ պատռում էի գալիս այն մարդիկների շուրջը, որոնք ինձ հաց էին տալիս... մի քանի տասնեակ տարիներ օձի մարմնի մէջ սողում էի գետնի վրայ եւ պատահած ժամանակը խայթում էի... մի քանի տասնեակ տարիներ էշի մարմնի մէջ զռում էի, ականջներիցս այնքան քաշեցին, որ գլխումս խելք չմնաց... վերջապէս իմ թշուառ հոգին մտաւ առիւծի մարմնի մէջ, այնտեղ բաւական մաքրուեցաւ եւ սրբուեցաւ նա։ Այդ շրջանը կատարեց նա երկու հարիւր տարուայ ընթացքում։ Եգիպտացի մոմիաները հազարաւոր տարիներ մնում են պիրամիդների տակ, անհամբերութեամբ սպասելով հոգիների վերադարձին, բայց իմ հոգին աւելի շուտ կատարեց իր շրջանը »։

— «Եւ ես բախտ ունեցայ կրկին տեսնել կերպարանափոխուած Թոմաս էֆէնդուն», կտրեց Վարդանը նրա խօսքը։

— «Այո՛։ Ձեր տեսած առաջուայ Թոմաս էֆէնդին իր դարու հարազատ զաւակն էր. բայց ժամանակները փոխեցին նրան։ Այժմ նա ներկայ սերնդի լաւ ներկայացուցիչներից մէկն է։ Բայց ներկայ սերունդը մեծ յառաջդիմութիւն է գործել, սիրելի Վարդան։ Ցիշո՞ւմ ես, Մելիք - Մանսուրը մի ժամանակ «լաւ ասեղներ» էր կանչում, եւ թափառում էր Ալաշկերտի գիւղերում, բայց նա այժմ առանձին զօրաբաժնի զօրավար է»։

Վարդանը դարձաւ դէպի Մելիք-Մանսուրը եւ պատկառանքով սեղմեց նրա աջը։

— «Մենք ուշանում ենք, պարոններ, նիստը շուտով կը սկսի», շտապեցնում էր Գ. Սալմանը։

— «Դա մեր կուսակցութեան՝ ապատամբների պարագլուխն է, ասաց Թոմաս էֆէնդին, շշնջալով Վարդանի ականջին, եւ ցոյց տալով Գ. Սալմանին վրայ։— Մի երեւելի ճառ է պատրաստել այսօրուայ ժողովի համար։ Ախ, որքան լաւ խօսում է նա»...

— «Ինձ էլ տարէք, պարոններ, ես էլ ցանկանում եմ լսել »... գոչեց Վարդանը ուրախութեամբ։

— «Գնանք»... լսելի եղաւ նրա մօտ մի օտար ձայն։

Վարդան աչքերը բաց արաւ, զգաց, որ իր տեսածը բոլորը երազ էր։ Նրա շուրջը դեռ պատում էր գիշերային խաւարը, եւ նա գտնւում էր անպատ Լալայի հողագամբարանի մօտ։ Բայց այն ի՞նչ օտարոտի ձայն էր, որ զարթեցրուց նրան. այն ո՞վ էր, որ ասաց «գնանք»։

Ցանկարծ չորս զօրեղ ձեռքեր յափշտակեցին նրան եւ ամէն ինչ թաղուեցաւ գիշերային մթութեան մէջ...

ՐԱՖՖԻ

(Վերջ)

հինգ տարուան քանի մը վերջ, ազդանշան է հակակրօնական պայքարի վե - րածարծման: Վերջին ամիսներու ընթացքին շատ մը վարիչները անհաղանդ հեչինուցին եւ սառյդ է թէ այս ժողովին աշխատանքները պիտի յանգին հա - կակրօնական քարոզութեան եւ գործունէութեան նոր ծրագրի մը ։

Վիճաբանութեանց ընթացքին, քննադատութիւններ տեղացին կեդր. խոր - հուրդին անգործութեան դէմ։ Լէնինկրատի, Ուկրայնայի, Վրաստանի եւն. շրջանային տեղեկագրերները այպանեցին կեդր. խորհուրդին հեզութիւնը եւ դրասենեկային մեթոտները. Հակակրօնական հրատարակչականի վարիչը գանգատեցաւ թէ հակակրօնական հրատարակութիւնները չեն սպառիր եւ թէ հինգ տարիէ ի վեր հակակրօնական թատերախաղ չի ներկայացուիր։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԿՈՒ ԿԱՐԵՒՈՐ ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄՆԵՐ տեղի ունեցան երեսփ. ժողովին մէջ, մէկը՝ Լա Ֆլէշի դէպքին առթիւ, ուր չորս հոգի սպաննուած էին, 200 Ֆրանքի տուրք մը գանձելու համար, միւսը՝ Վիլժիւֆի պայթումին առթիւ։ Ներքին նախարարը, Պ. Սառօ, պատասխանելով եղած քննադատութեանց, յայտարարեց թէ առաջին դէպքին համար պաշտօնէ արձակուած է Սարթի նա - հանգապետը, թէեւ ներկայ չէր ողբերգութեան։ Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ տուրքի համար եղած բռնագրաւումները աւելի ծանր չեն գաւառի քան Սէ - նի շրջանին մէջ. (24.000 գաւառի, 28.000 Սէնի նահանգին մէջ)։

Երկրորդ դէպքին առթիւ, Ներքին նախարարը յայտարարեց թէ կառավա - րութիւնը հաստատած պիտի վճարէ զոհերու ընտանիքներուն եւ թէ անխնայ պիտի պատժէ պատասխանատուները։ Երկու վիճաբանութիւններն ալ բաղ - դատաբար հանդարտ անցան եւ կառավարութիւնը վստահութիւն շահեցաւ միաձայնութեամբ ։

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ ընդհանուր յարձակողական մը սարքած են Քանթոնի դէմ, ուր աննկարագրելի խուճապ մը յառաջ եկած է։ Բնակիչները կը փախչին ամէն ուղղութեամբ։

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ նոր կանոնագրին քննութիւնը՝ երեսփ. ժողովին մէջ, պիտի սկսի յառաջիկայ հինգշաբթի օր։ Կարեւոր փոփոխութիւններ կատարուած են, իբրեւ հետեւանք զանազան լուսաբանութեանց ։

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԲԵՒԵՌԻ չորս ռուս գիտնականներուն կացութիւնը բարւո - քած է առ այժմ, օդերը շտկուած ըլլալով։ Օգնութեան գացող սառնաբեկը մի - այն 200 մղոն հեռու է արկածեալ գիտնականներուն կայանէն ։

ՀԻԹԼԷՐ գիրք մը գրել սկսած է իր հեղամեայ իշխանութեան մասին։ Կը կարծուի թէ այս առթիւ պիտի պարզէ իր քաղաքական եւ տնտեսական ծրա - գիրը՝ յառաջիկայ տարուան համար ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ռօանէն, Բենիամին Թորոսեան եւ Շնորք Թալճեան իրենց խորին շնոր - հակալութիւնը կը յայտնեն բոլոր այն հայրենակիցներուն եւ մասնաւորա - բար Տէր եւ Տիկին Քէօշկէրեանի, ո - րոնք ջանք չխնայեցին, իրենց դէմ ե - ղած զրպարտութեան մը առթիւ ճըշ - մարտութիւնը յայտնելու համար։

Հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնեմ Զ. Ռ. Մ.ի Փարիզի Մա - նածիւղին, ընկերներու, բարեկամ - ներու եւ Սէն Թրոփէի հայրենակից - ներուս իմծի պատահած ինքնաշարժի արկածին առթիւ, իրենց ցոյց տուած ջերմ հոգածութեան համար։

Գէորգ Թուփանեան

Արքէօյ, 4 Փետր. 938

ՖՈՒԹՊՕԼ

Այսօր, Կիրակի, 6 Փետրուար, Հ. Մ. Ը. Մ.ի երկու խումբերը պիտի մրցին Ս. Ա. Ֆրանսէի Ա. եւ պահեստի խումբերուն դէմ, Վէնսէնի ան - տառին մէջ (Բարթեւլըրի)։ Ժամա - դրութիւն— պահեստ՝ ժամը 12.30, Ա. խումբը՝ ժամը 1.30, Շաթօ Վէն - սէն ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Մարզուանցի Իսկուհի Ծանըզ - եան կը փնտռէ իր զաւակը Գրիգոր Ծանըզեան որ Իզմիրի կոտորածին անհետացած է եւ լուր չկայ իրմէ ։ Իր մասին ստոյգ լուր տուողին 250 Ֆրանք եւ մէկ տարեկան «Յա - ռաջ» նուէր։ Իմացնել, Տիկին Իսկու - հի Ծանըզեանի, 60 Rue Bouffier, Valence, (Drôme), France։

— Եէնիճէյի (Պրուսա) Եփրեմենց Գաբրիէլին հարսը՝ Տիկին Եղիսաբէթ կը փնտռէ իր զաւակը՝ Արթահամ, որ տեղահանութեան միջոցին, չորս տարեկան հասակին, բռնի առած են իր ձեռքէն եւ տարած Մուսուլ։ Անկէ ի վեր լուր չկայ իրմէն։ Փոքրիկը ծա - նօթ էր իրենց սպասաւորին որուն ա - նունն էր Նշան։ Իր ստոյգ հասցէն տուողին 1000 Ֆրանք նուէր ։ Իմա - ցնել՝ Տիկին Եղիսաբէթ Արութեանի, 17 Rue de la Quarantaine Villefranche s/Saône. Rhône, France:

ՄԱՐՍԷՅԼ - ՓՐԱՏՈՅԻ Մայր եկե - ղեցիի Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ 6 Փետր., Կիրակի, պիտի կար - դացուի Ամենայն Հայոց Վեհ. Հայ - րապետին երկու նոր կոնդակ - ները։ Պիտի քարոզէ Առաջն. փոխա - նորդ Տ. ԶԳՕՆ ՎՐԴ. ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲ - ԵԱՆ ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակութային Մի - ութեան հերթական հրապարակային դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 3 Փետր., Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Միութեան հաւաքատեղին, 5 Rue de l'Eclipse, «Ծահրիկեան» սրահին մէջ։ Կը դասախօսէ «Հայ Սիրտի» խմբագիր Պ. ԵՂԻՇԷ ԹՈՐՈՍԵԱՆ ։ Նիւթ՝ Նարեկացին։ Կը հրաւիրուի Մարսէյլահայ գրասէր հասարակու - թիւնը լսելու մեր ամէնէն հոյակապ գրողի մասին։

Մուտքը ազատ է։

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

Փաքրիկն ԱՆԺԵԼ ՆԻԶԱՄԵԱՆԻ (9 տարեկան) ձայնագրած երգը՝ « LE COUCOU » ԳԻՆ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

Ստանալու համար դիմել Տիկին Նի - զամեանի, 6, Rue Elysée des Beaux Arts, Paris (18), կամ Հրանտ Սամուէլ գրա - տուն, 51, Mr. le Prince, Paris (6) :

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Ղեկավար Տ. ՕՆՈՍԵԱՆ

15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine

Tél. Observatoire 13 - 45

Հետամայնել երեկոները ցէն վերջ Հայկական, եւրոպական եւ կով - կասեան եղանակներ։ Միակ նուագա - խումբը հաճելի դարձնելու համար ձեր հանդէսները, հարսնիքները եւ հաւաքոյթները ։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

[illegible]

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

„ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՕՐ"Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ-ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ MR. HENRI TASSOի

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 13 ՓԵՏՐ. ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 17 ԻՆ SALLE PRATի ՄԷՋ, 150 Rue Paradis

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ՕՐ. Ե. ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ (ՍՈՒՐԱՆՕ), ՏԻԿԻՆ Ե. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ (ՋՈՒԹԱԿ),

Պ. Մ. ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆ ԵՒ ՕՏԱՐ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ (ՔԱՌԵԱԿ)

ԵՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 80 ՀՈԳԻՆՈՑ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

Յայտագրին մէջ պիտի երգուին եւ նուագուին հետեւեալ հեղինակներէ գործեր.— ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ. ՍԻՒՆԻ, Ա. ՄԵԼԻՔԵԱՆ, Ա. ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ. Ս. ԲԱՐԽՈՒԴԱՐԵԱՆ. Բ. ԿԱՆԱՉԵԱՆ. Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ, Կ. ԳԷՈՐԳԵԱՆ, ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ եւայլն

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐ 4, 8 12 ԵՒ 15 ՖՐ. ԿԸ ԾԱԽՈՒԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒ ՔՈՎ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԾՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ԿԱՐՏԱՆԻ Նիկոլ - Դուման խումբի ժողովը, 6 փետրուար, կիրակի, կէս - օրէ վերջ, ժամը 3ին, «Դաշնակցութեան Տան» մէջ։ Ներկայանալ անդամա - տետրերով։ Պիտի խօսի՝ ընկեր ԱԶԳԻՆ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ», «Իշխան» ենթակոմիտէներու եւ «Վահագն» խումբի բոլոր ընկերներու ընդհ. ժողովը, 12 փետրուար, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Ներկայ պիտի գտնուին ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒ - ՑԻՉՆԵՐ։ Կարեւոր օրակարգ ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ Յանձնախումբի դասախօ - սական ժողովը տեղի կ'ունենայ 9 Փետրուար Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Շահրիկեան սրահին մէջ.

Կը դասախօսէ Ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

6 Փետրուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԽՇԽՕՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Ինչո՞ւ կը մտահոգուինք Հայաստանի ապագայով»։

Գեղարուեստական բաժին

ՀԱՅ ԽՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԸՆԿՈՒՄԲԻ

Տարեկան պարահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի 6 Փետրուար. ժամը 16էն կէս գիշեր FOYER RUSSEի սրահին մէջ. 26 Ave. de Tokio։ Գեղարուեստական բաժին։ Ճաշ. Պիւֆէ։

Մէթրօ Alma - Marceau Մուտք՝ 8 Ֆրանք

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉի Անկէնի Մասնաճիւղի տարեկան հանդէսը

1938 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 20ԻՆ

Կը խնդրուի չխաչաձեւել

ԿԱՐԵՒՈՐ

ՀԱՅ ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ տարեկան պա - րահանդէսը որ գաղութիս մէջ յայտնի է իր գեղարուեստական նո - րութիւններով, եւ սահմանուած ընտանեկան լուրջ մթնոլորտով, տեղի պիտի ունենայ Փետր. 27ին։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուա - կանը։

ԾԻԾԱՂԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

20 Փետրուար Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին

«Սօսիէթէ Սավանթ»ի սրահին մէջ. 8 Rue Danton. Մէթրօ Odéon

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

առաջին անգամ ըլլալով կը բեմադրէ «ՎԵՂԱՐԱՒՈՐ ՏՕՆ ԺՈՒԱՆԸ»

(կատակերգութիւն 4 արար)

Կը մասնակցին՝ Տիկիններ Գայեանէ, Ս. Պաղտասարեան, Ք. Ազնաւուր - եան, Պ. Պ. Վ. Պաղտասարեան, Ս. Սերոբեան, Վ. Ալբուճեան, ՀՐԱՅՐ եւ Ա. Գեւորգեան։ Ռեժիսոր՝ Վ. Ալբուճեան :

ՄՈՒՏՔ՝ 5, 10, 15 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը կը ծախուին Հ. Սամուէլ գրատուն — 51, rue Mr. le Prince, Փա - րիզ (5):

Սկաուտական ցերեկոյթ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՓԱՐԻԶԻ ԵՆԹԱՇՐՋԱՆԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

3 Ապրիլ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին

ARTS ET METIERSի սրահին մէջ, 9 bis Avenue d'Iéna. Փարիզ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով

Վ. ԻԶԳԱԼԱՑԵԱՆ

ՓՈՐՁԱԳԷՏ - ՀԱՄԱՐԱԿԱԼ

Հաշիւներու արձանագրութիւն —

Տուրքերու յայտարարութիւն եւ գոր - ծերու հետապնդում ։

Մեքենագրութիւն եւ բազմագրու - թիւն (duplicateur)

Ընդունելութեան ժամեր.— Երկու - շաբթի, Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 5էն 7, 18, Cité Trévise, Մէթրօ Cadet:

Երեքշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ ժամը 5էն 7, 9, Rue Jouye - Rouve, Մէթրօ Belleville եւ Pyrénées

Հեռաձայն Mel - 50—09։

ԱՄՍԻՍ ԱԿՈՒՄԲԻՆ տեղափոխու - թեան պատճառաւ, իր առժամեայ հասցէն է՝ Mr. Achdjian Albert, 14 Rue Meyerbeer, Blanc Mesnil, (S. et O.) :

Հ. ՔԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻւ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։ Ճառագայթներ ժամադրութեամբ։

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն Nord 84-04 (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2 - 7, Կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

"ՇԻՐԱԿ"

Արեւելքի միակ իսկական օղին։ Անզուգական, Անմրցելի, Անխառն։ Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչէ ... Հայ աւանդական սեղանին ...

ԵՂԻՇԷ ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD
48 rue de la République
Մարսէյլ, Tél. 6.47-22 եւ 6.74-51

ORIENT LLOYD
7 rue Auber, Paris
Tél. Opéra 07-77

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։ Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար։ Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր զեղչ։ ... ամէն կողմ

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Odéon եւ Սէն Միշել

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ ։

Լաւ պատեհութիւն

ԾԱԽՈՒ է գինետնատագրութեան պատճառաւ, Ալֆօրվիլի ... ական բանուկ թաղամասի մէջ, եւ 300 յարկաբաժիններով ... ներքեւ սուրճի խանութ մը բոլոր կազմածներով, այլեւս ... 3 եւ կանանց համար 4 սենեակներով, երկու ... Մանրամասնութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ, Թագաւորեան, 101 Rue Edouard Vaillant Alfortville (Seine)։

ԿՈՒԶՈՒԻ քորդ նորոգել գիտցող հայ արհեստ ... Ծառայութեան վճարում 250 Ֆրանք։ Դիմել Աշխատանք 172 Fbg. St. Honoré, Թէլ. Elysée 38—25։

RAKI «PHENIX» d'Alger

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՌԱՋԻՆ ՎԱՃԱՌԱՆԻՇԸ

ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԱՄԷՆ ՏԵՂ

75 տարիէ ի վեր ամէնուն կողմէ գնահատուած

ՐԱՔԻ ՖԷՆԻՔՍ

ՈՐ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ Է ԶՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԸՆՏԻՐ ԱՆԻՍՈՆԷ

PHENIX օղին թորուած է մասնաւոր խնամքով եւ ան չի պարունակեր ոչ մէկ քիմիական նիւթ։ Իր կազդուրիչ եւ ախորժաբեր յատկութիւնները հաստատուած են ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ։

Օղիի սիրահարները հաստատած են որ ՖԷՆԻՔՍ օղին կը գերազանցէ Արեւելքի ամէնէն լաւ օղիները։

ALBERT BACRI, Agent général

19 Rue Turbigo, Paris (2), Tél. Central 83-17

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐ.— Mre. Cotton. 68 Av. Galline. Villeurbanne (Lyon)

Mr. Simondis, 33 cours Devellier, Marseille

ՐԱՖՖԻ

Փարիզահայերու միակ վայելուչ Ճաշարանը

Տնօրէնութեամբ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆԻ

8, RUE MAUBEUGE Paris (9) Մէթրօ Cadet et le Peletier

Հոն պիտի գտնէք՝ արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներու ճաշացանկ մը, անմրցելի մաքրութիւն եւ անթերի սպասարկութիւն։ Զուտ օղի՝ եւ ... ամէն տեսակ ... համար կը պատրաստուի արագ, անհամեմատ մատչելի գիներով։

Շաբաթ եւ կիրակի երեկոները արեւելեան նուագ։

Le Gérant : H. SIEPHAN
17. Rue Damesme, PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1676 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
MARDI 8 FÉVRIER 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3649

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒՐԵՄՆ ԿԸ ՄՆԱՅ ՋՈՒՐ ԾԵԾԵԼ...

Միշտ անամօթ եւ ամբարտաւան, ռամկավարներու Ամերիկայի օրկանը վերջերս հետեւեալ ազդարարութիւնը կ'ուղղէր խմբագրականի մը մէջ, վերլուծելով իրենց պատգամ. Ժողովին յայտարարութիւնը ·

— « Ուրեմն, եթէ մեր կուսակցութեան Հայաստանեան ուղղութիւնը մեզի համար բացարձակապէս անկարելի կը դարձնէ հակապետական Դաշնակցութեան հետ գործակցութիւն, մեր ազգային դաւանանքը եւ ազատական ու ռամկավարական սկզբունքները, մեր «պահանջատէրի կեցուածքը Թրքահայ իրաւունքներու մասին», եւ կուսակցութեան ազգապահպանման քաղաքականութիւնը արտահայաստանեան հայութեան մէջ, լիովին անհրաժեշտ կը դարձնեն որ մենք գործ չունենանք արտասահմանի ապազգայնացեալ հայ զօմիւնիստներուն հետ :

Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւնն աջ ու ձախ դաշնակիցներ փնտռելու պէտք չունի: Եթէ ազգային պէտքեր գործակցութիւնն անհրաժեշտ ցոյց կուտան, բոլորն ալ հասկացողութեան հիմը պէտք է որոնեն ու գտնեն Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան ազգային քաղաքականութեան մէջ»: (*Պայքար*, 8 յունուար 1938) :

Նոյն խմբագրականին մէջ, քիչ մը աւելի վերը, ռամկավար օրկանը կը բացատրէ ·

— « Մենք բաւ եւ ենք թէ հակառակ չենք՝ ի սէր Հայաստանի եւ գաղութներու ազգային պահպանման՝ ազգային սկզբունք եւ իտէալ ունեցող ազգային ուժերու հետ հաւաքական կամք եւ գործակցութիւն ստեղծելու, այն բացարձակ պայմանով որ խորհ. Հայաստանի եւ հայ պետութեան հաւատարմութիւնը գործակցութեան *սինէ քուա նոն* պայմանը ըլլայ»:

Ինչպէս կը տեսնէք, վճիռը արձակուա՞ծ է այլեւս:

Ոչ մէկ միջին ճամբայ: Ռամկավար կուսակցութիւնը ինքզինքը հռչակելով գերագոյն իրաւարար, կը պահանջէ նախ հաւատարմութիւն ուխտել պետութեան, յետոյ խօսիլ ուրիշ բաներու մասին: (Կ'առնենք միայն Դաշնակցութեան վերաբերեալ մասը):

Եւ այս կը կոչուի «ազգային քաղաքականութիւն»:

Ռամկավարը միայն իրաւարար չէ, այլեւ առաջնորդ: Ուղեցո՞յց:

Ան պէտք չունի «աջ ու ձախ դաշնակիցներ փնտռելու»: Ան տրտէ իր ծրագիրը, եւ եթէ կ'ընդունիս հիմնական պայմանը, աղերսագիր մը ուղղէ, որպէսզի բարեհաճին պատուել քեզ, կլոր կամ քառակուսի սեղանի մը շուրջը...

×

Ընթերցողներ յաճախ կը գանգատին թէ քիչ մը շատ կը զբաղինք ռամկավարներով, անոնց անհեթեթ - չափազանց իմաստութիւններով:

Բացատրութիւն մը.— մամուլը հարկադրուած է մատնանշել կամ վերլուծել որ եւ է երեւոյթ, որ կապ ունի հանրային կեանքին հետ :

Արդ, ռամկավարութիւնն ալ երեւոյթ մը, հոգեբանութիւն մըն է: Եւ յաճախ անհրաժեշտ կը դառնայ արձանագրել անոր զանազան ելեւէջները, լուսաբանելու համար կարգ մը խրողութիւններ:

Նոյն բարեմիտ մարդիկը միեւնոյն առեն կը հարցնեն,— ինչո՞ւ միջոցներ չէք փորձեր, համաձայնելու համար գոնէ հիմնական հարցերու մասին :

Մենք շատ ենք փորձած, եւ միշտ ալ պատրաստ ենք փորձելու, ամէն բանէ վեր դասելով միացեալ ճակատը՝ ազգային գետնի վրայ :

Բայց, ա՛յ բարի մարդիկ, անգամ մըն ալ դուք փորձեցէք, եթէ կը կարծէք թէ կարելի է լեզու գտնել այս ամուլ եւ ամբարտաւան մարդոց հետ :

Վերջին փորձը կատարուեցաւ 1931 — 32ին, եւ համաձայնագիր մըն ալ մշակուեցաւ, ճշանագրուեցաւ, ութ ամսուան տքնաջան բանակցութիւններէ վերջը: Եւ սակայն մնաց կէս ճամբան:

Անկէ ասդին շարք մը ցաւալի դէպքեր պատահեցան, Հայաստանի եւ Արտասահմանի մէջ: Աւելի պղտորեցաւ մթնոլորտը՝ ասդին: Իսկ անդին, Հայաստանի մէջ, այնպիսի փոթորիկներ պայթեցան, որ հիւ հնազանդ եւ ողջամի՛տ ռամկավարներն անգամ լեզու ելան :

Ուրիշ խօսքով, օրուան կեանքը ինք աւելի հասուն եւ սուրպողական դարձուց միացեալ ճակատը:

Եւ սակայն, ահա տեսէք մարդոց հոգեբանութիւնը.— «չենք ուզում պղտորուիլ»:

Երէկ Դաշնակցութիւնը «հակահայաստանեան» էր. այսօր կը կոչուի «հակապետական»: Երկուքն ալ խարդախ եւ գարշելի պատրուակներ, իրենց ապիկարութիւնը եւ կարճատեսութիւնը պարտկելու եւ հայրենասիրութեան դրամագլուխ շահելու համար:

Հարցնէի՛ք այս իմաստուններուն թէ ո՛ւր կը սկսի մեր «հակապետական»ը եւ ո՛ւր կը վերջանայ իրենց «պետական»ը,— երկու բառեր որոնք շատ կը յիշեցնեն երբեմնի «իսլամ»ն ու «կեավուր»ը, կամ «լուսաւորչական»ն ու «փրոտ»ը ...

Սեղանի մը առջեւ քաշէիք այս հասարակ դպիրներն ու փարիսեցիները, եւ հարցապնդէիք թէ տակաւին քանի՛ տարի պիտի սոնքան ջուր ծեծելով, եւ պղտորելով ամէնէն բանուկ ջուրերը :

Բայց, լաւ է կարճ կապել եւ բացատրել պիտանին ու անպէտը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Մուսոլինի կը շնորհաւորէ կատարուած փոփոխութիւնները

Ցնցեսնութիւն գլխաւոր կեդրոններու մէջ

Գերմանիոյ մէջ կատարուած հիմնական փոփոխութիւնները կը շարունակեն զբաղեցնել քաղաքական աշխարհը, որ ծանր դէպքեր կը նախատեսէ: Բոլորն ալ կ'ընդունին թէ Հիթլէր իր ափին մէջ կեդրոնացնելով Գերմանիոյ ամբողջ զինուորական ուժը, անտեսութիւնը եւ քաղաքականութիւնը, անձնիշխանութեան հեղինակութիւն մը կը ստանայ: Մ. Նահանգներուն մէջ մտահոգութեամբ կը դիտեն այս երեւոյթը, քանի որ կատարուած փոփոխութիւններով ասպարէզէն քշուեցան չափաւոր տարրերը, զինուորական թէ քաղաքական: Անգլիոյ մէջ ալ մօտաւորապէս նոյն տեսակէտները կը յայտնեն: Ֆրանսայի մէջ աւելի զգալի է անձկութիւնը: Իտալիոյ մէջ անշուշտ ուրախ են, քանի որ կատարուած փոփոխութիւնը կը զօրացնէ Հռոմ - Պերլին առանցքը եւ Հիթլէր Մուսոլինիի հետեւած կ'ըլլայ, իր ափին մէջ կեդրոնացնելով ընդհանուր հրամանատարութիւնն ու ղեկավարութիւնը: Ճափոնի մէջ ալ գոհ են, նախատեսելով աւելի աղդու գործունէութիւն մը՝ հակաբոլշեւիկ ճակատին վրայ: Աւստրիոյ մէջ մտահոգութիւն կը տիրէ, մանաւանդ որ հիթլէրականները նորէն աշխուժացած են եւ զանազան դաւեր կը սարքեն :

Մուսոլինի եւ իր արտաքին նախարարը՝ Կոմս Չիանօ, հեռագիրներ ուղղեցին Հիթլէրի, ջերմապէս շնորհաւորելով կատարուած փոփոխութիւնները: Միւս կողմէ, արտաքին նախարարութեան օրկանը մանաւոր թիւ մը հրատարակեց, շեշտելով Իտալիոյ համակրանքը կատարուած փոփոխութեանց մասին: «Գերմանիոյ Առաջնորդին որոշումները մանաւորապէս բարեդէպ են եւ համապատասխան՝ պետութեան պահանջներուն: Ամէն բանէ վեր, կարեւորը այն է որ Առաջնորդը իր ձեռքն առած է բոլոր զինեալ ուժերուն հրամանատարութիւնը, որուն շնորհիւ հրամանատարութեան միութիւն կը հաստատուի եւ ճիգերը կ'ամփոփուին, ինչպէս Իտալիոյ մէջ: Ինչ որ անգի կ'ուննայ Գերմանիոյ մէջ, անգամ մը եւս կը հերքէ միջազգային հակաֆաշականութեան ծիծաղելի զրոյցները եւ նոյնքան ծիծաղելի յոյսերը »:

Մէկ խօսքով, Հռոմի մէջ կատարուած փոփոխութիւնները բարենշան կը նկատեն Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ գործակցութեան համար :

Գերմանական թերթերը քմականաբար կ'ողջունեն նոր կարգուսարքը, իբրեւ զօրացուցիչ ազդակ մը: Այս առթիւ կ'ըսուի թէ 14 զօրավարներէ զատ, արձակուած կամ տեղափոխուած են 60 գնդապետներ, համագումար 190 սպաներ, ամէն աստիճանէ: Հաւանական է որ կարգապահական տնօրինութիւններ ալ ըլլան: Զրոյցի մը համաձայն, կարգ մը պատիժներ տնօրինուած են արդէն : Մասնաւորապէս շատ կը խօսուի նախորդ հրամանատարին՝ Զօր. Ֆրիչի մասին, որ իբրեւ թէ հսկողութեան տակ առնուած է: Անգլիական թերթ մը գրած էր թէ զօրավարը գաղտնի յարաբերութիւններ ունեցած է Պ. Տալատիէի հետ: Ֆրանսայի ազգ. պաշտպանութեան նախարարը անմիջապէս եւ վճռապէս հերքեց այս լուրը :

Տարակոյս չկայ թէ կատարուած փոփոխութիւնները աւելի կը զօրացնեն ազգային - ընկերվարական կուսակցութեան ազդեցութիւնը Գերմանիոյ հանրային կեանքին մէջ: Կուսակցութիւնը ամէն միջոց կը փորձէ, պարտադրելու համար իր հեղինակութիւնը, մինչդեռ զօրավարներ կան որ կ'ուզեն կարելի եղածին չափ անկախ պահել բանակը: Փոփոխութեանց ամբողջ արժէքը պիտի հասկցուի փետրուար 20ին, երբ Հիթլէր իր ճառը խօսի, խորհրդարանի բացառիկ նիստին մէջ :

Ուշագրաւ է որ հիթլէրական թերթերը այս վարչական վերակազմութեան առթիւ կը յիշեցնեն Պիզմարքի մէկ խօսքը, արտասանուած՝ յիսուն տարի առաջ, փետրուար 5ին.

— « Մենք Գերմանացիներս միայն Աստուծմէ կը վախնանք եւ ուրիշ ոչ մէկ բանէ՝ աշխարհի մէջ »:

Ճափոն կը մերժէ յայտնել իր գաղտնիքները

Անգլիա, Ֆրանսա եւ Մ. Նահանգները գիր մը ուղղելով Ճափոնի, լուսաբանութիւններ խնդրեցին 35.000 թոնէ աւելի տարողութեամբ զրահաւորներու շինութեան ծրագիրներու մասին: Այս առթիւ ազդարարեցին թէ այդ ծրագիրները կը հակասեն 1936ի նաւային համաձայնութեան, հետեւաբար իրենք ալ պիտի հարկադրուին «նաւաշինութեան» մը ձեռնարկել, եթէ Ճափոն գոհացուցիչ պատասխան մը չտայ :

Այս ծանուցագիրը վերջնագիր մը կը համարուի, քանի որ պայմանաժամ տրուած է մինչեւ փետրուար 20 եւ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, եթէ Ճափոն գոհացում չտայ :

Վերջերս շարունակ զրոյցներ կը շրջին թէ Ճափոն նոր զրահաւորներ կը շինէ, անցնելով սահմանուած տարողութիւնը, 35.000 թոն: Ճափոնական կառավարութիւնը հերքեց այն լուրերը թէ նոր զրահաւորները 43 — 45.000 թոն տարողութիւն պիտի ունենան. բայց վճռապէս չհերքեց թէ 35.000էն վեր պիտի չըլլան :

Վերջին լուրերու համաձայն, Ճափոն որոշած է չյայտնել իր գաղտնիքները: Այս որոշումը տրուած է նաւային բարձրագոյն ատեաններու մէկ ժողովէն վերջը: Գաղտնիքը պահելով հանդերձ, Ճափոն պիտի պատասխանէ երեք պետութեանց «վերջնագիր»ին, փետրուար 20էն առաջ: Միւս կողմէ, կը հաւատան թէ Ճափոն պիտի յայտնէ իր նաւային ծրագիրներուն մէկ մասը, փարատելու համար զանազան կասկածներ: Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ Ճափոն կապուած չէ նաւային շինութեանց սահմանափակման դաշնագրով: Ճափոնի մէջ կը կասկածին թէ երեք մեծ պետութիւնները պատրուակներ կը փնտռեն, իրենց նաւային յարաճուն աղաւաղութիւնները արդարացնելու համար: Ճափոնական թերթ մը կը գրէ — Ճափոնի համար բացարձակապէս անկարելի է իւրաքանչիւր երկրի յայտնել իր

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԱՆ »

« *Փարի - Սուար* » երէկ հաղորդելով Աղա Խանի մօրը մահը, կը գրէր.

— « Ամբողջ Արեւելքը սուգի մէջ է... *Պարսկաստանէն Իրան* եւ Հնդկաստան, քառասուն միլիոն հոգի կ'ողբան իրենց հոգեւոր մայրը »:

Շատ ալ չզարմացայ, կարդալով « Պարսկաստանէն Իրան»ը (որ լա փէրս ալ լ'Իրան):

Անցեալ տարի, նոյն թերթը երկրաշարժի մը առթիւ, կարծեմ Շիրազը կը ներկայացնէր մայրաքաղաք... Թեհրանի :

Տարիներ առաջ, ձախակողմեան օրաթերթ մը Հայաստանը սահմանակից կը ցուցնէր... Աֆղանիստանի :

Եւ այսպէս բազմաթիւ օրինակներ :

Բայց միայն օրուան թերթե՞րն են որ այսպիսի գոհարներ կը հրամցնեն իրենց ընթերցողներուն :

Միննա Ջերազ աւելի պատկերազարդ խայտառակութիւններ կը պատմէ դիւանագէտներու կեանքէն :

Այսպէս, կը գրէ թէ, 1878ին, երբ Լորտ Սոլզպըրիի ունկնդրութենէն վերջը Խրիմեան Հայրիկ դուրս կ'ելլէր, լորտը իրեն կը հարցնէ փափկութեամբ.— «Ի՞նչ լեզու կը խօսէր Սըրբազանը» (Խրիմեան օտար լեզու չէր գիտեր).

— « Հայերէն », կը պատասխանէ Ջերազ, իբրեւ թարգման:

— « Միթէ Հայերը սեփական լեզո՞ւ ունին», կը հարցնէ լորտը.

Միեւնոյն առիթով, երբ հայկական պատուիրակութիւնը կը ներկայանայ Իտալիոյ արտաքին նախարարին, կոմս Քօնթի, այս վերջինը հայ ժողովուրդին բաղձանքները լսելէ վերջ, կը հարցնէ արտօրո՞ւ լրջութեամբ.

— Այդ բոլորը լաւ. բայց Թուրքիոյ ո՞ր մասին համար է ձեր պահանջած բարենորոգումը, տեղակա՞ն թէ ներոպական. .

Կը կարծէ՞ք թէ աւելի յառաջ գացած են 1878էն ի վեր, սերտելով Հայոց պատմութիւնը եւ Հայաստանի աշխարհագրութիւնը: Մանաւանդ որ, « Փոքր Դաշնակից » ալ եղանք, աւելի քան մէկ միլիոն ընծայաբերելով իբրեւ ողջակէզ :

Ուզողը թող հաւատայ :

Միայն թէ, այստեղ ալ զարմանալու բան չեմ գտներ :

Մենք ալ չունի՞նք բանգէտներ, նոյնիսկ երիտասարդներ, որոնք տեսութիւններ կը պարզեն, վճռոներ կ'արձակեն Պարսկաստանէն մինչեւ Իրան, առանց փշուր մը Հայոց պատմութիւն կարդացած ըլլալու :

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ԱԽԱԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ)
ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԳՊՐՈՑԻ
178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ
ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ստեփան Ալէքսանեան	30
Փոխ. 5ի գումարը	3037
Ընդհ. գումար՝	3067

ԱՅՍՕՐ ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

«ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ»

ՈՐ ՊԻՏԻ ԿԱՐԴԱՅՔ ՍԱՐՍՈՒՌՈՎ ԵՒ ՄԷԿ ՇՈՒՆՉՈՎ

ՔԻՉ ԱՏԵՆԷՆ

ՈՒՐԻՇ ԹԵՐԹՕՆ ՄԸ ԵՒՍ

ՆՈՐ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀՐԱՀԱՆԳՈՒԱԾ ԵՆ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

« Մաթէն » կը գրէ թէ ներքին նախարարութիւնը արդէն մշակած է նոր ծրագիր մը, օտարականներու հսկողութեան համար եւ խորհրդարանին ներկայացուցած, սակայն քուէարկութիւնը յետաձգուեցաւ ելմտացոյցի քննութեան առեն: Հաւանական է որ նորէն սեղանի վրայ դրուի այս օրերս, անհրաժեշտ վարկերը ստանալու եւ գործադրութեան ձեռնարկելու համար :

Ծրագիրը մանաւորապէս կը նախատեսէ չորս գլխաւոր կէտեր.— 1. Զօրացնել հսկողութիւնը սահմանագլուխներուն վրայ եւ նաւահանգիստներուն մէջ.— 2. Հետապնդում անբաղձալի օտարականներու՝ երկրին մէջ.— 3. Ոստիկանական ուղեկցութիւն մինչեւ սահմանագլուխ՝ Ֆրանսայէն արտաքսուած օտարականներու համար.— 4. Խստացում պատիժներու՝ երբ կ'անսաստեն վտարման վճիռները եւ պատժական տնօրինութիւններ անոնց դէմ որ կը բանեցնեն կամ կը պատսպարեն օրինազանց օտարականներ :

Այս չորս տնօրինութեանց միաժամանակ գործադրութիւնը կախում ունի սահմանուած վարկերու գումարէն: Ամէն պարագայի մէջ, նախ ձեռք պիտի առնուին ամէնէն գործնական եւ ազդու միջոցները:

Սահմանագլուխներու հսկողութիւնը զօրացնելու համար, գիտակցաբար մէկզի դրուած է նոր պահականոցներու հաստատումը, իբրեւ անօգուտ եւ բազմածախս: Ուրեմն, պիտի աւելցնեն արդէն եղած պահականոցներու պաշտօնէութիւնը, մանաւորապէս սահմանային կայարաններու մէջ եւ պիտի հաստատուին շրջուն խումբեր որոնք միշտ երթեւեկելով սահմանագլուխներու երկայնքը, ինքնաշարժով, հեծելանաւով եւ հետիոտն, պիտի հետապնդեն կասկածելի օտարականները:

Բայց ամէնէն աւելի բուն երկրին մէջ է որ պիտի զօրանայ հսկողութիւնը: Պիտի հետապնդուին անոնք որ չարաչար կը գործածեն զբօսաշրջիկի հանգամանքը, Ֆրանսա մտնելու եւ յետոյ տեղաւորուելու համար: Իբրեւ հետեւանք 1937ի ցուցահանդէսին առթիւ շնորհուած դիւրութեանց, Ֆրանսա եկած են բազմաթիւ կասկածելիներ որոնք չեն ուզեր վերադառնալ:Այս մասին հետապնդումներ կատարելու համար, կը խորհուի 23 շրջուն պահակախումբեր հաստատել (մէկ հատ՝ 3 — 4 նահանգի համար), որոնք պիտի գործակցին ոստիկան - զինուորներուն, քաղաքապետներուն եւ հանդապահներուն հետ :

Երրորդ ազդու միջոցը պիտի ըլլայ մինչեւ սահմանագլուխ հետեւիլ արտաքսուած անբաղձալիներուն, որպէսզի չկարենան վերադառնալ: Ետքը, պիտի թելադրուի որ դատարանները աւելի խիստ վճիռներ արձակեն, անսաստողներուն դէմ: Երկու - երեք ամիս բանտարկութիւնը բաւական չի համարուիր: Եւ վերջապէս հետապնդումներ կ'առաջարկուին այն անհատներուն եւ պանդոկատէրերուն դէմ որոնք գիտակցաբար կը պատսպարեն օրինազանց օտարականներ, ինչպէս եւ անոնց դէմ որ աշխատանք կը ճարեն, չհաշուառելով կասկածելի օտարականներուն կացութիւնը :

ՆՈՐԷՆ ““ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՈՒՍԱՆ„

Հակառակ իր առաջնորդութեան կատարեալ ձախողանքի մասին բրած ծանօթ խոստովանութեան եւ հակառակ Էջմիածին վերադառնալու մասին ամիսներ առաջ եղած յայտարարութեանց ու այդ առթիւ սարքուած ողջերթի սեղաններուն, Գարեգին արքեպ. Յովսէփեան, ըստ երեւոյթին, ոչ միայն չի պատրաստուիր մեկնելու Ամերիկայէն, այլ եւ կը ձեռնարկէ նոր հանգանակութեան մը ի նպաստ Մայր Աթոռին:

Այդ նպատակով Պոսթընի ռամկավար թերթին մէջ ան հրատարակած է կոչ մը, որով մանրամասնօրէն կը պարզէ հասարակութեան, թէ ի՛նչ կերպով պէտք է կատարուի այդ հանգանակութիւնը կամ, ուրիշ խօսքով, ի՛նչպէս պէտք է հաւաքուի «Լուսաւորչի լուսանց»:

Նախ եւ առաջ՝ աւելորդ չենք նկատեր հոս դիտել, որ Գարեգին արքեպիսկոպոս պէտք ալ չէ տեսեր այս անգամ իր կոչը ղրկել նաեւ «Հայրենիք»ին, թէեւ «Հայրենիք» մօտ երկու անգամ աւելի տարածուած թերթ մը ըլլալով՝ կրնար հասարակութեան շատ աւելի մեծ մասին հասցնել իր խօսքը: Ըսել կերպով անարդարանալի իր այս քայլը աւելորդ անգամ մը ցոյց կուտայ, որ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի լիազօր ներկայացուցչի հանգամանքը տակաւին իր վրայ պահող Գարեգին արքեպիսկոպոս ռամկավար թերթի ընթերցողներէն դուրս չուզեր ճանչնալ գոյութիւնը հայ եկեղեցիի ուրիշ հաւատացեալներուն, թէկուզ վերջիններս երկու անգամ աւելի մեծ բազմութիւն մը ըլլան քան իր նախընտրած ռամկավար հետեւորդները:

Հոգեւորական մը, որ Մայր Աթոռի պահպանումով է մտահոգուած իբրեւ, չէր կրնար եւ պէտք չէ թոյլ տայ իրեն քաղաքական նկատումներով պայքարի ենթարկելու հաւատացեալներու խոշոր մասը եւ իր աշխատանքը սահմանափակելու հայ հասարակութեան մէկ փոքրիկ հատուածով միայն

×

Սակայն, հոս կայ շատ աւելի կարեւոր խնդիր մը, որ կրնայ լոյս սփռել այն կեղծ դիրքին վրայ, որուն մէջ ինքզինքը ձգած է Գարեգին արքեպիսկոպոս գալէն ի վեր: Խնդիրը հետեւեալն է.—

Խորհրդային Միութեան սահմաններուն մէջ, ինչպէս յայտնի է, կ'ապրի աւելի քան երկու միլիոն հայութիւն մը: Արդ՝ ինչպէ՞ս կ'ըլլայ, որ այդ հոծ բազմութիւնը, որուն մեծ մասը մայր երկրին մէջ կ'ապրի, ի վիճակի չէ պահել Մայր Աթոռը իր կաթողիկոսով եւ քանի մը ողջ մնացած ծերուկ եպիսկոպոսներով: Եւ ինչո՞ւ պէտք կ'ըլլայ հազարաւոր մղոններ կտրել եւ Ամերիկա գալ՝ Մայր Աթոռի պահպանման համար դրամ հաւաքելու նպատակով: Երէկ՝ Էջմիածնի մայր տաճարի գմբէթին համար կը պահանջուէր դրամ, իսկ այսօր՝ Մայր Աթոռի պահպանման համար:

Իր աւելի քան երկու տարուան շրջագայութեան ընթացքին արտասահմանի մէջ Գարեգին արքեպիսկոպոս շարունակ Խորհրդային կառավարութեան կարգերուն ու շինարարութեանց գովքն ըրաւ եւ փորձեց այն տպաւորութիւնը ձգել հրապարակով, որ հայ ժողովուրդը խորհրդային ռէժիմի տակ կ'ապրի երջանիկ եւ բարեկեցիկ կեանք մը: Բայց Գարեգին արքեպիսկոպոս երբեք չուզեց բացատրել, թէ ինչո՞ւ խորհրդային «բարիքները» վայելող երկու միլիոն հայութիւնը անկարող է ոեւէ օգնութիւն հասցնել Էջմիածնին եւ ինչո՞ւ ինք հարկադրուած է արտասահմանի գաղթական հայերու ողորմութեան դիմել Մայր Տաճարի գմբէթը նորոգելու եւ կաթողիկոսը իր քանի մը եպիսկոպոսներով պահելու համար:

Դժբախտութիւնն այն է, որ Գարեգին արքեպիսկոպոս, արտասահման գալով եւ Էջմիածին վերադառնալու մտադրութիւն ունենալով, իրեն համար բարձր դիւանագիտութիւն մը նկատեց դառն, դաժան ճշմարտութիւնը Խորհրդային իրականութիւնը մեղմ քօղելը, խոհեմութիւն նկատեց Հայ Եկեղեցիի նիւթական, իրաւական եւ բարոյական քանդումի ու ղաղարող փաստը ծածկելը, խուսափեցաւ բառ մը իսկ ըսելէ կրօնի եւ եկեղեցիի դէմ եղած խորհրդային անլուր հալածանքներու մասին, խուսափեցաւ պարզելէ խորհրդային լուծին տակ տուայտող հայ ժողովուրդին ընդհանուր տնտեսական աղքատացումը, մէկ խօսքով՝ չհամեցաւ արտասահմանի իր հօտին ներկայացնել այն դժնդակ պատճառները, որոնք կը ըստիպեն Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը Էջմիածնի Մայր Տաճարի գմբէթի նորոգման եւ Մայր Աթոռի գէթ անուանական գոյութեան պահպանման համար իսկ դիմելու հեռաւոր արտասահմանի գաղութներու օգնութեան, թէեւ իրեն շատ աւելի մօտ կ'ապրի աւելի քան երկու միլիոն Խորհրդահայ ժողովուրդը:

Եւ, որովհետեւ իր նախասիրած ռամկավար թերթն ալ նոյն անհերքելի լռութիւնն է պահած խորհրդային դաժան իրականութեան մասին եւ նոյնիսկ տարիներ շարունակ զայն ներկայացուցած է վարդագոյն կերպով, ուստի Ամենայն Հայոց լիազօր ներկայացուցիչ Գարեգին արքեպիսկոպոսի … ինքզինքը գտած է … անհասկնալի պիտի մնայ եւ չպիտի տայ իր սպասած արդիւնքը:

Բաւական չէ թուել կերպով մը այն ըսել, թէ «խորհրդային նոր իրաւակարգով» Հայ Եկեղեցին այլեւս «իրաւունք չունի երկրի մէջ հաւաքարար սեփականութիւն, կալուածներ, շէնքեր, այգիներ, դրամագլուխ ունենալու» եւ թէ խորհրդային օրէնքով «Եկեղեցու եկամուտ, Ըորա Սիւ[illegible] սպասարկութեան եւ կարիքների համար նշանակուած են միայն հաւատացեալների կամաւոր նուէրները»: Պէտք է բացատրել նաեւ, թէ խորհրդային լուծին տակ ապրող մեր մայր ժողովուրդը այնքան աղքատացած է, որ հազիւ կենսաքաղց գոյութիւն մը կը քաշքշէ եւ ի վիճակի չէ, ուրեմն, իր կամաւոր նուէրներով իսկ ոեւէ չնչին օգնութիւն հասցնել Էջմիածնին, իսկ եթէ ուզէ ալ իր բերնի հացը կտրելով իր խղճուկ լումաները ղրկել Էջմիածին, պիտի վախնայ այդ ընելէ՝ խորհրդային նոր հալածանքներու առիթ չտալու համար:

(Խմբագրական «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»ի)

ՖԻԷՍՕ Տ'ԱՐԹԻՔՕ, ԿԱՂԱՆԴ ԵՒ ՅՈՒՇԵՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ոչինչ չէ փոխուած, նոյն ճամբաները, նոյն տնակները: Ես ու Ղեւոնդը փոխուած ենք միայն:

Կարծես թէ ժամանակը վերածուած ենք հեղուկի, եւ 14 տարին ըմպած մէկ ումպով մէջ եւ կորսնցուցած մեր թարմութիւնը, պայծառութիւնը, եւ այրած, մրկած, տառապած, մռայլած:

— Քանի որ նոյն շէնքերը նոյն ձեւով կանգուն են, նոյն ծառերը նոյն հեռաւորութեամբ կարգի, ուրեմն հոս է նաեւ մանկութիւնս, կ'ուզեմ փնտռել զայն:

Ղեւոնդ սկսաւ ծիծաղիլ վրաս եւ ծաղրել զիս, եւ առկայծ հանդիպակաց դուռը բացուեցաւ եւ մանկութիւնս դուրս վազեց զուարթաձայն: Վերի յարկէն Ջուլիետի ձայն մը լսուեցաւ, Արտաշէս կը նուագէր, նըկարելէ ետք:

Մանկութիւնս վճիտ էր եւ ճառագայթի պէս սուրաց պարտէզին մէջ:

Փայլակ եւ Յովհաննէս խոտերուն վրայ գոտեմարտ ըրին եւ Փայլակ յաղթեց:

Տիրան եւ Վիգէն դասարան գացին մասնաւոր դասեր առնելու համար:

Մանկութիւնս սիրուն էր ծաղիկի մը պէս:

Ոտնագնդակը ճիւղերուն վրայ մընաց, զարնուեցաւ պատէ պատ եւ ապակի մը կոտրեց:

Հայր Դանիէլ վար իջաւ սանդուխներէն եւ ի պատիւ Մորտիերոսին «ծո՛ւմը դիր» հրամայեց:

Հայր Վրթանէս պատարագեց եւ քարոզ մը խօսեցաւ հոգեմտանքի մասին:

Ծաղիկներ բացուեցան եւ քիւերուն տակ ծիծեռնակներ բոյն շինեցին:

Դեւատի բանաստեղծ Նշան Պէշիկթաշլեան եւ նկարիչ Աւետիս Մուրատեան այցելութիւն տուին:

Զանգակը չորս անգամ հնչեց եւ տղաքը կարգի մտան չորս անգամ, երթալու համար՝ ննջարան, ճաշարան, աղօթարան եւ դասարան:

Հենրիկոս Ամերիկայէն հինգ տոլար ստացաւ եւ Հայր Մանուէլ աղօթագիրք մը նուիրեց Յակոբին:

Մանկութիւնս խօսուն էր թռչունի մը պէս, բարձրացաւ աթոռի մը վրայ եւ աղուոր ոտանաւորներ արտասանեց:

Արեւը ջերմացաւ եւ ծերունազարդ Հ. Գաբրիէլ վարդապետ խմբանկար մը հանեց:

Մարգար Խարբերդցիներն իր շուրջը հաւաքեց, երգեց եւ պարեց.

« — Աղջկան՝ «օթոմոպիլ»,
Մայրիկին՝ «փայթոն»,
Հայրիկին ալ …»:

Մանկութիւնս ճառագայթ էր, ծաղիկ էր եւ թռչուն, պայուսակ մը տուին ձեռքը եւ ճամբու դրին…

— Ի՞նչ ունիս, եղբայր, նորէն աչքերդ լեցուեցան, աղաղակեց Ղեւոնդ, շուտով հեռանանք այստեղէն:

Հերկուած արտերու եւ տերեւաթափ ծառերու մէջէն անցանք եւ ճաշարանի նման առաջին խանութէն մտանք ներս:

— Սպասաւոր, բեր գինի, կարմիր գինի, եւ Թուրքի գլուխ մը, լաւ խորոված:

— Ըսե՞նքեր, եղբայր, բողոքեց Ղեւոնդ, հոս պէտք չէ հայերէն խօսիլ, տեսա թէ ոչ մեզի հետ կը վարուին իբրեւ օտարական, ու կը ճանչնան տուրիստական գիներով:

— Եթէ նոյնիսկ հազար լիր վճարել ստիպուիմ, դարձեալ հայերէն պիտի խօսիմ:

— Մեծահարուստի հովեր մի առներ, գրպանդ 50 ֆրանքէն աւելի չըկայ:

— «Նպատակիս համար միայն, թող զիս հանեն կախաղան»: Նպատակս հայերէն խօսիլ է այսօր:

Ճերմակ ձեռնոցներով եւ պաշտօնական զգեստներով ծառայեցին մեզի:

Նախ գերմանացի համբարդ կարծեցին, յետոյ գաղղիացի տուրիստ, յետոյ «Վարիէթէ»ի դերասան:

Երբ շրջագայութեան ելանք գիւղակին կեդրոնավայրը — հրապարակին վրայ՝ հետաքրքիր աչքեր հետեւեցան մեզի, մանաւանդ աղջկան աչքեր … եւ՝ իբրեւ նորոյթ՝ վայելեցինք մեծ յաջողութիւն: Բոլոր բնակիչները ոչ միայն իրար կը ճանչնան հոս, այլեւ գիտեն, օրինակի համար թէ քանի՛ սանթիմեթր երկար է Թիթարոսի քիթը, Լուիճի քանի՛ շապիկ ունի, Պեբի պարել գիտէ՞:

Հայրենակիցս, հակառակ անոր որ «Ղոնդ» է եւ «սափոկ», անմտածելի յաղթանակներ ունեցաւ: Նշան ըրաւ մէկուն, եւ ահա ամբողջ գեղջուկ գեղեցիկ սեռը շրջապատեց զինք, «ամէնքդ չեմ կրնար գոհացնել» ըսելով, երգելով, խնդալով տարաւ զանոնք դէպի մերձակայ պարտէզները:

Պէտք չէ զարմանալ բարեկամութեան, նոյնիսկ … կինով մը:

Ղոնդ զուարճացաւ ինծի՝ բազմաթիւ կիներով:

Եւ սակայն առանձին մնացի:

Զիս ալ շրջապատեցին զուարթ աղջիկներ եւ աղջնակներ: Ամէնքն ալ ծընած՝ 1925էն յետոյ: Ինչ սիրուն: Ինչ սիրուն: Թռչուններու երամակի մը պէս:

Եւ յիշեցի Հայնէն: Ֆիէսօ տ'Արթիքօ լերան մը ստորոտը չի գտնուիր, եւ Հայնէ մեռած է ութսուն երկու տարիներէ ի վեր, եւ սակայն նոյն մանուկները շրջապատեցին զիս կարծես, նոյն հարցումներն ըրին ինծի.

Ո՞վ ես դուն, ո՞վ, եւ ի՞նչ կ'ընես ..

— Հայաստան'ն է, սիրելիներ,
Հայրենիքս իմ, ես յարեցի,
Հո'ն զետեղեց դրախտն Աստուած
Եւ խօսեցաւ Ձայն՝ հայերէն,
Ադամի հետ եւ Եւայի,
Բայց արտաքսեց զանոնք շուտով
Զաւակներով եւ թոռներով,
Քշեց հարաւ, քշեց հիւսիս
Եւ արեւելք եւ արեւմուտք,
Եւ ուրացաւ զանոնք ի սպառ
Մոռցաւ նոյնիսկ անոնց լեզուն:

Թեւ թեւի, շուրջանակի, մանուկները կրկնեցին՝

Մոռցաւ նոյնիսկ անոնց լեզուն…:

«Ղոնդն ալ՝ իր գեղջկուհիներուն հետ՝ մոռցաւ … զիս, եւ մենացայ Ֆիէսօ տ'Արթիքօյէն մանուկներուն յանկերգը ականջներուս մէջ:

— Մոռցաւ նոյնիսկ անոնց լեզուն…

×

Ուրկէ սկսայ, ուր հասայ: Եթէ Կարօ Ղազարոսեան կարդայ այս գրութիւնս՝ պիտի ըսէ որ կառուցում չունի, գլուխ չունի, պոչ չունի: Այս դարուն ամէն ոք կառուցանելով գրագած է, ամէն ոք գլուխ է կամ պոչ: Ես այս դարուն չեմ պատկանիր: Ուրիշներուն կը թողում կառուցանել, ըլլալ գլուխ կամ պոչ: Աղուոր հատորներ հրատարակել, անմահանալ …

Ես թուղթին կը յանձնեմ անկապ խօսքեր, թոթովանքներ, եւ չեմ ցանկար որ անոնք ծաղիկէ մը աւելի ապրին:

Թշնամի եմ բառին, գոյնին եւ եղանակին, որոնք գաղափարները կը պղծեն, կը յօշոտեն զգացումները: Կը սիրեմ ինչ որ կազմալոյծ է, կը պաշտեմ ինչ որ աննիւթ է:

Ձեզի հետ խօսելով գրականութիւն ընելու դիտաւորութիւն չունիմ: Կաղանդ է այսօր եւ մայրենի լեզուս կ'ուզեմ խօսիլ: Այնքան, ուրիշ ոչինչ: Կը վախնամ որ կորսնցնեմ հայկական հնչումս: Անցեալ օր տասներկու ժամ փաստաբանութիւն ըրի՝ համոզելու համար խօսակիցներս թէ Իտալացի չեմ:

Դուք այսօր կը հաւաքուիք եւ իրարու կը պատմէք ձեր յիշատակները: Կը խօսիք ձեր կաղանդի ճոխ սեղաններուն, ձեր անուշիկ մամիկին, ձեր տաքուկ օճախի մասին: Ես նման …տակներ չունիմ, եւ որովհետեւ …զեմ հայերէն խօսիլ, նիւթ կը …ռնեմ, յուշեր, յուշեր, ու մի…գան ամայի եւ անվախճան ճամբաներ, արիւնի ծովեր եւ աղջամուղջ …դեղներ, Քորֆու կղզին, …մենինող «Սեմիրամիս» շոգենաւ, Ֆիէսօ տ'Արթիքօ, Հ. Դանիէլ …փանեան եւ ուրիշներ, ուսերուս վրայ ունիմ քառորդ դար, կուրծքիս տակ՝ հոգեհ…, գրող եմ, …թիւն, արհեստ չունիմ եւ բարեկ… «Ղոնդ» կը կոչուի:

Գիտեմ որ չարժեր խօսիլ, …գրել, բայց ի՞նչ ընեմ, կ'ուզեմ …րէն խօսիլ: Առանձին եմ, Երբ «Ղ…» գործ նորոգելով զբաղի՝ կ'ապա… ընթերցման, միակ մխիթարութի… Երէկ հինգ հարիւր անգամ կար… Ալիշանի «Լռեցեալ գերեզմանաց …յոցը»: Բայց չի բաւեր միայն …դալ, կ'ուզեմ խօսիլ, սիրտս պա… անկապ խօսքեր ընել, ինչ փոյթ … թովել, մայրենի՛ լեզուով, մայ… լեզուով:

ՀՐԱՉ ՔԱՋԱՐ…

ԶԻՆԱՐՇԱՒ… ԲԱՅՑ ՎԵ՞ՐՋԸ

ԹՄԲ.— Չէզոք երկրի մը կարեւոր մէկ թերթին մէջ հետեւեալ խմբագրականը կը կարդանք.—

Մինչեւ վերջին ժամանակներս, Գերմանիա եւ Իտալիա էին միայն որ թմբուկով ու տաւիղով կ'աղաղակէին իրենց սպառազինութիւնը, յայտնապէս ամէնէն աւելի զինուորեալ պետութիւններու ոչ թէ միայն պատրանքը տալով, այլ իրականութեան մէջ ալ այնպէս ըլլալով: Իտալիա իր ուժին փորձն ալ այնքան փոթորկայոյզ շարժականութեամբ տուաւ արդէն Հապէշական Արշաւանքին մէջ: Առանց անմիջապէս հետեւեցաւ Ֆրանսա, որ արդէն համաշխարհային պատերազմէն ի վեր հանգիստ չէր իր պաշտպանողական կարգադրութիւններուն վրայ, եւ Մաժինօ — Գիծը պատրաստեց պողպատեայ ամրութեամբ: Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ ուժական դիրքին վերամբարձ իրականութիւնը խիստ զօրաւոր ազդեցութիւն գործեց միջազգային քաղաքականութեան մէջ, եւ աւելորդ է ըսել, թէ այս դէպքը ինչ ահագին տպաւորութիւն ունեցաւ համաշխարհային տրամադրութիւններուն վրայ: Եթէ քիչ մը ուշադիր ըլլանք, կրնանք հասկնալ թէ այդ տրամադրութիւնները ինչ փոփոխութիւններու ենթարկեցին պետութիւններուն եւ առ հասարակ բոլոր քաղաքացիներուն կամքը, եւ Հապէշական արշաւանքը մարտադրոս եւ մարտահրաւէր պատրաստութիւններու տեսակ մը չփոր դարձաւ: Մասնաւորապէս Անգլիա, երկար վարանումներէ վերջ, իր պատմութեան մէջ չտեսնուած արագութեամբ յանկարծ արթնցաւ իր թմրութենէն, եւ իր թերացումները բարւոքելէն շատ աւելի բաներ սկսաւ ընել — սպառազինումներու մրցում բացաւ, կարծես: Հզօր եւ ահագին յառաջխաղացք մը պատրաստեց ուժը աւելցնելու ոչ միայն ցամաքի եւ ջուրի վրայ, այլ նոյն ուժգնութեամբ նաեւ այերքին մէջ, եւ ամէն ինչ արագօրէն արտադրելու բարսարկութիւններով: Բայց Մեծն Բրիտանիան չէ միայն որ արտասովոր կ'ընէ ուժերու յաւելումին համար այլ Մ. Նահանգները հսկայի քայլեր ահա սկսան առնել դէպի … մարտունակութեան եւ թնդանօթներ… Այսօր իսկ, մէկ վայրկեանէն միւս… ի վիճակի են առանց դժուարութեան եւ առանց վարանումի ընդհանուր … բաշարժ գործադրելու:

Բայց առ այժմ չեն ուզեր աւելի առաջ բերել, բայց առանց հանգչելու:

Որով ահա համաշխարհային կացութիւնը նոր պատկեր մը կը պար… Երկու անգլիասաքսոն պետութիւնները այսօր քաղաքական, տնտեսական, դրամական տեսակէտով սերտօրէն կապուած են, եւ բոլոր երեւոյթները ցոյց կուտան թէ որոշած են երկուքը իրենց յարաբերութիւնները աւելի մտերմական ընել: Այդ… թեան պայքարի մը ցոլքերը սկսան պարել հորիզոնին վրայ: Կրնանք … թէ Ծ. Արեւելքի ջուրերուն մէջ … լիական ազդեցութեան կարեւոր … րւնին՝ Սինկափուրի առջեւ մեծ … տանիոյ յուշիկ այլ յարատեւ … րասաութիւններ անգլեւամերիկեան գործակցութեան նախերգանքն … աւելցուցէք նաեւ սա պարագան, այսօր աշխարհի վրայ դրամի … մէնէն աւելի այս երկու անգլիա… ոն երկիրներուն ձեռքը կը գտ… ու ինչպէս որ անընդհատ կրնան … նակել իրենց բոլոր հանգերձանք… ու եւ է խաղաղափոթութեան պարա… յին ոչ միայն յաղթող հանդիսա… լու, այլեւ պայքարին աշխարհի կազմակերպութեան մեծ գործին ամէնէն կարեւոր դերը կատարելու … ռաջադրութեամբ …: Աղքատութ… ալ չեն լքած … բայց խաղաղութ… կարելի՞ է արդեօք անվթար պա… զուտ բաղձանքներով միայն. Ա… վառօդ, փոխան թնդանօթի յա… տեղ վառօդ մըն են խաղաղութ… համար. Միւս կողմէ, դրամա… ցարհուրելի զօրութիւններ, … րոնք անխուսափելի են … խել եւ մոլեգին ցնորքին համար պարտաւորէ ամէնքը, աւելի կա… ւող աստիճանի վրայ, բայց հա… գործէն, ամփոփուիլ իրենց մէջ, … հիլ, ամէն կողմ դարձնել խնդի…րուն երեւոյթները, քաղաքական … հոգութիւններով — եթէ հնա… պահպանել խաղաղութիւնը …

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷՐ ՄԵՐ ԲՈՅՆԸ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԳ

— Աղօթէ, կնի՛կ, աղօթէ՛, մանաւանդ նոր ծնած ու ողջ մնացածներուն համար, ես շատոնց ապրած եմ արքայութիւնը քեզի հետ ու զաւակներուս հետ: Աստուծմէ պահեմ, քեզմէ ի՛նչ պահեմ. կնի՛կ, ի՛նչ ըրած եմ այս աշխարհքին վրայ, եզներուն հետ հողը կը ճանչնամ ու անոնք՝ իմ արդար քրտինքս: Կեանքիս ընկեր եղած ես դեռ շրթունքներս մազ չբուսած. ո՞վ զրկեր եմ. որո՞ւ գէշ կամեցեր եմ: Օգներ եմ անկարին ու այրիին, զաւակներս կարօտ չեմ թողեր, ունեցածէս բաժին հաներ եմ սուրբերուն ու չունեցողներուն: Երկնի թռչուններն իսկ բողոք չունին ինծի հանդէպ. եթէ հրացան վերցուցեր եմ անոնց դէմ, դարձեալ Տէրոջը հրամանովն է: Զաւակներուս անուններն իսկ սուրբերու անուններով կնքեր եմ, բացի մէկէն…

— Մարիամ Աստուածամայր, զաւակիս տէր եղիր, քաղցր է, անանկ չէ՞. զթա մեր վրայ: Յիսուս Մանուէլ, դուն մեզի համար չեկար, բայց մենք եղանք քեզ պաշտող, ուրիշներ ի զուր կը սպասեն գալստեանդ…

— Հա՛, հա՛, հա՛:

Ցած ձայնով կը փորձէ խնդալ հայրս, ու չորս դին կը նայի արթնցած: Մենք ամէնքս ալ եկեր հաւաքուած, հոս հոն ամփեր ենք: Կ'ուզէ փոխել մօրս թողած մահացուշակ տպաւորութիւնը:

— Մոռի՛կ ըրէ, կնի՛կ… Պոլիս եղած ատենս…

Ու կը պատմէ «Նաքիճի Գասպարեան» պատմութիւնը, թէ ինչպէս Խասգիւղի Հրեաները խաբուելով Գասպարի խաղէն, զայն խախամին փեսայ կ'ընեն, որպէսզի ծնի իրենց խոստացուած Մեսիան:

Մայրս զայթակղած դեռ կ'աղօթէ յօրանջելով:

Հօրս զուարթութիւնը մեզի քաջալերութիւն կուտայ դուրս ելլելու պատշգամը, հոն պզտիկ հօրեղբօրս պզտիկ կինը խորհրդաւոր բաներ կը պատմէ քրոջս, ու մենք այս անգամ դուրսը ուրիշ սարսուռով կը համակուինք:

— Տեսէ՛ք, տեսէ՛ք, ճինները հարսնիք կ'ընեն կարմիր երկինքին տակ դարձեալ: Զե՞ք տեսներ, վարը խորխորատին քով ձիւնին տակ պառկող այգիներուն մէջ, ինչպէս ամառը, լուսնկայ լոյս գիշերներուն: Անոնց հարսնիքի կարմիր լապտերներու բոցերն են որ երկինք ինկեր են— ու երկար քթով ի զուր մեզի կը ցուցնեն անհամարձակ թզուկները:

Քոյրս կը հաւատայ տեսնել, ես մեր հարսը շատ կը սիրէ, ես աչքերս կը ճերմկցնեմ, հօրս խնդուքը մաքիս մէջ, բան մըն ալ չեմ տեսներ, ոչ ալ կը լսեմ հարսնիքի երգերն ու ծիծաղները:

— Վա՜յ թերահաւատներուն, կ'ըսէ հարսիկս:

Այսպէս հիւսիսայգի այդ գիշերը, քրիստոնէութիւնն ու հեթանոսութիւնը մեր վրայ շուրջպար բռնած էին: Մենք ի զուր սպասեցինք որ այդ իրիկուն հիւր գայ մեր տունը: Ամէն մարդ դռները ամուր կղպած էր եւ կնքի կարմիր սարսափին առջեւ: Կարմիր նշանն ու մեր լեռներու կարմիր ձիւնը այդ տարին նահատակեցին մեր ձմեռը: Հակառակ կեր ու խումի, հարսնիքի ու խրախճանքի օրերուն, բոլորին մտքին մէջ սուրի մը պէս կախուած մնացին այդ երկու դէպքերը ու մեծ ու պզտիկ կը սպասէին, կ'անհամբերէին տեսնել գարնան հետ եկող փորձանքները:

Ձմրան ամենափառաւոր տօնն եղաւ այդ տարին Տէրնտառը, ով ինչ կըրնար բերաւ,— ցախ, հումլի (դիւրավառ թուփ), եղարէգ ոստեր, բոլորը կանոնաւոր կերպով, արագիլի մը բոյնին պէս նախ հիւսելով հեղգհեղգ մեր բարձրացուցին եկեղեցիի հրապարակը, ձիւնին վրայ: Տէրտէրը ըղդեստաւորուած Զատկուան պէս, առաջին կրակը տուաւ մոլեռին ու չորս կողմէն մենք սկսանք պար բռնել, շուրջպար: Բոցերը երկինք ելան ու դարձեալ կարմիր ներկեցին վերը: Մայրեր իրենց շատ պզտիկ կը սափէին իջած կրակին վրայէն ցատկել, որ ալ չմիզեն անկողնին մէջ: «Մեղայ քեզ երկաթն ամուր, ամուր, ամուր» ըսելով մենք կը ցատկէինք ծուխին ու բոցերուն մէջէն: Քիչ վերջ ամէն ոք իր բերած փայտէն աւելի, մոխիր ու կիսավառ փայտեր առած տուն դարձանք դնելու համար կտոր մը կտորներուն մէջ, հացի զարակը, ալիւրի ամբարներուն մէջ, նոյնիսկ հաւնոցի բունկային վրայ, որ ամէն ինչ տատանայ, մոխիրը արտերուն, պարտէզներուն համար, որոնք սկըսած էին արթննալ:

Գարնան առաջին ձիւնհալքին մեր գետակները յորդեցան, ու ջրվէժներէն ժայռեր ի վար գլորեցան: Ձմրան սառած, ցամքած ձորերը պղտոր ջուրով ծացուեցան:

Բայց - բարի օր մը, իրիկուան մօտ ահազանգ մը փրթաւ մեր թաղէն: Դիմացի ձորէն, ուրկէ ուր, հեղեղ մը տուներն ու պարտէզները առջեւը խառնած կուգար ու մօտեցեր էր այն անկամուրջ անցքին ուրկէ քարէ քար ցատկելով դիւրութեամբ կ'անցնէինք խաղաղ օրերուն: Դաւաթը եկեր հասեր էր, շատ մը այծեր ժայռերուն վրայ ցատկելով իրենց ուլերը կը կանչէին յուսահատ, ոչխարի հօտերը երկուքի բաժնուած, ձորին երկու եզերքը հեռուէն լսուող աղմուկէն …ւարեր, անոնց տէրերը երկար ժամ… սաները իրենց ձեռքը, ի զուր կը … նայէին այս կամ այն կողմը քշել … պարզին:

— Փախէ՛ք, փախէ՛ք, կը կանչ… չորս կողմէն:

Ուշ էր, յեղակարծ հեղեղը բաժ… թեւ կենդանիներ իր ահռելի ալիք…րուն մէջ առած նեղ ձորին մէջ … պատ կը զարնէր:

Այս եղաւ առաջին փորձանքը … կնքի նշանին:

Հազիւ անցաւ քանի մը շաբաթ, լուր եկաւ թէ՝ մեռած … մարդիկ մեր գիւղերին արօրը … են ու եզները տարեր են օր ցերեկ …

— Մեղա՛յ Տէր, քու հա… նութեան, ներէ՛ մեր մեղքերուն …

Քանի փորձանքները կը շատ… այնքան աղօթք ու պատարագ, … ու մոմ, մատաղ կ'աւելնային: … նի ատոնք կ'աւելնային, կ'աւ… յին փորձանքը կը բազմանար:

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱՄ…

(2)

ՊԱՐԳԵՒԱՒՈՐ ՄՐՑՈՒՄ ՄԸ ՖՐԱՆՍԱ ԾՆԱԾ ՀԱՅ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Պատուոյ մը 400 ֆրանք եւ երկու տարեկան «Յառաջ» կը տրամադրէ

Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, Մարսէյլ ծնած եւ ֆրանսական դըպ-րոցի մէջ կրթուած պատանի մը, Լեւոն Ղեւոնդեան, որ ֆրանսերէն յօդուած-ներ կը գրէ հայկական շունչով, 400 ֆրանք եւ երկու տարեկան «Յառաջ» դրած է մեր տրամադրութեան տակ, մրցում մը հաստատելու համար։

Ահաւասիկ մրցման պայմանները —

1.— Մրցումին նիւթը պիտի ըլլայ փոքր շարադրութիւն մը հայրենիքի մասին (Patrie), (անշուշտ հայկական հայրենիք) ։

2.— Մրցումին մասնակցողները պէտք է ծնած ըլլան Ֆրանսա (աշակերտ թէ աշակերտուհի), 17 տարեկան եւ աւելի պակաս ։

3.— Պէտք է աշակերտ ըլլան որ եւ է ֆրանսական դպրոցի (յիշել անունը) եւ ի հարկին ներկայացնեն դպրոցին տնօրէնութեան վկայականը ։

4.— Մրցումին կրնան մասնակցիլ մանչ թէ աղջիկ։ Գրել անուն, մականուն, հասցէ, ինչպէս եւ ծնողքին հասցէն ։

5.— Ձեռագիրները պէտք է գրել գրիչով, թուղթի մէկ երեսին վրայ, եւ երկու օրինակ, մէկը ղրկելով «Յառաջ»ի խմբագրութեան, միւսը՝ հետեւեալ հասցէին.— Ghévontian Léon; 7a. Rue des Petites Maries, Marseille :

6.— Ձեռագիրները կ'ընդունուին մինչեւ 25 մարտ 1938։

7.— Քննիչ յանձնախումբը (ժիւրի) պիտի կազմուի համաձայնութեամբ «Յառաջ»ի խմբագրին ։

8.— Սահմանուած պարգեւները (400 ֆրանք եւ երկու տարեկան «Յառաջ») պիտի բաժնուին հետեւեալ ձեւով.—

Ա. ՄՐՑԱՆԱԿ.— 200 ֆրանք եւ մէկ տարեկան «Յառաջ»։

Բ. ՄՐՑԱՆԱԿ.— 150 ֆրանք։ Գ. ՄՐՑԱՆԱԿ.— 50 ֆրանք։ Դ. ՄՐՑԱՆԱԿ.— Մէկ տարեկան «Յառաջ»։ (Այս վերջինը ամէնէն փոքր եւ ընդունակ թեկնածուին)։

ՆՈՐ ՅՈԲԵԼԵԱՆ Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ

Մեզի հաղորդուած զեկոյցէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.

1937 գարնան փարիզաբնակ խումբ մը անձնաւորութիւններ նախաձեռնութիւնը առին տօնելու Ա. Չօպանեանի գրական գործունէութեան յիսնամեայ յոբելեանը. Այդ նախաձեռնարկ ժողովին նիստ մը ունենալով բժ. Գօւէլի Երիտասարդաց տան մէջ, որոշեց, նկատի ունենալով Րաֆֆի Յոբելենական Հարիւրամեակի յոբելեանը, որ ի մօտոյ պիտի տօնուէր, յետաձգել իր այս ծրագրին գործադրութիւնը 1938ի գարնան ։

1938 յունուար 15ի շաբաթ օրը նախաձեռնարկ մարմնի հրաւէրով 8, բիւ Բոմոնի տան մէջ հաւաքուեցան մօտ քսան անձնաւորութիւններ որոնք յանձն առին մաս կազմել այս յոբելեանի կազմակերպիչ յանձնախումբին, մաս մըն ալ որոնք չէին կրցած ներկայ ըլլալ նամակով յայտնած էին իրենց հաւանութիւնը ։

Յոբելենական հանդէսը պիտի տօնուի Սորպոնի մեծ ամփիթատրոնին մէջ Մայիս 14ի շաբաթ իրիկունը, այս սրահը արդէն խնդրուած է Փարիզի համալսարանի վերատեսուչէն եւ դրուած է այս յոբելեանի յանձնաժողովի տրամադրութեան տակ այդ երեկոյեան համար ։

Կազմակերպիչ յանձնաժողովը պիտի դիմէ խումբ մը ֆրանսացի հայասէր մտաւորական եւ քաղաքական անձնաւորութեանց, խնդրելով որ անոնք կազմեն հովանաւորող մարմնին, որուն անդամակցութեան պիտի հրաւիրուին նաեւ Փարիզի երեք հայ կրօնապետները ։

Կազմակերպիչ յանձնաժողովը քէչ առնէնէ շրջաբերական մը պիտի ուղղէ հայ մամուլին, ինչպէս եւ արտասահմանի հայկական կարեւոր կեդրոններու մէջ հայ գրականութեան բարեկամ անձնաւորութեանց եւ կազմակերպութեանց, թելադրելով որ նմանօրինակ հանդէսներ կազմակերպուին իրենց շրջանակներուն մէջ եւս ։

Կազմակերպիչ յանձնաժողովին նախագահն է Գ. Լեւոն Կ. Կէբոեան, փոխնախագահը՝ Խոսրով Շահէն ։

ՁՈՀ ՄԸ ԵՒՍ

Հանրոցի համեստ երիտասարդ մը, Թուրքէն Կորիկեան եօթը տարիէ ի վեր հաստատուած Արժանթէօյլ։ Յունուար 13ին գիշերուան ժամը 10.30ին գործ առնելու համար կը մեկնի տանէն։ Բիւ Փիէռ Ժոլիէի անկիւնը հասած տաեն, ինքնաշարժ մը զարնելով աջ կողմի կողոսկրները կը ջարդէ եւ կը խրէ աջ թոքին մէջ ։

Անմիջապէս կը փոխադրեն հիւանդանոց անհուլի տանջանքներու մէջ, բայց երկու օրէն աչքերը կը փակէ, տնտէր ձգելով այրին եւ չորս անչափահաս որբուկներ ։

Կիլիկիոյ կոտորածին կը խողխողուին Կորիկեանի ծնողքը եւ Թուրքէն որբ մնալով, քրոջը հետ Թոսոսնո կ'ապաստանի եւ կ'որդեգրուի հայ հարուստ ընտանիքի մը՝ Արզումանեանի կողմէ։ Շուտով վրայ կը հասնի 1915ի աղէտը. բոլոր Հայերուն պէս Արզումանեան ընտանիքն ալ կ'աքսորուի։ Անոնց խնամակալութեան տակն էին երկու որբացեալներ՝ Թուրքէն եւ Ս. Սասունին, որոնք կը դեգերին Արաբիոյ տափաստանները, եւ վերջապէս կը յաջողին հաստատուիլ Դամասկոս։ 1918ին Թուրքէն Ֆրանսական դրօշին տակ կամաւոր կ'արձանագրուի եւ իր զինուորական պարտականութիւնը յաջողութեամբ կատարելէ վերջ, Ֆրանսա կուգայ։ Քանի մը վերջ կը մեկնի Գուլկարիտ, իր խնամակալ ծնողքին՝ Արզումանեաններին քով։ Հոն կ'ամուսնանայ, նորէն կը վերադառնայ Ֆրանսա եւ վերջնականապէս կը հաստատուի Արժանթէօյլ։ Հող մը կը գնէ ինք իր միջոցներով եւ աշխատութեամբ երկու սենեակնոց տուն մը կը շինէ եւ կ'ապրի իր համեստ բնակարանին մէջ։ Հանգուցեալը ազգայնական էր, Հայը իրեն համար ամէն բանէ վեր էր։ Իր համեստ բնաւորութեամբ, համեստ ուսման ալ տէր էր։ Կը նախընտրէր կարդալ «Յառաջ» եւ ձեռք անցած ամէն գիրք։ Սիրուած էր բոլոր ծանօթներէն։ Հողը թեթեւ գայ վրադ, սիրելի Թուրքէն ։

Մ. Շահինեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէն Ժէրոմի Հայ Լըսարանական Միութիւնը հովանաւորութեամբ Թաղական խորհուրդի, գեղեցիկ գաղափարը յղացած էր թատերական ներկայացում մը կազմակերպելու եւ գոյացած հասոյթը յատկացնելու Անդրանիկի յուշարձանին շինութեան ։

Շաբաթներէ ի վեր միութեան անդամները լծուած էին աշխատանքի, որպէսզի հասարակութիւնը մեկնի լաւագոյն տպաւորութեամբ ։

Յունուար 29ին շաբաթ իրիկուն Գ. Մ. Գասպարեանի սրահը լեցուած էր խուռն բազմութեամբ ։

Ժամը 9ին Թաղական խորհուրդի ատենապետ Գ. Յակոբ Գէորգեան, բացատրելով երեկոյթին նպատակը, հրաւիրեց ներկաները մէկ վայրկեան ոտքի կանգնիլ, յարգելու համար հերոսին յիշատակը

Յետոյ ցաւ յայտնեց որ կարելի չէ եղած Հայաստան փոխադրել Անդրանիկի աճիւնը, ուստի ժէն Ժէրոմի համայնքին ալ պարտականութիւն կ'իյնայ իր բաժինը տրամադրել յուշարձանին շինութեան։ Այս առթիւ պարզեց Լսարանական Միութեան ազգօգուտ գործունէութիւնը եւ թելադրեց որ երիտասարդները համախմբուին միութեան շուրջը, փոխանակ վատնելու սրճարաններու մէջ։ Այս ճառէն վերջ սկսաւ «Կոռնակ»ի ներկայացումը, ինչ որ անակնկալ մըն էր ներկաներուն համար։ Թէեւ «Արարատ» թատերախումբի դերակատարներէն շատերը սկսնակներ էին, բայց յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերը։ Հետեւելով թատերախաղին ողբերգութեան, հարց տուի ես ինծի.— Արդեօք Հայութեան ներկայ վիճակը չի՞ յիշեցներ փոխադարձաբար տխրութեան դարաւոր մոլութիւնը, որուն պատճառաւ միշտ վնաս կրած են ազգն ու հայրենիքը ։

Գէորգ Կոփոյեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակ եւ մելանով ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Կիրակի 16 յունուար Հ. Մ. Ը. Մ.ի խառն խումբը չարաչար պարտուեցաւ 8 — 0ով Ս. Ա. Վալմիի համբաւաւոր Ա. խումբէն։ 23 յունուարին մեր խառն խումբը կրկին պարտուեցաւ 5—1, է. Ս. Ժանթիյիի Ա. խումբէն։

Կիրակի 30 յունուար մեր խումբը համանակէ մը ի վեր իր կրած պարտութեանց վրէժը լուծեց յաղթելով 4 — 2ով Իվրի Ա. Ք. Ա. խումբին։

Ներկայիս ունինք պահեստի խումբ մը կազմուած Մուրատ Ռաֆայէլեան վարժարանի նախկին Սաներու Միութեան երիտասարդներէն որոնք գովելի գաղափարը յղացած են գալ Հ. Մ. Ը. Մ.ի դրօշին տակ մարզուիլ։ Յանձնախումբս մեծ հաճոյքով ընդունեց յիշեալ մարզիկներուն առաջարկը եւ կը խոստանայ ամէնջանք ի գործ դնել անոնց բարի նպատակին իրագործման համար։ 23 եւ 30 յունուարին անոնք տարին իրենց Ա. եւ Բ. յաղթանակները Հ. Մ. Ը. Մ.ի անուան տակ պարտութեան մատնելով Կաշէն սը Փարիի պահեստի խումբը 2—1, Իվրի Ա. Ք. պահեստի խումբը 5 — 2ով։

Մ. Երանեան

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԲՈՂՈՔԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Եգիպտոսի Խորհրդարանին անդամներէն 56 երեսփոխան եւ 3 ծերակուտականներ գիր մը յանձնեցին Գահիրէի անգլ. դեսպան Սըր Մայլզ Լէմփսընի, բողոքելով բրիտանական կառավարութեան պաղեստինեան քաղաքականութեան դէմ։ Կը բողոքեն մանաւանդ վերջին զինուորական կարգադրութիւններուն եւ արաբ երեւելիներու ձերբակալութեան դէմ, եւ կը յայտարարեն. «Բրիտանական կառավարութեան քաղաքականութիւնը վտանգի տակ կը դնէ Արաբներուն կեանքն ու ինչքը։ Կը պահանջենք բրիտանական կառավարութենէն, որ խաղաղօրէն խնդիրը լուծէ եւ Պաղեստինը հանդարտեցնէ, որովհետեւ Եգիպտացիք Պաղեստինեան խնդիրը կը նկատեն իբրեւ արիւնոտ վէրք մը Իսլամութեան մարմինին վրայ»։

ԲԱՆՏԻՆ ԽՈՐԷՆ

«Հայրենիքս»ի մէջ կը կարդանք.— Բոստոնաբնակ ընկեր Օսկան Երկանեան Նոր Տարիի առթիւ կ'ընէ հետեւեալ նուիրատուութիւնները

Տարեկան օրաթերթ եւ ամսագիր 1) Հ. Կ. Խաչի դպրոցին Տէր էլ Զօր' 12 տոլար, 2) «Քրիստափոր» ակումբին Սելանիկ 10, 3) Հայ Երիտ. Միութեան Գէյրութ 10 տոլար, 4) Հ. Կ. Խաչի դպրոցին, Հասիչէ 10 տոլար։ Գումար 40 տոլար ։

Ասոնցմէ զատ կ'ընէ դրամական հետեւեալ նուէրները —

1) Յունաստանի գաղթականներու տուներու շինութեան 10 տոլար, 2) Րաֆֆիի հարիւրամեակի Ամերիկայի կեդր. Յանձնախումբին 10 տոլար։ 3) Գէյրութի ճեմարանին 25 տոլար։ Գումար՝ 45 տոլար »։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՈՒՐԻՇ ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐՈՒՆ «ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ» ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ (1937 ԴԵԿՏ. 25—28)

Իր վնասարարական գործունէութեան մէջ օրէնքը Քալանթարեանն ընտրած է եղել անասնապահութիւնը։ Նա Շուրաբաթի եւ Լէնինականի ճակնդեղագործական խորհտնտեսութիւններից ընդունել եւ շրջանի կոլտնտեսականներին է բաժանել բրուցելոզայով հիւանդ մի քանի հարիւր խոշոր եղջերաւոր անասուն։ Հիւանդ անասունները վարակել են առողջներին, որի հետեւանքով կոլտնտեսութիւններում սատկում են 1200 գլուխ անասուն ։

Անասունների մասսայական անկումը նպաստել է աշխատանքի վնասարարական կազմակերպումը կոլտնտեսային ֆերմաներում։ Քալանթարեանը ցուցմունք է տալիս ։

— Աշխատանքն անասնապահական ֆերմաներում, անասնապահների աշխատանքի վարձատրման սիստեմը մենք այնպէս էինք «կազմակերպել», որ կոլտնտեսականները փախչում էին ֆերմաներից, չէին ուզում աշխատել այնտեղ ։

Վնասարար Քալանթարեանն աչքաթող չի արել նաեւ ջրային տնտեսութեան հարցերը։ Շրջանային ջրային բալանսը լարուած է, ջուրը չի բաւականացնում ոռոգման համար, զգացւում է խմելու ջրի պակաս։ Կոլտնտեսութիւնները բազմիցս հարց են դնում կենտրոնական օրգանների առաջ՝ ջրատնտեսային աշխատանքների մասին ։ Բայց կենտրոնում ունենալով «իր» մարդը յանձին Ամատունու, Քալանթարեանն ամէն անգամ ձախողում է այդ հարցերի լուծումը, եւ շրջանի ջրատնտեսային աշխատանքները հանւում են պլաններից ։

Իր ցուցմունքների ընթացքում Քալանթարեան ստիպուած է լինում խոստովանել.

— Իմ կողմից կատարւող վնասարարութիւնն էլ աւելի մեծ արդիւնքներ կտար, եթէ ես չգտնուէի կոլտնտեսային մասսաների անմիջական հսկողութեան տակ, շրջանի ակտիւի հսկողութեան տակ։ Այն, ինչ վնասարարական առաջադրանքի ձեւով տալիս էր ինձ Ամատունին եւ այն ինչ մեզ այնտեղ, «վերեւում» թւում էր թէ հնարաւոր է իրականացնել, ներքեւում կոլտնտեսային մասսաների մէջ անհնարին էր դառնում լրիւին կենսագործել, որովհետեւ հակառակ դէպքում մեզ հեշտ կը լինէր մերկացնել ։

ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԵՂԱԴՐՈՂ.— Ինչպէս երեւում է դատավարութեան ընթացքից, կոլտնտեսային մասսաների ակտիւութիւնը դէն էր շպրտում ձեր ղեկավարութիւնը, բայց դուք գիտակցաբար միջոցներ ձեռք չէիք առնում շրջանում դրութիւնը կանոնաւորելու ուղղութեամբ, քանի որ այդպիսին էր Ամատունու դրութիւնը ։

ՄԵՂԱԴՐԵԱԼ ՔԱԼԱՆԹԱՐԵԱՆ.— Այո ։

Ժողովրդի այդ սխերիմ թշնամու ցուցմունքներից ամենայն ակներեւութեամբ բխում է, որ վնասարարները մազաչափ անգամ աջակցութիւն վայելելիս չեն եղել աշխատաւոր մասսաների, կոլտնտեսական մասսաների մէջ։ Նրանց յենարանն են եղել դաշնակցական - տրոցկիստական հակախորհրդային տարրերը։ Պետական մեղադրող ընկ. Յարութիւնեանի հարցին պատասխանելով, Քալանթարեանը ցուցմունք է տալիս ։

— Իմ ամբողջ վնասարարական աշխատանքի մէջ ես յենւում էի հակախորհրդային, կուլակային, տրոցկիստական - դաշնակցական տարրերի վրայ ։

Վերլացնելով իր ցուցմունքները, Քալանթարեանը պատմում է Հողժողկոմատի ապարատում կատարած վնասարարութեան մասին, որտեղ ապահովւում էր անասնապահական վարչութիւնը։ Նա մանրամասն թւարկում է անասունների համաճարակների դէմ պայքարելու բնագաւառում կատարուած վնասարարութեան փաստերը եւ բերում է հետեւեալ դէպքը, որ չի կարող ամենախոր զայրոյթ չառաջացնել իւրաքանչիւր խորհրդային քաղաքացու մէջ ։

— Երբ Ալավէրդու շրջանում ժանտախտի համաճարակը խոզերի մէջ տարածւեց այնքան մեծ չափերով, որ անասունների բուժումը ձգձգել այլեւս հնարաւոր չէր, կարգադրութիւն է արւում ժանտախտով վարակուած բոլոր խոզերին քշել մի տեղ ուր նախատեսւում էր անցկացնել բուժումը։ Սակայն, երբ վիրուսի սրվակները բացւում են, «պարզւում է», որ վիրուսն արդէն կորցրել է իր բուժիչ յատկութիւնը եւ կոլտնտեսականները ստիպուած են լինում իրենց խոզերը նա քշել գիւղ։ Ճանապարհին, այդպիսով, «լրացուցիչ կերպով» ժանտախտով վարակւում են գարձեալ մեծ թւով խոզեր։ Ամբողջ Հայաստանում բուժման այդ «մեթոդ»ը հասցնում է այն բանին, որ խոզերն սկսում են մասսայաբար սատկել։

.. Մասսաների մէջ մազաչափ աջակցութիւն չունեցող թշնամի, նողկալի վնասարար, կատաղի տրոցկիստ — ահա Քալանթարեանի՝ դատավարութեան կենտրոնական դէմքերից մէկի կերպարանքը ։

ՄԱՆԴԱՏՈՎԻ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հողժողկոմատի նախկին պատասխանատու աշխատող՝ մեղադրեալ Մադաթովի (Ժողկոմատում պլանային ֆինանսական բաժնի վարիչ էր) ցուցմունքներում սկզբից մինչեւ վերջը երեւում է ոչ անկեղծութիւնը, միամիտ մարդ ձեւանալու ձգտումը, որ «պատահականօրէն էր» մեղադրեալների աթոռին նստած ։

Նախագահող ընկեր Յովհաննիսեանի հարցին՝ մեղադրեալ Մադաթովն իրեն մեղաւոր է ճանաչում այն բանում, որ պատկանել է հակայեղափոխական աջ - տրոցկիստական, նացիոնալիստական - դաշնակցական կազմակերպութեան, բայց հէնց այստեղ շտապում է վերապահում անել, որ նա՝ «միայն նախնական քննութեան ժամանակ եւ այստեղ, դատարանում, իմացաւ, որ այդ կազմակերպութիւնը քաղաքական, հակախորհրդային բնոյթ է կրում»։ Մադաթովը գտնում էր, որ այդ՝ «պարզապէս վնասարարական» մի կազմակերպութիւն է առանց որ եւ է քաղաքական նպատակների։ Իր ուսերին ղեկավար տնտեսավարական աշխատանքի մեծ փորձ ունեցող բարձրագոյն կրթութեան տէր մեղադրեալի այս խօսքերը ծիծաղ են առաջացնում ամբողջ դահլիճում ։

(7)

(Շար.)

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Սարսուռն յիշատակին անոնց, բոլորին, բոլորին, որ անհետացան մահուան եւ զարհուրանքի մռայլ գիշերին մէջ ։

Այս տողերը գրուած են անկեղծութեամբ։ Ամէն բան եղածին պէս պատմուած է։ Անոնց մէջ ոչ միայն սիրտս, այլ մեր երկրի հողը կը բաբախէ։ Ամէն անգամ որ ձեռք կ'առնեմ գրչութիւն մը ընելու համար, սարսուռ կուգայ վրաս ու կը տժգունիմ։ Ամէն սարսափելին ջարդը եւ զոհերը չէ, այլ արդիւնքը։ Վրայ տրուած հայրենիքը։ Եթէ հող ունենայինք, նորէն կ'աճէինք ու կը բարգաւաճէինք։

Իսկ հիմա՞ ... Անոր համար կը տժգունիմ ու կը սարսռամ ...

X

Մեր գիւղը, Խուռնավուլա, փոքր Ասիոյ մէջ, Տիվրիկի քաղաքէն տասնեւհինգ քիլոմեթր հիւսիս, լեռներու գիրկն էր։ Ս. Գ. Լուսաւորիչ վանքէն կը զատուէր ժայռերու պարով մը, որուն մէջէն գետակը կ'անցնէր։ Հարիւր քսան նահապետական տանէ բաղկացած եւ զուտ հայաբնակ էր, կիներու առանձնայատուկ տարազով եւ հին ու ընտիր գաւառաբարբառով։ Ան թերեւս նախահայկական էր, թերեւս հայկական, թերեւս ալ 1021ին եկած Վասպուրականէն, Սենեքերիմ Արծրունիի հետ ։

Իր բնակչութիւնը հազար հոգի էր։ Ամենամեծ գիւղը մեր շրջանին մէջ։ Փշրանք մը հին Հայաստան, հոն մոռցուած ու մնացած անաղարտ։ Մեր դրացիներն էին, Տիվրիկէն եկող, Քոչկիրի մեծ եւ միատարր քիւրտ աշիրեթը, Գէյմուզի ձորերուն մէջ ցրուած իր բազմաթիւ գիւղերով։ Անոնց հետ քիւրտական կապերով բարեկամաբար միացած էինք։ Անոնք մեր գիւղը, իրենց ծանօթներուն տուները կը գիշերէին Տիվրիկի դացած եկած ատեն։ Մեր գեղացիներն ալ անոնց տուները կ'իջնէին, երբ աղի, չամի համար ան կողմերը երթային։ Մեր մեծ հօտերն ալ անոնց անասունները կը մանէին։ Աշիրէթէն զատ մենք շրջապատուած էինք Սաուղու, Նորշէն, Տօղան, Հանա, Զնակի, Մըվանայ, Խաբակապան, Գամշուվանք, Փանձոր, եւայլն, Ղըլպաշ թուրք գիւղերով։ Սաուղու զատ թուրք Սիւննի, որոնցմէ շատերը, ինչպէս անուններէն ալ յայտնի է, հայութենէ դարձած էին։ Մինակ Մըվանայ փոքր գիւղին կէսը հայ էր։ Անոնց հետ երեսանց բարեկամութիւն, ներքնապէս խոր տաղտկութիւն ունէինք։ Նորշէնի քով աւերակ մը կար, որուն Պաթուխ Քիլիսէ կ'ըսէին։ Զնակի, Գույլ գետի վրայ, կը բաժնուի երկու թաղի, որուն մէկը կեավուր Մահլէսի կը կոչուի։ Հոն «Թէքքէ» մը կայ նախկին Ս. Յակոբ եկեղեցիին տեղին վրայ։ Եկեղեցիին պատերն ալ տակաւին 1908ին փակեցին, Տիվրիկ - Սվազ խճուղին նորոգելու։ Զնակիցիներուն շատերը մինչեւ այսօր հայ անուն ունին ։

Հին ատեն, կը պատմէին մեր հայրերը անց ժամերը, (ինքնինեն, 1915ի զոհ), «Տէկուներ» օր ցերեկով մեր գիւղը կողոպտելու կուգան եղեր։ Գիւղացիները կը պահուին, թաքը փախչելով։ Անոր համար ալ գիւղը նախապէս բաց դաշտի մէջ շինուած, եկեր ու ժայռերուն ծոցն էր մտեր, որոնք բարձր էին, անառիկ, բազմաթիւ քարայրներով լեցուն։ Տուներէն շատերն ալ խոշոր եւ ընդարձակ հորեր ունէին գաղտնի, ուր կը պահէին իրենց ունեցածը, վտանգի ատեն։ Ամէնէն մեծերը Կոճանենց եւ Ճլլյենց հորերն էին, որոնք 1915ին վերջին անգամ լեցուեցան ։

Մեր գեղացիները կը զբաղէին հողագործութեամբ եւ անասնաբուծութեամբ։ Փայտ կը տանէին Տիվրիկի ծախելու։ Կ'արտադրէին նաեւ երկաթ, երկաթ քարէն, սեւ, թուխ, որ մեր կողմերը առատ էր։ Հնաւոր եւ անտառաշատ լեռներու գիրկը, փուռերու մէջ փայտը կը ջարդէն ու կը զիլէն, վրան երկաթ քարը փշրելով կը լեցնեն, ու կը վառեն։ Երկաթը, հալուելը, պղպջակ զատ զատ կը հալին։ Այրեքը կը մնային լեռներուն մէջ մինչեւ յետին աշուն։ Ու կիները, կարօտցած զանոնք, կ'երգէին գեղին մէջ.

Փչէ հովեր, փչէ, լեռները ձուն բեր,
Փուռն ու Քուլան քակէ, իմ եարը տուն բեր...

Նորէն անոնք լքեր են երկաթահանութիւնը, աւելի շահաւոր գտնելով պանդխտութիւնը։ Պոլիս, Բերա, Թարլապաշի, փողոց մը մինչեւ այսօր իրենց անունով Խուռնավուլա սօգաղ կը կոչուի։ Բարձրահասակ ու քաջառողջ լեռնականներ, անոնք հոն գլխաւորաբար բեռնակրութիւն, ծառայութիւն եւ դռնապանութիւն կ'ընէին ։

Կ'երթային այրերը։ Ու կիները տարիներով, տասնեակ տարիներով անոնց ճամբան կը պասէին, որոնցմէ ոմանք ալ բնաւ ետ չէին գար։ Ու իրենց սէրն ու վիշտը կ'երգէին անոնք, պարզ ու սրտաբուխ չէչտերով.

Թը նուշ ուտիմ, թը շաքար,
Դարիպին ձայը կուգար,
Վախնամ թը զարիպ մեռնիմ,
Ոչ քուր, ոչ ախպար կուգար։

Քանի քեզ չեմ տեսեր, չեմ եղեր բանի,
Սիրուդ չեմ դիմանար, կու կանչիմ մանի։

Բարսը ստան եղայ, ցուրտ է, կու մսիմ,
Իմ եարս սիլա գայ, ես կու հավսիմ։

Ողորմած Տէր Աստուած, փութանա բարէ,
Վէրանեղ զարիպ մի կայ, իր տեղը գրկէ։

Ես ալ չեմ երթար, վարդենուն տակը,
Կոյեցու իմ մառնուս ճէվայիր ակը։

Փլեր է աշխարքը, կ'երթայ պարի պէս,
Մէյ մի չիկայ որ լուր բերէ զարիպէս։

Իննսունական թուականներուն մեր գիւղը միատերութեան վերածուած էր ու Խաչկանց մեծ եւ խաննտան տան մեծն ալ միատիր, որուն կ'ենթարկուէին նաեւ շրջակայ գիւղերը։ Ան ճերմակ մօրուքով խոհեմ մէկն էր։

Իննսունհինգի ջարդերուն միայն երկու մարդ զոհ տուինք մենք, ան ալ Պոլիս։ Ջիթի աշիրէթին պետը, Ալիշան պէկ, կ'պաշտէ մեզ։ Ջին հեծած կը կենայ ան գեղին գլուխը ու կը ձայնէ .

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՋԵԱՆ

(1)

(Շար.)

նաւային շինութիւններու ծրագիրը։ Անգլիա եւ Մ. Նահանգները գիտեն որ Ճափոն չի կրնար յայտնել այդ գաղտնիքները, եւ առկայն անբանաւոր առաջարկներ կը ներկայացնեն »։

Ընդհ. կարծիքը այն է թէ Մեծն Բրիտանիա, Ֆրանսա եւ Անգլիա շոգենաւային յառաջ պիտի տանին նոր մարտանաւերու շինութիւնը, նկատի առնելով Ճափոնի բռնած դիրքը։ Մ. Նահանգներուն մէջ արդէն որոշած են 20 առ հարիւր աւելցնել նաւատորմը։ Ֆրանսայի մէջ երկար առնէ է վեր անհրաժեշտ կը համարուի նոր մարտանաւերու շինութիւնը, հակազդելու համար Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ մրցակցութեան։ Ճափոն սպառնացած ըլլալով գրաւել Հնդկաչինը, եթէ Ֆրանսա զէնք ճամբէ Չինաստանի, Ֆրանսայի նաւային շրջանակներուն մէջ անհրաժեշտ կը սեպեն նաւատորմին այսօրուան ուժը, Հնդկաչինի պաշտպանութեան համար։

Բողոքագիր մը օտար բժիշկներու դէմ

Վերջերս օտար բժիշկներու մրցակցութեան դէմ բողոքագիր մը ուղղած էր Գ. Թորչօն, անդամ Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդին, ուշադրութեան յանձնելով հետեւեալ պարագաները.— 1. Գերմանացի 3000 բժիշկներ արձակուած են պաշտօնէ.— 2. Կարգ մը ռումանահպատակներ անբաղձալի հռչակուած են իրենց երկրին մէջ.—3. Բազմաթիւ օտար բժիշկներ Փարիզ խուժած ըլլալով, կը մրցին Ֆրանսացի բժիշկներու դէմ, օրինապէս կամ ապօրէն եղանակներով.— 4. Սէնի նահանգին մէջ հաստատուած Ֆրանսացի բժիշկները տաժանելի կացութեան մը մատնուած են։ Իբրեւ եզրակացութիւն, նամակագիրը կը թելադրէ արգիլել օտար բժիշկներու գործունէութիւնը, ինչ ազգի ալ պատկանին եւ ինչ ձեւով ալ ըլլայ։

Ոստիկանութեան վերատեսուչը պատասխանեց թէ օտար բժիշկները կը գործեն համաձայն 1935 յուլիս 26ի օրէնքին, որուն Ա. յօդուածին տրամադրութեամբ ո եւ է մէկը չի կրնար բժշկութիւն ընել Ֆրանսայի մէջ, եթէ 1. Չունի բժշկութեան պետական վկայականը.— 2. Եթէ քաղաքացի կամ Ֆրանսայի թեւարկութեան ենթակայ երկրի մը հպատակ չէ։ Ցետոյ, միեւնոյն օրէնքին համաձայն, օրէնքին հրատարակումէն առաջ արտօնուած օտար բժիշկները կրնան բժշկութիւն ընել Ֆրանսայի մէջ։ Հետեւաբար, ոստիկանական վերատեսչութիւնը կը հսկէ այս օրինական տրամադրութեանց գործադրութեան, մէկ կողմէ արտօնուած բժիշկներուն վկայականները արձանագրելով եւ միւս կողմէ դատի յանձնելով օրինազանցները։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐՔԱՅԻՑ ԱՐՔԱՆ, Հայիլէ Սէլասէ հուիւրութեան տակ առնուեցաւ Լոնտոնի մէջ, սպառնալիքներ ստացած ըլլալով։ Գաղտնի ոստիկաններ կեցած են իր բնակարանին առջեւ եւ կը խուզարկեն բոլոր այցելուները։

ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ԱՆԳԼԻՈՅ յարաբերութեանց բարւոքման նշաններ կը տեսնուին նորէն, Հռոմ ընդունած ըլլալով մասնակցիլ ծովային ապատակութեանց դէմ ծրագրուած անօրինութեանց։ Կը կարծուի թէ բանակցութիւնները պիտի վերսկսին մօտերս։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 6Ի (1934) չորրորդ տարեդարձին առթիւ, ազահանդէններ կատարուեցան զոհերու յիշատակին։ Կիրակի օրն ի բուն պատուիրակութիւններ այցելեցին Քոնքորտի հրապարակին հարաւային աղբիւրին առջեւ, ուր ինկած էին զոհերուն մեծ մասը։ Գնդ. տը լա Ռօք ժողով մը սարքելով Քլէրմօն Ֆէրանի մէջ, յայտարարեց թէ փետրուար 6ը օգնեց զարթելու քաղաքական հոսանքներու այլթաքումը դէպի ծայրայեղութիւն։ «Փետրուար 6ին Հրեզէն խաչերը ամբողջովին պաշտպանեցին երեսփ. ժողովը, պարզապէս իրենց գոյութիւնը յայտնելով, բայց ոչ մէնք մեռել ունեցանք, ոչ ալ մեռելներ ինկան մեր ձեռքով»։ Ձախակողմեան հոսանքներն ու թերթերը այս առթիւ անգամ մը եւս կը ձաղկեն Ֆաշական դաւերը։

ՍՊԱՆԻՈՅ հանրապետական շրջանակները կը հաւաստեն թէ ի վիճակի են երկու տարի եւս շարունակելու պատերազմը։ Այս առթիւ կ'ըսեն թէ 19 ամսուան կռիւներու ընթացքին ծախքերուն մեծ մասը հայթայթուած է ներքին միջոցներով, առանց դպչելու ոսկի պահեստին։ Իբրեւ հետեւանք, թղթադրամի շրջաբերութիւնը 4.900.000.000էն բարձրացած է 37 միլիառ փէզէթայի։— Կռիւները կատաղօրէն կը շարունակուին Թէրուէլի շրջանին մէջ։ Մատրիտ նորէն ռմբակոծուեցաւ։

ՌՈՒԹ ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆՆԵՐ ձերբակալուեցան Սալցպուրկի մէջ (Աւստրիա), երբ վակոններով լեցուն թռուցիկներ եւ գրքոյկներ կը փոխադրէին, մեղսակցութեամբ գերմանացի պաշտօնեաներու։

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ խորհրդաժողովը, որ պիտի գումարուի Էնկիւրիի մէջ, փետրուար 16ին, բացառիկ նշանակութիւն ստացած է այս անգամ, նկատի առնելով քաղաքական դէպքերը։

ՍՈՎԻԵԹ ռուսական հակախորհրդային թերթին՝ «Կոլոս Ռոսիաշի» խմբագրին կինն ալ մեռաւ, իբրեւ հետեւանք դժոխային մեքենայի պայթումէն ստացած վէրքերու։ Այս առթիւ խմբագրին՝ Գ. Սոլէնովեւիչի տան մէջ կատարուած խուզարկութեանց շնորհիւ երեւան հանուեցան մեծ քանակութեամբ օտար դրամներ, որոնք ապահովաբար ռահմանուած էին հակախորհրդային պայքարի։ Ձերբակալուեցաւ ռուս կին մը եւս, որուն համար կ'ըսեն թէ Մոսկուայէն եկած է վերջերս։ Ոստիկանութիւնը կը կարծէ թէ խնդիրը կապ ունի ընդարձակ դաւադրութեան մը հետ, որուն մէկ ծայրը կը հասնի մինչեւ Զօր. Միլլէրի անհետացումը Փարիզի մէջ։ Անոր յաջորդը, Զօր. Արքահամով, Սոֆիա կը գտնուի, Ֆրանսական կառավարութիւնը մերժած ըլլալով անցագիր տալ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՀԱՐԻՒՐ ՀՈԳԻ ձերբակալուեցան Սոֆիայի մէջ, իբրեւ հետեւանք համայնավարական շրջանակներու մէջ կատարուած խուզարկութեանց։ Կալանաւորներէն 120ը դատի յանձնուած են։ Այս առթիւ կառավարութիւնը խափանեց հինգ թերթեր, իբրեւ համայնավարական։ Ցառաջիկայ ընտրութեանց առթիւ ալ միջոցներ ձեռք առնուած են, որպէսզի կասկածելիներ երեսփոխան չընտրուին։

ՄԱՆՐ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐ պատահեցան Թուրքիոյ մէջ, Եգէականի ափերը։ Մարդկային զոհեր չկան, բայց բազմաթիւ տուներ փլած եւ հունձքերը փճացած են։ Հաղորդակցութիւնները խանգարուած են, իսկ բազմաթիւ հեռագրաթելեր քանդուած։

ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ անդամներէն կարեւոր դէմք մը եւս ձերբակալուեցաւ, Գ. Տորլէան, որ վարիչն էր զինուորական համազգեստներու ճիւղին։

97 ՏԱՐԵԿԱՆ ռուս կոմսուհի մը, Հելէն Մէշկով, որուն մայրը ծառայած է ցարական պալատին մէջ, կորսնցուց աւելի քան երկու միլիոն արժողութեամբ զմրուխտ մը, հոգեվարքի պահուն, Փարիզի մէջ։ Այս թանկագին գոհարեղէնը միեւնոյն առեն կը համարուէր չարխափան, այնպէս որ երբ ծառան նշմարեց անհետացումը, ըսաւ թէ տիրուհին պիտի մեռնի։ Եւ իսկապէս ալ մեռաւ, քանի մը վայրկեան վերջը։ Զմրուխտը հանած, չղթան վիզը ձգած էին։

„ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՕՐ”Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ-ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ *MR. HENRI TASSO*Ի

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ *13 ՓԵՏՐ. ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 17 ԻՆ* **SALLE PRAT**Ի ՄԷՋ, **150 Rue Paradis**

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ՕՐ. Ա. ՎԵՐԺԱՊԵՏԵԱՆ (ՄԵՆԵՐԳ), ՏԻԿԻՆ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ (ԶԱՒՐԱԿ),

Պ. Մ. ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆ ԵՒ ՕՏԱՐ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ (ՔԱՌԵԱԿ)

ԵՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 80 ՀՈԳԻՆՈՑ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

Ցայտագրին մէջ պիտի երգուին եւ նուագուին հետեւեալ հեղինակներէ գործեր.— ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ, ՍԻՒՆԻ, Ս. ՄԵԼԻՔԵԱՆ, Ա. ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ, Ս. ԲԱՐԽՈՒԴԱՐԵԱՆ, Ք. ԿԱՆԱՉԵԱՆ, Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ, Հ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ, ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ եւայլն

ՏԵՍԱԿԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐ 4, 8, 12 ԵՒ 15 ՖՐ. ԿԸ ԾԱԽՈՒԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒ ՔՈՎ

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՓՐՈՎԱՆՍԻ Ցանձնախումբի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ 9 Փետրուար Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Շահրիկեան սրահին մէջ։

Կը դասախօսէ Ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԾՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ», «Իշխան» ենթակոմիտէներու եւ «Վահագն» խումբի բոլոր ընկերներու ընդհ. ժողովը, 12 փետրուար, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Ներկայ պիտի գտնուին ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

20 Փետրուար, Կիրակի. ժամը 3էն կէս գիշեր

ՊԻՏԻ ԽՕՍԻ Պ. Մ. ՎԻՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝ Միփան-Կամբ- առ երգչախումբը, հայկական պար, ջութակ, դաշնակ եւ արտասանութիւն։

Եւրոպական պարերը կը սկսին ժամը 5.30 ին։

Մուտք 10 Ֆր., փոքրերու 5 Ֆր.

ՑԵՐԵԿՈՅԹ _ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՍՆՏՈՒԿԻՆ

Հովանաւորութեամբ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կիրակի, 13 Փետրուար, ժամը 16էն կէս գիշեր

AÉRO CLUB DE FRANCEի սրահներուն մէջ, **6 Rue Galilée**

(Métro Boissière)

Օրքեսթրը **Fernand Bouillon**։ Աթրաքսիոն, պրիմ

ՄՈՒՏՔ 15 Ֆրանք, ուսանողներու՝ 10 Ֆրանք

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ամսագրի 1938ի յունուարի թիւը (1) հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Մկրտիչ Պարսամեան՝ Խորհրդածութիւններ մեր գրականութեան շուրջ։ Խմբագրութեան պատասխանը «Բազմավէպ»ի։ Փ. Սանասար՝ Մարդկային հոգեփոխութեան տագնապը (հայրենիքի գաղափարը երէկ եւ այսօր)։ Հմ. Յովսէփեան՝ Գրիգոր Զոհրապի հետ։ Ռուսներէ՝ Քերթուածներ, Զարմէն՝ Արձակ քերթուած։ Արմէն Ամսար՝ Իմ մայրենի լեզուս, Հ. Գաղանճեան՝ Զուարթնոցի տաճարը (Հայաստանի առողջեւ եկեղեցիները)։ Վ. Ծարճանեան՝ Նամակ խմբագրութեան, Ցուցահանդէսը երէկ եւ այսօր եւ առմօրեակ։

Ցունուարի այս թիւը լոյս տեսած է գեղատիպ նոր կողքով, եւ 8 յաւելուածական էջերով։ Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 40 Ֆրանք, միւս երկիրներ տարեկան 50 Ֆրանք։

Դիմել՝ M. BARSAMIAN. 30, Rue Drouot, Paris (9):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Եէնիճէյի (Պրուսա) Եփրեմենց Գաբրիէլին հարսը՝ Տիկին Եղիսաբեթ կը փնտռէ իր զաւակը՝ Աբրահամ, որ տեղահանութեան միջոցին, չորս տարեկան հասակին, բռնի տարած են իր ձեռքէն եւ տարած Մուսուլ։ Անկէ ի վեր լուր չկայ իրմէն։ Փոքրիկը ծանօթ էր իրենց ազատագրին որուն տանուն էր Նշան։ Իր տեղը հասցէն ստացողին 1000 Ֆրանք նուէր։ Իմացնել՝ Տիկին Եղիսաբէթ Արութեանի, 17 Rue de la Quarantaine Villefranche s/Saône. Rhône, France:

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

Փոքրիկն ԱՆԺԵԼ ՆԻԶԱՄԵԱՆԻ (9 տարեկան) ձայնագրած երգը՝ « LE COUCOU »

ԳԻՆ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

Ստանալու համար դիմել Տիկին Նիզամեանի, **6, Rue Elysée des Beaux Arts, Paris (18)**, կամ Հրանտ Սամուէլ գրատան, 51. Mr. le Prince, Paris (6) :

ԱՐՇԻՐ ԱԿՈՒՄԲԻՆ տեղափոխութեան պատճառաւ, իր առժամեայ հասցէն է՝ Mr. Achdjian Albert, 14 Rue Meyerbeer, Blanc Mesnil, (S. et O.):

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի Մասնաճիւղին Ընդհ. ժողովը 20 Փետր. Կիրակի երեկոյ ժամը 9ին, Cadet սրճարանին վերնայարկը, մեթրօ Քատէ։ Կարեւոր օրակարգ, ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Վ. ԻԶԳԱԼԱՑԵԱՆ

ՓՈՐՁԱԳԷՏ - ՀԱՄԱՐԱԿԱԼ

Հաշիւներու արձանագրութիւն — Տուրքերու յայտարարութիւն եւ գործերու հետապնդում։

Մեքենագրութիւն եւ բազմագրութիւն (duplicateur)

Ընդունելութեան ժամեր.— Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 5էն 7, 18. Cité Trévise, Մեթրօ Cadet։

Երեքշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ ժամը 5էն 7, 9, Rue Jouye - Rouve, Մեթրօ Belleville եւ Pyrénées

Հեռաձայն Mel. 50—09։

Ժամացոյցի եւ գոհարեղէնի վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

261, Rue du Fbg. St. Martin

Métro: Louis Blanc et Jaurès

Օկտուտական ցերեկոյթ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՓԱՐԻԶԻ ԵՆԹԱՇՐՋԱՆԻ ԱԿՈՒՄԲՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

3 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին

ARTS ET METIERSի սրահին մէջ, 9 bis, Avenue d'Iéna. Փարիզ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : W. STEPHAN

17, Rue Domremy — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1676 - 63

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
MERCREDI 9 FÉVRIER 1938

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԺԴ. ՏԱՐԻ - 14e Année No. 3650

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՊԵՏԱԿԱՆ» ԵՒ «ՀԱԿԱՊԵՏԱԿԱՆ»

Գլուխ - գործոց ապուշութիւն մըն ալ այս բացատրութիւնը, որ հօրեղբայրն է հռչակաւոր նենգաբանութեան.— «Հայաստան-եան» եւ «Հակահայաստանեան»։

Ռամկավարները կը կարծեն իրենց դիրքը պարզած ըլլալ այդ բացատրութիւններով։ Բայց, իրականին մէջ, բարեկենդանային լայութիւն մըն է որ կը սաեղծեն իրենց համար։

Արդարեւ, ի՞նչն է որ պիտի փրկէ իրենց կացութիւնը, երբ ...նքս ալ գիտենք թէ անոնք անհամբեր կը սպասեն հրաշքի մը, ռամկավարական կարգուսարք հաստատելու համար Հայաստանի մէջ։

Մնաց որ, ոչ Երեւանցիները, ոչ ալ անոնց արտասահմանի ժունետիկները կը հաւատան ռամկավարներու «Հայաստանասի-րութեան»։ Ընդհակառակն, բոլորը մէկ միշտ ալ անոնց երեսին կը զարնեն կեղծիքը, հռչակելով «թշնամի», ինչպէս Դաշնակ-ցութիւնը։

Ռամկավարները կը յաւակնին «անկաշառ հայրենասիրու-թիւն» հռչակել իրենց երկդիմի դիրքը։ Մենք չատ չենք տեսներ այդ ինքնագոհութիւնը, իբրեւ էրած սրտի մխիթարանք։

Դառնալով բուն իրականութեան, ռամկավարներու պաշտ. ժողովին յայտարարութիւնը եւ ուրիշ արտայայտութիւններ ան-գամ մը եւս կ'ապացուցանեն թէ այս մարդիկը տակաւին չեն վարժուած զանազանելու քաղաքական գործունէութիւնը եւ բա-ռերու առղմախաղը։

Այս պարագան կը հաստատէ նաեւ ուրիշ ճշմարտութիւն մը, անոնք տակաւին չեն ըմբռներ կացութեան պահանջները։ Կա-ցութիւն մը որ ամէն բանէ առաջ լրջութիւն եւ պատասխանա-տուութիւն կը թելադրէ։

Այս վրիպումը թերեւս ներելի համարուէր երկու տարի ա-ռաջ, երբ Հայաստանը դրախտի մը տպաւորութիւնը կը գործէր իրենց վրայ, զանազան «ուխտաւոր»ներու վկայութեամբ։ Իսկ հի-մա որ քարերն անգամ լեզու ելած են— իրենք ալ մէջն ըլլալով — տակաւին թարթափել եւ բառախաղեր փորձել՝ կը նշանակէ աչ-քերը փակել եւ սաղմոս երգել։ Կը նշանակէ «Թանկօ» պարել մէկ ոտքով։

Լրբութիւն է, ի վերջոյ, իրենք զիրենք հռչակելով «Հայաս-տանեան» կամ «պետական», այն տպաւորութիւնը ձգել թէ ու-րիշներ կը դաւադրեն Հայաստանի կամ անոր խեղճուկրակ պետա-կանութեան դէմ։

Ջախջախանց երկար տեւեց այս նենգ խաղը, եւ երբ այսօր ալ կը նորոգուի, հանդիսաւոր յայտարարութիւններով, մենք իրա-ւունք ունինք յայտարարելու.

— Պարոններ, ո՛չ Հայաստանի ո՛չ անոր պետական կազմին ա-ռաջին թշնամիները դուք էք, քանի որ գիտէք թէ ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ, բայց քաջութիւնը չունիք տրամաբանական եզրակացու-թիւնները հանելու։ Դուք պարզապէս փոշի կը ցանէք միամիտ ժո-ղովուրդի մը աչքին, ձեր քնարեր պատրանքները չփոթելով դառն եւ անողոք իրականութեան հետ։

Մենք չենք ուզեր իրար խառնել հին ու նոր պատմութիւններ։ Եւ մեր պաշտօնակիցներն ալ ի զուր կը յոգնին, անդադար յիշե-ցնելով 1918 -- 1921ի պատմութիւնները։ Ժամանակները թոյլա-տու չեն հին ու նոր մեղքեր կամ փառքեր բաժնելու։

Մեզի համար կացութիւնը կը ներկայանայ երկու անպարտե-լի ողբերգութիւններով.

1. Կացութիւնը աւելի ծանրացած, բարդացած է Կովկասի, հետեւաբար Հայաստանի մէջ։ Վերջին փոփոխութիւններն ու ցըն-ցումները, սթալինեան սահմանադրութեան հռչակումէն մինչեւ «ժողովուրդի թշնամիներ»ու աւլառւքը աւելի ուժապառ, աւելի անստոյգ վիճակի մը մատնած են մեր հայրենիքը։ Ներքին եւ ար-տաքին փոթորիկներ, ինչպէս եւ միջազգային դաւեր կրնան փոր-ձանքներ բերել մեր գլխուն։ Արդ, ունի՞ք որ եւ է ծրագիր, կամ անհրաժեշտ չէ՞ք սեպեր խորհրդակցիլ եւ գտնել ուղեգիծ մը, եթէ ոչ գալիքը կանխելու, գոնէ չարիքը սահմանափակելու համար։

2. Նոյնքան մռայլ է մեր կացութիւնը՝ արտասահմանի մէջ։ Մանրամասնութիւններ անհրաժեշտ չեն, իրար հասկնալու հա-մար։ Եւ ձեր օրկաններէն մէկն էր որ, ամիսներ առաջ, կը յաւակ-նէր դաս տալ մեզի, յիշեցնելով թէ կարելի չէ հրապարակաւ խօ-սիլ ամէն բան։

Այստեղ ալ նոյն հարցումը.— Ի՞նչ ունիք իբրեւ գործնական ծրագիր։ Ընդհանուր խօսքերը բան չեն ապացուցաներ։ Հարկ է մանել, գործունէութեան ուղեգծի մը վերածել սկզբունքները։ Անհրաժեշտ է խօսիլ, վիճիլ դէմ դիմաց, եւ մշակել համապատաս-խան ծրագիրը, այսօրուան եւ վաղուան համար։

Իսկ ճամբան հարթելու, հոգեբանական մերձեցում յառաջ բերելու համար, տարրական ողջմտութիւնը կը պահանջէ միան-գամ ընդ միշտ մէկդի դնել շռայլաբանութիւնները։

Ի՞նչ «պետական» կամ «հակապետական», երբ ինքնապաշտ-պանութեան պայքարը արդէն դարձեր է ֆիզիքական, հաւաքա-կան գոյութեան պայքար, այստեղ թէ այնտեղ։

Մեր կուսակցութիւնը պահանջելով միացեալ ճակատ՝ ազգա-յին գետնի վրայ, ոչ թէ սկզբունքի խնդիր մըն է որ կ'արծարծէ, կամ հոգեհաճ քարոզ, այլ ամբողջ ծրագիր մը։

Ուրեմն, անհրաժեշտ է հաւաքաբար մշակել անոր բովանդա-կութիւնը, համախմբելով բոլոր պիտանի ուժերը։ Թող ամէն մէկ կողմ բանաձեւէ եւ սեղանի վրայ դնէ իր տեսակէտները, որ-պէսզի կարելի ըլլայ ելք մը գտնել, ընդհանուր անսաուղութեան մէջ։

Այն ատեն ոչ միայն ինքնին կը լուծուին «պետական»ն ու «հա-կապետական»ը, այլեւ կը բացուին միջոցները եւ գործունէութեան ճամբաները։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ՊԱՇՏՕՆԱՊԷՍ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ

«Մեր համբերութիւնը կրնայ սպառիլ»

Անգլիոյ երեսփ. ժողովի փետրուար 7ի նիստին մէջ, արտաքին նախարար Պ. Իտըն ճառ մը խօսելով Միջերկրականի մէջ կատարուած ապառազակութեանց մասին, հետեւեալ ծանրակշիռ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— «Անգլիական նաւերու դէմ կատարուած յարձակումները բացարձա-կապէս անարդարանալի են։ Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը մեծ համ-բերութիւն ցոյց տուաւ մինչեւ հիմա։ Բայց մեր համբերութիւնը անսպառ չէ։ Այլեւս պիտի չկրնանք միայն բողոքներով եւ հատուցումներու պահանջով պատասխանել այս յարձակումներուն։ Կառավարութիւնը իրեն կը վերապահէ այսուհետեւ կատարել բոլոր անհրաժեշտ գործողութիւնները, առանց նախա-պէս ազդարարութիւն ուղղելու։ Վերջին փորձերը հաստատեցին թէ Նիոնի պայմանագրին համաձայն ձեռք առնուած միջոցները անբաւական են, նաւա-գնացութիւնը պաշտպանելու համար ապօրէն յարձակումներու համար։ Բրի-տանական կառավարութիւնը այն եզրակացութեան յանգած է թէ պէտք է ձեռք առնել ուրիշ միջոցներ որոնք նախատեսուած չէին այդ համաձայնու-թեամբ։ Հետեւաբար անդրկացուցինք սպանիական կառավարութեան եւ Սա-լամանքայի իշխանութեանց (Զօր. Ֆրանքօ) թէ որ եւ է սուզանաւ որ կ'երեւայ մեր նաւատորմի բռնած շրջանին մէջ՝ պիտի համարուի իբրեւ յարձակում պատրաստող։ Ֆրանս. եւ իտալական կառավարութիւնները համաձայնած են մեզի հետ, նմանօրինակ միջոցներ ձեռք առնելու համար հսկողութեան շրջա-նին մէջ»։

Պատասխանելով զանազան հարցումներու, Պ. Իտըն յայտարարեց թէ ի-րենց պահանջած հատուցումներու գումարը կը հասնի 130.000 ոսկիի։ «Մեր մասնագէտները կը կարծեն թէ ձեռք առնուած միջոցները բաւական են ամ-բողջովին վերջ տալու համար ապառազակութեանց։ Ես վստահ եմ թէ այդպէս պիտի ըլլայ։ Բայց եթէ յուսախաբ ըլլանք, բրիտանական կառավարութիւնը պիտի չվարանի յաւելուածական միջոցներ ալ ձեռք առնելու»։

Աշխատաւորական երեսփոխան մը հարցուց թէ իտալ. կառավարութեան ալ գիտողութիւն պիտի չըլլա՞յ։ Պ. Իտըն պատասխանեց.— «Կը կարծեմ թէ չահակից պատերազմիկները պէտք է առանձնեն որ եւ է գինուորական գործո-ղութեան պատասխանատուութիւնը»։

Ժողովը ջերմապէս ծափահարեց նախարարին յայտարարութիւնները։

Ինչպէս կը կատարուի Միջերկրականի հսկողութիւնը

Անգլիա եւ Ֆրանսա խստացուցին արեւմտեան Միջերկրականի հսկողու-թիւնը, թորփիլահալածներու ցանց մը տարածելով Պալէարեան կղզիներուն շուրջը, ուր նաւակայան մը ունի Զօր. Ֆրանքօ։ Թորփիլահալածներուն թիւն է 70, որոնց 45ը անգլիական։ Միւս կողմէ երկու անգլիական յածանաւեր, ուժ-գնօրէն սպառազինուած՝ հակօդային հրետաններով, կ'աջակցին հսկողու-թեան։ Ալժերիոյ ափերէն ալ անգլիական օդանաւեր կը գործեն։ Անմիջապէս թնդանօթ կամ թորփիլ պիտի արձակուի, եթէ որ եւ է սուզանաւ երեւայ այս ճամբաներուն վրայ։ Իտալացիները հսկողութիւն կը կատարեն իրենց յատ-կացուած շրջանին մէջ։

Անգլիական կառավարութիւնը բողոքագիր մը ուղղելով Զօր. Ֆրանքոյի, կատարեալ հատուցում պահանջեց սուզանաւերու եւ օդանաւերու կորուստին համար։ Եթէ գոհացում չտրուի, եղած կորուստին փոխարժէքը պիտի գանձուի ազգայնական առագուածքներու բռնագրաւումով։

Ծովային զինաշարք եւ Ճափոն

Ճափոնի նաւային սպառազինութիւնները կը շարունակեն գրաղեցնել երեք մեծ պետութիւնները,— Անգլիա, Մ. Նահանգներ եւ Ֆրանսա։ Մ. Նահանգ-ներուն մէջ կը խօսին ամէնէն զօրաւոր թնդանօթներով (18 մատնաչափ) սպառազինել իրենց մարտանաւերը, եթէ Ճափոն յաւտարի նոր մարտանաւեր շինել 35.000 թոն տարողութենէն վեր։

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Ճափոն չուզեր յայտնել իր նաւային շինու-թեանց պայմանները, եւ խուսափողական պատասխան մը պիտի տայ Անգ-լիոյ, Մ. Նահանգներու եւ Ֆրանսայի ծանուցագիրներուն։ Ճափոնական թեր-թերը կը շարունակեն մեղադրել Անգլիան եւ Մ. Նահանգները, գրելով թէ իրաւունք չունին բացատրութիւն պահանջելու։ Ճափոնի արտ. նախարա-րը այս առթիւ յայտարարեց թէ կառավարութիւնը կ'ուսումնասիրէ տրուելիք պատասխանը։

Ճափոնական թերթերը կը գրեն թէ ծովային սպառազինութեանց ազդա-նշանը Ճափոնը չէր որ տուաւ, այլ Անգլիա։ «Մեծն Բրիտանիա իր նաւատորմը զօրացնելու ձեռնարկեց 1937ին, 7.500.000.000 տոլար յատկացնելով, իսկ Մ. Նահանգներու խորհրդարանը այս միջոցին կ'ուսումնասիրէ իր տորմիղը 20 հարիւր աւելցնելու ծրագիրը։ Եթէ այս ծրագիրը ընդունուի, այն ատեն Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը հետեւած պիտի ըլլայ բրիտանական նախա-ձեռնութեան»։ Բոլոր թերթերն ալ բարձրաձայն կը հռչակեն թէ Անգլիա եւ Մ. Նահանգները ի զուր կը յաւակնին միջամտել Ճափոնի վեհապետական իրա-ւունքներուն։

Ամերիկեան ծերակոյտը բանաձեւ մը առաջարկ, որ կը պահանջէ ջնջել չէ-զոքութեան օրէնքը։ Ուրիշ ծերակուտական մը հարցուց թէ կառավարութիւնը որ եւ է նաւային զինակցութիւն կնքա՞ծ է ուրիշ պետութեան մը հետ։

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ ընդհ. դաշնակցութեան համագումարը բացուեցաւ մասնակցութեամբ 600 պատգամաւորներու, որոնք կը ներկայա-ցնեն 170 սէնտիքաներ եւ 90 նահանգային մասնաճիւղեր։ Պատգամաւորներ ղրկած են նաեւ Հիւս. Ափրիկէի, Մարթինիքի, Հնդկաչինի եւ ուրիշ հեռաւոր գաղթավայրերու պաշտօնեաները։ Այս առթիւ կարդացուած տեղեկագրին հա-մաձայն, Միութիւնը այսօր ունի 155 սէնտիքա եւ 315.000 անդամ, մինչ անց-եալ տարի ունէր միայն 130 սէնտիքա եւ 265.000 անդամ։ Իր պաշտօնաթերթին տպագրութիւնը 265.000էն բարձրացած է 320.000ի։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ա՜Յ ԿԱՔԱՒԻԿ, ԿԱՔԱՒԻ՛Կ ...

Թերթերը կը գրեն թէ «կաքաւներու անհամար երամներ հիւսիսէն հարաւ կը գաղթեն՝ ծեծուելով սաստիկ ցուրտէն, որ կը տիրէ ներկայիս Արեւել-եան Փրուսիոյ մէջ։ Պալպարիոյ հարթ-գետին վրայ, գաղթող խրամանչիւր երամի մէջ կը հաշուեն 2000 կաքաւ։ Շատեր, չկարենալով տոկալ ցուրտին եւ յոգնութեան, կ'իյնան արտերուն մէջ, ուր գիւղացիները զանոնք կ'որ-սան ձեռքով, այնքան որ ուժ չունին թռչելու։ Կաքաւի այս գաղթը անօ-րութեան իրական արշաւ մըն է դէպի աւելի բախտաւոր երկիրներ»։

Այս լուրը որոշ հետաքրքրութիւն սրբեցուց այն գիտնականներուն մէջ, որոնք հեղինակութիւն մը կը կազմեն թռչնային հոգեբանութեան տեսակէ-տով։

Կաքաւը գաղթող թռչո՞ւն մըն է, — կը հարցնեն շատեր։

Թռչնագէտներ կան, որ կը պնդեն թէ կաքաւը չի գաղթեր, այլ կը թա-փառի կամ կը նամբորդէ։ Եւ սակայն նորագոյն քննութիւնները ցոյց կու-տան որ կաքաւներն ալ կը գաղթեն, երբ մանաւանդ սովի տարի է եւ հա-տիկները կը պակսին արտերէն։ Այս-պէս, 3 տարի առաջ Վառնայի շուրջ տեսնուեցան կաքաւի երամներ, որոնք կտրեցին անցան Մարիցայի հովիտը։

Կաքաւը, հայ ժողովրդական բանա-հիւսութեան այս շատ սիրելի թռչու-նը, գաղթական կը համարուի նաեւ ըստ մեր գիւղացիներուն։ Ա. Տէր-Ղազարեան այսպէս կ'երգէ կաքաւը.—

Ա՜խ, իմ կաքաւիկ, նախշուն, սիրու-նիկ,
Ջուր թռփիկին մէջին շրջմոլիկ,
Կը կաքաւես պար պար, ձէնիկդ սա-րէ սար,
Ձէնիկդ է էրուած կաքաւիկ քո հար,
Աշնան՝ երբ քամին թափէ տերեւներ,
Վախթանըդ փոխես, չուես տաք չոլեր,
Երբ գարունի դռներն բացուին նախ-շուն, փայլուն
Թեւիկներդ բանաս սարերի գլխուն։

Այսպէս կաքաւն են երգեր մեր նա-հապետ Քուչակը եւ հայ անանուն ա-շուղները։ Երբ նկարագրեն աշունը, անոնք չեն մոռնար ըսելու որ «կտրա-ձէնի կաքաւներուն», իսկ երբ ուզեն ըսել թէ գարունը եկաւ, կ'ըսեն մի-այն թէ «ձա՛յնը կուգայ կաքուուկնե-րուն»։ Եւ յետոյ ի՛նչ պաչտօր նկա-րագրութիւններ, — «կարմիր կտուց», «կարմիր տոտիկ»։ Ի՛նչ ակնարկներ կաքաւներու պարին,— կայտառ տա-կը, ծորերուն եզերքը, ծաղկերով շըր-ջապատուած՝ մայր կաքաւը կը պա-րէ, կը կայթէ, (ուշադրութի՛ւն, կաքաւիլ կը նշանակէ պարել);

Ա՜խ, մեր բնաշխարհը,— դրա՛խտ բնու՛ թիչ է։ Աշնան կամ գարնան՝ *«ձէնիկ»* կոտտան մեր դաշտերը, պուտպուտիկը ցորենի արտերուն մէջ իր ձայնը կը կարկուէ պուտ - պուտ, հոփալը թառուտին մէջէն մեղեդի կը կարդայ քրմական ձայնով, սարեակը կը սարկաւագէ թմբիի մը կատարէն բուրվառելով այս անուշահոտ ծառին հոգին, մինչ կաքաւը, հարսնցուի պէս, կը խաղայ իր տոտիկներուն վը-րայ։

Աւա՜ղ, հայ ժողովուրդին պէս ան-բախտ է կաքաւն ալ։ Հայ գիւղացին զգացեր է կարծես կաքաւին անբախ-տութիւնը, — երբ կաքաւին մասին է խօսքը, միշտ տխուր է իր երգը կամ խօսքը։

Վա՛յ կաքաւիկ, սեւ կաքաւիկ,
Ջալի - ժալի սիրուն հաւիկ,
Էլ չես կարգում հանգ ու պոռում,
Մեր սարերէն կ'երթաս տըրտում։

Եւ ի՞նչպէս տխուր չըլլայ, — մեզի պէս հալածուած, մեզի պէս գաղթա-կան։ Ցաւոտ է որ կը տարագրէ զինք՝ երգը կարելով իր կտուցէն, ինչպէս Թուրքը տարագրեր է մեզ՝ աստուա-ծային մշակոյթի մը շողը ուզելով խլել մեր հոգւոյն խորանէն։

Ա՜յ կաքաւիկ, բախտակի՛ց թռչնիկ, եկո՛ւր անիծենք քեզի եւ հալածիչն իր խորը պարտով, եւ յուսանք դարձ-նալ, ինչպէս մեր երգիչը կ'ըսէ, որ «կ'երթայ աշուն, կու գայ գարուն, ձայնը կուգայ կաքաւներուն»։

ԱՐԱՋ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Մարաջախտ Կէօրինկի ազդարարութիւնները

Քաղաքական շրջանակներու մէջ անհամբերութեամբ կը սպասեն Հիթլէրի ճառին, որ պիտի արտասանուի փետրուար 20ին, խորհրդարանին վերաբաց-ման առթիւ։ Հիթլէր իր լեռնային բնակարանը քաշուած է մէկ շաբթուան համար։ Այնտեղ գացած են նաեւ արտաքին նախարարը՝ Ֆոն Ռիպպէնթրոփ եւ Ֆոն Փափէն, խորհրդակցաբար մշակելու համար ճառը։

Կ'ըսուի թէ Մոսկուայի գերմանական դեսպանը եւս պիտի կանչուի, եւ այդ պաշտօնը բաց պիտի մնայ առայժմ։ Վիէննայի դեսպան պիտի նշանակ-ուի մարաջախտ Հինտէնպուրկի երբեմնի գործակիցը, Ֆոն Մայսնէր։

Իրազեկներ կը կարծեն թէ Հիթլէրի ճառը կարեւոր յայտարարութիւններ պիտի պարունակէ մանաւանդ արտաքին քաղաքականութեան մասին։

Մարաջախտ Կէօրինկ, Գերմանիոյ քառամեայ ծրագրին լիազօրը, երկու-շաբթի օր ճառ մը խօսելով, յայտարարեց.

— «Մեր տնտեսութիւնը պէտք է սպառազինուի, թափ տալու համար ժո-ղովուրդին։ Քառամեայ ծրագիրը պիտի գործադրուի մինչեւ իր վերջին հետեւանքները։ Նախարարական նախորդ կազմը թոյլ չէր տար այդ բանը։ Հարկ էր պաշտօնի կոչել այնպիսի անձեր որ լայնօրէն կ'ըմբռնեն քառամ-եայ ծրագրին խնդիրները»։

Այս առթիւ ճառ մը խօսեցաւ նաեւ Ֆոնք. Ֆունք, ազգ. տնտեսութեան նոր նախարարը, որ յաջորդած է Տոքթ. Շախթի։ Նախարարը շեշտեց թէ անհրա-ժեշտ է որ ներդաշնակ ընթանան հանրային տնտեսութիւնը։ Պատմութիւնը կ'ապացուցանէ թէ ամէն ժամանակ պետութեան լաւ նախաձեռնութիւնը ուժ-գին մղում տուած է անհատական տնտեսութեան։

*** Գերմանիոյ երեսփոխանական ճակատին օրկանը հետեւեալ ազդարա-րութիւնները կ'ուղղէ Աւստրիոյ կառավարութեան, իմացած ըլլալով թէ ծրա-գիր մը կը մշակուի, քաղաքական եւ տնտեսական դաշնագիր մը կնքելու հա-մար Չեխոսլովաքիոյ եւ Հունգարիոյ հետ.

— «Կը հարցնենք թէ աւստրիական կառավարութիւնը ինչպէս կը հաշտե-ցնէ իր դիրքը յուլիս 11ի համաձայնութեան հետ, որով Աւստրիա յանձն առած է ամբողջովին գերմանական քաղաքականութիւն մը վարել։ Կը հարցնենք նա-եւ թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ այդ կառավարութեան դիրքը միապետական քարոզու-թեան հանդէպ։ Միապետական շարժումը եւ անոր արտաքին քաղաքականու-թեան տեսակէտները գիտակից յարձակում մը կը կազմեն գերմանական շահերու ամբողջութեան դէմ, Եւրոպայի մէջ։ Աւստրիական կառավարութիւ-նը մեծ ծառայութիւն մը մատուցած պիտի ըլլայ իր իսկ ապահովութեան տե-սակէտով, անհրաժեշտ հետեւութիւնները հանելով այս կացութենէն»։

(Լուրերու շարունակութիւնը վարդայ Դ. էջ)

ՀԱՐԱՔԵԼ ԵՒ ՃՈԽԱՑՆԵԼ

Մշակոյթով մեզմէ շատ աւելի բարձր ժողովուրդներու մէջ նախնական կրթութիւնը պարտաւորիչ ըլլալով հանդերձ, չափահասներու դաստիարակութեամբ զբաղիլն ալ դարձած է ազգային պարտականութիւն։ Զօրանոցները, երիտասարդական ակումբները, կրօնական եւ այլ ընկերութիւնները աշխատանքի կը լծուին, իւրաքանչիւրը իր պայմաններուն ներած չափով օգտակար ըլլալու տրամադրութեամբ։

Մենք, այդպիսի «երկրորդական» խնդիրներով զբաղիլը կը գտնենք աւելորդ, նոյնիսկ տղայական։ Վարժուած չե՞նք. թերեւս։

Կարելի չէ ժխտել թէ պետութիւն ունեցող ազգ մը եղած ըլլալու կէս մը իրողութիւնը եւ կէս մը ալ ինքնախաբէութիւնը կարեւոր դեր մը կը կատարէ որոշ թերացումներու մէջ, ճիշդ է, խնդիրներ կան՝ որոնց լուծումը պէտք է ձգել պետութեան հաստատուած հիմնարկութեանց։ Սակայն դժբախտաբար նոյնքան ճիշդ է նաեւ, որ ներկայիս մեր հայրենիքին ճակատագիրը վարողները առհասարակ չեն սիրեր եւ չեն ալ կրնար սիրել ազգային կոչուած աշխատանքները։ Այս եւ ուրիշ կարգ մը պատճառներով, աշխատանքներ կան, որ կը մնան արտասահմանի հայութեան վզին։

Մեր ազգային դիմագիծը կարելի եղածին չափ անվթար պահելու տեսակէտէն, կենսական նշանակութիւն ունի հայերէն լեզուի ճոխութիւնն ու մաքրութիւնը։ Ինչքան անթերի եւ հարուստ ըլլայ այդ լեզուն, այնքան հպարտութեամբ եւ հաճոյքով կը գործածէ զայն հայ անհատը ու մանաւանդ նոյն համեմատութեամբ ուրագ պահանջ կը զգայ օտար լեզուներու դիմելու, իր միտքը յստակ ու լրիւ արտայայտելու համար։

Զարմանալի չէ երբ կ՚ըսուի թէ մեր սերունդին հայերէնը թերի է, երանի թէ այդ մեղադրանքը միայն մեր սերունդին պատշաճէր։ Շատեր կը նեղուին բառերու պակասէն (գիտենք որ մեր սերունդի լեզուական թերին միայն բառերու գործածութեան չի վերաբերիր)։

Չէ՞ք հանդիպած բացատրութիւններու, որ համապատասխան բառը չգործածելու ճիգ մը կը մատնեն։ Անշուք համարժէքներ, կը գործածեն համապատասխան օտար բառը, բնականաբար գրողին գիտցած օտար լեզուով։ Եթէ ընթերցողը չհասկցաւ, կը նշանակէ թէ... հայերէն չի գիտեր։

Այս ունակութիւնը կարգ մը գրողներու մօտ ուղիղ կը համեմատի գրողի մտաւորական մակարդակին, այսինքն օտար բառեր կը գործածեն այնքան յաճախ եւ համարձակ, ինչքան վստահ են իրենց գրելու կարողութեան եւ համբաւին։

Աւելորդ դուրս ունինք կարգ մը Հայեր ալ, որոնք գաւառաբարբառէն կամ թուրքերէնէն անցած ըլլալով հայերէնի, կը խօսին իրենց գիտցածին, կրցածին չափ։

Այսպէս, մէկ կողմը կայ բազմութիւն մը, որ պէտք ունի իր բառամթերքը ճոխացնելու, անթիւ բառերու գանձ մը ունինք, որուն մէկ մասը բառարանները զարդարելու կը ծառայէ, ու մաս մըն ալ որ դատապարտուած է անհետ չքանալու գաւառաբարբառներու հետ։ Ինչո՞ւ չէ, կամ եւ բառեր, որոնց հայերէնը ունինք։

Բառարանի գործածութիւնը, ըսել կ՚ուզեմ հայերէնէ հայերէն բառարանի գործածութիւնը, տարածուած չէ մեր մէջ։ Այս պակասին պատճառները բազմաթիւ են եւ աւելորդ է զանոնք մէկ առ մէկ թուել։ Ամէն պարագայի մէջ, կարելի չէ յանցանքը միայն հայերէնը թերի գիտցողին վզին դնել։ Ան ալ իր բաժինը ունի, ճիշդ է, սակայն անկարելի է այս թերացումը պատճառաբանել ու ըսել՝ «ուրեմն թող երթայ իր գլխուն ճարը նայի»։ Եթէ խնդիրը վերաբերէր իր անձնական շահին միայն, այո՛, թող երթայ իր գլխուն ճարը փնտռելու։ Մեր ուզածը հոս, հայ անհատին միջոցով հայերէն լեզուի, հայրենի խօսակցական լեզուի ճոխութիւնն է։ Անհատը ոչ միայն լեզուի ճոխութեան կ՚աշխատի, այլեւ իր պահանջներուն գոհացում տալու համար, բառարանի չոր բառերուն հոգի կուտայ, կենդանութիւն կուտայ, զանոնք գործածելով, տեղին ու պահանջին համաձայն, զանազան երանգաւորելով։ Այս տրամաբանութեամբ, անյետաձգելի անհրաժեշտութիւն է բառերը մաքրել իրենց բորբոսէն ու յանձնել ժողովուրդին։ Պէտք է որ մեր բոլոր բառերը բանին չմանգոտելու համար։

Գաւառացի բացատրութիւնը մեռաւ, հետը տանելով նաեւ գաւառաբարբառը։ Իր վրայէն գաւառացի բացատրութեան «ամօթ»ը մեծ հաճոյքով նետող գաւառացին, նոյն հաճոյքով ալ մէկդի նետեց իր մայրենի բարբառը, տեղը սորվելով առհասարակ թերի հայերէն մը՝ համեմուած բազմաթիւ լեզուներէ զողցուած օտար բառերով։

Մեր մամիկներու անուշիկ «լեզուա»ները խորթ կը հնչեն մեր ականջներուն ու մենք այդ պաշտելի յիշատակները հինցած վերարկուի մը պէս մէկ կողմ նետած ենք։

Արժէքաւոր կօճակներ չունի՞ այդ վերարկուն։ Թերեւս ալ գրպաններուն անկիւնները կամ կարկտաններու տակ ծուարած փոքրիկ արժէքաւոր ծրարներ գտնուին։ Զա՞րմեր անգամ մը գոնէ աչքէ անցընել դարերէ մեզի ժառանգ մնացած այդ հինցած արժէքները՝ զանոնք հողին կամ ծովերուն յանձնելէ առաջ։

Տեսէք, այն սերունդը, որ տակաւին քանի մը տարի առաջ բոլոր ուժովը կը պոռար իր երիտասարդութեան մասին, հրապարակը լեցուցած էր իր աղմուկով, այսօր իր նախկին թափը կորսուած, կարծես ազգային կեանքի հունի մէջ իրեն բաժին ինկած տեղին համակերպած, եռանդը կը հեղու հոսանքի վար։ Կարծես ան իր ուսին կը զգայ տարիներու բեռը, որ հետզհետէ աւելի ծանր կը թուի։ Կը զգայ որ ինքը սկսած է երիտասարդ ըլլալէ դադրիլ ու նորեր եկած են իր տեղը բռնելու։

Երկիրը ծնած այս եւ աւոր նախորդող քանի մը սերունդներու ներկայացուցիչներէն ամէն մէկ մեռնող, հայրենի յիշատակներու, սրբութիւններու գանձէն մասնիկներ կը տանի հողին յանձնելու։ Անոնց կարգին են մեր գաւառաբարբառները՝ նոյնքան հարուստ՝ անգիր բառերով եւ բացատրութիւններով։

Ցիսունք մեր գաւառաբարբառներու պատմութեան մասին որ մաանանդութեան մաս կը կազմէ։ Ո՞վ հայերէն լեզուին պիտի յանձնէ հայ մաքի ստեղծագործած պատկերաւոր բառերն ու բացատրութիւնները որ ցրուած կը մնան քիչ մը բոլոր գաւառաբարբառներու մէջ։

Որքան հարուստ է եւ ճկուն հայ բանաստեղծի լեզուն, նոյնքան առհամանափակ է մեր խօսակցական լեզուի բառամթերքը։

«Ամբարտաւան եւ պատասխանատու յայտարարութիւն է» պիտի ըսուի։ Ես իմ շատ համեստ կարողութեանս լրիւ գիտակցութիւնն ունիմ։ Լեզուագիտութեան դասաւանդութիւն չէ որ կ՚ընեմ, այլ պարզապէս վէրքի մը մատնանշումը, որ կը դտնեմ օգտակար։

Լաւ է օրինակներով խօսիլ։

Քանի՞ հոգի կարելի է գտնել, որ գիտնան կօշկակարի մը, դերձակի մը, կահագործի մը, նպարավաճառի մը գործածած գործիքներուն, նոյնիսկ հայ գիւղացիի գործիքներուն հայերէն անունները։ Ն՚ըսեմ հայ գիւղացիի գործիքներուն հայերէն անունները, որպէսզի չըսուի թէ արդիական գործիքներու համապատասխան բառեր ստեղծելու ժամանակ կամ հնարաւորութիւն չենք ունեցած։ Հապա մեր խոհանոցի կազմածներուն եւ մանաւանդ կերակուրներուն ու անուշեղէններուն անուննե՞րը։

Ինչպէ՞ս կ՚ուզէք որ մաքուր հայերէն խօսի հայ կօշկակարը, նպարավաճառը, տանտիկինը կամ օտար հաստատութեանց մէջ ուսանած մասնագէտը։ Տակաւին կարելի է թուել շատ պարզ, ամենօրեայ երեւոյթներ եւ առօրեական նիւթեր որոնց հայերէնը պէտք է որ ամէն Հայ գիտնայ։ Քիչեր առանձնաշնորհը կ՚ունենան գիտնալու։ Թերեւս աւելորդ չըլլար մեր բարբառէն (իմ գիտցածներէս) քանի մը օրինակներ թուել։

Ի՞նչ է հայերէնը լոլէ դադրելուն։ «Լռեց» ըսել՝ սխալ է։ «Լացը դադրեցուց», բացատրութիւն է։ Հաճընցիները կ՚ըսեն «սալիլ» (առօրեւ գրուած օրինակները առնուած են նոյն բարբառէն եւ տեղական հնչումով)։

Տարբերութիւն պէտք է ըլլայ մէկը թեւերուն մէջ կամ թեւերուն վրայ առնելուն։ Գրկելը սէր, եւայլն արտայայտող գործողութիւն մըն է, որ կը նշանակէ մէկը թեւերուն մէջ առած սրտին դէմ սեղմել։ Երբ երախայ մը կամ որեւէ մէկը մեր թեւերուն վրայ կ՚առնենք իրբեւ բեռ (ինչպէս շալակելու պարագային), գրկած չենք ըլլար, համապատասխան բառ «օլթիլ» (հայերէն անթ կամ անութ բառէն)։

Զորքոտանին՚ըը միայն չորս ոտքով կը քալեն եւ ստորութները կը սողան։ Ի՞նչ բառով որակել ուրեմն երախայի մը փորին վրայ պառկած, ոտքերուն եւ ձեռքերուն օգնութեամբ յառաջանալու գործողութիւնը։ Համապատասխան բառ «գէղէցիլ»։

Ամառ մը լեցուն կ՚ըլլայ երկու ձեւով. Ա) մինչեւ ամանին վերի եզերքին հաւասար՝ ինչպէս ջուրը գաւաթին մէջ։ Բ) ամանին եզերքէն ալ բարձր, բրգաձեւ, բարձրացած՝ ինչպէս աղն ու հատիկները։ Վերջին բացատրութեան համապատասխան բառ՝ «զուքնիւց» («զօնկ» կ՚ըսեն զանկին)։

Հիւանդ կը քալէ, կաղն ու կծիկն ալ կը քալեն։ Գիտենք որ երեք, գոնէ երկու տարբեր գործողութիւններ են, հիւանդին ու կծիկին եւ կաղի մը քալուածքը։ Կաղը քալելուն կը գործածեն «ածկել» բառը։

Կարելի՞ է ըսել՝ «Ճին ականջները տնկեց», երբ կենդանին ուշադրութիւնը լարած դիրքին մէջ է։ Համապատասխան բառ՝ «ռէլլէլ»։ Նոյն առումով ալ ականջները կարճ եւ դուրս ցցուած մարդուն կ՚ըսեն «ռէլլիկ» այծ (արգիլող ուր բառին աղաւաղո՞ւմն է)։

Կարելի է տասնեակներով այսպիսի երեւոյթներ կամ իրեր թուել, որոնց հայերէն համապատասխան բառերուն գործածութիւնը ընդհանրացած չէ եւ որոնք անհրաժեշտ են լեզուին ճոխութեան համար։ «Մտածումները ճոխանալու համար, կարեւոր է որ ամէն մէկ բառ կարենայ ծածկել ունենալ թիւով իմաստներ ունենալ եւ կամ ամէն մէկ իմաստի համար յատուկ բառ ունենայ»։

Շատեր դանակը «ճուռլ» է, կ՚ըսեն, ուրիշներ «ջէօր» կամ թարգմանաբար «հոյլ» է կ՚ըսեն, երբ գուլ բառը ունինք։ Ալ չխօսինք Էիւֆթէէն, տոլմաէն, զարզը խաշլամէն, իմամ պայըլտըէն, շամաճէն, ամզօշամէէն եւայլն։

Ուզեցինք, մեր կրցածին չափ, հաստատել որ հայերէն արդի խօսակցական լեզուն, ըսենք ժողովրդական լեզուն, բառերու սով ունի։ Հետեւաբար պէտք է ճոխացնել մեր բառացանկը։ Այս աշխատանքը կարելի է բաժնել երեք խումբի։ Այսպէս.—

Ա.— Նոր բառեր ստեղծել։

Բ.— Բառարաններէն առնել ու ժողովուրդին յանձնել այն բառերը՝ որոնց պէտք ունինք եւ որոնց գործածութիւնը ընդհանրացած չէ։

Գ.— Գաւառաբարբառները մաղել, ծուել եւ հաւաքել այն բոլոր բառերը՝ որ կրնան օգտակար ըլլալ հայերէն լեզուին։ Անոնց այն մասը, որ անմիջական անհրաժեշտութիւն կը ներկայացնէ, յանձնել ժողովուրդին, իսկ մնացածը բառարանին։

Թերեւս աւելորդ է աշխատանքի առաջին բաժանումին մասին խօսիլ։ Օրաթերթերը կէ յաճախ կը հանդիպինք նորելուկ բառերու, որոնց մեծ մասով կը ձգուին տրուած օտար լեզուի բառին թե՛ մաքրութիւնը ըլլալ, Թաչող գիտել չեն պակսիր, բայց այն զոր յաջող կը գտնեմ ես, բոլորովին վիժած է, գոնէ ուրիշ մը, կը կարծենք թէ ամանակը եկած չէ այս խնդրին լուծումը, գոնէ վերջնական լուծումը փնտռելու, որ կապուած կը մնայ ուրիշ շատ մը, առաջմ անլուծելի դժուարութիւններու հետ։

Նոյնը չէ պարագան աշխատանքի երկրորդ եւ երրորդ բաժանումներուն, որ կապուած է առաւելապէս անհատական կամ խմբակցութեան մը նախաձեռնութեան եւ մամուլի քաջալերութեան եւ բարեացակամութեան հետ։

Գիտենք որ մեր օրաթերթերուն նիւթական պայմանները չեն ներեր ժողովուրդին ամբողջ դաստիարակութեան հոգը ստանձնել։ Սակայն առաջադրուած աշխատանքին համար օրաթերթէն դուրս ուրիշ միջոց ալ չենք տեսներ։ Հակառակ յաճախադէպ դանդաղումներուն, հայերէն օրաթերթը միակն է որ համեմատաբար մեծ դիւրութեամբ մուտք կը գործէ օտար ափերու վրայ բոյն դրած Հայուն տուներու։

Կը կարծենք թէ հայերէն օրաթերթերուն այս առանձնաշնորհեալ դիրքին համոզուած ունենալով է որ, յարգելի Տարօնը կը ջամբայ մեր լեզուն առաջ սպասաւէպի միջոցով։ Կարելի չէ՞ որ ուրիշներ ալ նոյն ձեւով, լեզուին նախանիւթ՝ բառերն բնին հոգածութեան առարկայ։

Միամիտ չեմ կարծելու համար որ առաջադրուած աշխատանքը նոյնքան պարզ է։ Ունեցածը տալ շատ աւելի դիւրին է քան չունեցածը հաւաքել՝ տալու համար։ Սակայն վստահ ենք որ գաւառաբարբառներու վերաբերեալ բաժնին համար, նուիրեալ եռանդուն կամաւորներ շատ կը գտնուին հում նիւթը հայթայթելու համար։

Կարեւորը հրամանատարի մը եւ կամ հրամանատարական կազմի մը հրապարակ գալն է։ Պէտք է Տարօնը դուռ եկած հում նիւթը, նետէ նետուելիք մասը ու դիւրամարսելի եւ հաճելի ձեւով մը, մամուլի միջոցով մեզի վերադարձնէ մնացածները եւ կամ մէկ կողմ դնէ, դասաւորէ բառարաններուն համար։

ՍԻՄԱՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

ԽՄԲ.— Պիտի անդրադառնանք այս հարցին։

ՉԵԿԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՊԱՐԱԳԱՅԻՆ

Փարիզի ռուսական թերթին՝ «Պոսլեդնիա Նովոստի»ի Թղթակիցը, կը գրէ այս խորագրին տակ, Եւրոպայի մէկ մայրաքաղաքէն.—

«Տեղիս պաշտօնական հաստատութիւններէն ստացած միանգամայն արժանահաւատ տեղեկութիւններէ համաձայն խորհրդային պետութեան ապահովութեան վարչութեան (Կէպէ ու կամ Չեկա) գաղտնի գործակալները, ներկայիս ռուս տարագիրներէ մանրամասն անուանացանկն են կազմում, Մոսկուայի հրահանգով։ Ցանկերի մէջ նշանակւում են իւրաքանչիւր անձի վերաբերեալ բոլոր կարեւոր մանրամասնութիւնները՝ տարիքը, զբաղումը, քաղաքական տրամադրութիւնները եւայլն։ Յատուկ հրահանգուած է առանձնապէս, մանրակրկիտ եւ ստոյգ տեղեկութիւններ ժողվել զանազան տեսակ մասնագէտների մասին — զինուորականների, նաւաստիների, ճարտարապետների, արհեստաւորների, քիմիագէտների, գիտնականների, բժիշկների եւայլն։ Խորհրդային իշխանութիւնը այս աշխատանքին ձեռնարկած է ի նախատեսութիւն անխուսափելի պատերազմի։ Քանի որ խորհրդային Ռուսաստանից քշել են գրեթէ բոլոր օտար մասնագէտներին եւ քանի որ լաւ մարզուած սեփական արհեստագէտներ եւ մասնագէտներ քիչ են Ս. Միութեան մէջ, կը խորհուի ռուս տարագիրներին միջից անհրաժեշտ անձերին իրենց կողմը քաշել։

Ի հարկէ բոլորին կը խոստանան կատարեալ ներում եւ մոռացում ամբողջ անցեալի։ Գալով աւելի արժէքաւոր մասնագէտներին, եթէ համոզելու կամ հրապուրելու ձեւով յոյս չլինի նրանց վրայ ազդել, ծրագրւում է բռնութեամբ տանել խորհրդային երկիր։ Այս տեղեկութիւնները հաղորդող օտար պետութեան ներկայացուցիչը հարկադրաբար խորհուրդ է տալիս, մեր Թղթակցի հետ զրուցելիս, բոլոր այն ռուս տարագիրներին, որոնք մտադրութիւն չունին կամովին մեկնելու Խորհրդ. Ռուսաստան, իրենց հանդէպ խորհրդային գործակալների գործադրելիք բռնութիւններին կանխելու համար դիմել ամէնէն արմատական միջոցների։

Նա ընդգծում է որ խորհրդային գործակալների մէջ կան բազմաթիւ տար համայնավարներ։ Այս պատճառով ռուս տարագիրները պէտք է իրենց չափազանց զգոյշ պահեն, մանաւանդ եթէ քիչ են ծանօթ գործակալներին»։

Այս չափազանց յատկանշական տեղեկութիւնը ինչ խօսք որ միայն ռուս տարագիրներին չէ վերաբերում, այլ եւ խորհրդային երկիրներից, որոնց թւում նաեւ Ս. Հայաստանից տարագիրներին։ Տարակոյս չկայ որ Մոսկուայի հայ գործակալները եւս այդ հրահանգ ստացած եւ գործի լծուած կը լինեն, քանի որ հայ տարագիրների մէջ էլ կան բազմաթիւ հմուտ մասնագէտներ, զանազան ճիւղերի վերաբերեալ։ Բնականաբար հարց է ծագում թէ հայ մասնագէտներին, որոնց թւում է նաեւ հայ զինուորականներին ո՞ւր պիտի նշանակեն, Հայաստա՞ն թէ Ռուսաստան կամ այլուր։ Դաւաճան կը լինի այն Հայը, որ կը համաձայնի բոլշեւիկների իշխանութեան տակ ծառայել, բայց Հայաստանից դուրս։ Արտասահմանից գնալու ցանկութիւն յայտնողները, պէտք է մէկ գլխաւոր պայման դնեն խորհրդային կառավարութեան առաջ, որ իրենք համաձայն են գործակցել խորհրդային իշխանութեանը, եթէ իրենց թոյլ տրուի աշխատել միմիայն ներկայ Հայաստանի մէջ։ Թէ չէ Հայաստանն ու հայ ժողովուրդը ի՞նչ շահ կարող են ունենալ, եթէ արտասահմանի հայ մասնագէտներին քշեն գերմանական կամ ճափոնական ռազմաճակատները։ Մանաւանդ որ, այսպայ պատերազմի լինելու է չափազանց դաժան եւ ահ, նախընթաց իր տարողութեամբ եւ հետեւանքով եւ մերձաւոր... է անմիջական վտանգի ենթակայ։

Այսպայ պատերազմին խորհրդային իշխանութիւնը կարող է վստահ միայն իր չէկիստների եւ ներկայ... նակի վրայ թերեւս։ Շատ հաւանական է, որ պահեստները զէնքի ... կանչելով, իրենց զէնքերը ... ուղղեն նախ խորհրդային իշխանութեան դէմ, որ քսան տարի շարունակ անմենածանր բռնութիւնները ... իրենց դէմ։ Պատերազմի ... եղբայրասպան ընդհարումները ... տալով, Ռուսաստանը Սոզամ ... րի կը մատնուի, եւ խորհրդային իշխանութեան մականի տակ ... ժողովուրդներին կը մնայ միմիայն ... րենց մասին մտածել։ Մանաւանդ ... սիզբնական շրջանին կուիւները ... ւիկների համար նպաստաւոր ... նան, վհատութիւնը եւ անիշխանութիւնը ծայր կը տան եւ Ռուսաստանն ու իրեն ենթակայ հարեւան երկիրներին մէջ ներքին ու արտաքին ճակատներին վրայ տեղի ունեցող ... հետեւանքով, աներեւակայելի ... թիւն կը ստեղծուի։ Ո՞վ է ... պարագային պաշտպանելու ... տանի սահմանները արտաքին ... գից՝ կարմիր բանա՞կը թէ ... հայ պետութիւնները, Ազգերի ... նակցութի՞ւնը թէ միջազգային ... մեր աշխատաւորութիւնը ... ունինք ցնորքներով, մեր ... վրայ դնենք, եւ ով հնարաւոր ... ունի օր առաջ դէպի Հայաստան ... դեւորի։

Բոլոր հայ մասնագէտների ... նասիրական պարտականութիւն ... միմիայն Հայաստանում աշխատ...

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷՐ ՄԵՐ ԲՈՅՆԸ

ՀԻՒՍԻՍԱՑԻՔ

Գիւղը դեռահաս ընձիւղ մը, դալար ծառ մը կարծես, ոճիրի հասասար է, գիւղին խորհուրդը որոշեր էր որ մեր մօտակայ անտառներէն ոչ ոք կաղնի կտրէ մինչեւ հօթը տարի, անկէ վերջ միայն պիտի վճռուէր գիւղապատկան այդ անծայրածիր անտառները օգտագործել, երբ ժամանակը գար. բայց շատ չանցած, օր մըն ալ տեսանք թէ անծանօթ մարդիկ խումբ խումբ եկեր են ու կը ջարդեն մեր գիւղի ալոց հասակով կաղնի ծառերը։

Եթէ այն ժամանակին ըլլար, երբ դարաւոր կաղնիներ կային, երբ երկու ծառ կտրելով եկեղեցին չիներ են, տարբեր. բայց հիմա տարբեր, մեր հասցուցին քակոր վառելու առումին։ Գիւղը խնայողութեամբ կը գործածէ փայտը, ինչպէս օծն իսկ իր կերած հողը, ու պակասը կը լրացնէ գզկուրով, ալ ո՞վ կը հանդուրժէ որ օտարը գայ իր անտառները կտրէ։

Հերիք չեղա՞ւ, հող չէ թէ այդ օտարը Հայ ըլլայ։

Երիտասարդութիւնը կը պատրաստուի դէն ի ձեռին վռնտել փայտահատ աւազակները։

Զէն ի ձեռին, եւ ի՞նչ զէնքեր...։

Գիւղը ամբողջ ոտքի է ելած։

Տերակոյտը, թաղական, հողաբաժնու, գիւղապետ ու քահանայ, ժամկոչ ու վարժապետ։ Այլազան դաղափարներու, հակառակ հրամաններու բախումը անհերեւ արգիլեցնէր յառաջ կը բերէր։

— Որո՞ւ դէմ կ՚երթան այս ճանկռտիները, եկողները քաղքէն պէտք ըլլ ծառաներն են։

— Հիւսիսացին դէմ գնալը մեզի՞ մնաց։ Մեզի շատ սուղի պիտի նստի։ Ես իմ ձեռքերս կը լուամ այս գործէն մէջէն։ Ես վար կ՚երթամ վաղը առաւօտները տալու անոնց որ զէնք կը բարձրացնեն «անհնարին» դէմ։

— Վաղը երբ գինը ըլլայ՝ ձեր փէջէն պիտի բռնենք ձեր ալոցը տեղը։

— Մսոցնե՞ք երկնից նշանները, ալ ի՞նչ քաջի կը նետէք մշտիկի դէմ։

Գիւղամէջի այս խօսքերէն քիչ մը ամէն տեղ կը լսուէր այն միջոցին, երբ եղբայրս արեւները կը կապէր։

Հայրս հասկնալով բռնամներուն խմատը առն կը չտապէր. բայց եղբայրս իր ընկերներու խումբով շատոնց հասած էր անտառը։

— Երնիկի պէս թառ, ոտքերուն ձեռնիմ, կ՚ըսէր ադբերը ջուրի եկող աղջիկ մը ու լեցուն փարչը ուսին վրայ մեզ հետ կը դիտէր դէպի հոն։ Մենք յառաջօրէն կը տեսնէինք ու սրտատրոփ կը սպասէինք կռուի ելքին։

— Երկինքի նշանները ի՞նչպէ՞ս չուսա կը կատարուէին։

— Աստուած սրբոն նշաններ ցուցուց ու աւ փորձանքը ամէն օր մեր գլխուն վրայէն չէհեռանար։

Հազիւ քանի մը ժամ անցած էր, երբ տասնեակ մը ջորիներու վրայ բեռցուած փայտերը մեր դղրդուն լեցուցին։ Ու մենք սկսանք արդէ՛ արդէ՛ շարել դպրոցի ձեռնամայրին պատշաճը, եւ ուրախ էինք որ կարգով վառելիք պիտի չառնէինք գալ ձմեռ։

Գիւղացիներ վրայ հասան ու կենդանիներուն կազմածը համբարին բեռնեցին մինչեւ պարաններն ու պարուրցները սկսան բաժնել ու ձիերն ջորիները մարակելով բարեւ ղրկեցին քաղքի պէյերուն, փաշա-բոյանն-ուն։

Գիւղը ամբողջ՝ չուս կը քալէր օրեւորով, երկու՞ր երկար օրերով։ Բոլորին աչքի առջեւէն չէր հեռանար կարմիր նշանը։ Թէեւ շատոնց անհետացեր էր երկինքէն, բայց լեռներու կարմիր շեղը տեղ տեղ ծիանին վրայ կ՚երեւար, ինչպէս արիւնը որ այդ օր առաւօտէն թափած էր մեր անտառներուն մէջ։ Բարունկանց Օսպուլ աղբարը ալ լեռնէն վար չէր իջներ։ Անօկանց Ալիքսան աղբարը կէս ձգած էր չինելիք կալի ժեքենան։ Խանդէկանց Խաղար աղբարը Ծիլէպ (մամուլ) բերել չէր երթար եւ տղան Մարգարը ակօսը էր եղբօրս հետ նորէն դպրոց երթալ, անդարծութենէ նեղուելով։

Ձմրան սկսան ծրագիրները բոլորն ալ օզը եկեր էին։ Ոչ ոք մօտէն կ՚անցնէր գիւղի ազատները (լայն առու) նորոգել։

Զաղացի ջուրը ցամքեր էր այն մէջոցին եւ, որ հեղեղը արտերն ու պարտէզները կը քակէր։

Ծառերը չառանց ծաղկեր էին, եւ գետիններ կանչըցեր, բայց անոնց երեսը նայող իսկ չկար։ Գիւղին մէջ անծանօթ դեւ մը մտած էր երկնից նշանին հետ։ Եղբայրս եղբօր հետ նոյն իսկ հաշտ չէր։ Այդ տարին էր որ ուխտոսի (առհման) քարի մը համար հայրը իր ձեռքով ծեծցուցած պզտիկ եղբօրմէն ծնծնուցաւ ու գլխէն արիւնը աղբիւրի պէս կը հոսէր։

Գործի ատեն էր, բայց գարնանաչանը մնացեր էր երեսի վրայ, արտ ու պարտէզ լքուած տեսք մը ունէին։ Հակառակ գիւղի սովորութեան, դեռ դպրոց գացողները շատ էին։ Եղբայրս իրը թէ՝ դեռ դպրոց չերթար, գիշերները միայն տուն կուգար եւ քրոջս հետ կը խօսէր ու ծրար մը ուտելիք առած կը հեռանար։

— Ժամը մնաս, կնի՛կ, ի՞նչ բան ու գործ ձգած ժամէն դուրս չես ել-լեր։

Երբ հայրս շատ խռոված էր, մայրս չէր համարձակեր պատասխանել, գիտեր որ անեքեւոյթ փոթորիկէ բռնուած էր անոր հոգին, եւ արդէն էր այսօր։

— Կնի՛կ, աղաղ փորձանք ... մեր գլխուն, արեան զառի կը ... վարէն, իսկ գիւղականները ... որ ես բանեմ ձեռքէն ու յանձնեմ ...

— Գահդ փլի, ա՞ռ էր ... չանդ, ո՛վ Տէր, այս պատահ... պիտի գար մեր գլխուն։ ... մարդ, ես տղաս չեմ յանձներ ... րուն, թող գան, ես հոս եմ, ... մէջտեղ մի ելլեր կամ կրծ... եկողին բերանը, կամ զարդ... ցուր։

— Աս քու գիտցածներդ ... երկիրը տակն ու վրայ եղեր է, ... Պոլսոյ դռները գոցեր են, ... դուրս ելլել իսկ անկարելի է։

— Քու հասուստած պահել... ըլլան, զա՞ր է ժամուն «Թագ... քրիստոնէից» աղօթքը։ Տէր ... մեզ կը մոռնաս, մենք մ՞եր ... քու պատուէրներդ։

— Մի անիծեր, կնիկ, ... ըլլայ որ այս օրերը փնտռենք ... աս պզտիկներն ալ թոցնենք ... գիտս սրտով հողը մտնէնք։

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱ...

(3)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՁԱՅՆ ՄԸ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԻԷՆ — Որքան ալ անտէր - անտիրական զգանք մենք մեզ, ունինք բակայն մարդիկ որ առանց ո եւ է շրջում ունենալու խոնարհ խաւերուն նետ, կը կարծեն, կը չափեն, կ'որոշեն եւ կը խօսին յանուն ընդհանրութեան եւ անոր օգտին :

Այսպէս, Նանսէնեան գրօշմաթուղթին հասոյթին բաշխման առթիւ, որ յանձնախումբը ցոյց տուաւ հիանգամին երեւոյթ մը, անհաշտ նեբկայ ժամանակի պահանջներուն հետ :

Յառաջէն տեղեկացանք, որ Նանսէնեան դրօշմաթուղթին հասոյթի հայկական մասին բաշխման յանձնախումբը, իր 1937 դեկտեմբեր 22ի նիստին մէջ, անխտիր եւ առանց կողմնակալութեան բաշխած է 129.054 ֆրանքի (եւ 45 սանթիմ) պատկառելի գումարը : Եւ մենք, պիտի ուզէինք որ որոշ եւ խղճամիտ քննութենէ մը վերջ, անխտիր եւ առանց կողմնակալութեան, նկատի առնուէին Ֆրանսայի գաղութին պահանջները : Քաղաքներ՝ ուր հոծ բազմութիւն մը սատարուած է հայրենակիցներու, անշուշտ կ'ունենան նաեւ թշուառներ եւ չքաւորներ — որոնք ոչ պետական նպաստ, ոչ անգործութեան նպաստ կը ստանան : Նոյնիսկ աշխատելու իրաւունք ալ չունին, քանի որ անկոչ են եւ տարիքը առած : Հապա ի՞նչ ըսել անոնց որ զրկուած են իրենց աշխատաւոր բազուկէն — քանի որ այդ բազուկը զինուորագրուած է հիմա :

Բայց որչափ ուզէինք որ եղած ըլլար արդար եւ խոհուն բաշխում մը — մեր կողմէ հարեւանցի ակնարկ մը 22 նպաստընկալ միութիւններու երկար եւ գունագեղ ցանկին վրայ, պիտի բաւէր համոզուելու թէ եղածը ապճեպով — օձիք ազատելիք — բաշխում մըն է, որքան ալ յանձնախումբի բոլոր անդամները ճանչցուած են իբրեւ բանիբուն եւ փիտալից անձնաւորութիւններ :

Յանձնախումբին անդամները անշուշտ ժամանակ եւ առիթ ունեցած են ընելու, պրպտելու եւ իմանալու թէ մեծ քաղաքներէն դուրս (Փարիզ, Մարսէյլ, Լիոն) կան եւ ուրիշ երկրորդական քաղաքներ (Սէնթ Էթիէն, Կրընոպլը, Տէսին եւ Վիէն) ուսկից սակաւ հայրենակիցներով եւ որոնք իրենց կարգին կրնային—եւ կրնան պէտք ունենալ օգտուելու հասարակաց այդ պատրաստ «կարկանդակէն» քանի որ միայն թշուառութիւնը, անկարողութիւնը եւ անգործութիւնը կարող են իրաւունք տալ այս տեսակէտով :

Արդ՝ չենք գիտեր, արդեօք միամտութի՞ւն ըրած պիտի ըլլայինք, եթէ յանձնախումբէն սպասէինք քանի մը լուսաբանութիւններ վէթ այս անգամ— քանի որ մենք կը բաղձանք — միայն ու միայն իմանալ, թէ ի՞նչ միջոցներով եւ որպիսի՞ դիմումներով կարելի կը դառնայ այդ 22 նպաստընկալ միութիւններուն ձեռքանցընել իրենց սահմանուած գումարները եւ յետոյ՝ թէ անոնք, ինչպէ՞ս կը մատակարարեն այդ գումարները եւ ո՞րո՞ւն հաշիւ կուտան : Զէ՞ որ, այդ միութիւնները կ'օգտուին, հապա «ո՞վ քեր» են իրենցմէ օգտուողները :

ԱԿՈՒՄԻՏ ՏԱՐՕՆՑԻ

պայմանով իրենց լինելիք առաջարկին դրականապէս պատասխանեն : Մենք սպրում ենք շատ ծանր դէպքերի նախօրեակին : Մեր հայրենիքի ու ժողովուրդի պաշտպանութեան խնդիրը մեզանից պահանջում է աչալրջութիւն եւ ամէն ինչի զոհաբերութեան հաստատ վճռականութիւն :

Որքան պատերազմի վտանգը մօտենայ, բոլշեւիկեան կառավարութիւնը այնքան աւելի է սիրալիր դառնալու թէ ներսը եւ թէ դուրսը եւ օրէց օր աւելցնելու իր խոստումները լայնօրէն եւ երկայնքով : Մանաւանդ հայ տարագիրները չպէտք է հրապուրուին բոլշեւիկեան անամէջ խոստումներով, այլ բոլորս միակամ մէկ պահանջ պէտք է դնենք Մոսկուայի կարմիր իշխանութեան առաջ. բացէք Հայաստանի դռները եւ հնարաւորութիւն տուէք տարագիր հայ բազմութիւններին անարգել Հայաստան վերադառնալու :

ԲԵՆՕ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Խ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդը, ինչպէս գրած էինք, կարգ մը սրբագրութիւններ կատարած է 1936 դեկտեմբեր 5ին հաստատուած սահմանադրութեան մէջ :

Ինչպէս յայտնի է, 1936 դեկտեմբերի 5ի սահմանադրութեան միայն երկու յօդուածներուն մէջ յիշատակութիւն կայ Հայաստանի մասին. այդ յօդուածներէն առաջինը — 13րդ յօդուածն է, ուր կը յայտարարուի, որ «Խորհրդային ընկերվար Հանրապետութիւններու Միութիւնը կը ներկայացնէ կամաւոր համաձայնութեան եւ իրաւունքներու հաւասարութեան վրայ հաստատուած միութիւնը հետեւեալ ընկերվար խորհրդային հանրապետութեանց — Ռուսաստանի ընկերվար Դաշնակցային Խորհրդային Հանրապետութիւն, Ուքրայնա, Պիելոռուսիա, Ազրբէյճան, Վրաստան, Հայաստան, Թուրքմէնիստան, Ուզբեկիստան, Տաճիկիստան, Ղազախիստան եւ Ղրղզիստան » :

Միւսը — նոյն բաժնին մէջ տեղ գտած 29րդ յօդուածն է, ուր կ'ըսուի.

« Հայաստանի, Պիելոռուսիայի, Թուրքմէնիստանի եւ Ղըրղըզիստանի Խորհրդային Ընկերվար Հանրապետութիւնները իրենց կազմին մէջ չունին ինքնավար հանրապետութիւններ, ինչպէս եւ ծայրամասեր ու շրջաններ » :

Արդ, Գերագոյն Խորհուրդը իր անդրանիկ նիստը ունեցած է Յունուար 15ին, Քրէմլինի Միութեան խորհուրդի սրահին մէջ, նախագահութեամբ Անտրէեւի :

Գերագոյն Խորհուրդը, իր այդ նիստին մէջ լսելով երեսփոխան Ա. Գորքինի (Գերագոյն Խորհուրդի այժմու քարտուղարը) ընդարձակ զեկոյցը սահմանադրութեան մէջ տեղի ունենալիք «փոփոխութեանց եւ լրացումներու մասին, համաձայն Համամիութենական Գործադիր Կոմիտէի եւ Միութեան գործավարներու Խորհուրդի կողմէ ընդունուած որոշմանց », միաձայնաբար կ'որոշէ 29րդ յօդուածը վերախմբագրել հետեւեալ ձեւով.

« Պիելոռուսայի Խորհրդային Ընկերվար Հանրապետութիւնը բաղկացած է հետեւեալ շրջաններէ ,— Վիտեպսկի, Գոմելի, Մինսկի, Մոգիլեւի եւ Փոլիսկի » :

Ինչպէս ընթերցողը կը նկատէ ,29րդ յօդուածէն, նոր խմբագրութեամբ, յապաւուած են ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ, Թուրքմէնիստանի եւ Ղըրխըզիստանի անունները :

Կորքինի զեկոյցին մէջ՝ այս առթիւ կը կարդանք (տես «Պրաւդա», 1938 յունուար 16):

« Կ'առաջարկուի 29րդ յօդուածէն յապաւել անունները հայկական Խորհրդային Ընկերվար Հանրապետութեան, Թուրքմէնեան ԽԸՀ եւ Ղըրխըզ ԽԸՀ, որոնց կազմին մէջ չկան ինքնավար հանրապետութիւններ, ինչպէս նաեւ երկրամասեր եւ շրջաններ, նախորդ յօդուածները կը թուեն արդէն այն միութենական հանրապետութիւնները, որոնք շրջանային բաժանումներ ունին, ուստի հարկ չկայ առանձին յիշատակել այն հանրապետութիւնները, որոնք շրջանային բաժանումներ չունին » :

Հայաստանը մէկ շրջան կազմելով եւ իր կազմին մէջ չունենալով ինքնավար հանրապետութիւններ, ինչպէս նաեւ այլ երկրամասեր, այս ձեւով, կը յապաւուի 29րդ յօդուածէն :

Այս յապաւումով ո եւ է նոր կացութիւն չի ստեղծուիր Հայաստանի համար, մեր նպատակն էր միայն եղած փոփոխութիւնը արձանագրել ժամուն մէջ :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՌԱՒ ԵՒ ՄԵՐ «ՁԱՔԸՐ»Ը

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Այսպէս կը յորջորջուէր առ հասարակ հայրենակիցներուն մէջ, ի ծնէ յեղափոխական մը, Յարութիւն Ձաքըրեան :

Ինքն ալ շատերուն նման, հրաշքով մը կ'ազատի Թրքական եաթաղաններէն, առանց սակայն զրկուելու անոնց Թրքավարի եւ ինքնատիպ չարչարանքներէն, եւ կ'ապաստանի Սուրիա :

Քանի մը տարի վերջ կուգայ Ֆրանսա, աշխատելէ յետոյ շարք մը տեղեր ինչպէս նաեւ Լաւիոթայի նաւաշինարանը : (Հոն կ'անդամակցի Հ. Յ. Դաշնակցութեան մինչեւ 1935) : Ընդհանուր գործադրկութեան պահուն կ'արձակեն, ժամանակ մը անգործ մնալէ վերջ կուգայ Կրընոպլ, հոս ալ բախտը չօգնեց : Երեք տարուան անգործութիւնը եւ հիւանդութիւնը զինք բոլորովին ընկճեցին եւ 3 ամիս եւս «առապալից անկողին գամուած մնալով, մեռաւ յունուար 25ին :

Կենսուրախ, պարտաճանաչ, եւ ուղղամիտ Ձաքըրեան, չատերը քեզմէ դաս առնելու պէտք ունին :

Հանգիստ հայրենակարօտ եւ բազմաչարչար ոսկորներուդ : Թող այս քանի մը տողերը դառնան անթառամ ծաղիկ գերեզմանիդ վրայ :

Տ. Սողոմոնեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ մելանով եւ մաքուր :

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՄԵՆՔ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՄԷՋ ՔԱՐՈԶՉՈՒԹԻՒՆ ՁԵՆՔ ԸՆԵՐ»

Այս խորագրին տակ, ծանօթ երեսփոխան Մ. Զէքէրիա կը գրէ Թուրքերէն Թան ի մէջ.

— Կարգ մը օտար թերթերու մէջ տարօրինակ մեկնութեանց տեղի տըւաւ Թուսիոյ այն որոշումը, որուն համաձայն շատ մը երկիրներու եւ անոնց կարգին Թուրքիոյ մէջ գտնուած խորհրդային հիւպատոսարանները կը վերցուին, ինչպէս նաեւ իր երկրին մէջ գտնուած օտար հիւպատոսարաններն ալ կը սահմանափակուին :

« Լը Թան » եւ « Ժուռնալ տը Տէպա » ֆրանսական թերթերը այնպէս պնդեցին թէ Ռուսիան այս որոշումը տալու մղած է այն գրգռութիւնը, զոր կատարած են Խ. Միութեան Թուրք երկիրներուն մէջ գտնուող Թուրք հիւպատոսարանները :

Այսպիսի պնդում մը Թուրքիան չճանչնալէ առաջ եկած ծիծաղելի պնդում մըն է : Թուրքիա հիւպատոսարաններ չունի Խ. Միութեան Թուրք երկիրներու մէջ : Իսկ միայն կովկասեան երկիրներու մէջ գործող Թուրք հիւպատոսարանները իրենց գտնուած երկրին ներքին գործերովը չեն շահագրգռուած եւ չեն ալ շահագրգռուիր :

Թուրքիա աշխարհակալ երկիր մը չէ : Թուրք հանրապետութիւնը զբաղած է իր սահմաններուն մէջ երջանիկ ու բարօր երկիր մը կազմելու ձգտումով, իր բոլոր ուժերը կեդրոնացուցած է այս նպատակակէտին վրայ : Ան ոչ այլ կը զգայ որ իր հողամասերուն վրայ օտար քարոզութիւն կատարուի, ոչ ալ կը փնտռէ թէր կամ դէմ քարոզութիւն ընել ուրիշ ազգերու ներքին եւ արտաքին վարչաձեւերու մասին :

Մենք այն համոզումը ունինք թէ, վարչաձեւերը ինչպէս ներածումի, նոյնպէս եւ արտածումի ապրանքներ են : Ահա այս պատճառով Ֆրանսական թերթերու այս պնդումը թէ անտեղի եւ թէ ծիծաղելի է :

Խորհրդային Ռուսիան այս որոշումին մղող պատճառը առաւելապէս ուրիշ երկիրներու կատարած քարոզութիւնները կրնան ըլլալ :

Արդէն այս օտար քարոզութիւնը եւրոպական երկիրներու մէջ հիւանդութեան մը նման կը շարունակուի : Կարգ մը երկիրներ որոնք կ'ուզեն ուրիշներու ալ ընդունիլ տալ իրենց վարչաձեւերը, այս քարոզութիւնը բուռն գործունէութեամբ մը կը կատարեն աշխարհի ամէն կողմը : Մասնաւորաբար Ֆրանսա այս օտար քարոզութեանց զոհն է եւ վերջին ամիսներու ընթացքին այս քարոզութիւնը կատարողներէն հարիւրաւորներ ձերբակալուած են :

Նոյնիսկ Ֆրանսա եւ Անգլիա ալ, ընդօրինակելով Խ. Ռուսիան, իրենց երկրին մէջ գտնուած օտարականներէն վնասակար նկատուած մօտ 100 հազար հոգի սահմանէ դուրս հանելու վրայ են(?) :

Ֆրանսական թերթերը եթէ իրենց հնազանդակները երկրէն ներսը դարձնեն, աւելի լաւ կրնան տեսնել իրականութիւնը :

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ « ՅԱՌԱՋ »Ը

ՈՒԺ ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐՈՒՆ «ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ» ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ (1937 ԴԵԿՏ. 25—28)

Վատ քօղարկուած սուտն զգացւում է նաեւ Մաղաթովի խօսքերում, եւ մեղադրեալ Մամիկոնեանի այն հարցին, թէ՝ ինչը չի՞ թողել արդեօք Մաղաթովին, երբ հաւաքագրւում էր նրան կազմակերպութեան մէջ, այդ կազմակերպութեան քաղաքական նըպատակների մասին,— մեղադրեալ Մաղաթովը պատասխանում է — « ոչ » :

Այս մասին Մաղաթովը ժլատօրէն պատմում է.

— Հաւաքագրուել եմ Մամիկոնեանի կողմից 1934 թուին : Ինձ թւում էր թէ նիւթական - տնտեսական միջոցների բաշխման ժամանակ Հայաստանին այդ միջոցներից քիչ է տըրւում : Իմանալով այդ իմ նացիոնալիստական տեսակէտները՝ մեղադրեալ նախկին ժողկոմ Մամիկոնեանն էլ ներգրաւեց ինձ կազմակերպութեան մէջ :

Դառնալով հակախորհրդային խմբակի ժամանակից՝ Մաղաթովն անառարկելիօրէն կատարում է հակայեղափոխականների բոլոր առաջադրանքները : Օգտագործելով բաժնի ղեկավարի իր դիրքը, որի մէջ կենդրոնացուած են Հանրապետութեան գիւղատնտեսութեան ամբողջ պլանաւորումը, նա վնասարարաբար է պլանաւորում 1935 — 36 թուականների հացահատիկների ցանքի իջեցուած պլանը, որ զգալի կերպով ցածր է կոլտնտեսային արտադրութեան ռէալ հընարաւորութիւններից :

— Ահա եւ բոլորը, — եզրափակում է Մաղաթովը :

Սակայն, այդ «բոլորը» չէ : Պետական մեղադրող ընկ. Յարութիւնեանի հարցերին եւ միւս մեղադրեալների հարցերին տրուած Մաղաթովի պատասխաններից պարզւում է, որ յանցագործների վնասարարական գործողութիւններից շատ բան է Մաղաթովին յայտնի եղել : Այսպէս, նա իմացել է ՄՏ կայաններում արտադրանային չինարարութիւնն վնասարարաբար կատարելու մասին, իմացել է 1935 — 36 թուականների ցանքային կամպանիայի տրակտորների տեղափոխման վիժեցմանն ուղղուած վնասարարութեան մասին, որ կատարուած է մեղադրեալներ Ենգիբարեանի եւ Մամիկոնեանի ուղղակի առաջադրանքներով : Հողժողկոմատի ապարատում կատարուած վնասարարութեան մասին Մաղաթովն իմացել է դեռեւս սրանից 7 տարի առաջ, երբ վնասարարական կազմակերպութիւնը նախկին հողժողկոմ , այժմ ժողովրդի մերկացուած թշնամի Գուլոյեանն էր գլխաւորում :

Լսուած ցուցմունքներն ամփոփելով՝ պետական մեղադրող ընկեր Յարութիւնեանը Մաղաթովին առաջարկում է ճշգել իր նացիոնալիստական տրամադրութիւնները :

ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԵՂԱԴՐՈՂ.— Ձեր այդ տրամադրութիւնները հակախորհրդայի՞ն էին : Դուք Խորհրդային իշխանութեան դէմ թշնամաբա՞ր էիք տրամադրուած :

ՄԵՂԱԴՐԵԱԼ ՄԱՂԱԹՈՎ. — Այո, ես հակախորհրդայնօրէն էի տրամադրուած :

ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԵՂԱԴՐՈՂ — Դուք, հետեւապէս, միայն դէ՞պք էիք որոնում յարելու հակախորհրդային խմբակի :

ՄԵՂԱԴՐԵԱԼ ՄԱՂԱԹՈՎ — Ոչ : Դէպքն ինձ գտաւ :

Ժողովրդի թշնամու յանցագործի դէմքը մերկացուած է մինչեւ վերջը :

Սրանով մեղադրեալ Մաղաթովի հարցաքննութիւնն աւարտւում է :

(8)

(Շար.)

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վերջերս հոս հասաւ Փարիզէն հայ երգի երիտասարդ եւ արժէքաւոր մշակներէն Արայ Գարթեւեան : Հրաւէրը տեղիս Հայ Երաժշտական Միութենէն էր : Այս Միութիւնը առնէ մը ի վեր դադարի շրջան կ'անցընէր իր ղեկավարին Գ. Վ. Սարգսեանի գործէ քաշուելուն պատճառով : Սակայն «որդն ոչ մեռանի», խումբը թօթափելով թմրութիւնը կազմակերպուեցաւ եւ հրաւիրեց Գարթեւեանը հայ երգը հնչեցնելու համար հայ շրթներէն հայ եւ օտար ականջներու :

Սրահը վարձուած է, Սալ Փրատ : Փարձերը պառը կը տարուին կանոնաւորապէս եւ երկսեռ գուսանախումբը ուշադրութեամբ կը հետեւի իր վարպետին դասերուն : Գարթեւեան, որ այնքան յաջող համերգներ եւ նուագահանդէսներ տուաւ Փարիզի բեմերուն վրայ, իր գործին կատարեալ գիտակցութիւնը ունի : Ոչ միայն իբրեւ երաժշտագէտ, այլեւ իբր մասնագէտ դասախօս հայ երգի, ինչպէս հաստատեց իրեն ի պատիւ տրուած թէյասեղանի մէջ եւ ուրիշ առիթներով :

Յառաջիկայ փետրուար 13ը, կրկին պիտի տայ մեզի հպարտութեան լաւագոյն առիթը Սալ Փրատիմէջ, ուր անցի պիտի ունենայ երգահանդէս մը հայ լաւագոյն հեղինակներու գործերով : Հայութիւնը կրկին պիտի ապացուցանէ որ հայը լաւ երգել ալ գիտէ, հաւասար քաղաքակիրթ միւս ազգերու եւ հայ հոծ բազմութեան ծափերուն պիտի ընկերանան օտարներուն ծափերն ալ ինչպէս եղաւ Ալէմշահի համերգին առթիւ :

Այս անգամուն տարբերութիւնը այն է որ բոլորովին հայ երգիչներով է որ պիտի փայլի բեմը, առանց օտար ճպոտի աջակցութեան եւ հայութիւնը նոյն օրը կրկին պիտի լուայ իր հոգին իր ասհմիկ երգերով , որուն այնքան կարօտն ունի :

Հայածին

ՄԻՍԱՂ

Աշխարհագրութեան դասին, վարժապետը դասը կը բացատրէ քարտէսին վրայ : Երկու աշակերտներ մտիկ չէին ըներ եւ զբաղած էին ուկեղնակի մը ոտքին դերձան կապելով, երբ վարժապետին ուշադրութեան կը հանդիպին :

— Յովհաննէս, ի՞նչ կ'ընես :

— Ոչինչ, Պարոն :

— Իսկ դուն, Կարապետ :

— Յովհաննէսին կ'օգնեմ , Պարոն :

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՑԻՆՔ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԴԼԽՈՒՆ

—Զըս սիրողը եռնուէս թող գայ :

Գեղացիները կը թափին լեռները եւ ձորերուն մէջ, ու կ'ազատին : Յեղափոխութիւնը մեղի բերած էր այդքան Արմաւենցի Գէորգը, եւ մեր երկտասարդութիւնը մարթին մը ճարած էր

Անոնք բլուրի մը կողքին պահուած կը նայէին լքուած գիւղին վրայ, երբ միւս կողոպտիչներու վոհմակ մը կը յայտնուի, առաջնորդութեամբ Ղայիքի հերամանին տակ : Տղաքը գնդակ մը կ'արձակեն, որ Ղայիքի ոտքերուն տակ հողը կը խրի : «Լօլօ մարթին հէյէ» կը մռլայ Ղայիք ու կրունկի վրայ ետ կը դառնան իրենց վախէն : Այդ օրերուն Թինկեան, աւելի վստահ, օգնութիւն կ'ուղէ մեզմէ, ու մեր տղաքը կը փոխեան հոն մարթինով :

Այնչան պէս մեր գեղը զգուշացնելէ վերջ, ժեն Ցիվրիկ կը գաէ : Քաղաքին մօտ խումբ մը զինուորի կը հանդիպի, որոնք մեր գեղը ջարդելու համար ճամբայ ելած են եղեր : «Պարապ տեղը մի յոգնիք, ես գայն իմ մաուզէրովս մախիրի վերածեցի» ըսելով, գունդը քաղաք կը վերադարձնէ :

Այնչան պէս ջարդերէն յետոյ հայ ուսուցիչ մը վարձելով իր երեք տղոցը հայերէն ու ֆրանսերէն սորվեցնել կուտայ : Լսած ըլլալով Պուլկարիոյ ազատագրումը, կը հաւատայ եղեր նաեւ Հայաստանի փրկութեան : Տեսնելով որ այս փրկութիւնը կ'ուշանայ, պէտը շատ զղջացեր է իր ըրած բարիքին համար, ինչպէս յետոյ կը պատմէր այդ ուսուցիչը : Իր տղաքն էին Մահմուտ, Իզզէթ եւ Հայտար պէյերը :

Ջարդերէն ետք ճամբաները գոցուեցան եւ մեր գեղը բոլորովին աղքատացաւ : Ոմանք մուրալու, ուրիշներու ծառայութեան կ'երթային Ցիվրիկ: Թուրք հարկահաւաքն ու հայ վաշխառուները կը տանէին ամառն եւ անկողին ու կը քչէին վերջին կովն ու եզը : Ու թշուառները, ձեռքերը ծոցը, կը նայէին անզօր ու դառնօրէն կ'արտասուէին : Այս վաշխառուներուն ամէնէն նշանաւորներն էին Ցիվրիկցի Հայրանեանը եւ Խարբերդցի Սիմոն էֆէնտին :

Սահմանադրութեան, մեր այրերը թափեցան Պոլիս ու Ամերիկա, եւ գիւղը սկսաւ բարգաւաճիլ դուրսէն ղրկուած գումարներով : Այդ թուականին մենք Պոլիս գաղթեցինք : Շատ սով կարօտցայ սակայն ծննդավայրս, եւ 1914ի գարնանային արձակուրդին թռայ ու հոն ինկայ :

Մեր գիւղը շատ փոխուած էր : Քարայրներու պէս մութ, մեծ եւ պետնափոր տուներու վրայ չէին էին լայն պատուհաններով լուսաւոր սենեակներ : Արտասահմանէն դարձող տղաքը «ալաֆրանկա» կը հագնէին ու փողկապ, նոյնիսկ գլխարկ կը դնէին : Մանկամարդ հարսները տօն օրեր կօշիկ ու ֆիստան կը հագնէին ասյայլ տեղ, որ մեր գեղին ատրաղն էր եւ հնօրեայ լեզուն ալ կ'աղճատէր Պոլսէն փոխառուած բառերով :

Գիւղ դարձած էին 10—20 տարիէ ի վեր պանդուխտ մարդեր որոնց տունները լաած, բայց զիրենք տեսած չէին : Անոնք զուարթ էին թողեր օրօրոցի կամ տարմի մէջ ու հիմա կը գտնէին հարս ու թոռ... Իրենց պանդխտութեան մէջ սորվածները կ'ուզէին արժեցնել : Կ'ուզէին ծաղկեցնել հայրենի օրհնեալ բոյնը որուն կարօտէն տապկուեր էին այնքա՜ն տարի օտար հողերու վրայ : Անոնցմէ մէկն գիւղէն դուրս ամայի տափաստան մը այգիի վերածեց ու չէնցուց : Իր մեղուները կը չատնային : Այգին կ'ուռճանար : Տուն էր չիներ կռկին : Ծաղիկն ու քարերը կը ծաղկէին իր ձեռքերուն տակ : Հօտերն ու նախիրը բազմացեր էին անհաւատալի աստիճան չափ :

Մեր գիւղին երիտասարդութիւնը անուանի էր իր քաջութեամբ եւ ամէնէն յանդուգն կարաւաններն անգամ վախով եւ զգուշութեամբ կ'անցնէին մեր սահմաններէն որ ծեծ չուտեն : Իսկ որքա՜ն երգելուկ, որքա՜ն ծիլ ու ծաղիկ... Անչափահասներով լեցուեր էր գիւղը, նոր սերունդ մը կը հասնէր եւ ի՜նչ սերունդ : Ու գիւղը, հին տանն 20—25 տանար, հիմա 120 տուն էր եղեր, ու երթալով կ'աճէր :

X

...Երանութիւն կը հոսէր աչքերէս. երբ գիւղ դարձայ ու քալեցի նորէն մանկութեանս տեղերուն վրայէն : Մեր գիւղը, մեր գետը, սունատուն ու լեռները, մեր տուները, ծընած օրէս տեսած, ճանչցած դէմքե՜րս, մամերը, հարսները, հօրեղբայրներս ու եղբայրներս, ու անոնց սիրած ու տուն տարած հարսները որոնք անլեզու էին հետս ու նշանով ու շշունջով միայն կը խօսէին :Անոնց ամէն մէկը երկու, երեք եւ աւելի զաւակ էր պարգեւեր տունին...

Երբ պանդուխտը տուն դառնայ, առնէ տուն կոչունքի կը հրաւիրեն զայն : Ինծմէ առաջ Պոլսէն ու Ամերիկայէն ուրիշներ ալ էին եկեր ու մեր խումբը կը հրամցուէր օղի խմելու, «կենացներու», եղ ու մեղր ուտելու :

Հրաւէրը պարզ էր ու սրտագին.

— Վաղը մեզի հրամմէք...

Խաղաղ էր գիւղը եւ զուարթ աշխատանքներուն եռեւէն : Շաբաթ օրերը բոլոր թոնիրները կը ծխային : Հայ կ'եփէին, լուացք կ'ընէին ու կը լոգնային : Կիրակին հանգիստ կ'ընէին, պահենի լաթեր հագած : Կ'երթային նոյնիսկ ժամ, Քրիստոսին երկրպագելու...

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՁՕՐԱՇԱՐԺ

Թերթերուն մէջ չոր շշուկներ կային, երբ կը մեկնէի Պոլսէն, բայց բան չէի հասկնար : Աւելին չէր գիտեր նոյնպէս հայրս, թէեւ դէմ էր երթալուս, գիւղէն տրեխով Պոլիս հասած ու ինքնիրեն դիրք ու կարողութիւն չինած մարդ : Ան կ'ուզէր զիս Պոլսոյ մօտ տեղ մը օդափոխութեան ղրկել : Մայրս հայրենի կարօտէն՝ յոգնած աչքերը փակեր էր : Տունը կը մնային պառաւ մամս, «ճցցուն ճասուն տարուս» (80) եւ անչափահաս եղբայրս մը եւ պզտիկ քոյր մը :

— Բոլորդ կ'երթաք, ես մինակ կու թողուք, մարերնիդ ալ չկայ, ըսաւ հայրս բամբուած առնես լալով :

— Զէ՛, չեմ ուզեր որ երթաս, կ'ըսէր թշուառ որբ քոյրս, ուժո՛վ զիս գրկած, որուն հոգ տանողը ես էի միայն :

(2)

ՆՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

(Շար.)

Կատաղի կռիւներ Սպանիոյ մէջ

Վերջին լուրերու համաձայն, կռիւները կատաղօրէն կը շարունակուին Թէրուէլի շրջանին մէջ։ Ազգայնականները ամէն միջոց կը փորձեն, վերա-գրաւելու համար այդ քաղաքը, ուր ահռելի կռիւներ մղուեցան շաբաթներ առաջ։ Ջօր. Ֆրանքոյի կուսակիցները կը յայտնեն թէ բանակը 25 մղոն յառաջ խաղալով, գրաւած է 150 ամրացեալ դիրքեր եւ գերի բռնած է 4000 հանրապետական զինուորներ։ Պարսելոնայէն հասած լուրեր ալ կը հաստատեն հանրապետական զօրքին նահանջը։

Ազգայնականներուն յառաջխաղացութիւնը սկսած է Մարոքեան հեծելազօրքին յարձակումով։ Գիշերն ի բուն յառաջ խաղալով, այս հեծելազօրքը արշալոյսին գրաւած է երկու կարեւոր դիրքեր։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, հանրապետական զօրքին ճակատը խորտակուած է արգէն։ Ազգայնականները կը ջանան որ եւ է յարձակումէ ազատել Թէրուէլի եւ Սարակոսայի հաղորդակցութիւնները։ Ճակատամարտը կը շարունակուի աննկարագրելի կատաղութեամբ. Ազգայնական օդանաւերը չանէ առնել չեն տար հանրապետական զօրքին որ կը դիմադրէ քաջաբար։

Հանրապետական կառավարութիւնը 5.000.000 տոլար արժէքով դրամ եւ արժեթուղթ դրաւ Թէրուէլի դրամատան աւերակներուն մէջ։

ՋԱՆԱՋԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԱՏԵԱՆԸ դռնփակ նիստի մը մէջ դատել սկսաւ Ե-րէց Նիմոլլէրը, որ մեծ քաջագործութիւններ կատարած է պատերազմի ատեն, իբրեւ հրամանատար սուզանաւի մը. Երկու հարիւր հոգի խռնուած էին դատարանին առջեւ, բայց ներս առնուեցան միայն քանի մը ազգականներ, մտերիմ բարեկամներ եւ երէցներ։ Քառասուն քարձրաստիճան սպաներ պատրաստուած են նպաստաւոր վկայութիւններ տալու։ Երէցին բարեկամն է նաեւ նախորդ սպարապետը, Ջօր. Ֆրիչ, որ մինչեւ ներկայ կ'ըլլար անոր քարոզներուն։ Ամբաստանագրին բովանդակութիւնը գաղտնի կը պահուի, բայց իրաւէկներ կը հաւաստեն թէ երէցը մեղադրուած է իբրեւ հակահիթլէրական եւ իբրեւ դաւադիր։ Ձերբակալուած էր 1937ին։ Կը կարծուի թէ պատիժը պիտի ըլլայ մէկուկէս տարի բանտարկութիւն։

ՌՃՐԱԳՈՐԾ ՎԱՅՏՄԱՆ եւ երեք մեղսակիցները, Միլիօն, Տիկին Թրիքօ եւ Ժան Պլան առաջին անգամ ըլլալով դէմ դիմաց հանուեցան երկուշաբթի օր, հարցաքննիչ դատաւորին առջեւ։ Այս վերջինը մանաւորապէս ուզեց ստուգել թէ ղօհերէն Ռօժէ Լըպլօնի թեւի ժամացոյցը ինչպէս Միլիօնի ձեռքն անցած էր։ Միլիօն միշտ կ'ուրանայ Լըպլօնը սպաննած ըլլալը, բայց իր սիրուհին՝ Տիկին Թրիքօ մանրամասնօրէն պատմեց ամէն բան։

ԱՆԳԼԻՈՅ ՆԱԽՈՐԴ ԱՐՔԱՆ, այժմ դուքս Ուինզըրի, Վերսայլ հաստատուեցաւ իր կնոջը հետ, վեց ամսուան համար վարձելով փառաւոր դղեակ մը։

ԻՏԱԼԱԿԱՆ Թերթերը վերապահութեամբ սակայն գոհունակութեամբ կ'արձանագրեն այն լուրը թէ. բանակցութիւնները պիտի վերսկսին Անգլիոյ հետ, լուծելու համար շարք մը առկախ հարցեր։ Գլխաւոր խնդիրներն են Եթովպիոյ գրաւման ճանաչումը, սպանիական պատերազմը եւ Միջերկրականի կացութիւնը։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ընտրական պայքարին առթիւ կռիւ մը ծագեցաւ Պուքրէշէն 15 մղոն հեռու, Մայնէսքայի մէջ։ Սպաննուեցան երկու երկաթեայ պահակներ (նոր անունը՝ «Ամէն բան հայրենիքին համար»)։ Վիրաւորներ ալ կան։

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ բեւեռի չորս ռուս գիտնականներուն կացութիւնը աւելի ծանրացած է, համաձայն Մոսկուա հասած լուրերու։ Սառնաբեկ նաւերը անշարժութեան դատապարտուած են։ Ջորս բեւեռախոյզները կը գտնուին 30 հարտա երկայնութեամբ եւ 50 հարտա լայնութեամբ սառնակղզիի մը վրայ։ Նորվեկիոյ կառավարութիւնն ալ պատրաստակամութիւն յայտնեց օգնելու, ի հարկին բալխիրներ ղրկելով։

ՏԻՐՏԻՐ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՐ, 16 տարեկան պատանի մը սպաննեց աստուածաբանական ուսանող մը, Ֆիլիփս, Օքսֆորտի համալսարանին մէջ։ Տղան կը ծառայէր այդ հաստատութեան մէջ, բայց յանկարծ անհետացաւ անցեալ օր։ Երկար պրպտումներէ վերջ, իր դիակը գտան հաստատութեան տանիքին վրայ։ Տիրացուն գայն իր անձնակը քաշելով, սպաննած, յետոյ 24 ժամ պահելէ վերջ, մեծ դժուարութեամբ տարած ձգած էր տանիքին վրայ։ Մարդասպանին հայրն ալ տէրտէր է։ Պատճառները գաղտնի կը պահուին, առայժմ։

ՈՍԿԻԻ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ արգիլուեցաւ Գերմանիոյ մէջ, ակնոցներու եւ գրիչներու վրայ։ Այս տնօրինութենէն ազատ են արտածուած առարկաները։

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնական ոստիկանութեան մէկ տեղեկագրին համաձայն, յունուարի ընթացքին 1000 հոգի ձերբակալուած են Աստուրիայի նահանգին մէջ, իբրեւ օրինազանց։ Տեղեկագիրը կը խոստովանի թէ երբեմն անհրաժեշտ կը դառնար կրակ բանալ, որուն հետեւանքով սպաննուած են 209 հոգի։

ՆԻՍԻ չորս մեծ պանդոկներու պաշտօնեաները գործադուլ հռչակեցին, շէնքերու գրաւումով։ Ոստիկանութիւնը միջամտելով պարպել տուաւ Օթէլ տ'Անկլըթէռը, ուր իջած է Շուէտի թագաւորը։ Կը վախցուի որ շարժումը տարածուի ամբողջ շրջանին մէջ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ արտաքին գործավարը, Ր. Արաս, Վիէննայէն եւ Փէշթայէն անցնելով Պելկրատ, մնաց մէկ օր եւ Եուկոսլաւիոյ վարչապետին հետ քննեց Պալքանեան միութեան յառաջիկայ ժողովին օրակարգը։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՕԴԱՊԱՐԻԿ մը ջախջախուեցաւ Մուրմանսքի հարաւային արեւմտեան կողմը, երբ առաջին փորձերը կը կատարէր։ Ուղեւորներէն 13ը մեռան, երեքը ծանրապէս վիրաւորուեցան, միայն երկու հոգի ազատեցան։

ՊՈՒՔՐԷՇԻ խորհրդային դեսպանատան գործակատարը անհետացաւ։ Կը կարծուի թէ առեւանգուած, նոյնիսկ սպաննուած է։

ՆԱԽԿԻՆ ԳԱՅՏԵՐԱՋՄԻԿ ՀԱՅ ՍՊԱՅԻՑ Միութեան տարեկան պարահանդէսը երեկոյթը, Ուրբաթ 11 Փետրուար, Սէրքլը Միլիթէրի սրահներուն մէջ։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Հայկական, ռուսական եւ եւրոպական երգեր եւ պարեր։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ՀԱՆԴԷՍ-ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

12 Փետր., Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին,

Ալֆորվիլի ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ, 1 Bld. Carnot

Կը ներկայացուի ՏԻԿԻՆ ԷԼԷՆ ԲԻԻՋԱՆԴԻ

«ՑԵՂԻՍ ՃԱՄԲՈՎ»ը

Գեղարուեստական ճոխ բաժին. – խմբերգ. մեներգ., արտասանութիւն եւ հայկական պարեր՝ Ալֆորվիլի Սանուց Միութեան երկսեռ անդամներու կողմէ, ղեկավարութեամբ Պ. Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ։

Մուտք՝ 3 ֆրանք, փոքրերու 1 ֆրանք։

Կ Ա Ր Ե Ւ Ո Ր

ՀԱՅ ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ տարեկան պարահանդէսը որ գաղութիս մէջ յայտնի է իր գեղարուեստական նորութիւններով, եւ ստեղծած ընտանեկան լաւ մթնոլորտով, տեղի պիտի ունենայ Փետր. 27ին։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

	Սկսանք շրկել
Գուքրէչ Ե. Մ.	Յունուար 1
Ռոմէնվիլ Ե. Ա.	« 1
Վանվ Տիկ. Խ.	« 5
Բոլոնյ Փաղ.	« 7
Լիոն Մ. Վ.	« 8
Մարսէյլ Կ. Ա.	« 8
Տայրէն Ա. Ա.	« 1
Սթրազպուրկ Մ. Զ.	« 8
Լէ Միլ Խ. Կ.	« 1
Լէ Միլ Ե. Ս.	« 1
Լանսէյ Աւ.	« 9
Նիս Գար.	« 12
Վիլէօրպան Մ. Մ.	« 13
Փարիզ (10) Մ. Մ.	« 16
Գուէնոս Այրէս Ս. Թ.	« 17
Մէկնէս Սին.	« 19
Կիպրոս Ե. Բ.	« 15

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՆԻ

ՓԱՐԻԶ (17), Ժ. Փափ.— 150։
ԲԼԻՇԻ, Գալ.— 40։
ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՈՎԱՆՍ, Գոնտ.— 250։
ԱՆԻԷԹ Մ Ա. 40.
ԱՆԻԷԹ, Կիր. Գեոր.— 75։
ՆԻՄ, Փան.— 330։
ՇԱՄԲԵՐԻ, Գ. Թ.— 75։
ՓԱՐԻԶ (10), Գ. Փափ.— 70։
ՎՕՔԼԻՒԶ, Ս. Մ.— 80։
ՔՈՒՐՊԸՎՈՒԱ, Ս. Սահակ— 150։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մալ.— 150։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէէն դասախօսական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Թագմիկ», «Հրայր» եւ «Յաւրոս» խումբերու ընկերները 13 Փետրուար, Կիրակի ժամը 3ին ընկ. Ս. Գառաւեանի բնակարանը.

Կ. Մ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ Յանձնախումբի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ 9 Փետրուար Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Շահրիկեան սրահին մէջ։

Կը դասախօսէ Ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Թոսոմ», «Իշխան» ենթակոմիտէներու եւ «Վահագն» խումբի բոլոր ընկերներու ընդհ. ժողովը, 12 Փետրուար, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Ներկայ պիտի գտնուին ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐ. Կարեւոր օրակարգ։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ 19 ՓԵՏՐ. ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

11 Փետրուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Գ. ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՄԱՅՑԵՆԱԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ (մուտք՝ Rue Francois Garcin)։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայ Յեղափոխութեան խմորումը եւ հետեւանքները»

ՐԱՖՖԻ խմբակի դասախօսութիւնը 10 Փետրուար Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Café Grillon, 2 Carefour de l'Odeon, մէթրօ Օտէօն։ Կը խօսի Գ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Հայաստանի խորհրդայնացումը եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը»։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

20 Փետրուար, Կիրակի, ժամը 3էն կէս գիշեր

ՊԻՏԻ ԽՕՍԻ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝ Սիփան-Կամիւ-ասս երգչախումբը, Հայկական պար, ջութակ, քանոն եւ արտասանութիւն։

Եւրոպական պարերը կը սկսին ժամը 5.30ին։

Մուտք 10 Ֆր., փոքրերու 5 Ֆր.

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՍՆՏՈՒԿԻՆ

Հովանաւորութեամբ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կիրակի, 13 Փետրուար, ժամը 16էն կէս գիշեր

AÉRO CLUB DE FRANCEի սրահներուն մէջ, 6 Rue Galilée (Métro Boissière)

Օրքէսթրը Fernand Bouillon։ Աթրաքսիոն, պրիճ

ՄՈՒՏՔ 15 ֆրանք, ուսանողներու՝ 10 ֆրանք

Անգլիերէն, Ֆրանսերէն, Իտալերէն, Հայերէն լեզուի ուսուցման մասնաւոր դասեր, դիւրամատչելի պայմաններով։ Գրել ժամադրութեան համար — Vahan Kerestedjian, 17, Rue Maitre-Albert, Paris (5).

ԱՐՇԻՐ ԱԿՈՒՄԲԻՆ տեղափոխութեան պատճառաւ, իր առժամեայ հասցէն է՝ Mr. Aehdjian Albert, 14 Rue Meyerbeer, Blanc Mesnil, (S. et O.)։

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

Փոքրիկն Անժել Նիզամեանի (9 տարեկան) ձայնագրած երգը՝ « LE COUCOU »

ԳԻՆ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

Ստանալու համար դիմել Տիկին Նիզամեանի, 6, Rue Elysée des Beaux Arts, Paris (18), կամ Հրանտ Սամուէլ գրատուն, 51, Mr. le Prince, Paris (6)։

«ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՕՐ»Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

13 ՓԵՏՐ. ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 17ԻՆ SALLE PRAT Ի ՄԷՋ, 150 Rue Paradis

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : U. STEPHAN
17, Rue Domrémy — PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R C Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ, ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	205 ֆրանք	100 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 10 ՓԵՏՐՈՒԱՐ — JEUDI 10 FÉVRIER 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3651 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԻԼ ԵՒ ՆԱԽԱՏԵՍԵԼ

Զատելով երկու տարրերը, Հայաստանի կացութիւնը եւ արտասահմանի պահանջները, մենք միայն ռամկավարները նկատի չունինք, երբ անընդհատ կը յիշեցնենք միացեալ ճակատի անհրաժեշտութիւնը: Եւ կը կարծենք թէ ռամկավարները իրենք ի դէպ յաւակնութիւններ կը սնուցանեն, իրենց իմաստութեան գոհարները թափելով, գործակցութեան համար:

Միացեալ ճակատը անպատճառ կապ չունի այս կամ այն հոսանքին հետ:

Անշուշտ ցանկալի է որ ամէն հոսանք իր աջակցութիւնը ընծայէ այդ ճակատին, կարելի եղածին չափ կեդրոնացնելու համար ցիրուցան ուժերը: Այդպիսի աջակցութիւն մը պիտի փարատէր շատ մը թիւրիմացութիւններ եւ կանխակալ կարծիքներ, պայծառացնելով մթնոլորտը:

Բայց, երբ այս կամ այն հոսանքը լուսանցքին կը սկսի քաշուիլ իր պատեանին մէջ, կամ ամբարտաւան պահանջներ դնել եւ հաւատարմութիւններ կատարել, այդ չի նշանակեր թէ միացեալ ճակատը պէտք է մնայ ցնորք մը:

Այս ժողովուրդին մէջ կան առողջ, թաքուն եւ թանկագին ուժեր, որոնք միշտ ալ պատրաստ են սեղանի մը շուրջը հաւաքուելու, հայրենիքի եւ տարագիր բազմութեանց չարն ու բարին քննելու համար:

Անոնք ընդունակ են միշտ ալ գործօն դեր կատարելու, կը բաւէ որ լուսաբանուին եւ համոզուին:

Նոյնիսկ հակադաշնակցական խմբակցութեանց մէջ կան տարրեր, որոնք անձկութեամբ կը մաղթեն գործակցութիւն մը, գոնէ հիմնական հարցերու մասին:

Այս կարգի գործակցութիւն մը չի նշանակեր կաշկանդել որ եւ է հոսանքի գործունէութեան ազատութիւնը: Ոչ ալ կը վնասէ անոնց հիմնական ծրագրին եւ ուղեգծին, կը բաւէ որ վերադաւանման կամ վերլուծման փորձ մը կատարեն:

Այս տեսակէտէն, կարելի էր բազմաթիւ օրինակներ յիշել, աւելի զօրաւոր կամ բախտաւոր ժողովուրդներէ: Միայն մեր ապրած երկրին՝ Ֆրանսայի օրինակը ամբողջ դաս մը կ'արժէ:

Այսպէս, ժողովրդական ճակատին երեք հիմնական թեւերը եզր մը գտած եւ գործակցութիւն հաստատած են, ամէն բանէ առաջ նկատի առնելով ներքին եւ արտաքին վտանգներ, ինչպէս եւ ընկերային բարելաւման ծրագիրներ:

Այդ երեք թեւերէն ոչ մէկը հրաժարած է իր ծրագրէն եւ հեռաւոր նպատակներէն: Ոչ մէկը դադրեցուցած է իր կուսակցական անջատ գործունէութիւնը, քարոզութիւնը կամ պայքարը: Բոլորն ալ պարզապէս համաձայնած են նուազագոյն, միջին ծրագրի մը վրայ, գոհացնելու համար անմիջական պահանջներ, այլ մանաւանդ կանխելու, դիմագրաւելու համար յայտնի կամ անյայտ վտանգներ:

Այսքանը բաւական չէ՞ր մեզի համար, իբրեւ ուղեցոյց: Մանաւանդ որ, մեր կացութիւնը շատ աւելի բարդ է եւ անստոյգ: Անոնք, բախտաւորները, ամուր գետին ունին իրենց ոտքերուն տակ, հզօր յենարաններ՝ իրենց կռնակը, եւ հորիզոն մը լուսաշող:

Իսկ մե՞նք,— միայն հարցումը սարսուռ կրնայ պատճառել, սահմանէն անդին թէ ասդին:

Օտարները երբ միացեալ ճակատ կը կազմեն, ամփոփելով, համադրելով բոլոր պիտանի ուժերը, հրաշք չէ որ կը խոստանան, այլ բարելաւում, կամ կազմակերպուած դիմագրաւում՝ վերահաս չարիքներու դէմ:

Անշուշտ շատ աւելի համեստ պիտի ըլլան մեր առաջադրութիւններն ու ակնկալութիւնները, երբ կը թելադրենք միացեալ ճակատ՝ ազգային գետնի վրայ:

Առնենք Հայաստանի պարագան:

Անվիճելի է որ դուրսէն շատ քիչ բան կրնանք ընել, մեր հայրենիքին սպառնացող վտանգներու համար: Այս ճակատը ոչ շռայլ յաւակնութիւններ կը վերցնէ, ոչ ալ հրաշապատում գիւտեր:

Եւ սակայն, կացութեան ելեւէջներուն հետեւիլ ու անոր համեմատ ծրագիրներ մշակել ալ ինքնին գործ է, ներկայ պարագաներուն մէջ:

Այստեղ ոչ հաստատուած կարգուսարքը տապալելու խնդիր կրնայ ըլլալ, ոչ ալ այս կամ այն աշխարհակալին թեւին տակ մտնելու ծրագիր:

Հապա ի՞նչ,— գլուխ գլխի տալ, խորհրդակցիլ, նախատեսել:

Եւ թող ոչ միայն Երեւանի, այլեւ Մոսկուայի մէջ մարդիկ համոզուին թէ Հայկական Արտասահմանը լոյծ, անդէմ եւ յղփացած զանգուած մը չէ, այլ կազմակերպուած եւ հասուն ուժ մը, գիտակից իր պարտականութեանց եւ պատասխանատուութեանց:

Այդ պարագային, Արտասահմանի դիրքն ալ կը դառնայ աւելի հայրենասիրական, եւ կը դադրին շարք մը տմարդի երեւոյթներ, որոնք մէկ մասը թշնամի, միւսը բարեկամ կը ներկայացնեն:

Նոյն հիմնական տեսակէտը նա՛եւ Արտասահմանի մասին:

Կը թուի թէ մարդիկ նախնական գաղափարներ ունին մեր ցիրուցան բազմութեանց արժէքի եւ գործունէութեան մասին:

Ի վերջոյ ժողովո՞ւրդ ենք, ըլլայ իսկ հայրենիքէ զրկուած, թէ հօտ, որ միայն աղօթել եւ աղերսել գիտէ:

Մէկ խօսքով, երկու ճակատներուն համար ալ ունինք հարցեր ու հոգեր, որոնք ոչ թէ կը բաժնեն, այլ կը մօտեցնեն, կը բաւէ որ իրերահասկացողութեան փորձ մը կատարուի:

Ժամանակը շատոնց եկած է, այդպիսի փորձի մը համար: Իսկ ով որ կը կարծէ թէ տակաւին կանուխ է, պարզապէս իր կարճատեսութիւնը կամ ամլութիւնը կ'ապացուցանէ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ԱՌԱՋԱՐԿԷ ՀԻԹԼԷՐ

Նոր բանակցութիւննե՞ր Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ

Զարմանազան զրոյցներ շրջան կ'ընեն քաղաքական շրջանակներու մէջ, Հիթլէրի յայտարարութեանց մասին որ պիտի ըլլան փետրուար 20ին, խորհրդարանին առջեւ: Իրազեկներ կը հաւատան թէ Հիթլէր իր ճառով պիտի բացատրէ թէ Գերմանիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը որ եւ է փոփոխութիւն չէ կրած եւ կապուած կը մնայ նախապէս յայտնուած հիմնական սկզբունքներուն: Ուրեմն, Հիթլէր նորէն խաղաղութեան կոչ մը պիտի ուղղէ աշխարհի:

Այս առթիւ, Պերլինի մէջ շատ կը խօսին անգլօ-գերման բանակցութեանց վերսկսման մասին, նախաձեռնութիւնը վերագրելով Անգլիոյ: Կ'ըսուի թէ Անգլիոյ արտաքին նախարարութիւնը ծանուցագիր մը պիտի ուղղէ, շօշափելով երկու երկիրները շահագրգռող հարցերը: Ճիշդ է որ Պերլինի քաղաքական մթնոլորտը առ այժմ նպաստաւոր չէ անգլօ-գերման մերձեցումի մը համար. սակայն իրազեկներ դիտել կու տան թէ գերմանական թերթերու քննադատութիւնները մասնաւորապէս ուղղուած են Պ. Իտընի անձին դէմ: Թերթերը խստօրէն կը դատապարտեն Անգլիոյ արտաքին նախարարին վերջին յայտարարութիւնները՝ Միջերկրականի դէպքերու մասին, միակողմանի գտնելով զանոնք: Այս առթիւ կ'ըսեն թէ Պ. Իտընի ճառը մեծ գոհունակութիւն պատճառած է Մոսկուայի մէջ:

Անգլիա եւ Իտալիա նոր պիտի բանակցին

Իտալիոյ քաղաքական շրջանակները որոշ վերապահութիւն ցուցնելով հանդերձ, մեծապէս կը շահագրգռուին անգլօ-իտալական յարաբերութեանց բարւոքման լուրերով: Մեծ տպաւորութիւն գործեցին Լոնտոնի իտալական դեսպանին տեսակցութիւնը Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ, ինչպէս եւ բրիտանական մամուլին նպաստաւոր արտայայտութիւնները: Ուշագրաւ է որ իտալական մամուլը չքննադատեց Պ. Իտընի վճռական յայտարարութիւնները՝ Միջերկրականի մէջ եղած ոճրագործութեանց մասին, ուղղուած՝ մասնաւորապէս զօր. Ֆրանքոյի դէմ:

Առ այժմ Հռոմի մէջ խօսակցութիւններ չեն ըլլար անգլիական դեսպանին եւ իտալական կառավարութեան միջեւ, սպասելով որ առաջին քայլերը առնուին Լոնտոնի մէջ

Անգլիոյ վարչապետական շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ երբ կարգադրուի Սպանիոյ օտար կամաւորներուն խնդիրը, Անգլիա եւ Իտալիա պիտի կրնան ուղղակի բանակցիլ: Այս առթիւ կամ Սըր Ր. Վէնսիթարթ Հռոմ պիտի երթայ եւ կամ կոմս Ջանօ Լոնտոն պիտի այցելէ: Ուրբաթ օր ժողովի հրաւիրուած է ոչ-միջամտութեան յանձնախումբը, եւ այս առթիւ պիտի փորձուի համաձայնութեան մը յանգիլ, ճշդելու համար ետ կանչուելիք օտար կամաւորներու համեմատութիւնը: Յանձնախումբի վերջին նիստին մէջ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Խ. Միութիւնը առաջարկած էին ետ կանչել կամաւորներուն առնուազն 75 առ հարիւրը, իսկ Իտալիա եւ Գերմանիա կ'առաջարկէին 3000ական, երկու կողմէն ալ: Կը կարծուի թէ Մուսոլինի այժմ տրամադիր է միջին ճամբայ մը բռնելու, ընդունելով 50 առ հարիւր համեմատութիւնը: Յանձնախումբին անգլիացի նախագահը տեսակցութիւններ ունեցաւ ֆրանսական, իտալական եւ խորհրդային դեսպաններուն հետ: Պիտի խօսակցի նաեւ գերմանական գործակատարին հետ: Վերջնական համաձայնութիւն գոյացնելու համար, այս անգամ Պ. Իտըն պիտի նախագահէ ժողովին: Մասնագէտներու յանձնախումբը ծրագիր մը պատրաստած է, որուն համաձայն 10.000.000 տոլար պէտք է, օտար կամաւորները իրենց երկիրները վերադարձնելու համար: Այս առթիւ դիտել կը տրուի թէ օտար ռազմիկներու յետս կոչումը նպաստաւոր պիտի ըլլայ Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան համար, քանի որ Զօր. Ֆրանքօ աւելի մեծ թիւով օտար ռազմիկներ ունի: Բայց Ֆրանքօ փոխադարձաբար պիտի օգտուի, եթէ պատերազմիկի իրաւունքներ ստանայ:

Ամէն բանէ առաջ Փրանքը փրկել

Ելմտական նախարարը, Պ. Մարշանտօ, ճառ մը խօսելով, յայտնեց թէ ծրագիր մը մշակած է, տուրքերու բեռը թեթեւցնելու եւ տնտեսական շարժումին զարկ տալու համար. Այս առթիւ ըսաւ.— «Ես համոզուած եմ թէ արտադրութեան զարգացումը անհրաժեշտ է, որպէսզի երկիրը կարենայ տոկալ անհրաժեշտ ծախքերուն»: Վարչապետն ալ հաւանութիւն յայտնած ըլլալով, ծրագիրը նախարարական խորհուրդին պիտի յանձնուի այս շաբթու:

Նախարարը այս առթիւ նորէն բացատրեց թէ կառավարութեան ելմտական քաղաքականութեան հիմնական կէտերը կը կազմեն ելմտացոյցին հաւասարակշռութիւնը եւ դրամական ազատութիւնը: Էական պայման է հաստատ պահել Փրանքը, դիւրացնելու համար ելմտական եւ տնտեսական վերակենդանացումը: Այս առաջադրութեամբ, միջոցներ ձեռք առնուած են, արգիլելու համար դրամին ծանր ելեւէջները:«Մեր մտահոգութիւնն է ազգային դրամը ապահովել պարբերական ցնցումներէ: Ֆրանքին պաշտպանութիւնը նախապայման է ելմտական եւ տնտեսական ամէն բարւոքման համար»:

Նախարարին ծրագիրը կը ձգտի վստահութիւնն ներշնչել գործարանատէրներուն, զանոնք ազատ ձգելով արտադրութեան յաւելման տուրքերէ եւ ուրիշ դիւրութիւններ ընծայելով:

ԹՈՒՐՔՕ-ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ

Անատոլուի հեռագրական գործակալութիւնը բացարձակապէս կը հերքէ իտալական ռատիոկայանէ մը հաղորդուած այն լուրը թէ Մադրիտի Թուրք դեսպանը եւ դեսպանատան բարձր պաշտօնէութիւնը անարգուած են: Գործակալութիւնը հետեւեալ ձեւով կը ներկայացնէ դէպքը.— Ոստիկաններ մտած են դեսպանատան ենթակայ շէնքի մը մէջ, ձերբակալելով հոն գտնուած Սպանիացիները: Այս միջադէպին առթիւ բանակցութիւններ կատարուած են Սպանիոյ հանրապետութեան կառավարութեան եւ Թուրք կառավարութեան միջեւ, որ բողոքած է:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՆՇՈՒՇՏ, ԱՆՇՈՒՇՏ

Անգլիական կառավարութիւնը մասնաւոր յանձնախումբ մը կազմեց, կանոնաւորելու եւ աւելի զարգացնելու համար բրիտանական քարոզութիւնը՝ արտասահմանի մէջ:

Այս գործին ընդհանուր ղեկավարութիւնը յանձնուած է հռչակաւոր Րոպըրթ Վէնսիթարթին, արտաքին նախարարութեան մնայուն խորհրդականը, որ վերջերս աւելի բարձր պաշտօնի մը կոչուեցաւ, իբրեւ անմիջական խորհրդական թագաւորին եւ արտաքին նախարարին:

Լոնտոնի թերթերը ջերմապէս ողջունելով այս ձեռնարկը, դիտել կու տան թէ Մեծն Բրիտանիա շատ ետ մնացած է քարոզչական ճակատին վրայ:

Պահպանողական թերթ մը կը գրէ.

— «Ուրիշ ժողովրդապետական երկիրներ տարեկան աւելի քան մէկ միլիոն ոսկի կը տրամադրեն ազգային «փրոփականտի եւ հմայքի համար», իսկ դիկտատուրաները շատ աւելի մեծ գումարներ: Մենք դեռ նոր սկսած ենք ըմբռնել թէ ի՛նչ կը կորսնցնենք մեր ազդեցութենէն ինչպէս եւ առեւտուրէն, այն աւանդական համեստութեամբ — ուրիշներ պիտի ըսէին ծուլութեամբ — որ կ'արգիլէ մեզի մեր անունը պանծացնել նոյնքան լայն ասպարէզի մը վրայ»:

Եւ կը պահանջէ լայն վարկեր տրամադրել, առանց վերապահութեան:

— «Անհրաժեշտ է որ պետական գանձը քիչ մը երեւակայութիւն ցուցնէ: Խաղաղութեան ինչպէս պատերազմի ատեն, անկշռելիներն են որ արժէք ունին, իսկ անկշռելիները անմիջապէս տնտեսական արդիւնք չեն տար»:

Իբրեւ նախկին «դաշնակից», ես ալ իմ կարգիս գնահատելով այս ձեռնարկը, կ'ուզէի «խմովաւոր» աջակցիլ բրիտանական հմայքին տարածման եւ պանծացման:

Այսպէս, իմ համեստ կարծիքով, շատ օգտակար պիտի ըլլար, եթէ բրիտանական անբիծ [illegible] պարբերաբար յաղորդէր ի լուր աշխարհի, այն խոստումներն ու յանձնառութիւնները որ [illegible] եւ գլխաւորապէս բրիտանական, ի պատիւ կամ ի նպաստ «փոքր դաշնակիցին»:

Նոյն առաջադրութեամբ, կարելի էր արտատպել եւ ցրուել, օրինակ, Լոյտ Ճորճի կամ Լորտ Քըրզընի ճառերը, կամ Սեւրի դաշնագրին տրամադրութիւնները, որոնց խմբագրութեան մէջ գործօն դեր կատարեց նոյն ինքն Սըր Րոպըրթ Վէնսիթարթ:

Վէպի մը տպաւորութիւնը պիտի գործէր, նաեւ, հետեւեալ պարագան,— Աւելի քան երեսնամեայ ականաւոր քարդաշարներու արձակումը Մալթայէն՝ իբրեւ փրկագին տասնըմէկ անգլիացի գերիներու արձակման:

Ու վերջապէս, խոր տպաւորութիւն կրնար գործել Թիֆլիսի բրիտանական դեսպանին պատասխանը, երբ անոնք Հայաստանի վարչապետը գերագոյն փորձ մը կատարելով, կը բացատրէր թէ Թուրքերը Հայաստանը գրաւելով, կրնան ճամբայ բանալ դէպի Բագու:

— «Թերեւս այդ պարագան աւելի ձեռնտու է բրիտանական շահերուն համար»...

Պատմութիւնն ալ հաստատեց որ այդպէս է:

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ՍԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ) ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ե. Հավլուճեան, Լիոն	100
Գրիգոր Հիւրմիւզեան, (Nanterre)	50
Գումար՝	150
Փետր. 8ի գումարը	3067
Ընդհ. գումար	3217

Ինչպէ՞ս կը դարմանուին «անիրաւութիւնները»

Կը յիշուի թէ Մոսկուայի Կեդր. Կոմիտէն շրջաբերական մը ուղղած էր վերջերս, մատնանշելով շարք մը ծայրայեղութիւններ՝ «մաքրագործումներու առթիւ: Հաւասի թղթակիցը կը գրէ թէ անիրաւաբար վտարուած անդամներու վերահաստատումը կը կատարուի չափազանց դանդաղ: Տեղական եւ շրջանային կոմիտէները, որոնք պատասխանատու են այդ զանգուածային վտարումներուն համար, փութկոտութիւն չեն ցուցներ խոստովանելու անարդարութիւնները, արժանապատուութեան խնդիր դարձնելով զանոնք: Կուսակցական պաշտօնաթերթը, «Փրավտա», կը գրէ թէ շատեր կը հարցնեն բաց ի բաց.— «Այն ատեն ո՞ւր կը մնայ մեր վարկը»: Նոյնիսկ վերահաստատուած ատեն, բազմաթիւ բոլշեւիկներ կը սպասեն որ վերադարձուի թանկագին թուղթը՝ անդամատոմսը: Յետոյ, պէտք է վերադարձնել այն յարկաբաժինը կամ սենեակը ուրկէ արտաքսուած են եւ այն պաշտօնը ուրկէ արձակուած են, ուրիշներ տեղաւորելով: Այս վերջինները յաճախ այն բոլշեւիկներն են որ դրպարտած են զիրենք. Արդարեւ, Խ. Միութեան մէջ շատ դժուար է բնակարան ճարել, եւ հանրածանօթ իրողութիւն մըն է թէ անոնք որ աչք տնկած են արդէն բռնուած բնակարանի մը, չեն վարանիր մատնութեան դիմել, նստողները դուրս հանելու համար:

Այժմ կատարեալ տեղափոխութիւն մըն է որ տեղի կ'ունենայ. կուսակցութենէն արտաքսուածներ կը վերադառնան, իսկ իրենց զրպարտիչները կը վտարուին, բնակարաններ եւ պաշտօններ նորէն տէր կը փոխեն:

Ուշագրաւ պարագայ մը եւս,— Կեդր. Կոմիտէին շրջաբերականը եթէ կը յանձնարարէ դարմանել իր իսկ մարմիններուն դատական սխալները, կը խօսի միայն կուսակցութենէն վտարեալներու մասին, բայց ոչ անոնց մասին որ ձերբակալուած են Ջեկային կողմէ եւ դատապարտուած՝ դատարաններու կողմէ: Հրամանագիրը բառ չի պարունակեր այս կողմէն գործուած դատական սխալներու մասին: Պարզապէս կ'ըսէ թէ բոլշեւիկներ վտարուած են իբրեւ ժողովուրդի թշնամիներ, մինչդեռ Ջեկային գործակալները որ եւ է պատճառ չէին գտներ զանոնք ձերբակալելու համար: Ուրեմն վիճելի չէ Եժովի գործակիցներուն անսխալականութիւնը... Երբեմն կը պատահի որ այս կարգի սխալներու զոհերը գաղտնապէս ազատ կ'արձակուին, իբրեւ փոխարինութիւն ստանալով աշխատանքի կորսուած օրերու համարժէք հատուցում մը:

Մինչ այս մինչ այն, «Փրավտա» ուրիշ վտանգ մը կը մատնանշէ,— ամբաստանողներ եւ ժողովուրդի թշնամիներ սողոսկելով կուսակցութեան ծոցին մէջ, ուրիշ ռազմախաղի մը կը հետեւին, բռնի իսկ անոնք որ զանգուածօրէն կը մատնէին լաւ բոլշեւիկները, այժմ ընդհ. ներում եւ վերահաստատում կը պահանջեն բոլոր վտարեալներու համար, արժանաւոր թէ անարժան:

ԱՆԳԼԻՈՅ Թագաւորն ու Թագուհին Փարիզ պիտի գան յառաջիկայ յունիս 28ին եւ պիտի մնան մինչեւ յուլիս 1, Հանրապետութեան Նախագահին հրաւէրով.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ԳԱՐՁԱԿԵՏ»...

Ա.

Համայնավար Կուսակցութեան Կ. Կոմիտէն հրատարակած է դեկրետ մը ազդարարելով Միութեան բոլոր ժողովուրդներուն, թէ նոր շրջան մը կը սկսի «զտումներու» գործին մէջ։ Հրամանագիրը հրապարակուած է կուսակցութեան կեդր. օրգանի՝ «Պրաւդա»յի Յունուար 19ի թիւին մէջ, եւ իր լուսաբանութիւններով կը բռնէ պաշտօնաթերթի ամբողջ երկու էջը, լրիւ 12 սիւնակներ։

Աւելի քան նշանացուցական է, որ դեկրետը կը հրատարակուի ոչ թէ Գերագոյն Խորհուրդի, այլ վերստին կուսակցութեան անունէն։ Ըստ երեւոյթին, դարձեալ հին կարգն է որ կը շարունակուի, միայն նոր ձեւերու տակ։ Գետնական նոր կառոյցին մէջ Սթալին ոեւէ արտակարգ գիրք չզբաղեց, այլ մնաց միայն Գերագոյն Խորհուրդի նախագահական կազմին մէջ, պարզ անդամի հանգամանքով, պահելով իր հին աթոռը— կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղար։ Նոր դեկրետը մէկ նոր ապացոյցն է այն գերակշիռ դիրքին, որ կուսակցութիւնն ու իր քարտուղարը կը պահեն Միութեան բովանդակ պետական եւ հանրային կեանքին մէջ։

Բայց այս մասին չէ մեր խօսքը, դառնանք դեկրետին։

Յիշողութիւնները թարմացնելու համար՝ յիշատակենք քանի մը հատուածներ այն յայտարարութիւններէն, որ տուինք «Յուսաբեր»ի Յունուար 22ի թիւով։

Ահա թէ իշխանութիւնները ի՛նչ ձեւով կը մեկնաբանեն դեկրետին հրատարակութեան անհրաժեշտութիւնը.

«Թրոցկիստ-պուխարինեան-ըրտեսական թափթփուկներու դէմ տարուած պայքարի յաղթանակը մեծ կ'ըլլար, եթէ գործուած չըլլային այն ծանր սխալները, որոնք կազմակերպուած էին զգօնութեան պիտակին տակ, մասնաւոր նպատակով՝ զանգուածային վտարումներու գնով ցոյց տալու երկրի թշնամիներուն, թէ Լենին-Սթալինի կուսակցութիւնը կը գտնուի անկայուն, ծանր վիճակի մէջ»։

Պլենումը «ապուշային հիւանդութիւն» կը հռչակէ «հաշուեյարդարի» այս ձեւը, գտնելով, որ «շատ տեղեր, փտած ղեկավարութիւնը, գիտակցօրէն թէ անգիտակցօրէն, ծառայած է թշնամիին՝ փաշիզմին»։

Աւելի որոշապէս խօսելով՝ Կեդր. Կոմիտէի պլենումը կը յայտարարէ.

«Կուսակցութենէն ներս, իրենց պահպանումի համար, կարիերիստ ղեկավարները չեն վարանած, զանգուածային հեռացումների գնով, զրպարտութեանց եւ կեղծիքների ճամբով, սխալական յանցագործութիւնները թաքցնելու գնով, ջարդել մեր կադրերը, ջլատել մեր ուժերը»։

Պլենումի յայտարարութենէն կը պարզուի, որ պատուհասուածներու թիւը կը հասնի «հազարներու, տասնեակ հազարներու»։

Համամիութենական Համայնավար Կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն կը հրամանագրէ վերջ տալ զանգուածային պատիժներուն, «մարդկային վերաբերմունք» ունենալ պատուհասուածներուն իւրաքանչիւրին հանդէպ, քննել դիզուած գործերը եւ անմեղները վերահաստատել իրենց իրաւունքներուն մէջ։

Կեդր. Կոմիտէն միաժամանակ կը հրահանգէ կուսակցութեան տեղական բոլոր կազմակերպութիւններուն՝ «պաշտօնանկ ընել եւ պատժել այն բոլոր վարիչները, որոնք առանց քննարկումի շարքերէն վտարած են կուսակցականները, ինչպէս նաեւ պաշտօնազրկել եւ պատժել այն բոլոր անձինք, որոնք զրպարտած են կուսակցութեան անմեղ անդամները»։

Շտապենք ըսել, որ դեկրետը ոչ միայն պատճառ պիտի դառնայ նոր քննութեանց, այլ եւ, իր հերթին, ինքը, այս նոր հրամանագիրը, արդիւնք է նոր քննութիւններու։

Պլենումի մէջ յիշատակուած են քննութեանց բազմաթիւ փաստեր, որոնք տեղի ունեցած են մինչեւ այս հրամանագրի հրատարակութիւնը։

Օրինակ, Ադրպէյճանի մէջ կուսակցութենէն վտարուած են 160 հոգի, որոնցմէ 101ին վտարումները անարդար գտած է Վերստուգիչ Յանձնախումբը։ Ջերնովի մէջ կազմակերպութեան 250 անդամներէն 50ը հռչակուած են «ժողովուրդի թշնամիներ», երբ Ջեկան այս 50էն 43 հոգին անմեղ գտած է։ Զմինի մէջ պաշտօնէ հանուած են, առանց ոեւէ լուրջ պատճառի, 78 ուսուցիչներ— շատեր բոլորովին անմեղ մարդիկ— ամլութեան դատապարտելով շրջանի դպրոցական կեանքը։

Արդէն «Պրաւդա» իր Յունուար 4ի թիւով կ'ողբար ստեղծուած ծանր վիճակը, յայտարարելով.

— «Զտումը թշնամի տարրերէ՝ մինչեւ չի զուգադիպիր կազմակերպութեանց աճումին։ Յաճախ, զանազան հնարանքով, կը քայքայուին կազմակերպութիւնները, թէ՛ կուսակցական եւ թէ կոմերիտական»։

Գէթ մօտաւոր գաղափար մը տուած ըլլալու համար այս «զտումներու» էութեան մասին, յիշենք անհամար դէպքերէն մէկ հատը միայն, զայն առնելով «Մոս. Ջեմլեաեմլիէ» թերթի Յունուար 4ի թիւէն։

Պատժուած է համայնավար Լեոնով, «աքանչելի մեքենագործ մը»- կասկածելի դարձած է այս համայնավարը իր հետեւեալ «արատներուն» շնորհիւ.— «Իր պլուզը միշտ ճերմակ է, հագուստը միշտ խոզանակով կը սրբէ, ամէն օր կ'ածիլուի, ձեռքերը տարատին քսելով չի մաքրեր, կը պահանջէ, որ արհեստանոցին մէջ փոշի չըլլայ, իսկ որ ամէնէն գլխաւորն է, բոլորին հետ «դուք»ով կը խօսի»։

Ինչպէ՞ս ըմբռնել դեկրետը.

Բ.

Սրիկայ, լրտես, դաւաճան, զեղծարար, գող, շուն, օձ, կեղծաւոր, խաբեբայ, սողուն, խափանարար, վնասարար, խարդախ, վարձկան, ֆաշիզմի գործակալ, հրձիգ, մարդասպան, երեխաներ թունաւորող, ոճրագործ, թունաւոր իժ, անբարոյական հրէշ, ժողովուրդի եւ հայրենիքի թշնամի եւայլն, եւայլն...

Վերջին տասը ամիսներուն այս բառերու մղձաւանջին տակ ապրեցաւ ամբողջ աշխարհը։

Եւ այս բառերու հեղեղին տակ հազարներով եւ տասնեակ հազարներով մարդիկ հնձուեցան— պետական, կուսակցական եւ հանրային դէմքեր

Այսօր, գերագոյն իշխանութիւնը Խորհրդային Միութեան մէջ, Համայ- — բովանդակ Միութեան ամբողջ տարածքին։ նավար Կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն, յատուկ դեկրետով հանդիսաւորապէս կուգայ վկայելու, որ պատուհասուածներու մէջ— որոնց թիւը հազարներու եւ տասնեակ հազարներու կը հասնի— նոյն համեմատութեամբ անմեղներ կան։

Վերը մենք տեսանք, որ Ադրպէյճանի 160 պատուհասուածներէն 101ին վճիռները Վերստուգիչ Յանձնախումբը անարդար գտած է. Ջերնիկովի մէջ «ժողովուրդի թշնամի» հռչակուած 50 համայնավարներէն 43 հոգին Ջեկան անպարտ ճանչցած է. նոյն Ջեկան անմեղ հռչակած է Զմինի պատուհասուած 78 ուսուցիչներուն մեծամասնութիւնը։

Այս քանի մը օրինակները կուգան վկայելու— նոյնն է երեւոյթը ամբողջ Միութեան մէջ— որ անմեղներու թիւը նոյնպէս կը հասնի հազարներու եւ տասնեակ հազարներու ...։

Կան անմեղներ ոչ միայն զնդանները նետուած ողջերու մէջ, այլ եւ գնդակներու տարափին տակ արիւնլուայ գետին փռուած զոհերու մէջ։

Այս վերջիններու նկատմամբ «արդարութիւն» չկայ, անոնց հարցը ընդմիշտ փակուած է. «արդարութիւն» պիտի ըլլայ տաճարներուն միայն...

Հազարաւորներ պիտի ելլեն զնդաններէն, տեղ բանալով նորանոր հազարաւորներու առջեւ, որոնք կուգան իբրեւ զրպարտիչները առաջիններուն...

Եւ բանտերէն ելածները նոյն սաստկութեամբ պիտի վերսկսին պայքարը իրենց հալածիչներուն դէմ, անոնց գլխուն տեղալով քրէական պատժագիրքէն քաղած ամէնէն հատընտիր բառերը։

Կեդր. Կոմիտէն այս աւետիսը կուտայ արդէն իր նոր դեկրետով, հրամանագրելով կուսակցութեան տեղական բոլոր կազմակերպութիւններուն.

«Պաշտօնանկ ընել եւ պատժել այն բոլոր վարիչները, որոնք առանց քննարկումի շարքերէն վտարած են կուսակցական ընկերները, պաշտօնազրկել եւ պատժել նաեւ այն բոլոր անձինք, որոնք զրպարտած են կուսակցութեան անմեղ անդամները»։

Այնքան շատ են «զրպարտիչները» եւ այնքան բազմապիսի— անշուշտ նաեւ անոնց թիւը որ հազարներու եւ տասնեակ հազարներու կը հասնի— որ «Պրաւդա» իր Յունուար 17ի թիւին մէջ արդէն սկսած է դասակարգել զանոնք։ Այս «զրպարտիչները», իբրեւ թէ կատարած ըլլալու համար «իւրաքանչիւր ազնիւ քաղաքացիի պարտականութիւնները» եւ «աչքի ցած ըլլալու համար ներքին գործոց նախարարութեան» (կարդա՛ Ջեկայի), լրտեսութեամբ կը զբաղին՝ ձգտելով «հարուած հասցնել խորհրդային պետութեան»։

«Ժողովուրդի թշնամիներ» հռչակելով այս «ազնիւ քաղաքացիները», «Պրաւդա» զանոնք կը խմբէ երեք գլուխներու տակ.

Ա.— Զրպարտիչներ, որոնք «մութ մարդիկ են, յանցաւոր անցեալով եւ ներկայով»։ Անոնք «ժողովրդական զրպարտութիւններով կը զբաղին», ջանալով, այս ձեւով, «Ջեկայի ուշադրութիւնը վրիպեցնել իրենց մութ գործերէն »։

Բ.— Աթոռապաշտներ, որոնք «արթնամտութիւն կը ծախեն Ջեկայի առջեւ, որովհետեւ այս ձեւով գրամագլուխ կը դիզեն»։ Անոնք «ամէնայն ջանասիրութեամբ աղտոտ հարցեր կը քրքրեն, մինչեւ իսկ 12ամեայ անցեալով կը ոզնեն, կ'ահաբեկեն իրենց շրջապատը»... անձնական հաշիւներ կարգադրելով։

Գ.— «Իրենց կաշին փրկողներ, վախկոտներ եւ պիւրոկրատներ», որոնք մշտապէս սուտ լուրեր կը հայթայթեն Ջեկային, մէկ նպատակ միայն հետապնդելով,— «իրենց անձը փրկել, թո՛ղ թէ ազնիւ աշխատաւորները մեռնելու գնով»։

Համայնավար կուսակցութեան կեդր. օրգանը Ջեկայի լուրջ ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ այս «զրպարտիչներու» վրայ, զանոնք հռչակելով «իսկական վնասարարներ, թշնամիներ եւ խորհրդային իշխանութեան հոգիով տարողներ»։

Երէկ, երբ հազարաւոր մարդիկ կը հնձուէին— պետութեան եւ կուսակցութեան ամէնէն կարկառուն դէմքերը— խորհրդային մամուլը միաձայնութեամբ այս մե՛ծ ու փրկարա՛ր գործը կը վերագրէր անոր՝ իր ամենատե՛ս, ամենագէ՛տ եւ ամենակարո՛ղ առաջնորդին.

— «Մեծ Ստալինի արթուն աչքերը միշտ ու անընդհատ հետեւում էին մեր ժողովուրդի վերածնութեանը...»։

.. «Մեծ առաջնորդի պողպատէ ձեռքն անդուլ ղեկավարում էր մեր երկիրը...»։

— «Մեր մեծ առաջնորդը, ընկեր Ստալին, իր խորաթափանց հայեացքով բացեց բոլոր խայտառակութիւնները ..»։

— «Օգնութեան հասաւ մեզ մեր սիրելի մեծ առաջնորդի խորաթափանց, անվրէպ միտքը, որ շատ շուտ տեսաւ գոյութիւն ունեցող նեխուածը...»։

«Խորաթափանց»ի այդքան «շուտ տեսնելուն» հետեւանքով՝ վերէն վար ապականած էր ամբողջ երկիր մը՝ անոր բոլոր հաստատութիւնները յանձնելով լրտեսներու, դաւաճաններու, գողերու եւ սրիկաներու ձեռքը...

Եւ որպէսզի «մշտարթունն» ու «ամբաստանը» խուսափած ըլլայ նորանոր ոտնձգերէ, այս անգամ «մաքրագործման» գործը ուղղակի ինք առաւ իր ձեռքը, ամէն տեղ գործի լծելով իր հաւատարիմ ազատաւորները, ամենայնի Միկոյեանները..

Արդի՞ւնքը...

Հրամանագրելով վերաքննութեան առնել հազարաւորներու եւ տասնեակ հազարաւորներու դատերը, Կեդրոնական Կոմիտէի պլենումը (լիակատար նիստ) կը յայտարարէ.

«Սխալներու սրբագրման ճանապարհ կը բացուի մեր առջեւ, սխալներ, որ տեղի ունեցած են, հակառակ մեծ ուսուցչի, ժողովուրդներու բարեկամ մեծ Սթալինի ցուցմունքներու...»։

Ուրեմն նաեւ այս անգամ անհամար ոճիրներ գործուած են Մեծ Ոճրագործի կամքին հակառակ...

Այս անգամ, սակայն, այն տարբերութեամբ, որ Սթալինի կամքին հակառակ գործած է... ի՛նքը Սթալինը։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակ եւ մելանով։

ԵՐԳԻ ԺԱՄ Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ ՀԵՏ

Ալեբախտ է Փարիզը։ Ալեբախտ՝ իր յեղյեղուկ միջավայրով ու մտահոգ անձնական առօրեաներով, ուր անգործը աշխատանք ճարելու իր ճիգերուն մէջ յոգնած, կարծես հրաշք մը կը սպասէ։ Իսկ գործ ունեցողն ալ արդէն դարձած կենդանի մեքենայ մը, ոչ միայն տէրը չէ իր կամքին, այլ եւ յաճախ տէրը չէ նաեւ իր խիղճմտանքին։

Այսպէս է Փարիզը։ Ան կը խլացնէ, կը խժռեցնէ, մինչեւ անգամ կ'անզգայացնէ այն դասակարգը որու ձեռքով կառուցուած է իր երկնաքեր աշտարակներէն մինչեւ իր ստորերկրեայ մեթրօներն ու կամարները....

Քանի՛ տաղանդներ հալեցան, մոռցուեցան այս համայնակուլ միջավայրին մէջ, եւ ահա վերջինը, Արմենակ Շահմուրատեան, քաշուած իր պատեանին մէջ...

Տարօն Տուրուբերանի Ամերիկայի մեր Միութեան կեդր. վարչութեան յանձնարարութեամբ, փետրուար 6ի կիրակին հայրենակից Ստեփան Ալեքսանեանի հետ այցելեցինք հայ երգի վարպետին։ Դուռէն հազիւ ներս մտած, իր շատ համակրելի տիկինը (Ֆրանսուհի) մեզ կ'առաջնորդէ իր մօտ։ Նուրբ հագուած ու լուրջ երեւոյթով նստած աթոռի մը վրայ, աչքը յառած է դէպի դուռը, Շահմուրատեան մէկու մը սպասելու երեւոյթն ունի։

Անմիջապէս ոտքի կ'ելլէ, կ'ողջագուրուինք, ու յանկարծ մեծ կ'ըլլայ զարմանքս, երբ երգիչը կ'ուզէ արտասանել մեր անունները, բայց լեզուն կը վրիպի ...

Կը փորձենք օգնել.— Լեւոն, Ստեփան։ Մինչ ինք մեծ ճիգով կ'ուզէ հասկցնել թէ կը ճանչնայ մեզ. բայց փոխանակ մեր անունները կրկնելու, կը թոթովէ.— Հը... Հը... Հմայեակ։ Անմիջապէս կը հասկնամ որ խօսքը հօրեղբօրս՝ Խաչիկ Թադէոսեանի մասին է, ուրիշ անունով Հմայեակ, որ եղած է Շահմուրատեանի դասընկերը Տարօնի Ս. Կարապետի վանքին մէջ։

— Այո, կ'ըսեմ, Հմայեակը ողջ է եւ իր եղբօր՝ Հլղաթի հետ կ'ապրի Հայաստան։

Երեսը կը ստանայ զուարթ արտայայտութիւն մը եւ յոգնած լեզուի ու ձեռքերու շարժումով կը հաստատէ թէ հասկցած ենք իր միտքը։ Խօսակցութեան ներկայ են նաեւ իր մէկ հատիկ աղջիկը, Եվլին եւ ամուսինը, Կապրիէլ, Ֆրանսացի շատ ազնուաբարոյ երիտասարդ մը։

Վերջինս յանկարծ մտաւ քովի սենեակը, եւ բերաւ ֆոնոն Շահմուրատեանի հետեւեալ փլաքներով,— «Անտունի», «Բամ Փորոտան», «Ալբօր տատրակ», «Կռունկ», «Քրիստոս պատարագեալ», «Սուրբ, Սուրբ» եւայլն։ Մեքենան կը սկսի երգել եւ Շահմուրատեան աչքերը գոցելով կը հետեւի իր ձայնի եւեւէջներուն եւ ամբողջ զգացումով ու աջ ձեռքի թեթեւ շարժումներով կը վերյիշէ իր փառքի օրերը։

Կապրիէլ կը խոյանայ հիացումի արտայայտութեամբ։ Եվլին հօրը վզին փաթթուած՝ խօսքը ինծի ուղղելով կ'ըսէ թէ հօրմէն մէկ դանդաղ ունի, որ ժամանակին իրեն հայերէն գրել կարդալ չէ սորվեցուցած, իսկ ... ը, Ստեփան եւ ես՝ զարմացած ... խօսք կը վայելենք Կոմիտասի յաւերժացուցած ու Շահմուրատեանի ... երգն ու դաշնակը ... կարօտով ... եւ Շահմուրատեանը ... ընդոստ ... սոյն ... դիտելու եւ այդ աստուածային ... դուռը ապրելու համար։

Ծիլկը կ'ըսէ.— Ամէնէն ... որ ըլ սիրտս ... օտարոտ հայ մը չէ։

Կ. Կապրիէլ, բոլորովին ... գտնելով իր պաշտպանը, կը ... ստախօսէ։

—Արտասոց կը խոստովանի որ ... Սահմանին ... աւելի պիտի պաշտէ զինք ... Տէրը ... ամբողջ ... ու որ ամբողջ ... Շահմուրատեանի ... ապաւորութիւն ձգած է իր վրայ։

Եվլին խօսքը անոր ուղղելով կը ... թէ կը սիրէ բոլոր հայերը, բայց ... աւրուածքն ալ հոն հասակ նետած, որովհետեւ ուրանալով իր հօրենական բոլոր սրբութիւնները, Ֆրանսացիներէն աւելի Ֆրանսացի է դարձած. Շահմուրատեան նեղուելով կը պատասխանէ ... որ լաւ. բայց աղջիկը կ'ըսէ.

— Ջէ՛, Հայրի՛կ, ես կ'ուզեմ ... հայերէն ....

Վերջապէս ֆոնոն սպառեց Շահմուրատեանի փլաքները, եւ կարծես ... սիրելի երգիչը մէկէն փոխուեցաւ, ... իր արտայայտութիւնները աւելի ... կենալի դարձան։ Սկսաւ բացատրել ... կինն ու զաւակը շատ լաւ կը ... զինք, բայց հայրենիքի եւ հայրենակիցներու կարօտը կը զգայ։ Եւ ... նալ իր նայուածքը դէպի անորոշը ... խորանայ.— «Տարօնը, Մուշը, Մուշ, Գերման, Գերմանացիներ ... մարդ չկայ»։

— Շահմուրատեան, Թուրքե՞րը կ'ուզես ։

— Թուր—քեր, հա, բայց Գերմանացիք...

Եւ դարձեալ լռութիւն։ Իր ձեռքերու շարժումով կը հասկցնէ թէ ... աշխարհակալութեան ... մեզ տեղահան ընել եւ ջարդել տալ Թուրքի ձեռքով, «ալ մարդ չկայ Տարօնը»...

— Հայրենակից, կ'ըսեմ, Ամերիկայի մեր Կեդրոնը որոշած է տօնել ... յոբելեանդ, եկանք ձեզի հաղորդելու։

— Աղէկ, ինչ կ'ուզէք ըրէք, ես ... երգեր, դուն երգէ (մինչ ձեռքը ... օգնութեամբ)։

Կը փափաքի որ անմիջապէս մեր ... ան երգենք։ Կը սկսինք ու չերգած ... վերջացնենք։ Արդէն իսկ սահած ... երկուքուկէս ժամ, երբ կրկին ողջագուրուելով բաժնուեցանք աւելի ... հոն հանդիպելու խոստումով։

Վերջացնելէ առաջ, կ'ուզէի հաղորդել թէ Ամերիկայի Տարօնցիներու Գաղթ. ժողովը որոշած է այս ... տօնել վաստակաւոր երգիչին յոբելեանը։ Փարիզի մեր Միութիւնն ալ ... գործէ այդ ուղղութեամբ։ Փափաքելի է որ անմիջապէս աշխատանքի լծուին Ֆրանսայի բոլոր մեր մասնաճիւղերը։ Յոյս ունինք թէ այդ առթիւ ... բոլոր արուեստագէտները պիտի ... մասնակցին։ Անշուշտ հայ աշխատաւորները եւ ունեւորներն ալ իրենց տուրքը ... տի չմոռնան։ Այս առթիւ յանուն Տարօն-Տուրուբերանի կեդր. վարչութեան կը ստանձնենք նախաձեռնութիւնը արձանագրելու նուէրներ, որոնք պիտի ծանուցուին մամուլի միջոցաւ։ Հասցէ.— Լ. Տ. 52. Rue Courbet, Bagneux (Seine):

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷՐ ՄԵՐ ԲՈՑՆԸ

ՀԻՍԻՍԱՑԳ

Տա՛նկ, տա՛նկ, տա՛նկ։ Մեր զոյգ թեւերով դուռը բախելու ի՛նչ հարկ կայ, գիւղ-գեղական իրարու դուռ կը բանան ինչպէս բոները մայրերէն հոսող ջուրերու առջեւ ու սովորութիւն չկայ իրարու դուռ զարնել։

— Օտար է եկողը, ներս քաշուեցէք, գայլի հոտ կուգայ, կ'ըսէ հայրս ու մայրս մէկ կողմ հրելով ինք կ'արտօրայ վար իջնել ։

— Հրամեցէք, էֆէնտի, հրամեցէք։

Տունը կը վերածուի լուռ գերեզմանի մը, այսպէս ալ անակնկալ։ Հակառակ անուշաբոյր կերակուրներուն, խնկահոտ բոպիկներուն, հիւրանոցին Թուրքի գարշելի հոտ կուգայ ։ Մինչեւ ճաշի աւարտը ոչ մէկ անակնկալ, երբ հայրս վիրաւոր արծուի մը պէս թեւերը կիսաբաց մօտս կը վազէ ․

— Կնի՛կ, գէշ միտքը փոխեց, ներս ...

Մայրս ներսը կը զգեստաւորուէր, հագած է ճիշդ քրմուհիի մը պէս, երեք քղանցքով, ոսկեթել մետաքսէ զգեստին վրայ կը կրէ կարճ, տաւէ ոսկեթել բանուած սալթա (Միստերի գերձակները մէկ տարիէն հազիւ կրցած են լմնցնել) ու անոր տակ ծիրանեգոյն շալը մէջքին կապած, ոսկի ու արծաթ շղթաներով վիզէն մինչեւ գօտին զարդարուած, գլուխը նախ սեւ լաչակ մը՝ վրան պսակ, պսակ ծաղիկներով ծածկոց մը մինչեւ աչքերը կապած, ոսկեճ ափսէն հօրեղբայրներուս ձեռքը, ինք առջեւէն ներս կը մտնէ ճիշդ այն միջոցին երբ ներսը «Մեր պատուական աղա հիւրը» խուզարկութեան սկսած է, ձեռքը, եղբօրս պատէն կախուած վեհարկուին գրպանը, յոյն քոտակհասար մը պէս։

Մայրս, իր երկու տղաքը քովին՝ դուռը կը բանայ ու ...

ձակ նայուածքով սեմին վրայ կանգ կ'առնէ ։

Միւլազըմը արձան կը կարի ու իր հետեւորդները անբանացած ու ճըպռած աչքերով կը դիտեն այս «երեւոյթը»։

— Նէ Օսմանլը գարը ոզը, այդպա գըզ սանա՛, հայվան ու արծաթ-գունդ մորթակը կը շուկցնէ դրան քով նստող «աղջէրին» մը գլխուն ։

— Աս ի՛նչ պատիւ է, էֆէնտի խաթուն։

Մայրս նշան կ'ընէ որ սուրճերը հրամցուին ու փոթորիկը կծկուելով, կարկամելով կ'ամփոփուի սուրճի գաւաթին սեւ մրուրին մէջ։

Մեր գիւղը ծանօթ է իր «հիւրերուն»։ Մեր մայրերը շատ անգամ ծնծի տակ անոնց կերցուցեր են լուծողական ... պէս «կակղնոց կ'ուտեն» անուշով սոպապուրներ...

Իրիկուան դէմ, անակնկալ կերպով գիւղին մէջ Թուրքի հոտն իսկ չի մընար։ Ինչպէս եկան անանկ ալ մեկնեցան ձեռնունայն, խոստում տալով որ «խաթունները» իրենց պիտի երթան քաղաք՝ յանձնուելու։ Անոնք յետագային ամիսներով բանտերուն մէջ գալեցին իրենց իրաւունքը. մինչեւ որ շատ մը քաջեր պարպուեցան։

Մեր գիւղին վրայ մեծ համարում կար, գիտէին որ ոեւէ հակառակորդ անպատիժ չէր մնար. օտար գիւղերու հայ պզտիկ նոյնիսկ մեր խաղերուն ակնածանքով կը մասնակցէին։

Ջուռ (բերդախոզ, Հարաստանի Քար) խաղացած ատեն կեդրոնի պաշտպանութիւնը օտարի չէինք տար։ Այս խաղը շատ կը սիրէինք մենք։ Կը խաղայինք բաց, ընդարձակ մարգագետիններու վրայ, ընդդիմադիր երկու տասնոր խումբերով։ Բերդին տեղը քարակոյտով մը որոշէինք վերջ, շատ անգամ պզտիկ գլոց մը կը տնկէինք, հարսնուկի պէս կարմիր գլոց մը։ Կողմերուն մէջ ամենայանդուգն տղան գլոչակիր-բերդապահ կ'ըլլար եւ մենք առաջին վայրկեանէն իսկ կը բարձրացնէինք հակառակորդ կողմին վրայ մեր պաշարելէն առաջ ։ «Թշնամի»ները մոլեգնօրէն մեր բերդին վրայ կը խուժէին ու մենք գերիներ կը բռնէինք անոնցմէ դուրս դըրուածները կը պահէինք մեր «զնդանին» մէջ։ Վայ այն տղուն որ բերդը թշնամիին կը յանձնէր։ Այս խաղին մէջ, երբ բերդը կոտորածաբերմը պէս փոխն ի փոխ կ'անցնէր մէկ կամ միւս կողմին ձեռքը, բերդը կորսնցնող տըղան այլեւս ուրիշ տեղ ալ առաջնորդ չէր կրնար ըլլալ մեզի. ընդհակառակն լաւ պաշտպանող բերդապահ մը եթէ լռող ալ չգիտնար, մենք անոր խօսքէն կ'երթայինք պէտք հոսանքն ի վար, ուրիշ տան։

Մեր գիւղի մեծերուն մէջ Ջուռ խաղացող շատ կար. բայց բոլորն ալ բերդապահ ըլլալ կ'ուզէին եւ իրենց խաղը անհամ էր, որովհետեւ բերդը մէկ վայրկեան չէին կրնար պահել։

Մեր գիւղը Բերդապահ չունէր... ատոր համար Թուրքերը գացին եւ անոնց ետեւէն Քուրտերը լեցուեցան մեր տանիքները։ Հայրս ամբողջ վար տարաւ տանիքէն, ու ինք մնաց վերը անոնց հետ։ Մենք խուարէն ոգեւորելով փախանք քարայրները, ... նելով ինչ որ կրնայինք։ Եկողները մեզի «բարեկամ աչիրէթներ» չէին, անոնք օրեր առաջ յուսահատ մեկներ էին մեր գիւղէն, որովհետեւ չէին կրցած համոզել մեր հայրերը որ լեռ բարձրանան։

— Ձեզ պիտի ջարդեն, ձեր ունեցածը ձեզի համար չէ։

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱՄԱՆԻ

(4) (Մնացեալը յաջորդով)

ՄԻՍԱՂ

ԹՈՒԱԲԱՆԱԳԷՏԸ

Վ.— Եթէ վեց խնձոր ունենաս ... զայն հաւասարապէս բաժնել ... պզտիկ եղբօրդ հետ միասին, ... հատ պիտի տաս ։

Ա.— Մէկ հատ ։

Վ.— Ուրեմն հաշուել չես գիտեր ...

Ա.— Այո՛, պարոն, գիտեմ հաշուել, բայց եղբայրս է որ չի գիտեր ... կ'ըսեմ հաւասար, անիկա կը հաւատայ ։

X

ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆ .— Փոքրիկ Պետրոս պատժուած էր դպրոցին մէջ ... մելան թափելուն համար։

Հայրը որ երեսփոխան էր, ... օրը տուն կը մտնէ ըսելով.

Հ.— Դահլիճը տապալեցինք (Ֆրանսերէն՝ ռանվէրսէ, շրջել)։

Պետրոս.— Գիտես մայրիկ, ես ալ ռանվէրսէ ըրի ..., հայրիկն ալ ռանվէրսէ ըրաւ դահլիճն ու ... մար։

ՊԸՏԿԵՐ ՄԸ

1936 Նոյեմբեր 11ին, զինադադարի տօնին, բուռն փափաք մը ունեցայ միանալու օրուան Թափօրին։ Պէտք էր որ քառորդ ժամէ աւելի քալէի, որպէսզի հասնէի հաւաքոյթին վայրը։ Արդէն ժողովուրդը հաւաքուեր էր քաղաքին դպրոցին առջեւ եւ այս- բարաչէն դպրոցին առջեւ եւ պատրաստ կը սպասէին հրամանի, յառաջ շարժելու համար։

Դպրոցականներէն երեք ժամէր Թափօրը պիտի քալէին իրենց ետեւէն։ Տղոց մէջտեղը կեցողին ձեռքը կը բարձրացնէր Ֆրանսական դրօշը, իր եռագոյն գոյներով։ Այնքան ... էր ան որ մարդ ակամայ նա- ... կը զգար, իսկ իր կողքին կեցող ... ները բռնած էին մէկ մէկ խոլոր ... տօնէ պսակներ որոնք կազմուած է ... ռազմական Թարմ ծաղիկներէ։

Վերջապէս երեք տղաքը սկսան քալել, փառաւոր ըլլալով որ ամբողջ աշա- կերտութիւնը, իրենց պիտի հետեւին դպրոցականները եւ մեծ բազմու- թիւն մը Թաւական քալէլէ վերջ, մը- ... գերեզմանատունն եւ կանգ առին ... յիշատակարանին առջեւ գոր տե- ղական կառավարութիւնը կառուցած ... մեծ պատերազմի նահատակներուն համար։

Մենք եւս ներս մտանք գերեզմանա- տունէն ու բոլորուեցանք յիշատակա- րանին շուրջ։ Ես կը գտնուէի կեդրոնի ... մէջ։ Թորապէս յուզուած, ... պատին տակ եւ սպասեցի որ ... արարողութիւնը վերջանայ։ Սակայն ... սկսաւ ու վերջացաւ, լուռ ... մնացի։ Միայն տեսայ որ ժողո- վուրդը դուրս կ'ելլէ գերեզմանատու- նէն։

Բոլո կեցած էին մը իր հրաշալի գեղեցկութեամբը ուշադրութիւնս գը- րաւած էր։ Շատ գեղուհիներ տեսած էի Ֆրանսուհիներու մէջ, բայց այս միւս ուրիշ բան էր։ Իր սլացիկ հա- սակը մարմնի կանոնաւոր կազմը աւ- ... հիացում կը պատճառէին դիտող ներուն եւ ես տեսայ որ լատեր հե- տաքրքրութեամբ կը նայէին այդ սե- ւեր հագած կնոջ։ Զիս գրաւողը մի- այն իր սեւ աչքերն էին եւ երկար սեւ թարթիչները, որոնցմէ առատ ար- ցունք կը հոսէր։ Տաքը քայլի չափ ... էի իրմէ եւ մեր միջեւ ոչ ոք կար։ Աւելի հետաքրքրուելով վարանո- ... մօտեցայ իրեն, եւ իմ Թերխաչ Ֆրանսերէնովս հարցուցի․

— Ինչո՞ւ կուլաք, Տիկին։

Ան զարմանքով դարձաւ ինծի եւ ը- սաւ․

— «Ինչու կուլա՞մ, կա՞յ Ֆրանսա- ... ընտանիք մը որ չարտասուէ այս - ... Միթէ ո՞վ չէ ունեցած կորուստ ...։

— Թերեւս կորմնցուցած էք ձեր ա- մուսինը։

— Ոչ։

— Ձեր հա՞յրը։

— Ոչ, ես զոհ տուի իմ մէկ հատիկ ... եղբայրս, որուն աչքը կը գը- ... ամէն բան։ Մայրս չէմ ... հայրս կը յիշեմ աղօտ կեր- ... եղբայրս մեծցուց զիս Թեւերուն ... առանց ինծի իր օրը խաւար ... իսկ ես չէի կրնար քնանալ մինչեւ ... չհսկէր անկողնիս վերեւ։

— Անգութ պատերազմը բաժնեց ... իրարմէ։

— Ըսէք, խնդրեմ, անգութ թշնա- ... քանի որ մարդիկ այնքան չար

ին…

— Երկար տարիներ են անցեր ու դուք տակաւին Թարմ կը պահէք ձեր եղբօր յիշատակը, մեղք են ձեր գեղե- ցիկ աչքերուն։

— Երբեք, երբեք, չեմ կրնար մէկ վայրկեան իսկ մոռնալ։ Ահա զաւա- կըս, նախ իր անունը կը կրէ, եւ երկ- րորդ՝ ամէն գիշեր ծնրադիր, կ'աղօ- թէ իր նկարին առջեւ ու իմ սորվեցու- ցած քանի մը նախադասութիւններս կը կրկնէ։

Սիրելի մօրեղբայրս, երբ ես մեծնամ
Քեզի պէս քաջ զինուոր մը պիտի ըլ-
լամ
Հայրենիքիս համար եւ յետոյ
Պիտի աշխատիմ
Շատ մը մօրեղբայրներու վրէժը լու-
ծել։

Երբ լսեցի մանկան բերնէն Թոած այս խօսքերը, արցունքը աչքերուս՝ ծնեցայ ու համբուրեցի իր տղան եւ ձեռքս երկարելով, ըսի․— «Ցաւ- ... ութիւն, տիկին, կը յուսամ թէ տա- րի մը վերջը նոյն տեղը կը տեսնենք իրարու»։ Շատ պէտք ունէի առանձնու- թեան ու մինչեւ որ քառորդ ժամուան ճամբաս լմնցաւ, շատ շատ մտածեցի իմ հայ քոյրերուս մասին։ Արդեօք ա- նոնք ալ կը սորվեցնե՞ն իրենց զաւակ- ներուն ինչ որ սորվեցուցեր է հայրենասէր Ֆրանսուհին Մենք պէտք չունի՞նք աւելի զօրաւոր հայ- րենասիրական հրերու, որպէսզի վճար մը մօրեղբայրներու վրէժը » ապրի մեր զալիք սերունդին սրտին մէջ։

Դժբախտաբար, երբ բոլորովին կը նայիմ,անտարբերութիւնը կը տեսնեմ շատ մը քոյրերու դէմքին վրայ, մինչ հայ եղբայրը մեռաւ իրենց պատիւին համար։

ԼԱԼԱ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ, 5 փետրուար (Ցառաջ) — Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէն կազմակեր- պած էր բանախօսութիւն մը 4 փետր- ուարաթ երեկոյ, Գ. Թազաքեանցանի սրահին մէջ։ Հակառակ ուրբաթ օր ըլլալուն, երկսեռ բազմութիւն մը լեցուած էր սրահը, լսելու համար մեր երիտասարդ բանախօսը՝ ընկ. Ի- խանեան։

Բանախօսութեան նիւթն էր, — « Թուրքիա իր հոգեբով ու փորձե- րովը»։ Թուրքիա օրէ օր կը հետեւի մեր շարժումներուն, քայլերուն, գործերուն, պէտք է որ մենք ալ նոյն ուշադրութեամբ սերտենք ինչ որ տեղի կ'ունենայ Թուրքիոյ մէջ։

Նախագահ ընկեր Ա. Հաբէլեանի բացման խօսքէն եւ կարգ մը արտա- սանութիւններէ վերջ խօսքը տրուե- ցաւ ընկեր Վ. Իշխանեանի։ Բանախօ- սը նախ արագ պատմականը ըրաւ քե- մալական Թուրքիոյ վերակազմու- թեան։ Բնորոշեց, աշխարհագրական ամրացումէն վերջ, անոր ձեռք բերած քաղաքական չափազանց նպաստաւոր դիրքը, Թուելով անոր յաջողութիւն- ները։ Միեւնոյն առեն յիշեց ամէն մէկ յաջողութեան կապուած քաղա- քական պայմանները, որոնք կը նը- պաստէին ենկիւրիի ձգտումներուն իրականացման։ Կանգ առաւ քեմալա- կան Թուրքիոյ կնքած դաշինքներու եւ ուխտերուն վրայ ու ճշդեց թէ ա- նոնց ամէն մէկը ինչ կը պարգեւէր Թուրքիոյ։Ցեառայ անդրադարձաւ ներ- կայ քաղաքական պայմաններուն, մասնաւորեց այն մեծ փոփոխումը զոր կրած է միջազգային կեանքը ու բա- ցատրեց այդ փոփոխման մէջ Թուր- քիոյ յենարաններուն յաջորդական խախտումը, միշտ ներկայացնելով դէպքեր ու փաստեր։

Ի վերջոյ եզրակացուց թէ Քեմալի երկիրը եւս նման օսմանեան կայսրու- թեան, անկարող պիտի ըլլայ գերծ մնալ երկու հակադիր մեծ ուժերու բախումէն, ինչ որ արդէն իսկ սկսած է պայքարի գետինը երկարել մինչեւ Թրքական հողերը։

Այս կուռ բանախօսութիւնը որ տե- ւեց աւելի քան մէկ ժամ, շատ լաւ տպաւորութիւն Թողուց ներկաներուն վրայ։ Մ. Տէր Պետրոսեան

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ՄԵՐ ԾԱՂԿՈՑԻՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

ԿՈՒՍԷՆՎԻԼ, (Ցառաջ) — Մեր ծաղկոցն ալ ունեցաւ իր հանդէսը, 16 յունուարին, զաւակ ունեցող թէ ոչ ե- կած էին տեսնելու եւ լսելու պզտիկ- ներուն արտասանութիւնը եւ երգերը։

Վարագոյրը բացուեցաւ եւ 18 աշա- կերտ եւ աշակերտուհիներ բեմին վը- րայ երգեցին «Մենք երաժիշտներ ենք»։

Օրուան նախագահուհին, Տիկին Ա. Ցակոբեան հանդէսը բանալով բեմ հը- րաւիրեց միութեան նախագահուհին, տիկին Հ.Պիւլպուլեանը,որ երկու խօս- քով բացատրեց հայերէնի ուսուցման անհրաժեշտութիւնը եւ կոչ ուղղեց բոլոր տիկիններուն որ ուժ տան միու- թեան։ Եղան երգեր, արտասանու- թիւններ եւ երկու ներկայացումներ, մաքուր հայերէնով։

Հազիւ երկու ամիս կայ որ դպրոցը բացուած է։ Ընդամէնը 28 ժամ դաս առած են եւ քիչ շատ կարդալ գրել սորվելէ վերջ, յստակ հայերէնով ալ երգեցին եւ արտասանեցին, շնորհիւ Օր. Ա. Ներսէսեանի որ ջանք չէր խը- նայած հանդէսին յաջողութեան հա- մար։ Քանի մը Թրքախօս ընտանիքներ իրենց զաւակներուն հայերէն երգելը եւ արտասանելը լսելով, խորապէս յուզուած էին։

Ներկայացուեցաւ կաղանդ Պապան որ խաղալիքներ բաժնեց բոլորին։

Հանդէսէն ամիս մը առաջ միութիւ- նը հրապարակ հանած էր վիճակախա- ղի տոմսակներ։ Վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ նոյն օրը եւ հանդիսա- կանները մեկնեցան գոհ եւ ուրախ, մաղթելով աւելի մեծ յաջողութիւն- ներ։ Վիճակախաղէն շահեցան հետեւեալ թիւերը․— 59, 273, 389, 312, 192, 57, 85, 209, 486, 97, 55, 444, 390, 78, 187, 88, 255, 157, 211, 109, 462, 376, 468, 60, 251, 23, 162, 340, 180, 452, 234, 151, 328, 20, 175, 170, 54 52, 35, 318։

Արշաւ

ՍԻՍԱՂ

ԴԱՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ — Բերականու- թեան դասի ժամանակ՝ ուսուցիչը կը բացատրէր կէտը, ստորակէտը, եւն․։ Ուսուցիչը հարցում կ'ուղղէ Ցակո- բին։

— Ի՞նչ կը դնեն գիծին ծայրը։

— Կէտ ձուկը, պարոն։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ — Հայ մշակոյթին նը- ուիրուած երիտասարդաց չորս միու- թիւններ, օգտուելով երաժշտագէտ Գ. Արա Պարթեւեանի ներկայութե- նէն՝ կը խնդրեն մէկ մէկ դասախօ- սութիւն։ Գ. Պարթեւեան համերգի պատրաստութեամբ զբաղած ըլլալով՝ կը խոստանայ միայն մէկ դասախօ- սութիւն չորս միութեան անունով։

Փետրուար 5ին շաբաթ երեկոյ «Գը- րասէրի Շափիթբոյի Ներքնասրահը լի- ցուն էր գեղարուեստասէրներու կոկիկ բազմութեամբ, դասախօսութեան նիւթն էր՝ «Արուեստներու ծագումը եւ անոր կապը երաժշտութեան հետ»։

Դասախօսը գլխաւորաբար խօսելով ճարտարապետութեան, նկարչու- թեան եւ գրականութեան վրայ, բա- ցատրեց երաժշտութեան կապը վե- րոյիշեալ արուեստներուն հետ։ Երի- տասարդ երաժշտագէտը կարճ ձեռ- քին, գրատախտակին առջեւ, պարզ ու դիւրահասկնալի լեզուով խօսեցաւ երկու ժամ, մերթ ընդ մերթ օգնու- թեան կոչելով դաշնակը, աւելի Թա- փանցելի ընելու համար իր բացատ- րութիւնները։

*** Փետրուար ամիսը կոչուած է հայ երգի ու երաժշտութեան ամիս, մասնաւորապէս Մարսէյլահայ գաղու- թին համար։

Փետրուար 6ին Սալ Փրաթի մէջ նուագեց դաշնակահարուհի Օր. Ճիւ- ճեան, նուագախումբի ընկերակցու- թեամբ։

Փետրուար 13ին կիրակի, նոյն սը- րահին մէջ տեղի կ'ունենայ Հայ Երա- ժշտական Միութեան համերգը, ղե- կավարութեամբ Գ. Ա. Պարթեւեանի։

Փետրուար 20ին կրկին նոյն սրահին մէջ պիտի նուագէ դաշնակահարու- հի Օր. Լիտի Տէմիրճեան։

Ուրեմն Մարսէյլիոյ գաղութը գե- ղարուեստական վայելքի ամիս մը կ'ապրի շնորհիւ Հայ Երաժշտ. Մի- ութեան որ ծնունդ առաւ Կոմիտաս վարդապետի յոբելեանին առիթով, ապրեցաւ ութ տարի, սիրցուց հայ երգը նորահաս սերունդին, օգնեց հայ երաժշտութեան ծանօթացումին՝ հը- րատարակելով վարդապետին տասն- եւ հինգ անտիպ երգերը եւ աւելին՝ հայ երաժշտութիւնը ճանչցուց օ- տար արուեստագէտներուն, ըսել տա- լով. «Հայը մեծ ազգ մըն է, երգ ու երաժշտութիւն ունի»։

Եւ այս պիտի գայ հաստատելու յա- ռաջիկայ համերգին՝ ոչ միայն Մար- սէյլիոյ, այլեւ աւելի հեռուներէն Կար- սանի, Լաւսիոթայի, Թուլոնի գե- ղարուեստասէր ու հայրենասէր հա- յութիւնը։

Փափաքելի էր որ Հ. Ե. Միութիւնը տարեկան քանի մը համերգներու խանդավառութիւնը բաւարար չհա- մարելով, միջոցներ ստեղծէր նախ երաժշտական տեւական դասընթացք մը հիմնելու Մարսէյլիոյ նման հոծ գաղութի մը մէջ, իբրեւ պատուար այլասերման վտանգին դէմ։

Ռեբեկա Միլտոնեան

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ « ՅԱՌԱՋ »Ը

ՈՒԹ ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐՈՒՆ «ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ» ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ (1937 ԴԵԿՏ. 25—28)

ԽՄԲ.— Այս Թիւէն վերջը, տեղի կ'ունենայ կարգ մը վկաներու հարցաքննութիւնը, իսկ դեկտեմբեր 27ին բնդհ. դատախազ Ցարութիւնեան երկար ճառ մը կը խօսի, կրկնելով արդէն ծանօթ ցնդաբանութիւնները։ Այնուհետեւ վերջին խօսքը կը տրուի ամբաստանեալներուն։

Այդ մասն ալ կ'արտատպենք «Խ. Հայաստան»էն (29 դեկտ.)․—

Իրենց վերջին խօսքի մէջ մեղադր- եալները, բացառութեամբ մեղադր- եալ Շահնազարեանից, որ իրեն տըր- ուած ձայնն օգտագործեց նորից փոր- ձելով մեղմացնել իր կատարած յան- ցագործութիւնների ծանրութիւնը, լիովին իրենց յանցաւոր ճանաչեցին ներկայացուած բոլոր մեղադրանք- ների մէջ եւ դատարանից խնդրեցին խնայել իրենց կեանքը, խոստանալով յետագայ աշխատանքով քաւել ժողո- վրդի հանդէպ իրենց կատարած յան- ցագործութիւնների հսկայական մեղ- քերը։

Մեղադրեալ Մաղաթով ասաց․

— Մեր մեղքը այն աստիճան ծանր է ու յանցագործ, որ ես բառեր չեմ գտնում ներում խնդրելու համար։ Ես միայն խնդրում եմ դատարանից հաշ- ւի առնել այն, որ ես դեռ ընդունակ եմ աշխատելու եւ եթէ դատարանը կը խնայի իմ կեանքը, ապա ես կը կա- րողանամ Թերեւս օգտակար լինել խորհրդային պետութեանը։

Մեղադրեալ Թալանթարեան ասաց․

— Այս դատավարութիւնը ցոյց տը- ւեց, թէ ինչպիսի խոր անդունդի մէջ է գլորուած եղել մեր հակայեղափո- խական խմբակը, ձեռք մեկնելով հայ ժողովրդի ամենաոխերիմ թշնամինե- րին՝ Դաշնակներին։ Դատավարու- թիւնը միեւնոյն ժամանակ ցոյց տուեց, որ մենք չէինք կարող լիովին իրակա- նացնել մեր թշնամական աշխատանքը, որովհետեւ մասսաները մեր յետեւից չէին գալիս, մենք ոչ մի աջակցու- թիւն չէինք գտնում մասսաների մէջ։ Այդ հանգամանքը, սակայն, մազա- չափ անգամ չի նուազեցնում մեր պա- տասխանատուութիւնը յանցագոր- ծութիւնների համար, այդ թւում նա- եւ իմ, որպէս այդ հակայեղափոխա- կան կազմակերպութեան անդամի կա- տարած յանցագործութիւնների հա- մար։ Ես գիտակցեցի իմ յանցանքի ամբողջ ծանրութիւնը եւ դատարանից խնդրում եմ մի բան՝ խնայել իմ կեանքը, որպէսզի իմ աշխատանքով, ինչ բնագաւառում էլ լինի այդ, ես գոնէ մասամբ կարողանամ քաւել իմ մեղքը, ժողովրդի հանդէպ կատարած յանցագործութիւնների համար։

Մեղադրեալ Մամիկոնեան ասաց․

— Ես վերջին խօսքից օգտւում եմ ոչ նրա համար, որպէսզի պաշտպա- նեմ ինձ, որովհետեւ մեր կազմակեր- պութեան, այդ թւում նաեւ իմ, որ- պէս այդ կազմակերպութեան ղեկա- վարներից մէկի, կատարած յանցա- գործութիւնների չափն այն աստի- ճան մեծ է, որ նա արդարացի ցասում է առաջացնում ամբողջ ժողովրդի մէջ։

Իմ վերջին խօսքում ես ուզում եմ մէկ անգամ եւս յայտարարել, որ ինչ- պէս այդ արդարացի կերպով ասեց իր ճառի մէջ պետական մեղադրողը, մեր կազմակերպութեան նպատակն է եղել ոչ միայն յետ պահել հանրապետու- թեան գիւղատնտեսութեան աճումը, այլեւ վնաս հասցնել Հայաստանի ամ- բողջ ժողովրդական տնտեսութեանը։ Ձգտելով հասնել Հայաստանում կա- պիտալիստական կարգերի վերական- գըմանը, մենք գիտակցաբար վնա- սում էինք սոցիալիստական տնտեսու- թեան՝ առանց բացառութեան՝ բոլոր բնագաւառներում։

Այնուհետեւ մէկ անգամ եւս խոս- տովանելով իր յանցագործութիւննե- րը, մեղադրեալ Մամիկոնեանը մի շարք կոնկրէտ փաստերով մերկացը- նում է մեղադրեալ Շահնազարեանին ու Թորոսեանին, որպէս հակայեղա- փոխական կազմակերպութեան ակտիւ անդամների, որոնք քիչ չեն աշխատել սոցիալիստական անասնապահութիւ- նը քայքայելու համար։

Մեղադրեալ Մամիկոնեան իր վեր- ջին խօսքը աւարտում է խնդրելով դա- տարանից, կայացնել մեղմ դատա- վճիռ։

Դրանով վերջացաւ դատավարու- թեան հինգերորդ նիստը։

Դեկտեմբերի 28ի առաւօտեան դա- տավարութեան վեցերորդ նիստը բաց- ւեց մեղադրեալ Ենգիբարեանի վեր- ջին խօսքով։

— Պատահականօրէն չէ, — ասաց մեղադրեալ Ենգիբարեանը,— որ մենք՝ հակայեղափոխական կազմա- կերպութեան անդամներս այնպէս, ինչպէս եւ ժողովրդի միւս թշնամի- ները՝ Ամատունին, Ակոպովը, Գու- լոյեանը, Մուղդուսին եւ ուրիշները, որոնք ենթակայ են պատժի, իրենց յատուկ ուշադրութիւնը նուիրում էին գիւղատնտեսութեան բնագաւառում վնասարարութիւն կատարելուն։ Գիւ- ղատնտեսութիւնը մեր վնասարարա- կան աշխատանքի կարեւորագոյն բնա- գաւառներից մէկն էր, այն բնագաւա- ռը, որտեղ կատարւող «աշխատան- քը» պէտք է կոլտնտեսային մասսա- ների մէջ դժգոհութիւն առաջացնէր գէպի Խորհրդային իշխանութիւնը, հող նախապատրաստէր Հայաստանը խորհրդային միութիւնից անջատելու եւ այնտեղ կապիտալիստական կար- գեր հաստատելու համար։

Լիովին յանցաւոր ճանաչելով ի- րեն, որպէս գիւղատնտեսութեան բը- նագաւառում վնասարարութիւն կազ- մակերպողներից ու այն ղեկավարող- ներից մէկը, մեղադրեալ Ենգիբար- եանը մեղադրեալներ՝ Շահնազարեա- նին ու Թորոսեանին մերկացնում է դատավարութեան ընթացքում ան- կեղծ չլինելու մէջ։

ԽՄԲ.— Վճիռը հրատարակած ենք արդէն,— գնդակահարութիւն բոլո- րին համար։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏԱՐԵԳԻՐՔ Քղիի Հայր. Միու- թեան։ Ա. 1937։ Տիթրոյթ (Մ. Նա- հանգներ)։ Գինը մէկ տոլար։ Պատ- մական տեղեկութիւններ Քղիի մա- սին, քարտէզով եւ զանազան լուսա- նկարներով։

ՃԱՄԲՈՐԴԻ ՀԱՑԱԶԻՆԴ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Ինչպէ՞ս չհեռանալ սակայն։ Այն- ... ակսպրացեր էի ու քայքայուեր։ ... էր մոռնալ, հեռանա՛լ ու մոռ- նալ ... տէրտէրին անսիրտ աղջիկը, ... Ցետոյ, բաժնուիլը այնքան ... պիտի տեւէր, Ազգ. Կեդրոնա- ... վարժարանի դասախօսութիւննե- ... կը սկսէին Սեպտեմբեր 1ին, ու ... Թուականին պէտք է վերադառ- ... ըլլայի…

... հարցումներուս Թէ երկրէն ի՞նչ նը- ... կ'ուզեն որ բերեմ, ուսուցիչներէս ... Զէյթունցի, անթառամ ծաղիկ ... փափաքեցաւ։ Միւսին, Բալուցի Հը- ... ծունդին, ուխտեր էի եղ ու մեղր բե- ... իսկ այն երրորդն ալ որ Թէեւ ու- ... չէր, բայց ծանօթ եւ անոնց ... պաշտելի, լուր կը ղրկէր, որ իր ... չմոռնամ.

— «Ինծի Թող սեր բերէ որ (Ե)ը ... փոխեմ եւ իր սէրը երգեմ…» ... Վարուժան)։

Թուական «Զարիցանշողենալը մեզ կիրասոն նետեց։ Շապին Գարահի- սարցի դեղագործական ուսանող մըն ալ Եւրոպայէն տուն կը դառնար։ Միասին ջորիները վարձեցինք։ Ցետ- միջօրէ էր, երբ, երրորդ օրը Թամզա- րա մտանք։ Բարտիներ, ուղիղ բու- սած, ճամբուն երկու կողմերը, տու- ներուն հետ կ'երազէին։ Ցորենի ար- տին մէջ եղէգնահասակ Հայուհի մը, որ տարազէն կը ճանչցուէր, ջրտուք կ'ընէր։ Գարահիսար զառիվեր տեղ մըն էր, դէպի բերդը մագլցած։ Երբ հոն մտանք, Հայեր, Հայեր, Հայեր, երկար տատասկներով քօղուած՝ ա- նուշ Հայուհիներ, դիմաւորեցին մեզ այնքա՛ն բազմութեամբ։ Դպրոցին տարեվերջի հանդէսին կ'երթան ե- ղեր։ Ժամին մէջ եկաւ եւ զիս գտաւ դասընկերս Կեդրոնականէն, Տիգրան Հիւսեանը ու խօսեցանք․ՑԱՀորդ կէս- օրին Արթավա (?) գիւղը իջանք։ Հայ երիտասարդ մը քովս եկաւ, որ գեղին ուսուցիչն է եղեր։ Մօտիկ հայրենա- կից ենք, Բինկեանցի։ Ըսաւ որ հոն ամուսնացեր է։ Ամուսնացեր է փըր- կելու համար հայ աղջիկ մը զօրթուրք մը փախցնել կ'ուզէ եղեր։ Մեր քով հերմակ մօրուքով մարդ մը Ջորեպան- ներուն պզտիկ սափորով Թան կը ծա- խէր։ Ինք կ'ուզէր վաթսուն, անոնք կուտային քառասուն փարա։ Վար- ժապետը կանչեց զայն ու ամբողջ Թա- նը բանի ինծի խմցուցին։— Դուն Հայ ես, խմէ՛, զուրպան, կը սափէր ծե- րունին։

Ցետոյ կ'անցնինք կարճ ան- տառներ։ Բաժաժ(?)ուր հոտեր։ Լեռ։ Քրտական ցած գիւղեր ու գոմեր։ Լա- ճեր, ճամբուն վրայ մուրացող։ Նո- րէն լեռ։ Անտառ։ Ահա հեռուն կա- նանչ ավազան մը։ Տիվրիկի՛։ Ահա ասեղնատնկ ու ժայռը։ Թուռնավու- լա։ Ահա մեր գեղին առաջին ուլարա- ծը։ Ճանչցա՞ւ զիս, մանկութեան ըն- կե՛րս։ Ահա կը վազեն, կը վազեն ըն- դառաջ, հօրքուր, հօրեղբայր, եղ- բայր, ազգական, կարօտ ու համբոյ- րի գեղումով։

… Եւրոպան բանկեցաւ։ Թուրքը չէր քնանար։ Քանի մը ոստիկներ մեր գեղին բլուրներն ու լեռները չափե- ցին, գծեցին ու գացին։ Իսկ գիւղին քէհեային քով կառավարութենէն ա- միսներ առաջ զրկուած նամակ մը կար, մեծ եւ անսովոր նամակ մը, որ պէտք է գոց մնար։ Զայն բացողին պատիժը մահ էր։ Գիւղը շատ կը խօ- սէր այդ ծալլուած զաղտնի հրէշի մասին, որ յետոյ, ծալ ծալ քակուե- լով, պիտի մեծնա՛ր, երկարէր, մեզ խայթելով Թունաւորելու ու մահա- ցնելու համար։

Օր մըն ալ երկու ժանտարմա գեղ գալով բացին այդ պահարանը, որուն մէջէն մեծ Թուղթ մը ելաւ։ Ընդհա- նուր զօրաշարժի հրամանագիրն էր։ Կա՞ւ։ Զօ՞րք։ Խաղաղ գեղը իրար ան- ցաւ։ Բոլո՛րը դող ելան։ Սուտ չէ՞ր, երազ չէ՞ր։ Աւա՜ղ, իրաւ էր ժանտարմաները զայն ժամուն դուռը փակցուցին որ ամէն մարդ տեսնէ։ Անսովոր Թուղթ։ Վրան ոչ խաչ կար, ոչ Քրիստոսի պատկեր, այլ Թուրքե- րէն գիրեր, սուր, հրացան, Թնդանօթ ու մահիկը՝ բոլորը կարմիր…

Մեր գեղին համար զինուորութիւնը նոր էր։ Հազիւ քանի մը երիտասարդ- ներ ունէինք որոնք երեք տարուան զինուորութենէ նոր դարձած էին։ Ժանտարմաները մեր արտասահմանի զինուորցուներն ալ արձանագրեցին։ Ու Թելադրեցին գրել անոնց որ Թուր- քիա վերադառնան փութով, զինուոր ըլլալու։ Այլապէս, ըսին, անոնց Թուրքիա մուտքը պիտի արգիլուի ընդմիշտ։ Զինուորցուները կտաւէ ճերմակ պարկերու մէջ ուտելիք եւ հագուստ լեցուցած Զարա գացին։

Քաղի ժամանակ էր։ Ու ահա ան մնաց դանդաղ։ Շուտով բոլորն ալ փախան եւ եկան։ Զարա այնքան զօր- քով լեցուած է եղեր, որ կառավարու- թիւնը զանոնք համբերելով արձանա- գրելու անգամ ժամանակ չէ գտեր։ Բոլոր զինուորներն ալ փախեր են օգ- տուելով այս վիճակէն։ Անոնք սկսան գիշերը ցորեկէն խառնելով քաղել եւ հունձքը տուն կրել, որովհետեւ մեր արտերէն շատերը գեղէն հեռու էին։

… Գեղին հարթ կողերուն վրայ ցորենի եւ գարիի դէզերը կը բարձրա- նային։ Կը լծէին կալերը։ Ուրմերը կը քակէին ու կ'օրէին։ Կը լծէին եզ- ները եւ կը կամնէին։ Ցորենի մեքե- նաներն ալ անդադար կը դառնային, յարդն ու ցորենը զատելով։ Մրեղը գեղը ծածկեր էր ճերմակ քօղով, ձիւ- նի պէս։ Մանուկներն ալ դէզերն ու մալամղան կը պահէին անտառ հա- ւերէն, խուրձերուն զաղաթէն կանչե- լով բարձրաձայն ու եղանակով․

Գարսյենց բողբոջը, բողբոջը։
—Օզեյենց բողբոջը, բողբոջը …
Գեղին ամառն էր։

Առեն մը վերջ ձիաւոր ժանտարմա- ներու խումբ մը հասաւ Վէլի չավուշի հրամանին տակ ու փախստականները պահանջեց։ Բոլորը յանձնուեցան խոստանալով նորէն Զարա մեկնիլ։ Բացի մէկէն, Գալկոնց Ակոյէն, որ կ'ընդդիմանար երթալ։ Ակօն մեր ա- մէնէն կորիճ եւ քաջ երիտասարդն էր։ Առասպելական ոյժի տէր, գետ պատանի, ան միւսկը ծեծեց մեծ կա- բացան մը որ յանդգներ էր մեր արտե- րը արածել ուզարը։ Ու կ'ըսէր որ եթէ ուրիշ Էֆրվաննիներ ալ ըլլային … քիչ էին եկեր՝ իրեն։ Ակօն երեք տարուան զինուորութենէ վերադառ- նալով նոր ամուսնացած էր։ Աղքատ ընտանիքի զաւակ, կ'ապրէր սրտոտ- ութեամբ։ Եղնիկի պէս կը պտտէր մեր մեծ ու անտարկ Քարերը եւ կը հաւաքէր Քարի աղուէսի (վայրի)։ Տանը քով մեծ աղամնատուն մը ու- նէր, ուր ընտանեցած Թռչունները կ'երգէին ու դաշտ կը Թռչէին արածե- լու։ Ու նորէն բոյն կը դառնային։

ՆՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

(3) (Շար.)

ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԵՒ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Մանր մեզպարաններ խանամակի մը տակ

Խ. Միութիւնը քանաձեւով մը եւս տօնեց — Տարեդարձը այն հրամանագրին որով Լէնին կը բաժնէր Պետութիւնը, Դպրոցը եւ Եկեղեցին: Այս առթիւ կառավարական օրկանը՝ «Իզվեստիա» կը գրէ թէ Օրթոտոքս եկեղեցին ռամիկանական եւ կրօնական կազմակերպութիւն մըն էր ցարական իշխանութեան օրով: Բոլոր թերթերը կ'այպանեն Տիխոն պատրիարքը իբրեւ սեւ հարիւրակային եւ կազմակերպիչ կառօրածներու: Անոնց հրատարակութեանց համաձայն, վերջին տարուան ընթացքին ներքին գործավարութիւնը երեւան հանած է շատ մը կրօնական եւ ահաբեկչական խումբեր, կազմակերպուած՝ օտար կրօնական սպասարկութեանց կողմէ, աջակցութեամբ օրթոտոքս, կաթոլիկ, բողոքական եւ իսլամ կղերականներու:

Գերագոյն Խորհուրդի անդամներու ընտրութեանց առթեն, կը գրէ «Փրավտա», փոփերը փորձեցին հակայեղափոխական իմաստով մը բացատրել սահմանադրութեան կարգ մը յօդուածները. Եւ կը յիշեցնէ թէ կուսակցական կազմակերպութիւնները պէտք է բացառիկ ուշադրութիւն ընծայեն հակայեղափոխական քարոզութեան եւ չմոռնան թէ «ժողովուրդի թշնամիներ սողոսկած են մինչեւ անգամ Անաստուածներու միութեան անդամներուն մէջ»:

«Իզվեստիա» կը բացատրէ կղերական ստացուածքներու ազգայնացման արդիւնքները: Այգաբնարաններ, դպրոցներ, հիւանդանոցներ եւ ընկերային հիմնարկութիւններ հաստատուեցան գրաւուած վանքերու մէջ, իսկ եկեղեցիի հողերը եւ կալուածները գրաւեցան գիւղական խորհուրդներու տրամադրութեան տակ

Չակառակ հակակրօնական ճակատին վրայ շահուած յաջողութեանց, խորհրդային մամուլը կը յանձնարարէ արթուն կենալ եւ կը խոստովանի թէ «բազմաթիւ աշխատաւորներ տակաւին չեն ազատագրուած կրօնական թմրադեղէն»: Եօրոսլաւսկի, այս շարժման հանրածանօթ վարիչը, վերջերս ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ այս մասին:

Անաստուածներու Միութեան յառաջիկայ ընդհ. ժողովը պիտի գումարուի 1938 սեպտեմբերին:

Ազգ. վիճակախաղին պարգեւները

Ազգ. պարգեւախաղի 1938ի առաջին շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ երեքշաբթի օր: Երեք միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 0.049.216 թիւը:

59 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւով կը տարբերին շահող թիւէն, շահեցան 30.000ական ֆրանք:

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք — 0.889.673, 0.009.573, 0.928.212, 0.724.687:

236 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւով կը տարբերին, շահեցան 10.000ական ֆրանք:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500.000 ֆրանք — 1.495.289, 0.006.870, 0.913.528, 0.777.293, 0.594.031, 0.676.722:

354 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւով կը տարբերին, շահեցան 5000ական ֆրանք:

87.824 եւ 65.644 վերջացող թիւերը շահեցան 120.000ական ֆրանք:

7144 վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 ֆրանք:

008 վերջացող թիւերը շահեցան 10.000 ֆրանք:

275 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք:

11 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք:

88 վերջացող թիւերը շահեցան 500 ֆրանք:

8 վերջացող թիւերը շահեցան 120 ֆրանք:

*** Ազգ. վիճակահանութեան ընդհ. քարտուղարութիւնը կը հերքէ այն լուրերը որոնց համաձայն իբրեւ թէ պիտի ջնջուին մեծ պարգեւները: Ճիշդ է որ միշտ կ'ուսումնասիրուին պարգեւներու բաժանման փոփոխութիւնները, բայց որ եւ է որոշում տրուած չէ վիճակահանութեան շարքերու մասին, բացի 1938ի փարիզի մեծ պարգեւի շարքի կանոնագրէն, որ վաւերացուեցաւ վերջերս: Մնաց որ, եթէ նոր փոփոխութիւններ ալ տեղի ունենան յառաջիկային, մեծ պարգեւներու ջնջում պիտի չկատարուի:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕԴԱՅՕՒ ՌՕՍԻ յաջողեցաւ մրցանիշ մը շահիլ, կտրելով 2000 քիլոմեթր եւ միասին ունենալով 2000 քիլօ ծանրութեամբ բեռ: Միջին արագութիւնն էր ժամական 437 քիլոմեթր, խոյական 428ին դէմ:

ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ համագումարը իր երկրորդ նիստին մէջ պահանջեց օրինապէս ճանչնալ իրենց արհեստակցական միութեան իրաւունքը: Թոշակի յաւելում ալ պահանջուեցաւ, հիմ բռնելով նախապատերազմեան 2200 ֆրանքը, այսօրուան սակով 15.400 ֆրանք (Փուանքարէի սակով՝ 18.000):

ՊՈՒՔՐԷՇԻ խորհրդային դեսպանատան գործակատարին անհետացման առթիւ, Ռումանիոյ արտաքին նախարարութիւնը անմիջապէս մանրակրկիտ քննութեան մը ձեռնարկեց, անհրաժեշտ հրահանգներ տալով ապահովութեան տեսչութեան: Արդիւնքը պիտի հրատարակուի, երբ ստուգումները վերջանան: Ոստիկանութիւնը անմիջապէս ձերբակալեց գործակատարին տան սպասուհին, դռնապանը եւ շարժավարը, արիւնի հետքեր գտնուած ըլլալով սանդուղին վրայ:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ բաժանման խնդիրը տեղին վրայ քննելու համար, նոր յանձնաժողով մը կազմուեցաւ Լոնտոնի մէջ եւ մարտի վերջը ճամբայ պիտի ելլէ դէպի Երուսաղէմ: Յանձնաժողովը փաստեր պիտի հաւաքէ, անոնց համեմատ փոփոխութիւններ առաջարկելու համար բաժանման ծրագրին մէջ:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՆԱԽԿԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻԿ ՀԱՅ ՍՓԱՑԻՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄՆՏՈՒԿԻՆ

11 Փետրուար, Ուրբաթ, ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ ՍԷՐՔԼԷ ՄԻԼԻԹԷՐԻ շքեղ սրահներուն մէջ, 2 AVENUE PORTALIS (Place St. Augustin)

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին եւ կ'երգեն՝ Օր. Աստղիկ Աֆեյեան (հայերէն), ռուսերէն եւ եւրոպական լեզուներով՝ Շուրա Թէփլօվա, Լեոպեա Թումանովա, Ալինա տը Սիլվա, Աշիմ Խան, Իլիա Համմալ, կը պարէ Անժելինա Թէոտոր (կովկասեան պարեր): Ընտիր ճաշ: Ճոխ պիւֆէ:

Մուտք 25 ֆրանք:

Սկաուտական ցերեկոյթ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՓԱՐԻԶԻ ԵՆԹԱՇՐՋԱՆԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

3 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2-30ին ARTS ET METIERSի սրահին մէջ, 9 bis Avenue d'Iéna. Փարիզ: Մանրամասնութիւնները յաջորդով

„ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՕՐ"Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ-ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ *MR. HENRI TASSO*Ի

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ *13* **ՓԵՏՐ. ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ** *17* **ԻՆ SALLE PRAT**Ի ՄԷՋ, **150 Rue Paradis**

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ **ՕՐ. Ե. ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ** (ՍՈՓՐԱՆՕ), **ՏԻԿԻՆ Ե. ՊԸՐԹԵՒԵԱՆ** (ՋՈՒԹԱԿ),
Պ. Մ. ՉԸՕՐԸՔՃԵԱՆ ԵՒ ՕՏԱՐ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ (ՔԱՌԵԱԿ)
ԵՒ **ՄԻՈՒԹԵԱՆ 80 ՀՈԳԻՆՈՑ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ**

Յայտագրին մէջ պիտի երգուին եւ նուագուին հետեւեալ հեղինակներէ գործեր. — ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ, ՍՊԻՆԻ, Տ. ՄԵԼԻՔԵԱՆ, Ա. ՍՊԵՆԴԻԱՐԵԱՆ, Տ. ՉՈՒԽԱՃԵԱՆ(?), Բ. ԿԱՆԱՉԵԱՆ, Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ, Կ. ԳԷՐԳԷՐԵԱՆ, ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ եւայլն

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐ 4, 8, 12 ԵՒ 15 ՖՐ. ԿԸ ԾԱԽՈՒԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒ ՔՈՎ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՋՈՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէին դասախօսական ընդհ. ժողովը կը հրաւիրէ «Ռազմիկ», «Հրայր» եւ «Զաւրեան» խումբերու ընկերները 13 փետրուար, կիրակի ժամը 3ին ընկ. Ս. Գառաւեանի բնակարանը.

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Մուրատ», «Վռամեան», «Միշօ» եւ «Սէրէմճեան» խումբերու բոլոր ընկերները 13 փետրուար, շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին «Աբրիմեան» սրահին մէջ: Ներկայանալ անդամատետրով:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները 11 փետրուար, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Հայ Ակումբ»ին մէջ:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Թոռամ», «Իշխան» ենթակոմիտէներու եւ «Վահագն» խումբի բոլոր ընկերներու ընդհ. ժողովը, 12 փետրուար, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ: Ներկայ պիտի գտնուին ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐ: Կարեւոր օրակարգ:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ 19 ՓԵՏՐ. ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8-30ԻՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

11 Փետրուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Գ. ԹԱՂԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՅՐԱՆԱԳԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ (Մուտք՝ Rue Francois Garcin)

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**
Նիւթ՝ «Հայ Յեղափոխութեան խմորումը եւ հետեւանքները»

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՌԹԻ Հ. Յ. Դ. «ՄՈՒՐԱՏ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

12 Փետրուար, Շաբաթ կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին, ՕԹԷԼ ՏԸ ՖՐԱՆՍԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**
Նիւթ՝ «ՀՈՅԱՍՏԱՆԸ ԵՒ ՄԵՆՔ»

ՐԱՖՖԻ խմբակի դասախօսութիւնը 10 Փետրուար Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Café Grillon, 2 Carefour de l'Odéon, մէթրօ Օտէօն: Կը խօսի Գ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Նիւթ՝ «Հայաստանի խորհրդայնացումը եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը»:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՊՕՐՏՕՅԻ ՄԷՋ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԴՊՐՈՑԻՆ

13 Փետրուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3,30ին Հ. Յ. Դ. «Թորոսեան Շահպազ» ակումբին մէջ, Սընօն:

Կը ներկայացուի՝ «ՏԷՐ ԳՈՆԵԱԿ» (զաւեշտ)
Գործ՝ Վ. Փափազեանի Եղաճշտ. Ա. Մեռումենցի(?)
Մուտք՝ 3 ֆրանք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԷՆ

27 Փետր., Կիրակի ժամը ճիշդ 15ին, Գէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ, 26 Rue TROYON, Sèvres, Métro Pont de Sèvres:

Կը ներկայացուի «ԽԱՂԱՄՈՂԸ», (արամ 3 արար)
Երգախաղ զաւեշտներ՝ LE PARAPLUIE DE DON QUICHOTTE, LES DEUX PECHEURS, I DUE SPAZZACIMINI
Տոմսերու գինն է 10 եւ 7 ֆրանք

ՇԻՇԱՂԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

20 Փետրուար Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին «Սօսիէթէ Սավանթ»ի սրահին մէջ, 8 Rue Danton, մէթրօ Odéon

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

առաջին անգամ ըլլալով կը բեմադրէ «ՎԵՂԱՐԱՒՈՐ ՏՕՆ ԺՈՒԱՆԸ» (կատակերգութիւն 4 արար)

Կը մասնակցին՝ Տիկիններ Գայեանէ, Ս. Պողոսարեան, Ք. Ազնաւուրեան, Գ. Գ. Վ. Պողոսարեան, Ս. Սերոբեան, Վ. Ալբունեան, ՀՐԱՅՐ եւ Ա. Պետրոսեան: Ռէժիսէօր՝ Վ. Ալբունեան:

ՄՈՒՏՔ՝ 5, 10, 15 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը կը ծախուին Հ. Սամուէլ գրատան — 51, rue Mr. le Prince, Փարիզ (5):

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Duranton — PARIS (15)

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

" ՇԻՐԱԿ "

Արեւելքի միակ խակական օղին է: Անզուգական: Անմրցելի: Անխարդախ: Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչէ եւ ... ով: Հայ ամենադական սեղանին զարդ.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ քորք նորոգել գիտցող հայ արհեստ կամ կին մը: Շաբաթական վճարում 250 ֆրանք: Դիմել՝ Պ. Ա. Այճեանի 172 Fbg. St-Honoré, Թէլ. Elysée 38—25:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան **ՖԼՕՐԻԱ**

1, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ՀԱՅԳՐԱՏԵՍԵՂԷՆ ԵՒ ՌՈՒՏԷՍԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Բոլոր ... ամենադիւրին ... ֆրանսական եւ ... բրգադէղներ ... Թրքաքան(?) ...

... գեղջուկ ...

Կը յանձնարարենք ... Underwood եւ Royal ... Ամերիկայէն.

փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գինները:

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9), 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77, 67-78

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

	Սկսանք ղրկել	
Լա Հէյ Ճէր.	Յունուար	20
Կուպէնվիլ Վ. Վ.	«	26
Ֆլինի Գալ.	«	26
Արժանթէօյ Մ. Շ.	«	26
Ցէզէն Թ. Կ.	«	27
Մարսէյլ Կ. Ճ.	«	1
Շարվիէօ Մ. Հ.	«	30
Քուրպըվուա Ե. Ռ.	փետրուար	1
Փարիզ (19) Տիկ. Մ. Ի.	«	1
Անիէռ Յ. Հ.	«	1
Փարիզ (1) Ս. Տ.	«	1
Գէյրութ Լ. Վարժ.	Դեկտ.	10
Գրոն Հ. Բար.	Փետր.	1
Իսի Ա. Շիր.	«	4
Թէհրան Տիկ. Ե. Ե.	«	1
Թէհրան Կ. Կ.	«	1
Թէհրան Հ. Ն. Քհնյ.	«	1
Վենետիկ Մ. Ռ. Վրժ.	«	8
Լիվրի - Կարկան Կ. Հ.	«	8

ՆԱՄԱԿԱԴԱՐԱՆ

ԹՂԹԱԿԻՑ. ԼՈՆՏՈՆ — Ղրկել ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ, եթէ յարմար է, կամ ուրիշ մը նոյն հեղինակէն:

Յ. Ա. ՄԱՐՍԷՅԼ — Կը սպասենք շարունակութեան:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի Մասնաճիւղին Ընդհ. Ժողովը 20 Փետր. Կիրակի երեկոյ ժամը 9ին, Cadet սրճարանին վերնայարկը, մէթրօ Քատէ: Կարեւոր օրակարգ, ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Անգլիերէն, ֆրանսերէն, իտալերէն, հայերէն լեզուի ուսուցման մասնաւոր դասեր, դիւրուսոյց եղանակ՝ մատչելի պայմաններով: Գրել ժամադրութեան համար — Vahan Kerestedjian, 17, Rue Maitre-Albert, Paris (5).

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տէր եւ Տիկին Թադէոս Լափաեան կը փնտռեն իրենց քենին եւ քոյրը՝ Անուշ Փափազեան (հօր անունը Հանի Յակոբ), որ 1922ին Հալէպ էր: Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն եւ կամ իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ՝ Տիկին Լուսաբեր Լափաեանի (ծնեալ Փափազեան) 13 Bld. Clair-Isnard, St Jérome, Marseille.

— Եէնիճէյի (Պրուսա) Եփրեմ Գաբրիէլին հարսը՝ Տիկին Եղիսաբէթ կը փնտռէ իր զաւակը՝ Արշաւիր, որ տեղահանութեան միջոցին, ... տարեկան հասակին, ... իր ձեռքէն եւ տարած Մուսուլ: ... ի վեր լուր չկայ իրմէն: Փոքրիկը ... նօթ էր իրենց ազատաւորին ... նուած էր նշան: Իր ստոյգ հասցէն տուողին 1000 ֆրանք նուէր: Իմացնել՝ Տիկին Եղիսաբէթ Արութեանի 17 Rue de la Quarantaine Villefranche s/Saône Rhône, France:

Վ. ԻՉԳԱԼԱՑԵԱՆ

ՓՈՐՁԱԳԷՏ - ՀԱՄԱՐԱԿԱԼ

Հաշիւներու արձանագրութիւն — Տուրքերու յայտարարութիւն եւ ... ներու հետապնդում:

Մեքենագրութիւն եւ բազմագրութիւն (duplicateur)

Ընդունելութեան ժամեր — Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 5էն 7, 18, Cité Trévise, Մէթրօ Cadet:

Երեքշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ ժամը 5էն 7, 9, Rue Jouye - Rouve, Մէթրօ Belleville եւ Pyrénées

Հեռաձայն Mel. 50—09:

ԱՐՇԻՒ ԱԿՈՒՄԲԻՆ տեղափոխութեան պատճառաւ, իր առժամեայ հասցէն է՝ Mr. Achdjian Albert, 14 Rue Meyerbeer, Blanc Mesnil, (S. et O.):

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 296.206

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
12, Rue [illegible], PARIS (13e)
Téléphone : [illegible] 15 - 70
Chèque Postal Paris 1676 - [illegible]
(ԵՐԹԵՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	200 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 11 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1938
11 FÉVRIER 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ – 14e Année No. 3652 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅԱՂԱԳՍ «ՉԷԶՈՔՈՒԹԵԱՆ»

Կը խոստովանինք որ շատ բարդ եւ բազմակողմանի հանգամանքներ կը ներկայացնէ «Ազգային Միացեալ Ճակատ»ի կազմութիւնը :

Եւ, ամէն անգամ որ կ՚արծարծենք այս հարցը, միամտութիւնը չունինք հաւատալու թէ կարելի է մէկ օրէն միւսը իրականացնել զայն, բանաձեւ մը մէջտեղ դնելով : Բազմաթիւ դժուարութիւններ կը ջլատեն շատ մը ճիգեր : Ետոյ, հանրային մթնոլորտն ալ այնքան պղտորած է, որ մարդիկ հոգեբանական վերապահութիւններ մը կը կարօտին, ըմբռնելու համար նոյնիսկ տարրական գիտելիքները :

Բայց եւ այնպէս, մենք իրաւունք չունինք ընկրկելու կամ վհատելու որ եւ է դժուարութեան առջեւ : Ստիպողական, հասունցած պահանջ է «միացեալ ճակատ»ը եւ կը թելադրէ նոյնիսկ անկարելին փորձել :

Ատոր համար է որ, մենք պարտականութիւն կը սեպենք իւրաքանչիւրին յիշեցնել իր բաժինը :

Եթէ քաղաքական կուսակցութիւնները պարտականութիւններ ունին, այդ չի նշանակեր թէ ամէն պատասխանատուութիւն եւ աշխատանք միայն անոնց վրայ կ՚իյնայ :

Լաւագոյն պարագային, երբ հրաւէր մը պատահի եւ բոլոր քաղաքական հոսանքները դէմ դիմաց նստին սեղանի մը շուրջը, դարձեալ չեն փարատիր մեր մտահոգութիւնները : Դաշնակցութիւնը, ամէնէն ծաւալունը եւ զօրաւորը, սերտած ըլլալով կացութեան պահանջները, միշտ ալ կը յիշեցնէ թէ «աղգովին» կը կարօտինք աւելի լայն եւ բազմակողմանի ճակատի մը :

Արդ, այս մտահոգութեանց մէջ ի՛նչ պատասխանատուութիւններ կը ստանձնէ այն զանգուածը որ կը կոչուի չէզոք : Անզարմանալի տագնապի՞ մը կը սպասէ ան, դիրք ճշդելու եւ գործօն դեր կատարելու համար :

Այս հարցումը ուղղած ատեն, մեր միտքէն չանցնիր կասկածի ենթարկել չէզոքներուն զգացումները : Մեզի անծանօթ չեն այդ անհաշուելի, անկշռելի բազմութեան ոչ տրամադրութիւնները, ոչ ալ կարողութիւնը :

Եւ սակայն, իրողութիւն է որ բառն իսկ, «չէզոք», տեսակ մը հոգեբանութիւն սանդծեր է .

Շատեր «ես չէզոք եմ» ըսելով, եկած յանգած են հետեւեալ քաղաքականութեան,— բանի չխառնուիլ, գէշ մարդ չըլլալ, բոլորին ալ իրաւունք տալ եւ քաշուիլ իրենց պատեանին մէջ :

Ուրիշ ժողովուրդներ այսպէս չեն ըմբռներ չէզոքութիւնը :

Անոնց մէջ ալ մեծամասնութիւն կը կազմէ չէզոքը : Բայց, անոնց չէզոքը կուսակցական փոխթոլիկներէն հեռու մնալով հանդերձ, միշտ «ներկայ» է, հանրային մտահոգութեանց քննութեան ատեն : Տեսակէտներ կը յայտնէ, այս կամ այն հոսանքին կը յարի, եւ կամ հաւասարակշռութեան դեր մը կը կատարէ, համաձայն պարագաներուն .

Օտար չէզոքը ոչ միայն գործօն, բանուկ լծակ մըն է հանրային կեանքին մէջ, այլեւ մղիչ ուժ մը, որ ուղղութիւն կու տայ հանրային կարծիքին :

Մինչդեռ մեր մէջ, ըսինք արդէն, մարդիկ չէզոքութիւնը հոմանիշ կը նկատեն բացակայութեան, յաճախ ալ անտարբերութեան :

Իյնելով «չքեղ մեկուսացում»ի քաղաքականութեան մէջ, մեր չէզոքները պարզապէս վիճելի կը դարձնեն իրենց գոյութիւնը, հետեւաբար եւ արժէքը :

Կացութիւնը կը պահանջէ վերագնահատել, սրբագրել նա՛եւ այս թիւրիմացութիւնը, որ թէեւ հոգեկան խաղաղութիւն կ՚ընծայէ չէզոք զանգուածին, բայց լրջօրէն կը վնասէ մեր հանրային կեանքին զարգացման : Ամէն պարագայի մէջ, ամլութեան կը դատապարտէ պիտանի ազդակ մը :

Այս տեսակէտէն քիչ մը աւելի կազդուրիչ պատկեր կը ներկայացնեն անոնք որ կը կոչուին «համակիր» կամ «բոլորտիքեան» :

Ուրիշ ազգերու մէջ ալ գոյութիւն ունի այս տարրը,— բազմութիւն մը, որ խուսափելով հանդերձ կուսակցական կարգապահութենէ, իր աջակցութիւնը կ՚ընծայէ այս կամ այն հոսանքին, համաձայն իր համոզումներուն :

Այս շարքին մէջ շատեր կան որ յաճախ աւելի եռանդուն աշխատանքներ կը կատարեն, քան պաշտօնապէս արձանագրուած կուսակցականներ : Եւ սակայն, չես կրնար հաստատել,— ներկա՞յ պիտի ըլլան թէ բացակայ, վճռական պահուն :

Այս խորհրդածութիւնները եւ դեռ ուրիշ նկատումներ կը յանգին մէկ եզրակացութեան,— մեր կացութիւնը պերճանք եւ քմայքներ չի վերցներ : Պահելով հանդերձ իր համոզումները, չէզոք զանգուածն ալ, մանաւանդ անոր կենսունակ եւ ընդունակ մասը պարտաւոր է դիրք բռնել, կատարել իր պարտականութիւնները, վերցնել պակասները :

Այս տարրական պարտականութիւնը ամէնէն առաջ կ՚իյնայ երիտասարդութեան, որ դժբախտաբար ջախջախիչ մեծամասնութիւն մը կը կազմէ չէզոք հռչակուած բազմութեան մէջ :

Եթէ ոչ օրուան հոգերը, գոնէ տասնըհինգ տարուան փորձերն ու փորձառութիւնները այլեւս թոյլ չեն տար մշտնջենաւորել ամուլ եւ անփառունակ հանդիսատեսի դիրքը :

Հարկ է ասպարէզ իջնել, խառնուիլ յորձանքին, եւ արժեցնել արդար յաւակնութիւններ :

Անհրաժեշտ է «լուծի տակ մտնել» ինքնաբերաբար, գիտակցօրէն, յանուն այս ժողովուրդի բարիքին, որ ինքնին ամէնէն ազդու կոչն է բոլորին համար :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՐԵՒՈՐ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Երկու նոր զրահաւորներ պիտի շինուին

Փ. Տալատիէ, ազգ. պաշտպանութեան նախարարը, երեսփ. ժողովի զինուորական, ծովային եւ օդանաւային յանձնախումբերու խառն նիստին ներկայանալով, բացատրութիւններ տուաւ ազգ. պաշտպանութեան վերակազմութեան մասին, համաձայն 1938 յունուար 21ի հրամանագիրներուն : Այս առթիւ բացատրեց թէ միջազգային կեանքի ներկայ հանգամանքներուն մէջ, անհրաժեշտ է որ Ֆրանսայի ազգ. պաշտպանութեան բոլոր ուժերը ներդաշնակուին եւ ամբողջապէս կազմակերպուին խաղաղութեան ատեն, ամբողջական պաշտպանութեան հիման վրայ : Այդպիսի մեթոտներով է որ մեծ եւ խորապէս խաղաղասէր ժողովուրդ մը պիտի կրնայ խափանել որ եւ է նախայարձակում : Ներկայ պարագաներուն մէջ վտանգաւոր պիտի ըլլար ազգ. պաշտպանութեան նախարարութիւն մը հաստատել, անջատ՝ միւս երեքէն . Ընդհակառակն, աւելի նպատակայարմար է սերտ եւ մնայուն գործակցութիւն մը հաստատել բոլոր ճիւղերուն միջեւ : Ետոյ պարզելով իւրաքանչիւր նախարարութեան պարտականութիւնը, շեշտեց թէ անհրաժեշտ է, այս տարուընէ իսկ, մասնաւոր աշխատանք թափել օդատորմիղի եւ նաւատորմիղի զօրացման համար : Եւ խոստովանեցաւ թէ ատենէ մը ի վեր վրդովիչ յապաղումներ կրած են նաւային եւ օդանաւային շինութիւնները :

Գալով դրամական վարկերուն, Փ. Տալատիէ հերքեց կարգ մը զրոյցներ, որոնց համաձայն նախարարութիւնը կը կարօտի քանի մը միլիառի անմիջական վարկի մը : (Լա Լիպէրթէ մէկ միլիառ ֆրանքի յաւելուածական վարկ մը կը նախատեսէր նաւատորմին համար, բացառիկ վարկեր՝ օդատորմիղին համար, եւ հաւանական կը գտնէր անգլիական աջակցութիւն մը) : Փ. Տալատիէի կարծիքով, ազգ. պաշտպանութեան նախարարութիւնը միլիառներու չէ որ կը կարօտի, այլ մեթոտներու : Եթէ նաւատորմը եւ օդատորմիղը տասը միլիառ իսկ ստանան վաղը, նոր շինութեանց համար, ներկայ պայմաններուն մէջ պիտի չկրնան օգտակարապէս գործածել այդ գումարը : Ամէնէն կարեւոր պահանջն է ուժ տալ արտադրութեան եւ արդէն ընդունուած է որ շէզումներ կատարուին 40 ժամուան օրէնքէն, փութացնելու համար շինութիւնները : «Ետոյ, տարակոյս չի վերցներ որ մեր մասնագէտ ուժերը այլեւս չեն համապատասխաներ կացութեան պահանջներուն : Մեր 40.000ի չափ օդանաւային շինութեանց մասնագէտները չեն կրնար մրցիլ Իտալիոյ 90.000 եւ Գերմանիոյ 120.000 մասնագէտներուն հետ : Պարագան նոյնն է նաւատորմին մէջ : Այս կացութեան հետեւանքով, մեր նորահնար օդանաւերը, որոնց մէկ մասը կրնան հաւասարիլ օտար տիպարներու, տակաւին ծրագրային վիճակի մէջ կը մնան, իսկ երեք զրահապատ յածանաւերը, որոնց շինութեան ձեռնարկուած է արդէն, թերեւս պատրաստ պիտի ըլլան մէկ տարի յապաղումով» :

Ծովային նախարարն ալ առանձին զեկուցում տալով, յայտնեց թէ՝ նկատի առնելով արտաքին կացութիւնը եւ օտար պետութեանց նաւային ծրագիրները, բացարձակապէս անհրաժեշտ է անմիջապէս ձեռնարկել երկու նոր զրահաւորներու շինութեան, իւրաքանչիւրը 35.000 թոն տարողութեամբ : (Մասնագէտներ 13 — 14 միլիոն անգլ. ոսկի կը հաշուեն այս երկու զրահաւորներուն ծախքը) : Միեւնոյն ատեն զարկ պիտի տրուի արդէն որոշուած մարտանաւերու շինութեան, որ առաջ հասցնելու համար զանոնք :

Երեք յանձնախումբերն ալ հաւանութիւն յայտնեցին կառավարութեան առաջարկներուն :

Օտար կամաւորներու խնդիրը

Չորեքշաբթի օր նոր միջադէպ մը ծագեցաւ Լոնտոնի մէջ, ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովի գումարման առթիւ, որ տեղի պիտի ունենար այսօր, ուրբաթ : Խորհրդային գեսպանը, որ կը պահանջէ 75 առ հարիւր ետ կանչել Սպանիոյ օտար կամաւորները, այդ առաջարկը պայման չի նկատեր ճանչնալու Զօր. Ֆրանքոյի պատերազմիկի իրաւունքը : Բայց Անգլիոյ արտաքին նախարարը միջամտելով, նոր ծրագիր մը առաջարկեց, դժուարութիւնը հարթելու համար . Անգլիոյ գլխաւոր հոգն է կամաւորներու յետս կոչումը այնպէս մը զգատուրել որ, ճամբան հարթուի անգլօ-իտալական բանակցութեանց վերսկսման համար : Այս մտահոգութեամբ, յաջորդ շաբթուան յետաձգուեցաւ այսօրուան ժողովը : Իրազեկներ կը հաւատան թէ Մուսոլինի հաւանութիւն յայտնած է անգլիական ծրագրին, որուն մանրամասնութիւնները գաղտնի կը համարուին առ այժմ : Ամէնէն կարեւոր յաջողութիւնը այն է որ Իտալիա այլեւս չընդդիմանար կամաւորները ետ կանչելու ծրագրին : Լոնտոնի մէջ խօսակցութիւնները կը շարունակուին իտալական դեսպանին եւ անգլիական կառավարութեան միջեւ :

Սպանիացի ազնուական մը եւ ուրիշ երեք հոգի ձերբակալուեցան

Ապահովութեան տեսչութիւնը ձերբակալեց սպանիացի ազնուական մը, մարքիզ Փորթակօ, որ ատենէ մը ի վեր կը հետապնդուէր սահմանագլուխին վրայ : Մարքիզը, որ ինքզինքը ազգական կը ցուցնէ Ալֆոնսօ թագաւորին, ամբաստանուած է իբրեւ կեղծ անցագիր գործածող եւ մաքսանենգ : Ձերբակալուեցան նաեւ ուրիշ երեք Սպանիացիներ, բոլորն ալ կուսակից Զօր. Ֆրանքոյի : Թերթերը կը գրեն թէ աւելի կարեւոր ձերբակալութեանց կը սպասուի : Մարքիզը գրեթէ ամէն օր Պիարիցէն Սպանիա կ՚երթար կուգար : Ամբաստանեալներէն մէկուն մարթէն խոստովանեցաւ թէ յարաբերութիւն ունէր մարքիզին հետ եւ թէ մահացու մանրէներ յանձնած էր ուրիշ կալանաւորի մը, մաքրելու համար «Ծննդացուցիչ» մարդիկը : Մանրէները Փարիզ զրկուեցան, քննուելու համար : Ուրեմն ամբաստանեալները ահաբեկչական գործեր կը կատարէին կամ պիտի կատարէին Ֆրանսական հողի վրայ : Զախակողմեան թերթերը կը պահանջեն անխնայ հետապնդել եւ երեւան հանել ամբողջ դաւադրութիւնը :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՆՈՒՆՑ ՄԻԼԻՈՆՆԵՐԸ ԵՒ ՄԵՐ ՀԱԶԱՐՆԵՐԸ

Ահազանգ մը՝ ֆրանսական մամուլի հրապարակէն .

— Հինգ միլիոն ֆրանք նուիրեցէք, այլապէս թերթը պիտի փակենք մարտ 6ին,— կ՚արձանագրէ «Լ՚Էփօք», աջ - ազգայնական օրաթերթ մը որ սկսաւ հրատարակուիլ անցեալ տարի, նախաձեռնութեամբ «Էքօ տը Փարիզ»էն բաժնուած քանի մը խմբագիրներու եւ աշխատակիցներու : (Տեօրէնը, Անրի Սիմոն, յանկարծամահ եղաւ անցեալ տարի) :

— Հարիւր հազար ֆրանքի պէտք ունինք մինչեւ շաբաթ չվերջացած, կ՚աղաղակէ, իր կարգին, ուրիշ աջ - ազգայնական եւ բուռն հակաբոլշեւիկ օրկան մը, «Լա Լիպէրթէ» :

Այս թերթն ալ անցեալ տարի ծախու առաւ ժագ Տորիօ, երբեմն բուռն բոլշեւիկ քարոզիչ եւ գործիչ, այժմ ամենէն կատաղի թշնամին Մոսկուայի եւ անոր գործակալներուն :

Թերթին ընդհ. քարտուղարն է որ կ՚արձանագրէ առաջին էջէն .

— «Ռուսական ոսկին միլիոններով է որ կը հոսի, սնուցանելու համար հակաֆրանսական քարոզութիւնը մեր երկրին մէջ : Տորիօ հազարաւոր Ֆրանսացիներէ խնդրեց իրենց կարողութեան համաձայն օգնել «Լա Լիպէրթէ»ի, համայնավարութեան դէմ բացուած պայքարին մէջ : Արձանագրուեցէ՛ք» :

Եւ ուրախութեամբ կ՚աւետէ որ 50 հազար ֆրանք ստացած են հինգ օրուան մէջ :

Անդին, ձախակողմեան թերթերն ալ բուռն պայքարի մը ձեռնարկած են, իրենց տպաքանակը բազմապատկելու համար, որպէսզի չհարկադրուին 50 սանթիմի բարձրացնել գինը :

«Լը Փօփիւլէռ», ընկերվարական պաշտօնաթերթը, «Թերթեկամներու միութիւններ» կազմած է, որոնք խումբ խումբ կը շրջին քաղաքին եւ արուարձաններու փողոցներուն մէջ, ինքնաշարժ նստած կինեդով եւ աղջիկներով, եւ նոր բաժանորդներ կը գտնեն :

Երէկ թերթը կը ծանուցանէր թէ օգնութեան քարոզութիւն մըն ալ պիտի կատարուի : Մասնաւոր օդանաւ մը կը շինուի, որ թռիչքներ պիտի կատարէ մօտերս, գաւառական շրջաններու մէջ : 1937ին ալ 10 — 12 թռիչքներ կատարուեցան, մինչեւ առաւել յաջողութեամբ :

Համայնավար օրկանը, «Լիւմանիթէ», նոյնպէս լծուած է անխնայ բաց պայքարի մը : Եւ կը փորձէ ամէնէն հրապուրիչ միջոցները, յանախորդ որսալու համար :

Այսպէս, վերջերս շնորհալից ազդուով անցուց թերթօնի մը հրատարակութիւնը, «Թագուհի Մարկօ», գործ ... Ալէքսանդր Տիւմայի հօր :

Իսկ երէկ նորէն ուժգին ահազանգ մը կը հնչեցնէր, յայտարարելով թէ թուղթին գինը դարձեալ պիտի բարձրանայ, շնորհիւ թուղթի ընկերութեանց չարաշահութեան : Եւ կը մեղադրէր որ կառավարութիւնը թոյլ կը շնորհէ .

— «Ի՞նչ կը բանի կառավարութիւնը : Մամուլին կացութիւնը կը վատթարանայ օրէ օր : Կառավարութիւնը պիտի հանդուրժէ՞ որ թուղթի թրոսթը տարապայման շահեր ընէ թերթերուն վրայ, որոնք հարկադրուած են միակ հայթայթիչի մը գինով, որպէս ամէն մրցակցութենէ հեռու» :

Ուշագրաւ պարագայ մը եւս,— մինչ աջակողմեան թերթերը կ՚ողբան թէ ժողովրդական Ճակատը կ՚ուզէ խափանել, խեղդել ազատ մամուլը, ձախերն ալ իրենց սեւ օրը կուլան ...

Ի՞նչ է կարծիքդ, սիրելի ընթերցող, այս տեսարանին առջեւ :

Անոնք, աջ թէ ձախ, միլիոններու հետ կը խաղան, միշտ միջոց կը գտնեն միլիոններ նուիրելու,— եւ սակայն կուլան :

Իսկ մե՞նք, մեր ողորմելի հազարներով (սպառում եւ եկամուտ) ...

Մենք շատ գոհ ենք, երբ ամէն մէկ բաժանորդ նոր մը նարէ, եւ իւրաքանչիւր բաժանորդ ժամանակին վճարէ :

Այս ալ մեր ... օդային քարոզութիւնը :

ՎԱՀԷ

ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ՏԵՂԱՓՈԽԷ ԶԻՆԱԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԸ

Իտալիոյ ազգ. պաշտպանութեան Գերագոյն Յանձնաժողովը առջի օր բացառիկ նիստ մը գումարելով, քննեց զինագործարաններու ապակեդրոնացման խնդիրը : Այս առթիւ առաջարկներ եղան, մեծ զինագործարանները Ֆրանսական սահմանագլուխէն դէպի երկրին կեդրոնը եւ հարաւակողմը տեղափոխելու համար : Փօլթանօն ալ մասամբ ապահովութեանց կեդրոն մըն է, բայց ապահով կը համարուի, պատերական սահմանին մօտ ըլլալով : Յանձնաժողովը կ՚առաջարկէ շարք մը մեծ զինագործարաններ հաստատել գիւղական շրջաններու մէջ : Անոնք պէտք չէ շատ հեռու ըլլան Հռոմէն եւ ուրիշ հարաւային մեծ քաղաքներէ, բայց բաւական հեռաւորութիւն պէտք է ունենան հիւսիսէն, որպէսզի անխոցելի մնան պատերազմի պարագային : Իտալիոյ շատ քիչ մասերը ծովէն հեռու են աւելի քան 40 մղոն : Ամբողջ թերակղզին ենթակայ պիտի ըլլայ օդանաւային յարձակումներու համար, Միջերկրականի կողմէն :

1500 խորհրդային օդանաւեր Ծայր. Արեւելքի մէջ

Ճափոնի պատերազմական նախարարը փետրուար 9ին ճառ մը խօսելով խորհրդարանին մէջ, շեշտեց թէ անհրաժեշտ է որ Ճափոն բազմապատկէ իր սպառազինութիւնները : Այս առթիւ յիշելով մեծ պետութեանց սպառազինութիւնները, յայտարարեց թէ Ռուսաստան հզօր ուժեր ունի Ծայր. Արեւելքի մէջ եւ թէ 1500 խորհրդային օդանաւեր կը գտնուին Վլատիվոսթոք, Ճափոնէն 700 մղոն հեռու :

Նոյն ժողովին մէջ հարցումներ եղան արտաքին նախարարին, օտար պետութեանց դիրքի մասին : Նախարարը յայտարարեց.— «Միշդ չէ թէ Մեծն Բրիտանիա, Մ. Նահանգները եւ Ֆրանսա կ՚օգնեն Չինաստանի ազգային կառավարութեան, դիմադրելու համար Ճափոնի : Եթէ զէնք եւ ռազմանիւթ կը փոխադրուի կարգ մը երկիրներէ դէպի Չինաստան, կարելի չէ ըսել թէ այդ քայլը ազգային քաղաքականութիւն մը կը կազմէ նոյն պետութեանց համար : Այս գործը աւելի շատ կը վերաբերի անհատ առեւտրականներու : Միակ բացառութիւնը կը կազմէ Խ. Միութիւնը, որ վաճառականներ չունենալով, իր աջակցութիւնը Չինաստանի՝ կրնայ համարուիլ իբրեւ ազգին քաղաքականութիւնը : Մենք այն կարծիքը չունինք թէ Մեծն Բրիտանիա, Ամերիկա եւ Ֆրանսա կ՚օգնեն Չինաստանի : Սակայն եւ այնպէս անհրաժեշտ կը գտնենք դիւանագիտական նոր փորձեր կատարել, որպէսզի այդ պետութիւնները չբռնեն այնպիսի ընթացք մը որ կրնայ հակասել Ճափոնի նպատակներուն» :

Երեսփոխան մը դիտել տալով թէ Ճափոն արդէն իսկ 120.000.000 անգլ. ոսկի ծախսած է չինական պատերազմին համար, հարցուց որ Չինաստանի

(Լրացումը շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԳԻԾԸ ՄԻՆՉԵՒ ՐԱՖՖԻ

Րաֆֆին գնահատող, Րաֆֆին պանծացնող բազմակերպ արտայայտութիւններ կարդացինք ու լսեցինք իր ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ։

Սակայն, ուղղութիւն մը կայ, որ կը խորհիմ թէ, անոր գաղափարներուն զօրութեան տարողութիւնը ներկայացնելու աւելի ձեռնտու է։ Ճամբայ մը կայ, որ կը հաստատէ թէ, աւելի յստակ, աւելի յատկանշական ցոյց կուտայ անոր մտածումներուն մեծութիւնը, անոր կորովին խանդավառութիւնը, անոր աշխատանքներուն արդիւնքին ազդեցութիւնը մեր վրայ, անդաւրայ վրայ, գեռ ոչ ոք բացատրեց.

Չէ՞ որ մեր արդի ազգային ընդհանուր գործունէութեան ամէնէն կարեւոր բաժինը նոր սերունդի գոյութեան սպառնացող վախը դիմագրաւելու աշխատանքն է։

Արուեստը, գիտութիւնը, ճշմարիտ գրականութիւնը վեր են քաղաքական եւ կուսակցական ամէն հակամարտութենէ։ Անոնք, ինչպէս բոլոր ժողովուրդներուն համար, նոյնպէս մեր ժողովուրդին զաւակներուն սեփականութիւններն են, որոնց մէջէն կ'երկարի միութեան մեծ գիծը.

Մեր գրականութեան առաջին ծանօթ գործը Աստուածաշունչի թարգմանութիւնը եղաւ Ե. դարու սկիզբները, «թագուհի թարգմանութեանց»։ Անիկա եղաւ Թագուհի՝ իբրեւ նրբութիւն, Թագուհի՝ իբրեւ ճոխութիւն, Թագուհի՝ իբրեւ գեղեցկութիւն։ Անիկա եղաւ ճկունութիւն մը իր հմայիչ ելեւէջներով, յայտնութիւն մը իր ազնուական ձեւերով,

«Ճանաչել զիմաստութիւն եւ զխրատ, իմանալ զբանս հանճարոյ»։

Ասոնցմէ զատ, անիկա եղաւ հզօրագոյն բանաստեղծութիւնը մեր ազատութեան եւ անկախութեան դարաւոր կամքը խորտակել ջանացող ռազմական բռնակալութեան դէմ։ Անիկա եղաւ յաղթանակի չէջուած իմաստութիւնը, քաղաքական դարձըւածքներով եւ մշակութային արշաւանքներով մեր գոյութեան սպառնացող բիւզանդական յարձակումներուն հանդէպ. Անիկա, մեր սրտին մէջ ուղեղին քերթողական շունչը դարբնեց։

Ու այս ամէնէն վեր՝ անիկա, մեր ցեղագրոյժ ու հզօր կաղապարին մէջ, մեր հեթանոս հայրերու վիպերգներուն եւ դիւցազներգութիւններուն ձեւերը, ոճերը հիմ ունեցաւ, անոնց յայներու բազմազան հարստութեան ու ուժին վրայ կեցած՝ անոնց մաքառումին սրաթռիչ շունչերովն ու կոչումին գգացողական շէշտերովը հը-պահեց նորահաստատ հայ ժողովուրդը։

Ե. դարուն, Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան, եւ, անոր ընկերակից կամ յաջորդակից շատ մը միանուագ գրական մեծ գործերու վերանորոգիչ ուժին արդիւնքն էր, որ, նոյն դարու երկրորդ կէսուն, եւ ապա Վահանի դրօշին տակ հայ ժողովուրդը հերոսաբար ծառացաւ, շարունակեց իր պայքարը, մինչեւ որ զայն պսակեց խղճի ազատութեամ եւ արդարութեան հիմն ունեցող Նուարսակի յաղթական դաշինքով։

Այնուհետեւ, երբ նախարարական տուներու անհաշտ մրցակցութիւններ հոգեւորական դասու ազգամերժ մոլեռանդութիւններ, իշխանական ձեռնարկներու ոչ հաստատուն ձեւեր հետզհետէ սկսան թուլցնել հայ ժողովուրդի առնական կեցուածքը, մեծցնել անոր մէջ դարերու գոյութեան պայքարի հնութիւնն ու հզօրութիւնը, Մամիկոնեան տունը տիրապետելու իր ուժը կը հատցնէր, Հայաստան վերստին կռուախնձոր կը դառնար Բիւզանդիոնի եւ Տիզբոնի միջեւ, յանկարծ, մեր ազգային յուսահատական վիճակը լուսաւորող, ու փրկութեան կրակոտ ահազանգը հնչեցնող հանճար մը շողաց մայր հողէն, մեր գրական սրբութիւնէն.

Անիկա, ծերունի կրօնաւոր Մովսէս Խորենացին էր։

Ինչքան ալ քննեն, ինչքան ալ դատեն ու դատապարտել փորձեն, Խորենացին կը մնայ մեծ հայրենասէր մը, հսկայ մը, տողորուած ներշնչումի եւ գործի ուժգնութեամբ։

Թերթատեցէք մեր նուիրական պատմութիւնը, հանդարտ ու խոհուն աչքերով նայեցէք անոր գունավառ էջերուն վրայ, եւ դուք պիտի համոզուիք որ, արդարեւ, Մովսէս Խորենացի, կրօնական սքեմի տակ պահուած այդ ազգային գաղափարապաշտ հանճարը եղած է ու կը մնայ մեր ազգային մշակոյթի վարպետ մը, քերթող մը՝ իր Հայոց Պատմութիւն երկհատոր գործով։ Ան էր որ, հայրենիքին վերահաս վտանգը ըմբռնեց ամէնէն ուղիղ ձեւով եւ զայն դիմագրաւելու համար ի պաշտպանութիւն իր փոխարկուող սրտին պատմութեան տաղանդին զօրութիւնը։ Ան էր որ, ընդվզեցաւ մոլեռանդ կրօնաւորներու չափազանցութիւններուն դէմ, եւ հայրենասիրութեան ու ազատութեան համար գիտակցական մահը դրուատեց ամէնէն լայն իմաստով։ Ան էր որ, մեր հեթանոս մշակոյթը մատնանշեց, մեր հին հերոսներուն անունները հպարտութեամբ արտասանեց, եւ անոնց քաջութեան, զօրութեան, անոնց քաղաքական կարողութիւններու, քաղաքական յաջողութիւններու դիւցազնական առաքինութիւններ պատկերացնող պատմութիւններ, երկնքէն մաքուր ... թէ հայ ժողովուրդի գոյութիւնն ու մեծութիւնը միայն Գրիգոր Լուսաւորիչէն, Ե. դարէն չէ որ կը սկսի, այլ՝ ան ալ իր դէմքերովն ու նուաճումներովը այնքան մեծ է եւ այնքան վաղնջական, որքան իրենց ծնունդը առասպելներու մթութեան մէջ երկարող բոլոր հին ու հզօր ազգերը։ Ան էր որ, վերջապէս, հակառակ իր ժամանակի կրօնական օրէնքներուն խստութեան՝ հեթանոս աշխարհը բացաւ, եւ Վահագներու ձայներգութեամբ ոգեւորեց հայ ժողովուրդը, ու քաղաքագէտ մարգարէի հմտութեամբ խրախուսեց իշխանութեան գլուխ անցնելու միակ ձեռնհաս Բագրատունեաց տան քաջերը.

Ընդ եղեգան փող՝ ծուխ ելանէր,
Ընդ եղեգան փող՝ բոց ելանէր,
Եւ ի բոցոյն պատանեկիկ վազէր,
Նա հուր հեր ունէր,
Ապա թէ բոց ունէր մօրուս,
Եւ աչկունքն էին արեգակունք։

ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՑԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԻՄ ՑԱՐԵԿԻՑՆԵՐԷՍ

Անծանօթ այլ սիրելի ընկերներ, առաջին անգամն է որ կը դիմեմ ձեզի, ձեզի իմ ուսանող եւ ուսանողուհի հայրենակիցներ, որ կը խորհրդածէք յոյզը եւ վստահութիւնը մեր ցեղին, դուք որ նոր սերունդն էք...

Թէեւ անծանօթ, բայց ... Հայեր էք դուք, այսինքն զաւակները միեւնոյն նախահայրերուն եւ նոյն հայրենիքին, նոյն զատ զգացումներով եւ կարօտով. Այս բաւական է ձեզ ինծի միացնելու եւ ձեր մօտ ըլլալու տպաւորութիւնը տալու ինծի։ Այնքան մօտ կը զգամ ինքզինքս ձեզի որ չեմ կըրնար ծածկել յուզումս։

Նախ անդրադառնանք վայրկեան մը անցեալին ու քիչ մը տեսնենք արշալոյսը, աւելի ճիշդ՝ Ֆրանսայի հայ երիտասարդութիւնը։

Վերսայլի դաշնագրէն անմիջապէս վերջ, մինչդեռ ամբողջ աշխարհը վերակառուցման կը դիմէր, ինչ որ քանդուած էր պատերազմի փլուզումէն, հոն, հեռուն Եփրատի ափերուն եւ Արարատի ստորոտը, արիւնլուայ ու նահատակ ժողովուրդ մը, ճակատագրի դառնութիւնը կը ճաշակէր տակաւին։ Հերոսական տոկունութեամբ օժտուած ժողովուրդ մը կ'իյնար զարնուած պատերազմներու ամէնէն աւելի հասոր կատարածէն։ Ժողովուրդ մը որ կը կորսնցնէր իր ազատութիւնը, ժողովուրդ մը որ գերութեան կ'իյնէր, ամէնէնօճրային հարուածը ստանալով։ Աքսորը... անոնք, որ փախան, ինչպէս այսօր կը փախչին Սպանիացիները, անոնք որ ազատուեցան աւելի ողորմած երկինքներու տակ, զրկուած իրենց մամիկներէն անգամ, ազգային վրայ դրին իրենց յոյսը։ Ուրիշներ իրենց մանկիկները սնուցին իրենց թեւերուն վրայ։ Մենք ալ այսպէս հասակ նետեցինք։ Այն ծաղիկը որ ծլաւ յանկարծ քանդուած դաշտի մը մէջ, պատերազմի մը կրակներէն, հայ երիտասարդութիւնն էր։ Որբը՝ որ հոգերու մէջ պիտի իյնար ու պիտի պատրաստէր կըրթութիւնը, տալու համար բուրումը անմիջական մարգագետնի մը։

Այո՛, այդ է մեր նպատակը, մեծնալ եւ բարգաւաճիլ։ Պէտք ճգնինք չթերանալ անոր մէջ։

Երկար ատենէ ի վեր եւ երիտասարդ տարիքի մէջ արդէն կը մաշեցնենք մեր տարատները Ֆրանսական դպրոցի նստարաններուն վրայ։ Մենք ունինք շատ մը ուսուցիչներ որ կ'առաջնորդեն մեզ մեր դժուարին ուսումին մէջ, եւ մենք երախտապէտ ենք անոնց, որովհետեւ, եթէ մենք անոնց համար օտարականներ ենք, բայց բարձր կրթութիւն մը ստանալու համար ուրիշ ոեւէ աշակերտէ պակաս չենք։ Չունի՞նք մենք մեր մեծերէն բժիշկներ, փաստաբաններ, բանաստեղծներ եւ գիտութեան այս կամ այն մարզին վաստակաւոր մարդիկ։ Անշուշտ, բայց մենք կանգ պիտի չառնենք հոդ։ Մի՛վ չէ մոռցած իր պարագային վրայ, ցանկալով իր Ֆրանսացի ընկերներուն երջանկութեան։ «Ի՛նչ երջանիկ են անոնք որ ունին ամէն բան... Ունենալու համար այս ամէնը, դպրոց, ուսուցիչ եւ քաղցր բարիքը հայրենիքին, ո՞վ պիտի չըսէր դառնութեամբ— ա՜ր-քան յօժարութեամբ պիտի տայի կեանքս», ունենալու համար դպրոց մը, ուսուցիչ մը, ճշմարիտ հայրենիք մը մէջ»... Գրեթէ ամէնքս յայտնած ենք այս բաղձանքը, արծարծելով բոցը մեր ցաւերուն։

Պատանի հայրենակիցներ, եթէ մեր հայրենիքը կրցաւ գործածել ինչ որ կը բողբոջէր իր ծոցին մէջ, կը պարտի իր հաւատարիմ զաւակներուն։ Որովհետեւ մեր հայրենակիցները գըրել, կարդալ, խօսիլ եւ մտածել գիտեն, եթէ անոնք Հայոց պատմութիւնը եւ աշխարհագրութիւնը գիտեն, եթէ անոնք հայ ժողովուրդը յառաջ տարած են գիտութեան շրջանակին մէջ, այդ կը պարտին՝ անխոնջ ու հայրենիքին հաւատարիմ անհատներու, որոնք ջանք չեն խնայած-ազգի-ութենէն ազատելու համար իրենց հայրենակիցները։ Ցեղէք, մեր ծընունդէն ու մանկութենէն ի վեր հայրենիքին բարիքը կը զգանք մեր մէջ։ Արդ, եթէ համակարծիք էք ինծի, կ'ընդունինք որ բարիքը երախտագիտութիւն կը պարտադրէ մեզի։ Եթէ չենք կրնար հանդուրժել որ մնանք ապերախտ մեր ծնողքներուն հանդէպ, ի՞նչպէս կրնանք հանդուրժելորբըլլանք ապերախտ մեր հայրենիքին հանդէպ։ Հայրենիքը աւելի քան մեզի համար եղած է, ցուցնենք անոր մեր երախտագիտութիւնը, արծարծելով հայրենիքին սէրը։

Կը կարծեմ, սիրելի հայրենակիցներ, կրցայ համեստօրէն բացատրել ինքզինքս։ Գիտցէք մէկ բան,— պայքարիլ մինչեւ վերջը, որպէսզի հայ երիտասարդութիւնը կարենայ յարգելով հանդերձ հիւրընկալ հայրենիքը, վառ պահել իր սէրը բուն հայրենիքին հանդէպ։ Հայրենիքը վեր՝ ամէն բանէ, մանաւանդ մեր հերոսական հայրենիքը։

Լ. ՉԵՒՈՆԴԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀՐԵԱՆԵՐԸ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ ԹՐՔԱՆԱԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Այս խորագրին տակ, Պոլսոյ Սոն Փոսթային մէջ, Թանին խմբագրապետ Մուհիտտին Պիրկէն կը գրէ.—

Վերջերս Թուրք Հրեաներուն Թրքացումի գործին մէջ ուշացած եւ կարգ մը գործերու մէջ ալ անհոգ դանուած ըլլալուն մասին դրութիւններ հրատարակած էի։ Բողոքի այս դրութիւններս կարգ մը Հրեաներու կողմէ ալ փոխադարձ բողոքի արտայայտութեանց տեղի տուաւ։ Վերջին օրերս տեղացած տեղեկութիւններուս համաձայն, Թուրքիոյ Հրեաներուն միջեւ Թրքացումի զօրաւոր հոսանք մը ծայր տալ սկսած է եւ նոյնիսկ շարժումի վերածուած։

Այս հոսանքը առաջ բերող Հրեաները իրենց այս շարժումը կարգ մը բանաւոր սկզբունքներու վրայ կ'ուզեն դնել։ Այսպէս, անոնք կ'ըսեն.

— Թուրք պետութեան եւ Թուրք ազգին դէպի Հրեաները մերձենալը ուղիղ սիրոյ ճամբայ մըն է։ Պէտք է որ մենք անոնց մօտենանք։ Թուրք պետութենէն եւ Թուրք ազգէն Հրեաներուն համար իրաւունք մը պահանջել, մեր ընթանալիք ճամբուն ամէնէն սըխալն է։ Ընդհակառակն, մենք, փոխարէնը ոչ մէկ իրաւունք եւ առանձնաշնորհ չպահանջելու պայմանով պիտի կատարենք այն պարտականութիւնները, զորս Թրքութեան հանդէպ կատարելու պարտաւոր կը զգանք մեզ։

Անոնք, այս կերպով մէջտեղ դըրուած սկզբունքը գործադրելու համար, օրինակ, հետեւեալ կերպով կ'ուզեն շարժիլ։

1.— Իբրեւ առաջին գործ՝ փակել իրենց դպրոցները, որոնց համայնքին կամ միութեանց կողմէ կը պահուին եւ ատոնց բոլորն ալ յանձնել կառավարութեան։

Այս շարժումին ջատագովները կ'աւելցնեն թէ, ի հարկէն, կառավարութեան պիտի փոխանցուին նաեւ այս դպրոցներուն կատարուած նիւթական օժանդակութիւնները։ Ասոր փոխարէն, կառավարութիւնն ալ մեր տղաքը Թուրք տղու մը պէս հասցնելու պարտականութիւնը կը ստանձնէ։

2.— Հրեաները իրենց անուններն ալ կ'ուզեն փոխել եւ կ'աւելցնեն թէ այս ալ անհրաժեշտ է եւ պիտի կատարենք։ Աս մասին կառավարութենէն իր օժանդակութիւնը պիտի խնդրենք։

3.— Մենք երբ այս կերպով Թրքութեան հանդէպ մեր պարտականութիւնը կը կատարենք, միայն բան մը պիտի պահանջենք.— Մեր տղաքն ալ ընդունիլ մարզական եւ սպորտական կազմակերպութեանց մէջ եւ զանոնք ցրուել Թուրք փոքրիկներու ընդհանրութեան մէջ։ Եթէ այսպէս կատարուի, այդ պարագային մեր տղոց ոգին ալ կատարելապէս Թրքական ոգիով պիտի ծաղկի եւ ժամանակ մը վերջ բոլոր Հրեաները Թուրք կ'ըլլան։ Անոնք որ այս սկզբունքները կը ջատագովեն եւ մօտ ատենէն զանոնք հըրապարակ պիտի դնեն, կ'աւելցնեն.

— Նոյնիսկ կ'ընդունինք որ, Թուրքիա իրաւունք ունի իր ազգ. պաշտպանութեան գործին մէջ Հրեաներու հանդէպ ինչպէս այսօր, վաղն ալ վերապահութեամբ վարուելու։ Ասոր համար այս կէտի վրայ ոչ մէկ պահանջ պիտի դնենք, եւ պիտի սպասենք որ գայ այն ժամանակը, ուր Թուրք ազգը համոզուի թէ Թուրք Հրեան գիտէ՝ Թուրքի մը պէս կռուիլ։ Ահա այն ատեն ամէն բան ինքնիրենը կը լուծուի։

Հոս պէտք չեմ տեսներ աւելցնել թէ ինծի այս մտածումները իբր սկզբունք յայտնող հրեայ մտաւորականները շատ գեղեցիկ եւ շատ ուղիղ ճամբու մը մէջ կ'ընթանան։

Եթէ Թուրքիոյ Հրեաները, ինչպէս կ'ըսեն, այս շարժումը այս սկզբունքով եւ այս ոգիով հրապարակ դնեն, ոչ մէկ կասկած թէ, Թուրքերու կողմէ հաճութեամբ պիտի դիմաւորուին։

Թուրք ազգը որ կը սիրէ իր գոյութիւնը, ոչ մէկ թշնամութիւն ցոյց կուտայ այն օտար տարրերուն հանդէպ որոնք կ'ուզեն հալիլ իր գոյութեան մէջ։

Ուրեմն, գործը կը մնայ միայն այս մտաւորական Հրեաներուն — որոնք բացարձակ է թէ զօրաւոր են — շարժումի անցնելուն մէջ։

Ցուանք որ անիկա ալ չպիտի ուշանայ։

Տղոց աղաղակն մայրերու ձեռակերտն է։— Նափոլէոն։
Երբ կը կը վազէ սրամտութեան խոհուն, տխմարութիւններ կրնաք բռնել միայն։ —Մոնթէսքիէօ։

Հանրային կարծիքը աշխարհի թագուհին է, բայց ուժը աշխարհի բռնակալը։ — Փասքալ։

Մարդ իր երջանկութիւնը կը կազմէ ուրիշները երջանիկ ընելով։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՅԵՐԸ ԱՐԱԲԵՐԷՆ ՍՈՐՎԻԼ Կ'ՈՒԶԵՆ

Պէյրութի Լը Ժուռ թերթը կը գրէ այս խորագրին տակ.—

«Վերջերս մամուլը զբաղած էր երկու կարեւոր խնդիրներով։

«Առաջինը՝ Պէյրութի երեսփոխան Գ. Վ. Լէյլէկեանի կառավարութեան մօտ կատարած դիմումն է, շեշտելով հայ փոքրիկներուն արաբերէն սորվեցնելու անհրաժեշտութիւնը այս երկրին օգտին համար։ Երեսփոխանները զգացուած Գ. Լէյլէկեանի հայրենասիրական զգացումներէն՝ բուռն ծափերով ընդունած էին նոյն առաջարկը. Պ. Լէյլէկեան քաջալերուած ...մակրական այս ցոյցերէն՝ վարկ մը պահանջած էր արաբ ուսուցիչներ վարձելու համար եւ երեսփոխանները երկրորդած էին իր պահանջը։

Սակայն մինչեւ այսօր, կառավարութիւնը չէ պատասխանած Գ. Լէյլէկեանի պահանջին։

Երկրորդ հարցն է, Սուրիոյ հայ երիտասարդութեան ուսման խնդիրը երիտասարդ Հայեր, սուրիական կառավարութենէն պահանջած էին որ ուսուցիչներ նշանակուին իրենց արաբերէն եւ արաբական գրականութիւնը ուսուցանելու համար։ Այս երիտասարդ Հայերը զգացած էին թէ իրենց համար անհրաժեշտութիւն մըն էր իրենց նոր հայրենիքին լեզուն սորվելու պարագան։

Մենք վստահ ենք թէ սուրիական կառավարութիւնը գոհացում պիտի տայ այդ պահանջին։

Որովհետեւ սուրիական կառավարութիւնը զգաց թէ՝ Սանճաքին մէջ օրինակի համար, Թուրքեան ծրագրած է լըջօրէն Քիւրտերուն, Չէրքէզներուն, եւ նոյնիսկ Հայերուն թուրքերէն սորվեցնել, որպէսզի այսպէս ավ առիթը ունենայ կարենալ յայտարարելու թէ Սանճաքի մեծամասնութիւնները Թուրքեր են։ Թրքական քարոզչութիւնը կը տարածուի ամէն ասպարէզի մէջ, մանաւանդ կրթական եւ մշակութային հողի վրայ գործելու մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայան։

Մենք արդեօք իրաւունք չունի՞նք հարցնելու կառավարութեան իր անփոյթ վերաբերումին պատճառները։ Մենք կը պահանջենք որ մեր երեսփոխանները այցելեն հայկական վարժարանները, այսպէսով կրնան գէթ գաղափար մը կազմել այն ցաւալի վիճակին մասին որուն մէջ կը գտնուին ուսանողները։

1938ի նեւմաացոյցին մէջ, հայ վարժարաններու սահմանուած վարկ մը գոյութիւն չունի դեռ. Պ. Պ. երեսփոխաններ եւ Գ. Լէյլէկեան հարկ է որ խորհրդարանին մէջ շարունակեն իրենց դիմումները այն հարցին յաջողութեան ապահովելու համար»

ՀԻՒՍԻՍԱՅԳ

ՆՈՐ ՇԷՆ ԷՐ ՄԵՐ ԳԻՒՂԸ

— Եկէք մեզի հետ, մենք ինչ՝ դուք ալ ան, ինչ էք փակեր ձեր օճախներուն։

Պէտք է խոստովանիլ որ գիւղին մեծամասնութիւնը կողմնակից էր լռաբարձրանալու, իրենց ալ բացորոշ էր զալիք փորձանքը։ Աստուած իր նըշաններով շատոնց իմացուցած էր «գալիքը», բայց կարգ մը աղաներ նոյն յուսախաբական յանկերգով կ'օրօրէին.

— Տէօվլէթին դէմ ելլել չըլլար։
— Թող գան թալլեն, նորէն կը վաստըկինք։
— Միշտ անօթի մնացողը թշնամին է։ «Հողի՛դ անուշ է, թէ ապրանքդ»։

Այդ քնարերը եթէ չի բաւեր, պառաւնալիքը իր աւերիչ դերը կը կատարէր։

— Կ'երթանք լուծ կուտանք վարը, գիւղէն դուրս ելլողը թող անգամ մըն ալ չգայ։ Մեզի ալ պատճառ կ'ըլլայ։

Ասոր վրայ բոլորն ալ ակամայ կը հանդարտէին։ Աղջիկներէն նոյնիսկ անոնց կողմ բռնող կար։

— Վերջը մեր վրայէն Քիւրտի հոտ կուգայ։ Մեր նշանածները գլուխնին պիտի առնեն, Քիւրտի պէս պիտի ըլլան։

Քրիստոնէի համակրութեամբ մենք մեր թաքստոցներէն կը դիտէինք թէ ի՛նչպէս մեր տանիքներուն վրայ կը փայլատակէին Քիւրտերու զէնքերը։

Եկող վայրենիները մեզի եւ մեր «սիրելի» աշիրէթներուն հակառակորդներ էին, Շղաղցի, Խօճաշացի, Շամուշացի աշիրէթներ էին եւ ծանր պահանջներ ունէին։

Այդ գիշեր տօկալով կը դիտէինք երկինքը մեր քարայրներէն, դարձեալ կաս կարմիր կարեր էր, բայց այս անգամ հարաւ-արեւելք, կարծես առաւօտը պիտի ծագի եւ մէկօտի մը կը պայթէ որ պատռէ սեւ վարագոյրը, բայց այս անգամ հեւիքայլ ըլլալէ շատ հեռու էր եւ աստուածային հրամանով մարդակերտ նշան մըն էր որ կը տիրապետէր մեր երկնակամարին։

Ակնայ քաղաքին հրդեհի բոցերն էին որ կը լուսաւորէին մեր կոյր ալ-քերը։ Լուրը շուտով եկեր հասեր էր մեր ապահով ծերպերը։ Շատ ուշ էր, այսպէս երկնից նշանը կրկնուեցաւ երեք օր ու երեք գիշեր։ Բերդախայքին մէջ միշտ պահապան հրամանատար մը կայ, մեր գիւղին մէջ մենք հրամանատար ալ չունէինք, աւելի ճիշդը ամէն տուն իր աղքան ունէր եւ այդչափ...։

Պատահական դուժկան մը եկաւ գիւղ եւ Եփրատի ինքի դէմին ձեղապէ պատմեց,— քաղաքներ ու գիւղեր իրենց հայ բնակիչներով հուրի ու սուրի մատնուած, անոնց արիւնը երկինք գետին կարմրցուցեր էր...

Շատ ուշ էր, իրիկուն մըն ալ, աշիրէթները խաղաղ ցոյցը փոխեցին թալանի ու գիւղը մնաց անվարտի։ Երկնքի կարմիր նշանը կատարած էր իր դերը։

Լմնցած էր...։

X

Ես շատոնց «թռած» էի հեռուն, օտար երկիրներ. ու չգիտեմ թէ 1914ին ալ, համր ենհօվան կարմիր նշաններով խօսեցա՞ւ մեր գիւղին հետ դարձեալ։

— Ձեմ գիտեր, մայրս ազօթե՞ց, մինչեւ կարենայ պարիսպները, թէ ոչ անիծեց, նահանջի վերջին օղակին մէջ, ու անո՞ր համար անէծքով փըլան երկնի ու երկրի գահերը։

Իսկ հարսիկս, հօրեղբօրս խեղճ պզտիկ հարսիկը, Տէր-Զօրի անապատներէն դէպի Հալէպ, երկնից կարմիր նշանին տակ ի՞նչ զգաց, երբ տեսաւ «ճիներու հարսնիքը»...։Կարմիր նշանին տակ մեր գիւղը զոհ գնաց անմխիթարութեան, ու մենք աստանդրուած, մեր կարմիր նշաններով խօ-սող Աստուծոյն հետ բերած ենք այդ Ջօհարտնը (Տապանակ ուխտի մը պէս) մեզի հետ, հիւսիսայգէն տարատրող այս օտար ափերուն...։

(Վերջ) ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱՆԵԱՆԻ

ՎՐԻՊԱԿ — Մեր այս շարքին 1 եւ 2 թիւերուն մէջ (յունուար 6 եւ 7) ԽՕՉԸ պիտի ըլլայ ԽՕՉ (խոյ). Իսկ թիւ 6ին մէջ (13 յունուար) «ոչ անիսոնը օգուտ ըրաւ, ոչ ալ Աւետարանը» տողին մէջ ԱՆԻՍՕՆը պիտի ըլլայ ԱՓՍՕՆ, տեսակ մը ԻՓՆՕՍ (ափսոս, յետոյ տառերու տեղափոխութեամբ՝ ափսոն)։ Իփնոթիզմ,— ափսոնելով օձն ու թայթուածը՝ երկուքն ալ անվնաս կը դառնան մեր գիւղի լեզուով ու... խելքով։ Ափսոնը երկու կերպ կ'ըլլայ,— «օձին վրայ կարդալով օձը կը քարանայ կը մնայ, կամ կաթին վրայ կարդալով թունաւորուածին դեղ կ'ըլլայ։ «Աղ անցնելու պէս»։

** Ցակոբ Պարոնեան կ'ըսէ —

«Արդեօք ընդհանուրին շահն մտածողութեան աղբիւրին չահուն չըլլալը սկզբամբ է, որ կիներէն ոմանք իրենց ամուսինէն զատ ուրիշ անձեր ալ սիրելու արժանաւոր կը գտնուին»։

** Ըստ Սողոմոն իմաստունի՝ աւելի լաւ է խոտեղէն կերակուրը՝ սէր եղած տեղը, քան գէր զուարակը ատելու-թեամբ։

** Առանց պանիրի սեղանը, մէկ աչքը կոյր կնոջ կը նմանի։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՌՈՒՄԱՆԻԱ

Պուքրէշի Հայ Մշակութային Հիմնարկութիւնը, որուն հիմնական նպատակն է հայ եւ ռումէն տարրերու եւ մանաւանդ մտաւորականութեանց միջեւ հոգեկան կապը ջերմ եւ ամուր պահել, չնորհաւորական գրեր ... գած էր ներկայ կառավարութեան ... կաղմական վեց անդամներուն, ... րոնք կարեւոր իսկ կը կազմեն ներկայ դահլիճին։

Վարչապետ Գ. Օքթավիան Կոկա Հայ Մշակութային Հիմնարկութեան ուղղուած հեռագրով մը իր ջերմ ... նորհակալութիւնները կը յայտնէ ... առթիւ, եւ կը վստահեցնէ միեւնոյն ատեն որ բովանդակ աջակցութիւնը պիտի ընծայէ յառաջիկային Հայ Մշակութային Հիմնարկութեան։

*** Արապի մէջ կը կարդանք —

Ազգ. Քրիստոնեայ ներկայ կառավարութիւնը, որուն գլխաւոր թիրախն է հրեայ տարրը՝ զոր կը նկատէ իր թիւով եւ գործունէութեամբ վնասակար ղանգուած մը ռումէն հայրենիքին համար, բարեացակամ ... մաղրուած կը թուի ըլլալ դէպի հայ տարրը, որ, ինչպէս չեշտած ենք բանիցս, ոչ միայն իր թիւով եւ կենցաղով հոգ մը չէ երկրին համար, ... ընդհակառակն պիտանի տարր ... ինչպէս երէկ, նոյնպէս եւ այսօր։

Սոսկ լուր ունինք միեւնոյն ատեն որ կառավարութիւնը յօժար է ... պետութեան մէջ վարկ մը տրամադրել ...

...իր նպաստ հայ Թեմին, նպաստ՝ զոր ...պատավարութեանց օրով ։

Դժբախտութիւնը այն է որ ըլլայ ...Միութեան Կեդր. Վարչութիւն, ըլլայ Թեմական Խորհուրդը, կազմալուծուած են այս պահուն, ...կարելի չէր եղած ապահովել նախկին ...մարմին մը որ արդիւնաւորէ ...նուիրատուներու եւ ընկերներու բարեացակամ տրամադրութիւնները, մանաւանդ ներկայ բախտորոշ օրերուն ։

...ԻՊՏՈՍ

Եգիպտոսի Թագաւորին ամուսնութեան առթիւ, «Յուսաբեր»ը հետեւեալ ...աւորութիւնները կուտայ ...կաստագէտներու եւ արհեստաւորներու մասնակցութեան մասին՝ ...թագաւորական պատուէրներու պատրաստութեան մէջ.—

1 — Բիւզանդ Մինասեան.— Պատրաստութեան ոսկեճառեանի կողքին ...փորագրած է վեհապետին եւ Թագուհւոյն անունները, Թագերով միասին. ...պատրաստած էր Թագուհւոյն անձնական կնիքը ։

2. ...Նէմէնեան, Ցարութիւն Կարընյօզեան եւ Արամ Ներսէսեան.— Պատրաստած են օշարակի եւ սուրճի երկու սպասներ, իրենց ...պատանքներով, ամբողջական ոսկի (18 քարաթ), ծաղիկներով ...եւ թանկարժէք ադամանդներով ագուցուած ։

Այս գործը իշխան Մոհամմէտ Ալիին նուիրուած է արքայական զոյգին ։

3 — Հրանդ Նէմէնեան.— Պատրաստած է ոսկի համրիչ մը, որուն հատիկները գեղազարդուած են թանկարժէք ադամանդներով, նուիրուած վեհապետին արքայազուն իշխանի մը կողմէ ։

4.— Ցարութիւն Կարընյօզեան.— Պատրաստած է Եգիպտոսի հայ համայնքներու թանկարժէք նուէրը ։

5 «Սանիա» (Գահիրէ).— Պատրաստած է Թագուհիին զգեստներու մէկ մասը (հիւսուածք) ։

6 Նոռվէճեան տուն (Աղեքս.).— Պատրաստած է Թագուհիի հարսանեկան ներմակեղէնները, նուրբ ասեղնագործութեամբ ։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՏԷՍԻՆ, 7 փետրուար.— Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէն կազմակերպած էր հրապարակային բանախօսութիւն մը Կիրակի 6 փետրուար կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Տան սրահը ։ Բանախօսութիւնը անցաւ շատ յաջող ։ Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով, զոր ներկաները երգեցին յոտնկայս ։ Նախագահ ընկեր Վ. Հիւսեան ամփոփ ակնարկ մը նետեց Հա...եանի վերջին ողբերգութիւններուն վրայ ։

Հանդէսի գեղարուեստական բաժինը շատ կարճ էր, նկատի ունենալով բանախօսութեան կարեւորութիւնը ։ Մեներգեցին Տիկիններ Հռիփսիմէ Թիգրանեան, Շաքէ Թաշճեան եւ Պ. Կէնճոյեան ։ Յետոյ Նախագահը ներկայացուց օրուան բանախօսը, ընկեր Վ. Իշխանեան, իբրեւ աշխատակից «Յառաջ»ի եւ այլ Դաշնակցական թերթերու եւ Թրքական բաժնի հմուտ մասնագէտ ։ Եւ զինքը բեմ հրաւիրեց ։

Ընկեր Վ. Իշխանեան, ամբողջ երկուքուկէս ժամ էլէկտրականացուց մթնոլորտը իր կուռ ու հմտալից բանախօսութեամբ ։ Նիւթն էր «Ինչո՞ւ կը մտահոգուինք մեր հայրենիքի ապագայով» ։ Ներկաները հետ ի հետէ կը հետեւէին բանախօսութեան, որ յաճախ կ'ընդմիջուէր ջերմ ծափերով ։

Ընկ. բանախօսը մատնանշելէ յետոյ արտասահմանի ցիրուցան հայութեան ներքին սին վէճերն ու կուսակցական սուր պայքարները, եւ ճերմակ ջարդին գործած աւերները, անդրադարձաւ մեր հայրենիքի ներքին թէ արտաքին այն բոլոր իրադարձութիւններուն ու քաղաքական խմորումներուն, որոնք կրնան վտանգել իր գոյութիւնը ։ Յետոյ պարզեց մեր կուսակցութեան տեսակէտներն ու մտահոգութիւնները այդ վտանգներուն հանդէպ եւ եզրակացնելով, յանուն Դաշնակցութեան կոչ ուղղեց բոլոր կուսակցութիւններուն ու կազմակերպութիւններուն, մոռնալ անոտի պայքարները եւ ձեռք ձեռքի տալով միասնաբար եւ ազգային միացեալ ճակատով դիմագրաւել վաղուան վտանգը ։

Խանդավառ ծափերու մէջ ընկերը վերջացուց իր խօսքը որ խոր տպաւորութիւն թողուց ժողովուրդին վրայ ։

Քաջալերուած այս բանախօսութեան գտած ժողովրդականութենէն եւ ժողովուրդը լուսաբանելու եւ իր պահանջին գոհացում տուած ըլլալու համար, կոմիտէն ձեռնարկած է տալու երկրորդ բանախօսութիւն մը, որ տեղի պիտի ունենայ փետրուար 19-ին ։ Մանրամասնութիւնները պիտի հաղորդուին մասնաւոր ազդով եւ «Յառաջ»ի մէջ ։

Թղթակից

ՄԵՐ ԽՆՋՈՅՔԸ

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄ, (Մարսէյլ).— Ինչպէս միշտ այս տարի եւս Հ. Յ. Դաշնակցութեան Սէն Ժէռոմի «Վրէժ» խումբը գինեսեղան մը սարքած էր, ընկերահամակրական տաքուկ մթնոլորտի մը մէջ ։ Հրաւիրուած էր ընտրեալ բազմութիւն մը, շաբաթ իրիկուն 5 փետրուար, Պ. Մանուկ Գնապարեանի սրահին մէջ ։ Ժամանակէն առաջ բոլոր ընկերները գործի վրայ էին, ամէն մէկը իր պարտականութիւնն ստանձնելով ։ Ներկայ էին նաեւ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն, Սէն Ժէռոմի գաղութին լաւագոյն ընտանիքը ։ Շրջաններէն քոյր մարմիններ իրենց մասնակցութիւնը բերած էին, «Վարանդեան» խումբը իր կազմով, խումբ մը՝ «Զաւարեան»ի եւ քաղաքի ընկերներէն ու համակիրներէն ։

Ժամը 9ուկէսին ընկեր Մ. Ասլանեան հաւաքոյթը բացուած յայտարարեց «Մշակ բանուոր»ով որ երգուեցաւ յոտնկայս, բոլոր ներկաներու մասնակցութեամբ ։ Ընկերը իր բացման խօսքին մէջ ի միջի այլոց ըսաւ.

— Հայոց ազատագրական պայքարին մէջ Դաշնակցութիւնը զոհաբերեց իր լաւագոյն զաւակները, յանուն հարստահարուած, դարերով կեղեքուած ու ճզմուած հայ ժողովուրդին ազատագրութեան սրբազան գործին ։ Դաշնակցութիւնը, զոհաբերուիլ սորվեցուց իր բոլոր տղոց, ապացոյց Դաշնակցութեան հիմնադիր եւ մեծ ռահվիրայ Քր. Միքայէլեանի Վիտօշի լանջերին ջարդ ու փշուր ըլլալը, ռումբի փորձին ժամանակ տեղն ։ Յետոյ ընկերը յիշեց քանի մը անուններ յեղափոխութեան փայլուն փաղանգէն, պատմելով անոնց մահուան պարագաները (Սերոբ Աղբիւր, Քեռի, Սեբաստացի Մուրատ, Համազասպ եւն.) ։

Առաջին սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկեր Ց. Դաւիթեան, Բ. սեղանապետ Պ. Ա. Անտոնեան ։ Մթնոլորտը էլեկտրականացաւ, աջէն եւ ձախէն երգ, արտասանութիւն, սրինգ ու փող ։ Խօսք տրուեցաւ ընկեր Ց. Գապիկեանի, որ խօսելով երեք քառորդ ժամ, թուեց կազմակերպութեան մեծ նուաճումները, օրինակ առաւ Լիբանանի ընտրութիւնները եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մեծ դերը ։ Ընկերը եզրակացնելով ըսաւ.— Աշխարհը հրաբուխի վրայ կանգնած է, մէկ կողմը՝ ազգայնական տարրը, իսկ միւս կողմը հակազգայնական այսինքն համայնավարութիւնը ։ Երկուհակոտնեայ տարրեր մէկը միւսին դէմ կը մնան կազմ ու պատրաստ ճակատելու ։ Խօսքը ուղղելով բոլոր ներկայ համակիրներուն ըսաւ.— Քանի որ տարիներ շարունակ դուք եղած էք ազգային առողջ ոգիով տոգորուած, միշտ եղած էք Դաշնակցութեան կողքին, քաջալերեցէք անոր ձեռնարկները եւ օգնեցէք անոր գաղափարներու տարածման ։ Բաւական չէ՞ համակիրի դերին մէջ մնալը ։ Մտէք, կազմակերպութեան մէջ եւ օգտուեցէք կուսակցականի բոլոր առաւելութիւններէն ։ Ուժն է որ պիտի յաղթանակէ բոլոր խոչընդոտներուն ։

Ընկերոջ խօսքերը ծափահարուեցան ջերմապէս ։

Մեր փէտայիներու անունին հիւսուած երգերը ամբողջ գիշերը թնդացուցին սրահը, յաջորդաբար խօսեցան ընկերներ Պանտիկեան, Թադոյեան, Տէօքմէճեան, Պ. Ց. Գեորգեան եւ ուրիշներ, ինչպէս նաեւ ընկեր Զաթիկեան ։ Պատիւ Դաշնակցութեան որուն խօսքը կշիռ ունի, պատիւ անոր որ երգ ու գրականութիւն ունի, պատիւ հայ փէտայիներուն որոնք զարնել եւ զարնուիլ սորվեցուցին ։

Ի վերջոյ ընկեր Մ. Ասլանեան խումբին կողմէ քանի մը խօսքով շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր ներկաներուն ։ Խնջոյքը տեւեց մինչեւ լոյս ։ Ներկաները չէին ուզեր բաժնուիլ ընտեղծուած տաքուկ մթնոլորտէն ։

Քանի մը ընկերներ ուրախութիւնը շարունակեցին Լէզօլիվի մէջ, կիրակի մինչեւ երեկոյ ։

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԻՒՂԷՆ

ԵՐԵԿՈՅԹ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ֆ. Հայ Կապոյտ Խաչի Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղին երեկոյթ պարահանդէսը տեղի ունեցաւ Էրմիթաժի սրահին մէջ, փետրուար 5, տեւելով մինչեւ լոյս ։

Ատենապետուհի Տիկին Սիրանոյշ Բաղիկեան հանդէսին բացումը կատարելով, պարզեց իրենց գործունէութիւնը ։ Ափ մը Հայուհիներու հետ կրցած են կանգուն պահել Կ. Խաչը յենլով միայն իրենց ոգեկան աշխատութեան եւ զոհաբերութեան վրայ ։ Թէեւ համեստօրէն խոստովանեցաւ թէ մեծ բան մը չէ որ ըրած են, բայց այնքան որ կրցած են կատարել, շատ մեծ բան մըն է նկատի առնելով պարագաները եւ տիրող տնտեսական տագնապը ։ Այսպէս, օգնած են հիւանդանոցներու մէջ տառապող թոքատաւ եւ անօգնական հիւանդներու, հայ թէ օտար, եւ Սուրիոյ Սիսի 178 որբերուն ։ Կը յուսան աւելին ընել, եթէ քիչ մըն ալ իրենց անդամներու թիւը բազմանայ եւ ուրիշներ ալ գործակից հանդիսանան ։

Ինկապէս ցաւալի է որ այսպիսի օգտակար կազմակերպութիւններու չեն աջակցիր շատ մը հայ կիներ ։

Կոկիկ բազմութիւն մը հաւաքուած էր, իսկ շատեր կային որ անհամբեր պարերուն կը սպասէին ։

Խաչուհիները ջանք չէին խնայած որպէսզի հանդէսը յաջողութեամբ պսակուի ։ Ինչպէս կարելի չէր առանց հոմակրանքի դիտել այն տիկինները որոնք թէեւ ընտանեկան հոգերով բեռնաւորուած, շատեր երկու երեք երեխայի մայր, ամէն ինչ մէկդի թողած եւ պարտականութեան մը լծուած էին ։

Ազատ լոյսի ցոլքերուն տակ Տիկին Սիրանոյշ խումբ մը փոքրիկներու երգել տուաւ «Գնա բլբուլ մեր աշխարհ»ը ։ Կարծես հրեշտակներու խումբ մըն էր՝ մանուկներու փոխուած, այնքան անուշ կ'երգէին ։

Յետոյ բեմ հրաւիրեց օրուան բանախօս Աղբին Մարտիրոսեան որ Կ. Խաչի գործունէութիւնը ջատագովեց ։ Պարզելով հայ կնոջ զոհաբերող ոգին դարերու դէպքերով եւ դէմքերով, յիշեց անունները անոնց որոնք մեծ դեր կատարած են հայ երկնակամարին վրայ սկսեալ Հռիփսիմէ կոյսերէն մինչեւ Տիկին Մամիկոնեանները եւ անկից մինչեւ մեր ազատագրական շարժումները ։ Ամէնէն վերջը ջերմ կոչ մը ուղղեց ներկայ հայ տիկիններուն եւ աղջիկներուն որ արժանի ժառանգորդները դառնան իրենց նախորդներուն ։ Այս առթիւ շընորհաւորեց խաչուհիները որ անվըհատ կը տանին իրենց բեռը ։

Արտասանութիւններ ըրին Օր. Եպրաքսէ Պոլոյեան, Լուսին Նազարեան ։ Սամուէլ Բրուտեան արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Յարգանք քեզ»ը, Մ. Խրալեան արտասանութիւն մը ըրաւ բոլոր նահատակներուն յիշատակին, Գեղամ Պօղոսեան պարեց կովկասեան պարեր ։ Մեներգեցին Օրիորդներ Հ. Քէնտիրեան եւ Տիկին Քնարիկ Արզումանեան ։ Ապա տեղի ունեցաւ ներկայացում մը եւ կենդանի պատկեր մը ղեկավարութեամբ Հմայ. Գասպարեանի ։ Եւ վերջապէս սկսան եւրոպական պարերը, տեւելով մինչեւ լոյս ։ Գիւֆէն խաչուհիները վարձած էին եւ առատ կեր ու խում կար ։ Ապահովապէս Կ. Խաչը բաւական շահ ունեցաւ ։

Սուրհանդակ

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ՊԱՀՊԱՆՈՂԱԿԱՆՆԵՐԸ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (4 փետրուար).

— «Հայ ազատագրական շարժման ձախողութիւնները սուր հանդիսացած են որպէսզի մեր պահպանողական դասը ուշացած մարգարէութիւններ ընէ առանց անդրադառնալու իր պատասխանատուութեան բաժնին ։

Հայաստանի նահանգներուն մէջ, Սուլթան Համիտի շրջանին երբ կը բանադատուէր հայութիւնը դաղթելու ու կ'ենթարկուէր հալածանքներու եւ ջարդերու, Պոլսոյ եւ Իզմիրի պահպանողական տարրի հետաքրքրութիւնը քրիստոնէական խրատներէ անդին չէր անցներ ։

Պահպանողական տարրը մտահոգուեցաւ միայն մեծ քաղաքներու առեւտրական շուկային վրայ դիրքեր ապահովել եւ ասոր ապահովութեամբ միայն մտահոգուիլ ։ Երբեք չփորձեցաւ լրջօրէն զբաղիլ, Հայաստանի ժողովուրդին ֆիզիքական եւ քաղաքական ապահովութեան հարցերով ։

Եթէ պահ մը ընդունելու ըլլանք թէ Դաշնակցութիւնը իբրեւ գործող կազմակերպութիւն իր սխալները ունեցաւ, պիտի չհանդիպինք հայ քաղաքական կեանքին մէջ մեր պահպանողականներուն կողմէ կատարուած ձեռնարկի մը, որպէսզի քննադատութեան առարկայ դարձնէք ։

Անոնք մէկ նշանաբան ունեցած են, արեւելքէն կամ արեւմուտքէն հարուած մը ստանալու առեն տեղի տալ ։ Դիմադրութեան կազմակերպման մասին երբեք խորհած չեն եւ ոչ ալ ուզած են մասնակցիլ ռազմական կամ քաղաքական գետնի վրայ ծրագրուած ձեռնարկներու ։

Խ. Միութեան եւ թէ Թուրքիոյ միջեւ գտնուած մեր հայրենիքը ստիպուած է այդ երկու ուժերը նկատի առնել եւ իր դիրքը ճշդել դէպքերու հարկադրանքին ներքեւ ։

Զենք ուզեր քննել թէ որու կողքին ենք եւ որու դէմ ։ Կը փափաքինք գիտնալ թէ մեր պահպանողական դասը այսպիսի ծանրակշիռ եւ ճակատագրական հարցերու մասին ունի՞ կարծիք կամ ձեռնարկ ։ Ամենայն թեթեւամտութեամբ կ'ենթադրէ թէ Խ. Միութիւնը միակ ազդակն է հայ դատի լուծման մէջ եւ Հայերը իրաւունք չունին զբաղելու իրենց ճակատագրով ։

Արտասահմանի մէջ գտնուած մեր պահպանողականներն ու հարուստները նկատի ունին արծարծուած հարցը իրենցմէ շատ հեռու եւ եթէ առիթներ ալ ներկայանայ, կը հետաքրքրուին միայն Թուրքիոյ մէջ իրենց ունեցած կալուածներու խնդրով ։

Բարեկամ մը կը պատմէ թէ քանի մը տարիներ առաջ, Իզմիրի նախկին կուսակալ Րահմի պէյ, երբ Փարիզ կը գտնուէր, փափաք կը յայտնէ անձնական տեսակցութիւն մը ունենալ Պ. Գաբրիէլ Նորատունկեանի հետ, որ Ազգ. Պատուիրակութեան փոխանորդող Գալթակեանց Յանձնախումբին նախագահն էր ։ Տեսակցութեան պահուն, Նորատունկեան էֆէնտին փոխանակ խօսելու Թուրքիոյ եւ Հայաստանի համանման շահերուն կամ երկու ժողովուրդներու փոխյարաբերութիւններու մասին, կը խնդրէ Րահմի պէյէն որպէսզի միջնորդէ Թուրք կառավարութեան մօտ, հանգստեան թոշակ մը ապահովելու իրեն ։

Րահմի պէյ չափազանց գէշ տպաւորուած այս առաջարկէն, զարմանք կը յայտնէ իր մէկ հայ մտերիմին որ հայ քաղաքական դատի ղեկավարութիւնը ստանձնող անձնաւորութիւն մը ամէնէն առաջ խորհած է... իր մասին ։

Այս օրինակը բնորոշ է ապացուցանելու համար թէ հայ ժողովուրդը ունեցաւ իր ազատագրութեան համար մարտնչող հայ յեղափոխական կազմակերպութիւն մը, բայց անոր պահպանողական դասակարգը չփորձեց իրեն վերապահուած դերը կատարել ։

Միեւնոյն անլուրջ եւ թեթեւ վերաբերմունքը կը շարունակուի Դաշնակցութեան հասցէին երկու հակասական կարծիքներ յայտնելու որ ան «հակաթուրք» եւ «թրքասէր» է ։

Այս տեսակ վերագրումներով եւ անձնական շահու հետաքրքրութեամբ պիտի բաւականանայ մեր պահպանողական տարրը, ինչքան ատեն որ Հայաստանի ժողովուրդին տեղ չի դներ ինքզինքը եւ չի հրաժարիր քաղաքականութիւն չընելու յիմարութենէն» ։

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ

Զ. Ո. Միութիւնը Ապրիլ Տասնըմէկի նահատակներուն յիշատակը կը տօնէ Փարիզի մէջ Ապրիլ 24ին, կիրակի երեկոյ, Սալ Կավօ ։ Առաջուընէ տոմսակներ պիտի հանուին հրապարակ, արգիլք ըլլալու համար կէշէններու առջեւ տեսնուած խճողումին եւ կարգապահական դժուարութիւններուն ։

Երեկոյթը, ինչպէս ամէն տարի, պիտի ունենայ գեղարուեստական պատշաճ եւ վայելուչ յայտագիր ։

Զ. Ո. Միութիւնը նոյն օրը հրապարակ կը հանէ ԵՐԿՈՒՆՔի բացառիկ թիւ մը,— Միութեան այս պաշտօնաթերթը, որ վեց տարի շարունակուելէ վերջ՝ խմբագրին ստանձնած նոր աշխատանքներուն պատճառով դադրած էր առժամաբար, պիտի շարունակուի բացառիկ թիւէն վերջ, կատարելու համար իր աշխատանքը իբրեւ արտասահմանի երիտասարդական կազմակերպութեանց բեմ ։

Զ. Ո. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղը Ապրիլ Տասնըմէկը կը տօնէ Ապրիլ 9ին, շաբաթ երեկոյ, Պ. Թաղապետութեան սրահին մէջ ։

Զօմունի

...ԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԴԼԽՈՒՆ

Ակօն չէր ուզեր զինուոր երթալ. ...ժանտարմաները ամէնէն առաջ զինքը ...ուզէին, իբրեւ մարզուած զինուոր ։ ...եւ երբ զինքը բռնած, կալերուն վրայէն կը տանէին, յանկարծ, գիւթուած ...վայրի հրապոյրէն, մէկ ...հարուածով զինք բռնող ժանտարմանները կը փռէ գետին ու կը թռչի ։ Թա՛ր ան մնաց հոն, օրերով, ու դուրս ...ժանտարմաներով պաշարուած ...տեղերէն, քարայրի մը մէջ, զոր յետոյ, ...անունով, Ակոյին մաղարան մերցուցին գեղացիները ։ Ո՞վ կրնար հոն ...երթալ բռնել զինքը ։ Ժանտարմաները ...անոր կինը ուզեցին, չարչարելու համար, փախցուցինք ։ Յարահատ, տալը դուրը չոր խոտ լեցուցին, ու կ'ուզէին վառել, եթէ չյանձնուէր ։ Տէր ...ոտերէն ու քոյրը պաղատելով բերին ...յանձնեցին զինքը ։ Գնաց, եւ ա՛լ ետ ...չեկաւ ։

Մեր աղոց փախուստը կրկնուեցաւ ։ հակառակ գործողութիւնը նմանապէս ։ Վարժուեր էինք առտուն արթննալով գեղը ժանտարմաներէ պաշարուած տեսնել ։ Անոնք մարդ դուրս չէին ձգեր ։ Ու տուները խուզարկելով զինուոր կը փնտռէին ։ Այս փնտռտուքները երթալով կը խստանային ։ Անոր համար ալ մեր զինուորները գեղէն դուրս, լեռներու եւ քարայրներու մէջ կը պահուէին, իրենց ներկայութիւնը նոյնիսկ ազգական ու դրացիէ գաղտնի պահելով ։

Աշնան հարկահաւաք Շէվքէթ գեղ եկաւ ։ Ան չափազանց խիստ ու չնական էր այս անգամ, սահմանադրութենէն առջի տարիներուն պէս ։ Այդ տարուանէն զատ, ամենահին տուրքի մնացորդներն ալ ամբողջովին գանձեց ։ Լսելով որ ես գեղն եմ, պատիժ...պէս մնացած հաշիւ մը հանելով պահանջեց ։ Ես մերժեցի տալ, քանի որ մեր արտերն ու տունը հօրեղբայրնիս կը շահագործէին ձրի ։ Շէվքէթ կը սպառնար զիս բանտարկել ։ Գեղին մեծերն ալ ինծի խորհուրդ տուին լեզուս կարճեցնել ու վճարել ։ Շաբաթ մը մնաց ան ։ Կերաւ, խմեց, հայհոյեց, փակեղեթը դրամ լեցնելով մեկնեցաւ ։ Զի հեծած առեն գեղին մեծերուն ըսած էր.

— Ես այս գեղին տեղը մսխիր պիտի ցանեմ ։

Կ'ուզէի վերադառնալ ։ Գրասենեը կառավարութիւնը գրաւած էր ։ Ճամբաները անապահով էին ։ Մանաւանդ Սեւ ծովէն շոգենաւ չէր բաներ ։ Գեղացիներն ալ, որոնց մօտ հիւր էի, կը սիրէին զիս, ու խորհուրդ տուին սպասել մինչեւ որ աշխարհը խաղաղի ։ Առանց սասր ալ, սէր մը, այնքան քնքո՜յշ, կը գամէր զիս տեղս ։ Խարտեաշ էր Մարօն ու կապուտաչուի ։ Որ ձիւնածաղկի պէս ճերմակ ու մաքուր, փթթեցաւ հոգիիս մէջ ։ Խարտեաշ, հասուն արտի մը քիւտերուն նման ։ Ու մաստակ ուռիի պէս ճկուն ու բարակ ։ Մարօ՜ն ։ Գեղին մէջ մէկհատիկ էր ան ։ Կը մեղքնա՞ր որ կը տառապիմ իրմով ։ Ու կը ժպտէր ու կ'երգէր. «Դուշս կ'երթամ վաղը հերիկ լուռ, հոն եկուր ։ Այծերուն քով կ'երթամ, զամ եկուր ։ Բաղհանքի կ'երթամ, արտ եկուր ։ Ջուրի կուժամ, տունն եկիր» ։ Աղջիկս չէին բաժնուեր իրմէն, եւ կ'երթային հոն, ուր ինքն էր ։

... Գարո՛ւն հեռակայ, ի՞նչ ըրիր սէրերս ։ Հասաչներս, հովե՛ր, ի՞նչ ըրիք ։ Թռչի՛ր, գաղտնիքս ո՞ւր թաղուցիք ։ Բարտինե՛ր գետափի, դուք յիշատակս ի՞նչ ըրիք, ի՞նչ ըրիք ։

X

Երբեմն Տիվրիկ կ'երթայի, տեսնելու հոն ամուսնացած քոյրս եւ Կեդրոնականցի ընկերներս ։ Արսէն Սուքիասեանը, որ ինծի պէս չէր կրցեր վերադառնալ Պոլիս ։ Ան Կեդրոնականի վերջինթեր կարգը լրացուցած էր ։ Աշնան օր մը Արսէնի տունն էի, երբ ան շուկայէն վերադարձաւ, տրտում եւ տժգոյն ։ Ու իր խօսքն եղաւ, մօրը ուղղելով.

— Մայրի՛կ, ա՛խ, մայրի՛կ, մենք ինչո՞ւ Ամերիկա չգացինք ու երկիր եկանք ։ Թուրքերը մեզ պիտի ջարդեն ։

Ու սկսաւ հեծկլտալ ։ Ու յայտնեց թէ Թուրքիա պատերազմ հռչակած է Ռուսիոյ դէմ ։ Այդ տարին Տիվրիկի ազգ. դպրոցին (7 մեծ կարգերով) տեսուչ եղած էր ։ Կ'ուզէր որ ես ալ Ֆրանսերէնի դասերը ստանձնեմ ։ Մերժեցի ։ Ժամանակները գէշ էին, պէտք չէր երեւալ ։ Կասկածաւոր էի, եւ իրաւամբ ։ Մեր գեղը եկող գացող Վէլի չաւուշ օր մը կառավարչատան ճամբուն վրայ զիս քովի ընկերոջ՝ Սիւլէյման չավուշի ներկայացուց, ըսելով — «Ըրուանդ պու տըր» ։ Եւ կար չպատացուցին ։ Տիվրիկի աղաներէն Համբարձում Պոլոյեան եւ Խարբերդցի Սիմոն աղա, որոնք Թուրքին հետ հայ գիւղացիին արիւնը կը ծծէին, թշնամի էին իմ գերդաստանիս ։ Սիմոն աղան կառավարութեան խորհրդատուն էր, տօլը ։ Ամէնէն ազդեցիկ մարդը Տիվրիկի մէջ, որմէ գայմագամները կ'ակնածէին ։ Իր եւ մեր տան միջեւ արեան վրէժ կար ։ Արիւնը միայն արիւնով կը մաքրուի... Ան իմ ուսումական հօրեղբօրս, մեր շրջանին մէջ հանրածանօթ Դաւիթ պատուելիին մահուան պատճառ եղած էր ։ Հօրեղբայրս մեր մեծ նահապետական տունին վրայ, որ քառասունըհինգ հոգիէ կը բաղկանար, կը գուրգուրար ։ Կ'ուզէր պահել տան մեծութիւնն ու միութիւնը ։ Ու սովի տարիներուն անհնարին ճիգեր կ'ընէր այդքան հոգիի հաց հայթայթելու համար ։ Ան Սիմոն էֆէնտիէն քանի մը ոսկի փոխ առած էր, ու յետոյ անկէ գաղտնի, Քիւրտ վէքէսի մը առաջնորդութեամբ ռուսական սահման մեկնած էր ուրիշ 15 Հայերու հետ, Ամերիկա անցնելու համար ։ Ձեզի համար, հողեհատորներս, ձեզի համար, ըսաւ ան մեկնած առեն տնեցիներուն, լալով ։ Եթէ հոգիս ողջ տեղ հասնիմ... Ու գրկեց պզտիկ եղբայրը ու կուրծքին սեղմեց ։ (1906) ։

Սիմոն աղան կ'իմանայ ։ Կը բարկանայ որ հօրեղբայրս ոչ անտառւն մը տալով պարտքը կը հատուցանէ, ոչ ալ իրմէ հրաման կ'առնէ մեկնելու համար ։ Հեռագրով կը մատնէ զանոնք ։ Եւ Էրզրումի սահմանին վրայ հսկողութիւնը խստացուցած ըլլալով կը բռնեն ։ Եւ ոտքերը եւ ձեռքերը շղթայակապ եւ վիզէն Թոկէ (ծանր երկաթ) կախած, բանտէ բանտ, ձիւն ու բուքին, ոտքով, եօ բերին հօրեղբայրս կեսարիա ։ Հօրեղբայրս եւ Տիվրիկցի երիտասարդ մը հիւանդ տեղ հասան ու մեռան ։ Անոր մահով մեր տունը փլաւ ու հինգ տունի բաժնուեցաւ ։ Ինչքան խելահաս եղայ, նոյնքան մէջս մեծցաւ հօրեղբօրս կսկիծը ։ Կ'ուզէի պատժել դաւաճանը ։ Իսկ աղուէսը կը հասկնար զիս...

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

(4) (Շար.)

վճարելիք հատուցումները պիտի բանա՞ն գոցելու այս գումարը, թէ կարգ մը իրաւունքներ եւ մենաշնորհներ պիտի պահանջուին: Արտաքին Նախարարը պատասխանեց,— « Զենք գիտեր ո՛ր աստիճան պիտի կրնանք ստանալ յաղթու-թեան պտուղները: Այս խնդիրը պիտի քննուի Զինադադարի հետ, բայց առե-լորդ է ըսել թէ լիակատար փոխարինութիւն պիտի ստանանք մեր ծախքերուն համար, բացի սովորական հատուցումներէն »:

Ի՞նչ եղած է խորհրդային գործակատարը

Ռումանական կառավարութիւնը կը շարունակէ իր քննութիւնները, լու-ծելու համար խորհրդային դեսպանատան գործակատարին անհետացման խնդիրը:

Գործակատարը, Պ. Բուտէնկօ, վերջին անգամ տեսնուած էր կիրակի գիշեր ժամը 9ին, իր շարժավարին կողմէ որ դեսպանատունէն իր բնակարանը փոխադրած էր զինքը: Շարժավարը կ՚ըսէ թէ մեկնելէ առաջ տեսաւ որ գործակատարը կը բանայ տունին դուռը: Իսկ տանտիրուհին կ՚ըսէ թէ մինչեւ ժամը 9 սպասեց, եւ երբ չեկաւ, գնաց քնացաւ: Յաջորդ առտուն դիտեց որ մարդ պառկած չէ գործակատարին անկողնին մէջ:

Կիրակի իրիկուն դեսպանատունէն մեկնելէ առաջ գործակատարը իր պաշտօնակիցներուն ըսած էր թէ տուն կ՚երթայ, կարդալու համար: Միասին առած էր խոշոր հատոր մը՝ Լէնինի գործերէն: Այս գիրքն ալ անհետացած է տունէն: Շարժավարը ինքն ալ խորհրդային քաղաքացի մըն է, եւ դեսպանատան մէջ կը ծառայէ սկիզբէն ի վեր: Գործակատարը հանրածանօթ հեղինակ մը եւ գրական քննադատ մըն է եւ դիւանագիտական ասպարէզը մտաւ 1935ին: Առաջին անգամ Պուքրէշ գնաց երկու ամիս առաջ: Երբ դեսպանը ետ կանչուեցաւ, Բուտէնկօ նշանակուեցաւ գործակատար: Խորհրդային դեսպանատունը կը հերքէ այն զրոյցը թէ գործակատարը կապ ունէր Թրոցքիականներու հետ:

Վերջին լուրերու համաձայն, շարժավարը հակասական յայտարարութիւններ ըրած է, այն տպաւորութիւնը ձգելով թէ դեղով մը թմրեցուցած էին զինքը: Միւս կողմէ, կ՚ըսուի թէ խորհրդային նաւ մը խարիսխ ձգած էր Քոնսթանցայի առջեւ, չարթուան սկիզբը. բայց անհետացաւ շաբաթ օր: Գերմանական թերթերը կը կարծեն թէ գործակատարը առեւանգուած է խորհրդային գործակալներու կողմէ, ինչպէս եղան ռուս զօրավարներ Կուտէպով եւ Միլլէր: Ուրիշներ ալ կապ մը կը տեսնեն այս անհետացման եւ Սոֆիայի մէջ կատարուած մահափորձին միջեւ, որուն զոհ գացին հակարոլշեւիկ թերթի մը մէկ խմբագիրը եւ խմբագրապետին կինը:

Ճափոն կը պահէ իր գաղտնիքները

Ճափոնական կառավարութիւնը պատրաստած է իր պատասխանը, Անգլիոյ, Մ. Նահանգներու եւ Ֆրանսայի կողմէ ուղղուած ծանուցագիրներուն, որոնք լուսաբանութիւններ կը խնդրէին Ճափոնի նաւային շինութեանց մասին: Երեք պետութիւնները մասնաւորապէս կ՚ուզէին իմանալ թէ ճի՞շդ է որ Ճափոն 35.000 թոնէն աւելի մեծ զրահաւորներ կը շինէ:

Ճափոն բանաւոր չգտնելով այս հարցումը, կը մերժէ պատասխանել անոր: Պատասխան-ծանուցագիրը կ՚ըսէ թէ փոփոխութիւն կատարուած չէ Ճափոնի նաւային ծրագրին մէջ, որ կը ձգտի անկախ դարձնել ճափոնական տորմիղը, համաձայն ազգ. պաշտպանութեան պահանջներուն: Ծանուցագիրը կ՚աւելցնէ թէ Ճափոնի նաւային շինութեան ծրագիրը ոչ սպառնական հանգամանք ունի, ոչ ալ յարձակողական:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԲԱՆԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ամուսնութեան մասին նախատեսուած դժուարութիւնները պիտի լուծուին փոխադարձ համաձայնութեամբ: Թագաւորը պիտի մնայ իսլամ, թագուհին՝ կաթոլիկ, համաձայն վերջին լուրերու: Սահմանադրութիւնը միայն քաղաքային ամուսնութիւն կը տրամադրէ արքայական տան համար, իսկ կրօնականը կախում ունի երկու կողմերու համաձայնութենէն:

ՄԱՐՍԷՅԼ - ԹՈՒՆՈՒԶ երթեւեկող ջրօդանաւը թումբի մը զարնուելով, խորտակուեցաւ առջի օր: Ուղեւորներէն ութը մեռան, վեցը փրկուեցան:

6238 ՀՈԳԻ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԱԾ ԵՆ Խ. Միութեան մէջ, 1938 մայիսէն ի վեր, համաձայն Մոսկուայի ընդհ. դատախազութեան մէկ տեղեկագրին:

ՄԻԼԱՆԻ «Լիրիկօ» թատրոնը, որ վերջերս վերանորոգուած էր ամբողջովին, մոխիր դարձաւ առջի օր:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ բեւեռի չորս ռուս գիտնականներուն անթիլը 24 ժամ լռելէ վերջ, վերսկսաւ բանիլ: Օգնութեան աշխատանքները յառաջ կը տարուին:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ կառավարութիւնը որոշեց 100.000.000 տոլար ծախսել այս տարի, նոր մարտանաւերու շինութեան համար:

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԺԱՄԸ պիտի սկսի մարտ 26էն 27ի գիշերը:

ԵՐԿՈՒ ՋԻՆՈՒՈՐՆԵՐ եւ գիւղացի մը սպաննուեցան Եսթոնիոյ սահմանագլուխին վրայ, խորհրդային զինուորներու կողմէ:

ՎԱՅՏՄԱՆ ՄԸՆ ԱԼ Պելժիոյ մէջ բռնուեցաւ: Կը կոչուի Պոխ: Արդէն խոստովանած է թէ երեք կիներ խեղդած էր մետաքսէ գուլպաներ փաթթելով անոնց վիզին: Կը կարծուի թէ չորրորդ զոհ մըն ալ կայ:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ այցելութիւնը Փարիզ՝ յառաջիկայ յունիսին, մեծ ուրախութիւն պատճառեց Ֆրանսայի քաղաքական շրջանակներուն մէջ: 1914էն ի վեր առաջին անգամ է որ Անգլիոյ թագաւորն ու թագուհին Փարիզ կու գան: Էտուըրտ Է. այցելեց 1903ին եւ 1905ին, իսկ Ճորճ Ե. եւ Մէրի թագուհին 1914ին, պատերազմէն քանի մը ամիս առաջ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի Մասնաճիւղին Ընդհ. Ժողովը 20 Փետր. Կիրակի երեկոյ ժամը 9ին, Cadet սրճարանին վերնայարկը, մեթրօ Քատէ: Կարեւոր օրակարգ, ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղի Ընդհ. Ժողովը, 12 Փետր. Շաբաթ, կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, 8 Ռիւ Պօռիւէ, Փարիզ:

ՎԱԼԱՆՍԻ Զ. Ռ. Մ. Մարզականի Ընդհ. Ժողովը 15 Փետրուար, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8,30ին Հ. Յ. Դ. «Միհրանթօ» ակումբին մէջ: Կը հրաւիրուին նաեւ անոնք որ Միութեանս օգտակար եղած են, նիւթապէս եւ բարոյապէս: Օրակարգ՝ բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւն:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : G. STEPHAN

17, Rue Dareme — PARIS (13)

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ազգային Կեդրոնական Վարչութիւնը ուրախ է ծանուցանելու, որ քաղաքիս բուն կեդրոնը, 57, Րիւ Թափի Վէր (57, Rue Tapis-Vert) Ա. յարկի վրայ յարկաբաժին մը գտնելով Առաջնորդարանի եւ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան գրասենեակները փոխադրած է նոյն վայրը:

Ժողովուրդին ամէն տեսակէտով դիւրութիւն տալու նպատակով գրասենեակը բաց պիտի ըլլայ՝ Ամէն օր կէսօրէ առաջ ժամը 9-12, ամէն կէսօրէ վերջ 2-6:

Առաջնորդական Փոխանորդ Հայրը եւս ամէն օր կէսօրէ առաջ ներկայ պիտի ըլլայ Առաջնորդարանը:

Ուստի առ ի գիտութիւն կը յայտնենք բոլորին, որ այսուհետեւ Առաջնորդարանի հետ ունէ գործի համար պէտք է դիմել վերոյիշեալ հասցէին:

Կեդր. Վարչութիւն

Մարսէյլ, 10 Փետր. 1938

Յ. Գ.— Դրամական առաքումները պէտք է կատարուին Վարչութեանս գանձապահին Mr. P. Tchildjiani անուամբ, միեւնոյն հասցէով:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՊԱՏԱՐԱԳ

Այրի տիկին Փայլածու Թեւանեան, եւ զաւակը, ինչպէս նաեւ Թեւանեան ընտանիքը կը ծանուցանեն թէ 13 փետրուար, կիրակի առտու Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15, Rue Jean Goujon, տեղի կ՚ունենայ հոգեհանգիստ պատարագ իրենց ողբացեալ ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝ ՏԻԳՐԱՆ ԹԵՒԱՆԵԱՆԻ մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները:

ՀԱՆԴԷՍ
Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ

Կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինոյի Ֆր. Կ. Խաչի Մասնաճիւղի կողմէ, 20 Փետր., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Խրիմեան» դպրոցի սրահին մէջ, 2 Րիւ տը լա Տէֆանս:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

ՄՈՒՏՔ՝ 7 ՖՐ.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Զարդարեան» գրադարանի Վարչութիւնը, հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ Պ. Պ. Յակոբ Գափուտուղեանի եւ Նազար Ռզունեանի, գրադարանիս նուիրած գրքերուն համար:

Գրադարանը ընթերցասէր հասարակութեան կը տրամադրէ իր գիրքերը, Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ իրիկունները ժամը 8—10, Cour Lafayette, 181:

„ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՕՐ"Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

13 ՓԵՏՐ. ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 17ԻՆ SALLE PRATԻ ՄԷՋ, 150 Rue Paradis

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէն դասախօսական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Ռազմիկ», «Հրայր» եւ «Յաւրոս» խումբերու ընկերները 13 փետրուար, կիրակի ժամը 3ին ընկ. Ս. Գառաւեանի բնակարանը.

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Մուրատ», «Վռամեան», «Մշօ» եւ «Սէյլէմճեան» խումբերու բոլոր ընկերները 19 փետրուար, շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին «Խրիմեան» սրահին մէջ: Ներկայանալ անդամատետրով:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները 11 փետրուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Հայ Ակումբ»ին մէջ:

Գանլաս

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕԹՅՈՅԻ «Վռամեան» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը 12 փետրուար, շաբաթ երեկոյ ժամը 7,30ին սովորական հաւաքատեղին:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ», «Իշխան» ենթակոմիտէներու եւ «Վահագն» խումբի բոլոր ընկերներու ընդհ. ժողովը, 12 փետրուար, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ: Ներկայ պիտի գտնուին ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐ: Կարեւոր օրակարգ:

«Վռամեան» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը 13 փետր. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին: Քննարկումներ տեղւոյն վրայ: Կը դասախօսէ ԸՆԿ. Պ. ՀԻՒՍԷՅՆ, Նիւթ՝ Ֆրանսական սահմանադրութիւնը:

ԿԱՐՏԱՆԻ «Նիկոլ Դուման» խումբի ժողովը 12 փետր., Շաբաթ կէսօրէ վերջ 6ին «Դաշնակցութեան տան» մէջ: Ներկայ պիտի ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ 19 ՓԵՏՐ. ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Լ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

11 Փետրուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Պ. ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՇԷՆՔԻՆ ՄԷՋ (մուտք՝ Rue Francois Garcin):

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայ Յեղափոխութեան խմորումը եւ հետեւանքները»

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ Հ. Յ. Դ. «ՄՈՒՐԱՏ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

12 Փետրուար, Շաբաթ կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին, ՕԹԷԼ ՏԸ ՖՐԱՆՍԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԵՒ ՄԵՆՔ»

Այց Ընկ. Յովհաննէս Ակինեանի գերեզմանին

Ընկեր Յ. Ակինեանի մահուան 4րդ տարելիցին առթիւ կը կազմակերպուի այց իր գերեզմանին, Կիրակի, 13 Փետրուար, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին:

Կը խնդրուի ընկերներէ եւ բարեկամներէ որոշեալ ժամուն ներկայ գտնուիլ Porte de la Villetteի մեթրոյի մուտքին կամ Pantinի գերեզմանատան գլխաւոր մուտքին մօտ:

Գերեզմանին հասցէն է՝ 108 division, թիւ 9:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՊՈՐՏՈՅԻ ՄԷՋ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԴՊՐՈՑԻՆ

13 Փետրուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3,30ին Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ Շահպազ» ակումբին մէջ. Սրբոն:

Կը ներկայացուի՝ «ՏԷՐ ԳՈՆԵԱԿ» (զաւեշտ)

Գործ՝ Վ. Փաղատարեանի — Երաժշտ. Ա. Մեսումեանցի

Մուտք՝ 3 ֆրանք

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ-ԲԱՇԱՆԻ Մասնաճիւղը կը տօնէ «Կարմիր Խաչի Օրը» Մարտ 6ին: Նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՖՈՒԹՊՕԼԻ ՄՐՑՈՒՄ

Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը ընդդէմ E. S. Phocéenի Ա. խումբին, 13 Փետր. կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պօմոնի մարզադաշտին վրայ:

Ծանօթ.— Փետր. 20ին Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը պիտի մեկնի Վալանս մրցելու համար տեղւոյն Ֆրանսական խումբին հետ: Փափաքողները կրնան ընկերանալ եւ օգտուիլ շոգեկառքի զեղչէն: Մանրամասնութեանց համար դիմել սափրիչ Գասպարեանի, 28 Rue des Dominicaines, Մարսէյլ:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Անգլիերէն, Ֆրանսերէն, ...րէն, հայերէն լեզուի ... մասնաւոր դասեր, դիւրամատչելի պայմաններով ... մատչելի ... Գրել ժամադրութեան համար — ...han Kerestedjian, 17, Rue Maître-Albert, Paris (5).

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

Փոքրիկն ԱՆԺԵԼ ՆԻԶԱՄԵԱՆԻ (9 տարեկան) ձայնագրած երգերը՝ « LE COUCOU »
ԳԻՆ՝ 10 ՖՐԱՆՔ
Ստանալու համար դիմել Տիկին ... գամեանի, 6, Rue Elysée des Beaux Arts, Paris (18), կամ Հրանտ Սամուէլեանի, 51, Mr. le Prince, Paris (6):

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԹՂԹԱԿԻՑ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 12 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
SAMEDI 12 FÉVRIER 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3653 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԾՓՈՒՆ ԵՒ ԼՊՐԾՈՒՆ ԱԼԻՔՆԵՐ...

Քանի մը լուրեր, օրուան թերթերէն.—

1. Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, ազգ. պաշտպանութեան նախարարը ծրագիր մը պարզեց, որ միջոցներ կ'առաջարկէ երկրին պարենաւորումը ապահովելու, պատերազմի պարագային: Այս առթիւ տեղի ունեցան բուռն վիճաբանութիւններ: Նախարարը պատասխանեց շատ մը հարցումներու, բայց միեւնոյն ատեն պնդարարեց թէ «յաջողութեան էական պայմանն է լռութիւնը»: Հետեւաբար մերժեց յայտնել բոլոր գաղտնիքները: Եւ աւելցուց.

— «Աշխարհի ամբողջ ուտեստը պիտի չկրնայ փրկել մեզ, եթէ չկարենանք երկիրը պաշտպանել օդին մէջ եւ բաց պահել ծովերը»:

2. Ֆրանսայի ազգ. պաշտպանութեան նախարարը լուսաբանութիւններ հաղորդելով երեսփ. ժողովի զինուորական, ծովային եւ օդային յանձնախումբերու խառն ժողովին մէջ, յայտարարեց թէ անկարելի է գոհացնել օդանաւերու եւ ուրիշ պատերազմական նիւթերու պահանջը, եթէ ատոր համար մը եւս չթոյլնայ 40 ժամուան օրէնքին գործադրութիւնը:

«Ցեսոյ, տարակոյս չի մնացներ որ մեր օդանաւային մասնագէտ ուժերը այլեւս չեն համապատասխաներ կացութեան պահանջներուն: Մեր 40,000ի չափ օդանաւային շինութեանց մասնագէտները չեն կրնար մրցիլ Իտալիոյ 90.000 եւ Գերմանիոյ 120.000 մասնագէտներուն հետ: Պարագան նոյնն է նաւատորմին մէջ»:

Միեւնոյն առիթով, Պ. Տալատիէ քննադատեց շինութեանց յապաղումները, իսկ ծովային նախարարը յայտարարեց թէ բացարձակապէս անհրաժեշտ է անմիջապէս ձեռնարկել երկու նոր զրահաւորներու կառուցման, իւրաքանչիւրը 35.000 թոն տարողութեամբ (ծախքը՝ 13 — 14.000.000 անգլ. ոսկի): Այս երկու զրահաւորները յաւելուածական են, եւ նախապէս որոշուած չի նութիւնները յառաջ պիտի տարուին շուտափոյթ:

3. Իտալիոյ ազգ. պաշտպանութեան Գերագոյն Յանձնաժողովը բացառիկ նիստ մը գումարելով, քննեց զինագործարաններու ապակեդրոնացման խնդիրը: Այս առթիւ առաջարկներ եղան, որ զինագործարանները Ֆրանսական սահմանագլուխէն դէպի կեդրոն եւ հարաւ փոխադրուին: Առաջարկուեցաւ շարք մը զինագործարաններ հաստատել գիւղական շրջաններու մէջ, ոչ շատ հեռու Հռոմէն եւ ուրիշ հարաւային մեծ քաղաքներէ, բայց բաւական հեռու՝ հիւսիսէն, որպէսզի անխոցելի ըլլան պատերազմի պարագային:

4. Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը որոշեց 100.000.000 տոլար տրամադրել այս տարի, նոր մարտանաւերու շինութեան համար: (Ամբողջ սպառազինութեանց վարկերը կը մօտենան մէկ միլիառ տոլարի):

5. Ճափոն մերժեց իր նոր մարտանաւերու տարողութեան գաղտնիքները հաղորդել Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներուն, որոնք լուսաբանութիւններ խնդրած էին:

Նոյն երկրին մէջ, պատերազմական նախարարը ճառ մը խօսելով խորհրդարանին առջեւ, չեշտեց թէ անհրաժեշտ է որ Ճափոն բազմապատկէ իր սպառազինութիւնները: Այս առթիւ յայտարարեց թէ Խ. Միութիւնը հզօր ուժեր ունի Ծայր. Արեւելքի մէջ եւ թէ 1500 օդանաւեր կը գտնուին Վլատիվոսթոք, Ճափոնէն 700 մղոն հեռու:

Այս բոլոր լուրերը՝ մէկ օրուան մէջ: Տակաւին կարելի էր երկարել շարքը, բայց կը բաւէ, իբրեւ պատկեր:

Ուրիշ վարագոյր մը,— Գերմանիոյ ամբողջ քաղաքական, վարչական եւ զինուորական ղեկավարութիւնը կեդրոնացած մէկ մարդու ափին մէջ: Եւ արմատական անօրէնութիւններ՝ բանակին զտման եւ զօրացման համար: Զայն ամբողջովին հիթլերական վարդապետութեամբ թրծելու համար:

Նոյնքան ուշագրաւ խմորումներ աւելի անդին, Ռումանիոյ մէջ, ուր թունդ ազգայնական կառավարութիւն մը յանկարծ կ'իյնայ, իր տեղը տալու համար երեւելիաց դահլիճի մը, նախագահութեամբ օրթոտոքս պատրիարքին:

Տակաւին դաւադրական շարժումներ Ցունաստանի մէջ, ուր երկաթեայ դիկտատուրա մը դէպի աքսոր կը ղրկէ նախկին նախարարներ եւ վարչապետներ, զանոնք հռչակելով ժողովուրդի թշնամի: Կամ հիթլերական խլրտումներ Աւստրիոյ մէջ, որ կը դողայ իր անկախութեան վրայ:

Ցիշէի՞նք, վերջապէս, սպանիական սպանդը, որուն եւքը աւորուշ է տակաւին, մէկուկէս տարի վերջն ալ, եւ որ իր կարգին պղտորած, փոթորկած է Միջերկրականի ջուրերը, պարբերաբար տեղի տալով արկածալի դէպքերու:

Մէկ խօսքով, ծփուն եւ լպրծուն ալիքներ ամէն կողմ, աւելի կամ պակաս ուժգնութեամբ: Ալիքներ, որոնց ամէնէն տեղականն ալ կ'անդրադառնայ իւրաքանչիւր երկրի սահմանէն դուրս:

Երբեք այսքան զգայուն կամ խոցելի դարձած չէին ժողովուրդներն ու պետութիւնները, երկիրէ երկիր: Եւ երբեք այսքան վարակիչ դարձած չէր մթնոլորտը, զինարշաւի դէմ զինարշաւ սարքելու, կամ վարչաձեւեր տապալելու համար:

Իսկ ալիքները թունաւորուած են ոչ միայն քաղաքական տենդերով, այլեւ թունդ ազգայնական կիրքերով, մինչեւ անգամ ցեղային ատելութեամբ: Վկայ՝ փոքրամասնութեանց անխնայ հետապնդումը՝ քիչ մը ամէն տեղ, Պաղեստինի դէպքերը եւ կամ հակահրէական հոսանքը, իբրեւ ժամանակի նշան:

Ո՞ւր կրնայ յանգիլ այս վիճակը...

Գուշակութիւնները պիտի մոլորեցնէին մեզ: Հետեւինք, սերտենք, եւ անհրաժեշտ եզրակացութիւնները հանենք մենք մեզի համար: Գլուխ գլխի:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Հակասական լուրեր եւ ձերբակալութիւններ

Երէկ Փարիզի եւ Լոնտոնի թերթերը զանազան լուրեր հրատարակած էին Գերմանիոյ ներքին կացութեան մասին: Իբրեւ թէ խռովութիւններ ծագած եւ բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած էին: Բայց Պերլինէն անմիջապէս հերքուեցան այս լուրերը: Ամէնէն աւելի ուշադրութիւն գրաւած էր երբեմնի գահաժառանգին մեկնումը դէպի Իտալիա: Այս առթիւ կ'ըսէին թէ իշխանը այնքան անապաբանքով մեկնած է որ անցագիրն ալ Գերմանիա մոռցած է: Գերմանական գործակալութիւնը կը յայտարարէ թէ իշխանը պարզապէս իր ձմեռնային արձակուրդը կ'անցընէ Իտալիոյ մէջ, իսկ իր որդին՝ իշխան Լուտվիկ, որ իբրեւ թէ ձերբակալուած է, Պերլինի մէջ տեսնուեր է քանի մը անգամ:

Միեւնոյն ատեն հերքուեցաւ այն զրոյցը թէ Ֆրանքօ-գերման սահմանագլուխը փակուած է:

Նախորդ գահաժառանգը իր կարգին հերքեց այն զրոյցները թէ իր մեկնումը հետեւանք է միապետական դաւադրութեան մը եւ թէ այլեւս Գերմանիա պիտի չվերադառնայ: «Անշուշտ կ'ուզեմ վերադառնալ, ըսաւ իշխանը: Անցագրի խնդիրը պարզապէս արկած մըն է: Սպասաւորս մոռցած էր: Ես Իտալիա եկած եմ պարզապէս ձմեռնային արձակուրդի համար: Միւս բոլոր լուրերը անհիմն են»: Իր բնակած հիւրանոցին վարիչն ալ յայտարարեց.— «Իշխանը եկաւ առանց անցագրի եւ ըսաւ թէ մոռցած էր: Ընդունուեցաւ առանց տարակուսի, քանի որ ծանօթ է մեզի»:

Գերմանիոյ մէջ «տեղայական եւ անհիմն» հռչակելով լրջած զրոյցները, կ'ըսեն թէ բոլոր սահմանագլուխներն ալ բաց են, Ֆրանսական թէ պելժիական, եւ երթեւեկները կը շարունակուին առանց որ եւ է սեղմումի: Աւստրիական սահմանագլուխի փակման մասին ալ զրոյցներ լրջած ըլլալով, Վիեննայէն եւս հերքումներ հրատարակուեցան:

Վերջին լուրերու համաձայն, Գերմանիոյ քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը շարունակուի պետական եւ զինուորական վերակազմութիւնը, համաձայն Հիթլերի վերջին հրամանագիրներուն: Արտաքին նախարար Ֆոն Ռիպպէնթրոփ փետրուար 10ին ձեռնարկեց իր պաշտօնին: Բանակին զտումը կը շարունակուի: Կարգ մը զօրավարներ եւս պաշտօնէ արձակուած կամ հրաժարած են: Կուսակցութիւնը յառաջ կը տանի իր աշխատանքները, բանակը նոր ոգեւորութեամբ զասախարակելու եւ ազգ. պաշտպանութեան հզօր ազդակ մը դարձնելու համար: Թերթերը կը չեշտեն թէ կուսակցութեան պարտքն է արժեցնել ղեկավարութեան բացարձակ իրաւունքը, այս ասպարէզին մէջ ալ: «Այն բանաձեւը թէ բանակը պէտք է հեռու մնայ քաղաքականութենէ՝ յետադիմական յերիւրանք մըն է զոր կը ծաղրէ ներկայ իրականութիւնը: Այսօր դատապարտուած է ամէն տեսութիւն որ կը ջանայ զինուորական կազմակերպութիւնը դարձնել անջատ ասպարէզ մը, ենթակայ՝ իր սեփական օրէնքներուն: Միայն մէկ օրէնք կայ ժողովուրդին եւ պետութեան ամբողջութեան համար, — ազգային ղեկավարութիւնը» (հիթլերականութիւն):

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԴԱՀԼԻՃԸ ՓՈԽՈՒԵՑԱՒ

Նոր վարչապետն է Պատրիարքը

Ռումանիոյ թունդ ազգայնական եւ հակահրէական վարչապետը, Կոկա, որ դեռ վեց շաբաթ է ի վեր պաշտօնի ձեռնարկած էր, հրաժարեցաւ փետր. 10ին, իբրեւ հետեւանք ներքին դժուարութեանց: Կարոլ թագաւորը բացառիկ ժողով մը հրաւիրելով երեւելիները, նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնեց Ռումանիոյ պատրիարքին, Միւռոն Քրիսթէա արքեպիսկոպոսի: Նոր դահլիճը կազմուեցաւ ազգային գործակցութեան վրայ, մասնակցութեամբ եօթը նախկին վարչապետներու: Բոլոր հոսանքները ներկայացուցիչներ ունին, բացի ազգ. գիւղացիական կուսակցութենէն, որ ամէնէն զօրաւորն է Ռումանիոյ մէջ: Կուսակցութեան վարիչը, Մանիու, մերժեց մասնակցիլ, երբ թագաւորը պնդեց ընտրութեանց յետաձգման մասին:

Նախարարական տագնապը ծագեցաւ երբ թագաւորը նկատի առնելով կառավարութեան հակահրէական քաղաքականութեան հետեւանքները եւ ուրիշ պարագաներ, պալատ հրաւիրեց բոլոր կուսակցապետները, բացի նախկին Երկաթեայ Պահակներու պետէն, Կորնելիուս Կոտրէանու: Ազատական եւ գիւղացիական կուսակցութիւնները թունդ հակառակորդ ըլլալով դահլիճին, երբ անոնց վարիչներն ալ խորհրդակցութեան հրաւիրուեցան, Պ. Կոկա համոզուեցաւ թէ այլեւս վստահութիւն չի վայելեր, ուստի ստիպողաբար նիստի հրաւիրեց դահլիճը եւ որոշուեցաւ հրաժարիլ:

Միեւնոյն ատեն թագաւորը արքունի ժողով մը հրաւիրեց պատրիարքը եւ բոլոր նախկին վարչապետները, կացութեան մասին խորհրդակցելու համար: Ժողովը նոր դահլիճին կազմութիւնը առաջարկեց նախկին վարչապետ Միրոնէսքուի, որ քաղաքական կեանքէն քաշուած է չորս տարիէ ի վեր: Միրոնէսքու մերժեց: Այն ատեն որոշուեցաւ նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնել պատրիարքին, որ նախապէս եղած է խնամակալ արքայական դահուն:

Պատրիարք - վարչապետը յաջողեցաւ անմիջապէս կազմել նոր դահլիճը, փոխ - վարչապետութիւնը յանձնելով նախորդ վարչապետին՝ Պ. Թաթարէսքուի: Արտաքին նախարարն է նախորդ վարիչը, Անտոնէսքու: Դահլիճին մէջ կը գտնուին վեց նախկին վարչապետներ, իբրեւ անպաշտօն նախարարներ, մէջն ըլլալով փրոֆ. Եորկան:

Կ'ըսուի թէ դահլիճին փոփոխման մէջ վճռական դեր կատարած են ոչ միայն արտաքին պարագաներ, այլեւ նախկին երկաթեայ պահակներու վայելած ժողովրդականութիւնը, որ հետզհետէ կ'աճի: Իրադէպներու կարծիքով, Կոկայի դահլիճին հակահրէական անօրէնութիւնները աննպաստ հակազդեցութիւն գործած էին առեւտրական եւ ելմտանարական շրջանակներու մէջ, եւ օտար դրամագլուխը հետզհետէ խոյս կուտար: Անգլիա եւ Ֆրանսա թելադրութիւններ ըրած էին թէ հակահրէական քաղաքականութեան եւ թէ արտաքին խնդիրներու մասին եւ երբ գոհացուցիչ պատասխան չստացան, վարկերը դադրեցան: Գերմանիոյ մէջ կատարուած վերջին փոփոխութիւնները եւ Պուքրէշի խորհրդային դեսպանատան գործակատարին անհետացումն ալ խախտած էին Կոկայի դահլիճին դիրքը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՀԱ ԹԷ ԻՆՉ Կ'ԸՆԵՆ ԿԱԹՈՒԼՆԵՐԸ

Մասնաւոր դիմումի մը վրայ, «Ցառաջ» հանգանակութիւն մը եւս բացաւ, օգնութեան հասնելու համար Նոր Սեբաստիոյ Լուսինեան դպրոցին, Պէյրութ:

Ձեռնարկը «կաղանդչէք»ի մը խմաստ ունէր, եւ սակայն արդէն ապտագրած է շօշափելի գումար մը, 3217 ֆրանք (Ցառաջ, 10 փետր.):

Ուզելով տեւական գործի մը յատկացնել այս գումարը, խմբագրութիւնը հարցուցած էր հոգաբարձութեան, թէ ո՞րքան գրասեղաններ կրնան շինուիլ, միեւնոյն ատեն հոգալով չքաւոր աշակերտներու գրենական պէտքերը:

Ահա թէ ի՛նչ կը գրէ հոգաբարձութիւնը, փետրուար 3 թուակիր նամակով մը.

— «Այսօր պատիւն ունեցանք ստանալու ձեր 26 յունուար նամակը: Ձեր այս ժէսթը անմոռանալի եւ խրախուսելի է: Հասարակութեան մը մէջ, հոգաբարձութիւն, տնօրէնութիւն եւ ուսուցչական կազմ, բանախօսեցին աշակերտութեան եւ ցոյց տուին ձեր եւ «Ցառաջ»ի առած գնահատելի քայլը եւ օրինակելի մեծ դասը: Պէտք էր տեսնել աշակերտներու անսահման հրճուանքը:

Եթէ հանգանակութիւնը բարձրանար 5000 ֆրանքի, բոլոր չքաւոր տղոց գրասեղան-նստարան ապահովելէ զատ, կը հոգացուէր նաեւ անոնց գրենական բոլոր պէտքերը: Ըլլալիք գումարը իր նպատակին պիտի յատկացուի, աղքատախնամ պէս, գումարը տղոց չպիտի բաժնուի:

Շնորհակալ ենք որ ձեր ազնիւ կոչով եւ խմբագրականով շարժում բանեցիք, ձեզմէ աւելին ակնկալելու լեզու չունինք: Միայն, խնդրանք մը եւս ունինք, կարելի՞ է եւ հնարաւորութիւն կա՞յ արդեօք որ ժամանակ մը եւս շարունակուի հանգանակութիւնը: Վստահելով «Ցառաջ»ի բացած հանգանակութեան տալիք արդիւնքին, չինել տալ սկսած էինք արդէն գրասեղան - նստարաններ որոնց թիւն է մինչեւ այսօր 29: 178 չքաւոր տղոց կը բաւէ 59 գրասեղան նստարան: Իւրաքանչիւր գրասեղան - նստարանի 70 ֆրանք ծախք մը կ'ըլլայ, եթէ 5000ի հասնէր, 870 ֆրանքով ալ կարելի էր հոգալ անոնց գրենական պէտքերը»:

Ուրեմն, Ցառաջի բարեկամները օգնած եղած գլուխ հանելու հիմնական գործ մը եւս,— գրասեղաններու շինութիւն դպրոցի մը մէջ ուր աշակերտները մեծ մասով զրկուած են այս տարրական առարկաներէն, ինչպէս ուրիշ բարիքներէ:

Եւ հանգանակութիւնը կրկնապէս կարդուրիչ եղաւ, խրախուսելով եւ պարտականութեան հրաւիրելով տեղացիներն ալ:

Դպրոցին տեսուչն էր որ կը հաղորդէր Ցառաջի փետրուար 5 թիւով, թէ յունուար 15ին, կնունքի մը առթիւ, 340 ֆրանք հաւաքուած է ընտանիքի մը մէջ:

Ցառաջի ամենէն համեստ ձեռնարկն է այս, բաղդատելով միւսներուն հետ որոնք արտադրեցին 100.000 ֆրանք՝ Շիրակի, Ռոյնքան՝ Ֆիլիպէի աղէտեալներուն համար, 75 — 80.000 ֆր. Անատոլուի բեկորներուն համար: Եւ դեռ ուրիշներ, 5 — 6 հազարէն մինչեւ 12 — 15.000: Համագումար՝ 350.000 — 400.000 ֆրանք:

Օրհնեա՛լ կաթիլներ, որ հրաշքներ կը գործեն այս ժողովուրդին մէջ, ամէնէն տագնապալի պահերուն:

ՎԱՀԷ

ՈՉ-ԻՍԼԱՄ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ԽՆԴԻՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

«Թան»ի Էնգիւրիի թղթակիցը, Լուի Ռէվիլ, վերջին թղթակցութիւնը նուիրած է այս հարցին: Ցետաձգելով յունական եւ հրէական բաժինները, առաջին կը թարգմանենք Հայերու վերաբերեալ մասը, ինչպէս եւ եզրակացութիւնը —

ՀԱՅԵՐԸ — Գալով հայկական տարրին, մօտ երկու միլիոն հոգի 1914ին, հակառակ «Կարմիր Սուլթան»ին՝ Ապտիւլ Համիտի ջարդերուն, այսօր հազիւ 100.000 ներկայացուցիչներ կը հաշուէ, գրեթէ բոլորն ալ Պոլսոյ մէջ ամփոփուած: Այս տարրը ամբողջովին քշուած է Անատոլուէն, մեծ պատերազմի ընթացքին եւ անկէ վերջը, իբրեւ հետեւանք զանգուածային տարագրութեանց որոնց միջոցին հայ ժողովուրդին աւելի քան կէսը կորսուեցաւ թշուառութեամբ եւ կամ մարդոց ձեռքով: Ողջ մնացողները, քանի մը հարիւր հազար, կրցան հասնիլ Միջագետք, Սուրիա, ինչպէս եւ Եգիպտոս: Առանց ուզելու չքմեղանք մը փնտռել այս ողբալի դէպքերուն համար, հարկ է բացատրել թէ Ռուսաստան միշտ քաջալերած էր հայկական շարժումները, որ կրնային ծառայել իր աշխարհակալութեան նպատակներուն՝ Պոլսոյ վրայ, իսկ Կովկասի հարեւան Հայերը ապստամբած էին պատերազմի ընթացքին, զէնք եւ ռազմանիւթ ստանալով ցարերու կառավարութենէն: Բոլշեւիկեան յեղափոխութեամբ, որ տապալեց ցարական իշխանութիւնը եւ կեդր. պետութեանց հետ կնքուած հաշտութեամբ, ապստամբները վերածուեցան իրենց վտիտ ուժերուն եւ ստիպուեցան կամ կրկին երկիր կամ հեռացան վրէժխնդրական տնօրինութիւնները:

Ինչպէս Քիւրտերու ինքնօրինութիւնը, որ նախատեսուած էր Սեվրի դաշնագրով, հայկական անկախ հանրապետութիւնը, նոյնպէս ծրագրուած այդ դաշնագրով, ապրեցաւ միայն թուղթի վրայ, Լոզանի դաշնագիրը մերժած ըլլալով այս բոլոր յղացումները որոնք իսկապէս ապրելու տեւելու սահմանուած բաներ չէին: Այն Հայերը որոնք յարմար չեն դատած երթալ հաստատուիլ խորհրդային իշխանութեան կողմէ հիմնուած հայկական հանրապետութեան մէջ, հոն հնազանդ ենթարկուած են թրքական իշխանութեան եւ շնորհիւ իրենց առեւտրական հանճարին, զոր հռչակաւոր առած մը գերազանց կը դնէ հրէականէն, կրցած են պահել ամէնէն շահաւէտ գործերու մէկ մասը: Շատեր կը շարունակեն ընտանիքի մէջ խօսիլ հայկական խառն լեզուն, իսկ իրենց միակ խլրտումները կը սահմանափակուին կրօնական վէճերու մէջ, որ կը բաժնեն գրիգորեան եւ կաթոլիկ աղանդները:

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՆԵՐԿԱՅ ՎԻՃԱԿԸ — Ինչ որ ալ ըլլայ, փոքրամասնութեանց անդամները, հրեայ, յոյն կամ հայ, դեռ մինչեւ այսօր, շատ հազուադէպ բացառութեամբ, դուրս ձգուած են պաշտօնական ասպարէզներէ, իսկ ամբողջովին՝ սպայական պաշտօնէ: Բայց ազատօրէն կը կատարեն իրենց կրօնական պաշտամունքը, եւ եթէ իրենց կղերականները ստիպուած են քաղաքային զգեստ հագնիլ, օրէնքը այդ պայմանը պարտադրած է նաեւ իսլամ կղերին: Քանի մը տարիէ ի վեր, հրեայ բժիշկ մը, յոյն բժիշկ մը եւ հայ առեւտրական մը (Պերճ Քէրէսթէճեան) կը մասնակցին Էնկիւրիի Ազգ. Ժողովին, իւրաքանչիւրը իբրեւ ներկայացուցիչ իր պատկանած ոչ-իսլամ փոքրամասնութեան:

Լոզանի դաշնագիրը իր 37 եւ 45 յօդուածներով կազմակերպած էր փոքրա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԳԻԾԸ ՄԻՆՉԵՒ ՐԱՖՖԻ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Քիչ յետոյ, այլակրօն Արաբներու արշաւանքներուն դէմ մաքառելու զօրութիւնն ու աշխուժութիւնը աւելցնող ուրիշ աստղ մը փայլեցաւ հայ գրականութեան հորիզոնին վրայ, որ հրավառ երեւակայութեան աղաղակներով « վերստին յաւելուած չներու մեծամռունչ ձայնը բարձրացուց :

Աստիկա ալ Գրիգոր Նարեկացին էր։

Նարեկացին ո՛չ անձնական եւ ոչ ցեղային ուղղութիւն ունեցաւ, բայց իր ժամանակի աստուածաբանութեան տեսիլներու մէջ, ամէնի հանճարի շունչով մը պոռթկաց եւ փոթորկեց հայ ժողովուրդի քրիստոնեայ հաւատացեալ տարրն ու անոր վարիչները։

Ինչ կայ, արդարեւ, աւելի տառապալից, աւելի չուարեցուցիչ, այլեւ աւելի խորաթափանց՝ քան այդ անձկութեան աղաղակները, այդ յոյսի չարչարանքները, այդ զղջման զալարումները, այդ դժոխքի տեսիլները, այդ ջախջախումները, պակուցումները, յափշտակութիւնները, բոցբռնքումները, որոնց մէջ վանականին հոգին եւ մարմինը կը ծփծփան, կը տառապին ու կը հրճուին։ Այդ բանաստեղծութիւնը կարծես զառանցանքով բոցավառուած է, բայց մարդկային կը մնայ իր թարգմանած զգացմանց եւ զգայութեանց ճշմարտութեամբը։ Աստիկա կը յիշեցնէ միանգամայն Երգ Երգոցը, Յայտնութեան Գիրքը եւ Ս. Թերեզան, Ֆրա Անճէլիքոյի եւ Վան Էյքի Արքայութիւնները, Օրքանեայի եւ Վան Գօսքի Դժոխքները, կը վկայէ Կապրիէլ Մուրէ, կարդալով Գ. Ա. Զօպանեանի ֆրանսերէն թարգմանած Նարեկացիին կարգ մը հատուածները։

Աւելի վերջը, երբ Բագրատունեաց փառքի արեւը չիջեցաւ, երբ վերին Հայաստանի մէջ քաղաքական անապահովութիւնները այլեւս հնարաւոր չէին դարձներ պետական վերականգնումի յաջողութեան յոյսը տեսնել, երբ հայութիւնը սկսած էր արդէն Կիլիկեան սահմաններուն վրայ լծնել ու խլրտիլ, ազատութեան եւ անկախութեան հին արիւնը երիտասարդ աւազանին մէջ եռացնող նոր հաւաքի ձայն մը բարձրացաւ այնքան ուժգին եւ այնքան հրաշագործ։ Աստիկա Շնորհալիի հրեղէն փողն էր.

« Զարթի՛ր փառք իմ, Զարթի՛ր, եւ ես զարթեայ առաւօտուս, պէղու-իմ՛ »։

Մեր Կիլիկեան հարստութիւնը, որ տեւեց երեք հարիւր տարի, քաղաքականապէս դժոխային պարագաներու մէջ, Լուսինեաններու օրով, Եգիպտոսի սուլթաններու ձեռքով եթէ ինկաւ, եթէ տառը արդիւնքով տարաղնուած հայութեան մէջ ազգային գոյութեան վերականգնումի գործօն շարժումները պահ մը հնարաւորութիւն չունեցան ժեոթ մը բանեցնել, հայ գրականութիւնը սակայն, հեռաւոր եւ մերձաւոր գաղութներուն մէջ շարունակեց հայրենիքի պաշտամունքին ու անոր ազատագրութեան գաղափարին զօրացման կրակը վառել, բոցը բարձրացնել։ Կիւթէմպէրկի գիւտէն 50 տարի վերջ, Մեղապարտ Յակոբ, Վենետիկի մէջ ծնունդ տուաւ մեր տպագրութեան գործին 1512ին։ Իսկ Շմաւոնեան Տէր Յարութիւն քահանայ, Հնդկաստանի Մատրաս քաղաքին մէջ անդրանիկ լրագիրը՝ Ազդարար հրատարակեց 1794ին, աւելի շուտ քան Ամերիկացիները, աւելի կանուխ քան Ցոյները։ Այնուհետեւ, արագ ու գործօն մեր տպարանները հաստատուեցան Ամսթերտամ, Վիէննա, Փարիզ, Մարսիլիա, Նոր Ջուղա, Թէհրան, Դաւրէժ, Կալկաթա, Աղեքսանդրիա, Գահիրէ, Ռուսճուք, Վառնա, Ֆիլիպէ, Կալաց, Եաշ, Լայփցիկ, Մարպուրկ, Լոնտոն, Մանչէսթըր, Աթէնք, Լոզան, Ժընեւ, Սթոքհոլմ, Նիւ Եորք, Պոսթըն, Ֆրէզնօ, Փրովիտէնս եւայլն։

Աւելի, տրատասահմանի մէջ կատարուած այս գրական գործունէութեան զօրութեամբն էր որ Իսրայէլ Օրի վերացանեց ազգային ապահովութեան հետապնդումի սերմերը, Թիֆլիսի առաջնորդ՝ Մինաս վարդապետ ծայր տուաւ իր ռազմական դիմումներուն, Եսայի Կաթողիկոս 10 հազար զինեալ բանակի մը գլուխն անցնելու հրճուանքն ունեցաւ, ու ապա, Սիւնիքի եւ Արցախի Հայերուն շարժման պահանջումովը, Ստեփաննոս Շահումեան Վրաց իշխանին դիմեց, անոր զօրագլուխներէն հայազգի Դաւիթը Ղափան բերել տուաւ, որ նոյն ինքն հռչակաւոր Դաւիթ Բէկը եղաւ, Մխիթար Ղափանցիին հետ շողացնելով մեր սրբազան հաւատքի խորտակուած ճանապարհը։

1827ին, նշանաւոր կղերական մը, Ներսէս Աշտարակեցի, իր կազմած նոր հայազունդերուն ու մղած կռիւներովը մեր ազատագրական պայքարին աւելի լայն կերպարանք տուաւ։

Ու մօտաւորապէս 30 տարի վերջ, հայ ազգային գրականութեան մէկ առիւծը՝ Հ. Ղ. Ալիշան, մինչեւ Վենետիկի վանքին մէջ.

«Ի զէ՜ն ի վրէ՛ժ, ով անդր յառաջ,
Ի զէ՜ն ի վրէ՛ժ, մի՛ ձախ, մի՛ աջ...»:

Հայ ժողովուրդի ազատութեան ու անկախութեան գաղափարին այս վերակենդանացումը դիւցազնօրէն իրականութեան հասցնելու աշխատանքին մէջ՝ մեր գրականութիւնը իր վիպական նոր ուղղութեան դարագլուխը բացաւ։ Ազգային վէպութիւնէն, մեծութիւնէն արծարծուած նիւթերուն, պատմական խրոզութիւններուն վըրայ, ամէնէն հասարակ տարրին իսկ մատչելի ըլլալու եղանակով՝ հայ գըրիչը բարձրացուց ազատութեան չափրին երգը, որուն ելեւէջները սկըսան պայթեցնել ցմնկացող հոգիներու հայեացքները, եւ կերպարանաւորել անհրաժեշտ ու մօտակայ ապագային լուսապատկերը։ Խաչատուր Աբովեան է անշուշտ, արեւմտահայ վէպին հիմնադիրը, ժողովրդական դիւցազներգութեան առաջին մեկնաբանը, որ «Ա՜խ, վաթա՜ն, վաթա՜ն...» կանչի իր հերոսական ձայնը դեռ չցամքեցուցած՝ առաւօտ մը, խորհրդաւոր առաքեալի մը պէս անհետացաւ, դառնալով մէկ անմար կանթեղը մեր հայրենի բազմաթիւ աւերակներու սրբութեան մէջ։

Աբովեանէն վերջ, քանի մը ազգաշունչ գրողներու եւ բանաստեղծներու շուքին տակ, ահա՛ երեւցաւ չէշտուած տաղանդը հայ վիպագրութեան, Րաֆֆին, որ համապատասխան իր ժամանակի ազգային ձգտումներուն, խորացաւ ու գրական խորհուրդի ազգամոլունչ եւ մեծածաւալ վէպերու շարք մը պարգեւեց։

Եթէ անհրաժեշտ է գրական սեռերու ընտրութիւն մը կատարել, եւ ինչ որ պէտք է, դէմք մը յատակօրէն երեւան բերելու համար, Րաֆֆին է։ Ու ան եղաւ միամինակը, որ մեր պատմութեան հերոսական ու որոշ դէպքերը վեր առաւ, իբրեւ դրամագլուխ իր նպատակին, եւ գործածեց այնպիսի խոր ուշիմութեամբ, այնպիսի զուտ հայկական վսեմութեամբ, որ ամէնէն յուսահատ Հային իսկ երեւակայութիւնը կը խանդավառէ։

«... Մեզանից շատերը հագներին չափին չունէին, մնում էին այնտեղ (Մշակի խմբագրատուն Կ. Ե.) բոլորովին պատառոտած կօշիկներով, այսուամենայնիւ մենք ամէնքս էլ ֆանատիկոսի յուսով հաւատում էինք, թէ կը տիրապետենք մի մեծ ապագայի»:

Եւ այդ ամէնքէն մէկը, նոյն ինքն Րաֆֆին եղաւ անպայման մեծագոյն հաւատացեալը, որ դիտողի հանճարեղ հոգիով ըմբռնեց վարանոտ կամքըն ու ընկերող իմացականութիւնը խարանելու ուղին, եւ յարատեւումի ուժով առեղծեց փոթորկաշունչ հայրենասիրութեան տիրական հմայքը։

«Ալա որդի Վահանայ, անուն Սամուէլ, հնար սատակեաց զՎահան, զհայր իւր... եւ զմայր իւր...»:

Կը տօնենք այդ հսկային ծննդեան հարիւրամեակը, անգամ մըն ալ հաստատելու թէ, Րաֆֆիին ընթացքը եղաւ ընթացքը ամբողջ հայ իրականութեան, ուղին՝ եղաւ ուղին հայ հանրային մտքի կատարեալ զարգացման, ու անոր գործերէն Խենթը, Դաւիթ-Բէկը, Ջալալեդդինը, Կայծերը, Խամսայի Մելիքութիւնները, Ոսկի Աքաղաղը, Խաչագողի Յիշատակարանը, ապա Սամուէլը՝ մեր կ'առնենք նորէն իբրեւ մարգարէաշունչ պատմագիրքեր։ Եւ երբ բուքն ու մշուշը մեզ առուերել փորձեն, Արարատեան Հայաստանի լեզուով կը բարձրացնենք մեր խարոյկները ու կը շարունակենք անոնց ընթերցումը։

Ազգային սեմին վրայ է,
Րաֆֆին՝ անոր փառքը կ'երգէ։
Ողջո՛յն իրեն։
Ողջո՛յն իր ընկերներուն։

ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

«Լուսաշող պողոտաներու վրայ հոսանք ներած սերունդը» կը շարունակէ իր վրայ կեդրոնացնել միտքը բոլոր այն կազմակերպութիւններուն եւ գործիչներուն, որոնց համար արժէք ունի որեւէ շարժիչ ուժ, ի խնդիր մեր ընդհանուր դատին։ Գաղթահայ կեանքին մէջ մասնաւորապէս «որոնումներու» եւ «վերագնահատութեան» երկարատեւ ժամանակաշրջանի մը մէջ, աւելի եւս շեշտուած է նոր սերունդին դերը։ Ոչ միայն սերունդներու յաջորդականութեան բնական կարգով, այլեւ նոր ժամանակներու, նոր պայմաններու եւ նոր պահանջներու մըղումով։

Եթէ մեր առօրեայ կեանքին մէջ, կանգ կ'առնենք վերը յիշուած հրամայական պահանջներու առջեւ, կարենալով ժամանակին եւ պատեհութիւններէն օգտուելու առաւելութիւնները, առաջ դիմաւոր պատճառներէն մէկը, հինի եւ Նորի պայքարն է, իմ համեստ կարծիքով։

Առով չեմ ուզեր դատապարտել այն ամէնը, ինչ որ անցեալի ժառանգութիւնն է։ Ընդհակառակն, ըլլալով մէկը անոնցմէ որ պաշտամունք ու հիացմունք ունի մեր անցեալի շարժումներուն վրայ, ուղիղ ըլլան թէ սխալ, իմաստուն թէ յիմար, « խենթերու եւ արկածախնդիրներու » թէ իմաստուն եւ հաւասարակշռուածներուն գործ, բաւական է որ անոնք անշահախնդրօրէն ի սպաս դրած են յանուն հայութեան գերագոյն շահուն։

Այսպէս գնահատելով հանդերձ, կը խորհիմ թէ՝ աշխարհը փոխուած է իր արտայայտութեան բոլոր միջոցներուն մէջ։

Գիտութեան անսահման նուաճումները, մանաւանդ մարդկութիւնն ու քաղաքակրթութիւնը բնաջնջելու մարզին մէջ, մարդկային միտքը կը ձեւակերպէ համապատասխան միջավայրին մէջ, դնելով անոր վրայ ժամանակին դրոշմը։ Միշդ ասիկա ալ կը ծնի անխուսափելի պայքարը հինի եւ նորի։

Դժուար է, չըսելու համար անկարելի, մտածողութեան, գնահատութեան, նոյնութիւն պարտադրել հիններուն եւ նորերուն, նոյնիսկ երկուքին համար անտարբերելի խնդիրներու մասին։

Հայկական կեանքն ու անոր պահանջներուն բուն հայրենիքի մէջ ծանօթացող եւ այդ միջավայրէն ներշընչուած գործիչը դժուարութեամբ կը բացատրուի հայկական միջավայրէն դուրս հասած, կրթուած ու զարգացած երիտասարդին։ Եւ այսպէս փոխադարձաբար.

Թուելով այս իրողութիւնը, առանց բազմաթիւ պատճառներու քննութեան, որ դուրս կը մնայ մեր նիւթէն, կ'ուզէի ծանրանալ « Հայ երիտասարդաց ակումբին վրայ ։

Մէկը այն բազմաթիւ խմբակներէն, որ կը համախմբէ «լուսաշող պալատներուն» վրայ ծնած եւ դաստիարակուած, նոյն այդ պողոտաներու կախարդիչ հրապոյրներու միջավայրին մէջ աճած սերունդ, իբրեւ օտար սերմերէ ծլած ոստեր։

Ուրիշ խօսքով, երիտասարդութիւն մը ծագումով հայ — շատերը զուրկ նոյնիսկ ծնողական յարկէն։ Մեծցած ու դաստիարակուած տեղացի [illegible] շրջանակին մէջ, եւ թէկայ համայնական ուժեղ ազդեցութիւններուն, ան կրնայ կորսուիլ օր մը անտարակոյս, եթէ չըլլան զինք հայ կեանքին կապելու դժուարին աշխատանքին նուիրուած ուժերը։

Մեր քաղաքական եւ հանրային կազմակերպութիւններու հետաքրքրութիւնը այսպիսի խմբակցութիւններու հանդէպ, չունեցաւ իր գործնական ձեւակերպումը։ Մամուլը շատ բնական ահազանգը հնչեցնելով, ճիշդ է որ կը պահէ իր արթուն հսկողի դերը, բայց հնարաւորութիւն չունի, գործնական աշխատանքով առաջնորդելու այս կամ այն խմբակը։

Ուրեմն, ամէնէն առաջ կազմակերպուած աշխատանքի պակասն է որ երեւան կուգայ այս երիտասարդութեան հանդէպ։

Հայ Երիտասարդաց Ակումբը, հակառակ իր սահմանափակ հնարաւորութիւններուն, զաւեցնած իր իսկ միջոցներուն, կը փորձէ ճշդել արդէն իր տեղը մեր իրականութեան մէջ։

Կազմուած 50 — 70 անդամներով, գլխաւորաբար ֆրանսական երկրորդական եւ բարձրագոյն կրթութիւն ստացող երիտասարդներէ։ Ակումբը ունի չորս տարուան կեանք։ Իր կազմութեան շրջանին, այս միութեան անդամներու մեծամասնութեան համար օտար լեզուն ֆրանսերէն էր։ Անոնք այդ լեզուով կը մշակէին իրենց ընդհանուր զարգացումը եւ այդ լեզուով կ'արտայայտէին իրենց հաւաքոյթներու եւ հանդիպումներու ընթացքին։

Իրենց այդ վիճակին մէջ, անոնք կը պատրաստուէին իբրեւ Ֆրանսացիներ, օժտուած ֆրանսական մշակոյթի բոլոր առաւելութիւններով։ Իսկ անոր հակառակը, կը չէզոքէր անծանօթութիւնը իրենց մայրենի լեզուին, պատմութեան, գրականութեան եւ առհասարակ հայկական մըշակոյթի հանդէպ։

Այս այլապէս վտանգաւոր իրողութիւնը, ինչպէս շատ ուրիշներու մէջ, ճակատագրական տնօրինութիւն մը չնկատուեցաւ այս շրջանակին մէջ։ Ընդհակառակն, Ակումբին ղեկավարութիւնը իր կազմութեան առաջին իսկ շրջանէն անհրաժեշտ սեպեց ստիպողաբար ծանօթանալ մեր մայրենի լեզուին ու անոր բոլոր արժէքներուն, մեր պատմութեան եւ ընդհանրապէս հայ մշակոյթին։

Կազմակերպուած առանձին ծրագրով մը, սկիզբէն ի վեր այս աշխատանքին է որ լծուած են մեր այս երիտասարդները։ Իբրեւ դասախօսներ այս կազմակերպութեան հետ կապուած են ընկեր Ս. Վրացեան եւ Գ. Գ. Ա. Զօպանեան ու Խոնդկարեան, ինչպէս եւ ուրիշներ։

Շնորհիւ իրենց շաբաթական դասախօսութեանց, Ակումբին անդամները արդէն որոշ ծանօթութիւններ ունին հայկական մշակոյթի մասին։ Բացի այս ընդհանուր ծանօթութիւններէն, դասախօսութիւնները հնարաւորութիւն առեղծեցին դասախօսներ պատրաստել բուն իսկ ունկնդիր երիտասարդներէն։

Գործնական արդիւնքը տեսանք այս վերջին շրջանին, Երիտասարդական Ակումբի կազմակերպած չորս դասախօսութիւններով։

Առաջինը — նուիրուած Մուրատ-Ռափայէլեան կրթական հաստատութեան հարիւրամեակին, եղած է բարեխիղճ ուսումնասիրութիւն մը Գ. Լաչինեանի կողմէն։

Երկրորդը, նուիրուած Շանթի «Հին Աստուածներ»ու քննութեան, նոյնպէս կարեւոր աշխատանք մըն է եղած, աշխատասիրութեամբ Գ. Նուպարի։

Երրորդ դասախօսութիւնը կազմուած էր Գ. Վ. Տէր Դաւթեանի կողմէ, « Հայկական հարցը Պերլինի վեհաժողովէն մինչեւ 1918 թուականը »։

Չորրորդը՝ կազմուած Գ. Օ. Եղիազարեանի կողմէ, «Հայաստանի անկախութիւնը եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը նիւթի մասին»։

Հնարաւորութիւն չունենալով ներկայ գտնուելու առաջին երկու դասախօսութիւններուն, կը բաւականանամ արձանագրելով ներկաներու ընդհանուրի գոհունակութեան փաստը միայն։ Երկու խօսք, սակայն, վերջին երկու դասախօսութիւններու մասին։

Նախ մեր անվերապահ գնահա... թիւնը երկու դասախօսներուն հա... սարապէս, իրենց հայերէնի ... գիտութեան համար։ Տակաւին ... երկու տարի առաջ, այս երկու ... տասարդները ոչ միայն ... էին հայերէն լեզուով որ եւ է ... շարադրելու, այլեւ չէին կրնա... տօրէն հայերէն խօսիլ։

Երկրորդ, գնահատելի է նիւ... յաջող ընտրութիւնը, երկուքն ... քաղաքական պատմութեան ... ուած։ Չէ՞ որ ընդհանուր մտա... թիւն մը կը պատճառէ նոր սեր... անտարբերութիւնը՝ մեր հին ... պատմութեան մասին։ Եւ վերջ... երրորդ բաժնին մը իրենց բա... ու ծրագրուած աշխատութեան ... մար։

Չկրկնելու համար դասախօ... թիւններու ընթացքին եղած ար... յայտութիւնները, մանաւանդ ... դասախօսներուն՝ ընկեր Վրաց... եւ Գ. Զօպանեանի կողմէ, որոն... բաւոր էին եւ օգտակար, չեշտ... գամ մը եւս կարեւոր թե... որ կրկնուեցաւ գրեթէ բոլոր ... մէ։

— Քննել պատմական դէպ... նպաստաւոր եղածին չափ առարկ... Եւ մանաւանդ ուսումնասիր... քերն ու անցքերը, ժամանակի ... պայմաններու քաղաքական, ... կան եւ հոգեբանական մթնոլ... մէջ։ Եւ եթէ անհրաժեշտ է դէպ... քննութենէն հանել վճիռներ եւ ... կացութիւններ, այս վճիռներն ... բակացութիւնները կապել պատ... կան ժամանակներու, եւ ոչ ... նկատի ունենալով։

Այս նկատումներով է որ Գ. Վ. Դաւիթեանի եզրակացութիւ... մէջ նկատուեցան շեղումներ, ... հայկական կոտորածներու ... մանաւանդ 1915ին — պատա... տուութեան մեծ բաժին մը ... բարդէր հայութեան։ Իր այս ... գաղափարը անոր համար մասն... պէս, որ հայութիւնը գիտնալով ... դէմ թրքական վտանգը համայ... հային պատերազմի ընթացքին ... ացեալ ուժերով չկռուեց ապս... բութեան։

Գնահատելի էր եւ արտայայ... րակացութիւնը Գ. Օ. Եղիազ... դասախօսութիւնը. Վերլուծե... յաստանի Հանրապետութեան ծն... եւ անկախութեան շրջանի քաղա... կան կարեւոր դէպքերը, երիտա... դասախօսը կոչ ըրաւ իր սերնդի... րուն չյուսահատիլ առեղծուած ... նպաստ կացութենէն եւ մանաւ... քաղաքական աշխարհի անտարբե... թենէն։ «Ժամանակին — քաւ... Երիտեան մեր պարտութեան ... կը յիշէր հարիւրայի ծանօթ պատմ... թիւնը։ Մեր նախորդները ... շերեփները երկաթի փոխելով ... ծեցին Հայաստանը, տալով անոր ... դատ եւ անկախ հայրենիքի եւ ... բովանդակութիւն։ Երկաթէ ... սակայն դարձեալ չկատարեց իր ... բողջական դերը։ Հէնց մեր պար... կանութիւնն է չլքել այդ շերեփ... ըդ հաւաքական զանոնք զօրացն... ժամանակներով, հասնելու համար հայրենիքի ամբողջական եւ վեր... կան ազատագրութեան »։

Վերջացնենք մենք ալ հոս, մեկնութեան, թելադրելով կենդանի հետաքրքրութիւն Հայ... րիտասարդական Ակումբի հանդէ...

Ս. ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

«Նոր Օր» կը գրէ թէ Յի... տեղի ունեցաւ Հայ Մտքի Տան ... կայացուցչական ժողովը։ Ժող... մասնակցեցան Յիքսի, Գոքին... Լիփատմայի մասնաճիւղերը ... պատգամաւորներով։ Շրջ. Վար... թեան կողմէ Գ. Կատվարենց ... տուաւ Հայ Մտքի Տան ունեցած ... ծունէութեան շուրջ. բացի Աթ... շրջանէն, Սելանիկի, Քսանթի... վալայի, Կիւմիւլճինայի եւ Ա... սանդրուպոլիսի Երիտ. Երկսե... ութիւնները յարած են Հայ Մ... Տան։ Վերջին ամիսներուն այ... ուած է նաեւ «Արեւապալ» գր... Թերթի հրատարակութեան։ ... պատուամին սատարած են բոլոր ... նաճիւղերը եւ Թերթին շարունա... մը կատարելապէս ապահովուած ...

Ներկայ պատգամաւորները ... առնելով, թելադրեցին նաեւ ... տալ հրապարակային դասախօ... թիւններու եւ թատերական ներկ... ցումներու։ Միաձայնութեամբ ... արկուեցաւ բանաձեւ մը, որով ... հաստուեցաւ Շրջ. Վարչութեան ... ծունէութիւնը, մանաւանդ ... նաճիւղերու կազմութեան եւ ...

Ի ՊԷՏՍ ՋԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ — Ըսինք, չէ՞, թէ Խորենացիին Ողբին մէկ կարեւոր մասը այնպիսի առանձնայատկութիւն մը կը ներկայացնէ, որ կարծես պարտաւորուած կը զգաս խորհիլ, թէ մեր անմահանուն Պատմահայրը, «զքեզի կ'ըսեմ, հարսնուկ, վրադ առ» հայկական ընտանեկան հին առածին համեմատ, մէկ քարով երկու ճնճղուկ զարկած է։ Իբրեւ իր ազգային — ընտանի երկպառակութիւններուն ակնարկելով եւ զանոնք ձաղկելով հանդերձ, ընդհանուր ակնարկ մըն ալ կ'արձակէ իր ապրած դարուն խառնաշփոթութիւններուն վրայ կամ, իրաւամբ, ոչ ոք կրնայ արգիլել մեզ այնպէս ենթադրել։ Հինգերորդ դարը գրական յաւիտենական յիշատակներով լի պատմական ժամանակամիջոց մըն է մեզի համար։ Ուշադիր եղէք, սղաք, ով տակաւին անտիպական մանուկներ Հայկազնեան խորխոր Գրոհին, բայց, այլապէս, այդ դարը՝ տիեզերական պատմութեան շրջանակին մէջ՝ սկիզբը կամ միջոցն է այն Բուականին, որ կը կոչուի Բարբարոսաց Շրջան։ Գիտէ՞ք, թէ այդ Բարբարոսներ անունով կոչուողները, մեր վար, այսօրուան եւրոպական ազգութիւններն են, հզօրագոյն տարրերը մարդկային քաղաքակրթութեան, ինչ-գիր չէ թէ առհաւականը չի մեռնիր բնաւ, եւ այդ տարրերը այսօր իսկ, ափաշկարայ, թէեւ թէկուզ եղած են երկու անուանի բարբարոս վարչութիւններու, զոր անուանել իսկ հարկ չէ. այնքան խօսուն է պատկերը։ —

Հասկցայ, սիրելի՛ Արազ, ահա կը վերջացնեմ, բայց, երիտասարդի կռուփիդ ուժին անգէտ, միտս ցուցուցիր։ Դուն կ'ըսես միշտ ընկերդ, առականն ինծի չես ներեր ու եւ է համարձակութիւն. կ'ուզես որ դամոկլեան սուր չըլլամ ու մնամ միշտապատանին մէջ ամփոփուած։ Ուսուցէջի արդի պայմաններուն եւ տարիքի անդարմանելի թշնամանքին առջեւ մեզի կը մընայ համակերպիլ։ Ուստի շարունակենք ուստի սկսանք —

Ողբին հետեւեալ մասը կարդացէք եւ դուք դատեցէք, երկու կէտ աչքի առջեւ ունենալով — Նախ ընտանի հայկականը՝ իր երկրաստակ կամ երկփեղկի խրադարձութիւններով, որոնք մեր պատմութեան մէջ, եւ տակաւ իսկ, կը կրկնուին, յետոյ, պարսկական աշխարհը եւ բիւզանդական կայսրութիւնը, որոնք, իրենց կարգին, բնաւ նմոյշներ չէին լուսագոյն վարչութեան։ Իսկ առանցմէ զատ ալ եւ բաղ — առիական բարբարոս հորդաները, Աստիղաններու թէքառնարոյ առաջնորդումները (կարճ կապենք առ ահին Արագի), եւ այնուհետեւ կը դիմանայ մեր պատմահօր սա խօսքերուն իմաստը —

Ժողովրդականք վէսք, ստահակք, մեծախօսք, աճխատակք, այրեցողք, վնասակարք։ Զօրականք անիրաւք, ստապարծք, զինատեացք, պղերգք, հեշտասէրք, անձուժկանք, կողոպտիչք, խմբարոյք աւազակաց։ Իշխանք ապստամբք, գողակիցք գողոց, կծիք, կծծիք, ժլատք, ագահք, յափշտակողք, աշխարհաւերք, աղտեղամիտք, ծառայիցն համախոհք։ Դատաւորք ամարդիք, սուտք, խաբողք, կաշառառուք, ԱՆԸՆՏՐՈՂՔ իրաւանց, անհաստատք, հակառակողք։— Պատմահօր ո՞ր կողմէն նայինք որ աւելի հետաքրքրական չըլլայ։ Նկարագիրներուն առաքելութեա՞ն, զայն բացատրող բառերուն խօսուն, ճոխ, պողովատիկ հանգամանքի՞ն, արդարութեան եւ քաղաքակրթութեան հակառակող ազգային, միջազգային, ներքին, արտաքին միջոցներու, կարգադրութիւններու հանդէպ մինչեւ ի. դարու ընտրելքէն փորատող մեր Ներոյեին ուշիմութեա՞ն, որով դարերու մարդկութիւն կը պարփակէ իր հեղումներուն մէջ։

Օգնէ ինծի հոս, իրաւամբ, սիրելի Արազ։ Առ այժմ իմ գործս պիտի նկատեմ միայն Ողբին լեզուն վերլուծել իր բառերուն նշանակութեամբ, քանի որ մնացեալը ինքնին կը հասկցուի։

— Ուրեմն, ժողովրդական կը նշանակէ ժողովուրդի ամէն տեսակ ներկայացուցիչներ, հին թէ նոր իմաստով — երեսփոխան, թաղական, եւ այս միտքով դեռ ինչ որ կը հասկցուի։ Վէս (ակդ. վեստ) կը նշանակէ ամբարտաւան, [illegible]։ Յայտնի է թէ այս բառին բոլորովին օտար չի կրնար ըլլալ «վեհեմ»ը, բարձր, բարեհռչակ իմաստով։ Պղերգ (հեղգ, յոյլ) կը նշանակէ ծոյլ, անգործ, աշխատութենէ խուսափող։ Համբարոյ (Բերեւս համբարող) կը նշանակէ համբարանոց, թաքստոց, ծածկարան, որջ։ Կծիկ, կծծի, ժլատ, ագահ, գրեթէ հոմանիշ, ապէր ծակ, ամէն բան իրեն վար դնող։ — Միւս բոլոր բառերը առանց այլեւայլի կը հասկցուին։ Դիտեցէք միայն, թէ ինչպէս ածականները համաձայնած են գոյականներուն հետ։ Երբեք պէտք չէ մոռնալ այս քերականական - գրական պարագան, Գրոց Բարբառին մէջ։ Հոս գտնուածները գրեթէ ամէնքըն ալ այսօր յոգնակի ուղղական են եւ Ք գիրով կը վերջաւորին։ Եթէ սեռական ըլլային, տաննէք, զոր օր. անոնցմէ մէկը — ժողովրդականք վնասակարք, պիտի ըլլար սեռական՝ ժողովրդականաց վնասակարաց...

Մի՛ սրտմտիք, համբերատար եղէ՛ք։

ՏԱՐԱԶ

** Անարժան մարդու բարիք ընողը փոխարէն չարիք կը ստանայ իբր հատուցում։

** Անյատակ ծով մըն է գրաւը։ Պատիւ, խիղճ ու ճշմարտութիւն, ասոնք են, որ յաճախ կ'ընկղմին անոր մէջ։

ԳՐԻԳՈՐ ՄԵՀԹԷՐԵԱՆ
(ՇԱՐԱԿԱՆԱԳԷՏ)

Ողբացեալ Գրիգոր Մէհթէրեան, իբրեւ շարականագէտ եւ շարական ուսուցանող, մեծ դէմք մըն էր մեզի համար: Շարականները՝ որոնք իրաւամբ հայ եկեղեցիին պարծանքն են, գոհարներ են խորհրդաւորութեամբ լեցուն եւ բարձր բանաստեղծութիւնով օժտուած: Որքա՞ն գիտենք անոնց արժէքը...: Սարսափելի է ու միանգամայն ողբալի, տեսնել՝ թէ մեր ներկայ երիտասարդութիւնը անտարբեր է անոնց պահպանման մասին. այդ գեղեցիկ աւանդութիւններուն համար, զորս դարերէ ի վեր երգեր է հայ եկեղեցին: Եւ երբ Գրիգոր Մէհթէրեանի պէս արժէքներ հեռանան պակսին, առանց նորեր հասնելու, դժուար չէ տեսնել դժբախտ վտանգը:

Շարականի ջահակիրին եւ սիրելի ուսուցիչս գառն կորուստին առթիւ, կու կ'ընեմ հոգեւոր հովիւներուն՝ առաւել բլլալ այդ ուղղութեամբ: Ծերէ ժողովուրդը պէտք ունի իրենց քարոզներուն, նոյնքան եւ աւելի եւս պէտքն ունի իր շարականներուն եւ աղօթքներուն, որոնք կազմեր են եւ պիտի կազմեն մեր հայ եկեղեցւոյն հիմնաքարը:

.. Գառանեկան օրերէս մինչեւ հոյսէն բաժնուիլս, շուքիդ մէջ ապրեցայ, սիրելի վարպետ:

Եան չէիր խնայեր ոչ միայն քու աշակերտներիդ, այլեւ բոլորէն առհասարակ: Անխոնջ էիր եւ գրելն ու սորվեցնելը ամենամեծ հաճոյքդ էին:

Բոլոր կեանքդ եղաւ եկեղեցին եւ քէ գուն հոն ապրեցար, գայն ապրեցուցիր քու մէջդ եւ այդ միութիւնն էր որ փոքրիկ պատկը եղաւ, չէնցնելով պատրիարքանիստ Մայր Եկեղեցին, իր երգեցիկ խումբովը՝ որուն ղեկավարն էիր:

Կարելի՞ է թուել յիշատակներդ... բազմաթիւ են անոնք, եւ անոնց մէջ գէշ մը չկայ:

Դպրոցական դասաւանդութիւններուդ առթիւ գործածած քանակիդ ձայնի սկանքիս կը հնչէ դեռ, սիրելի վարպետ, համոզումդ ու հաւատքդ ներշնչելու համար հոն: Ցաճախակի կրկնութիւններ՝ որոնք քանդակելու կը ծառայէին, ով պահապան հրեշտակը հայկական ծէսին.

Գուրգուրալից նամակներդ կենդանի վկաներ են Հայրական սիրոյդ եւ թանկագին յիշատակներ, որոնք եկան աւելնալ, երբ հեռացանք իրարմէ, ուսուցչական եւ վարպետի յիշատակներուդ:

Մեծ էիր եւ դու վեհանձնութեամբդ եւ գիտակից թէ՝ ով որ գեղարուեստին մէջ կը յոխորտայ, միշտ ետեւն պիտի մնայ:

Ցարգանք հմտութեանդ եւ հանգիստ յոգնաջան մարմնիդ:

ՆՇԱՆ Կ. ՍԵՐԳՈՅԵԱՆ

...գալի հրատարակութեան աշխատանքներուն մէջ:

Ընտրուեցաւ նոր Շրջ. Վարչութիւն մը հետեւեալներէն կազմուած: Գ. Գ. Կաավարենց, Յօզէֆ. Գ. Օ. Գալուստեան, Ե. Փափազեան, Մ. Փափազեան, Գ. Լազեան, Վ. Եսայեան, Ա. Սահաֆեան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԷՋ

ՎԵՆԵՏԻԿ, (Յառաջ) — 1937 — 38 ֆութպոլի մրցումներու վերամուտը սկսաւ անցեալ հոկտեմբերին: Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանի խումբն ալ մասնակցեցաւ իր կարգին:

Հոկտեմբերի երկրորդ կիրակին Քիովէքի մարզական դաշտին վրայ կը ճակատէին իտալական «Իլէֆօ Իսթիթութօ Պէլլ է Արթէ» եւ Մուրատ Ռափայէլեան հայկական խումբերը: Իտալականը ընտրուած էր 200 աշակերտներու լաւագոյն խաղցողներէն, իսկ հայկականը Մ. Ռ.-ի Զ. դասարանի աշակերտներէն կը բաղկանար:

Առաւօտ ժամը 9ին ճակատները զօրքի վրայ էին: Մխիթարեան հայրեր իրենց ներկայութեամբ կը քաջալերէին տղաքը: Առաջին կիսախաղը 6—0 դաշտի սուլիչով կ'ընդհատուէր:

Երկրորդ կիսախաղին իտալականը յուզուած հայկ. յաղթանակէն, եռանդով կը սկսի մրցիլ: Դժբախտ էր հայ մարզիկներու կարգապահ յառաջխաղացումը որ իրենց կրկին առաւելեց 4 — 1: Ուրեմն հայկական խումբը՝ 7 իսկ իտալականը՝ 1ով վերջ տուին խաղին, ժամանակը լրացած ըլլալով:

Լուրը կը տարածուի քաղաքին մէջ: Իտալական ուրիշ խումբեր խմանալով Հայերու յաղթանակը, կը փափաքին մրցումի հրաւիրել Մուրատ Ռափայէլեանը որ սիրով կը պատասխանէ:

Շաբաթ մը վերջ, նոյն վայրին մէջ պիտի մրցէին Նաջաքիա եւ Մուրատ-Ռափայէլեան: Իտալականը ամէնէն մեծ ու զօրաւոր խումբն է Վենետիկի եւ անցեալ տարի առաջնութեան մրցանակը ապահոված էր, բոլոր խումբերուն հետ չափուելէ վերջ: «Նաօզիքայեն»ն մաս կը կազմէին 20 — 25 տարեկան փորձ մարզիկներ: Հայկականը բաղկացած էր 16 — 18 տարեկան աշակերտներէ: Առաւօտ ժամը 9ին խաղը կը սկսի: Մուրատ Ռափայէլեան նկատած էր հակառակորդին ույժը, սակայն հայկական անխոնջ կամքը, ուսուցչի վարգապետին քաջալերիչ շունչը սիրտ տուած էր իրենց մրցելու ուժեղ խումբին հետ:

Առաջին կիսախաղը անցաւ Մուրատ Ռափայէլեան 4, իսկ Նաօզիքան 1:

Դադարէն վերջ, իտալականը յարձակում գործեց աւելի բուռն եւ մերթ կարգապահութենէ դուրս ելլելով:

Մ. Ռ.-ի սաները պահեցին իրենց պաշտպանը օրինաւոր յարձակումներով 3 նշանակէտ եւս ապահովեցին: Իտալականը չահեցաւ միայն մէկ նշանակէտ, եւ ժամը վերջացաւ:

Հայկական խումբը 7ով կը շահէր, իսկ իտալականը միայն 2ով կը պարտուէր:

Կ'արժէ յիշել հայ մարզիկներուն անունները — Ցակոբ Ալլանեան, Լուդվիկ Գալճեան, Ռիչարդօ Փափազեան, Ցակոբ Քերոբեան, Ցակոբ Գոտիկեան, Հրաչ Ալլոյեան, Մամաս Գոզանեան, Քարլօ Մինասեան, Վահէ Մավեան, Առանձար Գասպարեան, Գէորգ Ցովհաննէսեան:

Մաղթենք որ, մօտաւոր մրցումներու ընթացքին, դարձեալ առիթ ունենանք արձանագրելու հայկ. յաղթութիւններ:

Թղթակից

ՀԻՒԱՆԴ ԵՒ ՄԵՌԱԾ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Երեքշաբթի իրիկուն, Գ. Շահխաթունի թէյասեղան մը սարքած էր «Քաֆէ Վոլթէրի» սրահին մէջ, խորհրդակցութեան հրաւիրելով խումբ մը ծանօթ անձեր եւ մամուլի ներկայացուցիչներ:

Բացատրելով ժողովին նպատակը, Գ. Շահխաթունի գովքը հիւսեց այն արուեստագէտներուն, որոնք աշխատած են միշտ վառ պահել հայ երգը, հայ թատրոնը, հայ միտքը: Այս առթիւ նշանաւոր արուեստագէտներու կեանքէն քանի մը գեղեցիկ դրուագներ պատմելով, անցաւ բուն նիւթին:

— Այսօր, ձեզ հոս հրաւիրած եմ տաղանդաւոր արուեստագէտի մը փրկութեան մասին խորհրդակցելու: Այդ՝ կոմիտասէն վերջ Շահմուրատեանն է, որ ինկած է նոյն ճակատագրին վրայ: Փրկենք զայն, քանի ուշ չէ:

Կարգով արտայայտուեցան Գ. Գ. Ս. Վրացեան եւ Ա. Չօպանեան, եւ երկուքն ալ հաւան մէկ եզրակացութեան — Անմիջապէս նիւթական եւ բարոյական օգնութիւն ընծայել: Նոյնը շեշտեցին նաեւ «Յառաջ»ի եւ «Ապառաջ»ի ներկայացուցիչները: Անմիջապէս կազմուեցաւ երեք անձերէ բաղկացած յանձնախումբ մը (Տիկին Բուդաղեան, Գ. Ա. Չօպանեան եւ Գ. Ֆէնէրճեան) որ պիտի զբաղի հիւանդով, մանրամասն տեղեկութիւններ բերելով յառաջիկայ երկրորդ ժողովին:

Երկրորդ հարցը կը վերաբերէր ողբացեալ դերասանապետ Ե. Զարիֆեանի եւ դերասանուհի Զապէլ Հէքիմեանի, որոնց խնկելի յիշատակը յարգելու համար առաջարկուեցաւ սգահանդէս մը սարքել: Այս ալ ընդունուելով, որոշուեցաւ սգահանդէսը կատարել փետրուար 27ին կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին:

Նախաձեռնողները հետզհետէ պիտի կրազին բոլոր այն արուեստագէտներով որոնք կեանք ու շունչ սպառած են հայկական մշակոյթի զարգացման եւ տարածման համար:

Սրտանց կը գնահատենք:

Պարմանի

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ »Ը ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ — Կապոյտ Խաչի ծաղկոցին «Մանուկներու Օր »ուան հանդէսը, որ յետաձգուած էր սուգի պատճառաւ, տեղի ունեցաւ փետրուար 5ին, շաբաթ իրիկուն Հայ Ակումբին մէջ, բուռն բազմութեան մը ներկայութեան:

Աշակերտներու կողմէ կատարուած խմբերգները, արտասանութիւնները, տրամախօսութիւնները եւ հայկական պարը խանդավառած էին ներկաները:

Դպրոցին ուսուցիչը՝ Գ. Ցարութիւն Ուրբաթեան ճառ մը խօսեցաւ, նիւթ ունենալով «Մշակոյթին դերը իբրեւ ազգակ ազգային գոյութեան»:

Կապոյտ Խաչի վարչութեան կողմէ նուէրներ բաշխուեցան աշակերտներուն: Տեղի ունեցաւ նաեւ վիճակախաղ մը:

Ներկայ մը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ՀԱՅԵՐ

ՎԱԼԱՆՍ — Մալաթիէլը Վալանսի արուարձաններէն մին է, 4 քիլոմեթր դէպի Մարսէյլ:

10 — 12 տարի առաջ, բացի Գ. Շաբլ Մերլի հնաշէն պալատէն, այս շրջանը բոլորովին խոպան եւ ամայի էր:

Մեր հայրենակիցները Վալանս հաստատուելով իրենց քրտինքով եւ արդար աշխատանքով, «ջամփ» մը փրմէկ կողմ » դնելէ վերջ, կը սկսին առաջնաւ դէպի Մալաթիէլ:

Շատերը իրենց իրենց ձեռքով կը շինեն, ամանց ուրիշներուն շինել կուտան իրենց սեփական բոյները, եւ մէկը միւսին ետեւէն կը սկսին ծաղկեցնել՝ տեղացիներու կողմէ անտեսուած այս հողամասը:

Այսօր ան, արդէն գեղեցիկ արուարձան մը դարձած է, եւ ամբողջ ծաղկեբուն շատեր օգափոխութեան կ'երթան, հոն անցընելով իրենց արձակուրդը:

Մալաթիէլի մեր հայրենակիցներուն թիւն է մօտ հարիւր հոգի: Հոս որ եւ է առանձին կազմակերպութիւն չկայ, բացի հոգաբարձութենէ մը որ կը պահէ իր ծաղկոցը: Հարիւրէն 58 պզտիկներ են, որոնց 20 միայն կը յաճախեն հայկական ծաղկոցը:

Կան 22 սեփական տուն եւ հող ունեցողներ, 14 հոգի ալ միայն հող ունեցողներ՝ 300 — 2000 քառակուսի մեթր տարածութեամբ: Մեր հայրենակիցները իրենց հողերէն կ'արտադրեն անհրաժեշտ բանջարեղէններ եւ աւելցածներն ալ կը ծախեն:

Կրօնական ծէսերը կը կատարէ Վալանսի քահանան:

Սոյնանի մէջ ալ ունինք 15 ընտանիք Հայեր, որոնք կ'աշխատին մետաքսի գործարաններու մէջ: Հայ մէկ անգործ միայն:

Շ. Սեւան

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԷՆ — Հ. Յ. Դ. Կոմիտէին ընկերահամակրական դասախօսութիւնը տեղի ունեցաւ փետրուար 5ին, «Եսմակ » սկումին մէջ: Դասախօս էր Վ. Զալյէրեան, որ մանրամասնօրէն պարզեց Ֆրանսայի բանուորական եւ գործատիրական յարաբեր պայքարներ, 1846էն մինչեւ մեր օրերը: Ցեշեց բոլոր կատարուած նուաճումները, իբրեւ արդիւնք մեծամեծ զոհողութեանց: Այս առթիւ մասնաւորապէս ծանրացաւ աշխատանքի նոր կանոնադրի մասին, որուն շնորհիւ կառավարութիւնը կը յաւակնի լուծել ընկերային եւ աշխատաւորական պայքարները:

Այս չահեկան դասախօսութենէն վերջ եղան հարցումներ որոնց պատասխանեց դասախօսը Դասախօսութիւնը վերջացաւ ուշ ատեն եւ ներկաները մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ:

Բ.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակ եւ մելանով:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Մ. ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

«Յառաջ»ի ընթերցողներուն արդէն ծանօթացուցած էինք Մ. Ռ. նախկին աշակերտներուն մարզական խումբին կազմութիւնը: Մասնաւորապէս ֆութպոլի խումբին շուրջ խանդավառութիւնը կը շարունակուի եւ յաղթութիւնները կը յաջորդեն իրարու: Նախանցեալ կիրակի Ֆրանսայի եւ Գեղէնեքայի մրցումին պատճառաւ հակառակորդ խումբէն քանի մը հոգի պակաս էին, սակայն մրցումը կատարուեցաւ խառն եւ Հայերը յաղթեցին 5 — 2:

Այս կիրակի դարձեալ «Մուրատ Ռափայէլեան»ը մրցած անէր C. A. Français պահեստի խումբին դէմ, Վէնսէնի անտառին մէջ, Քարթուշրի: Օդը գեղեցիկ ըլլալով, հազարի մօտ մարզասէրներ շրջապատած էին ֆութպոլի դաշտը որոնց մէջ նոյնպէս քանի մը Հայեր: Առհասարակ բոլորն ալ լաւ կ'արտայայտուէին հայ մարզիկներու հանդէպ: Այս անգամ եւս Մուրատ Ռափայէլեան կամ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի պահեստի խումբը յաղթեց 3-0: (Նոյն օրը նոյն դաշտին վրայ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի առաջին խումբը յաղթեց C. A. F.-ի Ա. խումբին):

Մեր տղոց խաղարկութիւնը անշուշտ կատարեալ չէ, շատեր տարիներէ ի վեր չեն խաղացած, սակայն արդէն Գ. մրցումին կը տեսնուէր զգալի յառաջդիմութիւն: Կը յուսանք որ Հ. Մ. Ը. Մ. եւ Մ. Ռ. միացած կը շարունակեն յառաջդիմել:

Հ. Տ.

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍ — «Զօմ» մարզականի 15րդ ֆութպոլի մրցումը տեղի ունեցաւ 6 փետրուար կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին:

Հակառակորդ խումբն էր F. C. տը Գօսմ:

Կիրակի է, սքանչելի օդ մը, ձմրան հազուագիւտ օրերէն: Ամենուրեք խոնաւ եւ խիստ օրերէն ետքը ժողովուրդը, ինքն ալ արեւի պէս զուարթ ու ժպտուն դուրս էր թափեր քիչ մը արեւ եւ օդ առնելու, իսկ մեր հայրենակիցները լեցուած էին Զօմի մարզադաշտը, քաջալերելու համար իրենց պատանի մարզիկները, որոնք այս տարի ամէն գնով կ'ուզեն «գաւաթան փոխել »:

Առաջին կիսախաղին հաւասար խաղարկութիւն եւ արդիւնք:

Երկրորդ կիսախաղին, մերինները սկսան տիրապետել, յոգնեցնելով հակառակորդները եւ միթանալով լաւ արդիւնքի: Վերջացաւ «Զօմ»ին յաղթանակով, 3 — 0:

*** Համաձայն տեղական թերթերուն յայտարարութեան՝ Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Ա. խումբը յառաջիկայ կիրակի, 20 փետրուարին կը մրցի Վալանս Սփորթինկին դէմ:

Մեզի պարտականութիւն կ'ընէյ մեր ներկայութեամբ քաջալերել հայ մարզիկները:

Շ. Սեւան

ՄԱՐՍԷՅԼ — Կիրակի կէսօրէ վերջ, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի -- խումբը երկրորդ մրցումը կատարեց J. J. Cassis-ի Ա. խումբին դէմ, ու յաղթեց 2—1ով:

Մրցումը որ կատարուեցաւ հակառակորդ խումբին դաշտին վրայ, Գասիսի մէջ, տեղի տուաւ ցաւալի միջադէպերու, հարկ եղաւ ոստիկանական միջամտութեան, որուն հետեւանքով խաղը դադրեցաւ ժամանակէն առաջ:

Միջադէպերուն պատասխանատուները էին տեղացիները, որոնք հակառակ մերիններուն դիրքաւորութեան, կ'ուզէին որ իրենց խումբը յաղթէ, օրինաւոր կամ ապօրէն: Միջադէպերուն ամենամեծը տեղի ունեցաւ այն պահուն երբ դատաւորը (Գ. Տաճատ Թաշճեան) ֆրանսացի հանդիսատեսներէն կրեց չորրորդ յարձակումը, բոլորովին անտեղի պարագաներու մէջ: Քանի մը հայ երիտասարդներ ուզեցին այս անգամ ալ միջամտել, ու այդ պատճառ դարձաւ փոխադարձ հարուածներու, մինչեւ ոստիկանական միջամտութիւնը:

Դատաւորը եղաւ չափազանց անկողմնակալ, նոյնիսկ որպէսզի որ եւէ գէպք չպատահի, նպաստաւոր որոշումներ տուաւ ի հեճուկս մերոնց, սակայն միջադէպը ծրագրուած էր:

Մերինները խաղացին բաւական լաւ եւ ոչ մէկ խաղացող մասնակցեցաւ ծեծկռուքին: Անոնք սկիզբէն մինչեւ վերջ եղան կարգապահ եւ պաշտպանեցին, ինչ որ հիացում պատճառեց քաղաքապետական խորհրդականներէն մէկուն որ հրապարակաւ պախարակեց իրենց հանդիսատեսները:

Միշտ միեւնոյն բանն է որ կը պատահի, ամէն անգամ որ Հ. Մ. Ը. Մ.-ը յաջողութիւն մը կ'ապահովէ, հակառակորդները միշտ կ'աշխատին կանխել չահիլ մրցումը ...

Բայց եւ այնպէս մերինները շատ գիտութեամբ յաղթութիւն մը եւս աւելցուցին, իրենց նախորդ յաջողութիւններուն վրայ:

Վ. Քիւփէլեան

ԵՐԿՈՒ ՁՈՀԵՐՈՒ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՆԻՍ, 7 փետրուար — Կիրակի օր, նախաձեռնութեամբ Զէնկիլէրի Հայրենակցական Միութեան Նիսի մասնաճիւղին, Ս. Աստուածածին մատրան մէջ պատարագ եւ հոգեհանգիստ կատարուեցաւ ի յիշատակ անմոռանալի Հայրենակից Նազարէթ Փապուճեանի եւ իր սիրելի տիկնոջ՝ Արաքսիի եղերական մահուան:

Եկեղեցին լի էր հոծ բազմութեամբ ուր կը նշմարուէին դժբախտ ամոլին սգակիր ազգականները եւ բարեկամներու ու հայրենակիցներու ստուար թիւ մը: Հոգեւոր հովիւ Շամլեան քահանայ այս առթիւ յուզուած շեշտերով ի վեր հանեց հանգուցեալներու պատուաւոր կեանքը, անոնց բարեմոյն բնաւորութիւնը եւ ողբաց անոնց վաղահաս կորուստը:

Շնորհակալութիւն Դպրաց Դասու բոլոր անդամներուն անխտիր, որոնք իրենց քաղցրալուր երգերով սիրայօժար մասնակցեցան այս տխուր արարողութեանց:

Հանգիստ տարաբախտ զոհերու հոգիներուն:

Ի դիմաց Զէնկիլէրի Հայր. Միութեան, նախագահ՝

Կարապետ Փափազեան

…ՀԱՅԱՋԻՆՑ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Օր մը, երբ նորէն քաղաքն էի եւ շուկայ կ'երթայի, ծանօթ Հայ մը, որ այս անցուդարձերուն տեղեակ էր, մօտեցաւ ինծի հանդիպեցաւ եւ ըսաւ.

— Տղաս, եա դարձիր, շուկայ մի երթար. քեզ կը փնտռեն որ բանտարկեն. Գնա մեր տունը եւ սպասէ ինծի:

Այնիւ մարդը, Աւետիս էֆէնտի Գըռգանեան, Մէճլիսին անդամ, ազդեցիկ եւ ունեւոր, տուն գալով շարունակեց.

— Տղաս, գուն կառավարութեան դէմ խօսեր ես: Զեռ ուղեր տուրք մը հարել. Հայհոյեր ես... իմացեր են: Կ'ուզեն քեզ բանտարկել: Զգոյշ: Գնա գեղդ ու ալ քաղաք մի գար: Իսկ եթէ բան մը պատահի, ես հոս եմ:

— Ահ, այդ Գողոյեան շունը, աղուէս Սիմոնը: առանց արարքն է, ըսի անմիջապէս: Նորէն առիթ գտած շարախօսութեան, ու ժամանակը նպաստաւոր է իրենց:

— Գիտեմ տղաս, գիտեմ, ըսաւ: Այդ մարդիկը չեն ամչնար, ի՞նչ օգուտ...

Ու ալ չկրցայ Տիվրիկի ոտք դնել: Գեղն ալ ժանտարմաներու աչքէն չէր ելլեր, եւ մօտցուեցայ հեռուհետէ:

... Տխուր էր գեղը: Հարսնիք եւ խնճոյք չկար հոն: «Աղատ օդափոխութեան եկար, համը բերանդ մնացց», կ'ըսէին գիւղացիները: Ու կը պատմէին նախորդ տարիներու ուրախութիւններն ու հարսնիքները: Իրօք ալ այն տարին մէկ հարսնիք ունեցանք: Տիվրիկի հարաւային կողմի բազմաթիւ հայ գիւղերուն մէկէն, Օտուէն, եկան ու մեզմէ աղջիկ մը տարին: Օտուէ Վարդան Շահպազի ծննդավայրն էր (Մուրատի եւ Անդրանիկի զէնքի ընկերներէն): Վարդան Օտուէ էր եւ իր խորհուրդով բոլոր աբրուէջի հասած աղջիկները կ'ամուսնացնէին, որպէսզի, դալիք գէշ օրերուն Թուրքը չկրնայ աղարտել կոյսերուն պատիւը:

Գեղի աշուն էր: Հովը բարտիները կը ծեծէր ու կը թօթվէր: Հովը ուռենիներուն կը ճչար ու ժայռերու խոռոչներուն մէջ կ'անհետէր: Շաքիլները ոսկի էին գետափներուն վրայ: Ու խոյերն ու մաքիները, արբեցած ու բուրումնաւէտ, առանձին արօտ կը տարուէին եւ կուռնկներուն երամը, կրկռալով, բարձրէն, կը մեկնէր հարաւ:

Աշնան օր մը Բինկեանի բոլոր փախստական զինուորները բռնուելով կը տարուէին ու մեր գեղը գիշերեցին: Անոնք մեր զինուոր տղոցը եռապատիկն էին: Ուրկէ կը հետեւի թէ Բինկեան մեր գեղէն երեք անգամ մեծ ըլլալու է, ունենալով 3000 բնակիչ:

Մենք մինչեւ գարուն հանգիստ չեղանք բնաւ: Կիները անդադար ձեռնոց ու գուլպայ կը հիւսէին բանակին համար: Կառավարութիւնը գեղէն ամէն անասուն ու ալիւր ու արմտիք կը հաւաքէր: Գեղացիները էշերով Երզնկա կը փոխադրէին թէ մեր գեղէն, թէ ուրիշ տեղերէ ամբարուած մթերքները, որ մեզմէ երեք օր կը քաշէր: Գարունը ազատիչ եկաւ: Ու մեր հարուստ գեղն ալ, որուն ամէն տանէն դուրսը մարդ կար եւ առատ դրամ կը սանդէր, նեղութիւն քաշել սկսաւ:

Ձմեռը թեթեւ էր այդ տարին: Ու մեր փախստականները չնեղուեցան շատ: Երբ օդը տաքցաւ, անոնք տղոնակներ յարդարեցին իրենց համար անտառներու եւ ժայռերու գիրկը: Անոնք խլուրդի պէս գետնայարկ տուներ շինած էին աչքի չզարնող հարթ տեղեր: Կիներ ու աղջիկներ ամենէն ապիլ ուտելիքները կը տանէին անոնց: Բոլորին խորհրդատուն եւ վերակացուն էր Զարմանենց Կարօն, աղանիւ ու կորիճ երիտասարդ մը: Երբ մէկը փախչէր գեղ գար, իր կնոջմէն ու մօրմէն առաջ Կարօն կը յայտնուէր, որպէսզի զինքը տեղաւորէ: Կարօն գաղտնիքի գիրկաման էր:

Քաղաքը միշտ պատերազմական լուրեր կուգային, թրքական յաղթանակներ աւետելով: Թուրք մը որ այդ լուրերուն հիման վրայ երբ բանուոր ռուս զօրքերուն հաշիւը կը բանէր, օր մը ինքնիրմէ ելած կը պոռար.

— Գործակալութեան տուած հաշիւներուն եթէ նայինք, Ռուսիոյ մէջ մարդ չմնաց, բոլորը զերի բռնեցինք: Ուրեմն որո՞ւ դէմ կը կռուինք:

Այս տեսակ խօսքեր կ'ընէինք աւելի շատ մենք, Հայերս, անխոհեմաբար, քէշ մը ամէն տեղ, Թուրքերուն ալ երեսին, որոնք կը դրդուէին մեզի դէմ: Կը հաւատայինք թէ Ռուսիա հզօր պետութիւն մըն է, չէինք հաճեր սակայն տեսնել թէ Թուրքիան ալ, նուազ հզօր, բան մըն է վերջապէս, մանաւանդ մեզի համար: Թշնամին արհամարհելու այդ թեթեւութիւնը մեր գլխուն պայթած աղէտին մէջ ահագին դեր ունեցաւ: Կը պաշտէինք Ռուսիան: Ան մեր «Քեռի»ն էր, մեր ազատարարը: Ռուսիա սակայն քանի տարի առաջ Հայաստանը առանց Հայու ուզած էր, եւ իրեն համար: Իր քաղաքական ծրագիրներուն գործադրութեան մէջ ի՞նչ կարեւորութիւն ունէր թէ պզտիկ հայ ազգը ջնջուեր է կամ ոչ: Մենք կը պաշտէինք անոր բանակներուն ներխուժումին: «Քեռին եկաւ, կուգայ, պիտի գայ»: Թուրքը կը կարդար նամակները, եւ գիտէր թէ ո՞վ է Քեռին: Մեր քո՛ւն դահիճը, Ռուսը:

Գարնան հազար տեսակ զրոյցներ շրջան կ'ընէին խաւարակուռ Անատոլուի մէջ: Մէկը շատ տարօրինակ էր: Գիրքը գրած է, կ'ըսէին Թուրքերը, թէ այդ տարին ազգ մը ամբողջովին պիտի բնաջնջուի ու անհետանայ երկրի երեսէն: Վախնալով հանդերձ մեզի համար, կը խորհէինք թէ կործանողը կրնայ ըլլալ միայն Թուրքը, ենթակայ՝ ռուսական արշաւին:

Մարտին Աղապապ անուն Զարացի յեղափոխական մը գեղ գալով քանի մը օր մնաց, երեւութապէս իբրեւ օդի վաճառական: Սակայն կ'ըսէր թէ զէնքի փոխադրութեամբ կը զբաղի: Իմանալով որ Աղապապ Զիմառա կ'երթայ, ընկերացայ անոր: Կ'ուզէի տեսնել ողբացեալ Դաւիթ Հօրեղբօրս կինը, որ հոն ամուսնացած էր, Արաքսին ալ, աղջիկը, միասին առնելով: Հոն կը բնակէր ծանօթ հայդուկ Բիծան, որմէ կ'ուզէի զէնք մը գնել: Այդ նպատակով հեռագրեցի հօրս — «Մանր հիւանդ եմ, դեղի ու բժիշկի դրամ հասցուր»: Հայրս նամակով պատասխանեց — «Քու հիւանդութիւնդ թեթեւ եւ անցողակի է»: Եւ դրամ չղրկեց: Իմ հեռագիրս ջարդերու վախը կ'արտայայտէր, հայրս կը հասկնէր թէ Թուրքերը նահանջի առթիւ հաւնաբար պիտի աւերեն, ջարդեն, փախնելու չէ:

ՆԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

(5)

(Շար.)

մասնութեանց պաշտպանութիւնը. սակայն երեք փոքրամասնութիւնները հանդիսաւորապէս հրաժարեցան այդ արտօնութիւններէն եւ անտարակոյս, վստահութեան այդ արտայայտութիւնը ապացոյց մըն է իրենց իւրացման՝ ձուլման կամքին։ Անտարակոյս, անոնք որ մնացած են, ուրիշ ելք չունին եթէ ոչ յարմարիլ հանգամանքներուն, սակայն պէտք է հասկնան թէ ժամանակները փոխուած են եւ թէ մեծ մասով իրենց յօժարութենէն կախում ունի ստացումը իրաւունքներու բացարձակ հաւասարութեան, որ չի կրնար աւելի երկար ատեն մերժուիլ։

Հակահրէական հոսանք Իտալիոյ մէջ

Այլեւս կասկած չկայ թէ հակահրէական շարժումը ձեւ ու մարմին կ'առնէ նաեւ Իտալիոյ մէջ։ Փետրուար 10ին լոյս տեսաւ նոր շաբաթաթերթ մը, «Իլ Ճօրնա», իբրեւ օրկանը հակահրէական հոսանքին։

Այս շարժումը արդէն կ'արտայայտուէր երկու ծուռդ ֆաշական թերթերու, «Թէվէրէ»ի եւ «Թէճիմէ Ֆաշիստա»յի միջոցաւ։ Շարժման վարիչն է Թոպէրթօ Ֆարինաչչի, անդամ գերագոյն Խորհուրդին։ Նոր թերթը իր հրատարակութիւնը կը սկսի պարզելով քաղաքական կացութիւնը, հետեւեալ խորագրին տակ — «Հին արծաթապետութեանց վերջալոյսը»։ Հրատարակած է նաեւ ուսումնասիրութիւն մը Պաղեստինի եւ Անգլիացիներու մասին, ինչպէս եւ երկար տեսակցութիւն մը որ կը պարզէ իտալական տեսակէտները հրէական հարցի մասին։ Այս խնդիրը կը համարուի «միջազգային վտանգ թիւ 1»։ Տեսակցութեան հեղինակն է Ճիօվաննի Փրէծիոզի, որ հակահրէական պայքար կը մղէ քսան տարիէ ի վեր եւ որ բացէ ի բաց կը յայտարարէ թէ հրէական խնդիր մը գոյութիւն ունի նաեւ Իտալիոյ մէջ. որովհետեւ, «ո՛ւր որ Հրեայ մը կայ, հրէական խնդիր մը կայ»։ Եւ կը բացատրէ թէ իտալական կայսրութիւնը հակահրէական մեծ ուժ մըն է։

Սպանիացի դաւադիրներ եւ մահացու մանրէներու խնդիրը

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Ապահովութեան Տեսչութիւնը ձերբակալեց սպանիացի ազնուական մը, մարքիզ Փորթակօ, երեք մեղսակիցներու հետ։ Առջի օր ձերբակալուեցաւ ուրիշ սպանիացի մը, Կրէկօրիօ Արեանա, հետապնդուելով լեռներու մէջ։ Այս մարդը ինքզինքը առեւտրական կը ներկայացնէր, բայց քննութիւնները կը հաստատեն թէ գործօն անդամն էր դաւադիրներու խումբին։

Ամբաստանեալներէն մէկը խոստովանեցաւ թէ մարքիզը մահացու մանրէներ տուած էր իրեն, ոչնչացնելու համար երեք ծանօթ անձեր։ Աւելի ծանր մեղքեր կը վերագրուին առեւտրականին, Արեանայի։ Ամէն պարագայի մէջ, ոստիկանութեան համոզումը այն է թէ մանրէներ հիմնական դեր կը կատարէին այս դաւադիրներուն գործունէութեան մէջ։ Անոնք ոչ միայն լրտեսութիւն եւ առեւանգումներ կը կատարէին, այլեւ ահաբեկչական ծրագիրներ կը մշակէին, ի հալէւ Զօր. Ֆրանքոյի։ Դեռ ուրիշ ձերբակալութեանց կը սպասուի։ Ձերբակալուած առեւտրականն ալ ծանր մեղադրանքներ կ'ուղղէ մարքիզին դէմ, որ դէմ դիմաց հանուեցաւ իր մեղսակիցներուն հետ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼՊԱՆԻՈՅ Թագաւորին հետ ամուսնանալու համար կոմսուհի Կերալտին Վատիկան գիտած ըլլալով, իբրեւ հռոմէական կաթոլիկ, հետեւեալ պայմանները դրուած են.— Կատարել կրօնական պսակ, համաձայն հռոմէական ծիսակատարութեան.— Հարսը երբեք պէտք չէ փոխէ իր կրօնը.— Ամուսնութենէն ծնած զաւակները պէտք է կրթուին հռոմէական դաւանանքին մէջ։ Թագաւորը եւ կոմսուհին պէտք է ստորագրեն այս պայմանները, հանդիսաւորապէս։

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ զօրք հանած ըլլալով Վէյ-Հայ-Վէյ (Չինաստան), անգլիական իշխանութիւնը բողոքեց։ Ճափոն պատասխանեց թէ Անգլիացիները որ եւ է իրաւունք չունին այդ նաւահանգիստին վրայ։

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ կը շարունակեն բանակցիլ, Սպանիոյ ստար կամաւորներուն յետս կոչման մասին։ Լոնտոնի իտալական դեսպանը նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Գ. Իտընի հետ, եւ համաձայնութիւնը ապահովուած կը համարուի։

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ բնակիչ չորս արկածեալ գիտնականներուն օգնութեան հասնելու համար, խորհրդային երեք նաւեր եւս ճամբայ ելան։ Գիտնականներուն կայան-սառնակոյտը կը շարունակէ դէպի հարաւ քշուիլ։

ԻՏԱԼԻԱ որոշեց 200.000 թոն տարողութեամբ առեւտրական նաւեր շինել ամէն տարի, համաձայն տասնամեայ ծրագրի մը, որով 1948ին պիտի ունենայ 2.000.000 թոն։ Պիտի շինուին 44 ճամբորդի նաւեր, 75.000.000 տոլար արժողութեամբ։

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ խնամակալը, որ Լեհաստան գացած էր, վերադարձաւ մեծ գոհունակութեամբ։ Երկու պետութեանց ներկայացուցիչները քննած են շարք մը խնդիրներ, քաղաքական թէ տնտեսական, մէջն ըլլալով Ազգերու Դաշնակցութեան վերակազմութեան հարցը։

ԹՈՒՇԱՏԵՏՐ

Յ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղի Ընդհ. Ժողովը, 12 Փետր. Շաբաթ, կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, 8 Ռիւ Գօսլէ, Փարիզ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Մարզուանցի Իսկուհի Եանըքեան կը փնտռէ իր զաւակը Գրիգոր Եանըքեան որ Իզմիրի կոտորածին անհետացած է եւ լուր չկայ իրմէ։

Իր մասին տուող լուր տուողին 250 ֆրանք եւ մէկ տարեկան «Յառաջ» նուէր։ Իմացնել, Տիկին Իսկուհի Եանըքեանի, 60 Rue Bouffier, Valence, (Drôme), France։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՊԱՏԱՐԱԳ

Այրի տիկին Փայլածու Թեւանեան, եւ զաւակը, ինչպէս նաեւ Թեւանեան ընտանիքը կը ծանուցանեն թէ 13 փետրուար, կիրակի առտու Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15, Rue Jean Goujon, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ պատարագ իրենց ողբացեալ ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝ ՏԻԳՐԱՆ ԹԵՒԱՆԵԱՆԻ մահուան քառասունքին առթիւ։

Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները։

ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՖՈՆՏ

Ընկեր ԵՓՐԵՄ ԹԵՒԱՆԵԱՆ կը նուիրէ իր եղբօր՝ Տիգրան Թեւանեանի մահուան քառասունքին առթիւ 25 ֆրանք

Գ. ՄԷՀԹԵՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ողբացեալ հանրածանօթ երաժշտապետ Գ. Գրիգոր Մէհթէրեանի Փարիզ գտնուող սաները կազմակերպած են հոգեհանգիստ մը, ի նշան երախտագիտութեան, բազմաձայն պատարագի մատուցմամբ, Կիրակի 13 Փետր., Ժան Կուժոնի Ս. եկեղեցւոյն մէջ։ Այս առթիւ պիտի նախագահէ եւ պիտի խօսի, Գարեգին Արք. Խաչատուրեան։

Սկիզբ Ս. Պատարագի ժամը 10ին, սկիզբ հոգեհանգստի ժամը 11.30ին։

„ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՕՐ"Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ-ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ *MR. HENRI TASSO*ի

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ *13 ՓԵՏՐ. ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 17 ԻՆ* **SALLE PRAT**ի ՄԷՋ, **150 Rue Paradis**

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ***ՕՐ. Ա. ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ*** (ՄԵՆԵՐԳ), ***ՏԻԿԻՆ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ*** (ՋՈՒԹԱԿ),

Պ. Մ. ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆ ԵՒ ՕՏԱՐ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ (ՔԱՆՈՆ)

ԵՒ ***ՄԻՈՒԹԵԱՆ 80 ՀՈԳԻՆՈՑ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ***

Ծայրագրին մէջ պիտի երգուին եւ նուագուին նշանաւոր հեղինակներէ գործեր.— ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ, ՍՊԷՆԴԻԱՐԵԱՆ, Ա. ՄԵԼԻՔԵԱՆ, Ա. ՍՊԵՆԴԻԱՐԵԱՆ, Մ. ԲԱՐԽՈՒԴԱՐԵԱՆ, Բ. ԿԱՆԱՉԵԱՆ, Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ, Հ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ, ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ եւայլն

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐ 4, 8, 12 ԵՒ 15 ՖՐ. ԿԸ ԾԱԽՈՒԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒ ՔՈՎ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէն դասախօսական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Թագմիկ», «Հրայր» եւ «Յաւրոս» խումբերու ընկերները 13 փետրուար, կիրակի ժամը 3ին ընկ. Մ. Գառաւեանի բնակարանը։

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Թուլբասո», «Վռամեան», «Մշօ» եւ «Սէրէնճեան» խումբերու բոլոր ընկերները 12 փետրուար, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին «Իրիմեան» սրահին մէջ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

Գաւառ

ՊՈՒԼՎԱՐ ԸՆՑՈՅԻ «Վռամեան» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը 12 փետրուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 7,30ին սովորական հաւաքատեղին։

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Մուրատ» եւ «Կոբիա» խումբերուն ընկերները, երկուշաբթի, 14 փետրուար, երեկոյեան ժամը 7.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍԻ «Ցառաջ» խումբի ընդհ. ժողովը 13 փետրուար կիրակի առտու ժամը 9.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Թոռոսեան», «Իշխան» ենթակոմիտէներու եւ «Վահագն» խումբի բոլոր ընկերներու ընդհ. ժողովը, 12 փետրուար, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Ներկայ պիտի գտնուին ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐ։ Կարեւոր օրակարգ։

«Վռամեան» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը 12 փետր. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին։ Ժանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ՝ կը դասախօսէ Ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ, նիւթ՝ Ֆրանսական սահմանադրութիւնը։

ԿԱՐՏԱՆԻ «Նիկոլ-Դուման» խումբի ժողովը 12 փետր., Շաբաթ կէսօրէ վերջ 3ին «Դաշնակցութեան Տան» մէջ։ Ներկայ պիտի ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓՈՆ ՏԸ ՇԵՐԻԻ Հ. Յ. Դ. „ՄՈՒՐԱՏ" ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

12 Փետրուար, Շաբաթ կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին, ՕԹԷԼ ՏԸ ՎԻԼԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԵՒ ՄԵՆՔ»

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԴԱՐԵԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՃՈԽՑՄԱՆ

12 Փետրուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս ԹՐԻԱՆՕՆ ՏԱՆՍԻՆԿԻ ՄԷՋ 25 Rue Edison (Ռիւ Փօլ-Պէրի անկիւնը)

Հաճելի ժամանց եւ անակնկալներ

Պիտի նուագէ ORCHESTRE MULLER

Մուտք՝ այրերու 6, կիներու 5 ֆրանք

ՀԱՆԴԷՍ-ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

12 Փետր., Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին,

Ալֆորվիլի ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ, 1 Bld. Carnot

Կը ներկայացուի ՏԻԿԻՆ ԷԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻ

«ՅԵՂԻՍ ՃԱՄԲԱՎ»ը

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն եւ հայկական պարեր՝ Ալֆորվիլի Սանուց Միութեան երկսեռ անդամներու կողմէ, ղեկավարութեամբ Գ. Մ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ։

Մուտք՝ 3 ֆրանք, փոքրերու 1 ֆրանք։

Այց Ընկ. Յովհաննէս Ակինեանի գերեզմանին

Ընկեր Յ. Ակինեանի մահուան 4րդ. տարելիցին առթիւ կը կազմակերպուի այց իր գերեզմանին, Կիրակի, 13 Փետրուար, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին։

Կը խնդրուի ընկերներէ եւ բարեկամներէ սրաշուլ ժամուն ներկայ գտնուիլ Porte de la Villetteի մեթրոյի մուտքին կամ Pantinի գերեզմանատան գլխաւոր մուտքին մօտ։

Գերեզմանին հասցէն է՝ 108 division, թիւ 9։

ԽՆՋՈՅՔ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

27 Փետրուար, Կիրակի ժամը 2.30էն մինչեւ 9ը

2 ՌԻՒ ՏԸ ԼԱ ՏԷՖԱՆՍ «ԽՐԻՄԵԱՆ» ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն։

Մուտք 5 Ֆր.։

ՔԵՄԱՆՉԻՍՏ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՒ ՈՒՏԻ ՀԱՅԿ

Կը նուագեն ամէն երեկոյ մասնակցութեամբ պարուհի Օրիորդ Ֆէրիտէի Franco - Oriental սրճարան - ճաշարանին մէջ, 3, RUE CLAUZEL (35, Rue Martyrsի անկիւնը)։

Արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ, օղի՝ լաւ ագանդերներով

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 13 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
DIMANCHE 13 FÉVRIER 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3654 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԺԵՑՆԵԼ ՑԻՐՈՒՑԱՆ ԳԱՆՁԵՐԸ

Մտացուած խնդիր մը կ'արծարծէր երիտասարդ աշխատակից մը, այս շաբթուան ընթացքին: (Տես «Ցառաջ» 9 փետրուար):

Բացատրելով թէ «երկիրը ծնած քանի մը սերունդներու ներկայացուցիչներէն ամէն մէկ մեռնող հայրենի յիշատակներու, սրբութիւններու գանձէն մասնիկներ կը տանի հողին յանձնելու», մեր աշխատակիցը մասնաւորապէս կը մատնանշէր խօսակցական լեզուի աղքատութիւնը :

.. « Քանի՞ հոգի կարելի է գտնել, որ գիտնան կօշկակարի մը, դարբնի մը, կառագործի մը, ճարտարապետի մը գործածած գործիքներուն, նոյնիսկ հայ գիւղացիի գործիքներուն հայերէն անունները: Կ'ըսեմ հայ գիւղացիի գործիքներուն հայերէն անունները. որպէսզի չըսուի թէ արդիական գործիքներու համապատասխան բառեր ստեղծելու ժամանակ կամ հնարաւորութիւն չենք ունեցած: Հապա մեր խոհանոցի կազմածներուն եւ մանաւանդ կերակուրներուն ու անուշեղէններուն անուննե՞րը »:

Եւ շարք մը օրինակներ յիշելէ վերջ — իր ծննդավայրէն՝ Հաճնէն — կ'եզրակացնէր ·

— « Ուզենք, մեր կրցածին չափ, հաստատել որ հայերէն արդի խօսակցական լեզուն, ըսենք ժողովրդական լեզուն, բառերու սով ունի: Հետեւաբար պէտք է ճոխացնել մեր բառացանկը : Այս աշխատանքը կարելի է բաժնել երեք խումբի: Այսպէս: —

Ա.— Նոր բառեր ստեղծել :

Բ.— Բառարաններէն առնել ու ժողովուրդին յանձնել այն բառերը՝ որոնց պէտք ունինք եւ որոնց գործածութիւնը ընդհանրացած չէ :

Գ.— Գաւառաբարբառները մաղել, ծուել եւ հաւաքել այն բառերը՝ որ կրնան օգտակար ըլլալ հայերէն լեզուին: Անոնց այն մասը, որ անմիջական անհրաժեշտութիւն կը ներկայացնէ, յանձնել ժողովուրդին, իսկ մնացածը բառարանին»:

Ի՜նչ խօսք որ երեք առաջարկներն ալ արժանի են ուշադրութեան, այլ մանաւանդ ծրագրեալ եւ յարատեւ աշխատանքի :

Չի բաւեր սակայն — անտեղի պանծացնել մեր լեզուին անսպառ հարստութիւնը : Լեզուներն ալ նորոգման, պատուաստի, ճոխացման կը կարօտին: Մանաւանդ ներկայ պարագաներուն մէջ եւ այս ափերուն վրայ, ուր ամէն օր բառեր, բացատրութիւններ կը ծնին, իբրեւ հետեւանք մտաւոր եւ արհեստագիտական կեանքի սրընթաց հոլովման :

Այս թերթը եւ ուրիշ պաշտօնակիցներ, ամբողջ սերունդ մը տարիներէ ի վեր անխնայ պայքար կը մղէ օտարաբանութեանց դէմ, լեզուի խաթարման եւ այլասերման դէմ: Եւ պայքարը ունի տարիներու պատմութիւն, ինչպէս եւ բազմակողմանի ծալքեր :

Պատերազմէն առաջ եւ այսօր ամէնէն աւելի չունչ եւ մեծան տարած է կովկասեան եւ մանաւանդ բոլշեւիկեան խժաբանութեանց դէմ: Բայց, չէ մոռցուած նաեւ թրքաբանութեան կամ ֆրանսաբանութեան կապկութիւնը, որ նմանապէս աւերներ կը գործէ մինչեւ այսօր :

Երկու պարագաներուն մէջ ալ, չարիքին արմատը կը կազմեն երեք հիմնական մեղքեր, — ծուլութիւն, անհոգութիւն, տգիտութիւն :

Անդին, Կովկասի մէջ, մարդիկ խրած ըլլալով ռուսական մշակոյթի ծանծաղուտին եւ մանաւանդ լեզուական խառնիճաղանճին մէջ, կը կարծեն թէ բառը իր իմաստը կը կորսնցնէ, եթէ «տէղէբուէօր»ը գրեն «դասալիք», «փայատիրական»ը՝ «բաժնետիրական», «ռընէկատ»ը՝ «ուրացող», «մոբիլիզացիա»ն՝ «զօրաշարժ», եւ այսպէս հարիւրաւոր բառեր կամ բացատրութիւններ :

Իսկ աստին, արեւմտահայ մտաւորականութեան մէջ, Թուրքերէն լուրերու թարգմանութիւնը կամ Ֆրանսերէն գիրքերու ընթերցումը հարթած, բթացուցած է շատ մը միտքեր: Եւ անոնք լուրեր կը թարգմանեն ոչ միայն տողը տողին, բառը բառին հետեւելով Թուրքերէն շարադրութեան, այլեւ գրականութիւն կամ գրագիտութիւն կը փորձեն, Ֆրանսերէնին հայերէնը գրելով կամ կարգը պահելով: (Պատահական օրինակ մը՝ չխճողելու համար նիւթը,— առանց որ, կամ սա հուչակաւոր «անկողնոյ կը ծառայէն»):

Արդ, մղուած պայքարը չի նշանակեր աչք փակել անողոք իրականութեան դէմ :

Պայքարին ձգտումն է պահել հայերէնին հարազատութիւնը, մաքրութիւնը, բառամթերքը, շարադրութեան եւ քերականութեան ոգին եւ առանձնայատկութիւնները: Երբ ունինք սեփականը, յաճախ աւելի ճիշդ, ճկուն եւ երանգաւոր քան օտար բառը, ինչո՞ւ անտեսել ծուլութեամբ եւ տգիտութեամբ, եւ ափ առնել օտարին դուռը :

Եւ սակայն, անապարծութիւն պիտի ըլլար պնդել թէ ունինք բոլոր բառերը :

Օրինակ, ըսէք հայերէնը «պոյքօթ»ին, «լօք - աութ»ին, «օթոպիւս»ին, «քլիշէ»ին կամ հռչակաւոր «մուհալլէպի»ին:

Անշուշտ բառեր կան որ չեն թարգմանուիր կամ անտեղի է անպատճառ հայացնել: Բայց կան շատեր ալ որ ճիգի մը կը կարօտին: Եւ անհրաժեշտ է կատարել այդ ճիգը, քանի որ այդ բառերը ամէն օր կ'իյնան մեր լեզուին եւ գրչին տակ :

Ինչպէս պատերազմէն առաջ, զինադադարի ընթացքին ալ եղան յաջող փորձեր, «Ծաղկաքաղ»ի եւ ուրիշ թերթերու միջոցաւ: «Յառաջ»ն ալ միշտ ունի այդ մտահոգութիւնը: Բայց, բաւական չեն մասնակի աշխատանքները: Հարկ է միշտ արծարծել, խորհիլ, ի հարկին ճարել :

Պիտի խօսինք միւս կէտերու-մասին ալ, մասնաւորապէս քննելով լեզուն ցիրուցան գանձերով ճոխացնելու խնդիրը :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՋԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Թագաւորին վճռական յայտարարութիւնը

Բոլոր նախանգապետները սպաներ են

Երէկ հաղորդած էինք Կոկայի դահլիճին հրաժարումը եւ նոր դահլիճի մը կազմութիւնը Ռումանիոյ մէջ, վարչապետութեամբ օրթոտոքս պատրիարքին:

Նոր դահլիճին կազմութենէն անմիջապէս վերջը, զինուորական վարչութիւն հռչակուեցաւ ամբողջ երկրին մէջ: Բանակն է որ պիտի վարէ երկիրը, առաջնորդութեամբ թագաւորին: Այս փոփոխութիւնը կատարուեցաւ փետրուար 11ի առտու, երբ Կարոլ թագաւորը յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որ կ'ըսէ ·

— « Ամբողջ ութ տարի ջանացի գործակցիլ եղած քաղաքական կազմակերպութեանց հետ, բայց խոստումները միշտ կրկնուելով, խախտեցին ժողովուրդին խաղաղութիւնը եւ անդորրութիւնը, ինչ որ մեծ վնաս պատճառեց երկրին: Այժմ իմ պարտականութիւնս է դարմանել այս կացութիւնը այնպիսի տնօրինութիւններով որոնք ցանկալի արդիւնքը պիտի տան արագօրէն : Ստեղծեցի կառավարութիւն մը այնպիսի անձերէ որոնք գիտակից են իրենց պատասխանատուութեան: Անոնք պիտի ջանան երկրին վարչութիւնը ապատ պահել քաղաքական ազդեցութիւններէ, բարեփոխելով սահմանադրութիւնը եւ զայն ուղղակի յարմարցնելով երկրին նոր պահանջներուն: Նոր տնօրինութիւնները պիտի գոհացնեն բոլոր անոնք որ կը սիրեն իրենց հայրենիքը: Այս տնօրինութիւնները հերոսական պիտի ըլլան: Վճռած եմ այս նոր ճամբէն քալել վճռականութեամբ եւ այն համոզումով թէ այդ կը պահանջէ հայրենիքին փրկութիւնը »:

Արքայական հրամանագիրը զինուորական վարչութեան ենթարկելով ամբողջ երկիրը, բանակին իրաւասութիւն կուտայ խուզարկելու որ եւ է տուն, գրաքննութիւն հաստատելու որ եւ է տեղ եւ իր յարմար գտած ատենին, արգիլել կամ ցրուել որ եւ է ժողով: Միեւնոյն հրամանագրով, արձակուեցան բոլոր նահանգապետները, եւ նորեր նշանակուեցան 71 նահանգներէ 66ին մէջ: Նոր նահանգապետներէն 30ը զնդապետներ են կամ փոխ-զնդապետներ, բոլորն ալ գործօն բանակէն:

Կը կարծուի թէ նոր դահլիճը, որ կազմուած է միացեալ ուժերով, հաւասար անաչառութեամբ պիտի գործէ ինչպէս հիթլէրական Երկաթեայ պահակներուն, նոյնպէս ազգային - քրիստոնեայ հակահրէական կուսակցութեան հանդէպ, որուն կը պատկանէր նախորդ կառավարութիւնը, նախագահութեամբ Կոկայի: Դահլիճին անդամներէն եօթը նախկին վարչապետներ են, որոնցմէ Թաթարէսքու պատրիարք - վարչապետին փոխանորդն է եւ միեւնոյն ատեն վարիչը արտաքին նախարարութեան :

Պ. Կոկա, հրաժարեալ վարչապետը, ճառ մը խօսելով յայտարարեց:

— « Իսրայէլ յաղթեց: Քաղաքական կեանքը լեցուն է անակնկալներով եւ նուաստացումներով: Ես ալ այդպիսի նուաստացում մը կրեցի երէկ, երբ թագաւորը կանչելով ըսաւ թէ պէտք է հրաժարիլ, ներքին եւ արտաքին քաղաքական պատճառներով»:

Օտար թղթակիցներ բացատրելով դահլիճին հրաժարման պարագաները, կ'ըսեն թէ Ռումանիոյ ազգ. դրամատան տնօրէնը անձամբ թագաւորին ներկայանալով, յայտնած էր թէ դրամատունը հարկադրուած է շարունակ փոխ դրամ տալ կառավարութեան, թէ գանձը պարպուած է եւ թէ Ռումանիոյ վարկը խախտած է Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ: Տնօրէնը միեւնոյն ատեն յայտնած է թէ Պ. Կոկայի հակահրէական տնօրէնութիւնները ջլատած են երկրին տնտեսական կեանքը: (Կարգ մը թերթեր կ'ըսեն թէ առեւտրական գործառնութիւնները պակսած են 80 առ հարիւր համեմատութեամբ):

Նոյն աղբիւրին համաձայն, Պուքրէշի անգլիական դեսպանը բարեկամական թելադրութիւններ ըրած է: Միւս կողմէ, տագնապին մէջ որոշ դեր կատարած է Պուքրէշի խորհրդային դեսպանատան գործակատարին անհետացումը: Ռումանական թերթերը կը գրեն թէ խորհրդային կառավարութիւնը դանդաղելով գործին քննութեան դանդաղութենէն, բողոքած է Խ. Միութեան մասին եղած յարձակումներուն դէմ եւ պահանջած է որ եւ է օտար պետութիւն չխառնուի հարցին քննութեան: Նոյն աղբիւրէն կը հաւաստեն թէ խորհրդային ծանուցագիրը վերջնագրի հանգամանք ունէր, քանի որ կատարեալ գոհացում կը պահանջէր :

Գործնական խստութիւնները

Նոր կառավարութիւնը հետեւեալ որոշումները հաղորդեց, մամուլի գրաքննութեան մասին . —

1.— Թերթերը այլեւս պիտի չհրատարակեն քաղաքական գործիչներու յայտարարութիւնները, տեղեկութիւններ՝ ընդհանրապէս քաղաքական կեանքի մասին (տեսակցութիւններ, ժողովներ, տեղափոխութիւններ) եւ կամ թղթակցութիւններ՝ քաղաքական ներքին խլրտումներու մասին.—2.Պիտի չկրնան քննադատական գրութիւններ հրատարակել կառավարութեան գործերու մասին, անձամբ քննադատել դահլիճին անդամները, քաղաքական յայտարարութիւններ եւ գրքոյկներ կամ լուսանկարներ հրատարակել քաղաքական գործիչներու մասին, բացի անոնցմէ որ իշխանութեան գլուխ կը գտնուին.— 3. Պիտի չկրնան քննադատել պետութեան հիմնական հաստատութիւնները, տեղեկութիւններ հրատարակել ազգ.պաշտպանութեան կամ պետութեան ապահովութեան մասին.— 4. Պիտի չկրնան ծանուցանել թագաւորին տուած ունկնդրութիւնները, ցորչափ անոնք հաղորդուած չեն պաշտօնական զեկոյցներով: Եւ վերջապէս, թերթերուն յանձնարարուած է այլեւս որ եւ է բան չհրատարակել Պուքրէշի խորհրդային դեսպանատան գործակատարին անհետացման մասին, բացի պաշտօնական տեղեկութիւններէն :

**** Պատրիարք - վարչապետը ռատիօական երգումը կատարելով, ըսաւ իր յայտարարութեան մէջ.*

— « Կառավարութիւնը կ'ուզէ վերահաստատել հանդարտութիւնը եւ անդորրութիւնը երկրին մէջ: Կ'ուզէ նաեւ ամրապնդել վստահութիւնը մեր դաշնակիցներուն եւ բոլոր դրացի պետութեանց, որոնց հետ պիտի ապրինք բարեաց համաձայնութեամբ: Վերջապէս, կ'ուզէ կարելի եղածին չափ ամոքել մեր բարեկամութիւնները, յօգուտ ընդհանուր խաղաղութեան »:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՄԵԾ ԱՑՈ »Ն ԱԼ ՋՈՒՐԸՆ ԻՆԿԱՒ

Բոլորդ ալ հարսնիք տեսած եւ լսած էք աւանդական հարց - պատասխանը.

— Տէ՞ր ես :

— Այո :

— Հնազա՞նդ ես :

— Այո :

Տարբերութիւնը շատ մեծ չէ երկիրէ երկիր եւ ժողովուրդէ ժողովուրդ: Եւ կամ քաղաքային եւ կրօնական ձեւակերպութեանց միջեւ :

Արդ, ժամանակները կը պղտորեն ջուրը ձգել այս բանաձեւին ալ: Գոնէ Ֆրանսայի մէջ:

Հինգշաբթի օր, խորհրդարանը (Երեսփ. ժողով եւ Ծերակոյտ) վաւերացուցին ամուսնական օրէնքին փոփոխութիւնները, որոնց շնորհիւ ամուսնացած Ֆրանսուհիները կարգ մը իրաւունքներ կը շահին :

Ամէնէն կարեւորը այն է որ, կ'ազատին հանդիսաւորապէս «հնազանդութիւն» խոստանալու պարտականութենէն :

Այսպէս, այսուհետեւ քաղաքապետները պիտի չկարդան հետեւեալ բանաձեւը, ամուսնական արարողութեանց պահուն .

— « Ամուսինը պաշտպանութիւն կը պարտի իր կնոջ, կինը՝ հնազանդութիւն իր ամուսնին: Կինը պարտաւոր է բնակիլ իր ամուսնին հետ, ընկերանալ անոր՝ ուր որ ան յարմար դատէ բնակիլ: Ամուսինը պարտաւոր է ընդունիլ զայն եւ ապահովել ամէն ինչ որ անհրաժեշտ է կեանքի պահանջներուն, համաձայն իր կարողութեանց եւ կացութեան »:

Նոր բանաձեւը կ'ըսէ.

— « Ամուսինը, պետը ընտանիքին, իրաւունք ունի ընտրելու ընտանիքին բնակարանը. կինը պարտաւոր է ապրիլ իր ամուսնին հետ, որ պէտք է ընդունի զայն: Ամուսինը պարտաւոր է իր կնոջ ապահովել ամէն ինչ որ անհրաժեշտ է իր կեանքի պահանջներուն համար, համաձայն իր կարողութեանց եւ կացութեան »:

Դեռ ուրիշ իրաւունքներ ալ կը շահին Ֆրանսուհիները :

Մինչեւ հիմա, կինը իրաւունք չունէր դատ բանալու, առանց իր ամուսնին արտօնութեան, մինչեւ անգամ եթէ սեփական գործ ունենար եւ առանձին ապրէր :

Նոր օրէնքով, կինը կը ստանայ իրաւական վիճակ :

Աւելի պարզ խօսելով, ամուսնացած Ֆրանսուհին կրնայ որ եւ է թուղթ ստորագրել իր անունով, ներկայանալ քննութեան մը, առանձին հաշիւ պահել դրամատան մէջ, չէքեր ստորագրել կամ գանձել, վկայութիւն տալ, դատ բանալ, ժառանգութիւն մը կամ նուէր մը ստանալ, խնամակալ կամ կտակակատար դառնալ, ուխտաւորութիւն մը կատարել կամ պայմանագրութիւն մը ստորագրել (անշուշտ միայն իր անձնական ստացուածքներու մասին) :

Որոշ սահմանափակումներ կը մնան տակաւին :

Օրինակ, ամուսնացած կինը չի կրնար առեւտրական գործի մը մէջ մտնել առանց իր ամուսնին հաւանութեան: Կրնայ անջատ արհեստ մը ընտրել, բայց ամուսինը իրաւունք ունի ընդդիմանալու: Եթէ առարկութիւնը հիմնաւոր չէ, այսինքն չի բխիր ընտանիքին բարիքէն, կինը իրաւունք ունի դատարան դիմելու :

Ինչպէս կը տեսնէք, շատ լայն է կտրուած ճամբան: Արդիւնք՝ երկար եւ յամառ պայքարներու :

« Ընտանիքի պատուական հայր մը» կարդալով այս լուրը, դիտել կուտար փիլիսոփայական ծանրութեամբ մը.

— Ֆրանսուհիները, եւ ընդհանրապէս աշխարհի բոլոր կիները ճո՞ր է որ կը շահին այս իրաւունքները: Քանի՞ կիներ կրնաք համրել որ «հնազանդած» ըլլան իրենց ամուսիններուն, մեղրալուսինէն անմիջապէս վերջը : Եթէ վիճակագրութիւն մը փորձուէր, «ուչ»երը աշտարակ մը կը կազմէին, «այո »երը՝ ոչ իսկ աթոռ մը: Օրէնսդիրները պարզապէս եղածն է որ կը վաւերացնեն ...

ՎԱՀԷ

ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

Երեք հոգի եւս ձերբակալուեցան, մէկը՝ հայ ծանօթ ճարտարապետ, Ասլանեան

Ապահովութեան տեսչութիւնը առջի օր ձերբակալեց երեք հոգի եւս, իբրեւ մեղսակից Գաղտնի Կոմիտէին գործունէութեան :

Նոր ամբաստանեալներուն առաջինն է Ռոժէ Տիւռան, վաշտապետ, որ նշանառութեան փորձերը կը վարէր, երկրորդը՝ Ռընէ Փէլիսիէ, որ նոյնպէս զինուորական պաշտօն ունէր կազմակերպութեան մէջ. իսկ երրորդը՝ հայ հանդերձավաճառ մը, Ժոզէֆ Ասլանեան, որուն լուսանկարը հրատարակած էին երէկ, բոլոր թերթերը:

Ինչպէս կը յիշուի, Ասլանեան հարցաքննուած էր քանի մը շաբաթ առաջ, զգեստներ ծախած ըլլալով գաղտնի կոմիտէին: Այն ատեն ազատ ձգուեցաւ, քանի որ կը պնդէր թէ առեւտուրը կատարած է առանց բան մը գիտնալու գաղտնի կազմակերպութեան մասին :

Արդ, Ապահովութեան Տեսչութիւնը յառաջ տանելով իր քննութիւնները, հաստատած է թէ Ասլանեան չէր յայտնած ամբողջ իրականութիւնը :

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ համաձայն մանրակրկիտ քննութեանց, Գաղտնի Կոմիտէին զգեստներուն մեծ մասը ապսպրուած եւ վճարուած էին գործարանատէր Ժոռժ Փէլիսիէի կողմէ, իսկ ապրանքները առած տարած էր Ռընէ Քորէզ, այժմ փախստական: Ծախողն էր Ժոզէֆ Ասլանեան, տէր եւ տնօրէն Սէնփլէքս վաճառատան: Ասլանեան նախապէս յայտարարած էր թէ հազար կաշիէ զգեստ ծախած էր արտածման համար: Նոր քննութեանց շնորհիւ, Ասլանեան խոստովանեցաւ թէ սուտ խօսած էր: Բարեկամն ըլլալով Ժոռժ Փէլիսիէի, Ասլանեան անցեալ յուլիսին անոր կողմէ ներկայացուած էր մարդու մը, որ իրեն ծանօթ էր Պիւշ անունով: Երբ լուսանկարը ցոյց տուին, Ասլանեան ճանչցաւ եւ հաստատեց որ փախստական Քորէզն է: Երկքը միասին համաձայնած էին որ Ասլանեան 1500 կաշիէ բաճկոն (վէսթ) եւ 500 տաբատ յանձնէ, փոխան 105.000 Ֆրանքի, մաս - մաս վճարելի: Յանձնումը պիտի կատարուէր երեք ամիսէն, մինչեւ հոկտեմբեր 15: Վճարումները եղան դրամով, երբեմն Ժոռժ Փէլիսիէի, երբեմն Քորէզի, երբեմն ալ Փէլիսիէի եղբօրը միջոցաւ: Միշտ Քորէզն էր որ կուգար կ'առնէր ապրանքները, բեռնակառքով մը :

Ոստիկանական քննութիւնները հաստատեցին թէ այս գործառնութիւններէն որ եւ է մէկը արձանագրուած չէր Ասլանեանի վաճառատան տետրակներուն մէջ. աւելի վերջը, նոր խուզարկութեամբ երեւան հանուեցաւ ձեռատետր մը, ուր արձանագրութիւններ կային: Վերջապէս, հաստատուեցաւ թէ առա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՍՊԵՆԴԻԱՐԵԱՆ

(ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Աղեքսանդր Սպենդիարեանի մահուան տասնամեակը կը լրանայ քանի մը ամիսէն։ Մեռաւ ան 1928 Մայիս 7ին։ Հայկական մամուլը հաղորդեց անոր մահը քանի մը տողով, իբրեւ լուր։ Ու հայ ժողովուրդը չգիտցաւ որ այս մահով կը կորսնցնէր իր մեծագոյն երաժշտագէտը։

Ներկայ պայմաններուն մէջ դժուար է ուսումնասիրել Սպենդիարեանի գործն ու արուեստը։ Չինական պարիսպով մը բաժնուած ենք մեր հայրենիքէն, ոչինչ կը ղրկեն, ոչինչ կը ստանանք։ Ու կը պարտաւորուինք գոհանալ այն հատ ու կտոր գործերով որոնք կը գտնուին Հրանտ Սամուէլի գրատունը ու անհատական երաժշտական մատենադարաններու մէջ։

×

Սպենդիարեանի արուեստին նկարագիրը

Ա.— Սպենդիարեան կը պատկանի ռուս երաժշտական արդի դպրոցին, կամ ուրիշ բացատրութիւնով, ռուս ազգային դպրոցին որուն հիմնադիրն է Գլինքա։

Մինչեւ 19րդ. դար ռուս երաժշտութիւնը հարկատու է արեւմտեան Եւրոպայի մեծ ժողովուրդներու արուեստին։ Ռուս մտաւորական եւ ազնուապետական դասերը, անգիտակից իրենց ցեղային արժէքներուն, սեփական գանձերուն, արհամարհանքով կը նայէին խոնարհ ու համեստ ժողովրդական երգին։

Գլինքա կը հաւաքէ ու կը ձայնագրէ ժողովրդական իր երգերը, անոնց մէջ տեսնելով ազգային անկախ երաժշտութեան մը սերմերը։ Ու կը դառնայ սերմնացանը այս նոր արուեստին, որուն վարդապետութիւնը ահա.— Արտայայտել կեանքը, ռուսական կեանքը, ներշնչուելով ժողովրդական արուեստի կենդանի աղբիւրներէն։

Գլինքայի հետեւորդները, Պալաքիրէվ, Սէզար Քիւի, Պորոտին, Մուսորսքի, Րիմսքի-Քորսաքով, այս դպրոցը կ'օժտեն խոր ու գեղեցիկ գործերով եւ զայն կը հասցնեն ոսկեդարեան բարձրութեան մը։

Սպենդիարեան իր երաժշտական կրթութիւնը կը ստանայ Փեթերպուրկի երաժշտանոցին մէջ, առաջնորդութեամբ Րիմսքի-Քորսաքովի։ Իր ուսման ընթացքին կը սնանի ռուս ազգային դպրոցին գեղեցկագիտութիւնով որ պիտի կազմէ խորքը իր արուեստին։

Սպենդիարեան ծնած է Ղրիմի հարաւային մասին մէջ, ուր պիտի ապրի գրեթէ իր ամբողջ կեանքը, Սիմֆերոպոլ, Եալթա, Թէոդոսիա եւ Սուտակ։ Ռուս ու թաթարական այս միջավայրը պիտի ըլլայ անոր աշխարհը ու իր ներշնչումը պիտի փնտռէ թաթար ժողովրդական երգերու մէջ։ Յիշենք իր գործերէն Ղրիմի էսքիզներ, սէնֆոնիք պատկերներու շարք մը, թաթար ժողովրդական մոթիֆներու համադրութիւնով. Ղրիմի Թաթարների երկու երգ, մեներգի եւ նուագախումբի համար գրուած 1915ին, հրատարակուած 1929ին Պետհրատի երաժշտական բաժնի կողմէ, Երեւանի մէջ. Ղայթարմա Թուրք-Թաթարական պար մը, դաշնակի համար որ լարային քառեակի վերածած է Աղամեան հեղինակին մահէն յետոյ, եւայլն, եւայլն։

Բ.— Ինչպէս ռուս վարպետները, Սպենդիարեան եւս ռուս գրականութեան մէջ կը փնտռէ իր ստեղծագործութիւններու խարիսխը. Լերմոնտով (Երեք Արմաւենիները) Մաքսիմ Գորքի (Ձկնորսն ու Յաւերժահարսը), Պուշկին (Թաթարական Երգ), Չեխով (Հօրեղբայր Վանիան) եւն., եւն., անոր ներշնչած են գեղեցիկ գործեր։

Գ.— Ստուար թիւ մը կը կազմեն Սպենդիարեանի գործերը. Բազմակողմանի է անոր տաղանդը եւ ան մշակած է երաժշտական բոլոր սեռերը.—

1.— Սէնֆոնիք երաժշտութիւն (Նուագախումբ).

2.— Թատերական երաժշտութիւն (օփերա)։

3.— Նուագարանային երաժշտութիւն (դաշնակ, ջութակ, թաւ ջութակ)։

4.— Քնարերգակ երաժշտութիւն (մեներգ դաշնակի կամ նուագախումբի ընկերակցութիւնով)։

Այս քնարերգակ գործերուն մէջ Սպենդիարեան մեծ բաժին հանած է basse ձայներու, նկատի ունենալով ռուս երգիչը, ռուս հասարակութիւնը։ Որովհետեւ ձայներն ալ ունին իրենց ազգութիւնը։ Հայ ժողովրդական երգերու ուսումնասիրութիւնը ցոյց կուտայ որ հայկական ձայները երկու տեսակ են ընդհանրապէս, թէ կիներու եւ թէ այրերու քով,— soprano եւ mezzo-soprano, կիներու համար, ténor եւ baryton, այրերու համար։ Մինչդեռ ռուս ազգը նշանաւոր է իր պաս ձայներով։ Պատերազմ ու խաղաղութիւն վէպի հերոսներու նկարագրութեան մէջ Թոլսթոյ կը խօսի անոնց «պաս» ձայնի մասին։ Ռուսերու սեփականութիւն է այդ ձայնը։

Դ.— Պարզ է Սպենդիարեանի սէնֆոնիք ոճը, բաղդատմամբ այն երաժշտագէտ վարպետներուն որոնք կ'ուսումնասիրեն մարդուն հոգեկան կեանքը ու կը պատկերացնեն անոր փոթորիկները։ Նկարիչ մըն է Սպենդիարեան, կը նկարէ ան ձայներով։ Իր նուագարանային գործերէն շատերը սէնֆոնիք պատկերներու շարք մը կը ներկայացնեն, ինչպէս Ղրիմի Էսքիզները, եւայլն։ Esquisseը ինքնին մանրանկարական բառ մըն է նկարչութեան մէջ։

Գրականութեան մէջ Սպենդիարեան կը փնտռէ ու կ'ընտրէ այնպիսի գործեր որոնք իրեն կը ներշնչեն գեղեցիկ նկարներ։ Ահա Երեք Արմաւենիները, բանաստեղծութիւն Լերմոնտովի։ (Poème de Lermontov, trad. par H. A. Duperret, Paris, Lahure, 1897)։

Արեւելք, արաբական աշխարհը իր արմաւենիներով, որոնց շուքին տակ կը հոսի կարկաչուն առուակ մը ովասիսին։

Դժբախտ են արմաւենիները, որովհետեւ ոչ մէկ ճամբորդ եկած է հանգստանալու իրենց կանանչ վրաններուն տակ։ Անոնք լալկան սօսափիւնով մը կը շարժեն իրենց գլուխները դէպի կապոյտ երկինքը ու կը բողոքեն իրենց ունայն կեանքին դէմ։

Ահա կարաւան մը որ կը յառաջանայ դանդաղ դէպի առուակն ու արմաւենիները, կը լսուին ուղտերու համաչափ քայլերը եւ զանգակներու ներդաշնակ հնչիւնը։

Կարաւանը կանգ կ'առնէ արմաւենիներուն հովանիին տակ։ Երջանիկ են արմաւենիները։

Վերջալոյսին անգութ տապարը կ'իջնէ արմաւենիներու բունին. անոնք կը տապալին ծանր հծծիւնով մը. անոնց ճարճատիւնը բոցերուն մէջէն վերջին բողոք մըն է ուղղուած կապոյտ երկինքին։ Երբեք արմաւենիներէն կը մնայ միայն ճերմակ ու պաղ մոխիր մը զոր վաղը անապատին խորշակը պիտի ցրուէ լուռ ու ամայի միջոցին մէջ։

Առաւօտուն՝ կարաւանը ճամբայ կ'ելլէ, կը լսուին ուղտերու համաչափ քայլերը եւ զանգակներու ներդաշնակ հնչիւնը։ Ձայները հետզհետէ կը կորսուին ամայի բնութեան մէջ։

Սպենդիարեանի գլուխ գործոցն է այս արեւելեան սէնֆոնիք նկարը։ Ներկայացուած է Պերլինի մէջ 1912ին, ղեկավարութեամբ հեղինակին, բայց ընկերակցութեամբ balletի մը՝ ներշնչուած գործէն։ Անոր դասական ունկնդրութիւնը տրուեցաւ այսպէս, Փարիզ Concert Colonneի մէջ, Ֆրանսայի դասական երաժշտութեան մեծագոյն բեմին վրայ, իբրեւ օտար հեղինակի մը գլուխ գործոցը։ Շատ հաւանական է որ լուրը չանցաւ ռուսական պարբերականներէն, ու Սպենդիարեան անտեղեակ մնաց իր փառքին։

Բայց ո՞ւր են այս ստեղծագործութիւններուն մէջ հայ կեանքն ու արուեստը։ Լուռ է այս մասին արուեստագէտը։ Հայոց աշխարհը անծանօթ է Սպենդիարեանի։

×

Երկու մեծ իրողութիւններ պիտի յեղաշրջեն Սպենդիարեանի ներքին աշխարհը։

Ա.— Պատերազմը։

Բ.— Հայ ժողովրդական երգի յաղթանակը։

Պատերազմի ամբողջ ընթացքին Սպենդիարեան կ'ապրի Ղրիմի Սուտակ աւանը ու իր հեռաւոր մենաստանէն կը դիտէ այն պատմական դէպքերը որ կը ցնցեն Կովկասը։ Հայ ժողովուրդը հերոսական կռիւ կը մղէ իր անկախութեան համար։ Ան կը նախընտրէ փոքրիկ հայրենիքը որ իրն է՝ մեծ հայրենիքէն որ օտարինն է։ Այս դէպքերու ազդեցութեան տակ կը ցնցուի Սպենդիարեանի հոգին ուր կը ծաղկի ազգային գիտակցութիւնը։

Հայ ժողովրդական երգի յաղթանակով Սպենդիարեանի առջեւ կը պարզուէր նոր ու անծանօթ աշխարհ մը անհուն գանձերով, ներշնչումի անսպառ աղբիւրներով։

Հրաշագործն Կոմիտաս հայրենի փարախը կ'առաջնորդէ այս մոլորեալ ուխտաւորը։ Ու Սպենդիարեանի վառ երեւակայութիւնը կը պատկերացնէ հայրենի աշխարհի կախարդիչ երգեցողութիւնները։

Ահա Մասիսը որուն հպարտ կողերէն դարաւոր հայութեան Գողթան երգերը կ'արձագանգեն։

Ահա Սեւանայ լիճը որուն յաւերժահարսերը ամէն վերջալոյսի լճին ափը պար կը բռնեն, մինչդեռ բնութեան մէջ հնչեցնելով մելանուշ մեղեդիներ։

Ահա Էջմիածինը որուն քերովբէները դարաւոր քրիստոնէութեան փառքը կ'երգեն։

Կ'այլափոխուի Սպենդիարեանի հոգին ուր կը հնչէ իր ցեղին ձայնը տիրական։

1916ին ան կ'որոշէ գրել հայկական օփերա մը։ Այս նպատակով կը մեկնի Թիֆլիզ, կը հանդիպի Յովհաննէս Թումանեանի ու բանաստեղծին հետ համախորհուրդ իբրեւ նիւթ կ'ընտրէ Թմկաբերդի առումը, որ օփերայի վերածուելով պիտի կոչուի Ալմաստ։ Սպենդիարեան, վերադառնալով Սուտակ, 1918ին կը սկսի ստեղծագործ աշխատանքի։ Բայց աշխատութիւնը կ'ընթանայ շատ դանդաղ։

1924ին կրթական գործավար Աշքանազ Մռաւեանի հրաւէրով Սպենդիարեան կը հաստատուի Երեւան, ուր կ'ընէ հետեւեալ յայտարարութիւնը.

— «Ես կ'աշխատեմ ուսումնասիրել հայկական երգը, որը ինձ պիտի դառնայ իմ ապագայ սէնֆոնիքական պատկերների համար։ Ես մտադիր եմ ճանապարհորդութիւն կատարել Հայաստանի սահմաններում, հայ կեանքին ու կենցաղին ծանօթանալու նպատակով, աչքի առաջ ունենալով այն հանգամանքը, որ հայկական ոգու ըմբռնումն ինձ հնարաւորութիւն կտայ աւելի հեշտ կերպով արտայայտելու իմ ստեղծագործութիւնների մէջ հայկական կուլտուրան եւ կեանքը։ Հայկական ժողովրդական երգը. ահա այն ասպարէզը, որին ես պիտի նուիրեմ ինձ»։

Նուիրուելու համար հայ երաժշտութեան՝ Սպենդիարեան պիտի չփոխէ իր արուեստը, որ սեփականութիւնը չէ միայն ռուս արդի երաժշտական դպրոցին, այլ յատկանիշն է գրեթէ բոլոր նոր դպրոցներուն որոնք կ'արտայայտեն կեանքը, ներշնչուելով ժողովրդական արուեստի կենդանի աղբիւրներէն։ Սպենդիարեան պիտի փոխէ միայն իր միջավայրը, իր ներշնչումի աշխարհը որ պիտի ըլլայ Հայուն հայրենիքը։

Այս հայկական շրջանին մէջ Սպենդիարեան կը մշակէ երաժշտական երեք սեռեր, դառնալով մեզի ծանօթ գործերէն,—

Ա.— Քնարերգակ երաժշտութիւն։

Բ.— Սէնֆոնիք երաժշտութիւն։

Գ.— Թատերական երաժշտութիւն։

Արուեստագէտը կը մշակէ հայ ծանօթ երգեր. Հայրի՜կ, հայրի՜կ։ Սպենդիարեան սակայն կ'ենթարկուի տեղական գրաքննութեան ու հայրենաբաղձ քերթուածը կը փոխարինէ սիրային տաղով ու տափակ բանաստեղծութեամբ մը.

Գիշեր. ցերեկ կը խառաչեմ, ա՜խ օրիորդ քու սիրուն, եւն.։

Բարեբախտաբար երգը զաղթելով արտասահման, կը գտնէ իր ընկեր բանաստեղծութիւնը։ Ան կը մշակէ նոյնպէս Սայեաթ Նովայի երգերէն Ղարիբ բլբուլը, թէ դաշնակի եւ թէ նուագախումբի ընկերակցութեամբ։ Այս վերջին ձեւով Ղարիբ բլբուլը փոքրիկ գլուխ գործոց մըն է, որուն նուագախումբը հարազատօրէն կը պատկերացնէ Սայեաթ Նովայի ժամանակակից, այսինքն 18րդ. դարու արեւելեան նուագարաններու հնչիւնները։

Սպենդիարեան կը գրէ գեղեցիկ սէնֆոնիք գործ մը, Երեւանի Էտիւդներ, շինուած ժողովրդական մոթիֆներով։ Երեւանի սէնֆոնիք նկարն է այս գործը, ինչպէս Ղրիմի Էսքիզները կը պատկերացնեն Ղրիմի սէնֆոնիք նկարը։

Ու վերջապէս Սպենդիարեան կ'աւարտէ Ալմաստը, օփերա չորս գործողութեամբ։ Նիւթը Թմկաբերդի առումն է։

Նադիր շահը իր զօրքով կը պաշարէ Թմուկ բերդը։ Ամրոցին իշխանը՝ Թաթուլ, իր քաջ զօրականներով պաշտպանութեան կը մտնէ պարսիկ բանակը։ Շահը կը դիմէ անօրէն միջոցի մը, կը ղրկէ իր աշուղը որ թափառական մուրացիկի ծպտումով կը մտնէ Թմուկ բերդը եւ սազի ընկերակցութեամբ կ'երգէ բերդի իշխանուհիին անհման գեղեցկութիւնը ու անոր կը խոստանայ Նադիր շահի սէրն ու գահը։ Կը լսէ երգը Թմկայ տիրուհին, կը խաբուի ու մտահոգ, քունը կը փախչի աչքերէն։

Թաթուլ իշխանը կը տօնէ իր յաղթութիւնը։ Թմկայ տիրուհին խնջոյք կը սարքէ ուր գինին կը հոսի հեղեղի նման. կը մատուցանէ ան առատ գինի բոլոր զօրականներուն, մինչեւ որ անոնք կ'իյնան անկենդան։ Կը հանգչի Թմուկ բերդը մեռելային լռութեան մէջ. անպաշտպան է բերդը կնոջ դաւաճանութեամբ։ Թաթուլ իշխանը երազին մէջ օձի մը գլուխը կը տեսնէ իր կուրծքին վրայ, կնոջը գլխուն տեղ։

Նադիր շահը կը գրաւէ բերդը առանց կռիւի։

Յաղթութեան փառքով ու գինով հարբած
Քնած են բերդի եւ զօրքերն եւ տէր,
Ու յաւիտեան էլ մնացին քնած,
Դաւին անտեղեակ, ցաւին անտարբեր։

Նստած է Շահը. Ոսկէ առաջին
Ահա իրիկուան քէֆի սեղանը.
Նայում է Շահը անտէր գահոյքին,
Մտքովն անցնում է աշխարհի բանը։

Աշխարհում հաստատ չկայ ոչ մի բան,
Ու մի՛ հաւատալ երբեք ոչ մէկին
Ո՛չ բախտի, փառքի, ոչ մեծ յաղթութեան,
Ո՛չ սիրած կնոջ տուած բաժակին...

Ու լի դառնութեամբ խորհըում է նա,
Դալուկ, մարմարիոն Թըմկայ տիրուհուն.
.. Պատասխան տո՛ւր ինձ, մատնիչ [illegible],
Միթէ Թաթուլը քաջ չէ՞ր ու սիրուն...

— Քաջ էր ու սիրուն քեզնից առաւել.
Մի բարձր ու ազնիւ տղամարդ էր նա.
Կնոջ մատնութեամբ ամրոց չէր առնել,
Չէր եղել կեանքում երբեք խաբեբայ...

Խօսեց Տիկինը տըւաւ պատասխան.
Անհուն ցասումից մըռընչաց Շահը
— Հէ՜յ, դահի՛ճ, զարկ զազանի նըման,
Դահիճը իսկոյն մըտաւ սըրահը։

Ու ժայռի կատարէն դէպի ձորը կը գլորեն Թմկայ բերդի չքնաղ տիրուհին.

Այս քերթուածին թատերախաղը (livret) կը պատրաստէ ռուս բանաստեղծուհի Սօֆիա Պարնոկ, օգտուելով բանաստեղծութեան բառացի թարգմանութենէն։ Զարմանալի է ճակատագիրը այս հայկական օփերային, իր ռուսերէն բառերով։ Բայց շատ հաւանական է որ Սպենդիարեան նկատի ունեցաւ ռուսական բեմը, որովհետեւ իր կենդանութեանը գոյութիւն չունէր Երեւանի Օփերան որ հիմնուեցաւ 1933 Յունուար 20ին միայն։

Գեղեցիկ գործ մըն է Ալմաստը, որուն մէջ կը ցոլանան հայկական եւ իրանեան արուեստները։ Սպենդիարեան, հաւատարիմ իր երաժշտական գեղեցկագիտութեան, իր ներշնչումը փնտռած է ժողովրդական արուեստի հարազատ աղբիւրներու մէջ, հետեւելով իր վարպետին, Րիմսքի-Քորսաքովի որ նմանապէս ներշնչուած է ռուս ժողովրդական աղբիւրներէ իր Սնէկուրոչքա օփերային համար։ Սպենդիարեան նմանապէս օգտուած է Սպիրիտոն Մելիքեանի Շիրակի երգերու հաւաքածոյէն։

1933ին, արուեստագէտին մահուան հնգամեակին առիթով, Պետհրատի երաժշտական բաժինը կը հրատարակէ հետեւեալ գործերը, բոլորն ալ քաղուած Ալմաստ օփերայէն,— Պարսկական քայլերգ, սէնֆոնիք նուագախումբի համար, Տղամարդկանց պար, Կանանց պար, Պարսկական քայլերգ. երեքն ալ դաշնակի համար։ Այս կտորները մշակուած են երաժշտագէտ Գ. Բուդաղեանի կողմէ։

Կը մաղթենք որ Սպենդիարեանի մահուան տասնամեակին առթիւ, Պետհրատը հրատարակէ Ալմաստ օփերան որ հայ երաժշտութեան պատմութեան մէջ կը բանայ նոր էջ մը իր արեւելեան նկարագրով ու եւրոպական արուեստով ու կառուցուածքով։

Դժբախտաբար Սպենդիարեան կը մեռնի կանխահաս, 57 տարեկանին առանց ամբողջութեամբ իրագործած ըլլալու իր առաջադրած նպատակը։

ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Յ.Գ.— Ալմաստի մէկ ձեռագիր օրինակը ղրկուած է արտասահման, Փարիզ։ Կը մաղթեմ որ մակերեսային փոփոխակներ (variantes) չեղծանեն գործին հարազատ գեղեցկութիւնը։ Բարեբախտաբար բնագիրը կը գտնուի Երեւանի պետ. թանգարանը։

Հ. Թ.

ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

Առանց մէկ, մեր երիտասարդ գրողներէն ոմանք, խղճի պարտք կը նկատեն խմբովին սլաքներ արձակել այն տարէց գրողներու հասցէին, որոնք,— ո՛վ սրբապղծութիւն,— կը համարձակին քննադատական կարծիքներ յայտնել գիրքերու կամ անձերու շուրջ։

Ըստ այդ նորերուն, տարէցները, մեծ մասով. հնաբոյր են, զուրկ գրական ճաշակէ եւ հասկացողութենէ, դափնեպսակներ գիտեն միայն հիւսել, բայց անկարող են գործածելու խարազան կամ խարազանը։ Դո՛ւրս ուրեմն գրական ասպարէզէն այդ ծերունի կաշկանդիչները, այդ յոգնախօս թութակները. Նորերուն գրական կարծիքն է միայն որ կշիռ ունի, վաւերական է ու անվերաքննելի։

Այս տողերը գրողը նորերուն պատկանելու յաւակնութիւնը չունի։ Ան մէկն է այն արմատախիլ սերունդէն, որու գրական պատրաստութիւնը խաթարուեցաւ յեղակարծ, մշտափոփոխ տարագրութիւններով։ Կ'ակնարկեմ բարոյական ու հոգեկան տարագրութեան։ Այդ սերունդը ոչ կրցաւ խորանալ ու սնանիլ հարազատ հողէն, ոչ ալ նոր, օտարոտի կլիմաներու անմիջապէս պատուաստելու բնախօսական դիւրութիւնը ունեցաւ. մնաց տարուբեր անցեալին, ուր թողած էր իր մագերակները— եւ գալիք օրերուն միջեւ, օրեր՝ որոնց համար պատրաստ չափանիշներ չունէր տակաւին։ Բեկումի սերունդ, մէկ խօսքով։

Զարմանալի չէ, եթէ բեկումի այդ սերունդը, արիւնի եւ հոգիի այնքան անփոխարինելի կորուստներէ վերջ, մոլեգնօրէն կառչած է այն «ջինջին», այն նշխարներուն, այն առկայծ ճրագներուն որոնք անվթար կը մնան տակաւին, զարմանալի չէ, եթէ արկածահար այդ տարէց սերունդը կը գերադասէ ամէն արժէքի վրայ որ առհմիկ ճիգ մը կամ ներշնչում մը կը մատնէ կամ նպաստ մը կը բերէ հայ բանի եւ բառի «աղքատաց պնակին»։

Այո, այդ սերունդի հիասթափութիւնները բաժնած եմ ես ալ, ինչ որ չկացուցած է երբեմն իմ նորազարթ դպյարանքներս, կամ երիտասարդ իմացականութիւնս, այսօր կը թուի տմոյն, խարուսիկ, անբաւարար։

Գրական վայելքի առաջին օրերուս, — ոհ, նախապատերազմեան միամիտ լոյս, — նորաձեւութիւններուն նախապաշարումը ունէի. գեղագիտական յանդուգն ինքնատպութիւնը, ոճի ու տարազի մտահոգութիւնը կը նկատէի արուեստի այբն ու բենը, [illegible]։ Այսօր արուեստի միայն ձեւաւորման փորձերը կը նկատեմ տեսակ մը անախառութիւն, որքան ատեն որ անոնք չեն ներդաշնակուիր խորքի հարուստութեան, ներշնչումի անկեղծութեան հետ, որքան ատեն որ այդ ամէնը միասին չեն բխիր մարդկայնական ակունքէ մը։ Այո, ըստ իս, ամէն գրողի մէջ, գեղագէտը, արուեստագէտը շահեկան է այնքան որքան մեզ կը յափշտակէ զգացող, մտածող, երազող, կեանքով հետաքրքրուող մարդը անոր մէջ։ Ու երբ կը հասնինք այդ մարդուն, անպայման կը գտնենք անոր ետեւ, անոր մէջ համայնական խանդավառութիւն մը, ազգային, ցեղային, ռոմանական կամ մարդկայնական խանդավառութիւն մը, հոգ չէ, յաճախ դէպի ոգեկան տարր մը, որ անոր առջեւ, եսի սահմանը կ'ընդլայնէ, ու կ'արդարացնէ անոր գեղարուեստական ճիգերը։

Վերացական մարդ-անհատը գոյութիւն չունի, անիկա հանդիպման կէտն է, ինչպէս կ'ըսեն «երկրաչափական վայրն» է ցեղային - հոգեկան բնազդներուն. մարդ ըսել՝ կը նշանակէ ըսել դասակարգ մը, ազգ մը, հայրենիք մը։ Պատմական - տարերային այս իրողութիւնները մարդ-անհատին մէջ միայն կը բարձրանան իրենց ինքնագիտակցութեան։

Որոշ շրջանի պատկանող մենք, գրողներս, չենք կրնար ժխտանալ այս չփոթ - յստակ գաղափարներէն, ամէն անգամ որ հայ գրքի, հայ գրողի հանդէպ արտայայտուելու մեղքը կը գործենք. զուտ գեղագիտական չափանիշները կը ջղոհենք կամովին աւելի մարդկային, աւելի հայեցի նկատումներու։

Այս ընդհանուր մեկնակէտը միանգամընդմիշտ չեշտելէ վերջ, հարկ է զայն ամբողջացնել քանի մը նկատողութիւններով։

Ես չեմ անոնցմէ որ քննադատութիւնը կը դնեն սքեմաւոր մեծ նե... գրի մը տակ։ Հարկեր տարէց ... անհունապէս ընդլայնած է քննադա... տութեան դաշտը։ Գրողի մը, արուեստագէտի մը ամբողջ անձը եւ գոր... վերլուծող գիտական քննադատութիւն... նէն սկսած, մինչեւ օրը օրին ա... գրախօսութիւնը չափազանց լայն ... պարէզ կը մնայ ամէն տեսակ հետա... քրքրութեան առջեւ։ Աւելի ճիշդ ... երկու ծայրերուն միջեւ կը ... կարծիքի ազատութիւնը... զոր ... բորը, չգիտեմ յանուն ինչի՞, ... միայն կը վերապահեն։

Գրքի ու գրական հարցերու ... կարծիքներու այդ ազատութիւնը, որքան ալ տեղի ու անտեղի, ... կաւոր կամ իմաստակ գատաւ... ծնունդ տայ, — ես կը նկատեմ ... փաղանց օգտակար եւ նոյնիսկ ... բաժեշտ։ Քննադատութիւնը, իր ... յոր երանգներով, իր արդար կամ ... փեաս ձեւերով, գրական կեանքի ... մեծագոյն խայծն է։ Ան կը հրա... արուեստի ասպարէզը. կը գրգռ... «աքքըրութիւնները», կը ջանայ ... ման մէջ պահել գրողը գինքը ... բող ընթերցասէր հասարակութեան հետ։ Թող ըլլան տարէց կամ երիտասարդ, թող առաջնորդութիւն դասե... գեցիկներ կամ յուշա «ճշմարիտ»... յամեիժ տեսակէտներով, խօսուն ... գրուած քննադատութիւններն են ... վառ կը պահեն գրական կեանքը ... մարդուն ճաշակը։ Թող արտայայտ... հայ գրքի մասին ով որ կը կամե... այսպէս կամ այնպէս, սրբազործ... կամ բանադրելով, ի՛նչ փոյթ. ... ըր կ'անցնի, բայց աւազը կը մն... հովը կը ցրուէ սնամէջ բառերը ... ատոք վճիռները կ'իյնան, ափոյն ... կը ծլին, կը սնուցանեն։ Հակառակ... եւ գաճաճներու, կենդանի մարդու ... կաւէ արձաններու այդ ամենախառ... է որ անուրջի կը հանէ գրական ... տակները։ Ճշմարիտ ու ... արժէքը չէ կորսուած բնաւ ... մուժին մէջ, եթէ բաւէն ... մանակը կը վերադարձնէ ու կը զարդ... ամէն թիւր եզրակացութիւն։

Ու յետոյ, դժբախտաբար քննա... տութիւնը ճշգրիտ գիտութիւն ... բնաւ, որ ունենայ անյեղլի եւ ... անկախ չափանիշներ։ Տարբերութ... թիւնը իր հակազդու դեղերն ունի... րանցմով կը հզէ տարբերու... րութիւնը, փորձառութը ոսկին ... յանուսկին կրնայ զանազանել ... միասաղներէն։ Ո՞րն է, ըսէք ... արուեստի գործերու վճռական, ... ցարձակ փորձանիշը։ Երբ քննա... կան ամէնէն անփոփոխ ենթադր... րէնքները ներկայիս կը վերած... յարաբերական եզրերու, կարելի՞ ... խօսիլ քննադատական պիրկ սկզբ... ներու մասին, որոնք կարենան ծա... յել իբրեւ բաղդատութեան չափ ... Վեհ Գրականութեան պատմութի... պատկերացող վկայութիւն մը ... մարդկային սխալականութեան։

Մէկ գործի մասին կարելի չէ եղա... առաջնօրէն վերջնական վճիռ ... գլուխ գործոցները ճանչցուած ... ուշ, յամրօրէն, նոյն իսկ ուրաց... նելէ վերջ միայն. եւ կարծեմ ... մը որքան ինքնատիպ ըլլայ, ... րուստ, ներդօր, այնքան նուազ ... չելի կը դառնայ օրուան ... կին։ Մարդոց քիմքը անընդու... գրական - գեղարուեստական երե... մնայունը տարորոշել անմիջապէս ... ցաւորէն, հասունը՝ տհասէն, ... րը՝ ընդօրինակութենէն։ Ցա... սերունդ մը կը հոտուըտայ, կը ... կէ, կը վարանի, մինչեւ որ իր ... դը յանգի եզրակացութեան։ ... մաթիւ օրինակներ կրնայ տալ ... մասին. ի՞նչ հարկ յիշել ... Սթէնտալի օրինակները, ... մէն ի վեր իսկ, քննադատական ... վրիպանքներ, կամ գրքերու, ... շուրջ թեր ու դէմ կարծիքներ ... անհաշտելի այլազանութիւն։

Պարզ այն պատճառաւ որ ոչինչ ... քան ենթակայական է որքան ... գատութիւնը. անխախտ սկզբ... ըլ աւելի գրագատի ճաշակը, ... նութիւնը, նախասիրութիւնները ... թերեւս կանխակալ իր ... կարծի... կ'ազդեն խորապէս իր վճիռին ... Այս պարագան մեզ կը մղէ ... այն խոհեմութեան, այլեւ լայ... վերաբերումի բոլոր անոնց հանդէ... որոնք մեզի պէս չեն խորհիր գրա... հարցերու, երկերու եւ հեղինակ... մասին։

Մարդկային ճշմարտութիւնն... — եթէ կարելի է խօսիլ ճշմար... թեան մը մասին, — համեմատակ... են միշտ իրենց շուրջ մղուած ... կռուներու բախումներու։ Իմաց...

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՀԵՌԱՁԳՈՒԹԻՒՆ

Կարդացի Թամէյ Ֆլամարիոնի մէկ գործը որ կը խօսի, ի մէջ այլոց, հեռազգածութեան մասին։

Այս նիւթին շուրջ ես ալ ունիմ քանի մը փորձառութիւններ։

Հաւան պատահած որ եւ է դէպք կը [illegible] յաճախ՝ կ'երեւի ունիմ՝ արտակուած ալիք մը ընդունելու յատկութիւնը։

Ու ասիկա բարեբախտութիւն մը չէ [illegible]

Ահա օրինակներով։ Անգամ մը, [illegible] օրէ մը վերջ, ժամը երեքին, կը մտածէի բարեկամի մը մասին։ Քանի [illegible] ժամ վերջ նոյն բարեկամէս ընդունեցի ստիպողական գիր մը որուն վրայ նշանակուած էր օրուան թըւականը եւ նամակը գրուած ժամը՝ [illegible] երեքն էր, այսինքն իմ իր վրայ մտածած ժամս։

Ուրիշ օր մը, կը գտնուէի ծանօթի մը գրասենեակը։ Ժամ մըն էր կը խօսէինք բարեկամի մը մասին, որմէ երկար ատենէ ի վեր [illegible]։ Հեռաձայնը հնչեց ու լսուեցաւ ծանօթ ձայն մը։ Ինչպէս առարկայ մեր բարեկամն էր որ կ'ըսէր.

— Բարեւ, ազա՞տ ես... որո՞ւ հետ ես խօսէ... զարմանալի... ես ալ [illegible] մըն է հասած եմ ու անդադար [illegible] ձեզի էր... վերջապէս մտադրեցի հեռաձայնել... Ահա ճամբայ կ'ելլեմ ու կուգամ ձեզ։

Հոս մըն ալ պատահած է որ յանկարծակի պահանջ զգամ այցելել բարեկամի մը որուն հազիւ տարին մէկ անգամ կ'երթամ, այն ալ միայն կիրակի օրով. Բարեկամս զիս տեսնելով կը բացագանչէ.

— Ո՞ր լուր առիր որ այսքան շուտով եկար...

— Ի՞նչ լուր... ի՞նչ կայ...

— Այսօր, կէսօրին, խնդրեցի Սարգիսէն որ քեզի հանդիպի եւ ըսէ որ անմիջապէս ինծի գաս։

Ես Սարգիսը չտեսայ, սակայն, ահաւասիկ եմ...

Ուրիշ աւելի տարօրինակ պարագաներ ալ պատահած են եւ անոնց ճշդութիւնը ստուգած եմ։

Մեր դրաշար Արամը իր տպարանական գլխաւոր աշխատութիւններէն անջատ երբեմն կը գրագի նաեւ «Մաղբանկարներ» հատորս շարելով. Գիտեմ թէ օ՛ր օրեր կ'աշխատի գրքի գործով։ Այդ օրերը եթէ գլուխս բերելու կը հասկնամ որ ձեռքի գործը իմ գիրքս է։ Եթէ գլուխս չցաւի՝ փոխան գիտեմ որ կամ «Հայ Բոյժ» կը շարէ եւ կամ ուրիշ մասեան մը։

Եւ որովհետեւ գլուխս շատ քիչ անգամ կը ցաւի՝ մեր «Մաղբանկարներ»ը տպարանին մէջ։ Ան լոյս տեսնելէն վերջը շատերու... գլուխը քերել պիտի տայ)։

Այսպէս, շատ անգամ, մեր հոգիին ընդունած ալիքը կ'ունենայ անդրադարձում մը մեր մարմնոյն վրայ։ Մէկու մը ափը կը քերուի ու կը սպասէ դրամ, ուրիշի մը ականջը կը խօսի, քանզի իրեն թէր կամ դէմ խօսք կ'ըսուի։ Երրորդի մը կը խաղայ աչքը ու կ'ընդունի հիւր։ Հիները խորապէս կը հաւատային այս շարժերուն։ Վերջը այս բոլորը համարուեցան նախապաշարումներ։ Ներկայ հոգեբաններէն շատեր կը գիտականացնեն այս ձայնական ու շարժական խաղերը։

Անհատներ կան, որոնց մէջ ընկալչականութիւնը բաւարար չափ մը ունի, եւ զիրենք ընդունակ կը կացուցանէ, ճիշդ անթելի նման, ընդունելու հեռուէն արուած լուր մը, զանազան ձեւերով։

Ունիմ սեփական փաստեր՝ հաստատելու համար ըսածս։

Ու կատակ չէ։

Ընկերներս հաստատուած են անձամբ, ինչպէս նաեւ ուրիշներու կողմէ։

Այսպէս՝ ամէն անգամ որ յօրանջեմ՝ վստահ, վստահ գիտեմ որ Արշակ Ջօպանեան յօդուած կը գրէ, մէջը լեցուն, ալցուն՝ հետեւեալ բառերով.

— «Զմայլելի, հիանալի, սքանչելի, հոյակապ, վսեմ, փառաւոր, շքեղ, մեծ, կուռ, բարոյացուցիչ, ազնուացուցիչ, ճոխ, մեծաշուք, մեծազանգուած, մեծածաւալ, մեծարժէք, մեծապատիւ, գեղեցիկ, հզօր, պանծալի, ամենավճիտ, ջերմ, հաղուադիւտ, պատուական, մեղուաջան, կոթողական, ազնիւ, ազնուական, անզուգական, եզական, հրաշակերտ, տիպար, վէս, հոյատեսիլ, հիահրաշ, գեղաշուք, սքանչելագործ, փառակերտ, մեծաշքեղ, լիաճոխ, զուլալ, ականակիտ, մաքրամաքուր, յստակ, պայծառ, ճառագայթարձակ, լուսակարկաչ, հրաշաշքեղ, հոյահիանախամեծակուռամիրունաարատ»։

Բարեկամիս՝ Գ. Արշակ Ջօպանեանի սիրուն ու սիրելի բառերը արտագրեցի եւ ահա կրկին կը յօրանջեմ, աւա՜ղ...

Իսկ երբ ամէն անգամ, ցերեկ ատեն, քունս գայ՝ քաջ վստահ եմ որ Արշակ Ջօպանեան քրոնիկ կը գրէ, մէջը լեցուած հետեւեալ բառերը.

— «Գղտոր, տխմար, եղկելի, անմիտ, անմխարան, ահաւոր, ասրկալի, անհեթեթ, ամբարտաւան, կռուազան, կասկածելի, ահռելի, խայտառակ, հրէշային, ճիւաղային, դժոխային, գեհենային, ատելի, ապիրատ, քամահրելի, ողորմելի, խեղճ, խենթ, խարդախ, խողովակ, խաժան, խոկացող, խաչակրութիւն, մեղաւոր, ապաղակող, անաղ, անօգի, անտապեղ, աղճատող, ահաւո՜ր, ՄՈՌ ՉԷՐ, ահաւո՜ր, ՉԸՍԱլիք, չիմացուած, չըտեսնուած, չլսուած, չըռնուած, չըհասկցուած, չչօշափուած, վտանգաւոր, թունաւոր, քանդիչ, ամբակոծող, սադայէլական, «ախ չէլ» նետող, դուռ զոցող, «մարս» ընող, անասնացած»։

Պատ՛ղա։ Սուրճ մը եւ գլանիկ մը որ քունս փախչի։

Երբեմն կը պատահի որ մէկէն խընդալ սկսիմ։ Մէկը կը հարցնէ.

— Ինչո՞ւ կը խնդաս առանց պատճառի...

— Բայց առանց պատճառի չէ։

— Ի՞նչ է պատճառը...

— Նոր ռամկավար հրապարակագիր մը յօդուած կը թխէ։

— Ի՞նչքէն գիտես...

— Խնդալէս գիտեմ։

— Ապացոյց ունի՞ս...

— Ան սա հասցէն ու ինքնաշարժով մը գնա ստուգէ բանը, եթէ կը կասկածիս։

Եւ ստուգուած է։

Այո, սիրելիներ, շարք մը անձերու եւ իմ մէջ կամուրջները քանդըւած չեն։ Ընդհակառակն՝ կը հաղորդակցինք օրինակելի կարգապահութեամբ։

Ամէն անգամ որ տեղէս դուրս ելլել ուզեմ՝ գիտեմ որ Տոքթ. Գալճեան, տեղ մը, կը ճառէ։

Երբոր գլուխս ցաւի՝ քաջ գիտեմ որ Հրաչ Երուանդ կը բանախօսէ։

Ամէն անգամ որ քիթս վազէ՝ վըստահ գիտեմ որ Վռամշապուհ սրբազանը քարոզ կը խօսի... արցունք թափելով.

Երբ քիթիս մէջ անհամութիւն մը զգամ՝ լաւ գիտեմ որ Վահան Մալէզեան քերթուած կը խաղէ իր քանքարաւէր հոգին ներկայացնելով քնարական հասարակութեան։

Գիտեմ նաեւ որ միայն ալիք ընդունող մը չեմ այլ նաեւ ալիք արձակող մը։ Կոհակադործ։ Ալիք նետողներուն ես ալ ալիք կը նետեմ։ Պատիւ պատուոյ փոխարէն։ (Ընկեր Աւօ պիտի ըսէր Սամաթիաբարբառ. «Տալզա՝ տալզաճիններուն դէմ»)։ Ճիշդ այդպէս։

Ուրեմն երբ ես գործեմ՝ ուրիշներ կ'ընդունին որոշ զգայութիւններ։

Այսպէս, երբ կը գրեմ Երգիծական մը՝ փորը կը ցաւի Տիար Վահան Մալէզեանի։ Այս քանով չի վերջանար ամէն բան։ Երբ Վահանին փորը ցաւի՝ անպատճառ նոր ռամկավարիկի մըն ալ ոսկորը կը ցաւի։ Երբ ռամկավարիկի մը ոսկորը ցաւի՝ մեր հին պատուական բարեկամ Արշակ Ջօպանեանն ալ, զսպանակէ մը մղուած, երեք մեթրը վեր կը ցատկէ նստած տեղէն, գլուխը երկու անգամ առաստաղին զարնելով։ Երբ Ջօպանեան պարապ տեղը իր մեծատաղանդ գլուխը առաստաղին կը զարնէ երկու անգամ՝ ես արդէն յօդուածս գրած ու վերլուծէ գրած կ'ըլլամ։

Ամէն անգամ որ «Շարժանկար» մը կամ «Մաղբանկար» մը կը գրեմ՝ բոլորովին վստահ գիտեմ որ Մալէզեան իր տրամադրութիւնը կը կորսնցնէ, Ջօպանեան նարտի մէջ խաղը կը կորսնցնէ, (երբեմն ինքզինքն ալ, եւ նորէն մենք է որ կը գտնենք զինքը), Վռամշապուհ սրբազան իր խօսքին թելը կը կորսնցնէ, Գ. Ֆէնէրճեան իր հաւասարակշռութիւնը կը կորսնցնէ, Ցովհ. Գօզտեան իր մուսան կը կորսնցնէ։ Եւ երբ այս կորուստներուն համար ներողութիւն խնդրած եմ, անոնք ինծի պատասխանած են.

— Կարեւորութիւն չունին այդ կորուստները։ Կը բաւէ որ մեր հացը չկորսնցնենք։

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակ եւ մելանով։

[illegible]ին պայքարին մէջ ծերունի, պահպանողական գաղափարները նոյնքան անհրաժեշտ են, որքան երիտասարդ յառաջդիմական գաղափարները։

Դրական հարցերու շուրջ տարէց կամ երիտասարդ, աջ կամ ձախ ըլլալը երկրորդական է, էականը՝ խորհիլ գիտնալ, եւ իր մտածումը՝ իմաստի մը ի սպաս դնել գիտնալն է։

Դեռ կը խօսինք։

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

Ս. ՍԱՐԳԻՍ

... Փետրուար 12, Ս. Սարգիս, որդին Մարտիրոս — ահա տօներու ամէնէն սիրելին ու պատկերալիցը։ Սուրբերու ամէնէն երջանիկն ու աշխարհիկը, որ կուգայ մեզի հին դարերէն եւ աւանդութիւններէն։ Ս. Սարգիս հարսանեկան հանդէսներու հետ նոյնացած նոյն ինքն հարսնիքի խորհրդանշանը, Բարեկենդանի խըրախճանքի սեղաններու խանդավառ ոգին. անակնկալ վտանգներու ազատարար սուրբը, որ կը թարմանայ յիշողութեանս մէջ, շարժանկարի մը պէս ցայտուն ու խօսուն։

Իր նկարը կը դրուէր մեր Ս. Սարգիս եկեղեցիին այրերու բաժնին աջակողմեան պատին դրեթէ մէկ երրորդը, այնքան մեծադիր է եւ խորհրդաւոր։ Հող ամբողջ պատմութիւն մը սերտուած է մեր անցեալէն հարազատ ու տպաւորիչ գծերով,— խրախտ ու քաջարի զօրավար մըն է ան, կրակէ աչքերով։ Գլուխը ծածկած է սաղաւարտը՝ որուն տակէն սեւ սաթի գանգուրներ ինկած են իր լայն ուսերուն վրայ, մէջքէն կախուած է սուրը, իսկ նիզակը փետուրի պէս թեթեւ է ձեռքին մէջ։ Իր փրփրերախ կարմրագոյն նժոյգը ժայռերու անդունդներէն կը ցատկէ դէպի հայրենի սահմանները։ Հոն հեռուն, Արարատի ձիւնապատ գագաթը կարմրած է արեգակի նորածին շողերով. ձիաւորին ետեւը, կապոյտ պարեգօտ կանգնած նորահաս աղջիկ մը հերարձակ ու մոգիչ աչքերով գրկած է զօրավարին մէջքը։

Ահա ընդհ. պատկերը եւ խտացումը Ս. Սարգսի աւանդական պատմութեան։

Առաջաւորաց պահքի երրորդ օրն է. չորեքշաբթի առտուն, լեցուն է Ս. Սարգիս եկեղեցին։ Տիգրանակերտի Հայերէն զատ, ուրիշ քրիստոնեայ ազգեր ալ ուխտի կուգան։ Մոմակալները կը ծանրաբեռնուին պլպլուն լոյսերով, որոնք կը ցոլացնեն կենդանի կայծեր Ս. Սարգսի դիւցազնական պատմութենէն.— Ան բիւզանդական նենգամիտ թագաւորէն կրցած է ազատիլ, հետն առնելով յոյն աղջիկը, որ առաջին տեսութեամբ իսկ սիրահարեր է հայ քաջազունին յայտնելով անոր կողմանկերպուած ոճրին հրէշային գաղտնիքը։

(Կը պատմեն թէ Բիւզանդիոն իր թշնամիներուն հետ կռուի բռնուած ատեն, օգնութիւն կը խնդրէ Հայոց Թագաւորէն, որ 40 առիւծասիրտ զօրավարներ կը ղրկէ, որոնք մեծ քաջութիւն ցոյց կուտան փրկելով Յունաց երկիրը։ Բիւզանդիոն կը նախանձի եւ կը խորհի հայ քաջերէն սերունդ առնել, ուստի պալատի մը մէջ կը հիւրասիրէ զանոնք մեծ պատիւներով, եւ իւրաքանչիւրին կուտայ մէկ մէկ կոյս աղջիկ... Այս վերջիններուն պատուիրած են որ կէս գիշերէն վերջ, զօրավարները երբ խոր քունի մէջ են, ոչնչացնեն զանոնք ամէն միջոցով, միայն Ս. Սարգսին ներկայացած կոյսը մէկէն կը սիրահարի եւ կը յայտնէ դժոխային ծրագիրը, եւ գիշերով կը փախչին դէպի Հայոց երկիրը)։

Եկեղեցիէն վերջ ծոմ պահող աղջիկները ծոմ-պատիւ կ'ընէին — նուագ, պար, կերուխում։ Աշխատանքը հրամայական չէր մեր երկրին մէջ, ուստի տօները Բարեկենդանին հետ զուգընթաց կուտային վայելքներուն ամէնէն գերազանցը որ միայն այդ ժողովուրդը գիտէր ապրեցնել հին օրերէն մինչեւ մեր օրերը, կը հաւաքուէին երիտասարդները եւ լեցուն սեղաններու շուրջ կը կը խմէին ի փառս Ս. Սարգսին, եւ գոյնզգոյն օղիի գաւաթներ ձեռքերնին, ամուրիները մասնաւորապէս, կը բացագանչէին սրտագին.

— Ս. Սարգիս.

— Դուն խմէ կարգիս։

Եւ կը բաժնէին աւանդական փոխինդը, որ խառնուրդ մըն է աղացուած չոր թութի եւ չոր բոինչի եւ որ յատուկ է օրուան յիշատակին։ Բոլոր այն ընտանիքները որ սերունդէ սերունդ ուխտաւոր էին Ս. Սարգիսի անունին, պարտաւոր էին չինել փոխինդը, որ կը լեցնէին մեծկակ աման մը մէջ եւ կը ծածկէին վարդագոյն քօղով մը, պարերով յարդ եւ գոյլով ջուր։ Այս բոլորը առանձին սենեակի մը մէջ դնելով կղպանքով կը գոցէին դուռը։ Պահքի երեքշաբթի իրիկունը, կէս գիշերին կ'անցնէր հրեղէն ձիաւորը, հրաշքով կը բացուէին գոց դուռները, Ս. Սարգսի ձին կը կոխէր փոխինդը, կ'ուտէր յարդէն եւ կը խմէր ջուրէն, մինչեւ լուսաստղը բարձրանալը, արդէն Սուրբ Զօրավարը կ'անհետանար մթնշաղին մէջ։

Մեր մամիկները կը հաւատային որ, երբ աշխարհը խաղաղ եւ սրտերը բարի էին, Ս. Սարգիս անխտիր կ'այցելէր փոխինդի գիշերը։ Շատերը սրբինց աչքերով տեսած էին, ձիուն պայտին տեղը» կաղապարուած փոխինդին վրայ, եւ լսած անոր խրխինջը, այնքան ուժգին եւ յստակ, գիշերային խոր լռութեան մէջ, եւ լոյս մը, տարօրէն քաղցր լոյս մը միջոցին մէջ...։

Մեր պապերը եկեղեցիներ կը կանգնէին յաւերժացնելով յիշատակը իրենց արժանաւոր զաւակներուն։ Հայրենի հողը միակ անգոյթ ապաստանարանն էր, ուր անվթար կը մնային սուրբերուն նշխարները։ Մեր ժամանակակից պատմութեան արիւնոտ էջերը լեցուն են դիւցազնական դրուագներով, հոն պաշտելի դէմքեր կան որ կը մարմնացնեն ոգեկոչը ժողովրդի ազատագրական մարտնչումներուն։ Արդ, մեր տարագիր խարխուլ կեանքին մէջ, ո՞վ պիտի պահէ պահպանէ անմնասուրբ մասունքները մեր նահատակներուն...։

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՖԵՐՏԻՆԱՆ ՊՐԻՒՆՕ

Ինչպէս գրեցինք, անցեալ շաբթու մեռաւ Ֆրանսացի մեծ բանասէրը, Ֆէրտինան Պրիւնօ

Ծնած էր 1860ին, Սէն-Տիէ (Վոժ)։ Միջնակարգ կրթութիւնը ստացաւ Պար-լը-Տիւքի, բարձրագոյն կըրթութիւնը՝ Փարիզի մէջ։ Կը պատկանէր Տիւրքէմի, Ռընէ Տումիքի սերունդին։ Կանուխէն տարուած էր լեզուաբանութեան եւ բանասիրութեան խոր հետաքրքրութեամբ մը, երբ իր թէզով, Մալէրպի վարդապետութիւնը, անուն շինեց արագօրէն։ Նախ քան իր թէզը, հրատարակած էր Պատմական քերականութիւն ֆրանսերէն լեզուի, բայց երբ գաւառէն նշանակուեցաւ Սորպոնի՝ յանկարծ իրեն համար ստեղծուելէ վերջ Ֆրանսերէն լեզուի պատմութեան ամպիոն մը, իր նոր աշխատութիւնները աւելի եւս հռչակ ստացան։ Իր գլուխ-գործոցը կը համարուի Պատմութիւն ֆրանսերէն լեզուի, իր ծագումէն մինչեւ 1900 թուականը, աշխատութիւն մը որ կը բաղկանայ տասը հատորէ եւ դեռ անաւարտ։ Գերմանացիները, որոնք լեզուաբանական եւ բանասիրական աշխատութիւններու ծանրութիւնը լաւ կը կշռեն, Պրիւնօյի այդ աշխատութեան մասին խօսելով՝ կ'ըսեն թէ «հսկայի աշխատանք է»։ Պրիւնօյի միւս կարեւոր աշխատութիւնն է Մըտածումը եւ Լեզուն, ստուար հատոր մը, որուն ինքնատպութիւնը կը կազմէ լեզուական խնդիրները դասաւորել ոչ թէ համաձայն բառերուն, այլ մըտածումին։ Արդէն իր գլուխ-գործոցով եւս կը հաստատէր որ, ինչպէս՝ լեզուին մէջ Յեղափոխութեան ցոլացումը դիտած ժամանակ, պէտք է ուսումնասիրել բառերու պատմութիւնը, որպէսզի աւելի լաւ հասկնանք դէպքերն ու դէմքերը,— այս տեսութեան կը հետեւէր նաեւ պատմագէտ Մաթիէզ։ Ահա թէ ինչո՛ւ իր այս վիթխարի աշխատանքը կը դառնայ ոչ միայն ուսումնասիրութիւն մը լեզուաբանական արժէքով, այլեւ ընկերաբանական ծանրութեամբ, Ֆրանսական քաղաքակրթութեան եւ մտածման բարեշրջումը ցոլացնելու տեսակէտով։ (Այստեղ, չփոթութեան տեղի չտալու համար, աւելցնենք որ իրարմէ բոլորովին կը տարբերին Պրիւնոյի եւ Հ. Տըլաքրուայի գրեթէ նոյն խորագրով աշխատանքները, առաջինին գործը կը կոչուի La Pensée et La Langue, որ բանասիրական յատկութիւն ունի, մինչ երկրորդը՝ Le Language et La Pensée, որ հոգեբանական արժէք ունի)։ Պրիւնօ ունի նաեւ ֆրանսերէն լեզուի քերականութիւն մը, ֆրանսերէն լեզուի ուսուցման դասագիրք մը։ Վերջին տարիներուն պայքարի մտաւ Ակադեմիային դէմ, քննադատելով անմահներու կաճառին յօրինած քերականութիւնը։

Վիճողի, պայքարողի ջիղ ունէր, թէեւ շատ հեզաբարոյ։ Կատաղութեամբ կը պաշտպանէր իր տեսակէտները, տեսութիւնները, յամառօրէն անոնց կառչած, բայց տպարէջին յատուկ այդ յարձակողականութիւնը կ'անհետանար՝ երբ իր մտերմական կեանքին մէջ կը մտնէր։

Լաւ կահագործ էր,— ինք կը շինէր իր բնակարանին, մանաւանդ աշխատանոցին կարասիները,— գրադարան, գրասեղան, եւ ի՛նչ ճաշակով ու նրբութեամբ։

Մտաւորական աշխատանքի պահերէն դուրս՝ իրեն համար զբօսանք մըն էր քրտինք թափել փայտին ու տախտակին վրայ, զանոնք ձեւաւորելու, տաշելու, յղկելու, իրարու մէջ ագուցանելու համար՝ ճիշդ ինչպէս... բառերը։

Պատերազմի տարիներուն քաղաքապետ ընտրուած էր Փարիզի 14րդ թաղամասին, երկար ատեն՝ վերատեսուչ Սորպոնի գրական համալսարանին,— իր կեանքի վերջին տարիներուն՝ պատուակալ վերատեսուչ կը մնար միայն։

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱԶԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԴԼԽՈՒՆ

Ինչքա՛ն ուրախ էի։ Պիտի տեսնէի նաեւ Եփրատը, ու Բենկան, Միսաք Մնտարենցի գեղը։ Ճամբան օդափոխութեան դարձող վերադարձող գինուորներու հանդիպեցանք։ Մեր գեղէն [illegible] այդպիսի եւ փախստական գինուորներ կ'անցնէին, մեր քով գտնելով ամէն տեսակ խնամք եւ հիւրասիրութիւն։ Անոնք կը պատմէին ու կը նկարագրէին մեզի պատերազմի արհաւիրքները։

Խարաբաքանէն հոս անցանք այն գիւղէն (խոջէնիկ) ուր Ղզլպաշները թէքէքին մնչ գերեզման մը ծանր քարերով ծածկած էին ու բնա՛ւ մարդու ցոյց չէին տար։ Եւ կ'ըսուէր թէ ան հայ ազնուականի կամ իշխանի - կղերականի գերեզման եղած ըլլալ, զոր հայութենէ դարձած գեղը կը պաշտէր ու կը պահէր զայն։

Զիմառա բոլորովին դաշտային էր, շուրջը կապոյտ քարէ քանաեր ու բըլուրներ։ Պարտէզներ գեղին մէջն ու բոլորտիքը, պտղատու ծառերով։ Հոն հայ եւ Թուրք խառնէր։ Զիմառացիները բարեկիրթ եւ ուշիմ էին աւելի քան Տիվրիկցիները։ Մենք անոնց քով կոշտ լեռնցիներ էինք։ Անոնց լեզուն ոչ մեր գեղին շեշտը, (թէեւ ամենաընտիր ու հին հայկական), ոչ ալ Տիվրիկցիներուն եղանակը եւ կոպիտ «ծն ունէր», «կործ փոխարէն»։ Ան նուրբ եւ մաքուր էր, շա՛տ վեր Պոլսոյ թուրքերէնով աղճատուած հայերէնէն։ Ու մինչ մեր գեղացիները ծառայ եւ բեռնակիր կ'ըլլային պանդխտութեան մէջ, Զիմառացիները արհեստներու եւ վաճառականութեան կը հետեւէին, հասնելով բարձր դիրքերու։ Ան Ակնայ հայ գեղերուն, հայրենի՛ք անմահ մանիներուն եւ չքերուն, որոնք բիւրեղանալով ու կատարելագործուելով Մեծարենցը տուաւ մեզի,— վերջինթեր օգտէն էր, վերջինը հաշուելով Կամաւ։ Մեզմէ վեց ժամ, երեւան քիլոմեթր հեռու էր։

Ես ուղղակի հարսույս տունը գացի, որ զիս տեսնելուն վրան լոյս իջաւ։ Ապրանք-գող դարձայ ես ալ, երբ զրկեցի որբուկ քուրիկս, ու իր ծնքոյլ, խարտեաշ գլուխը կապոյտ աչուկներով, սեղմեցի կուրծքիս։ Որքա՜ն անմեղ եւ անուշ էր ան։ Ցեղոյ լացինք, նստած քովէ քով, յիշելով հօրեղբօրս կսկծալի նահատակութիւնը, տակաւին շատ երիտասարդ, որուն հետեւանքով, հարսաս, մեր մե՛ծ տան երբեմնի թագուհին, ստոր տան նորէն հարս դարձած էր։

Երբ Բիծան հարցուցի, հարսաս պաղ ջուր լեցուց գլխուս, ըսելով թէ տունը չէ, զինուոր գացած է։ Ցաւոտխոր եղայ։ Իրեն ըսի որ զէնք մը գնել կ'ուզէի անկէ։ Հարսաս քթին տակէն խնդաց։ Մեր ոտքերը տաք թոնիրը դրած կը խօսէինք։ Գիշերը, Աբաքուին քնանալէն վերջ, հարսաս ձեռքս բռնդ մը տալով ըսաւ որ իրեն հետեւիմ։ Իջանք ախոռ։ Պատին մէջ թաքստ մը կար, ուր ամանով հաւու կուտ ու ծղոտ ծածուկ նետուած էին։ Հարսաս վերցուց զանոնք ու տախտակ մը դուրս քաշեց։ Ան տակէն հոր մը բացուեցաւ, որ պատին մէջ կը խորանար։ Ձեռքը հոն երկնցուց ու մպտելով մեծ հրացէն մը դուրս հանեց։ Աչքերուս չէի հաւատար։ Անմիջապէս դրկելով համբուրեցի զայն։ Նորէն ձեռքը խոթեց ան, ու հինգ զէնք դուրս հանեց, որոնք խնամքով իւղոտած ու փամփշտակալները քուրջերու մէջ փաթթուած էին։ Հարսաս ըսաւ որ Բիծայի զէնքերն են ասոնք։

Մէկը մանլիխեր էր, միւսը Թուրք մաւզեր, երկուքը մոսին։ Մոսիններէն մէկը թրքական փամփուշտի յարմարցնել տուած էր ան, որպէսզի երբ կռուի ընթացքին ձեռքը ռազմամըթերք անցնի, կարենայ զանոնք արձակել։ Զէնքերը տեղը դնելով թաքստոցը նորէն ամէն պէս սալ ու կուտ լեցուցինք։

Յաջորդ գիշեր, ուշ ատեն, երբ նորէն թոնիրը նստած էինք, ձիու խըրխինջ մը լսուեցաւ դուրսէն։ «Ծ՛ւյ, ըսաւ հարսաս, Բիծային ձիուն ձայնն է, ձանին մեռնիմ» ու դուրս ելաւ։ Այդ պահուն ես տեսայ թէ հարսաս ո՛րքան նուիրուած ու սիրով կապուած է Բիծային ու իր ընտանիքին։ Քիչ վերջ ամէնքն բռնած կարմիր ձին իր ախոռը բերելով կապեց։ Ճամբայէ եկած ձին մէկէն ախոռը չեն կապեր։ Սանձէն բռնած կը պտտցնեն զայն ատեն մը, որպէսզի քրտինքը ծորի ու շունչը կանոնաւորէ։ Սակայն հայ յեղափոխականի ձիուն կարելի չէր այդ պատիւը ընել։

«Հիմա մուրատդ հասար», ըսաւ ինծի հարսաս, ու զիս միասին Բիծային տունը տարաւ։ Ուխտի՞։ Ան չուշա։ Որովհետեւ սուրբերը ինծի համար այն բրածոյ քարերը չէին գեղին շուրջ, որոնց փաղաքուշ անունները տալով մոմ կը վառէինք ու մատաղ կ'ընէինք։ Այլ անոնք, ցեղին զաւակները, որոնք նետուեր էին կըրակը, քշելու թշնամին, որ փակած մեր կուրծքին, մեր արիւնը կը ծծէր, եօթն դար է ահա։ Սուրբերը անոնք էին դեռ, ողջ կամ նահատակ, որոնք ուզեր էին մեռնիլ, որպէսզի ուրիշները ապրին, հազար ապրին։ Ու հայրենիքը յառնէ։

Բիծան միջահասակ, թիկնեղ ու լեցուն մէկն էր, մօրուքով մը, ուր ճերմակ էր ինկած։

— Խեր ըլլայ, բարի եկար, սկնա՛ւ հարսաս։

— Բարին ձեր արեւին, պատասխանեց Բիծան, սակայն փախայ ու եկայ։

Ու հանելով փակեղէթէն չամիչ ու լէպլէպի, ճանկերով մեզի եւ իր տիկնոջ՝ Մանուշ ապլային տուաւ, եւ շարունակեց,— կացութիւնը գէշ է։ Կառավարութիւնը զիս կը հետապնդէ։ Կովառուն էի, Մուրատի քով, ուր Ալիճի շամբերուն մէջ վայրի բադեր կ'որսայինք, երբ լուր եկաւ թէ Բիւրքի դէպքն է պայթեր ու կը փնտռեն։ Թուրքերը զիս հարիւրապետ էին ըրած ու Սվազէն Զարա զօրք կը փոխադրէի, բոլորը կը փախչէին ճամբան։ Անգամ մը 200 հոգի տարի, որոնց յիսունը տեղ հասաւ։ Ու ես ցաւ զգացի թէ ինչո՞ւ այդ յիսունն ալ չփախան։ Կովառնէն գաղտնի հեռացայ ձիուս վրայ, սակայն Թուրքերը գիտեն որ աս կողմերն եմ։ Որովհետեւ Ախլաթի խօսին, Էֆէնդու ձորին մէջ հանդիպեցայ Տիվրիկցի ժանտարմաներու։ «Թէփրէնմէ, օղլում» որ պոռացի մուսիս քաշած, իրենց վախէն կեցան բոլորը։ Լսեցի որ, ըսի, բացակայութեանս տունս խուզարկեր էք, հիմա հետս չափուեցէք որ ձեր հասակը տեսնեմ։ Անոնք ինծի աղաչեցին որ իրենք մեղաւոր չեն, եւ ակամայ, հրամանի տակ կատարեր են։ Այս խօսքերուն վրայ զիրենք ազատ ձգեցի։

ՆՐՈՒԱՆԴ ԲՈՋԵԱՆ

(6) (Շար.)

...ին հարցաքննութեան առթիւ, ժօռժ Փէյիւրէի խորհուրդով էր որ Ասլանեան պաշտօնական տեղեկութիւններ հաղորդած էր, դատական իշխանութիւնը մոլորեցնելու համար։

Այս յայտնութեանց վրայ, հարցաքննիչ դատաւորը հրամայեց բանտարկել Ասլանեանը, Սանթէի բանտին մէջ։ Նոյն օրը ուրիշ խուզարկութիւններ ալ կատարուեցան։

Գերմանիոյ օդանաւային զաղտնիքները

Փետրուար 11ին հրատարակուեցաւ Գերմանիոյ «Օդանաւային Տարեգիրք»ը, Պերլինի եւ Միւնիխի մէջ միաժամանակ։ Օտար թղթակից մը որ կարդացած է զայն, կը գրէ թէ տարեգիրքը մեծ վերապահութեամբ կը շօշափէ Գերմանիոյ օդանաւային ուժը, բայց մանրամասն տեղեկութիւններ կուտայ անգլիական եւ ուրիշ պետութեանց օդատորմիղներու մասին։ Գիրքը բաժնուած է հինգ գլուխներու։ Երկրորդ գլխուն մէջ —բաշխում օդային ուժերու— երեք էջ յատկացուած է Անգլիոյ, ամենայայն մանրամասնութիւններով, օդանաւերու թիւերէն մինչեւ արհեստագիտական գաղտնիքները, օդատորմիղներու բաշխումը, գիրքը, հրամանատարութիւնը եւն.։ Նոյն գլուխին մէջ, տարեգիրքը միայն երկու տող կը պարունակէ Գերմանիոյ օդային ուժերու բաշխման մասին։ Ուրիշ գլուխի մը մէջ, որ կը ներկայացնէ օդանաւերու թիւը եւ տեսակները, տարեգիրքը մանրակրկիտ տեղեկութիւններ կուտայ անգլիական օդանաւերու մասին, աւելցնելով թէ 1937ի վերջը առաջին կարգի օդանաւերու թիւը պիտի ըլլար 2050, իսկ պահեստիները պիտի կրկնապատկուէին։ Նոյն գլուխին մէջ, Գերմանիոյ վերաբերեալ էջը ամբողջովին պարապ ձգուած է։ Վերջապէս լայն տեղեկութիւններ կան անգլիական մեքենաներու տեսակին, ուժին, շինութեանց եւն. մասին. իսկ միայն մէկ բառ՝ գերմանականի մասին, — «Կը պատրաստուի»։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ կացութեան մասին շրջած զրոյցները նորէն հերքուեցան, պաշտօնապէս։ Այդ առթիւ գերմանական կառավարութիւնը առջի օր արգիլեց անգլիական եւ ֆրանսական թերթերուն մուտքը։ Գերմանիոյ քարոզչութեանց նախարարը իր կարգին կը հերքէ այն լուրերը թէ մասնաւոր յանձնաժողովներ կազմուած են, բանակին զտման համար։

ԵՐԵՔ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐ ԾԱՆՐ ՊԱՏԻԺՆԵՐ ԿՐԵՑԻՆ Փարիզի պատժական 10րդ ատեանին առջեւ, անսաստած ըլլալով արտաքսման հրամանագիրներու։ Մէկը, հունգարացի Պալասա, որ վտարուած էր երեք տարի առաջ եւ սակայն կը շարունակէր Փարիզ բնակիլ, դատապարտուեցաւ տասը միս բանտարկութեան։ Երկրորդը, իտալացի հացագործ Պոթօ, որ արտաքսուած էր 1934էն ի վեր, դատապարտուեցաւ ութ ամսուան, երրորդը՝ Չինացի մը, վեց ամսուան։ Մինչեւ հիմա 15 օրէն մինչեւ մէկ ամիս պատիժ կը սահմանուէր այս կարգի յանցանքներու։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ կ'աւելնայ, համաձայն փետրուար 3ի շաբաթական տեղեկագրին։ Նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն է 406.050, ինչ որ 2237 հոգիի յաւելում մը կը ցուցնէ նախորդ շաբթուան վրայ։ Փարիզի շրջանին մէջ նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն է 204.907։

ՍՊԱՆԻԱՅԷՆ հասած վերջին լուրերու համաձայն, հաւանական է որ զինադադար մը կնքուի, պատերազմը վերջացնելու համար օտար պետութեան մը միջնորդութեամբ։ Հանրապետական շրջանակներու մէջ կը հերքեն այս լուրը, ընդգելով թէ իրենք պիտի յաղթեն, եթէ օտար կամաւորները ետ կանչուին։

ԲՈՒՌՆ ՓՈԹՈՐԻԿ ՄԸ ծագեցաւ Մարսէյլի նաւահանգիստին մէջ, խանգարելով ծովային եւ օդանաւային երթեւեկները։ Փոթորիկը ծանր վնասներ պատճառեց քաղաքին մէջ։ Վիրաւորներ ալ կան։ Օդային թղթատարը ջնջուեցաւ։

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ծագեցաւ Թուլուզի օդանաւային հաստատութեան մէջ եւ կը տեւէ օրէ օր։ Պ. Տալատիէ որոշեց միջոցներ ձեռք առնել, աշխատանքը վերսկսելու համար։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ անընդհատ ձիւն կը տեղայ Պաղեստինի, Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ, փակելով ճամբաները։ Երուսաղէմի մանուկներէն շատերը առաջին անգամ է որ ձիւն կը տեսնեն։ Ծովն ալ փոթորիկի բռնուած ըլլալով, նաւահանգիստները փակուած են։

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն — Երէկ Աթէնքէն հեռացուեցան նախկին նախարարներ Թէոթոքիս եւ Միխալաքոփուլոս, որոնք փորձած էին զրպարտիչ հրատարակութիւններու միջոցաւ խռովել երկրին անդորրութիւնը եւ խախտել հանրային վարկը։ Ասով տասնի կը բարձրանայ Աթէնքէն հեռացուած նախկին նախարարներու թիւը, որոնց վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ վեց սպաներ։

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ հոսանք մըն ալ Հունգարիոյ մէջ կը նշմարուի։ Փէշթայի կաթոլիկ օրկանը, «Իւժ Նէմզէտէքս» ազգայնական հոսանքը զօրացնելու համար, կ'առաջարկէ հակահրէական քաղաքականութիւն մը վարել այն Հրեաներուն հանդէպ որոնք Հունգարիա գաղթած են 1914էն վերջ եւ մեծապէս օգտուած պատերազմէն՝ իրենց հարստութիւնը աւելցնելու համար։ Թերթը կը պահանջէ գրաւել այդ հարստութիւնները։ Պէտք է մասնաւոր ատեաններ կազմուին, այս ծրագիրը գործադրելու համար։ Այդ ատեաններուն պաշտօնը պիտի ըլլայ — 1 Վերաքննել Հրեաներու հպատակութիւնը — 2. Ստուգել իրենց հարստութեանց յաւելման գաղտնիքը — 3. Վճիռներ արձակել, որ կրնան համնիլ մինչեւ այդ հարստութեանց ամբողջական գրաւումը։

Այց Ընկ. Յովհաննէս Ակինեանի գերեզմանին

Ընկեր Յ. Ակինեանի մահուան հրդ. տարելիցին առթիւ կը կազմակերպուի այց իր գերեզմանին, Կիրակի, 18 Փետրուար, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին։

Կը խնդրուի ընկերներէն եւ բարեկամներէն սրտցաւ ժամուն ներկայ ըլլալ Porte de la Villetteի մէթրոյի մուտքին կամ Pantinի գերեզմանատան գլխաւոր դուռին մօտ։

Գերեզմանին հասցէն է՝ 108 division, թիւ 9։

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
MARDI 15 FÉVRIER 19 8

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3655

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԵԼԵՒԷՋՆԵՐԸ

Անակնկալ կամ ելեւէջ, — ամէն պարագայի մէջ պատմական ելք մը կը կազմէ հակահրէական ալիքը, իր բազմազան երեւոյթներով :

Առաջին անգամ չէ որ կը հալածուին Հրեաները, երկիրէ երկիր, կրօնական եւ ընկերային պատճառներով: Բազմաթիւ երկիրներ սկիզբէն վեր ծուռ նայած են Իսրայէլի թոռներուն, զանոնք զրկելով շատ մը իրաւունքներէ, նոյնիսկ մասնաւոր բնակավայրեր յատկացնելով անոնց, ինչպէս նախկին Ռուսաստանի մէջ: Երբեմն ջարդեր ալ կազմակերպուած են, «սեւ հարիւրեակ»ներու ձեռքով, որոնք թէեւ կ'առնէին ցարական կառավարութենէն կամ Սինոդէն: Եւ հալածականները կարաւան կարաւան կը գաղթէին աւելի ազատ երկիրներ, անմիջապէս տուն-տեղ դառնալով իրենց հասած վայրերուն մէջ :

Բայց, առաջին անգամ է որ հակահրէական շարժումը կը դառնայ տեսակ մը գիտական ծրագիր, հիմնուած՝ քաղաքական եւ տնտեսական հաշիւներու, նոյնիսկ ցեղային տեսութեան վրայ :

Այս ազդանշանը արձակեց Հիթլէրական Գերմանիան, նախ շարք մը վարչական տնօրինութիւններով, յետոյ մասնաւոր օրէնքով մը, որ հաստատ փարիաներու վիճակին կը վերածէ զանոնք: Անհրաժեշտ չէ մանրամասնութիւններ յիշել այս առթիւ: Կը բաւէ ըսել որ միայն մէկ հատիկ բառ, «արիականութիւն», դարձած է պետական հանգանակ, կեանքի բոլոր ասպարէզներուն մէջ: Գերմանիոյ 5—600,000 Հրեաները այլեւս չեն կրնար երազել հին օրերը, երբ այնքան տիրական դեր կը կատարէին այդ երկրին քաղաքական, գիտական, ընկերային, տնտեսական եւ սեղանաւորական ասպարէզներուն մէջ: (Նոյնքան համբանք մըն ալ պատերազմէն առաջ տուն կուտար Աւստրիա—Հունգարիոյ հզօր կայսրութեան արտաքին քաղաքականութեան, իր ափին մէջ կեդրոնացուցած ըլլալով երկրին տնտեսական եւ սեղանաւորական դրամատուները, եւ այսօր ուժ ունի տակաւին) :

Երբ նոյնիսկ արիական աղջկան մը հետ յարաբերութիւնը — եւ փոխադարձաբար — քրէական յանցանք, «ցեղի պղծում» կը համարուի, աւելորդ է բացատրել նոր կարգուսարքին ծանրութիւնը :

Այժմ շարժումը կ'արծարծուի, կը ծաւալի նաեւ ուրիշ երկիրներու մէջ: Ամէն ուր որ շօշափելի թիւ մը կը կազմեն Հրեաները :

Անշուշտ իւրաքանչիւր երկիր իրեն յատուկ ծրագիր մը մշակած է, եւ գերմանական տեսակէտներն ու մեթոտները նոյնութեամբ ընդունուած չեն ամէն տեղ: Եւ սակայն, ելքը նոյնն է,— հետզհետէ սեղմել օղակները, որպէսզի Հրեաները հարկադրուին հեռանալ, պարպել երկիրը :

Պատճառները բացատրութեան չեն կարօտիր,— մեր երկիրը մեզի չի բաւեր: Հրեաները ձեռք առած են տնտեսական մեքենան, նեղութեան մատնելով տեղացին: Յետոյ կան ազգային-քաղաքական առարկութիւնները.— Հրեաներն ըլլալով ապազգային տարր, կը խանգարեն ընկերային խաղաղութիւնը :

Այսպէս, Լեհաստան, ուր պատկառելի թիւ մը կը կազմեն Հրեաները (երեք միլիոն) եւ ուր արդէն սահմանափակումներ հաստատուած են, հետզհետէ կը բարձրացնէ ձայնը, պահանջելով թեթեւցնել իր բեռը: Այս խնդիրը միշտ կ'արծարծուի մամուլին մէջ, եւ պաշտօնապէս ալ ձեռնարկներ կատարուեցան, որպէսզի մեծ պետութիւն մը իր գաղթավայրերէն մէկը յատկացնէ, Հրեաներու բնակութեան համար: Օրինակ՝ Ֆրանսա տրամադրէ Մատակասքարը: Հարցը աւելի գունաւորելու համար, Լեհաստան միշտ կը յիշեցնէ թէ ինքն իսկ պէտք ունի գաղթավայրի :

Շարժումը վարակած է նաեւ Իտալիան, ուր մասնաւոր շաբաթաթերթ մը հրատարակել սկսած են, պայքարը ձեւակերպելու եւ գործնականացնելու համար: Այդ օրկանը, « Իլ Ճորնա», առաջին թիւէն իսկ հետեւեալ ազդանշանը կ'արձակէր,— «Ուր որ Հրեայ մը կայ, հրէական խնդիր կայ »:

Թուրքիոյ մէջ անգամ, ուր Հրեաները այնքան փայլուն դիրք մը ունէին, ամէնէն առաջ Հրեաներուն վրայ կը ծանրանան, փոքրամասնութիւններու ձուլման համար: « Սեփական լեզու չունիք, ուր որ երթաք նոյն երկրին լեզուն կը խօսիք, ինչո՞ւ թուրքերէն չէք սորվիր, ինչո՞ւ մասնաւոր դպրոցներ կը պահէք, ինչո՞ւ չէք ձուլուիր »: Այս է օրուան կարգախօսը: Եւ հրեայ երեւելիները իրարու հետ կը մրցին, հաւատարմութեան հաւաստիքներ ընծայելով: Դեռ վերջերս Թուրք թերթ մը կը գրէր թէ Պոլսոյ Հրեաները որոշած են փակել իրենց դպրոցները եւ զանոնք իրենց եկամուտներով յանձնել կառավարութեան: Կը յիշուի թէ Լօզանի դաշնագրին առթիւ ալ, ամէնէն առաջ Հրեաներն էին որ հանդիսաւորապէս յայտարարեցին թէ կը հրաժարին փոքրամասնութեանց իրաւունքէն, իրենց ճակատագիրը յանձնելով Թրքական կառավարութեան :

Ռումանիոյ մէջ շատ հին է հրէական խնդիրը, եւ ինչ որ Կոկայի դահլիճը կ'ուզէր կատարել բուռն շարժումներով, Քրիսթէա պատրիարքին կառավարութիւնը պիտի ջանայ գլուխ հանել աւելի զգուշութեամբ: Վկայ՝ իր յայտարարութեան հիմնական սկզբունքները, եւ մանաւանդ այն յօդուածը որ կ'ըսէ թէ պիտի խորհրդակցին ուրիշ պետութեանց հետ, որպէսզի Հրեաները հայրենիք մը գտնեն եւ հոն երթան :

Պարզելով պատմութեան այս ելեւէջները, ակամայ կը յիշենք մեր երեսին նետուած մեղադրանք մը,— Դաս առէք Հրեաներէն, անոնց հասուն իմաստութենէն: Տեսէք ինչպէս կը յարմարին ամէն միջավայրի, պահելով իրենց դիրքը :

Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ Հրեաներուն «իմաստութիւն»ն ալ կէս ճամբան մնաց ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ ԽՕՍԵՑԱՆ ՀԻԹԼԵՐ ԵՒ ՇՈՒՇՆԻԿ

Բուն խնդիրը գաղտնի կը պահուի

Տոքթ. Շուշնիկ, Աւստրիոյ վարչապետը, Հիթլէրի լեռնային բնակարանը գնաց շաբաթ օր, արտաքին նախարարին հետ, եւ տեսակցութիւն մը ունեցաւ շատ խորհրդաւոր պարագաներու մէջ: Տեսակցութիւնը, որ կարգադրուած էր Հիթլէրի հրաւէրով, մեծ ուշադրութիւն գրաւեց քաղաքական շրջանակներու մէջ: Գերմանիոյ կողմէ ալ ներկայ էին արտաքին նախարարը, Ֆոն Ռիպպէնթրոփ եւ Վիէննայի նախորդ դեսպանը, Ֆոն Փափէն: Տեսակցութենէն անմիջապէս վերջը շատ համառօտ դեկոյցներ հրատարակուեցան Պերլինի եւ Վիէննայի մէջ, ինչ որ աւելի սրեց հետաքրքրութիւնը

Երկու դեկոյցներն ալ կը շեշտեն թէ տեսակցութիւնը պաշտօնական հանգամանք չունէր եւ հետեւանք էր «փոխադարձ բաղձանքի մը, բացատրութիւններ տալու համար երկու երկիրներուն յարաբերութեանց վերաբերեալ խնդիրներու մասին »:

Այս գաղտնապահութեան հետեւանքով, շատ մը հակասական լուրեր շրջեցան քաղաքական շրջանակներու մէջ: Կարծողներ կան թէ այս խօսակցութիւնը նախաբանն է բուն պաշտօնական բանակցութեանց: Ուրիշներ կ'ըսեն թէ Հիթլէր հաւաստիքներ տալով հանդերձ Աւստրիոյ անկախութեան մասին, առաջարկած է որ Նացի (հիթլէրական) նախարարներ ալ առնուին Աւստրիոյ դահլիճին մէջ: Մասնաւորապէս կը խօսուի ներքին նախարարութեան մասին: Նոյն աղբիւրին համաձայն, Տոքթ. Շուշնիկ աւելի կը նախընտրէ հրաժարիլ քան ընդունիլ այս առաջարկը: Լաւատեղեակ շրջանակներ կը կարծեն թէ Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ յարաբերութիւնները հիմնուած պիտի մնան 1936 յուլիս 11ի համաձայնութեան վրայ, որու մասին յաճախ թիւրիմացութիւններ կը ծագին, մանաւանդ որ Աւստրիա կը շարունակէ հետապնդել Նացիները եւ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարեց վերջերս: Կարգ մը թղթակիցներ ալ կը կարծեն թէ Հիթլէր ուզած էր շօշափել Աւստրիոյ վարիչներուն տրամադրութիւնները, անոնց համեմատ արտայայտուելու համար փետրուար 20ին, իր հանդիսաւոր ճառին մէջ: Չի կարծուիր որ այս օրերս փոփոխութիւններ կատարուին Աւստրիոյ դահլիճին մէջ, գոհացնելու համար Գերմանիան :

Այսպէս կամ այնպէս, ստոյգ է որ Հիթլէր կ'ուզէ գերմանական քաղաքականութեան կապել Աւստրիան, այլեւս շատ վախ չունենալով Իտալիոյ կողմէն: Գերմանիոյ մէջ դրական կը նկատեն տեսակցութեան արդիւնքը :

Թուրքիա եւ հակաքոմիւնիստ պայքար

Անատոլուի գործակալութիւնը կը հերքէ այն լուրը թէ բանակցութիւններ կը կատարուին Պոլսոյ մէջ, Թուրքիոյ, Իրանի եւ Իրաքի միջեւ, հաւաքաբար պայքարելու համար Կոմինտէրնի դէմ (Գ. Միջազգային, համայնավարութիւն):

Ուշագրաւ ճառեր
Ֆրանսայի ներքին կացութեան մասին

Կիրակի օր քաղաքական ճառեր խօսեցան Պ. Ֆրոսար, որ անպաշտօն նախարար է Շոթանի դահլիճին մէջ, Պ. Սառօ՝ ներքին նախարարը եւ նախկին վարչապետ Պ. Ֆլանտէն: Ֆրոսար անհրաժեշտ գտաւ միացեալ ճակատը՝ տեւելու համար բազմազան դժուարութեանց: «Երկիրը պէտք է գիտնայ թէ ծանր վտանգներ կը սպառնան :

Բացէ ի բաց պէտք աղաղակենք թէ երկիրը պէտք է պատրաստ ըլլայ վտանգաւոր օրեր անցընելու խռովեալ աշխարհի մը մէջ որ կարծես մտցած է պատմութեան ամէնէն մեծ ողբերգութեան սեմին, եւ ուր իր բոլոր եկամուտները կը նուիրէ պատերազմի պատրաստուելու կամ անոր դէմ պաշտպանուելու համար: Ամէն տեղ ալ նկատացոյցներու ծանրութիւնը կը ճզմէ նախաձեռնութիւնները, եթէ չխորտակէ իսկ հարկատուները: Մենք շատ մը տեսակէտներով առանձնաշնորհեալ երկիր մըն ենք մեր հողին հարստութիւններով, մեր երկինքին գեղեցկութեամբ, մեր գիւղերուն ներդաշնակութեամբ: Նոյնիսկ երբ տնտեսական տագնապը կը խեղդէ մեզ, նորէն մեր երկրին մէջ է որ մարդ կը ճաշակէ ապրելու քաղցրութիւնը: Բայց, ունինք 400.000 գործազուրկներ եւ ճարտարարուեստական գործունէութիւնը կը թուլնայ: Ելմտական բացը կը հարկադրէ մեզ քամել ոսկի պահեստը ու կը տկարացնէ մեր դրամը: Ազգ. պաշտպանութեան պահանջները շատ քիչ բան կը ձգեն մարդկային համերաշխութեան ձեռնարկներու համար »: Եզրակացնելով, Պ. Ֆրոսար ջերմ կոչ մը ուղղեց ներքին համերաշխութեան եւ աշխատանքի, իբրեւ միակ միջոցը փրկութեան :

Պ. Ֆլանտէն, իբրեւ ընդդիմադիր, ջանաց ապացուցանել թէ ժողովրդական ճակատը ձախողած է բոլոր ճակատներուն վրայ եւ իր ճառը վերջացուց հետեւեալ բացագանչութեամբ.— «Արթնցի՛ր, Ֆրանսա»:

Իտալիա դրա՞մ կ'ուզէ Անգլիայէն

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Իտալիա 175.000.000 տոլարի փոխառութիւն մը կ'ուզէ ընել Անգլիոյ մէջ եւ թէ դահլիճը երկուքի բաժնուած է այս առթիւ: Մասնաւորապէս հակառակ է Պ. Իտըն, արտաքին նախարարը, նոյնիսկ լուր շրջեցաւ թէ Պ. Իտըն պիտի հրաժարի. բայց անմիջապէս հերքուեցաւ: Ամէն պարագայի մէջ, հաւանական է որ փոփոխութիւն մը կատարուի դահլիճին մէջ :

Պ. Իտըն ալ ճառ մը խօսելով, շեշտեց թէ անհրաժեշտ է պայքարիլ խաղաղութեան համար, զօրացնելով Ազգերու Դաշնակցութիւնը: «Ժողովուրդները պէտք է ջանան հասկնալ իրար »:

ԻԲՐԵՒ ՊԱՇՏՊԱՆ ԻՍԼԱՄՈՒԹԵԱՆ, Իտալիա միշտ նորութիւններ կը խորհի հաճոյանալու համար մահմետական աշխարհին: Եէմէնի իմամին որդին Իտալիա հրաւիրուեցաւ եւ մէկ շաբաթ հիւր պիտի ըլլայ կառավարութեան: Կրօնական տօնի մը առթիւ քանի մը հազար Իսլամներ համախմբուեցան Ատտիս-Ապէպայի մէջ (Եթովպիա): Իտալական կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առած է, որպէսզի Արեւելեան Ափրիկէի Իսլամներէն 3000 հոգի ուխտի երթան Մէքքէ :

ԴՈՐ ՕՐԻ

ՄԻԱՅՆ ՄԵՆՔ ԱՆՍԱՍԱՆ

Օրուան թերթերէն կ'իմանամ թէ փաշական կուսակցութեան ղեկավարութիւնը հետեւեալ հրահանգը հաղորդած է շարքերուն —

ՅՕԴ. Ա.— «Դուն»ի գործածութիւնը պարտաւորիչ է մանչերու եւ աղջիկներու համար, բերանացի թէ գրաւոր յարաբերութեանց մէջ:

ՅՕԴ. Բ.— «Դուն»ի գործածութիւնը պարտաւորիչ է միեւնոյն աստիճանին պատկանող հրահանգիչներու եւ պետերու միջեւ :

ՅՕԴ. Գ.— Պէտք է «Դուք» ըսել մեծաւորներուն, որոնք պիտի պատասխանեն «դուն»:

ՅՕԴ. Դ.— «Դուք»ը պիտի գործածուի արական եւ իգական պետերու յարաբերութեանց մէջ :

ՅՕԴ. Ե.— Ջնջուած է իտալական հին ձեւը, «Լէյ» (երրորդ դէմք, որ շատ գործածական է):

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես. կենցաղավարութեան դասընթա՞ցք մը բանանք :

— Ոչ, ո՛չ, ճա՛ռ մը, ճառ մը, ճօճացնելու, թեթեւցնելու համար վսեմ ոճերն ու շքեղ որակումները, շողշողուն տիտղոսներն ու ածան-կարապետ շողոքորթութիւնները :

— Բան չեմ հասկնար, աւելի բաց խօսէ :

— Օրինակ՝ սա «շքեղ»ը, որ կը գործածուի բոլոր սրահներուն համար, հայկական որ եւ է հանդէսի համար: Իսկապէս շքեղ են՝ Սորպոնի, «Միւթիւալիթէ»ի կամ Շան զ'Էլիզէի սրահները: Բայց, կը գրեն ու կ'ուզեն որ ծանուցանենք թէ շքեղ են նաեւ անկիւնի սրճարանը, մեր ծաղկոցը, այսինչ հայրենակցին կոկիկ հիւրանոցը :

— Վարժութեան խնդիր է, ուրի՞շ:

— Հարսնիք մը կը կարդաս, մէկուկէս - երկու սիւնակ: Ածականնե՛ր, ածականնե՛ր, — «շնորհալի հարսը», որ թերթէ թերթ կը դառնայ «եշմաքլիտ դիցուհի» մը, փեսան՝ ուշի՛մ, լրջախո՛հ, ազնուազե՛մ, օժտուած՝ հազուագիւտ առաքինութիւններով,— շքախումբը հարսնեւորներու, խնամիներու, ազգային եւ միջազգային երեւելիներու: Հապա գոհարեղէննե՞րը, ըմպելինե՞րը, խմորեղէննե՞րը, շնորհաւորութիւննե՞րը, հեռագիրնե՞րը ...

— Քիչ մը գործնական եղիր, այդ բոլորը կ'ըլլան փոխան ընկալագրի, մասնաւոր ապսպրանքով կամ առանց հարցնելու հարսնիքին տիրոջը :

— Հապա սա «վեհափա՞ռ»ը, որ կը գործածուի մեր կաթողիկոսներուն համար, այսքան տարի վերջն ալ: Թուրքն անգամ ջնջեց «պէյ»ը, «փաշա»ն, «էֆէնտի»ն, «հազրէթլէրի»ն եւ ուրիշ ինչ որ զօդ գիտէինք: «Սա Մաժէսթէ»,— այն ալ մեր անճար հովուապետները ... Գոնէ գոհանային «Ն. Ս. Օծութիւն»ով .

— Ըսել կ'ուզես թէ աշխարհը կը փոխուի, բառերը կը գունին, չտես կամ բորբոսած սովորութիւններն ու ածականներն կը հալին, կը ջնջուին, միայն մեր մէջ է որ բան չի փոխուիր:

— Այո, միայն մենք մնացեր ենք անսասան, մեր շքեղ ածականներով, երբ գոյականը, բուն իրականութիւնը կը պարպուի, կը հալի օրէ օր ...

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ՍԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ) ՅՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ընկեր Յակոբ Աղլաղանեան իր հօր՝ Պ. Տիրան Աղլաղանեանի մահուան չորրորդ տարելիցին առթիւ	50
Լորիս Բաբանեան	20
Գումար՝	70
Փետր. 10 գումարը	3217
Ընդհ. գումար՝	3287

ԽՄԲ.— Այս գումարէն 3000 (երեք հազար) ֆրանք փոխադրուած է Նոր Սիս, Հոգաբարձութեան, որ մեր թելադրութեամբ պիտի գործածէ 59 գրասեղան-նստարաններու շինութեան, 178 չքաւոր աշակերտներու համար: Իւրաքանչիւր գրասեղանի ծախքն է 70 ֆրանք, ուրեմն համագումար 4130 ֆրանք: Եթէ հանգանակութիւնը 5000 ֆր.ի հասնի, մնացեալ 870 ֆրանքով ալ կարելի է հոգալ անոնց գրենական պէտքերը :

ՎՃՌԱԿԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Նորէն միջոցներ կը խորհին Հրեաներու դէմ

Ռումանիոյ նոր դահլիճը, որուն նախագահն է օրթոտոքս պատրիարքը (70 տարեկան), փետրուար 12ին հրատարակեց իր գործունէութեան ծրագիրը: Նոյն օրը դահլիճը նիստ գումարեց նախագահութեամբ Կարոլ թագաւորին եւ ծանրակշիռ որոշումներ տուաւ, որոնք արմատական փոփոխութիւն մը յառաջ պիտի բերեն երկրին կազմակերպութեան մէջ :

Այս առթիւ հրատարակուած յայտարարութենէն կը հետեւի թէ նոր դահլիճն ալ պիտի շարունակէ նախորդին հակահրէական քաղաքականութիւնը, իւրացնելով անոր գլխաւոր սկզբունքները: Այսպէս, կառավարութեան ծրագիրը կը տրամադրէ —

1.— Վերակազմութիւն սահմանադրութեան, համաձայն ժողովուրդի վերանորոգման տենչին եւ հանրային կեանքի բարոյականի բարձրացման .

2.— Ազգային գաղափարի հաստատում պետութեան կեանքի բոլոր ասպարէզներուն մէջ, նկատի առնելով արդարութեան գաղափարը :

3.— Դարմանել տիրապետող ռումանական տարրին դէմ գործուած պատմական անարդարութիւնները, առանց անիրաւելու ներկայ Ռումանիոյ սահմաններուն մէջ ապրող նախկին փոքրամասնութիւնները:

4.— Նոր եւ ուշադիր քննութեան մը ենթարկել պատերազմէն վերջը տրուած հպատակութիւնները, ջնջել անոնք որ խարդախութեամբ տրուած են, աւելի լայն մասնակցութիւն մը ապահովելով ռումանական տարրերուն՝ տնտեսական կեանքի մէջ :

5.— Կազմակերպել Ռումանիայէն մեկնումը վերջերս հաստատուած տարրերու: Այս շարքին մէջ կ'իյնան անոնք որ կը խաթարեն եւ կը տկարացնեն ազգին ցեղային նկարագիրը, « Ռումանացիներուն ոտքը ձեռքը կը կապեն իրենց սեփական տան մէջ» , եւ ընդհանուր դժգոհութիւն կը պատճառեն :

6.— Միջազգային համաձայնութիւն կնքել այն երկիրներուն հետ որոնք չափէն աւելի հրեայ բնակչութիւն ունին, որպէս զի Հրեաները կարենան երկիր մը գտնել, համաձայն իրենց բաղձանքներուն :

Այս հակահրէական տրամադրութիւնները զարմանք պատճառեցին հրէական շրջանակներու մէջ: Վարչապետ - պատրիարքը ծանօթ էր իբրեւ հակահրէական եւ վերջերս բուռն ճառ մըն ալ խօսեցաւ, բայց Հրեաները կը կար -

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՀԱՆԳՐՑՈՒԱՆ ԱՌ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆ...

Խոստացեր էինք Սանճաքի հարցին մէջ Թուրքիոյ դաւանական քայլերուն մասին խօսիլ։ Բայց, մինչեւ նկած հետագիր մը կանխեց մեզ։ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ, կ'ըսէր այդ հեռագիրը, համաձայնութիւն մը գոյացաւ։

Կը խորհինք թէ պարբերական «զինադադար» մըն է նաեւ այս համաձայնութիւնը։ Սանճաքի հարցը երկու տարուան պատմութիւն է։ Եւ այդ երկու տարուան ընթացքին Փարիզն ու Էնգիւրին քանի մը անգամ իրարու սպառնացան, բայց կրկին իրարմէ հեռացան։

Եւ որովհետեւ նոյն Փարիզն ու Էնկիւրին Սանճաքի մէջ կը հետապնդեն նպատակներ, որոնք բացարձակապէս անհաշտելի են, պարբերական բոլոր «համաձայնութիւնները» պիտի մնան ապարդիւն։ Այս եզրակացութեան գալու համար բաւական է յիշել 1936 Նոյեմբեր 20էն մինչեւ այսօր անցած ու անցած դէպքերը։ Անիկա այն թուականն էր երբ Էնկիւրիի Ազգ. Ժողովը քննարկեց առաւ Ալեքսանտրէթի խնդիրը եւ պահանջեց որ այդ հողամասը կցուի Թուրքիոյ։ Ալ աւելի, ալ պակաս...

Այսպէս թէ այնպէս՝ այս վերջին երկու տարիներու ընթացքին Սանճաքի հարցը անցաւ զանազան փուլերէ, — Ազգ. ժողովը ըրաւ քննեց 1936 ին... [illegible] 1937 Յունուար 27ին վճռաբանեց... [illegible] եւ 1937 Մայիս 29ին... լուծեց հարցը։ Այսինքն՝ Թուրքիա եւ Ֆրանսա համաձայնեցան այդ շրջանի վարչական մասին։ Այդ կերպով Հալէպը դարձաւ ինքնավար, Թուրքերէնը պաշտօնական, իսկ «սահմանները» ապահովուեցան։

Միւնքուցինք այս փուլերը, ցոյց տալու համար թէ բոլոր համաձայնութիւնները յանգեցան միեւնոյն եզրին,— նոր տարակարծութիւններու եւ նոր սպառնալիքներու.... Վասնզի կ'ըսէինք, Թուրքիա եւ Ֆրանսա Սանճաքին մէջ կը հետապնդեն նպատակներ, որոնք իրարու բոլորովին հակոտնեայ են եւ իրարու հետ բացարձակապէս անհաշտելի։

Մեր նախորդ յօդուածով ջանացինք յստակել Ֆրանսայի դիրքը։ Եւ ցոյց տուինք քաղաքական այն լուրջ պատճառները, որոնք Ֆրանսան կը հարկադրեն մնալ Ալեքսանտրէթի մէջ։

Իսկ Թուրքիան,— կը հարցնէինք մեր առաջին յօդուածով,— կը գրաւէ՞ զայն զէնքի ուժով՝ եթէ դիւանագիտական ճամբով չյաջողի։

Շատեր դրական պատասխան կու տան այս հարցումին։ Համոզուած են, որ Էնկիւրի առաւ մը կատարուած իրողութեան առջեւ կը դնէ Սանճաքը, Ֆրանսան եւ Սուրիան։ Զէ՞ որ՝ ա) 15 տարիէ ի վեր, Էնկիւրիի բոլոր ըղձանքը իրեն կը մնան, բ) Ֆրանսա միշտ կը զիջի, գ) Թուրքիա անվերջ կը գիւէ Սանճաքի Թուրք տարրը, դ) զինուորական արագ շարժում մը բաւական է Թրքական դրօշը մինչեւ Ալեքսանտրէթ տանելու, եւ, ե) Թուրքիա Սանճաքը կը նկատէ իր անբաժանելի մասը։

«Ազգաժողովէն յուսախաբ՝ Թուրքիա ինք իր միջոցներով պիտի լուծէ Սանճաքի հարցը··· կը գրէր Պերլինի պաշտօնաթերթն ալ՝ «Ֆէօլքիշէր Պէօպախթէր» (տես Յառաջ, 31 Դեկտ. 1937)։

Կասկած չկայ, որ գերման թերթը անուղղակի կը դրդէր Էնկիւրին—մինչ Հռոմ ուղղակի կ'ընէ նոյն բանը՝ առաջայի հաշիւներով։

Բառ առ բառ նոյն բանը կ'ըսէին նաեւ Թուրքերը։ «Աքշամ» «Թուրքիա պիտի գրաւէ Սանճաքը» կը գրէր։ «Ճումհուրիէթ» կը սպառնար որ «վերջ ի վերջոյ ամէն բան պիտի յանգի անխուսափելիին» (Յունուար 6ի խմբագրական) եւ թէ՝ «խնդրին խաղաղ միջոցով չլուծուելուն պատասխանատուութիւնը պիտի պիտի պատկանի ոչ թէ մեզի, այլ ուրիշներուն»։ (Յունուար 8ի խմբագրական)։ Իսկ Թուրքերէն Թան (28 դեկտ.) արտատպեալ կը յայտարարէր թէ «Մեր աչքերը չեն կրնար բաժնուիլ Հաթայէն»։

Զխօսինք Պոլսոյ մէջ թելադրուած միթինկին, ճառերուն, սեղմուած բռունցքներուն եւ «Աթաթիւրքի զաւակներուն անսասան հաւատքին» մասին։ Եւ հարցնենք,— այս բոլորը բաւարա՞ր են գալու համար այն եզրակացութեան, թէ Թուրքիա պիտի գրաւէ Սանճաքը։

Մեր կարծիքով՝— ո՛չ։

Այս հօչը չի մխեր, անշուշտ, Թուրքիոյ մեծ ցանկութիւնը կամ բացայայտ որոշումը՝ այդ հողամասը իր սահմաններուն մէջ ունենալու մասին։ Բայց, ուրիշ բան է տենչալ, ծրագրել եւ ձգտիլ, ուրիշ բան՝ իրագործել զայն։ Բայց մանաւանդ՝ իրագործել, «գրաւել առաւ մը»։

Անկարելի է ժխտել, որ 1936էն մինչեւ այսօր Թուրքիա միշտ յաջողութիւն ունեցաւ ի նպաստ իր այդ ծրագրին կամ ձգտումին։ Սանճաքը փրցնելու հողատարութենէն, անոր տուաւ ինքնավարութիւն, Թուրքերէնը պարտադրեց, սուրիական դրօշը հեռացուց, ընտրական իրաւունք ձեռք բերեց, հարցին տուաւ քաղաքական իրաւունք մը, Սանճաքէն ներս շարժում մը ստեղծեց, զինեց ու կը զինէ զայն, եւ, ինչպէս կը գրէր վերջերս Սանճաքի մեր թղթակիցը, կ'աշխատի Թուրքերու թիւը բազմապատկել հոն՝ ներածելով նոր տարրեր(1)։

Ո կը չարունակէ կամ պիտի չարունակէ օր օրի աւելի թափանցել։ Թուրքերը այդ տեսակէտէն շատ փորձառու, վարպետ ու անպարտելի են։ Միջոցներու մէջ խտրութիւն չդնելու չափ քաղաքական իրապաշտութիւն ունին— իրապաշտութիւն մը, զոր մեզմէ շատ առաջ սորված կամ...

(1) Սանճաք ուղարկուելիք Թուրքերու թիւը չափազանցուած կը թուի մեզի։ Էնկիւրի կը սիրէ զէրօներով խաղալ։ Մեծ ձեռնարկներ նա տանէ եւ դժուարութիւններ ունին, վերապահութեամբ պէտք է նայիլ։ Հակադիր տարրերը տանձ չեն ժողվեր, անշուշտ։ Թուրք թերթերը սկսան զանգատիլ արդէն «սեղմումներէ»...

Վ. Ի.

ցոյց տուած եղեռնագործներուն— եւ գիտեն օրուան համաձայն լեզու չարժել։ Այնքան որ սկսեր են Սուրիոյ անկախութիւնը պաշտպանել՝ Ֆրանսայի դէմ։

«Անլեցնենք որ, կը գրէր «Ճումհուրիէթ» իր Յունուար 2ի խմբագրականին մէջ, Հաթայի գործին մէջ Ֆրանսայի հետեւած անուղիղ ընթացքը կրնայ վարկարեկել այդ պետութեան ամբողջ Սուրիոյ մէջ ունեցած դիրքը։ Ֆրանսա կը կարծէ թէ կրնայ Սուրիոյ հետ խաղալ խաղալիկի մը նման։ Թուրքիա շատ անկեղծօրէն կ'ուզէ որ իր հարեւան Սուրիան օր առաջ տիրանայ կատարեալ անկախութեան, որ իր իրաւունքն է։ Եթէ ճիշդը կ'ուզէք, չենք ուզեր տեսնել, որ մեր հարաւային սահմաններու ազգը մինչեւ վերջը խաղալիկ մնայ օտար տիրապետող ուժերուն ձեռքը»...

Ահա այսքան «վեհանձն» է Էնկիւրին։ Կամ՝ այսքան վարպետ լարախաղաց։ Ան ալ ապագայի ու ներկայի իր հաշիւները ունի անշուշտ՝ Սուրիոյ հանդէպ, ինչպէս Սանճաքի, Կիլիկիոյ եւ Սուրիոյ մասին իրենց հաշիւներն ունին Իտալիան եւ ուրիշներ....

Արդ, թողլով այդ հաշիւները իրենց բարդութեանը մէջ, մտածենք լուրջ մը թէ Էնկիւրի, Սանճաքի մէջ բռնի ու վերջնական մուտքով մը ի՛նչ առաւելութիւններ եւ ի՛նչ անպատեհութիւններ կրնայ ձեռք ձգել։

Նախ՝ դժուար է ըսել թէ կը տիրանայ անոր։ Զըսենք՝ կը գրաւէ։ Կը գրաւէ, թերեւս։ Բայց, բաւակա՞ն է ցամաքէն զօրքը քալեցնել մինչեւ ծովափ, երբ նոյն այդ ծովափին առջեւ ծովային ուժ չունի, մինչ այլեւս թշնամի դառնալիք Ֆրանսան հոն է իր ծխնելոյզներով։

— Ֆրանսա՞ն. մոռցա՞նք Կիլիկիոյ պատմութիւնը։ Եւ Սանճաքի մէջ իր ստորճանական նահանջը,— պիտի առարկուի։

Բայց, Կիլիկիան տեղական չահ էր կամ տեղական առաւելութիւն։ Սանճաքը— յայտարարեցինք նախորդ յօդուածով— Սուրիոյ յենարանն է, դարձեալ Կիլիկիոյ դուռը, եւ արեւելեան քաղաքականութեան խարիսխներէն մին։

Երկրորդ, Թուրքիա ունի հիմնական սկզբունք մը,— խաղաղութիւն եւ ապահովութիւն։ Արդեօ՞ք Սանճաքը աւելի կարեւոր է իրեն համար, քան նշդուցները։ Ինչո՞ւ բանի ուժով չտեղաւորուեցաւ հոն զինուորականօրէն ու չգրաւեց զանոնք Մոնթրէօյէն առաջ ինչպէս Գերմանիա Հռենոս իջաւ։ Որովհետեւ, ան գիտէ, շատ լաւ գիտէ թէ զինուորական ոեւէ քայլ՝ իր ոեւէ մէկ սահմանին վրայ՝ կրնայ ըստանալ, շատ արագ կերպով, ընդհանուր համակրանք մը, եւ անորոշ, նոյնիսկ ճակատագրական եզք մը։ Թուրքիա կը պոռայ, կը սպառնայ, կը յայտարարէ, զօրք կը համախմբէ սահմանին վրայ, բայց քայլ չի նետեր։ Այդ բոլորը կ'ընէ ստորճանական թափանցումին համար եւ ի նպաստ բուն նպատակին։ Կը բաւէ միայն նկատի ունենալ քրտական շարժումներու տեւն Էնկիւրիի պահած խոր լռութիւնը, համոզուելու համար թէ ան չափազանց հոգածու է իր որեւէ մէկ մասը անհանդարտ կամ ոչ-խաղաղ ցոյց տալու տեսակէտէն։

Երրորդ, Սանճաքը, ճիշդ է, Ատանայի վահանն է ու Սուրիոյ մուտքը, բայց ռազմագիտական նշանակութիւն ունի՞ Թուրքիոյ համար, որպէսզի ան յանձն առնէ մտնել այսօր խանգարելու, իր իսկ ձեռքով, խաղաղութիւնը, որուն պահպանման համար ուխտեր, դաշինքներ, հաւաքական ապահովութեան համաձայնութիւններ կնքեց եւ հակավերաքննական ճակատին միացաւ տարիներ շարունակ, իսկ այժմ մտահոգ է որ այդ ուխտերը չկան փաստօրէն, ճակատը քայքայուած է, եւ ընդհանուր ապահովութեան խօսքը կը զգուշանան արտասանել Լոնտոն ու Փարիզն անգամ։

Չորրորդ, եթէ Ֆրանսայի համար «թանկագին է Թուրքիոյ բարեկամութիւնը», Թուրքիոյ համար աւելի քան թանկագին է Ֆրանսայի բարեկամութիւնը,— եթէ այս վերջին բառը չահերու նոյնութիւն է, անշուշտ մինչեւ այն օրը, երբ քաղաքական կամ զինուորական անակնկալներ նոր կամ հակադիր շահերու կրնան մղել կողմերէն մէկը կամ միւսը։ Էնկիւրին եւ Փարիզը համաշխարհային հարցերու մասին ունին համարակաց տեսակէտներ, իսկ Աթաթիւրք մոռցած չէ ու երբեք չի մոռնար, որ Մուսոլինիի զէնքը Լավալը դարձուց Աստղիկէն դէպի Ասիա Միջ...

Ասոնց հետ նկատի պէտք է ունենալ նաեւ Թուրքիոյ ներքին խմորումները, արեւելեան մեծ դրացիին հետ իր ներկայ յարաբերութիւնները, աշխարհի խառնակ վիճակը, եւ անգլեւթուրք յարաբերութիւններն ու անգլեւֆրանսական յարաբերութիւնները։

Եզրակացնենք։ Թուրքիան— դատելով գոնէ ներկայ պայմաններէն— այդ տեսակ քայլ չառներ։ Սանճաքը իրեն համար, ունի երեք հանգրուան։ Առաջին հանգրուանը Ազգաժողովին որոշումն էր— անկախ վարչաձեւ։ Երկրորդը պիտի սկսի 15 ապրիլ 1938ին։ — Հաթայի ազգային կառավարութեան համար կատարուելիք ընտրութիւնները։ Իսկ երրորդը պիտի սկսի այն օրը, երբ գործադրութեան դրրուին— եթէ դրուին, անշուշտ,— այն դաշնագիրները, որոնք վերջ կուտան Ֆրանսայի հողատարութեան՝ Սուրիոյ եւ Լիբանանի վրայ։ Եւ, այն ատեն, Սանճաքն ալ պիտի մնայ անտէր եւ ինքն իր գլխուն...։ «Եւ ճիշդ այդ թուականին է որ պիտի սկսի Հաթայի բուն ազգային կեանքը» («Ուլուս», 29 Նոյեմբեր 1937— Էնկիւրի)։

— «Հաթայը մեր ազգային մէկ մեծ դատն է»— համաձայն նոյն «Ուլուս»ին։ Մանաւանդ որ «այս դատը դեռ տասնեւինը տարի առաջ Աթաթիւրք հռչակեց Ատանայի մէջ, Հաթայի վճռական աղջիկներուն, ու հիմը դրաւ անոր»։

Բայց, Էնկիւրի այդ... «մէկ մեծ դատ»ին իրականացման պիտի ձգտի քայլ առ քայլ։ Հանգրուան առ հանգրուան։ Քաջալերուած իր ձեռք բերած յաջողութիւններէն։ Եւ նաեւ ճիշդ այն պատճառաւ, որ «Ֆրանսան թոյլ կը վերաբերի», ինչ որ աւելի մեծ յուսադրութիւն մըն է առանց ռիսքի յաջողելու։ Հոգ չէ թէ աւելի ուշ, եթէ, անշուշտ...

Իմաստալի չէ՞ այդ «եթէ»ն։ Եւ իրաւունք չունի՞ն Գերմանացիները ըսելու,— «Եթէ եթէ-ն գոյութիւն չունենար»...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Ոչ-իսլամ փոքրամասնութիւններ Թուրքիոյ մէջ

ԽՄԲ. - Կիրակի օր հրատարակեր էինք Թանի Էնկիւրիի թղթակցին տեսութեան մէկ մասը,— այն որ կը վերաբերի Հայերուն, ինչպէս եւ եզրակացութիւնը։ Ստորեւ՝ Յոյներու վերաբերեալ մասը,— նախաբանով.—

ՀԻՆ Է ՀԱՐՑԸ.— Եթէ Թումանեան դեռ նոր է որ կը սկսի մտահոգութիւն ցոյց տալ հրէական հարցին մասին, Թրքական Հանրապետութիւնը այդ հարցով զբաղած էր աւելի առաջ։ Կոկա տակաւին վարչապետութեան կանչուած չէր, երբ Սարուխանի Թուրք երեսփոխանը, Սապրի Թոփրաք, անցեալ Նոյեմբեր ամսուն բանկիզը Ազգ. Մեծ Ժողովին կը ներկայացնէր օրինագիծ մը, որ կը ձգտէր արգիլել արտասահմանի Հրեաներուն մուտքը Թուրքիայէն ներս, միաժամանակ կ'առաջարկէր քաղաքացիութիւն չշնորհել այն բոլոր Հրեաներուն, որոնք նոյնիսկ հինէն ի վեր հաստատուած են Թուրքիոյ մէջ։ Նոյն երեսփոխանը ութ տարի առաջ ալ օրինագիծ մը ներկայացուցած էր գրեթէ նոյն իմաստով, բայց մերժուեցաւ մասնաւոր յանձնախումբին կողմէ։

Թուրքիոյ Հրեաներուն հարցը մէկ երեսն է միայն ոչ-իսլամ փոքրամասնութեանց հարցին այն երկրին մէջ, ուր Հայերն ու Յոյները, թէեւ հաւասարապէս Թրքական Հանրապետութեան քաղաքացի, իսլամ բնակիչներէն կը զատորոշուին իրենց կրօնքով։ Ճիշդ է որ, աշխարհականութիւնը ներմուծուեցաւ Թրքական Սահմանադրութեան մէջ, իբրեւ մին պետութեան սկզբունքներէն, բայց իրականին մէջ այդ այլազան կրօնքներուն եռեւ կ'արտասանի ցեղային հարց մը։

Այս հարցին մէջ Հիթլէր եւ կը մնայ Թուրքիայէն, թէեւ բացառիկ էին միջոցները որոնք ձեռք առնուեցան առաջին օրերուն այնքան խստութեամբ, բայց այժմ գրեթէ կատարեալ համերաշխութիւն կը տիրէ բոլոր Թուրք քաղաքացիներուն միջեւ։

ՅՈՅՆ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆԸ.— Յոյները, որոնց թիւը, բովանդակ Թուրքիոյ մէջ, 1913ին, կը հասնէր մէկուկէս միլիոնի, մեծ զանգուածով մը Պոլսոյ մէջ,— Կոստանդինի մայրաքաղաքը, որուն Թրքացուած անունն է հիմա Իսթանպուլ,— կը կազմէին երկրին փոքրամասնութեանց ամէնէն կարեւոր տարրը։ Անոնք կը կազմէին Բիւզանդացիներու շառաւիղը։ Սուլթան Մէհմէտ Բ., գրաւելէ վերջ Բիւզանդիոնը, 29 Մայիս 1453ին, երեքշաբթի օր, աւելի ճիշդ՝ աւարի եւ կողոպուտի յանձնելէ վերջ քաղաքը, բարեացակամութեամբ վարուեցաւ պարտեալներուն հետ, նոյնիսկ անձամբ հովուական գաւազանը յանձնեց Գեննադիոս արեգային, զայն հաստատելով իր պատրիարքական պաշտօնին մէջ։ Անկէ ի վեր տիեզերական պատրիարքը կը մնայ իբրեւ կրօնական մեծազօր պետ մը, որ իր հոգեւոր իշխանութեան կը միացնէ բազմաթիւ առանձնաշնորհներ։ Ֆէները, որ օրթոտոքս կրօնաւորին պալատն է եւ կը կանգնի Ոսկեղջիւրի մէկ եզերքին վրայ, հակառակ իր համեստ երեւոյթին եւ փոքրութեան՝ կը կազմէր Օսմ. պետութեան ծոցին մէջ տեսակ մը կրօնական պետութիւն՝ շնորհիւ իր բուն հեղինակութեան եւ ազդեցութեան։ Ֆէներէն, որու Սուլթանները տուած էր ոչ միայն կրօնական եւ քաղաքական իրաւունք՝ ... լու եւ արձակելու, ... Էլլէնիզմին ազդեցութիւնը կը բանէր Պալքանեան թերակղզին եւ Փոքր Ասիոյ Յոյները այնտեղ ունէին ... գրութեան դիւան մը, զոր իրենց ... րէն եւ օրը օրին կը վարէին ... տոքս քահանաները, այնքան ... նոնք չէին գիտեր թէ ինչ է ... թուղթը, այլ ծանօթ էին միայն ... տութեան Թուղթին։

Երբ յունական բանակը դաշնաւորներու հաճոյակատարութեամբ Փոքր Ասիան, 1919ին,—թէեւ 1922ին վերջը եւ 1923ին սկիզբը մայրականներու յաղթական արիւնալի նահանջի մը պիտի ... գրաւման բանակը,— յաղթանակները յունական բիւրքութեան ներշնչեցին ... երազներ, որոնք չափ ու սահման չէին։ Երբ հելլենական եւ ... կան բանակները իրար ... օրուան պատրիարքը, Մելետիոս, հրամայեց հրապարակաւ ... յունական զէնքերու յաջողութեան համար, յաղթութեան առաջ... իր վկայութիւն համարելով ... դական նոր կայսր պսակուած թագաւորները կ'երազէին արդէն ... նել, որ Այա - Սոֆիան իսլամներէն ետ խլուած է, եւ բաց ... մարգարէութեան՝ կը ... պարիսպին մէջէն դուրս ելլել ... նան,— որ, 1453 թուականին ... րիսպին մէջ էր մտած հրաշքով չարունակելու համար հին ... վեր յնդհատուած պատարագը ... պէս ստեղծուեցաւ հակաթրքական խաչակրութիւն մը, շնորհիւ խանդավառութեան զոր կը ... պատրիարքն ու իր շրջապատը ... Յոյներու մէջ,— կայսր մը որ իբրեւ Փար ... նկատի ունենանք որ կը ... Թրքական հողի վրայ։ Անիկա ... աուլթաններու վերջին սխալներէն հակադրելու՝ հանդուրժողականութեան մը։ Բայց երբ ... նական բանակը ծով թափուեցաւ դժուարին կացութեան մը կը ... նուէր պատրիարքարանն ալ, ... յանդուգն երազները եւս կը ... ուէին միաժամանակ։ Պոլսոյ Յոյները, իրենց բիւզանդական ... թեամբ, շատ ըմբռնեցին կացութիւնը,— ինչպէս Փոլ Ժանթ ... պատմէ իր շատ արժէքաւոր ... մէջ, Մուսթաֆա Քէմալ կամ ... քը որ յառաջ կը խաղայ, յոյն ... րիարքը իր փրկութիւնը կը ... գրաւման բանակի դաշնակից ... կանութեան, երբ, 1923 ... Կալաթայի թաղամասէն ... Յոյներ, քէմալական բանակի ... տալուս ժամանումէն ... դացին խորտակել պատրիարքարանը, մեղադրելով ... արքը որ զինուորական աշխատանք ... կատարած ի նպաստ հելլենական ... թեան։

Ալ ինչո՞ւ զարմանալ որ, ... մէջ, հաշտութեան խորհրդաժողովի Թուրք լիազօրներուն առաջին ... եղաւ, անմիջապէս որ Սեւրի ... ըր անդորրագրելի ճանչցուեցաւ ... հանջել որ յոյն պատրիարքը ...

«ՈՒ՛ ՁԱՅՆ ՄԸՆ ԱԼ ՎԻԱՅ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

«Խորհրդային» կոչուած ողբալի հասարակարգային դայլեակութեան դէմ ահա նոր ձայն մըն ալ — Վիր բանաստեղծ Կրիկոլ Ռոպաքիձէ նոր եղերերգ մը կը հնչեցնէ ի լուր խուլ աշխարհին, իմա... Քաղաքակրթութեան, մէկը այն ձայներէն՝ որոնց հանդէպ անողորմաբար, չըսելու համար՝ վատաբար լուռ կը մնայ Միջակութային Տիեզերքը։ Բայց ինչո՞ւ զարմանալ, երբ այնքան Հայ արիւնները աղաղակը ի զուր զոռաց ականջներու, եւ Դահիճը ոչ միայն մնաց անպատիժ, այլ··· ի յարգանս եւ ի պատուի իր մեծաւորներուն մօտ։

Ռոպաքիձէ, 50 տարեկան, իր վիշտը, իր հայրենիքին վէրքը կը պոռթկցնէ լարէ լար, յուսախաբութիւններու աղեկտուին վրայ փաթթելով իր ալ քերթողի վայնասունը՝ ի տես ահաւոր ողբերգութեան համաշխարհային անտարբերութեան։ Բարեկամի մը կը պատմէ նախ իր փախուստը Սովիէտական Ռուսիայէն եւ իր կովկասեան հայրենիքէն. «Հայրենիքիս մասին իմ մանկական ամէնէն առաջուան յիշատակս է ծառ մը։ Ծառը քանի մը հարիւր տարուան հնութիւն ունէր։ Իր հրաշալի պտուղ - գլուխովը կամար կը կապէր մեր գիւղին վերեւ։ Կորովի բարունակներ օձերու պէս կը գալարէին անոր լայնշի բունին շուրջ։ Անհամար թռչուններ եւ վայրի մեղուներու պարսեր կը բնակէին անոր մէջ։ Տեղացիներէն իւրաքանչիւրը գիտէր, թէ գիւղին կեանքը սերտօրէն հիւսուած, շաղապատուած էր ծառին կեանքին հետ։ Եկաւ ժամանակ մը, որ ծառին ծերոյթին յուռի աճումը եւ աւելի սովը աւելցաւ մեր գիւղին ալ սավատանջ վիճակին վրայ։ Դժբախտութիւն ի վերայ դժբախտութեանց, ինչպէս կ'ըսուի։ Գուշակ մը կանչուեցաւ։ Եկաւ։ Քայլերը ուղղեց դէպի ծառը եւ երկարօրէն դիտեց զայն։ Յանկարծ պոռաց. «Զար ոգիներ բոյն դրած են ծառին մէջ։ Ծառը պէտք է մեռնի»։ Եւ մարդիկ սկսան փորել։ Սարսափահար կը տեսնէի, թէ ինչպէս կը սարսռար ահագին պառակը, թէ ինչպէս կը խոնարհէր կը դիմէր սագրեթարտաքիէթը առկա եւ կը փըլչէր դետնատարած։ Զարհուրելի ճիչ մը ամենուստ։ Տեսայ թէ ինչպէս ծերունիի մը, մեծ - հօրս եզրորը աչքերէն արցունքներ կը հոսէին ակօսաբեկ այտերն ի վար»։

Բանաստեղծին մանկութեան ծառը պէտք է կաղնի մը եղած ըլլայ։ Ճիշդ այդպիսի հզօր կաղնիի մը ոստերէն պէտք է կախուած ըլլայ, Ռոկեզեղ մը, զոր Յասոն, Յոյնը, գողցաւ Կողքիսէն։ Եւ հնօրեայ Կողքիս արդի Վրաստանն է։ Ի՛նչ անցուդարձերատասպելական ժամանակներէն ի վեր այս եւ յարակից երկիրներուն մէջ, հազարաւոր տարիներու շրջանին, երբ տուրանեան ժողովուրդներ, յետոյ Պարսիկն ու Բիւզանդացին, Մոնկոլն ու Արաբը եւ ամէնէն վերջը Ռուսը եկան իրարու ետեւէ զարկին լեռը բնիկներուն...։

Բանաստեղծին բոլոր զգայուն եւ ճառագայթարձակ տողերը աւելի կամ նուազ կը դառնան իր ժողովուրդին թազուն կամ յայտնի տառապանքներուն շուրջ կամ ի վեր կը հանեն անոր առաքինութեան եւ լոյսի դանձերը, ինչպէս կը մեկնաբանէ օտար գրող մը, Ռոպաքիձէի երկերուն ընթերցումէն վերջ։ «Օձի Շապիկ» կամ Ռոպա անունը կը կրէ քերթողին վէպը, ուրուն մէջ իրենց գերեզմաններէն դուրս կուգան պարսկական Աքեմենեան թագաւորները եւ Մեծն Աղեքսանդր եւ Դեւերը։ Եւ այս ամէնը պատմուած համաշխարհային պատերազմի ընթացքին։ Եւ փոփոխ իրադարձութիւններով, նոր անուններու տակ պատմական ու առասպելական վերյիշումներով, Ռոպաքիձէ կը նկարագրէ, թէ ինչպէս Ռուսները տիրացան իր հայրենիքին, որ այսօր ալ բոլշեւիկութեան ճանկերուն մէջ է։ Բայց Վիր քերթողին ամէնէն նշանակալից գործն է «Սպաննուած Հոգին», այլաբանական հատու ակնարկութիւններով, թէ ինչպէս բոլշեւիկ բանակներ աւարեցին ու աւերեցին Վրաստանը։ Սովետները, կ'ըսէ, կը տիրապետեն անոր մայրաքաղաքին՝ Տփղիսի։ Բայց կռիւը մերջացած է։ Եւ կռիւը գոյքերու, արտաքին ազատութեան շուրջ չի դառնար, այլ ժողովուրդին հոգիին շուրջ։

Ռոպաքիձէի ամէնէն վերջին երկն է «Սրբութեան պահապանը»։ Ահա այս անգամ Վիրը բոլորովին մէկ կողմ կը դնէ երեւ, ծածկող քօղը։ Բացէ ի բաց կը խօսի իր ժողովուրդին թազուն արդութեան վրայ։ Խորհրդային բանտերներով լեցուած օթոններ վրական երկրին փողոցները կը թաւալին ու կը թավառին, այնտեղ կը սատանեն ապալով թզզալով Կովկասի բարձր լեռները վերեւ։ Ժողովրդային մեծ ապստամբութիւն մը կը պայթի եւ արիւնոտ կը խեղդուի։ Խորհրդային Ռուսիոյ գաղտնի ոստիկանութեան բանտերուներէն... կը հեծեն ազատատէրներ եւ բոլշեւիկները ժողովուրդի մը կեանքին աղբիւրը ցամքեցնելու կ'աշխատին։

Եւ աղօտագրական շարժումի մը այս եւ... քերթողաբար ինքն ալ ... մեկնաբանելէ վերջ, կ'աւելցնէ օտար գրողը —

«Անդին հեռուն կուլող Վիր ժողովուրդին ճակատագրին վրայ ոչինչ գիտէինք, մինչեւ որ մէջտեղ ելաւ բանաստեղծ Կրիկոլ Ռոպաքիձէ, եւ դիւթական գրիչով չարադրեց այս հերոսապատումը»։

Օր մըն ալ այս լեզուն պիտի գործածեն ապահովաբար դիւանագէտները եւ քաղաքական մարդիկը, բոլշեւիկութեան անկումէն վերջ, եւ իրենց «զգայուն» բառերը խաղցնելով ... մէջ անոնք փամփուշտներու նման, իրարու հետ մրցումի պիտի ... ով աւելի պիտի պայթի··· բարբարոսներուն դէմ, որոնց ներկայ ... հանդէպ սակայն սանձահարք ... ներ են միայն։

Այսպէս անցանեն լիրք աշխարհ ...

** Մարդ պէտք է շատ վստահ իր ուժերուն, ուրիշներէն ձեռք ... լու համար։

** Կարգ - կանոնը խաբիալ ... տեսութեան։ Միրապօ

*** Ով որ իր սխալը կը չոյէ ... չիկրնար ճանչնալ զայն։ Քորնէյ

** Ընկերութիւնը այն ատեն ... ռեհական է, երբ հիմնուած է ... դարձ չահագրգռութեան վրայ ...

** Շողոքորթութիւնը կեղծ ... մըն է որ միայն մեր սնափառ ... քով արժէք ունի։ Լա Ռոշֆուքօ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիր... եւ թղթակիցներէ իրենց գրութի... ... թուղթին մէկ երեսին ... յստակ եւ մելանով։

վտարուի Թրքական սահմաններէն ։ Դաշնակիցներու պնդումին վրայ, այլ հարցերու մէջ պատուաւոր հատուցումներու փոխարէն, Թրքական պատուիրակութեան պետը ի վերջոյ հրաժարեցաւ իր առաջին պահանջքէն։ Բայց եթէ Յոյները իրաւունք շահեցան պահել իրենց հոգեւոր պետը Ֆէնէրի մէջ, այսուհանդերձ պատրիարքը զրկուեցաւ իր աշխարհական առանձնաշնորհներէն եւ այսօր կ'իշխէ միայն հաւատացեալներու վրայ, զգուշանալով քաղաքական որեւէ գործունէութենէ ։

Սակայն Լօզանի դաշինքէն ծնաւ այն արտառոց որոշումը, որ կը կազմէ ժողովուրդներու կեանքին մէջ միակ ու յատուկ նախընթացը,— ժողովուրդներու փոխանակում ։ Որոշուեցաւ, Ազգերու Դաշնակցութեան հըսկողութեան տակ, մօտ 400.000 Իսլամներ Յունաստանէն փոխադրել Անատոլու, իսկ մօտ 150.000 քրիստոնեաներ Անատոլուէն փոխադրել Յունաստան, ուր անոնք պիտի վերագտնէին իրենց մէկ միլիոնի հասնող եղբայրակիցները, որոնք խուճապով փախած էին Անատոլուէն, հելլենական բանակին նահանջին ժամանակ։ Թուրքիա, աչքին գլուխը, Թուական կարեւոր կորուստ մը ունեցաւ իր բնակչութենէն։ Եւ Յոյները, որոնք կը մեկնէին, իրենց հետ կը տանէին իրենց բարգաւաճ ճարտարարուեստը, ինչ որ, ընկերներ, մեծ ազդեցութիւն գործեց Թրքական տնտեսութեան վրայ։ Բայց Թուրքիա կը փափաքէր որ հեռանային այն բոլոր տարրերը, որոնց ձուլումը անկարելի կը գտնէր ։ Որքան ալ բարբարոսական ըլլայ ժողովուրդներու փոխանակումը, որովհետեւ դիւրին է ըմբռնել թէ ատով ի՛նչ խառնակութեանց կ'ենթարկուին մարդիկ, որոնք կը փոխադրուին ճիշդ կահ-կարասիներու նման, առանց նկատի առնելու անոնց սէրը հանդէպ իրենց ծննդավայրի հողին, ոչ ալ նիւթական շահերը, այսուհանդերձ կարելի չէ ուրանալ, որ ատիկա եղաւ պատճառներէն մէկը՝ հաշտեցնելու համար Յոյները եւ Թուրքերը։ Այսպէս դժբախտացած սերունդներու տխուր ճակատագրով կարելի եղաւ խաղաղութիւն պարգեւել անոնց յաջորդներուն ։

(Մնացեալը յաջորդով)

Ռոմանի գաղութը

ՎԱԼԱՆՍ.— Ռոմանը Տրոմ նահանգի գլխաւոր քաղաքներէն մէկն է, Վալանսէն 18 քիլոմեթր դէպի Կրընոպլ ։

Այս քաղաքը հին հռոմէական է, կառուցուած կղերականներու ձեռքով։ Շինուած է բլուրի մը վրայ, որուն պատճառաւ փողոցները ամբողջ վերելք եւ վայրէջք են ։

Իզէռ գետը երկուքի կը բաժնէ քաղաքը, Պուրկ Փէժէ եւ Ռոման։ Առաջինը ունի 7 հազար, իսկ Ռոմանը 18 հազար բնակիչ ։

Ունի քանի մը պատմական հնութիւններ եւ արդիական արժէքաւոր արտադրութիւններ։

Օրինակ Սէն-Պեռնար եկեղեցին, որ կը մնայ «հին հին դարուց» ժամանակներէ։ Ու իբրեւ նորութիւն ունի մեծ ելեկտրակայան մը որուն համար կ'ըսեն թէ 60 միլիոն ֆրանք է ծախսուած։ Անոր շինութեան ընթացքին հայ երիտասարդ մը ախտանալով մահացած է ։

Կայ միջազգային լեզուի, էսփերանթոյի դպրոց մը որուն հրապարակը կը կոչուի՝ հիմնադրին անունով, Տօքթ. Լ. Լ. Զամէնօֆ ։

Վալանսի գաղութէն անմիջապէս վերջ, կը կազմուի այս պզտիկ գաղութը, որուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը կը կազմեն Մալաթիացիները։ Եկած գլխաւորապէս Սուրիայէն, Պոլսէն եւ ուրիշ տեղերէ ։

Մեր հայրենակիցներուն թիւն է՝ շուրջ 325 հոգի։

Զորս-հինգ տարի առաջ «շէն ու պայծառ» էր այս քաղաքը, կային զանազան կազմակերպութիւններ, քաղաքական, երիտասարդական, մարզական եւ հայրենակցական միութիւններ։ Իսկ այսօր, տիրող տնտեսական ծանր պայմաններուն պատճառով, աւելի քան թմրած է գաղութը ։

Իբրեւ մխիթարութիւն, բանիք որ, կանգուն է Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը՝ 8 — 10 տիկիններով։ Երկար ատենէ ի վեր կը պահեն իրենց «Սահակ Մեսրոպ» ծաղկոցը, մօտ 40 աշակերտներով ։

Դպրոցին հսկիչին՝ ընկեր Անդրանիկ Գօյաճեանի հետ կ'այցելեմ, նեղ փողոցի մը մէջ, Իզէռի կից, գետնայարկ բաւական խոշոր սենեակ մը, տասնեակ մը գրասեղաններով, որոնց ետեւ նստած են 36 աշակերտ-աշակերտուհիներ, սեւ քարէտախտակ մը, սիւնէն կախուած, վառարան մը, զարթեցուցիչ ժամացոյց մը, եւ պզտիկ սեղան մը, որուն վրայ խառն ի խուռն գիրքեր եւ տետրակներ ։

Ուսուցչուհին՝ Տիկին Շահնուր Ս նանեան գիրքը ձեռքը, կանգնած է իր սեղանին առջեւ ։

Պատմութեան դաս կ'աւանդուի՝ Արշակունեաց հարստութիւն ։

Կը հետաքրքրուիմ դպրոցի նիւթական կացութեամբ։ Ֆր. Կապոյտ Խաչի շրջանային վարչութիւնը, ամսական 100 ֆրանքի նպաստ մը կու տայ այս ծաղկոցին ։

Դպրոց ունի նաեւ Փրոֆ. Խայիկեանը, 25 — 30 աշակերտներով։ Լսեցի թէ Մալաթիոյ Կրթասիրացը ունի պզտիկ մասնաճիւղ մը։ Հոկը թէեւ ինք չկայ, բայց իր անունը ամէն տեղ է, միշտ խառնակելու եւ քանդելու համար ։

Ռոմանի մէջ ալ բոյն դրած է բունճիներու միկրոպը, որ աւերներ կը գործէ ։

Այս քաղաքը կօշիկի ճարտարարուեստի ծանօթ կեդրոն է ։ Վերջին տնտեսական վերիվայրումներու հետեւանքով բաւական բան կորսնցուցած է իր բարգաւաճումէն ։

Մեր հայրենակիցները ընդհանրապէս կ'աշխատին՝ կօշիկի, կաշիի եւ գլխարկի գործարաններ։

Վերջերս «Աթլաս» կօշիկի գործարանը, որ աւելի քան 150 գործաւորներ կը բանեցնէր, մէկ մեծ մասը Հայեր, 6 — 7 շաբաթէ ի վեր գործադուլի մատնուած է, գործատէրը մերժած ըլլալով աշխատավարձքի յաւելումը։

Աշխատանքի Դաշնակցութեան Ռոմանի մասնաճիւղը կը հոգայ բանւորներու ապրուստը ։

12 հայրենակիցներ ունին իրենց սեփական տուները։ Կայ մէկ սափրիչ, 2 կօշկակար, 4 դերձակ, մէկ պտղավաճառ, մէկ դուլպայավաճառ, 2 գորգավաճառ եւ մէկ մսավաճառ ։ Կան մօտ 25 անգործ հայրենակիցներ որոնց նպաստ կը տրուի կանոնաւորապէս ։

Հոգեւոր մխիթարութեան համար՝ Վալանսի քահանան կ'այցելէ Ռոման։

*** Վերջերս ժանեակի գործարան մը բացուեցաւ Վալանսի մէջ, նախաձեռնութեամբ Թժ. Սարգիսեանի որ իբրեւ ընկեր ունի Ֆրանսացի մը ։ Բացուած է նաեւ օճառի գործարան մը ։

Ծ. ՍԵՒԱՆ

ՊՕՂՈՍ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ

Փետրուար 4ին Ժան Կուժոնի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ սգահանդէս մը, ի յիշատակ նախկին Ռուսաստանի պետական խորհուրդի անդամ Պ. Պօղոս Ղուկասեանի։ Հանդէսը կազմակերպած էին ռուս առեւտրական եւ ճարտարագիտական կազմակերպութիւնները, նախագահութեամբ քարիւղի ծանօթ գործարանատէր Պ. Նոպէլի։ Պ. Պօղոս Ղուկասեան եղած ըլլալով պատուակալ նախագահ Ղարաբաղ-Զանգեզուր հայրենակցական միութեան, անոր անդամներն ալ ներկայ էին սգահանդէսին ։

Փարիզի ճարտարարուեստին մէջ հանգուցեալի կատարած աշխատանքներու մասին գրաւոր զեկուցում մը կարդաց Պ. Լիանոզով, վեր հանելով Պ. Ղուկասովի արժանիքները եւ հմտութիւնը։ Ռուսաստանի նախկին վարչապետ Պ. Կոկովցեւ պարզեց այն դերը զոր հանգուցեալը կատարած է Բագուի նաւթային արդիւնաբերութեան մէջ։ Շնորհիւ անոր ջանքերուն, միշտ լաւ արդիւնքներ են տուած արդիւնաբերութեան նուիրուած խորհրդաժողովները ։

Ռուս քիմիագէտներու եւ ճարտարագէտներու կողմէ խօսեցաւ ծովակալ Կեդրով, մասնանշելով մասնաւորապէս այն կրթութիւնը զոր ստացած էր Պ. Ղուկասեան։ Հանգուցեալը աւարտած է ռուսական դպրոց, գերմանական համալսարան եւ գործնապէս ուսումնասիրած է նաւթային ճարտարարուեստը Ամերիկայի մէջ, հանդիսանալով մէկը սակաւաթիւ քիմիագէտ-ճարտարագէտներէն, որոնք փայլած են Ռուսաստանի առեւտրական եւ ճարտարագործական կեանքին մէջ ։

Վերջին խօսողն էր Ալ. Խատիսեան, որ մանրամասնօրէն կանգ առաւ հանգուցեալի կենսագրութեան վրայ։ Երեք ազդակներ կազմած էին անոր աշխարհահայեացքը. մէկը՝ «Ղարաբաղի սքանչելի բնութիւնն էր, իր անմատչելի լեռներով, անանցանելի կիրճերով, կատաղի գետերով եւ կարկաչուն աղբիւրներով, այդ բնութեան ծոցի մէջ իր լսած ժողովրդական սիրոյ եւ վշտին երգերը եւ նահապետական կենցաղը։ Երկրորդ ազդակն էր՝ ռուսական կրթութիւնը, ռուսական մշակոյթ հզօր ազդեցութիւնը, երրորդը՝ Եւրոպան եւ Ամերիկան։ Հանգուցեալը իր ամբողջ կեանքի մէջ մնաց նահապետական բարի Հայ, ազնիւ ռուս քաղաքացի եւ պետական գործիչ եւ վերջապէս եւրոպացի ճէնթլմէն, բառին իսկական առումով »։

Պ. Ղուկասեան տարիներու ընթացքին եղած է Բագուի Հայոց Մարդասիրական ընկերութեան նախագահ, պատերազմի ժամանակ զբաղած է Թրքահայ գաղթականներու տեղաւորման խնդրով, զանազան դիմումներ կատարելով կառավարական շրջանակներու մէջ։ Եալթայի մէջ (Ղրիմ) շինած է եկեղեցի մը, որ յայտնի է իր գեղեցկութեամբ։

Ներկայ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Առանց մեկնութեան

Թուրքերէն Թանի մէջ Մ. Զէքէրիա կը գրէ.—

Տասը տարի է անցած այն օրէն ասդին, երբ նոր տառերը ընդունեցինք։ Հին սերունդը եւ նոր սերունդը այլեւս միայն նոր տառերով եղած հրատարակութիւնները կը կարդան։ Հակառակ ատոր, մեր երկրին զանազան՝ վայրերուն մէջ հին տառերով տպագրուած թերթեր կը կարդացուին ։

Այս լուրը մեզի կու տայ Այտընի մեր թղթակիցը։ Հարիւր յիսունոցներէն ոմանք, Պէյրութի եւ Դամասկոսի մէջ, հին տառերով Թուրքերէն թերթեր կը հրատարակեն։ Այս թերթերը, որ եւ է ձեւով, կը բերուին Թուրքիա եւ կը վաճառուին։ Նոյնիսկ «Դամասկոսէն եւ Պէյրութէն բերուած ու հին տառերով տպուած այդ թերթերը օրէ օր աւելի շատ կը սպառին եւ Թուրքիոյ մէջ լոյս տեսնող թերթերու վաճառումը հետզհետէ կը նուազեցնեն» կ'ըսուի ։

Այս թերթերը ինչպէ՞ս կը մտնեն մեր երկիրը եւ ի՞նչպէս կը վաճառուին օր ցերեկով։

Անիկա խելք թռցնող բան մը չէ, բայց, պարտականութիւն նկատեցինք կառավարութեան լուրջ ուշադրութեանը յանձնել զայն ։

Փէյհամի Սաֆա կը գրէ Ճումհուրիյէթի մէջ. —

Հայտար Փաշա — Փէնտիք շոգեկառքին մէջ, երիտասարդ մը տեղի կը կանգնի եւ իր եաեւ նստած երկու անձերու կը յանձնարարէ Թուրքերէն խօսիլ։ Այս երիտասարդին այդ քայլը պէտք չէ բացատրել միայն այն ցանկութեամբ, զոր ամբողջ երկիրը ունի. այն է՝ հրեայ թէ քրիստոնեայ հայրենակիցները մղել որ Թուրքերէն խօսին։ Այդ երիտասարդը գրգռուեր է, որովհետեւ յունարէն խօսող երկու անձերէն մին Թուրք է եղեր։ Ինք ու անոնք Փէնտիք կը բնակին, եւ իրար կը ճանչնան։ Յունարէն խօսող Թուրքը եւ երիտասարդը Ծանեացի են ։ 12 տարի առաջ Ծանեայէն Փէնտիք եկան 2000 Թուրքեր։ Ասոնց մեծ մասը մինչեւ այսօր յունարէն կը խօսին եւ Փէնտիքը յունական գիւղի մը վերածած են...։ Աւելին Փէնտիքի քաղաքապետութեան, պաշտօնական թէ կիսապաշտօնական կազմակերպութեանց մէջ մեր այս հայրենակիցները յունարէն կը խօսին ։

Մինչ մենք կը ցանկանք որ Թուրքիոյ մէջ մեր քրիստոնեայ հայրենակիցները Թուրքերէն խօսին, բնականաբար կ'ըմբռնենք դայրոյթը զոր ունեցած է Թուրք երիտասարդը, լսելով յունարէն խօսիլը Թուրքի մը։ Երբ անոնք Վէնիզելոսի կամ Հաճի Անէսթիի լեզուով կը խօսին՝ կը հակասեն Թուրք յեղափոխութեան ամենամեծ սկզբունքներէն մէկուն ։ Այս հայրենակիցները պէտք չէ մոռնան որ մենք Գալլիպոլեան արհաւիրքին նահատակ տուինք, բայց աշխարհի ոչ մէկ արհաւիրքին չենք զոհեր մեր լեզուն։

Մարտինէն կը գրեն Ճիւմհուրիյէթի.—

Մարտինը, որուն թրքութիւնը ապացուցուած է, զարմանալի պատկեր մը կը պարզէ. գրեթէ ամբողջ բնակչութիւնը արաբերէն կը խօսի։ Մենք որ շատոնց ունինք այս զարմանքը. Նոյնիսկ վտանգ կը զգանք երբ ամէն օր, ամէն վայրկեան արաբերէնը կը լսենք ։

Զկարծենք թէ Մարտինցիները Թուրքերէն չեն գիտեր։ Ամէնքն ալ շատ լաւ գիտեն։ Զգացումով Թուրք են եւ, օրինակ, Սեբաստիոյ Թուրքերուն բարքերուն նման բարքեր ունին։ Հակառակ ատոր, կարծես հաճոյք կը զգան, երբ արաբերէն կը խօսին։ Տուներու, սրճարաններու, խանութներու մէջ արաբերէն կը խօսուի, երբ երկու Մարտինցի քով քովի կուգան, Թուրքերէնը կը մոռնան։ Եթէ Թուրքերէն խօսիք, ձեզի Թուրքերէն կը պատասխանեն, բայց իրենց արաբերէն կը խօսին... Կառավարական պաշտօնեաներն ալ այդպէս կ'ընեն։ Պաշտօնատուն գացողներուն հետ արաբերէն կը խօսին։ Համալսարան աւարտող անձեր կամ մտաւորական ասպարէզի մարդիկ ալ նոյնը կ'ընեն ։

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ ...

« Յուսաբեր » խմբագրականով մը ընկերներու եւ բարեկամներու ուշադրութեան կը յանձնէ հետեւեալ առաջարկը (22 յունուար.)

— « Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը Փարիզի մէջ այսօր երկու հաստատութիւն ունի՝ Դաշնակցութեան Դիւանը եւ Դաշնակցութեան Թանգարանը։ Տարաբախտաբար, ուշ ստեղծուեցան այս հաստատութիւնները. փոթորկալից յիսնամեակ մը բոլորելէ յետոյ, Դաշնակցութիւնը նոր միայն անդրադարձաւ, որ ժառանգի արժէք ունին այդ անցեալին կապուած բոլոր յիշատակները, որոնց ամփոփումն ու պահպանումը յետնորդ սերունդներու համար՝ մեծարժէք գործ մըն է ինքնին։ Եթէ այս հաստատութիւնները մենք ստեղծած ըլլայինք ատկէ երկու-երեք տասնամեակ առաջ՝ այսօր անոնց մէջ անգտանելի գանձեր կուտակած կ'ըլլայինք ։ Ուշանալով հանդերձ, մենք ըրինք հնարաւոր լաւ գործերէն մէկը՝ ատկէ երկու տարի առաջ երկու յատուկ շէնքերու մէջ հաստատելով Դաշնակցութեան Թանգարանն ու Դիւանը։ Եւ այսօր իսկ, անոնց բացումէն ասդին հազիւ երկու տարի բոլորած, այդ զոյգ շէնքերը ճշմարիտ ուխտավայրեր դարձած են մեր ժողովուրդին համար ։

« Յուսաբեր »ի 1937 դեկտեմբեր 4ի թիւին մէջ զետեղած էինք ընկեր Ա. Արեղեանի մէկ գրութիւնը մեր Դիւանատան եւ Թանգարանի մասին, ուր հեղինակը, խօսելով անոնց հանրային արժէքի մասին, ի միջի այլոց, կը գրէր ․

« Առհասարակ ամէն տեսակէտից նպատակայարմար պիտի լինէր մանաւանդ, եթէ Հ. Յ. Դ. Դիւանատան եւ Թանգարանին կից հիմնուէր եւ մի յատուկ մատենադարան՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Մատենադարանը »։

Մատնանշելով կարեւորութիւնը ապագային ստեղծուելիք այդ հաստատութեան, ընկեր Արեղեան կը նկատէր.

« Ամէնից առաջ պէտք պիտի լինէր այդտեղ հաւաքել բոլոր այն հրատարակութիւններն անխտիր, որ ուղղակի թէ անուղղակի կերպով խօսում են Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին։ Եւ քանի որ Հ. Յ. Դ. պատմութիւնը անխզելի է առհասարակ հայ ժողովուրդի վերջին յիսնամեակի պատմութիւնից, այդ պատճառով եւ նման մի մատենադարան հաւասարապէս պիտի լինէր Հայոց նորագոյն պատմութեանը յատուկ մատենադարանին՝ առհասարակ։ Եւ նրանից պիտի օգտուէին ոչ միայն Դաշնակցութեան, այլ նաեւ ընդհանրապէս մեր նորագոյն պատմութեամբ զբաղող անհատներ »։

Զուր պիտի ըլլար երկարօրէն կանգ առնել այս հաստատութեան բացառիկ կարեւորութեանը վրայ, այնքան պարզ եւ բացայայտ է ան։ Եւ որքան ուշանայ բացումը այս հաստատութեան, հետագային այնքան աւելի պիտի սաստկանայ մեր ցաւը կորսուած տարիներու համար։

Սակայն, Մատենադարանը կ'արդարացնէ իր գոյութիւնը եւ կը ծառայէ իր բուն նպատակին այն պարագային միայն, երբ հաստատուի Թանգարանէն եւ Դիւանատունէն դուրս, բոլորովին զատ շէնքի մը մէջ ։

Բարեբախտ զուգադիպութեամբ մը՝ Դաշնակցութեան այսօրուան շէնքերը կը պատկանէին Ֆրանսացիի մը, որ քով-քովի, իրարու կից, նման երեք շէնքեր ունէր, որոնցմէ երկուքը մենք գնեցինք (նախ մէկը՝ Դիւանի համար, ետքէն երկրորդը՝ Թանգարանի համար, ընկ. Արտաշէս Վանարեանի կտակագումարով), իսկ երրորդը մնաց իրեն։ Եթէ պատահի, որ նաեւ այս երրորդ շէնքը մենք գնենք, այդ պարագային մենք կ'ունենանք նոյն վայրին մէջ, միեւնոյն գծին վրայ, իրարու կից եւ ներքին դուռերով իրարու միացած երեք զատ շէնքեր, յատկացուած երեք զատ հաստատութեանց, որոնք զիրար լրացնելով՝ կը կազմեն գեղեցիկ ամբողջութիւն մը ։

Պէտք է գնել նաեւ այդ շէնքը եւ զայն յատկացնել Մատենադարանին ։

Դաշնակցութիւնը ունի արդէն իր սեփական գրադարանը՝ ընտիր գիրքերու պատկառելի քանակ մը, որ կը կազմէ հիմնադրուելիք հաստատութեան գիրքերու ֆոնտը՝ հետագային աւելի դիւրութեամբ լրացուելու համար ։

Մեր առաջարկը ուշադրութեանը կը յանձնենք ամէնէն առաջ Հայկական Ազատամարտի եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան բարեկամներուն ։

Բացառիկ դէպքերու միայն կարելի է համեստ զոհողութեամբ հանրային մեծ եւ անմահ գործ կատարել ։

Այդ դէպքերէն է — Մատենադարանի հիմնադրութեան առաջարկը, մանաւանդ այսօր, երբ յարմար շէնք մը կայ եւ երբ այդ շէնքին ճիշդ շարունակութեանը մէջ հաստատուած են Դաշնակցութեան Թանգարանն ու Դիւանատունը ։

Միթէ՞ Դաշնակցութեան Մատենադարանը իր Վանարեանը պիտի չունենայ »։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԶՈՒԱՐԹՆՈՑ, ամսօրեայ գրաթերթ, Ա. տարի թիւ 3 (1 փետրուար 1938)։ Յօդուածներ ունին Հրաչ Զարդարեան, Ե. Այվազեան, Յարէս, Կ. Զարեան, Յ. Օշական, Հր. Բալուեան, Տիկին Աննա Բուդաղեան, Ալ. Մեսումենց, Ուխտաւոր եւն.։ Տարեկան բաժնեգին 30 ֆրանք։ Հատով՝ 3 ֆրանք։ Հասցէ — H. Palouyan, 1, Rue l'Aqueduc, Paris (X):

ՄԵՐ ՀԱՅԱԶԻՆԴ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Ուրեմն հիմա փախստական էր։ Բիծանին խնդրեցի որ մեր գեղը գայ եւ մեր լեռները պահուի։ Զինուոր դաշտային էր ու պահուելու յարմարութիւններ գիտէր։ Առկէ զատ ան միտուած էր ու միշտ ժանտարմաներու աչքին տակ։ Բենկայի կամուրջն ալ գիշեր ցերեկ հսկողութեան տակ էր ։ Զէնք ալ չկրցայ գնել, որովհետեւ դրամս շատ քիչ էր։

Բիծան լուսադէմին քանի մը Զիմառացի տղոց հետ հեռացաւ գեղէն։

Բիւրք Շապին Գարահիսարի հայ գեղերէն մին էր։ Գարնան, ճակատ զրկուած Թուրք զինուորներ հոն կը գիշերէին։ Անոնց մէկ քանին զիրենք հիւրասիրող տան գեղանի հարսը բռնաբարել կ'ուզեն։ Կինը կը ճչայ եւ օգնութիւն կ'աղաղակէ։ Ամուսինը, որ զինուորական փախստական էր եւ տանը պահուած, կնոջ ճիչերէն Մանլիխեր հրացանն առած դուրս կը նետուի Թուրքերէն եւ կը կրակէ։ Բռնաբարիչները կ'իյնան։ Կռիւը կը պայթի գիւղին եւ զինուորներուն միջեւ։ Կառավարութիւնը Գարահիսարէն օգնական ուժ ստանալով, գեղացիները կը ձերբակալէ եւ զէնքերը կը գրաւէ ։ Գիւղ մը այսքան անթերի զինուած ։ Եւ ուրկէ՞ էին այս զէնքերը։ Կասկածը քակուելով կը յանգի Բիծանին, որ, լուր առած ըլլալով, կը հեռանայ ։

Բիծան ըսաւ թէ գարունը, երբ ձիւները ձի կլլացնելու չափ աճին, ռուսական բանակը պիտի արշաւէ ։ Այդ շրջանը շատ վտանգաւոր է մեր գոյութեան համար։ Ուստի պէտք է մեր շրջանի հայութիւնը Ախտալա քաշուի, չկոտորուելու համար։ Լեռը անառիկ է, ու երեք կէտէ կարելի է դիւրին պաշտպանել քիչ կռուողներով ու զէնքերով։— Զինուոր նոր զէնքերով, տառնոց, մաւզեր, լաւ զինուած էր ։

Զինուորի երիտասարդ ուսուցիչը զիս դպրոց հրաւիրեց, ուր տղոց դասերուն հետեւեցայ ու ճառ մը խօսեցայ։ Յետոյ ինծի ի պատիւ երգել տուաւ ան տղոցը։ Հոն, անոնցմէ, «Արաղն եկաւ»ին (Յ. Յովհաննէսեան) երգանակը սորվեցայ ես։ Ու Զիմարացի մըն ալ, խոշոր քիթով Վարդան աղան, աղբիւրին քովի իր տան մէջ հիւրասիրեց զիս։ Ու պատմեց Պոլիսէն, ուր վաճառականութիւն ըրած էր։ Ու պատմեց իր տան պարտէզը, լեցուն ծիրանի ծառերով։ Հոն քով քովի ցած թուփեր կային։ Վարդան աղան ըսաւ որ անոնց պտուղէն կարմիր ներկ կը հանէին, սակայն հիմա դադրած են այլեւս, քանի որ ներկը Եւրոպայէն շատ աժան կուգայ։

Երկար ու լայն դաշտին վրայ տեղ մը, անդին, կը ցուցնէին թէ Եփրատն է ու Բենկան։ Բայց ըսին որ հիմա վտանգաւոր է հոն երթալ, կամուրջին վրայ պահակը զիս կը բռնէ ու կը ձերբակալէ, քանի որ վէսիգա չունիմ։ Ըսին ուրիշ ատեն կ'երթամ հոն ու կարօտս կ'առնեմ, երբոր աշխարքը խաղաղի...

Աղաւաղ կը վերադառնար։ Սախաուած էի եւ ալ հեռը երթալ, ետքէն մինակ չմնալու համար։ Յետոյ ճամբան փոխել ի փախ անոր Զօրին կը հետնէինք։ Աղաւաղ-հոն ոչ գնաց, ամէնէն ընտիրը, որ թութէն կը պատրաստեն։ Զայն Զօրա կը տանէր... ծախելու։ Որպէսզի կարենայ ըսել թէ ինչո՞ւ կը ճամբորդէ։ Օղին վաճառական է...

Երբ մեր դաշտերը հասանք, գեղացիները, որ ցանք կ'ընէին, անհամբեր պատուեցին հեռուէն.

— Ի՞նչ լուր, ի՞նչ լուր։ Օրթըլըխ ի՞նչ կայ չկայ։ Արդեօք ցանե՞նք թէ չարժեր։ Ձեռքերնիս առաջ չերթար։

Նոյն հարցումները նաեւ գեղը ։ Ի՞նչ լուր ունիք, ի՞նչ տեսայ եւ լսեցի ։— Ապրի՛ս, հեղնեց անոնցմէ մէկը զիս (Մասը քեռին), տեսա՞ք ուշիմ տղան. ի՞նչ լուրեր բերաւ մեզի։ Ասկէ վերջ երբեմն հոս հոն ատանկ մարդ ղրկելու ենք անցած դարձածէն տեղեակ մնալու համար...

Շաբաթ մը վերջ լուր առի որ Բիծան մեր լեռներն է։ Ան տէրտէրին տունն է իջեր գաղտնի, ու անոր եղբօրը տղուն, Մկրչին հետ, որուն եօղէն զարդարուն ատրճանակ մըն ալ նուէր տուաւ, լեռ է ելեր։ Միս եւ օղի առած, Ախտալի քարայրին մէջ այցելեցի իրեն։ Կերանք, խմեցինք, երգեցինք։ Ան կ'երգէր «Արաղն եկաւ լափին տալով»ը, թրթռուն յուզումով։ «Երուանդ, կը մեռնիմ», ըսաւ, երբ «Կանչէ կռունկը» երգեցի։

Մեր գեղին ինքնակոչ մեծաւորը, Փէհնա Մանուկ աղան, Գահիրէի Հայոց առաջնորդարանին նախկին բարապանը, որ եգիպտական ինչու մը յամառ յատկութիւններն ալ միասին բերած էր, կը զանգատէր Բիծանի ներկայութենէն ու կը վռնտէր զայն։

— Թող երթայ կորսուի, փիսութիւնը մեզ ալ կու պլլուի, կ'ըսէր։

Ան մէկ ուլը դրամով ծախեց Բիծային, մէկ մէճիտի, մարդ մը որ ամէն օր ուլ կը մորթէր թէ Թուրքերուն, թէ իր հաճոյքին համար։ Բիծան ըղգածուած էր։

— Երբ այս օրերը անցնին, առաջին գործս թող ըլլայ Մանուկ աղային դասը տալ, ըսաւ ան։

Դառնացած այս ընդունելութենէն, ան լքեց մեր լեռները ու Բենկայի Քարը քաշուեցաւ։ Ըսենք որ դէշ տեղ ։ Հոն իրեն հաց տանողները հետապնդելով զինքը գտան ժանտարմաները։ Պահանջեր էին որ յանձնուի։ Ան առջինին մէճիտ մը դնելով,

— «Օղլաշներ, դուք ո՞վ էք որ Բիծան ձեզի յանձնուի։ Հեռացրէցէք այս դրամով Տիվրիկի, գայմագամը թող գայ, որպէսզի անոր յանձնուիմ ։

Գայմագամն ու Տիվրիկի զինուորական հրամանատարը կ'երթան բազմաթիւ ժանտարմաներով ու զինքը գերի կ'առնեն։ Բոլոր զէնքերով ։ Զայն ջորի, ոչ թէ ձի, նստեցնելով, Տիվրիկ տարին ու բանտարկեցին ։ Յետոյ Սվազ ղրկեցին դատուելու ։ Ինչո՞ւ յանձնուեցաւ Բիծան։ Ձէ՞ր կրնար փախչիլ։ Անշո՛ւշտ։ «Կը յանձնուիմ, ըսած էր, որպէսզի իմ երեսէս Թուրքերը մեր ժողովուրդը չանհանգստացնեն, նեղելով ու չարչարելով»։ Դէպքերը ցոյց տուին որ սխալած էր։

Զատկին իմ ալ թուղթերս եկան, ուրիշ երկու տարեկիցներս, Տօռուխենց Արտէնին ու Ճէրանենց Համազասպին հետ։ Գեղին մեծաւորը (քէհեան) որ Վարդերես հօրեղբայրս էր, Զօրս զինուոր, տօներուն առթիւ արձակուրդով տուն եկած, զիս պահեց ու չյանձնեց, «ան շատոնց Պոլիս վերադարձած է» ըսելով։ Այդ օրէն ես ալ զինուորական փախստական եղայ պաշտօնապէս, ընկեր մեր տղոց՝ որոնց արկածախնդիր կեանքին լեռներուն վրայ այնքան կը նախանձէի ։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

(7) (Շար.)

ծէին թէ փոփոխութիւն մը պիտի կատարուի այս անգամ :

*** Դաշլինճին ծրագիրը կը պարունակէ նաեւ հետեւեալ որոշումները . —

1.— Մասնաւոր յանձնաժողովի մը կողմէ նախագիծ մը պիտի մշակուի, նոր սահմանադրութեան համար, նախորդը ջնջուած ըլլալով :

2.— Նախագիծ մը պիտի մշակուի վարչական կազմակերպութեան համար, որ ենթարկուած է բանակին :

3.— Պետութեան, կառավարական, քաղաքապետական եւ նահանգային վարչութեանց պաշտօնեաններուն արգիլուած է մասնակցիլ որ եւ է քաղաքական գործի կամ ցոյցի : Պատիժներ սահմանուած են անսաստողներուն համար :

4.— Պատրիարքը, համախորհուրդ Սինոդին հետ, անհրաժեշտ միջոցները ձեռք պիտի առնէ, հաւատացեալները պաշտելու համար ազօրէն երգումներէ եւ այսուհետեւ պիտի պատժէ այն քահանաները որ կ'ընդունին քաղաքական երդումները : (Այս որոշումը ուղղուած է Երկաթեայ Պահակներուն դէմ, որոնք մասնաւոր երդումներ կատարել կուտան) :

5.— Ջնջուած է համալսարաններու ինքնավարութիւնը :

6.— Մամուլը խիստ գրաքննութեան ենթարկուած է արդէն : Միւս կողմէ դատարման պիտի դատապարտուին անօգուտ կամ վնասակար հրատարակութիւնները, ինչպէս եւ քննութիւն պիտի կատարուին բոլոր հրատարակութեանց նիւթական աղբիւրներու մասին :

Որոշումներ տրուած են նաեւ բանակին զօրացման, վարչական գեղծումներու բարձման, գիւղացիներու եւ բանուորներու վիճակի բարւոքման, եւ մտացոյցի հաւասարակշռութեան եւն. մասին :

*** Անգլ. թերթերը կը գրեն թէ Ռումանիոյ ազգ. դրամատան տնօրէնը Լոնտոն հրաւիրուած է պաշտօնապէս : Տնօրէնը վերադարձին Փարիզ ալ հանդիպելով, պիտի տեսակցի ձեռնհաս շրջանակներու հետ :

Հիւպատոսարաններու փակումը Խ. Միութեան մէջ

Խորհրդային կառավարութիւնը խնդրեց աֆղանեան կառավարութենէն փակել Մերվի եւ Թաշքենտի հիւպատոսարանները, փոխարինաբար ինքն ալ յանձն առնելով փակել Հէրաթի, Մազար Շէրիֆի եւ Մէյմէնի ռուսական հիւպատոսարանները Աֆղանիստանի մէջ. այնպէս որ երկու երկիրները հիւպատոսարաններ պիտի պահեն միայն իրենց մայրաքաղաքներուն մէջ :

Իրանեան կառավարութիւնն ալ միայն երկու հիւպատոսութիւն պիտի պահէ, մէջն ըլլալով Մոսկուայի հիւպատոսարանը, մինչդեռ այժմ ունի եօթը հատ : Խորհրդային կառավարութիւնը իր կարգին երկու հիւպատոսութիւն պիտի պահէ փոխան վեցի, մէջն ըլլալով Թէհրանի հիւպատոսարանը :

Գալով Լէնինկրատի բոլոր հիւպատոսարանները փակելու որոշման, կ'ըսուի թէ այդ քաղաքին նաւահանգիստը յառաջիկայ եղանակին պիտի փակուի օտար նաւագնացութեան առջեւ, ամբողջովին յատկացուելով զինուորական նպատակներու : Օտար առեւտրական նաւերը Մուրմանսքի ճամբով պիտի նաւարկեն :

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՒՍՏՐԻՈՅ կառավարութիւնը մէկ տարիէն 18 ամսուան բարձրացուց զինուորութեան շրջանը, նկատի առնելով երկրին պաշտպանութեան պահանջները : Յառաջիկայ աշնան երկու դաս պիտի կանչուի դրօշի տակ, փոխանակ մէկի :

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ Հայֆայի զինուորական ատեանը մահուան դատապարտեց արաբ երեւելի մը, Հաճ Մուհամմէտ Հիւսէյին, որ ձերբակալուած էր չորեքշաբթի օր :

ՓԱՐԻԶԻՆ ՄԱՐՍԷՅԼ չորս ժամէն պիտի հասնին նամակները, փետրուար 16էն սկսեալ, շնորհիւ օդային թղթատարի եւ առանց յաւելուածական վճարումի : Օդանաւը պիտի հանդիպի նաեւ ուրիշ գաւառական քաղաքներ : Առ այժմ օդային թղթատարով պիտի փոխադրուի նամակներուն մէկ մասը միայն : Թղթատար չոգեկառքը, 7 — 8 վակոն, մօտ մէկ միլիոն նամակ կը փոխադրէ ամէն իրիկուն, հասնելու տեղէն մեկնած ատեն : Օդանաւը չի կրնար այդքան բեռ տանիլ մէկ անգամէն : Հաւանական է որ ամբողջ թղթատարը օդանաւերով փոխադրուի յառաջիկային, ինչպէս կ'ըլլայ Շուէտի մէջ :

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԸՆԴՀ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ազգ. կոմիտէն բացառիկ նիստի հրաւիրուեցաւ երէկ, երկուշաբթի եւ այսօր, քննելու համար ազգային եւ միջազգային կացութիւնը, որ շատ ծանր կը համարուի, նոյն ինքն Պ. Ժուհոյի կարծիքով : Այս առթիւ պիտի որոշուին նաեւ ընդհ. ժողովին վայրն ու թուականը : 1936ի եւ 1937ի ընթացքին, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը ոչ միայն անճցաւ հարիւր հազարաւոր անդամներով, այլ եւ սենտիքաներու թիւը 4500-էն բարձրացաւ 15.000ի : Վարիչ մարմնի հաշիւներուն համաձայն, պատգամաւորներուն թիւը պիտի ըլլայ 917, եթէ մէկ ներկայացուցիչ ընդունին իւրաքանչիւր 10.000 անդամի համար, կամ 1331, մէկ պատգամաւոր առնելով իւրաքանչիւր 5000 անդամի վրայ : Ազգ. կոմիտէն իր տեսակէտները պիտի յայտնէ աշխատանքի նոր կանոնագրի մասին :

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ բեւեռի չորս ռուս գիտնականներուն փրկութիւնը ապահովուած կը համարուի : Խորհրդային սառնաբեկը, «Տայմիր», այնքան մօտեցած է որ արկածեալները կը նշմարեն անոր լոյսերը : Վերջին հեռագիր մը կ'ըսէ թէ չորս գիտնականները առջու միսով կը սնանին :

ՍԱՍՏԻԿ ՑՈՒՐՏ եւ փոթորիկներ կը տիրեն երկու օրէ ի վեր, Փարիզէն մինչեւ պաւոնները : Զարհուրելի փոթորիկ մը ծագեցաւ բրիտանական կղզիներուն վրայ, ահագին վնաս պատճառելով եւ ողողելով Լոնտոնի արուարձանները : Նաւաբեկութիւններ ալ պատահեցան :

ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ զօրծօն անդամներէն Սալի կողմէ վարձուած յարկաբաժին մը խուզարկուելով, բռնուեցան 3 հրացաններ, 1500 փամփուշտ, 3 ատրճանակ, երկու դաշոյն եւ զինուորական նշանակներ : Մինչեւ հիմա ձերբակալուած ամբաստանեալներուն թիւը կը հասնի 51ի :

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԻ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄԸ, որուն մեծ կարեւորութիւն կը տրուէր մինչեւ հիմա, պիտի կրճատուի Գերմանիոյ մէջ, յետոյ, մէկ տարուան պիտի գեղչուի երկրորդական կրթութեան տեւողութիւնը, մանչերն ու աղջիկները առանձին պիտի ուսանին եւն. :

ՍՊԱՆԻՈՅ կռիւները կը շարունակուին անդադար : Զօր. Ֆրանքոյի կուսակիցները կը հաւատան թէ յաղթանակը պիտի շահին վեց ամիսէն, նոր զինուորներ փոխադրելով Մարոքէն եւ մէկ միլիոնի բարձրացնելով բանակին թիւը :

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ 19 ՓԵՏՐ. ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Salle de Géographieի մէջ

184 Bld. St. Germain, ՄԷԹՐՕ ՍԷՆ ԺԷՐՄԷՆ ՏԷ ՓՐԷ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Ա. ՉՈՄԻԼԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ **Մ. ՏԷՐ-ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ**

ԵՒ **Մ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ**

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՄԵՆ ԼՈՒԻ «Աւետիսեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 18 փետր. ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ներկայանալ անդամատետրով :

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ «ՄՈՒՐԱՏ» ԵՒ «ԿՈՐԻՒՆ» ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

19 Փետր. Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Նիւթ՝ «Թուրքիոյ քաղաքական գիծը ու յարաբերութիւնները»

Ծախսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 1 ֆրանք

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՕՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

19 Փետրուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Գ. ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ. Լիոն

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Ս. ՀԵԲԷԼԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Նիւթ՝ «Հայաստանը երէկ, այսօր եւ վաղը»

Կը հրաւիրուի Լիոնահայ հասարակութիւնը

Դ ա ս ա խ օ ս ո ւ թ ի ւ ն

ՆԱՅԱԶԼՈՆՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅ ԵՐԻՑԱՍԱՐԴՍԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻՆ

16 Փետրուար, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին 8 Rue Bossuet, Paris

Կը խօսի Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ. Նիւթ՝ «Խորենացին իբր բանաստեղծ եւ հրապարակագիր»

ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

20 Փետրուար, Կիրակի, ժամը 3էն կէս գիշեր

SALLE DES FETESի մէջ, 30 Rue du Casino, Անկէն

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ *Mme. Patenôtre-Desnoyers*ի

ՊԻՏԻ ԽՕՍԻ **Պ. Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ**

Գ գարուեստական բաժին՝ Սիփան-Համբաս երգչախումբը, Ցիկին ԳԱՐԹԻՒԵԱՆ (ջութակ) գաշնակ, հայկական պարեր թառով եւ քեմանչով, հայերէն եւ ֆրանսերէն արտասանութիւններ : Պարերը կը սկսին ժամը 5.30 ին :

Մուտք 10 ֆր., փոքրերու 5 ֆր.

Եօգեկառք կառ. տրւ. նոյնէն՝ 2.14, 2.44 եւայլն :

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

19 Մարտ, Շաբաթ գիշեր, ժամը 10էն մինչեւ առաւօտ

Մանրամասնութիւնները յառաջիկային

Կը խնդրուի չզբաղեցնել

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՎԱԼԱՆՍԻ Ձ. Ռ. Մ.Ի «ԱՐԱՔՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Ղեկավարութեամբ խումբին վարիչ Պ. ՅԱԿՈԲ ՋՈՐԹԵԱՆԻ

Տեղի կ'ունենայ 19 Փետր., Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

Foyer du Théâtre Municipalի վերնայարկի սրահը :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին : Մեներգ, խմբերգ եւայլն :

Կը հրաւիրուի Վալանսի հայութիւնը : ՄՈՒՏՔ 1 ՖՐ.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Փայլածու Թեւանեան եւ զաւակը, ինչպէս նաեւ Թեւանեան ընտանիքը շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք ներկայ գտնուեցան ողբացեալ ՏԻԳՐԱՆ ԹԵՒԱՆԵԱՆի մահուան քառասունքի առթիւ տեղի ունեցած հոգեհանգիստ պատարագին :

Մասնաւոր շնորհակալութիւն կը յայտնեն նաեւ Պանթէօ - Բուշանի Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» ենթակոմիտէին, Յառաջդիմասիրաց Միութեան, Համազգային Միութեան, Ֆ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղին, Մարսէյլի Բաբերդի Հայրենակցական Միութեան, Արալանեան եղբայրներու (Մարսէյլ) : որոնք ցաւակցութիւն յայտնած էին :

ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ

— Վանի գիւղերէն Սարօ Հովիւեան կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Սեդրաք, Աբրահամ, քոյրերը՝ Սօսէ, Դիզօ (իրենց հօր անունը՝ Մուշեղ, մօր անունը՝ Այրշուշ) : Կը փնտռէ նաեւ իր հօրեղբայրները՝ Մելիք, Մարգար, Սագօ, Կրպօ Լեւոն եւայլն : Իրենց հետքը կորսնցուցած է Վանի ինքնապաշտպանութեան կռիւներէն առաջ : Սարոյն լուր տուողին 300 ֆրանք նուէր : Իմացնել՝ Serop Moroukian, 63 Boulevard Carnot, Le Puy,(Haute Loire), France.

— Տէր եւ Տիկին Թագւոր Լափաեան կը փնտռեն իրենց քենին եւ քոյրը՝ Անուշ Փափազեան (հօր անուն՝ Հաճի Յակոբ), որ 1922ին Հալէպ էր : Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն եւ կամ իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ՝ Տիկին Մագրուհի Լափաեանի (ծնեալ Փափազեան) 13 Bld. Clair-Isnard, St. Jérôme, Marseille.

— Մարզուանցի Իսկուհի Ծանըգեան կը փնտռէ իր զաւակը Գրիգոր Ծանըգեան որ Իզմիրի կոտորածին անհետացած է եւ լուր չկայ իրմէ : Իր մասին առաջին լուր տուողին 250 ֆրանք եւ մէկ տարեկան «Յառաջ» նուէր : Իմացնել, Տիկին Իսկուհի Ծանըգեանի, 60 Rue Bouffier, Valence, (Drôme), France :

— Եէնիճէյի (Պրուսա) Եփրեմենց Գաբրիէլին հարսը՝ Տիկին Եղիսաբեթ կը փնտռէ իր զաւակը՝ Աբրահամ, որ տեղահանութեան միջոցին, չորս տարեկան հասակին, բանի առած են իր ձեռքէն եւ տարած Մուսուլ : Անկէ ի վեր լուր չկայ իրմէն : Փոքրիկը ծանօթ էր իրենց պարտէզին որուն անունն էր Նշան : Իր առաջին հասցէն տուողին 1000 ֆրանք նուէր : Իմացնել՝ Տիկին Եղիսաբէթ Արուշեանի, 17 Rue de la Quarantaine Villefranche s/Saône. Rhône, France:

ՑՈՒՐՏ-ՏԵՍԻԼ

Ձ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի Մասնաճիւղին Ընդհ. ժողովը 20 Փետր. Կիրակի երեկոյ ժամը 9ին, Cadet սրճարանին վերնայարկը, մէթրօ Քատէ : Կարեւոր օրակարգ, ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

ՎԱԼԱՆՍԻ Ձ. Ռ. Մ. Մարզականի Ընդհ. ժողովը 15 Փետրուար, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» ակումբին մէջ : Կը հրաւիրուին նաեւ անոնք որ Միութեան օգտակար եղած են, նիւթապէս եւ բարոյապէս : Օրակարգ՝ բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւն :

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

Փոքրիկն ԱՆԺԵԼ ՆԻԶԱՄԵԱՆԻ (9 տարեկան) ձայնագրած երգը՝ «LE COUCOU»

ԳԻՆ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

Ստանալու համար դիմել Տիկին Նիզամեանի, 6, Rue Elysée des Beaux Arts, Paris (18), կամ Հրանտ Սամուէլ գրատուն, 51, Mr. le Prince, Paris (6) :

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	285 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
16
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
MERCREDI
16 FÉVRIER
19.8

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3656

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃԵՂՔ ՄԸ ԵՒՍ ԲԱՑՈՒԵՑԱՒ

Ընդհանրապէս յառաջապահ՝ բարի կամ չար գործերու համար, Հրեաները ճամբայ մը, ճեղք մըն ալ Պոլսոյ մէջ բացեր են, վերջնապէս խորտակելու համար փոքրամասնութեանց ներքին կազմակերպութիւնը:

Մանրամասնութիւններ կը պակսին առ այժմ, բայց քիչ անգին հրատարակուած լուրը կրնայ համոզել ամէնէն լաւատեսն ալ:

Արդէն, Պոլսոյ Հրեաները ժողով գումարելով, որոշեր են կրթական նախարարութեան յանձնել իրենց բոլոր դպրոցները, — բարձրագոյն, միջնակարգ թէ նախակրթարան: Այս առթիւ, փաստ յայտներ են որ Ֆրանսերէնի դասեր տրուին նախակրթարաններու մէջ. բայց կրթական գործավարութիւնը մերժած է, «անյարմար գտնելով օտար լեզուի ուսուցումը՝ նախակրթութեան մէջ»:

Չէ մոռցուած թէ նորէն Հրեաներն էին որ ճամբայ բացին, առաջ մը կանուխ յայտարարելով թէ կը հրաժարին Լօզանի դաշնագրին արամադրութիւններէն եւ ամբողջովին կը վստահին Թուրքիոյ պաշտպանութեան:

Այն ատեն, Թուրք մամուլը այս օրինակը յիշեցուց միւս փոքրամասնութեանց, Յոյներուն եւ Հայերուն: Անշուշտ այս անգամ ալ նոյն յանկերգը պիտի կրկնէ, փորձի ենթարկելով անոնց համբերութիւնը:

Նոր «աւետիս»ը առաջին անգամ հաղորդեց «Սօն Փոսթա» թերթը, իր խմբագրապետին ստորագրութեամբ:

Անոր տեղեկութեան համաձայն, կարգ մը Հրեաներ հետեւեալ բանաձեւը մշակած են.—

1.— Իբրեւ առաջին գործ՝ փակել իրենց դպրոցները, որոնք համայնքին կամ միութեանց կողմէ կը պահուին եւ առնց բոլորն ալ յանձնել կառավարութեան:

Այս շարժումին ջատագովները կ'աւելցնեն թէ, ի հարկին, կառավարութեան պիտի փոխանցուին նաեւ այս դպրոցներուն կատարուած նիւթական օժանդակութիւնները: Անոր փոխարէն, կառավարութիւնն ալ մեր տղաքը թուրք տղու մը պէս հասցնելու պարտականութիւնը կը ստանձնէ:

2.— Հրեաները իրենց անունները ալ կ'ուզեն փոխել եւ կ'աւելցնեն թէ այս ալ անհրաժեշտ է եւ պիտի կատարենք: Այս մասին կառավարութենէն իր օժանդակութիւնը պիտի խնդրենք:

3.— Մենք երբ այս կերպով թրքութեան հանդէպ մեր պարտականութիւնը կը կատարենք, միայն բան մը պիտի պահանջենք. — Մեր տղաքն ալ ընդունիլ մարզական եւ սկաուտական կազմակերպութեանց մէջ եւ զանոնք ցրուել թուրք փոքրիկներու բնդհանգուածին մէջ: Եթէ այսպէս կատարուի, այդ պարագային մեր տղոց ոգին ալ կատարելապէս թրքական ոգիով պիտի ծաղկի եւ ժամանակ մը վերջ բոլոր Հրեաները Թուրք կ'ըլլան:

Թուրք թերթը կ'ուզէր այն տպաւորութիւնը ձգել թէ՝ Հրեաները իրենք որ կը խնդրեն, կ'աղաչե՜ն, որպէսզի ընթացք տրուի այս բաղձանքին: Եւ «փոխարէն ոչ մէկ իրաւունք եւ առանձնաշնորհ կը պահանջեն»:

Ընդհակառակն, մինչեւ անգամ կ'ընդունին թէ «Թուրքիա իրաւունք ունի ազգ. պաշտպանութեան գործին մէջ այսօր ալ, վաղն ալ վերապահութեամբ վարուելու Հրեաներուն հանդէպ»:

Այս մթնոլորտը պատրաստելէ վերջ, Թուրք հրապարակագիրը չմո՞ռնար կ'ըսէր աւելցնելու.

— «Թուրք ազգը, որ կը սիրէ իր գոյութիւնը, ոչ մէկ թշնամութիւն ցոյց կուտայ այն օտար տարրերուն հանդէպ որոնք կ'ուզեն հալիլ իր գոյութեան մէջ»:

Կարճ խօսքով, ճամբայ մը եւս բացուած է, հալեցնելու համար ինչ որ տակաւին կը մնայ ոչ-Թուրք փոքրամասնութիւններէն:

Ճիշդ է որ Թուրք իշխանութիւնն ու մամուլը քիչ մը աւելի զգուշութիւն կամ փափկանկատութիւն կը կեղծեն, Յոյներու եւ Հայերու մասին խօսած ատեն:

Ընդունելով որ այդ երկու տարրերը սեփական լեզու եւ մշակոյթ ունին, Թուրք վարիչներն ու գրիչները առ այժմ շատ չեն ծանրանար անոնց վրայ:

Եւ սակայն, կարճատեսութիւն պիտի ըլլար խաբուիլ երեւոյթներէն:

Նախ, դեռ նոր է որ Հրեաները փորձութեան ճամբայ մը եւս կը բանան, կառավարութեան յանձնելով իրենց դպրոցները, եկամուտներով միասին:

Երկրորդ, օղակները այնքան պրկուած են միւս փոքրամասնութեանց դպրոցներուն շուրջ, որ ամէն տարի քանի մը դպրոցներ ինքնին կը փակուին, իսկ միւսները կանգուն կը մնան հետզհետէ թրքանալու գնով:

Դեռ վերջերս նորութիւն մը եւս հաստատուեցաւ,— դպրոցներու մէջ ներկայացումները պէտք է ըլլան Թրքերէն, «որպէսզի աշակերտները վարժուին»: Երգերն ու արտասանութիւններն ալ կ'իյնան այս պայմանին տակ: Եթէ դպրոց մը ուզէ իր մայրենի լեզուն գործածել ներկայացման համար, պարտաւոր է աղերսագիր մատուցանել եւ հրաման խնդրել...

Միւս կողմէ, աչքը-բաց «մտաւորականներ» չեն պակսիր ինչպէս Հրեաներուն, նոյնպէս Հայերուն եւ Յոյներուն մէջ: Անոնք միութիւն մըն ալ կազմած էին քանի մը տարի առաջ, իբրեւ «Թիւրք Կրէկորիէն»ներ, փութացնելու եւ լրացնելու համար թրքացումը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԷՆԿԻՒՐԻ՞ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՅ

Պոլսէն Լոնտոնի թերթերուն քաշուած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Պ. Իտըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, կը խորհի Թուրքիա երթալ, Եւրոպայի մէջ պտոյտ մը կատարած ատեն: Այս առթիւ պիտի ընդունուի Աթաթիւրքի կողմէ: Լոնտոնի մէջ տակաւին չեն հաստատեր այս լուրը:

Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Ռումանիոյ մէջ

Փարիզի եւ Լոնտոնի թերթերը երէկ հակասական լուրեր հրատարակած էին Ռումանիոյ նոր դահլիճին կացութեան մասին: Ռիւթէրի հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ օրթոտոքս պատրիարքին դահլիճը հրաժարած է եւ թէ նոր դահլիճը պիտի կազմէ փոխ-վարչապետը, Պ. Թաթարէսքու: Յետոյ հերքուեցաւ այս լուրը, իբրեւ կանխահաս: Երկրորդ հեռագիր մը կ'ըսէր թէ կը խորհուի դահլիճը երկու մասի բաժնել, պատրիարքը եւ նախկին վարչապետները պիտի կազմեն արքունի խորհուրդ մը, «Գերագոյն Ռումանիոյ» անունով, իսկ Պ. Թաթարէսքու պիտի դառնայ վարչապետ: Հեռագիրը կ'աւելցնէր թէ այս փոփոխութիւնն ալ յետաձգուած է:

*** Արմատական օրգանը խօսելով այս լուրերուն վրայ, կը գրէ թէ պատրիարք-վարչապետը իր հրաժարականը ներկայացուց փետրուար 14ի կէսօրին ժամը 2ին, բայց թագաւորը կը յուսայ զայն առնել տալ զայն: Այս առթիւ կ'ըսէ թէ պատրիարքը նոր դահլիճին կազմութենէն երեք օր վերջ տեսակցութիւն մը ունեցած է Երկաթեայ Պահակներու երեք պատուիրակներուն հետ, որոնք բացատրեր են թէ իրենց հակահրէական քաղաքականութիւնը հիմնուած է իր 1936 սեպտեմբերի գիրին վրայ, որ ջերմ կոչ մը կ'ուղղէր ժողովուրդին, Հրեաներուն լուծը թօթափելու համար:

Վերապահութեամբ հրատարակելով այս տեղեկութիւնները, կը սպասենք պաշտօնական լուսաբանութեանց:

Ուրեմն ի՞նչ պիտի ըլլայ Գերմանիոյ պահանջները

Նոյնքան հակասական լուրեր շրջան կ'ընեն Աւստրիոյ մասին, Հիթլէրի եւ Շուշնիկի տեսակցութեան առթիւ, որուն մանրամասնութիւնները միշտ գաղտնի կը պահուին:

Վերջին լուրերու համաձայն, անվերջ խորհրդակցութիւններ կը կատարուին Վիէննայի մէջ եւ Տոքթ. Շուշնիկ այս չորեքշ. պիտի տայ իր պատասխանը: Կ'ըսուի թէ Հիթլէրի թելադրութեան վրայ, Աւստրիոյ ներքին նախարարութիւնը եւ Ապահովութեան տեսչութիւնը պիտի յանձնուին կաթոլիկ հիթլէրականի մը: Դարձեալ, զրոյցի մը համաձայն, Հիթլէր պնդած է որ Աւստրիա որ եւ է քայլ չառնէ արտաքին քաղաքականութեան մէջ, առանց նախապէս խորհրդակցելու Գերմանիոյ հետ: Վերջապէս, Գերմանիա կ'ուզէ որ Աւստրիա միանայ հակաբոլշեւիկ դաշինքին, չքաջալերէ միապետութեան վերահաստատումը, ազատ արձակէ վերջերս ձերբակալուած հիթլէրականները եւն.: Մէկ խօսքով, չփոթ կացութիւն մը որ կրնայ լուսաբանուիլ Հիթլէրի ճառով, կիրակի օր, եւ կամ պաշտօնական յայտարարութեամբ մը:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Մուսոլինի պիտի միջնորդէ, հարթելու համար Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ միջեւ ծագած թիւրիմացութիւնները: Աւստրիոյ վարչապետը ժողովի հրաւիրեց հայրենասիրական ճակատին վարիչները կացութեան մասին խորհրդակցելու համար: Միապետական շրջանակներն ալ իրար անցած են:

Միւս կողմէ զրոյց կը շրջի թէ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը գաղտնի տեսակցութիւն մը ունեցած է Մուսոլինիի հետ, Շուշնիկի այցելութենէն անմիջապէս վերջը, եւ կամ պաշտօնապէս Հռոմ պիտի երթայ այս օրերս, նոյն հարցերու մասին խորհրդակցելու համար: Մարաջախտ Կէօրինկի անունն ալ կը յիշուի, այս այցելութեան առթիւ:

Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը եւ օտարած ձայները

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ազգ. կոմիտէն բացառիկ ժողով գումարեց, քննելու համար ներքին եւ արտաքին կացութիւնը: Այս առթիւ շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ կազմակերպութեան ընդհ. քարտուղարը, Լէօն Ժուհօ, շեշտելով թէ «ընկերային բարենորոգումները չեն կրնար պահպանուիլ, եթէ կառուցուածքի բարենորոգումներ չզօրացնեն զանոնք»: Յետոյ խօսելով միջազգային կացութեան վրայ, յայտարարեց. — «Մենք կառավարութենէն կը պահանջենք աւելի տրամաբանական քաղաքականութիւն մը: Ապստամբութիւնները չեն կրնար անվերջ ռճիլ: Կարգ մը երկիրներ աւելի շատ պիտի հասկնան այս պարագան քան ուրիշներ: Եթէ խաղաղութիւնը չի կրնար ապահովուիլ իւրաքանչիւր երկրի կողմէ անջատաբար, թող ապահովուի հաւաքաբար. այս է որ կը կոչուի հաւաքական ապահովութիւն: Թող գոնէ ժողովրդապետական եւ խաղաղասէր ազգերը հասկնան թէ չեն ուզեր խաղալիկ դառնալ ոճրագործ ապաշնորհներու: Անիմաստ է գոհանալ ապստամբութեանց անուանով: Հարկ է տնտեսական եւ նիւթական պատճառներ անօրինել: Անշուշտ վտանգներ կան, բայց պէտք է երկու չարիքներու փոքրագոյնը ընտրել»:

Պ. Ժուհօ համաձայն է որ բանակցութիւններ կատարուին Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հետ. բայց նախ անհրաժեշտ կը նկատէ ամուր գետին մը ապահովել. — արհեստակցական կազմակերպութեանց միացումը ամբողջ աշխարհի մէջ:

Ընդհանուր վիճաբանութեանց ընթացքին, ճառախօսները խոստովանեցան թէ կացութիւնը ծանր է ներքին թէ արտաքին ճակատի վրայ:

—— • ——

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԲԵՒԵՌԻ շուրջ առաւ գիտնականներուն աղաւաղման կը սպառնայ երէկ: Սառնաբեկ նաւը վերջին ճիգերը կը փորձէ մօտենալու համար, ճեղքելով կամ պայթեցնելով վիթխարի սառնակոյտեր:

ԵՐԵՔ ՕՐՈՒԱՆ ձիւնաբեր փոթորիկներէն վերջ, օդը երէկ քիչ մը մեղմացաւ Փարիզի մէջ: Ամբողջ Եւրոպա փոթորիկի բռնուած է, եւ արկածներ անպակաս են, մանաւանդ Միջերկրականի մէջ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՇԽԱՐՀ ՎԱՐԴԵՒԻԱԿԱՆ ՄԸՆ Է

— Արա՛գ, ըսաւ վաճէն այսօր, երբ հիմա, ձիւն-ձմեռով, Արարատեան դաշտին մէջ, կը փրփրի եւ կամուրջ կը քանդէ մեր արքունական գետը՝ ռ- րուն անունը կը կրեն, դուն ձայնդ անգամ չես հաներ: Ի՞նչ ունիս, մուռա՞դ է քէն ըրեր թէ դուն:

— Ոչ ես իմ քէն ըրեր, ոչ ալ մուռատ, այլ՝ բա՛խտը, եւ չես գիտեր թէ ո՛րքան զայրացած եմ իրեն դէմ: Մըտածէ անգամ մը, Արագունիք կը հրճուէի՛ն խորհելով որ, ինչպէս յայտարարեցի, Ֆրանս. Ազգ. Պարգեւաշխաղին մեծագոյն գումարը պիտի շահիմ այս տարի, — ձեռքովս դրածի պէս վստահ էի: Եւ ահա պարգեւախաղը տեղի կ'ունենայ, — Բախտը ի՞նչ խաղ խաղայ գլխուս, ես ունիմ 0.045.214 թիւը, Բախտը 3 միլիոն ֆր. կը նետէ 0.049.216 թիւին վրայ: Երկու թիւ կը սխալի՛, այո՛, կը սխալի, — չէ՞ որ կոյր է, կ'ըսեն: Զայրանա՞մ, քէ՞ն ընեմ,— բարկութենէս՝ գրիչ բռնել չէ, լեզու փարտել անգամ չեմ ուզեր:

Ի՞նչ որ է, ձգենք: Գրաւ կը դնեմ որ յառաջիկայ պարգեւախաղին՝ խօսքիս տէրն եմ, — պիտի շահիմ: Ոչ ոք ինծի չափ մօտեցած է բախտին, հիմա չհաւատացողներն ալ կ'ընդունին որ ի վերջոյ պիտի շահիմ:

Կա՛մք, օրհնեա՛լ ըլլաս,— ուժդ որ գայ, լեռներն ալ տեղէն կը հանէ: Արդէն հիմա Արագունիք բոլորը կը հաւտան, որ պիտի շահիմ յաջորդիւ: Միայն ես չեմ որ կը հաւատամ թէ պիտի շահիմ, այլեւ բոլոր զիս ճանչցողներ:

— Ի՞նչ պիտի ընես, երբ շահիս:

— Անշուշտ պատրաստ յայտարարելու միտք չունիմ, բայց փրփրուն ատմս մը պիտի գրեմ նախ, իսկ յետոյ մնացածը... կը խորհինք...

— Եկո՛ւր, տո՛մսը գրէ՛ այսօր, առաջուընէ:

— Այսօր տրամադրութիւնս տեղը չէ, ամէն բան սուտ կը թուի: Հրապարակագրութիւնը երբ չես կրնար ըմբռնել, հոգիովդ կամ ջիղերովդ թրթռացումովը, անհամ դուրս կուգայ: Երեւակայէ, քիչ առաջ կը մտածէի Հայաստանի խմբագիրներուն վրայ,— խեղճերը չեն գիտեր թէ որո՞ւ գովեստը հիւսեն, եղկոտան կը փառաբանեն, նախադասութիւնը չաւարտած՝ տեղը կ'անցնի Եժովը, ու Եժովը կը գովեն, խօսքը չաւարտած՝ տեղը կուգայ ուրիշը:

Ու կը մտածեմ որ հիմա Հայաստանի գրագէտներն ալ ուրիշ հիւանդութիւն մը ունին, եթէ հիւանդութիւն կ'ըսես Բախտին հետ դարպաս ընելը: Անոնք ալ կը փափաքին որ Սովետներու վիճակախաղութիւնը քիչ մը ազատութիւն տայ իրենց մարդու պէս շնչելու: Կը յիշե՞ս, Երեւանցի գրող մը, օր մը, կ'ըսէր մտերմական շրջանակի մը մէջ.— Ա՜խ, ի՛նչքան կ'ուզէի նոյն իսկ գրող օր մը, բայց իմ հանոյքիս համար: Այո՛, այնտեղ ազատ չեն մարդիկ՝ նոյնիսկ գրելու համար իրենց հաճոյքին:

Եւ այնտեղի խմբագիրներն ալ, ինծի պէս, լոթըրիին կը սպասեն որ ազատութիւն տայ իրենց:

Ուրեմն,մի՛ մեղադրեր զիս որ պարգեւախաղին կապուած եմ սրտով, — աշխարհի գործը լոթըրի՛ է դարձեր, եւ շատո՜նց: Մէկը դրամ կը սպասէ՝ իր գործերուն յաջողութեան յանկարծելու կամ մուսային խենթութեանց նուիրելու համար, ուրիշ մը ազատութեան կը սպասէ՝ քիչ մը շունչ առնելու համար:

ԱՐԱՁ

ՆՈՐ ՍԻՒՓ (ՊԷՅՐՈՒԹ) ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 178 ՈՐԲ ԵՒ ՔԹԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Փայրամեան եղբ.	50
Փետր. 15ի գումարը	3287
Ընդհ. գումար՝	3337

ՊՈԼՍՈՅ ՀՐԵԱՆԵՐԸ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՅԱՆՁՆԵՆ ԻՐԵՆՑ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

Պոլսոյ թերթերուն մէջ կը կարդանք (9 փետրուար).—

Հրեաներու կողմէ վերջին անգամ գումարուած ժողովին մէջ որոշուած ըլլալով որ լիսէ, միջնակարգ եւ նախակրթարանները փոխանցուին կրթական գործավարութեան, խնդրագրով մը դիմում եղած է: Անով առաջարկուած է միայն որ նախակրթարաններու մէջ Ֆրանսերէնի դասախօսութիւն կատարուի, բայց նախակրթութեան մէջ ո եւ է օտար լեզուի ուսուցումը յարմար նկատուած չըլլալով, կրթական տեսչութիւնը միացման այս դիմումը յարմար դատելով հանդերձ, առաջարկուած դասի յաւելումը պիտի չըլնէ, կը գրեն Թուրքերէն թերթերը:

Հրեաները մէկ լիսէ եւ 6 նախակրթարան ունին եւ աշակերտներու թիւն ալ 1000 — 1500 է: Արդէն կարգ մը Թուրք նախակրթարաններու հրեայ աշակերտներու թիւը, աշակերտներու ընդհանուր թիւին հետ բաղդատելով, 100էն 50ի կը հասնի, իսկ Բերայի վարժարանի մը մէջ 70 - 80 համեմատութեամբ:

*** «Ճումհուրիյէթ» կը գրէ թէ այս դիմումին պատճառն է, հրէական նախակրթարաններու՝ իրենց ծախքերը գոցելու չափ հասոյթ չունենալը:

ՀԱՅ ԴԵՐՁԱԿԻ ՄԸ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

ԻՆԸ ՏԱՐԻԷ Ի ՎԵՐ ԿԸ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒԻ, 20 ԱՆԳԱՄ ԴԱՏԻ ՔԱՇՈՒԱԾ, ՎԵՑ ՏԱՐԻ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ ...

«Լը Փոփիւլէռ», ընկերվարական պաշտօնաթերթը, երէկ հրատարակած էր մանրամասն պատմութիւնը հայ դերձակի մը կրած դժբախտութեանց: «Արդարութի՞ւն է այս» խորագրին տակ, թերթը շարած է նաեւ հետեւեալ վերնագիրները, երկու սիւնակի վրայ.— «Ինը տարիէ ի վեր հայրենազուրկ Հայ մը, որ Ֆրանսա հաստատուած է 1912էն ի վեր, պատուաւոր առեւտրական, ամուսնացած ֆրանսուհիի մը հետ, հայր երկու ֆրանսացի զաւակներու, նախկին ռազմիկ ֆրանսական բանակի, ԿԸ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒԻ ոստիկանութեան եւ դատական իշխանութեան կողմէ: Առանց պատճառի արտաքսման վճիռ առացած ըլլալով, քսան անգամ պատժական ատեանին առջեւ հանուած, ճամբու բանտը անցուցած է... Եւ օրէնքը նորէն պատիժ կը սպառնայ»:

Մեր պաշտօնակիցը պատմութիւնը կը սկսի յիշելով Ալմազեանի պարագան, ըսելու համար թէ «Փարիզի հայ դերձակները բախտ չունին»:

— Ահաւասիկ հայ դերձակի մը նոր պատմութիւնը, որուն էլքը պիտի իմանանք չորեքշաբթի օր: Խնդրոյ առարկան է Քոնեանց (Քոնտայեան?), արդէն հանրածանօթ՝ դատական պալատին մէջ, ուր շուրջ տասը տարիէ ի վեր կը նորոգուի այս դժբախտ մարդուն ողբալի ճակատագիրը: 1929էն ի վեր,

(Լուրերու շարունակութիւնը վարդալ Դ. էջ)

ՀԱԿԱՀՐԵԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Հակահրէական շարժումը զանազան երկիրներու մէջ հետզհետէ աւելի կը տարածուի եւ կը զօրանայ։

Ետ պատերազմեան շրջանին մէջ հակահրէական շարժման պատճառները ամէն տեղ միայն տնտեսական եւ կրօնական չեն, ինչպէս որ էին մեծ պատերազմէն առաջ։ Այժմ ատոնց վրայ աւելցած են նաեւ ազգային կամ ցեղային եւ քաղաքական շարժառիթները։

Արդարեւ, ոչ մէկ ատեն մարդկային պատմութեան մէջ տարամերժ ազգայնական մտայնութիւնը այնքան զօրաւոր եղած է, որքան այժմ։ Ոչ մէկ ատեն ժողովուրդները ցոյց չեն տուած այնքան բուռն ձգտում ապրելու եւ զարգանալու իբրեւ ինքնամփոփ եւ անկախ ազգութիւններ, որքան այժմ։ Ոչ մէկ ատեն պետութիւնները խաղաղ ժամանակ ալ այնքան ամբողջականօրէն չեն աշխատած պատրաստ ըլլալ պատերազմի համար, որքան այժմ։

Բոլոր երկիրներու մէջ ալ, ինչպէս յայտնի է, Հրեաները գերազանցապէս հակազգայնական եւ քաղաքականապէս արմատական ու միջազգայնական տարր մը կը ներկայացնեն եւ այդ տեսակէտովհակառակ կ'ընթանան տիրող հոսանքներուն կամ տիրող ազգի ձգտումներուն, հետեւաբար խորունկ տհաճութիւն, անվստահութիւն առաջ կը բերեն իրենց հանդէպ։

Անժխտելի է հարկաւ, որ Հրեաներու տնտեսական մրցումը շատ մեծ դեր կը կատարէ իրենց դէմ եղած պժգոհութեան եւ հալածանքին մէջ։ Բայց եւ կասկած չկայ, որ ներկայիս տնտեսական շարժառիթէն եւ կրօնական նախապաշարումէն աւելի դեր կը կատարեն քաղաքական կամ զուտ ազգային նկատումները։ Հրեաները դժուարութեամբ կը ձուլուին իրենց ապրած ամէնէն նոյնիսկ քաղաքակիրթ երկիրներու տիրող ցեղերուն հետ, իբր ուրոյն, անհարազատ խմբաւորումներ կը պահեն իրենց գոյութիւնը դարեր շարունակ եւ, յենլով իրենց տնտեսական բացառիկ դիրքին եւ մտաւորական փայլուն նուաճումներուն վրայ, ոչ միայն իրենց քանակէն անհամեմատ աւելի մեծ դեր կը կատարեն, այլ եւ տիրող ազգերուն անհարազատ միջազգայնական կամ հակազգայնական եւ չափազանց արմատական հոսանքներ կ'առաջացնեն իրենց ապրած երկիրներու կեանքին մէջ, ուր որ քիչ մը ազատութիւն կը վայելեն։

Հակահրէական շարժումը նոր ժամանակներու երեւոյթ չէ երբեք։ Հռոմէական կայսրերու օրերէն սկսած մինչեւ Միջին դարերը եւ Միջին դարերէն սկսած մինչեւ մեր օրերը, հակահրէական շարժում միշտ եղած է այս կամ այն չափով եւ այս կամ այն ձեւով։

Հալածանքները երբեմն արտայայտուած են պոռթկումներով, այն է՝ պոգրոմներով (թալան եւ կոտորած), ինչպէս Ռուսիոյ մէջ, եւ զանգուածային արտաքսումներով, (ինչպէս Սպանիոյ մէջ). իսկ երբեմն ալ աւելի խաղաղ միջոցներով՝ բացառիկ օրէնքներով, գետտոներով (ապրելու համար նշանակուած մասնաւոր տեղերով) եւ ամէն տեսակ սահմանափակումներով։ Սակայն, Ֆրանսական յեղափոխութեան գաղափարներու տարածման, մասնաւորապէս Նափոլէոնի շնորհիւ, Հրեաները հետզհետէ ազատեցան նախկին կապանքներու եւ սահմանափակումներու շատերէն, եւ մեծ պատերազմի նախօրեակին միայն մէկ մեծ երկիր կար, որ բացարձակ կերպով եւ ընդարձակ չափերով տակաւին կը վարէր հակահրէական քաղաքականութիւն։ Եւ այդ՝ ցարական Ռուսաստանն էր։

Գաղտնիք չէ, որ ցարական Ռուսաստանի մէջ Հրեաները թոյլատրուած էին ապրելու միայն արեւմտեան քանի մը նահանգներու մէջ եւ որ Հրեաներու իրաւունքները սահմանափակուած էին դրեթէ ամէն տեսակէտով։ Անոնք, օրինակ, չէին կրնար ամուսնանալ քրիստոնեաներու հետ, առանց հարկադրուելու լքել իրենց կրօնը։ Անոնք չէին կրնար ազատ ճամբորդել Ռուսաստանի մէջ։ Անոնք չէին կրնար ըլլալ պետական պաշտօնեաներ, սպաներ։ Անոնք չէին կրնար երեք առ հարիւրէն աւելի ուսանողներ ունենալ համալսարաններու եւ պետական միջնակարգ դպրոցներու մէջ։

Ճիշդ է, նախապատերազմեան Գերմանիոյ մէջ եւս որոշ սահմանափակումներ կային Հրեաներու դէմ, բայց այդ՝ գլխաւորապէս զինուորական ու մասամբ պետական ծառայութեան մէջ էր, մինչդեռ կեանքի միւս ասպարէզներուն մէջ անոնք ազատ էին եւ հաւասար բուն Գերմանացիներուն։

Այսօր հակահրէական շարժման գլուխն է անցած նացիական Գերմանիան, որ կը ձգտի կամ խաղաղ արտաքսել Հրեաները իր սահմաններէն եւ կամ գէթ միանգամայն մեկուսացնել, կզզիացնել զանոնք իր սահմաններուն մէջ, այնպէս որ անոնք ապրին իբր անբաղձալի օտարականներ եւ ոեւէ կերպով չկրնան ազդել գերման ցեղի կեանքին վրայ։

Ինչպէս կ'երեւի, Ռումանիա այժմ կ'ուզէ հետեւիլ Գերմանիոյ օրինակին։ Լեհաստան եւս նոյն ճամբուն վրայ կը գտնուի եւ, բոլոր նշաններուն նայելով, կը պատրաստուի նոյնպէս որդեգրել բացայայտ հակահրէական քաղաքականութիւն մը։ Եւ կասկած չկայ, որ որքան աւելի զօրանայ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ ազդեցութիւնը Եւրոպայի մէջ, այնքան աւելի երկիրներ պիտի երթան այդ ճամբայով եւ հակահամայնավար ճակատը զօրացնելու հետ մէկտեղ պիտի աշխատին զօրացնել նաեւ հակահրէական ճակատը։

Սակայն, անկարելի է ազատիլ հրէական բազմութիւններէն, եթէ գտնուած չէ երկիր մը կամ երկիրներ, ուր անոնք կարենան երթալ ու հաստատուիլ տեւականօրէն։ Ոչ մէկ պետութիւն պատրաստ է այսօր իր սահմաններուն մէջ ընդունելու հալածանքի ենթակայ միլիոնաւոր Հրեաները։ Միւս կողմէն՝ Պաղեստինը, եթէ ամբողջութեամբ իսկ տրուի Հրեաներուն, պիտի չկրնայ իր մէջ առնել Հրեաներու մէկ տասներորդ մասն անգամ։

Պէտք է, ուրեմն, գտնել մեծ գաղթավայր մը կամ քանի մը գաղթավայրեր, ուր կրնան ղրկուիլ Հրեաները։ Վերջերս շատ կը խօսուի Մատակասկար մեծ կղզիի մասին, որ Ֆրանսայի ձեռքն է։ Կը խօսուի նաեւ ուրիշ վայրերու մասին, իբր հրէական գաղթավայրերու։

Սակայն, մինչեւ որ միջազգային համաձայնութիւն մը չըլլայ այդ մասին, անկարելի պիտի ըլլայ գոհացուցիչ կերպով լուծել հրէական հարցը եւ այդ կերպով վերջ դնել հակահրէական շարժման, որ հետզհետէ կը դառնայ միջազգային ամէնէն հրատապ եւ փոթորկայոյզ խնդիրներէն մէկը։

(ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»Ի

ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

(Երկրորդ եւ վերջին մաս)

«Արուեստը դժուար է, քննադատութիւնը դիւրին»։ Ասիկա այնքան ստոյգ է, որքան ըսելը թէ գործելը դժուար է, բայց խօսիլը դիւրին, որովհետեւ ամէն արուեստ գործ ճիգ մը, երկունք մը կ'ենթադրէ, մինչ ամէն քննադատութիւն՝ բանավէճ մը։ (Կ'ընդունիմ անցողակի որ երբեմն քննադատութիւնը արուեստ բարձրացնողներ գտնուած են, բայց հազուադէպ են անոնք։)

Ահա թէ ինչո՞ւ կը բաւէ որ գրող մը ափ մը մորգարիտ, կամ ափ մը մանիր ցանցնէ ծովափի աւազներուն, ահա տասնեակ մը քննադատներ կը փութան փնտռել գտնել։ Զուարճալին իրենց փութկոտութիւնը չէ այնքան, այլ մտայածին, այլընդայլոյ դիտումը զոր կը յայտնաբերեն գրական գործի մասին։ Հեղինակը ինքն իսկ կը վարանի ճանչնալու ինքզինքը, իր գործը։

Գրական բերքի եւ քննադատական անճուրդի այդ անհամաչափութիւնը շատ աւելի ակներեւ է մեր իրականութեան մէջ։ Մինչ գրողները կ'ուծանան, գրական երկերու հրատարակութիւնը հազուադէպ երեւոյթ մը կը դառնայ, քննադատութիւնը, մեր մէջ, կը շարունակէ պատգամներ արձակել, բանաձեւեր հակադրել, — դիտողական ասելի պարապ տիկերու, ոնամէջ լիչերու շուրջ։ Օտար մեծ գրականութեանց յորդառատ ակունքը պատրանքներ կը ստեղծէ մեր մէջ ալ. անոնցմէ փոխ առնուած չափանիշերը, — որ մեծ գրականութեան մը կը պատշաճի միայն, — կը ջանանք յարմարցնել մեր անզգամ, մեր աղօտ տեղեկանքին։

Արուեստին վսեմ ու խոշոր սկզբունքները հայ գրական գործերու կիրարկել՝ կը նշանակէ Տօն Քիշոտի նման տապետական զէնքեր ճօճել հողմաղացներու, ոչխարի հօտերու դէմ... Ներկայէք իրարու անաղարտական այդ պատրանքը. Համեմատութեան, չափի զգայութիւնը մեկնակէտ է ամէն ողջամիտ գաղափարի, ամէն քննադատութեան։

Այո, վերջիվերջոյ, առանց ինքնախաբէութեան, իրաւունք ունի՞նք խօսելու հայ գրական կեանքի մը մասին, ինչ իմաստով որ կը խօսուի, օրինակ, Ֆրանսական, կամ մեծ ազգի մը գրական կեանքի մասին։ Նմանութեան եզրեր կա՞ն միթէ, եղա՞ծ են երբեւիցէ...

Գրական կեանք մը կ'ենթադրէ, ոչ այնքան քանի մը գրքի կամ հանդէսի հրատարակութիւն, որքան գրական-մտաւոր, ու մէկտեղ մթնոլորտ մը ներկայութիւնը ժողովուրդի մը շուրջ։ Տեսակ մը ոգեկան մշտարթուն տաճար, որ իր քուրմերը, ծէսերը եւ հաւատացեալները ունի, որ կ'ազդէ հոգիներու վրայ, իր շուրջ գաղափարական գոյավիճակներ կը ստեղծէ, ու անուղղակի կը խմորէ ժողովուրդին պատմութիւնը։

Հայ գրական կեա՞նք... մեր այժմու պայմաններո՞ւն մէջ... Թող ներուի ինծի ըսել որ գրական կեանքի ալմոյն, տարաւմ մէկ մանրանկարն է զոր կը շարունակեն տալ — աղնիւ ճիգով մը անտարակոյս, — այն ցանուցիր, ազգովն եւ թերեւս անվաղորդայն փորձերը, որ ցանցառ գրքի, կամ պարբերականի ձեւով, աւելի շատ գոհողութիւն կ'ենթադրէ, ուժերու սպառում, քան թէ մտքերու փոխյարաբերութիւն արտադրողի եւ սպառողի միջեւ։ Ինչ հարկ մատնանշել անգամ մըն ալ հայ գիրի այժմու թշուառութիւնը. խրատուիլակը՝ որ կը հետեւի հայ գրողի քայլերուն. մատնանշել բոլոր այն բացասական պայմանները՝ որոնք կ'ամլացնեն հայ հեղինակը իր ներշնչումի ակունքին մէջ իսկ։ Ո՞ւր է մասնաւոր ընթերցասէր, գրասէր հասարակութիւնը, հայ արուեստով գինովցող խանդավառ երիտասարդութիւնը, որոնք կենսատու մթնոլորտն իսկ են որ եւ է գրական շարժումի։

Քննադատութիւնը կրնա՞յ անտեսել բոլոր այս շարաշուք պայմանները, երբ կը խօսի հայ գրողին ու իր մէկ գործին մասին. արուեստը հերոսական ճիգ մըն է անտարակոյս. մարդուն պայքարն է՝ պայմաններուն դէմ. բայց վերջապէս, նիւթական նըպաստաւոր պայմաններութիւնը անհրաժեշտ է որքան բարոյականի, նոյնքան եւ աւելի արուեստի կեանքին համար։

Հայ գրագէտը, ընդհանրապէս, մենայուն ժղձաւանքը կ'ապրի անստուգութեան, նիւթական տեսակէտով, հոգեկան տեսակէտով։ «Զայն բարբառոյ յանապատի» մնալու ապառօրութիւնը կը սառեցնէ իր խանդը եւ ներշնչումը։ Չի կրնար ան չխորհիլ, հայր, ճգնիլ ու երկնել, բայց յանուն ո՞ր ներկային, յանուն ո՞ր Ապագային...»։

Ահա թէ ինչու արդի գաղթահայ գրականութիւնը խառապահանջ, սուր կերպապաշտ, մաքրակրօն քննադատութենէ աւելի բարեացակամ, լայնամիտ, դրեթէ գուրգուրոտ քննադատութեան պէտք ունի։ Աւելի քան այլուր, մեր անցուկ շրջանակին մէջ մանաւանդ, քննադատութիւնը փափկանկատութեան, ողջմտութեան, նըրբազգացոյն գնահատումներու հարց մըն է. «Որ ունին ունի, լսեցէ...»

Իբրեւ եզրակացութիւն, ինծի կը մնայ աւելցնել — անհատապէս երկու տեսակ քննադատութիւն դիւրին են, այն որ միայն հաւնիլ ամբոխողել գիտէ. եւ յետոյ այն որ միայն փնտռել ու հարթել գիտէ։

Երկուքն ալ յաւակնոտ ճշդուած դիրքեր են. հաւասարապէս դիւրին են, որովհետեւ ոչինչ այնքան հեշտ, որքան անդոյ արժանիքներ վերագրել ճերմակ, կամ թերին ու սխալը մատնանշել երկի մը մէջ։ Ափսոս, մարդկային ամէն գործ, ճակատագրականօրէն անկատար է եւ աւելի իր թերութիւններով ուշադրութիւն կը գրաւէ քան իր թաքուն առաւելութիւններով։

Ոչ, շողոքորթի եւ գատափետողի դիրքերը անվայել են եւ քննադատի, եւ գրագէտի համար, ամուլ մեթոտներ են անոնք։

Բարեբախտաբար այդ երկու ծայրատական ծայրերուն միջեւ չափազանց լայն տեղ կը մնայ իրապէս արդար, մարդկային, լինել քննադատութեան մը համար։

Քննադատութիւն մը, որ լուսաւոր է ու ամէն գեղարուեստական գործի մէջ հետամուտ է գտնելու ինչ որ ան ունի դրական, ինքնուրոյն ու հարազատ։ Այդ քննադատութիւնը հեղինակէն չի պահանջեր ինչ որ ան չի կրնար տալ, այլ այն, զոր ի վիճակի է տալու. հետեւաբար ան կը սահմանափակուի հեղինակի կարելիութեանց, կենսական-ընկերական պայմաններու եզրերուն միջեւ. կը մատնանշէ թերութիւնները այն չափով, ինչ չափով որ հեղինակին տրուած էր խուսափիլ անոնցմէ, կամ սրբագրել։ Այդ քննադատութիւնը, մնալով միշտ յարաբերականի գետնին վրայ, ճիգը ունի հեղինակը ճանչցնելու ոչ միայն ընթերցողին, այլեւ ինքն իրեն, հեղինակին իսկ. (որովհետեւ տոնոք պատրանքներ ունին իրենց ... ...ին) մատնանշելու հեղինակին ճամբան, բարեշրջումի եւ կատարելագործուելու հնարաւոր ... այն խութերը՝ որոնցմէ ան գիտէ ... է խուսափիլ։

Այս տեսակ քննադատութիւն ... ըսել չէ որ զուրկ է զայրոյթէ ... կէն։ Ոչ։ Միայն թէ ան իր քանդ... բանքը, իր ժխտական վերապահ... թիւնը մեթոտի չի վերածեր. իր ... շով կը խայթէ միայն փքուածոյց ... մէջ մորթերը, կամ անսպառ պաշտ... ները։ Որովհետեւ այդ քննադատ... թիւնը բնաւ տրամադիր չէ քաջալեր... լու փարիսեցիները եւ անզգամ... ները, մունետիկները եւ սարկաւ... ները, ոչ ալ անոնք, որ գրչի արուեստ... ին կը բերեն շողշողուն բայց անօգ... բառամոլութիւն մը կամ սնոտի ... ցամօլ իմաստակութիւն մը։ Այդ ... նադատութիւնը գրականութիւնը ... պաշտպանէ բոլոր դարավերջիկ ... դարաակիզբի անօգներու դէմ, որ ... չափազանց շատ «գրականութիւն» ... բանին...

Որովհետեւ Արուեստը սրտէն ... դէմք ժայթքող արիւն է եւ ... ոչ թէ դէմքի փակցուած բրնձափ... կամ շրթունքի ներկ...

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

Ոչ-հայկական փոխյարաբերութիւններ Թուրքիոյ մէջ

(Գ. եւ վերջին մաս)

ՀՐԵԱՆԵՐԸ — Հրեաները, որոնք շառաւիղներն են սպանիական հալածանքներէն ճողոպրած տարագիրներուն, ապաստանած, 1492ին, Պոլիս, Իզմիր եւ Սէլանիկ, բարեկեցիկ կեանք մը ապահովեցին շնորհիւ իրենց գործի խոր հասկացողութեան։ Հրէական ցեղը միշտ խաղաղ ապրած է Թուրքիոյ մէջ։ Իրենք իրենց մէջ, խոնարհ խաւերը կը խօսին հրէական սպաներէն մը, որ կը թուի թէ ծեդարու քաստիլեան բարբառ մըն է, բայց կը խօսին նաեւ Ֆրանսերէն, որ իրենց դպրոցներուն մէջ ընդունուած է իբրեւ ուսուցման լեզու։ Եւ սակայն Էնկիւրիի կառավարութիւնը տարիներ առաջ պարտադրեց որ Թուրքերէնով կատարուի դասաւանդութիւնը հրէական դպրոցներու մէջ, ի վնաս Ֆրանսերէնին, որ կը մնայ ամէնէն ծանօթ կենդանի լեզուն։ Սիրային ոճիր մը, որ կատարուեցաւ Պոլսոյ մէջ, 1927 Սեպտեմբերին, — Թուրք մը սպաննած էր երիտասարդ Հրէուհի մը որ մերժած էր զինք, — պահ մը ժամուլին առիթ դարձաւ յուզելու հրէական համայնքը ձուլելու հարցը, այն մեղադրանքով որ Հրեաները ամէն տեղ Ֆրանսերէն եւ հրէական սպաներէն կը խօսին, եւ արժէք չեն տար Թուրքերէնին։ Հարկ եղաւ որ շատ տարիներ անցնին եւ ժամանակը, գերագոյն դարմանը, որ կը բուժէ ամէն բան, խաղաղութիւն հաստատեց։ 1930ին, առաջին անգամ ըլլալով, Սապրի Թոփրաք առանց յաջողութեան՝ հրապարակ դրաւ հրէական տարրը ձուլելու հարցը։ Ետքը, 1934ին, Էտիրնէի Հիւլակայքէն, Թրակիայէն, Տարտա... ...նէլէն՝ Հրեաները հարկադրուեցան գաղթել դէպի Պոլիս, իբրեւ ... անք Իսլամներու ցոյց տուած թ... մական վերաբերմունքին, որուն ... ճառը մութ մնաց։ Օրուան վար... տը, Ջօր. Ըսմէթ Ինէօնիւ, Ազգ... Ժողովին առջեւ, 5 Յուլ. 1934ին, ... գելով միջադէպը դատապարտեց ... տարուած խառնութեանցհեղինակ... որոնք, ըսաւ, դատարանի պիտի ... նուին անմիջապէս որ հաստատ... նոնց պատասխանատուութիւն... «Հակահրէութիւնը Թրքական ... բանք չէ, եւ չի կրնար մտնել մե... ղովուրդին ըմբռնումներուն մէջ ... րեք պիտի թոյլ չտանք, որ նման ... սանքներ երեւան գան։ Թուրքիո... ամէն անհատ կը գտնուի հանրա... տական օրէնքներու պաշտպան... թեան տակ»։

Եւ գաղթողներուն մեծամաս... թիւնը շատ չանցած վերադարձա... օջախը եւ ամէն բան մտաւ կարգ... նոնի մէջ։

Երբ Սարուխանի երեսփոխան... ռաջարկը անգամ մըն ալ հրապա... դրուեցաւ հեղինակին կողմէ, ... եալ սկսան մտածել Հրեաներուն ... սին, որոնք, կ'ըսէ Սապրի Թոփրաք, ... ստորագրուած են իրենց գերազանց... թեան սխալ գաղափարով, ... տիրող ժողովուրդին, թէեւ ոչ իր ... րօնական լեզուն, երրայերէն գի... ոչ ալ պետական լեզուն՝ Թուրքե... նը»։ Թրքական մամուլը միաձայն... թեամբ ողջունեց առաջարկին մի... մը, այդ առթիւ յիշեցնելով որ ... երկու դասակարգի Թուրք քաղաք... ցիներ, բոլորը հաւասար են հան... պետական իշխանութեան աչքին։

ԼՈՒՐ ԲԷԿ...

Աղաւնին բո՞ւն ուզեցիր, ջուրի ... ծակ փորեցիր։

Ա՜խ տանձ մը ինկաւ վար, ... վեր։

Անուշն ուտողը գիտէ լեղիին հա... Անխելքը ծնած տեղն է ուզեր ... լօքը՝ հանգիստ ըրած տեղը։

ԽՆԴԱՑՈՂ ՍԻՄԸ

Տասնեւհինգ տարի առաջ իմ բնակած քաղաքիս մէջ տղայ մը կար, որ կը կոչուէր Խնդացող Սէմ, որովհետեւ ան միշտ կը խնդար։

Ան մէկն էր այն չափազանց զգայուն տղաքներէն, որոնք, աշխարհի մէջ ամէն բանէ վախնալով, կը ջանան խնդալ ամէն բանի վրայ ու կ'իյնան ամէն տեսակ նեղութիւններու մէջ։

Սէմը չէր կրնար ընել ոեւէ բան, առանց առնուազն պզտիկ սխալի մը։

Իմ բնակած քաղաքիս մէջ շատ տղաքներ մեռան՝ քան տարեկան ըլլալէ առաջ։ Եւ Սէմը անոնցմէ մէկն էր։ Սակայն, նոյնիսկ իր մահն ալ սխալով մը տեղի ունեցաւ։ Ես գիտեմ, որ ան մեռած ատենն ալ կը խնդար, եւ կամ կը խնդար, մինչեւ որ ըմբռնեց, թէ ինքը կը սպաննուէր վերիլակէն։

Վերելակը ճզմեց զինքը։ Ան մահուչափ կը վախնար վերելակէն. օր մը երբ անվախութիւն կ'ուզէր ցուցնել այն մարդոց, զորոնք կ'ատէր, որովհետեւ անոնք յաճախ կը ծաղրէին զինքը, սահեցաւ սխալմամբ ու ինկաւ, եւ վերելակը ճզմեց իր մարմինը։

Այդ ատեն ան տասնեւվեց տարեկան էր. ու ես զինքը կը ճանչնայի դրեթէ չորս տարիէ ի վեր։

⁂

Ես առաջին անգամ տեսայ զինքը, երբ ան թրծաղաղախ առտիճաններէն Իվէնինկ Հէրըլտի պարանը կ'իջնէր Պըլ Մարթինին հետ։

Պըլ Մարթինը թերթի շրջաբերութեան վարիչն էր ու սիրող լաւ կախամարտիկ մը։ Ան պատմուեցաւ ինքնաշարժի արկածով մը 1924 թէ 1925ին, երբ քսանեւհօթը տարեկան էր։

Պըլ Մարթինին Սէմին ըսաւ, որ օճճակին մէջ տեղ մը սպասէ, մինչեւ որ թերթի ամենավերջին հրատարակութիւնը ելլէ մամուլէն։ Եւ Սէմը սկսաւ սպասել այնպէս, որ կարծես թէ սպասելը մեծ գործունէութեան դէպք մը եղած ըլլար։

Սէմը երկչոտօրէն կը նայէր իր շուրջի թերթավաճառ խաւլակի, տուն եւ հայ տղոց վրայ։ Ցեռայ նայեցաւ մեծ ու սեւ մամուլին եւ սկսաւ ահաբեկիլ։

Ես ինը կամ տասը տարեկան էի, իսկ ան մէկ կամ երկու տարի մեծ էր ինծմէ։ Բայց կրնայի ըսել, թէ ի՛նչ տեղի կ'ունենար։ Ան, միայն ուրիշ խեղճ տղայ մըն էր աշխարհի մէջ, սակայն, դարձեալ սխալ տեսակէն։ Ես գիտէի, որ ան դժբախտ պիտի ըլլար յաւիտեան։

Ես ցաւեցայ իրեն համար ու կը բաղձայի, որ կարենայի բան մը մտածել՝ անոր ըսելու համար, բայց չկըրցայ։

Ես կ'ուզէի անոր ըսել.

— Սպասէ՛, հանգիստ եղի՛ր, մի՛ յուզուիր, մի՛ վախնար, դժուար բան մը չկայ։

Սակայն չկըրցայ ո եւ է բան ըսել։ Միայն նկատեցի, որ աղուամի ու հոգեվարքի նման բան մը կար իր աչքերուն մէջ։ Ու պահ մը ենթադրեցի, որ պիտի լար։ Բայց ան խնդաց։

⁂

Սէմը տեսակ մը Հրեայ էր՝ պզտիկ ու ամփոփ։ Անոր քիթանը մեծ էր, մազերը խիտ ու սեւ էին, ճակատը շատ նեղ էր, մորթը լեցուած էր սեւ խալերով, շրթունքները հաստ էին ու ակռաները անսովոր կերպով յիմարական երեւոյթ մը ունէին։ Ան ամենատգեղ երեւոյթով տղան էր, որ երբեք տեսած ըլլամ։ Այսուհանդերձ իր դէմքին, իր կերպարանքին վրայ աղբերգական, ազնիւ ու սրտառուչ բան մը կար։

Անոր թեւերը կարճ էին, իսկ մատները կարճ ու հաստ։ Բնաւ ուս չունէր, եւ ոտքերը շատ խոշոր էին։ Ցուլիս ամռուն էր, ան առանց կօշիկի էր, ինչպէս մենք բոլորս։

Առաջին անգամ տեսնելով զայն, մարդ կը զգար, թէ ահաւոր մարդ մը, որուն մարմինը՝ մարմինն է տառապած հին գերիի մը՝ բաւարար ըլլանուն չառաջած, ծանր աշխատած, հիւանդ, վիրաւոր, անշնորհք ու ողբամար։ Եւ այդ մարմինը՝ մարմինն էր մեր Տէրոջը, որ չարչարուած էր աշխարհէն։

⁂

Առաջին օրը չխօսեցայ անոր հետ. կը վախնայի անկէ։ Կը վախնայի այն բանէն, որ կը թուէր թէ ան էր. ան զոհն էր աշխարհի։ Ան անոնք ու անմեղ ժառանգորդն էր դարերու բոլոր մահացու անգթութիւններուն ու ողբերգութեան։

Այսուհանդերձ ես կը սիրէի զինքը։ Ան պարզապէս կորսուած էր։ Ան անյարմար էր ոչ միայն տպարանին մէջ, այլ անյարմար էր աշխարհին մէջ ալ, կեանքին մէջ ալ։ Կը թուէր, թէ իր արիւնին մէջ նախնիքներէն մնացած ցեղային բնազդական բան մը կը ըզգար, որ կ'ըսէր.

— Հեռացի՛ր, դուրս գնա՛, ուրիշ տեղ մը գնա՛, պահուըտէ՛, վազէ՛, ատոնց մէջ մի՛ մնար, ատոնք կը սպաննեն քեզ։

⁂

Լսեցի, որ ան կը փորձէր խօսիլ Պըլ Մարթինի հետ։ Բայց չէր կրնար խօսիլ։ Կ'ուզեմ ըսել, թէ ան չէր թոթովեր կամ կակազեր, այլ երբ իր շրթունքներն ու բերանը բացած բառ մը ձեւել, անոնք անդամալուծուեցան, եւ կրնայիր տեսնել, որ ան կը ջանար ըսել բառը. սակայն չէիր կրնար լսել ոեւէ բան։

Ո՞ւր պիտի սպասեմ, ան հարցուց Պըլ Մարթինին։

Պըլ Մարթինը ազնիւ մարդ մըն էր։ Ան խիստ էր ու կը հարուածէր այն տղաքը, որոնք դուրս կ'ելլէին կարգէն։ Բայց ան դարձեալ ազնիւ էր, երբեք չէր յոխորտար տղու մը վրայ, որ վախկոտ էր։

Պըլ Մարթինի Ամերիկացի էր. սակայն, ան չէր նմաներ շատ մը Ամերիկացիներու։ Տասնեւհինգ տարի առաջ, իմ բնակած քաղաքիս մէջ Ամերիկացին անձեռնհաս մէկն էր ... կ'արհամարհէր տարբեր ցեղի պատկանող անձերը, որովհետեւ անոնք իրեն պէս անձեռնհաս չէին։ Մարթինը լայնամիտ էր։ Ան հոգ չէր ըներ թէ դուն ի՛նչ ցեղի կը պատկանէիր, թէ կարգապահ էիր, իսկ եթէ անկարգապահ էիր, քու պատկանած ցեղդ չէր մեղադրեր, այլ հարուած մը իջեցնելով ականջիդ՝ տեղդ կը դնէր ...

Ուստի Պըլը անազնիւ չգտնուեցաւ Սէմին հանդէպ, թէպէտ քիչ մը ... փոթեցաւ անոր հարցումէն։

— Սպասէ՛ հոդ ճիշդ ուր որ ... ցած ես, ըսաւ ան։ Ուրիշ տեղ ... երթար։ Թերթի վերջին հրատարակութիւնը յոյս պիտի տեսնէ ... վայրկեաններէն։ Ես քեզի կուտամ ... թերթ, եւ կ'ըսեմ թէ ինչ պէտք ... պոռաս։

ՈՒԻԼԵԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ

(1)

Տարօնի պատմութիւնը եւ «ՅԱՌԱՋ»ի ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

Կը յիշուի որ Տարօնի տարագիր մը- նացորդացը չորս տարի առաջ որոշած էր հրատարակել իր հայրենիքին պատ- մութիւնը։ Ծախսն նիւթերու պակա- սին ու Հ. Սահակ Տ. Մովսէսեանի մահուան պատճառով վիճակը ցարդ ուշացու- ցին ձեռնարկը։

Պատմութեան համար իբրեւ առաջ- նակարգ նիւթ կը կազմեն համ- բաւաւոր Գեղամ Տէր Կարապետեանի ձեռագիրները, որոնք անփոխարինելի նշանակութիւն պիտի ունենային։

...

Տեղն է ուրեմն խնդրել բոլոր այն բարեկամներէն որ իրենց տրամադրու- թեան տակ ունին Գեղամի ձեռագիր- ներ փութացնեն հետեւեալ հասցէին. — Union Daron Dourouperan, 52, rue G. Courbet, Bagneux, (Seine), France:

Լ. ՏՕՆԻԿԵԱՆ

ՐԱՖՖԻԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ ՍՈՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Խ ո հ

Մեր ազգային ցաւերէն մէկն ալ օ- տարամոլութիւնն եղած է,— օտարին արուեստը, օտարին թատրոնը, օտար ընթերցումները, օտար լեզուն, չա- ւերը, ոչ թէ անոնցմէ բան մը սորվե- լու, այլ պարզապէս նախընտրելով ա- նոնցը մերինէն...

...

ՄԵԾ - ՍԷ

ՀԱՅ - ՀՌՈՄԷԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԱՂԱՃԱՆ- ԵԱՆ ԱՐՔ. ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ։ (31 Յունուար)

Մէջտեղինը պատրիարքն է, այն որ ձեռքը վերարկուին գրպանը դրած է՝ Սօսիէթէ Լիօնէզի անօրէնը, Mr. Cusin, իսկ միւս ծայրը՝ գլխարկը ձեռքը՝ Mr. Marcel: Մեր թղթակիցը ընդունե- լութեան նկարագրութիւնն ալ ղրկած էր, բայց ուշ մնացած ըլլալով, զանց առինք։ Ընդունելութեան հրաւիր- ուած էր նաեւ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան ժամանճիւ- ղը, եռագոյն դրօշով։ Պատարագէն վերջը, Նոթր Տամ եկեղեցիէն դուրս ելած առեն, դպրաց դասը դաշնա- մուրով երգած է «Մեր Հայրենիք»ը, Նախաձեռնութեամբ Père Bogef, որ այս առթիւ համակրանքով արտայայ- տուած էր հայ ղաղութի մասին։

(Ֆոթօ Կարօ)

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԻՏ ԲԱՆԻՆ...

«Ասպարէզ» հետեւեալ խորհրդա- ծութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (28 յունուար).

— «Հայաստանի Խորհ. «կառավա- րութեան» ՀՕԿ-ը, Բարեգործական եւ Մելգոնեան Ֆոնտը կազմալուծ- ուած յայտարարելու հրամանը լաւա- տեսութեամբ բացատրել, պիտի նշա- նակէ բոլորովին անտեղեակ մնալ այն կացութեան, որ աւելի քան տարիէ մը ի վեր կը շարունակուի Հայաստանի եւ առհասարակ Խորհ. Միութեան մէջ։

Այդ որոշումը չի բխիր այն համո- զումէն թէ այլեւս Հայաստանի ժողո- վուրդը արտասահմանի օգնութեան պէտք չունի։ Եւ կամ այն հաւաստի- ութենէն, թէ կառավարութիւնը կրնայ բաւարարել կարօտութիւնները առանց դուրսի օժանդակութեան։ Ան կը բխի ուրիշ շարժառիթէ մը, որուն տուեալները մենք կը գտնենք գաւա- կան կոչուող խեղկատակութեան մահ բամասնութիւններուն մէջ։

Ուշիմ ընթերցողը եթէ վերաքաղի ենթարկէ այդ մանրամասնութիւննե- րը, հոն պիտի գտնէ բաւական նիւ- թեր, որոնք կը հաստատեն թէ Խորհ. իշխանութիւնը ամբաստանած է նաեւ արտասահմանի հայկական զանազան հաստատութիւններն ու գործիչները, իբրեւ մեղսակիցներ ներքին «դաւեր- րուն եւ «լրտեսական գործերուն։

Ու անբնական չէ այդ կասկածան- քը, երբ նկատի կ'ունենանք թէ իր շուքէն իսկ վախցող Խորհրդային իշ- խանութիւնը նոյնիսկ իր ամէնէն հին գործիչներու եւ դիւանագիտական ներկայացուցիչներու մասին կասկած ունեցած է՝ իբրեւ մասնակից դաւա- ճանութեանց եւ լրտեսութեանց։

Զախազանց պարզ է ուրեմն, որ վերոյիշեալ հաստատութիւններու լուծուած ըլլալը հետեւանք է այսպի- սի անվստահութեան եւ ոչ թէ՝— «արտաքին օժանդակութեան հին ձե- ւը կ'ուզէ ջնջել, այն ինքնավստահու- թեամբ թէ՝ հայ իշխանութիւնը, իր դետակին պարտաւորութեանց յման գիտակցութիւնն ստացած ըլլալով, արժանապատուութեան հզօր զգաց- մամբ ստանձնել կ'առաջադրէ հայրե- նաշինութեան բոլոր պարտաւորու- թիւնները»:

Եւ կամ՝ — «Անիկա կ'ապացուցանէ որ՝ ինչպէս Հայաստանի, նոյնպէս սփիւռքի մէջ, Հայեր պէտք է ճանչ- նան թէ երկու իրականութիւններ կան, մէկը՝ Հայաստանի իրականու- թիւնը, որուն տէրն ու տիրականն է երկրի իշխանութիւնը, իսկ միւսը գա- ղութահայ իրականութիւնը, զոր Հա- յաստան ամէն կապակցութիւններէ կ'ուզէ ազատ պահել, որպէսզի մենք ալ մեր կեանքը այրինք եւ անոր գոր- ծերը վարենք՝ մեր ժողովուրդին ա- պահովութեան եւ ազգային պահպան- ման վրայ կեդրոնացնելով մեր ուժե- րը», ինչպէս կը փորձէ հաւատացնել «Պայքար»

Բուռ մը դատողութիւն ունեցող ... թէ՝ Հայաստանի եռեւէ եռեւ եկող ու գացող կառավարութիւնները, ո- րոնք ամէն վայրկեան գնդակահարու- թիւնը կ'երեւակայեն, ո՛չ ժամանակ եւ ոչ ալ միջոց ունին մտածելու այն բաներու մասին, զոր «Պայքար» կը բաղձայ։

Այսպիսի պայմաններու տակ ան- շուշտ երախտյութիւն պիտի ըլլայ մտածել թէ հնարաւորութիւն պիտի ըլլայ ներգաղթ եւ վերաշինութիւն։ Բռնաւորին ձեռքըուժող կերպով պի- տի սեղմէ ամէն շարժում, անոնց բո- լորին տակ տեսնելով դաւ եւ դաւա- ճանութիւն իր անողորմ իշխանու- թեան դէմ։

Այս կացկանդումը պիտի ունենայ իր օգուտը։ Վերջնականապէս պատ- րանաթափ պիտի ըլլան բոլոր բարե- միտները եւ խարդախութեան զէնքե- րը պիտի բթանան բոլոր չարամիտ- ներուն»։

ՄԵՐ ՀԱՑԱԶԻՆԴ ՍԱՐԵՐԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Ապրիլի սկիզբները- սարսռացուցիչ լուրեր լսեցինք։ Թուրք ջոքեպան մը, ...

...

Իսկ եթէ բան մըն ալ պատահի, ամ կողմի Հայերուն յատուկ պիտի ըլ- լայ, որովհետեւ անոնք յեղափոխա- կան եւ անհանդիստ տարրեր են։ Մենք մէկուն հաւին փըլը բառծ չենք մին- չեւ այսօր, որպէսզի կառավարութիւ- նը մեզ ալ պատժէ։ (Գեղին Հէքիը)։

ՓՈԹՈՐԻԿԻՆ ՆԱԽԱՆՇԱՆՆԵՐԸ...

...

Գեղացիները արտերը ցաներ էին, բայց շատ ընկճուած, ու կը հարցնէ- ին թէ ցանածը քաղելու պիտի հաս- նի՞ն։ Ծանր ձեռքերով նետուեր էր սերմը։ Կովերը ծներ էին։ Մաքիները ծներ էին։ Այծերը կը ծնէին լեռնե- րուն վրայ, գոմերուն մէջ։ ...

երբեմն, մեր լեռներուն վրայ, աւա- զակներու կամ զազաններու հետ։ Թէ ի՞նչպէս արջը հովիւի մը հետ կը մե- նամարտի ու գայլ տփելով արիւնը- ւայ դետին կը նետէ։ Ու գողեր, հո- վիւները կապելով կը քշեն ամբողջ հօ- տեր ու կ'անհետանան։ ...

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

(Շար.)

…ամենէն պարբերականութեամբ մը Փարիզի պատմական սահման ազնիւ կը համուի այս կարճահասակ ամբաստանեալը, անմեղ եւ կլոր դէմքով, աչքերն մտերիմ։ Քանեկորդ. երեւումն է այս… Քոնտեանց ամէնէն խօսուն պատկերն է հայրենապաշտն, «հայամէթլոսին», անձանձիր եւ անպայմանօրէն հետապնդուած՝ դատարաններու կողմէ որոնք անկարող են բանալ մեղադրանքը, վերջապէս մարդկային ճակատագիր մը սահմանել կարգ մը անհատներու, զորս կեանքը կամ մարդոց չարութիւնը այս նուաստացուցէր եւ անօգնական վիճակին մատնուած է, ցորչափ արդար օրէնք մը զանոնք չի փրկեր ամէն կարգի խարդաւանքներու արարքներէն։

1912ին էր որ Մատթէոս Քոնտեանց, համեստ դերձակ մը, Փարիզ հաստատուեցաւ, գալով իր հայրենի Հայաստանէն։ Երբ պատերազմը պայթեցաւ, Քոնտեանց, որուն գործերը բանուկ էին, կամաւոր կ'արձանագրուի Ֆրանսական բանակին մէջ։ Առնէն մը զինուոր ըլլալէ վերջ, իր առողջութիւնը ծանրապէս խանգարուած ըլլալով, կ'արձակուի։ Կը վերադառնայ խանութը եւ կ'աշխատի։ 1927ին, մեր դերձակը կ'ամուսնանայ Ֆրանսուհիի մը հետ, որմէ երկու զաւակներ կ'ունենայ։ Գործերը կը ծաղկին, եւ 1929ին Քոնտեանց տէր կը դառնայ դերձակի երկու խանութներու, բազմաթիւ յաճախորդներով։ Աւա՜ղ, այդ նոյն 1929 թուականին է որ կը սկսին հայ դերձակին սարսափելի փորձանքները։ (Մնացեալը յաջորդով)։

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ ՄԵԾ ՄԻՋՆԱԲԵՐԴԸ-ՍԻՆԿԱՓՈՒՐ

20,000,000 ոսկի ծախսուած է ամրութեանց համար

Երկուշաբթի օր տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր բացումը Սինկափուրի մեծ նաւահանգիստին։ Մէկուկէս տարիէն պատրաստ պիտի ըլլայ նաեւ նաւակայանը, այդ կղզին դարձնելով հզօր միջնաբերդ մը ինչպէս Ճիպրալթարը։

Տակաւին 14 տարի առաջ, այն տարածութիւնը ուր այսօր հաստատուած է աշխարհի ամէնէն մեծ եւ արդիական նաւարաններէն մէկը, ամայի եւ անմատչելի ճախճախուտ մըն էր, լի կոկորդիլոսներով եւ օձերով։ Ջերմութիւնը շատ քիչ անգամ 80 աստիճանէն վար կ'իջնէ (Փարէնհայթ), թունաւոր մի-ջատներ կը վխտան։ 1921էն ի վեր, շնորհիւ յամառ աշխատանքներու, այդ երկրամասը անճանաչելի դարձած է այսօր։ Նկատի առնելով անոր դիրքը Ծայր. Արեւելքի ճամբուն վրայ, իբրեւ հիմնական բանալի մը բրիտանական կայսրութեան համար, Անգլիա չընկրկեցաւ ոչ եւ է ծախքի եւ աշխատանքի առջեւ։ Ճափոնական աշխարհակալութիւնը պատճառ եղաւ փութացնելու լինութիւնները։ Անգլիացի ճարտարագէտներ եւ չինացի բանուորներ ձեռք ձեռքի տուած, գլուխ հանեցին վիթխարի ծրագիր մը, որ թէ բարեչինութիւն է եւ թէ ամրութիւն։ Ընդհանուր ծախքը կը հաշուեն 20.000.000 անգլ. ոսկի, որուն 2.000.000ը զանձուած է Մալայեան կղզիներէն, 500.000ը Ճոհորի սուլթանէն, 1.000.000ը Նոր Զելանտայէն, 50.000ը Հոնկ Քոնկէն, մնացեալը, այսինքն մեծ մասը վճարած է Մեծն Բրիտանիա։

Մասնագէտներու կարծիքով, հաւանական չէ որ խաղաղութեան առեն Սինկափուր դառնայ միայն խարիսխ մեծ նաւատորմի մը համար, չըլլալուն խոնաւութիւնը եւ ուրիշ անյարմարութիւններ գործնական չեն դարձներ այդ կեդրոնացումը։ Բայց եթէ պարագաները հարկադրեն զօրաւոր տորմիղ մը համախմբել Ծայր. Արեւելքի մէջ, բոլոր անհրաժեշտ յարմարութիւնները ապահովուած են։ Նոր նաւակայանին եւ նաւարաններուն շնորհիւ, Մեծն Բրիտանիոյ ծովային ուժը պիտի կրնայ տիրապար գործել Մալթայէն 6000 մղոն անդին, դէպի Խաղաղական ովկիանոս։

Հանդիսութեանց առթիւ սեղան մը սարքուեցաւ որուն կը մասնակցէին 8000 հիւրեր։

«Համ. աշխատանքային յեղափոխութիւնը անձրաժեշտ է»

Սթալին պատասխանելով երիտասարդ համայնավարի մը բաց նամակին, որ կը հարցնէր թէ ընկերվարութիւնը վերջնապէս յաղթա՞ծ է թէ ոչ, կը յայտարարէ.— Հարցումը երկու տարբեր խնդիրներ կը շօշափէ.— Ա. Ներքին յարաբերութիւններ՝ մեր երկրին մէջ. Բ. Արտաքին յարաբերութիւններ։ Իր բարեկարութիւնանց համաձայն, ընկերվարութիւնը, բուն բառով՝ ընկերվարութեան կառուցումը յաղթած է Խ. Միութեան մէջ։ «Պիտի կրնայինք ըսել թէ այս յաղթանակը վերջնական է, եթէ մեր երկիրը կղզի մը ըլլար, եւ շրջապատուած չըլլար ուրիշ բազմաթիւ երկիրներով, դրամատիրական երկիրներով։ Բայց որովհետեւ մենք կղզիի մը մէջ չենք ապրիր, այլ պետութիւններու ցանցի մը մէջ, որուն կարեւոր մէկ մասը թշնամի է ընկերվարութեան երկրին, ինչ որ միջամտութեան եւ վերահաստատման վտանգ մը կը կազմէ, ուստի բացէ ի բաց եւ պարկեշտօրէն կ'ըսենք թէ ընկերվարութեան յաղթանակը վերջնական չէ մեր երկրին մէջ։ Ասկէ կը հետեւի թէ երկրորդ հարցը չէ լուծուած եւ հարկ է լուծել։ Մնաց որ, անկարելի է երկրորդ հարցը լուծել այն միեւնոյն եղանակով որով լուծեցինք առաջինը. այսինքն միայն մեր երկրին սեփական ճիգերով»։

Տակաւին առիթ կ'ունենանք աւելի մանրամասնօրէն ներկայացնելու «Համաշխարհային» տեսակէտները, որոնք շատ կը յիշեցնեն իր ոխերիմ թշնամին, Թրոցքին։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ԲԱՌՈՎ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ Նպաստընկալ այրերու, կիներու եւ մանուկներու թիւը բարձրացաւ 1.255.000ի եւ դեռ կը բարձրանայ։ Հաշիւ եղած է որ քաղաքին վեց բնակիչներէն մէկը նպաստով կ'ապրի։ Կացութիւնը աւելի փայլուն չէ միւս նահանգներուն մէջ։

ՌՈՒՍ ԱՇԽԱՐՀԱՀՌՉԱԿ արձանագործը, Իշխան Փօլ Տրուպեցկոյ, մեռաւ Իտալիոյ մէջ։ 72 տարեկան էր եւ կը համարուէր հայրապետ հանճար մը։ Միեւնոյն ատեն բանջարակեր էր, 40 տարիէ ի վեր եւ միշտ կ'ըսէր թէ աւելի մեծ վայրագութիւն է անասուն մը սպաննել քան մարդ մը,— քանի որ այս վերջինը ի վիճակի է ինքզինքը պաշտպանելու, իսկ անասունը՝ ոչ։ Իբրեւ արձանագործ կը հետեւէր Ռոտէնի աւանդութեանց։ Առաջին փորձերը կատարած է ութ տարեկանին։ Շինած է Թոլստոյի, Թոլսթոյի, Ալեքսանդր Գ.ի, ու Աննունցիոյի եւայլն արձանները։ Իր գործերէն կը գտնուին գրեթէ բոլոր թանգարաններու մէջ։

ԿԱԹԻՆ ԳԻՆԸ 1.90 է, այսօրուընէ սկսեալ (16 փետրուար)։

ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԻ ՏՈՒՐՔՆ ԱԼ բարձրացաւ.— 25 սանթիմի տեղ պէտք է փակցնել 50 սանթիմ, 50ի փոխարէն՝ մէկ ֆրանք, մէկ ֆրանքի տեղ՝ երկու ֆրանք։

Հ. Յ. Դ.

Կոմիտէ

ՓԷՆ ԼԱՃԻ «Զէյթունի» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 18 փետր. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ներկայութեամբ անդամներու։

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 19 փետրուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զաւարեան» ակումբին մէջ։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ 18 ՓԵՏՐ. ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8-30ԻՆ

Salle de Géographieի մէջ

184 Bld. St. Germain, ՄԵԹՐՕ ՍԷՆ ԺԵՐՄԷՆ ՏԷ ՓՐԷ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Մ. ՏԷՐ-ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՒ Մ. ԹԱՐԱՅԵԱՆ

Մուտք 2 ֆրանք

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ

Անիէռ - Գուռուփոյի Արամ ենթակոմիտէի փետր. 18ի եւ Արամի մահուան տարեդարձը, կիրակի, 20 փետրուարին, ժամը 2.30ին, կազմակերպուած է ընկերական խնջոյք մը Անիէռի ընկերվարականներու ակումբին մէջ, 149bis, Ave. Argenteuil.

Կը խօսին ընկեր Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ ուրիշներ։ Գեղարուեստական բաժին։ Մասնակցութեան համար 5 ֆրանք։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ «ԱՐԻՐԱՏ» ԵՒ «ԿՈՐԻՒՆ» ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

19 Փետր. Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Թուրքիոյ քաղաքական դիրքն ու յարաբերութիւնները»

Ծախսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 1 ֆրանք

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

19 Փետրուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Գ. ԹԱՂԱՊԵՏԵԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ. Լիոն.

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Ե. ՀԵՐԷԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայաստանը երէկ, այսօր եւ վաղը»

Կը հրաւիրուի Լիոնահայ հասարակութիւնը

ՐԱՖՖԻ խմբակի դասախօսութիւնը 17 Փետրուար Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Café Grillon, 2 Carefour de l'Odéon, Մէթրօ Օտէոն։ Կը խօսի Գ. ՎԱՀԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ. Նիւթ՝ «Ռուսական յեղափոխութիւնը եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը»։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Յ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

20 Փետրուար, Կիրակի, ժամը 3էն կէս գիշեր

SALLE DES FETESի մէջ, 30 Rue du Casino, Անկէն

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ *Mme. Patenôtre-Desnoyers*ի

ՊԻՏԻ ԽՕՍԻ Պ. Մ. ՎԻՐԱՊԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝ Սիփան-Համբարձում երգչախումբը. Տիկին ԳԱՐԹՈՒՆԵԱՆ (Ջութակ), Գարթակ, Ազգային պարեր թառով եւ դափով, հայերէն եւ ֆրանսերէն արտասանութիւններ։ Պարերը կը սկսին ժամը 5.30ին։

Ճոխ պիւֆէ չափաւոր գիներով։

Մուտք 10 ֆր., փոքրերու 5 ֆր.

Ծովեզերեայ կառ. տողը Նուլէն՝ 2.14, 2.44 եւայլն։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Յ. Կ. ԽԱՉԻ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՍԻ ԵՆԹԱՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ՏԵՂՒՈՅՆ ԱԶԳ. ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

20 Փետր. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 230 Շըմէն տը լա Մատրակ Գրա Ինթերնասիոնալի սրահին մէջ (Bar International)

ՀԱՆԴԷՍ

Ի յիշատակ ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ կազմակերպուած Իսի - լէ - Մուլինոյի Յ. Կ. ԽԱՉԻ մասնաճիւղի կողմէ 20 փետրուար կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Երիմեան դպրոցի սրահին մէջ, 2, րիւ տը լա ռէփիւպլիք, գեղարուեստական ճոխ բաժին։

ԿԸ ԽՕՍԻ ՏԻԿԻՆ ԷԼԷՆ ԲՈՒԻՋԵԱՆԴ

Մուտք 7 ֆրանք

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՎԱԼԱՆՍԻ Ֆ. Ռ. Մ.Ի «ԱՐԱՐԱՏ» ԽՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Ղեկավարութեամբ խմբերգին վարիչ Գ. ՅԱԿՈԲ ՉՕՐԹԵԱՆԻ

Տեղի կ'ունենայ 19 Փետր., Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

Foyer du Théâtre Municipalի վերնայարկի սրահը։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Մեներգ, խմբերգ եւայլն։ Կը հրաւիրուի Վալանսի հայութիւնը։ ՄՈՒՏՔ 1 ՖՐ.

ՔԱՅՐԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի տարեկան երեկոյթ պարահանդէսի Փետր. 27ին։

ԽՆՋՈՅՔ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

27 Փետրուար, Կիրակի ժամը 2.30էն մինչեւ 9ը

2 ՌՈՒ ՏԸ ԼԱ ՏԷՖԱՆՍ «ԽՐԻՄԵԱՆ» ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Թանձրաշունչ, երգ, արտասանութիւն։

Մուտք 5 ֆր.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ՑԱՅԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Վ. ՕՂԹԱՐՆԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

19 Փետրուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ *PETIT JOURNAL*ի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, *21 Rue Cadet, Metro Cadet*

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ «ՀԱՆԴԻՍՏ ԳՈՐԾ»

Մասնակցութեամբ Տէր եւ Տիկին ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆԻ, ՍԱՆՃԱՔ ՄԵԼՔՈՆ ՇԱՀԵՏԻՍԵԱՆԻ, Տիկին ԱԼԻՍ ՏԻՒՐՕՆԻ, Օր. ՎԱՐԴՈՒՀԻԻ, Օր. ԳԷՐԳԷՐԵԱՆԻ եւայլն։

Օրքէսթր CARIO CANTI։ Արեւելեան նուագախումբ, թիթեռն, պարի մրցում, ճոխ պիւֆէ՝ պատրաստուած ճաշարանատէր ԱՐԱՄի կողմէ։

Կանխօրօք տոմսեր ապահովելու համար դիմել՝ Գ. Արամի, 60 RUE LAFAYETTE, Փարիզ. եւ հայ վաճառատուններ։

ՇՈՒԿԱՅԱԿԱՆ

8 Փետր. — 14 Փետր.

ՆԱՆԹ, Գ. Մ — 75։
ՎԻԷՐԶՈՆՎԻԼ, Սահ. եղ. — 75։
ՍԵՎՐԸ, Մ. Խաչ — 75։
ՎԻՎԻԷՕ, Մ. Ա. — 75։
ՓԱՐԻԶ (12), Տիկ. Ն. — 40։
ՀՌՈՄ, Հ. Մ. Տէր Ա. — 200։
ԹՈՒԼՈՆ, Ա. Ա. — 120։
ՍԷՆ ԼՕՐԱՆ, Հ. Տիւր — 150։
ՍԵՓԹԷՄ ԼԷ ՎԱԼՈՆ, Տօնոյ — 150։
ՍԷՆ ԼՈՒ, Գարծ — 768.45։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Փ. — 60։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Վանի գիւղերէն Սարօ Հովիւեան կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Սեդրակ, Արշաւհամ, քոյրերը՝ Սօսէ, Դիբօ (իրենց հօր անունը՝ Մուշեղ, մօր անունը՝ Ասլըխան)։ Կը փնտռէ նաեւ իր հօրեղբայրները՝ Մելիք, Մարգար, Սարօ, Կրպօ Լեւոն եւայլն։ Իրենց հետքը կորսնցուցած է Վանի ինքնապաշտպանութեան կռիւներէն առաջ։ Տեղեկութիւն տուողին 300 ֆրանք նուէր։ Դիմել՝ Serop Moroukianի, 63 Boulevard Carnot, Le Puy,(Haute Loire), France.

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի Մասնաճիւղին Ընդհ. Ժողովը 20 Փետր. Կիրակի երեկոյ ժամը 9ին, Cadet սրճարանին վերնայարկը, Մէթրօ Կատէ։ Կարեւոր օրակարգ, ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

Փոքրիկն ԱՆԺԵԼ ՆԻԶԱՄԵԱՆԻ (9 տարեկան) Ճայնագրած երգերը՝ « LE COUCOU »

ԳԻՆ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

Ստանալու համար դիմել Տիկին [illegible] զամեանի, 6, Rue Elysée des Beaux-[illegible] Paris (18), կամ Հրանտ Սամուէլ[illegible] ռան, 51, Mr. le Prince, Paris (6)

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)

A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 17 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
JEUDI 17 FÉVRIER 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. [redacted]

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԱՒԱՆՑՔԸ» ՃԶՄԵՑ ԱՒՍՏՐԻԱՆ...

Աւստրիան ալ դատապարտուեցաւ ախտանալու,— Վա՛յ պարտեալներուն :

Այս երկիրը բաղդատաբար ամէնէն տկար մնացորդը կը համարուէր երբեմնի հզօր կայսրութեան — Աւստրիա - Հունգարիա, որ ունէր 676,7000 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն եւ 52 — 56 միլիոն բնակիչ: Պատերազմէն վերջը ամփոփուեցաւ 80,000 քառ. քիլոմեթր տարածութեան մը վրայ, 6 — 7,000,000 բնակչութեամբ: Եւ տարիներէ ի վեր ապաւինած էր Ազգերու Դաշնակցութեան, որ կը ջանար զայն կանգուն եւ «անկախ» պահել փոխառութիւններով եւ գոյնզգոյն դաշնագիրներով: Եւ ահաւասիկ լախտի հարուած մը կը ստանայ, ճարահատ համակերպելով իր ցեղակից եւ հզօր հարեւանին՝ Գերմանիոյ պահանջներուն

Դեռ ամբողջովին լուսաբանուած չէ Հիթլէր-Շուշնիկ տեսակցութեան գաղտնիքը (12 փետրուար): Բայց, ինչ որ կը հաղորդեն օրուան թերթերը, բաւական է լայնօրէն բանալու վարագոյրը: Փետրուար 15ին հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցն ալ կը լրացնէ պակասը:

Մնաց որ, աշխարհի բոլոր թերթերը եւ քաղաքական շրջանակները միեւնոյն ձեւով կը բացատրեն դէպքը,— Աւստրիոյ դահլիճին վերակազմութիւնը :

Պերլինի ճնշումին վրայ, Աւստրիա հիթլէրականի մը յանձնելով ներքին նախարարութիւնը եւ ոստիկանական վերատեսչութիւնը, առաջին եւ ամէնէն կարեւոր քայլը առած կ՚ըլլայ դէպի «նացիացում» - - եթէ կարելի է այսպէս ըսել: Մնացեալը ինքնին կը հետեւի :

Երբ Հիթլէրի աչքն է որ պիտի տնօրինէ Աւստրիոյ ներքին գործերը, ոստիկանական հսկողութենէն մինչեւ ընդհանուր դեկավարութիւնը, միամիտներ միայն կրնան պատրանքներ սնուցանել անկախութեան մասին :

Եւ տեսէք պատկերը,— դահլիճին վերակազմութենէն անմիջապէս վերջը, ընդհանուր ներում հռչակուեցաւ քաղաքական դատապարտեալներու համար, մէջն ըլլալով նախորդ վարչապետին՝ Տոլֆուսի սպանութեան մեղսակիցները: Գերմանական ձայնասփիւռ արդէն տիրաբար կը բանի Աւստրիոյ մէջ, իսկ մամուլը հարկադրուած է հետեւիլ օրուան ազդանշանին :

Շատ աւելի պերճախօս է քաղաքական աշխարհին բռնած դիրքը :

Գերմանիոյ մէջ՝ բնականաբար ծափ ու ծնծղայ կը հնչեցնեն: «Սահմանագլուխին երկու կողմէն ալ գոհ մնալու պատճառներ ունին: Տակաւին առկախ մնացած հարցերը պիտի կարգադրուին ; Գերմանիոյ Գերմանները եւ Աւստրիոյ Գերմանները հպատակներն են միեւնոյն ժողովուրդին »:

Իտալիա կարծես բացակայ է: Իրազեկ թղթակիցներ կը պնդեն թէ Աւստրիոյ վարչապետը վերջին պահուն գերագոյն կոչ մը ուղղած է Մուսոլինիի, որ չէ պատասխանած եւ մինչեւ այսօր ալ ձայն չի հաներ: Երկու տարի առաջ, այս միեւնոյն Իտալիան պատկառելի բանակ մը կը կեդրոնացնէր Աւստրիոյ սահմանին վըրայ, երբ Գերմանիա սպառնալից դիրք մը բռնած էր ...

Անգլիոյ մէջ Եւրոպայի համար նուաստացում, Գերմանիոյ համար յաղթութիւն կը հռչակեն կատարուած փոփոխութիւնը, այլեւս վերջացած նկատելով Աւստրիոյ անկախութիւնը: Պահպանողական «Թայմզ»ն է որ կ՚ողբայ,— «Նացի նախարարի մը մուտքով՝ դուռը կը բացուի Տրովադայի հիթլէրական ձիուն առջեւ» Միւս թերթերն ալ տարբեր բան չեն ըսեր, 1938 փետրուար 12ի օրը համարելով ամէնէն տաժանելի եւ նուաստացուցիչ թուականը Եւրոպայի համար, Մեծ պատերազմէն վերջը :

Ֆրանսայի մէջ մարդիկ աւելի բաց կը խօսին: «Վերջացա՜ւ Աւստրիան», կը գուժէր, երէկ, ընկերվարական պաշտօնաթերթը : Աջակողմեան թերթ մը «Նոր Սատովա» կը կոչէ եղածը, ամէն պարագայի մէջ անոր սկզբնաւորութիւնը, «եթէ Ֆրանսա թոյլ տայ որ Գերմանիա իր ուժը թափէ կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայի սլաւական պետութեանց վրայ, Չեխոսլովաքիոյ, Լեհաստանի, Ռումանիոյ վրայ »:

Լեհաստանի եւ Չեխոսլովաքիոյ մէջ ալ անվիճելի է յուզումը: Եթէ առաջինը զարմացում կը յայտնէ, երկրորդը արդէն լուրջ մտահոգութեան մատնուած է: Արդարեւ, Աւստրիոյ քաղաքական եւ իրական անկախութիւնը հիմնական արժէք ունի Չեխոսլովաքիոյ համար :

Այսպէս նաեւ միւս մեծ ու փոքր երկիրները: Հեռաւոր Ամերիկան ալ եղածը կը նկատէ սկզբնաւորութիւնը «անշլուս»ի (Աւստրիոյ կցումը Գերմանիոյ):

Ուրեմն, ռնանկութիւն մը եւս կ՚արձանագրուի յետպատերազմեան Եւրոպայի տոմարներուն մէջ, որոնք ահա քսան տարիէ ի վեր կը յորդին խաբէութեանց, փոխադարձ դաւերու, յուսաբեկութեանց եւ փլուզումներու պատմութիւններով:

Յաղթականները իրենք այսօր չուարած, շլմորած են իրենց անկարողութեան եւ նոր, պայթուցիկ ուժերու յառաջխաղացութեան առջեւ: Եւ ոչ մէկը յարմար կը դատէ շարժիլ իր տեղէն, երբ անձարները օգնութիւն կ՚աղաղակեն: Վկայ՝ Մանչուրիան, Եթովպիան, Սպանիան, Չինաստանը, եւ վերջինը՝ Աւստրիան: Ա՛լ չխօսինք Հայերու, Քիւրտերու կամ Ասորիներու մասին, որոնց բողոքներն ու աղերսագիրները շատոնց թանգարան նետուած են..

Բոլորն ալ միեւնոյն դասը կը հանեն այս դրդրդագին անցուդարձէն,— ամփոփուիլ, զինուիլ, պատրաստ կենալ, որպէսզի փոթորիկը առնէ մըն ալ իրենց գլխուն չպայթի :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՒՍՏՐԻԱ ՏԵՂԻ ԿՈՒՏԱՅ ՎԵՐԱԿԱԶՄԵԼՈՎ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ներքին նախարարը Հիթլէրի մտերիմն է

Մուսոլինի այս անգամ ձեռնպահ մնաց

Հետզհետէ կը պարզուի Հիթլէրի եւ Շուշնիկի տեսակցութեան գաղտնիքը: Աւստրիոյ վարչապետը քանի մը օր իրարու վրայ բացառիկ ժողովներ գումարելէ վերջ, վերակազմեց իր դահլիճը, ներքին նախարարութիւնը յանձնելով Տոքթ. Արթիւր Ֆոն Զայս - Ինքվարթի, որ Հիթլէրի մարդն է եւ որուն իրաւասութեան ենթակայ են Աւստրիոյ ամբողջ ոստիկանութիւնն ու ապահովութեան տեսչութիւնը: Մէկ խօսքով՝ «տունին բանալին», ինչպէս գրեց կուսակցական թերթ մը :

Միայն այս պարագան մեծ տպաւորութիւն գործեց քաղաքական շրջանակներու մէջ, որոնք զայն կը վերագրեն Հիթլէրի ճնշումին: Մինչեւ անգամ կ՚ըսուի թէ Հիթլէր ոչ միայն կրկնած է իր պահանջները, այլեւ զինուոր կեդրոնացուցած Աւստրիոյ սահմանագլուխին վրայ: Նոյն աղբիւրին համաձայն, Տոքթ. Շուշնիկ օգնութեան կոչ մը ուղղած է Մուսոլինիի, բայց պատասխան չէ ստացած: Նախապէս կ՚ըսուէր թէ Հիթլէր պահանջած է չորս նախարարութիւն յատկացնել իր կուսակիցներուն, մէջն ըլլալով փոխ - վարչապետութիւնը :

Ուրեմն, լայն ճեղք մը կը բացուի Աւստրիոյ անկախութեան ճակատին վըրայ, թէեւ կ՚ըսուի թէ Հիթլէր ամէն հաւաստիք տուած է անվթար պահելու զայն :

Հանրային կարծիքը լուսաբանելու համար, Աւստրիոյ կառավարութիւնը պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեց փետրուար 15ին: Զեկոյցը միաժամանակ հրատարակուեցաւ Վիէննայի եւ Պերլինի մէջ եւ մանրամասնութիւններ կը հաղորդէ անցեալ շաբաթ օրուան տեսակցութեան մասին (Փետրուար 12, Պէրխթէսկատէնի մէջ, ուր կը գտնուի Հիթլէրի լեռնային բնակարանը): Զեկոյցը կ՚ըսէ.

— «Խօսակցութեանց նպատակն էր հարթել այն դժուարութիւնները որ ծագած էին 1936 յուլիս 11ի գերմանաւստրիական համաձայնութեան գործադրութեան մասին: Երկու կողմերը վճռեցին կէտ առ կէտ կապուած մնալ համաձայնութեան սկզբունքներուն եւ զայն նկատել մեկնակէտ մը երկու պետութիւններու յարաբերութեանց գոհացուցիչ զարգացման համար: Այս առաջադրութեամբ, երկու կողմերը, փետրուար 12ի խօսակցութիւններէն վերջ, որոշեցին անմիջապէս գործադրել այն միջոցները որ կ՚երաշխաւորեն սերտ եւ բարեկամական յարաբերութեանց հաստատումը, համաձայն գերման ժողովուրդի պատմութեան եւ ընդհանուր շահերու պահանջին: Երկու գիւանագէտները համոզուած են թէ իրենց որոշած տնօրինութիւնները միեւնոյնատեն կարեւոր նպաստ մը պիտի կազմեն Եւրոպայի կացութեան խաղաղ զարգացման համար»:

Իրազեկներ այս պաշտօնական զեկոյցէն կը հետեւցնեն թէ Աւստրիա 1936 յուլիս 11ի համաձայնութեամբ ընդունած է որ գերմանական պետութիւն մըն է: Ընդունելով փոփոխել դահլիճը եւ հիթլէրականի մը յանձնել շատ կարեւոր նախարարութիւն մը, Աւստրիա գործնապէս հաստատած կ՚ըլլայ թէ երկու գերման պետութիւնները պէտք է միեւնոյն քաղաքականութեան հետեւին: Այժմ Աւստրիացիները անձկութեամբ կը հարցնեն թէ որքան յառաջ պիտի տարուի այս սկզբունքին գործադրութիւնը եւ թէ Աւստրիա շարունակ տեղի տալով, վտանգած չըլլա՞յ իր անկախութիւնը :

Կ՚ըսուի թէ Աւստրիոյ հանրապետութեան նախագահը վարանած ըլլալով ընդունիլ երկու վարչապետներուն միջեւ գոյացած համաձայնութիւնը, Տոքթ. Շուշնիկ ընդդիմացած է կարգ մը պահանջներու: Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Աւստրիոյ վարչապետը անելի մատնուած էր, վախնալով որ ահաբեկչական գործունէութիւնը կը վերսկսի, եթէ բոլորովին մերժէ դրուած պահանջները: Վերջնական որոշում տալէ առաջ, Տոքթ. Շուշնիկ բացառիկ նիստի հրաւիրած էր Հայրենասիրական Ճակատի պատգամաւորները, մայրաքաղաքէն եւ գաւառներէն: Ժողովը տեւեց գիշերը ուշ ատեն, եւ ի վերջոյ հրատարակուեցաւ պաշտօնական զեկոյցը:

Հեռագիրները կ՚ըսեն թէ Գերմանիոյ մէջ գոհ են ձեռք բերուած արդիւնքէն, եւ կը սպասեն ուրիշ զիջումներու: Այս առթիւ աւելի մեծ հետաքրքրութիւն կը շարժէ Հիթլէրի ճառը, որ պիտի խօսուի կիրակի օր, խորհրդարանին մէջ :

Նոր դահլիճին առաջին գործը պիտի ըլլայ ազատ արձակել հիթլէրական բանտարկեալները: Հաւանական է որ պետը Գերմանիա վերադառնայ :

Իրազեկներ կը հաւատան թէ Տոքթ. Շուշնիկ վերջին պահուն դիմած է նաեւ Անգլիոյ օժանդակութեան, բայց պատասխաններ են թէ չեն կրնար միջամտել. մանաւանդ որ իմացուած էր թէ գերմանական զօրքերը կրնան ի հարկին Աւստրիա արշաւել: «Թայմզ»ի Վիէննայի թղթակիցը շատ յուսահատ է, եւ գիտել կու տայ թէ Նացի նախարարի մը մուտքը դահլիճին մէջ, ըլլայ իսկ չափաւոր մարդ մը, կը նշանակէ Աւստրիոյ «դուռը բանալ Տրովադայի ձիուն առջեւ»: Փարիզի թերթերն ալ նոյնքան յուսահատ երբակացութեանց կը յանգին, վերջացած նկատելով Աւստրիոյ անկախութիւնը: Անոնց կարծիքով, պարզապէս «անշլուսն» է որ կը գործադրուի աստիճանաբար (Աւստրիոյ կցումը Գերմանիոյ):

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ պաշտօնանկ եղած է օդայնացութեան հրամանատարը, Ալքնիս, որուն անունը չէր յիշուեր անցեալ դեկտեմբերէն ի վեր: Իրեն յաջորդած է Զոր. Լոկտիոնով: Ալքնիս գատաւոր եղած էր մարաջախտ Թուխաչեւսկիի եւ խոթը զօրավարներու գնդակահարութեան ատեն եւ այժմ դաւաճան կը համարուի :

ԱԼՊԱՆԻՈՅ թագաւորին եւ կոմսուհի Ափբոնիի ամուսնութեան դէմ յօդուած մը հրատարակեց Վատիկանի պաշտօնաթերթը, ապօրէն համարելով կաթոլիկի մը եւ ոչ-քրիստոնեայի մը միացումը: Վատիկան երաշխաւորութիւններ կը պահանջէ ...

ՑՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՅՍ ԱԼ ՈՒՐԻՇ ՀՈԳ

Մէկ շաբաթէ ի վեր սեղանիս վրայ կը մնայ փրանսերէն նամակ մը, «Հաւսպա կոյրե՞րը»: Ստորագրութիւնը՝ Ալեքս. վարդ. Սիրունեան, Փարիզ :

Դուք ալ կարդացէք.

— «Հայս կոյրե՞րը: Ո՛ր եւ է ատեն գրաղա՞ծ ենք անոնց ճակատագրով: Եւ սակայն ես գիտեմ որ բաւական մեծ թիւ մը կը կազմեն անոնք, մանաւանդ պատերազմէն ի վեր... Ես երկար ատեն պրպտումներ կատարած եմ, իմանալու համար թէ գոնէ գիրքր եւ գիրքեր կա՞ն անոնց կրթութեան համար, ինչպէս բոլոր քաղաքակիրթ ազգերու մէջ: Որչափ գիտենք, այդպիսի բան չկայ, պատասխանած են ինծի ամէն տեղ :

«Այդ ատեն ինծի պարտք սեպեցի լրացնել այդ պակասը: Ես ինքս ալ կուրութեան դատապարտուած ըլլալով, նախ հարկադրուեցայ հիմնովին սորվիլ Պրայլի մեթոտը, որ, ինչպէս գիտէք, կոյրերու յարմարցուած գիրն է գրեթէ ամէն տեղ. ջանացի զայն յարմարցնել հայերէնի, փոփոխելով կարգ մը նշաններ կամ բոլորովին նորեր հնարելով :

«Ուրախ եմ յայտնելու որ, պարոն տնօրէն, այդ աշխատանքս պատրաստ է, ընդամէնը երեսուն էջ: Ինչպէս կը տեսնէք, շատ մեծ հատոր մը չի կազմեր: Կ՚ուզէի որ առատաձեռն հոգի մը բարեհաճէր ստանձնել հրատարակութեան ծախքերը, որոնք մեծ գումար մը չեն ներկայացներ,— ընդամէնը 5 — 6000 ֆրանք: Ես ինքս յօժարութեամբ յանձն կ՚առնեմ ձրի ուսուցանել այն կոյրերուն որ նիւթական միջոցներ չունին :

Այս նամակով ձեզի կը ներկայացնեմ նմոյշ մը. (ԽՄԲ.— Նամակագիրը մէկ էջի վրայ նոր ծշանագրերով կազմած է «Յառաջ»ի խմբագրին անունը եւ մականունը);

«Կրնաք այս նամակը կարդալ, պարոն տնօրէն, եւ տնօրինել ձեր ուզածին պէս : Առաջին անգամ դուք ծանուցած պիտի ըլլաք զայն ձեր հայրենակիցներուն. Ուրախ պիտի ըլլայի եթէ քանի մը խօսք ըսէիք : — Ձերմ բարեւներով»:

Նամակը, ինչպէս, այնքան խօսուն է, որ աւելորդ կը նկատեմ մարդասիրական կամ ազգասիրական կոչեր ուղղել :

Տող մը միայն, — Որո՞ւ կ՚իյնայ ստանձնել այս հոգը :

Ամէնէն առաջ՝ Բարեգործականին :

Իսկ եթէ ան «տրամադրելի» գումար չունի, թող բարեհաճի 5 —6000 ֆրանքի վարկ մը բանալ Նուպարեան դրոշմաքուղթի մատակարար յանձնախումբին, յառաջիկայ եռամսեայի գանձելու համար :

Ես վստահ եմ թէ շատ մը վանքական կամ կէս-վանքական ընկերական միութիւններ պիտի ուզէին բաժին մը սահմանել իրենց յատկացուած գումարներէն, 500ական կամ հազարական ֆրանք, մեղմացնելու համար ֆիզիքական ամէնէն ահաւոր դժբախտութեան, կուրութեան տառապանքը :

Եթէ երկինքի լոյսը շատ հեռու է, թող մարդոց աչքի լոյսը աւելի մօտ ըլլայ աչքագուրկներուն վրայ :

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ՍԽԱ (ՊԷՅՐՈՒԹ)

ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Տր. Կ. Խաչի Նիսի մասնաճիւղէն մէկ անգլ. ոսկի	153
Փետր. 16ի գումարը	3337
Ընդհ. գումար՝	3490

ՀԱՅ ԴԵՐՁԱԿԻ ՄԸ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, «Փոփիւլէր» յօդուածով մը կը ներկայացնէ ողբերգութիւնը հայ դերձակի մը, Քոնտեանցի, որ ինը տարիէ ի վեր կը հետապնդուի, 20 անգամ դատի քաշուած եւ վեց տարի բանտը անցուցած է: Պատմութիւնը ընդհատած էինք այնտեղ ուր կը սկսին դերձակին ոստիկանական արկածները: Ահաւասիկ շարունակութիւնը :—

Առանց որ եւ է պատճառի իրեն դէմ արձակուած արտաքսման վճիռի մը համաձայն, եա կ՚առնեն դերձակին ինքնութեան թուղթերը: Քոնտեանց կը բողոքէ, դատարան կը դիմէ, կ՚ըսէ թէ երբեք դատապարտուած չէ, թէ զինուորական տետրակ ունի, թէ ամուսնացած է Ֆրանսուհիի մը հետ եւ երկու աղջիկները Ֆրանսացի են... Անօգուտ :

Քոնտեանց առաջին անգամ կը դատապարտուի մէկ ամիս բանտարկութեան: Արձակումէն վերջը, ութ օր միջոց կու տան հեռանալու համար: Բայց ինչո՞ւ հեռանայ եւ ո՞ւր երկու աղջիկներուն եւ կնոջը հետ: Երկրորդ դատապարտութիւն մը, երեք ամիս բանտարկութիւն, տխմարօրէն բայց օրինապէս կը նուիրագործէ այս կացութիւնը:

Այս երկրորդ արձակումէն քանի մը օր վերջը, մարդ մը կը ներկայանայ Քոնտեանցի խանութներէն մէկը եւ կը յայտարարէ.

— Գիտէք որ եթէ մինչեւ ութ օր տակաւին հոս ըլլաք, նորէն պիտի դատապարտուիք :

Ցետոյ կ՚աւելցնէ .

— Ես կրնամ կարգադրել այս խնդիրը: Հինգ հազար ֆրանք տուէք ինծի եւ պիտի վերստանաք ձեր ինքնութեան թուղթերը :

Դերձակը, որ չէր ճանչնար մարդը եւ հակառակ ամէն բանի տակաւին կը հաւատար արդարութեան, այնպէս կը ձեւացնէ թէ պատրաստ է 3000 ֆրանք տալու: Միեւնոյն ատեն լուր կու տայ ոստիկանութեան: Թակարդ մը պիտի լարուէր եւ երբ խորհրդաւոր մարդը Քոնտեանցի բնակարանը գար նախապէս նշանագրուած երեք հատ հազարնոց թղթադրամները գանձելու, պիտի ձերբակալուէր դրան առջեւ :

Ամէն բան տեղի ունեցաւ ճիշդ այնպէս ինչպէս նախատեսուած էր եւ խմադրութիւնը մասամբ յաջողեցաւ: Դատական ոստիկանութենէն երկու քննիչներ (գաղտնի ոստիկան) ձերբակալեցին խաբեբան, բայց դողը բողոքելով բացատրեց թէ ինք զօրաւոր պաշտպաններ ունի որոնք պիտի կարգադրեն այս գործը: Եւ համոզեց երկու ոստիկանները որ նախ սրճարան մը երթան իրեն հետ, ուր կը գտնուէին իր հաշակաւոր պաշտպանները :

Սրճարանին մէջ, գողին երկու քննիչ - մեղսակիցները կը յայտարարեն երկու ոստիկաններուն.— Մենք ոստիկանութեան քննիչներ ենք .

Երկու ոստիկանները ապուշ կտրելով թող կու տան գողը եւ մեղսակիցները: Դատական ոստիկանութեան մէջ զիմակները կ՚իյնան. գողին երկու մեղսակիցները իսկապէս երկու գաղտնի ոստիկաններ էին: Նախադատ ատեանին առջեւ գողը կ՚արձակուի. յետոյ երկրորդ վճիռ մը.— 15 օր բանտարկութիւն յետաձգումով, ինչ որ շատ թեթեւ պատիժ մըն է. գալով երկու մեղսակիցներուն, այլեւս բան չի լսուիր անոնց մասին :

Այս դատավճիռէն սկսեալ, Քոնտեանցի կեանքը ճշմարիտ մարտիրոսու -

(Նիւթին շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ (1918—1938)

Այս տարի կը լրանայ Հ.Մ.Ը.Մ.ի հիմնադրութեան քսաներորդ տարին:

1918 Նոյեմբեր: Զինադադար: Աննախընթաց ոգեւորութիւն, եռուզեռ ամէն կողմ: Բայց նաեւ խորտակուած ու տեղահան ժողովուրդի մը բեկորներու անմիջական դարմանի եւ օրուան հացի կարօտ բազմահազար թշուառներ: Ներելի չէ ուրեմն տատանիլ: Հարկ էր շարժման մէջ դնել բոլոր կարելի միջոցները: Սոփեստական կազմակերպութիւն ազգային բոլոր գետիններու վրայ:

Ընդհանուր գինովութեան այս շրջանին, երբ տակաւին համաշխարհային թնդանօթներու վերջին որոտն ու վառօդին հոտը չէր անհետացած, խումբ մը երիտասարդներ, իրարու մօտ կուգային հիմը դնելու «Հայ Մարմնամարզական Ընդհանուր Միութեան»:

Հ.Մ.Ը.Մ.ի գաղափարը՝ արծարծուած Շ. Քրիսեանի օրով, իրականութիւն պիտի դառնար իր ողբերգական մահէն երեք տարի վերջ: Ծրագիրը հրապարակ նետուած տան՝ Թերեւս ալ Քրիսեան, ոչ ալ Հ.Մ.Ը.Մ.ի յետագայ հիմնադիր անդամները կրնային գուշակել այն նախախնամական դերը որ պիտի վիճակուէր նորակազմ միութեան:

Հ.Մ.Ը.Մ.ը, առաջին օրէն, պարզ մարզական միութեան մը նեղ շրջանակէն դուրս ելլելով, ուզեց հանրութեան ներկայանալ որքան մարմնակրթական նոյնքան եւ բարոյական ուժեղ կազմակերպութեան մը դիմագծով, իրեն նպատակ ու իտէալ ունենալով ստանձնել նորահաս սերունդին ֆիզիքական ու բարոյական հոգը: Ու այդ հոգը չափէն աւելի ծանր ու դըժուարին էր: Դժուար էր նիւթական միջոցներու պակասի եւ մասնագէտ գործիչներու չգոյութեան պատճառաւ: Աւելի մեծ էր դժուարութիւնը մանաւանդ անոր համար որ աննախընթաց պատերազմը վերիվայր շրջած էր կեանքը: Մարդոց բարոյական ըմբռնումներն ու աւանդութիւնները հիմնովին խախտած ու ապականած էին: Իսկ հայկական ահաւոր եղեռնը մանաւանդ թողած էր ֆիզիքապէս ծիւրած ու բարոյապէս այլանդակուած տասնեակ հազարաւոր որբերու եւ պատանիներու բանակ մը: Բաւական չէր միայն կերակրել, այլեւ անհրաժեշտ էր անոնց խաթարուած ֆիզիքականն ու բարոյականը կերտել, մըտաւոր պայքար ջամբել,—գործին հետ զուգընթաց:

Ահա այն պայմանները որոնց մէջ գործելու յանդգնութիւնը իրենց վրայ կ'առնէին Հ.Մ.Ը.Մ.ի հիմնադիրները: Որքա՜ն յաջողեցան իրենց այդ առաքելութեան մէջ, ատոր պատասխանը կարելի է գտնել՝ աչքի առջեւ բերելով Հ.Մ.Ը.Մ.ի գործունէութեան ամբողջ դաշտը:

Պոլիսը կը դառնար այդ գործունէութեան կեդրոն, տարածուելով ոչ միայն հոյակապ տրոսարձաններու եւ դաշտի մէջ, այլեւ մանաւանդ մօտէն գործելով որբանոցային հաստատութիւններէն ներս:

Տարին չբոլորած՝ մասնաճիւղերը բազմապատկուած էին ու սկաուտական շարքերու եւ մարզական խումբերու մէջ հազարաւոր պատանիներ հանդիսաւոր երդում կատարած էին, դառնալու համար արիւր քաղաքացիներ, առողջ, կայտառ, ու արի:

Վերադարձութեան այդ օրերուն, ինչ որ Հ.Մ.Ը.Մ.ը իրագործեց այդքան կարճ ժամանակի մէջ, հրաշքի նման բան մը եղաւ: Իր կազմութենէն հազիւ քանի մը ամիս վերջ, նոր սերունդ մը սկսած էր պատրաստուիլ, շնորհիւ իր սկաուտական յարանձնա շարքերուն, ուր տղաքը կը մոռնէին վախը, վարանոտ, անհամարձակ ու անճառական, դառնալու համար խրոխտ, կայտառ, ինքնավստահ ու ձեռներէց՝ քանի մը ամսուան յարատեւ աշխատանքէ վերջ:

Այս պահուն՝ Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկզբնական գործունէութիւնը աչքի առջեւ բերելով, կարելի չէ քանի մը յիշատակներով չյուզուիլ: Տասներուն մէջէն, կը վերյիշեմ համախմբումի այն հոյակապ ցոյցը, զոր նորակազմ հայ սկաուտներու ամբողջ բանակը՝ գլխաւորութեամբ իր սիրելի եւ անխոնջ պետերուն՝ Գրիգոր Թաշքոբեանի ու Հայկ Ճիզմէճեանի, կը կատարէր 1919ի Ֆրանսական Յուլիս 14ի ազգային տօնին առթիւ, զինուորական փառայեղ ջահազնացութիւն մը կազմակերպելով դէպի դեսպանատուն: Հոն, Ֆրանսական մարզպետ Ֆրանշէ Տէսփրէ, մեծ գոհունակութեամբ կ'ընդունէր հայ սկաուտներու շնորհաւորական ողջոյններն ու մաղթանքները: Հայկական նուագախումբերու եւ սկաուտական փողերու հնչղական ու զօր քայլերգներու ընկերակցութեամբ, այդ օրը, երբ մէկ կողմէ հազարաւոր հայ պատանիներու համաչափ եւ ուժեղ քայլերուն տակ, Բերայի սալայատակները կը թնդային ու անոնց խանդավառ հոսանքին ու կանչերուն տակ՝ զինուորական մթութեան մէջ դէպի երկինք ելլող հազարաւոր ձողամբարձ այրուած ջահերու ընծայած լոյսը … կը նշմարեմ դեռ տասնեակ հազարներու համոզ անասելի … կը հետեւէր մեր թափօրին: Շատեր փղձկելով երկիւղածութեամբ կը համբուրէին խումբին գլուխը պարզուած ազգ. դրօշին ծփուն ծալքերը, մինչ քովէս՝ կորաքամակ ծերունի մը յուզուած ու արտասուաթոր, կը գոչէր, ինչպէս Սիմէոն ծերունին՝ ի տես մանուկ Յիսուսին.

— «Տէր Աստուած, որքան երջանիկ եմ որ չմեռայ այս օրն ալ արժանի ըլլալ գիս»:

Ու անկէ վերջ, Հ.Մ.Ը.Մ.ը, դարձաւ գործունեայ ու կենսունակ կազմակերպութիւն մը, որմէ օր առ օր ծաւալելով ու հետզհետէ ծառ մը նման ճիւղաւորուելով: Մտաւ ընտանեկան ու դպրոցական յարկերէ ներս, դուրս քաշեց թուլամորթ ու կամակոր պատանիներ, իր դրօշին տակ հաւաքեց բոլոր … կամ անտարբեր տարրերը, զանոնք դարբնեց, կըռեց ու կոփեց, բոլորովին կերպարանափոխուած վերադարձնելու համար իր ծնողքին ու ազգին: Անոնց ներշնչեց հայրենասիրութիւն, հաւատարմութիւն, հնազանդութիւն, բարեկրթութիւն, իրերօգնութիւն, մաքուր հայերէն խօսելու պարտաւորութիւն, անտառներու հանդէպ սէր ու այն բոլոր առաքինութիւնները որոնք … անհատը կը յատկանշեն: Հ.Մ.Ը.Մ.ը ուրեմն, հայ ծնողքին ու ուսուցչին համար դարձաւ դաստիարակչական թանկագին օժանդակ մը եւ լրացուցիչ մը:

Շնորհիւ այս յամառ, անձնուէր ու հաւատաւոր աշխատանքին, որուն լծուեցան Հ.Մ.Ը.Մ.ի բոլոր հիմնադիրներն ու առաջնորդները, անշահախնդրօրէն ու զուտ բարոյական պարտաւորութեան մը տակ, ու հակառակ բոլոր ցնցումներուն, քաղաքական վերիվայրումներուն ու զանգուածային տրտմագաղթին, Հ.Մ.Ը.Մ.ը ապրեցաւ:

Այսօր, Հ.Մ.Ը.Մ.ը իր գոյութեան քսաներորդ տարին թեւակոխած է: Այս իրողութիւնը յաջողութիւն մըն է որուն քիչ կազմակերպութիւններ կրցած են հասնիլ:

Յաջողութիւն մը՝ հիմնուած միայն հաւատքի, կամքի ու վճռականութեան վրայ, զուրկ պետական կամ ազգային մարմիններու նիւթական օժանդակութենէն: Աւելի շատ, ինք հասնելով ազգային նիւթական ու բարոյական կարիքներու գոհացման: Խոստովանինք սակայն, որ Հ.Մ.Ը.Մ.ը իր յաջողութիւններուն նպաստող անգնահատելի օժանդակ մը ունեցաւ՝ հայ ժողովուրդին անվերապահ համակրանքը:

Պէտք չէ սակայն չյանել կտրուած ճամբուն ու կատարուած հսկայ աշխատանքին արդիւնքը աչքի առջեւ բերելով: Հ.Մ.Ը.Մ.ի դերը չէ վերջացած տակաւին: Իր գոյութիւնը, այսօր նոյնքան հրամայական պահանջ մը դարձած է որքան իր սկզբնական օրերուն: Եթէ ներկայի մեր բոլոր ճիգերը կը ձգտին հայ մանուկը հայ պահել ու անոր սրտին մէջ ցեղին կրակը արծարծել, այդ սրբազան գործին մէջ, Հ.Մ.Ը.Մ.ը դեռ մեծ աշխատանք ունի կատարելիք:

Ահա, քանի մը տողով, Հ.Մ.Ը.Մ.ի ընդհանուր ուղին, ուրկէ քալած է ան քսան տարի շարունակ: Այսօր եկած հասած է հանգրուանի մը, որ կ'արժէ պահ մը կանգ առնել, յետադարձ ակնարկ մը նետելու համար: Ատով՝ ոչ միայն ձեռք բերուած փայլուն ու պատուաբեր արդիւնքը չափելու եւ անով հպարտանալու, այլեւ անկէ քաղելու անհրաժեշտ դասերն ու փորձառութիւնը, ու վերանորոգուած՝ նոր կամքով ու նոր վճռակամութեամբ, ապագայի նոր ուղեգիծերով շարունակելու այն գործը՝ հակառակ անցեալի դժուարութիւններու կամ պատահական թուլացումներու, այնքան փայլուն ու գնահատելի կերպով տարին իր նախորդները:

Աւելորդ պիտի ըլլայ … ուրեմն, Հ.Մ.Ը.Մ.ի քսանամեակին արժէքն ու իմաստը բխել ու համազգային խանդավառութեամբ մը տօնել զայն: Հայ ժողովուրդը պարտաւոր է կատարել այդ ցոյցը, հաստատելու եւ հաստատելու համար թէ գիտէ գնահատել այն բոլորը որ կը կատարուին յանուն իր բարօրութեան: Առիթը պիտի ըլլայ բարոյական յատագոյն գնահատութիւնը բոլոր Հ.Մ.Ը.Մ.ի հիմնադիրներուն, անձնուէր առաջնորդներուն եւ գործիչներուն, որոնք, տարիներ շարունակ յանուն գաղափարի, օրինակելի ու անձնական նուիրումով մը իրենց արժանիքներն ու աշխատանքը՝ ի սպաս դրին ցեղին ֆիզիքական ու բարոյական զարգացման:

1938ը ուրեմն, պէտք է նկատել տօնական մը Հ.Մ.Ը.Մ.ի տարի: Ու պատրաստուիլ, բոլոր գաղութներու մէջ, ուր Հ.Մ.Ը.Մ.ը արմատ նետած է, հանդիսաւոր ու փառաշուք տօնակատարութիւններ սարքելու, հիմնադրութեան տարեդարձին՝ յառաջիկայ Նոյեմբերի ընթացքին:

Այս առթիւ հին ու նոր բոլոր Հ.Մ.Ը.Մ.ականներուն պարտականութիւնն է, բոլոր անոնք որ այս կազմակերպութեան մէջ գտնուած կամ շրջան մը բոլորած են եւ որոնք գործերու, ընտանիքի պարագաներու, անտեսական պայմաններու կամ առաջացած տարիքի բերումով ակամայ հեռու կը մնան շարժումէն, գոնէ այս առթիւ իրարու մօտ գան, ձեռք ձեռքի տալով փոխադարձ օժանդակութեամբ ամբողջ հայ ժողովուրդին հետ կատարելու յարգանքի ու յիշատակի տօն մը, որ համեմատական ըլլայ Հ.Մ.Ը.Մ.ի կատարած գործին մեծութեան հետ: Հ.Մ.Ը.Մ.ի քսանամեակին տօնակատարութիւնը՝ տօնը պէտք է ըլլայ անխտիր բոլորին:

Փարիզը արդէն նախաձեռնութիւնը ստանձնած է: Հիմնադիր անդամներու եւ նախկին ու ներկայ Հ.Մ.Ը.Մ.ական վարիչներու գործակցութեամբ ընտրած է կազմակերպիչ մարմին մը, որ արդէն միւս գաղութներու քոյր կազմակերպութեանց հետ յարաբերութեան մէջ մտնելով, լծուած է իր նախապատրաստական աշխատանքներուն: Այս առթիւ ձեռնարկած է նոյնպէս հայ մարզական շարժումին եւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի պատմութիւնը պատրաստելու: Կասկած չկայ որ այս բազմանքը միահամուռ արձագանգ պիտի գտնէ ամէնուն կողմէ, անոր տալու համար համահայկական շքեղ երեւոյթի մը հանգամանքը:

Մինչ այդ պատրաստուինք այդ փառաշուք տօնակատարութեան:

ԳՐԻԳՈՐ ՃՈԼՈԼԵԱՆ

ՎԵՐՋԱԼՈՅՍ ՄԸ...

Շահմուրատեան ...

Անունը՝ … Հայ-Ամերիկեան թատրոններու … ցանկին վրայ:

Ձայն մը կը մարի:

«Հազար ափսոս...»:

Երազ մը՝ յայտնագործուած դարուն արեւի մը տակ, որ ցնդի՜ մեղմօրէն, փշուր-փշուր...

Երազ մը:

Աչքերս կը փակեմ պահ մը...

Կը քալեմ քով քովի:

Օփերային առջեւն ենք:

Շահմուրատեան նոր է աւարտած Քոնսերվաթուարի դասընթացքը՝ Օփերայի Առաջին Մրցանակով:

Մանուկ մը հրճուանքն ունի՝ եւ անոր թանկագին երազները...

Լայն շարժումով մը գլխարկը կը հանէ բարեւելով երախտագիտութեան տաճարը:

— Իմ տունս, կ'ըսէ ան ինծի:

Կը ժպտիմ իրեն՝ յուզուած:

Քանի մը օրէն ան իր «Debut»ն պիտի ընէ փառապանծ բեմին վրայ՝ «Ֆաուսթ»ի դերին մէջ:

Փակ աչքերուս եռուէն կը տեսնեմ զինքը Օփերայի բեմին վրայ, մինչեւ վերնայարկը լեցուն սրահին առջեւ...

Իր «ոսկի ձայնը», ինչպէս կ'որակէին այն օրերուն երաժշտական քննադատները, կը փայփայէ ականջներս, սրահին հինգերորդ շարքին վրայ:

Կը հասնի՞ մինչեւ օթեակները եւ պատշգամները...

Չեմ գիտեր:

Երազ գիշեր, երազի գիշեր:

Այդ գիշերէն ի վեր Շահմուրատեան իր ոսկի ձայնը թրթռացուց աշխարհի չորս ծագերուն, երազել տալով ու փոթորկելով հոգիները, օտարը եւ մանաւանդ Հայը: «Հազար ափսոս ...»

Եւ այսօր...

Ցողնած, թեւաբեկ, փառքի եւ երազներու աւերակոյտի մը վրայ, ձըմեռնային կապարագոյն երկնքի մը տակ, իր կանաչ օրերուն կապոյտ յուշերը օրօրող մայրաքաղաքին մէջ, ան իր վերջալոյսը կ'ապրի ...

Գանկիս տակ փոթորկող յիշատակներու եւ հոգեխռով մտածումներու ուրականին մէջէնը շլմած, բառերը կը պակսին ցաւի եւ զայրոյթի նախադասութիւններ կազմելու ...

Այժմ միայն ձեռնարկներ կ'ըլլան, մտահոգութիւններ կը նշուին:

Ուշ չէ՞:

— «Նախաձեռնողները հետզհետէ պիտի գրաւեն բոլոր այն արուեստագէտները, որոնք կեանք եւ շունչ ընծայած են հայկական մշակոյթի զարգացման եւ տարածման համար», կը կարդամ «Յառաջ»ի մէջ:

Ուշ չմնացի՞ն...

Թաղեցինք Կոմիտասները, Պիպոճեանները, Ծառալեանները եւ բոլոր միւս «կեանք եւ շունչ» տուողները:

Անշուշտ լաւ «թաղեցինք», Հայը լաւ կը թաղէ ...

Իսկ վա՞ղը:

Վաղուան լուսագոյն օրերու յուսով օրօրուելով կ'ապրին — ո՜հ, ինչպէս, եւ ինչ հեգնական բառ — … մշակոյթին, արուեստին եւ անոնց պատուին փշրանք մը բերելու աշխատանքին լծուած արուեստագէտներ, մեծ ու պզտիկ, երիտասարդ ու …, … ստեղծագործութեան …, խորհելով միայն իրենց դանկին տակ, եւ … նուէր հաւատք մը հոգիին մէջ ..

Վա՞ղը...

Պիտի թաղե՞նք զանոնք ալ:

Նայուածքս կ'իյնայ հրաւիրատոմսի մը վրայ, «Հայ Ազատ Արուեստագէտներու Միութեան»:

Խումբ մը «մարտիրոսներ» … տարիներէ ի վեր Արուեստին ծանր … շողարձակ խաչը կը քաշեն, հայ … բականութեան Գողգոթային … հոն, վերը ցցելու համար՝ իրենց … սաւառ փառքս, անգիտակից ու … մոլ ամբոխը լուսաւորելու … թեամբ:

Տարիներէ ի վեր անոնք կը կազմեն ցուցահանդէս կամ պարահանդէս, … րենց վտիտ քսակը նիւթական … րով լեցնելու ակնկալութեամբ … բական պայքար նոր վերելքի, նոր … յանքի:

Կը յիշեմ վերջին ցուցահանդէսը ուր ոչ մէկ մեծատուն կամ միջակ … եար հաճեցաւ նկար մը կամ արձան մը գնել ...

Թաղումի՜ օր, երբ … ուսուցանէ իր գործը թեւին … գլխահակ, հոգին սեւաւոր, վերադարձաւ իր պաղ աշխատանոցը:

Վա՞ղը:

Վաղը նոյնպէս հայ արուեստագէտներ պիտի հրաւիրէ իր … մեղմէ սպասելով քիչ մը համակրանք … փոքր մը գնահատութիւն, … բանքի շարժում մը...

Երանի թէ այդ շարժումը՝ … մը առջեւ գլխարկը վար առնելու … ժումը ըլլայ ...

Հր. [illegible]

«Մանուկներու Օրը»

Հայ Կապոյտ Խաչի դերը, հայ … կանութեան մէջ, անուրանալի է … յայտ գնահատելի: Ինչ երկրի … ըլլայ, ան կը կատարէ … … օգտաշատ աշխատանքներ … բանալ անոր դերը, պիտի … անգիտանալ այն մեծ զոհողութիւնը, որ կը կատարուի մեր քոյրերու … կողմէ, հակառակ իրենց … հոգերուն:

Կ. Խաչի բազմաթիւ ձեռնարկներէն … դուրս նորութիւն մըն էր … «Մանուկներու Օրը», այնքան … ուն եւ կրթիչ:

Մանուկները ուրախացնելու համար … տրուած առիթը չէր … այլ հայ մանուկը … բելու, խրախճանքներին մէջ, իր … ընկերոջ եւ հետաւոր վայրէ մը եկ… ընկերուհիին միջեւ բարեկամական …

ԽՆԴԱՑՈՂ ՍԷՄԸ

Սէմը խնդաց, եւ կեցաւ ճիշդ հոն, ուր կը գտնուէր: Ցետոյ սկսաւ շուրջը մէկը փնտռել՝ հետը խօսելու համար: Եւ յոյն տղային՝ Նիք Քուրոսին հարցուց.

— Ինչպէ՞ս կը ծախես թերթերը,— խնդաց:

— Չեմ գիտեր, պատասխանեց Քուրոս եւ չխնդաց:

Քուրոս գրեթէ ամենամեծ … թերթավաճառ տղան էր քաղաքին մէջ: Ան կ'ատէր ամէն ինչ եւ ամէն մարդ: Ու երբեմն կը տեսնէիք, որ ան կուլար առանց ոեւէ պատճառի:

— Ես երբեք թերթ չեմ ծախած: Պէ՞տք է որ պոռամ, հարցուց Սէմը եւ կրկին խնդաց:

— Ո՛չ, պատասխանեց Քուրոս:

— Դուն կը պոռա՞ս, հարցուց Սէմը եւ երկար խնդաց, մինչ Քուրոս ահաւոր երեւոյթ մը ունէր:

— Այո՛, պատասխանեց Քուրոս:

— Ինչպէ՞ս կը պոռաս, հարցուց Սէմը:

— Բերանս կը բանամ եւ կը պոռամ, պատասխանեց Քուրոս:

— Ի՞նչ կը պոռաս, Թե՜րթ, Թե՜րթ, Թե՜րթ, հարցուց Սէմը:

— Այո, պատասխանեց Քուրոս, Թե՜րթ, Թե՜րթ, Թե՜րթ, Թե՜րթ, Իվնի՜նկ Հերըլտ, Իվնի՜նկ Հերըլտ, եւ օրուան լուրը:

— Ես երբեք թերթ ծախած չեմ: Մայրս ըսաւ, որ մենք դրամի պէտք ունինք, հա՛, հա՛, հա՛ - ուստի հոս եկայ: Դուն շատ դրամ կը շահի՞ս:

— Եթէ երկու թերթ ծախես, հինգ սէնթ կը շահիս. ծախած ամէն երկու թերթիդ համար, հինգ սէնթ կը շահիս, պատասխանեց Քուրոս:

— Ուրեմն քսանըհինգ սէնթ պիտի շահիմ, այնպէս չէ՞, հարցուց Սէմը:

— Այո՛, պատասխանեց Քուրոս:

Մամուլը սկսաւ գործել, Սէմը խընդաց ու ըսաւ.

— Նայէ՛:

— Ի՞նչ կայ, հարցուց Քուրոս:

— Հա՛, հա՛, հա՛, նայէ՛, ըսաւ Սէմը:

Լուրերու վերնագիրը պատերազմի մասին էր: Պըզ Մարթինը թերթ տուաւ Սէմին եւ ըսաւ, որ վերնագիրը պոռայ.

— Դաշնակիցները շա՛տ կը յառաջանան:

Մենք ալ մեր թերթերը առինք եւ քաղաք վազեցինք: Նամակատան անկիւնը իմս էր: Որքան լաւ ծախող ըլլայիր, այնքան լաւ անկիւնը քեզի կուտային: Իմինս վեցերորդ լաւ անկիւնն էր:

Իսկ եթէ նոր էիր, քեզի կ'ըսէին, որ ամբողջ քաղաքը պտըտիս եւ լաւագոյնը ընես:

Սէմը քալելով չշրջեցաւ քաղաքը, այլ ամբողջ ժամեր վազելով: Ան իր լաւագոյնը պիտի ընէր: Ան կ'ուզէր լաւ ծախող մը ըլլալ: Ան կ'ուզէր հաճեցնել Պըզ Մարթինը եւ Իվնինկ Հերըլտի հրատարակիչները: Ու ան կ'ուզէր քիչ մը դրամ տանիլ տուն՝ իր մօրը: Անոնք շատ պէտք ունէին դրամի, ուստի ան կ'ուզէր ծախել իր բոլոր թերթերը եւ քանի մը սէնթ տանիլ տուն: Ան կը պոռար, կը խնդար ու կը վազէր քաղաքին մէջ, կարծես տեղ մը հասնիլ կ'ուզէր ճիշդ ժամանակին:

Անոր երեւոյթը ծիծաղաշարժ էր եւ մարդիկ չէին կրնար դիմադրել զայն ծաղրելու փորձութեան: Խօսակցի տղաքները շատ կը զուարճանային անոր հարցումներ ընելով եւ լսելով անոր պատասխանն ու խնդուքը: Եւ անոնք չէին կրնար ըմբռնել, թէ ինչու կը խնդար ան: Անոնք կ'ակնկալէին, որ ան պիտի բարկանար եւ կըռուէր, կամ պիտի լար, սակայն ան միայն կը խնդար: Ցետոյ անոնք վար կը քաշէին անոր տաբատը, … կ'ապտակէին դէմքը, եւ ան դարձեալ կը խնդար: Խօսակցի տղաքը իրենց ալ չէին գիտեր, թէ ինչ ըսեն:

Ան կը կանգնէր … խումբ տղաքներու բազմութեան կազմած շրջանակին, եւ կը ջանար մազերը մէջտեղը ու կ'ըսէր.

— Դուք մեծ քէթերէ վրա՞ս: Հա՛, հա՛: Մեկանկը չէ՞ք:

Շատ քէչ կը զգայի, որովհետեւ կրնայի ըսել, թէ ան որքան խորապէս կը վշտանար, կը տարտամէր ու ճիգ կ'ընէր համակերպելու:

Շաբաթ մը բոլորն ալ շատ զուարճացան անով: Ծախեցի, մէկ շաբաթ վերջը, անոր խնդուքին նորութիւնը անցաւ եւ անոր խնդուքը սկսաւ տաղտկալի … զայրացուցիչ դառնալ: Ծիտակ բան չէր ամէն բանի համար խնդալը:

Օր մը, … տարիքի … րէն անհոգարանցով վար իջած ատեն, տղաք … Բոլորը քովը վազեցին իրեն օգնելու … Տղաքներէն ամէն … անդամ կ'ուզէր … անոր վրայ: Եւ թէպէտ անոր բաճկոնը պատռուած էր ու թեւէն ալ արիւն կը հոսէր, ան յաւէտ, … կեցաւ ու սկսաւ խնդալ:

Աստիճաններէն վար իյնամ, ըսաւ ան, հա՛, հա՛, հա՛:

Եւ բոլորը, նոյնիսկ տղաքներէն ամենաթեթեւաբարոյներն անգամ, չսիրեցին անոր այս խնդուքը:

— Ի՞նչ տեսակ տղայ է ան, ըսին անոնք:

Ու քանի մը բոպէ ետք, ոեւէ մէկը չխօսեցաւ անոր եւ չխօսեցաւ հետը: Ան դարձեալ բոլորովին առանձին էր տղոցմէն մէջ:

⁂

Սէմը ամէն օր տղոց կուգար եւ կը փորձէր բարեկամ ըլլալ ամէնուն հետ: Սակայն, ան չէր կրնար լաւ խօսիլ եւ կը խնդար միշտ:

Օր մը լուրերու վերնագիրը, գիշեր ատեն, պատերազմին վրայ, երկու ինքնաշարժներու իրարու բախումի մասին էր: Հինգ հոգի սպաննուած էին, որոնցմէ երկուքը մանուկներ էին, եւ ուրիշ երեքն անձեր ալ վիրաւոր էին: Սէմը քաղաքը շրջեցաւ պոռալով այդ վերնագիրը եւ խնդալով միեւնոյն ատեն:

Ան իմ անկիւնիս մօտ կեցաւ եւ պոռաց ու խնդաց.

— Գողտառայի մը վրայ պատահած արկածի մը ընթացքին հինգ հոգի սպաննուա՜ծ. հա՛, հա՛, հա՛, հա՛:

Ես զայրացուցի զինքը պոռալէ: Ես ո՛չ կը սիրէի եւ ոչ ալ կ'ատէի զայն: Որքան ալ որ ճիգ ըրի, դարձեալ չկրցայ սիրել զինքը, սակայն կարելի չէր նաեւ ատել զայն: Ան պարզապէս տարօրինակ թերթավաճառ տղայ մը չէր: Ան շատ դժբախտ արարած մըն էր երկրագունտիս վրայ, եւ կը հանդուրժէր ամէն բանի ու կը խնդար:

— Աղուոր վայրկեան մը, ըսի ես: Խնդալիք բան մը չկայ:

Ցանկարծ կանգ առաւ եւ պատասխանեց.

— Ես չեմ խնդար:

Այն ատեն հասկցայ, թէ ինչ տեսք կ'ունենար: Ան չէր խնդար: Կը թուէր թէ կը խնդար: Ան կուլար: Անոր սիրտը կը ճմլուէր ամէն բանի համար, ու ան կուլար: Միայն թէ անոր լացը խնդալի ձեւով տեսքի կ'ունենար:

— Մաքի՛ր ըրէ: Դուն չես ուզեր, որ անոնք սպաննուած են, այնպէս չէ՞, հարցուցի:

Ան շատ ջանաց զսպել իր ժպիտը:

— Ոչ, պատասխանեց:

— Կը ցաւիս, այնպէս չէ՞, հարցուցի:

— Ես շատ կը ցաւիմ, պատասխանեց:

— Աղջամուղը միայն կ'ուզէի դիտել ըսի ես:

Ան վազեց փողոցն ի վար եւ գրեթէ արցունք փղձկեցաւ:

X

Մինչեւ տասնըհինգ տարեկան թերթ կը ծախէր: Ցետոյ … կան ութ կամ ինը տոլարի գործ մը … տաւ մթերանոցի մը մէջ: Չեմ գիտեր թէ ինչ էր իր ընելիքը մթերանոցի մէջ, սակայն, կ'ենթադրեմ, որ … բեռ բեռնաւ վերելակ մը կը վարէր: Կ'ենթադրեմ, նաեւ, որ միւս գործաւորները … սիրել … որովհետեւ ան շատ կը … վերելակներէն: Եւ կը հաւատամ, ան վերելակը կը վարէր՝ համակերպելու համար: Կ'ենթադրեմ, որ … վերելակը վարած ատեն ալ կը խնդար:

Չեմ գիտեր, թէ ինչպէս … էր, սակայն, օր մը Իվնինկ Հերըլտի մէջ կարդացի, որ ան ճզմուած էր … վերելակէն ու անմիջապէս մեռած:

Բոլորը կ'ըսէին, թէ յանցանքը … էր: Ան անհոգ էր, … որովհետեւ վերելակը չէր կեցած հոն, ուր պէտք էր որ կենար: Միւս գործաւորները … խնդացած էին անոր վրայ, ու … փորձած էր դուրս ելլել վերելակի շարժած պահուն, եւ փորձը … ան էր ողբերգական վերջաւորութեամբ մը:

X

Սէմը տասնըվեց տարի … աշխարհին մէջ եւ միշտ խնդաց … լացաւ իր կեանքի սկիզբէն … դար առաջ, մինչեւ իր կեանքի … ըլ՝ տասնըհինգ տարի առաջ:

ՈՒԻԼԵԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ

Անգլերէնէ թարգմանեց

ՍԱՐԳԻՍ [illegible]

...պաշտօնական կապը վստահ պահելու. եղող այն ալդին. ձեռնարկը, որ ատ մը հանդէսներէ գեղարուեստ ...ուն եկեր:

Այս գեղեցկին քաղաքի ժխորէն մը հեռու, ամբողջ հայ մանուկ-ներու ճռուողիւններով լեցուած մեքենայ մը մէջ, անցեալ հոն քանի մը ժամեր, անդարձօրէն վայելքի մէջ է: Կարելի չէր չյիշել ... այն խաղերով, խարտեաշ գլուխներով, որոնք քաղցր էին, Փարիզի հանդէսին մէջ, ...ին սասպէն կարդի աթոռներէն վերջինը:

Ցորեկութեան մէջ, հայ մանուկը իր պատճառութիւններ ունի ... հայկական շրջանակը: Ֆրանսական հանդէսները հրապարակ... համար, ...ի վարժարաններ... իսկ Ֆրանսացի ընկերը ...ը մը որ կը հասնի գայն, ... կյանքը եւ ուծացնող չըլլալու... աղօթքներով պաշտօնի մը ... հայ դաստիարակները, ...հոգեխոսութիւնը:

Տուն մը մէջ, ուր գրեթէ մինչ հայերէն կը խօսի, ուր հինգ տարեկան տղեկ մը կը խօսի այնքան լաւ հայերէն արդեն իր չըլլալովը, կը հարցնէ իրեն.

— «Որոշ մեծնալով գացած ալ հայկական դպրոց պիտի երթաս, չէ՞ մանչս, ուրիշն գրել կարդալ սորվելու համար»:

— Ի՞նչ ընեմ հայ դպրոցը, ես ֆրանսերէնը շատ կը սիրեմ, աւելի դիւրին է. ես կ'ուզեմ միշտ հոն երթալ:

Հանդէսէն դարձին կը հարցնեմ մեր մանուկին.

— Լա՞ւ էր հանդէսը:

Այո, հաղանդ պապայիս շատ հաւնեցայ, բայց Հայաստանէն երգեր, ան ուրիշ լեզու... ուսէր. ես ալ կ'ուզեմ հայերէն սորվիլ, երբ մեծնամ հայ դպրոց պիտի երթամ»:

«Մանուկներու Օր» ոչ հանդէսը առօրեական հանդէսներ չեն, այլ ունին ժամանակաւորական հանգամանք, շատ աւելի եւ լաւ մտածուած, դէպի հայկական բոյն առաջնորդելու ձեւ մը: Ուծացման դէմ պայքարելու լաւագոյն միջոցը որ մանուկին կը մնայ:

Կ'արժէ շնորհաւորել Տիկ. Կ. Խաչի Ֆր. Վարչութեան անդամուհիները եւ բոլոր ձեռնհասները:

ԼՈՒՍԻՆ

Այս ալ ուրիշ գին

Գալ, խօսած մեծնալորդով, ցուրտ ... աւսուտ մըն էր: Քանի մը ... (մարզէմի) հայ բարեկամներէս, գեղջկական համեստ ... սրճարանի մը մէջ ... ամբողջ, ... ըմպելիներու եւ ... կազդուրիչ ջերմութիւնը ... կը հանդստանայինք:

...60 քիլոմեթր հեռու գիւղ մը մէջ էինք: Յոնականներէ ... համար: Առատած ... գիւղ հասանք, երբ ... տղալ անակնկալ ձիւնը, ... տաղով տրտունջներու:

— Այս ձիւնը դաղրելիք չունի, ...պանք ոններ պիտի չկրնանք ..., կ'եզրակացնէք մեզ:

— 35 ֆրանք, ...ական ... 35 դործաւորին եւ ուրիշ զանազան ծախսեր հաշուելով 120 ֆրանք կը վճարեմ, կ'աւելցնեմ ուրիշ մը, երեք թթուեցնելով:

— Առաք կ'ըսեն աշխատելով վճա-ռել, պարտադրութիւն դարձնել կրծել, ձիւնը եւ ցուրտն ալ վրայէն, առ քաղի խայտառակութիւն, կ'երբորդէք ուրիշ մը, որ փայտի վրայ դողնոց կը ծախէ, ու յետոյ սեղանիկ մաքրով մը — Գլոխ մը խաղա՞նք, տղաք:

— Ես տրամադրութիւն չունիմ, պատասխանելով կը պատրաստուէի դրպոլ տուտուած թերթով մը, երբ անաղգաստ, ներհար ու աղուոր հասակով երիտասարդ կին մը, իր ձիւնոտ կրկնոցը թօթուելով ներս մտաւ: Գաւ մը տարօրած ու հաւաքեալ ակնարկ մը պատուելով իր շուրջը, ուղղուեցաւ դէպի դիմացի անկիւնը եւ առաջատարութեան բազմոցին վրայ, անյայլայ:

Հազիւ 28 տարեկան, փափկօրէն խնամուած խարտեաշ մազերով, վրդովի ու քնքոյշ դիմագիծին վրայ, կապտագոյն, խոշոր ու պայծառ աչքերով, մաքուր ու ճաշակաւոր հագուած, համակրելի գեղուհի մըն էր:

Բոլորս հանդարտօրէն կը դիտէինք իր շարժումները, երբ սեղանակից մը, ուշադիր հայեացքէ մը վերջ, փսփսաց.— «Տղաք, գիտէ՞ք, Հայուհի մըն է, կը զարմանամ, ի՞նչ կ'ընէ այստեղ»: Մեզ ալ շեշտեց:

— Կը կասկածեմ:

— Եղբայր, կը սխալիս կամ ուրիշին կը նմանցնես:

— Ոչ կը կասկածեմ, ոչ ալ ուրիշին կը նմանցնեմ, վստահօրէն գիտեմ որ Հայուհի մըն է, լաւ կը ճանչնամ գուլպայ ծախած եւ քանի մը անգամ խօսած եմ իրեն հետ, կրկնեց մեր սեղանակիցը, ամէն թերահաւատութիւն փարատելու համար: Ու յետոյ.— Ցանկատանեն եկած որբուհի մըն է, անցեալ տարի ամուսինը զոհ գնաց անբուժելի հիւանդութեան մը, առէք վերջ ինք մնալով անտէր, առանց ձեռքի ինկաւ, աւելին չեմ գիտեր ... աւելցուց կարեկից շեշտով մը:

Լսեցինք եւ սկսանք իրարու երեսնայիլ, կարծես զուշակելու համար մեր սեղանակիցին յայտնութեան իսկութեան վրայ ըրած ազդեցութիւնը: Գաւ մը վերջ լռութիւնը խզելով, մէկը ողբաց:

«Երուսաղէմ մեր Թիւրանը պիտի ըլլայ, այսպէս կամաց կամաց հիւծելով պիտի կորսուինք»:

— Ինչպէս թէ Թիւրան, եղբայր, Երուսաղէմ կ'ապրինք եւ կը յառաջդիմենք,— զոդնոց ծախողն էր որ կը պատասխանէր, հեգնական ժպիտով:

Դրսէն կու կ'ունկնդրէի բարեկամներուս խօսակցութիւնները, մտովին անդրադառնալով գաղթական... հասկցողը...

Օշին Երամզունի

***Արեւէն չվախցողը չի մաներ ան-տուն:

*** Անփորձ մածունէն լաւ է փոր-ձուկ թանը:

*** Անհրաւէր հիւրը փուշի վրայ կը նստի:

*** Ահա փիսիկը, ահա մկիկը.

*** Առաքինութիւնը աւելի կ'արժէ քան փառքը:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅԵՐԸ ՀԱԼԿԱԹԱՅԻ ՄԷՋ

Բժ. Զ. Մ. Այնթաբեան հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Կալկաթայի (Հնդկաստան) Հայերու մասին.—

Կալկաթայի եւ շրջանին մէջ կան 700 Հայեր, մեծ մասը Իրանի Նոր Ջուղայէն, եւ որոշ թիւով Թրքահայեր, որոնց մէջ կան քանի մը Տիգրանակերտցի ընտանիքներ: Հայերը կը զբաղին վաճառականութեամբ, առեւտուրով, զանազան գործերով եւ հանքերու շահագործումով:

Օրինակ, մաս մը Հայեր կը պարապին «ճուքօով»: Ճուքը Պենկալայի գաւառին (Կալկաթա կը գտնուի Պենկալայի գաւառին մէջ, Գանգէս գետին վրայ) յատուկ բոյս մըն է — կանեփազգի — որմէ կը շինուին պարկեր եւայլն:

Հայերը կը բանեցնեն նաեւ պանդոկներ: Արդարեանները եւ Գալստեանները կը շահագործեն քարածուխի հանքեր: Սարֆեններն ալ ունէին քարածուխի հանք, բայց ծախեցին:

Ցարութիւննեանները եւ ուրիշներ կը զբաղին շելլաքի (կնքամոմ) գործով:

Երկաթուղիի վարչութեան մէջ կան հայ պաշտօնեաներ, մեքենավարներ եւայլն: Կառավարութեան մէջ ալ կան հայ պաշտօնեաներ, նոյն իսկ ակնառու դատաւոր մը՝ Քոմէլ, որ առանձնապէս է Կալկաթայի Հայոց եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան:

Մարդասիրական ճեմարանին մէջ այժմ կ'ուսանին շուրջ 110 հոգի, (մանչ): Կայ նաեւ Դաւթեան Աղջկանց դպրոցը, ուր կ'ուսանին 70—80 Հայուհիներ: Օտար վարժարաններու մէջ ալ կան մեծ թիւով հայ աշակերտներ, Նոր-Ջուղացիները Իրանէն յատկապէս Կալկաթա կը ղրկեն իրենց զաւակները՝ անգլիերէն սորվելու համար:

Եկեղեցին եւ դպրոցները պահպանուած են կալուածներու հասոյթներէն գոյացած գումարներով: Այս տեսակէտէն Կալկաթայի հայ գաղութը չունի ո եւ է մտահոգութիւն:

Հայազգի Սըր Պօլլիթէր, որ քանի մը տարի առաջ մեռաւ եւ կարեւոր դեր կատարած էր Հոնկքոնկի նաւահանգիստի շինութեան մէջ, մօտ 80 հազար ռուփի թողած էր Կալկաթայի Հայոց եկեղեցիին, բայց ժառանգորդները հիմա դատ բացած են եւ արդիւնքը յայտնի չէ:

Հ. Կ. ԽԱՉ Մ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՍԵՂԱՆ

Կիրակի 6 փետրուար, երեկոյեան, Հ. Կ. Մ. Ը. Միութիւնը ընկերական սեղան մը սարքած էր: Հակառակ անոր որ վարչութիւնը ժամանակ չէր ունեցած ծանուցում ղրկելու մասնաւոր եւ կամ անձնական հրաւիրագիրներ ուղղելու, 50է մօտ հայրենակիցներ եկած էին, իրենց ներկայութեամբ համակրութիւննին յայտնելու հայ կամաւորներու եւ մարտիկներու միութեան:

Ժամը 9ին հանդիսատեսները գիրք բռնեցին ճոխ ազանդերներով զարդարուած սեղաններու առջեւ: Բացումը մը կատարեց ընկ. Տիգրան Բաղտասարեան: Ապա կարգով խօսք առին Գ. Գ. Հ. Շիրինեան, Մ. Խմիրխանեան, Օ. Յովհաննէսեան եւ ուրիշներ: Իրենց ներկայութեամբը հաւաքոյթը պատուած էին նաեւ իր ամուսնին հետ, տիկին Թաղիւպեան որ յայտարարեց թէ «ոչ մէկ տեղայնաքաղընտանեկան մտերմիկ մթնոլորտի մը չէր հանդիպած»: Ճաշերու ընթացքին տիկին Մելինէ Թրշաուեան երգեց Կէօթէի «Կարմիր վարդը» (թարգմանուած Թումանեանի կողմէ) եւ «Անցեր սեւաբակը»: Գ. Գ. Ճիտէճեան Օմար Խայեամէ քառեակներ, Գ. Ղ. Գայթարեան հայերէն երգեր եւ Գ. Խմիրխանեան քիւրտ լեռնական երգերդ մը:

Վերջին պահուն Հ. Կ. Մ. Մ. ի ընկերոջ մը առաջնորդութեամբ ռուսմանական նուագախումբ մը, հանդիսավայրէն ներս մտաւ գործելով զուարթ նոթեր մը աւելցուցոյցութեան երեկոյթին վրայ: Այս առթիւ Ֆրանսայէն վտարման ենթարկուած հայրենակիցի մը համար հաւաքուեցաւ 210 ֆրանք:

Փափաքելի է որ Հ. Կ. Մ. Մ. յաճախ սարքէ այսպիսի ընտանեկան հաւաքոյթներ, ստեղծելով ջերմ եղբայրակցութեան եւ ազգային գիտակցութեան մթնոլորտ մը:

Սեղանակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ. Մ. Ը. Մ. Ի ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

ԼԻՈՆ, 11 փետրուար.— Լիոնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութեան հրաւէրով անցեալ չորեքշաբթի (9 փետրուար) երեկոյեան Ժամանճիւղին հաւաքատեղիին մէջ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի շուրջ խօսեցաւ Պուլկարիոյ շրջանային վարչութեան անդամ Գ. Կ. Ղազարոսեան, որ քաղաքս կը գտնուի այս օրերուն:

Ներկայ էին Հ. Մ. Ը. Մ.ի բոլոր անդամները եւ շատ գոհ մնացին բանախօսին մտերմիկ եւ թելադրական խօսքերէն: Բանախօսը համառօտակի պատմելով Հ. Մ. Ը. Մ.ի ծնունդը եւ յառաջնթաց զարգացումը, աւելցուց որ Հ. Մ. Ը. Մ.ը իբրեւ երիտասարդական կազմակերպութիւն կը վայելէ լայն ժողովրդականութիւն եւ վստահութիւն: Գարգեց Հ. Մ. Ը. Մ.ի կոչումը ոչ միայն մարզական, այլեւ մարմնակրթական գետնի վրայ մեր հանրային կեանքի մէջ: Ու թելադրեց հաւաքուիլ, կազմակերպուիլ եւ լծուիլ ազգօգուտ, շինարար աշխատանքի:

Բանախօսութիւնը ընդունուեցաւ ջերմ ծափերով: Ցետոյ ունեցանք մտերմիկ զրոյցներ զանազան խնդիրներու շուրջ:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ազատը, լաւագոյն տպաւորուած Գ. Ղազարոսեանի խօսքերէն, փափաք յայտնեցին որ ան առանձ մը եւս մնայ այս շրջանը եւ այս պիսի հաւաքոյթներով քով-քովի բերէ երիտասարդութիւնը:

Ամէն պարագայի մէջ, Գ. Կ. Ղազարոսեանի ներկայութիւնը օգտակար եղաւ ոչ միայն մեր կուսակցութեան, որուն կողմէ եկած էր, այլեւ երիտասարդութեան եւ ամբողջ հասարակութեան իր կուռ եւ ոգեւորիչ բանախօսութիւններով եւ դասախօսութիւններով:

Թղթակից

МАМОՒԼ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ԵՒ ԻՐ ԻՇԽԱՆԱՒՈՐՆԵՐԸ

(Հարցում մը ռամկավարներուն)

«Ցուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 փետր.).

— «Ազատ երկիրներու մէջ, ուր իշխանութիւնը կը պատկանի բոլորին (ինչպէս բոլորին կը պատկանի նաեւ հայրենիքը), իշխանութեան հետ ըլլալ եւ կամ ըլլալ անոր դէմ, այդ միշտ կը նշանակէ հայրենիքի հետ ըլլալ: Ազատները կը պաշտպանեն իշխանութիւնը — այդպէս կ'ըմբռնէ հանրային կարծիքը — յանուն հայրենիքի, ինչպէս եւ կը պայքարին անոր դէմ՝ դարձեալ յանուն հայրենիքի:

Այդպէս չէ պարագան բռնակալ երկիրներու մէջ, ուր իշխանութեան դէմ եղողը կը զրկուի ամէն բարիքներէ, մինչեւ իսկ հայրենիքէ:

Այս զրկանքն ինքնին խօսուն վկան է այն նուիրումին, որ իշխանութեան դէմ պայքարողը ունի հայրենիքի հանդէպ: Բացարձակ բացակայութիւնը ո եւ է ակնկալիքի — կը կազմէ հիմնական յատկանիշը այն պայքարին զոր բռնագրաւուած հայրենիքի մը զաւակը կը մղէ իր հայրենիքին տիրացած բռնակալին դէմ:

Ահա թէ ինչու բռնակալ իշխանութեանց տակ հաշտ ըլլալ այդ իշխանութեանց հետ՝ յաճախ կը նշանակէ դէմ ըլլալ հայրենիքին, ինչպէս եւ ընդհակառակն, դէմ ըլլալ իշխանութեանց՝ կը նշանակէ կապուած ըլլալ հայրենիքին եւ պայքարիլ հայրենիքի համար:

Մեր նորագոյն պատմութիւնը, 1920էն ասդին, այս ճշմարտութեանց անվիճարկելի ապացոյցները տուաւ:

Բոլշեւիկները տիրացան Հայաստանի եւ երկրի իշխանութիւնը — լրիւ եւ ամբողջական — սեփականութիւնը հռչակեցին միայն եւ բացառապէս բոլշեւիկ կուսակցութեան: Ծիշդ նոյն ձեւով անոնք նաեւ հայրենիքը հռչակեցին միայն եւ բացառապէս իրենց սեփականութիւնը: Բերան բանալ բոլշեւիզմի դէմ, կը նշանակէր դաւել հայրենիքի դէմ: Ով իշխանութեանց հետ չէր, հակահայաստանեան էր:

Այս անպարոյական սկզբունքները Դաշնակցութեան նկատմամբ իւրացուցին նաեւ ռամկավարները, Հայաստանի բովանդակ տարածքին փռուած Դաշնակցութեան բերդի զոհացանքն ու Սիպերիոյ տաժանավայրերը քշուած տասնեակ հազարաւոր Դաշնակցականները «հակահայաստանեան» հռչակելով, իսկ Գոսթըն, Փարիզ ու Գահիրէ բազմած քանի մը ռամկավարները՝ «Հայաստանեան»: Թութակելով բոլշեւիզմի հայրենադաւ նշանաբանները, անոնք՝ համայնավար իշխանութեանց դէմ մեր մղած պայքարին մէջ — պայքար «տեււան» հայրենիքի դէմ. «Անմատչելի». մնաց ռամկավար «կուսակցութեան» քաղաքական հասունութեանն ու բարոյականին մեր այն խօսքը թէ՝ բռնակալ կարգերու տակ հալածանքի գնով իշխանութեանց դէմ ըլլալ, ինքնին կը նշանակէ հայրենիքի հետ ըլլալ:

Այսօր գիտենք արդէն, թէ ինչ է վիճակը մեր հայրենիքի մէջ:

Ջեկան, լրտես, դաւաճան, սրիկայ եւ ժողովուրդի ու հայրենիքի թշնամի հռչակեց այն բոլոր իշխանաւորները, որոնք վարեցին մեր երկրի ճակատագիրը 1917էն ասդին եւ որոնց հետ էին ռամկավարները, մեր պայքարը անոնց դէմ դաւաճանութիւն հռչակելով հայրենիքի հանդէպ:

Բարոյական հաշուեյարդարի ժամը եկած է այսօր, ուստի թող թոյլ տրուի մեզ հրապարակով հետեւեալ հարցումը ուղղելու ռամկավարներուն:

Պայքարելով Հայաստանի երէկի իշխանաւորներու դէմ, որոնք այսօր լրտես եւ դաւաճան հռչակուած են, մենք կը ծառայէինք հայրենիքի՞ն թէ կը դաւէինք անոր դէմ:

Պաշտպանելով այդ սրիկաներն ու լրտեսները, ռամկավարները բարի՞ք կ'ընէին հայրենիքին թէ չարիք կը գործէին անոր դէմ:

Այս հարցումներէն իրենց օձիքը ազատելու համար, ռամկավարները կը յայտարարեն.

— Մենք հաւատար թէ Հայաստանի ԵՐԷԿԻ իշխանաւորները լրտեսներ, սրիկաներ եւ դաւաճաններ էին:

Գեղեցիկ, այդ պարագային կը մնայ ընդունիլ, որ Հայաստանի այսօրուան իշխանաւորները, որոնք զրպարտութիւններով աղնիւ եւ հայրենասէր ղեկավարներ կը ջարդեն՝ ինքնին դաւաճաններ, լրտեսներ եւ սրիկաներ են: Կը մնայ ընդունիլ, որ անոնց հետ ըլլալ, կը նշանակէ բացորոշապէս հայրենիքի դէմ ըլլալ:

Ռամկավարները պարտաւոր են յստակ բառերով գաղթահայութեան յայտնել, թէ իրենք լրտեսներու, սրիկաներու եւ դաւաճաններու ո՞ր խումբին հետ են, երէկուա՞ն թէ այսօրուան»:

«ՑԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԱՌԱՋԱՐԿ ՄԸ

ԱՆԻԷԹ.— Այս դարուն փրոփականտի ամէնէն ազդու միջոցը, ձայնասփիւռը անտեսուած է մեր մէջ: Այս առթիւ համեստ առաջարկ մը,— Ինչպէս Ֆրանսացիները ունին ամէն շաբաթ եւ կիրակի ունկնդիրներու գոտորդ ժամը, կարելի չէ՞, ձայնասփիւռի ո եւ է վարչութեան հետ համաձայնիլ եւ իրենց տրամադրել քանի մը լաւագոյն հայ երգերու տիպեր, իսկ միւս կողմէ հրահրել հայ ժողովուրդի ախորժակը լսելու համար հայ երգը ինչպէս կ'ընեն Ֆրանսացիներ: Այսպիսով թէ հայ երգին կը ծանօթանան օտարներ եւ հայ երգին մեծ ծառայութիւն մը կը մատուցանենք: Աւելի կարեւորը՝ պէտք ունինք մենք մեզ օտարներուն ծանօթացնելու: Այս ձեւով կարելիութիւն կրնանք ստեղծել մեր լաւագոյն երգիչներն ալ մերթ ընդ մերթ ձայնասփիւռին առջեւ հանելու:

Այս ձեռնարկին յաջողութիւնը «Ցառաջ»ին կը մնայ:

Հայ մը

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՑԱՌԱՋ»Ը

...ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԴԻՐՔԻՆ

Օրերը սակայն տխուր էին, եթէ ... անոնց հայրենիքն ու գիւղին ... որ իր հմայքներով մեր ... կը մեղմէր ու կը փայփայէր ... ես լեռներն էր շարունակ ու ... չէր մոռնար եւ կ'այցելէր մինչ մեր զինուոր տղոց, որոնք կ'ապրէին ... անտառներու մէջ, հոս հոն, խումբերով:

Այդ օրերուն գիւղին բոլոր զէնքերը հաւաքելով, յանձնուեցան կառավարութեան: Եղածները քանի մը որսորդական ու որսի հրացան էին: Մի ... ժամն ու դպրոցը յուռանկանեկրաց ... մը եւ գարաւոր տարեմանակ մը ունէին, որոնցմով կը յուռացուէր գիւղը պաշտպանել, երբ ջուրը երկու ... մը քով երիտասարդ ... նշանառութեան փորձեր կ'ընէին գաղտնի, խոր ձորերուն մէջ:

Մեր գիւղը մօտեցուած էր, հակառակ իր արդիւնքին, որովհետեւ մասնաւորական շուկէր: Զէնք գնելու եւ յարգորներու ալ ոչ լսեց, նոյնիսկ քաղաքը, որուն քով կը բնակէր: Ունեւորներ շատ կային հոն, որոնց մէկը միայն, եթէ ուզէր, կրնար ամբողջ գիւղը զինել: Սակայն անոնք դեռ արթնցած չէին ու խոյխոյալոյան քնացող մեկնող մը պէս:

Մեր գիւղին չփոխցած հարուստը, Թէյիճեանց Մանուկ աղան, որ գիտէր թէ որո՛ւ քով ինչ զէնք կայ, բոլորը անձամբ հաւաքելով յանձնեց այդ նըպատակով իր տանը իջած զօրք ժանտարմաներուն, զայլերը վախցնելու սահմանուած տարեմանակ մը անգամ հովիւներէն առնելով:

— Տուէք, ալ օղուլ, տուէք, կ'ըսէր ան, էշմէն բան տալով պիտի անցնի...

Զէնք հաւաքելը մեզ խոր անցաւ: Շուարեցանք: Ինչո՞ւ կը տարին այդ անպէտ զէնքերը: Իր բոլոր զէնքերը վրայ տուած ըլլալով, կառավարութիւնը մեր զէնքերը կը հաւաքէր, որպէսզի անոնցմով պատերազմը շարունակէ: Այս էր մեր կարծիքը: Ու կը խօսուէր թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ինքնապաշտպանութեան համար հազարներով տառնոց հրացան գնած ըլլալով Գերմանիայէն, այս վերջինը թուրք կառավարութեան լուր տուած է, ու ան այդ տառնոցները կը հաւաքէ:

... ժանտարմաներու պետ Վէլի չաւուշ, որ փախստական զինուոր բռնելու համար գեղ կուգար, շա՛տ բարի մարդ էր: Ինչպէս կը հաւատացնէր մեզ Կոշկրենց Վաղարշակը: Այս տղան թէեւ աղքատ էր տուած, առ կար հիմա բարեկեցիկ, շնորհիւ Ամերիկայէն բերած տոլարներուն: Ու քանի որ դրամ ունէր, կրնար այլեւս գեղին գործերուն խառնուիլ: Ան Մանուկ աղային մրցորդն ու զայն քննադատողն էր: Ու Վէլի չաւուշի ալ մարդը, որմէ տեղեկանալով չաւուշը մեր բոլոր փախստականներէն լուր ունէր: Ու ամէն դեղ դալուն դրդանք գեղին ռաէներ լեցնելով քաղաք կը դառնար, առանց մէկը բռնելու: Ու բռնմն գործը կարգին էր: Ու Վաղարշակ հպարտ...

... Մայիսի ի՞նչ անուշ օր էր ան: Հէ՜յ, օրերը տարբե՛ր, տարբե՛ր էին այն ատեն, եւ ես ու դուն ալ տակաւին մարդ ու մերիններուն միջեւ: Ա՜խ, երանի՛ այն օրերուն: Գայծա՜ռ օրը կը համբուրէր գեղն ու բլուրները: Բզէզներ արեւին տակ կը հեշտանային ու կ'երգէին թռչելով: Մուխ կ'ելլէր բուխերիկներէն ու հաւերը կը կրկտային տղանոցներուն վրայ: Ու սորբիւններն ալ պուէրուն ակունքին մինչ նոյն եղանակը կը գործէին: Երբ... յանկարծ...: Ձէյ մը տղաց գեղին փողոցներէն պաղ օձի պէս ու սարսուռով լեցուց զայն:

— Տղաքը բռնե՛ր են... մ'յ... տղաքը բռնե՛ր են... կապա՞ն... Բարէ կարմունճ անցա՞ն... գեղը կոխեցի՛ն... մարիկ անա՛... մարիկ անա՛...

Ու այս ճիչին հետ ժանտարմաներուն ձեռքերուն պաղ խրխինջները գեղը լեցուցին, իրենց առջեւը ձգած մեր աղջմէն քառն հասը, որոնց վրայ դեղ ու զայն չէր մնացեր: Ու այդ օրէն ասդին ալ ուրախութիւն չտեսաւ գեղը:

Անոնք մեր վերի թաղին տղաքն էին, որ միասին հեռաւոր անտառներու մէջ կը բնակէին: Քիւրտ մը անոնց տեղը գիտէր եւ կը մատնէ Վէլի չաւուշին որ իր ժանտարմաներով մութն ու լուսուն կը պաշարէ անոնց թաքստոցը, երբ քուն էին դեռ, եւ պոռալով որ անձնատուր ըլլան, կը սկսին գնդակ տեղալ անոնց վրայ: Մերինները զէնք չունէին: Կը կանչեն թէ յանձնուած են: Սակայն նորէն փամփուշտ կ'որոտայ անոնց վրայ, դիտմամբ, սպաննելու մտքով:

Երբ զանոնք կը բռնեն, կը սկսին սաստիկ ու անխնայ ծեծել, պահանջելով որ միւս փախստականներուն տեղն ու թիւը յայտնեն, ու կ'իմանան ալ: Միւս զինուորները իրենք իրենց եկան յանձնուեցան իրենց վախէն, որովհետեւ մատնուած էին արդէն ու փրկութիւն չկար: Այդ ծեծերն ու չարչարանքները մեր տղաքը մեռել էին դարձուցեր: Ժանտարմաները անոնցմէ պահանջեր էին իրենց կիները, միասին պառկելու համար, կամ, ըսեր էին, զարկեցէք...

Այդ օրը զինուորական տարիքը անցուցած չափահաս այրերը գիւղին տակը, Պետենց ձէտէնին սենեակը հաւաքելով սկսան տանջել: Կը ծեծէին ու կը տաղէին զանոնք շիկացած երկաթներով, պահանջելով զէնք ու զինուոր: Տանջուողները կը ճչային ու կ'աղաղակէին: Անոնց հետ կը ճըչային կին ու աղջիկ ու տղայ, Պետենց կալերը լեցուած: Ու գիւղն ու քարը այդ ճիչերէն կը թնդային: Ժանտարմաները յաճախ իրենց զէնքերը առած ժողովուրդին մէջ կ'իյնային, զանոնք վախցնելով ցրուելու համար: Անօգուտ: Գիւղացիները նորէն կը խուժէին հոն ուր այրերը կը տանջուէին: Անգամ մըն ալ ժանտարմաները գեղին պատանիներուն եռեւէն ինկան ու անոնց վրայ կրակելով ցիրուցան փախցուցին: Մեր գեղը լըռնագայլերու յարձակումին ենթարկուած փարախի մը կը նմանէր: Կուլային բոլորը ու կը ճչային, ձէտէնին օտայէն եկած հեծեծանքներուն հետ: «Մարիկ անա՜», «Վայ ... մեռցուցի՜ն»...

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

Թիւն մը դատնայ։ Միշտ առանց ինքնութեան թուղթի, այս մարդը, որուն գործերը, ի դժբախտութիւն իրեն, թերեւս շատ ծանրկած էին, նոր բանտարկութեանց կը դատապարտուի, մինչեւ վեց ամիս։ Ուզ օր ազատ ձգուելով եւ չկարենալով տեղ մը երթալ — բոլոր սահմանագլուխները գոց են իր առջեւ — Քոնտեանց նորէն կը ձերբակալուի եւ կը դատապարտուի ։

Այսպէս մօտ վեց տարի կ'անցընէ բանտին մէջ, չնորհիւ 17 դատապարտութեանց զոր արձակած են Ֆրանսացի դատաւորներ 19 անգամ դատելով այս արտաքսեալը ։ Արդ, յիշեցնենք թէ Քոնտեանց երբեք որ եւ է քրէական դատապարտութիւն չէ կրած։ Դատաւորները բարոյապէս եւ նիւթապէս կործանած են պարկեշտ մարդ մը, հայր երկու Ֆրանսացի աղջիկներու եւ ամուսինը նոյնպէս Ֆրանսացի կնոջ մը։ Եւ այս բոլորը իբրեւ հետեւանք օրէնքի մը չգոյութեան ։

Քսաներորդ անգամ ըլլալով Քոնտեանց դատարան հանուեցաւ ։ Իր պաշտպան փաստաբանը, ազգու պաշտպանողականի մը ընթացքին, ջանաց հասկցնել դատաւորներուն որ՝ եթէ դատապարտութիւնը անգամ մը եւս հաստատուի — նորէն վեց ամիս բանտարկութիւն — իր փոխանորդեալը որ պարտաւոր է հոգալ իր կինը եւ զաւակները, չկարենալով անցնիլ որ եւ է սահմանագլուխէ, նորէն պիտի ձերբակալուի եւ դատապարտուի յաւիտենապէս. Ընդհ. դատախազին հոգը չէ այս պարագան։ Պարզապէս հաստատել դատավճիռը, կ'ըսէ ան, մանաւանդ որ Քոնտեանց սնանկ է… Արդարեւ, այսօր Քոնտեանցը կ'ամբաստանեն, որ գործը երեսի վրայ ձգած է …

Վճիռը պիտի տրուէր երէկ։ «Փոփիւլէռ» այս առթիւ կը հարցնէր — «Դատարանը պիտի գիտնա՞յ քիչ մը մարդասիրութիւն եւ արդարութիւն ցուցնել։ Վերջ պիտի տա՞յ այս դատական խեղկատակութեան որ կ'անպատուէ մեր երկիրը։ Կ'ուզէինք յուսալ »։

Ստալինի կոչը
համաշխարհային յեղափոխութեան համար

Երէկ հաղորդած էինք Սթալինի «բաց նամակ»ին գլխաւոր գիծերը, համաշխարհային յեղափոխութեան մասին, իբրեւ պատասխան երիտասարդ համայնավարի մը հարցումին ։

Օրուան թերթերը գիտել կուտան թէ Սթալին պարզապէս պատերազմ կը հռչակէ քաղքենի պետութեանց դէմ, վերջացած չնկատելով յեղափոխութիւնը։ Այս առթիւ մասնաւորապէս նշանակալից կը գտնեն անոր հետեւեալ խօսքերը ․

— « Տակաւին չէ լուծուած երկրորդ խնդիրը, — վերջնապէս ապահովել Խ․ Միութիւնը զինուորական միջամտութեան մը դէմ։ Այս հարցը կրնայ լուծուիլ միացնելով միջազգային պրոլետարիատին ճիգերը մեր խորհրդային ժողովուրդի ճիգերուն հետ։ Հարկ է ամրապնդել եւ զօրացնել այն կապերը որ Խ․ Միութեան բանուոր դասակարգը կը միացնեն քաղքենի երկիրներու բանուոր դասակարգին հետ։ Հարկ է կազմակերպել այն քաղաքական օգնութիւնը զոր քաղքենի երկիրներու բանուոր դասակարգը կրնայ բերել մեր երկրին բանուոր դասակարգին, մեր երկրին դէմ պինդ յարձակում մը կատարուած ատեն․ կազմակերպել նաեւ մեր բանուոր դասակարգին օգնութիւնը քաղքենի երկիրներու բանուոր դասակարգին։ Հարկ է, ուրեմն, բոլոր միջոցներով ամրապնդել եւ զօրացնել մեր կարմիր բանակը, մեր կարմիր նաւատորմը, մեր կարմիր օդագնացութիւնը։ Հարկ է ամբողջ մեր ժողովուրդը պահել պատրաստ եւ զօրաշարժի ենթակայ, զինեալ յարձակման վտանգին առջեւ, որպէսզի ոչ մէկ «զիպուած» կամ մեր արտաքին թշնամիներուն որ եւ է խորամանկութիւնը չկարենայ յանկարծակիի բերել մեզ »։

Մոսկուայի մէջ այս յայտարարութեան տպաւորութիւնը մեղմացնելու համար, գիտել կուտան թէ Սթալինի բաց նամակը հրատարակուած է «Փրավտա»յի «Կուսակցական Կեանք» բաժնին մէջ, հետեւաբար կը վերաբերի կուսակցութեան ներքին կեանքին։ Բայց այս բացատրութիւնը ծիծաղելի կը համարուի քաղքենի երկիրներու մէջ։

Սթալինի բաց նամակը խոր տպաւորութիւն գործեց Հռոմի մէջ ։ Մամուլը չնկալից խորագիրներով հրատարակեց բաց նամակը,— «Սթալին կը նետէ դիմակը, պատերազմի եւ յեղափոխութեան կոչ կ'արձակէ », « Սթալին համաշխարհային յեղափոխութիւն կը քարոզէ» եւն․։

Լեհական թերթերուն կարծիքով, Խ․ Միութիւնը կը վերադառնայ ռազմական համայնավարութեան շրջանին։ «Սթալին Կոմինթերնի նոր յարձակողականը կը ծանուցանէ Խ․ Միութեան դրացի պետութեանց դէմ»։ Գերմանական մամուլն ալ չնկալից խորագիրներ գործածելով, մասնաւոր կարեւորութիւն կ'ընծայէ Սթալինի նամակին, չեշտելով թէ «այլեւս կասկած չկայ որ Սթալինի արարքը անգամ մը եւս դիմակազերծ կ'ընէ Քրէմլինը իբրեւ իրաւատէրը Կոմինթերնի եւ անոր գործունէութեան »։

Աշխատանքի կանոնագ՛իր Ծրեսփ. Ժողովին առջեւ

Երեսփ․ ժողովը առջի օր սկսաւ քննել աշխատանքի արդիական կանոնագիրը։ Փոթորիկի նշաններ կ'երեւան առաջին օրէն իսկ։ Տեղեկաբեր Փ․ Ժիւլ Մոքի ընկուզումէն վերջը, խօսք առին չորս ընդդիմադիր երեսփոխաններ, քննադատելով կանոնագրին կարգ մը յօդուածները։ Անոնք գիտել տուին թէ կարգ մը տրամադրութիւններ փոխուած են Աշխատանքի Դաշնակցութեան ճնշումին տակ եւ չեն համապատասխաներ ընկերային խաղաղութեան պահանջներուն։ Աջակողմեան երեսփոխան մը յայտարարեց թէ պայքարը կը մըղուի բուն արհեստակցական միութեանց եւ քաղաքական հոսանքներու միջեւ , ամբոխավարութեան եւ ժողովրդապետութեան միջեւ։ Վիճաբանութիւնները շարունակուեցան երէկ ալ ։

Միեւնոյն օրը, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ազգ․ կոմիտէն վերջացուց իր երկօրեայ ժողովը, պահանջելով աշխատավարձքերը յարմարցնել ապրուստի ողութեան ելեւէջներուն, վերահաստատել առեւտրական ազատութիւնը Սպանիոյ հետ, ամբողջովին գործադրել ժողովրդական ճակատի ծրագիրը, հանգստեան թոշակ հաստատել ծերացած աշխատաւորներու համար եւն․։

ՃԱՆԱՉՆԱՆ ԼՐԻՐԻՓ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ջրօդանաւ մը ջրամոյն կորաւ Քասիքս - Հռոմ ճամբուն վրայ։ Տասնըչորս հոգի մեռան ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀՐԵԱՆԵՐԸ փոքրաքանակ առեւտուրէն ալ պիտի զրկուին ։ Կէօպէլսի օրկանը, «Անկրիֆ», յօդուածով մը կը պահանջէ կորովի միջոցներ ձեռք առնել, հաշուեյարդարի ենթարկելու համար այս գործը։ Կը թելադրէ որ անհատական եւ խնայողական դրամատուններ վարկ տրամադրեն, որպէսզի յարմար արիականներ գնեն հրէական ձեռնարկները։ Այս պահանջը կը ձգտի Հրեաները բոլորովին վտարել Գերմանիոյ տնտեսական բոլոր ասպարէզներէն։

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ 100.000 ՔԻԼՕ ՀԱՑԻԵՇԱԿԱՆ ՍՈՒՐՃ նուէր ղրկեց Գերմանիա, Ձմեռնային օգնութեան համար։ Ծողնեաւը երբ Համպուրկի առջեւ կը պարպէր բեռը, իտալացի նաւապետը յայտարարեց — «Առաջնորդին նուէրը կը խորհրդանշէ Իտալիոյ բաղձանքը, որպէսզի բարեկամ Գերմանիան շուտով վերստանայ իր գաղթավայրերը »։

Այրի Տիկին Աննիզայ Թէմինեան եւ զաւակը՝ Գերճ Թէմինեան (Պոլիս), Այրի Տիկին Վարսենիկ Թէմինեան (Սելանիկ), Տէր եւ Տիկին Աստուր Թէմինեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Արթօն Թէմինեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Միհրան Թէմինեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Սարգիս Մանուկեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Տոքթ․ Սաեփան Գաղլօ (Պէյրութ), Օրիորդներ Իպրաքսի եւ Կիւլիզէ Գարանֆիլեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան եւ զաւակունք (Սելանիկ), Տէր եւ Տիկին Սահակ Խաչատուրեան եւ զաւակը , ինչպէս նաեւ Եկէնեան, Սարաճեան, Գարանֆիլեան, Ջաքարեան, Բրավատալեան, Ճամճեան, Մէհտէրեան, Տիչլեան, Ղազարօսեան, Փափազեան եւ Գալստեան ընտանիքները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր, մօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՏԻԳՐԱՆ ԹԷՄԻՆԵԱՆԻ

զանխալեկին մահը՝ որ տեղի ունեցաւ 15 փետրուար երեքշաբթի օր, Տոքթ․ ար Մարթէլի բուժարանին մէջ (Փարիզ), 52 տարեկան հասակին։

Ննջեցելոյ թաղումը տեղի պիտի ունենայ 19 փետրուար, շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին Փարիզի Հայոց եկեղեցին, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Պանթէնի գերեզմանատունը , եւ պիտի ամփոփուի ընտանեկան դամբարանին մէջ։

ՏԱՆ — Մասնաւոր մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել ։

Հ. Յ. Դ.

Դաշնակ

ՍԷՆ ԼՈՒԻ «Աղբալեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 18 փետր. ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 18 փետրուար, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զաքարեան» գրադարանին մէջ։

ՊՈՒԱԼՈՒՋԻ «Վարանդեան» խումբի ընդհ. ժողովը 19 փետր., շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական ճաշարանին։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ 19 ՓԵՏՐ. ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8-30ԻՆ

Salle de Géographieի մէջ

184 Bld. St. Germain, ՄԷԹՐՕ ՍԷՆ ԺԷՐՄԷՆ ՏԷ ՓՐԷ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Ա. ՃԱՄԱԼԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ **Ս. ՏԷՐ-ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ**

ԵՒ **Մ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ**

Մուտք 2 ֆրանք

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԱՆԻԷՐԻ ՄԷՋ

Անիէռ - Պուաքոլոմպի Արամ ենթակոմիտէն Փետր. 18ի եւ Արամի մահուան առթիւ, կիրակի, **20** փետրուարին, ժամը **2.30**ին, կազմակերպած է ընկերական խնճոյք մը Անիէռի ընկերվարականներու ակումբին մէջ, **149bis, Ave. Argenteuil** :

Գեղարուեստական բաժին։ Տախքերու մասնակցութեան համար 5 ֆրանք ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

19 *Փետրուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Փ. ԲԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, Լիոն։*

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Ե. ՀԱՐՊԼԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Նիւթ՝ «Հայաստանը երէկ, այսօր եւ վաղը

Կը հրաւիրուի Լիոնահայ հասարակութիւնը

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ ՄՈՐԻՍԻ «ՅԱՌԱՋ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

20 *Փետրուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին* S.L.T *սրահին մէջ*

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Նիւթ՝ «Ինչո՞ւ կը մտահոգուինք Հայաստանի Ներկայով եւ ապագայով»։

Գեղարուեստական բաժին՝ երգ, արտասանութիւններ։

ՐԱՖՖԻ *խմբակի դասախօսութիւնը* 17 *Փետրուար հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին,* **Café Grillon, 2 Carefour de l'Odéon,** *մէթրօ Օտէօն։ Կը խօսի* **Փ. ՎԱՀԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ**, *Նիւթ՝* «Ռուսական յեղափոխութիւնը եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը»։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

20 *Փետրուար, Կիրակի, ժամը 3էն կէս գիշեր*

SALLE DES FETES*ի մէջ,* 30 Rue du Casino, *Անկէն*

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ***Mme. Patenôtre-Desnoyers***ի

ՊԻՏԻ ԽՕՍԻ **Պ. Մ. ՎԻՐԱՅԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժին՝ Միփան-Կամիլլա երգչախումբը, Տիկին ՊԱՐԹԻԿԵԱՆ (ջութակ), դաշնակ, նուագախումբ պարեր, հայերէն եւ ֆրանսերէն արտասանութիւններ։ Պարերը կը սկսին ժամը 5.30 ին։

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Մուտք 10 ֆր., փոքրերու 5 ֆր.

Տեղեկութ․ կառ. տես. նոյնէն՝ 2.14, 2.44 եւայլն։

ՀԱՆԴԷՍ

Ի յիշատակ ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ կազմակերպուած Իսի - լէ - Մուլինոյի Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ մասնաճիւղի կողմէ 20 փետրուար կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Խրիմեան դպրոցի *սրահին մէջ,* 2, բիւ տը լա տէֆանս, *գեղարուեստական ճոխ բաժին ։*

ԿԸ ԽՕՍԻ ՏԻԿԻՆ ՀԵԼԷՆ ԲՈՒԺԱՆԴ

Մուտք 7 ֆրանք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՅՕԻ ԵՆԹԱՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ՏԵՂՒՈՅՆ ԱԶԳ. ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

20 *Փետր. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,* 230 *Շըմէն տը լա Մ…*

Պառ Էնթէրնասիոնալի սրահին մէջ (Bar International)

Հ. Յ. Դ. «Ազատամարտ» թատերախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. … ՔԷՆՏԻՐԵԱՆԻ կը ներկայացնէ Հ. ՇԱՆԹԻ

ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

(Դրամ 5 արար)

Կը մասնակցին՝ Օրիորդներ **Փ. ՄԻՐԱՅԵԼԵԱՆ, Ս. ՀԱՅՐԱՊԵՏ…, Գ. ՏԷՐ ՂԱԶԱՐԷԹԵԱՆ:** *Պարոններ՝* **Տ. ՏԱԿՈՐԵԱՆ, Վ. ՏԱԿՈՐԵԱՆ, Փ. … ՂԱԶԱՐԷԹԵԱՆ** *եւ* **Ա. ԱՒԱԳԵԱՆ։**

Մուտք 3 ֆրանք, 8 տարեկանէն վեր տղոց համար 1 ֆր.։

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ՑԱՅԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ **Վ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆԻ** ԿՈՂՄԷ

19 *Փետրուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ*

PETIT JOURNAL*ի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, *21 Rue Cadet, Metro Ca…

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ **«ՀԱՆԳԻՍՏ ԳՈՐԾ»**

Մասնակցութեամբ Տէր եւ Տիկին ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆԻ, ՍԱՆՃ…

ՄԵԼՔՈՆ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆԻ, Տիկին ԱԼԻՍ ՏԻՒՐՕՆԻ, Օր. ՎԱՐԴՈՒՀ… Օր. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ եւայլն։

Օրքէսթրը CARIO CANTI։ *Արեւելեան նուագախումբ, … թէյսեր, պարի մրցում, ճոխ պիւֆէ՝ պատրաստուած ճաշարանապե… ԱՐԱՄի կողմէ։*

Կանխօրօք ապահովելու համար տոմսերը, դիմել՝ Պ. Արամի… 60 RUE LAFAYETTE, *Փարիզ, եւ հայ վաճառատուններ։*

ԾԻԾԱՂԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

20 *Փետրուար Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին*

«Սօսիէթէ Սավանթ»ի սրահին մէջ, **8 Rue Danton** *մէթրօ Օդ…*

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

առաջին անգամ ըլլալով կը բեմադրէ «ՎԵՂԱՐԱՒՈՐ ՏՕՆ ԺՈՒԱՆ…»

(կատակերգութիւն 4 արար)

Կը մասնակցին՝ Տիկիններ Գայեանէ, Ս. Պաղտասարեան, Ք. Ազնաւ… եան, Պ. Պ. Վ. Պաղտասարեան, Ս. Սերոբեան, Վ. Ալբուխեան, ՀՐԱՅՐ … Պետրոսեան։ *Ռէժիսէօր՝* Վ. Ալբուխեան ։

ՄՈՒՏՔ՝ 5, 10, 15 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը կը ծախուին Հ. Սամուէլ գրատուն.— 51, rue Mr. le Prince, *Փարիզ (5)։*

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵ…

27 *Փետր, Կիրակի ժամը ճիշդ 15ին, Պէշիկթաշլեան թատրոնին մէջ,* **26 Rue TROYON, Sèvres, Métro Pont de Sèvres**

Կը ներկայացուի «ԽԱՂԱՄՈԼԸ», (դրամ 3 արար)

Երգ-ախտաւան զաւեշտներ՝ LE PARAPLUIE DE DON QUICHOTTE
LES DEUX PECHEURS
I DUE SPAZZACIMINI

Տոմսերու գինն է 10 եւ 7 ֆրանք

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ

Ի գիտութիւն շահագրգռուողներու կը ծանուցուի թէ Սուրբ… Վարժարանի Բարեկամաց Միութեան կողմէ սարքուած վիճակախաղը … պիտի ունենայ այս կիրակի օր, 20 փետր. ժամը 3ին, Տէօրատեան վար… րանին մէջ, 26 Rue Troyon Sèvres։

ՃԱՇԱՐԱՆ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան **Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա**

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ ։

« ՇԻՐԱԿ »

Արեւելքի միակ իսկական օղին է

Անզուգական, Անմրցելի, Անխարդախ…

Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժ… բեր, պատրաստուած զուտ չամիչէ … ով։ Հայ աւանդական սեղանին զարդ…

Ի Ն Դ Ա Կ Ց Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Մեր ջերմ խնդակցութիւնը կը յայտնենք Տէր եւ Տիկին Մ․ Զալոյեանի, իրենց առջինեկ զաւկին (աղջիկ) ծննդեան առթիւ։

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ Ս․ ՄԱԹՈՍԵԱՆ

Վիէն

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ Կրթական եւ Հրատարակչական Ընկերութեան Ֆրանսայի Շրջանային Ընդհանուր Ժողովը պիտի գումարուի 19 Փետրուար, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, ինչպէս նաեւ յաջորդ օրը, Կիրակի առաւօտուն եւ կէսօրէ վերջ, 8, Ռիւ Փօսիւէ, Փարիզ, Բարեգործականի Տան մէջ, ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆի բոլոր Մասնաճիւղերու Պատգամաւորներու ներկայութեամբ։

Հրաւիրուած են նաեւ Հայ Մամուլի ներկայացուցիչները, ինչպէս նաեւ Մշակութային Մարմինները, մասնակցելու համար Շրջանային Ժողովի աշխատանքներուն եւ վիճաբանութիւններուն, խորհրդակցական ձայնով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Մշակութային … ութեան անդամական շրջանակի … տուկ դասախօսութիւնը, 18 փետր. Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 5 ըիւ … Լ'Էքլիփս, Շահրիկեան սրահը։

Կը դասախօսէ Պ․ Ս․ ՓԱՓԱԶԵ…

Նիւթ՝ Հայ ցեղի ծագումը ։

Մուտքը ազատ է բոլոր հետաք… ուողներու համար ։

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կա… ւորներու եւ Մարտիկներու Մի… թեան դասախօսութիւնը 19 փետ… Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Մրի…» սրահին մէջ։ Կը դասախօսէ Գնդ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ։ Կը հրաւիրուին … կերներն ու համակիրները։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ երիտասարդ… Ընկերակցութեան հրապարակ… դասախօսութիւնը 18 Փետրուար Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Բարեգ… ծականի Տունին մէջ, 22, Ռիւ Փ… Ժան,։ Պիտի խօսի Պ. ՆՈՒՊԱՐ … ԹԱՀԼԵԱՆ։ Նիւթ՝ Հայրենադարձ… թիւն։ Կրնան խօսք առնել ներկաներ…

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : G. STEPHAN
17, …

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 18 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
VENDREDI 18 FÉVRIER 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3658

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՈՒԱԿԱՆ ՄԸ ԻՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴՈՎ

Խօսի՛լ փետրուար 18ի տարեդարձի մասին, ճիշդ այն պահուն երբ թանձր մշուշ մը պատած է մեր հայրենիքը, ինչպէս ամբողջ Խ. Միութիւնը, կը նշանակէ քրքրել վէրք մը որ միշտ կ'արիւնի:

Արդարեւ, սա վերջին երկու տարիներու եւ մանաւանդ 1937ի դէպքերը ինչո՞վ կը տարբերին այն արհաւիրքէն, որ կը տիրէր 1921 փետրուար 18էն առաջ, խորհրդային իշխանութեան տեղատուութեան անմիջապէս վերջը:

Այն ատեն, հալածանքները, սանձարձակ թալանը, անասելի կեղեքումները, զանգուածային բանտարկութիւններն ու խմբական «խստումները» բանտին մէջ, մէկ խօսքով՝ ահուսարսափը ուղղուած էին հակաբոլշեւիկներու, եւ մանաւորապէս Դաշնակցութեան դէմ:

Եւ, երբեւ հետեւանք, պատմութիւնը արձանագրեց դէպք մը, որ մինչեւ այսօր ալ սիրտ կը բզկտէ:

Նորեկները փրկութիւն պիտի բերէին: Բերին փտութիւն եւ բռնութիւն, փլուզում եւ արիւն: Եւ զոհը ի վերջոյ ըմբոստացաւ: Ընդայլ եղբօր դէմ ճակատեցաւ, դարձեալ յանուն ազատութեան:

Այս անգամ, 1936 յունիս 9էն սկսեալ, նորէն փոթորկեցաւ հայրենի հորիզոնը: Գլուխ մը ինկաւ, Աղասի Խանջեան, չափազանց խորհրդաւոր, չարաշուք պարագաներու մէջ: Ու մինչ կը կարծուէր թէ եղածը «պատահմունք» է, ժամանակաւոր ցնցում, իրարու յաջորդեցին մէկը միւսէն քստմնելի դէպքեր:

Սեւ ցանկն անցաւ, շղթայի զարնուեցաւ ամբողջ սերունդ մը, որ ուժգնօրէն ասպարէզ նետուած էր 1920 – 21էն վերջ, դրախտի մը վերածելու համար Հայաստանը: Նկատի չառնուեցան զոհերուն ոչ անցեալը, ոչ հանգամանքը, ոչ արժանիքը, ոչ ալ տարիքը: Խորութիւն չդրուեցաւ ոչ կուսակցական գործիչին, ոչ պետական պաշտօնեային, ոչ գրագէտին, ոչ մասնագէտին, ոչ ալ բնիկին կամ եկուորին միջեւ:

Իսկ ամէնէն քստմնելին,— մինչեւ այսօր ալ Երեւան չհաճեցաւ գէթ երկտող յայտարարութեամբ մը ծանուցանել թէ ո՛վ ինչ եղած է: Ո՛վ Փամբի տակաւին, ըլլայ իսկ բանտին մէջ, եւ ո՛վ շատոնց փոսը նետուած է, գիշերային արհաւիրքէ մը վերջը… (Անոնք որ լաւատես են, թող բարեհաճին լրացնել այս պակասը, անկարելին փորձելով եւ լո՛ւր մը, լո՛ւր մը ճարելով):

Ուրեմն, երէկուան եւ այսօրուան միջեւ տարբերութիւնը այն է որ, երէկ՝ «անկեալ»ները կամ պարտեալները կը հալածուէին, այսօր՝ բուն իսկ նոր կարգուսարքին հիմնադիրները, յաղթականնե՛րը. հետեւաբար եւ «նախկին»ներուն հալածիչները:

Կարելի էր ըսել թէ շատ աւելի դաժան եղաւ այս վերջիններուն ճակատագիրը:

Անոնք ամբաստանուեցան ոչ միայն իբրեւ «ժողովուրդի թշնամիներ», թրոցքիական եւ վնասարար, այլեւ Դաշնակցական: Անոնցմէ «բուրժուա - Նացիոնալիստ»:

Դեռ աւելին — անոնք խարանուեցան իբրեւ անջատողականներ», որոնք դաւե՜ր սարքած էին, «հայկական ԽՍ հանրապետութիւնը» Խ. Միութենէն անջատելու եւ քաղքենի – դրամատիրական պետութեան մը լուծին տակ դնելու համար:

Ու վերջապէս, անոնք զրկուեցան նոյնիսկ մարդ կոչուելու տարրական իրաւունքէն, ստանալով գոյնզգոյն անուններ, — լրտես, դաւաճան, սրիկայ, իժ, կատղած շուն, հրձիգ, թոյնի, հրէշ, ոճրագործ, վարձկան, փայտոջիլ,— շարեցէք ինչքան կ'ուզէք:

Անտարակոյս փետրուարեան ըմբոստները աւելի յարգ վայելեցին իբրեւ ճակատաբաց թշնամիներ, քանի որ Միասնիկեանի կառավարութիւնը միջնորդներ մէջտեղ ձգեց, բանակցելու եւ շարժումը կասեցնելու համար: Եւ ընդհ. ներում ալ հռչակեց:

Մինչդեռ նոր զոհերը ոչ իսկ իրենց դէմ ուղղուած լուտանքները եռ մղելու սփոփանքն ունեցան: Սեւ ցանկ եւ լռութիւն: Խարդախ, չինծու, քնարեր ամբաստանութիւններ,— եւ գլխիկոր համակերպում, պայմանաւ որ գլուխը ուսերուն վրայ մնացած ըլլայ:

Պատկերը աւելի կը գունաւորուի, երբ յիշենք թէ նորագոյն, ողբերգութեան այս անյայտ եւ անհամար զոհերը, առաջինէն մինչեւ վերջինը, ողորմելի Կասեանէն մինչեւ Ամատունին, Աչոտ Յովհաննիսեանէն մինչեւ Գուլոյեանը հազար կտոր կ'ըլլային, ապացուցանելու համար իրենց կոյր հաւատարմութիւնը: Ոչնչացնելու համար երէկուան բոլոր հետքերը:

Դիտութիւնը տակաւին հնարած չէ մեքենայ մը, որով կարելի ըլլար թափանցել բացարձակ լռութեան դատապարտուած զոհերու մտքին կամ սրտին մէջ,— իմանալու համար թէ ի՛նչ կը խորհին ու կը զգան, այդ անճարները, օրուան այս ժամուն:

Ապահովաբար, անոնց ամէնէն մոլին ալ — չենք ուզեր ուրիշ բառ գործածել — սրտին խորէն լացաւ, տեսնելով իրենց իսկ ձեռքով բացուած խոր խորատը, որ գլխու պտոյտ կը պատճառէ: Մանաւանդ որ, իրենք ըմբոստացած ըլլալու մխիթարութիւնն ալ չունեցան, այլ անխնայ տրորուեցան, ի գին իրենց անսասան հաւատարմութեան եւ սանձակոտոր «յեղափոխականութեան»:

Զարտադանցութի՞ւն է արդեօք ըսել թէ՝ տասնըեօթը տարուան ընթացքին, երբեք այնքան խորացած չէր փետրուար 18ի բովանդակութիւնը, — ամբողջ ժողովուրդի մը տարերային պոռթկումը՝ բռնութեան, սարկացման, բարբարոսութեան դէմ: Այդ առթիւ գործուած սխալներն անգամ, դժուար թէ նսեմացնեն չարժումին բուն իմաստը,— ազատութի՛ւն: Գոնէ իրաւունք ինքնորոշման, որ բոլշեւիկեան հանգանակին ալ մաս կը կազմէ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԻԷՆՆԱՅԻ ԱՆՁՆԱՏՐՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔԸ

ԱՒՍՏՐԻԱ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՑԼՌՍՁԱՊԱՀԸ ԿԵԴՐ. ԵՒ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

Չեխոսլովաքիան բաժնելու ծրագիր

« Տէյլի Թէլէկրաֆի թղթակիցը կը հեռագրէ Վիէննայէն.— Տօքթ. Արթիւր Զայս Ինքվարտ, որ Հիթլէրի պահանջով Աւստրիոյ դահլիճին մէջ մտաւ իբրեւ ներքին նախարար, վիէննացի իրաւաբան մըն է: Երկու տարի առաջ կը գործէր նացիներուն հետ եւ 1936 յուլիս 11ի համաձայնութենէն վերջը նշանակուեցաւ «հաշտարար», փարատելու համար այն ատենուան վարչապետին՝ Տօքթ. Տոլֆուսի սպանութեան դառնութիւնը: Նոր նախարարը միշտ բացայայտ կուսակից մը եղած է Աւստրիոյ անկախութեան բարձման, «Անշլուսով» (կցում) կամ մաքսային միութեամբ Գերմանիոյ հետ: Միեւնոյն ատեն արտաքին նախարարութիւնը յանձնուած ըլլալով Տօքթ. Կուիտօ Շմիտի, առանց Տօքթ. Շուշնիկի հակողութեան, քանի մը ամիսէն Աւստրիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը պիտի ըլլայ ճիշդ այն ինչ որ գերմանականը: Եւ այն ատեն անխուսափելի է որ Աւստրիա մաքսային միութիւն մը կնքէ Գերմանիոյ հետ, հրաժարի Ազգերու Դաշնակցութենէն եւ անդամակցի կերպով կապուի Պերլին — Հռոմ առանցքին եւ հակաբոլշեւիկ ուխտին: Այդ պարագային Աւստրիա պիտի դառնայ Գերմանիոյ յառաջապահը կեդր. եւ հարաւային արեւելեան Եւրոպայի մէջ:

Չեխերուն համար Աւստրիոյ անձնատրութիւնը կը ներկայացնէ իրենց երկրին յետագայ բաժանման հեռանկարը: Այս տեսակէտէն նշանակալից է որ Հունգարիա, որ Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի չափ կ'ըղձայ պատառ մը ստանալ Չեխոսլովաքիայէն, Հիթլէր — Շուշնիկ տեսակցութենէն ի վեր անսպասելի պատրաստակամութիւն մը կը ցուցնէ հաւանելու Աւստրիոյ ճակատագրին, փոխանակ բողոքելու եղած միջամտութեանց դէմ: Եզրակացութիւնը այն է թէ Գերմանիա խոստացած է յառաջիկային զոհացնել իր պահանջները Չեխոսլովաքիոյ դէմ:

Ներքին նախարարութեան հետ ոստիկանութիւնն ալ Հիթլէրականի մը յանձնուած ըլլալով, նացիները իրենք պիտի որոշեն թէ քաղաքական ո՛ր գործունէութիւնը պիտի արտօնուի կամ արգիլուի: Այս պայմաններուն մէջ այն բարձրագոյն հաւաստիքները զորս Հիթլէր պիտի տայ փետրուար 20ի ճառով, շատ քիչ արժէք կրնան ունենալ Աւստրիոյ համար: Անհրաժեշտ է որ Աւստրիայէն դուրս, ըմբռնեն թէ Գերմանիա իր ափին մէջ առած է Աւստրիան դահլիճին վերակազմութեամբ, այնպէս որ անկախութեան կամ սահմանադրութեան պահպանման մասին տրուելիք որ եւ է հաւաստիք արժէք չունի: «Տրովադայի ձիոն արդէն մտած է միջնաբերդէն ներս եւ Աւստրիոյ թէ վարչապետը եւ թէ հանրապետութեան նախագահը գիտեն այս բանը: Միապետական Աւստրիացի մը կ'ըսէր այս օր.— «Աւստրիական դրօշը կրնայ մէկ երկու տարի ալ ծածանիլ, բայց շատ չանցած Կեռ Խաչն է որ պիտի պարզուի: Այն մեծ հացկերոյթը որ տրուեցաւ Գշ. գիշեր ի պատիւ 200 հիւրերու, Հոֆպուրկի նախկին շքեղ պալատին մէջ, կը կազմէր վախճանը Աւստրիոյ անկախութեան »:

ՓԵՏՐ. 12Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

ՀԻԹԼԷՐ Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆԷ ԵՒ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ

Աւստրիա երկու սուրի մէջ մնացած

Նոյն թղթակիցը կը պատմէ.—

Հասկնալու համար թէ ինչու Աւստրիոյ վարչապետը եւ հանրապետութեան նախագահը չկրցան դիմադրել Գերմանիոյ պահանջներուն, հարկ է աւելի բաց խօսիլ Հիթլէր - Շուշնիկ տեսակցութեան մասին:

Հակառակ բոլոր հերքումներուն, իրողութիւն է թէ գաղափարը առաջին անգամ յղացուած էր Մուսոլինիի կողմէ, Պերլին այցելութեան առթ: Իտալիոյ արտաքին նախարարը քանի մը անգամ յիշեցուց Տօքթ. Շուշնիկի թէ անհրաժեշտ է զրոյց մը Հիթլէրի հետ: Այս պնդումն էր մէկ պատճառը այն պաղութեան որ կը տիրէր Կոմս Չանօյիեւ Տօքթ. Շուշնիկի միջեւ, Փեշթայի վերջին խորհրդաժողովին մէջ: Վերջապէս Վիէննայի գերմանական դեսպանը՝ Ֆոն Փափէն հասկցուց Տօքթ. Շուշնիկի թէ լաւագոյն է զինքը Վիէննայի մէջ պահել, գիւրացնելով դիւանագիտական յաջողութիւն մը, քան ընդունիլ նոր դեսպանը՝ գնդապետ Կրիպել, թունդ նացի եւ յարձակողական: Եւ յաջողեցաւ համոզել Տօքթ. Շուշնիկը որ երթայ Պերխթէսկատէնի ճակատագրական տեսակցութեան:

Հիթլէրի հրաւէրը երկու սուրի մէջ դրաւ Տօքթ. Շուշնիկը: Ընդունիլը վտանգաւոր էր, բայց մերժելը կրնար զինքը մեղադրելի դարձնել մանաւորապէս Լոնտոնի աչքին, այն տպաւորութեամբ թէ մերժած է հաշտարար ձեռքը: Անկէ զատ, Հիթլէր սպառնացած էր բուռն յարձակողական մը կատարել Աւստրիոյ դէմ, Փետրուար 20 ճառին մէջ:

Հետեւաբար Տօքթ. Շուշնիկ ուրբաթ օր իմացուց անգլիական, ֆրանսական, իտալական եւ հունգարական դեսպաններուն թէ ընդունած է հրաւէրը եւ Հիթլէրի բնակավայրը մեկնեցաւ նոյն գիշերն իսկ: Ֆրանսական դեսպանը չգիտնալով թէ ինչ ընթացք պիտի բռնէ Հիթլէր, Փարիզ տեղեկագրեց, ջերմապէս գնահատելով տեսակցութիւնը, իբրեւ հաշտարար ձեռնարկ:

Տօքթ. Շուշնիկ իրեն հետ տարաւ հակայական թղթածրար մը, Գերմանիան ամբաստանելու համար թէ խախտած է 1936 յուլիսի համաձայնութիւնը: Եւ Հիթլէրի ցոյց տուաւ փաստաթուղթեր վերջերս կատարուած նացիական ահաբեկչական գործունէութեան մասին, քաղաքական եւ զինուորական ծրագիրներու մասին: Ուրիշ փաստաթուղթերով հաստատեց թէ գերմանական մա-

(Շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՊԱՇՏՕՆՍ Է ԽՈՒՄՓԱԼ »

Այսպէս կը կոչուի զաւեշտ մը, որուն նման դէպքեր պակաս չեն, սակայն. իրական կեանքի մէջ:

Փարիզի ծաղրակողմեան թերթերէն մին, վերի խորագրին տակ, կը պատմէ երկու դէպք.—

Երաժիշտ մը, որ ցերեկները իր արուեստին եւ բազմաղի նուագարաններու կախարդանքին տակ կը պահէր սրճարանի մը արուեստասէր յաճախորդները, գիշերները ալ կը խմփացնէր՝ կարծես ուզելով կոկորդային երաժշտութեամբ հմայել իր շատ սիրուն տիկինը:

Մեզի կը թուի թէ տիկինը, նուազ սրտատեսագէտ, չէր ախորժեր նման ցայգաձուագներէ, այնպէս որ դիմեց դատարան՝ ամուսնալուծում պահանջելով, այն մեղադրանքով թէ ամուսինը կը խմփացնէ ամէն գիշեր,— դժոխային ի՛նչ համանուագ, երեւակայեցէ՛ք:

Դատարանը, երաժշտութեան նոյնքան թշնամի, իրաւունք կուտայ կնոջ,— կ'ամուսնալուծուին այր ու կին:

— Աստուա՜ծ ձեզի, տիկինե՛ր…

Բայց լսեցէք միւս պատմութիւնն ալ.—

Ազգերու Դաշնակցութիւնը ժողով ունէր Ժընեւի մէջ: Միջազգային գրուխներու արքիպեղագոս մը: Բեմին վրայ, չեմ գիտեր ո՞ր երկրին առաքեալը բանաստեղծութիւն մը կը կարդայ «մի ինչ որ» ծիրանիի ճիւղի մասին: Լրագրողները ոտք կ'առնեն հետ ի հետ: Բայց մին, գլուխը դրած իր երկու թեւերուն վրայ, յանկարծ դաշնորդային խմփոց մը կ'արձակէ ամբողջութիւն պատճառելով մարդկային արքիպեղագոսին մէջ: Անմիջապէս կ'արթնցնեն խմփացնողը, որ աչքերը կը բանայ Ազգերու զարմանալի խորհուրդին առջեւ: Սարսա՛փ, ամօ՛թ, խայտառակութի՛ւն,— լրագրողը ծակմը կը փնտռէ մէջը մտնելու համար նոյնիսկայն: Նախագահը ալիւրի իր բարեացակամութեամբ՝ փոխանակ հրամայելու որ դուրս հանեն խմփացնողը, կը հրաւիրէ որ այսուհետեւ տրիբունի եւ ուշադիր հետեւի ճառերուն, որքան ալ… քնաբեր ըլլան անոնք:

Եւ ահա այս գերագոյն ներողամտութիւնը առարկայ դարձաւ գիտական լուրջ քննութեանց եւ հրապարակագրական բուռն վիճաբանութեանց:

Երկու դասակարգի կը բաժնուին տրուած մեկնութիւնները:

Ինչո՞ւ ներեց Ազգերու Դաշնակցութիւնը.

1.— Որովհետեւ ինքնապէս քնացեր էր Ազգերու Դաշնակցութեան ճիտերը, եւ խմփացնող հրապարակագիրը ոչ առաջինն էր, ոչ ալ վերջինը:

2.— Որովհետեւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ինք եւս կը խմփացնէ, ապահով եւ անխռով, Օրփէոսեան քունով եւ Սանդարամետեան խմփոցով, հակառակ աղմուկին, թնդանօթներու ձայնին, չարդուող մայրերու ողբուկոծին, ծնողազուրկ որբուկներու աղաղակին, արմատախիլ ժողովուրդի մը տառապանքին, թափառական կեանքին եւ հեծեծանքին, անդին՝ Արեւելքի մէջ, Արարատի ստորոտը, Հայաստանի աշխարհին մէջ, Սթալինի կրունկին տակ կամ Թրքահայաստանի աւերակներուն վրայ… :

ԱՐԱԶ

ՆՈՐ ՍԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ) ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Գալուստ Խուրշիտեան (Cruas)	20
Մկրտիչ Թորոսեան (Le Velizy - le - Clos)	20
Գումար՝	40
Փետր. 17ի գումարը	3490
Ընդհ. գումար՝	3530

ՊՈՒՔՐԷՇԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴԵՍՊԱՆԸ ԳՏՆՈՒԵՑԱՒ

Ոչ թէ առեւանգուած, այլ Իտալիա փախած էր

Շանդալից լուր մը եկաւ,— Պ. Բուտէնկօ, Պուքրէշի խորհրդային դեսպանատան գործակատարը, որ անհետացած էր եւ որուն համար Մոսկուա խիստ ծանուցագիր մը ուղղած էր ռումանական կառավարութեան, ոչ թէ առեւանգուած կամ սպաննուած է, այլ Իտալիա փախած, զոհ չերթալու համար Չեկային: Ինքն է որ կը պատմէ ամբողջ անցուդարձը, Հռոմի «Ճոռնալէ տ'Իթալիա» թերթին մէջ:

— « Դիւանագիտական ասպարէզն ընտրեցի, որովհետեւ միակ միջոցն էր այդ, փախչելու համար Խ. Միութենէն ուր կեանքը հետզհետէ անտանելի եւ տառապալից կը դառնայ: Մոսկուայի մէջ դիւանագիտական բարձրագոյն դասընթացքին հետեւելէ վերջ, Փարիզ եկայ, ուր ինծի պաշտօն յանձնեցին միջազգային ցուցահանդէսի խորհրդային տաղաւարին մէջ: Այդ առթիւ էր որ անմիջապէս կրցայ չափել այն ահագին անդունդը որ կը բաժնէ քաղաքակիրթ աշխարհը Խ. Միութիւն կոչուած բարբարոս եւ արհեստական երկիրէն: Եւ համոզուեցայ թէ սուտ են բոլշեւիկեան վիճակագրութիւնները: Ատեն մը վերջը Մոսկուա կանչուելով, Պուքրէշ փոխադրուեցայ: Հոն իսկ զգացի թէ Չեկային լրտեսները կը հետապնդեն զիս: Երբ խորհրդային դեսպանը՝ Օստրովսկի ետ կանչուեցաւ եւ գործերու վարչութիւնը ինծի յանձնուեցաւ (4 փետրուար), կասկածելի մարդ մը եկաւ Վիէննայէն եւ տեղաւորուեցաւ դեսպանատան մէջ: Միեւնոյն ատեն լսեցի թէ Մոսկուայի մէջ քննութիւններ կը կատարեն իմ անցեալի մասին եւ թէ իմացած են որ 14 տարեկանիս մասնակցած եմ Վրանկէլի բանակին: Փետրուար 5ին, այդ կասկածելի մարդը եւ ուրիշ երկու խորհրդային գործակալներ երեք անգամ պնդեցին որ պտոյտ մը կատարենք դէպի Սինայիա: Երբ նորէն պնդեցին, առաջարկեցի որ իմ շարժավարս ալ ընկերանայ: Պատասխանեցին թէ աւելորդ է: Անոր վրայ համոզուեցայ թէ թակարդ մը կը լարուի, զիս սպաննելու կամ առեւանգելու համար: Յաջորդ օրը հեռացայ դեսպանատունէն եւ 4 օր պահուելով Պուքրէշի մէջ, փետրուար 10ին յաջողեցայ անցնիլ սահմանը: Այդ օրերուն իմացայ թէ թոյլ չեն տուած որ կինս եւ աղջիկս հեռանան Մոսկուայէն: Ապահովաբար ձերբակալուած են այժմ »:

Այս պատմութեան հրապարակութենէն անմիջապէս վերջը հերքումներ հասան Մոսկուայէն, բայց ոչ ոք հաւատ կ'ընծայէ անոնց: Փախստական գործակատարը նամակ մը ուղղելով ռումանական կառավարութեան, կը հաստատէ ամբողջ անցուդարձը:

Առաջին անգամ չէ որ դիւանագիտական պաշտօնեաներ խոյս կուտան Մոսկուայէն: Վերջինը՝ Աթէնքի դեսպանն էր, Բարմին, որ ամբաստանագիր մըն ալ հրատարակեց:

ՕԴԱՆԱՒՈՐԴ ՍԷՆԹ - Էգզիւփէրի, որ ճամբայ ելած էր դէպի Հրոյ Երկիր, ծանր արկածի մը հանդիպեցաւ Կուաթէմալայի մէջ: Օդանաւը ջախջախուեցաւ, օդաչուն եւ ընկերը ծանրապէս վիրաւորուեցան:

ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՆՈՐ ՋՈՀԵՐԻ ԱՌՋԵՒ

Փետրուարի 18ին այս տարի մենք հանդիպում ենք դառն ապրումների մէջ։ Այսօր Խ. Հայաստանում, ինչպէս 1921 թուականի առաջին ամիսներին, բանտերը լցուած են հայ մտաւորականներով ու պետական գործիչներով, եւ չեկիստները ցնծում են արիւն խմելու հաճոյքից։ Տասնեւհօթը ձմեռներից վերջինը այնքան նման է առաջինին, որ կարծես խորհրդային իշխանութեան քաղաքականութիւնը մեր հայրենիքում բոլորելով մի անկանոն շրջագիծ, վերադարձել է կրկին Աւիս-Աթարբէկեան սարսափների շրջանը։

Փետրուարեան ապստամբութեան ժամանակ, Լէնինն նոյնքան տխրաբար վարում էր Խորհուրդների նախատագիրը, որքան այժմ Ստալին. բայց առաջինն ունէր մի առաւելութիւն — չէր համարում իրեն մեծամասնական վարդապետութեան անսխալական պապ ու պատգամում իր «հանճարեղութեան» գահից, այլ լսում էր եւ ուրիշներին ու կարծիք դարբնում վիճաբանութիւնների մէջ։ Եթէ տեսնում էր մի սայթաքում, խոստովանում էր այն հրապարակով ու հարթում անխնայ։ Նրա ճառերն ու լրագրական յօդուածները լի են «ես սխալուել եմ», «մենք սխալ ենք գործել» դարձուածքներով։ 1921ի սկզբին Հայաստանի Յեղկոմի կատարած ղարբարոսութիւնների սխալը չվրիպեց նրա ուշադրութիւնից եւ նա գրեց իր հռչակաւոր նամակը, որով խորհուրդ էր տալիս Հայաստանում չգործադրել այն դաժան զպողական միջոցները, որոնք կիրառւել են բուն Ռուսաստանում։ Հարկաւ առանց նրա գիտութեան չէր, որ ապստամբութիւնից վերջ բոլորովին նոր մարդիկ ուղարկւեցին կառավարելու Երեւանը եւ հրատարակեց Արաքսի իրանական ափն անցած հազարաւոր ռազմիկներին, ի բաց առեալ երեք տասնեակ ղեկավարների։

Այնուհետեւ քանի Լէնին կենդանի էր կամ երբ մահից յետոյ Մոսկուայում պայքար կար նրա ժառանգութեան շուրջ, հայ մեծամասնականները որոշ չափով թողնւած էին իրենց կամքին, ուղէին չուղէին պիտի ընդգրկէին երկուութեամբ լի մի գործելակերպ, անբաւարար մի կողմից ազգային իղձերի, միւս կողմից կուսակցական հաւատամքի տեսակէտից։ Այնուամենայնիւ որքան հնարաւոր էր Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան պատնէշների ճեղքերով նրանք մի փոքրիկ ներգաղթ հոսեցրին դէպի Հայաստան, կապւեցին արտասահմանի՝ թող լինի հակադաշնակցական տարրերի հետ, եկան ու գնացին, օգտագործեցին տարագրութեան մի մասի դրամական օժանդակութիւնը երկրի շինարարութեան մէջ, երկչոտօրէն նպաստեցին պատմութեան, բանահիւսութեան եւ գրականութեան ուսումնասիրութեան ու զարգացման, յաջողեցրին մինչեւ իսկ կաթուղիկոսական ընտրութիւններ եւայլն. նոյն իսկ անկիւններում պարծեցան, թէ իրենք հայ հայրենիք են կառուցանում եւ նիւթական հնարաւորութիւններ են ստեղծում, վստահ եւ արագ թափով հայութեան ցրուած բեկորներն ի մի համախմբելու համար։ Եւ պատրանքներ կային կապուած Խորհրդային Միութեան խաղաղ զարգացման հետ։ Թւում էր թէ ստրինճնաբար վարչաձեւը կ'երթայ դէպի ժողովրդավարութիւն, մարդկութիւն եւ օրինականութիւն, անհատի եւ հաւաքականութիւնների իրաւանց ճշդում եւ անձեռնմխելիութիւն, եւ կը ստեղծէր մի սանելի վիճակ, երբ մեր փոքրացած հայրենիքի շուրջ եւս կը բացւէին հեռանկարներ։ Աւաղ, ահա հորիզոնը պատւեց ստալինեան մշուշով ու խորհրդային աշխարհը խորասուզեց խաւարի մէջ։ Նրբեր չընդհատւած ահաբեկումների ձեզ հովին փոխարինեց մոնչացող փոթորիկը։ Նրա աւերը առակալի եղաւ Հայաստանում, որ ճշմարտապէս գլխատւեց իր ամբողջ ղեկավարութիւնից. ոչ մէկն ազատ․ ւեց նրանցից, որոնք վերջին 18 տարիների ընթացքում փայլել էին հայկական խորհրդային երկնակամարում թէկուզ շատ աղօտ լոյսով։ Մաքրագործումը կատարեալ է. անտառն արմատախիլ է եղած ու տեղը բաց դաշտ ձգուած։ Ազգութեանց Խորհրդի 30 հայ պատգամաւորների մէջ միակ մտաւորականը ուսուցչուհի Արուսեակ Խաչիկեանն է. Ստալին եւ Միկոյեան Հայաստանից պատգամաւոր են ձեռնադրել միայն երկրտանի ոչխարների. գիտութեան, գեղարուեստի ու անուանի կուսակցական ներկայացուցիչներ ունենալու շնորհը արւեց բոլոր հանրապետութիւններին, բացի Հայաստանից։ Հայ կուսակցական եւ անկուսակցական ընտանին կամ «այժմ գնդակահարուած» է, կամ Ջեկայի նկուղներում, կամ, եթէ դեռ ֆիզիքապէս ազատ է, մատնուած է այնպիսի սարսափի, որ փնտռում է միայն մի բարիք— աչքի չընկնել։ Երբեմն հարց են տալիս— ովքե՞ր են սպանւած Հայաստանում. մեծամասնականներին ճանաչողները կարող են չատատանել պատասխանելու «սպանւած են բոլոր «Վլթ-ւութեան, ազգայնականութեան, դաշնակցականութեան, տրոցկիզմի, անմարդկային գործունէութեան, ազգայինմոլութեան» մի խօսքով առաւել կամ նուազ չափով հայ հայրենասիրութեան յանցանքով ձերբակալուածները, բացի նրանցից զատ, որոնց մահը ստալինեան բռնակալութիւնը դեռ պիտի օգտագործէ ազատամարտութիւնն եւ ժողովրդական ցասումի ցոյցերը կազմակերպելու համար։ Անկասկած Բակունց, Թոթովենց, Ալազան, Չարենց, Տէր Սիմոնեան, Շահվերդեան, Ցովհաննիսեան, Եսայեան եւ այլ սրանց կարգի ու անկէ նուազ գեր ունեցած շուրջ 50 հոգի, վաղուց քնած են յաւիտենական քնով։ Մենք անզօր ենք այս արիւնոտ ողբերգութեան հանդէպ այնպէս, ինչպէս կատաղած ծովում ժայռերին զարնւող նաւի անխուսափելի խորտակում դիտողները։ Ցաւն ու զայրոյթն այրում են մեր սրտերը, անէծքի ու վրդովմունքի ճիչը պոռթկում մեր շրթունքներից ընդդէմ այն իշխանութեան, որի գազանութիւններին դէմ զէնքը ձեռքին ծառացաւ Փետրուարը 17 տարի առաջ։ Նրա ազնիւ ու արդար ապստամբութեան հրավառ գրօշը խորհրդանշում է յարատեւ պայքարը հայրենիքի վերածնութեան ու ազատութեան. Թող նա իր հովանու տակ առնէ նոյն նպատակի համար ընկած այս նոր զոհերին, ինչ փոյթ, թէ նրանք կրում էին բոլշեւիկեան արգահատելի անունը. անունը չի նսեմացնում զոհերի արժէքը։

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՍ

Տասնամեայ, ձեռքերս ետին, անհանգիստ երկայնքն ի վեր կ'երթեւեկէ սենեակ մը։ Հայելիի մէջ յաճախ, իր պատկերը կը դիտեմ։ Դէմքը կարմիր է. Աչքերը երազուն։ Ժպիտը որ ամէն բանէ վեր էր ինծ համար, այդ պահուն, կարծես, հայրենի արեւուն նման գացեր անհետացեր էր։

Լուռ է եւ մտածկոտ։

Օրերով ներսը գամուած մանկան մը տխրութեամբ, յանկարծ, գլուխը պատուհանէն դուրս հանեց ու սկսաւ դիտել բնութեան գեղեցկութիւնը։ Սիրտը կը հալէր։ Կ'ուզէր ինքն ալ երթալ ու վայելել շատերուն պէս։ Ահա փորձ մը։ Ի զուր։ Ներքին ցաւերը կը խայթեն զինքը։ Կը սեղմուի։ Հալած մոմի մը պէս, կ'ըսես, կաթիլ կաթիլ կը քամուի։ Եւ այս բոլոր աղտանացող վտանգներէն ազատելու համար, փոթորկայոյզ գլուխը ձեռքերուն մէջ առած՝ կը նստի։

Հիմա, կարծես, սա դիմացի մըթագնած հորիզոնին պէս պիտի բացուի ինքնիրեն ու, լոյսը խաղալէն վար պիտի իյնայ։

Այն առեն երբ պատկերը ծնաւ մտքիս մէջ, երեւոյթս բարեփոխուեցաւ։ Թեթեւութիւն մը զգացի։ Ուրախութիւն մը հայրենի յիշատակներուս պէս սիրտս կը լեցնէր։ Հանգիստ էի։

Պատմուածքս օրէ օր քիչ մը կ'երկարէր։ Սակայն, առեն ալ կար, որ կը կարճնար։ Կը նեղուէի։ Անօգուտ։ Կարծես չոր կատուի նման կը ճանկռտէր զիս։ Արիւնը կը կաթէր, ինչպէս կաթիլը կտրուած նուռի մը։ Վէրքերս կը հնհնային։ Ցաւը թոյնի մը պէս կը խուժէր երակներէս ներս սրտիս մէջ։ Համբերանքս կը հատնէր եւ, բարկութենէս կը չլրդէի գետին։

Ինծմէ քայլ մը հեռու, պատին տակ, կարծես մարդկային խմացականութեամբ կը ժպտէր։ Ձեռք կ'ըսէր։ Կը յուզէր, թէ կը խնդացնէր։

Ակամայ կը վերցնէի գետնէն ու կը դնէի սեղանիս վրայ։

Կը գրէի ճերմակ թուղթի վրայ եւ հատ հատ։ Բառերը ընթեռնլի։ Վերջակէտները, միջակէտները, ստորակէտները, բութ եւ ոլորակները յըստակ։

Հազիւ տասը օրուան, արդէն ինծ համար դարձեր էր ամենասիրելի բան մը։

Ջորս անգամ սրբագրելէս վերջ՝ ուզեցի հեղ մըն ալ աչքէ անցընել ու տանիլ խմբագրատուն։

Պատմուածքս լմնցած էր։ Փրփրադէզ ալիքներու պէս սիրտս կ'ուռէր։ Ուրախ էի։

Ցանկարծ շրթներս բան մը փսփսացին.

— Վաղը հրատարակելու համար։

Ու նկատ այդ վաղը։ Հեղ մըն ալ կարդացի։ Լաւ գտայ։ Ու վերջին պահուն երբ ալլեւս դուրս պիտի ելլէի, յանկարծ [illegible] երեւցաւ ալլեւս։ [illegible]

Այդ գիշեր երկար աշխատեցայ։ Բառերու եւ նախադասութիւններու փոփոխութիւններ կատարեցի։ Տեղ տեղ ալ ամբողջ էջը նորէն գրեցի։ Քրտինքը կը վազէր ճակտէս։ Ցոգնած էի։

Վերջապէս լմնցուցի։

Եւ սակայն որոշեցի, նախ գրագէտի մը կարծիքն առնել։

— Մտէք։

Գրագէտը նստած սեղանի մը առջեւ՝ լուռ, գիրք մը կը թղթատէր։

Գլուխը վեր առնելով՝ ըսաւ.

— Ի՞նչ է այդ, տղաս։

— Գրական առաջին փորձս է, պատասխանեցի հպարտ ձայնով մը։

— Հեղ մը տեսնեմ, ըսաւ գրագէտը, ու ձեռքը երկարեց պատմուածքիս։

Ձեռագիրս յանձնեցի մարդու մը որուն համար ըսեր էին թէ շատ բարեխիղճ է, տարր համար ալ վախ չունէր։ Բայց ան հարեւանցի ակնարկ մը նետելէ վերջ՝ յայտարարեց.

— Եթէ այս պատմուածքդ այս վիճակին մէջ ձգես, ոչինչ կ'արժէ։

Մտմտուք մը պատեց զիս։ Սիրտս կոտրտուել սկսաւ։ Եւ հարցուցի.

— Ի՞նչ պէտք է ընել։

— Սրբագրել եւ նորէն գրել։

— Տասնըհինգ օրուան աշխատանք, չորս անգամ սրբագրութիւն, դեռ չի՞ բաւեր, պատասխանեցի գրագէտին, որ քթին տակէն կը խնդար։

— Ոչ, տղաս, ոչ։ Պէտք է աշխատիլ եւ շատ աշխատիլ, սրբագրել եւ լաւ սրբագրել։

Համակերպեցայ։ Ալ չպատասխանեցի, առի գրիչը եւ սկսայ գործի։ Ու ես պատմուածքիս գլխուն եկած փորձանքը չտեսնելու համար երբ քայլերս դէպի դուռը ուղղեցի, կանչեց նորէն։

— Թող կեցիր։

Ես այնքան խնամքով գրեր ու պահեր էի, հիմա գրագէտը անխնայ քթին՝ ուշի ուշով կը կարդայ։ Կը դարձնէ մէկ կողմէն միւսը։ Կը սրբագրէ։

Ծիրդ խորագրին տակ, առաջին անգամ երկար գիծ մը քաշեց։ Անցաւ քանի մը տող, այս անգամ լման նախադասութիւն մը ջնջեց։ Գրիչը անգթօրէն կ'աւրէր բառերս. ես աչքս գոցեցի եւ գրագէտէն քայլ մը հեռու՝ երեսս պատին դարձուցի ու կեցայ։

Խե՜ղճ պատմուածքս, իր առաջին էջին ցաւերը չմոռցուած, նոյնը կը կրկնուէր երկրորդ էջին վրայ։ Ահա երրորդն ու չորրորդը, հինգերորդէն մինչեւ քսաներորդը նոյն ողբալի վիճակը։ Ու այսպէս, կարծես խաչ կը քաշէր կը խաղար։

Սիրտս ալ չդիմացաւ։ Աչքերս կարմրեցան։ Արիւնս գանձալ սկսաւ։ Ուզեցի գրիչ մը առնել ու ես ալ իմ կարգին գծել սեղանին վրայ գրուած բոլոր թուղթերը։ Սակայն քաջութիւն չունեցայ։ Ձեռագրիս ջարդուած էջերը յուզեցին սիրտս, ու արցունքի կայլակներ սկսան հոսիլ այտերէս վար։

Երբ թաց կոպերս կը չորցնէի, տեսայ գրագէտը, որ գործն աւարտած՝ կը ժպտէր։ Ինծի՞ արդեօք թէ այդ յօդուածին ձեռագիրը, որուն թերթերը [illegible] հովին [illegible] անդադար։

Ցեծ գրքեր։

Բայց հիմա, որ անկէ ի վեր տարիներ են անցեր, զես կը զգամ այն [illegible] պատմուածքին սարսուռը, եւ, շրթներս լուռ, բան մը կը փսփսան։

— Ձեծ ցաւիր, սիրելի գրագէտ, որ այն օրը, առաջին պատմուածքիս մօտ, անոր ջլատուած մարմնին կըրկինը սրտիս մէջ ցանեցիր։

Կ'օրհնեմ քեզ։

ԾԱՏՈՒՐ ԳԷՐԳԷՐԵԱՆ

Սոֆիայի Ցնծահաւաքոյթին առթիւ

ՍՄԹ.— Ինչպէս հաղորդած էինք, վերջերս դժոխային մեքենայ մը պայթեցաւ Սոֆիա, ռուսական «Կոլոս Ռոսիա» թերթին խմբագրատան մէջ, սպաննելով խմբագիր մը եւ խմբագրութեան կինը։ Երիտասարդ եզգի-նակ Գորիս Վարդանով (փրանսագիր) մտէն ծանօթ ըլլալով զոհերուն, ներսեալ գրութիւնը ուղղած է «Ցառաջ»ի.—

— Երկուքն ալ շատ ուժեղ էին, Խորհ. Ռուսիոյ մէջ ծանօթ էին իբրեւ առաջնակարգ մարզիկներ։ Մասնաւորաբար Բորիս հերակլեան ուժ ունէր։ Իվան կ'աշխատէր մարզախաղերու գործավարութեան մէջ, Մոսկուա, երբ եղբայրը, որ բժիշկ էր, իր սկաուտական գործունէութեան հետեւանքով մեղադրուեցաւ իբրեւ հակախորհրդային քարոզիչ եւ աքսորուեցաւ Սոլովկեան կղզիները։

1932ին, անոնք մէկ մտածում միայն ունէին, փախչիլ խոյս տալու համար սովէն եւ ամէն օր իրենց աչքին առջեւ տեղի ունեցող սրտաճմլիկ տեսարաններէն։ Փախուստի առաջին փորձը ձախողեցաւ։ Կը կազմակերպեն երկրորդ մը, Իվանի տղուն՝ ժորժի մասնակցութեամբ։ 8 օգոստոս 1933ին բոլորն ալ կը ձերբակալուին վակոնի մը մէջ, կը ղրկուին հիւսիսային Ռուսիոյ մէջ, աքսորավայր մը, 200 քիլոմեթր հեռու Ֆինլանտական սահմանագլուխէն։ Փախուստի ճամբան կը փակեն լիճեր, ճահիճներ, կոյս անտառներ, զինեալ չեկիստներ, մարզուած շուներ։

Բայց շնորհիւ իրենց երկաթէ կամքին՝ կը յաղթանակեն։ 1934ի վերջերը երեքն ալ Ֆինլանտա հասած են։ Այդ ոդիսականը նկարագրած է Սոլոնեւիչ իր գիրքերուն մէջ։

Սակայն բաւական չհամարեցին անոնք այդ գիրքերը՝ աշխարհի առջեւ պարզելու համար թէ ինչ տեղի կ'ունենայ Խորհ. Ռուսիոյ մէջ։ Կը հաստատուին Սոֆիա, կը հրատարակեն ռուսերէն թերթ մը, որ կը դրաղէր յատկապէս ռուսական գործերով։ Մեծ յաջողութիւն կը գտնեն։ Տարագիրները հաւատարմօրէն կապուած էին թերթին։ Թերթը տարածուեցաւ եւ այնքան հետաքրքրութիւն արթնցուց, որ խորհրդային կառավարութիւնը «Գոլոս Ռոսսի»ն հռչակեց «Ժողովուրդի թշնամի» հրատարակութիւն մը։

3 Փետրուարին, առտուն, համեստ խմբագրատան մէջ, 24 տարեկան ռուս երիտասարդ մը կը բանար հասած ծրարները։ Քիչ անդին կը գտնուէր Թամարա Սոլոնեւիչ։ Ցանկարծ պայթիւն մը։ Տան բոլոր ապակիները ջարդու փշուր կ'ըլլան։ Օգնութեան կը հասնի ոստիկանութիւնը։ Թամարա հոգեվարքի մէջ է, բայց 2 ժամ վերջ կը մեռնի հիւանդանոցին մէջ։ Իսկ Միխայլովի [illegible]

Կարելի՞ է կասկածիլ ոճիրին ծագման մասին։ Ո՞վ շահ ունէր Սոլոնեւիչներու սպանութեան մէջ։ Ո՞չ... Նեկիտա, ոչ ալ Ամերիկացի աւազակներ։

Ոճիրը կանխամտածուած էր։ Սոլոնեւիչներու վայելած ժողովրդականութիւնը այն աստիճանի հասած էր, որ ամէն օր ընծաներ կ'ընդունէին, — անոնք ընծաները կը բանային առանց կասկածամտութեան։ Բայց այս անգամ համակրանքի նշան մը չէր, այլ վրէժխնդրութեան։ Որո՞ւ կողմէ,

Ոչ անշուշտ Միլիւքովի, ոչ [illegible] կողմէ։

Հաւանելի է, — Կուտեպովի եւ Մ[illegible] լէյի առեւանգումէն վերջ, որոնց համարուէին ճերմակ բանակին գլուխները, հարկ էր մէջտեղէն վերցնել նաեւ Սոլոնեւիչները, որոնք [illegible] ունէին առաւ տարագրութեան քաղաքական ուժերու տեսակէտով։

ԲՈՐԻՍ ՎԱՐԴԱՆ[illegible]

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՄԷՋ

ՊՐԻՒՍԷԼ.— Պելժիոյ Դաշն. [illegible] չութիւնը օգտուելով Գ. Գասպար[illegible] փէքեանի ներկայութենէն՝ [illegible] էր բանախօսութիւն մը։ Նիւթը՝ [illegible] միջավայրը գաղութներու մէջ։

Բանախօսը անծանօթ ըլլալով [illegible] սէյի գաղութին, վարչութեան [illegible] դամներէն՝ Գ. Վրթ. Մարտիկ[illegible] քանի մը խօսքով զինքը ներկայաց[illegible] իբրեւ կարող հռետոր, օժտուած [illegible] մայրաքաղաքական կրթութեամբ եւ [illegible] նէն ի վեր նուիրուած հանրային [illegible] ծուէնչութեան, Պոլիս սահմանադր[illegible] թեան շրջանին, հայկական գա[illegible] ները, Կովկասի մէջ հայ կամաւոր[illegible] կան կռիւներու առթին, եւ [illegible] Իրանի մէջ, ուր կրթական քննիչ[illegible] պետական խորհրդատուի հանգամ[illegible] րով առաջնակարգ դիրք մը գրաւ[illegible] էր կառավարական բարձր շրջանա[illegible] ներու մէջ։ Վերջերս Սուրիա [illegible] բազմի ժամանակ ալ զբաղած է [illegible] հայ գաղթականներու տեղաւոր[illegible] գործով։

Ցարգելի բանախօսը մէկ ժամ[illegible] աւելի խօսեցաւ հայկական միջավայ[illegible] մասին, վեր հանեց անոր ճախուր[illegible] ու կարեւորութիւնը ազգային, [illegible] կան ու գեղարուեստական մարզեր[illegible] մէջ, սկսելով հին ժամանակներէն մինչեւ մեր օրերը, եւ չեշտեց [illegible] բի պահպանման, սերնդագործական[illegible] նը մեր գաղութներուն մէջ, եթէ [illegible] զենք վառ պահել մեր ազգային [illegible] լեզուն եւ կրօնքը։

Մի առ մի թուելէ վերջ [illegible] անցեալի միջավայրի գլխաւոր վա[illegible] րաններ, անոնց ունեցած օգտակա[illegible] րութիւնը հայ լեզուի, գրական[illegible] թեան եւ ազգապահպանման տեսա[illegible] տով, Ռուսաստանի եւ Թուրքիո[illegible] կամ այլուր, բանախօսը ծանրա[illegible] գաղութներու կազմակերպութ[illegible] վրայ եւ թելադրեց հիմնել, մասնա[illegible] բաւական հոծ գաղութներու մէջ, [illegible] բորդական բարձրագոյն վարժարա[illegible] ներ, ուր կարելի ըլլայ հայկա[illegible] կրթութիւն մը տալ մեր երիտասա[illegible] ներուն, որոնցմէ շատեր դժբախտ[illegible] բար զրկուած են ազգային մշակ[illegible] մը ազգային մտաւորականներ[illegible] բոնց կարող ըլլան ընծայել [illegible] կրթութեան, սարսափելով զար[illegible] բուն մէջ լաւ կը յեղուն, հայ գր[illegible] գրականութեան։ Այդ ապրիլ[illegible] օրինակ յիշեց Վենետիկի Մխիթ[illegible] տը, ուր սերունդ մը կը մեծնայ [illegible] շունչին տակ եւ կը ստանայ [illegible] կրթութիւն մը։

Բանախօսը իր հայրենաշունչ [illegible] վերջացուց ջերմ ծափերու մէջ [illegible] տեղծելով խանդավառ մթնոլորտ [illegible]

ԿՈՅՐ ՍԻՐԱՀԱՐԸ

Անկարելի էր զինքը ճանչնալ, տարօրինակօրէն կերպարանափոխուած էր։ Հոգեկան եւ ֆիզիքական դժընդակ, անտանելի հարուածներու ենթարկուած էր, որոնց հետեւանքով, թէեւ հոգւոյն ակը անթառամ էր, սակայն երկու աչքերը կուրցած էին։

1914ի ակիզբները, հազիւ 25 տարեկան, չէնչող, կայտառ, բարի, ազնիւ, բեղուն ու զարգացած ուղեղով, կարկառուն յատկութիւններով լեցուած, իր անձնական ճիգերով առեւտրական փայլուն գործ մը հիմնած, գեղեցիկ երիտասարդ մըն էր։

Այդ թարմ տարիքին մէջ, շատ բընական էր թէ, Պոլսական շքեղ սալոններու զարդն ըլլալու կոչուած էր։ Ջեռքէ ձեռք կը քաշէին զինքը։ Մանաւանդ— առհասարակ— հարսնցու օրիորդ ունեցող ծնողքներ, հրաւիրագրերու տեղատարափով մը կ'ողողէին եւ պատիւ կը սպէին անոր ներկայութիւնը իրենց ընտանեկան հանդէսներու մէջ։ Շատեր կ'երազէին տան փեսայ ունենալ։

Վերջապէս կայծը բռնկեցաւ։

Թառեցաւ արժանաւոր օրիորդի մը սրտին վրայ, որուն թէկնածու ըլլալու ճիգեր կը թափէր ուրիշ անարժան մը, բարոյապէս, ֆիզիքապէս, նիւթապէս փճացած ու փտած երիտասարդ մը։ Այս վերջինը ապաւինելով ու պարծենալով իր նախահայրերուն ազնուական ծագումով, ինքն ալ իրեւ անոնց բնական շառաւիղը, իրաւունք կեցուածք մը ունէր։

Նախանձը կը կրծէր ինքնահրաւէր թեկնածուին սիրտը, առիթ մը կը փնտռէր վարկաբեկելու ազնիւ երիտասարդը։ Վերջապէս օր մըն ալ հըրաւիրեալներու ստուար բազմութեան մը ներկայութեան հրապարակաւ պոռաց անոր երեսին.

— Դուն ո՞վ ես որ ինքզինքդ բանի մը տեղ կը դնես, անծանօթ ընտանիքի մը կը պատկանիս, ես այնինչ հանրածանօթ գերդաստանին կը պատկանիմ։

Պատասխանը չուշացաւ.

— Պարո՛ն, ձեր ազնուական հին գերդաստանը ձեզմով կը վերջանայ, իսկ իմ գերդաստանս ինձմով կը սկսի։

Ինքնաճանաչութեան ազդն էր որ կը խօսէր։

Այս պատուական երիտասարդը շահեցաւ իր դատը, օրիորդն ալ զինահատեց անոր ձիրքերը, եւ նշանտուքը կատարուեցաւ։

Նշանտուքէն վերջն էր որ, ընտանեկան մտերմիկ ընդունելութեանց մէկ տաք վայրկեանին, երիկուն մը ճաշէն առաջ, հաճելի նոր անակնկալ մը ըրաւ։ Իր սրտին կոյս սէրը պոռթկաց, հիանալի մեղեդի մը երգելով։ Իր գեղգեղաձայն, դիւթիչ, սրտագրաւ երգեցողութիւնը քարացած օրտերը իսկ թրթռացնել սկսաւ։ Հետզհետէ ձայնին ելեւէջները բարձրացան եւ դրացիներուն ալ լսելի եղան։ Ամէնքն ալ ազանձացումով կ'ունկնդրէին եւ խորին լռութիւն կը պահէին։ Դրացիներն ալ սկսան պրատարակ զատել, արդէնքի օրիորդին նշանածը զայ։

Արեւելեան թէ արեւմտեան ամէնուրեք զանակներու ծանօթ էր։ Երգած սըրտագրաւ եղանակները բոլոր ունկնդիրներուն սրտերուն ու մտքերուն կը տիրէին։

Հազիւ թէ այս անխառն երջանկութիւնը քանի մը ամիսէ ի վեր կը շարունակուէր, եւ ահա յանկարծ պայթեցաւ համաշխարհային վիթխարի փոթորիկը։

Վերջապէս առաւօտ մըն ալ ահաւորանքը ծայր տուաւ Պոլսոյ մէջ։

— Զօրակոչ, զօրակոչ, եկէ՛ք, եկէ՛ք, դրօշակի տակ կը գոչէին։

Թուրքիան ալ խառնած էին մեծ հրդեհին։

Նոր նշանածն ալ եկան առին տարին թրքական բանակին մէջ։

Ջանազան ճակատներու վրայ երկու տարի մարտնչեցաւ։ Այդ ժամանակամիջոցին, չարունակ կը թղթակցէին երկու խօսեցեալները, թէեւ ծայրայեղօրէն անկանոն միջոցներով։ Առօր ալ փառք կուտային, վերջապէս իրարմէ լուրեր կը ստանային։

Քանիցս վիրաւորուեցաւ, առողջացաւ, եւ կրկին ճակատ ղրկուեցաւ։

Վերջին անգամ շատ ծանրապէս վիրաւորուած էր։ Իրեն վիճակուած գէմակին անկարողութեան հետեւանքով, կոկորդը, թոքերը ու աչքերը, մէկ անգամէն փճանալով թունաւոր կազերու ընչատուութեամբ եւ մահաբեր պայթուցիկներու կրակին ենթարկուելով, թէ ձայնը մեռած էր, եւ թէ աչքերուն թանկագին լոյսէն միշտնջենապէս զրկուած էր։

Ներբին խնամքի կը կարօտէր։ Ո՞վ պիտի զանէր այդ խնամքը, կիսամեռ ու կմախացած մարմինով մը, Փոքր Ասիոյ խորը։ Հազմեայ կարգադրուած, եւ, կենդանիներու յատկացուած ընդարձակ, տակայն մթին սենդ մը, առժամեայ զինուորական հիւանդանոցի վերածուած ըլլալով, անկիւն մը նետած էին զինքը, իբր անպաշտպան լքուած եւ լքուած պանդուխտ մը։

«Եթէ բախտ ունի, ողջ կ'ելլէ», վճռած էր համբակ երիտասարդ զինուորական բժիշկ մը։

Թուրք զինուոր ընկերներէն մէկը, չկրցաւ անոր փէրիտանը (պաղատանքին) դիմանալ, եւ թուրքերէն ծուռ ու մուռ գրիչով Պոլիս ընտանիքին հասցուց չարագուշակ նամակը, որովհետեւ ոչ միայն գրիչ շարժելու կարողութիւն չունէր, այլեւ նոյնիսկ բառերը դժուարաւ կը հնչէր։

Ընդհանրապէս չար լուրը [illegible] հասնի։

Հասաւ նամակը Պոլիս։ Ահ ու [illegible] սափով բացին։ Բառերը կոչնապ[illegible] մերկապարանոց գործածուած [illegible] Առաջին վայրկեանէն իրենց [illegible] կորեցին որ ողջ կրնայ վերադառնալ[illegible] Ողբ ու կոծ օդուտ չըրաւ, եղածը [illegible] գած էր։ Միլիոնաւոր զոհերուն [illegible] հատ մըն ալ աւելցած էր։

Համաշխարհային թոհ ու բոհ[illegible] մէջ, աննշան, անկարեւոր, առօր[illegible] դէպքեր էին ասոնք։ Ո՞վ կը հետա[illegible] քրքրուէր։ Սակայն... պատուակա[illegible] ընտանիք մը, ապագայ մաքուր [illegible] սուն մըն ալ կործանած էր։

Կեցցէ՛ գիտական պատերազմը[illegible] քսաներորդ դարու նուրբ քաղաք[illegible] կրթութիւնը...

Առաջին դժնդակ լուրին վրայ, [illegible] եա օրիորդին կեանքը խորտակ[illegible] կարծուեցաւ։ «Կենդանի մեռա[illegible] պիտի մնայ, նոյնիսկ եթէ կարե[illegible] հիւանդանոցէն ողջ ելլել, սակայն [illegible] միշտ անով եւ անոր հետ պիտի [illegible] րիմ, այս է եղեր բաղդս, պէտք է [illegible] մակերպիմ» կ'ըսէր, ամենաբուռն[illegible] հաստատ համոզումով մը։

Ց. Մ. ՔԷՕՇԷԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

« Հայ - Թուրք ռի վերջին թիւը, որ նուիրուած էր մեր հնագոյն բժիշկնե - րէն Ամիրտովլաթի, շահեկան էջեր ունէր ի նպաստ հայ բժշկական պատմութեան ։

Շնորհաւորելի է թերթին խմբագրութիւնը, որ ջանք չէր խնայած թերթին այդ թիւը օգտակար եւ հաճելի ընծայելու ։

Ներուի ինծի դիտողութիւն մը ընել, սակայն Գահիրէաբնակ Տօքթ. Գ. Միսաքեանի գրածին առթիւ, որուն մէջ յարգելի բժիշկը կ՚ըսէ թէ անցեալ դարերու մէջ ապրող հայ բժիշկները, որոնք զանազան երկիրներու Համալսարաններու մէջ դասախօս եղած են, եւ է կերպով Ամիրտովլաթի կամ Հերացիի հաւասարող երկեր ձգած չեն

Եթէ «Հանդէս Ամսօրեայ»ի հատորները թղթատած ըլլար, մեր սիրելի արուեստակիցը տեսած պիտի ըլլար Տօքթ. Վ. Թորգոմեանի գրածները ։ Տօքթ. Թորգոմեան մեր հին բժշկական գլմքերը մէկիկ մէկիկ ուսումնասիրութեան առարկայ ըրած եւ հաստատած է, որ բաւական թիւով հայ բժիշկներ եղած են, որոնց յիշատակութեան արժանի օգտակար եւ կարեւոր աշխատութիւններ ձգած են ։

Յիշեմ մի քանիները ։

Տօքթ. Պետրոս Գալանթարեան որ 18րդ դարու վերջերը ապրած է, «Բժշկարան» անունով երկու խոշոր հատորներ հրատարակած է ։ Նոյնպէս նոյնպէս նոյն դարու սկիզբները, Տօքթ. Միրզայէլ Թէօթէն, եթէ չեմ սխալիր, առանց չափ մանրագիր հատորներ հրապարակ հանած է, հատորներ որոնք եթէ արդի գրերով տպագրել ուզուի, երեք հատ «Ենդիտոսը Ան - դլեայ» նման հատորներ կրնան կազմել

Չեմ խօսիր գեռ ուրիշներու վրայ, բայց պիտի փափաքէի որ Տօքթ. Գ. Միսաքեան հաճէր անգամ մը աչքէ անցնել մեր պատուական բժշկապետ Տօքթ Թորգոմեանի «Կոչնակ»ի մէջ գրած այն յօդուածը (դժբախտաբար թուականը լաւ չեմ յիշեր), զոր նուիրած էր 17րդ դարու մէջ Հռոմի Համալսարանի դասախօս Տօքթ. Գէորգ Գալիֆեանի, որ Հռոմի Հիպպոկրատ անուանակոչումը ունեցած է եւ ձգած է լատիներէն բազմաթիւ աշխատութիւններ, որոնց մէկ քանին նոյն իսկ ֆրանսերէնի թարգմանուած են ։ Բանասիրական կամ պատմական ուսումնասիրութիւնները, ինչ տեսակ ալ ըլլան, ինչպէս շատ անգամներ գրած եմ, կը պահանջէ արդար հետազօտութիւն եւ մանաւանդ մանրակրկիտ դրախօսութիւն (պիպլիօկրաֆի).

Տօքթ. Ալլահվէրտի Որդի

ԽՄԲ — Նամակագիր բժիշկը մոռցեր էր իր դիտողութեան կցել Տօքթ. Միսաքեանի խօսքը, որ ահաւասիկ.—

« Լինելով համեստ եւ երախտապարտ, ...

Պիտի ... որ այս գէջ դարու ... ասպարէզին մեջ մինչեւ ... գրութեանց ... կատարեալ ... ։

Մերմաղէս շնորհաւորելի է Գազեթ. Վարչութիւնը իր այս նախաձեռնութեան համար ։ Փափաքելի է որ յառաջիկային կրկնուին նմանօրինակ հատորներ ։

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

կպարտ, իսկ՝ թէ իւրաքանչիւր անցած դարու ընթացքին, հայ ազգը մէկ մէկ Ամիրտովլաթ ունեցած ըլլար ։ Մինչեւ իսկ հիմա, հայ բժշկական դասուն մէջ կը պակսին ժԲ. դարու Մխիթար Հերացիի մը եւ ԺԵ. դարու Ամիրտովլաթի մը բարձունքը զբաղող հեղինակաւոր, ծրագրով եւ հոգեկան բարձր արժանիքներով օժտուած բժիշկներ, որոնք իրենց գործովը ու երկերովը կարող ըլլան դառնալ ուսանելի կողմին ։

Ինչպէս կը տեսնուի, Տօքթ. Միսաքեան արժանի ափոխթեզ մը կը կատարէ Ամիրտովլաթի անունին, մինչ Տօքթ. Ալլահվէրտի հակառակը կը փորձէ ։ Հայ բժշկութեան պատմութեան տեսակէտով Հերացիի տարբեր ծանրութիւն ունի, Բեսբէքը՝ տարբեր, ինչպէս Ամիրտովլաթը տարբեր կշիռ ունի, Հռոմի «հայ Հիպպոկրատը» տարբեր ։ Տօքթ. Միսաքեան հայ բժշկ. պատմութեան չափանիշով է որ մտածած է հարցին, քանի որ կ՚ուզէ թէ ծանօթ է Տօքթ. Ալլահվէրտիի յիշած անուններուն, երբ կը գրէ. «Ներկայ դարուս մէջ հայ ազգը ունեցեր է պատուական յայլ մը բժիշկներու, որոնցմէ ոմանք գրուած են ընկերային բարձր դիրքեր, եղած են դասախօսներ Թուրքիոյ, Ռուսիոյ եւ Իտալիոյ համալսարաններուն մէջ ... »։

ՇՈՒԱՃԻ ԼԸ ՌՈՒԱ.— Բարեգործականը մէկ երկու տարի առաջ որոշած էր Փարիզի եւ մանաւանդ շրջակայ արուարձաններու բազմահայ կեդրոններու մէջ՝ դպրոցներ բանալ, հայ Ա. Բ. Գ.ը սորվեցնելու համար փոքրիկներուն ։

Ի հարկէ ուրախութիւն պատճառեց այդ լուրը ժամանակին, թէեւ չեմ գիտեր թէ որքան օգտակար եղած է ։

Դիտողութիւն մը, այս առթիւ.— եղած են անհատներ, որոնք յանձն առած են մեծ դասաւանդութիւն կատարել իրենց գտնուած շրջանակին մէջ, բայց չեն քաջալերուած ազգ. մարմիններէ ։

Այդ յարգելի անհատներէն մէկն էր հանգուցեալ Կարապետ Ալպաճեանն, որ կը թողու երեք որբեր անպաշտպան, Շուազի լը Ռուայի մէկ անկիւնը նետուած, խղճալի վիճակի մէջ ։

Բարեգործականը իր ժեծափառ պաշտօնեաներու բերնով կը յայտարարէ թէ՝ չի կրնար ամէն տեղ ըլլալ եւ կամ անհատներով զբաղիլ ։ Սակայն, ի վերջոյ որո՞ւ վիճակուած է հոգալ երեք որբեր, որոնց հայրը ոչ միայն՝ երկու տարի մեր Թաղին հայ մանուկներուն հայերէն կարդալ սորվեցուցած է մինչեւ իր մահը, այլեւ երեսուն երկար տարիներ ծառայած է հայ տղաքներու դաստիարակութեան ։

Բարեգործականը ի՞նչպէս թոյլ կուտայ որ իր պաշտօնեաներէն մէկուն հանգոյց պատճառելու համար, Տիկին Գարամաճեանի տան մէկ սենեակը, որ իբր դպրոց կը ծառայէր 30ի չափ հայ մանուկներուն, յատկացուի անոր նորապսակ աղջկան եւ փեսային, իբրեւ բնակարան ։ Ու ի՞նչպէս Բարեգործականի նոյն պաշտօնեան ինքն իսկ կը գիջանի բնակիլ այս տան մէջ որ իբրեւ թէ յատկացուած է հայ աղքատ ընտանիքներու ։

Ս. Ազրազեան

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԼԻՈՆ — Հ. Յ. Դ. Կոմիտէի կազմակերպած դասախօսական ժողովը տեղի ունեցաւ Գ. Թաղապետարանի մատենադարանին մէջ, որուն ծայրէ ծայր լեցուած ըլլալով, շատեր ստիպուած էին ոտքի վրայ մնալ ։

Դասախօսութեան նիւթն էր՝ « Հայ յեղափոխութեան խմորումները եւ հետեւանքները» ։ Մեր երիտասարդ դասախօսը՝ ընկեր Վ. Իշխանեան երկու ժամ անընդհատ խօսեցաւ յեղափոխական խմորումներու շուրջ, փաստերով ու դրուագներով, մէկ առ մէկ յիշեց Արովեանի, Գամառ - Քաթիպայի, Րաֆֆիի, Ալիշանի, Մ. Պէշիկթաշլեանի մշակած ու մեր ազգային յեղափոխական կեանքին մէջ բացուած ակօսները, բացատրեց թէ մեր յեղափոխական կազմակերպութիւններու ծնունդը արդիւնքն էր այդ աշխատանքին եւ քարոզութեանց, փաստերով հաստատեց թէ հայ ժողովուրդի կոտորածները կը սկսին շատ հին ժամանակներէ ։ Երբ Եւրոպայի գործարաններու մէջ ապրող ժողովուրդը իր աճումով գզալի տեղ կը գրաւէ, ինչպէ՞ս կ՚ըլլայ որ իր հողին ու մանկակին կապուած ժողովուրդի մը քանակը միշտ կը մնայ երկու միլիոնի վրայ, մինչդեռ մեր ժողովուրդը իր աճումով առաջին տեղը կը գրաւէր ։ 40ական թուականներուն արդէն թըրքական կառավարութիւնը սկսած էր զանազան խաժամաժանց տարրերով լեցնել մեր հայաբնակ նահանգները, որուն հետեւանքով հայ ժողովուրդը շարունակ ապրած է սարսափի ու ջարդի մղձաւանջին տակ ։ Այն ատենները մենք հնարաւորութիւն չունէինք մեր ձայնը լսելի ընելու, որքան Համիտի ժամանակ — այդ թուականներուն կատարուած ամէն խժդժութիւն թաղուած է մթութեան մէջ ։

Դասախօսութիւնը այնքան փաստացի էր որ, ոչ ոք ուզեց լուսաբանութեան համար խօսք առնել. բոլոր ներկաները ջերմապէս ծափահարեցին մեր ընկեր բանախօսը ։

Լիոնի կոմիտէն կազմակերպած է հրապարակային երրորդ բանախօսութիւն մը որ տեղի պիտի ունենայ այս շաբաթ իրիկուն, Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ ։ Պիտի բանախօսէ ընկեր Իշխանեան, նիւթը՝ «Հայ ժողովուրդը երէկ, այսօր, եւ վաղը» ։ Անշուշտ այս անգամ ալ գաղութը խուռներամ պիտի լեցնէ սրահը, լսելու համար այս շահեկան բանախօսութիւնը ։

Մ. Տէր-Պետրոսեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԻՒՂԷՆ

ԿՐԸՆՕՊԼԻ ԳԱՂՈՒԹԸ

ԿՐԸՆՕՊԼԸ, 13 փետրուար — Սիրելի «Յառաջ», Կրընոպլի հայ գաղութը որ գոյութիւն ունի 1925էն ի վեր, կը բաղկանայ մօտ 600 հոգիէ, արուարձաններն ալ հաշուելով ։ Իսկ շրջանին մէջ, Լանսէ կը հաշուէ 200, Ռընաժը՝ 50 — 60 հոգի ։ Քաղաքին մէջ կան երկու նպարավաճառ, հինգ հնակարկատ, երեք սափրիչ, քանի մը մրգավաճառներ, գերձակներ եւ գերձակուհիներ ։ Բանուորներն ու բանուորուհիները կարեւոր թիւ մը կը կազմեն ։ Գլխաւոր աշխատանոցն է ողիւագիւպի գործարանը ուր շատ մը հայուհիներ իրենց օրապահիկը կ՚ապահովեն եւ շատ սիրուած են իրենց ժրաջանութեամբ ։ Այերը կ՚աշխատին մետաղագործական հաստատութեանց մէջ ։

Մեր քաղաքին մէջ ապրուստը աւելի սուղ է, իսկ աշխատավարձքը անզոհացուցիչ ։ Ազգային կեանքը կաղնի կաղ՝ կ՚ընթանայ, եթէ չհաշուենք Դաշնակցութեան ձեռնարկները, վերջերս կազմուեցաւ եւ հրաժի պէս կը պլպլայ նաեւ Ջ.Ո.Միութիւնը ։ Գաղութը երկուքի բաժնուած է, մեծ մասը չէզոք եւ կամ համակիր Դաշնակցութեան, մնացեալ մաս մըն ալ կապուած կազմակերպ Հօկին ։ Կապոյտ Խաչը ունի իր մասնաճիւղը որ դպրոց մը կը պահէ 30ի մօտ աշակերտ - աշակերտուհիներով եւ մէկ ուսուցիչով ։ Կ՚ըմանամ թէ Հօկն ալ ծաղկոց մը բացեր է ։

Կրընոպլը Ֆրանսայի Հարաւային Արեւելեան կողմը ինկած, չէն քաղաք մըն է, բարձրաբերձ լեռներով, անտառներով եւ առատ ջուրերով ։ Իմ կարողութենէս վեր է նկարագրել անոր բնական գեղեցկութիւնները ։ Ունի ճոխ թանգարաններ, համալսարաններ եւ բարձրագոյն վարժարաններ ։ Օդը բարեխառն է, իսկ բնական տեսարանները շատ կը յիշեցնեն մեր հայրենիքը ։

Ղարիպ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՆՈՐԷՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԷՋ

ՎԵՆԵՏԻԿ, 11 փետր. (Յառաջ). — Երէկ եւ. կէսօրէն վերջ ժամը 3ին Վենետիկի ժողովրդական վրայ տեղի ունեցաւ մարզական Բ. Փուքպոլի մըրցումը ։ Մըցակիցներէն Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարան եւ իտալական Լիչէօ Շինէնդինիօ խումբերը ։

Խաղը սկսելէ անմիջապէս վերջ, իտալական խումբը նշանակեց առաջին կէտը ։ Մուրատ - Ռափայէլեան զգաց հաւասարական յարձակումի պէտքը ։ Իր աղէկ ունէր փորձ ու մարզուած Լիչէօ Շինէնդինիոյի այժմը ... ։

Հայկ. խումբին աջ տղաքը անգամ մը եւս ցոյց տուին կարգապահ ոգի, ճկունութիւն ։ Լուդվիկ Գալճեան, Մամաս Գոզանեան սկսան արշաւանքի ։ Մրցումը տաքցաւ, դիտողներ զուրքէն քաջալերական խօսքերով կ՚ոգեւորէին մրցակիցները ։ Հակառակորդ խումբը երկրորդ կէտ մըն ալ նշանակեց ։ Այնուհետեւ մարզադաշտը տաքցաւ ։

Մկրտիչեան, Գասիկեան, Միհրանեան գործի սկսած էին եւ նշանակէտ նշանակէտի վրայ կը շարուէր ։

Կ՚արժէր դիտել հայ պատանիներու եռանդը եւ աշխուժութիւնը ։ Ամբողջ խումբը ոգեւորութեամբ յառաջ տարաւ խաղը, առանց միջադէպի ։ Լուդվիկ Գալճեան որ ծնած է Ալպանիա եւ երբ հինգ տարի առաջ առաջ կը գնէր Մ. Ռափայէլեանի սեմէն ներս՝ « Ես հայ եմ» նախադասութենէն զատ բան չէր գիտեր, իսկ այսօր իր մայրենի լեզուին հետ անդամ է ամբողջ անցեալ եւ ներկայ պատմութեան, բոլոր զգացումով արժէնական գրոշ ունի ։ Նոյնքան առաջ արիւն ունին խումբին միւս անդամները, եւ այդ զգացումով վերջացուցին խաղը 7 — 2ով ։

Մուրատ Ռափայէլեան կեցին յաղթական ։ Կը մօտենամ տղաքը շնորհաւորելու, կ՚ուրախանան ու «Օ1 պարոն միշտ մենք եղած ենք յաղթանակը տանողը» ։

— Օր մըն ալ Հայաստան, մայր հայրենիքի մէջ կը կատարէք, այսպիսի մրցումներ.... ։

Բոլորն ալ կը ժպտին... անոյշ նայուածքներով եւ հպարտ իրենց ծագումով ողողուեցաւ Մուրատ - Ռափայէլեան զիտցած է զանոնք յղկել, մշակել իբրեւ հարազատ հայորդիներ ։

Շրջուն թղթակից

ՄԱՄՈՒԼ

ԺԻՒՂԱՑԻՆ

Աբէմէրի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (10 Փետրուար).

— « Խորհրդային Հայաստան պաշտօնաթերթէն արտատպելով, կուտանք «Ուժ մաշապարտներու դատավարութիւնը» Երեւանի մէջ ։

Ոստիկանական ոճիր-արկածի առօրական դէպք մը չէ, որ ընթերցողը պարզապէս հետաքրքրութիւնը գոհացնելու համար կարդայ եւ անցնի ։ Հայաստանի պետական բարձր պաշտօնատարներ կ՚ամբաստանուին դատաւանական արարքներով եւ կը դատապարտուին գնդակահարութեան ։

Ենթականերուն անցեալը մեզի ծանօթ չէ. խորհրդային իրաւակարգին մէջ առաջ քաշուած են եւ ամենապատասխանատու դերեր ստանձնած են հայրենիքի վերաշինութեան մէջ ։

Դատավարութեան մանրամասնութիւններէն պիտի ճանչնանք մահապարտներու մեղքի բաժինը, պիտի ծանօթանանք բոլշեւիկեան բարքերուն եւ վերջապէս գժոխային այն պայմաններուն, որոնց ենթարկուած է Հայաստան ։

Քննենք դատապարտեալներուն յանցանքը ։ Գիտակցօրէն ջանք թափած են որպէսզի վնասուի գիւղատնտեսութիւնը, քիչ բերք ստացուի, անասունները փճանան եւ վնասուի երկրին տնտեսութիւնը ։

Անփորձ պատանի մըն ալ եթէ կարդայ դատավարութեան մանրամասնութիւնները, պիտի չհաւատայ եղած մեղադրանքներուն ։ Եւ երեւակայեցէք որ յանցաւորներէն ոեւէ մէկը չի փորձեր հերքել, սուտ խօսիլ եւ ինքզինքը արդարացնել ։ Ոճրագործները, գեղծարարները անհնար է որ չփորձեն իրենք զիրենք պաշտպանել, գոնէ մերժել ամբաստանութիւն մը ։

Պէ՞տք է եզրակացնել որ ամբաստանեալները — ըստ բոլշեւիկներուն — պարկեշտ մարդիկ էին եւ չուզեցին հերքել իրենց յանցանքը...

Դրամատիրական երկիրներու մէջ ալ պատահած է որ նախարարներ կամ բարձր պաշտօնատարներ եւ կամ քաղաքապետներ գեղծումի մը մէջ բռնուին ։ Բայց ջանացած են իրենք օգտուիլ, հանրային անտուէն վնասելով եւ դատավարութեան ատեն ալ միշտ փնտռած են ինքնարդարացումի ձեւեր ։ Մինչդեռ դատապարտուած հայ կոմիսարները վնասած են երկրին մէջ (15 փետրուար) Դ. սիւնակի վերջին մաս, ընդհանուր համակրանքի կարդալ ընդհանուր հանգամանք ;

*** «Երկու ժամ Շահմուրատեանի հետ» (10 փետրուար), առաջին սիւնակ 16րդ տող (վերէն վար) «մեթոտներն ու կամարները պիտի ըլլայ մեթոտներու կամարները ։

Երկրորդ սիւնակ, վերէն վար 26րդ տող, «բայց այն սերունդին, պիտի ըլլայ բացի այն սերունդէն ։

Իսկ «Տարօնի պատմութիւնը» յօդուածին մէջ (16 փետրուար) հայրենակից Տիգրան Տէրոյեանի անունը սխալմամբ տպուած է Տէրպոսեան ։

ՎՐԻՊԱԿ.—«Ձայն մըն ալ Վրաց աշխարհէն» յօդուածին մէջ, կռիւը վերջացած է, կարդալ կռիւը վերջացած չէ ։ (15 փետրուար) ։

*** Վ. Իշխանեանի վերջին յօդուա-

ՕՐ. ՍՕՆԻԱ ԿՈՐԿՈՏԵԱՆ
եւ
ԼՈՒԹԵՐ ԿԱՆԱՅԵԱՆ
Ամուսնացած

Նկնահայրութեամբ Գ. Կ. Թարխանեանի (Կուտո)

Գուբրէշ 23 Յունուար 1938

րէ տնտեսութեան, պարզապէս վնասած ըլլալու համար... եւ յետոյ, ընելու թէ յանցաւոր են ։ Բոլշեւիկեան ճիւաղային միտքը միայն կրնայ յղանալ այս տեսակ ողբերգական խեղկատակութիւն մը ։

Դատավարութեան մանրամասնութեան մէջ, ճշմարտութեան նշոյլ իսկ չկայ, որ կարելի ըլլայ նոյնիսկ կասկածիլ ենթականերու յանցանքի մասին ։ Իրականութեան մէջ, դատավարութիւնը պէտք է կարդալ իբրեւ դատապարտութիւն խորհրդային հրէշային իրաւակարգի բարոյական արժէքին ։ Ինչքա՜ն սարսափեցուցած են պաշտօնատարները, որոնք փրկութեան փոքր յոյս մը ունենալու միամտութեամբ, թութակաբար կրկնած են կէփէուի պարտադրած հէքիաթները ։

Իրողութեան բաժինը այս բոլորին մէջ այն է, որ Սթալին տեսաւ ներքին խլրտումներ, դժգոհութիւններ իր դէմ եւ ուզեց ահուսարսափով մեռելութիւնը շարունակել, խորհրդային ժողովուրդի հանրային կեանքին մէջ ։ Անհրաժեշտ էին այս նպատակին համար քաւութեան նոխազներ, որոնց վիզին կախուեցան այն ձախողութիւնները, որ համայնավար տնտեսութիւնը կրած էր տարիներու ընթացքին, այլազան թուղթէ փլաններ պարտադրելով ։

Ուրիշներ կրնան կոյր ու համր ձեւանալ աղաղակող այս փաստերուն առջեւ ։ Մենք հայրենասիրական պարտականութիւն կը նկատենք իրողութիւնները տալ իրենց ամբողջ ահաւորութեամբ ։

Եւ այս բոլորը ոչ թէ կը նուազեցնեն մեր ջերմ կապը Հայաստանի հանդէպ, այլ ընդհակառակն կ՚ամրապնդեն ազգային հաւատքը մեր մէջ եւ մեզ կը բերեն այն եզրակացութեան որ գործադրուած այս ճիւաղային մեթոտները չեն կրնար ամրապնդել վարչակարգ մը, որ հիմնուած է արիւնի եւ աւերի վրայ ։ Իսկ հայ ժողովուրդի գաբաւոր արդար իրաւունքները երբեք չեն կրնար մոռացութեան տրուիլ այս տեսակ հրէշային միջոցներով» ։

ՄԵՐ ՀԱՑԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Ու իրենց կուրծքերը կը ծեծէին, ... կը փետտէին ։ Այդ օրը դաշտի կափարիչի նման զգուշացաւ ... Օրը մթնեց, լացի ու սուգի ... Ու ձաւթը վրանիս թափեցաւ, ... հոգի պէս ։ Բոլո՛ր այրերը ...եցին, եւ անոնք իրենց տուներ դարձան ։ Մինչեւ առտու զինուորներն ալ ամբողջ յանձնուեր էին, թիւով 45 հոգի ։ Անոնք տունէ տուն պըտըտելով հրաժեշտ կ՚առնէին պանդխտութեան գացողի պէս, որովհետեւ այս անգամ փախչիլ գալը ան ... կը թուէր ։

... ժանտարմները տղաքն առին ։ Կիները մինչեւ գետափ ... ճամբու դնելու գացին ։ Բայց շատ եղերական էր այս անգամ ու բոլորն ալ բան մը գուշակելով ... Ու երբ այդքան անցէն, ..., անոնք ցեղին որբերը, միս ժանտարմներու աշխէն ինկած կ՚երթային, վշտահար կիներ հայ մօր ծծքը ողբալով, բաժանումի չէրեր կը կանչէին ։ Ու անօրէնութեան դաշտի տղաքը կ՚ուզէին ետ նայիլ, անգամ մըն ալ տեսնելու գէմքը մօր, կնոջ ու սիրելիներու ։ Տեղը սիրուն ծննդավայրին ։ Սակայն մտրակը կ՚իջնէր անոնց գլխուն, ու հրամանը կ՚որոտար.

— Ջապո՛ւգ իւէրի, միլլէթ վէ փոստ խայինլէրի...

— Ի՞նչ աղուոր հաւնիք, բանր էին ժանտարմները, մեր արտերուն նայելով ։ Կը կարծեն թէ պիտի քաղեն զանոնք...

Ու կիներուն ալ, ձի հեծած առեն.

— Սպասեցէք, քածեր, միւս անգամ ալ ձեզ պիտի տանինք...

Մեր տղաքը Տիվրիկ կը բանտարկէին այդ գիշեր ։ Անոնցմէ դրդամի գըլխներն ալ հաւաքելով, ձեռքերը իրար կը կապեն ։ Յետոյ Սվազի կողմը ճամբայ կը հանեն.... ։

Յաջորդ օրը հարկահաւաք Շէվքէթ գեղ եկաւ ։ Քանի մը օր մնալով հաւաքեց 1915ի տուրքերը ու մեկնեցաւ ։ Ան խորհուրդ տուած էր որ, մնացած փախստականներն ալ, եթէ կան, երթան յանձնուին, քանի ուշ չէ ։ Այլապէս անոնց տուները պիտի հրկիզեն եւ իրենք ալ բռնուելու պարագային պիտի գնդակահարուէին ։ Այդ վախէն, լեռներէն իջնելով, գացին յանձնուեցան տասնեց զինուորգանները ։ Ս.յնքա՛ն ազատ էին անոնք այդ օրերուն...

Շէվքէթ բարեհաճեր էր անգամ մըն ալ գիւ հարցնել, թէ արդեօք երա՞ւ գիրը չէմ, մեկնած եմ Պոլիս ։ Մենք քանի մը պատանիներ լեռ ելանք անոր վախէն, Ախտար ։ Ու մեր փախստական աղոց մէկ խումբին լցուած աղւնակն անցուցինք օրերով ։ Վարը, ձորին մէջ, գեղը մեր առջեւ կ՚երեւէր ։ Ու աղաղակներու եւ շանթերու ձայնը յստակ կը լսուէր ասդին վրայ ։

— Տղա՛ք, — ըսի ընկերներուս, հոս պէտք է միս խորովել ։ Պէտք է մէկ մէկ ձեռք ոչխար կտրել ։ Խարակապանցի Թուրքերուն զամերն ու նախիրը լեռան երկու թեւ ։ Ձեզ տանինք, մեր քաջութիւնը ցոյց տալէք ։

Անոնք մէկ խօսքը երկուք ընել չտուին ։ Անմիջապէս առաջ նետուեցաւ տարեկիցս, Թոթոխեց բըրսոտ ու թըխամնիտ Բաղդէնը, միւսները հետեւէն ։ Ի՞նչ հրաշքի ընդունակ չէին մեր տղաքը, եթէ միայն տէր ու զէնք ունենային ։ Իրիկուան ընթրիքի մը թարմ միսն ու կաշին տուած դարձան ։ Գողին կրակը վառեցինք եւ ... ու միս խորովեցինք ։ Յետոյ որսիս կարեցինք. Մկրտուեցանք արկածին հետ ։

.. Ու առա Կօչկրենց Վաղարշակը քաղաք կանչեցին ։ Ա՛լ ետ չեկաւ ան ։ Տարին նաեւ Քէլէչենց Ղազարը, ան ալ ունեւոր ։ Ղազար աղան 1895ի ջարդերուն Պոլսէն Մարսիլիա փախած էր ու հոն կարողութիւն չինած ։ Երիտասարդ կինը կը պաշտէր գեղը ։ Սահմանադրութեան վերահաստատմամբ երեք տղայ ունեցեր էր, բոլորն ալ գեղապաշտ ։ Ջանանք կ՚առնէր ծունկերուն վրայ ու կը գնէր արտին ։ Կինն ալ հրապարակէն ճանճոպալով ջուր կը կրէր աղբիւրէն տուն ։ Ան կը ցանէր հօրենական արտերը ։ Կ՚երտար երէներ ու կոտեր ։ Կը սիրէր տունը, կինը, զաւակները ։ Ու աշխարհը իրն էր...

Յունիս եկաւ, ու Յունիսի գաղջ իրիկուն մը նորէն երկու ժանտարմ Քէչհենց տան իջան ։ Անոնք արհեստով ժանտարմ չէին, այլ Տիվրիկցի ծանօթ Թուրքեր, որոնք նոր հաւաքագրուած զինուոր էին, մեզմէ հաւաքուած տեսակ տեսակ զէնքերով ։ Ու վերջը մեր դպիրը, Թոփալ Մարտօն, ցաւի հովիտին մէջ վայող կասկած, կանչեց ժամուն կալէն ։

— Լսեցէ՜՜՜ք, վաղը պէտք է 15—70 տարեկան էրիկմարդիկը քաղաք երթա՛ն ։ Թագաւորէն Ֆէրման եկած է, իրենց պիտի կարդացուի ։ Իրկունը նորէն տուն պիտի գա՜՜՜ն ։

Նոր յուզումներ ։ Իրարանցում ։ Այս անգամ աւելի զարհուրելի ։ Մերոնցմը կը ճմլուէր, մեր մորթը կը կծկուէր ։ Շունչերնիս կը բռնուէր ։ Կը տժգունէինք ։ Կը դողայինք ։ Կը պղտիկնայինք, դառնալով անկշան բաներ ։ Ի՞նչ էր առ ։ Շատ մտածեցինք, սակայն մեր խելքը չհասաւ ։ Ի՞նչ էր առ նորէն, ի՞նչ...

Երբ լուսցաւ, Քէչհենց Մանուկ աղան աղօթարանքով գործի սկսաւ ։ Հառհառ կը վազէր, կը հաւաքէր, կը ճամբէր բոլորը ։ Երբ արտաքոյին ու կանային կը սասէր.

— Շա՛ն ձագեր, ի՞նչ կու վախնաք, իշտը գացէք, վաղը ես ալ կուգամ...

Ժանտարմները բնաւ անհանգիստ չէ դան Մանուկ աղան ողջ ըլլար ։ Մարդը փայլուն ոսկեզօծ կոճակներով բարապանի համազգեստ ունէր, ու կանանչ հովանոց կը բռնէր գլխուն արեւէն պաշտպանուելու ։ Եւ մեծ հաւատ ունէր... Ժողովուրդը սարսափով եւ անկարգ, նախիրի պէս գնաց, ինքնիրեն քաղաք լեցուեցաւ, հարիւր վաթսուներհինգ հոգիէն աւելի ։ Ոմանք տխուր էին ։ Ուրիշներ կատակելով կը խնդային ։ Մէկը միայն, Կիրեղենց Կիրամուն, բանը էր մեկնած պահուն.

—Խնդացէք: Էմմէնու պ ոտքի խնտալն է առ...

Երբ գեղին քով կիներ այրերուն վիզը պլլուած կուլան, ժանտարմներն մէկն ալ կուլայ, եւ զանոնք իբարմէ բաժնելով կ՚ըսէ.

— «Մի՛ վախնաք, մայրիկ, մի՛ լաք, նորէն ետ պիտի գան...» ։

ՆՐՈՒԱՆԴ ՓՈՑԵԱՆ

(Շար.)

(10)

մուլը խափանած է լրագրական գինադադարը, թէ նացիները կրակի տուած են հեռաձայնի կայանները, ջարդ ու փշուր ըրած են ապակիները, խռովարարական ցոյցեր կատարած են քանակին եւ ոստիկանութեան մէջ։ Եւ վերջապէս խլրդային գրականութիւն ցրուած են, ապստամբութիւն յարուցանելու համար կառավարութեան դէմ ։

Հիթլէր բոլորովին անգիտացաւ գաղտնի ծրագիրները, ըսելով թէ իրեն լուր չէ տրուած եւ թէ ինք կը դատապարտէ զանոնք ։ Ցետոյ յարձակողականի սկսաւ, բիրտ դառնալով ամբաստանեց։ Խորապէս գրգռուած եւ յուզուած, ամբաստանեց Տօքթ. Շուշնիկը թէ ահ ու սարսափի մատնած է Աւստրիոյ նացիները եւ կը հալածէ անոնց « գերմանական բնական զգացումները», նոյնիսկ յիշեց Տօքթ. Տոլֆուսի սպանութեան առթիւ կախուած նացիներու թիւը — 13 —եւ 1934 յուլիսի ըմբոստութիւնը։ Հիթլէր յայտարարեց թէ Աւստրիոյ նացիներուն համբերութիւնը սպառած է եւ եթէ Տօքթ. Շուշնիկ չընդունի իր առաջարկած կարգադրութիւնները, շատ աւելի ծանր անբերկչական գործունէութիւն մը պիտի սկսի Աւստրիոյ մէջ ։ Առաջնորդը յետոյ այնքան առաջ գնաց — եւ այս մասին կրնամ պնդել որ եւ է հերքումի դէմ — որ սպառնաց թէ եթէ խռովութիւններ ծագին Աւստրիոյ մէջ, «պիտի քալէ», այլեւս անկարող ըլլալով դիմանալ «Աւստրիոյ գերման տրորուած ժողովուրդին կոչերուն »։

Հիթլէրի պոռթկումէն վերջը որ քառական ատեն տեւեց եւ քանի մը անգամ նորոգուեցաւ, Ֆոն Ռիպպէնթրոփ բուռն պահանջներ ներկայացուց եւ վերջապէս առաջարկեց անմիջապէս ստորագրել դրուած պայմանները ։

Տօքթ. Շուշնիկ մերժեց ստորագրել, յայտնելով թէ իրաւասութիւն չունի եւ պէտք է խորհրդակցի ամբողջ դահլիճին եւ Հանրապետութեան Նախագահին հետ։ Եւ վերադարձաւ Վիէննա, ուր ընդհ. տպաւորութիւնը տակաւին լաւատես էր, նոյնիսկ կիրակի օր ։ Ոչ ոք կ'երեւակայէր թէ Հիթլէր այնքան դիւանագիտական ընթացք մը պիտի բռնէ։ Իրականին մէջ — գործնականապէս կրնամ պնդել առանց հերքումէ վախնալու — թէ Հիթլէր վերջնագիր մը յանձնած էր։ Տօքթ. Շուշնիկ պարտաւոր էր ընդունիլ զայն մինչեւ չորեքշաբթի, այլապէս Հիթլէրի կիրակի օրուան ճառը պիտի խմբագրուէր այնպէս որ պիտի դառնար կայծ մը Աւստրիոյ նացիները ոտքի հանելու համար։ Այս է պատճառը որ կատարեալ լռութիւն պահուեցաւ տեսակցութեան մասին, Պերլինի մէջ ։

Պայմանները յանձնուած էին եւ կը սպասուէր անոնց ընդունելութեան ։

Տօքթ. Շուշնիկ Վիէննա վերադառնալով պայմանները հաղորդեց Հանրապետութեան նախագահին, Տօքթ. Միքլասի, որ ահ ի բերան մնաց։ Պայմանները հաղորդուեցան Մուսոլինիի, ամիջապէս խորհուրդ խնդրելով, բայց Դուչէն չեր զացած էր չմշկելու եւ մինչեւ այսօր պատասխան չէր եկած։ Ֆոն Փափէնի հետ կատարուած բանակցութիւնները կարեւոր բարեփոխում մը չապահովեցին, բացի այն պարագայէն որ եռանեցաւ առ այժմ իր պաշտօնին վրայ պահել պատերազմական նախարարը, իսկ ներքին նախարարութիւնը Տօքթ. Զայս Ինքուարթի յանձնելու մասին Հիթլէրի հրահանգները անդառնալի էին ։

Աւստրիացիները սոսկալի անձկութեան մը մատնուած էին, Մուսոլինին չէր պատասխաներ եւ արդէն յատնց ազդարարած էր թէ այլեւս ի վիճակի չէ զինուորական աջակցութիւն ընծայելու Գերմանիոյ դէմ, ինչպէս ըրաւ 1934-ին։ Զինուորական օգնութիւն Ֆրանսայէն կամ Անգլիայէն խնդրոյ առարկայ չէր կրնար ըլլալ։ Աւստրիացիները դրուած էին կարճ ու կտրուկ հեռանկարի մը առջեւ,— Ներքին խռովութիւններ եւ գերմանական յառաջխաղացում, եթէ տեղի չտային մինչեւ չորեքշաբթի ։

*** Բացի նախարարական փոփոխութենէն, Գերմանիա դրած էր նաեւ հետեւեալ պայմանները.—

1.— Աւստրիոյ եպիսկոպոսները այլեւս պէտք չէ օգնեն Գերմանիոյ փախստական քահանաները ։

2.— Աւստրիոյ մամուլը պէտք չէ լուրեր հրատարակէ Գերմանիոյ կաթոլիկներու հալածանքի կամ Գերմանիոյ խռովութեանց մասին ։

3.— Անմիջապէս արտօնել վերադարձը Աւստրիոյ 30.000 նացի տարագիրներուն ։

Պիշերային նիստի մը մէջ էր որ — երեքշաբթիէն չորեքշաբթի — զահլիճը որոշեց տեղի տալ, աւելի ծանր փորձանքներ կանխելու համար ։

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ ՀԻԼԹՑՈՒՄՆԵՐ Կ'ՈՒՂՂԵՆ

Աւստրիոյ միջոյէրական նախարար Պերլին գնաց

Անգլիական եւ Ֆրանսական կառավարութիւնները, որոնք Իտալիոյ հետ միասին 1934ին դաշնագիր մը կնքած էին Աւստրիոյ անկախութիւնը ապահովելու համար, իրենց դեսպաններուն միջոցաւ լուսաբանութիւններ խնդրեցին Գերմանիոյ արտաքին նախարարութենէն, Հիթլէրի դրած պահանջներու մասին։ Իտալիա մերժեց միանալ այս դիւանագիտական ձեռնարկին ։

Փարիզի մէջ լրջօրէն կը վախնան թէ Վիէննայի մէջ կատարուած փոփոխութիւնները ճամբան պիտի հարթեն Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ միացման համար եւ թէ վտանգուած է նաեւ Չեխոսլովաքիոյ անկախութիւնը, զոր պաշտպանելու յանձնառու եղած է Ֆրանսա ։

Նախկին վարչապետ Ֆլանտէն առջի օր խստօրէն քննադատեց կառավարութիւնը, երեսփ. ժողովի արտաքին գործերու յանձնախումբին առջեւ։ Իր կարծիքով, Հիթլէրի յանդուգն ձեռնարկը հետեւանք է Ֆրանսայի վերջին երկու տարուան արտաքին քաղաքականութեան կարճատեսութեան, քանի որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը նախընտրեցին Իտալիոյ բարեկամութենէն։ «Եթէ Ֆրանսա ճանչցած ըլլար Եթովպիոյ գրաւումը, երկու տարի առաջ, իտալական բանակը նորէն Աւստրիոյ սահմանին վրայ պիտի քալէր, պաշտպանելու համար Աւստրիոյ անկախութիւնը »։

Թէ Փարիզի եւ թէ Լոնտոնի մէջ խոստովանելով Հռոմ-Պերլին առանցքին զօրացումը, կը կասկածին թէ Իտալիա փոխադարձաբար պիտի վայելէ Գերմանիոյ դիւանագիտական աջակցութիւնը, Միջերկրականի մէջ։

Անգլիոյ արտաքին նախարարը պատասխանելով հարցումի մը, յայտարարեց թէ «ուշադրութեամբ կը հետեւին դէպքերու ընթացքին »։ Լոբտերու ժողովին ալ մտահոգութեան մատնուած է ։

*** Տօքթ. Զայս-Ինքվարտ, Աւստրիոյ ներքին նախարարը (հիթլէրական) Պերլին գնաց եւ ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Հիթլէրի կողմէ։ Անշուշտ հրահանգներ պիտի ստանայ իր գործունէութեան մասին ։

*** Վերջին լուրերու համաձայն, Աւստրիա հետեւեալ պայմաններն ալ ընդունած է,— Նացիներ ընդունիլ Տօքթ. Շուշնիկի Հայրենասիրական ճակատին մէջ.— Գործակցութիւն հաստատել Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ ոստիկանութեան միջեւ.— Սերտ գործակցութիւն տնտեսական գետնի վրայ, ի հարկին մաքսային միութիւն ։

Ընդհանուր ներումէն օգտուած են 3200 դատապարտեալներ, մէջն ըլլալով ընկերվարականները

Բացի ներքին նախարարէն, Աւստրիոյ նոր դահլիճին անդամներէն արտաքին նախարարը (Շմիտ), դատականը (փրոֆ. Ադամովիչ), անպաշտօն նախարար գնդ. Հորսթէնաու, ճարտարագործական նախարարը եւ աշխատանքի նախարարը եւս հիթլէրական կամ գերմանասէր կը համարուին։ Ուրեմն վեց հոգի, 16 նախարարներու եւ խորհրդականներու մէջ։ Կ'ըսուի թէ ընդհ. ոստիկանութեան նախագահը հրաժարական տուած է։

ՀԻՒՍԻՍԱՑԻՆ բեւեռի արկածեալները փրկելու համար, օդանաւ մը յաջողեցաւ ցամաք իջնել, անոնց կայան-առանձնոցին վրայ եւ առաջ օրուան պայքար ճարել։ Աշխատանքները կը շարունակուին վերջնական փրկութեան համար ։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

« ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆ Է ԱՅՍ » խորագրին տակ, «Փոփիւլեռ» երէկ ցաւով կը հաղորդէր թէ պատժական վերաքննիչ ատեանը չորեքշաբթի օր աւելի ծանրացուցած է հայ գերմակին' Քոնտանդյի պատիժը, այս անգամ 8 ամսուան վերածելով վեց ամսուան բանտարկութեան պատիժը։ Ընկերվարական պաշտօնաթերթը կը յայտարարէ թէ ամէր երկրին համար ամօթ մըն է այս»։ Փաստաբանն ալ, Ֆիլօնէնկօ, շատ զայրացած է եւ վճռաբեկ ատեանին դիմած։ (Այս ողբերգութեան բոլոր մանրամասնութիւնները հրատարակեցինք չորեքշաբթի եւ հինգշաբթի օր)։

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱՏԱՂԻՆ 1938ի Բ. շրջանին վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ մարտ 7ին, Փարիզի մէջ ։

ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ անդամներէն հինգ հոգի եւս ձերբակալուեցան, մէկը՝ միլիոնատէր Մորիս Տիւզլօ, միւսները՝ առեւտրական ասպարէզին մէջ, որուն շատ գործօն դեր կը վերագրուի։ Ամբաստանեալներէն Մանուէլ Սիւզանի համար ալ կ'ըսեն թէ Զօր. Ֆրանքօյէն զէնք ստանալով Ֆրանսա կը փոխադրէր ։

ԵՐԿՈՒ ՌՈՒՍ ՍՊԱՆԵՐ ՓԱԽԱՆ Խ. Միութենէն եւ Էսթոնիա իջան օդանաւով։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՍԷՆ ԼՈՒԻ «Ակնունի» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 18 փետր. ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 12 փետրուար. Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարգարեան» գրադարանին մէջ։

ՊՈՒԷԼՈՒԶԻԻ «Վարանդեան» խումբի ընդհ. ժողովը 19 փետր., շաբաթ երեկոյ ժամը 8 30ին սովորական ճաշարանին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Երզ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի Նախկին Գատանեկան Միութեան անդամները եւ նոր արձանագրուած պատանիները, 20 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, «Ճաճրիկեան» սրահին մէջ։

ԿՐԸՆՈԲԼԻ «Խօմնեգրայրեան» կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 19 փետր., շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, ծանօթ ճաշարանին։ Ներկայանալ անդամատոմսերով։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ 19 ՓԵՏՐ. ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Salle de Géographieի մէջ

184 Bld. St. Germain, ՄԷԹՐՕ ՍԷՆ ԺԷՐՄԷՆ ՏԷ ՓՐԷ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Ա. ՃԵՄԻԼԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ **Ս. ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ**

ԵՒ **Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ**

Մուտք 2 ֆրանք

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

19 Փետրուար. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Գ. ԹԱՂԱՊԵՏԵԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ. Լիոն։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Ա. ՀԱԲԷԼԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Նիւթ՝ «Հայաստանը երէկ, այսօր եւ վաղը

կը հրաւիրուի Լիոնահայ հասարակութիւնը

×

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ ՄՈՐԻՍԻ «ՅԱՌԱՋ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

20 Փետրուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին S.L.T. սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Նիւթ՝ «Ինչո՞ւ կը մտահոգուինք Հայաստանի ներկայով եւ ապագայով»։

Գեղարուեստական բաժին՝ երգ, արտասանութիւններ։

×

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ «ՄՈՒՐԱՏ» ԵՒ «ԿՈՐԻՒՆ» ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

19 Փետր. Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Նիւթ՝ «Թուրքիոյ քաղաքական դիրքն ու յարաբերութիւնները»

Ծախսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 1 ֆրանք

ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

20 Փետրուար, կիրակի, ժամը 3էն կէս գիշեր

SALLE DES FETESի մէջ, 30 Rue du Casino, Անկէն

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ *Mme. Patenôtre-Desnoyers*ի

ՊԻՏԻ ԽՕՍԻ **Պ Ս ՎՐԱՑԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժին՝ Սիփան-Համիտ սօս երգչախումբը, Տիկին ՊՈՐԹՈՒԳԱԼ (Ջութակ), դաշնակ, նայկական պարեր թառով եւ դափով, հայերէն եւ ֆրանսերէն արտասանութիւններ։ Պարերը կը սկսին ժամը 5.30 ին։

Ճոխ պիւֆէ չափաւոր գիներով։

Մուտք 10 Ֆր., փոքրերու 5 Ֆր.

Հոգեկառք կառ. տես. նոռէն՝ 2.14, 2.44 եւայլն։

ՀԱՆԴԷՍ

Ի յիշատակ ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինոյի Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի կողմէ 20 փետրուար կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին եկեղեցւոյ սրահին մէջ, 2, րիւ տը լա րէփիւպլիք, գեղարուեստական ճոխ բաժին ։

ԿԸ ԽՕՍԻ **ՏԻԿԻՆ ԷԼԷՆ ԲՈՒԺԱՆԴ**

Մուտք 7 ֆրանք

Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ-ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՕՐ)

Tél. Trudaine 42-60

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։

Աղքատներու ձրի։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ ԵՆԹԱՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ՏԵՂՒՈՅՆ ԱԶԳ. ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

20 Փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 230 Շըմէն տը լա Մաատըռ Պաո. Լէթէրնասիօնալի սրահին մէջ (Bar International)

Հ. Յ. Դ. «Ազատամարտ» թատերախումբը, ղեկավարութեամբ Գ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆի կը ներկայացնէ Լ. ՇԱՆԹի

ԺԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

(Երգ 5 արար)

Կը մասնակցին՝ Օրիորդներ Փ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ, Ա. ՀԱՑՐԱՊԵՏԵԱՆ, Գ. ՏԷՐ ՆԱԶԱՐԷԹԵԱՆ։ Պարոններ՝ Ա. ՅԱԿՈԲԵԱՆ, Վ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ, Յ. ՏԷՐ ՆԱԶԱՐԷԹԵԱՆ եւ Ա. ԱՒԱԳԵԱՆ։

Մուտք 3 ֆրանք, 8 տարեկանէն վեր տղոց համար 1 Ֆր.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ՑԱՅԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ **Վ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆԻ** ԿՈՂՄԷ

19 Փետրուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

PETIT JOURNALի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, **21 Rue Cadet, Métro Cadet**

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ **«ՀԱՆԴԻՍՏ ԳՈՐԾ»**

Մասնակցութեամբ Տէր եւ Տիկին ՓԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆԻ, ՍԱՆՃԱԿ ՄՕԼԹՕՆ ԸՒԵՏԻՍԵԱՆԻ, Տիկին ԱԼԻՍ ՏԻՒՐՕՆԻ, Օր. ՎԱՐԴՈՒՀԻ Օր. ԳԷՐԳԷՐԵԱՆԻ եւայլն։

Օրքէսթր CARIO CANTI։ Արեւելեան նուագախումբ, զինեւ թէյասեղան, պարի մրցում, ճոխ պիւֆէ՝ պատրաստուած ճաշարանատէր ԱՐԱՄի կողմէ։

Կանխօրօք ապահովելու համար տոմսերը, դիմել՝ Պ. Արամի 60 RUE LAFAYETTE, Փարիզ, եւ հայ վաճառատուներու։

---

27 ՓԵՏՐ. ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

8 Rue Danton, ՄԷԹՐՕ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ ԵՒ ՕՏԷՕՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Պ ԼԱԹԻՖԵԱՆԻ

կը ներկայացուի առաջին անգամ ըլլալով

ՊԷՆԼԵԱՆի խաղացանկի գլուխ-գործոց

ՆԱՍՐԷՏՏԻՆ ՀՕՃԱ

(Փիէս 3 արար, 1 պատկեր)

Որուն ընդհանուր ղեկավարութիւնը սիրայօժար ստանձնած է

Հ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ

(Նախկին դերասան Բօմէսի Թրանքէզի)

Կը մասնակցին՝ ՏԷՐ եւ ՏԻԿԻՆ ՓԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ՏԷՐ եւ ՏԻԿԻՆ ԼԱԹԻՖԵԱՆ, Պ. Պ. ՍԱՐԱՖԵԱՆ եւ Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ։ Պ. ԲԱՐԻԵԱՆ կը ղեկավարէ օրքէսթրը։

Զուարթութիւն, երգ, պար կը պարէ Շաթըլէի թատրոնի պարուհի Օր. ՌՕԶԻԿ ՄԱԿՏՕՆԱԼՏ։

Տոմսերը կը ծախուին Գրատուն Հրանտ Սամուէլի մօտ, 5 Rue Monsieur le Prince. Փարիզ։ Գիները՝ 15, 10 եւ 5 ֆրանք։

Լաւ պատեհութիւն

ԾԱԽՈՒԻ է գինետնապահութեան պատճառաւ, Ալֆորվիլի Ֆրանսական բանուկ թաղամասի մէջ, եւ 300 յարկաբաժինով շէնքի ներքեւ սարքին խանութ մը բոլոր կազմածներով, այրերու եւ 3 եւ կանանց համար 4 աթոռներով, երկու էլեքթրիզապլը գործիքներ։

Մանրամասնութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ, Պ. Փաշայեանի, 101 Rue Edouard Vaillant, Alfortville (Seine)։

ԵՂԻՇԷ ԱՐՋՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD	**ORIENT LLOYD**
46 rue de la République	**7 rue Auber, Paris**
Մարսէյլ, Tél. 6.47-22 եւ C.74-51	Tél. Opéra 07-77 07.71

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։

Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար։ Հայ ճամբորդներու համար մատչելի գին։ Ունինք ընդունակներ աշխարհի ամէն կողմ

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻՆ

21, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մեթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՈՂԲԱՑԵԱԼ ՎԱՐԴԱՆ ՄԱԽՈԽԵԱՆԻ

ԵՒ ԻՐ ՔՐՈՋ՝

ՏԻԿԻՆ ԶԱՊԷԼ ՄԱՂԱՔԵԱՆԻ

ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Բնիկ Տրապիզոնցի՝ Այրի Տիկին Թագուհի Մազլըմեան, իր եղբօր՝ աշխարհահռչակ ծովանկարիչ ՎԱՐԴԱՆ ՄԱԽՈԽԵԱՆԻ մահուան Առաջին տարելիցին, եւ իր քրոջ՝ Տիկին ԶԱՊԷԼ ՄԱՂԱՔԵԱՆԻ 9րդ. տարելիցին (ի Թէհրան) առթիւ, Ս. Պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն խնդրած է, որ պիտի կատարուի յառաջիկայ Կիրակի, 20 Փետր., Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ։ Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ իրենց ազգական՝ ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ, Հարաւային Ամերիկայի Նորընտիր առաջնորդը։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ԲՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Մշակութային Միութեան անդամական շրջանակի 18 փետր. դասախօսութիւնը, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ... Լէզլիս, Շահրիկեան սրահը։ Կը դասախօսէ Պ. Ս. ՓԱՓԱԶԵԱՆ։ Նիւթ՝ Հայ ցեղի ծագումը ։ Մուտքը ազատ է բոլոր հետաքրքրուողներու համար ։

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Երիտասարդներու եւ Մարտիկներու 19 փետր. դասախօսութիւնը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ... սրահին մէջ։ Կը դասախօսէ Պ. ՓԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ։ Կը հրաւիրուին ... կերներն ու համակիրները։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : M. STEPHAN
17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԵՒԵԼՔ ՀԱՄԱՐ)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 19 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
SAMEDI 19 FÉVRIER 1938

ԺԳ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3659

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԱՐԴ ՉԻ ՄՕՏԵՆԱՐ ԿՐԱԿԻՆ...

Նմանութիւնը բոլորովին ճիշդ չէ, բայց եւ այնպէս, Աւստրիոյ ճակատագիրը շատ կը յիշեցնէ Եթովպիոյ պարագան:

Մուսոլինի հեռաւոր Եթովպիան գրաւեց զինու զօրութեամբ, թէեւ իր դէմ կանգնած էր ամբողջ աշխարհ մը, յիսուն մեծ ու փոքր պետութիւններով եւ պատժական տնօրինութիւններով: Հիթլէր կես ճաշին տիրապետութեան ենթարկեց Աւստրիան, Եւրոպայի սրտին վրայ, առանց գնդակ մը արձակելու:

Եւ, երկու պարագաներուն մէջ ալ, քաղաքակիրթ կոչուած աշխարհը մնաց անզօր:

Ո՛չ պատժական տնօրինութիւնները կրցան խափանել Իտալիոյ արշաւանքը, ոչ ալ գոյզգոյն դաշնագիրներ եւ հանդիսաւոր յանձնառութիւններ կասեցնել գերմանական յառաջխաղացութիւնը: Երկու պարագաներուն մէջ ալ, վերջին խօսքը մնաց բռունցքին, ափ ի բերան ձգելով, ամէնէն առաջ, Մեծ Պատերազմին յաղթականները:

Կը թուի թէ անոնք՝ զօրաւորներն ու յաղթականները աւելի խամկար վիճակ մը կը ներկայացնեն, քան պարտեալները, նոյնիսկ Եթովպիան ու Աւստրիան, որոնք արդէն համակերպած են իրենց ճակատագրին:

Այս տեսակէտէն, չափազանց պերճախօս են Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ եղած հարցումներն ու տրուած պատասխանները:

Հակառակ բոլոր պնդումներուն, երեսփոխանները չեն կրնար վճռական խօսք մը կորզել արտաքին նախարարէն:

Կացութիւնը պարզ է արդէն: Աւստրիան ընկճուած է եւ այսուհետեւ իր ճակատագիրը պիտի վարեն Պերլինէն: Եւ սակայն, Լոնդոնի տակաւին յուսաբանութեան կը սպասեն. բուն բառով՝ կ՚ուզեն պարտկել իրենց անկարողութիւնը, կատարուած իրողութեան առջեւ:

Դեռ աւելի յատկանշական պարագայ մը:

Աւստրիոյ վարչական կազմին ձեւափոխումը, ուրիշ խօսքով՝ հիթլէրական թեւարկութեան հաստատումը լուրջ վտանգներ կը ներկայացնէ ուրիշ պետութեան մը, Չեխոսլովաքիոյ համար, որ Գերմանիոյ կողին մխուած փուշ մը կը համարուի ակիզբէն ի վեր:

Կազմուած՝ 1918 հոկտեմբեր 28ին, իբրեւ հետեւանք երբեմնի մեծազօր կայսրութեան՝ Աւստրիա - Հունգարիոյ փլուզման եւ Գերմանիոյ պարտութեան, այս երկիրը ունի 140,395 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն (Պոհեմիա, Մորավիա, Սլովաքիա, Շլեզիա, Ռութենիա): Բնակչութիւնը, կլոր թիւերով 14–15,000,000, հոգի, բնականաբար խառն է: Բուն Չեխոսլովաքները կը հաշուեն 8 – 9 միլիոն, Գերմանները՝ 3ուկէս միլիոն, Հունգարները՝ 7 – 8 հարիւր հազար, Ռութէնները՝ 4 – 500,000: Կան նաեւ 70 – 80,000 Լեհեր, 180 – 190,000 Հրեաներ եւն.:

Արդ, ոչ միայն հիթլէրական Գերմանիան, այլեւ սահմանակից Լեհաստանն ու Հունգարիան միշտ աչք ունին այս հանրապետութեան հողերուն վրայ: Ամէն պարագայի մէջ, կ՚ուզեն բաժնել այն հողերը որ իրենց ժառանգութիւնը կը համարուին, պատմութեամբ, աշխարհագրութեամբ կամ ժողովուրդով:

Այս ճակատին վրայ, անշուշտ ամէնէն համարձակը եւ անհամբերը Գերմանիան է, որ Չեխոսլովաքիան խոչընդոտ մը կը սեպէ, դէպի արեւելք տարածուելու համար:

Չեխական հանրապետութիւնը առաջին օրէն գիտակից՝ սպառնացող վտանգին, ապաւինած է Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան, զինակցութիւններ կնքելով երկուքին հետ ալ: Այս պարագան ալ զօրաւոր պատրուակ մը դարձած է Գերմանիոյ համար, որ հակաբոլշեւիկ ճակատ մը յարդարած ըլլալով, Չեխոսլովաքիան կը նկատէ նաեւ քաղաքական եւ զինուորական խարիսխ մը Մոսկուայի համար:

Ուրեմն, Գերմանիա միշտ աչքը կը հսկէ Փրակայի վրայ: Կը հետապնդէ, կը նեղէ զայն, երբեմն գերման փոքրամասնութեանց իրաւունքները արծարծելով, երբեմն խորհրդային դաւեր մատնանշելով, միշտ կրակին վրայ իւղ լեցնելով:

Իսկ հիմա որ Աւստրիան իր թեւին տակ առած է Իտալիոյ համաձայնութեամբ — դեռ չորս տարի առաջ Մուսոլինի զօրաշարժով կը սպառնար այս հեռանկարին — տարակոյս չկայ թէ Հիթլէրի յաջորդ անակնկալը պիտի կազմէ Չեխոսլովաքիոյ «վերյարդարումը»:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ արդէն բացէ ի բաց կը խօսին այս վտանգի մասին:

Եւ նորէն նոյն կամկար վիճակն է որ կը պարզուի: Ոչ մէկը կ՚ուզէ կրակին մօտենալ, կամ կախել բոժոժը: «Երաշխաւորները» լռութիւն կը պահեն, իսկ սահմանակից - շահակիցները, Հունգարիան եւ Լեհաստանը ապահովաբար բաժնուելիք պատառի մասին կը մտածեն:

Մինչ այս մինչ այն, դէպքերը արագօրէն կը ձեւաւորուին, հետզհետէ աւելի խորհրդաւոր կամ արկածալի հանգամանք առնելով:

Այսպէս, արդէն կը խօսուի զինակցութեան մը մասին՝ ընդմէջ Գերմանիոյ, Իտալիոյ, Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ: Եթէ զինուորականը չյաջողի կամ կանխահաս համարուի, քաղաքական զինակցութիւնը արդէն իրականութիւն է չորս պետութեանց միջեւ, որոնք համագումար կը ներկայացնեն 128 – 130,000,000 ժողովուրդ:

Տակաւին չենք հաշուեր Ռումանիան եւ Եուկոսլաւիան, նոյնիսկ Պուլկարիան, որոնք դժուար թէ կարենան պահել իրենց ներկայ դիրքը, եթէ Պերլին - Հռոմ առանցքը շարունակէ զօրանալ ու գործել նոյն թափով: Եւ չմոռնանք որ այդ առանցքին մէկ օղակն ալ հեռաւոր Ճափոնն է, նոյնքան պայթուցիկ եւ աշխարհակալ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՏԻՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՎՐԱՅ

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԸ ՀԻԹԼԷՐԻ ԵՒ ՌԻՊԻԹ ԵՐԵՒԵԼԻՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Այժմ ալ զ. նուռական համաձայնութիւն

Քաղաքական շրջանակները կը շարունակեն մտահոգութեամբ հետեւիլ Աւստրիոյ դէպքերուն, որ կրնան վեր ի վայր շրջել կեդր. Եւրոպայի կացութիւնը: Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, Գերմանիոյ տիրապետութիւնը պիտի չվերջանայ միայն քաղաքական համաձայնութեամբ:

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ մարաջախտ Կէօրինկ Վիէննա պիտի այցելէ յառաջիկայ մարտին, խորհրդակցելու համար մտադրուած զինուորական համաձայնութեան մը մասին, իբրեւ լրացուցիչ քաղաքական համաձայնութեան: Գերման մասնագէտներ Վիէննա հասած են, եւ պիտի ջանան առեւտրական նոր դաշնագիր մը կնքել որ ճամբան հարթէ մաքսային միութեան համար:

Զինուորական խորհրդակցութեանց ընդհանուր նպատակը պիտի ըլլայ փոխանակութիւն նախ հանդերձանքի եւ սպառազինութեանց, եւ ի վերջոյ երկու բանակներու հրամանատարութեան: Երբ թոյլ տրուի երկու բանակներուն ծաւալը, տարակոյս չկայ թէ այս ճակատին վրայ եւս Գերմանիա կատարելապէս պիտի տիրապետէ:

Մշակոյթի ճակատին վրայ, ժամուլի մասին նոր համաձայնութիւն մը պիտի կնքուի, որպէսզի Գերմանիոյ հիթլէրական գլխաւոր թերթերը, որոնք այժմ արգիլուած են, ազատօրէն տարածուին Աւստրիոյ մէջ: Անշուշտ միեւնոյն ատեն պիտի աւելնայ աւստրիական թերթերու սպառումը Գերմանիոյ մէջ:

*** Ինչպէս գրած էինք երէկ, Աւստրիոյ ներքին գործերու նոր նախարարը, Զայս Ինքվարթ, Պերլին գնաց, Հիթլէրի ներկայանալու եւ հրահանգներ առնելու համար: Նախարարը Պերլին հասնելով փետրուար 17ի առտուն, կէսօրէն շարք մը տեսակցութիւններ ունեցաւ նացի վարիչներու եւ մասնագէտներու հետ, Աւստրիոյ ներքին ապահովութեան եւ ոստիկանական կազմակերպութեան մասին: Տարակոյս չկայ թէ իր ստացած հրահանգները պիտի ծառայեն փութացնելու Աւստրիոյ «նացիացումը»:

Այս առթիւ, անհամբերութեամբ կը սպասուի Հիթլէրի կիրակի օրուան ճառին: Գերմանիոյ «Առաջնորդը» կ՚ուզէ Եւրոպայի խաղաղութեան պահապանը երեւալ, ինչպէս երեւցաւ Պիսմարք 1871էն վերջ: Ուշագրաւ է որ Աւստրիոյ ներքին նախարարը Հիթլէրի եւ ֆոն Ռիպպէնթրոփի ունկնդրութենէն վերջ, ժամերով գլուխ գլխի խօսակցութիւններ ունեցաւ Գերմանիոյ պաշտօնական եւ գաղտնի ոստիկանութեանց վարիչներուն, ինչպէս եւ մարաջախտ Կէօրինկի հետ: Այս վարիչները եւ ուրիշ մասնագէտներ մեծ փորձառութիւն ստացան 1933էն եւ աւելի վերջը, Գերմանիոյ ընկերվարական, համայնավար եւ ուրիշ ընդդիմադիր կազմակերպութեանց լուծման մէջ: Ուրեմն դիւրին է եզրակացնել թէ ինչ հրահանգներ կրնան տրուած ըլլալ Աւստրիոյ հիթլէրական նախարարին, որ միեւնոյն ատեն ոստիկանութեան ընդհ. վարիչն է:

ԻՏԱԼԻԱ ԳՈՀ, ԱՆԳԼԻԱ ՁԵՌՆԹԱՓ

Մանր վստահացութիւններ Չեխոսլովաքիոյ մասին

Ինչպէս կը սպասուէր, Իտալիա գոհ է Աւստրիոյ նոր կացութենէն, քանի որ Մուսոլինի շատոնց տեղեկութիւն ունէր ամբողջ անցուդարձէն: Հռոմի արտաքին նախարարութեան օրկանը, «Ինֆորմացիոնէ Տիփլոմաթիքա», փետրուար 17ին մասնաւոր յօդուած մը հրատարակելով, կը բացատրէ թէ եղածը բնական հետեւանքն է 1936 յուլիս 11 համաձայնութեան: Հետեւաբար կ՚ողջունէ զայն, իբրեւ նոր շրջան մը երկու ժողովուրդներուն համար որոնք սերտօրէն իրարու հետ կապուած են ցեղով, լեզուով եւ հասարակաց մշակոյթով: Թերթին կարծիքով, 1936ի համաձայնութիւնը «տրամաբանօրէն սահմանուած էր հարթելու ճամբան «հաշտեցողութեան մը Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ» եւ հաստատուած է այնպիսի իրականութեանց վրայ որոնք ծանօթ են բոլորին: «Իտալական քաղաքականութեան արժանիքն եղաւ ըմբռնել նշանակութիւնը եւ տարողութիւնը 1936 յուլիս 11ի համաձայնութեան, իր ամբողջ թափանցիկութեամբ: Այդ համաձայնութիւնը կը ճշդէր աւստրօ-գերման յարաբերութեանց էական հանգամանքը, Աւստրիոյ սա ճշգրիտ յայտարարութեամբ թէ «գերմանական պետութիւն մըն է»: Ֆաշական կառավարութիւնը միշտ երկու գերմանական պետութեանց բարի դրացնութեան եւ սերտ գործակցութեան յարաբերութիւնները նկատած է համապատասխան ոչ միայն իրականութեան անյեղլի պայմաններուն, այլեւ ձեռնտու կեդր. Եւրոպայի խաղաղութեան եւ անդորրութեան էական շահերուն համար»:

*** Անգլիոյ երեսփ. ժողովին հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ, արտաքին նախարարը խուսափողական պատասխաններ տուաւ իրեն ուղղուած հարցումներուն: Աշխատաւորական կուսակցութեան վարիչը հարցուց.

— «Կը հանի՞ք աւելի բացորոշապէս պարզել կառավարութեան դիրքը, Աւստրիոյ ամբողջութեան եւ անկախութեան, ինչպէս եւ 1934ի յայտարարութեան մասին»:

Պ. ԻՏԸՆ.— Սթրէզայի խորհրդաժողովին մէջ խորհրդակցութեանց եղանակ մը զանուեցաւ: Թոյլ տուէք ըսելու թէ մենք միշտ պատրաստ եղած ենք մասնակցելու այդ խորհրդակցութեանց:

Երեսփոխանը այս անգամ հարցումներ ուղղեց Չեխոսլովաքիոյ մասին: Արտաքին նախարարը պատասխանեց.

(Շարունակութիւնը յաջորդ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՀՈՒՆՁՔԸ ԱՌԱՏ Է ԵՒ ԳԵՂԵՑԻԿ »

Քրքրոշ ժողվելու գացած էի տասբեկից խումբ մը լաճերու հետ, Վարդերեսին ձորը:

Քրքրոշը ամէնուն ծանօթ խղունջն է,— մեր գիւղացիները շատ կը սիրեն խղունջ ուտել: Ողջ ողջ կը խաշեն, աղ ու պղպեղով կը համեմեն,— հացդ անգամ որ թաթխես՝ ցամաք ցամաք կ՚ուտես: Կարելի է նաեւ խորովել,— կը նետես կրակին մէջ, քրքրոշը կը մնոնի երգելով: Դառնակիղ ծայրով՝ մսիկը կը հանես, աղ կը ցանես ու բերանդ կը նետես:

Հօ՛, քաղքցիի պէս՝ շրթունք փոթթելու հարկ չկայ, Հռովմայեցինե՛րն ալ կ՚ուտէին, նոյնիսկ խղունջ կը բուծանէին մասնաւոր պարտէզներու մէջ՝ իրենց սեղանին համար, (եւ որպէսզի խղունջները չփախչէին, մօխիր կը ցանէին պարտէզին եզերքը):

Մենք պէտք չունէինք խղունջ բուծանելու,— այնքա՛ն շատ ունէինք մեր պարտէզներուն, արտերուն ու ձորերու մացառներուն մէջ: Առտուան շաղը դեռ չչորցած՝ անոնք կը բարձրանային թուփերուն վրայ, պզտիկ ջահերու պէս առջեւէն վեր բռնած իրենց եղջիւրները, «տունն» ալ քաշքշելով ետեւէն: Հին մասնագէտ մըն եմ խղունջի,— հակիթ զարնելու պէս խղունջ կը զարնէինք եւ ո՛րքան խղունջ շահած եմ: Կարծեմ թէ այս վայելչաշուք անասունիկը շատ երաժշտասէր է, երբ անուշ ձայնով մը երգես եւ ըսես.

Քրոթո՛շ, քըռթո՛շ,
Ոսկի օղերդ ցո՛ւցու հանէ:

Կը տեսնես որ խղունջը դուրս կը հանէ գլուխը եւ եղջիւրներուն ծայրը կը սկսին փայլիլ «օղերը»: Երբ կրակը ձգես, մեռնելէ առաջ կ՚երգէ երկար: Նախ.

— Ձի՜ ....
Ցետոյ.
— Զը՜ ....
Ցետոյ.
— Ժը՜... ժի՜... ժը՜... ժի՜... ժը՜...

Եւ այս անգամ քիչ մը աւելի արագ, մինչեւ որ ձայնը մարի: Կը ճարճատի, կը ճաթռտի տունն ալ: Եփած է,— ցանէ՛ աղը եւ կեր:

Ես քրքրոշ ժողվելու գացած էի, երբ Վարդերեսին զառիթափին գլուխը՝ ընկուզենիի մը գագաթէն, երկա՜ր ձայնով մը, գիւղ կանչեցին զիս:

Քրքրոշներս տոպրակի մէջ դրած՝ վերադարձայ գիւղ:

Լու «գիրք» կը կարդայի:

Բոլորաձայնութեր գիրքերն ալ կարդացած եմ,— մօրաքոյրս գոյնզգոյն բառերով կը հայհոյէր վարժապետին՝ եթէ ինծի «գիրք» չտային, որովհետեւ «գիրքը» երկու հոգիով կը կարդայինք,— մօրաքոյրս կը կարդար փողոցին մէջ, իսկ ես՝ ժամուն մէջ: Մօրաքոյրս, ինծի սորվեցնելու համար, կը բարձրանար Սերոբին սղրանոցին վրայ, կը բանար գիրքը եւ կը կարդար բարձրաձայն.

— *Ընթերցուա՛ծս ...*

Երբ մօրաքոյրս այսպէս գիրք կարդար, Գունտեց հարսին աքաղաղը կէս կը թողուր կուկուլիկուն, ու Պօստիկ մամային շունը, տրթնելով քունէն, մէկ բերան «վա՛վ» մը կ՚արձակէր, յետոյ դարձեալ կը քնանար՝ տեսնելով որ մօրաքոյրս է աղմկողը: Իսկ ես մտիկ կ՚ընէի, կը սորվէի, յետոյ մօրաքրոջս եղանակով կը կարդայի վարժապետին առջեւ: Վարժապետը չէր հաւնէր մօրաքրոջս կարդալու ձեւին, մօրաքոյրս ալ՝ վարժապետին եղանակին: Ես միջանկէն կ՚ընթանայի, վերջապէս անանկ եղանակով մը կը կարդայի, որ ամէն մարդ կը հաւնէր: (Մօրաքոյրս, որ հիմա Հայաստան կ՚ապրի, արդեօք հոն ալ «գիրք» կը կարդա՞յ, ընթերցուած Սթալինէ):

Այսպէս լու «գիրք» կը կարդայի, մօտ մը ալայ՝ կօնդակի նման երկար «ընթերցուածներ» գոց կ՚ընէի:

Գիւղ կանչեր էին զիս, քրքրոշ ժողված տեղէս, որովհետեւ դպրեվանքին մէջ, տեսուչ Գալեգին եպիսկոպոսին աշակերտները պիտի ներմուծէին «Վիլհէլմ Թէլ»ը եւ պէտք ունէին Թէլի պզտիկ երեխային դերը կատարող տղու մը:

Այն օրերուն, Տիկին Զապէլ Եսայեան, իր ամին խաղցնելով Լարենցի հետ, Արմաշ էր եկեր: Եւ ես դերասանութիւն ըրի մեր գրագիտուհիին առջեւ:

Զապէլ Եսայեան, մեկնելով Պոլիս, «Ազատամարտ» շաբաթաթերթին մէջ գրեց երկար յօդուածաշարք մը՝ կարծեմ վերի խորագրով,— կը խանդավառ նկարագրելով գիւղին մտաւորական ու նիւթական հունձքը:

Հիմա դժբախտ ու նոյնքան անխելք գրագիտուհին, այս վերջին տարիներուն՝ նկարագրով ալ «հովն եռեւէն», ի՞նչ կը մտածէ հունձքին մասին, ի Հայաստան, որ այնքան առատ է բայց եղերական:

Հայաստանէն նոր հասած լուրերը ինծի յիշեցուցին երէկուան եւ այսօրուան հունձքերը, եւ ըսի ես ինծի.

— Ո՛չ, ո՛չ, առատ է հունձքը Հայաստանի մէջ, բայց շա՛տ ու շա՛տ եղերական:

ԱՐԱՋ

ՆՈՐ ՍԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ)
ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ
178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ
ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Արամ Գալֆայեան	10
Փոքրիկներ Երուանդ, Ռուբէն	
Հոփսիմէ եւ Գայեանէ	
Աշոյեանց, Սալօն	20
Գումար՝	30
Փետր. 18ի գումարը	3530
Ընդհ. գումար	3560

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

«ՍՏԱՄՊՕԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ»

Շատ հետաքրքրական վէպ մը, որուն հեղինակը, անգլիացի նռչակաւոր վիպագիր Տէնիս Հուիթլի, իսք անձամբ յանձնարարած է «Յառաջ»ի մէջ հրատարակել զայն եւ այդպէս ալ ծանուցած է իր բոլոր գիրքերուն վրայ:

ՀԱՅԵՐԸ ՇԱՆԿԱՅԻ ՄԷՋ

Շանկայ, յունուար (Յատուկ).— Անշուշտ օրը օրին հետեւեցաք մեր քաղաքին մէջ պատահած զարհուրելի դէպքերուն եւ թերեւս մտածեցիք նաեւ այս հեռաւոր ափերուն վրայ ապաստանած հայ բնիկներու մասին: Բարեբախտաբար բոլորս ալ անվնաս ազատեցանք: Շաբաթներով ականատես եղանք պատերազմի բոլոր սոսկումներուն օդին մէջ, ծովուն եւ ցամաքին վրայ:

Հայերս համախմբուած ենք ֆրանսական թաղին մէջ: Հոս կան եւրոպացի շատ ազգեր, որոնք շատ լաւ պաշտպանեցին իրենց թաղերը: Ներկայիս Շանկայի կռիւը վերջացած է, բայց հեռուները կը շարունակուի:

Մենք Շանկայի Հայերս այս սոսկումին մէջ կարօտն ունինք լսելու Հայ երգը: Անհամբեր կը սպասենք երգարանի մը առաքումին: Հայ Երիտասարդաց Միութիւնը կ՚աշխատի:— Վ. Զաքալեան

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԱՐԵԼԻ Է ՎԵՐՋ ԴՆԵԼ ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՍՊԱՆԴԻՆ

Վերջերս այս խորագրին տակ յօդուածաշարք մը հրատարակուեցաւ անգլիական թերթի մը մէջ, Միւէլ տը Մօրայի ստորագրութեան տակ, որ Սպանիոյ Հանրապետութեան նախկին Նախարարներէն է եւ ներկայիս կը գտնուի Պրիւսէլ։

Նկատի առնելով անոր բարձր հեղինակութիւնն ու խոր հմտութիւնը իր երկրին վերաբերեալ խնդիրներու մասին, իբրեւ օրուան հրատապ հարց, իր շահեկանութեան համար «Յառաջ»ի ընթերցողներուն կը ներկայացնեմ այդ գրութեան ամփոփումը։

Սպանիոյ ներկայ կացութիւնը ըմբռնելու համար, պէտք չէ միայն բաւականանալ, հետեւելով զինուորական գործողութեանց, այլ տեսնել թէ ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ երկու հակառակորդ բանակներուն ներսը։

Հանրապետական կառավարութիւնը պատերազմը սկսաւ անկարգութեան, անիշխանութեան եւ սպանութեանց մէջ։ Այսօր հանրապետական Սպանիոյ բացարձակ տէրն է աջակողմեան ընկերվարական մը՝ Փրիէթօ, որ յաջողած է կարգ կանոն հաստատել ծայրայեղ տարրերուն մէջ. Եթէ այդ արդիւնքին հասած է, կը նշանակէ թէ ժողովուրդին հոծ զանգուածը իրեն հետ է։

Արդարեւ, դէպքերը եկան հաստատել անիշխանութեան ջնջումը եւ համայնավարութեան սահմանափակումը հանրապետական շարքերուն մէջ։ Այսօր համայնավար գլխաւոր պետերէն՝ Տիկին Փասիօնարիա ամենաջերմ պաշտպանն է Փրիէթոյի, չափաւոր ընկերվարական մը։

Զօրավար Ֆրանքոյի բանակին մէջ կացութիւնը բոլորովին տարբեր երեւոյթ մը կը պարզէ։ Իր շարժումը բռնկաւ կարգ ու կանոնի մէջ, մինչդեռ այսօր իր հետեւորդները անկարգապահութեան սպառնալիքին տակ կը գտնուին։ Ազգայնականներու միութեան պահպանումը պարզապէս արդիւնք է Ֆրանքոյի անձին հեղինակութեան. Հակառակ ատոր, Ֆրանքօ ամէն առաջ վեց անգամ փորձեց կազմել դաշնային տարրերէ բաղկացած խառն դաշինք մը, սակայն ամէն անգամին ալ ձախողութեան մատնուեցաւ։ Հազիւ վերջերս ամենամեծ դժուարութիւններով յաջողեցաւ կազմել առժամեայ կառավարութիւն մը.

Որո՞նք են Ֆրանքոյի բանակին մէջ ուրիշ անհամաձայնութեան պատճառները.—

Նախ եւ առաջ կան փաղանգաւորները, որոնց պետն է զօրավար Քիրէֆօ տը Վլիալօ. Անոնց թիւր 3-4 միլիոնի կը հասնի, եւ առանց բացառութեան գրեթէ ամէնքն ալ գործաւորներ են, ազգային-ընկերվարական ախորժով։

Ետքոյ կուգան Կարլոսեանները, բուռն աւանդապաշտներ եւ մոլեռանդներ կրօնական հարցերու մէջ։ Անոնք էին որ զօրավար Մոլայի հայթայթեցին 60,000նոց ուժեղ բանակ մը, որ մեծ դեր կատարեց ազգայնականներու կարգ մը կարեւոր յաջողութեանց մէջ։

Վերջապէս կուգան արքայականները, աղնուապետական խմբակցութիւն մը, որոնց թեկնածուն է Ալֆոնսօ ԺԳ.ի կրտսեր զաւակը Խուան Դ., որ իր ուսումը Անգլիա առած է։ Անոնք կը ձգտին տալու սահմանադրական միապետութեան, նման անգլիական վարչաձեւին։

Թագաւորական շարժման յաջողութիւնը մեծ յոյս չի ներշնչեր շատերու, թէեւ Ալֆոնսօ ԺԳ. ինքզինքը երբեք գահէն հրաժարած չի նկատեր։ Հակառակ ներկայ աննպաստ պայմաններուն, ան միշտ ցանկացող է իր գահին, գէթ քանի մը ամսուան համար, նախ քան իշխանութիւնը իր կրտսեր զաւկին փոխանցելը։

Ինչ կը վերաբերի Խուան Դ.ի, ան իր դէմն ունի ոչ միայն Մատրիտի կառավարութիւնը, այլ եւ փաղանգաւորներն ու Կարլոսեանները. Ատոր փոխարէն, ի նպաստ իրեն տրամադրուած է չէզոքներու խոշոր զանգուած մը, որ որեւէ կուսակցութեան կամ խմբակցութեան չի պատկանիր, եւ կը բաղձայ միայն երկրին խաղաղութիւնը

Գալով Ֆրանքոյի հետեւորդներուն, անոնք կը բաղկանան ազնուականներէ, կղերականներէ, դրամատէրներէ եւ քաղքենի դասակարգէ, որոնց միացած են նաեւ փաղանգաւորները, Կարլոսեանները եւ արքայականները։ Ասոնց վրայ կարելի է աւելցնել նաեւ աջակողմեան հանրապետականները, որոնց մաս կը կազմեն բազմաթիւ մըտաւորականներ։

Նկատի առնելով վերոյիշեալ խմբակցութեանց հակամարտ շահերն ու ձգտումները, առիթուած ենք այն եզրակացութեան յանգիլ որ եթէ նոյնիսկ Ֆրանքօ յաղթական հանդիսանայ, ահա այն ատեն պիտի սկսի բուն յեղափոխութիւնը։

Քանի մը խօսք ալ զինուորական կացութեան մասին։

Հեղինակին կարծիքով, թշնամութեանց վախճանը պէտք չէ շատ հեռու նկատել, որովհետեւ, հակառակ երկու կողմէ թափուած բուռն ջանքերուն, ոչ մէկը պիտի յաջողի յաղթել միւսին։

Արդարեւ, հանրապետական բանակին ճակատը կը սկսի Ֆրանսական սահմանագլուխէն եւ կ'երկարի մինչեւ հարաւային Սպանիա, իր մէջ առնելով Մատրիտը։ Այս վերջինը զօրեղապէս ամրացուած է պաշտպանողական եօթը գիծերով։

Կառավարական ուժերը այսօր կարելի է նկատել իսկական բանակներ, լաւ կազմակերպուած, ուժեղ եւ կարգապահ. Ասոնց միակ թերութիւնը կը կայանայ սպաներու եւ ենթասպաներու պակասին մէջ. Թիւի տեսակէտով գերազանց է, այսինքն՝ 500,000ի դէմ 600,000։

Պատերազմ. ճարտարարուեստն ալ հանրապետականներու մօտ աւելի զարգացած է բաղդատմամբ ազգայնականներուն։

Այսօր Պարսէլոնայի մէջ կը շինուին թեթեւ թնդանօթներ, հրասայլեր, փոխադրութեանց յատուկ ինքնաշարժ կառքեր, ռմբաձիգ ռումբեր, օդանաւեր, վերջապէս ինչ որ անհրաժեշտ է կանոնաւոր բանակի մը համար։

Արդ, նկատի առնելով հանրապետական բանակին արդի կազմակերպութիւնը, կարգապահական ոգին, լաւ սպառազինութիւնը, եւ ուտելիքի ու ռազմամթերքի պարենաւորումը, կրնանք հետեւցնել թէ՝ Մատրիտ—Վալենցիա ճակատին խորտակումը, եթէ աւելի երեք ամիս առաջ հնարաւոր կը կարծուէր, այսօր բոլորովին անկարելի կը համարուի։

Հանրապետական բանակն ալ իր կարգին բացարձակ անկարելիութեան մէջ կը գտնուի պարտութեան մատնելու Ֆրանքոյի բանակը, որ ինչպէս գիտենք, կէս միլիոն զինուոր կը հաշուէ, լաւ մարզուած, տոկուն, փորձառու եւ ղեկավարուած քաջավարժ սպաներով եւ ընտիր սպայակոյտով։ Կարեւոր յաջողութիւն մը ձեռք բերելու համար, Ֆրանքօ պարտաւոր է զինուորական արտակարգ միջոցներու դիմել, ինչ որ մեծ զոհողութիւն կը պահանջէ, առանց վերջնական արդիւնքի։

Այս պայմաններուն մէջ, վերջնական խաղաղութիւնը ոչ թէ բարձր խաւերէն պիտի գայ զինու զօրութեամբ, այլ ժողովուրդին հասարակ խաւերէն, որոնց կամքը միշտ վճռական դեր մը կատարած է Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմներուն մէջ։

Հեղինակին կարծիքով, Սպանիոյ մէջ խաղաղութիւնը պիտի վերահաստատուի շատ մօտալուտ ապագայի մը մէջ, այն ատեն՝ երբ կարմիր ու կապոյտ շապիկաւորները իրարու ձեռք պիտի կարկառեն, ի հարկին զանց առնելով իրենց պետերուն հրամանները։

Արդարեւ, վերջին օրերս, երկու հակառակորդ բանակներուն միջեւ եղբայրացման քանի մը դէպքեր պատահած են, ինչ որ նշանակելի երեւոյթ մըն է.

Հ. ՏԻՐՈՍԿԻ

Ի ՊԷՍ ԶԱՐԳԱՑՆԵԼ

Սիրելի Արազ — Ոչ, քմայքը, ինչպէս ըսի, մեծ դեր կը կատարէ մեր— քանի որ այսպէս պէտք է ըսել այլեւս — «Մեծատաքս»ին գործածութեան առեն։ Ընդհանուր կանոն մը, օրէնք մը կայ, որ կը կառավարէ բոլոր լեզուները, հակառակ ստանաւոր կամ բացառիկ կարգ մը պայմաններու, որոնք հետզհետէ անհետանալով կ'ըլլան լեզուի մը ատոմական զարգացումի համբուն [illegible]։ [illegible] վաթսուն տարիներ առաջ մեր մէջ ընդհանրապէս գործածուող ժողովրդական լեզուն՝ որ գրական պատմութեան ստացած է այսօր այլեւս։ Բոլոր անհարթութիւնները չկրուած, գեղեցկութիւնները [illegible] ռամկօրէն նկատուած կամ ձեւի մասին, պատշաճօրէն ագուցուած գրական լեզուին շրջանակին մէջ. Բայց, հակառակ տարիներու այս ճիգին, որ ընդհանրապէս յաջողած է, կայ տակաւին քմայքը՝ որ նոյն իսկ լաւագոյն գրողներու կողմէ եւ լաւագոյն գրուածներու կողքին, կը տիրէ յամառօրէն, մինչ այդ մոլութիւնը այսօր գրեթէ անհետ եղած է ուրիշ յառաջդէմ եւ «քաղաքակիրթ» լեզուներու մէջ, որոնք մէկ կաղապարի, մէկ ձեւի վրայ կ'ընթանան այսօր. Այս յառաջացումը կ'արժէ [illegible], երբ այդ [illegible] քմայքը՝ յամառ. եւ. ինչպէս այսօր, տանուտէր կը տեսնենք մեր բարբառին մէջ։ Ի՞նչ կ'ըսես այս [illegible], սիրելի Արազ, [illegible] անոր անհեթեթ [illegible] գիտնալով հանդերձ, թէ ոչ քերականական, ոչ ճաշակաւոր է [illegible] կ'ընեն եւ կը յարին անոր, ուրիշ բանին անսաստ ըլլալու ամբարտաւան հաճոյքին համար միայն։

Այսպէս, ահա գրասեղանի վրայ իրենց ծալլած եւ փայլուն մակդիրով ընդհանրապէս լաւ խմբագրուած թերթեր, բայց կը պահեն միշտ ամէն՝ յիշատակին համար եւ ամէն՝ անունին համար, զոր օրինակ ի՞նչ կարեւորութիւն ունի իրենց համար, թէ յիշատակը «չի մեռնիր» կ'ըսուի, բայց սատանինն իբրեւ ածական կամ ստորոգելի, յիշատակը «անմահ» է, իսկ ծաղիկը... «անմոռուկ» է, քաղաքական եւ դիւանագիտական Եւրոպայի կողմէ մեր ցեղին հանդէպ ցոյց տրուած անարգութիւնը «պիտի չմոռցուի» յաւէտ, իսկ երախտիք մը անմոռանալի է։ Ամէն աւելի քան բարբարիկ ձեւ մըն է, հայերէնը ամառ արմատ չունի. Ունի մոռաց, անմոռացած ուրեմն, ինչպէս ողջոյն ողջ (ողջաց), առանձին սուաց (նոր-սուաց), եւն.։ Ունի՞նք միթէ... մոռացութիւն, փոխանակ մոռացումի կամ մոռացութեան։ Կարելի է այս միտքով շարքը երկարել, բայց խորշելի է յանախակի կրկնութիւնը, զոր հոս այսօր ալ փորձեցինք ահա։

Սիրելի Արազ, միւս կողմէ պէտք է գիտնալ, թէ քերականական եւ տրամաբանական ուսումներուն մէջ կրկնումը անհրաժեշտ է։ Կանոնները գիւրաւ կը յիշեցնեն։ Զոր օրինակ նոյն արմատէն են հրամէ, տրու, այր, իրենց ծանօթ հետեւորդներով (հայր, մայր, եղբայր), եւ ասոնք կրկնութիւն են մեր կողմէն, որպէսզի օժանդակենք այս կերպով լեզուին էական սկզբունքները միտքերու մէջ արմատացնելու. Ինչպէս ըսած է հեղինակաւոր անձ մը, դասերը իրենցմով պէտք է ճոխացնել, դաս եւ սկզբունք կը վերաբերին այնպիսի մարդի մը, ուր շրջապատողները զիրար շատ լաւ կը ճանչնան, ո եւ է դիմագիծով ծանօթ են իրարու։

Քամահրել եւ արհամարհել յայտնապէս միեւնոյն արմատէն են, ինչպէս՝ լերկ եւ մերկ։ Անտարակոյս իրարու անծանօթ չեն խորշ, խորշոմ, խորշիմ, թերեւս իսկական արմատն է բոլոր ասոնց համար խոր, որմէ խորհիլ, խորհուրդ։ — Կը յիշէ՞ք չի մասնիկը, ձեւ ցուցնող այս մասնիկը, բոլորշի, լայնշի, գոլորշի կամ գոլոշի։ Նոյնը չէ՞ն արդեօք չուարիլ, ծուարիլ. Գիտէք արդէն գիրերու փոփոխութեան խաղը — սեմ, շեմ, ճիղ, ծիղ, ծղօտ, թօթափիլ, սատափիլ եւ լեզէոն մը նմանօրինակ բառերու. Եւ ասիկա առաջ եկած է գաւառէ գաւառ հնչումներու տարբերութենէն։ Եթէ բանասիրական խաղարկութեան մը ուզէինք անձնատուր ըլլալ, բովել կը կապէինք թուելին հետ (իրականէն դուրս, կասկածելիի վրայ հաշիւներ ընել, «ինձի կը թուի» ըստոր կարծես... կը թուի). Թոթովելը նմանաձայնութիւն է, ինչպէս կակազելը (Յիշեցէք նմանաձայն բառեր)։ — Գիրերու փոփոխութեան իբրեւ հետաքրքրական նմոյշ կրնան համարուիլ հասա, մասա (մասա սաեղ), ինչպէս հասատով կրկնուած հասատաբեսա (բեսա՝ հաստին մէկ ձեւը)։ Եթէ նեղ ըլլանք, կրնանք [illegible] երկուքն ալ բաղդատելով...։ — Մոյզ եղեր է մուճակ, չէ՞, շերտ եղեր է փերթ քան տարբերակին — շերտ մը խնձոր, փերթ մը միս։ Շօշափել ինք իրմէ հասնելով նրհարնալով եղեր է «շփել», չօշափ եղեր է «շուփ»։ Թուխ բառին Պ գիրը ինկած (թուխպ) է, որմէ նաեւ թղփայորդ (սատանիկ մութ, թուխ)։ Իրաւ, զարմանալի բընագիրներ կան լեզուին մէջ, ահա հատ մըն ալ — անջատ (իսկական արմատով խատ, զատ)։ Օրէն, օրէնքէն ածանցուած մասնիկ մը, որ կը նշանակէ ձեւ (ազնուօրէն, պատշաճօրէն, եւն. եւն.)։ Պատկանիլ բային պատը կը տեսնենք պատշգամին վրայ, նոյնը անշուշտ պատահիլ, որմէ պատեհ։ Օրէն մասնիկին վրայ Զ գիրը աւելնալով եղեր է զօրէն հին դրականին մէջ եւ կը թարգմանուի իբրեւ, պէս (նախադրութիւն), զօրէն ձեւոյ (ըստ օրինակի ձեւոյն, ձեւին պէս)։ Արդէն գիտենք, այս ձեւով, արդ, յարդ, զարդ, յարդարանք, հարթ։ Արդէն շաղկապն ալ նոյն արմատէն։

Մարգարէ ըլլալու հարկ չկայ, երբ «բանասէր» մը ըսէ, թէ ափ բառէն եկած է տափ, տափարակ, ինչպէս գնդախաղի տափակ գնդակին անուն տրուած է ափուն։ Եղերքին ափն ալ ապահովաբար ափնաձեւ տափարակութիւնն է ընդհանրապէս։ Առաջին չափը եղած է ափով, չէ՞։

Հայերէնի հարազատութեան եւ ուղիղ սկզբունքի տեսակէտով՝ աւելորդ չէ, կարծեմ, սիրելի Արազ, մատնանշել թէ յետոյ մակբայ է միայն ու միայն եւ ոչ բնաւ նախադրութիւն։ Պէտք է զայն գործածել ֆրանսերէն ensuite, puis-ին պէս եւ ըսել, զոր օրինակ ... յետոյ (առանձին), ոչ թէ ... ըսելէ յետոյ՝ տալէ յետոյ՝ գալէ յետոյ ! որոնք դժբախտաբար կը վխտան գրութիւններու եւ յօդուածներու մէջ, փոխանակ ըսելու՝ ետքը, վերջը։ Բայց կարելի՞ է միթէ յաղթել քմայքին եւ աղէտ յամառութեան։ — Փայթիլ, ճայթիլ նոյն են. Ծուատել (թելերը քակել) արմատ ունի ծուէնը։ — Ճարր ճարակն է. հին գրականին մէջ ճար չկայ, այլ ճարակ միայն, ինչպէս նոյն են ճաշ եւ ճաշակ։ Արդեօք կար (կարողութիւն) նոյն չէ՞ ինչպէս ճարր (ճար չունիմ)։ Նոյն արմատէն են տեւել, յաւէտ։ Հարկանել բային արմատն է հար (բարգութիւններու համար), իսկ փոփոխակով՝ հարկ (անհրաժեշտութիւն)։

Կուգայ յաջորդով կրկին հոյակապ երեւոյթը Խորենացիին (Ե. դարու, ոչ թէ Է.)։

ՏԱՐԱԶ

Աղքատին հացն ուտողը չի կշտանար։

*** Ապրիլ կայ՝ երկաթ է, ապրիլ կայ՝ արծաթ է։

*** Ապուրը ապրանք է, ալ բանը պարծանք։

*** Անխելք հարսին՝ անխելք փեսայ։

*** Անխելքը կը դատէ, խելօքը կ'ուտէ։

*** Առնելիքը աստղ մըն է, երկաթին գինը կը հարցնէ։

*** Ապրողին ապրանք, մեռնողին պատանք։

*** Անուշ բնութիւն ինչուան ծերութիւն։

*** Առաջ պէտքինը, զարդը ետքինը։

«ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՕՐ»

ՄԱՐՍԷՅԼ, 14 փետրուար — Կիրակի, 13 փետրուար, Մարսէյլի ... գոյն սրահներէն մէկուն «Ալ... թ»ի մէջ, տեղի ունեցաւ Մար... «Հայ Երաժշտական Միութ... կազմակերպած համերգը, ... «Հայ Երգի Օր» անուն տուած կազմակերպողները։

«1931ի Քէօթահիոյ Հայրենակ... կան Միութիւնը նախաձեռնած ... նել Կոմիտաս վարդապետի ծնն... վաթսունամեակը, որ փայլուն ... պով կատարուեցաւ այդ առթ... կազմուած երգչախումբին կողմ... ուած համերգով, ղեկավարութ... Պ. Վարդան Սարգսեանի։ Այդ ... սակով խմբուած երգչախումբը ... ձաւ մնայուն կազմակերպութիւ... նելով «Մարսէյլի Հայ Երաժշ... Միութիւն» անունը։

Հայ Երաժշտական Միութեան ... միջական նպատակն ըլլալով ... հայ երաժշտութիւնը, ղեկավար... թեամբ Պ. Վ. Սարգսեանի կազմ... կերպած է հինգ համերգներ, ... մեծապէս գնահատուած են. ... տակար եղած է նաեւ հայ երաժշ... թեան, հրատարակելով Կոմ... վարդապետի անտիպ գործերէն ... քածոներ, կը գրէ Հ. Ե. Միութ... Զ համերգին առթիւ հրապարա... հանուած յայտագիրը։

*

Ու վեցերորդ համերգը «Հայ Եր... օր»ը տեղի ունեցաւ մեծ բազմութ... մը ներկայութեամբ. Հրաւիրեալ... րու մէջ կային նաեւ օտար արուեստ... գէտներ, թղթակիցներ եւ բարձրա... ստիճան անձեր։

Միութեան նախորդ համերգներու ղեկավար Պ. Վ. Սարգսեան, ընտանե... կան պատճառաւ, չէր կրցած առա... նել խումբին ղեկավարութիւնը եւ ... ու միութեան համաձայնութեամբ ... անգամ հրաւիրուած էր Պ. Արամ ... թեւեան։

Քանի մը շաբաթներու տքնաջան աշխատանքներէ վերջ, նոր ղեկավ... խումբին նոր անդամակցողներ ... ցնելով, կրցած էր գլուխ հանել ... մը, որ իրաւամբ գնահատելի պէտ... համարել։

Երգչախումբին մէջ, նկատելի ... հայերէն գրել կարդալ չգիտցողներ ... ձայնագրութենէ անտեղեակ անձ... անձնական գործով ծանրաբեռնուա... ներ։

Եւ սակայն, ղեկավարը մեծ համ... բերատարութեամբ, արդար բծախնդ... րութեամբ եւ բարեխիղճ հետեւո... կանութեամբ մը կրցած էր համա... եղած ոյժերը, զանոնք իրարու կապ... լով, ուսուցանելով, մարզելով, ... խումբը ներկայանալի վիճակով ... բեմ հանելով։

Համերգին յայտագրին մէջ, խում... ղեկավարին հեղինակութիւններ... զատ, տեղ գրաւած էին նաեւ մեծ... նուն Կոմիտաս վարդապետի, Դ. Ղ... զարեանի, Ալ. Սպենդիարեանի, ... Սիւնիի, Ռ. Կանաչեանի, Հ. Պէրպէ... եանի, Վարդան Սարգսեանի, Ս... րիոն Մելիքեանի ստեղծագործ... թիւնները։

Առաջին իսկ մասին «Տաղ Մայ... լեզուի» (Կոմիտաս), «Ով գարու... լի» եւ «Այսօր ձայնն Հայրական ... ու շարականները 80 հոգինոց երգ... երգչախումբին կողմէ յաջողապէս ... գուելով, դիւթեցին ունկնդիր հա...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԿՈՅՐ ՍԻՐԱՀԱՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Այդ նամակէն վերջ, հոգեկան տառապանքի ամբողջ տարի մըն ալ անցաւ. Օրիորդին ուրիշ նամակ չհասաւ իր խօսեցեալէն։

Բայց դեռ ուտելու հաց ունի եղեր։ Վիրաւորեալին պառկած ախոռը եւ անոր պատկանած զօրագունդը այդ միջոցին կը գտնուէին հայաշատ ծանօթ քաղաքի մօտ գիւղի մը մէջ։

Կովկասեան բանակի յառաջապահը՝ անմահն Անդրանիկի խումբը յանկարծակիի բերած էր թրքական այդ գունդը։

Հեծելազօրքի ջոկատ մը կայծակի արագութեամբ հասած էր։

Անդրանիկի հետապնդումէն «գաջան գուրթուլմուշ», արդէն կրցողը փախած էր.

Ախոռին մէջ պառկող թուրք հիւանդներէն քանի մը հոգի հազիւ փախցուած էին, սակայն, թէ զինուոր թէ հիւանդ, մեծագոյն մասը գերի ինկած էին։

Հրամանատարը հրամայած էր մարդկօրէն վարուիլ հիւանդներուն հետ. Սակայն հայ քաջարի զինուորներէ ոմանք— եթէ չէին կրնար հրահանգի դէմ գործել— գէթ վրէժխնդրական բառերով կ'ուզէին իրենց այրած սրտերը զովացնել։ Եւ երբ, անգիտակցաբար, մօտեցան Պոլսահայ լքուած զինուորին, երբ անիկա իր մայրենի քաղցր լեզուին բառերը յըստակ յստակ լսեց, ելեկտրական զըսպանակէ մը լարուած ոյժի մը նման, իր ամբողջ աւիւնը, ապրելու յոյսն ու հաւատքը ժողվեց, ամփոփեց, ոտքի ելաւ, կանգնեցաւ անկողինին մէջ, եւ հոգեվարքի խուլ ձայնով մը, ձեռքերը երկինք բարձրացուցած.

— Ես Հայ եմ, ես Հայ եմ պոռաց,

Գրկուեցան, համբուրուեցան, փափկութեամբ անկողնէն հանեցին, ուսամբարձ վերցուցին, ու զինուորներով հրամանատարին մօտ տարին։

Անդրանիկ ծայրայեղօրէն յուզուած, հիւանդին ճակատը համբուրեց։ Հիւանդը մեծ զգուշութեամբ Կովկաս փոխադրուեցաւ, ուր խնամուեցաւ, հոգածուեցաւ, մարմինը ուժ առաւ, ոտքի ելաւ, ձեռքերը, ոտքերը իրենց բնական ոյժերը գտած էին, սակայն ... ողբալի քաղցրիկ ձայնը ու աչքերուն լոյսը ի սպառ մարեցան։

Մինչեւ այդ պահուն, արդէն երկու տարիներ եւս անցած էին, եւ, աշխարհակործան պատերազմն ալ վերջացած էր։

Հազիւ սկսած էր լրջօրէն խորհիլ իր նշանածին վրայ. Եթէ կարենար Պոլիս հասնիլ, ի՞նչ ընդունելութիւն պիտի ընէին։ Չէր գիտեր խեղճը թէ, անդին, Պոլսոյ մէջ, երկու տարիէ ի վեր լուր մը չունենալով, արդէն համոզուած էին օրիորդը թէ մեռած է ինք։ Օրիորդը ամուսնացած էր, երբ անկար խօսեցեալը Պոլիս հասաւ։ Իբրեւ վերջին ապաւինարանք մը, տոկացած էր Սեւ ծովու ամէնի փոթորիկի մըն ալ։ Քանիցս հսկայ նաւը ծովամոյն ըլլալու շատ շատ մօտեցած, եւ ամէն անգամուն ալ գրեթէ հրաշքով ազատած էր։

Այլափոխուած, ձեւափոխուած, բացարձակապէս անճանաչելի դարձած կոյր սիրահարը Պոլսոյ քարափին վըրայ հանդիպեցաւ իրեն մօտէն ծանօթ զգայուն Հայու մը, որ նշանուած օրիորդին արդէն ամուսնացած ըլլալը գիտնալով հանդերձ, ծայրայեղ փափկանկատութեամբ, ամբողջ մէկ ամիս միտքին պատեցաւ եւ հետեւեալ պատմութիւնը պատմեց.

— «Օրիորդը չափազանց նեղացաւ եւ ուժաթափ եղաւ, քու սիրոյդ տառապանքէն շատ տկարացաւ։ Քեզ բացարձակապէս մեռած ցոյց տուին Պոլսոյ կեդրոնական զինուորական իշխանութիւնները, եւ անոնք, մայր ու աղջիկ, հեռացան Պոլիսէն, մարդ չի գիտեր թէ ուր գացին։

Իրեն ալ խորհուրդ տուաւ որ քանի մը շինք եւ հողերը փութով ծախելով հեռանայ Պոլիսէն եւ տոկացուած դրամով ու իր խելքին ոյժով ընկերովի գործ մը հիմնէ։

Կոյր-Սիրահարը շատ յուզուեցաւ...

Կ'ուզէր երգել սփոփուելու համար, ձայն չունէր...

Կ'ուզէր լալ, մխիթարուելու համար, արցունքի աղբիւրը ցամքած էր ... Իր [illegible]

[illegible] մասնագէտներու առաջնորդեց, բայց բժիշկներու մեծագոյն մասը վճռապէս յայտարարեցին թէ յոյս չկայ։ Թէ ձայնը եւ թէ աչքերը, երկուքն ալ անբուժելի են։ Միայն մէկ հատը պնդեց թէ, ձայնը վերադառնալու յոյսը կայ։ Երկար ջանքերէ վերջ յաջողեցաւ ճարտար բժիշկը։ Մեռած երջանկութեան մէկ մասը կարծես յարութիւն առաւ։

Կոյր-Սիրահարը նուիրուեցաւ երգելու, երգեց, երգեց, ամէնուրեք երգեց, ու իր մեռած կամ կորսուած, անհետացած կարծուած նշանածը փնտռեց։ Կ'երգէր փողոցը գացած ատեն, վաճառատունէ մը ներս մտած ատեն։

Մարդասէր անցորդներ զմայլանքով կ'ունկնդրէին եւ փափկութեամբ ճամբայ կը բանային։ Թրքուհիներ կը փափսային.

«Ալլի տիր վէ աշըգ տըր»

(Աչագուրկ է եւ սիրահար)։

Անցորդներէն շատեր բարձրաձայն կը յայտարարէին.

— «Նէ տէ կիւզէլ թէլիֆաթլը տըր, վաքթսըզ ուղուրսըզ աւէրլիֆէ կէօզլէրինին նուրունու կայպ իթմիշ»։ (Ինչ ու գեղեցիկ երիտասարդ է։ Հայրենիքի սիրոյն զինուորութեան մէջ իր աչքերուն լոյսը կորսնցուցեր է...»

Աչագուրկ սիրահարը իրիկուան մէջ ալ երգեց, չափազանց յուզուեցաւ եւ յուզեց բոլոր ունկնդիրները։ Հեղձուցիչ հեծկլտուքներ կ'արձակէր, չէր [illegible] ցաւ լալ, չունեցաւ ատոր մխիթարութիւնը։

Մեկնեցաւ Պոլիսէն եւ իր հայրենիքն ալ կորսուեցաւ Եւրոպայի լաբիւրինթոսին մէջ։

Մաղթենք որ աւելի ահաւոր պատերազմներով «քաղաքակիրթները» Կոյր-Սիրահարներու նորանոր գունդեր բու բանակներ չցանեն։

Յ. Մ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

*** Ամէն ինչ որ կը փայլի ոսկի չէ։

*** Աղքատը շատ բանէ կը զրկուի, ագահը՝ ամէն բանէ։

*** Աղէն գին — չունի գին։

*** Արի սրտին համար անկարելի բան չկայ։

*** Ապառիկ, կործանումին առաջքն է։

բակութիւնը, հայրենակարօտ ու հայրենաբաղձ հոգիներու յատուկ յուզումներ ներշնչելով։

Այդ մթնոլորտին մէջ, արդէն զեկավարն ու խումբը կրցան շահիլ խոր տպաւորութիւն ու երական գոհունակութիւն արտայայտութիւններ, որոնց սեղմեցին հաւաքուած կաղը իրենց եւ ունկնդիր բազմութեան միջեւ։

Համերգին օժանդակ նուագախումբ Պ. Ս. Չէօրէքճեանի եւ օտար արուեստագէտներու մասնակցութեամբ, յաջողապէս նուագեց «Արեւելեան քառ», «Կովկասեան Ղայթարմայ» եւ այլն։

Առաջին բաժնի միւս երգերը «Սարերի վրով գնաց», «Անձրեւն եկաւ», (Կոմիտաս), եւ «Ցոլիլօ» (Ա. Փարթեւեան) աւելցուցին խանդավառութիւնը առաջին միւս խմբերգներուն։

Օր. Անժէլ Վարժապետեան, մեր գաղութի նոր եւ լաւագոյն ուժերէն, ստացաւ իր վայելած համակրանքին արտայայտած խանդավառութեան, այս անգամ երեւան բերաւ անհամարձակ վէճակ մը, ասեակ մը վարանում։

Կարճ դադարէ մը ետք, սկսաւ երկրորդ բաժինը։

Առաջին երգը այս բաժնին «Սարերի վրին մեռնիմ» էր։

Անոնք, որ սարերու, հայրենի կապուտակ երկինքին հետ համբուրուող իր բարձրաբերձ ու յաղթական ստուերու հովերովն էին սնած, մեր դիւթական աշխարհի երփներանգ ծաղիկներով զարդարուն ու մերթ ձիւնապատ, յաղթապանծ լեռներու կարօտը խորէն զգացին։ Ցիշատակները արթնցան, անհուրիւնները թրջուեցան, անձկաձայնները լուռ սահեցան սիրտերէ։

Ու բեմը բոլորի աչքերուն կարծես դարձաւ բնաշխարհը, հայրենի աշխարհը։

Այս երգէն ետք, Օր. Անժէլ Վարժապետեան Ա. Փարթեւեանի «Օրօրին» երգով հայրենիքին անոյշ ու յուզումը պատցուց հոգիէ հոգի։ Եւ հանդիսականները պատճառեցին կրկնել, բուռն ծափահարութեամբ։ Համակրելի երգչուհին երգեց նաեւ ուրիշ երգեր եւ սակայն «Գրինկօ» մնաց անգերազանցելի։

Ընդհանուր ուրախութեան եւ խանդավառութեան մէջ, լսուեցաւ նաեւ Արա Փարթեւեանի «Բարձրացի՛ր», բարձրացուրը, նորութիւն մը, անհրաժեշտութիւն մը եւ կատարեալ յաջողութիւն մը միանգամայն։ Եղանակ մը՝ երիտասարդական ու մարտական իրախուսիչ ու կենսանորոգ։

Հանդիսականներու փափաքին զոհացում տրուեցաւ այս երգն ալ կրկնելով։

Երկրորդ բաժինը վերջանալէ առաջ, տիկին Ալիս Փարթեւեան ջութակի վրայ, դաշնակի ընկերակցութեամբ Պ. Արա Փարթեւեանի, նուագեց «Երգ Վասպուրականի», «Ջէյրանի հերոսին ողբը» եւ «Մանուշի երգը» մեծապէս յուզելով ներկաները եւ կրկնապէս գնահատուելով անոնցմէ։ Տիկին Ալիս Փարթեւեան թէեւ նոր է մեր գաղութին համար, սակայն իր հարուստ ու ճկուն մատներով, իր ջութին վարժ ու գեղեցիկ շարժումներով աւելցուց վեհութիւնը հայ երգին ու եղանակին։

Միութեան անդամներէն մէկը կարդաց Փարիզի Միսաք - Կոմիտաս երգչախումբի նամակը, որ իր զգայուն խօսքերը կը վերջացնէր յաջողութիւն մաղթելով իրենց գաղափարակից եղբայրներուն։

Համերգի վերջին մասը կը պարունակէր «Հայաստան», «Դէ՛, ջէյէ՛ն», «Ցուռաւ ախպէր» եւ ուրիշ երգերով, որոնք բոլորն ալ յաջող էին եւ տպաւորիչ։ Տէր եւ Տիկին Ա. Փարթեւեաններ եւ Օրիորդ Անժէլ Վարժապետեան ստացան ծաղկեփունջեր, իսկ «Հայ Երաժշտական Միութիւնը» ատենան մըն ալ աւելցուց իր բարի համբաւը։

*** Վերջին պահուն իմացանք ազդիւրէ կը հաւաստեն, որ Հ. Ե. Միութիւնը որոշած է ձայնագրութեան դասընթացք մը բանալ իր անդամ - անդամուհիներուն համար ու մասնագիտէնական նուագախումբ մը կազմութեան։ Ուսումնասիրութիւններ կը կատարուին հայկական պարերու մասին, գանոնք հաւաքելու, փորձ ու մասնագէտ անձերու խորհուրդներով եւ մասնակցութեամբ, եւ մեր գաղութի հայութեան ներկայացնելու համար։

Այս միութիւնը վերջերս կրցած է իր շուրջը հաւաքել նաեւ այնպիսի տարրեր որոնք հայ երգի սիրոյն, հարկադրուած են ակամայ հեռանալ օտար մթնոլորտներու այլասերող շունչերէն։

Ու կը կարծուի թէ՝ անկարելի չէ ընդլայնել, զօրացնել շրջանակը Հայ Երաժշտական Միութեան եւ անոր ձեռնարկներուն։

Ցաջողութիւն կը մաղթենք։

Իցիւ թէ հայ երգին շուրջ գոնէ ընդմիշտ հեռանային, չքանային տարակարծութիւնները եւ սին վէճերը։

Գոնէ այդ գետնին վրայ կարելի ըլլար ստեղծել «միացեալ ճակատը»։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Կեսարիայէն Պ. Ճիվան Աշըգեան Պոլսոյ պատրիարքին այցելելով, հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդած է.—

Գայսէրիի կուսակալութեան մէջ կը գտնուին 3700 Հայեր։ Ասոնցմէ 340 ընտանիք քաղաքին մէջ կը գտնուին, 268 ընտանիք Սվազէն եւ Եոզկատէն, իսկ մնացեալը ուրիշ տեղերէ եկած է։ 760 հոգի կը գտնուին Էվէրէկ եւ Ինճէսուի, 310 հոգի Ազիզիէ եւ 260 հոգի ալ Պիւնեան։ Ասոնց մեծ մասը գործաւոր, արհեստաւոր, երկրագործ, պաշտօնատար եւ մաս մըն ալ մանրավաճառ է։

Կեսարիոյ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ կը քահանայագործէ Հայկազուն քհնյ. իսկ Էվէրէկի մէջ Եղիշէ քհնյ.։ Ցզայ մեծ մասը պետական դպրոցները կ'երթան։

ՌՈՒՄԱՆԻԱ

Պուքրէշի «Արազը» խօսելով Ռումանիոյ նոր դահլիճի մասին, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ.

— «Ինչ կը վերաբերի մեզ, Հայերուս, որ քաղաքական յաւակնութիւններ չունինք այս հողին վրայ, ոչ ալ նախասիրութիւններ այս կամ այն ուժէն կուսակցութեան հանդէպ, մեզ չի կրնար վրդովել կամ խանդավառել որ եւ է փոփոխութիւն այս երկրին քաղաքական կեանքին մէջ։ Իբրեւ շառաւիղները ներուղներու՝ որոնց այս հողին վրայ եօթը դարեր տէրեր ու ստեղծեր են, ամէն հայ-

Անգլիա փակեց Լէնինկրատի հիւպատոսարանը

Ինչպէս կը յիշուի, խորհրդային կառավարութիւնը պայման դրած էր որ կրճատուին օտար հիւպատոսարանները, հաւասարութեան հիման վրայ, մէկ մէկ, շատ շատ երկ - երկու հիւպատոսութիւն ձգելով, փոխադարձաբար։ Այս առաջարկին վրայ, Մոսկուայի անգլիական դեսպանատունը փակելով հիւպատոսական բաժինը, որոշեց պահել միայն Լէնինկրատի հիւպատոսարանը։

Արդ, խորհրդային կառավարութիւնը որոշած ըլլալով օտար աչքէ հեռու պահել Լէնինկրատը, ոհաճութիւն յայտնած էր այս մասին։ Իբրեւ պատասխան, անգլիական կառավարութիւնը որոշեց փակել այդ հիւպատոսարանն ալ։ Անգլ. թերթերը գրեն կ'ըսեն թէ այս որոշումը հետեւանք չէ բարեկամական կարգադրութեան մը, ընդհակառակն, «Խորհրդային կառավարութեան բռնած դիրքը անկարելի կը դարձնէր որ եւ է բանակցութիւն»։ Անգլ. կառավարութեան կողմէ Մոսկուայի արտաքին գործավարութեան յանձնուած ծանուցագիր մը (15 փետրուար) հաւաստուած է թէ խորհրդային կառավարութեան բռնած դիրքը անարդարանալի է, անփոփոխական եւ վնասակար՝ բարւոք յարաբերութեանց համար։

Փակելով իր մէկ հատիկ հիւպատոսութիւնը, անգլիական դեսպանատունը այսուհետեւ միայն դիւանագիտական անցագիրներ պիտի կրնայ տալ։ Այս առթիւ նշանակալից է որ Մոսկուա հաւասարութեան պայման չէ դրած Ամերիկայի համար, ուր երեք հիւպատոսութիւն ունի, իսկ Ամերիկա միայն մէկ հատ՝ Խ. Միութեան մէջ։

ընկերին բարօրութեանը սպաս դնելով իրենց բովանդակ կորովը, նորէկներէն ալ ուրիշ մտահոգութիւն չունինք՝ բայց եթէ արդարացնել մեր նախորդներուն բարի համբաւը, մենք ալ դառնալով ու մնալով օրինապահ ու շինարար տարր, ինչ ալ ըլլայ օրուան ռէժիմը երկրին։

Այնպէս որ ինչ ալ ըլլան ներկայ կառավարութեան պարտադրած սեղմումները երկրին՝ Հայերս մտահոգ ըլլալու ոչ մէկ պատճառ ունինք, նախ մեր վայելած ընդհանուր վստահութեանը համար ռումէն ժողովրդի բոլոր խաւերէն, եւ անոր համար նաեւ որ ներկայ դահլիճին մէջ կան մեզ խորապէս ճանչցող բազմաթիւ դէմքեր, ու անոնց գլուխը մեր մեծ բարեկամը փրոֆ. Նիքօլա Եորկան»։

ՈՒԶԲԷԿԻՍՏԱՆԻ ՀԱՅ ԳՈՐԾԱՎԱՐԻՆ ՌՈՒՍԱԿԱՆԸ

Խորհրդային «Կրասնայա Զվէզտա» թերթը կը գրէ.—

— Ջէկայի գաղտնի գործակալներու մեղադրանքներուն շարունակ ենթակայ էր նաեւ Ուզպէկիստանի հանրապետութեան ներքին գործավարը՝ Դերենիկ Ապրեսեան։ Գաղտնի գործակալները չէին յանդգներ ցուցմունքներ տալ ուղղակի Ապրեսեանի դէմ, ուստի կը նախընտրէին դիմել անուղղակի միջոցներու։ Ապրեսեանը— հայ է։ Իր հարազատ եղբայրը զինուորական ծառայութեան մէջ է, Վըլադիկովկասի (Օրջոնիկիձէ) կարմիր բանակի տան պետն է։ Եւ ահա, Ապրեսեանի այս կրտսեր եղբօրը դէմ գաղտնի գործակալները շարունակաբար գրպարտական ցուցմունքներ կուտային, միաժամանակ նաեւ բաներ մը սահեցնելով մեծ Ապրեսեանի դէմ։

Գործակալները կը յաջողին իբրեւ Թրոցքիական ներկայացնել Ապրեսեանի կրտսեր եղբայրը եւ զայն խեղդել զրպարտական ցուցմունքներու մէջ։ Կասկածի տակ կ'իյնայ նաեւ մեծ Ապրեսեանը։ Այժմ հաստատուած է, բոլոր մեղադրանքները սուտ էին, եւ՝ վրէժէ մղուած՝ զրպարտիչները կը փորձէին տապալել Դերենիկ Ապրեսեանը։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Այս կիրակի դարձեալ Մխիթարեան նախկին սաներու ֆութպոլի խումբը հանդիպում մը ունեցաւ C. S. Française հետ, այս անգամ ոչ թէ պահեստի այլ Ա. խումբին դէմ։ Մրցումը բաւական շահեկան էր, միայն Հայերուն յարձակողականը իր անճարակութեամբ բազմաթիւ առիթներ կորսնցուց։ Իրենց բերդապահն ալ հիւանդութեան պատճառաւ բացակայ ըլլալով «Մ. Ռ.»ը պարտուեցաւ այս անգամ, երբ կրնար շատ դիւրութեամբ յաղթել։ C. S. F. կրցաւ երկու կէտ նշանակել Հայերուն 1 կէտին դէմ եւ խաղը լրացաւ 2 — 1։ Ուրեմն ունինք Ա. ամսուան մէջ մէկ պարտութիւն 3 յաղթութեան դէմ, ինչ որ կը կարծեմ քաջալերական է։

Ահաւասիկ խաղացողներուն ցանկը Ա. Գալէնտէրեան, Ն. Նիկողոսեան, Աստն, Հ. Տարօնեան, Մանկիգեան, Ն. Լաչինեան, Ն. Գէորգեան, Լ. Տանտիկինեան, Գ. Գզըեան, Վ. Գարկինճեան, Գ. Կէօզիւմեան, Պ. Համբարձումեան եւ Մ. Իգիտպաշեան (երկու վերջինները իբր փոխանորդ)։

Յաջորդ կիրակի «Մուրատ Ռափայէլեանը» կը մրցի սպանիական խումբին դէմ։

ՅԱԿՈԲ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Վերջերս Նիւ Եորքի մէջ մեռաւ ծանօթ վաստակաւոր մը, Յակոբ Նիկողոսեան։ Ծնած էր Պոլիս, 1864ին եւ աւարտած Երբեմնի Շահնազարեան վարժարանը։ Հազիւ 25 տարեկան, տնօրէն կը նշանակուի Բերայի հինգ միացեալ դպրոցներուն (այժմ էսայեան)։ 1898 — 1904 կը վարէ Ս. Յակոբի որբանոցին տնօրէնի պաշտօնը։ 1904ին, Համբասեան շրջանին, կը հաստատէ Նիկողոսեան աղջկանց վարժարանը, որ արդիւնաւոր շրջան մը բոլորելէ վերջ, փակուեցաւ 1924ին։ Այնուհետեւ Տէր եւ Տիկին Նիկողոսեան հաստատուեցան Ամերիկա, իրենց զաւկին մօտ։

ՄԱՄՈՒԼ

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԻ ՇՈՒՐՋ

«Հայրենիք» ամսաթերթը խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (30 Յունուար).

— «Թուրքիա, ինչպէս յայտնի է, վարպետօրէն օգտուեցաւ միջազգային խառնակ վիճակէն, Ֆրանսայի դժուարութիւններէն եւ Ազգերու Լիկի տագնապէն՝ Ալեքսանտրէթի սանճաքը փաստօրէն անջատելու համար Սուրիայէն, որպէսզի յետոյ ալ, յարմար առիթով մը, զայն կցէ իրեն։ Եւ այժմ երբ ինկլիզի տեսաւ, որ եթէ ժողովրդական կանոնաւոր ընտրութիւններ ըլլան, միջազգային յանձնախումբի մշակած կանոններուն համաձայն, Սանճաքի Թուրքերը չպիտի կրնան իշխող տարր մը դառնալ Սանճաքի մէջ, իրար անցաւ, սպառնալիքներ ըրաւ եւ նոր պնդումներ կորզեց Ազգերու Լիկի Խորհուրդէն Վերջինս, որ ինքը կ'ապրէր ծանր ճգնաժամ մը եւ չէր ուզեր հարկաւ ուէ վէճ ունենալ Թուրքիոյ հետ, առանց այլեւայլի տեղի տուաւ։

Ազգերու Լիկի ընդունած սահմանադրութեան համաձայն, Ալեքսանտրէթի Սանճաքը պէտք է կառավարուի 40 անձերէ բաղկացած Խորհուրդէ մը, որ պիտի ընտրուի երկաստիճան ընտրութեամբ։ Քուէի իրաւունք պիտի ունենան Սանճաքի բոլոր քաղաքացիները, 20 տարեկանէ սկսած.

Ազգերու Լիկի կողմէ Ալեքսանտրէթի Սանճաքը դրկուած յանձնախումբի ընտրական կանոնները, Թուրքիոյ պահանջին վրայ, այժմ «սրբագրուած» են, բայց թէ ի՞նչ վերջնական ձեւ են ստացած, տակաւին յայտնի չէ։

Այնպէս որ տակաւին վաղաժամ է դատել, թէ Թուրքիա ո՞ր չափով յաջողած է Ալեքսանտրէթի Սանճաքին մէջ ստեղծել պայմաններ, որոնց հընարաւորութիւն պիտի տան իրեն թրքական մեծամասնութիւն մը ապահովելու Սանճաքի ապագայ կառավարութեան մէջ։

Սակայն, ինչ վերջնական ձեւակերպութիւն ալ ստացած ըլլան Ալեքսանտրէթի Սանճաքի առաջիկայ ընտրական կանոնները, հայ տարրը այդ շրջանին մէջ պատկառելի թիւ մը կը կազմէ եւ կրնայ շատ կարեւոր քաղաքական դեր մը կատարել, եթէ միայն իմաստութիւնն ունենայ գործելու ազգային մէկ ճակատով։

Բարեբախտաբար, նշանները այդ մասին բաւական քաջալերական են, Մինչեւ անգամ ազգային պառակտումի երդուեալ պաշտպանները՝ Պոսթընի ռամկավար Թերթի խմբագիրները յանկարծ զգացեր են, որ հայութեան ապառնացող թշնամիները

ԸԵԿ. ՍԱՐԳԻՍ ԿԻՒՄԻՒՇԵԱՆ
Եւ
Օր. ԱԶԱՏՈՒՀԻ ՍԱԼԱՎԱՆԵԱՆ
Նշանուած

Կրընոպլը 13 Փետրուար 1938

«խտրութիւն պիտի չդնեն 'Դաշնակցականներու, Հնչակեաններու եւ Ռամկավարականներու' միջեւ, եւ բոլորն ալ պիտի ջարդուէին»։ Անոնք. մինչեւ այժմ համազգային մէկ ճակատ կազմելու մասին լսել անգամ չուզող այդ մարդիկ առաջ կ'երթան այնքան, որ, մոռնալով իրենց դեռ երէկուան ըսածները, կը յայտարարեն.—

«Առանց կուսակցական դէմ ինչ. սպաշտպանութեան տակ ըլլայ թէ կազմակերպութեանց տակ, ինչպէս Ալեքսանտրէթի հայերը Սանճաքին մէջ, հայութիւնը պարտաւոր է տարբեր առջեւ մէկ ճակատ կազմել, լռեցնել ներքին տարակարծութիւնները եւ դադրեցնել եղբայրասպան կռիւները եւ ազգային կազմակերպութիւնները»։

Մենք անցեալի դառն փորձէն խրատուած՝ մենք շատ ալ լաւատես չենք Ռամկավարներու ուղղամտութեան եւ անկեղծութեան վրայ, բայց եթէ հրաշք պատահելու ըլլայ, եւ այդ երդուեալ պառակտիչները իրապէս հրաժարին իրենց ծրագիր եւ ագահական մոլեկցութիւններէն, դաշտին հայ կեանքի մէջ անհաշտ, տաքարիւն եւ պառակտիչ դեր կատարելէ, այն ատեն ոեւէ պատճառ չկայ, որ կարելի չըլլայ այդ տեղ եղբայրական ազգային ճակատ մը կազմել՝ հայութեան ֆիզիքական կամ հոգեւոր գոյութիւնը պաշտպանելու համար։

Ալեքսանտրէթի Սանճաքը կարեւոր փորձադաշտ մը կրնայ ըլլալ այդ տեսակէտով։

Թէ՛ քաղաքական եւ թէ՛ հոգեբանական պայմանները չափազանց նըպաստաւոր են հայ ազգային համերաշխ գործակցութեան մը համար այդ շրջանին մէջ։ Եւ եթէ Ալեքսանտրէթի Սանճաքի Հայերը, մեր քաղաքական կուսակցութեանց օգնութեամբ, կարողանան մէկ ընդհանուր ճակատ կազմել, անոնք ոչ միայն պիտի յաջողին ապահովել իրենց ֆիզիքական եւ հոգեւոր գոյութիւնը, այլ եւ կարեւոր կռուան մը ստեղծել հայկական դատին համար եւ նոյնիսկ դառնալ քաղաքական արժէքաւոր ազդակ մը։

Ապահովաբար, եթէ հայ տարրը քաղաքական կուռ միաւոր մը կազմէ Ալեքսանտրէթի մէջ, Թուրքերն ալ ստիպուած պիտի ըլլան զայն աւելի լրջօրէն հաշուի առնել նաեւ այդ շրջանէն դուրս»։

ՀԱՅԱԶԻՆՔ ՍԱՐԵԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԴԼԽՈՒՆ

Իր հօրեղբօրորդիս, Մանուկը, որ ... ազատելու համար գիւղը թող տուած էին, սենեակս գալով ... վրայ երկնցաւ եւ աչքերը ... կը յիշեմ, ձմրան, անօթի ու ... ճնճղուկներ, կը ժողէին ... ալ չէին ուզեր դուրս թռչիլ։ ... պէս, քովս ինկաւ ան, ինծի ա... Թերեւս կ'ուզէր մնալ ին... հետ, Թերեւս միասին երթալ։

Մեր տան աղջէւ, Ինկենց կալերուն ... ժանտարմա մը կեցած էր։ Մի... էր ան, որսորդի տարազով, ... ծունկերը տոլախ փաթթած։ ... դրած էր էՖԷԼԷՊԼԷ, եւ կանաչերը կախ։ Կուրծքին փամփշտակալը։ Լուռ եւ հանդարտ էր ... կեցած էր մեր դրացին, ... Նիկողոսը, ու բոլոր ... կը պտտար.

— Ա՛լ դպիր մայր չմնաց։ Փոքրեն ... ան՞՛վ կը ... է, ան ալ Թող գայ։ ... ալ չեմ երթար։

Եղբայրս կը լսէր զայն, կը պտտիկնար ու կը կծկուէր։

— Թող գայ երթա՛յ, կը պոռային անդիէն հարսները, որոնց տունը կը բնակէր ան, ընոր համար մեր տո՞ւնը պիտի երթն...

Նիկողոս կը ճշար դեռ ձայնը մարելու աստիճան։ Սպառնալով որ անդադար մէջտեղ ելլէ Մանուկը։ Ես կը վախնայի որ ժանտարմային հետ մեր տունը կոխէ։

— Մանուկ աղբար, կը կանչեն, քեզ կ'ուզեն։

Մէկ կողմէն միւսը դարձան աչքերը դոց։

— Ցատոյենց Նիկողոսն է, տեսնա, Ինկենց կալերուն վրայ կայներ ժանտարմային հետ, տուը կոխեր քեզ կ'ուզէ։ Ջէ՛ նը ես ալ չեմ երթար, կ'ըսէ։

Ալ ճար չկար ուրեմն։ Ա՛խ, չկա՞ր։ Ելաւ կեցաւ իր մեծ հասակով, չոր բարակի պէս վախս, ու գլխէսուն,

Տնեցիներուն եւ Նիկողոսին պոռչըտուքները կը մեծնային տակաւ։ Դուռ ուղղուեցաւ, մեռած քայլերով։ Ու շնչաց, ցածէն, սրտաբեկ.

— Մնաս բարո՛վ...

Ու այդ օրէն ասդին ալ չտեսայ զինքը։ Սպասեցի իր լուրերուն։ Յուսացի որ մէջտեղ ելլէ օր մը փախստական։ Բայց այլեւս երբեք չերեւցաւ ան...

Ա Ք Ս Ո Ր Ե Ւ Ջ Ա Ր Դ

Ցիսունէն աւելի գիւղեր տարած էին, նախապէս գացող ու ա՛լ չդարձողներէն զատ։ 265ի մօտ ալ տարէց ու պատանի գացին քաղաք, ու ա՛լ չեկան։ Գեղը կը մնային դեռ քառասունի մօտ տարէց ու չափահաս, ամանք ծեր, միւսները պահուած, ու շատ մը պատանիներ։ Հարիւրի չափ այր ալ Պոլիս ու Ամերիկա, Եգիպտոս ունէինք։

Գեղին մարդաթափութիւնը, դաշտին ու մնացողին անօրոշ բախտը, եւ գաւթէյէներու կասկածելի յայտնութիւնները բոլորս ահուդողի մատնած էին։ Ծուարած վեր վար կը պարտէինք գեղին մէջ, մէկս միւսէն մխիթարութիւն եւ յոյս մուրալով։

— Աղբա՛ր, ի՞նչ պիտի ըլլանք, հարցնեց Աննա քոյրս։

Բերդին քարը ցոյց տալով իրեն, ըսի որ աչքէն առնէ անկէ վար թռչելով մեռնիլ, եթէ չուզեր չաներուն ձեռքն իյնալ։ Ան Արաբկիր չհասած մեռեր էր ճամբան, յաղթանդամ թէեւ ու քաջառողջ։ Քիւրտ հովիւները փախած ըլլալով, լերան հօտերը գեղ բերուեցան։ Հօտ ու նախիր գեղին բոլորտիքէն չէին հեռանար։ Գեղացիները ալ չէին համարձակեր գեղէն դուրս ելլել։ Մինակ Ցատոյենց հարսները իրենց մէկ խաղաղը քաղեցին, եւ իրենց հարիւրը անց պաղը խոտը եզան բռնելով տուն կրեց։ Ատոնք կը չորնային։ Քաղի աւանը կ'անցնէր։

— Ինչո՞ւ պէտք է քաղէք, ըսաւ զինուոր Օդին, տարօրինակ, սեւանուս (Թխադէմ) աէրվէկ մը։ Եթէ մեր ազատած ըլլայ, (Ուսալ դայ եւ դրաւէ) Թուրքին քաղածը մեզի պիտի մընայ։ Հակառակ պարագային, մերինը անոր պիտի մնայ (մեզ պիտի ջարդէն)։ Հետեւաբար պէտք չէ քաղել։

Օդէն Օվսէը մեր ամէնէն խելքոտն ու փառասիրական էր։ Նախ մինակ կը պահուէր։ Դաշտերու մէջ, ճամբաներու քով, չյուսացուած տեղեր, խլուրդի նման իրեն տակ շինելով հողին տակ։ Լաւ ըլլալով որ բոլորը գացած են, պետք մարդ չէ մնացեր,

չուզեց ամէնէն խելացին ինք ըլլալ։ Ու ահա գեղ իջեր էր, ու կ'երթար քաղաք։ Ուրեմն հիւր էր։ Դրացի մեզի։ Հօրաքոյրս, որուն մօտ կը բնակէր հօրենական տան մէջ, զայն տուն հրաւիրեց եւ հաւկիթէ պատառ եփեց։ Օդէն քանի մը թուղ կերաւ։ Ու կեցաւ։ Ախորժակ չունէր։ Խօսակցութեան ընթացքին իրեն յայտնեցի թէ ես այլ եւս չեմ ուզեր գեղը մնալ, ու լեռ պիտի ելլեմ։ Նպատակս էր Ընձեռը երթալ, կաղնի անտառներու մէջ ու հոն տնակ մը շինել հողին տակ։ Օդէն ինծի ուրիշ խրատ տըւաւ, քանի որ մեր սարերուն վհուկն էր։ Ինծի քարայրի մը տեղ բացատրեց Անդխայ ետին։ Երատեց որ հոն փոխադրուիմ։ Ըսաւ որ երբ նորէն փախչի, պիտի գայ հոն եւ զիս գտնէ։ Այդ օյժ տուաւ ինծի։

Գացի գտայ այն քարայրը, երկար փնտռելէ ետք, հեռուն, մեր ամայի լեռներուն ետին։ Ցած, նեղ, խոնաւ։ Հազիւ քանի մը հոգի կ'առնէր։ Ամէն օր կ'երթայի կը փորէի զայն ու կը լայնցնէի։ «Շուրջը կաղնիի եւ գիհի անտառ էր։ Փոքրիկ ու ցած, նեղ եւ կլոր դուռն ալ ամբողջութեամբ ծածկուած էր կուռ մորենիով մը։ Պէտք էր հոն սողալով մտնել։ Կ'ուզէի հոն ուտելիք եւ ալիւր ալ ամբարել։ Բայց տուն եւ դրամ չունենալուս համար չկրցայ։

Տիվրիկի Արսէնն ալ կը հալածեն ու կը փնտռեն եղեր։ Ան փոխանակ փախչելով ինծի գալու, լուր ղրկած էր որ տեղ պատրաստելով իրեն իմացնեմ։ Ահա քարայրը։ Բայց ան ալ չէ կրցեր սպասել։ Եղբակցնելով որ իրեն նըման ուսեալ մէկուն շատ շատ քարտուղարի պաշտօն պիտի տան բանակին մէջ տեղ մը, գացեր յանձնուեր էր։ Խե՜ղճ Արսէն։

Մեր գեղը այլեւս գեղ չէր, այլ ցաւի, հեծեծանքի ձոր։ Առտու իրիկուն կոչնակը ժամէն կը կանչէր ու բոլորը հոն կը թափէին։ Կոլայրին, գլուխները պատին կը ծեծէին։ Կը համբուրէին գետին, պատ, դուռ, սիւն, խաչաքար, ամէն ինչ։ Քահանայ չկար։ Ոչ ալ տիրացու։ Ոչ ալ աղօթատեղ։ Բոլորը տարած էին։ Ու Տիվրիկի մէջ զանոնք շիկացած երկաթներով կը տաղեն, կը չարչարեն ու կը մեռցնեն եղեր։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

(Շար.)

— « Մեր երկիրը միշտ չատ բարեկամական զգացումներ սնուցած է չեխոսլովաք ազգին հանդէպ, եւ կատարելապէս տեղեակ է այն դաշնագիրներուն որոնք Չեխոսլովաքիան կը կապեն ուրիչ պետութեանց »:

Նախկին նախարար մը, Ուինսթըն Չըրչիլ, հարցուց թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը «պարտականութիւններ եւ պատասխանատուութիւններ» ունի՞ Աւստրիոյ ամբողջութեան եւ անկախութեան մասին: Իտըն պատասխանեց թէ Ազգաժողովը պարտաւորութիւններ դրած է, բայց, «նկատի առնելով Սթրէզայի յայտարարութեան մասնաւոր հանգամանքները, մենք կ'ուզենք ուրիշներուն հետ գործել եւ չենք կարծեր թէ մեզի կ'իյնայ նախաձեռնութիւն առանձնել»:

Հարցումները կրկնուեցան եւ Իտըն ի վերջոյ խոստովանեցաւ թէ խորհրդակցութիւններ կը կատարուին Ֆրանսայի հետ: Յետոյ հաստատեց թէ տեղեկութիւններ ստացած է Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ նոր համաձայնութեան մասին. «բայց որովհետեւ այդ համաձայնութեան բնագիրը հրատարակուած չէ, իր մեկնութիւնը կը վերապահէ մինչեւ վաղը կամ աւելի վերջը: Կառավարութիւնը մօտէն կը հետեւի դէպքերու ընթացքին եւ Պերլինի դեսպանը հրահանգ ստացած է հաղորդելու գերմանական կառավարութեան թէ Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը կը չահագրգռուի եւ միշտ չահագրգռուած է աւստրիական խնդրով »:

Այս առթիւ, արտաքին նախարարը հերքեց այն լուրերը թէ Աւստրիա օգնութիւն խնդրած է, բայց Անգլիա մերժած է: Հիթլէր - Շուշնիկ տեսակցութեան մասին Վիէննայի անգլիական դեսպանին տեղեկութիւն տրուած էր մէկ օր առաջ, փետրուար 11ին, բայց Անգլիոյ տեսակէտները եւ խորհուրդը հարցուած չէին»: Երեսփոխան մը նորէն պնդեց թէ անցեալ չաբթուան ընթացքին Աւստրիա որ եւ է աջակցութիւն խնդրած չէ՞ր Գերմանիոյ պահանջներուն դիմադրելու համար: Պ. Իտըն պատասխանեց — « Որեւէ այդպիսի թելադրութիւն չէ եղած Ն. Վեհափառութեան կառավարութեան »:

Ինչպէս կը հետեւի այս անցուդարձէն, Մեծն Բրիտանիա երբեք տրամադիր չէ որ եւ է նախաձեռնութիւն առանձնելու, եթէ նացիները սպառնան Չեխոսլովաքիոյ: Պ. Իտըն խօսելով Ֆրանսայի, Խ. Միութեան եւ Չեխոսլովաքիոյ զինակցութեան մասին, հասկցուց թէ Անգլիա պիտի չմիանայ Ֆրանսայի, եթէ այս առթիւ պատերազմ ծագի Գերմանիոյ հետ:

Լոնտոնի մէջ պաշտօնապէս կը հաստատեն թէ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿՈՐՈԶԱՅ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ, ԻՏԱԼԻՈՅ, ԱՒՍՏՐԻՈՅ ԵՒ ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ՄԻՋԵՒ:

Հրեաներուն եւ կաթոլիկներուն յուզումը

Վիէննայէն կը հեռագրեն թէ Հրեաները եւ կաթոլիկները խրախուսուած մտահոգուած են, իբրեւ հետեւանք նոր փոփոխութեանց: Բուն ժողովուրդը այլեւս համոզուած է թէ երկար չի կրնար տեւել Աւստրիոյ անկախութիւնը, քանի որ ոչ մէկ պետութիւն աջակցութիւն կ'ընծայէ:

Հրեաներուն չափ մտահոգութեան մատնուած են Աւստրիոյ կաթոլիկները: Անոնց վարիչները, մասնաւորապէս Վիէննայի եւ Լինցի արքեպիսկոպոսները քանիցս տեսակցութիւններ ունենալով հանրապետութեան նախագահին եւ վարչապետին հետ, թախանձած էին որ ընդդիմանան Գերմանիոյ պահանջներուն: Բայց ի վերջոյ իրենք ալ համոզուեցան թէ կացութիւնը անյոյս է, քանի որ Հիթլէր կը սպառնար զինուորական գործողութիւն կատարել, եթէ Աւստրիա դիմադրէր: Մասնաւոր ծրագիր մըն ալ մշակուած է այս ուղղութեամբ: Եւ իրազեկ թղթակիցներ կը հաւաստեն թէ սպառնալիքը ի զօրու է տակաւին: Կաթոլիկները մտահոգ են մանաւանդ անոր համար որ կ'ըսուի թէ Հիթլէր պահանջած է արտաքսել կարգ մը տարագիր կղերականներ եւ լռութեան դատապարտել ուրիշներ, արգիլելով անոնց քարոզ խօսիլ:

Կը վախցուի որ ծանր դէպքեր պատահին կիրակի օր, եթէ Աւստրիոյ նացիները խանդավառ ցոյցեր կատարեն, Հիթլէրի ճառին առթիւ:

Գործավար փախա՞ծ է թէ ոչ

Թնճուկ մը դարձաւ Պուքրէշի խորհրդային դեսպանատան գործակատարին՝ Պ. Բուտէնկոյի խնդիրը:

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Բուտէնկօ Հռոմ հասնելով, իտալական թերթի մը միջոցաւ պատմած է թէ ստիպուեցաւ փախչիլ Պուքրէշէն, Չեկայի ծուղակը չիյնալու համար:

Իտալական թերթերը մինչեւ անգամ գրեցին թէ փախստականը արտաքին նախարարին ներկայացած է փետրուար 17ին եւ կրկնած՝ իր փախուստին մանրամասնութիւնները: Հռոմի թերթերը կը գրեն թէ գործակատարը Եուկոսլավիոյ սահմանը անցած է կեղծ անցագրով մը, եւ անմիջապէս Միլան անցնելով, այնտեղ յայտնած է իր ինքնութիւնը: Իտալական կառավարութիւնը Պուքրէշէն բերել տուած է իտալական դեսպանատան պաշտօնեաներէն մէկը, ստուգումներ կատարելու համար: Պաշտօնեան հաստատած ըլլալով անոր ինքնութիւնը, գործակատարը փոխադրուած է Հռոմ:

Արդ, Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ արտաքին գործավարը՝ Պ. Լիթվինով, լսելով ռումանական դեսպանատան գործակատարին դեկոյցը՝ այս փախուստի մասին, յայտարարեր է թէ չի հաւատար այս պատմութեան: Եւ աւելցուցեր է.

— « Ծործափ Բուտէնկօ չանհետացաւ ազատ երկրի մը մէջ եւ չներկայանայ դիմացը անծանօթ ճանչցնող մարդոց առջեւ, ոչինչ կրնայ խախտել մեր համոզումը թէ ան տակաւին Ռումանիա կը գտնուի, իր առեւանգիչներուն ձեռքը, եթէ տակաւին չէ սպաննուած: Հետեւաբար, խորհրդային կառավարութիւնը ամբողջովին կը պահէ իր պահանջները այնպէս ինչպէս հաղորդուեցան փետր. 10ին եւ կատարեալ գոհացում կը պահանջէ »:

Արտաքին նախարարը միեւնոյն ատեն յայտնած է թէ նկատի առնելով կացութեան ծանրութիւնը, Պուքրէշ պիտի ղրկէ Փրակայի խորհրդային դեսպանը, քննութեան հետեւելու եւ ի հարկին բանակցելու համար:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ բեւեռի չորս ռուս գիտնականները, որոնք սառոյցներու վրայ կը բնակէին ինը ամիսէ ի վեր եւ տագնապալի կացութեան մը մատնուած էին վերջերս, ազատուեցան փետրուար 17ին, երկու օդանաւերու միջոցաւ: Եւ առաջին անգամ ըլլալով նաւինջ կերան եւ գարեջուր խմեցին: Երրորդ օդանաւ մը ստիպուեցաւ ջուրի վրայ իջնել: Հիմա որ փրկուած են, չորս գիտնականները կ'ըսեն թէ դեռ երեք ամիս կրնան դիմանալ: Խումբին վարիչը, Պապանին, վճռապէս մերժեց ապահով կայան մը փոխադրուիլ, մինչեւ որ չփրկուին իր գործիքները եւ տետրակները.

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐԻՆ քննութեան առթիւ ծանր վէճեր ծագած ըլլալով, Պ. Շօթան միջամտեց եւ կարելի եղաւ միջին բանաձեւ մը գտնել Աշխատանքի Դաշնակցութեան հետ: Իրաւարարութեան մասին վարչապետը յայտարարեց թէ տրուած վճիռը օրէնքի ուժ պիտի ունենայ: Գալով ապրուստի սղութեան համաձայն աշխատավարձքը աւելցնելու ծրագրին (չարժուն սանդղակ), երբ սղութիւնը առ նուազն 5 առ հարիւր է, իրաւարարները կամ գերիրաւարարը պէտք է յարմարցնեն աշխատավարձքը, եթէ գործատէրը չապացուցանէ թէ այդ կարգադրութիւնը չի համապատասխաներ գործին կացութեան: Վարչապետը մերժեց անհատական ձեռնարկները աջնորդներու հսկողութեան յանձնելու առաջարկը:

ԹՐՈՑՔԻՒ ՏՂԱՆ, Սեդով, առջի օր մեռած ըլլալով Փարիզի մէջ, մարմինը դիակնննութեան ենթարկուեցաւ, ստուգելու համար մահուան պատճառները.

Հ. Յ. Դ.

Դուրսում

ԳՕՒԱԼՈՒԶԻ «Վարանդեան» խումբի ընդհ. ժողովը 19 փետր., Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական ժողովատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Երզ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ Նախկին Գաւառներու Տիրոյթեան անդամները եւ նոր աթձանագրուած պատանիները, 20 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, «Նահրիկեան» սրահին մէջ:

ԿՐԸՆՕՊԼԻ «Եոթնեղբայրեան» կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 19 փետր., շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին. ծանօթ ժողովատեղին: Ներկայանալ անդամատոմսերով:

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Dameme, PARIS (13) — A. DER (AGOPIAN)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՈՂԲԱՑԵԱԼ ՎԱՐԴԱՆ ՄԱԽՈՒԽԵԱՆԻ ԵՒ ԻՐ ՔՐՈՋ՝ ՏԻԿԻՆ ԶԱՊԷԼ ՄԱՂԱՔԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Բնիկ Տրապիզոնցի՝ Այրի Տիկին Թագուհի Մաղլըմեան, իր եղբօր՝ աշխարհահռչակ ծովանկարիչ ՎԱՐԴԱՆ ՄԱԽՈՒԽԵԱՆի մահուան Առաջին տարելիցին, եւ իր քրոջ՝ Տիկին ԶԱՊԷԼ ՄԱՂԱՔԵԱՆԻ 9րդ. տարելիցին (ի Թէհրան) առթիւ, Ս. Պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն խնդրած է, որ պիտի կատարուի յառաջիկայ Կիրակի, 20 Փետր., Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ: Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ իրենց ազգական՝ ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ, Հարաւային Ամերիկայի Առաջնորդը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բալուի Հայր. Միութեան Ընդհ. անդամական ժողովը կիրակի 20 Փետրուար, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին [illegible] բւսոր օրակարգ: Ներկաներուն մեծամասնութիւն կը նկատուի: Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro . TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	285 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ
20
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
DIMANCHE
20 FÉVRIER
1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3660

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՃՈԽԱՑՆԵԼ ԵՒ ԱՐԺԵՑՆԵԼ

Բանէք թէ անհրաժեշտ է ծրագրեալ եւ յարատեւ աշխատանք, ճոխացնելու, պատուաստելու համար արդի աշխարհաբարը։

Ի՞նչպէս,— 1. Նոր բառեր հնարելով,— 2. Բառարաններու մէջ մոռցուած պիտանի բառեր վերակենդանացնելով.— 3. Մամուլով դաւառաբարբառները։

Առաջինը եւ երկրորդը, նոր բառերու հնարումը կամ հիներու արդիացումը, շատ նուրբ աշխատանք են։ Կը պահանջեն ոչ միայն հմտութիւն, այլեւ ճաշակ, այլապէս կ'ունենանք արհեստական խաղնիճաղանճ մը, ինչպէս, երբեմն, Պոլսոյ մէջ։

Կան պարագաներ ուր անհրաժեշտ չէ անպատճառ նոր բառ մը կերտել։ Հին բառ մը կրնայ գործածուիլ նոր իմաստով։

Այսպէս, տարիներով «Հօ - քոմիսէր»ը թարգմանուած է «բարձր քոմիսէր»։ Արդ, փորձառութեամբ կը տեսնենք որ այդ «բարձր քոմիսէրները» գրեթէ այն են ինչ որ երբեմնի «մարզպաններ»։— Պաշտօնատարներ, որոնք թեւարկութեան կամ հովանաւորութեան ենթարկուած երկիր մը կը կառավարեն յանուն աշխարհակալ պետութեան։ Ուրեմն, մարզպաններ են Սուրիոյ կամ Պաղեստինի «բարձր քոմիսէրները», ինչպէս եւ անոնք որ Պոլիսը կառավարեցին, զինադադարէն, այսինքն օտար գրաւման շրջանին։

Այդ կարգէն է, նաեւ, «նախարար»ը։ Բառը տարբեր իմաստ ունէր պատմական Հայաստանի մէջ, իսկ այսօր, տարիներէ ի վեր գտած ըլլալով իր բուն իմաստը, այլեւս աւելորդ է բառերու հետ խաղալ եւ չքաւորի պէս «մինիստր» կոչել։

Քիչ մը ճիգ ու պրպտում կատարելով, կարելի էր հայացնել, նաեւ, հետեւեալ բանուկ բառերը,— աֆէրիստ, առիվիստ, քարիէրիստ, փառվընիւ, շանթաժիստ եւայլն։

Առաջինը «գործ - եփող» է, բայց գոյակա՞ն։ «Առիվիստ»ին եւ «փառվընիւ»ին համար ունինք «չտես»ը կամ «վերջին տեսած»ը։ Բայց, երանգներ, նրբութիւններ կան երկու բառերուն միջեւ։ «Քարիէրիստ»ը կարելի էր թարգմանել աթոռամոլ, աթոռապաշտ, «շանթաժիստ»ը՝ խաչագող,— կամ ուրիշ բան, նորոգելով մոռցուած կամ նիհարցած բառերու իմաստը։

Աւելի բարդ եւ փափուկ աշխատանք մը կը կազմէ գաւառաբարբառներու օգտագործումը։

Հիմնական դիտողութիւն մը, այս առթիւ։

Ի զուր կը կարծենք թէ ինչ որ գաւառական է, անպատճառ լաւ է կամ հարազատ։

Այո՛, անսպառ գանձեր կը պարունակէր երբեմնի «գաւառ»ը — Երկի՞ր։ Ոչ միայն բառեր, այլեւ ասացուածքներ, առածներ, կանչեր, ձայնարկութիւններ, որոնք շեշտ եւ գոյն կուտան լեզուին, ժամանակ խօսակցութեան։

Պոլիսը պատեհութիւն չունեցաւ հաւաքելու, զտելու, շարժման մէջ դնելու զանոնք։ Եւ եթէ «գաւառացի» գրագէտներ զանոնք ցանեցին իրենց ստեղծագործութեանց մէջ, պատեհութիւն չունեցան տիրական դեր կատարելու։

Զարդարեանը կամ Թլկատինցին, Մուշի Գեղամը կամ Արփիարեանը եւ ուրիշներ ու դեռ աւելի խոնարհներ այդ բառերն ու ասացուածքները գրած եղան ու գացին։ Առօրեայ մամուլը, ամէնէն բանուկ ազդակը, շատ քիչ բան իւրացուց, տարածելու համար հարազատ գանձերը։ Եւ ահագին հարստութիւններ ալ թաղուած մնացին ազգագրական ուսումնասիրութեանց մէջ (Էմինեանի ժողովածոն, Թիֆլիսի «Ազգագրական Հանդէս»ը իր հաւաքածոներով եւ գիրքերով, «Հանդէս Ամսօրեայ»ն, Ամատունի վարդապետի «Հայոց Բառ ու Բան»ը եւ ուրիշ բազմաթիւ հրատարակութիւններ՝ Վասպուրականի, Սեբաստիոյ, Խարբերդի, Փոքր Հայքի, Կիլիկիոյ գաւառաբարբառներու մասին)։

Արդ, միջավայրն ու պայմանները աւելի դեր կատարած են գաւառաբարբառներու մէջ ալ, եւ անհրաժեշտ է ոչ միայն բանասէրի, այլեւ արուեստագէտի ձեռք, ցորենը որոմէն զատելու համար։ Անհրաժեշտ է միշտ ձեռքի տակ ունենալ ճարմանդն ու չարմանդը, պիտանին զատելու, մաղելու եւ ապարէզ նետելու համար։

Բառեր կան որ պարզապէս արտասանութեան խաթարումով կը զանազանուին գրականէն, ուրեմն պէտք է անտեսուին։ Ուրիշներ իրենց արմատէն ինկած՝ տաճկցած են (ինչպէս, Կովկասի մէջ, թաթարացած)։ Յետոյ կան բառեր ու բացատրութիւններ որոնք իսկապէս խորթ են եւ անպէտ, յատուկ՝ միայն այսինչ գիւղին կամ քաղաքին։ Աւելորդ է յոգնիլ անոնց վերակենդանացման համար։ Մատենագրութեան եւ բառարաններու մէջ ալ կան բառեր որ շատոնց մոմիա դարձած են։

Այս հիմնական դիտողութենէն վերջ, կը մնայ օգտագործել մնացեալը,— անսպառ հանք մը։

Իսկ օգտագործումի ամէնէն գործօն եւ անմիջական միջոցը մամուլն է։

Գրագէտը, հրապարակագիրը, վիպագիրը, մինչեւ անգամ գիտունն ու բանաստեղծը զատելով, գործածելով մոռցուած, անտեսուած բառերն ու բացատրութիւնները, հետզհետէ կը ժողովրդականացնեն, կը տարածեն զանոնք։

Եւ պէտք չէ գոհանալ միայն եղած հրատարակութիւններով։ Հարկ է շրջիլ գաղթակայաններու մէջ, պրպտել, հաւաքել, փրկել հում նիւթերը, քանի որ ժողովուրդը իր արմատէն կտրուած ըլլալով, մեռնողը իրեն հետ գերեզման պիտի տանի անծանօթ հարստութիւններ։

Այս տեսակէտէն ի՞նչ աւելի հարազատ աղբիւր քան մամիկներն ու պապիկները։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ԸՍԷ ՀԻԹԼԵՐ, ԱՅՍՕՐ, ԿԻՐԱԿԻ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԺՈՂՈՎ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Անգլիոյ վարչապետը եւ իտալական դեսպանը կը վիճին օրուան հարցերու մասին

Այսօր, կիրակի, ամբողջ քաղաքական աշխարհը անհամբերութեամբ կը սպասէ Հիթլէրի ճառին, որ պիտի խօսուի կէս օրէն վերջը, խորհրդարանին առջեւ. Անշուշտ ամէն բան գաղտնի կը պահուի։ «Տէյլի Մէյլ»ի թղթակիցը, որ սերտ յարաբերութիւններ ունի Հիթլէրի եւ Ֆոն Ռիպպէնթրոփի հետ, կը գրէ թէ «Առաջնորդը կրօնքի լեզու մը պիտի գործածէ, առանց այլեւայլի ազդարարելով բոլոր պետութեանց թէ Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ յարաբերութեանց խնդիրը, ինչպէս եւ Չեխոսլովաքիոյ փոքրամասնութեանց հարցը «Գերմանիոյ ներքին գործերուն կը վերաբերին», եւ թէ ուրիշ պետութիւններ իրաւունք չունին խառնուելու։ Թղթակիցը կը կարծէ թէ Հիթլէր պիտի մերժէ նոյնիսկ Իտալիոյ միջամտութիւնը, Աւստրիոյ վարչապետին հետ եղած կարգադրութեանց մասին։

*** Անգլիոյ վարչապետը նախարարական խորհուրդը բացաւ իկ նիստի հրաւիրեց երէկ, շաբաթ, խորհրդակցելու համար Աւստրիոյ կացութեան եւ Չեխոսլովաքիոյ սպառնացող վտանգներու մասին։ Անգլիոյ մէջ հազուադէպ է նախարարական խորհուրդ՝ շաբաթ օրով, քանի որ կը խանգարէ նախարարներու շաբաթական արձակուրդը։ Այս ժողովը որոշուեցաւ իբրեւ հետեւանք իտալական դեսպանին հետ եղած խօսակցութեանց։ Կը մասնակցէր նաեւ արտաքին նախարարը, Պ. Իտըն։ Վարչապետը մեծ զարմանք պատճառեց բոլորին, թերեւս արտաքին նախարարին ալ, ուղղակի առնելով իր պաշտօնատունը հրաւիրելով իտալական դեսպանը, կոմս Կրանտի։ Դեռ մէկ օր առաջ էր որ Իտըն երեսփ. ժողովին առջեւ կը յայտարարէր թէ Անգլիա պատրաստ է խօսելու Իտալիոյ հետ, Աւստրիոյ մասին, բայց կը մերժէ նախաձեռնութիւն առնելու։ Իտալիան ալ իր կարգին չէր ուզեր նախաձեռնութիւն առնել։

Եւ ահա Պ. Չէմպըրլէն յանկարծ վարչապետարան հրաւիրեց կոմս Կրանտին, մինչդեռ սովորութիւն է օտար դեսպանները ընդունիլ արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ։ Ուրեմն Պ. Իտընի գլխուն վրայ գործ տեսած ըլլալ, վարչապետը զայն ալ հրաւիրած էր։

Համաձայն քաղուած տեղեկութեանց, Իտալիա «բարձրացուցած է գինը», Անգլիոյ հետ համաձայնութեան մը գալու համար։ Երբ խօսակցութիւններն սկսան, Պ. Չէմպըրլէն բացէ ի բաց հարցուց իտալական դեսպանին թէ Իտալիա ի՞նչ պիտի ընէ Աւստրիոյ անկախութեան համար, համաձայն Սթրէզայի մէջ եղած կարգադրութեանց։ Կոմս Կրանտի պատասխանեց թէ Իտալիոյ դիրքը կատարելապէս ճշդուած է արտաքին նախարարութեան օրկանին մէջ տրուած բացատրութեամբ, որով «երկու գերման պետութեանց սերտ գործակցութիւնը» նպաստաւոր կը համարուէր կեդր. Եւրոպայի խաղաղութեան եւ անդորրութեան համար։ (Տես երէկուան «Յառաջ»ը)։ Յետոյ աւելցուց թէ կարելի է «բան մը ընել» Աւստրիոյ անկախութեան մասին, չորս մեծ պետութեանց շրջանակին մէջ (Անգլիա, Ֆրանսա, Գերմանիա, Իտալիա)։

Տեսնելով որ հարցը կը բարդանայ, Չէմպըրլէն յանկարծ մէկդի դրաւ Աւստրիոյ խնդիրը եւ բացատրեց թէ անհրաժեշտ է որ Անգլիա եւ Իտալիա շուտով համաձայնին, լուծելու համար Սպանիոյ օտար կամաւորներուն յետս կոչման խնդիրը։

Իտալական դեսպանը պատասխանեց թէ այդ խնդիրը կը վերաբերի ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին, քանի որ կապ ունի ոչ միայն Անգլիոյ եւ Իտալիոյ, այլեւ Խ. Միութեան եւ Ֆրանսայի հետ։

Այս անգամ կարգը իտալական դեսպանին եկած էր, քանի մը փշոտ խնդիրներ յուզելու։ Նախ յիշեցուց Պ. Չէմպըրլէնի եւ Պ. Իտընի թէ Իտալիա կ'ուզէ որ պաշտօնապէս ճանչցուի Եթովպիոյ գրաւումը, իբրեւ հիմ անգլօ-իտալական համաձայնութեան։ Անգլիոյ ներկայացուցիչները պատասխանեցին թէ առաջ արգելք կը հանդիսանան Իտալիոյ հակաանգլիական քարոզութիւնը ձայնասփիւռով, ուղղուած Մօտաւոր Արեւելքի Արաբներուն, ինչպէս եւ Իտալիոյ անսովոր գործունէութիւնը Լիբիոյ մէջ, ուր 80.000 զինուորներ համախմբուած են, Եգիպտոսի դրան առջեւ։

Իտալական դեսպանը գիտել տուաւ թէ Իտալիոյ ձայնասփիւռն ու մամուլը այնքան գէշ բաներ չեն ըսեր որքան կը ներկայացուի Լոնտոնի մէջ եւ թէ Անգլիացիները իրենք ալ լայն քարոզութիւններ կը կատարեն Արաբներուն եւ Հնդկաստանի մէջ։ Յետոյ բացատրեց թէ Անգլիացիները լաւ չեն ըմբռներ իտալական տեսակէտը՝ կայսրութեան մասին։ Իտալիա այժմ Սիկիլիոյ եւ Լիբիոյ շրջանը կը նկատէ սահմանը իտալական ստացուածքներու, Ալպեաններէն մինչեւ հարաւային արեւելեան Եթովպիա։ Իտալական կայսրութիւնը կը թաւալի Սիկիլիոյ եւ Լիբիոյ շուրջը, հետեւաբար անհրաժեշտ է ստուարաթիւ պահակազօրք պահել Լիբիոյ մէջ։

ՕՐԻԱՆԱՒԱՅԻՆ նախարարը որոշեց «շատ կարեւոր» վարկ մը պահանջել, օդանաւերու շինութեան համար։ Այս խնդիրը մասնաւոր նիստի մը մէջ քննեցին վարչապետը, պատերազմական, ծովային եւ ելմտական նախարարները։ Որոշուած է գաղտնի պահել նոր մարտանաւերուն թիւը եւ տեսակը։

ՍԱՆՃԱՔԻ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐԸ — Ազգերու Դաշնակցութեան այն մասնաւոր յանձնախումբը որ նոր քննութեան մը պիտի ենթարկէր Ալէքսանտրէթի Սանճաքին կանոնագիրը, Ժընեւի մէջ ժողով պիտի գումարէ փետրուար 28ին։ Յանձնախումբին կը մասնակցին Անգլիա, Պելժիա, Շուէտ, Ֆրանսա եւ Թուրքիա։

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ելմտացոյցը 282.917.000 անգլ. ոսկիի յաւելուածական վարկ մը կը նախատեսէ, գոցելու համար չինական պատերազմին ծախքերը։ Այս գումարով, պատերազմը արժած պիտի ըլլայ աւելի քան 430.000.000 ոսկի, ինչ որ խելքի պատկերն կրնայ պատճառել։ Յաւելուածական վարկին առիւծի բաժինը, 190.000.000 ոսկի, պիտի ստանայ պատերազմական նախարարութիւնը։ Ծովային նախարարութեան պիտի տրուի 60.000.000 ոսկի։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՆԳՈՅՑ ՄԸ . .

Փարիզէն Լիոն շոգեկառքին մէջ, անծանօթ պարոնի մը լռութիւնը մտածումէս յեղաշրջեց կարծիքս լռութեան մասին։

Վեց հոգի էինք։ Մեզմէ մէկը, տիկին մը, վէպ մը կը կարդար։ Պարոն մը, անկիւնը թափուած մաշկոյտ մը, ձեռքը սրտին դրած՝ կը ննջէր՝ քիչ մը «ներսէն» ու քիչ մըն ալ դուրսէն։ Երկու ուրիշներ կը վիճէին։ Իսկ ենթադրորդը ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր զանոնք։

Վէճը նոր օրէնքներու շուրջ էր։ Միջամուխ եղաւ ունկնդրողը։ Յետոյ՝ տիկինը։ Մասնակցեցաւ նաեւ լայնանիստ մարդուկը՝ «հարուստի հազ» մը հազալով եւ ժողվելով միտքը։

Խօսք խօսք կը բանայ, կ'ըսեն։ Շոգեկառքը քանի կայարան փոխեց, իմ ուղեկիցներս այնքան նիւթ փոխեցին, — Գերմանիոյ դէպքերը, Հիթլէրի ճառը, Իտըն հաւանական հրաժարականը, ապրուստի սղութիւնը ու նաեւ փրանսական թերթերու ամէնէն առատ նիւթը՝ զրուած սեւերները կամ արկածները։

Լուռ մնաց միայն մէկը։ Երբեմն, պատուշաճութիւնը յարգելու համար, գլխով հաւանեցաւ կամ ժպտեցաւ։ Առնեն սոսկ ժպտեցաւ։ Նոյնիսկ, չմոռնա՛մ, խնդա՛ց անգամ մը...

Ու ա՛յսքան։

Հասեր էինք Տիժօն։

Առիթէն օգտուելով, լռակեաց պարոնը իջաւ վար։

Անիկա, իր կարգին, առիթ տուաւ մնացողներուն խօսելու իր մասին։

— Լուրջ մարդ կ'երեւի, ըսաւ մէկը։

— Այո՛, նայէ բառ կը հանէ՞ բերնէն։

— Լեցուն - գլուխ մէկը ըլլալու է, հաստատեց տիկինը։

Ու Տիժօնէն մինչեւ Լիոն, այդ մարդուն լռութենէն ծնող իմաստութիւնը տիրապետեց վակոնին մէջ։

Չհասկցանք թէ ո՞վ էր։ Միայն, երբ անցքին վրայ, վար իջած տանն, երբ փորձեց խօսիլ, նկատեցի որ կը ... կակազէր։

Ա՛յդ էր, ուրեմն, իր «իմաստութեան» գաղտնիքը։

Ու խորհեցայ, ես ինծի, թէ, իրապէ՛ս, լուռ մնացող կամ քիչ խօսող մարդուն արժէքը միշտ մեծ է մարդոց աչքին։ Փակ բերան մը կը թողու տպաւորութիւնը զանձի մը, որմէ ներս ծածկուած կամ դիզուած արժէքներ կ'ենթադրենք...։ Այս այսպէս է ամէն տեղ՝ ի՛նչ զանկի տակ եւ ի՛նչ կոկորդի վրայ ալ հաստատուած ըլլայ այդ բերանը։

«Լռել ոսկի է, խօսիլ արծաթ»,— կ'ըսէ առածը։ Անիկա... ոսկերչական գնահատում մըն է։

Կայ նաեւ... հիւսուածային գնահատում մը, որ կ'ըսէ.— «կոկորդը երբ հանգոյց է»։

Այդ «հանգոյց»ները շատերու քով բոլ կ'ըլլան։ Կամ՝ բոլորովին... քակուած։ Ուրիշներու քով, ընդհակառակն, շատ պրկուած։

Ես դժգոհ չեմ առաջիններէն, երբ զայն ունեցողները «ըսել գիտեն»։ Վասնզի խօսիլը ուրիշ բան է, խօսիլ գիտնալը ուրի՛շ բան։

Այս վերջինը ոչ միայն ընդունակութիւն մըն է — նոյնիսկ մտերմիկ սեղանի մը շուրջ — այլեւ՝ արժէք մը։ Ինչպէս արժէք մըն է միայն հարկ եղած տեղը խօսիլը եւ հարկ չեղած տեղը լռել գիտնալը։

Մեր դժբախտ երկրին մէջ հիմա այս վերջինը կը փորձեն նոյնիսկ անանք, որ տարիներ շարունակ խօսիլ գիտնալու մարզանքներ կը կատարէին։ Նպատակը նոյնն է նաեւ այսօր՝ ինչպէս առաջ,— բերան չբանալ՝ գերեզման մը եւս չբանալու համար։

Լռել գիտնալու «խոհեմութիւնը» կամ «ողջմտութիւնը» կը փորձեն նաեւ Արտասահմանի «Հայաստանասէր»ները։ Անոնք՝ իրենց «իմաստութիւնը» կամ... կակազումը։

Արդեօ՞ք այս լռութիւնը եւս... ոսկի է՝ իրենցմէ ոմանց համար։

Այդ ալ «հանգոյց» մըն է, անշուշտ, որուն կծիկը եւս օր մը կը քակուի...։

ՍՕՍԵԱՅ ՏՂԱՆ

Իտալիա կ'առաջարկէ հրէական պետութիւն մը հաստատել

Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան օրկանը, «Ինֆորմացիոնէ Տիփլոմաթիքա», իր 14րդ թիւին մէջ, որ նոր հրատարակուեցաւ, բացարձակապէս կը յայտարարէ թէ ֆաշական կառավարութիւնը երբեք միտք չունի քաղաքական, տնտեսական կամ բարոյական միջոցներ ձեռք առնելու Հրեաներուն դէմ, բացի անոնցմէ որ թշնամի են հաստատուած կարգուսարքին։ Այս կարճ յայտարարութիւնը ուշադրութեան կը յանձնէ հետեւեալ կէտերը.—

1.— Օտար թերթերու բանավէճերն են պատասխանատուն այն սուտ լուրերուն որ կը շրջին Իտալիոյ Հրեաներու կացութեան մասին։

2.— Ասոր ալ պատճառը այն է որ աշխարհի բոլոր հակաֆաշական հոսանքները կ'առաջնորդուին եբրայական տարրերու կողմէ։

3.— Իտալական կառավարութիւնը կը հաւատայ թէ հրէական հարցը կրնայ լուծուիլ ստեղծելով Եբրայական պետութիւն մը, բայց ոչ Պաղեստինի մէջ։

4.— Այս պետութիւնը, դիւանագիտական եւ հիւպատոսական ներկայացուցիչներու միջոցաւ, պիտի պաշտպանէ ուրիշ պետութեանց մէջ բնակող Հրեաներու շահերը։

5.— Հրէական մասնաւոր խնդիր մը գոյութիւն չունի Իտալիոյ մէջ, ուր կան 50.000 — 60.000 Հրեաներ միայն, 44.000.000 իտալացի բնակչութեան մէջ։

Յայտարարութիւնը կը վերջանայ հաւաստելով թէ ֆաշական կառավարութիւնը որ եւ է ուղղակի կամ անուղղակի ճնշում պիտի չբանեցնէ, որպէսզի, Հրեաները հրաժարին իրենց կրօնէն կամ զանոնք արհեստականօրէն ձուլելու համար։

Նոր Հրէաստանը Եթովպիա՞ն պիտի ըլլայ

«Թան տի Համբ» թղթակիցը իր կարգին հաղորդելով այս լուրը, կը կարծէ թէ Իտալիա ծրագիր ունի իր առաջարկած հրէական պետութիւնը հաստատելու Եթովպիոյ մէջ։ Այս առթիւ կը գրէ — Ինչպէս յայտնի է, Իտալիոյ գրաւած Արեւելեան Ափրիկէն նոյնքան ընդարձակ է որքան Գերմանիան, Ֆրանսան, Իտալիան եւ Սպանիան միացած։ Շատ ժողովուրդ չունի, իսկ անհամար հարստութիւններ կը մնան երեսի վրայ։ Հետեւաբար կրնայ առանց դժուարութեան տեղաւորել միլիոնաւոր Հրեաներ։ Պաղեստինի մէջ բուն իսկ երկրին անձկութեան եւ Արաբներու պատճառով, որոնք ժառանգական թշնամիներ են, այս փորձը ձախողեցաւ։ Ընդհակառակն, Եթովպիոյ մէջ չկայ բան մը որ իյաջողութեան հակառակ ըլլայ յաջողութեան։

(Լուրերու շարունակութիւնը չորրդ էջ)

ՓԵՏՐՈՒԱՐԵԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

Տասնեօթը տարի կը բաժնէ մեզ այն նուիրական թուականէն, երբ բովանդակ հայ ժողովուրդը, առանց կուսակցական եւ դաւանական խտրութեան, յեղափոխական հերոսական ընդվզումով ծառացաւ օտար բռնապետական իշխանութեան դէմ, պայքարեցաւ անհաւասար պայմաններու մէջ կարմիր աշխարհակալին, Ռուսիոյ դէմ եւ տարաւ փայլուն յաղթանակներ, զարմանք պատճառելով նոյն իսկ բոլշեւիկներու մէջ:

Փետրուարեան ապստամբութիւնը նախ եւ առաջ արդիւնքն էր այն սարսափելի դաւին, զոր կազմակերպեց կարմիր Ռուսաստանը փոքրիկ Հայաստանի դէմ: Այս պարագան արդէն պատմութեան համար վերջնապէս ճշդուած է բոլշեւիկ հրապարակագիրներու ձեռքով: Հայկական դատը, Հայաստանի Հանրապետութիւնը, բովանդակ հայ ժողովուրդը զոհուեցան յանուն «համաշխարհային յեղափոխութեան», յանուն ռուսական քաղաքականութեան, որ կը պահանջէր սերտ գործակցութիւն Թուրքիոյ հետ:

Մայիս 28ը, հայ նորագոյն պատմութեան ամէնէն փառաւոր էջերէն մէկը, տուաւ հայ ժողովուրդին քաղաքական անկախութիւն, ազատ ժողովրդավար կարգեր, մշակոյթի ազատ եւ անկաշկանդ զարգացման բոլոր պայմանները:

Հայ բոլշեւիկներու համար գոյութիւն չունէր Հայաստանի անկախութեան խնդիր, եւս առաւել կարմիր Ռուսաստանի համար:

Ռուսաստանը համաձայնութեամբ զոհեց մեր Հանրապետութիւնը Թուրքերուն, մեղսակցութեամբ հայ բոլշեւիկներու: Հայաստանի կառավարութեան եւ Խ. Ռուսաստանի ներկայացուցիչ Լեգրանի միջեւ կնքուած համաձայնութիւնը պարտականութիւն կը դնէր Ռուսաստանի վրայ ճանչնալ Հայաստանի պետական անկախութիւնը, ընդարձակել երկրի սահմանները եւ սպառազինել զանոնք: Աւելին՝ Ռուսաստանը յանձն առած էր ոեւէ կերպ պատասխանատու չնկատել իրենց նախկին գործունէութեան համար հայ բանակի սպաները, քաղաքական գործիչները եւ քաղաքական կուսակցութիւններու անդամները:

Հայաստանի մէջ հաստատուած խորհրդային իշխանութիւնը առաջին օրէն իսկ ոտքի տակ առաւ բոլոր տրուած եւ դաշնագրով վաւերացուած խոստումները:

Խորհրդային իշխանութիւնը նախ եւ առաջ չեղեալ նկատեց Դեկտեմբեր 2ի համաձայնագիրը եւ անցաւ իր ահուսարսափի քաղաքականութեան:

Հայ ժողովուրդը իր մորթին վրայ զգաց թէ ինչ «բարիքներ» բերած են «էս ուրիշ Ռուսները», զգաց որ ինք խաբուած է եւ թերեւս այն օրերուն միայն լայնօրէն ըմբռնեց երկրի անկախութեան յաւիտենական արժէքը:

Փետրուար 18ին մեր ժողովուրդը ոտքի ելլելով օտար իշխանութեան եւ անոր բանակին դէմ, վերահաստատեց իր կորսուած անկախութիւնը եւ ազատութիւնը: Այս իմաստով, Փետր. 18ի յեղափոխութիւնը ունի պատմական մեծ նշանակութիւն, նման Վարդանանց պատերազմին, այն տարբերութեամբ միայն, որ եղաւ համաժողովրդական, բառին ամենալայն եւ իսկական իմաստով: Անոր մէջ իրենց մասնակցութիւնը բերին Հայաստանի բոլոր քաղաքական հոսանքները: Անշուշտ Հ. Յ. Դաշնակցութեան վիճակուեցաւ կատարել առաջնակարգ դեր, համաձայն իր ծաւալուն կազմակերպութեան, ոյժին եւ հանրային կեանքի մէջ կատարած դերին:

Հայրենիքի Փրկութեան Կոմիտէն, նախագահութեամբ Ընկ. Ս. Վրացեանի, իր ձեռքը առաւ երկրի իշխանութիւնը եւ իր անկախութիւնը վերստացած երկիրը նորէն ունեցաւ իր կառավարութիւնը: Իսկ գլխատուած հայ բանակը, ղեկավարութեամբ Գնդ. Կարօ Թարխանեանի եւ օգնութեամբ մեր լաւագոյն մարտիկներու ինչպէս համեստ հերոս Մարտիրոսի, կազմակերպեցին հայ զինեալ ոյժերը եւ ամբողջ ժողովուրդի հետ միասին մօտ երկու ամիս կռուեցան, ի խնդիր Հայաստանի ազատութեան եւ անկախութեան:

Անհաւասար էին ոյժերը: Աննպաստ ստեղծուած պայմանները: Վերջ ի վերջոյ ապստամբները գերազանց ոյժերու ճնշման տակ ստիպուեցան քաշուիլ Լեռնահայաստան, ուր Սիւնիքի քաջարի ժողովուրդը, ղեկավարութեամբ Գարեգին Նժդեհի, դեռ Փետրուար 18էն առաջ տիրացած էր իր անկախութեան: Ժամանակ մը եւս կռուելով, կառավարութիւնը, զինեալ ոյժերը եւ ժողովուրդը ձգեցին հայրենի լեռներն ու դաշտերը եւ անցան Իրան, ուր հիւրընկալուեցան Ատրպատականի հայութեան կողմէ: Անոնք իրենց հետ բերին Հայաստանի անկախութեան խորհրդանիշը՝ եռագոյն դրօշը, հաղորդակից ընելով Սփիւռքի հայութիւնը այն անհաւասար եւ հերոսական պայքարին, որ տեղի ունեցաւ մեր հայրենիքին մէջ Փետրուարեան անմոռանալի օրերուն:

Իսկ անդին, Հայաստանի նոր սերունդին մէջ, վառ մնաց եւ այսօր ալ կը մնայ յիշատակը համաժողովրդական ապստամբութեան, որ իր հարուածներով տապալեց բռնակալ իշխանութիւնը:

17 տարիներ կը բաժնեն մեզ Փետրուար 18ի թուականէն, սակայն այսօր ալ հայ ժողովուրդը կը մնայ փարած այն գաղափարներուն, որոնց համար պայքարեցաւ մեր ժողովուրդը այն օրերուն:

Այդ գաղափարներն են՝ 1) վերահաստատում Հայաստանի պետական անկախութեան, հայ ժողովուրդի ազատութեան, 2) Հայ մշակոյթի անկաշկանդ եւ ազատ զարգացում եւ 3) Ընկերային իրական արդարութիւն:

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

ԱՐՁԱԿ - ՀԱՄԱՐՁԱԿ

ՊԱՏԱՍԽԱՆ

Գիտէ՞ք, ժամանակին ես աղքատ էի:

Անիկա ամէ՛ն մարդ գիտէ այն քաղաքին մէջ, ուր ես ճախճախուտ ծախեցի: Այդ քաղաքին մէջ, բոլո՛ր հարուստները կը ճանչնան զիս: Սրճարաններու պատշգամներուն վրայ, ամառ ատեն, ծառերու թաւիշէ շուքին տակ, այս հարուստ մարդոց արժանաւորութենէն կախուած էր, որ ես անօթի մնայի կամ կուշտ:

Անոնք ինծի պատիւ կ'ընէին, կանչելով զիս այնպէս՝ ինչպէս իրենց շունները՝

— Հը՜ա՛ստ...

Այս հարուստները կը կարծէին միայն, որ ես պարզապէս աղքատ մըն եմ: Անոնք կ'անգիտանային, որ ես կ'ապրէի իմ աղքատութիւնս:

Գիտէ՞ք, ուրիշ բան է աղքատ ըլլալ, եւ բոլորովի՛ն ուրիշ բան է՝ ապրիլ աղքատութիւնը: Անոր համար ալ, հոս, կ'ուզեմ շեշտել, որ իմ աղքատութիւնս աղքատութիւն մըն էր՝ տեսնուած եւ ապրուած: Իմ աղքատութիւնս ցմրուր քամուած գաւաթ մը գինիի պէս էր: Անիկա զիս գինովցուց, ու ես ապրե՛ցի զայն: Ու, հապա՛ ես, հիմա, որ ես ժամանակին աղքա՛տ էի:

Աղքատութեան դպրոցին մէջ, ես շա՜տ բաներ սորվեցայ: Եթէ այս դպրոցը աստիճան տար, եւ վաւերացուած ըլլար պետութենէն, ես հիմա պիտի ստորագրէի՝ ... «Վարդապետ աղքատութեան եւ փիլիսոփայութեանց Նորա»:

Այսպէս, ես պիտի ունենայի այցետոմսեր, եւ բոլոր աղքատները պիտի զարմանային:

Անոնք պիտի ըսէին՝

— Մի՞թէ...

Ժամանակին, շատ աղքատներու պէս, ես ալ հարուստ էի: Ունէի շատ մը բարեկամներ: Շատ-շատ բարեկամներ: Անոնցմէ ոմանք աղքատութեան ալ մնացին բարեկամներ: Աւելի ճիշդը, ես ինքս ուզեցի, որ այդ այդպէս ըլլայ: Պահեցի կարգ մը բարեկամներ, պարզապէս զանոնք չարչարելու համար: Թիմիազէֆի մը պէս, ուզեցի տառապեցնել զանոնք, եւ դատապարտել իրենց բաղդաւորութիւնը:

Այսօր, իմ աղքատութիւնս մղձաւանջի մը պէս կը ճնշէ երիտասարդական յիշատակարանիս վրայ: Իմ աղքատութիւնս փորձառական աղքատութիւն մըն էր: Ու, Թերեզա, Աստուծոյ մը կողմէն՝ յատկապէս չափուած ու ձեւուած:

Ես աղքատ էի, բայց, օր մը չըսի.

—Ողորմեցէք ինծի՝ աղքատիս...

Բայց բարեկամներուս մտայնութիւնը ուրի՛շ էր: Անոնք կ'ըսէին.

— Օ՜, ասիկա փճացած մարդ մըն է: Թերեզա՝ ծոյլ: Մինչեւ եօթը սրճարան կը նստի ու թուղթ կը խաղայ: Մեզմէ փոխ դրամ կ'առնէ ու կը հաճոյանայ մեր դրամով: Անցեալ օր, անկիւնի այդ մեծ սրճարանին մէջ՝ ափէրիթիֆ կը խմէր ու ետքը՝ թաքսի մը կեցուց: Մեզմէ լաւ կը հագնի, եւ մատներուն վրայ՝ ոսկի մատանիներ...:

Այս բոլորը ես կը կարդայի իրենց նայուածքներուն մէջ, ու կը լսէի իրենց շատախօս քայլերուն մէջէն, երբ գիպուածը դէմ յանդիման բերէր մեզ:

Ու սակայն, կը սիրէի աղքատութիւնս: Ոսկերիչ մըն էի, եւ աղքատութիւնը՝ իմ փորձաքարս: Ի՜նչ «բարեկամներ» գտնուեցան՝ այս քարին վրայ:

Իմ բարեկամներս, երբ ես աղքատ չէի, կ'ըսէին, որ առանց ինծի հաւաքոյթ մը համ չունենար: Ուրեմն, ես անոնց հաւաքոյթներուն աղն էի: Անոնք, յանկարծ, զիս կը հրաւիրէին՝ ճաշի եւ համբուրդութեանց: Ուրեմն, ես անոնց անբաժանն էի: Բայց, օր մը, երբ աղքատութիւնս զարկաւ իմ դուռս— օրհնեա՜լ աղքատութիւն— կի՛սր, անոնք,—իմ բարեկամնե՜րս— փլան՝ երկրաշարժէ ցնցուած, խարխո՛ւլ ու հին տուներու պէս: Ու, ես ալ, ծածկեցի զանոնք, իրե՛նց իսկ փոշիներուն տակ:

Ի՜, ես ստորական էի: Մեզի արգիլեցին ճախճախուտ ծախել եւ սկսայ փողոցներէն քուրջ հաւաքել: Ի՜նչ կրնար ընել: Ճախճախուտ ծախելու մեծատարի մասնագիտութիւնս խառը կը համեմատէր այդ օրերու վարիչներուն անտեսագիտութեան մէջ: Գիշեր մը, կախ ծագեցաւ՝ քրքչահաւաքներու մէջ, ու դրկուեցայ այդ արտօնութենէն ալ:

Բայց, ամէն բանէ առաջ, իմ աղքատութեանս եւ «բարեկամներուս» պատմութեան մէջ եղելութիւն մը կայ, զոր պէտք է արձանագրեմ հոս: Այս դէպքին վրայ էր, որ ես որոշեցի դրօշ մը ունենալ եւ վրան գրել.

— Մա՜հ կամ դրամ:

Ահա՛ւասիկ—

Օր մը, ինչպէս ամենուրեք, Նոր Տարի էր իմ ապրած քաղաքիս մէջ ալ: Մայրս հիւանդ էր: Մի՛ծ փափաք ունէի՝ խնդացնել հիւանդ մայրը: Այս փափաքը աղօթքի մը չափ բուռն էր մէջս: Գացի Նոր-Տարուան բայց հին բարեկամի մը վաճառատունը, եւ ըսի.

— Ինծի կրնա՞ս երեք հարիւր ֆրանք փոխ տալ...

Անիկա, նստած էր թիկնաթոռի մը մէջ: Տարօրինակ շարժում մը ըրաւ: Աչքերը ապակիի վերածուեցան: Ցետոյ, կամաց մը, գովի գրպանէն գլանիկ մը— մէկ հատ միայն— դուրս հանեց եւ սկսաւ ծխել: Ծխեց մէկ, երկու, երեք եւ ըսաւ.

— Գիտե՞ս, ամենայն սիրով կուտայի, բայց դրամներս ոսկի ըրած եմ... Եթէ տօներէն յետոյ... գալ շաբաթ...

— Օ՜, ըսի, ոչինչ: Հոգ չէ: Թերեւս երբեք ալ պէտք չունենամ: Ու, այնպէս...

Դուրս ելայ, գործէն ուշացած մարդու մը պէս եւ ճամբան, ա՜յ, ըսի, ուրեմն, երբ դրամները ոսկիի վերածուին, ի՜նչ անպիտան բան...

Գիշերը, նորէն կը մտածէի, թէ քանիերորդ անգամն է Նոր-Տարի է, եւ մենք առաջին անգամն ըլլալով՝ ալ պիտի չէինք երեւոյթները փոխել՝ տունին մէջ եւ սեղանին վրայ:

Ուրիշ մը, նոր բարեկամ, բայց հին հարուստ, յաջորդ առտու, անդրադարձ՛, հինգ հարիւր ֆրանք երկարեց ինծի, եւ ըսաւ.

— Երէկ իմացայ, որ դրամի պէտք ունեցած ես: Ասիկա առ, եւ վերադարձուր՝ երբ որ կարենաս: Եթէ աւելիի պէտք ունենաս, մի՛ քաշուիր ինծի ըսելէ: Նոյն օրէն ամէն մարդ ունեցած է...

Բարեկամս անտարբեր՝ գործէն ուշացած մարդու մը պէս: Աւելի ճիշդը, փիլիսոփայ էր, չուզեց խանգարել մենակութիւն փնտռող վիճակս: Իմ մէջս, երբ ան գնաց, մէկը կուլար իր յուզումէն:

Մեծ փափաք զգացի ծխելու...

Ցաջորդ գիշեր, երբ մայրս կ'օրհնէր աւանդական սեղանը, իմ մէջս մէկը կ'ըսէր.

— Աղջա՛ն, դուն շուտով պիտի հարստանաս:

Ես ալ կը պատասխանէի.

— Այո՛, Թերեզա, բայց, դրամներս ոսկի պիտի չվերածեմ: Դրամ ունենալ, ոսկիով, օ՜, ի՜նչ անպիտան բան...

Գիտէ՞ք, ես աղքատ էի: Անիկա ամէն մարդ գիտէ: Բայց, յաջորդ անգամին, ես պիտի ձեզի ըսեմ թէ ինչպէ՞ս ես նորէն հարստացայ:

Ց. ԱՂԱՑԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ՀԱՅՈՒՀԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԱՌՋԵՒ»

Իր տեսակին մէջ եզակի, հարուստ եւ շուրջ աշխատութիւն մը՝ զոր ի լոյս ընծայած է Վիեննայի Մխիթարեան Միաբանութեան երեւելի գիտնականը՝ Հ. Վարդան Վ. Հացունի:

Աւելի քան յիսուն տարի բանասէրները ժխտական գործ կատարեցին հայ գրականութեան մէջ: «Ժխտական» ըսելով չեմ ուզեր թերագնահատել ճշմարտութիւնը երեւան բերելու ձգտող ճիգերը: Ճշմարտութիւնը, որքան ալ դառն ըլլայ, միշտ նախամեծար է փառաւոր սուտէն: «Ժխտական» կ'ըսեմ՝ որովհետեւ խաբեցին, տեղափոխեցին նախ Խորենացին, յետոյ՝ Եղիշէն, եւ չեմ գիտեր կարգը որո՞ւ պիտի գայ:

Կրնան իրաւունք ունենալ: Իրականութիւնն այն է որ ոսկեդարեան մեր մատենագիրները՝ իրենց պատումներուն վրայ— նոյն միջավայրին եւ ժամանակին մէջ— հաստատուն եւ բարձր, աւելի սրտապնդիչ եւ սիրելի էին:

Այն գաղափարը՝ թէ ոսկեդար մը ունեցած ենք, հոյլ մը պանծալի մատենագրականներ արտադրած ենք, Գրոց Գիւտին առընթեր, մատենագրականներ՝ որոնց շնորհիւ պահպանուած ենք հայ մշակոյթին փրկութիւնը, հպարտութեամբ կը տոգորէր մեր սիրտը:

Մինչեւ Խորենացին քշելով հինգերորդ դար, Եղիշէն՝ եօթներորդ դար, Կորիւնը՝ այս դար, Եզնիկը՝ այն դար, օր մը պիտի հարցնենք՝ «ունեցա՞նք թէ չունեցանք ոսկեդար»:

Հայր Վարդան Վ. Հացունի կը հաստատէ թէ ունեցանք ոսկեդար: Ցիրաւի իր պատկառելի գործին երկու հարիւր քառասուն չորս աղբիւրներուն մէջ՝ պատուի տեղը ունին մեր բոլոր երէց եւ կրտսեր թարգմանիչները:

«Հայուհին պատմութեան առջեւ» ժամանակակից հայ բանասիրութեան պատմութեան մէջ իւրայատուկ դեր մը կը գրաւէ իր ոչ-ժխտական հանգամանքով:

Շինարար, սրտապնդի՜չ երկասիրութիւն, մանաւանդ մեր այս վարատական եւ յուսահատ օրերուն մէջ:

Հ. Վարդան վրդ. իր լուսարձակը պտտցուցած է նախընթաց բոլոր դարերուն վրայ, եւ մթամած անցեալէն, նման անպարագիծ ծովէն, կարծես մոգական գաւազանի մը հարուածով, բարձրացուցած է Հայուհին, իբրեւ յաւերժահարս:

«Եթէ ուզէինք չափել հին հայ կինը վերջին գաւառացի Հայուհւոյն վրայ, — նայելու չենք ներկայ յեղաշրջման շրջանին — որոյ բարուց մէջ խառնուած է օտար բազմազարեան բռնութեան պարտադրած անձուկ ու ...
կեանքը. գրեթէ իբրեւ ...
մ'ամուսնոյն, եւ անջատ ընկերու...
նէն, մերթ եւ ընտանեկան սեղան...
եւ կամ եւրոպաբնակ հայ կնոջ վր...
որ ընդօրինակեց արեւմտեան բարք...
եւ այն իսկ ըմբռնած ձեւով ու ...
մեծապէս պիտի սխալէինք, մեր ...
ութեանց մէջ: Հարկ է իսկական ...
յուհին որոնել պատմութեան մէջ ...
հոն միայն»: (Հ. Վ. Հացունի, ...
առաջաբան):

Ի՞նչ մխիթարական յայտնութ...
Ուրեմն եւրոպական հրապար...
թեանց մէջ մեր տեսած «շալվար...
Հայուհին վաւերական չէ, ...
եւրոպական մեծ մայրաքաղա...
մէջ օտարուհիները կապկող, ե...
քուն հայ կիները՝ այլասերածներ...

Ի՞նչ մխիթարական յայտնութ...

Հայր Վարդան իր մօտ կանչած ...
տալացի նկարիչ Վանդելլին, ե...
ցած մատենագրական տեղեկութ...
վրայ, միասին վերարտադրած ե...
յուհին, ինչպէս որ էր հինգերորդ ...
րուն:

Նկար մը՝ որ կը զարդարէ ...
րին առաջին էջը: Գլուխ-գործ...

Ձեմ նկարագրեր, որովհետ...
վախնամ զայն եղծանելէ: Պէտք ...
տեսնել:

Այսչափ միայն ըսեմ՝ որ այդ ...
յուհին չեմ փոխեր ժամանակ...
ֆրանսացի, անգլիացի, գերման...
իտալացի, ամերիկացի ազնուական...
հիներու հետ:

Եւ խորհիլ որ մեր նախամայ...
հասեր են ճաշակի այդ նրբութ...
երբ եւ ոչ իսկ գոյութիւն ունէի...
կայ աշխարհակալ, «մեծ» եւ ...
քակիրթ ազգերը:

Այս նկարը տեսնելէ անմիջ...
եաք՝ հոգիիդ վրայ արեւ կը ...
կարծես եւ առողջ ախորժակով ...
բարու եռեւէ կը կարդաս հա...
19 գլուխները, յառաջաբանը, ...
ջաբանը, 470 էջ:

Նախ կը սորվիս թէ հայ կինը ...
պէս կը սնանէր եւ կը դաստիար...
ուէր, հետզհետէ զայն կը ...
առանին կեանքի մէջ, ամուսնու...
մէջ, մայրութեան մէջ, ընկե...
թեան մէջ, վայելչագիտութեան ...
եկեղեցւոյ մէջ, բարեպաշտ...
եւ առաքինութեան մէջ, նոյն...
րութեան մէջ, ուսումնասիրու...
մէջ, արուեստներու մէջ, քաղա...
կան կեանքի մէջ, տաղապանծ...
սուգի մէջ, օտար պալատներու ...
քրիստոնեայ յարկերու մէջ, եւ ...
նուհետեւ դուն ես, հեղինակի ...
«կրնաս ճաշակաւորաց յայտար...
թէ իսկապէս ուշագրաւ եւ պատմ...
լի է հին հայ կնոջ պատկերը. շա...
ւելի քան զոր կարելի է երեւակ...
մեր ցարդ ունեցած անկատար տե...
թութեամբ, կամ մանաւանդ բնա...
բնաւակայուած չէ»:

Հայր Հացունի իր այս վ...
բարձրացուցած է գիտական ...
հիմերու վրայ:

Կը խօսին փաստերը, կը ...
պատմական անձերը, որոնց թիւ...
հասնի հազար ութ հարիւր ...
հինգի:

Վճիտ ոճ: Ոչ մէկ աւելորդա...
թիւն: Բազմաթիւ պատկերներ ...
մէջ կան որ երբեք լոյս չեն տես...
434րդ եւ 435րդ էջերը շքեղ ...
մըն են առ Հայուհին:

Բանաստեղծի մը սրտէն, որ ...
սակ պատճառաբանել, փայլ...
տակէն թիւեր եւ անուններ յա...
նել, համադրել, երբեք այսքան ...
րական յորդ շունչ չէ արտաբեր...

Ահաւասիկ գործ մը, որուն ըն...
ցումը կատարեալ վայելք է:

Գործ մը՝ զոր արտադրելու հ...
անհրաժեշտ է ունենալ տաղանդ...
աշխատասիրութիւն:

Գործ մը՝ որ կը բխի խորունկ...
գաւիրութենէ, եւ, ինչպէս ըսի...
նարար է, սրտապնդիչ:

Գործ մը՝ զոր կարդալէ ետք ...
պարտ կը զգաս որ Հայ ծներ ես ...

Գործ մը՝ որ աւելի կ'արժէ ...
կին, աւելի քան հարիւր օտար ...
եւ հայ երիտասարդները իրենց ...
րերուն կամ խօսեցեալներուն ...
նուիրեն զայն, որպէսզի անոնք ...
նան ըլլալ իրենց նախամայրերուն ...
ժանի ժառանգորդուհիներ:

ՀՐԱՉ ՔԱՋԱՐ...

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԱՄՈՒՍՆԱԿԱՆ

Հայ օրիորդ մը իր անհուն խնդակցութիւնը կը յայտնէր՝ որ Ֆրանսայի Երեսփ. Ժողովը եւ Ծերակոյտը փոխեցին ամուսնական բանաձեւը եւ կարգ մը առաւելութիւններով օժտեցին կիները: Ու կ'աւելցնէր.

— Ա՛լ վերջ ստրկական, նախատական բանաձեւին — Հնազա՞նդ ես — Այո՛: Հրամանը եւ հնազանդութիւնը, ասկից վերջ, պիտի ըլլան երկուստեք, համաձայն ընդունակութեան: Ո՛վ որ շնորհը ունի հրամայելու՝ ա՛ն կը հրամայէ: Այս բոլորէն զատ պէտք է յամառաբար վերջ տալ սրահի մը կամ սենեակի մը մէջ կատարուած պսակի արարողութեան: Մենք ալ կը փափաքինք համտեսել ինքնատպութիւնը: Պսակը կարելի է ընել անկոխ վայրերու մէջ: Օրինակ, լերան մը գագաթը: Կը բարձրանանք սարի մը կատարը·պարոնը կը կանգնի սարին մէկ կողմը, օրիորդը միւս կողմը ու քահանան կատարին վրայ կանգնած կը կատարէ իր պարտականութիւնը:

Երկրորդ, կարելի է տանձակոյտերու վրայ կանգնիլ տալ վայրկեան եւ այնտեղ կատարել արարողութիւնը, նոյնպէս կարելի է որ ես գտնուիմ Փարիզ ու թեկնածուս Պուքրէշ՝ ու հեռաձայնով կատարենք ամուսնութիւնը: Տակաւին կարելի է որ ես ըլլամ Եւրոպայի մէջ ու խօսեցեալս Ամերիկայի մէջ եւ կատարուի հարսանիքը: Ի՞նչ կը մտածէք այս մասին:

Ահա թէ ինչ պատասխանեցի մեր ինքնատիպ մտածումներու տէր օրիորդին.

— Նախ Ամերիկացիները ոչ ինքնատպութիւն եւ ոչ ալ անկոխ գետին ձգած են: Անոնք կատարած են ամուսնութիւններ նոյնիսկ օդին մէջ եւ ջուրին յատակը: Ամուսնութեան մէջ կարեւորը ո՛չ բանաձեւն է, ոչ ալ վայրը, այլ միայն ու միայն Սէրը: Ամուսնութիւնը փոխադարձ զոհողութիւններու շղթայ մըն է: Գիտնալու է այդ շղթայէն շինել գեղեցիկ ու օգտակար գործիքներ եւ զարդեր: Երկուստեք խորին ազնուութիւն պէտք է, եւ անհրաժեշտ է մշակել ազնուութեան անտառը ամէն օր: Համբերութիւն պէտք է մանաւանդ՝ այսինքն ալ: Ամուսնութիւնները [illegible] ներ — Դրամի, սիրոյ եւ առողջութեան: Վա՜յ այն ամուսնութեան որուն մէջ երկարատեւ բարեկամութիւնը անդոյ է: Ձեր ինքնատիպ փափաքները, օրիորդ, ես կը գտնեմ անհեթեթ, մանաւանդ Հայուհիի մը համար որ կը պատրաստուի ընտանիքի պատուաւոր մայրիկ մը ըլլալու: Մեր ցեղին մէջ ամէնէն հաւկուու տարրը՝ հայ մայրն է: Ան է որ ազգը պահպանող գլխաւոր ոյժերէն մին: Կը կրկնեմ, կարեւորը սէրն է միայն, երկարաշունչ ու մաքուր սէրը— երբեք չշփոթել կիրքին հետ, եղկելի են անոնք որ այս զգացումով կ'ամուսնանան:

Ես ճանչցայ օտար նորապսակ զոյգ մը, որ ձեր ըսածին նման, լերան մը գագաթը կատարել տուած էր պսակի արարողութիւնը: Տարի մը չանցած վերջը, կագ ու կռիւը սկսած էր իրենց մէջ: Ծանօթի մը հարցուցի պատճառը: Ըսաւ.

— Անյարմար ամուսնութիւն:

— Սակայն սկիզբը իրարու լաւ յարմարած էին, նոյնիսկ միաբան որոշած էին լերան մը վրայ կատարել տալ պսակը:

— Այո՛, սակայն, լեռ կայ երկուքին միջեւ:

Ուրիշ այր մը եւ կին մըն ալ սրտակուած էին, երբ իրենցմէ մին կը գտնուէր արեւելք, միւսը արեւմուտք:

Երբ վէճ առիթ վերջը ամուսնալուծման եղած էին՝ կինը կ'ըսէր իր ազգականներուն.

— Աշխարհ մը կայ մեր երկուքին միջեւ:

Ու իրաւունք ունէր:

Լսած եմ նաեւ որ Սավոյայի բարձունքներուն ստուերու վրայ ամուսնութիւն կատարուած է: Երկու երեք տարի մը վերջը կը բաժնուէին իրարմէ: Պատճա՞ռը: Որովհետեւ պաղութիւն կար իրենց մէջ, ցրտութիւն կար, սառ կար իրենց մէջ:

Ամուսնութիւնը պէտք է կատարուի ընտանեկան, ընկերական տաքուկ մթնոլորտի մը մէջ, ա՛յնպէս, ինչպէս կատարեր են տարիներով, մեր նախահայրերը, առանց գիտնալու ամուսնալուծութեան ինչ ըլլալը:

Դառնալով ծանօթ բանաձեւին որով կը հարցուի հարսին թէ՝ Հնազա՞նդ ես, — ասիկա [illegible] էր փնտան միայն հնազանդելու: Ճիշդ կնոջ մայրերուն ըրածին պէս. «Աղջիկս, քեզի կ'ըսեմ, հարս, դուն իմացիր»:

Առկէ զատ, կիներուն ամէնէն հնազանդներն անգամ, շատ բան իրենց ուզածին պէս կը տնօրինեն: «Հնազա՞նդ ես»ը տեսակ մը չափ կը ջանար դնել իրենց տնօրինութեան: Հիմա որ վերջացաւ այդ հարցումը՝ ա՛լ Աստուած գիտէ ըլլալիքը:

Երբ դպրոցական էինք, վարժարանին ճաշարանին մէջ՝ կը ճաշէինք աղմուկով: Հսկիչ ուսուցիչը կ'ըսէր.

— Շշուկ չեմ ուզեր:

Օր մը հարցուցինք իրեն.

— Բայց կարելի՞ է առանց շշուկի ճաշել:

Պատասխանեց.

— Դիտմամբ այդպէս կ'ըսեմ: Եթէ շշուկով ճաշեցէք ըսեմ՝ այն ժամանակ ճաշարանը կը կործանէք:

Ցուցանէք զատոկս:

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Ամոլին մէջը անձրեւ է, վրան ...
բեւ:

*** Անճարակին կերածն է բան...

*** Առատուած կովը կռուան...
նը մէկտեղ չի տար:

*** Աղէկ աղջիկ է — Մ...
տես — Մայրը ըսաւ:

*** Աղքատ, քան վատ:

*** Անխելքը շալկեր են, «վա...
ւերան» է ըսեր:

*** Անուշ ... յոտն:

Խաճուրդ առ բնութիւն

Քանի մը օր գարունը կիսրատի - բէկ վերջ, Լիոն դարձեալ անձրև - րէկ վերջ, Լիոն դարձեալ անձնա - ւոր է եղած խոր ձմեռուան ։

Գորշ երկինքէն ի վար, ձիւնը յոռ - նակամորէն կը տեղայ, իր հաստկեկ ատրկներով, որոնք զօրաւոր քամի - մը երբեմն երբեմն, կ'օրօրէ, կալ - նես անոնց տալ ուղերով կամ հանոյք կամ ներդաշնակութիւն ։

Պատուհանէս այս խելառ օդին կ'ուզեմ դուրս նետուել ու մտն - ել։ Ու հովին քայլ մը առած առն - ձէն, թուռն փափաք մը կը հրամա - յէ ռոճերուս ուղղուիլ դէպի հասա - րակաց պարտէզը քաղաքին։ Եւ երբ կ'ընտրեմ ատ երկայն փողոցը, որ կը խոստանայ ինծ առաջնորդել ուղղակի անոր դրան առջև։

Քանի մը քայլ հեռուն, նոյն ճամ - բան խաչաձևող ուրիշ փողոցի մըն - կեալ, կը տեսնեմ երկու պատաւ կի - ներ իրենց պայուսակներով լեցուն ։ Համանաբար շուկայէն կը վերադառ - նան։ Եւ կ'իմանամ որ մին կ'աղաղակէ գրեթէ արտասուալից ։

— Ի՛նչ օդ, ի՛նչ ցուրտ, անտանելի է, չուտ հասնէր ամառը ։

Անշուշտ իրաւունք կուտամ այս բնական փափաքին։ Բայց յան - կարծ, ներքին ծիծաղ մը կը խանդա - րէ զիս, կը յիշեմ տեսած ըլլալ նոյն կիները ուրիշ անգամ մը և կ'անդրա - դառնամ իր այն ատեն ըրած խօսքե - րուն ։

— Ո՜հ, այս ո՞րքան տաք է, կիզիչ է, անտանելի է շնչել, կեցցէ ձմեռը ։

Բնութիւն, Անձնութիւն։ Ու ճամ - բուս յարուանակութեան կը հանդիպիմ գիմբերու, — կարծրած ականջներ, ուռած քիթեր, կապուտցած ակնափո - սեր... Եւ պահիկ մը, զուարթ եւ ոք - րամիտ մտածումով, կը հետեւցնեմ որ, եթէ այս եղանակը տեւէ իր սաստկութեամբ մինչեւ կիրակին Բա - րեկենդանի, այն ատեն մարդիկ, այդ օրուան աւանդական տօնակատարու - թեան համար, պէտք պիտի չունենան դրամ վատնելու՝ գնելու համար պէտ - քիսուն դիմակներ ։

Հիմա ձայն մը կ'առնեմ հեռուէն։ Ա - ւուրի ճիչը երգի մը ձայնը։ Ու կ'ըսեմ. Ո՞վ է այն երջանիկը որ սիրտ ունի երգելու այս դառն օդին։ Ներքին հո - սանք մը զիս կը ցնցէ։ Անցորդ, վճիտ մի արձակեր, զայն կշռելէ առաջ, Ի - բաւացի։

Քիչ վերջ ի՛նչ տեսնեմ։ Ցնցոտիներ հագած եռիտասարդ կին մը։ Կը քշէ խարխուլ կառք մը մանկան. մէջը եր - կու փոքրիկներ, մէկը մանչ, միւսը աղջիկ։ Ու կ'երգէ աղքատը, հակա - ռակ անոր որ իր այդ քալած մարմին վրայ չկան ոչ տուներ եւ ոչ խօ - նարհներ, երկու երկայնքը հակայ պա - տի միայն։

Կը տեսնեմ որ չգիտ առաջնակարգ ինքնաշարժ մը կանգ կ'առնէ ճիշդ մօ - տը։ Երիտասարդուհի մը, փաթ - թուած մուշտակներու մէջ, իր քով՝ երկու փոքրիկներ, անոնց ալ մին մանչ, միւսը աղջիկ։ Գանկեր։ Հա - կապատկեր։ Գիտի բանա՞յ կառ - քին դուռը ու պիտի կանչէ՞ աղքա - տուհին, տալով անոր հարստութիւն մը, յեղաշրջելով կեանքի մը ամբողջ դիծը։— Կարելի՞ բան է, հրաշք, պար - դոյէ։ Եւ գեռ մարդիկ հրաշք կը պատեն Աստուծմէ, երբ իրենք շատ անգամ կարող են հրաշքներ գործե - լու. Զգէ թող անցնի .... Աշխարհի օրէնք ։

Հասած եմ պարտէզին նպատակին։ Կը մտնեմ ընդարձակ պարտէզէն ներս։ Կ'ուղղուիմ նախ կենդանիներու թաղամասը։ Կը կանգնիմ փիղին բնակարանին առջեւ։ Ո՞վ կ'ըսէ որ մի - այն մարդիկ կը յայտնեն ուրախու - թեան կամ տխրութեան արտայայ - տութիւն։ Կենդանիներն ալ ցոյց կու - տան նոյն նշոյլը, կամ զուարթու - թեան կամ տրտմութեան։ Ահաւասիկ որքան զատն է սա հէգ փիղին դէմքը, զոր կը տեսնեմ իր անձնական երկաթ - եայ փեղկերուն առջեւ։ Տխուր է ան։ Ձեռ տեսներ իր վրայ կարծես այն ժպիտը, զոր կը ցոլացնէր, տաք օր - ուան մը միջոցին, երբ առհաւին բազ - մութիւն մը խռնուած էր զինք դի - տելու։ Ի՞նչպէս ուրախ ըլլայ խեղճ անասունը, երբ քով դիտէ այդ պա - հուն որ լքուած է ամբոխէն։ Մինչ քանի մը ամիս առաջ, փոքրիկներ կամ կիներ մրցումի էին ելած իրարու հետ, անոր ուտելիք երկարելու հա - մար։

Փիղին դրացի են երեք առիւծները ։ Լուռ է անոնց պարտէզը։ Հո՛ն ուր, ա - նոնք, յախուռն երթուղարձերով, զարհուրելի նայուածքներով, եւ եր - բեմն ալ ամպի որոտման նման գո - ռումներով, ցոյց կուտային, իրենց ուժն ու վայրենութիւնը թուղթ ելած սրտերով զիրենք դիտող ժողովուր - դին։ Չկայ չչուկ մը իսկ։ Բայց միթէ սա կապիկնե՞րն ալ դիտեն լռութիւն։ Հաւանաբար։

Ահաւասիկ սա չէմփանզէն, որ հա - զարումէկ միմոսութիւններով տե - հասնում քրքիջներ արձակել կուտար հետաքրքիրներուն։ Մինչ հիմա, նըս - տած է հանդարտ ու մտածկոտ իր փոքր տունին նեղ պարտէզի ծառին ճիւղին վրայ։ Ի զուր կը փորձեմ զայն գրգռել. չի կապկանար. անկարելի ։ Հապա սա տեսակ տեսակ թռչուննե՞ - րը։ Իր յաճախ, քաղցր եղանակին, կը կազմէն երգչախումբը նոյն պարտէ - զին։ Լռած են։ Ու չատ ալ չեմ զար - մանար։ Ինչպէ՞ս սիրտ ունենան ա - նոնք երգելու։ Անծայրածիր հորիզոն - ներու վարժ ու այժմ քանի մը մեթր - նոց երկնքի մը ...։ Այդ բանտարկ - եալները ինչպէ՞ս երգեն այս մռայլ օդին, երբ դուրսը, իրենց բախտաւոր ցեղակիցներէն եւ ոչ մէկուն թռչիլը չեն նշմարեր այդ պահուն։

Եւ այդ օրը, ես նոր բան մը սորվե - ցայ։ Կենդանիներն ալ ունին սեփական կոտրած վայրկեաններ ։

Կը թողում զիրենք իրենց հոգերով։ Կը յառաջանամ։ Ու հիմա կը նայիմ չորս կողմս։ Ձեռ տեսներ մէկը ինծ - մէ զատ։ Բացարձակ ամայութիւն։ Բայց այդ իսկ ինծ կը պատճառէ ան - սահման ուրախութիւն մը։ Ու կ'ունե - նամ հոգեկան այնպիսի հրճուանք մը, սփոփանք մը, որուն բուն իմաստը ես իսկ չեմ կրնար ըմբռնել։

Մինակ իմ այսօր ընդարձակ պար - տէզին մէջ։ Ան իմ սեփականութիւնս է այսօր։ Ես անոր թագաւորն եմ։ Հայեցայ ակնարկ մը սա անհամար նստարաններուն։ Պարապ են անոնք։ Եւ խորհիլ որ անոյշ օդին, անոնց վը - րայ քանի մը մատնաչափ տեղ իսկ գտնելը հանգստանալու համար, հա - ւասար էր վիճակահանութեան պար - գեւ մը շահելու....։ Կարելի՞ է մեկնել առանց բարեւ մը տալու պարտէզին սրտին՝ կապոյտ լճին։ Բայց, ահա ան ալ կուլայ, թէեւ զինք շարժարող նա - ւակները՝ մէկ կողմ քաշուած հան - գիստ են թողած զինքը ։

Մնաս բարով, հասարակաց պար - տէզ։ Բայց յանկարծ փափաք մը կ'ու - նենամ երգելու։ Եւ ո՞վ ըսաւ թէ եր - գելը անդատաճառ արդիւնք է ուրախ տրամադրութեան։ Տխրեցայ յան - կարծ։ Իրականութիւն մը իր յուսա - հատ եւ դաժան կերպարանքով խոցոտ - ելեց չէին վիճակո ։ ... Ի՞նչ փոյթ ։ Իրօք մեծ բան մը կը պակսէր ընդ - միջա։ Պէտք չէ՞ որ տեսնէի մեր ձիւ - նը, մեր հայրենի սարերու, լեռնե - րու եւ ձորերու վրայ։ Պէտք չէ՞ որ տեսնէի մեր Մայր Արաքսը։ Եւ պէտք չէ՞ որ շրջագայէի մեր Արարատեան դաշտին վրայ, մինչեւ բարձունքը Մասիսին։ Բայց կ'աղաչեմ։ Ոչ, ըղ - ձացում աններեւոյթ։ Հանգիստ թողէք զիս։ Ու մի լացնէք։ Բնութիւնը կու - լայ արդէն այսօր։ Բայց կ'երգեմ, կ'ուզեմ երգել, ու կը գոռամ «Մայր Արաքսի ափերով քայլամոլոր գնում եմ ե... Կ'երգեմ, գրեթէ լաց մըն ալ այս։ Բաղցր օր մը պիտի դառնայ։ Կը մեկ - նիմ ։

Վաղը, ո՞վ գիտէ, թերեւս աքեւ մը ծագի ու իր ճառագայթներով մթնո - լորտը ջերմացնէ։ Այն ատեն քեզ այս - օր արհամարհող ու կարեւորութիւն չընծայող ամբոխը պիտի նետուի դարձեալ քու գիրկդ։ Ուզեցի սիրել ես քեզ, պարտէզ, քու ձմրան շրջագայու - թեդ մէջին անգամ ։

ԳԵՂԱՄ ԱՂԱՒՆՈՒՐ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԼԵՆԻՆ ԸՍՏ ԺՈՂՈՎՐԴ. ԵՐԳԵՐՈՒ

Անցեալ ամիս, Մոսկուա տօնեց Լէ - նինի մահուան տարեդարձը ։

Տասներկու տարի առաջ էր, որ մե - ռաւ Լէնին, բայց արդէն հէքեաթային հերոս մը դարձած է ան, հաղուած՝ առեւան ժողովուրդներու վառ երե - ւակայութեան քմայքով։ Ինչպէս ռուս փրօֆէսէօր մը, Ազատովսկի, ցոյց կուտայ իր կազմած հաւաքածո - յով, Լէնին բոլորովին կերպարանա - փոխուած է ժողովրդական երգերու եւ բանահիւսութիւններու մէջ, համա - ձայն ժողովուրդին կենցաղին եւ ոչ թէ Լէնինի նկարագրին։ Այսպէս Ռու - սիակններու դիւցազներգական առեղ - ծագործութեանց մէջ Լէնին կը հերո - սանայ իբրեւ փոկի քաջ որսորդ մը ։ Միջին Ասիոյ ժողովուրդներուն մէջ, Լէնին մարգարէ մըն է, երկնառաք առաքեալ մը, որ կը սպաննէ բոլոր հը - րէշները, վիշապները եւ արգելք չի ճանչնար իր ճամբուն վրայ։ Ուզպէկ - ներու աւանդութեան մէջ, Լէնին ձիա - ւոր մըն է զոր ծնած են աստղերը, — անոր ձեռքերը ոսկեղէն են։ Քըրկըզ - եան աւանդութեան մը մէջ, Լէնին կը ներկայանայ իբրեւ կախարդ մը, որ իր մոգական մատնիով կը սպաննէ սատանան։ Եւ վերջապէս առեւական դիւցազներգութեան մը մէջ կը պատ - մուի թէ սկայորդիները կը սարսեն երկիրը, երբ Լէնին կը նետուի անոնց վրայ, կը հալածէ զանոնք՝ մայրեր նետելով անոնց ետեւէն,— ահա թէ ինչո՞ւ երկրաշարժ կը պատահի ։ Ա - բխազեան աւանդութիւն մը Լէնինը կը ներկայացնէ իբրեւ դիւցազն մը, որ ապառաժներ կը վերցնէ, հանգոյցներ կը լուծէ։ Օսեթականներու աւանդու - թիւն մը Լէնինի կուտայ արդար դըր - ժառուի մը դերը,— ան կը սպաննէ բոլոր անոնք որ մուշտակի առեւտու - րին մէջ կը չահագործեն գիւղացինե - րը, եւ գրաւած դրամը կը բաշխէ աղ - քատներուն։ Վերջապէս հիւսուսն են

աւանդութիւններ, որոնց Լէնինը կը ներկայացնեն իբրեւ Ալլահին մըր - կէգը՝ աշխարհի սաւղծումին մէջ ։

Ինչպէս կը տեսնուի, Լէնին շատ հե - ռու է մարքսիզմէն ։

Մենք անգամ մը թարգմանած էինք քանի մը ժողովրդական երգեր, որոնք նուիրուած են Լէնինի։ Այս անգամ փունջ մը եւս, Փրոֆ. Սոլովիեւի հա - ւաքածոյէն ։

Ահա Ուզպէկ մը, որ կ'երգէ իր ցա - ւը՝ քանդուած ջրանցքին առջեւ.

Երբ Լենին տեսներ,
Պիտի բռնէր պահապանին.
— Շո՛ւտ, շո՛ւտ, շինէ ջրանցքը,
Ջուր տուր արտին որ կչտանայ։
Լենի՛ն, Լենի՛ն, առանց քեզի
Մենք մնացինք միջնադարին որ
բաղնիքը չունի ։

Ահա Ուզպէկ մը, որ զաշտէն ան - ցած ատեն՝ կը նշմարէ բաղէն որ մուկ մը կ'որսայ.

Այս բազեին պէս, ոստիկանները
Եւ պէյերը կը հարստահարէին մեզ։
Եկաւ Լենին եւ զարնուեցան անոնք,
Ինչպէս բազէն իմ երգեցածս ։

Աղքատ գիւղացի մը, ճամբուն վը - րայ՝ նորոգելով իր սայլակը, կ'երգէ տխրօրէն.

Ոչ ոք, ոչ ոք կայ որ օգնէ ինծ,
Բայց եթէ Լենին ողջ մնար հիմա,
Պիտի օգնէր ինծ եւ նորոգէր կառքս,
Աւելի լաւ քան նորը ։

Տաճիկ մը, ցորեն հնձած ժամա - նակ՝ կը դիտէ հեղեղատը եւ կ'երգէ.
Ջուրը կը վազէ անընդհատ,
Բայց արցունքի գետը, զոր կոծեցին
Լենինի վրայ լացողները,
Աւելի երկար վազեց ։

Եւ վերջապէս ահա «հաֆըզ» մը, որ կ'երգէ.

Հիմա հաֆըզները չեն երգեր ծաղիկ
ու գեղուհի,
Այլ կ'երգեն միայն նոր ազատութիւնը,
Կ'երգեն միայն օդանաւը,
Կ'երգեն շոգարձակ տապարը,
Եւ ամէնէն աւելի կ'երգեն Լենինը ։

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՑԵՆԻ

Գերմանիա, հակառակ իր քաղաքա - կան եռուն գործունէութեան, ցոյց կուտայ ճարտարապետական տենդ մը,— առանց ակնարկելով՝ գերմանա - կան պարբերաթերթ մը կը գրէ թէ Պիզմարք եղաւ գերման պետութեան դարբինը, իսկ Հիթլէր պիտի կոչուի գերման պետութեան ճարտարապե - տը ։

Արդարեւ, Հիթլէր կ'աշխատի երկ - րին տալ ոչ միայն նոր ոգի մը, այլեւ արտաքին փոփոխութիւն մը, որպէս - զի Ցուտաստանի եւ Հռոմի պատմա - կան յիշատակարաններուն ձեւով զանգուածեղ շէնքեր դարէ դար պատ - մեն փառքն ազգային - ընկերվարու - թեան։ Վիթխարի շինութիւններ, լայնածաւալ հրապարակներ, ոգան - ցելի մարզարաններ շուտով պիտի կերպարանափոխեն գերմանական քա - ղաքներուն եւ գիւղերուն դիմագիծը ։

Հիթլէր, որ գեռ պատանի՝ հետե - ւած էր շինարարական արուեստին, քանի տարիքը կ'առնէ՝ իր մէջ կը ըզ - գայ ճարտարապետական իր կոչումին արթննալը, — ահա թէ ինչո՛ւ մօտէն կը հետաքրքրուի Գերմանիոյ ճար - տարապետական տենդին, շինարարու - կան արուեստի բոլոր մանրամասնու - թեանց, այնքան որ երբեմն ուղղու - թիւն կուտայ ճարտարապետներուն ։

Գերմանները սառած մը ունին. «Երբ սառն կը շինուի, կը նշանակէ թէ խա - ղաղութիւն կը տիրէ»։ Այս սառնը տարբեր իմաստով՝ յարատեւութիւն մըն ալ կ'ենթադրէ, այն է թէ աշխա - տանքը հետզհետէ պիտի ծաւալի Գեր - մանիոյ մէջ, քանի որ 10 միլիար մարք յատկացուած է շինարարական ձեռնարկներու, — այդ գումարին 80 առ հարիւրը պիտի ծախսուի պետա - կան եւ հանրային շինութեանց վրայ։ Բայց այս ծրագիրը իր գծաւորու - թիւններն ալ ունի, — գրամը մէկ կողմ, ո՞ւրկէ ճարել շինութեանց նիւ - թը եւ բանուորական ուժը։ Մասնա - գէտները կը պակսին, մանաւանդ եր - կաթը, որ անհրաժեշտ է նաեւ զօր - ծարաններուն։ Կ'ըսուի թէ պիտի ըս - տեղծուի նոր գործավարութիւն մը, որուն պաշտօնը պիտի ըլլայ հայթայ - թել բանուորական ուժ եւ շինու - թեանց նիւթ, ըստ ծրագրի բաշխելու համար ճարտարապետական ձեռնարկ - ներու եւ գործարանային պահանջնե - րուն ։

Միւնիխի մէջ բացուած ցուցահան - դէս մը կը ներկայացնէր շինուած կամ շինուելիք ճարտարապետական նո - րութիւնները, — Միւնիխի ազգային - ընկերվարական կուսակցութեան տու - նը, Նուրբմպէրկի պալատը կուսակ - ցութեան համաժողովներուն համար, Պերլինի մարզարանը, օդային նախա - րարութիւնը, Թէմփըլհոֆի օդանա - ւային հսկայ կայարանը, նոր Ռայ - խապանքը, Քիւլնի ծովային լողան - քի հանգստարանը, որ ունի «Զօրու - թիւնը ուրախութեամբ» նշանաբանը, Օրտէնպուրկի դպրոցները, Ատոլֆ - Հիթլէր դպրոցները, Միւնիխի ծրա - գրեալ հրապարակը, Համպուրկի մէջ Էլպա գետին վրայ նետուելիք կա - մուրջը ։

Արդի Գերմանիոյ ճարտարապետ - ները կ'ուզեն ստեղծել նոր ոճ մը, որ ըլլայ միաժամանակ աւանդական եւ արդիական, գծերու պարզութիւնը եւ դասական ոճերու համեմատու - թիւնը պատշաճեցնելով դարաշրջանի ոգիին ։ Այդ նոր ոճը պէտք է յատ - կանշուի հիներուն անծանօթ նիւթե - րու գործածութեամբ եւ շինութեանց վիթխարի մեծութեամբ, այնքան որ կ'աշխատին գերազանցել հին Հռոմի հսկայատեսիլ եւ մեծազանգուած կը - կէսները, — արդարեւ Պերլինի ողիմ - պիական մարզարանը ունի արդէն հա - րիւր հազար աթոռ, իսկ Նուրբմպէր - կի մարզարանը պիտի ունենայ չորս հարիւր հազար եւ աւելը աթոռ ։

Այսպէս, կարելի է արդէն ճշդել որ արդի Գերմանիոյ ոճին առաջին յատ - կանիշն է զանգուածային եւ լայնա - ծաւալ չափը,— այլեւս չեն շիներ ան - հատական տուներ, իշխանական դղ - եակներ, այլ կը կառուցանեն միայն շինութիւններ զանգուածներու, բազ - մախուռն ամբոխներու, ժողովրդային համախմբումներու համար, մարզա - րաններ, հանդիսարաններ, վարժա - րաններ, ժողովարաններ, թատրոն - ներ, ամերիկեան երկնալաց տունե - րէն առաջ, գերման ճարտարա - պետները սովորութիւն ունէին շինե - լու բարձրակարկառ հաստատութիւն - ներ, ամերիկեան երկնալաց տունե - րուն ոճով։ Ճիշդ է, գերմանական երկնալաց շինութիւնները երբեք չը - հասան ամերիկեան աշտարակներուն բարձրութեան, բայց եւ այնպէս գէ - պի բարձրերը, միշտ դէպի վեր եր - կարելու ձգտում մը կը մատնէին ա - նոնք ։

Եւ յետոյ այդ ոճը միայն ճարտա - րարուեստական մտահոգութիւն ու - նէր, — շինութիւնները կամ գործա - րան էին, կամ վաճառատուն։ Ճարտ - ծութեան ճաշակէն զատ ուրիշ մտա - հոգութիւն չունէին ։

Գերմանական արդի ոճը կ'ուզէ քիչ մը գեղեցկագիտութիւն դնել՝ թեթեւ - ցնելու համար զանգուածեղ շինու - թեանց տպաւորութեան ծանրութիւ - նը, ուստի սիւներ կ'աւելցնէ պատե - րուն, խորանաձեւ կորնթարդներ կը շինէ բակերուն մէջ, թեւեր կը կա - ռուցանէ քովերէն, այսպէս կ'աշխա - տի աւելի հորիզոնական ձեւով քան թէ ուղղահայեաց, ահա թէ ինչո՛ւ արդի շէնքերը չեն բարձրանար աւելի քան 3 — 4 յարկ։ Եւ աշտարակաձեւ ճարտարապետութիւնը, դէպի բարձ - րերը խոյացող շինարարութիւնը տե - ղի տուաւ նոր, կարելի է ըսել դասա - կան ճաշակին։ Հետեւաբար գերման արդի ճարտարապետական ոճը հորի - զոնական ձեւ է, բայց ոչ ուղղահայ - եաց, առանց երբեք ջնջելու բարձրու - թեան ճաշակը, դէպի վեր խոյանքին տպաւորութիւնը, — առոր համար՝ պատերուն վրայ սիւներ, թեւերուն վրայ աշտարակներ ։

Հիթլէր կը փափաքի նաեւ կերպա - րանափոխել Պերլինը։ Իր քաղաքա - շինութեան ծրագիրը յանձնած է ար - դէն մեծ ճարտարապետ Սփէրի։ Շատ անգամ փորձուած է փոխել Պերլինի ձեւը, բայց միշտ ձախողած են։ ԺԸ. դարուն վերջերը, ԺԹ. դարուն սկիզ - բը, Շլիւթէրի եւ Շինքէլի նման մեծ ճարտարապետներ ծրագիր ներկայա - ցուցած են մայրաքաղաքը արդիակա - նացնելու, բայց մերժուած ։ 1860էն ասդին բնակչութիւնը կրկնապատ - կուեցաւ անընդհատ, եւ կազմուեցան անբաղդեմ թաղեր եւ միապաղաղ տու - ներ։ Պատերազմէն վերջ ուժ տրուե - ցաւ արուարձաններու բարեկարգու - թեան, բայց մայրաքաղաքը մնաց իր յուսահատեցնող տխրութեան եւ ան - ճաշակ տպաւորութեան մէջ ։

Ճարտարապետ Սփէրի ծրագիրը գլխու պատյա կը պատճառէ քիչ մը, — մայրաքաղաքը պիտի ունենայ հիւսիս - հարաւ առանցք մը, լայնեզը պողոտայ մը, որ իրարու պիտի միա - ցնէ երկու նոր կայարաններ, ջնջելով արդի կայարաններուն մէկ մասը։ Այս առանցք - պողոտային վրայ պիտի շարուին հանրային շէնքերը։ Այս ա - ռանցքին շինութեան համար պիտի քանդուին բազմաթիւ շէնքեր, որոնց կարգին Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի դես - պանատուները, — կարելի չէ հաշուել թէ ի՞նչ ծախքերու դուռ պիտի բանայ այս ծրագիրը ։ Այս ծրագրին առա - ւելութիւնն այն է որ պիտի օգտա - գործուի Փոցտամի եւ Անհալթի կա - յարաններուն, ինչպէս եւ անոնց կա - ռատուններուն գրաւած հողամասը, ճիշդ մայրաքաղաքին կեդրոնը։ Քա - ռադիծ առրերկրեայ երկաթուղի մը պիտի բանի այդ առանցքին տակէն։ Բազմաթիւ նոր տուներ պիտի շինուին բացուած հողամասերուն վրայ, ինչ - պէս եւ լիճ մը 1200 $\times$ 500 մեթրի վը - րայ Հիւսիսի նոր կայարանին առջեւ։

« Թող որ թղթակիցը, որմէ կը քա - ղենք այս տեղեկութիւնները, գիտել կուտայ թէ աւելորդ է այդ մեծ լիճը, որ կրնայ խոնաւութիւն տալ քաղա - քին, մանաւանդ որ մայրաքաղաքին շուրջ բազմաթիւ լիճեր կան արդեն - տակին ։

Ինչ որ ալ ըլլայ, 10 — 15 տարի վերջ Պերլին պիտի դառնայ անճանա - չելի, իբրպէս նոր եւ արդիական մայ - րաքաղաք մը, ուր պիտի երեւի գեր - մանական ոճը ։

ԵՐԿՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՐԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԴԼԻԹԻՆ

Փողոցին դարձած ծերունի մը, որ կոչուած էր յարաբ, զարծի, պատ - մութիւն է բանակէն հիւանդանոց պատ - մութիւններով մարդ կը փախողներն ե - րեր հիւանդանոց թէ հանրային ... Անցնելով շուկայէն, անոնցմէ ոմանք հեծ ու տրտում ձայն կը լսուէր մերթ։ Մէկուն համար Թուր - քերը բան են թէ ։ Սուլթանը գիւղի ճանչցած է։ Կը տաքէին մարմնին բոլոր մասերը, այնպէսոր ննջական զեկոյց նուպել, ոչ կայնիլ, ոչ պառկիլ։ Ինչ ալ որ ընէ, որ կողմ որ դառնայ, մէկուկ ցաւ զգայ ու տառա - պի, միայն մէկ փրկութիւն ունենա - լով,— աչքերը բաց հող մանել։ Ու անոնք կ'ըսեն ... փոխեր կը թա - փէին։ Այս ամենքներուն թրքական ... եւ քինախնդրութեան զառ ... եւ գաղտնիք իմանալու ... Անոնց կը կառավարէր ... պակսեր,

Բէօր Առնել հարիւրապետը անձամբ, ծանօթ հայակեր, հինէն ի վեր, գի - շերները, բանտին մէջ, ձեռքին կաշէ ձեռնոց անցուցած։ Ան Տիվրիկի գիւ - ղացական հրամանատարն էր։ Ցեղով հազարապետ, փոխարքուներով Գան - կալ։ Հոն ալ ատակեցաւ շատ չանցած։

Արեւը որ կը ցոլքէր ամէն առաւօ - տուրերէն, եւ արեւը որ մարը կը մըտ - նէր ամէն երեկոյ գեղին կռնակէն, մեղք ազատութիւն կը բերէր միայն։ Գոգազներէն մէ'կը ետ լեկաւ, ու մը - նացողներն ալ անորոշութեան մէջ էին։ Շղթան ու զինեկեր, արօտէն փարափ դարձող մաքիներու նման, սարսափահարներու պէս անհրաժեշտ կը շրէինք գեղին փողոցներէն վեր եւ վար։ Ճանապան եւ մազերէ կը նետ - ւէին անգիտութեամբ Բողզեարի ճամ - բան, ուրկէ ժանտամահները կուգա - յին։ Անոնց մէջէն ջրանցքն ի վեր կը գեղ անցած մը, որպէսզի անցանելու ...

րը լուացուին մեծ մտնուններուն մէ - ջէն առ խորհնջալէն, որ ատեն պէս մեր սիրտը կը ծակէր, զեղ կը մնա - նէին ։

Կը նայէինք գեռ գեղին դէմի սա - րերուն, ուրկէ կրնար խուժանը մօտ ամպի պէս մեր վրայ թափիլ, լուրջ մեր։ Ու կը նայէինք գեղին կռնակի կապոյտ լեռ քամուներուն, ուրկէ կրնային դրացի այլազգ գեղերը խու - ժել ու յարձակիլ։ Ու գիւղերն ալ գեղին բոլորտիքը պահակ կը կենա - յին պատանիները, առաջին կայծակի յայտնութիւններուն վատնել պատ - նշանը տալու։

Ու մինչ այս վիճակին մէջ յոյս մը եւ ապաւէն մը սպասելով երկինքէն կամ գետնէն, կը տառապէինք, յան - կարծ, գեղին քովի իր մեծ տու - նին, հովվութեան առաջ, ատոտառ մը մէջ ... դուրս եկան կրկին Մելքոն։

Այդ գաղթ մարդը առաջ կռնակէն եւ սպիներէ կը թափէին տանում։ Ա - նոր առօրէական գէմքը կը նմանէր առասպելական յուշարձանին, որուն վրայ դնակի պէս կը պլլայինն ասուի եւ առօրէական աչքեր։ Ամէն գիւղի ան հաղորդած կ'ըսէր մահուխներուն հետ պայման ընելու, ու մեղքով իր բա -

լոր Անդիի զաղութիներուն։ Ան կը մեկնէր ամէն երազ։ Ու ինչ երազ որ տեսնէր կը դառնար իրականութիւն։

— Երած է տեսլ, ըսաւ ան, երածս է տեսլ, բոլ մի մառ գեղին տակէն, Օմիշենց աներէն սաւ, վազեց գե - ղը, քալեց, ելաւ վեր, Օվկոնց անե - րէն դուրս ելաւ գնաց... Երածս է տեսլ...

Միջին երազը բուէն պէս գեղին վրայ վայեց։ Գեղին դարձաւ ու փըլեց ա - մէն ճղակատը յոյս...

Այսպէս սպասումով ու համբե - րով, օրերը գացին իրարու ետեւէ եւ եկաւ Ցուլին էնը։ «Զարդ Աստուծոյ մեղք կ'ըսէին գեղացիները։ Ու խոռ մէկ ըրին ողջեղ անոր քեզ որպէս - զի պատիժը վերցնէ մեր վրայէն։ Ա - նոնք պրոչեցին, մէկ մէկ մտտաղ ա - ռած, բոլորին ուղերով, գեղին ամէ - նէն նուիրական սուրբին ուխտի եր - թալ։ Այդ Աթլխոս ամէնէն բարձր կէտն էր, անուշը Վերի Թող։ Հաւաք մայր, ըէկ ու կարծր, ուզգամիգ ու անվրդեկ, աղջիկ երկու մատ կը քա - շէր։ Ցոլորդ օրը Կիրակի էր։ Ա - ռաւօտ կանուխ բոլորը պիտի երթային։

Մեր գեղացիները սովորաբար Ցա - բաթ օրերը քաշաց կ'երթային սառն -

տուրի համար։ Այդ Շաբաթ իրիկուն, շատ տարէց գեղացի մը որ անէծ կու - զար, նամակ մը բերաւ ինծի։ Մեր գեղը Տիվրիկցի Թիւթիւնձի Սէրգիսի պաւն, Գրիգորը կը պահուէր։ Փա - խուստական պայ։ Ան իր թուղթ ընկեր - ներուն վերաբերուածէն կասկածելով, Սվաղէն կարին ճամբէն փախեր էր ։ Նամակը գրողը անոր պզտիկ եղբայ - րը՝ Խորէնն էր։ Ան կը գրէր.

— «Քաղաքէն ու գիւղերէն այր ու տղայ բանտերը կը լեցնեն ու գիշեր - ները անծանօթ ուղղութեամբ ճամ - բայ կը հանեն։ Ալ տուներէն դուրս ելնել կրնար եկել, բանուելու վախէն։ Կացութիւնը զարհուրելի է։ Քառա - սուն ժանտարմա, որոնց քանի մը օր առաջ Օրտու գացած էին, այսօր դար - ձան առանց։ Կ'ըսէն որ անոնք այս գիշեր իսկ մեր գեղը պիտի գան, եր - բորս հետ լեռ եղէք փութով։»

ԶԸ Խորէն

Նամակը կարդալուս պէս Գրիգոր էֆէնտիին վազեցի, որ յայտնեց թէ ճիշդ նոյնը իրեն ալ գրած է Խորէն, թելադրելով իրեն հետ լեռ ելլել։ Ո - րոշեցինք մեկնիլ պէս հեռանալ։ Ես անոր ըսի որ մեր բնակարանը պատ - րաստ է լեռներուն վրայ։

Մեր տան դռներուն եւ դարակնե - րու կողիկ սախտակներուն վրայ, ո - րոնց հայրս շինել տուած էր, մինչեւ այդ օր պատահածները գրեցի, որ - պէսզի եթէ մենք կոտորուինք, եւ ու - րիշներ գան Ռուսերուն հետ, կարդա - լով իմանան մեր անցուցածները։ Ո - րոշեցինք կը խօսուէր թէ Ռուսը ա - ռաջ կը քալէ, եւ առոր համար ալ Թուրքը մեզ կը տեղափոխէ։ Իր վա - խէն՝ որպէսզի նախ ասոր ջեկինք, յետոյ Թուրքերը ջնջուորենք։ Ու Սաղչուր կոմնառան ալ, Թէլլիս Մանձառ, պատմեր էր թէ Ռուսը կու - գայ, կը կոտորէ Թուրքը, կիներուն սանկեններու ողջ ողջ կը կարէ եւայլն։

Ամէն մարդ ունեցածին լաւագոյնը հորերու մէջ պահած էր։ Ես ալ հոր մը փորեցի մեր ախոռին մէջ, ուր հօրմնէրս իրենց խուրին խուլածնե - րը լեցուցին։ Մեր տան ետեւի պատին մէջ ծակ մը կար, որ մինչեւ դարը - ցին տակը կ'երկարէր։ Զէնքը զինեց ո՛վ շինած է զայն, ե՞րբ, ինչո՛ւ։ Հօ - րաքոյրս իր խոնութիւն կաշաները լե - ցուց անոր մէջ ու ծեփեց։ Աղջեան ալ փակը շարեց։

ԽՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

(Շար.)

Ուրիշ ի՞նչ զիջումներ կատարած է Աւստրիա

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԳԱՂՏՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԼԱՅՆ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ ՊԻՏԻ ՎԱՅԵԼԷ.— 6000 ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ.— ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ԵՒ ԾԱՆՐ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԻ.— ԾՐԱԳԻՐՆԵՐ ՀՐԷԱՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ :

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ ճիշդ չորս ժամ տեւեց Հիթլէրի եւ Աւստրիոյ Ներքին նախարարին՝ Զայս Ինքվարտի խօսակցութիւնը։ Բնականաբար խիստ գաղտնապահութիւն կը տիրէ այս մասին. բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ համրան հրաւիրուած է, նոր զիջումներ ստանալու համար Աւստրիայէն :

Այսպէս, հետզհետէ Աւստրիա պիտի վերադառնան այն տարագիրները որոնք Գերմանիա ապաստանած էին, վարչապետ Տոլֆուսի սպանութեան հետեւանքով։ Աւստրիոյ Ներքին նախարարը ժամանակաւորապէս խորհրդակցելով Գերմանիոյ ոստիկանութեան վերատեսուչին հետ, համաձայնութիւն գոյացած է երկու երկիրներու ոստիկանութեանց գործակցութեան մասին։ Գերմանիոյ գաղտնի ոստիկանութեան գործակալները ամէն աջակցութիւն պիտի վայելեն իրենց աւստրիացի պաշտօնակիցներուն կողմէ :

Կ'ըսուի թէ Հրեաներու խնդիրն ալ քննուած է. բայց առ այժմ կանխահաս համարուած է հակահրէական օրէնքներ հաստատել Աւստրիոյ մէջ։ Միայն թէ զանազան միջոցներ ձեռք պիտի առնուին հետզհետէ :

Նախարարին այցելութեան առթիւ Հիթլէր առաջարկած է որ Աւստրիա փոխէ իր վարկի քաղաքականութիւնը, աւելցնէ իր հողագործական արտադրումները դէպի Գերմանիա, փոխարէն ստանալով մեքենաներ եւ ռազմանիւթ, մինչդեռ Աւստրիա կը նախընտրէ ինք արտադրել :

*** Վիէննայի հրէական գործակալութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, հանգստացնելու համար Աւստրիոյ Հրեաները որոնք անձկութեան մատնուած են, դահլիճին փոփոխութեան առթիւ։ Կը վախցուի որ Հրեաներուն երկիւղը պատճառ դառնայ դրամագլուխի փախուստին :

** Աւստրիոյ արհեստակցական միութեանց ներկայացուցիչները ժողով գումարելով, որոշեցին պաշտպանել երկրին անկախութիւնը, ազատութիւնը եւ պատիւը։ Այս առթիւ հանդիսաւորապէս կրկնեցին իրենց հաւատարմութիւնը Տոքթ. Շուշնիկի, հաւաստելով թէ պատրաստ են ամէն զոհողութեան, աջակցելու համար վերաշինութեան գործին:

*** Հիթլէրի այսօրուան (կիրակի) ճառին առթիւ, մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ Աւստրիոյ մէջ, ուր չեն գիտեր թէ ի՛նչպիսի հրահանգներ դրուած են նացիներուն։ Եթէ չունդալից ցոյցեր սարքուին, ոստիկանութիւնը պիտի չկրնայ միջամտել, քանի որ նախարարը հիթլէրական է, իսկ ժողովուրդը պիտի գրգռուի :

*** Փետրուար 18ին պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակուեցաւ Պերլինի եւ Վիէննայի մէջ, գոյացած համաձայնութեան մասին։ Զեկոյցը թուելով ձեռք առնուած միջոցները, կ'ըսէ.— 1. Աւստրիոյ նացիներուն գործունէութիւնը պէտք է մնայ սահմանադրութեան սահմաններուն մէջ, համահաւասար ուրիշ խմբակցութեանց.— 2. Գերմանիա միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, որպէսզի գերման ազգային - ընկերվարական կուսակցութիւնը չմիջամտէ Աւստրիոյ ներքին գործերուն.— 3. Անփոփոխ պիտի մնան Աւստրիոյ տնտեսական եւ զինուորական քաղաքականութեան սկզբունքները։ Աւստրական փոխանակութեանց դարձ տալու համար, խորհրդականի պաշտօն մը ստեղծուած է Աւստրիոյ առեւտրական նախարարութեան մէջ :

Աւստրիոյ Հայրենասիրական Ճակատի կազմակերպութիւնը (վարչապետին կուսակցութիւնը) յայտարարութեամբ մը կը ծանուցանէ թէ նացիները կրնան անդամակցիլ, երդում կատարելով Աւստրիոյ անկախութեան համար:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ արտաքին գործավարութիւնը կը ծանուցանէ թէ երկրին բոլոր աֆղանեան հիւպատոսարանները եւ Աֆղանիստանի բոլոր խորհրդային հիւպատոսարանները պիտի փակուին ապրիլ 1էն առաջ, «իբրեւ հետեւանք բանակցութեանց» :

ՊՈՒՔՐԷՇԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱՏԱՐԻՆ փախուստի խնդիրը կը շարունակէ զբաղեցնել քաղաքական շրջանակները։ Իբրեւ պատասխան Մոսկուայի հերքումին, իտալական թերթերը հրատարակեցին գործակատարին ինքնութեան թուղթին լուսանկարը։ Գործակատարը երէկ ֆրանսերէն բանախօսութիւն մը պիտի կատարէր Հռոմի ձայնասփիւռի կայանէն։

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ կանոնագրին իրաւարարութեան վերաբերեալ օրինագիծը քուէարկուեցաւ երեսփ. ժողովին կողմէ, 226ի դէմ 360 ձայնով, գիշերային նիստի մը մէջ։ Աշխատավարձքի յաւելումը պիտի կատարուի համաձայն ապրուստի սղութեան, միշտ նկատի առնելով հաստատութեան կացութիւնը։ Տակաւին հինգ օրինագիծներ կան սեղանի վրայ :

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ծովակալ մը, Սորոլեւ, գլուխէն մուրճի հարուած մը ստացաւ Պրիւսէլի մէջ, իր բնակած տան մէկ վարձակալէն։ Կը կարծուի թէ Ռուս է։ Ծովակալը նախապէս եղած է նաւային կցորդ Պոլսոյ, յետոյ Սթոքհոլմի մէջ։ Շուէտէն փախած էր, վախնալով որ կը սպաննուի :

Գ. Ոսկեան Տէրտէրեան, Տէր եւ Տիկին Արսէն Տէրտէրեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Լէյլէկեան, Այրի Տիկին Մարիամ Տէրտէրեան եւ զաւակունք, Գ. Եղիազար Մինասեան, Գրիգոր, Մարիցայ, Իւղաբեր եւ Արամ Մինասեան (Վանեա) սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, մօր, մօրաքրոջ, մեծ մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՍՐԲՈՒՀԻ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ 18 փետրուար, ուրբաթ օր, 58 տարեկան հասակին :

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ 21 փետրուար երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին Փըթի Մէնամի հիւանդանոցին մէջ, Իսի - լէ - Մուլինօ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը։

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, ներկայս իբր այդ կը նկատել :

ԾԻԾԱՂԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

20 Փետրուար կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին
«Սօսիէթէ Սավանթ»ի սրահին մէջ, 8 Rue Danton. Մեթրօ Odéon
ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ ԱՐԱՄ ՊԵՅՐՈՒԵԱՆ
առաջին անգամ ըլլալով կը բեմադրէ «ՎԵՂԱՐԱԻՐՐ ՋՕՆ ԺՕԻԱՆԸ»
(կատակերգութիւն 4 արար)

Կը մասնակցին՝ Տիկիններ Գայեանէ, Ս. Պաղտասարեան, Թ. Ազնաւուրեան, Պ. Պ. Վ. Պաղտասարեան, Ս. Սերոբեան, Վ. Ալթունեան, ՀՐԱՅՐ եւ Ա. Պետրոսեան։ Ռէժիսէօր՝ Վ. Ալթունեան :

ՄՈՒՏՔ՝ 5, 10, 15 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը կը ծախուին Հ. Սամուէլ գրատան — 51, rue Mr. le Prince, Փարիզ (5):

Հ. Յ. Դ.

Զանազան

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Փրոփականտի Յանձնախումբի դասախօսական ժողովը 23 Փետրուար, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, «Շանթէկլէր» սրահին մէջ։ Յանձնախումբին մօտ կազմող ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։
Կը դասախօսէ ԸՆԿ ՊՕՂՈՍ ՃԻՒՄԵԱՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԱՆԻԵՌԻ ՄԷՋ

Անիէռ - Ժընըվիլիէի Արամ Երզնկացիանէ Փետր. 18ի եւ Արամի մահուան տարին, կիրակի, 20 փետրուարին, ժամը 2.30ին, կազմակերպուած է ընկերական խնջոյք մը Անիէռի ընկերվարականներու ակումբին մէջ, 140bis, Ave. Argenteuil :

Խօսք պիտի առնեն ընկերներ Ս. ՃԵՆԿԻԶԵԱՆ եւ Հ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժին։ Մասնակցութեան համար 5 ֆրանք :

ՅԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԻԷՌԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Այսօր, կիրակի, ժամը 3էն կէս գիշեր
SALLE DES FETESի մէջ
30 Rue du Casino, Անիէռ
ՀԱՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ Mme. Patenôtre-Desnoyers-ի
Գիտ խօսք Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝ Սիֆան-Կամիւաս երգչախումբը, Տիկին ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ (ջութակ) գաշնակ, հայկական պարեր թառով եւ դափով, հայերէն եւ ֆրանսերէն արտասանութիւններ։ Պարերը կը սկսին ժամը 5.30ին.
Ճոխ պիւֆէ զիւրամատչելի գիներով.
Մուտք 10 ֆր., փոքրերու 5 ֆր.
Հաղորդակցութեան. տր. Նոյէն՝ 2.14, 2.44 եւայլն

ՀԱՆԴԷՍ

Ի շինութեան ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ կազմակերպուած Իսի - լէ - Մուլինոյի Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ մասնաճիւղի կողմէ 20 փետրուար կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Խրիմեան դպրոցի սրահին մէջ, 2, բիւ տը լա ռէփիւպլիք, գեղարուեստական ճոխ բաժին :

ԿԸ ԽՕՍԻ ՏԻԿԻՆ ԷԼԷՆ ՊՈՒԺԱՆԴ
Մուտք 7 ֆրանք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԷՆ
27 Փետր., կիրակի ժամը ճիշդ 15ին, Պէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ, 26 Rue TROYON. Sèvres. Métro Pont de Sèvres
Կը ներկայացուի «ԽԱՂԱՄԱՂԸ», (դրամ 5 արար)
Երգախառն զաւեշտներ՝ LE PARAPLUIE DE DON QUICHOTTE,
LES DEUX PECHEURS
I DUE SPAZZACIMINI
Տոմսերու գինն է 10 եւ 7 ֆրանք

---

27 ՓԵՏՐ. ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ
ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
8 Rue Danton, ՄԷԹՐՕ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ ԵՒ ՕՏԷՈՆ
ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Պ. ԼԱԹԻՖԵԱՆԻ
Կը ներկայացուի առաջին անգամ ըլլալով
ՊԷՆԼԵԱՆԻ խաղացանկի գլուխ-գործոց

ՆԱՍՐԷՏՏԻՆ ՀՕՃԱ

(օփերէթ 3 արար, 1 պատկեր)
Որուն ընդհանուր ղեկավարութիւնը սիրայօժար ստանձնած է
Հ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ
(նախկին դերասան Թովմաս Ֆասուլեաճեանի)

Կը մասնակցին՝ ՏԷՐ եւ ՏԻԿԻՆ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ. ՏԷՐ եւ ՏԻԿԻՆ ԼԱԹԻՖԵԱՆ, Պ. Պ. ՍԱՐԱՖԵԱՆ եւ Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ. Պ. ՊԱՐԻԿԵԱՆ կը ղեկավարէ օրքեսթրը։
Ջութակաւորութիւն, երգ. պար։ Կը պարէ Շաթըլէի թատրոնէն պարուհի Օր. ՌՕԶԻԿ ՄԱԿՍՕՆԱԼՍ։
Տոմսերը կը ծախուին Գրատան Հրանտ Սամուէլի մօտ, 51 Mr le Prince. Փարիզ։ Գիները՝ 15, 10 եւ 5 ֆրանք։

Կը տնօրինեմ՝ դատական, ժառանգական, վարչական, առեւտրական եւ հարկային խնդիրներ՝ ծախսերը իմ հաշւոյս:

Ամուսնութեան, ամուսնալուծման, զաւակներու, պայմանագրութիւններու, բաղդատութիւններու, իրաւական վէճերու, ընկերութեան իրաւունքի, ինքնութեան թուղթերու եւ նաթիւրալիզասիոնի համար դիմեցէք՝
Փաստաբան
M. ADAMOFFի
85, Rue de la Convention, Paris (15). Մեթրօ Javel et Convention. Tél. Vaugirard 59-07:

REXY CINEMA (Lyon)
Cours Lafayette. angle Rue Garibaldi
Փետր. 18 — 26 Փետր.
Ամէն օր ցերեկները 2.30ին,
իրիկունները 20 30ին
Le plus beau film de l'année
La grande Illusion
Գիները 3, 5 եւ ֆրանք։
Նշեալ յայտարարը ձը կը բերողի կը տրուի 2 ֆրանքի առ. ակնոցաւոր զեղչ:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette. angle Garibaldi

Հ. ՔԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՈՌ)
Tél. Trudaine 42 69
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։
Առաւօտները ժամադրութեամբ։

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

[illegible]

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)
Թելէֆոն **Nord 84-04** (անփոփոխ)
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2 - 7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

ԹՈՔԱԽՏԸ

Ինչպէս ամէն տեսակ ուռախտներ (Tuberculose osseuse, ganglionnaire եւայլն) եւ ամէն տեսակ հազ ու արիւնաթքութիւն կը բուժուին արագ եւ արմատական կերպով առանց դեղի եւ գործողութեան :

Դիմել՝ ՏՕՔԹ. ՁԵՆՈՐ ՊԵՕՐԷՔՃԵԱՆԻ
15 bis, Rue de Maubeuge Paris (9)
Ժամադրութիւն, ամէն օր ժամը 14 — 16։ Tél. Tru. 83—87

ԿՈՒՋՈՒԻ Ո.յէյլ. մը որ գեղեցիկ շինել ուզեք եւ ... չակաւոր առարկաներ.
Մանրամասնութեանց համար դիմել՝
J. IRAN, 17 Rue St. Augustin, Paris(2)

ՔԷՄԱՆՉԻ [illegible] ԵՒ ՈՒՏԻ ՀԱՅԿ ՔԱՆՈՒՆԻ ՊՕՂ...
Կը նուագեն ամէն երեկոյ մասնակցութեամբ պարուհի Օ. [illegible], ՖԼՐՍ... Franco - Oriental սրճարան - ճաշարանին մէջ, 3, RUE CLAUZEL (35, Rue ...) օրէ վերջ ժամը 2.30ին Փըթի Մէնամի հիւանդանոցին մէջ, Իսի - լէ - Մու... Արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ, օղի՝ լաւ ազանդերներով

“ՇԻՐԱԿ”
Արեւելքի միակ իսկական օղին է
Անդուգական
Առաջնակարգ [illegible]
[illegible]

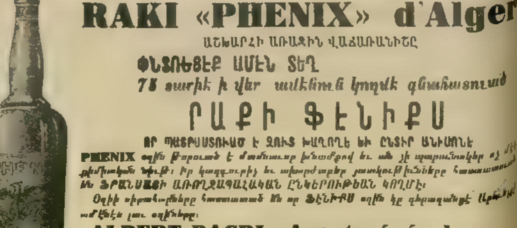
ԵՂԻՇԷ ԱՐՋՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD	**ORIENT LLOYD**
46 rue de la République	**7 rue Auber, Paris**
Մարսէյլ, Tél. C 47-22 եւ C 74-51	Tél. Opéra 07-77

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։
Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար։ Հայ ճամբորդներու համար մատչելի գին։ Անձնական ուղեկիցներ ապահովելու ամէն կողմ
ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

RAKI «PHENIX» d'Alger

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՌԱՋԻՆ ՎԱՃԱՌԱՆԻՇԸ
ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԱՄԷՆ ՏԵՂ
75 տարիէ ի վեր ամենուն կողմէ գնահատուած
ՌԱՔԻ ՖԷՆԻՔՍ
ՈՐ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ Է ՋՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԸՆՏԻՐ ԱՆԻՍՈՆԷ
PHENIX օղին թորուած է մաքուր խնամքով եւ ան չի պարունակեր ոչ մէկ քիմիական նիւթ։ Իր կազդուրիչ եւ ախորժաբեր յատկութիւնները հաստատուած են ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ։
Օղիի սիրահարները հաստատած են որ ՖԷՆԻՔՍ օղին կը գերազանցէ Արեւելքի ամէնէն լաւ օղիները։
ALBERT BACRI, Agent général
19 Rue Turbigo, Paris (3), Tél. Central 83-17
ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐ.— *Mre. Cotton. 68 Av. Galline. Villeurbanne (Lyon)*
Mr. Simondis, 33 cours Devellier, Marseille

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
MARDI 22 FÉVRIER 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3661

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՍՏՈՒԳՈՒԹԻՒՆ...

Միակ անմեղ բառը, պատկերացնելու համար կացութիւն մը որ գլուխ քերել կուտայ օրուան դիւանագէտներուն :

Արդարեւ, թանձր, անթափանցելի մշուշ մը թառած միջազգային հորիզոնին վրայ, եւ ամէնէն յանդուգն մարգարէն ալ չի համարձակիր գուշակութիւններ փորձել վաղուան մասին :

Կը թուի թէ, մէկ տարիէն միւսը, ամպերը աւելի կը թանձրանան ու աւելի կը ծաւալին, սրընթաց ուժգնութեամբ :

Ահաւասիկ երկու նոր պարագաներ, Աւստրիոյ «նացիացումէն» անմիջապէս վերջը.— Հիթլէրի ճառը եւ Իտընի հրաժարումը: Երկուքն ալ նոյնքան վրդովիչ՝ իրենց բովանդակութեամբ եւ պարզուած հեռանկարներով :

Ի՞նչ կ'ըսէ Գերմանիա «Առաջնորդ»ը, կիրակի օրուան ճառին մէջ, որ տեւած է երեք ժամ :

Փորձենք ամփոփել անոր հիմնական կէտերը .—

1. Ազգային - ընկերվարական շարժումը (հիթլէրականութիւն) փրկեց Գերմանիան, բոլոր ճակատներուն վրայ, — քաղաքական, տնտեսական եւ զինուորական:

2. Գերմանիա տարուէ տարի աւելի ուժգնօրէն պիտի պահանջէ որ վերադարձնեն իր նախկին գաղթավայրերը :

3. Գերմանիա երբեք պիտի չվերադառնայ Ազգերու Դաշնակցութեան, «որ հիմնուած է արդարութեան եւ բռնութեան վրայ»: Գերմանիա հեռացաւ Ազգաժողովէն, որովհետեւ ան կը մերժէր պատասխանատուութեանց, հետեւաբար եւ ապահովութեան նուաստութիւնը » :

4. Գերմանիա կը մնայ անհաշտ եւ անողորմ թշնամի բոլշեւիկեան շարժման :

5. Ճափոն իրաւունք ունի Չինաստանի դէմ, որ անկարող է դիմադրելու բոլշեւիկեան շարժման :

6. Գերմանիա պիտի չհանդուրժէ որ յաղթեն Սպանիոյ հանրապետականները, այն պատճառաբանութեամբ թէ այդ պարագային Սպանիա պիտի դառնայ Մոսկուայի մէկ հատուածը, սպառնալով Եւրոպայի հաւասարակշռութեան: Հետեւաբար, ուրախ է որ Իտալիան ալ նոյն դիրքը բռնած է այս հարցին մէջ :

7. Գերմանիա այլեւս պիտի չհանդուրժէ օտար մամուլի մէկ մասին «զրպարտիչ սուտերուն եւ կոպիտ նախատինքներուն» եւ այսուհետեւ անոնց պիտի պատասխանէ «ազգային - ընկերվարական ոգիով ու մեթոտով » :

8. Գերմանիա հողային պահանջներ չունի Ֆրանսայէն: «Լրագրական անհաւատալի պայքար մըն է որ կը խանգարէ երկու պետութեանց գործակցութիւնը»: (Անգլիոյ դէմ ալ նոյն գանգատները) :

9. Գերմանիա որ եւ է օգուտ չպատեր միջազգային խորհրդաժողովներէն եւ կը նախընտրէ ուղղակի բանակցութիւնները պետութենէ պետութիւն :

10. Գերմանիա իրեն կը վերապահէ սահմանէն դուրս եղած գերման փոքրամասնութեանց շահերուն պաշտպանութիւնը: (Ատով կ'արդարացնէ նաեւ իր վերջին ձեռնարկը՝ Աւստրիոյ մէջ) :

Սովորական մահկանացուներու կարծիքով , այս հարցերուն մէկ մասը կրնայ ի վերջոյ պատերազմի յանգիլ :

Ընդհակառակն , Հիթլէր այդ բոլորը կը ներկայացնէ իբրեւ ապացոյց Գերմանիոյ խաղաղասիրութեան: Կ'ուզէ ըսել թէ այդպէս միայն կարելի է պահպանել խաղաղութիւնը: Եւ ռազմատենչ արտայայտութիւններ կը վերագրէ ուրիշներուն, մասնաւորապէս Մոսկուայի, որուն դէմ շատոնց պատերազմ հռչակած է, իր առանցքին կապելով Ճափոնը եւ Իտալիան:

Արդ, «վարդապետական» այս աշխարհահայեացքը, որ միեւնոյն ատեն քաղաքական դիտումներ կը մատնէ, միանալով գաղթավայրերու հարցին եւ սահմանակից Գերմաններու պաշտպանութեան խնդրին հետ, ինքնին կը կազմէ հրաբուխ մը, Եւրոպայի սրտին վրայ :

Այդ մասին այլեւս պատրանքներ չեն սնուցաներ շահակից պետութիւնները, մեծ թէ փոքր: Մանաւանդ որ, ոչ միայն կոպիտ իրականութիւն է Պերլին — Հռոմ - Թոքիօ առանցքը, այլ եւ օրէ օր կը զօրանայ, եւ կրնայ վաղը կլանել ուրիշ պետութիւններ ալ , — ամէնէն առաջ Աւստրիան եւ Հունգարիան :

Կարճ խօսքով, հիթլէրական ծրագրին ո՛ր մասն ալ գործադրուի, անխուսափելի է ցնցումը: Եւ արդէն յուսահատութեան սեւ քօղ մը կ'երկարի Լոնտոնէն Փարիզ, ինչպէս այս քաղաքէն մինչեւ Փրակա եւ Մոսկուա :

Ցնցումի նախանշան մըն է, օրինակ, Անգլիոյ արտաքին նախարարին հրաժարումը, երկօրեայ փոթորիկէ մը վերջը :

Անսովոր բաներ չեն նախարարական հրաժարումները, նոյնիսկ Անգլիոյ մէջ: Բայց Իտընի հրաժարումը հետեւանք է բուն իսկ այն հարցերուն որ կապ ունին Պերլինի եւ Հռոմի հետ: Իր պաշտօնին մէջ, Անգլիոյ վարչապետը կը յիշէ միայն Իտալիոյ պարագան, հասկցնելով թէ Պ. Իտըն վայրկեանը յարմար չէ դատած անգլեւիտալական բանակցութիւնները սկսելու համար : Մինչդեռ իրականութիւն է որ Մեծն Բրիտանիոյ դահլիճը շաբաթ եւ կիրակի օրերու աւանդական արձակուրդն ալ զոհեց, Աւստրիոյ նոր կացութեան եւ Հիթլէրի ճառին առթիւ:

Կացութեան ծանրութիւնը կ'ապացուցանէ, նաեւ, Ֆրանսայի ազգ. Պաշտպանութեան Նախարարին՝ Պ. Տալատիէի յայտարարութիւնը երեսփոխանական ժողովին մէջ.

— « Արտադրութեան յաւելման անհրաժեշտութիւնը աւելի բացորոշ կը դառնայ, երբ մեր սահմաններէն դուրս նայինք... Թո՞յլ պիտի տրուի՞ որ կործանի Եւրոպայի հաւասարակշռութիւնը: Թո՞յլ պիտի տրուի՞ կազմել տիարկու կայսրութիւն մը որուն զանգուածը ինք պիտի մղէ դէպի գերակայութիւն »:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻԹԼԷՐ ԽՕՍԵՑԱՒ ԵՐԵՔ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՏ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԵՐԸ

Այլեւս պիտի չվերադառնայ Ազգաժողովին

ՏԱՍԸ ՄԻԼԻՈՆ ԳԵՐՄԱՆՆԵՐՈՒ ԳՈՅԸ, ՍԱՀՄԱՆԷՆ ԴՈՒՐՍ

Կիրակի օր, Հիթլէր բացառիկ նիստի հրաւիրելով խորհրդարանը, խօսեցաւ իր այնքան անհամբերութեամբ սպասուած ճառը, որ տեւեց երեք ժամ: Սրահը կը թնդար դղրդագին ծափերու մէջ: Ահ նուագն սասը երկիրներ միաժամանակ լարած էին ձայնասփիւռները, լսելու համար ճառը: Մասնաւորապէս միջոցներ ձեռք առնուած էին Փրակայի եւ Վիէննայի մէջ:

Ճառին առաջին մասը, որ տեւեց մէկ ժամ, փառաբանութիւնն էր Գերմանիոյ չահած յաջողութեանց, հիթլէրական իշխանութեան օրով, քաղաքական, տնտեսական եւ մանաւանդ զինուորական ճակատներուն վրայ: «Առաջնորդ»ը յաճախ հեգնական սլաքներ կ'ուղղէր օտար մամուլին եւ վարիչներուն դէմ : Այս առթիւ պանծացնելով բանակին զօրացումը, Հիթլէր յայտարարեց թէ «գերմանական բանակը կուրօրէն անձնուէր է ազգային - ընկերվարութեան »: Եւ շնորհակալութիւն յայտնեց «բոլոր անոնց որ օգնեցին իրեն՝ կառուցանելու համար այս հրաշալի գէնքը»: Ցետոյ աւելցուց .

— « Ներկայ պարագաները անհրաժեշտ դարձուցին աւելի սերտօրէն մէկ ձեռքի մէջ կեդրոնացնել զինեալ ուժերը: Ես ինքս ստանձնելով բանակին հրամանատարութիւնը, կը յուսամ իրականացուցած ըլլալ այդ նպատակը: Մեր խաղաղասիրութեան հաւաստիքները ընծայելով համբերձ աշխարհի, պարտականութիւն կը սեպենք յայտարարել անոր թէ այդ սէրը մեր իրաւունքներէն հրաժարիլ չի նշանակեր: Եթէ միջազգային գրգռիչներ եւ թունաւորիչներ ուզեն խորտակել գերման ժողովուրդին յաջողութիւնը, պողպատէ եւ երկաթէ կարկուտ մը պիտի տեղայ իրենց վրայ »:

ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Բացատրելով գաղթավայրերու անհրաժեշտութիւնը Գերմանիոյ համար, Հիթլէր յայտարարեց թէ պիտի պահէ մարքին արժէքը: «Պէտք է որ մարքը պատուաւոր թուղթ մը ըլլայ, նոյնիսկ առանց ոսկիի եւ օտար դրամի: Ինչ որ ալ ըլլայ մեր արտադրութեան ճիգը, չի կրնար լեցնել մեր տարածութեան պակասը: Հետեւաբար, տարուէ տարի, աւելի բարձր պիտի հնչէ Գերմանիոյ պահանջը՝ իր նախկին գաղթավայրերու մասին: Անոնք բռնի առնուեցան այնպիսի ազգերու կողմէ որոնց համար անարժէք են, իսկ մեզի համար անհրաժեշտ կրնային ըլլալ: Ես չեմ կրնար այս իրաւունքը ստկարկել վարկերու դիմաց : Մենք վարկեր չենք ուզեր: Չկայ համաշխարհային տնտեսութիւն մը որ կարենայ տեղը բռնել ազգային եւ գերիշխան տնտեսական ինքնավարութեան : Այս առթիւ, անգամ մը եւս խոր անվստահութիւնս կը յայտնեմ բոլոր ինքնակոչ խորհրդաժողովներու մասին: Եթէ 1933ին իմ ծրագիրս ըլլար սպասել որ միջազգային տնտեսական խորհրդաժողով մը լուծէ խնդիրները, թերեւս 15 միլիոն գործազուրկներ պիտի ունենայինք այսօր: Ես չեմ ուզեր յուզել տնտեսահարցեր որ կապ չունին անոնց հետ, ինչպէս Գերմանիոյ վերադարձը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ»:

«ՄԵՆՔ ՄԵՐ ՁԵՌՔՈՎ ՊԻՏԻ ԼՈՒԾԵՆՔ»...

Հիթլէր այս անգամ ալ խստօրէն ծաղրելով Ազգաժողովին անկարողութիւնը, շարունակեց .

— « Անգլիացի քաղաքագէտներ տրամադիր են եղեր վերադարձնելու մեր գաղթավայրերը, եթէ վստահ ըլլային թէ արդարութեամբ պիտի վարուինք բնիկներուն հետ: Բայց ո՞ր գաղթային աշխարհակալութիւնը հանրաքուէով կառուցուած է: Մենք կը պահանջենք որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը աւելի լաւ ըմբռնէ Եթովպիոյ խնդիրը: Մենք կը յայտարարենք թէ երբեք միտք չունինք խառնուելու այնպիսի խնդիրներու որ չեն շահագրգռեր գերման ազգը: Բայց, եթէ որ եւ է տեղ գերմանական շահերը վտանգուին, մենք Ազգաժողովին աջակցութեան պիտի չսպասենք, մենք մեր ձեռքով պիտի լուծենք մեզի ինկած պարտականութիւնները : Մենք ոչինչ կը սպասենք հաստատութենէ մը որ կը մերժէ ճանչնալ կատարուած իրողութիւնները: Եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը հարկեր տարի տեւէր, անտարակոյս դաւաճանական կացութեան մը պիտի յանգէինք. որովհետեւ թերեւս նոր պետութիւններ գոյութիւն պիտի ունենային եւ Ազգաժողովը պիտի չուզէր ճանչնալ (ծիծաղներ):

Այստեղ Հիթլէր հաղորդելով Մանչուրիոյ պետութեան ճանաչումը, յայտարարեց թէ Գերմանիա երբեք պիտի չվերադառնայ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ:

ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԲՈԼՈՐԻՆ ՀԵՏ, ԲԱՑԻ Խ. ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԷՆ

Հիթլէր յայտարարեց թէ Գերմանիա պատրաստ է գործակցելու բոլոր ազգերուն հետ, բացի մէկ պետութենէ, — խորհրդային Ռուսաստան: Եւ բուռն յարձակողական մը կատարեց բոլշեւիկեան վարդապետութեան դէմ, զայն ներկայացնելով իբրեւ քանդիչ եւ աւերիչ :

— «Մենք անոր անողորմ թշնամին ենք: Եթէ թոյլ չտուինք որ Գերմանիան ներսէն կործանեն, թոյլ պիտի չտանք որ դուրսէն կործանեն, Մոսկուայի նիւթական զօրութեամբ: Պետութեան մը նուաճումը բոլշեւիկեան շարժումին կողմէ՝ կը խախտէ աշխարհի հաւասարակշռութիւնը. որովհետեւ այդ պետութիւնը գերիշխան չէ այլ եւս, այլ ենթակայ Մոսկուայի հրամանին: Առողին անգին, ժողովրդավար երկիրներու մէջ խօսուած ճառերով ուզեցին ապացուցանել թէ համայնավարութիւնը վտանգաւոր չէ այլեւս: Բայց նոյնինքն Սթալինի վերջին վկայութիւնը եկաւ յիշեցնել թէ ի՛նչ է բոլշեւիկեան շարժումը: Անշուշտ Սթալին աւելի լաւ կ'ըմբռնէ բոլշեւիկեան շարժումը քան անգլիացի նախարարը (կ'ակնարկէ Պ. Իտընի):

Անդրադառնալով Ճափոնի հետ եղած յարաբերութեանց, Հիթլէր մաղթեց որ այդ երկիրը յաղթէ իր ձեռնարկած գործողութեան մէջ: «Ես կը վախնամ

(Լուրերու շարունակութիւնը վարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԻՆԸ ՊՈՉՈՎ ԿԱՏՈՒՆ » ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆԵՐ

Ոչ մանկական հէքեաթ է, ոչ ալ կինդանաբանական երեւոյթ :

Շաբաթ օր, Լոնտոնի մէջ դատուեցան չորս երիտասարդներ, որոնք իրր երկու միլիոն փրանքի գոհարեղէններ գողցած էին, չարաչար ծեծելով տէրը:

Չորս երիտասարդները դատապարտուեցան մէկէն 7 տարի տաժանակիր աշխատանքի: Երկուքը բանտարկութենէն զատ, խարազանի պատիժ ալ ստացան: Մէկը 15, միւսը 20 հարուած պիտի ուտէ մասնաւոր խարազանով մը որ կը կոչուի «ինը պոչով կատու »:

Այս խարազանը կը բաղկանայ ինը կաշի փոկերէ, կէս մատնաչափ լայն, 18 մատ երկայնութեամբ, ծայրերը հանգոյցի վերածուած եւ բոլորը մէկ փայտի մը կապուած:

Պատիժին գործադրութեան առեն, բժիշկ մը նախ կը քննէ դատապարտեալը, յետոյ կը հրամայէ,— Մէ՛կ: Եւ բանտապահ մը կ'իջեցնէ առաջին հարուածը: Զարչարանքը այսպէս կը շարունակուի մինչեւ որ բանտարկեալը մարի եւ գետին փռուի :Մնացեալ հարուածները կը տրուին վէրքերու բուժումէն անմիջապէս վերջը :

Կ'ըսուի թէ երկու նոր դատապարտեալներէն մէկուն քսան հարուածը պիտի բաժնուի չորս մասի, իսկ միւսին 15ը՝ երեք մասի :

Մասնագէտներ կ'ըսեն թէ շատ քիչեր կրնան հինգ հարուածէն աւելի դիմանալ, միեւնոյն առեն :

Այս առթիւ, երկու յուսահատական դէպքեր ալ կը պատմեն վերջին տարիներու ընթացքին:

Դատապարտեալ մը սարսափելով «ինը պոչով կատու»էն (դատապարտուած էր 12 հարուածի), ինքզինքը կախեց բանտին մէջ:

Ուրիշ մը անձնասպան եղաւ ինքզինքը պատշգամէն քարէ գետնայարկը նետելով, ճիշդ այն պահուն երբ «ինը պոչով կատու»ին առջեւ կը հանուէր, մերկ եւ թեւերը վեր բարձրացած :

Այսպէ՞ս է բրիտանական արդարադատութիւնը :

Սովորական գողը կը դատապարտէ բխապարտութեան, «ինը պոչով կատու»ն ալ վրան ցանելով իբրեւ աղ եւ պղպեղ: Իսկ բուն գողերը, տէզանաւոր կամ պետութիւն, կը պատուէ իր բարեկամութեամբ եւ զինակցութեամբ: Հոգ չէ թէ անոնք ամբողջ ժողովուրդներ կողոպտած, եւ ուրիշներ ջարդած, տրորած, անհետած ըլլան ...

ՎԱՀԷ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՀՐԱԺԱՐԵՑ Ի ՓՈԹՈՐԿԱԼԻ ԺՈՂՈՎԷ ՄԸ ՎԵՐՋ

Ինչպէս հաղորդած էինք , Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը բացառիկ նիստ մը գումարեց շաբաթ օր, ինչ որ պատահած չէր Էտուըրտ Ը.ի հրաժարումէն ի վեր: Այդ ժողովէն վերջը լրջօրէն խախտած էր Պ. Իտընի դիրքը:

Ուրիշ արտակարգ ժողով մըն ալ գումարուեցաւ կիրակի օր, Հիթլէրի ճառէն անմիջապէս վերջը, (Պերլինի անգլիական դեսպանը խորհրդարանի առաջին տեղերէն մէկը գրաւած էր, բառ առ բառ լսելու համար ճառը):

Կիրակի օրուան նիստէն վերջը, Լոնտոն սասանեցաւ, լսելով որ արտաքին նախարարը պաշտօնապէս ներկայացուցած է իր հրաժարականը :

Իր հրաժարագրին մէջ, Իտըն, որ հակառակ է Չէմպըրլէնի հետեւած քաղաքականութեան՝ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ հանդէպ, կ'ըսէ թէ վերջին երկու օրերու դէպքերը բացորոշապէս երեւան հանեցին իրենց միջեւ եղած տարակարծութիւնը՝ «ինքնին խիստ կարեւոր եւ հետեւանքներով ծանրակշիռ որոշման մը առթիւ»: Եւ կը շեշտէ — « Ես չեմ կրնար խորհրդարանին յանձնարարել քաղաքականութիւն մը որուն համաձայն չեմ »:

Վարչապետ՝ Պ. Չէմպըրլէն, իր եւ պաշտօնակիցներուն «խորին ցաւը» յայտնեց Պ. Իտընի, գնահատելով անոր արժանիքները: «Այդ ցաւը մեծ է մանաւանդ անոր համար որ մեր միջեւ երեւցած տարակարծութիւնը երբեք չի վերաբերիր մեր քաղաքականութեան ոչ վերջնական նպատակին, ոչ ալ հիմնական սկզբունքներուն»: Եւ ի վերջոյ կ'ընդունի հրաժարականը :

Միեւնոյն ատեն հրաժարեցաւ արտաքին նախարարութեան խորհրդականը, լորտ Քրէնպորն :

Իտընի յաջորդ կը համարուի լորտ Հըլիֆաքս, որ կուսակից է Չէմպըրլէնի քաղաքականութեան եւ որ քանի մը ամիս առաջ Պերլին գնաց, մասնաւոր առաքելութեամբ:Իտըն երէկ ճառ մը խօսեցաւ խորհրդարանին մէջ,պարզելով իր տեսակէտները: Հրաժարման լուրը մեծ տպաւորութիւն գործեց Հռոմի եւ Պերլինի մէջ :

ՆՈՐ ՍԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ) ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Իսէէն, ընկեր Ժան Սարգիսեանի հարսնիքին առթիւ, ընկեր Սելթեկեանի միջոցաւ	73
Փոքրիկներ Ովաննէկ եւ Գրիգորիկ Ազոյլանեան, Ժանթիյէի	50
Փոքրիկն Սեդա Սիոլեան	50
Պօղոս Երեմեան, Վիէն (Տես նամակը)	15
Գումար՝	188
Փետր. 19ի գումարը	3560
Ընդհ. Գումար՝	3748

12 ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՂՈՒ ՄԸ ՆԱՄԱԿԸ

Վիէն, 17 Փետր.— Սիրելի « Յառաջ », շատոնց է որ մտադրած եմ երկտող մը գրել քեզի, Նոր Սիսի Լուսինեան դպրոցի որբ եւ չքաւոր աշակերտներու համար քու բացած հանգանակութեան առթիւ իմ պարտականութիւնս կատարել, բայց համարձակութիւն չէի ունենար, որովհետեւ չատ գրել չեմ գիտեր: Ես ինծ ընկեր մը գտնելով ծանօթներէ քանի մը ֆրանք հաւաքել ուզեցի, բայց այդ ալ չեղաւ, ուստի իմ գանձանակիս դրամը 10 ֆրանք եւ 5 ալ հայրիկէս կ'առնեմ եւ 15 ֆրանք կը ղրկեմ :

Սիրելի « Յառաջ », այդ որբ եւ չքաւորներու մասին գրուածները, մանաւանդ իմ տարեկիցներուս գրածները կարդալով, շատ կը յուզուիմ : Բայց ինչո՞ւ մեր դպրոցները միշտ այսպէս աղքատ են: Արդեօ՞ք չունինք հայ հարուստ մը որ 5000 ֆրանք մէկ անգամէն դրկէ որպէսզի բոլոր պէտքերը օր առաջ հոգացուին: Այդպէս հարուստներ կան, բայց երեւի հայերէն կարդալ չեն գիտեր որ տեղեակ ըլլան: Ես ալ Ֆրանսա ծնած եմ,Մարսէյլ 1926 օգոստ. 21ին: 1931 — 32ին Վիէն սորված եմ Ա - Բ - Գը, իսկ հիմա ամէն շաբաթ 2 օր հայկական դպրոց կ'երթամ, եւ մնացեալ օրերը դասս բնմէ կ'առնեմ, սիրելի «Յառաջ» : Քեզ կարդացողը միայն կրնայ հայ ապրիլ, միշտ գրելու համար ուժ եւ կարողութիւն մաղթելով համբոյրներ կը ղրկեմ :

Պօղոս Երեմեան

ԽՄԲ.— Սրբագրած ենք միայն ուղղագրական սխալները :

Այսօր մեր նոր թերթօնը "ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԸ"

Հ. Յ. Դ. ՑԵՂԱԿՐՕՆ ՈՒԽՏԵՐԸ

Վերջին շաբաթներու ընթացքին Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ցեղակրօն Ուխտերը տօնեցին իրենց ծննդեան հինգերորդ տարեդարձը։

Մեր նոր սերունդի այս կազմակերպութիւնը, ինչպէս յայտնի է, իր գոյութեան առաջին իսկ տարւան մէջ անսպասելի նուաճումներ ըրաւ, տարածուեցաւ Միացեալ Նահանգներու մէկ ծայրէն միւսը եւ նոյնիսկ աւելի հեռուները եւ դարձաւ գաղութահայ երիտասարդական ամէնէն բազմամարդ, ամէնէն աշխոյժ ու կորովի միութիւնը։

Ճիշդ է, թէ անոր աճումը յետագայ տարիներուն տեղի չունեցաւ այնքան արագ, որքան առաջին տարւան ընթացքին։ Բայց, թէեւ քիչ մը աւելի դանդաղ, ան մեծցաւ եւ զօրացաւ ընդհատ՝ աւելի խորունկ արմատներ ձգելով մեր նոր սերունդին մէջ, աւելի գիտակցական հիմեր տալով իր անդամներու զգացական հակումներուն։

Վստահ ենք, որ երբ բաւական թիւով երիտասարդներ պատրաստուին այդ երիտասարդութեան մէջ ղեկավարող դեր կատարելու համար, Ցեղակրօն Ուխտերու շարժումը աւելի եւս պիտի ընդարձակուի եւ զօրանայ։

Ի՞նչ է Ցեղակրօն Ուխտերու նպատակը։

Նախ եւ առաջ՝ օտարութեան մէջ մեծցող մեր նոր սերունդը կապել մայր ազգին եւ հայրենիքին հետ, արթնցնել անոր մէջ ցեղային ոգին ու զգացումները, առաջ բերել անոր մէջ ազգային գիտակցութիւնը, ծանօթացնել զայն հայ գրականութեան եւ պատմութեան, հետաքրքրել զայն հայ ժողովուրդի ազատագրական պայքարով եւ ըստ կարելւոյն մասնակից դարձնել զայն այդ պայքարին, մէկ խօսքով՝ զարգացնել նոր սերունդին մէջ իր նուիրական պարտականութեան զգացումը իր ցեղին, իր մայր ազգին, իր մայր հայրենիքին հանդէպ։

Երկրորդ՝ օգնել օտար հիւրընկալ երկիրներու մէջ մեծցող մեր պատանիներուն եւ երիտասարդներուն դառնալու աւելի լաւ քաղաքացիներ դիրենց հիւրընկալող պետութեան։

Այս վերջին նպատակին հասնելու լաւագոյն միջոցը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ անխնայ պայքարը ստորադասութեան եւ նուաստութեան ախտաւոր զգացումին դէմ, որ այնքան խոր արմատ ձգած է մասնաւորապէս Ամերիկայի մէջ մեծցող մեր նոր սերունդի հոգիին մէջ եւ այնքան ցաւալի կերպով արգելք կ'ըլլայ անոր անկաշկանդ զարգացման ու առաջդիմութեան։ Այդ ախտաւոր, հաշմող զգացումը կարելի է լաւագոյն կերպով ոչնչացնել, եթէ մեր նոր սերունդը հաղորդակից դառնայ իր չքեղ եւ հարուստ ցեղային կամ ազգային հոգեւոր ժառանգութեան, եթէ իր ցեղի փառաւոր անցեալին հետ ծանօթանալով համոզուի, որ ոչ թէ պէտք է ամչնայ, այլ պէտք է որ հպարտ զգայ ինքզինքը իր Հայ ըլլալուն համար։

Փորձը ցոյց կուտայ որ մեր հա[illegible] համեստ միջոցներով պահուող նախնական հայ դպրոցները, որքան ալ լաւ վիճակի մէջ ըլլան, բաւական չեն մեր նոր սերունդը կապելու համար հայ ցեղին ու ազգին, հետաքրքրելու համար հայ կեանքով, մղելու համար զայն հայ ժողովուրդին ծառայելու ճանապարհով։

Ոչ ոք կը ժխտէ ընտանիքի եւ հայ դպրոցի կարեւորութիւնը եւ շինարար դերը մեր նոր սերունդին հայեցի դաստիարակութիւն տալու գործին մէջ։ Բայց սխալ պիտի ըլլար գոհանալ միայն ընտանիքի եւ հայ դպրոցի ըրածով, որ մեծ մասը շատ թերի է ազգային տեսակէտով։

Անհրաժեշտ է, որ Ցեղակրօն Ուխտերու եւ կամ անոնց իբր նախակրթարան ծառայող Շաւասպեաններու եւ Արծուիկներու խումբերու նման կազմակերպութիւններ գոյութիւն ունենան եւ գործեն ամէն տեղ, որպէսզի մեր նոր սերունդը կարենայ պէտք եղած չափով մը ապրիլ ժողովրդական հարազատ ընկերային մթնոլորտի մը մէջ, հաւաքականօրէն պատեհութիւն ունենայ իր նախասիրած ձեւով մօտենալու հայ կեանքին, աւելի մատչելի կերպով մը ծանօթանայ հայ գրականութեան ու պատմութեան եւ նոյնիսկ հնարաւորութիւն ստանայ գործօն մասնակցութիւն բերելու իր ցեղի նուիրական դատին։

Միայն Ցեղակրօն Ուխտի նման կազմակերպութիւն մը իր օժանդակ Շաւասպեններու եւ Արծուիկներու խումբերով կարող է մեր նոր սերունդին մէջ զարգացնել այն ինքնավստահութիւնն ու ցեղային հպարտութիւնը, որ անհրաժեշտ են կեանքի պայքարի մէջ յաջողելու համար։

Միայն Ցեղակրօն Ուխտերու նման կազմակերպութիւն մը կրնայ օտար երկիրներու մէջ մեծցող մեր պատանիներուն եւ երիտասարդներուն ներշնչել այն զգացումը, թէ իրենք ստորացեալ ցեղի մը մուրացիկ զաւակները չեն, որ ոչինչ ունենան տալու, այլ հոգեւոր հարուստ ժառանգութեան տէր հինաւուրց ցեղի մը զաւակները, որ ընդունակ են իրենց այդ ժառանգութենէն բաժին հանելու օտար եւ մասնաւորապէս ամերիկեան ազգային քաղաքակրթութեան։

Վերջապէս միայն Ցեղակրօն Ուխտերու նման կազմակերպութիւն մը իր օժանդակ Շաւասպեններու եւ Արծուիկներու հետ միասին կարող է իր մէջ մարզել ու պատրաստել մայր ցեղի կամ ազգի համար օգտակար անձեր, որոնք ոչ միայն ընդունակ, այլ եւ տրամադիր ըլլան իրենց ձեռք բերած մասնագիտութիւնը, իրենց ուժերը եւ նոյնիսկ կեանքը նուիրելու մայր Հայաստանին։

Ահա՛ թէ ինչու մեր հին սերունդը պէտք է մեծապէս գնահատէ եւ քաջալերէ Ցեղակրօն Ուխտերը, անոնց աշխատանքը։

Ահա թէ ինչո՛ւ ամէն գիտակից հայ պէտք է թէ՛ նիւթապէս եւ թէ՛ բարոյապէս օգնէ օտար երկնքի տակ մեծցող մեր պատանիներուն եւ երիտասարդներուն ընտանեկան եւ դպրոցական հայեցի դաստիարակութեան իրենց պսակը յրացնելու նախ Շաւասպեաններու եւ Արծուիկներու խումբերու մէջ, ապա Ցեղակրօն Ուխտերու մէջ։

Ահա թէ ինչո՛ւ ամէն սրտցաւ եւ ազատատենչ հայրենակից պէտք է մեծ եղբօր նման օգնէ այդ կազմակերպութեանց եւ մասնաւորապէս Ցեղակրօն Ուխտերուն, որպէսզի անոնք կարենան իրենց մէջ առնել օտարութեան մէջ մեծցող մեր նոր սերունդը ամբողջութեամբ եւ իրենց ցեղապահպան հնոցին մէջ դարձնեն ամէն հայ պատանի եւ երիտասարդ թէ՛ մայր հայրենիքի եւ թէ՛ հիւրընկալ պետութեան արժանաւոր քաղաքացիները։

Օտար երկնքի տակ մեծցող հայ պատանիներն ու երիտասարդները հազիւ թէ կարողանան ո եւ է օտար պետութեան լաւ քաղաքացիներ դառնալ, մինչեւ որ չդառնան նախ լաւ Հայեր։

(Խմբագրական «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»ի)

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳԱՂՏՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գերմանիոյ վերջին դէպքերուն վրայ խօսելու առթիւ, փրանսերէն թերթ մը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ գիտութեամբ կառավարուող երկիրներու մէջ քաղաքական գաղտնի ոստիկանութեան վերագրուած դերին մասին —

Քաղաքական գաղտնի ոստիկանութիւնները մութին մէջ կը գործեն, եւ իրենց ծրագիրները գրեթէ միշտ մանուածապատ են, օձի գալարներուն պէս։ Մեր արդի տիրապետող շրջանին համար յատկանշական են քաղաքական գաղտնի ոստիկանութիւններուն գործն ու վերաճումը։ Բնականաբար անոնք կը զարգանան ամէնէն աւելի միահեծան պետութիւններու մէջ, ուր ժողովուրդի բոլոր կարգերը, համայնքը, ամբողջութիւնը կը ներկայացուին մէկ անձի վրայ, ինչպէս Գերմանիա եւ Իտալիա (Հիթլէր եւ Մուսոլինի), ամէն կողմ ոստ ու ճիւղ կ'արձակեն, նախ երկրին ներսը, յետոյ դուրսն ալ, իրենց չպատկանած երկիրներուն մէջ, ուր անհաշիւ թիւով ոճիրներ կը գործուին իրենց իսկ միջոցաւ եւ աջակցութեամբ։ Այս գաղտնի ոստիկանութիւնները, ճակատագրականօրէն, մէկ մարդու քաղաքականութեան ծառայելէ վերջ, իրենք իրենց համար ալ յատուկ քաղաքականութիւն մը կ'ունենան, երկրէն ներս եւ դուրս, եւ նոյնիսկ կը խուսափին զիրենք նախ գործածող մէկ անձին ալ կամ խմբակին ալ ազդեցութենէն, անոր կամ անոնց՝ որոնք զիրենք ստեղծեցին եւ կերակրեցին։ Կ'երեւի, ոստիկանութեան այս տեսակը յարակից է բոլոր յեղափոխութիւններուն։ Ֆրանսական յեղափոխութիւնն ալ իր Ֆուշէն ունեցաւ։ Հետաքրքրական առնչութիւն մը կամ զուգահեռականութիւն մը կայ սթալինեան գաղտնի ոստիկանութեան, սովետական «Ժողքոմգործներուն» եւ գերմանական վերջին տագնապին միջեւ։ Երկու պարագային ալ, քաղաքական գաղտնի ոստիկանութիւններուն կատարած գործը աչքի կը զարնէ որոշապէս։

Թուրքիոյ մէջ գործը բոլորովին նոր չէ։ Ցարական վարչաձեւին տակ ալ քաղաքական ոստիկանութիւնը, Օխրանա, իր մասնաւոր մէթոտները ունէր Ցարերուն կառավարութեան տակ։ Ներկայ սերունդէն դեռ շատեր կը յիշեն այն ահաւոր գայթակղութիւնները, որոնք ժամանակին տեղի ունեցան Ազեֆի գործին հետեւանքով։ Չէ՞ որ Ազեւ մէկ կողմէն Օխրանայի մարդն էր, միւս կողմէ յեղափոխական ահաբեկիչ խմբակի մը պետը, որուն դերը առկայծ կարելի չեղաւ լուսաբանել ամէն կողմերով։ Այդ ահաբեկիչ ոստիկանապետը ինք իր մէջը ցոյց կազմակերպեց վարչաձեւին դէմ մահափորձեր, քաղաքական մարդոց, մինչեւ իսկ Օխրանայի պաշտօնական պետին դէմ, որ կը կոչուէր Թրէփօֆ, նաեւ Սերգիոս մեծ — դուքսին դէմ, որոնց երկուքն ալ իր միջոցներով բնաջնջուեցան, եւ յանցանքը իրենը չէր՝ երբ նոյնիսկ ցարին դէմ կազմակերպուած մահափորձը չյաջողեցաւ։ Բայց խնդիրը այն է թէ անծանօթ եւ խորհրդաւոր բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ Ազեւի դրամ կը հայթայթէին եւ կը քաջալերէին զայն։

Հիմակուան Նէփէզուն ալ նոյն բանն է, գինը բռնող բռնողի։ Սովետական յեղափոխութեան այս քաղաքական ոստիկանութիւնը, զոր ստեղծեցին Լէնին ու իր բարեկամները Չեկա անունին տակ անօրէնութեամբ Ձէրժինսկիի, սկիզբները միմիայն հաւատարմաբար ծառայեց համայնավարական դիկտատուրութեան։ Չեկա… համառօտագրութիւնը «Արտասովոր յանձնախումբ հակայեղափոխութեան եւ շահագիտութեան դպյումին համար» բացատրութեան։ Բայց քաղաքական ոստիկանութիւնները իրենց սեփական ճակատագիրը ունին։ Որչափ աւելնայ վտանգը վարչաձեւին դէմ, այնքան ալ կը մեծնայ այս գաղտնի ոստիկանութեան քիթը, կը սկսի իրեն հով տալ եւ հասի տակիցն գործերու միջամուխ կ'ըլլայ, որովհետեւ աւելի այդ գործերով կրնայ իր գոյութիւնը պահել։ Թող որ, իրենց պաշտօնին սահմանումը իսկ, պարտաւորուած են լրտեսութիւններ ընել, իրենց ձեռքն է ամբողջ պետութեան գաղտնիքը, նաեւ գիտեն բոլոր քաղաքական մարդոց ներքին կեանքը, որուն կը հետեւին մանրակրկիտ կերպով… Ուրեմն, կը հասկցուի թէ ինչպէս ամէն օր իրենց ոյժը կ'աւելնայ։ Ցարական Օխրանան հսկողութիւն կը կատարէր ամէն երկիրներու մէջ ցրուած յեղափոխական տարագիրներու վրայ եւ օտար քաղաքական ոստիկանութիւններու հետ յարաբերութեան մէջ էր։ Չեկան, Նէփէզուն ալ հիմա նոյնը, հսկողութիւն կը կատարեն ճերմակ ռուս տարագիրներուն վրայ, եւ բնականաբար յարաբերութիւններ կը հաստատուին իրենց եւ օտար երկիրներու քաղաքական ոստիկանութիւններուն միջեւ։

Ահա, այս կերպով, այս ինչ կամ այնինչ վարչաձեւին պահպանութեան համար հաստատուած այս գաղտնի ոստիկանութիւնները վերջիվերջոյ կը խուսափին զիրենք հովանաւորող այդ վարչաձեւերէն, եւ ամէն բանի տեղեակ ըլլալով, դուրսի եւ ներսի քաղաքական գաղտնիքներու թելերը իրենց ափին մէջ բռնելով, նաեւ քաղաքական վարիչ մարդոց ներքին կեանքին գաղտնիքներուն տէր տիրական ըլլալով, իրենց մասնաւոր քաղաքականութիւնը կ'ունենան եւ կը յաջողին տիրապետել երկրին, անոր պարտադրել խուլ եւ խորհրդաւոր սարսափ մը։

Ռուսիոյ մէջ կարմիր բանակին պետերը ուզած էին իրենց օձիքը ազատել քաղաքական ոստիկանութեան ճանկերէն, զգալով որ այդ կազմակերպութիւնը համայնավար դիկտատուրական կուսակցութեան ազդեցութենէն աւելի զօրաւոր է։ Ահա, շատ հաւանաբար, այս բանին զոհ գացին մարաջախտ Թուխաչէվսքի եւ շատ մը զօրավարներ եւ ուրիշներ, որոնք արտաքին եւ ներքին քաղաքականութիւններուն իրաւարծութիւններուն մէջ կրնային իրենց անմեղ խօսքը արտայայտել …

Անձնական եւ հաւաքական դիկտատորութիւնները ուրիշ բան չեն եթէ ոչ՝ ամենասարին ոստիկանութեան վարչաձեւը, խայտառակութիւններու եւ ոճիրներու իր զարհուրելի թափօրով …

***

Խորհրդային նաւատորմը զուրկ՝ ծովային ճամբէ

Ն. Միութեան դժուարութիւնը, նաւատորմի տեսակէտէն, միայն այն չէ որ իրենց նաւերը հինցած են։ Հիւսիսի թէ հարաւի մէջ, ծովային մեծ ճամբաներու ելքերը կը գտնուին օտար ձեռքերու մէջ։ Պատերազմի մը պարագային, այս իրողութիւնը ամբողջովին անկարելի կը դարձնէ խորհրդային նաւատորմին որ եւ է մեծ ծով անցնիլը։

Հիւսիսը, Լէնինկրատ - Քրոնշթատի խարիսխէն դուրս գալը — անշուշտ, պատերազմի մը պարագային — կախում ունի Էսթոնիայի եւ Ֆինլանտայի ընթացքէն։ Եթէ այս երկիրները Ռուսիոյ հակառակ դիրք մը բռնեն, ռուսական նաւատորմը պարտաւոր պիտի ըլլայ նախ ջախջախել ելքերը, որոնք անոնց ձեռքը կը գտնուին։ Ֆինլանտական ծոցը, որ 40 քիլոմեթր երկարութիւն ունի, Ֆինլանտիոյ՝ հնարաւորութիւն կուտայ ճամբան փակել ականներով։ Կայ նաեւ թնդանօթի արգելքը. Այդ ականներուն եւ թնդանօթներուն փճացումովը ճամբան հարթուած չըլլար, սակայն, դէպի Պալթիկ ծով։ Ոչ դէպի Ատլանտեան ովկիանոս։ Այս պատճառաւ, Լէնինկրատը, իբրեւ ծովային դիրք՝ ինչպէս էր պատերազմէն առաջ, իր արժէքը մեծ չափերով կորսնցուցած է. Ճիշդ է որ Սովետները սկսած են ամրացնել այդ մասը, բայց, առերեւ ապահովութիւն մը չէ դուրս ելլելու համար։

Հարաւը, Սեւ ծովու եւ ուրիշ ափերու խարիսխները վերջին տարիներու ընթացքին շատ լայնցուցին Սովետները. Անոնք կը խորհէին թէ Թուրքիոյ հետ իրենց դինակցութիւնը կամ բարեկամութիւնը երկար տարիներու համար իրենց կ'ապահովէ Միջերկրականի ազատ ելք մը։ Նեղուցներու հանդէպ խորհրդային քաղաքականութիւնը միշտ կ'ընթանար իրենց համար Թուրքիոյ մէջ առաջնակարգ դիրք մը ապահովելու ճամբով, ինչպէս նաեւ՝ պատերազմի առեն այդ մուտքը ուրիշներու առջեւ փակելու յոյսով Խորհրդային քարոզչութիւնը երկար տարիներ աշխատեցաւ այդ ծրագիրը իրականացնելու համար։ Եւ գրեթէ ամէն ոք համոզուած էր որ Սովետներու այդ յոյսը պիտի իրականանայ։

Ներկայիս, սակայն, Սովետները այլեւս չեն կրնար յենուլ Թուրքիոյ բարեացակամութեան, եւ կամ պատերազմի առեն որ եւ է զիջողութեան վրայ յոյս դնել։ Անոնք ենթակայ են, միւս բոլոր պետութիւններուն նման, խիստ հսկողութեան երբ որ եւ է [illegible] կ'անցնին Նեղուցներէն։ Թուրքերը կը հսկեն ոչ միայն տարողութեան, այլեւ պարունակութեանը վրայ անցնող շոգենաւերուն։

Այսպէս, ուրեմն, Նեղուցները այլեւս գրեթէ կորսուած են Խ. Միութեան համար, ինչպէս Լէնինկրատ, զրկուած է իր նախկին արժէքէն. Մնայ երրորդ ճամբայ մը, որու [illegible] շատ կը խօսուի վերջերս — Խանկէյլի եւ Նովօ Արխանկէլսքի նաւահանգիստը, որոնք կը գտնուին Մեծահիւսիսը, Ճերմակ [illegible] ծովուն վրայ։ Հակառակ անոր որ, ծովը չի սառիր ձմեռ ատեն, [illegible] ովկիանոսի ելքը, սակայն [illegible] ապահով չէ կամ խուճապական [illegible] սուզանաւերու եւ սուզանաւերու [illegible] մար։ Այդ ծովուն մէջ փոթորիկ[illegible] յաճախադէպ է։ Վերջին տարիներուն ալ նման ահաւոր փոթորիկ [illegible] պատճառ եղաւ որ Արխանկէլսքի [illegible] բաղդատմամբ տաղմափորձի [illegible] սուզանաւերէն ոչ մէկը։ Հիւսիսի նաւահանգիստները, թէեւ ծովային խարիսխներ, սա անպատեհութիւնն ունին, որ երկրամասեր չունին [illegible] ինչ երկրին կեդրոնին կապուած երկաթուղիներով, որոնք մինչեւ Լէնինկրատ կ'երթան. Պատերազմ[illegible] ատեն, երբ հարկ պիտի ըլլայ [illegible] նիւթերու եւ վառելանիւթերու [illegible] դրութեան յաւելումը, այս [illegible] կրնայ շատ աննպաստ դեր [illegible] Ասկէ առաջ թերթերը գրեցին [illegible] վեանները կը լքեն Քրոնշթատը՝ [illegible] ծովային խարիսխ եւ կը [illegible] մը՝ Մուրմանսքի մօտ (Սառ[illegible] ովկիանոս)։ Ուրեմն, վերեւի [illegible] դառնութիւնը կը հաստատէ [illegible] այս նոր փորձը ։

Ն. Միութիւնը ծովային տեսակէտէն իրապէս անմխիթարելի վիճակի մէջ է։ Նոր մարտանաւերու [illegible] թիւնը չի փարատեր անոնց [illegible] դժուարութիւնը։ Շատ աւելի [illegible] նշանակութիւն ունի Ն. Միութեան բարեկամութիւնը այն պետութիւններու հետ, որոնք կը հսկեն դէպի մեծ [illegible] մեր տանող ելքերուն վրայ

Այդ երկիրէն Հիւսիսայինը միշտ [illegible] ջանայ իրեն ենթարկել Գերմանիա.

Իսկ Հարաւայինը — Նեղուցներն Անգլիան ու Իտալիան ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԳԱՂԹԱՀԱՅ ՑԱՒԸ

« Յառաջ»ի 16 փետրուար [illegible] մէջ յօդուածագիր մը, Մէն - Ս[illegible] մեծատօրէն, մատը դրած էր վառ[illegible] ւոր վէրքի մը վրայ որմէ կը [illegible] Ֆրանսայի հայութիւնը ամէն[illegible] դէ աւելի ։

Ծնողական հոգը մերիններուն խնդրանքը ամէն բանի հանդէպ օտար է,— լեզու, գեղարուեստ[illegible] յօդուածագիրը անդրադարձած էր[illegible] մէկէն ցաւոտ հարցին, խառն ամ[illegible] ութեան որ կը սպառնայ [illegible] չացնել շատ մը բոյներ։

Օտարամոլութիւնը ամէն տեղ[illegible] յութեան համար սովորական է [illegible] կ ենթադրեմ թէ Ֆրանսայի մէջ[illegible] ւոր համեմատութեան մը հասած[illegible]

Երբ ամէն ազգ կը գուրգուրայ սեփական լեզուին, աւանդութիւն[illegible] րուն վրայ, ինչո՞ւ մենք ալ [illegible] պէս չընենք։ Չինդ ամփոփ ի վեր հոս եմ, ամէն անգամ գրեթէ [illegible] նեկան կամ ընկերային շրջանակ[illegible] գտնուելուս, յուսահատութիւնը [illegible] տխրութիւնը սիրտս կը պատ[illegible] տեսնելով հայ մայրերու Ֆրանս[illegible]

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ I
ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ ՄԸ

Եթէ Պէլկրէյվ Սքուէրի հարաւային եզերքի այդ ամբան ցրուիչը «ամէնէն վարնոց տեսակէն» անտարակ մէկը եղած չըլլար, շատ մը դէպքեր տարբեր կերպով դասաւորուած պիտի ըլլային։

Տարակուսելի է որ Տայանա Տրնքէնին հանդիպած ըլլար երեւելի օտարականի մը որ այդ պահուն Լոնտոն կը գտնուէր։ Հաւանաբար Սուլթանին Տէսթիմ կայսերական ընդհանուր բը-պայտակոյթին պետ նշանակուելով, պիտի փակէր իր զինուորական ասպարէզը, որ արտասովոր կերպով փայլուն եղած էր մինչեւ այդ թուականը։ Տարիքոտ ռուս կին մը, որ Պոլիս կը բնակէր իբրեւ գաղթական, շատ աւելի երկար ապրած պիտի ըլլար ու բազմաթիւ ուրիշներ դժբախտութիւնը ունեցած պիտի չըլլային կորսնցնելու իրենց կեանքը՝ երիտասարդ հասակի մէջ Թուրք կառավարութիւնը պիտի… Բայց ի՞նչ օգուտ, ցրուիչը անտարակ մարդ մըն էր «ամէնէն վարնոց տեսակէն» ու, առօրինակ է ըսել, մարդկային արարածներու եւ ազգերու ճակատագիրը կախուած է ընդհանրապէս փափուկ խնդիրներէ ողոքիչն է, օրինակ, ցրուիչներու սեռային զգայութիւնն ու այս վերջինին բարոյական հակազդեցութիւնը նեմականներուն վրայ։

Ամբան սկիզբները պետութեան այս ստորադաս պաշտօնեան, այլապէս յարգելի, անհրաժեշտութիւն մը զգացած էր սիրաբանելու թիւ 56 բնակարանին սպասուհիին հետ. Աղջիկը Բոլլ տուած էր «կարգ մը մտերմութիւններ»— օրինական բացատրութեամբ— ու յետոյ Ասքօթի ձիարշաւներուն չարքթուն վերջը, իրիկուն մը, իմացեր էր որ ցրուիչը կին մը ունէր ու նաեւ եօթը զաւակներ։ Ամէն ինչ կարգին եղած պիտի ըլլար, եթէ անիկա իր ցաւը ողբար խոհարարուհիին լայնատարած կուրծքին վրայ։ Ընդհակառակն, աչքերը չորցուց ու լուռ ու մունջ սենեակը բարձրանալով հականեխական մը պարպեց կոկորդէն վար ու կիսամեռ վիճակի մէջ փռուեցաւ Լէյտի Տրնքէնի բաղնիքին մէջ։

Բժիշկ կանչեցին, կազդուրիչ դեղեր տուին ու պարզուեցաւ որ աղջկան կեանքը վտանգի տակ չէ։ Դարձեալ, ամէն բան այդքանով վերջացած պիտի ըլլար, եթէ Լէյտի Տրնքէնին, որ մայրական խանդակաթ սիրտ մը ունէր, չմերժէր դուրս ելլել այդ գիշեր, որքան ատեն որ իր ծառաներէն մէկը հիւանդ էր։

Ամուսինը, Սըր Ճորճ, հակառակ որ շատ բարկացած էր, վէճի չբռնկեցաւ կնոջը հետ, որովհետեւ շատ լաւ կը ճանչնար զայն։ Ժամէ մը երեկոյթը միասին գացած պիտի ըլլային Արտաքին Նախարարութեան պաշտօնատունը, ուր հացկերոյթ մը սարքուած էր ի պատիւ Նորին Գայծառափայլ Բարձրութիւն Իշխան Ալիին, որ Սուլթանին քեռորդին էր ։ Սըր Ճորճ միջազգային սեղանաւորական նշանաւոր հաստատութեան մը անօրէնն ըլլալով ու կարեւոր շահեր ունենալով Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, բնականաբար պիտի հրաւիրուէր բազմիլ, իր կնոջը հետ, սեղանին գլուխը։ Անկարելի էր երեւակայել որ երեւելի հիւրին այդքան մօտիկ աթոռ մը պարապ մնար. Ժամանակ ալ չկար որպէսզի հետաձայնէր Արտաքին Նախարարութեան եւ թելադրէր աթոռներու նոր դասաւորում մը։ Ուրեմն անհրաժեշտ էր ճարել ուրիշ մէկը որ պիտի կարենար արժանաւորապէս գրաւել Լէյտի Տրնքէնին աթոռը։ Սըր Ճորճ, որուն երեկոյեան զգեստին տաբատը տոպրակ չինած էր ծունկերուն շուրջը եւ որուն լերկ գանկին վրայ հազիւ քանի մը մազի թելեր կը նշմարուէին, դուրս ելաւ սենեակէն ու սանդուխին գլուխէն բարձրաձայն վար կանչեց աղջիկը։

Եթէ Տայանա Տրնքէնին Աննա Թագուհիին օրերուն ապրած ըլլար, վայլած պիտի ըլլար ամէնէն փայլուն ժողովրդականութիւնը եւ բոլոր բաժակաճառերը արտասանուած պիտի ըլլային ի պատիւ իրեն։ Մինչդեռ հիմա անիկա ծանօթ էր իբրեւ «աղուոր, շնորհքով աղջիկ մը»։ Բայց եւ այնպէս, երբ առաջին յարկին սանդուխներէն վար կը վազէր դէպի հայրիկին քովը, հազիւ թէ շնորհքով երեւոյթ ունէր ան։ Տասնեւութերորդ դարու ազնուականները սարսուռ մը պիտի ունենային, եթէ տեսնէին զինքը այդ վիճակով։ Տայանան ալ հագուելու վրայ էր, որովհետեւ հացկերոյթի պիտի երթար Մէյֆէրի՝ արքայական Թիկնապահներու Ակումբը ու յետոյ պիտի մասնակցէր Ասքօթի պարահանդէսին։ Թեթեւ շրջազգեստը որուն մէջ փաթթուած էր իր երիտասարդ մարմինը, չէր կրցած ամբողջութեամբ ծածկել անոր աղանձի[illegible] ւերն ու սրունքները։ Տգեղ [illegible] մէջ բանտարկած էր իր մազերը[illegible] դէմքը ծեփեր էր օծանելիքի [illegible] ռոց խաւով մը։

Սըր Ճորճ քանի մը բառով [illegible] տուեց կացութիւնը։ Տայանա [illegible] դութեամբ յօնքերը պռստեց[illegible] ուսերը թօթվեց ու խղճալի [illegible] տակէն հօրը աչքերուն մէջ նայ[illegible] ըաւ.

— Շա՛տ լաւ, հայրիկ, [illegible] հետաձայն կ'ըլլամ, բայց յետոյ [illegible] նաչարժով պէտք է զիս Մէյֆէ[illegible] ղրկես… կարծեմ ժամը տասն[illegible] սեմները ազատ կրնամ ըլլալ…

Եղածը եղած էր։ Երեք [illegible] ժամ վերջ Սըր Ճորճի ժամանում[illegible] յայտնեց Արտաքին Նախարար[illegible] դահլիճներուն մէջ։ Տայանա իր [illegible] թեւը մտած՝ բոլորովին այլափո[illegible] ուած էր։ Բարձրահասակ էր [illegible] սպացիկ։ Հագած էր փայլուն [illegible] սանհիւս շրջազգեստ մը։ Իր [illegible] մազերը դէպի ետ սանտրուած[illegible] ալիքներ ունէին ու լաւագ[illegible] կազմած էին անոր պզտիկ [illegible] գլխուն վրայ։

(Շար.)

...խօսիլը իրենց պզտիկներուն հետ, հա- ... [illegible] ...

[illegible]

— Հայ տղայ, ամուսնացիր եւ հայու-հի մը առ,— հայ մայրիկ, զաւակդ հայ մեծցուր, ազգային ոգի ներշնչէ եւ մանաւանդ հայերէն սորվեցուր :

Հեղեղը երբ ջաղացքը տարած է գը-րեթէ, մենք ջախջախը չփնտռենք : Ինչպէս ընկղմելու մատնուած նաւը, մենք ալ S. O. S. աղաղակենք ամէն կողմ, առանց հնչեցնենք, խօսքի եւ գիրի նիւթ ընենք մեզի սպառնա-ցող ձուլումը : Մէկդի այլեւս անհա-ղական սին վէճերը, կուսակցական նկատումները, պարապ ըսի - ըսաւ-ները :

Ես անցորդ Հայուհի մըն եմ Փա-րիզի համար, բայց սրտիս ցաւէն պարտք սեպեցի գրել այս տողերը եւ պիտի ուզէի որ արձագանգ գտնէին Ֆրանսահայ եղբայրներուս եւ քոյրե-րուս սրտին մէջ :

Մ. Թ.

ՀԱՅԵՐԸ ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ ՄԷՋ

ՎԱՐՇԱՒԱ, 17 փետրուար (Յա-ռաջ).— Լեհաստանի կամ աւելի ճիշդ Վարշաւայի հայ գաղութը հազիւ կ'անցնի քանի մը տասնեակը, մեծ մա-սով պատերազմէն վերջ եկած : Բոլորն ալ քիչ թէ շատ գործ ունին եւ կ'ապ-րուին : Կան բարեկեցիկներ ալ : Բան-ւոր չունինք, ոչ մէկ ուսանող կր-նայ բանուոր ըլլալ : Երկրին օրէնք-ները շատ խիստ են, մանաւանդ այրե-լու արտօնագիր ստանալու տեսակէ-տէն :

Թէեւ չունինք աղքատներ եւ օգ-նութեան կարօտներ, բացի մէկ - եր-կու ծերունիներէ, բայց ունինք մեր «Աղքատախնամ»ը, որ այս շարթու կազմուեցաւ : Եօթը - ութ հայրենա-կիցներ խորհրդակցելով իրենց մէջ գումար մը հաւաքեցին, մօտ 4 հա-զար Ֆրանք, իբրեւ պահեստի դու-մար : Միեւնոյն ատեն արձանագրուե-ցան ամսական կանոնաւոր վճարելու մօտաւորապէս 7 — 800 Ֆրանք : Ա-ռայժմ անհրաժեշտ չհամարուեցաւ շարունակել արձանագրութիւնը : Ու-նինք միայն մէկ Նպաստընկալ, ծե-րունի մը որ իր ապրուստին չափով դրամ կը ստանայ Աղքատախնամէն : Իրականին մէջ Նպաստընկալ մը չէ, այլ Աղքատախնամին վճարեալ հաւա-քիչը :

Այսքան գաղութիս նիւթական վի-ճակի մասին : Իսկ բարոյականը ցա-ւալի է : Կուսակցական վէճեր չկան, բայց ազգային կեանքը երբեք գոյու-թիւն չունի : Ոչ մէկ հաւաքոյթ, երե-կոյթ, հանդէս, ազահանդէս : Չունինք ոչ հաւաքատեղի, լսարան կամ ըն-թերցարան : Եթէ 1 — 2 անհատներուս առաջած միակ հայ թերթը, Յառաջն ալ չըլլար, բնաւ պիտի չգիտնայինք թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ, մեր հայ-րենիքին եւ մեր գաղութներուն մէջ :

Ուրիշ առթիւ կը գրեմ Լեհաստանի հին գաղութի՝ Լէմպէրկի (Լվով), ռ Հայերուն մասին, որոնց մէջ կը գտ-նուին մեծ հողատէրեր, հանքատէրեր եւ պետական բարձր պաշտօնատար-ներ : Անոնց գլուխը կը գտնուի «Մեծ հայրենասէրն» (ըստ Լեհերու) Թէո-դորովիչ Արքեպիսկոպոսը :

Ա. Տ.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

« ՅԱՌԱՋ »Ը

ԷՄԻՐԽԱՆԵԱՆԻ ԺԱՌԱՆԳՈՐԴՆԵՐԸ ԿԸ ՃԶՏՈՒԻՆ ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՄԷՋ...

Կեսարիայէն կը գրեն «Ճիւմհու-րիյէթ»ի —

Գայսէրիի դատարանը լրացուց ժա-ռանգական դատը Գայսէրիցի Էմիր-խանեանի որ Հնդկաստան մեռած եւ միլիոններով հարստութիւն մը թո-ղած է եւ որու մասին տարիներէ ի վեր ըսի - ըսաւներ կը շարունակուին :

Թղթակիցը պատմականը ընելէ յե-տոյ Էմիրխանեանի կտակին, կը շա-րունակէ —

Էմիրխանեան բնիկ Գայսէրիցի ըլ-լալուն, իր ընտանեկան պարագանե-րուն մեծ մասը հոս կը գտնուին եւ այս պատճառաւ Գայսէրի ալ առանց-քը կը կազմէ այս ժառանգական պայ-քարին :

Հոս այս ընտանիքէն 12 հոգի կան : Ասոնք Իսթանպուլ բնակող Օր. Մա-րի անուն աղջիկ մը — ժառանգին 100ին 70ը ստըլու պայմանաւ — փո-խանորդ կարգած են : Օր. Մարի տա-րիներէ ի վեր այս խնդիրը կը հետա-պնդէ եւ վերջերս այս ժառանգին 100-էն 20ը Օղանեւայեն միութեան կը նուիրէ :

Օր. Մարի իր փոխանորդեալներուն — որոնք ներկայիս Իսթանպուլ կը բնակին — ժառանգորդի հանգամանքը հաստատելու համար, երկար ա-տենէ ի վեր անընդհատ կ'երթեւեկէին Իսթանպուլի եւ Գայսէրիի միջեւ :

Դատարանը իբր վկայ լսեց Էմիր-խանեանի բուն ծննդավայրը եղող Մունճուսուն գիւղէն գինքը եւ իր ըն-տանիքը ճանչցողները որոնք Էմիր-խանեան ընտանիքի 90 տարուան ըն-թացքին իրարու յաջորդող բոլոր ան-դամները համրեցին եւ ամէնէն վերջը յայտարարեցին թէ՝ ներկայիս ապրող 11 անձերը իրական ժառանգորդներն են Էմիրխանեանի :

Այս վկայութեանց վրայ, Գայսէ-րիի դատարանը իր որոշումն ու ժա-ռանգական դատավճիռը տուաւ մի-լիոններ արժող այս խնդրի մասին : Այլեւս ձեռք բերուած կ'ըլլայ այն արդիւնքը, որուն համար տարիներէ ի վեր այնքան մեծ ջանքեր թափուած էին.

Այնպէս կը կարծեմ թէ, մեր դա-տարաններուն մէջ պարզապէս մրցա-նիշ մը կոտրեց Գայսէրիի դատարա-նը, իր վճիռը արձակելով խնդրի մը մասին որ, թէեւ բառ երեւոյթին ժա-ռանգորդները հաստատելու հարցի մը ձեւով կը ներկայանայ, բայց իրակա-նին մէջ իր կազմած անդլ. ոսկիներու բ.ուրը մարդս երազներու կը մղէ :

Բայց ամէնէն զարմանալին այն է որ, այն անձերը որ այս ժառանգին պիտի տիրանան, ներկայիս խեղճ վի-ճակ մը ունին : Այս մարդիկը, որոնք տպագային բարօր եւ երջանիկ կեանք մը ապրելով պիտի կրնան իրենց շուր-ջը խումբ խումբ ծառաներ ունենալ, այսօր իրենց մէջ իբր ծառայ աշխա-տողներ ալ ունին :

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւննե-րը գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակ եւ մելանով :

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ, - Կիրակի, 13 փետր-ուար, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը, խա-ղաց ախոյեանական վերադարձի (match retour) Գ. մրցումը E. S. Phocéenne-ի Ա. խումբին դէմ ու յաղթեց 4—2ով :

Հակառակ՝ փոթորկալից օդին ու Ե-րաժշտական Միութեան երգահանդէ-սին, 200ի մօտ երիտասարդներ փու-թացած էին քաջալերելու մեր մար-զիկները, որոնք արդարացուցին ի-րենց վրայ դրուած յոյսերը, յաղթե-լով Ֆոսէի նման զօրաւոր խումբի մը, որ իր տարած բազմաթիւ յաղթու-թիւններով կը գտնուի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի դասակարգին առաջին գծին վրայ, եւ որ երթի (match aller) մրցումին մեր խումբին յաղթած էր 3 — 1ով, անց-եալ նոյեմբերին : Այդ օրէն ասդին մեր տղաքը անհամբեր կը սպասէին իրենց փոխվրէժը լուծելու :

Օրուան փոթորիկը չափազանց խան-գարեց գեղեցիկ մրցումը : Երկու խումբերն ալ երկար հարուածներով, — աշխատեցան իրենց բերդերէն հե-ռու պահել գնդակը : Միայն վերջին վայրկեաններուն էր որ Հ. Մ. Ը. Մ.ը նկատելով որ հակառակորդը կ'աշխա-տի պաշտպանողական դիրք բռնելու, անմիջապէս կեդրոնացուց իր բոլոր ուժերը, ու վրայէ վրայ երկու կէտ նշանակելով յաղթեց Ֆրանսական խումբին :

Երկու խումբերն ալ խաղացին բա-ւական լաւ, սակայն բացառապէս յանդուգն խաղարկութեամբ փայլե-ցաւ հակառակորդ բերդապահը : Մե-րիններէն լաւագոյններն եղան մեր փոքրիկ բերդապահը, Թովմասեան եւ Քէչէճեան, Գասպարեան, Թէքէ-եան, իսկ ամբողջ խումբը իր այս կրկնակի յաղթութիւններով յոյս կը ներշնչէ, փետրուար 27ի Փռովանսի բաժակի քառորդ վերջաւորութեան (quart de finale) Port - St - Louis du Rhône-ի զօրաւոր խումբին դէմ կատա-րելիք մրցումէն պատուաւոր դուրս գալուն, նկատելով որ յիշեալ խում-բը կը պատկանի պատւոյ դասակար-գին (Հ. Մ. Ը. Մ.էն 3 կարգ բարձր) եւ այդ կարգին ամենազօրաւորն է, ինչպէս նաեւ Օլէմփիք տը Մարսէյլէն վերջ ամբողջ Փռովանսի խումբերէն : Մեր խումբէն շատ անյուսալի է յաղ-թութիւն մը, իսկ եթէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը յաղթէ, այդ պիտի ըլլայ մեծ անա-կնկալ մը եւ պատմական թուական մը, Փռովանսի մարզական պատմու-թեան մէջ :

Այս առթիւ Հ. Մ. Ը. Մ.ը ունի մի-այն մէկ առաւելութիւն,— իր դաշ-տին վրայ եւ իր ժողովուրդին առջեւ խաղալու պատեհութիւնը : Ամէնքը անհամբեր կը սպասեն փետրուար 27ին :

Վ. Քիւփէլեան

Ծանօթ.— Շատ կարեւոր պատ-ճառներով Վալանսի Ֆրանսական խումբը կ'իմացնէ վարչութեանս, թէ ստիպուած է Հ. Մ. Ը. Մ.ին հետ կա-տարելիք 20 փետրուարի մրցումը յե-տաձգել Զատիկէն մօտերը : Այն հայ-րենակիցները որոնք կանխավճար տը-ուած էին վարչութեանս, խումբին հետ Վալանս մեկնելու համար, կը հը-րաւիրուին դառնալ իրենց վճարում-ները.

Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութիւն

Եթովպիան Հրեաստա՞ն պիտի ըլլայ

ԽՄԲ.— Կիրակի օր Լաճի մը տողով յիշեր էինք Թանի Հառմի թղթակցին մէկ նամակը, որուն համաձայն Իտալիա կը խորհի հրէական պետութիւն մը հաստատել Եթովպիոյ մէջ : Ահաւասիկ թղթակցութեան ամփոփումը.—

Ափրիկէն վաղուան Եւրոպան է, դէպի ան կողմը կ'ուղղուին տիեզերքի ակնարկները : Արեւելեան Ափրիկէի բարձր լեռնադաշ-տերուն վրայ Հրէական աշխատանքը, հանճարը եւ դրամագլուխը կրնան ստեղծել Նոր Սիոն մը, վառարան յոյսի եւ ապագայի Հրեաներուն հա-մար որ կը տառապին աշխարհի մէջ : Չենք գիտեր թէ այս գաղափարը կը գըտ-նուի՞ իտալական ղեկոյցին մէջ, սակայն բացորոշ է որ մարդասիրական, մի-եւնոյն ատեն քաղաքական նկատումներով պապական իշխանութիւնը նպաս-տաւոր դիրք պիտի բռնէ անոր հանդէպ : Վատիկանը երբեք հակահրէական ե-ղած չէ եւ կը դատապարտէ այն հակասեմական շարժումը որուն հետեւանքով միլիոնաւոր մարդկային էակներ, զրկուած հայրենիքէ, կը թափառին աշխար-հի մէջ, շատ ծանր վտանգ մը կազմելով քաղաքակրթութեան համար : Միւս կողմէ, Հիթլէրական Գերմանիան, ապահովաբար հաճութեամբ պիտի ընդունի այս ծրագիրը, քանի որ ան կրնայ կարել լուծել շատ փափուկ խնդիր մը : Ար-դարեւ եթէ տարագիր Հրեաները, որոնք այսօր ամէնէն կատաղի թշնամիները դարձած են Գերմանիոյ, կարենան խաղաղութեամբ ապրիլ Եթովպիոյ մէջ, իրենց թշնամութիւնը պիտի մեղմանայ : Հրեաներն ալ իրենց տարագրումէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով պիտի կրնան վայելել հարուստ երկիր մը, առանց որ եւ է կռիւ ունենալու անոնց տէրերուն հետ : Գալով Արաբներուն, ծրագիրը վերջ պիտի տայ անոնց եղբայրասպան կռիւներուն սիոնականներուն դէմ, Պա-ղեստինի բաժանման առաջքը պիտի առնուի, պիտի վերջանայ արաբեւհրէա-կան մենամարտը եւ Մուսոլինի անգամ մը եւս պիտի բարձրանայ իբրեւ պաշտ-պան իսլամութեան :

Անշուշտ հրէական պետութեան մը հաստատումը Արեւելեան Ափրիկէի մէջ ամենադժուար հարուածը պիտի ըլլայ բրիտանական քաղաքականութեան համար : Ընդհակառակն, Իտալիա պիտի ունենայ նիւթական եւ բարոյական կարեւոր շահ մը : Նիւթական շահ՝ այն իմաստով որ եթէ հրէական պետու-թիւն մը հիմնուի Ափրիկէի իտալական ստացուածներուն մէջ, ինքնաբերաբար կապ մը պիտի հաստատուի այդ նոր Սիոնին եւ աշխարհի հրէական հարստու-թեան գլխաւոր կեդրոններուն միջեւ, Լոնտոնէն նիւ Եորք : Բարոյական շահ, եթէ իտալիա յաջողի իրականացնել Դաւիթի թոռներուն երազը, եթէ օգնէ միլիոնաւոր Հրեաներու հայրենիք մը ունենալու, իր կարգին պիտի գրաւէ համակրանքը բոլոր Հրեայ ժողովուրդին : Այն ատեն հակաֆաշական միջազ-գային Յուդայականութիւնն ալ պիտի մղուի զաշինք կնքել Մուսոլինիի քաղա-քականութեան հետ : Եւ Մուսոլինի միայն իսլամութեան պաշտպան պիտի չըլ-լայ, այլ եւ պաշտպան Յուդայի :

ՊԱՐԳԵՒԱՒՈՐ ՄՐՑՈՒՄ ՄԸ ՖՐԱՆՍԱ ԾՆԱԾ ՀԱՅ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Պարգեւի մը 400 ֆրանք եւ երկու տարեկան «Յառաջ» կը տրամադրէ

Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, Մարսէյլ ծնած եւ Ֆրանսական դըպ-րոցի մէջ կրթուած պատանի մը, Լեւոն Ղեւոնդեան, որ Ֆրանսերէն յօդուած-ներ կը գրէ հայկական շունչով, 400 Ֆրանք եւ երկու տարեկան «Յառաջ» դրած է մեր տրամադրութեան տակ, մրցում մը հաստատելու համար :

Ահաւասիկ մրցման պայմանները —

1.— Մրցումին նիւթը պիտի ըլլայ փոքր շարադրութիւն մը [illegible] մասին (Patrie), (անշուշտ հայկական հայրենիք) :

2.— Մրցումին մասնակցողները պէտք է ծնած ըլլան Ֆրանսա (Աշանակել քաղաք եւ նահանգ), 17 տարեկան եւ աւելի պակաս :

3.— Պէտք է աշակերտ ըլլան որ եւ է ֆրանսական դպրոցի (յիշել անունը) եւ ի նարկին ներկայացնեն դպրոցին տեսչութեան վկայականը :

4.— Մրցումին կրնան մասնակցիլ մանչ թէ աղջիկ : Գրել անուն, մակա-նուն, հասցէ, ինչպէս եւ ծնողքին հաւանութիւնը :

5.— Ձեռագիրները պէտք է գրել գրիչով, թուղթի մէկ երեսին վրայ, եւ երկու օրինակ, մէկը ղրկելով «Յառաջ»ի խմբագրութեան, միւսը՝ հետեւեալ հասցէին.— Ghévontian Léon, 7a. Rue des Petites Maries, Marseille :

6.— Ձեռագիրները կ'ընդունուին մինչեւ 25 մարտ 1938:

7.— Քննիչ յանձնախումբը (ժիւրի) պիտի կազմուի նախագահութեամբ «Յառաջ»ի խմբագրին :

8.— Սահմանուած պարգեւները (400 ֆրանք եւ երկու տարեկան «Յառաջ») պիտի բաժնուին հետեւեալ ձեւով.—

Ա. ՄՐՑԱՆԱԿ.— 200 ֆրանք եւ մէկ տարեկան «Յառաջ» :

Բ. ՄՐՑԱՆԱԿ.— 150 ֆրանք : Գ. ՄՐՑԱՆԱԿ.— 50 ֆրանք : Դ. ՄՐՑԱՆԱԿ. — Մէկ տարեկան «Յառաջ» : (Այս վերջինը ամէնէն փոքր եւ ընդունակ թեկ-նածուին) :

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱԶԻՆԻ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԴԼԽՈՒՆ

Ու գող ինկայ, մնացածներուն , ... առաջ... Զարմանենց Կարոյին ... որ լեռ ելլեն : Ո՛չ : Բո-... մերժեցին : Բնաւ մէկը չէր ու-... իր հոգեհատորները լքելով հոգին ... փախչիլ : Չէին ուզեր իրենց ... վառել ատալ : Ես կը յիշեմ որ ... չէր եթէ հօրենական առանս վա-... կեանքը անկէ առաջ էր :

ՑԵՂԻՆ ԱՔՍՈՐԸ

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆ

ՄԵՐ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Ցուրտի վեղեցիկ օրուան իրիկուն ... Վերջին անգամ հօրենական տանս ... թեան մէջ նստայ ուրիշն դէմ, ի ... աղբիւրին երգին : Հօրաքոյրս ... մեզի ինծի ու 15 օրուան պա-... դրաւ, հաց, պանիր ու ձուազեղ : ... տարածանակներս, ճերմակեղէն , ... ծածկոցներ պահելու համար : Երբ

որ չալեցի դանոնք ու դուրս ելայ , հօրաքոյրս, որ տաքի մը վրայ գուր-գուրացած էր, լացաւ, ու վիզս փաթ-թուելով ըսաւ.

— Քեռայրդ տարին, դուն ալ կ'եր-թաս : Ես երկու պզտիկներովս ի՞նչ պիտի ընեմ, եթէ վաղը բան մը պա-տահի :

Բացատրեցի իրեն քարայրիս տե-ղը, եւ ըսի որ եթէ բան մը պատահի, հոն գայ եւ զիս կանչէ : Ես կը լսեմ ու կը տանիմ զիզս : Համբուրեցի հօ-րաքրոջս աղջիկներն ալ, Արշալոյսն ու Նուարդը, եւ հեռացայ : Հօրաքոյրս կալին վրայ կայնած եռեւէս կը նայէր ու կուլար : Փողոցը Եանուս ու Կու-լիզար հարսներուս հանդիպեցայ ո-րոնք գիւղեզրը հօրս կթելէն կը դառնային, կաթով լեցուն կոյլակնե-րով :

— Ո՞ւր կ'երթաս, հարցուց Եա-նուս հարսս :

— Լեռ կ'ելլեմ : Ըս գիշեր ժանտար-մաները գեղը պիտի կոխեն :

— Հա՛, հա՛, հա՛, հա, վախկոտ, ըսին անոնք ինծի ու տխրօրէն խնդացին վրաս :

Ու այդ ժպիտով բաժնուեցանք ի-րարմէ : Իրենց քուրդ քիրվան ալ, Սլօն, Տիվրիկէն վերադարձին, քանի մը օր առաջ, ըսեր էր որ իրենց ինչ-քերը տանեն ու բոլորը իր գեղը եր-թան միասին : Բայց անոնք Սլօն ալ ծաղրեր էին :

Ես չխառեմ վարի ձերանենց առնը գացի, ուր կը կենար մեր ազան : Ա-նոնք պանիր բաներ էին : Սեղանի մը վրայ կը ջարդէին պանիրին խոշոր գունտերը լեռնի լեռնի (կտոր կտոր) ու դանոնք աղելով գուբը կը դնէին : Յետոյ վրան ջուր կը լեցուէր, ու ան կը դիմանար երկար ատեն : Փնդեցին ու պանիր տուին ինծի որ ուտեմ : Բայց ես կուշտ էի, պահեցի զայն ճանկիս մէջ ու գաղտնի նստեցի : Յե-տոյ, լեռներուն վրայ, ամէն անգամ որ անօթենայի, այդ պանիրը կը յի-շէի : Գրիգոր էֆէնտիին հետ հեռա-ցանք գեղէն : Հասանք լեռ ու Թուփե-րուն մէջ երկար փնտռելէ վերջ, քա-րայրը գտանք ու ներս մտանք : Մեզ-

մէ վերջ կասկած (բու) մը եկաւ ու սկսաւ քարայրին գլուխէն կանչել : Պաւկեցանք գետինը ու սկսանք մըտ-մտել : Ընկերս ինծմէ տարէց ու լսաւ-տես, կը յուսադրէր զիս շարունակ : Եղածները տեղափոխութիւններ են, կ'ըսէր, ռուսական առջեւն առջեւ : Շուտով ռուս բանակները կը հասնին ու կը փրկեն մեզ : Ու հեռուն, Տէքսի-մի լեռներուն վրայ գոռացող ամպերը թնդանօթ կը կարծէր ան :

Առտուն կանուխ զգուշութեամբ քա-րայրէն ելլելով մտանք քովի Թուփե-րը : Այդ ամայի տեղերուն վրայ մարդ մարդասանք չկար : Վարը ձորերէն անցնող ջուրերուն աղաղակը կուգար մեզի ու հովերուն քնքոյշ ձայները : Դիտակով փոխն ի փոխ Վերի Ոսքը նայեցանք մինչեւ կէսօր : Մէկը չէր երեւար : Հետեւցուցինք որ ժանտար-մաները գեղը կոխած ըլլալու են : Ի-րիկուան շուքերը երկարելով ձորերը խափեցան : Քարայրին կռնակի բլու-րը ելլելով սկսանք մեր շուրջը նայիլ դիտակով : Գրիգոր ժանտարմա մը նշմարեց որ ձին վազցնելով դրացի Սաղրու գեղը կ'երթար : Սաղրու-րուն սեւնի Թուրք էր, մեզմէ կէս ժամ հեռու : Ուրեմն պարզ էր որ

ժանտարմաները գեղն էին : Առոր հա-մար ալ ուխտի չերցան երթալ :

Ցաջորդ գիշեր կրկին նոյն տեղ Թու-փերը մտած կը խօսէինք ցածէն, երբ ընկերս ձայն մը առաւ : «Մարդ կու-գայ», շշնջաց ան ու ետեւներս ձեռ-քը առած, որպէսզի ազմուկ չհանենք, սկսաւ քարայր փախչիլ : Կռնակ դար-ձուցի որ իրեն հետեւիմ : Հօրաքոյրս միտքս եկաւ : Ու կեցայ հոն, ականջս այն կողմը : Անո՜ւշ ձայն մը կոծկոծե-լով տարերը կը լեցնէր : Լացի, հեծքի ու ողբի շեշտով : Ինծի կը թուէր թէ անունս կուտայ : Սպասեցի, մինչեւ աւելի մօտեցաւ : Այն ատեն յստակ լը-սեցի. «Երո՜ւա՜նդ, եավրո՜ւմ ...» Զիս կը կանչէր : Հօրքոյրս էր : Սար-սուռ մը անցաւ մարմնէս : Այն կողմը վազեցի : «Հօրքո՜յր, հոս եմ, մի՛ վախնար, հոս եմ, ըս քարափը եկո՛ր» կը պոռայի, որպէսզի լսելով գտնէ զիս : Երբ իրարու հանդիպեցանք, տե-սայ որ ան բոպ չալած է, փոքրիկնե-րը նոյնպէս :

— Ի՞նչ է, Հօրքոյր, հարցուցի ան-համբեր :

— Ա՛խ, մեզ կու հանեն, զա՛ոս, հեծկլտաց ան, ու վիզս պլլուելով ըս-կսաւ հեծկլտալ :

Զիրենք գեղը պաշարող ժանտար-մաներու շղթայէն փախցնելով բերած էր Գէոնենց Հաչաչ ամուն, որ անդա-պահ էր : Ան քարայրը չեկաւ միասին :

— Պիտի երթամ ըսաւ, տղաս, հոս ՊԸՐ ըլլանք, վաղը ճամբայ պիտի ել-լենք :

Երախտագէտ, հօրքուրէս զատ մէկ մէջիս ալ ես իրեն տուի : Ձեռքերը պագի, ծեր էր ան, ու գեղին ու գե-ղացիներուն բարեւ ղրկեցի : Երբ կը բաժնուէր, կանչեցի ետեւէն.

— Հաչա՛չ ամու, ոտքդ պագնիմ, ըսի՛ր հետ մինչեւ գեղին քով գամ, Մարանը փախցուր բեր, չան ձեռք չինայ :

— Չըլլար տղաս, չեմ կրնար : Պա-շարումը շատ խիստ է գեղին չուրջը : Մէ՛կը դուրս չեն ձգեր : Հօրքուրդ ու բերի, բախտ մըն էր յաջողեցաւ : Ալ չեմ կրնար :

— Հաչաչ ամու, ըսի ես հեծկլտուք-ներու մէջ խեղդուած, երթաս բա-րով, Աստուած հետդ ըլլայ : Նորէն բարեւ խօսէ գեղին ու գեղացիներուն : Բարեւ Մարան հարսին, չմոռնա՛ս ...

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

(Շար.)

(13)

որ Ճափոնի պարտութիւնը Ծայր․ Արեւելքի մէջ որ եւ է օգուտ պիտի չբերէ Եւրոպայի կամ Ամերիկայի, այլ միայն խորհրդային Ռուսաստանի։ Չինաստանը ոչ հոգեպէս, ոչ ալ նիւթապէս այնքան զօրաւոր է, որ կարենայ իր սեփական ուժով դիմանալ բոլշեւիկեան գրոհին։ Միւս կողմէ, ես կը հաւատամ թէ Ճափոնի մէկ վճռական յաղթանակը անհունապէս նուազ վտանգաւոր է քաղաքակրթութեան եւ աշխարհի ընդհանուր խաղաղութեան համար քան համայնավարութեան յաղթանակը։ Գերմանիա դաշնագիր մը կնքած է Ճափոնի հետ, կռուելու համար Կոմինթէրնի դէմ։ Մենք միշտ բարեկամական յարաբերութիւններ ունեցած ենք Չինաստանի հետ։ Երբ անգլիական մամուլին մէջ մեզի կ'ըսեն թէ Ծայր․ Արեւելքի մէջ մեր բռնած դիրքը հակառակ է սպիտակ ցեղին շահերուն, ես միայն կը ծիծաղիմ։ Գերմանիա սատացուածքներ ունէր Ասիոյ մէջ, բայց դուրս հանեցին »։

ԵԹԷ ՍՊԱՆԻՈՅ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆՆԵՐԸ ՑԱՂԹԷՆ…

— « Գերմանիա հողային շահեր չունի նաեւ Սպանիոյ քաղաքացիական ահաւոր պատերազմին մէջ։ Այդ երկրին կացութիւնը ճիշդ այն է ինչ որ տեսանք մեր երկրին մէջ։ Անձնապէս եւ նիւթապէս Մոսկուայի կողմէ ներշնչուած յարձակումը յառաջ բերաւ ազգային տարրին դիմադրութիւնը։ Ինչպէս Գերմանիոյ պարագային, այստեղ ալ միջազգային ժողովրդապետութիւնը բոլշեւիկ հրձիգներուն կողմը բռնեց։ Գերմանական կառավարութիւնը Սպանիոյ բոլշեւիկացումը կը նկատէ ոչ միայն խռովութեան տարր մը Եւրոպայի մէջ, այլեւ սպառնալիք մը Եւրոպայի հաւասարակշռութեան համար․ որովհետեւ այն վայրկեանէն որ Սպանիա Մոսկուայի կեդրոնական մէկ հատուածը դառնայ, աւելի մեծ թափով պիտի ծաւալի այդ ժանտախտը եւ մենք չենք կրնար անտարբեր մնալ անոր հետեւանքներուն հանդէպ »։

ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԵՏ

Հիթլէր փառաբանելով Իտալիոյ հետ հաստատուած գործակցութիւնը, կ'ըսէ.

— « Եթէ, 1922ին, Մուսոլինի Իտալիան նուաճած չըլլար իր ֆաշական յաղթանակով, այդ երկիրը ապահովաբար ճարակ պիտի դառնար բոլշեւիկեան շարժման։ Անկարելի է երեւակայել թէ ի՛նչ հետեւանքներ պիտի ունենար այդպիսի փլուզում մը արեւմտեան մշակոյթին համար։ Այդպիսի հաւանականութեան մը գաղափարն իսկ սարսափ կը պատճառէ բոլոր անոնց որ կ'ըմբռնեն պատմութեան ընթացքը եւ պատասխանատուութեանց պատմական գիտակցութիւնն ունին։ Այնպէս որ ,Գէնիթօ Մուսոլինիի վայելած համակրանքը Գերմանիոյ մէջ՝ դարաւոր նշանակութիւն ունի։ Սպանիական հարցին մէջ, Գերմանիա եւ Իտալիա միեւնոյն տեսակէտներն ունին եւ միեւնոյն դիրքը բռնած են։ Իրենց նպատակն է ապահովել ազգային Սպանիա մը որ կատարեալ անկախութիւն վայելէ։ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ կապերը Ճափոնի հետ՝ ամէնէն ահարկու պատուարը կը կազմեն ռուս - բոլշեւիկ յառաջխաղացութեան դէմ »։

— « Ֆրանսայի առջեւ մենք որ եւ է հողային պահանջ դրած չենք, Սարի վերադարձէն ի վեր։ Ու չկան ընդհարման պատճառներ։ Ինչ որ կը խանգարէ երկու պետութեանց գործակցութիւնը, յեղափոխական անհաւասարակշիռ պայքար մըն է։ Մենք չենք կրնար մեր աչքերը փակել այս գրգռութեանց հետեւանքներուն առջեւ, չենք կրնար անգիտանալ թէ միջազգային տարրերու հետեւանքով աւելի վտանգ կը յարուցանէ Գերմանիոյ դէմ։ Մենք չենք կրնար հանդուրժել որ դրպարտութեան շողիքը արձակուի մեզի դէմ։ Այսօրուընէ սկսեալ, մենք պիտի պատասխանենք․ եւ պիտի պատասխանենք ազգային-ընկերվարական մեթոդով »։

Այստեղ առաջնորդը կրկին հեգնական սլաքներ արձակեց մամուլի ազատութեան եւ արտասահմանի մէջ տարածուած սուտերու դէմ։

ՍԱՀՄԱՆԷՆ ԴՈՒՐՍ ԵՂԱԾ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐԸ

— « Մենք կը տեսնենք Վերսայլով հաստատուած սահմաններու անտեսական եւ քաղաքական հակասութիւնները։ Գերմանիոյ անմիջական սահմաններուն վրայ կ'ապրին տասը միլիոն Գերմանացիներ որոնք բաժնուած են մեզմէ։ Այդ Գերմանացիները մեզի հետ կռուեցան պատերազմի ընթացքին։ Ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքը, որ կը գտնուի Ուիլսընի 14 կէտերուն մէջ, չի կրնար արհամարհուիլ այն պատրուակով թէ հարցը Գերմանացիներու կը վերաբերի։ Այս պարագան ի վերջոյ անհանդուրժելի կը դառնայ համաշխարհային պետութեան մը համար որ գիտէ թէ իր սահմաններուն կից ունի հայրենակիցներ որոնք անվերջ կը տառապին, որովհետեւ համակիրներ են կամ իրենց ճակատագիրը եւ աշխարհայեացքը միացած կը տեսնեն բուն զանգուածին հետ։ Կարելի չէ ժողովուրդին ամբողջութենէն բաժնել անոր մասերէն մէկը։ Երբ Գերմանիան տկար էր եւ անզօր, ստիպուած էր ընդունիլ իր սահմանակից Գերմաններու հալածանքը։ Այժմ, մենք պիտի կրնանք պաշտպանել գերմանական շահերը, ո՛ւր որ ալ գտնուին․ պիտի պաշտպանենք շահերը այն հայրենակիցներուն որոնք չեն կրնար իրենց միջոցներով պաշտպանել իրենց մարդկային, քաղաքական եւ փիլիսոփայական ազատութիւնը »։

Խօսելով ուրիշ պետութեանց մասին, Հիթլէր գնահատեց Լեհաստանի հետ եղած բարւոք յարաբերութիւնները, «արդիւնք այն իրողութեան որ Վարշաւայի մէջ գոյութիւն չունի ժողովրդավար խորհրդարանական դրութիւն, այլ մարաջախտ Փիլցուտսքին էր որ կը վարէր երկիրը։ Տանցիկի խնդիրը այժմ կորսնցուցած է իր սպառնալից հանգամանքը Եւրոպայի խաղաղութեան համար, հիմա որ նոր մարզում մը կը գտնուի հոն »։

Աւստրիոյ մասին կարճ խօսեցաւ Հիթլէր, շնորհակալութիւն յայտնելով անոր վարչապետին որ «ընդունեց իմ հրաւէրս եւ ըմբռնեց իմ թելադրութիւններս, յօգուտ երկու պետութեանց եւ ամբողջ գերման ժողովուրդին։ Կը կարծեմ թէ առով նպաստած եղանք Եւրոպայի խաղաղութեան։ Բարեկամական յարաբերութիւններ ունինք բազմաթիւ երկիրներու, Պուլկարիոյ եւ Եուկոսլավիոյ հետ, ինչպէս ուրիշներու հետ, բայց ամէնէն առաջ սերտօրէն կը գործակցինք Իտալիոյ եւ Ճափոնի հետ որոնք մեզի պէս կը պայքարին Կոմինթէրնի դէմ. Գերման ժողովուրդը առգմատենչ ժողովուրդ մը չէ, այլ զինուորներու ժողովուրդ մը եւ կը սիրէ խաղաղութիւնը »։

*** Ճառը ընդհանուր հաւանութիւն գտաւ Հռոմի եւ Փէշթայի մէջ, իսկ նոհանութիւն պատճառեց Փրակայի եւ Փարիզի մէջ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՒՔՐԷՇԻ խորհրդային դեսպանատան գործակատարը, Բուտէնկօ, որ Հռոմ ապաստանած է, շաբաթ օր ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ, խստօրէն, ձաղկելով խորհրդային իշխանութեան բարբարոսութիւնները։ Ճառէն վերջը կարդ մը օտար թղթակիցներ ընդունելով, յայտնեց թէ պատրաստ է որ եւ է փորձի ենթարկուելու եւ իր ինքնութիւնը ապացուցանելու։ Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը նորէն կը յայտարարէ թէ ֆաշական կառավարութիւնը կեղծիք մը սարքած է, սպիտակ Ռուս մը ներկայացնելով իբրեւ գործակատարը։ Կ'ըսէ նաեւ թէ Հռոմի խորհրդային դեսպանատան գործակատարը, որ դասընկեր եղած է Բուտէնկոյի, ուզած է տեսակցիլ կեղծ գործակատարին հետ, բայց իտալական ոստիկանութիւնը թոյլ չէ տուած։

ԿԵՐԵՆՍԿԻ, Ռուսաստանի առժամեայ կառավարութեան ներկայացուցիչը, Մ․ Նահանգները պիտի երթայ մօտերս, շարք մը դասախօսութիւններ տալու համար Ն․ Միութեան մասին։ Տեսակցութեան մը առթիւ, Պ․ Կերենսկի յայտարարեց թէ միջազգային կացութիւնը շատ ծանր է եւ թէ Սթալին կը ջանայ պատերազմ յարուցանել դրամատիրական պետութեանց միջեւ, յետոյ զայն քաղաքացիական կռուի վերածելու համար։ Նախկին նախագահը 11 տարի առաջ ալ Ամերիկա գնաց դասախօսութեանց համար։ Այն ատեն թարգման մը ունէր, բայց հիմա անգլերէն սորված է։ «Բառերու մեծ պաշար մը ունիմ, բայց դժուար է խօսքերը իրարու կապել »։

ԴԱՄԱՍԿՈՍԷՆ կը հեռագրեն թէ ծայրայեղ ազգայնական վարիչ Տօքթ․ Շահպէնտէրի կուսակիցներու մէկ ժողովէն վերջ, Սուրիոյ ոստիկանութիւնը գրկոյկ մը գրաւեց, որ կը դատապարտէ Սուրիոյ վարչապետին քաղաքականութիւնը եւ անոր վարած բանակցութիւնները մարզպանին հետ, ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրի մասին։ Կառավարութիւնը ձերբակալել տուաւ այս գրկոյկին ենթադրեալ հեղինակները, մասնաւորապէս երեսփոխան Միւնիր Աճլանին։

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԲԵՒԵՌԻ չորս ռուս գիտնականները վերջնապէս փրկուելով, երկու սառնաբեկ նաւերու մէջ փոխադրուեցան, Մոսկուա վերադառնալու համար։ 256 օրէ ի վեր բեւեռային սառոյցներու վրայ կը բնակէին, գիտական ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար։ Վերջին երեք շաբաթներու ընթացքին ծանր վտանգներու մատնուեցան, երբ կլխաւոր սառնակոյտը ճեղքուեցաւ եւ իրենք բեւեռէն քշուեցան ծփուն կտորի մը վրայ, 1000 մղոն հեռաւորութեամբ։ Բեւեռէն երկու մղոն հեռու իջած էին 1937 մայիս 21ին, չորս օդանաւերով։

ԴՈՐՆԱՉՐԿՈՒԹԵԱՆ ՆՊԱՍՏԻ յաւելման համար, պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ աշխատանքի նախարարութեան։ Խորհրդականը բարեացակամ հաւաստիքներ տալով հանդերձ, բացատրեց թէ օրական նուազագոյն մէկ ֆրանքի յաւելում մը մօտ 150 միլիոն ֆրանքի կը նստի, ուստի հարկադրուած է խնդիրը ներկայացնել վարչապետին եւ ելմտական նախարարին ուշադրութեան։

*** Շաբաթական տեղեկագրին համաձայն, փետրուար 12ին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 409.776, ինչ որ կը նշանակէ 3726 հոգի աւելի անցեալ շաբթուան վրայ։

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնական հրամանատարութիւնը կը ծանուցանէ թէ զօրքը վերագրաւած է Թէրուէլը, որ աւերակոյտի մը վերածուած է։ Այս քաղաքին համար մինչեւ հիմա զոհուած են 85.000 հոգի, 50.000ը հանրապետական։ Ազգայնականները դէպի Միջերկրական կը քալեն, սպառնալով ծովային հաղորդակցութեանց։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԳԱՆՏԵԼՕ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 24 փետրուար Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, իր ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Դիւանը

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Փրոփականտի Յանձնախումբի դասախօսական ժողովը 23 Փետրուար, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Յանձնախումբին մօտ կազմող ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Կը դասախօսէ ԸՆԿ ՊՕՂՈՍ ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ

ՐԱՖՖԻ խմբակի դասախօսութիւնը 17 Փետրուար Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Café Grillon, 2 Carefour de l'Odéon, Մեթրօ Օտէօն։ Կը խօսի Գ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ։

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԲԺՇԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
22 Փետրուար, Երեքշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին
ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ, 9. SQUARE ALBONI
ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ ՏՈՔԹ. Պ. ՔՕԼՕԼԵԱՆ
Նիւթ՝ ՄԱՌԻ ԼԱՖԱՐԺԻ ԴԱՏԸ (բժշկա-հոգեբանական վերլուծում)
Մուտքը ազատ է

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ
26 Փետրուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 10էն մինչեւ առաւօտ
ՍԱԼՈՆ ՔՈԼՊԷՐի սրահներուն մէջ
Մասնակցութեամբ ՄԱԹԻԼՕ Ժիւսեթի 8 հոգինոց Ջազի
Հաճելի անակնկալներ Մուտք՝ այրերու 15, կիներու՝ 10 ֆր.

ԾԱՆՕԹ․— Ձեր սեղանը ապահովելու համար այժմէն ձեր տոմսերը գնեցէք Փօթօ Սուրէն-Յիւրանի եւ սափրիչ Յ. Գապարիկեանի մօտ։

Ակումբային ցերեկոյթ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՓԱՐԻԶԻ ԵՆԹԱՇՐՋԱՆԻ ԱԿԱՄԲՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ
3 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին
ARTS ET METIERSի սրահին մէջ, 9 bis, Avenue d'Iéna, Փարիզ։
Մանրամասնութիւնները յաջորդով

ԿԱՐԵՒՈՐ

ՀԱՅ ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ տարեկան պարահանդէսը որ գաղութիս մէջ յայտնի է իր գեղարուեստական նորութիւններով, եւ ատեղծած ընտանեկան լուրջ՝ թնոլորտով, տեղի պիտի ունենայ Փետր. 27ին։

27 ՓԵՏՐ. ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ
ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
8 Rue Danton, ՄԷԹՐՕ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ ԵՒ ՕՏԷՕՆ
ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Պ. ԼԱԹԻՖԵԱՆԻ
Կը ներկայացուի առաջին անգամ ըլլալով
ՓԷՆԼԵԱՆի խաղացանկի գլուխ-գործոց

ՆԱՄԻ-ՏՕՏԻՆ ՀՕՃԱ

(սփիւռքի 3 արար, 1 պատկեր)

Որուն ընդհանուր ղեկավարութիւնը սիրայօժար ստանձնած է

Հ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ

(նախկին դերասան Պոլսոյ Թատրոնի)

Կը մասնակցին՝ ՏԷՐ եւ ՏԻԿԻՆ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ՏԷՐ եւ ՏԻԿԻՆ ԼԱԹԻՖԵԱՆ, Գ. Գ. ՍԱՐԱՖԵԱՆ եւ Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ։ Պ. ԲԱՐԻԿԵԱՆ կը ղեկավարէ օրքեսթրը։

Ջութակահարութիւն, երգ. պար. Կը պարէ Շաթըլէի Թատրոնէն պարուհի Օր. ԻՕՋԻԿ ՄԱԿՍՕՆԱԼՏ։

Տոմսերը կը ծախուին Գրատուն Հրանտ Սամուէլի մօտ, 51 Mr le Prince. Փարիզ։ Գիները՝ 15, 10 եւ 5 ֆրանք։

ՆՈՐ ՍԻՍԻ ԴՊՐՈՑԻՆ ՀԱՄԱՐ

Հանգանակուած ընկեր Ժան Սարգիսեանի հարսնիքին առթիւ, Սէյթէկեանի միջոցաւ, Իսի լէ Մուլինոյի մէջ —

Յովսէփ Գալուստեան 10 ֆրանք, Լեւոն Պէնկեան, Ժան Սարգիսեան, Արզումանեան, Մարտիրոս Փէհլիվանեան, Տիկին Շէրպէթճեան, Տիկին Գալուստեան, Շմաւոն Պալեան, Տիկին Թումանեան Յակոբ, Տէր եւ Տիկին Սրբունեաց Ոսկանեան 7 ֆրանք, Ն. Բարսեղ 1, Տօնիկ Փէհլիվանեան 4, Սէյթէկեան 2— Տիկին Նազելի Արզումանեան 2, Պ. Այէքսանեան 2.90 Ռոն 4 ֆրանք։ Գումար 73 ֆրանք։ (Տեղեկատու 22 փետրուար)։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
17 Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Այլ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
MERCREDI 23 FEVRIER 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3662

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՌԵԱԼԻԶՄ»Ը ՏԵՂԻ ԿՈՒՏԱՅ «ԱՌԱՆՑՔ»ԻՆ

Ի զուր չէ որ քաղաքական շրջանակներու մէջ աւելի ծանրակշիռ նկատեցին Անգլիոյ արտաքին նախարարին հրաժարումը, քան Հիթլէրի ճառը:

Երկուքն ալ միաժամանակ տեղի ունեցան, բայց առայժմ բոլորին ուշադրութիւնը ուղղուած է դէպի Լոնտոն, ուրուն դիրքը նախատրամադրական դեր կրնայ կատարել միջազգային կացութեան մէջ:

Հարցը այլեւս չի վերաբերիր Չէմպըլէնի եւ Իտընի «մեթոտներու» տարբերութեան: Ամբողջ սկզբունք մըն է որ կը փոխուի, Անգլիոյ ամէնէն երիտասարդ նախարարին անկումով:

Իտըն ինքն ալ պահպանողական է, ինչպէս Չէմպըլէն: Բայց սկզբունքի եւ տեսակէտներու տարբերութիւնը ուժգնօրէն ընդհարեցան այս անգամ, եւ արտաքին նախարարը գրեթէ մինակ մնաց, հին աղուէսներու բազմութեան մը մէջ:

Ինչպէս կը հաստատեն Լոնտոնի թերթերը, եւ ինչպէս վարչապետը ինք ալ կը խոստովանի, բուն տագնապը շաբաթ կամ կիրակի չէր որ ծագեցաւ:

Աշխատաւորական օրկանը կը պատմէ.— Փետրուար 11ին, քաշական մամուլը կը պահանջէր որ Իտըն հրաժարի, իբրեւ նախապայման անգլօ-իտալական յարաբերութեանց բարեփոխման: Իսկ փետրուար 19ին Իտըն կը հարկադրուէր իր հրաժարականը ներկայացնել վարչապետին:

Մուսոլինի առաջին քայլը կը նետէր փետրուար 4ին, երբ Լոնտոնի իտալական դեսպանը արտաքին գործերու պաշտօնատունը երթալով, հասկցուց թէ ժամանակը եկած է խօսակցութիւններ սկսելու անցեալ յուլիսին Մուսոլինիի եւ Չէմպըլէնի միջեւ փոխանակուած նամակներու մասին: Պ. Իտըն ցանկալի գտնելով հանդերձ անգլօ-իտալական յարաբերութեանց բարւոքումը, դիտել տուաւ թէ այդպիսի բարւոքման մը առաջին քայլը պէտք է ըլլայ սպանիական հարցին կարգադրութիւնը,— եւ կանչել իտալացի կամաւորները Սպանիայէն եւ Պալէարեան կղզիներէն, եւ յետոյ խօսիլ Միջերկրականի վերաբերեալ ուրիշ հարցերու մասին:

Իտալական դեսպանը տրամադիր կ'երեւար ընդունելու այս պայմանը: Անմիջապէս ժողովի հրաւիրուեցաւ ոչ-միջամտութեան յանձնախումբը եւ վերջնական բանաձեւ մը գտնուեցաւ, կամաւորներու յետս կոչման մասին: Դեսպանը գոհ երեւալով, Հռոմ գրկեց զայն, վաւերացուելու համար: Բայց, պատասխան չեկաւ:

Հռոմ պաշտօնապէս լուռ կը մնար, իսկ անպաշտօն ձեւով կ'ամբաստանէր Իտընը իբրեւ միակ խոչընդոտ համաձայնութեան: Իտըն իր մօտ հրաւիրեց դեսպանը, որ դժբախտաբար չեկաւ:

Եւ յանկարծ, ուրբաթ օր, Չէմպըլէն վարչապետարանը հրաւիրեց իտալական դեսպանը, որ անմիջապէս գնաց: Խօսակցութեան ներկայ էր նաեւ Իտըն որ զարմանքով դիտեց թէ վարչապետը բոլորովին կը լքէ գիծը: Քանի մը օր առաջ, ինք յիշեցուցած էր իտալական դեսպանին.— «Նախ Սպանիա»: Իսկ այժմ վարչապետը կ'ըսէր,— «Մէկդի դնենք Սպանիան, թող ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը զբաղի այդ հարցով: Խօսինք ընդհանուր հարցերու մասին: Փորձենք բարեկամներ դառնալ»: Սպանիոյ հարցը այսպէս կլորցնելէ ետք, ճամբան հեռու չէր մինչեւ Եթովպիոյ ճանաչումը:

Խօսակցութիւնը վերջացաւ: Կոմս Կրանտի (դեսպանը) դարձաւ եւ ուրախացաւ որ Իտըն մէկդի նետուած, նուաստացած է իտալական դեսպանին առջեւ: Իտըն այլեւս չէր կրնար մնալ: Ոչ միայն վարչապետը կառավարութեան գլխուն փաթթած էր քաղաքականութիւն մը որուն ինք համաձայն չէր, այլեւ մահացու հարուած մը կրած էր իր հեղինակութիւնը:

Եւ խնդրեց նախարարական խորհուրդը նիստի հրաւիրել շաբաթ օր: Մեծամասնութիւնը մերժեց իրեն ուժ տալ վարչապետին դէմ որ կը մերժէր փոխել իր դիրքը: Ասոր վրայ Պ. Իտըն իր հրաժարականը ներկայացուց, բայց խնդրեցին սպասել մինչեւ 24 ժամ: Շաբաթ իրիկուն երկու նախարարներ գացին զինքը համոզելու որ համաձայնի Չէմպըլէնի հետ, բայց Իտըն մերժեց եւ կիրակի օր կրկնեց իր հրաժարականը: Կիրակի օր երեք անգամ ժողով գումարեցին նախարարները, թախանձեցին, ջանացին համոզել, յիշեցուցին իր փայլուն հեռանկարները, ինչպէս եւ կուսակցութեան շահը,— բայց Իտըն պնդեց: Եւ ի վերջոյ ընդունուեցաւ հրաժարականը:

Ինչպէս կ'երեւայ այս ամբողջ պատմութենէն, Չէմպըլէն ինք շատոնց խախտած էր իր արտաքին նախարարին դիրքը, իր ուզած քաղաքականութիւնը վարելով անոր գլխուն վրայ:

Գաղտնիք չէ որ Անգլիոյ վարչապետը միշտ վերապահ դիրք մը բռնած է Ազգերու Դաշնակցութեան հանդէպ, նոյնիսկ երբ ելմտական նախարար էր: Ան հակառակ էր նաեւ պատժական անօրէնութեանց, եւ 1936ին վերջնապէս յաջողեցաւ համոզել Պոլտուինը որ կարճ կապէ: Ու վերջապէս, ինքն էր որ անցեալ յուլիսին անձնական նամակ մը ուղղեց Մուսոլինիի: Մինչդեռ Իտըն աչքի փուշ է Հռոմի մէջ, իբրեւ ջերմ կուսակից Ազգերու Դաշնակցութեան:

Նետելով իր արտաքին նախարարը, Չէմպըլէն կը խախտէ թէ՛ Ազգաժողովին թէ՛ հասարակական ապահովութեան խարիսխը, եւ կը փարի Հռոմ-Պերլին առանցքին, իբրեւ փրկութեան լաստ:

Եւ երբ կ'ըսէ թէ Եւրոպայի խաղաղութիւնը կախում ունի չորս մեծ պետութիւններէն, պարզապէս Հռոմի եւ Պերլինի քառանդամ գործակցութեան ծրագիրն է որ կ'իւրացնէ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՉԷՄՊՐԼԷՆ ՉԷՀԵՑ ԻՏԸՆԸ ՍԻՐԱՇԱՀԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻՆ

ԵՐԿՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

«Եւրոպայի խաղաղութիւնը կախում ունի Անգլիայէն, Ֆրանսայէն, Իտալիայէն եւ Գերմանիայէն»

Երկուշաբթի օր, Անգլիոյ երեսփ. ժողովը զբաղեցաւ արտաքին նախարար Պ. Իտընի հրաժարման հարցով: Այս առթիւ, թէեւ քաղաքավարի, բայց բաւական ուժգին մենամարտ մը տեղի ունեցաւ վարչապետ Չէմպըլէնի եւ հրաժարեալ նախարարին միջեւ:

Անհամբեր բազմութիւն մը խռնուած էր Երեսփ. ժողովին առջեւ, մեծ մասով համակիր՝ Իտընի: Ներսն ալ խճողուած էր: Դիւանագիտական օթեակէն բացակայ էին միայն Մ. Նահանգներու, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ դեսպանները:

Առաջին անգամ խօսք առաւ Պ. Իտըն, բուռն ծափերու մէջ, անձնական բացատրութիւն մը տալու համար: Խոստովանեցաւ թէ իրեն եւ պաշտօնակիցներուն միջեւ ծագած անհամաձայնութիւնը կապ ունէր անգլօ-իտալական խօսակցութեանց հետ: Ինք յարմար չէր տեսներ որ այժմ այդպիսի խօսակցութիւններ սկսէին Հռոմի մէջ: «Իմ կարծիքով, իտալական կառավարութեան բռնած դիրքը ընդհանրապէս միջազգային հարցերու մէջ եւ մասնաւորապէս այս երկրին հանդէպ տակաւին այն վիճակը չունի որ արդարացնէ այդպիսի ձեռնարկ մը: Իտալական կառավարութեան քարոզութիւնները այս երկրին դէմ կը շարունակուին ամբողջ աշխարհի մէջ»: Հրաժարեալ նախարարը գանգատեցաւ թէ Պ. Մուսոլինի չէ իրագործած այն ոգին որ կը գտնուի 1937 յունուարին կնքուած համաձայնութեան մէջ: Իտալական զօրք զրկուեցաւ Սպանիա, Մուսոլինի փառաբանեց իր զօրքին յաղթանակները Սպանիոյ մէջ, խանգարուած է Միջերկրականի հանդարտութեան գործը, բաւական չէ նոր հաւաստիքներ ստանալ Մուսոլինիէն, ան պէտք է գործքով ապացուցանէ իր բարեկամութիւնը, պէտք է ետ քաշէ իր զօրքը Սպանիայէն, եթէ կ'ուզէ իրական համաձայնութեան մը յանգիլ Անգլիոյ հետ: «Իմ կարծիքով, միջազգային ներկայ կացութեան առջեւ, այս երկրին պարտականութիւնն է ամուր կենալ, բանակցութեանց մէջ չիյնալ անպատրաստ: Համաձայնութիւն մը արժէք չունի երբ կը կնքուի սպառնալիքներու տակ: Ոչ ալ այդպիսի պայմաններու մէջ կրնայ բանակցիլ այս երկիրը: Վարչապետը հաստատուն տեսակէտներ ունի արտաքին քաղաքականութեան մասին եւ ես կը յարգեմ զինքը ատոր համար: Ես ինքս ալ հաստատուն տեսակէտներ ունիմ: Ինծի համար հետզհետէ համոզուած դարձած է թէ մեր կողմէն քիչ մը չափազանց տրամադրութիւն կը յայտնուի յարմարելու ուրիշներու հետ, մինչդեռ ուրիշները փափաք չունին յարմարելու մեզի հետ: Այս երկրին ընթացքը երբեք այդպէս եղած չէ անցեալին մէջ: Եւ պէտք չէ այդպէս ըլլայ այսօր, յանուն խաղաղութեան: Ես չեմ հաւատար թէ կրնանք յառաջ տանիլ Եւրոպայի խաղաղեցումը, աչքի առջեւ ունենալով վերջին օրերու դէպքերը, եթէ թոյլ տանք որ արտասահմանի մէջ այն տպաւորութիւնը կրեն թէ մենք տեղի կուտանք ճնշումներու առջեւ»:

Իտընի ճառը, որ ուղղակի թէ անուղղակի ակնարկներ կը պարունակէր Եթովպիոյ, Աւստրիոյ եւ Սպանիոյ հարցերու մասին, վերջացաւ ջերմ ծափերու մէջ:

Արդէն կը բանակցին Իտալիոյ հետ

Իտընէ վերջը խօսք առաւ իր խորհրդականը, լորտ Գրէնպորն, որ յայտնեց թէ նոյնպէս կը հրաժարի, որովհետեւ «Պ. Իտըն բացարձակապէս իրաւունք ունէր» հիմնական սկզբունքի մասին: Եւ բացատրեց թէ այս միջոցին պաշտօնական բանակցութիւններ սկսիլ Իտալիոյ հետ՝ չպիտի համարուի ոչ թէ նպաստ մը խաղաղութեան, այլ անձնատուութիւն ճնշումի առջեւ» (շնորհք):

Ցետոյ խօսք առաւ Պ. Չէմպըլէն, որ բացատրեց թէ ինք եւ իր պաշտօնակիցները կ'ուզէին խօսակցութիւններ սկսիլ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հետ, հաստատելու համար թէ «հասարակաց գետին մը կա՞յ ընդհանուր ծրագիր մը յօրինելու, Եւրոպայի խաղաղեցման համար»: Պ. Իտընի հետ ծագած տարակարծութիւնը կապ ունէր Իտալիոյ, ոչ թէ Գերմանիոյ հետ:

— «Եւրոպայի խաղաղութիւնը կախում ունի չորս մեծ պետութեանց՝ Գերմանիոյ, Իտալիոյ, Ֆրանսայի եւ Մեծն Բրիտանիոյ դիրքէն: Ֆրանսա վախնալու պատճառ չունի թէ պատուաւորման բարեկամիս հրաժարումը կրնայ նուազագոյն չափով խախտել մեր հարեւանին հետ հաստատուած սերտ բարեկամութեան քաղաքականութիւնը: Ես ալ ինքզինքս նոյնքան հաստատ բարեկամ կը նկատեմ Ֆրանսայի որքան Պ. Իտըն: Անդին կը տեսնենք Իտալիան եւ Գերմանիան որոնք նոյնպէս կապուած են տեսակէտներու նմանութեամբ եւ վարչաձեւերով: Արդ, հարցը այս է,— Պէ՞տք է թոյլ տալ որ ազգերու այս երկու խումբերը շարունակեն կասկածի ակնարկներ արձակել իրենց սահմաններէն դուրս: Պէ՞տք է թոյլ որ երկու կողմերուն զգացումները հետզհետէ աւելի դառն հանդգամանք առնեն, մինչեւ այնտեղ ուր պատուարները կը խորտակուին եւ կը սկսի ընդհարումը, ինչ որ պիտի նշանակէ քաղաքակրթութեան վախճանը, շատերու կարծիքով: Չե՞նք կրնար փոխադարձ համաձայնութեան մը յանգիլ մեր նպատակներու մասին, եւ կատարել ձեռնարկներ որ պիտի յանգին վերջնական կարգադրութեան մը: Եթէ կարենանք չորս պետութիւնները համախմբել բարեկամական վիճաբանութեան մը եւ իրենց վէճերու կարգադրութեան համար, Եւրոպան փրկած պիտի ըլլանք ամբողջ սերունդի մը համար»:

«Պաշտօնավար անխուսափելի կ'ըլլար դառնալ»

Վարչապետը յիշելով ահարկու զինարշաւը եւ ուրիշ ծանրակշիռ երեւոյթներ, շեշտեց թէ անհրաժեշտ է փորձել փոխադարձ կասկածի մթնոլորտը: Եւ յիշեց թէ նպաստաւոր պարագայ մը ներկայացաւ փետրուար 10ին, երբ,

(Լուրերու շարունակութիւնը յաջորդ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԿՈՉ ՄԸ

Փարիզի Հայ Բժշկ. Միութիւնը, անցեալ շաբաթ, երբ նոր վարչութիւն կ'ընտրէր, նախ քան ընտրութիւնը կարդաց գիր մը զոր Տոքթ. Քօլօլեան ուղղած էր Միութեան անդամներուն: Շատ յատկանշական է այդ կոչը.—

«Շուտով կը լրանայ քսան տարին, որ Միութիւնը կը ղեկավարուի գրեթէ միշտ նոյն նախագահով: Իբրեւ նախագահ, կարելիս կ'ընեմ Միութեան բարգաւաճումին համար: Բայց ժամանակն է այլեւս որ մտածէք ապագային մասին: Աշխատակիցներ եւ բարեկամներ շրջապատած են զիս ու կը քաջալերեն՝ շարունակելու համար գործը, զոր միասին սկսանք: Սակայն բաւական չէ այդքանը: Պէտք է մտածել ապագային մասին: Պէտք է որ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐԸ գան գրաւել ՏԱՐԵՑՆԵՐՈՒՆ տեղը, փոխարինեն մեզ: Եթէ յանկարծ մեռնիմ, պէտք չէ որ Միութիւնն ալ քանդուի: Պէտք է ապրի այս Միութիւնը: Մեր միակ Միութիւնն է գիտական գետնի վրայ, մեր միակ կապը ապուսատակիցներու միջեւ: Միակ ժամադրավայրը, ուր ամէն ամիս կուգան հաւաքուիլ բժիշկները: Պէտք է որ տեւէ այս Միութիւնը մեզմէ վերջ եւս: Ատոր համար ալ, պէտք չէ որ անդամները անտարբեր մնան, ամէն գործ ձգելով Նո՛յն Վարչութեան վրայ ...»:

Առանց չափազանցելու, թոյլ տուէք որ այս կոչին կամ յայտարարութեան մէջ տեսնեմ դարաշրջանային ապագայ մը: Տխո՞ւր է այդ ապագային դրոշմը,— սերունդ մը ահա, որ կը հատնի, կը մարմրի, կը պլպլայ, առտու չեկած՝ խաւարելու վախով, աչքը եռեւը՝ սպասելով իրեն յաջորդող սերունդին որ չի գար, կ'ուշանայ ...: Ուրեմն, աղէտը այնքան մեծ է, որ սերունդներուն միջեւ տարածութիւնը երկարեր է: Նոր աւիշ բերողները այնքան հեռու են որ հինը կը ցամքի արդէն: Զաւակը այնքան մանուկ է, որ չի գիտեր օգնութեան հասնիլ մահամերձ հօրը: Ոգեմպոռի առաջին ջահակիրը կը հասնի հանգրուան բոլորովին սպառած՝ երբ դեռ կ'ուշանայ երկրորդ մարզիկը, որ պիտի խլէր ջահը, պիտի վազէր յառաջ, ձեռքէ ձեռք առաջնորդելու համար խաւարին մէջէն ...:

Բայց Տոքթ. Քօլօլեանի այս կոչին մէջ, ուր մեր պատմութեան ձայնը կը լսուի, կարելի է զատորոշել Ձախէ ուրիշ դրոշմ մը,— հին սերունդը առապարէզ կը կանչէ նորերը: Գործե՞լ կ'ուզէք,— ահա դաշտ: Խօսի՞լ կ'ուզէք,— ահա բեմ: Վարե՞լ կ'ուզէք,— ահա Միութիւն մը:

Հինի եւ նորի պայքար մը կայ պատմութեան մէջ, փիլիսոփայութեան մէջ, գրականութեան մէջ, ընկերութեան մէջ, բնութեան մէջ: Առանց այդ պայքարին՝ մեռելութիւն պիտի տիրէր, միօրինակութիւն ու ձանձրոյթ: Պէտք է փոխուին դէմքերը, պէտք է փոխուին գաղափարները, պէտք է փոխուին աստուածները, .. ով որ կը քանդէ՝ կանգնելու համար նոր արժէք մը, ով որ յեղափոխութիւն մը կը կատարէ՝ ստեղծելու համար նոր մթնոլորտ, բարո՛վ գայ: Ուրիշ ժողովուրդներու մէջ սերունդները իրա՛ր կը հրմշտկեն, մինչ մեր մէջ կոչեր պէտք են, որ նոր սերունդը գիտակցութեան գայ:

Քօլօլեանի կոչը կը հաշտեցնէ երկու եզրերը: Ան նորերուն կ'ըսէ.— Ինչո՞ւ դառնանալ եւ մէկ կողմ քաշուիլ, մռմռալով թէ ասպարէզ չեն տար: Հիներուն կ'ըսէ.— Ինչո՞ւ ժամանակ կորսնցնել, երբ այլեւս օրուան աւիշով գործիչներ են անհրաժեշտ, բնախօսական երեւոյթ է որ փոփոխութիւն մը կատարուի:

Ինչքան արդար է այսպիսի յայտարարութիւն մը: Այլ ժողովուրդներու մէջ, հին գործիչները կը քաշուին ասպարէզէ՝ երբ տարիքը կը թշնամանայ: Այլ ժողովուրդներու մէջ, հին հանդաները կը խուսափին նոյնիսկ բեմի վրայ երեւալէ, վախնալով որ gâtisme կը վնասէ իրենց հմայքին:

Մեր մէջ, հակառակ Տոքթ. Քօլօլեանի այդ գիտական յայտարարութեան, մարդիկ կան որ կը յամառին գամուած մնալ իրենց աթոռին, եթէ նոյնիսկ հարկ ըլլայ *սիւպէք* գործածել: Օրինակ, կրնա՞ք երեւակայել, որ Մալէզեանները, Բաշալեանները եւ նմանները բանի.— Այ մեռք ծերացանք, եկէք դուք կատարեցէք մեր գործը:

ԱՐԱՋ

ՆՈՐ ՍԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ)
ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ
178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ
ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Հայկազ Մարտիրոսեան, Մարսէյլ	50
Գասպար Մելոյեանի միջոցաւ՝ Բլիննանքուրէն, (Ս. Սարգիսի տօնին առթիւ հաւաքուած խումբ մը երիտասարդներէ	41
Գումար՝	91
Փետր. 22ի գումարը	3748
Ընդհ. գումար՝	3839

ԹՈՒՐՔԻԱ ՔԱՆԻ ՄԸ ՍՈՒԶԱՆԱՒ ԿԸ ՇԻՆԷ

Աթաթիւրք նախագահեց արարողութեան մը որու միջոցին մկրտուեցան թրքական չորս նոր սուզանաւեր,— Սաղտըրայ, Աթիլայ, Պաթըրայ, Ըլտըրայ: Սուզանաւերէն երկուքը շինուած են Կէմլէյիկի նաւարանին մէջ, որ նաւակայանն է Մարմարայի, իսկ միւս երկուքը Քրուփի նաւարաններուն մէջ: Մօտերս քսան նոր սուզանաւեր պիտի ապսպրուին այն նոյն գործարաններուն:

Ֆրանսա կը փութացնէ սպառազինութիւնները

Իբրեւ պատասխան Հիթլէրի ճառին, որ մասնաւորապէս կը շեշտէր թէ Գերմանիա մղում կուտայ վերազինման եւ բանակին զօրացման, դահլիճը որոշեց մեծագումար վարկեր պահանջել, ապառազինութեանց յաւելման համար: Այս որոշումը առնուած էր արդէն ուրբաթ օր, չորս իրաւասու նախարարներու կողմէ, երբ վերակազմուեցաւ Աւստրիոյ դահլիճը: Նոր վարկերով պիտի շինուին երկու վիթխարի զրահաւորներ, իւրաքանչիւրը 35.000 թոն տարողութեամբ, եւ մեծաքանակ օդային սաւառնակներ պիտի գնուին: Իտընի հրաժարումն ալ խորապէս ազդած է Ֆրանսայի հանրային կարծիքին վրայ:

Հիթլէրի ճառէն եւ Իտընի հրաժարումէն անմիջապէս վերջը, արտաքին նախարար Պ. Իվոն Տէլպոս տեսակցութիւն մը ունեցաւ անգլիական դեսպանին հետ: Այս վերջինը թէեւ հաւաստեց թէ Մեծն Բրիտանիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը անփոփոխ կը մնայ, բայց Ֆրանսայի քաղաքական շրջանակները կը կարծեն թէ դէթ առնէ մը համար Ֆրանսա հարկադրուած է իր սեփական ուժերուն ապաւինիլ, ընդդիմանալու համար Հռոմ-Պերլին առանցքին ճնշումներուն: Անգլօ-իտալական համաձայնութեան լուրերն ալ խոր տպաւորութիւն գործեցին Փարիզի մէջ եւ վարչապետն ու արտաքին նախարարը ժամերով հեռաձայնի խօսակցութիւններ ունեցան Լոնտոնի հետ:

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ Նախկին երեսփոխան Սթամաթ Մէրքուրիս եւ Նախարարփոխանորդներու կղզի մը աքսորուեցան, խռովարարական ձեռնարկներ հրատարակած ըլլալով:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐԸ ԵՒ ՈՍԿԻՆ

Դրամական քառսը ոսկիի խնդիր մը դրած է մէջտեղ։ Կ'արժէ, ուրեմն, ակնարկ մը նետել այն ճամբուն վրայ, ուրկէ անցած է այդ խնդիրը, առանելով ներկայ վիճակը։

Համաշխարհային պատերազմի ատեն, պատերազմիկ կողմերը մեծ ճիգ թափեցին ոսկի հաւաքելու համար իրենց մօտ, ու սահմանափակեցին անոր ազատ շարժումը։ Պատերազմի վերջաւորութենէն մինչեւ այսօր, ոսկին լուրջ քննութեան առարկայ է ոչ միայն տնտեսագէտներու, այլեւ քաղաքագէտներու կողմէ։

Այնպէս որ, այսօր եւս ոսկին կենսական խնդիր մըն է, որու մասին զանազան մտածութիւններ պարզուեցան եւ տեսակէտներ փոխուեցան, բայց ան տակաւին իր լուծումը չգտաւ՝ համաշխարհային տնտեսութեան ընդհանուր զարգացման, ինչպէս նաեւ դրամական հարցի տեսակէտէն։

Ծանօթ է որ ոսկին գործածուած է հին քաղաքակրթութեանց շրջանէն սկսած՝ իբրեւ դրամ։ Ու մինչեւ այսօր կը ծառայէ իբրեւ խարիսխ՝ գրեթէ բոլոր քաղաքակիրթ երկիրներու դրամներուն։ Իր տեւական արժէքին պատճառով, ան խարիսխ կը ծառայէ ոսկի դրամանիշի դրամային դրութեան։ Աշխարհի բնակչութեան վաթսուն առ հարիւրը կ'ապրէր ցարդ՝ ոսկի դրամանիշի դրութեամբ։

Մինչեւ ընդհ. պատերազմ ու արժեզրկումի թուականը (1929), երկիրներու մեծ մասը իրենց դրամական դրութիւնը հիմնած էին ոսկենիշի վրայ։ «Տրվիզները յաջողութեամբ կը պահպանուէին «ոսկի կէտ»ին շրջանակին մէջ։ Գիները՝ մինչեւ 1929՝ կայուն էին։ Տնտեսական տագնապին առաջին նշանները, ինչպէս նաեւ անոր յետագայ զարգացումը ոսկիի եւ ոսկի դրամանիշի խնդիրը դրին սեղանի վրայ։ Ու այդ խնդիրը դարձաւ կեդրոնականը՝ բոլոր անտեսական խնդիրներուն մէջ։

Դրամային դրութիւնները կորուսցին իրենց խարիսխներէն. այդ պատճառաւ սահմանափակուեցաւ ոսկիին շարժումը։ Հարկ է յիշել երրեակ համաձայնութիւնը՝ Միացեալ Նահանգներու, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ՝ 1936 Սեպտ. 25ին, երբ ոսկեդրամի կապուած պետութեանց արժեզրկումը տեղի ունեցաւ։ Այդ համաձայնութեան յետոյ միացան Պելճիքան, Հոլանտան եւ Զուիցերիան։ Եւ որովհետեւ ոսկիին շարժումը այլեւս ազատ չէր, անոնք համաձայնեցան ձեռք առնել միջոցներ՝ որպէսզի արգիլեն ըլլան դրամներուն այն նոր արժեզրկումներուն, որ կրնային տեղի ունենալ կառավարութիւններու կամքէն անկախ։

Համաձայնութեան շնորհիւ յառաջ եկաւ ոսկիի կայուն գին մը։ Ֆրանսան, սակայն, յետոյ ազատ ձգուեցաւ այդ համաձայնութենէն, որովհետեւ Ֆրանքը ունեցաւ երկրորդ անկում մը. ու այդ Ֆրանքը կոչուեցաւ «Պլումի ֆրանք»։ Իսկ այս վերջերս Ֆրանքը արձանագրեց երրորդ անկում մը։

Ոսկի դրամանիշի դրութիւնը շատ պարզ էր։ Պետութիւնները որոշ ու կայուն գինով մը կը պահէին ոչ-սահմանափակ քանակութեամբ ոսկի՝ ոսկեդրամներ հրապարակ հանելու համար։ Այդ դրամները օրինական վճարամիջոցներ էին՝ երկրէն ներս թէ դուրս։ Այնպէս որ՝ ոսկին կը ծառայէր նաեւ արտաքին վճարումներուն։ Ոլով կը դիւրանար միջազգային վճարումներու կարգադրութիւնը։ Ոսկին տեւական նեցուկ մըն էր միջազգային դրամային մեքենականութեան։ Ոսկիին ազատ շրջաբերութիւնը կ'ապահովէր կայուն դրամներու դրութիւն մը։ Ոսկի դրամանիշի պետութեանց միջեւ ոսկին կարելի էր ուրտածել առանց արժեզրկումի վախին։ Ուրեմն՝ անիկա միջազգային վճարումներու խարիսխն էր։

Այսպէս հիմնուած էր ոսկիի համաշխարհային հաւասարակշռութեան տեսութիւնը, ինչպէս նաեւ դրամներուն քանակային տեսութիւնը։ Համաձայն այս տեսութեան, երբ երկրի մը մէջ ոսկիի քանակը կ'աւելնայ՝ անոր արժէքը կ'իյնայ. այսինքն՝ ապրանքներու գիները կ'աւելնան, ինչ որ աւիթ կուտայ ներածելու ապրանքներ այն երկիրներէն, ուր ապրանքներու գիներուն մակարդակը աւելի ցած է։ Ներածումի նման յաւելումով մը՝ ինդրոյ առարկայ երկրին առեւտրական եւ վճարումի հաշուեկշիռը կը կատարուի ոսկիով, եւ կամ ան կը վերադառնայ այն երկիրները, ուր կը պակսի եւ գիները բարձր են։

Հետեւաբար, ոսկիի ներածումը պատճառ կ'ըլլայ ապրանքներու ներածումին, որուն հետեւանքով ոսկին կ'ընթանայ դէպի հոն, ուր իր գնողական կարողութիւնը՝ ապրանքներու մասին՝ աւելի բարձր է։

Ոսկիին շարժումը կրնայ երբեմն արգիլուիլ ըլլալ ուրիշ պայմաններու։ Ճաճախ հոգեբանական պատճառներ ոսկին կրնան մղել ուէ երկիր կամ երկիրներ՝ առանց ապրանքներու մըղումին։ Օրինակ՝ խնայողութիւնը կ'ուղղուի այն երկիրները, որոնք կը ներկայացնեն աւելի մեծ դրամային եւ քաղաքական ապահովութիւն։ Այս երեւոյթին ականատես եղանք արժեզրկումի շրջանին։

Պետութիւններէն ոմանք կերպ մը կիրարկեցին,— դրամաթուղթերը երաշխաւորել կամ ոսկեկոյտով եւ կամ ոսկի հովիզներով։ Ասով առեղծուեցաւ այն տեսութիւնը, որուն համաձայն շարժման մէջ դրուած դրամաթուղթերու երաշխաւորող պահեստը կրնայ ըլլալ ոչ միայն ոսկի, այլ ոսկի տըվիզը, այսինքն՝ ուրիշ երկիրներու դրամաթղթային կամ դրամային արժէքներով (այն երկիրներունը, որոնք ոսկի խարիսխին կապուած են)։ Ասիկա անգլիական տեսութիւն մըն էր եւ կը կոչուէր ոսկիի փոխանակութեան չափանիշ։

Այս տեսութիւնը շատ քննադատուեցաւ, երբ Անգլիա հեռացաւ ոսկիի դրամանիշէն։ Կը մատնանշուէր այն վտանգը թէ՝ այս ձեւով դրամաթղթային փոխանակումը կախում կ'ունենայ ուրիշ դրամներու կայունութենէն։ Այդ վտանգը չուշացաւ,— դըրամներու արժեզրկումը ծանր կորուստներ պատճառեցին այն երկիրներուն, որոնք այդ դրութիւնը բանեցուցած էին կիրարկել։

Ամերիկայի մէջ ուրիշ ձեւ մը երեւան եկաւ։ Ղեկավարել դրամի դըրութիւնն էր այդ։ Համաձայն այդ դրութեան՝ պետութիւնը իրեն կը վերապահէր ազգային դրամին ոսկեայ բովանդակութեան ճշդումը։ Այս դըրութիւնը ընդունեցին բոլոր այն երկիրները, որոնք արժեզրկեցին իրենց դրամները՝ օրինապէս նախատեսելով բարձրագոյն եւ նուազագոյն քանակը ոսկիին, որուն կրնայ համապատասխանել իրենց դրամը։ Այս կերպով անոնք կ'ապահովէին իրենց գիրենք՝ ապրանքներու գիներուն վրայ անոր պատահած ազդեցութենէն, որ կրնայ յառաջ գալ ուրիշ դրամներու հաւանական նոր արժեզրկումէն։

Յորհեցան նաեւ որ ապրանքներուն գիները բարելաւելու համար պէտք է նուազեցնել ոսկիին գինը։ Այսինքն՝ ըսին թէ արժէքի չափը մեծ է։ Ուրիշներ, ընդհակառակն, առարկեցին թէ՝ ոսկիի գինի խնդիր չի կրնար ըլլալ, քանի որ ոսկին ինքը գինին արտայայտիչը կամ չափանիշն է։ Հարց ծագեցաւ, այն ատեն, ոսկիի բաժանումին եւ ոսկի մետաղի անբաւականութեան հաւանական վտանգի մասին։ Այս ձեւով, ոսկին դարձաւ նիւթ մը, որուն շուրջ սկսան դառնալ այն բոլոր խնդիրները որ կապ ունին տընտեսական եւ դրամական քաոսէն դուրս գալու ճիգին հետ։ Ոսկիին խնայքը շատ կուրացուցիչ է։ Եւ, բնականաբար, շահագրգռութիւնը մեծ անոր մասին։

ՄԱՆԱԳԷՏ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՄԱԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

ԽՄԲ.— Այս ընդարձակ եւ Ուշագրաւ յօդուածը ամբողջութեամբ կը թարգմանենք տարագիր Կովկասցիներու ֆրանսերէն ամսագրէն՝ «Le Caucase»ի 1938 Փետրուարի թիւէն։ Գրողն է Հայտար Պամմառ, որ սկիզբէն ի վեր նոյն տեսութիւնը կը պարզէ,— անջատել Կովկասը եւ կազմել անկախ պետութիւն, ապաւինելով Թուրքիոյ բարեկամութեան եւ հրաժարելով բոլոր հողային պահանջներէն, նոյնիսկ վիճելի սահմաններէն։ Պիտի անդրադառնանք, ամբողջովին հրատարակելէ վերջ.—

Մեր առջեւ դրուած բոլոր հարցերուն մէջ՝ ամէնէն փշոտը, միաժամանակ ամէնէն բարդը, առանց այլեւայլի, կը մնայ հայկական հարցը։ Կովկասցի հայրենասէրները պարտաւոր են մասնաւոր ուշադրութիւն ընծայել այս հարցին։ Չափազանցութիւն չէ ըսել թէ կովկասեան համադաշնակցութիւնը իրականացնելու եւ ամրացնելու կարելիութիւնը կը համապատասխանէ, որոշ չափով, Կովկասի շահերուն՝ յաջողագործ այդ հարցին ամէնէն արդար լուծումին։

Ըստ մեզի՝ վտանգաւոր սխալ մըն է լռութեամբ անցնիլ հայկական հարցին վրայէն, ինչպէս սովորութիւն ըրած են կովկասեան տարագիրներու կարգ մը շրջանակներ։

Ինչ որ ալ ըլլան դժուարութիւնները, որոնց կը բախինք, բոլոր Կովկասցիները, եւ մասնաւորաբար Հայերը, առաւել քան երբեք չահագրգռուած են գոյութիւն ունեցող տարակարծութեանց քննութեամբ՝ արդարամտութեան եւ պարկեշտութեան լայն ոգիով մը։ Այդ ձեւ մօտենալով է որ կարելի պիտի ըլլայ գտնել հաւասարակաց լեզու մը, ու պիտի կըրնանք խուսափիլ, Կովկասի մէջ՝ երբ ազատագրուի բոլշեւիկեան լուծէն, անցեալին ցաւալի վէճերուն վտանգաւոր կրկնումէն։ Միայն ու միայն այդ միջոցով պիտի կրնան մեր ժողովուրդները ապահովել ներքին խաղաղութիւնը եւ մշակութային ու անտեսական գործակցութեան սերտական պայմանները։

Մենք նպատակ չունինք չափազանցելու, ոչ ալ պզտիկցնելու մեր առջեւ դրուած խնդիրներուն բարդութիւնը։

Ամէն մարդ հաւասարապէս գոհացնող լուծում մը տալու առարկայական դժուարութենէն զատ, դժբախտաբար հայկական հարցը կը ներկայացնէ նաեւ բարդ վիճակ մը, որ կը ծագի հոգեբանական պարագաներէ, որոնք չափազանց կը դժուարացնեն կարենալ կատարելու համար իր քննութիւնը անաչառութեամբ եւ հանդարտութեամբ։

Մեր սերունդը կ'ապրի պատմական դժնդակ շրջան մը։ Մեզի վիճակեցաւ ականատես կամ գործօն վկաներ դառնալ մեծ պատերազմներու եւ յեղափոխութիւններու։ Հանդիսատես եղանք հզօր կայսրութեանց փլուզումին։ Մեր ժողովուրդները, քշուելով համաշխարհային դէպքերու յորձանքին մէջ, ծանր փորձութիւններէ անցան։ Հայ ժողովուրդը, մասնաւորաբար, անօրինակ տառապանքներ կըրեց։ Ընդհ. պատերազմին մէջ հայ քաղաքական ղեկավարներու դիրքը եւ հայ կամաւորական գունդերու կազմութիւնը ռուսական եւ դաշնակից բանակներու մէջ պատճառ դարձան որ ժամամբ բնաջնջուի կամ երկրէ երկիր տարտղնուի Թուրքիոյ արեւելեան նահանգներու հայ բնակչութիւնը, ինչպէս եւ ամբողջովին վերջ դրուի, Թուրքիոյ մէջ, տնտեսական եւ քաղաքական գործունէութեան հայ քաղքենի դասակարգին, որ մեծ դեր խաղացած էր անցեալին մէջ։

Այս քաղաքականութեան տրամաբանական հետեւանքով դժբախտաբար լարուեցան յարաբերութիւնները Հայոց եւ իրենց կովկասեան դրացիներուն, Վրացիներուն ու Ազրպէյճանցիներուն միջեւ։

Իրենց ամբողջ յոյսը դնելով դաշնակից պետութեանց յաղթանակին վրայ, կարծելով որ պիտի ջնջուի Թուրքերու տիրապետութիւնը Մեծ եւ Փոքր Հայաստաններու պատմական հողերուն վրայ, հայ ղեկավար շրջանակները, Դաշնակիցներու յաղթութենէն վերջ, երբեք չուզեցին կարեւորութիւն տալ Կովկասեան նորակազմ պետութեանց եւ իրենց բախտը կապել այդ նոր պետութեանց ճակատագրին։

Իրենք զիրենք տեսնելով շուրջին մէջ դաշնակից պետութեանց, որոնք յաղթանակը նոր տարեր էին, կուրաբար հաւատալով այն հանդիսաւոր եւ շռայլ խոստումներուն, որոնք տրուեցան իրենց, Հայերը կարծեցին յարուցանել Հայաստանի տնտեսական եւ քաղաքական ապագայ կեդրոնը տանիլ դէպի հարաւ։ Այսպէս կոնակ դարձնելով Կովկասի, եւ կըցածնուն չափ աչխատելով ընդարձակել իրենց կովկասեան սահմանները, անոնք այնքան յառաջ գացին որ ենթադրեցին թէ Հայաստանի եւ Կովկասեան ժողովուրդներու ճամբաները բացարձակապէս կը բաժնուէին իրարմէ։

Արտաքին չփումը, որ տեղի կ'ունենար ինքնաբերաբար հայկական եւ կովկասեան պատուիրակութեանց միջեւ, Փարիզի մէջ, կամ այն բազմաթիւ խորհրդաժողովներու ընթացքին, որոնք կը գումարուէին ծովային լողանքի կայաններու մէջ, չկրցաւ հաւասարակաց լեզու մը ստեղծել։ Իսկ երկրին մէջ, կացութիւնը կը ծանրանար։ Սահմանագլուխներու մասին վիճաբանութիւնները կը բորբոքէին եւ տեղի կուտային արիւնոտ բախումներու։ Հոգեբանական մթնոլորտը կը թանձրանար վտանգաւոր ձեւով, աւելի դժուարացնելով վիճելի հարցերու լուծումը։

Նոյն ատեն, Թուրքիոյ արեւելեան նահանգներուն կացութիւնը, նոյնիսկ Եւրոպայի տրամադրութիւնը առիթ կը դառնար Հայոց որ հիմնովին փոխեն իրենց դիրքը։ Կը տեսնուէր որ Եւրոպա շատ կ'աճապարէր թաղել «Հիւանդ Մարդը»։ Թուրք ժողովուրդին մեծ խանդավառութիւնը եւ Մուսթաֆա Քէմալ փաշայի հանճարը արմատէն քանդեցին եւրոպական դաշինքներու ծրագիրները, որոնք կապուած էին Թուրքիոյ ժառանգը բաժնելու հարցին։

Ջուր անցան այն հսկայ զոհողութիւնները, զորս կատարած էր հայ ժողովուրդը իր ազգային վերածնունդին համար։ Ցուխի պէս փարատեցան չքեղ երազները, զորս հիւսած էին Մեծ Հայաստանի մը կազմութեան համար, Տրապիզոնէն մինչեւ Այեքսանտրէթ։ Սեւրի դաշնագրին գինովութեան օրերուն յաջորդեցին Լոզանի դաշնագրին տխուր օրերը։

Ահաւոր փորձառութեամբ մը, հայ ժողովուրդը տեսաւ թէ ինչ արժէք կը ներկայացնեն մեծ պետութեանց հանդիսաւոր խոստումները եւ յանձնառութիւնները

Նոյն ժամանակները, Կարսի դաշնագիրը եւ այդ դաշնագրէն ծնած բարեկամութիւնը Էնկիւրիի եւ Մոսկուայի միջեւ յստակօրէն հաստատեցին թէ որքան դիւրաբեկ էին յոյսերը, զորս հայկական կարգ մը շրջանակներ դրած էին Սովետներու իշխանութեան վրայ Կովկասի մէջ։

Պատմութեան մէջ շատ քիչ անգամ պատահած է որ այսքան յուսախաբութիւն կրէ ժողովուրդ մը։

Նման փորձառութիւն մը չէր կրնար աննշմար անցնիլ։ Հայ ժողովուրդին ղեկավար տարրերը պէտք է վերջապէս ընդունին, որ իրականութիւնը առարկելի հարուած մը տուաւ այն քաղաքական հայեցողութեանց, որոնք կը գերադասէին օտար հեռաւոր ազդակներու դերը, եւ ընդհակառակն կը թերագնահատէին անմիջական դրացիներու հետ բարեկամական յարաբերութեանց կարեւորութիւնը։

Հայ հայրենասէրները, որոնք մտահոգուած են իրենց երկրին ապագայով, չեն ուզեր հասկնալ թէ անհրաժեշտ է արմատական փոփոխութիւն մը կատարել հին ճամբաներու քաղաքական ուղղութեան մէջ, որ հայ ժողովուրդը առաջնորդեց եղերական փակուղիի մը։

Քաղաքական գործունէութեան հին ձեւերու դէմ բնական հակազդեցութեան, Հայոց համար՝ նոր ուղղութիւն փնտռելու հրամայական հրաժեշտութեան վրա՛յ է որ պէտ[…] կեդրոնացնեն իրենց ուշադրու[…] Կովկասի բոլո՛ր ժողովուրդներ[…] րենց իսկ շահուն համար, պա[…] են ամէն կարելի օժանդակ[…] ցոյց տալ հայ քաղաքական մ[…] ներու առողջ բարեշրջմա[…]

Մեզ ապատապրելու համար […] լին տխուր տեսիլքին վտանգ[…] նոզէն, պէտք է անհրաժեշտ […] թիւնը փնտռենք պատմակա[…] պատին ամառական փոփոխ[…] մէջ, նախապատերազմեան եւ […] յեղափոխական շրջանի կացո[…] բոլորովին տարբեր նո՛ր պայմ[…] րու մէջ, մե՛ր մէջ։

ՀԱՅՏԱՐ ՊԱՄ[…]

(1)

ԲԱՆՔ ՀԵԳՆԱԿԱՆՔ

Արձակ թ'[…]

Թուրքերը ան[…]կութեան գ[…] առաջնորդեցին գիտական շատ մ[…] հալներ։

Նստած Ասիոյ խորը, կը կ[…] կը կարեն։

Ցաճախ ալ կը կարեն առանց […] լու։

Ո՞վ կրնայ կէտ դնել իրենց վրայ։

Ապացոյց տուին որ աշխար[…] տանցքի վրայ կը դառնայ

Արեւը հարաւէն կը ծագի [… …]ւելքէն մարը կը մտնէ։

Վաղը կրնան փաստելու եր[…] արեւը երկրին շուրջ կը դառն[…] երկիրն ալ լուսնին արբանեակ[…]

Մե՛ղք եւրոպացի գիտնակա[…] ու դարերով մէկան ու ուղիղ […] են գիտական - հոգեբանական […] ներու շուրջ եւ տակաւին եզրա[…] թեան մը չեն յանգած։

Ահա՛ թրքական հանճարը մէ[…] մանով եւ մասի մէկ շարժում[…] բաշքներ կը գործէ, մոցնելով […] յին հետ որ, իր ամենակարող[…] նովը, վեց երկար օրերու մէջ […] կրցաւ նարինջի չափ աշխար[…] երկու հատիկ ալ մարդ առեղծ[…] ալ կին, ուրեմն կէս մարդ […] պայմանով …

Մեծ պատերազմին՝ Թուրքը […] պետութիւններուն ապարէզ[…] դաց։

Բոլոր ճակատներու վրայ […]կան եղաւ եւ անհաշուելի պերճ[…] ւար ձեռք անցուց։

Միեւնոյն ատեն, այդ նեղ […] ներուն ալ պարապ չնստաւ, իր […] յին արհեստը զարգացուց՝ […] հաղարաւոր անմեղ երախաներ[…] նոր ջարդելով ու պղծելով։

Միայն այսչա՞փ։

Պատերազմէն հազիւ դուրս […] ւելեց - արբեց, հովին տուաւ […] լիական, ֆրանսական, իտալակ[…] մանաւանդ յունական բանակներ[…] րոնք իր հողը ոտք կոխած էին […] իր հրամանին, ապացուցանելո[…] պէս որ, այս ազգին ալ իբր կ[…] հայ ժողովուրդէն աւելի քան […] արժեր։

Եւ տեսաւ որ բարի են այս […] հրամայեց, իրեններուն Ֆէսեր[…] գլխարկներ վեր, որպէսզի […] ցին գոյութեան պէտք չզգայ […] րին մէջ։

Արաբական տառերը կ[…]

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Տիկին Հէյղըլթին, կինը իր հօրը բարեկամին որ պաշտօնեայ էր նախարարութեան ու պատասխանատու կամիկօրպիւշը այդ ընդունելութեան, ներկայացուց զայն բարձրահասակ, թուխ, մարմնեղ ու երկոյեան անթերի տարազով պճնուած մէկու մը որուն կուրծքին վրայ կը պլպլային ազամանդեայ աստղ մը ինչպէս նաեւ բազմութիւն մը մանրանկար պատուանշաններու։ Նորին Գաղծառափայլ Բարձրապատուութիւն իշխան Ալին էր ան, Գոնեայի էմիրը եւ Մեծ հրամանատարը «Աստղ-Մահիկ» պատուանշանին

Հացկերոյթը սովորական արարողութիւն մըն էր ու կը նմանէր այդ տեսակի բոլոր հացկերոյթներուն, այսինքն շատ փայլուն իբրեւ տեսարան, բայց անհամ ու ձանձրալի՝ հիւրերուն մեծամասնութեան համար։ Անգլիացի դիւանագէտ մը սիրուն ճառ մը խօսեցաւ ու ազդուե՛ր, բայց անիմաստ բաներ ըսաւ Թուրքիոյ մասին։ Իշխանը փոխադարձեց անթերիանգլերէնով մը ու նոյնքան սիրուն, նոյնքան ազդու բայց անիմաստ բաներ ըսաւ Անգլիոյ մասին։

Ծաշէն վերջ իշխանը առաջնորդուեցաւ ընդունելութեան դահլիճը։ Սըր Ճօրճն ու իր աղջիկը անոր մօտը նըստած ըլլալով, ամէնէն առաջ հետեւեցան իրեն։ Տայլան ինքնիրեն կը մըտածէր թէ շուտով պիտի կարենար փախչիլ, երբ իշխան ժպտուն դէմքով մը յանկարծ ընդհատեց խօսակցութիւնը զոր սկսած էր ուրիշ կնոջ մը հետ ու արագ քայլերով մօտեցաւ իրենց.

Յոնարհութիւն մը ըրաւ Սըր Ճօրճին ու հեզաբար փափսաց.

— Այնքան շատ լսած ենք ձեր անունը մեր ելմտական գործերուն մէջ որ, մեծապէս ուրախ եմ որ հաճոյքը կ'ունենամ ձեզի հանդիպելու այսօր…

Ցետոյ ակնարկը շոյեց ու Տայլանային դառնալով շարունակեց.

— Թոյլ տուէք որ պատուեմ ձեզ, օրիորդ Տըրեյքներն. ամէնէն հրապուրիչ կինն էք որուն կը հանդիպիմ Լոնտոն գալուցս ի վեր…

Տայլան շատ լաւ գիտէր որ իր երկար ու նեղ յօնքերուն տակ հանգչող սեւ աչքերը ուշագրաւ գեղեցկութիւն մը կուտային իրեն, հակապատկեր մը կազմելով իր խարտեաշ մազերուն ու ոսկեգոյն մազերուն հետ. բայց դժուար էր լսել այդքան յանդուգն մեծարանք մը։ Անիկա իր նայուածքը իջեցուց Թուրք իշխանին ամբարտաւան ու ձիթենիի գոյն դէմքէն մինչեւ անոր մէջքը— այնքան բարակ որ կարծես սեղմիրան դրած ըլլար ան— ու յետոյ նայեցաւ անոր ձեռքերուն։ Անգիտակցաբար նշմարեց որ այդ բարձրահասակ մարդուն ձեռքերը շատ պզտիկ էին՝ գիրուկ, դըղայուն ու կնոջական, իսկ ցուցամատը աջէի զարնելու չափ ծուռ։

Իշխանը առանց պատասխանի սպասելու խօսքը Սըր Ճօրճին ուղղեց եւ քաղցրութեամբ ու միապաղաղ ձայնով մը— որուն մէջ օտարականի արտասանութիւնը հազիւ թէ նշմարելի էր— շարունակեց.

— Պաշտօնական ընդունելութեանց շարքը անկարելի կը դարձնէ անհատական կարգադրութիւններ ընել՝ կարճատեւ այցելութեանս ընթացքին. բայց եւ այնպէս կը փափաքէի աւելի յաճախ տեսնել ձեզ… մտերմական խնջոյք մը այս գիշեր հաճելի ժամանց մը պիտի ըլլար ինծի համար… Պ. Հէյղըլթի՛ն, Մուսթաֆա՛…

Արտաքին նախարարութեան պաշտօնեան ու Թուրք կցորդը մօտեցան իրեն։ Բառերը զորս իշխանը ուղղեց Անգլիացիին՝ խնդրանքի մը ազատութիւնը կը ծգէին։ Եւ սակայն հրամանի մը տիրական շեշտը կար անոր ձայնին մէջ։

—Կարելի չէ՞ ուրիշ տեղ մը երթալ, օրինակ մեր դեսպանատունը կամ թերեւս Ֆլորիայի կապելան… վըստահ եմ որ Սըր Ճօրճն ու իր աղջիկը պիտի պատուեն զիս՝ իմ հիւրերս ըլլալով…

Տայլան կը զգար որ իշխանին մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ ըլլալու պարագան կը փայփայէր իր ինքնասիրութիւնը Բացայայտօրէն արքայազուն հիւրը իրեն հետ պարել կ'ուզէր։ Եթէ ելմտական խնդիրներու մասին իր հօրը հետ տեսակցելու նպատակ ունենար, անշուշտ գիշերային կապելայի մը մասին չէր որ պիտի մտածէր։ Սակայն իշխանին սեւորակ ու իմաստուն աչքերուն մէջ տեսնուող այդ յանդուգն հիացումը կ'ազդարարէր իրեն որ թերեւս անխոհեմութիւն պիտի ըլլար ընդառաջ երթալ այդ հըրաւէրին։ Ու արդէն իսկ անհանդիստ բան մը նշմարած էր ան իր հօրը նայուածքին մէջ։

— Շատ ազնիւ էք, Ձերդ Բարձրութիւն, բայց ներողութիւն կը խնդրեմ, ըսաւ աղջիկը. ուրիշ երեկոյթի մը հրաւիրուած եմ, հայրենական Թինկապահներու Ակումբի պարահանդէսին ուր արդէն ինծի կը սպասեն… հիմա, անմիջապէս Մէյրըհէնտո պիտի երթամ…

Կնճիռ մը բոլշեպէսամթագն[…] խան Ալիի կոպիտ դիմագիծերը[…] գիրուկ մատները թանձր, ո[…] սեւ մազերուն վրայ պտտցուց […] տոյ յանկարծ դէմքը պայծառաց[…] անգլիացի պաշտօնեային դառն[…] ըսաւ.

— Այս պարահանդէսի մասին […] լսեցի երէկ Օլըրըշօթի մէջ, […] պաներու հացկերոյթին հրաւիր[…] էի… Ակումբը պարտէզներով […] պատուած վայր մըն է, գեղեցի[…] մը, այնպէս չէ՞… Թերեւս պ[…] զէին իրենց հիւրասիրութիւնը […] տուցանել այս իրիկուն ինծի […] հետեւորդներուս…

— Վստահ եմ որ սպաները […] պիտի համարեն հիւր ունենալ […] Բարձրապատուութիւնը, պատա[…] նեց Հէյղըլթին թեթեւ խոնար[…] թիւն մը ընելով։

— Ուրեմն խնդրեմ, պէտք […] կարգադրութիւնը ըրէք, ըսաւ […] նը՝ իր վիզը պտտցնելով օսլայ[…] ու սպիտակ օձիքին մէջ։ Ցետոյ […] ձեռլՏայլանային նայեցաւ։ Ժպի[…] կար դէմքին վրայ, ժպիտ մը […] պերճախօս։

(Շար[…])

հարուածով ջնջեց ու լատին տառերը
դուրս բերաւ ասպէն ։
Չիմեխեալ ատտուն, բոլոր Թուրքե-
րը լատին գիրերով սկսան Ալլահ էֆ -
[illegible] կանչել ։
Վայ մեր ժողո - դըուխ ատդոց որ
տասը քերական հինգհարյուր կը-
[illegible] իրենց հայրիկին անունը ։
կրօնքը վար առաւ փաթթոցներու
մէջէն եւ տեղը դրաւ թաղիօք ու չար-
[illegible]
Տեսաւ որ իրեն եղալ լեզուին մէջ
[illegible] եւ իրան բառեր միջամտած են,
[illegible] դուրս ըրաւ այդ բոլորը ։
[illegible] Մարթաօղլու Ակքերեքէ
[illegible] Հրաշամիտ գիտնականներ
[illegible] քերքէնը կարդի դնեն, թէեւ
[illegible] պաղին ալ կրնար հայերէն
[illegible] Ալլահին ալ թանկը բլալը
[illegible]
[illegible] ձեռքերը խմբագրեցին
[illegible] ծին, եւ՝ գրչի մէկ հարուածով
[illegible] կազմէի իրենց բառգրքոյկ, որ
[illegible] բառերէ պիտի
[illegible] հող, բռնութիւն, կողոպուտ,
[illegible]
[illegible] հարցը եկած է ոչ - Թուր-
[illegible] երբ չինելու արհեստին ։
[illegible] մը, Փափա Էֆթիմ կոչուած
ցնդած տէրտէրի մը քղանցքին փակե-
լով Յոյները «Թուրք - օրթոտոքս»
[illegible] ծեփ չըրենց ։
Սմեղեալ Շահին - Գայա մը պէոթ-
կեցին, Հայերը «Կրէկորիէն Թուրք»
[illegible] տալու համար, ան ալ կար-
[illegible] չըրենց ։
Ներկայիս ճանկ նետած են Իսրա -
[illegible] գաւակներու վզին, երբ մտաւո -
[illegible], վիճայ կը կանչեն քրքահատաց
Ամրամսին մը, Հրեաներուն Թուրքի
[illegible] համոզնելու համար, ինչ որ հա -
[illegible] տարիներէ ի վեր չեն յաջո-
ղած քաղաքակիրթ ազգերը, իրենց գո-
[illegible] մշակոյթով ։
Թուրքը, հաղիւ, լատին տառերուն
[illegible] կոռոշ փակցուցած մէջ
[illegible] է որ տակաւին որոշ գոյն ալ
[illegible]
Չին ու Ճափոնէն քանի մը բառեր հա-
[illegible] եւ իրարու կարկտելով հաղիւ
[illegible] պէս բան մը մէջտեղ բերած է ։
Իրեն քաղաքակրթութիւնը զէյպէ-
[illegible] բոխկոյին միջեւ կը տատանի ։
Որ մը Մուսթաֆէտը Արաբներու եւ
[illegible], ուրէշ օր մը Քրիստոսը իրեն
[illegible] կը հռչակէ ։
Բոր այսպէս, իր ցեղը որոշ լեզուէ
եւ գիր ու գրականութեան պակասէն
[illegible] կը զարնէ, ասոլին
[illegible] դարերու քաղաքակիր -
[illegible] եւ մշակոյթ ունեցող ազգե -
րը Թրքացնելու կը հրաւիրէ ։
[illegible] կորկոտ չունի իրեն
[illegible], դուռ-դրացի խնդրէ կը հը-
[illegible]
[illegible] Թուրքը կրօնամոլ էր, յանուն
[illegible] կը կոտրէր կը ջարդէր
[illegible]
[illegible] Թուրքը ազգայնամոլ է, յանուն
[illegible] կը քանդէ ։
[illegible] ձախ աչքը կոյր էր, վեր-
[illegible] աջ աչքը կուրցած է դէչ կեր -
[illegible]
[illegible] այսպէս է միշտ, փոքուր
[illegible] կամ տարատ ։

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

* Արցունք եղած տեղը
Ինքի նման մի՛ խնդար,
Հարսանիք եղած տեղը,
Որբի նման մի՛ լար ։
*** Ան որ լսել չի գիտեր, խօսիլ ալ
չի գիտեր ։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅԵՐԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Սուրիոյ կրթական նախարարը հե - տեւեալ յայտարարութիւնները ըրած է, տեսակցութեան մը ընթացքին (Զարթօնք). —

— Հայերը ազգովին ազատ քաղա - քացիներն են այս երկրին, մենք որ եւ է խտրութիւն չենք դներ Հալէպ, Աէլ- վիի, Տիւրզիի կամ Արաբի միջեւ, ա - մէնքն ալ հաւասար իրաւունքով քա - ղաքացիներ են, իրենցն է պետութիւ- նը, իրենցն է երկիրը, հետեւաբար Հայերն ալ մեզի հետ պէտք է աշխա - տին ամէն մարզի մէջ ։ Պէտք է պաշ - տօններ ստանձնեն կառավարութեան մէջ, պետական եւ ուրիշ հաստատու- թիւններու մէջ, օգտուին պետական վարժարաններէն, ծառայեն բանակին մէջ եւ կատարեն իրենց զինուորի պարտականութիւնը. այս բոլորը կա- րենալ ընելու համար, սակայն, պէտք է գիտնան երկրին լեզուն որ բանալին է ամէնուն ։ Պետական վարժարան - ները, բարձրագոյն, երկրորդական կամ զինուորական, բաց են Հայ երի- տասարդներու համար, զանոնք կ'ըն- դունինք ձրի, թող հրամմեն ։ Քաղա - քիս քրիստոնեայ թաղերուն մէջ եր - կու պետական դպրոցներ բացած ենք եւ աւելի քան 400 աշակերտներ կը կրթուին հոն ։

Հայկական վարժարաններուն մաս- նաւոր կրթական նպաստ կը յատկա - ցնենք ամէն տարի, այս տարի աւել - ցուցինք այդ նպաստը ։ Անկէ զատ ար- րամադրած ենք մասնաւոր ուսուցիչ - ներ արաբերէն լեզուի համար ։ Իսկ դպրոցներէ դուրս եղած երիտասարդ- ներուն արաբերէն սորվեցնելու հա - մար մասնաւոր կայ ... ուսուցիչներ տրամադրած ենք գիշե - րային դասընթացքներու համար. ձե- ւի կը մնայ ժամուլով եւ բեմով փրո - փականտ ընել որ օգտուին Հայերը ։ Պէտք է լաւ հասկնաք որ Ազգային խմբակը որ եւ է ճնշում չուզեր բանե- ցնել, Թուրքերու պէս, ոչ ձեր դա - ւանանքներուն եւ ոչ ալ գաղափարներուն վրայ, այլ կը փափաքի որ սորվիք ձեր լեզուն՝ անոր հետ միասին սորվե- լով նաեւ արաբերէնը ։ Մոլեռանդու - թենէ հեռու ենք մենք, լայնամտու - թիւնը մեր սկզբունքն է ։ Համերաշ - խօրէն, եղբայրօրէն կ'ուզենք աշխա- տիլ բոլոր տարրերուն հետ ։

ԴԻՍՊԱՆԱԺՈՂՈՎ ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՄԷՋ

Պելժ կառավարութիւնը հարկ տե - սաւ Պրիւսէլ կանչելու Լոնտոնի, Փա- րիզի, Պերլինի, Մոսկուայի, Պեռնի, Հռոմի, Լահէյի եւ Սպանիոյ դեսպան- ները, կարեւոր խորհրդաժողով մը գումարելու համար ։ Նպատակն է չաա մօտէն եւ բերանացի ընդարձակ տե - ղեկութիւններ քաղել միջազգային կա- ցութեան նկատմամբ, այն միտքով թէ իրենց գտնուած երկիրներուն ընդհա- նուր քաղաքական կացութիւնը եւ հանրային կարծիքը ինչ հիմերու վը- րայ կը շարժին ։ Այս ժողովին խորհր- դակցութեան իբրեւ առաջին ար - դիւնք, պելժ կառավարութիւնը որո- շած պիտի տայ թէ պէ՞տք է ընդու - նիլ Նթովլիոյ իտալական գրաւումը պաշտօնապէս, առանց Ազգաժողովին ընելիքին կամ ըսելիքին սպասելու ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ
ՆՈՐ ՍԻՍԻ ԴՊՐՈՑԷՆ

ՆՈՐ ՍԻՍ, 10 փետր — Շնորհակա - լութիւն «Յառաջ»ի յարգելի խմբա - գրին, որ հեռուէն հետաքրքրուեցաւ մեր 178 որբ եւ չքաւոր աշակերտնե - րու կսկծալի վիճակով եւ օգտակար եղաւ մեզի ։

Որքան պիտի ուզէինք շնորհակա - լութեամբ հոս մի առ մի յիշատակել նաեւ այն բոլոր մեծահոգի անձերը ո- րոնք մասնակցեցան բացուած հանգա- նակութեան, օգնութեան հասան մեզի եւ գետինը նստող աշակերտներէն շա- տերը ազատեցին ։ Գիտակից ծնողք - ներ, գանձ են սերունդին ։ Ամէն ազ - գասէր անձ, բարեկարգ ազգային դպ- րոցի մը ծարաւն ունի, կ'աշխատինք ընդ միշտ կանգուն տեսնել կրթական այս օգտաշատ յարկը ։ Եթէ կը հա - ւատանք որ լեզուն ազգ կը նշանակէ, քաջալերութեան արժանի է այս դըպ- րոցը՝ որ կարճ ժամանակի մը մէջ, մօտ հինգ հարիւր աշակերտներ հայա- խօս դարձուց եւ անոնց երեւակայու - թիւնը այսօր կը վառի ցեղին խոէա - լով ։

Կը հաւատանք թէ պիտի չմոռցուի այս վարժարանի թշուառ աշակեր - տութիւնը եւ այսօր երբ հողը ունինք արդէն, օր մը մանկապարտէզի փոք - րիկներն ալ կ'ազատուին թիթեղներէ եւ հինցած տախտակներէ շինուած շէնքէն ։ Զաւարտած, ըսենք թէ, մենք խոր հաւատք ունինք զարձեալ, որ պիտի ըլլան հետեւողներ յարգելի տէր եւ տիկին Տէր-Յովհաննէսեաններու ընդմիշտ յիշատակելի օրինակին ։

Հոգաբարձութիւն եւ տեսչութիւն
Պէյրութի Նոր Սիսի Լուսինեան հայ
Հայ Ազգ. Վարժարանի

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՇՈՒԱՋԻ ԼԸ ՌՈՒԱ. — Ստորագր - եալս, պարտք կը համարիմ յայտնել որ Ապրազեան ստորագրութեամբ յօդ- ուածին մէջ, կարգ մը կէտեր ճշմար - տութեան չեն համապատասխաներ ։

Ողբացեալ Կ. Ապահունիի կողմէ սկսուած գործը կը շարունակուի անձ- նուէր հոգածութեամբը Բարեգործա- կանի պաշտօնեայ մեր բարեկամին կողմէ, որ այդ նպատակին յատկա - ցուցած է իր կիրակնօրեայ հանգիստի պահերը եւ որքան գիտենք, Կ. Ապա - հունիի ընտանիքին հանդէպ ալ միշտ հոգածու է եղած ։

Մենք ուրախ ենք եւ հպարտ մեր պզտիկներուն կարճ ժամանակի մէջ ձեռք բերած յառաջդիմութենէն, եւ կը հաւատանք որ այս օտար ափերուն վրայ Հայերէն կարդալ գրել չգիտցող մանուկ մը պիտի չմնար, եթէ դասա - խօսել գիտցող ամէն Հայ՝ այնքան հո- գածութիւն ցոյց տար որքան Բարեգ - գործականի անհնարկուած պաշտօն - եան ։

Շուազի - լը - Ռուայի Բարեգործա- կանի տան մէջ կը բնակին օրինակն վարձքով բարեկեցիկ ընտանիքներ ո - րոնք կանոնաւորապէս կը վճարեն ի - րենց վարձքերը, բաւական ալ բարձր, ողղատելով տեղւոյն սակերէն ։ Այս իրողութիւնը պէտք է հրապարակաւ հաստատուի Բարեգործականէն, վերջ տալու համար այն գրոյցներուն թէ այս տան վարձակալները բոլորն ալ չքաւորներ են եւ ձրի կը բնակին ։

Պ. Յ. Սարկաւագեան

ՀԱՅԵՐԸՆ ԵՐԳ
ՊՈՒՔՐԷՇԻ ԿԱՅԱՆԷՆ

ՊՈՒՔՐԷՇ, — «Կոմիտաս» երաժշ - տական միութիւնը կը լրացնէ այս տարի իր գործունէութեան տասնամ - եակը ։

Այս առթիւ, բացի տեղական հան - դիսութիւններէն, վարչութիւնը կազ- մակերպած է Ափիւռքի հայութեան համար համերգ մը, ղեկավարու - թեամբ Պ. Կ. Յարութիւնեանի, որ տեղի պիտի ունենայ Պուքրէշի Ռա - տիոյի միջոցաւ ։ Դշ. 2 մարտ, ժամը 21.30-22ին (Պուքրէշի ժամով) եւ հե- տեւեալ յայտագրով. —

1.— Անձրեւ եկաւ (Կոմիտաս) ։ 2.— Ալագեազ (Գր. Սիւնի) ։ 3.— Գութա - ներգ (Կոմիտաս) ։ 4.— Կալի երգ (Կո- միտաս) ։ 5.— Ա. Սարերի վրով գնաց Բ. Երի, երի, երի ջան (Կոմիտաս) ։ 6.— Գարուն ա (Կոմիտաս) ։ 7.— Ծի - րանի ծառ (Կոմիտաս) ։ 8.— Պիլիբի (Սպ. Մելիքեան) ։ 9.— Շուրջպար (Կո- միտաս) ։ 10.— Բամ Փորոտան (Կո - միտաս

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՍԱԿԱՐԱՆԻՆ ՎԻՃԱԿԸ

Երեք տարիէ ի վեր նմանը չտես - նուած անկում մը կրեցին բոլոր ար - ժեթուղթերը Նիւ Եորքի Սակարա - նին ։ Գործառնութիւնները դադրած պէս եղան Փետրուար 12ին, հաղիւ 390.000 թուղթ ծախուեցաւ կամ գը - նուեցաւ ամբողջ օրը ։ Գործունէու - թեան այս անկումը կը վերագրուի քաղաքական մտահոգութիւններու, ո- րոնց արդիւնք կը նկատուին Մ. Նա - հանգներուն պատերազմական ահա - գին պատրաստութիւնները ։ Նաեւ սա- կարանական շրջանակներուն մէջ կը կասկածուի թէ նիւթական եւ երկրա- գործական նոր օրինագիծեր նպաստա- ւոր տպաւորութիւն պիտի չգործեն ա- ռեւտրական աշխարհին վրայ ։ — Ծո- վային նախարար Պիներն կը յայտա - րարէ թէ նոր օրինագիծ մը պիտի ներկայացուի նոր պատրաստութիւն - ներու համար, որոնք պիտի արժեն ութ հարիւր միլիոն տոլար, որպէսզի Ամերիկա ի վիճակի ըլլայ՝ միեւնոյն ժամանակ հաւասար ուժով պաշտպա - նելու Ատլանտեանի եւ Խաղաղականի ծովեզերքները ։ Ազգային ապահո - վութիւնը երաշխաւորելու համար մի- այն կ'ըլլան այս պատրաստութիւն - ները, կ'ըսէ Պիներն, ոչ թէ պատե - րազմական նպատակի համար ։

ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ
ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հռոմի լեհ դեսպանը արտաքին նա- խարար Չանոյի հետ երկարատեւ եւ մտերմական տեսակցութենէ մը վերջ, նոյն օրն իսկ (փետրուար 12) Վարշա- ւա մեկնեցաւ, իր կառավարութեան հաղորդելու համար այդ կարեւոր տե- սակցութեան արդիւնքը ։ Հռոմի դի - ւանագիտական շրջանակներու մէջ այն կարծիքը կը տիրէ, թէ երկու եր- կիրներուն միջեւ բարեկամութիւնը հետզհետէ կը խորանայ արտաքին քա- ղաքականութեան շուրջ ։ Երկու պե - տութիւններ բոլոր միջազգային խն - դիրներու մէջ փոխադարձ համակցու- թեան հաստատուն գետին կը պատ- րաստեն, իրենց միջեւ ընդհանուր գործակցութիւն մը առաջ բերելու համար ։

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՀՈԳ, ԱՆՏԱՐԲԵՐ

Աբէլէֆի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խոր- հրդածութիւնները կ'ընէ այս խորա - գրով խմբագրականի մը մէջ (13 Փե - տրուար) ։

— «Զարմանալի ժողովուրդ ենք ի- րապէս, քանի որ մեր սեփական շա - հերուն նկատմամբ իսկ կը մնանք յա- ճախ անտարբեր ։ Կը մնանք անհոգ ։ Կ'անտեսենք զանոնք ։ Ասանկ ալ կ'ըլ- լայ, անանկ ալ, կամ այսօր չէ եղեր, վաղը ըլլայ — կ'ըսենք ու կ'անցնինք նոյնիսկ այնպիսի պարագաներու մէջ, երբ անփոյթ կեցուածք մը կըր- նայ խաչոր դժուարութեանց առջեւ կեցնել մեզ յետագային ։ Ճիշդ տաճ - կի հոգեբանութիւն, — այսօր որ կայ, վաղը՝ Աստուած մեծ է, հարկաւ նո- րէն կ'ըլլայ ։ Կարծէք նկարագրի այս գիծը ժառանգած ըլլանք մեր նախկին միջավայրէն ու պահած՝ իբրեւ Թուր- քէն ստացուած ժառանգութիւն մը ։ Այս վերջինը երբ «Ալլահ քէրիմ տիր» ըսէր, վրայէն թօթափած կ'ըլլար կարծէք բոլոր հոգերն ու դարտերը ։ Հոգ չէ թէ, օր մը վերջն իսկ, միայն Աստուծոյ ապաւինած, մատը մատին չդարնող ու միտտ արճարանի մը ան - կիւնը ծալապատիկ նստած էր ծխա - մորճը քաշող ճակատագրապաշտ Տա - ճիկը կ'ըլլար այդ անտեսուած հոգերու եւ անխուսափելի դժուարութեանց ծանրութեան տակ ։

Շատ մը պարագաներու տակ, մենք ալ, ճիշդ այդպէս կը շարժինք ։ Ամէն բան օրին ընելու եւ ամէն պատահա - կանութեանց դէմ զինուած գտնուելու չափ Եւրոպացի չկրցանք ըլլալ դըժ - բախտաբար ։ Ու յաճախ անտեսեցինք «այսօրուան գործը վաղուան մի ձը - գեր»ին պարունակած ճշմարտութիւ - նը ։ Ընդհակառակն, կարծէք, ճիշդ հակառակը ըրինք ամէն անգամ, երբ մեզ շահագրգռող կարեւոր խնդիրներ ներկայացան մեր առջեւ ։ Կարեւորու- թիւն չտուինք ։ Գտնուեցանք անհոգ ։ Ծորանջեցինք ։ Նոյնիսկ քնացանք խը- ռմբալով ։ Եւ արթնցանք, տեսանք որ այսինչ հարցը աւելի կնճռոտած էր, իսկ սա միւս խնդիրը ստացած էր բո- լորովին աննպաստ դարձուածք մը ։ Յատկած էր մեր վրայէն եւ վերջա - ցած կամ վերջանալու վրայ էր ի վը - նաս մեզի ։

Այսպէսով, յաճախ գտնուած ենք տագնապներու առջեւ ։ Արթնցած, ի- րար անցած ենք, երբ դանակին պաղ շիղը զգացած ենք ոսկորին վրայ ։ Այն ատեն ծայր տուած է իրարան - ցում մը, յուղումներ, ժխտւլկում - ներ, - «ի՞նչ պիտի ըլլայ, ի՞նչ պիտի ընենք, ինչպէ՞ս մէջէն պիտի ելլենք» ։ Եւ սկսած ենք վազել՝ երկու ոտքեր - նիս դրած մէկ կօշիկի մէջ ։ Աշխատած ենք բանալ փակուած դռները, մինչ կրնայինք աւելի դիւրութեամբ ներս մտնել ժամանակին, երբ այդ միեւ - նոյն դռները, կռնակի վրայ բաց, մեր անցքին կը սպասէին ։ Եւ յաճախ ըս - տիպուած ենք բաւարարուիլ նուազա- գոյն արդիւնքով մը, երբ կրնայինք առաւելագոյնը ձեռք բերել, եթէ եր - բեք անփոյթ ու անտարբեր գտնուած չըլլայինք գալիքին հանդէպ ։

Լայնսրտութիւն, պաղարիւն շրջա - հայեցութիւն, բարք եւ ի հարկին հաշուուած, ծրագրուած դանդաղա - շարժութիւն հասկնալի է անշուշտ ո - րոշ պարագաներու տակ ։ Հասկնալի է նմանապէս՝ պարագաներու բերմամբ հարկադրական անտարբերութիւն մը, անտեսում մը ընենք, երբ կը նախա - տեսուի թէ նմանօրինակ անտեսում մը աւելի պիտի նպաստէ այս կամ այն հարցի բարեյաջող լուծման ։ Այս կարգի բացառիկ պարագաներու մա - սին խօսք չունինք ։ Հանրային գործե- րը վարողներու իմաստութեան պիտի ձգենք գործունէութեան ձեւին որդե - գրումը, արդարանալի գտնելէ վերջ անշուշտ ներկայացուած բոլոր պատ - ճառաբանութիւնները ։

Ի՞նչ ըսել սակայն այն անհոգու - թեան, որ ոչ մէկ կերպով կ'արդարա- նայ այնպիսի հարցերու մէջ, որոնք անմիջական աշխատանք կը պահան - ջեն եւ ունին բոլորովին անյետաձգե - լի բնոյթ ։ Եթէ կառավարելը նախա - տեսել կը նշանակէ, պէտք է խոստո - վանինք, որ բաւական տկար է մեր մէջ այդ դիծը ։ Շատ անգամներ բախ- տին կը ձգենք հետապնդումը կամ կարգադրութիւնը այնպիսի խնդիրնե- րու, որոնք այլայլուրջ գործունէու - թիւն կը պահանջեն ։ Մասնաւորաբար կառավարական ատյատարկութեանց հետ կապ ունեցող յարաբերական դա- նաղան գործերու մէջ եղած ենք եր - բեմն դանդաղաշարժ ու անտարբեր եւ տուժած ենք չարաչար ։ Կամ դժուա - րաւ կրցած ենք մասնակի կարգա - դրութիւններ ապահովել» ։

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏԱԿԱՆ

ԱՏԵՆԱՆՔ

« ՀԱՅ - ԲՈՅԺ », Ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջա- պահութեան, թիւ 39 (Դեկտեմբեր), հետեւեալ բովանդակութեամբ. —
Նիհարութիւն (Տոքթ. Ա. Աչճեան). — Բոյսեր որ դեղ են (Կ. Յ. Բասմա - ջեան). — Ոստրէ (Փրոֆ. Ա. Պէր - պէրեան). — Ինչո՞ւ կուլայ, ինչո՞ւ կը փսխէ (Տոքթ. Գ. Օ. Գալուստեան). — Գրաս (Տոքթ. Շ. Այվազեան). — Ականջին առողջապահութիւնը (Տոքթ Փիէր Վալէ). — Պատասխաններ հի - ւանդ բաժանորդներու հարցումնե - րուն եւ առողջապահական գիտելիք - ներ ։

Թիւ 40 (Յունուար) — Մեծարանք Ամիրտովլաթի (խմբ.) — Ամասիա քաղաքը (խմբ.) — Ամիրտովլաթի կեանքն ու գործը (Տոքթ. Պ. Միսաք- եան). — Փառք Ամիրտովլաթի (Տոքթ. Պ. Գօլօլեան). — Բժիշկ Գալուստ Ա - մասիացի (Տոքթ. Ա. Աչճեան). — Ա- մասիոյ պատմեան (Տոքթ Շ. Այվազ - եան). — [illegible] Անպէտքի (Շ. Նարդունի). — Արաբա- հայ բժշկութեան մասին (Կ. Յ. Բասմա- ջեան). — Տօն հայ մտքի (Ա. Յ. Սվաճեան). — Հատուածներ հին հայ բժիշկներէ ։

Բաժանորդագրութիւն. — Տարե - կան՝ Ֆրանսայի համար 30 ֆրանք, արտասահման 35 եւ 40 (ըստ երկիրնե - րու) ։ Դիմել 17, Rue Damesme, Paris:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՏԵՐԱԿՈՅՏԸ
ԵՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆԸ

Հակառակ Ամերիկեան տենդային պատրաստութիւններուն, կ'ըսուի թէ Ամերիկեան Տերակոյտը կը պատրաս- տուի արտօնել նախագահ Ռուզվէլթը, որ համաշխարհային զինաթափութեան ժողովի հրաւիրէ ամբողջ ... աշ - խարհը ։

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱԶՈՒՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

— Մնաք բարով, Աստուած հետեր- նիդ, մենք ալ երթանք տեսնենք գը - լուխնիս ի՛նչ պիտի գայ...
— Բարի երթաս, բարի երթաս...

Ու Թափերուն մէջ չուառով անհե - տացաւ թշուառ ծերունին ։

Հորաքոյրս պատմեց թէ մեր գեղէն եկած գիշերը քիւրտ ժանտարմա պա- հարեր են զայն ։ Հոն մնացած այրերը իրենց են կանչեր ու անոնց յայտներ որ պէտք է փութով գեղը ճամբայ եր- թէ, դաղթէ ։ Ու գեղը, ցաւի հովի - ւին մէջ վայող կաւկամ, այդ բոթն ալ կանչեր էր կալերուն պատին վրա- յէն ։ Սարսափահար բնակիչները քա - կեր էին իրարու տուն երթալ, եւ ակկամէ վէգ պլլուելով կանչել ու լալ, ճիշդ ինչպէս մեռելի ատեն ։ Այսպէս տուեր էին ժանտարմաներու մեծին ու երկու օր մըն ալ մնալու ար- տօնութիւն առեր ։ Ու երկու օր եւս ալ էին եղեր իրենց հին բոյներուն մէջ զանոնք յաւիտեան լքելէ առաջ ։

Ժանտարմաները թէեւ կ'առաջար - կէին որ գիւղը խալամանայ եւ չզաղ - թէ, բայց բոլորը մերժեր են այս բանը ։

Գիւղին մնացած այրերն ու պատա - նիները դպրոց կը լեցնեն եւ կը բան - տարկեն ։ Ու Տիվրիկի լուր կը ղրկեն թէ զանոնք տեղին վրա՞յ սպաննեն թէ ճամբան ։ Պատասխան կուգայ որ ճամբայ հանեն ։ Անոր վրայ աղաղ կը ձգեն ։ Մեր տղաքը այս հարցումն ու պատասխանը կը լսեն, բայց չեն ու - զեր փախչիլ ։ Հապա ինչպէ՞ս կարելի էր մայր ու քոյր անտէր թողուլ Թուրքին ձեռքը եւ փախչիլ ։

Մեր գիւղին ամէնէն մեծ եւ խամէ- տան տունը Թաշկանց էին ։ Այս տունը ինք իր մէջ պզտիկ գիւղ մըն էր, եւ այնքան բազմանդամ ու ճիւղաւոր - ուած, որ մէկ տան մէջ իրարու աղ - ջիկ կուտային ։ Մեր գեղին մէջ առ - ջինն՝ Թաշկանց մեծերը միասիրու - թիւն ըրած էին ։ Վերջին միասիրն էր եղած Ներսէս ամօն, որ գեռ ողջ էր. թէեւ ծեր ։ Ու իրօք ալ Ներսէս ա - մօւին դէմքին ազնուականութիւնն ու մեծութիւնը կը կաթէր ։ Երկար տա - րիներու ընթացքին նոյնիսկ հեռաւոր ծլ-քաններու վրայ չկար Թուրք մը եւ Քիւրտ մը որ Թաշկոնցը իջած եւ ա - նոնց հացը կերած չըլլար ։

Ու ճիշդ այս պատճառով Տիվրիկի կառավարութիւնը կը հրամայէ ժան - տարմաներուն որ խնայեն Ներսէս ա - ղային ։ Թուրքերը անոր կը բացա - տրեն թէ աքսոր չէ, այլ ջարդ, ու կը ստիպեն որ խալամանալով իրենց հետ Տիվրիկ փոխադրուի, քանի որ գեղը պիտի ամայանար ։ Ազնուական մար - դը ծանր սրտով կ'ընդունի առաջար - կը ։ Հոն եւքէն թլփատելով Նուրի կը դնեն անունը ։ Թուրքերը կը փափա - քէին որ անոր զաւակներն ալ, (կինը նոր մեռած էր) երկու ամուսնացած աղջիկ, իրենց ընկերանան ։ Բայց Հե- րիքան ու Եւան մեռնիլը կը նախընտ- րեն թրքանալէն ու կը միանան կարա- ւանին ։

— Ձեր տեղափոխութիւնը միայն քանի մը օրուան համար է ։ Շուտով ետ պիտի դառնաք ։ Անոր համար մի- այն քանի մը օրուան բաւելիք պաշար առէք միասին ։ Մնացած գոյքերը ե - կեղեցի լեցուցէք ։ Երբ վերադառնաք, նորէն ետ կը ստանաք, կ'ըսեն ժողո- վուրդին ։

Ինչ իրեղէն որ նախապէս պահուած չէր, եկեղեցի կը լեցուի ։ Կ'արտօնեն հօտ եւ նախիր յանձնել որի որ կ'ու - զեն ։ Գեղացիները նախիրը իշու հետ կը փոխեն ։ Սաղու գիշեր ցերեկ ցը - րին, ալիւր, պլղուր, կորկոտ կը փո- փագրէ ։ Նաեւ անասուն ու հօտ ։ Բայց մեր հօտերը անհաշիւ էին ։ Ու մեծ մասը կառավարութեան կը մնայ ։

Հարսներն ու աղջիկները իրենց ե - բեսները մուր ու մոխիր կը քսեն ու ցնցոտիներ կը հագնին, աղեղ երեւա- լու համար ։ Ժանտարմաները կը հար- ցնեն հեգնաբար ։
— Ո՞ւր են հարս ու աղջիկները որ վերջերս տեղամ գալուն այնքան բազմաթիւ էին ...

Գիւղը կային չարժելու անկարող ծերեր ։ Ու կոյրեր ։ Անոնց քով առատ հաց ու գաւաթով լեցուն ջուր կը դը- նեն ու կը թողուն տուներուն մէջ ։ Կը մորթեն խառատիկ ուլերն ու սպի - տակ գառնուկները ։ Կը մորթեն եզ - ներ ու ընճուղներ, միսի ու կաչիի համար ։ Շուարած գեղին մէջ վեր վար կը թափառին աքցանքը իրենց աչքերուն ։ Կ'երթան հողմուտիք մե - ռելներուն մնաք բարով ըսելու ։ Կը ջէքրեն գերեզմանները ու կը կանչեն ւ ատկողներուն ։

— Մեռելներ, ելէ՛ք, ելէ՛ք, ելէ՛ք, մենք կ'ուզենք տեղերնիդ պառկիլ ...

Յունիս 12ին պիտի գաղթէր գեղը ։ Թէեւ պատրաստ, սակայն տուներէն դուրս չեն ելլեր .. չեն ուզեր լքել զա- նոնք ։ Ժանտարմաները հրացաններու կոթով զանոնք կը ծեծեն, կը հալածա- յին, ու դռներէն դուրս կը վռնտեն բանի ։ Ու դաշտէն, Աւետաղի տակ, ուրկէ օրհնութիւն ու բերք տուն կը կրէին ։ Դաշտի լայն ու քարոտ ճամ - բէն, ուրկէ երբեմն, կարաւանները կ'անցնէին բոժոժներու ղօղանջով ։ Գեղը անհուն կարաւան մը կազմած դէպի մահ կ'երթայ ։ Մէկ ծայրը Գարառու կը հասնի, լեռները, միւս ծայրը դեռ գեղն է ։ Հեծեալ ժանտար- մաներ կը հսկեն անոնց վրայ, որպէս- զի չփախչին ։

Մենք սիրտ չըրինք քարայրէն դուրս ելլելու եւ անոնց գաղթը տես - նելու ։ Կը ճմլուէր մեր սիրտը ։ Մեր գլուխները քարայրին պատերուն կը զարնէինք լալով ու ա՛խ քաշելով ։

.. Եկան սասանեան, հռովմէա - կան ու բիւզանդական բռնակալու - թիւնները ու գացին ։ Ու անոնք հոն մնացին ։ Եկան Արաբները ու գացին ։ Ու անոնք հոն էին դեռ ։ Եկան բռնա - կալ Սուլթանները կարմիր ։ Ու անոնք զարձեալ մնացին ։ Մինչեւ եկաւ Գեր- մանիա ուսած եւ գերման փիլիսոփա- յութեամբ սնած մտաւորականութիւ - նը իշխանութեան գլուխ ։ Ու Գերման- ներու գիտութիւնով եւ անոնց աչքե - րուն տակ, քսան դարերը գերազան - ցեց ։ Ու մեր կեները գացին արիւնի ճամբաներէն, նորէն կանչելով, տուն տուած իրենց երեւակայութեան. —

«Պիչպոլ մ'եկեր իջեր տներուս վը -
րայ,
Ըս ինչ ցաւ Է եկաւ ճամբւնուս վրայ.
Նէ եկեր Է, նէ պիտի գայ մեր վրայ,
Թուրքէն կրակ մ'եկաւ, ինկաւ մեր
վրայ...» ։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

(Շար.)

(14)

միջամտի տեսակցութենէ մը վերջ, իտալական դեսպանը հաղորդեց թէ իր կառավարութիւնը պատրաստ է խօսակցութիւնները վերսկսելու, երբ որ ուզենք: «Հոսմի մէջ կասկած մը ծագած էր թէ մենք երբեք տրամադիր չենք որ եւ է խօսակցութիւն կատարելու եւ թէ մաքիավէլեան ծրագիր մը կ'որոճանք Իտալացիները անգործութեան դատապարտելու եւ մեր վերազինումը լրացնելով Եթովպիոյ վրէժը լուծելու համար »:

Վարչապետը բացատրեց թէ Իտալիոյ հետ կարծիքի փոխանակութիւն կատարուած ատեն, երբեք սպառնալիքի տպաւորութիւն չէն կրած, ինչպէս կ'ըսէր Գ. Իտըն: « Ես այն համոզումն ունէի թէ մերժելով Իտալիոյ բաղձանքը՝ անմիջապէս խօսակցութեանց սկսելու մասին, մենք հաստատած պիտի ըլլանք տիրող կասկածները: Ես կը կարծէի թէ այդպիսի տպաւորութիւն մը աղիտաբեր պիտի ըլլայ: Այն ատեն աւելի պիտի ծանրանային Իտալիոյ հակաբրիտանական զգացումները եւ պիտի հասնէին կէտի մը ուր ի վերջոյ պատերազմը կրնար անխուսափելի դառնալ երկու երկիրներուն միջեւ »:

Իր տեսակէտները յայնօրէն պարզելէ վերջ, Գ. Չէմպըլէն աւելցուց թէ այս առտու իսկ իտալական դեսպանէն ստացած է գիր մը, որ կ'իմացնէ թէ իտալական կառավարութիւնը կ'ընդունի բրիտանական բանաձեւը Սպանիոյ օտար կամաւորներու յետս կոչման եւ պատերազմիկի իրաւունքներու ճանաչման մասին:

Պահպանողականները ուժգնօրէն ծափահարեցին այս յայտարարութիւնը, իսկ աշխատաւորականները աղմկեցին, իրենց տհաճութիւնը յայտնելու համար: Վարչապետը եզրակացուց.

— « Ձեզ ըսեմ թէ իտալական կառավարութեան անցեալ արարքները հաճոյք պատճառած են ինծի, բայց գիս հետաքրքրողը ապագան է, ոչ թէ անցեալը»:

Վիճաբանութիւնները կը շարունակուին մինչեւ այսօր:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Կիներն ալ պիտի քուէարկեն

Ռումանիոյ պաշտօնաթերթը փետրուար 21ին հրատարակեց Նոր սահմանադրութիւնը, որ կը հռչակէ ռումանական ազգին առաջնութիւնը եւ կը սահմանէ քաղաքացիներու իրաւունքներն ու պարտականութիւնները, կը զօրացնէ կառավարութեան հեղինակութիւնը եւ անկախութիւնը, կը կրճատէ ծերակուտականներուն եւ երեսփոխաններուն թիւը, ներկայացուցչական նոր բաշխում մը կը կատարէ հողագործներու, աշխատաւորներու, մտաւորականներու եւ ուրիշ վարիչ տարրերու համար, ծանր պատիժներ կը տրամադրէ չարագործներու եւ գեղծարարներու համար, կը հաստատէ գիւղացիներու իրաւունքները իրենց տրուած հողերու վրայ, իրաւունքներու հաւասարութիւն կ'ապահովէ դարերէ ի վեր Ռումանիա հաստատուած փոքրամասնութեանց եւն.:

Նոր օրէնքին համաձայն, կառավարութիւնը կրնայ մահապատիժ հաստատել, մասնաւորապէս մահափորձերու եւ քաղաքական ոճիրներու համար:

Սահմանադրութեան հետ միասին հրատարակուեցաւ Թագաւորին մէկ յայտարարութիւնը որ կ'ըսէ.

— « Հայրենիքին փրկութիւնը միակ հիմնական հարցն է ինծի համար, այս խառնակ եւ վրդովիչ ժամանակներուն մէջ: Նոր սահմանադրութիւնը կոչուած է աւելի ամուր եւ արդար հիմեր հաստատելու ռումանական պետութեան համար եւ աւելի առողջ, աւելի ազատ եւ աւելի առողջ ճամբով մը առաջնորդելու հանրային կեանքը »:

Սահմանադրութիւնը ժողովուրդին հաւանութեան պիտի ենթարկուի: Փետրուար 24ին հանրաքուէ պիտի կատարուի սահմանադրութեան թեր կամ դէմ: Քուէարկութիւնը պիտի ըլլայ հրապարակային: Բոլոր ընտրողները պարտաւոր են մասնակցիլ եւ իւրաքանչիւրին գիրքը պիտի արձանագրուի մասնաւոր տոմարի մը մէջ:

*** Նոր սահմանադրութիւնը, որ հիմնուած է ֆաշական դրութեան վրայ, կը պարունակէ նաեւ հետեւեալ տրամադրութիւնները. — Ամբողջ իշխանութիւնը կեդրոնացած է Թագաւորին ձեռքը: Թէեւ երեսփ. ժողով եւ ծերակոյտ պիտի ընտրուին, բայց անոնք ընտրական շրջաններ պիտի չներկայացնեն, այլ զանազան դասակարգեր եւ օրէնսդրական իրաւասութիւն պիտի չունենան: Կիներն ալ պիտի քուէարկեն, առաջին անգամ ըլլալով, բայց բոլոր քուէարկուները պէտք է 30 տարեկանէն վեր ըլլան: Երեսփոխանները պիտի ընտրուին վեց տարուան համար, փոխանակ չորսի: Ոչ երեսփ. ժողովը, ոչ ալ Ծերակոյտը դեր պիտի չունենան արտաքին քաղաքականութեան մէջ, զոր պիտի վարէ Թագաւորը, արքունի խորհուրդին հետ: Պետական դրամատան վերին հսկողութիւնն ալ Թագաւորը պիտի կատարէ: Մամուլի ազատութիւնը ջնջուած է, եւ վարչաձեւին կամ անձնական սեփականութեան դէմ եղած յարձակումները քրէական յանցանք պիտի համարուին: Երդուեալներու դրութիւնն ալ ջնջուած է:

Պետական նախարար Թաթարէսքու որ ենկիւրի պիտի երթար մասնակցելու համար պալքանեան խորհրդաժողովին, չափազանց զբաղած ըլլալով, ուրիշ պաշտօնատար մը ղրկուեցաւ:

ՀԱՑԻՐ ՁԵՐ ՍՈՒՐՃԻ ԴԳԵԱԿԻ ՄԸ ՄԷՋ

Աւղանիկիւլ չինդ ։ւիր ։ու հւ է յուսիցան

Ապահովութեան Տեսչութիւնը չորս օր չորս թոն ծանրութեամբ զէնքեր գտած էր Անէ - սիւր - Մառնի մէկ քարահանքին մէջ, — 18 գնդացիրներ, բազմաթիւ հրացաններ եւն.: Երկուշաբթի օր շատ աւելի կարեւոր պահեստ մը բանուեցաւ Լօռի նահանգին մէջ: Դղեակի մը խորը պահուած էին 30 անտուկ ձեռնառումբեր, յարեւմման անոնց որ երեւան հանուեցան Փարիզի մէջ: Բուն պահեստէն դատ, երեւան հանուեցաւ պարկ մը որ կը պարունակէր 100 ձեռնառումբ: Բոլորն ալ լեցուած ըլլալով, զգուշական միջոցներ ձեռք առնուեցան: Ռումբերուն ընդհ. թիւն է հազար:

*** Անէ - սիւր - Մառնի մէջ գտնուեցան նաեւ երկու ոստիկանական համազգեստներ, ինչնահոս գրիչներ որ սահմանուած էին մահացու մանրէներ արձակելու, գերմանական գնդացիր մը որ ժամանակին մարաջախտ Լիոթէյի յանձնուած էր իբրեւ պատերազմական աւար, Աշխատանքի Դաշնակցութեան եւ ընկերվարական կուսակցութեան վերաբերեալ կեղծ ազդանշներ, անշուշտ շփոթութիւն ստեղծելու համար եւն.:

*** Հարցաքննիչ դատաւորը ալջի օր Հարցաքննեց կարգ մը ամբաստանեալներ, դահարավաճառ Տըլանքլի եղբայրը՝ Ժօժէն Տըլանքլի, հայ հանդերձավաճառը՝ Աւլանկիւլ եւն.: Այս վերջինը պնդեց թէ չէր գիտեր որ իրեն ապսպրուած հագուստները զաղտնի կոմիտէին սահմանուած էին: Աւլանկիւլ դէմ դիմաց պիտի հանուի ուրիշ ամբաստանեալի մը՝ Փէլիսիէի հետ, որ զինքը ներկայացուցած էր փախստական Քորէյի:

*** Գնդ. տը լա Ռօք ալջի օր ճառի մը մէջ յայտնած ըլլալով թէ գաղտնի կոմիտէին բուն պատասխանատուները, աւելի բարձր անձնաւորութիւններ ազատ կը մնան, ամբաստանեալներուն փաստաբանները խնդրեցին բացատրութիւն պահանջել գնդապետէն. ինչպէս եւ նախկին գաղտնի ոստիկան Գոնիէն, որուն համար կ'ըսեն թէ շատոնց լուր տուած էր դաւադրութեան մասին:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԳԱՆԵԵՕ ԳԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 24 փետրուար Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, իր ակումբին մէջ: կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԼՔՈԼՈՆԲԻ «Աւարայր» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը Ուրբաթ 25 փետրուար, Գուա Քոլոնպի կայարանին մօտակայ ծանօթ հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ. բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Փրօփականտի Յանձնախումբի դասախօսական ժողովը 23 փետրուար, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ: Յանձնախումբին մաս կազմող ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Կը դասախօսէ Ընկ ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբի ընդհ. ժողովը Հինգշաբթի, 24 փետրուար, երեկոյեան ժամը 9ին, «Վարուժան» Ակումբին մէջ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԷՆԻ Հ. Յ. Դ. «Նիւ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

27 փետրուար, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին ՍԱԼ ԴԷ ՖԷԹ մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Ս. ՓՈԼԱՏԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Նիւթ՝ «Հայաստանի ներկան եւ ապագան»

ՌԱՖՖԻ *խմբակի դասախօսութիւնը 24 փետրուար Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին.* **Café Grillon, 2 Carefour de l'Odéon,** *մեթրօ Օտէօն: Կը խօսի Պ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ:*

Նիւթ՝ «Կարելի՞ է ապաքինիլ»

ԽՆՋՈՅՔ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

27 փետրուար, կիրակի ժամը 2 էն մինչեւ 9ը

2 ՌԻՒ ՏԸ ԼԱ ՏԷՖԱՆՍ «ՌԻՓՄԵԱՆ» ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Բանախօսութենէ ... [illegible]

Մուտք 5 Ֆր.

ԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Յ. ՋԱՐԻՖԵԱՆԻ (դերասան) եւ Զ. ՉԷՊԻՄԻՍԻ (երգասան) [illegible]

Տեղի կ'ունենայ 27 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ...ին

8 Ռիւ Գօշէ Փարիզ

Պիտի խօսին Տիկին [illegible], Պ. Պ. Ս. ... Ս. ԶՕ... ՊԱՆԵԱՆ եւ մամուլի ներ... [illegible]

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՄՍՍՆ ՃԻՒՂԻՆ

26 փետրուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 10էն մինչեւ առաւօտ

[illegible]

Մասնակցութեամբ ՄԱՐԻԼԸ ... [illegible] Հայկ. Ժազի

Հաճելի անակնկալներ Մուտք՝ այրերու 15, կիներու՝ 10 ֆր

ՄԱՆՕԹ — Ձեր սեղանը առաւօտ նաեւ պահել ... [illegible] 8 Գաղափարի մօտ

ՀՕՑ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ ընկերական դասախօսութիւնը, Ուրբաթ, 25 փետր երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Գօշէ, Փարիզ: Կը խօսի Ակումբի անդամ Բ. ԳՕՏՕՍԵԱՆ. Նիւթ՝ «Յ. ... [illegible]»

---

27 ՓԵՏՐ. ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

8 Rue Danton, ՄԷԹՐՕ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼԷԻ ՕՏԷՕՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Պ. ԼԱԹԻՖԵԱՆԻ

կը ներկայացուի առաջին անգամ ըլլալով [illegible]

ՆԱՄՈՒՍԻՆ ՀՕՃԱ

(տփէրէթ 3 արար, 1 պատկեր)

Որուն ընդհանուր գեղավարութիւնը սիրայօժար ստանձնած է

Հ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ

(նախկին դերասան Քօմէտի Ֆրանսէզի)

Կը մասնակցին՝ ՏԷՐ եւ ՏԻԿԻՆ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ՏԷՐ եւ ՏԻԿԻՆ ԼԱԹԻՖԵԱՆ, Գ. Գ. ՍԱՐԺՖԵԱՆ եւ Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ. Պ. ԲԱՐԻԹԵԱՆ կը ղեկավարէ օրքէսթրը:

Զուարթութիւն, երգ, պար կը պարէ Շաթըլէի թատրոնէն պարուհի Օր. ՌՕԶԻԿ ՄԱԿՏՕՆԱԼՏ:

Տոմսերը կը ծախուին Գրատուն Հրանտ Սամուէլի մօտ, 51 Mr le Prince. Փարիզ. Գիները՝ 15, 10 եւ 5 ֆրանք

ԲԺԻՇԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԻԹԵԱՆ

27 Avenue de Bellevue, Chaville

Աչքի, երախաներու եւ ներքին հիւանդութիւններ:

Կ'ընդունի առաւօտները 10—12 եւ մասնաւոր ժամադրութեամբ

Ռուս գնդապետ մը խեղդուած

Ցարական նախկին գնդապետ մը՝ շարժավար Ալէքսիս Զիմէրինի դիակը գտնուեցաւ Սէնի մէջ: Անմիջապէս գիտցնութիւն կատարուելով, հաստատուեցաւ որ կենդանի խեղդուած է, ջուրը նետուելէ առաջ: Դիակին վրայ կարգ մը նամակներ գտնուեցան որոնք այն տպաւորութիւնը կը ձգեն թէ նախկին գնդապետը զոհ գացած է քաղաքական սպանութեան մը: Դրամապանակին մէջ ալ 300 ֆրանք կար: Նամակներէն մէկը կ'ըսէ — «Մի՛ գէ որ յարաբերութիւն չհաստատեցի բու Տարիէի եկեղեցիէն ասյեւ կեցող շարժավարին հետ, որովհետեւ ատոր տեղեկութիւններ պիտի ունենայինք Զօր. Միլլէրի անհետացման մասին»: Ուրիշ կնքուած նամակ մը ուղղուած էր ռուս մետրապոլիտին: Քննութիւնները կը շարունակուին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Ռուբէն Տէրտէրեան, Պ. Եղիազար Մինասեան եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, հեռագրով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին Տիկին Սրբուհի Տէրտէրեանի մահուան առթիւ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ՊԱՏԱՐԱԳ

Ողբացեալ ամուսնոյս Տիգրան Աւետիսեանի մահուան առաջին տարելիցին առթիւ, Ս. Պատարագ եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, յառաջիկայ կիրակի 27 փետրուար Լիոնի Ս. Աստուածածնայ եկեղեցիին մէջ րիւ Լուի Պլան: Իր յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ:

Սգակիր Այրին, Վ. Աւետիսեան

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլի Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն 50 ֆրանք կը նուիրէ Համազգայինի Կեդր. Վարչութեան իր ողբացեալ ընկերներու՝ Կ. Փափուճեանի եւ Լ. Նեռիլեանի յիշատակին:

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԸ

Մարսէյլ - Փրատոյի Մայր ... Վարչութիւնը կը ծանուցանէ յառաջիկայ Հինգշաբթի օր, ... սրբուար, Տօն Սրբոց Վարդանանց պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Տ. Զգօն վրդ.: Պիտի կատարուի բացեառական մաղթանք՝ Աւարայրի Վեհափառ Կաթողիկոսի, ... ռնախատարութեան առթիւ ... յիշատակի ... պաշտօն՝ ... եանց եւ Վարդանանց եւ համազգային նահատակներու յիշատակին Ընթերցում Եղիշէէն եւ ազգային ... դեր՝ նուիրուած Վարդանանց. Կիրակի օր, 27 Փետր. ... կենդանի առթիւ հանդիսաւոր Պատարագ. պիտի քարոզէ ... վարդապետ:

Ծախու է

ԾԱԽՈՒ է քիչ գործածուած վիճակի մէջ նկարչական ... մեքենայ մը, օպծէքթիֆ 4,5 ... թիռած եւ պրինձէ շարժէոր ... տասը գին: Դիմել Պ. Ճիլ... նի, 31 Rue Menilmontant, Փարիզ

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN — 17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Rédaction et Administration — Téléphone : Glacière 15 - 70
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ — Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ՆԵՐՔԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ — Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 24 ՓԵՏՐՈՒԱՐ — JEUDI 24 FÉVRIER 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3663 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆ ՍՆԱՆԿՈՒԹԵԱՆՑ

Անգամ մը եւս փորձենք պարզել այն անհաւասար երկունքը, որուն մատնուած է քաղաքական աշխարհը, իբրեւ հետեւանք յանդուգն եւ պայթուցիկ ուժերու։

Միայն Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ տիրող իրարանցումը շատ բան կը խօսի այդ մասին։

Մեծն Բրիտանիոյ Թունդ պահպանողական վարչապետը, Չէմպըրլէն, կը բացատրէ երեքշաբթի օրուան ճառին մէջ.

— «Կա՞յ մէկ հատիկ մարդ, որ հաւատայ թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կրնայ հաւաքական ապահովութիւն տալ մեզի... Ազգերու Դաշնակցութիւնը, այնպէս ինչպէս կազմուած է, անկարող է երաշխաւորելու ո եւ է մէկուն ապահովութիւնը... Ազգերու Դաշնակցութիւնը այսօր կը նմանի ինքնաշարժի մը որուն գլանները կէսը անգործութեան դատապարտուած են»։

Այսպիսի խօսքեր, աւելի վճռական եւ գունաւոր, մինչեւ հիմա կը լսուէին միայն Հռոմի եւ Պերլինի մէջ, որոնք երկուքն ալ շատոնց հեռացած են Ժընեւէն։

Նորէն Չէմպըրլէնն է որ կը բացատրէ, հարց-պատասխանիով մը.

— «Պիտի հարցնէք թէ ինչո՞ւ կը մնանք։ Որովհետեւ ես կը հաւատամ թէ Ազգաժողովը կրնայ վերակազմուիլ»։

Միւսները, Հռոմ եւ Պերլին, աւելի կարուկ, չունին այդ հաւատքը։ Առաջինը երբեմն կ'արծարծէ վերակազմութեան, բարենորոգման խնդիրը, բայց յոյս չունի գործնական արդիւնքի մասին։ Միւսը դեռ այս կիրակի կը յայտարարէր Հիթլէրի բերնով, թէ Գերմանիա երբեք պիտի չվերադառնայ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ։ Եւ կը շեշտէր, — «Այդ հաստատութիւնը հիմնուած է «անարդարութեան եւ բռնութեան վրայ»։

Լոնտոնի մէջ կը զգուշանան գործածել այսպիսի բառեր։ Անգլիոյ հանրային կարծիքը չի հանդուրժեր չոնդայից կանչերու։ Եւ օրուան վարիչներուն մէջ ալ անխախտ կը մնայ մեծամասնութիւն մը, յարած Ժընեւի ուխտին։

Եւ սակայն, Չէմպըրլէնի բացած ճամբան ուրիշ բան չապացուցաներ, եթէ ոչ նուիրագործումը Ժընեւի սնանկութեան։

Մինչեւ հիմա, Մեծն Բրիտանիան էր որ տիրական դեր կը կատարէր այս ճակատին վրայ, խաղաղութեան եւ հաւաքական ապահովութեան ճակատագիրը կապելով Ազգաժողովին զօրացման հետ։ Երիտասարդ նախարարը, Իտըն, կը հանդիսանար ամէնէն կորովի ախոյեանը այս քաղաքականութեան։ Եւ զարմանալի չէ որ Ֆրանսայի արտաքին նախարարն ալ իր հրաժարականը ներկայացուց երեքշաբթի օր, ըլլալով ամէնէն ջերմ գործակիցը Իտընի։

Այժմ հիմնովին խախտած է այս ճակատը, եւ Ֆրանսան, որ նոյնպէս իր յոյսը դրած է Ազգաժողովին վրայ, արդէն յուսախաբ, նոր ելքեր կը փնտռէ։

Աչքի առջեւ բերէք միայն վերջին շաբաթներու ընթացքին կատարուած փոփոխութիւնները։

Յունուար 10ին մէկ իշխանութեան տակ դրուեցան ազգ. պաշտպանութեան բոլոր ճիւղերը, նախագահութեամբ Ք. Տալատիէի։ Յունուար 21ին ազգ. պաշտպանութեան ապարատը նշանակուեցաւ զօր. Կամլէն։ Փետրուար 22ին նախարարական խորհուրդը որոշեց մասնաւոր սնտուկ մը հաստատել՝ ազգային պաշտպանութեան համար։ Միեւնոյն ատեն որոշուած է փութացնել վերազինումը եւ նոր մարտանաւերու շինութիւնը, ինչպէս եւ սաւառնակներ գնել արտասահմանէն։ (Թերթերը կը դանդատին թէ Ֆրանսայի օդանաւային շինութիւնները 18 ամիս ուշացած են)։

Ու այժմ ամէն յոյս կտրելով Ժընեւէն, արեւմտեան Եւրոպայի երկու մեծ ժողովրդապետութիւնները խախտած կը նկատեն նաեւ հաւաքական ապահովութեան խարիսխը։ Հետեւաբար, ապահովութիւնը կը փնտռեն մէկ բանաձեւի մէջ — զինուիլ կարելի եղածին չափ շատ եւ կարելի եղածին չափ շուտ։

Մինչ այս մինչ այն, «խաղաղասիրական» բոլոր ջանքերն ալ կը փորձուին։

Այդ նպատակին կը ձգտի Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետը, խաչ քաշելով երէկուան քաղաքականութեան վրայ եւ ժպիտներ փոխանակելով երկու հզօր դիկտատուրաներու, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ հետ։

Անշուշտ այս հոգեփոխութեան զոհը միայն Իտընը պիտի չըլլայ։ Պիտի զոհուին Աւստրիան ու Եթովպիան ալ, ինչպէս Սպանիան։ Բրիտանական աշխարհակալութիւնը ե՞րբ կանգ առած է սկզբունքներու առջեւ, երբ հարցը կը վերաբերի վառ պահելու իր արեւն ու աստղը։ Միայն Միջերկրականի խնդիրը կրնայ մոռացութեան տալ նաեւ Չեխոսլովաքիան, որ իր յոյսը դրած է Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան վրայ, — երկուքն ալ անստուգութեան մատնուած։

Հաւատացողներ կան թէ անգլօ-ֆրանսական գործակցութիւնը անխախտ մնալով, կրնայ չափաւորել Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ յաւակնութիւնները։

Բայց, Փարիզի մէջ արդէն մտահոգութեամբ կը հարցնեն, — հապա եթէ Լոնտոն վերջնապէս համաձայնի՞ Հռոմի հետ, ամփոփուելով քառանդամ զինակցութեան շրջանակին մէջ, — անտեսելով Խ. Միութիւնը եւ ուրիշ ազգակներ։

Ո՛ր անկիւնէն ալ դիտենք հարցը, նոյն վրդովիչ հարցականն է որ կը ցցուի մեր աչքին առջեւ, — այս յաջորդական սնանկութիւնները խաղաղութի՞ւն պիտի բերեն թէ պատերազմ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓՈԹՈՐԿԱԼԻ ՆԻՍՏ ՄԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

ԾԱՆՐ ԼՈՒՏԱՆՔՆԵՐ ՉԷՄՊՐԼԷՆԻ ԴԷՄ

Եւ սակայն դահլիճը կը շահի 168ի դէմ 330 ձայնով

Երեքշաբթի օր վիճաբանութիւնները շարունակուեցան Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, տեղի տալով բուռն տեսարաններու։ Պահ մը կիրքերը այնքան բորբոքեցան որ աշխատաւորական երեսփոխան մը «աղտոտ շուն» կոչեց Չէմպըրլէնը, իսկ նախկին վարչապետ Լոյտ Ճորճ ալ՝ «անպարկեշտ»։ Պահանջուեցաւ եւ առնել նախատական խօսքերը, բայց Լոյտ Ճորճ մերժեց։ Ուրիշ երեսփոխաններ ալ կ'աղաղակէին, «Հրաժարեցէ՛ք»։ Եւ սակայն ժողովը 168ի դէմ 330 ձայնով մերժեց աշխատաւորական խմբակցութեան պարսաւանքի բանաձեւը։

Նախկին նախարար Կրինուուտ (աշխատաւորական) պաշտպանելով բանաձեւը, յայտարարեց.

— «Աշխարհի ճակատագիրը կը գտնուի Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետին դողդոջուն ձեռքերուն մէջ։ Նոր փոս մը բացուած է Բրիտանացիներու մեծամասնութեան տեսակէտներուն եւ Պ. Չէմպըրլէնի նոր քաղաքականութեան միջեւ։ Իր երէկուան ճառը սահմռկեցուց զիս, որովհետեւ հարիւր տարիէ ի վեր պահպանողականները այսպիսի լեզու չէին գործածած, լեզու մը որ անիշխանութեան կ'առաջնորդէ, ինչպէս անիշխանութիւնը պատերազմի։ Ան լքեց Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ հաւաքական ապահովութիւնը։ Ան միայն հիմնուած է կոյր հաւատքի մը վրայ։ Ան կռնակ դարձուց այն սկզբունքներուն որոնց կապուած ենք եւ ճիշդ այն պահուն երբ աշխարհը ամէնէն աւելի պէտք ունի զօրանալու։ Ան դիկտատուրաներու դուռնէն կ'անցնի, սակարկութիւն մը կատարելու համար բարեկամ երկիրներու կռնակէն։ Դիկտատուրաները այսօր շատ աւելի զօրաւոր են քան երբեք օր առաջ։ Մեր վարչապետը «խաբուած է»։

«ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆ ՏԱԼ»

Չէմպըրլէն անմիջապէս ոտքի ելաւ, եւ երկար ճառ մը խօսեցաւ, իր քաղաքականութիւնը արդարացնելու համար.

— «Եթէ միջազգային ուղղամտութեան սկզբունքն է որ վտանգուած է, կը հետեւի թէ պէտք չէ խօսակցութիւններ ունենալ այն պետութեանց հետ որոնց անցեալը անարատ չէ, մեզի պէս։ (Ծաղրանքներ)։ Պ. Իտըն երէկ յայտարարեց թէ մենք երկար ատենէ ի վեր խօսակցութիւններ կը կատարէինք Իտալիոյ հետ։ Եթէ այդ է իր տեսակէտը, այն ատեն պարտաւոր էր հրաժարիլ այն ժամանակ»։

Այստեղ վարչապետը վիրաւորական ակնարկ մը ուղղած ըլլալով, բուռն աղմուկ մը ծագեցաւ, այնպէս որ վարչապետին ձայնը չէր լսուեր։

— Մարդու անուն չեմ տար, բացագանչեց Չէմպըրլէն։ Երբ կը խօսիք Սպանիոյ մասին, ինչո՞ւ չէք պահանջեր որ Իտալիա պարպէ նաեւ Եթովպիան։ Անոնք որ կ'ըսեն թէ Մեծն Բրիտանիա նուաստացած է, կ'ապացուցանեն թէ չեն գիտեր որ մենք մեծ եւ հզօր ազգ մըն ենք, սիրտը եւ ուղեղը ահագին կայսրութեան մը։ Ինծի կը հարցնեն թէ Ֆրանսայի կառավարութեան կարծիքը առա՞ծ ենք, պատասխան, — մենք միասին քննած ենք այն խնդիրները որ պիտի շօշափուին, երբ սկսին բանակցութիւնները։ Կատարեալ համաձայնութիւն կը տիրէ Ֆրանսացիներու եւ մեր միջեւ, քննելի հարցերու մասին։ Կա՞յ մէկ հատիկ մարդ որ հաւատայ թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, այնպէս ինչպէս կազմուած է այսօր, հաւաքական ապահովութիւն կուտայ մեզի։ Կացութիւնը ամբողջովին փոխուած է վերջին ընտրութիւններէն ի վեր։ Այն ատեն մեր մէջէն ոմանք կը կարծէին թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կրնայ հաւաքական ապահովութիւն տալ մեզի։ Ես առոր չեմ հաւատար այլեւս։ Ազգաժողովը իր ներկայ վիճակով անկարող է երաշխաւորելու որ եւ է մէկուն ապահովութիւնը։ Պիտի հարցնէք թէ ինչո՛ւ կը մնանք. որովհետեւ ես կը հաւատամ թէ կրնայ վերակազմուիլ։ Ազգաժողովը շատ կարեւոր պաշտօն մը ունի, բայց ես կը կասկածիմ որ կարենայ լաւագոյն արդիւնքներ տալ, ցորչափ անուանապէս հարկադրուած է պատժական անօրէնութիւններ պարտադրելու կամ բռնի ուժի դիմելու, իր սկզբունքներուն գործադրութեան համար։ Բայց եւ այնպէս ես չեմ պատեր Ազգաժողովին ուխտը, չեմ ալ դաշէր 16րդ յօդուածին, այն յոյսով թէ օր մը Ազգերու Դաշնակցութիւնը պիտի կրնայ վերակազմուիլ, կատարելու համար իր սկզբնական պաշտօնը»։

ԻՆՉՈ՞Ւ ԼՈՅՏ ՃՈՐՃ ԽՕՍԵՑԱՒ...

Խօսքի կարգը եկած էր երկու նախկին նախարարներու, Չըրչիլ եւ Լոյտ Ճորճ։ Առաջինը պնդեց թէ Իտըն կատարելապէս իրաւունք ունի։ «Ես չեմ զարմանար որ Մուսոլինի կ'աճապարէ բանակցիլ մեզի հետ։ Ան շատ պէտք ունի արտաքին յաջողութեան մը։ Օր մը պիտի գայ երբ այս կամ այն հարցին համար պիտի հարկադրուինք դիմադրել։ Կ'աղօթեմ Աստուծոյ որ չհարկադրուինք մինակ դիմադրել»։

Լոյտ Ճորճ շատ աւելի յառաջ գնաց, ծանրապէս անարգելով վարչապետը։ Դիտել տուաւ թէ իտալական դեսպանին հեռագիրը՝ բանակցութեանց մասին՝ կիրակի օրուան թուականը կը կրէ, բայց երկուշաբթի օր ներկայացուեցաւ երեսփ. ժողովին։

— «Ինչո՞ւ դահլիճին չհաղորդուեցաւ այս հեռագիրը։ Ինչո՞ւ ցոյց չտրուեցաւ Պ. Իտընի։ Եթէ երբեք ես իբրեւ վարչապետ այսպէս վարուած ըլլայի այնքան ծանրակշիռ պարագաներու մէջ, իմ պաշտօնակիցներս մէկուն հետ գէշ, պիտի կարմրէի այսպիսի անպարկեշտութեան մը համար»։

Աննկարագրելի ժխոր մը ծագեցաւ այս յայտարարութեան վրայ։ Պ. Լոյտ Ճորճ ալ տեղէն ցատկելով եւ ցուցամատը ցցելով յայտարարեց.

— «Ես կը խարշիմ այս վիճաբանութեան մասնակցելէ. բայց պարտակա

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՁԱՅՆ ՏԱԼ, ՁԱՅՆ ԱՌՆԵԼ

Ընթերցող մը տեղեկութիւններ կը հաղորդէր Վարշաւայէն (Յառաջ, 22 փետրուար).

— «Հազիւ քանի մը տասնեակ հայրենակիցներ ենք, մեծ մասը պառաւած վերջը եկած, բոլորն ալ քիչ շատ գործ ունին եւ կ'ապրին։ Կան բարեկեցիկներ ալ։

— Թէեւ չունինք աղքատներ եւ օգնութեան կարօտներ, բացի մէկ-երկու ծերուկներէ, բայց մենք ունինք մեր Աղքատախնամը, որ այս շաբթու կազմուեցաւ։ Եօթը-ութ հայրենակիցներ խորհրդակցելով իրենց մէջ գումար մը հաւաքեցին, մօտ 4000 փրանք, իբրեւ պահեստի գումար։ Միեւնոյն ատեն արձանագրուեցան ամսական վճարելու 7 — 800 փրանք։

— Ազգային կեանք երբեք գոյութիւն չունի։ Ոչ մէկ հաւաքոյթ, երեկոյթ, հանդէս, սգահանդէս։ Ոչ հաւաքատեղի, լսարան կամ ընթերցարան։ Եթէ Յառաջն ալ չըլլար, բնաւ պիտի չգիտնայինք թէ ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ մեր հայրենիքին եւ գաղութներու մէջ»։

Կարդացի եւ սկսայ խորհրդածել.—

Դեռ ի՛նչքան համրանքներ ունինք, այսպէս ցիրուցան՝ աշխարհի քոյոր ափերուն վրայ, երկիրէ երկիր, նոյնիսկ միեւնոյն երկրի կամ քաղաքի սահմաններուն մէջ։ Համրանքներ որոնք իրենք իրենց մէջ կծկուած, հեռու հայրենիքէն եւ ուրիշ տարագիր բազմութիւններէ, օրը իրիկուն կ'ընեն տժգոյն եւ մռայլ։ Կամ անվերջ սպասելով, եւ կամ ջուրին տալով ամէն բան...

Գլուխ գլխի տուեր, աղքատներ չունենալով հանդերձ, դրամ ալ ունին, որ են Վարշաւայի ափ մը Հայերը։ Եւ սակայն, — «ոչ ազգային կեանք ունինք, ոչ հանդէս, ոչ հաւաքատեղի»։

Կը կարծեմ թէ դժուար չէ մեր շրջանի ազրիւր մը գտնել այսպիսիներու համար։

Այսպիսի համրանքներու համար ոգեւորութեան, գործունէութեան աղբիւր մը պիտի դառնար շատ պարզ բանաձեւ մը, — Ձայն տալ, ձայն առնել։

Ըսել կ'ուզեմ՝ հետաքրքրուիլ ամէն հոն եւ անոնց գաղութներով, — Պուլկարիա, Ռումանիա, Սուրիա, Իրաք, Իրան։ Անոնց հետ կապուիլ կենդանի գործով մը։

Օրինակ, այն գումարը զոր հաւաքած են Վարշաւայի մէջ, իբրեւ Աղքատախնամ — առանց աղքատներ ունենալու — կրնար ծառայել ծաղկոց մը բանալու կամ եղածը զարգացնելու Սուրիոյ հայաշատ գիւղերուն մէջ։ Կրնար օրհնութիւն դառնալ հարիւրաւոր ուշիմ այլ կարօտ աշակերտներու համար։

Եւ այսպէս կը ստեղծուէր հոգեկան կապ մը, ինչպէս, երբեմն, Պոլսէն կամ Թիֆլիսէն Սասուն եւ Զէյթուն։

Այն ատեն, ինքնին կը բացուէին հաւաքատեղին եւ հանդէսները, — վառ պահելով կայծերը՝ երկիրէ երկիր։

Փարթամ Լոնտոնն անգամ դաս առնելու պէտք ունի, այս ճամբուն վրայ։

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ՍԻՒՐ (Պ. ՅՐՈՒ Թ.) ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ Դ.ՊՐՈՑԻ 178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Մարսէյլէն (50 փրանք, նուիրատուութեան մը առթիւ)	
Տէր եւ Տիկին Մինասեան	20
Ա. Կարմիրեան	10
Թաթուլ Մինասեան	10
Ներիկեան	10
Սէն Ժիւլիէն Ս. Ալպանէն (50)	
Սարգիս Պիւլպիւլեան	20
Տիկին Թ. Փափազեան	20
Տիկին Մ. Պիւլպիւլեան	10
Շամպէռիէն (200 փր.)	
Տէր եւ Տիկին Ս. Գօնեալեան	50
Տէր եւ Տիկին Հ. Աժտէրեան	30
Պ. Գ. Թօփալեան	30
Պ. Տօլմաճեան	20
Ն. Էմիլեան	20
Մ. Թումէյեան	20
Mr. L. Imbert	15
Mlle. T. Giacolletti	15
Գումար՝	300
Փետրուար 23ի գումարը	3839
Ընդհ. գումար՝	4139

ՖՐԱՆՍԱ ԿԸ ԶՕՐԱՑՆԷ ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Բացառիկ վարկեր եւ մասնաւոր սնտուկ

Նախարարական խորհուրդը նիստ գումարելով, զբաղեցաւ օրուան հոգերով։ Այս առթիւ արտաքին նախարարը իր հրաժարականը ներկայացուց, բայց ժողովը մերժեց։ Եւ միաձայնութեամբ որոշեց զօրացնել ազգային պաշտպանութիւնը։ Ելմտական նախարարը ծրագիր մը ներկայացուց, որուն համաձայն ոչ միայն բացառիկ վարկեր կը սահմանուին նոր սպառազինութեանց համար, այլեւ ազգ. պաշտպանութեան ինքնավար սնտուկ մը կը հաստատուի։

Անցեալ տարի, երբ 10.000.000.000 ֆրանք հաւաքուեցաւ ազգ. պաշտպանութեան փոխառութեամբ, բողոքներ եղան թէ կառավարութիւնը ուրիշ բաներու ծախսած է այդ գումարին մէկ մասը։ Նոր դրութեամբ — մասնաւոր սնտուկ — այդ կասկածները կը փարատին։

Նոյն օրը արտաքին նախարարը մանրամասն զեկուցում մը տուաւ երեսփ. ժողովի արտաքին գործերու յանձնաժողովին առջեւ, միջազգային կացութեան մասին։ Խնդիրը շատ ծանրակշիռ ըլլալով, յանձնարարուեցաւ մանրամասնութիւնները չհաղորդել մամուլին։ Նախարարը պատասխանելով զանազան հարցումներու, ըսաւ թէ Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ գոյացած որ եւ է համաձայնութիւն բաց պիտի ըլլայ ուրիշ պետութեանց առջեւ։ Ֆրանսա պիտի պաշտպանէ Չեխոսլովաքիոյ անկախութիւնը եւ հողային ամբողջութիւնը, եւ պիտի ջանայ Անգլիոյ աջակցութիւնը ապահովել այս մասին։ Շեշտեց թէ՝ հակառակ Պ. Իտընի հրաժարման, անխախտ կը մնայ ֆրանքօ-անգլիական գործակցութիւնը։

Ու այժմ կը կարծուի թէ Ֆրանսա պիտի շարունակէ հաւատարիմ մնալ Ազգաժողովին։ Եթէ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ պահանջները անտանելի ըլլան եւ Անգլիա հարկադրուի մերժել, այն ատեն պիտի վերահաստատուի Իտընի քաղաքականութիւնը։ Իսկ եթէ անգլիական նոր քաղաքականութիւնը յաջողի, այն ատեն Ֆրանսայի քաղաքական շրջանակները պիտի քննեն հետեւեալ խնդիրը, — Լքե՞լ անգլօ-ֆրանսական համաձայնութիւնը, թէ փոխել դաշինքը, արտաքին քաղաքականութիւնն ալ փոխելու համար։

Պատասխանելով Ֆլանտէնի մէկ հարցումին, Պ. Իվոն Տէլպոս յայտարարեց թէ Ֆրանսա եւս պիտի ճանչնայ Եթովպիոյ գրաւումը, եթէ Անգլիա ճանչնայ։

Ուրբաթ եւ շաբաթ օր, վիճաբանութիւններ պիտի ըլլան երեսփ. ժողովին մէջ, արտաքին քաղաքականութեան մասին։

*** Ֆրանսայի օդանաւային ուժերուն ընդհ. հրամանատար նշանակուեցաւ Զօր. Վիւիլմէն։ Ուրիշ կարեւոր մէջոցներ ալ ձեռք առնուեցան։

“ԲՈԼՇԵՒԻԿՕՐԷՆ„

Համալսարանների մարտական ամէն մի կարգախօսի անբաժան ածականն էր «բոլշեւիկօրէն»ը այն օրից սկսած, երբ նրանք, ռուսական սուինների օգնութեամբ, իրենց իշխանութիւնը հաստատեցին մեր երկրում:

Պէտք էր Երեւանի փողոցները մաքրե՞լ ձիւնից— կոչ էր ուղղւում ամէնքին-ամէնքին. «Բոլշեւիկօրէն կատարենք այս աշխատանքը»:

Պէտք էր արագացնե՞լ հերկը կամ ցանքը կամ հունձքը.— Անմիջապէս «կամպանիա» էր բացւում եւ «կամպանիան» բոլշեւիկօրէն վարելու կարգախօս հրապարակ նետւում:

Այսպէս եւ զանազան «սօցմրցութիւնների», փոխառութիւնների եւ այլ ձեռնարկների պարագային.

Ամէն մի հանրային նշանակութիւն ունեցող գործ որ բարբարական երկրներում կատարւում է լուռ ու մունջ, իսկ երբեմն էլ խաղ ու պարով, մեր երկրային «դրախտում» դառնում էր «պայքարի ճակատ», իսկ այդ ճակատում բոլշեւիկօրէն հանդէս գալը՝ հրամայական պահանջ:

Առանձնապէս շատ էր հոլովւում այս բոլշեւիկօրէնը այն կարգախօսների մէջ, որոնք ուղղւած էին լինում «դասակարգային թշնամու» եւ առաջին հերթին՝ Դաշնակցութեան դէմ: Սրանց նկատմամբ՝ բոլշեւիկօրէնը վայրկենապէս դառնում էր հուր եւ սուր, լախտի հարուած, շիկացած երկաթ եւն., իսկ բոլշեւիկօրէն գործողը՝ Աստուած հեռու տանէ...

Այսպէս էին Հայաստանի վարիչները՝ Նուրիջանեանից սկսած մինչեւ Խանջեանը եւ սրանցից սկսած մինչեւ Ամատունիները, իրենց ամէն կարգի համհարզներով:

Դրսից դիտէիք՝ ամեհի ցուլեր են սրանք կամ կարմրաբաշ աքլորներ՝ ճակատագրի տնօրինութեամբ կեանքի կոչուած՝ որպէսզի կոտոշներով ու ժանիքներով պատառ-պատառ անեն մարդկային բոլոր անիրաւութիւնները: Ո՞վ կը յանդգնէր նրանց դէմ դուրս գալ: Ո՞վ կը յանդգնէր ձայն ծպտուն հանել, երբ նրանք, փրփուրը բերաններին, հրապարակ էին նետւում՝ ի պաշտպանութիւն անիրաւուած Չինացու, արհամարհուած Նեգրի եւ ոտնահարուած Եթովպացու...

Ու պատահեց, որ մի անգամ էլ այս հերոսներն իրենք դարձան մի քստմնելի անիրաւութեան զոհ: Իրենք եւ իրենց մերձաւորները: Նրանց մեղադրեցին այնպիսի յանցանքների եւ ոճիրների մէջ, որ քիչ անգամ են վերագրուել «դասակարգային թշնամուն»: Նրանք խարանուեցին իբրեւ թրքական լրտեսներ, իբրեւ աշխատաւոր ժողովրդի թշնամիներ, իբրեւ հայրենիքի դաւաճաններ եւ, որպէս այդպիսիք, սրիկաների, թունաւոր իժերի եւ կատաղած շների կարգը դասուեցին:

Չենք կարծում թէ այս հերոսներից ուեւէ մէկը մարդկային անիրաւութեան ցաւը երբեւիցէ այնպէ՛ս անմիջականօրէն զգացած լինի, ինչպէս ներկայ դէպքում: Չէ՞ որ խնդիրը անտես-անճանաչ Չինացուն կամ ծովերով ու ովկիանոսներով հեռու գտնուող մարդկանց չի վերաբերւում, այլ մերձաւոր բարեկամների եւ ընկերների, որոնց հետ տարիներ շարունակ բաժանել են եւ պայքարի ուրախութիւնը ու դառնութիւնները եւ «առաջնահերթ» ձախորդութիւնները: Մի կողմ նետենք բարեկամներին եւ ընկերներին. չէ՞ որ անիրաւութեան ժանտ ճիրանները մխրճւած են հէնց իրենց՝ առաջնակարգ հերոսների սրտի եւ ուղեղի մէջ, նրանց հոգու բոլոր թելերի մէջ...

Սակայն, այս վարիչ հերոսների շարքում չգտնուեց մէկը, գէթ մի հատիկը, որ բոլշեւիկօրէն ընդվզէր օրը ցերեկով կատարուող, եւ չնչական ձեւով կատարուող անիրաւութիւնների դէմ: Նրանց վտարում են կուսակցութիւնից, բանտ նետում, աքսորում, մահուան պատժի տակ կանգնեցնում, իսկ նրանք եւ իրենց դեռ եւս ազատ մնացած ընկերները ձայն ու ծպտուն չեն հանում, կամ այնքան արգահատելի ձեւով են հանում, որ ամէն մի պատուազգած մարդու կարող է միայն դարչանք պատճառել...

Շիքակոյի խոզերն իսկ, երբ նրանց դէպի սպանդանոց են առաջնորդում՝ ընդվզումի նշաններ են ցոյց տալիս: Նրանք փորձում են յետ դառնալ, կամ ցանկապատի վրայից թռչել, կամ, վերջապէս, բողոքի ճիչ են բարձրացնում սպանիչների դէմ: Իսկ մեր հերոսները, լաւագոյն դէպքում լուռ ու մունջ, անառարկելիօրէն էլ անհասկանալի համակերպութեամբ են դիմում դէպի սպանդ, իսկ սովորաբար այնպիսի ստորաքարշ կեցուածք ընդունում իրենց դահիճների հանդէպ, որ դրսից դիտողը պէտք է ասէր վերիններին.— Ի սէր Աստուծոյ, շուտ արէ՛ք, որպէսզի այս ապականութիւնը օր առաջ մաքրուի մեր աշխարհից...

Տարիներ առաջ, երբ բոլշեւիկօրէն նիզակ ճօճող այս հերոսների խօսք էր լինում վերջին տարագրութեան ժամանակ տեղի ունեցած կոտորածների մասին, նրանք չարախնդօրէն ասում էին, թէ Դաշնակցութեան միջոցով դաստիարակուած ժողովուրդը այլ բան չէր կարող անել, բայց եթէ հլու հնազանդութեամբ վիզ ճկել դահճի եաթաղանի առջեւ:

Սակայն, այս ժողովրդի համար պատերազմը եւ նրա հետ կապուած թրքական դաւերը անակնկալ էին: Դուք ի՞նչ կարող էք ասել, որ անակնկալի էք եկած, դուք որ մի մէկ եւ կէս տարուց ի վեր բաց աչքերով տեսնում էք թէ ցարական դահճ է հնձում ձեր շարքերը: Եւ, բացի սրանից, պատերազմի ժողոքի ճիրաններում եւ թուրք իշխանութեան դաւադրական ցանցերում գալարուող մեր ժողովուրդը, որքան էլ «վատ դաստիարակութիւն» ստացած լինէր Դաշնակցութիւնից՝ նորէն ունեցաւ իր Վանը, Շապին Գարահիսարը, Ուրֆան եւ Սուէտիան: Իսկ դո՞ւք, ո՞ւր եւ ե՞րբ թէկուզ ամենաթեթեւ փորձ արիք կասեցնելու ձեր դահիճների ձեռքերը...

Ասուած է, մարդու նկարագիրը յստակ կերպով երեւան է գալիս, երբ նա բարեբախտութիւնից ընկնում է դժբախտութեան մէջ: Երէկուան մեր «առիւծները», որ ամէն ինչ բոլշեւիկօրէն էին կատարում՝ երբ Մոսկուայի սուինները իրենց հետ էին՝ այսօր, երբ այդ սուինները իրենց դէմ են դարձած, ստորուկներին յատուկ կամազրկութեամբ, կորաքամակ դիմում են դէպի բանտ եւ սպանդ՝ իսպառ մոռցած արած իրենց պանծալի՛ բոլշեւիկօրէնը:

Իսկ նրանց, «[illegible]» ընկերները, որ դեռեւս ազատ են հետապնդումներից, բոլշեւիկօրէն լուտանք են թափում գնացողների գլխին՝ թէեւ համոզուած են նրանց անմեղութեան մէջ. որովհետեւ նրանց թւում է, թէ դա միակ միջոցն է սեփական գլուխները ստալինեան լախտի հարուածներից ազատելու համար:

Արգահատելի չէ՞:

Եւ մտածել, որ այս թշուառականները ձեռքին են եղել մեր դժբախտ ժողովուրդն ու երկիրը 15—16 տարիներից ի վեր...

Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՄԱԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Մենք պարտաւոր ենք մեր առջեւ դրուած հարցերուն մօտենալ պայծառ տեսողութեամբ եւ անխախտ կամքով մը՝ նոր կեանք մը կառուցանելու համար ներկայ ժամանակներու իրական տուեալներուն վրայ, եւ ոչ թէ պատմական մաշած դաղափարներու մը սեւտաւոր առեղծուածներուն վրայ.

Մենք կը կարծենք թէ միջազգային արժէքով բոլոր ազդակներու առողջ քննութիւն մը եւ խորհրդային վարչաձեւի տարիներու ընթացքին ընտելացուած կացութեան ուշադիր ուսումնասիրութիւն մը պիտի գար թելադրել գիտակից Հայերուն, որ իրենց աչքը դարձնեն դէպի Կովկաս եւ արդարօրէն ժամանակին այն փորձերուն, որոնք կը կատարուին՝ ստեղծելու համար Կովկասեան Համադաշնակցութիւն մը: Մեր նպատակը կը կայանայ յիշեցնելու մէջ այդպիսիներուն աշխատանքը, ցանկալով մէջ իրենց որ արագացնեն հայկական լաւ խաւերու բարեկրթութիւնը մեզի համար ցանկալի ուղղութեամբ մը: Այս նպատակով, մենք պարտաւոր ենք բացորոշապէս նկատի առնել որ Հայերը կրնան դառնալ անկեղծ կուսակիցներ Կովկասեան Համադաշնակցութեան, երկու պայմանով.— 1) Հայերը պէտք է ապահով ըլլան, որ առաջայ Համադաշնակցութեան ամբողջ հողամասին վրայ պիտի նկատուին ոչ թէ օտարականներ, այլ կովկասեան բնակիչներ անդամներ՝ բոլորը հաւասար իրաւունքով. 2) Այս պարագան, արդէ հայ սերունդին համար հոգեբանական նիւթադիր մը ունենալով, կը ներկայացնէ մասնաւոր կարեւորութիւն մը, — Հայերը, արդարեւ, պէտք է այն ապաւորութիւնն ունենան թէ Կովկասեան Համադաշնակցութիւնը կատարելապէս երաշխաւորուած է ամէն արտաքին վտանգի դէմ, կամ լաւագոյն է ըսել, քանի որ պարտաւոր ենք իրերը կոչել իրենց անուններով, Թուրքիա պիտի չսպառնայ Կովկասեան Համադաշնակցութեան:

Առաջին կէտին լուծումը կախում ունի Կովկասցիներէն: Մենք համոզուած ենք որ կարելի է եւ պէտք է այդ մասին իրենց տալ իրական երաշխիքներ: Անիմաստ է խօսիլ Կովկասի միութեան մասին, Կովկասի ժողովուրդներու տնտեսական եւ քաղաքական շահերու նոյնութեան մասին, եթէ չենք կրնար կամ չենք ուզեր ամէն ճիգ թափել՝ ստեղծելու համար Կովկասի մէջ այնպիսի վարչաձեւ մը, ուր ամէն Ազրբէյճանցի, կամ ամէն Հայ, կամ ամէն Ցաղաստանցի կամ ամէն Վրացի ինքզինքը զգայ իր տանը մէջ, ըլլայ Բաքու թէ Երեւան, Թիֆլիզ թէ Վլատիկաւկազ: Եթէ մենք կ'ուզենք շարժիլ անկեղծ եւ արդարամտական՝ գործնականացնելու համար մեր քաղաքական տեսակէտները, գծուարութիւն պէտք չէ կրենք ընելու բացորոշ եւ յստակ թէ ընդունելի չէ տնտեսական կամ քաղաքական որ եւ է թումբ, ընդմէջ Կովկասեան այլազան շրջաններու: Դարձեալ, պէտք չէ կարելիութիւն տալ որ վերստին երեւան գան հին վէճերը Նախիջեւանի, Ախալքալաքի, Արցախի կամ Զաքաթալայի մասին: Մեզմէ իւրաքանչիւրը պարտաւոր է նկատի ունենալ որ Կովկասեան անկախ Համադաշնակցութիւն մը, ներքին կառուցումի եւ խաղաղաբարական սահմանադրումի տեսակէտով, չի կրնար նուազ տալ քան սովետական Անդրկովկասեան Դաշնակցութիւնը:

Շատ աւելի բարդ է հարցը, որ կը վերաբերի արտաքին ապահովութեան: Ներկայիս Կովկասի ժողովուրդներուն կողմէ իրական որ եւ է երաշխիք կարելի չէ տալ Հայոց, ինչպէս Հայերը եւ անոնց հետ՝ Անդրկովկասեան միւս ժողովուրդները դժբախտաբար չեն կրնար նման երաշխիք մը տալ Հիւս. Կովկասի, որ միշտ կը գտնուի Ռուսիոյ կամ այլ պետութեան կողմէ յարձակումի մը սպառնալիքին տակ: Բայց եւ այնպէս Ցաղաստանցիները նուազ պէտք չունին նըման երաշխիքի մը, որքան Հայերը:

Այդպիսի երաշխիքներ կը տրուին միայն այն պետութիւններուն կողմէ, որոնց սպառնալիքը կը կրեն, կամ այդ երաշխիքները կը բանաձեւուին միջազգային համաձայնութիւններով, ընդմէջ Կովկասեան Համադաշնակցութեան եւ շահագրգռուած պետութեանց: Այս հարցին քննութիւնը ժամանակի մը կարօտի: Ներկայիս մեր աշխատանքը կը կայանայ այս հարցին լուծման համար տարբեր պատրաստութեան մէջ: Ներկայիս, ամէն բանէ առաջ պարտաւոր ենք արմատէն քանդել ամէն կարելիութիւն վէճ ստեղծելու հարաւի մեր դրացիներուն հետ եւ անոնց վստահութիւն ներշնչել թէ կովկասեան թամբ-պետութիւն մը (état - tampon) նուազ համապատասխան չէ իրենց սեփական շահերուն, որքան մեր շահերուն: Թէ այդ գաղափարին իրականացումը իրենց սուղ պիտի չարժէ, ընդհակառակն իրական պաշտպանութիւն մը պիտի դառնայ ռուսական աշխարհակալութեան դէմ: Միամիտ պէտք է ըլլալ հաւատալու համար, որ Սովետներու հետ արդի «բարեկամութիւնը» այնքան կուրցուցած է Թուրքիան, որ բոլորովին մոռնայ իր բուն պատմութիւնը եւ աւելի քան երկու դարու պատերազմները Ռուսիոյ հետ: Էնկիւրիի մէջ շատ լաւ կ'ըմբռնեն, որ ներկայիս պատմութիւնը անսպասելի հանգիստ մը տուած է Թուրքիոյ, բայց այդ դադարը չի կրնար երկար տեւել: Անմիջապէս որ առիթը ներկայանայ, Ռուսիան, կարմիր ըլլայ թէ ճերմակ, առանց այլեւայլի, եւ ուժի կրկնապատկումով մը պիտի վերադառնայ իր աւանդական քաղաքականութեան, որու մէջ ռուս քաղաքական դէմքերու ամբողջ սերունդներ տեսեր են ու կը տեսնեն պատմական առաքելութիւն մը որ ռուս ժողովուրդին տրուած է կատարելու: Թուրքիա չանգիտանար որ այդ քաղաքականութիւնը կը նշանակէ թուրք ժողովուրդին մահը իբրեւ պետութիւն կամ ազգ:

ՀԱՑՏԱՐ ՓԱՄԱԴ

(Մնացեալը յաջորդով)

(2)

ՑՂՄՈՒԹԻ ԱՓԻՆ

Վեհապանծ ու եղերական է Հայոց պատմութիւնը:

Կարծէք զայն կարդալ կրկին, ըմբռնելու համար բոլոր վերիվայրումները դարերու ընթացքին, իրենց բոլոր փառքերովն ու յաղթանակներով, իրենց բոլոր անկումներովն ու դժբախտութիւններովը:

Շատ ու շատ է պայքարեր Հայ ժողովուրդը, շատ ճակատամարտեր է մղեր իր գոյութեան սկիզբէն իսկ, անթիւ անհամար ճակատներու վրայ, չափուեր է աւելի մեծ ուժերու դէմ, ի խնդիր անկախութեան, ազատ ապրելու տենչով միեւնոյն արեւուն տակ, ինչպէս ուրիշ ազգեր:

Վկայ՝ Նախապատմական Հայկ ու Բէլի առաջին բախումը, իբրեւ ազդանշանը ցեղի զարթումին ու խըլրտումին ու իր խանձարուրէն մինչեւ գալիք ամեհի փոթորիկները, որոնք այնքան անհաղ եղան ոչ միայն տարբեր ցեղերու դէմ, այլ եւ մենք մեզի, ազգը ազգին, թագաւորն իր տոհմին, ու իշխանը իր եղբօր դէմ, մղուած փառասիրութենէ, ու նախանձէ եւ ատելութենէ:

Բայց ինչ որ տեղի ունեցեր է Ե. դարուն, Աւարայրի պատերազմը, է եւ կը մնայ փառայեղ էջ մը մեր ցեղի ռազմական արժէքին ոգւոյն եւ հպարտութեան:

Ոսկեդարու գրի հրաշալի գիւտի յաղթանակէն վերջ, ահա կուգար առիթը մեծ յաղթանակի մը եւս, ցոյց տալու քաջամարտիկ սերունդի մը բնածին յատկութիւնը:

«Զարկէր, զարկուար» թող կուգայ արձագանգը մեզ հին երգի մը, ի զուր չէ երգած քերթող Նահապետը՝ Հ. Ալիշան, գնելով իր հերոսները իր բառերուն խորին նշանակութեամբ իրենց արժանի տեղը:

Բայց, ո՞ւր է անմահն Եղիշէի մեղրածոր գրիչը, պատկերացնելու, քանդակելու համար դէպքերը կարկառուն, այնքան ճոխ եւ վառվռուն, այնքան երփներանգ եւ շողշողուն վայլովը սուրերուն ու ռազմաշունչ կանչերովն ու երգերովն 60.000 հայ քաջերուն ...

«Կռուիլ կամ վերջանալ» նշանաբանն էր արիասիրտ ժողովուրդին որ ազգային գոյութեան, սպառնացող վտանգին նետուեցաւ Շաւարշանի ընդարձակ տարածութեան եւ Տղմուտ գետի ափը, իյնալու համար հոն պատուով եւ պսակով:

Ո՞ւր են նոյնպէս Ղեւոնդ Երէցի նըմաններն այս դարու հոգեւորականներուն մէջ որ կրծքէն աւելի ազգին պահպանութեան ջատագով էին հանդիսացած բանիւ եւ գործով, գրչով եւ սուրով, խաչով եւ բազուկով...

Վարդանանք անմահացան դարուց ի դարս, որովհետեւ կենդանի օրինակ դարձան վեհ հայրենասիրութեան:

Ու անկէ ի վեր նոյն օրինակով եկան արձանագրուելու պատմութեան մէջ շատեր, այնպէս Դաւիթ Բէկ [illegible] նոյն ճանապարհը բռնեց եւ Հայ[illegible] փոխութիւնը «Մահ կամ Ազատ[illegible]» նշանաբանով, նախ [illegible] պաշտպանութեան գծով եւ [illegible] փական հայրենիքի պահանջով [illegible] նոյն ճամբէն:

Բաշն Վարդանի ոգիով [illegible] ցան այդպէս իր տանն եւ [illegible] պատմութիւններն այս [illegible] բառահարիչ Թուրքին դէմ եւ [illegible] ցոյցերն ու դէպքերն ընդվզումի [illegible] դէպ Թուրք ջարդարար պետութ[illegible]

Այդպէս ունեցանք մենք Սասն[illegible] հան արիւնով փաղանգը մեր հ[illegible] ներու, Անդրանիկներու եւ Մու[illegible] ներու, Հրայրներու եւ Սերոբներ[illegible] Նիկոլներու եւ Արամներու, [illegible] անհամար հերոսամարտերով:

Սասունէն մինչեւ Մուսա լեռ, բարառէն - Արարա, Մայիս 26[illegible] տրուար 18, անուններ ու թուական[illegible] ներ, որ շատ բան կ'ըսեն ու կը [illegible] մեզի, իբրեւ խարիսխները ազա[տա]գրութեան պայքարին:

Որքան դասեր կան առնելիք Տղ[մուտի] գետի ճակատամարտէն:

Անհուշ դարերը շատ բան [illegible] խած մարդոց հոգիէն, բացի [illegible] նիքի պաշտպանութեան եւ ազդ[illegible] յութեան պայքարի գաղափար[illegible] մարդկութեան հետ ծնած, ու [illegible] է:

Վառ թող մնայ այդ դաղափ[illegible] կայծը ընդ միշտ մեր սրտերուն [illegible] մինչեւ վերջնական յաղթանակ

ՄԷՆ. [illegible]

[illegible]

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ իրիկուն, Սալ տը Ժէօ[illegible] ֆիի մէջ տօնուեցաւ Փետրուարեան յեղափոխութեան 13րդ տարեդարձը նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Եր[illegible] ասարդ կոմիտէին:

Նախագահ ընկեր Ջամալեան [illegible] բառով փետրուար 18ին իմաստը [illegible] ցել յետոյ, խօսք տուաւ օրուան առաջին բանախօսին՝ ընկեր Մ[illegible] Թովմասեանի:

Ընկերը, իբրեւ ականատես [illegible] նոյն օրերու մասին Հայաստանի մանրամասն պատմականը [illegible] ծանրացաւ ներքին եւ արտաքին [illegible] թշնամիներու վրայ: Արտաքինը [illegible] խայտառակաւատուած եւ իր [illegible] մէջ զարհուրելի, սակայն ներքինն աւելի թունաւոր էր՝ ըսաւ ընկերը [illegible] փաստերով պատկերացուց եղեր[illegible] անցուդարձը: Յիշեց պատկերներ [illegible] թուականներ, հրէշային ծրագիրներ [illegible] րով: Ժողովուրդը ուրիշ միջոց [illegible] կրնար գտնել եթէ ոչ ապստամբ[illegible]: Այս շարժման շնորհիւ խնայուեցա[illegible] այն կորիզին՝ զոր Խ. Հայաստան կոչեն այսօր: Այն թէեւ տժգոյն նիհար, սակայն լեցուն է ապա[illegible] մեծ յոյսերով եւ երազներով:

«Եթէ Մայիս 28ը ազգային տօ[illegible] նկատենք, որ մեզի բերաւ անկախ ազատ Հայաստան մը, փետրուարն ալ անոր պէս կը մնայ ազգային [illegible] ն մը Հայոց պատմութեան [illegible] (Ծափեր):

Երկրորդ բանախօսն էր ընկեր Թորոսեան, որ նոյնպէս Հայաստան կը գտնուէր այդ փոթորկալի [illegible] րուն: Ան եւս իր կարգին թուական[illegible] րով եւ փաստերով յստակօրէն պա[illegible] ցուց փետրուար 18ի արժէքը:

«Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը [illegible]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

— Քիչ յետոյ կը տեսնուինք, շարունակեց հեզաբար. սքանչելի գիշեր է, եւ հաճելի իրիկուն մը պիտի անցընենք եւ դուք, օրիորդ, բարի պիտի ըլլաք ցոյց տալու ինծի ձեր գեղեցիկ Բէյմիրը:

ԳԼՈՒԽ 2

«ՄԻՋԱԴԷՊ» ՄԸ ՄԷՅՏԸՆՀԷՅՏԻ ՄԷՋ

Առաջին անգամ ըլլալով Անգլիոյ կլիման բարեացակամ եղած էր Ասքոթի ձիարշաւներու շաբթուն ու այդ գիշեր պարահանդէսի համար Մէյտընհէտի Ակումբէն աւելի յարմար վայր մը գտնել անկարելի պիտի ըլլար:

Կանանչագեղ դաշտն ու պարտէզները լուսազարդուած էին ծառէ ծառ նետուած գիւթական լապտերներու ցանցով մը: Հոս ու հոն կը տեսնուէին սոսերի մէջ մնացած պատառներ, ուր սիրահար զոյգերը կրնային ազատօրէն դեգերիլ: Պարտէզներուն ստորոտը, Թէմզիզի ջուրերը կը ծփծփային երազներու աշխարհէ մը դուրս սահող պատահական նաւակի մը կողերուն վրայ ու հանդարտօրէն կը շարունակէին իրենց ճամբան:

Երբ Տայանան հասաւ, պարահանդէսը սկսած էր արդէն: Յայտագրին առաջին թիւը վերջացած էր ու բազմութիւնը լուսավառ-դահլիճէն դուրս կը թափէր [illegible] փոքրիկ խումբերու կը բաժնուէր պարտէզին մութին առջեւ: Աղջկան հայրիկն ու Յրէնք Հէյզըլթինը միասին եկած էին: Երկուքն ալ պարտականութիւն սեպած էին ներկայ ըլլալ երեկոյթին, որովհետեւ իշխանը պիտի գար: Ու նկատելով որ թէ ծերունը եւ թէ Արտաքին նախարարութեան պաշտօնեան Մերձաւոր Արեւելքի քաղաքականութիւնը շօշափող հարցերով կը զբաղէին յաճախ, ոչ մէկը եւ ոչ ալ միւսը դժգոհ էր այս այցելութենէն, քանի որ առիթը պիտի ունենային միասին խօսակցելու ըմպելիքի բաժակներուն առջեւ, մինչ երիտասարդները կը պարէին:

Փիթըր Քարու, որ Տայանային հետ դուրս ելած էր երբեմն, հաշուած ըլլալով թէ որ ժամուն կրնար հասնիլ ան, դրան առջեւ կը սպասէր, զայն դիմաւորելու համար: Բարձրահասակ, խարտեաշ մէկն էր այս երիտասարդը, տակաւին [illegible], քանի որ տարի մը կամ թերեւս քիչ մը աւելի առաջ միացած էր իր զօրագունդին: Ուղեղը իր ամէնէն ծանր բեռը ըլլալով հանդերձ, հաճելի շարժուձեւեր ունէր ան ու համակրելի [illegible] ութիւն մը: Երբ աղջիկը հասաւ, Փիթըր յայտագիր մը յանձնեց անոր ու քանի մը պարերու խոստում առնելէ վերջ, ներս առաջնորդեց զայն: Երիտասարդներու խումբ մը անմիջապէս շրջապատեց Տայանան. ծանօթ էր շատերուն: Յայտագիրը՝ պար խնդրողներու անուններով գրեթէ ծածկուած էր, երբ Փիթըր՝ բազմութիւնը ճեղքելով անոր մօտը վերադարձաւ, միասին բերելով կարճլիկ, ճղուտ ու երեսունըհինգնոց մէկը:

— Տայանա, թոյլ կուտա՞ս որ քեզի ներկայացնեմ հարիւրապետ Սուլիւան Տէզթիմ՝ իմ գնդապետակս... Միասին սեղան է մեզ ձիարշաւ մը օրը անցնել ամառ ու երբ իրեն յայտնեցի թէ այստեղ պիտի ըլլայի այս գիշեր, շատ ուզեց որ ծանօթանայ քեզի...

— Բացարձակօրէն ճիշդ է բանը, հաստատեց Տէզթիմ ժպտելով մը ... փուշի վրայ նստած էի ամբողջ երեկոյեան, վախնալով որ պիտի չկարենայիք գալ... Կը հաճի՞ք ինծի հետ պարել...

Տայանա նորէն տուաւ իր յայտագիրն ու նայեցաւ անոր՝ զարմացած:

Կապտորակ կլակ մը ունէր ան. սովորական թանձրութեամբ մօրուք մը պիտի ծլէր անոր վրայ, մէկ շաբթուան մէջ, եթէ դադրեցնէր ածելին գործածութիւնը: Դէպի վեր խոզանակած էր իր սեւաթոյր պեխերը, իսկ աչքերը աւելի կապոյտ էին քան այն բոլորը զորս Տայանան տեսած էր մինչեւ այդ օրը: Նեղլիկ, բարձր քիթ մը տեղաւորուած էր անոր լայնկեկ ճակատին տակը եւ գլուխը ծածկուած էր սեւ ու գանգուր մազերով: Անտարակոյս թէ Անգլիացի մըն էր. եւ սակայն իր արագ ու անհանդարտ շարժումներն ու անվեհեր նայուածքը, ինչպէս նաեւ իր անունը որ յայտնապէս խեղաթիւրուած ֆրանսական անուն մըն էր, վստահօրէն ենթադրել կուտային աղջկան թէ լատին արիւն կը կրէր ան իր երակներուն մէջ:

— Յաջորդը թիւ եօթն է, ըսաւ Փիթըր անմիջապէս. կրնա՞մ թիւ ինն ալ ես առնել... ուրիշ պարապ թիւ չէ մնացեր արդէն...

— Որովհետեւ շատ շատերուն ծանօթ եմ այստեղ, ինծի աղջիկը, բայց կրնաք երկու թիւերն ալ դուք առնել...

— Շատ շնորհակալ եմ, պատասխանեց տղան ժպտուն նայուածք նետելով Տայանային. եթէ նոյն ծանօթներ ունեցած ըլլայի եւ նոյն մնացած առաջնորդի մը հետ եկած ըլլայի, դարձեալ ձեր յայտագիրը պիտի լեցուէր... Ահաւասիկ նուագախումբը սկսաւ. պարե՞նք ...

— Այո՛, այո՛...

Հազիւ ճամբայ պիտի ելլէին, Տայանա տեսաւ որ լորտ [illegible] Նինկթըն՝ Ակումբին երիցագոյն անդամը դէպի պարասրահ կ'առաջնորդէր իշխան Ալին: Թուրքը աղջիկը տեսնելուն պէս լորտ Գէյնինկթ[illegible] բաժնուեցաւ, գրեթէ անվայել փութկոտութեամբ ու սիրական ժպիտով գնաց այն անկիւնը ուր Տայանան [illegible] ցած էր: Սուլիւն Տէզթիմ մէկ կողմ քաշուեցաւ: Բարձրահասակ [illegible] կանը աղջկան ձեռքէն առաւ յայտագիրը, Մօնօքլը տեղաւորեց ու անցուց անուններով ծածկուած [illegible] թը: Որեւէ ակնարկ չըրաւ թէ [illegible] տագիրը լեցուն էր արդէն. շուրջ [illegible] ներու առջեւ շարեց իր սկզբ[illegible] րը եւ զայն վերադարձուց աղջկան [illegible] ամբարտաւան ժպիտով մը:

(Շար.)

…ցէր որ ծառացաւ մեր թշնամիներուն …ն։ Իրեն դէմ եւ իրեն հետ ոտքի …ելան, միացաւ բոլոր աշխատաւորները, …ուսանողները, աշակերտները, ծերու… …ները, կուսակցութիւններ եւ նոյն …ներ, «կազմով»։ …կերը իր … առաջ՝ ընկերը չէ… վերջացնելէ …։

— «Վարդանանց պատերազմին ու …որուարեան յեղափոխութիւնը մի… …նոյն սիրտն ու հոգին ունին»։ (Ծա…

Նախագահը հանդէսը փակելէ առաջ … կարգին բացատրելով փետրուար … հիմնական արժէքը, եզրակացուց. — «Ծի՞շդ է, որ բոլշեւիզմը մեր …ղջինքը, ժողովուրդը, միշտ կոյթը …ցնել կ՚ուզէր։ Փաստերը «այո» պատասխանեն։ Ուրեմն հպարտ …, որ ունեցանք փետրուար 18ը»։

…էս գիշեր էր երբ հանդէսը փակ…ցաւ ու, ժողովուրդը հայրենիքի …ազատութեան կարօտը սրտին՝ ցր…ցաւ խոր տպաւորութեամբ։

ՊԱՐՄԱՆԻ

ԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՏԻԳՐԱՆ ԹԵՒՄԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Իբրեւ հայրենակից, …ուզէի երկու տող գրի առնել ող…ցեալ Պ. Տիգրան Թեւմեանի մահ…ուան յիշատակին առթիւ։

Տիգրան Թեւմեան ծնած էր 1876ին Խարբերդի Ասրիճկայ գիւղը, գաւակը՝ …ւմեան բազմանդամ գերդաստա…նին։ Տարրական կրթութիւնը առած …ր գիւղի դպրոցին մէջ, եկեղեցական …ը երաժշտական հմտեան գիտելիքներ…ով։

Հեզահամբոյր, հայրենասէր, բուռ…սիրտ, եղբայրը՝ Վանեցօ-Քաջանի «Արծիւ» ենթակոմիտէի մեր ընկեր…նոյն Եփրեմ Թեւմեանի։

Ո՞վ չէր ճանչնար Տիգրան էՖԷնտին։ Խարբերդէն մինչեւ Մարբերդ ով …ր առիթ ունեցած է իրեն հետ գոնէ …էկ անգամ խօսելու, կը յիշէ անոր …այրական ու եղբայրական խօսքերը եւ խրատները։

1915ին, Տիգրանն ալ բոլորին նման զինուոր էր Թրքական կառավարու…թեան Քոպ-Թաները։ Տարագրու…թեան օրերուն հրամանով եկած էր իր ծննդավայրը։ Խարբերդի առաջնորդ Անանիա Ծ. Վրդ. Հազարապետեան ժողով կը հրաւիրէ ազգային մեծե…րը, մէջն ըլլալով նաեւ Տիգրան Թե…ւմեանը, եւ Սիմոնեան Հաճի աղան։ 1915 Մայիս 15էն վերջ բոլորովին փոխուած էր Թուրք կառավարութեան …վերաբերմունքը հայ ժողովուրդի հանդէպ։ …ջդալով սպառնացող վտանգը, ժողո…վի ընթացքին Հաճի աղան կը բացա…յայտէ.

— «Հայր սուրբ, մեր այս անտար…բերութեան երեսէն, մեր ժողովուրդը պիտի բնաջնջենք մեր ձեռքով, պէտք է պաշտպանել։ Ուրիշ ճար չունինք»։ Իսկ Տիգրան Թեւմեան կը յայտա…րարէ.

— Եթէ այս գերագոյն ժողովը կ՚ըն…դունի Սիմոնեան Հաճի աղային առ…աջարկը, ես սիրայօժար յանձն կ՚առ…նեմ մէկ գիշերուան մէջ հոս փոխադ…րել Բանակապանի, Մահաշուրի …թօ եւ Մաստէն խաներու մէջ գտնը…ուած բոլոր հայ զինուորները, ազա…տութեան դրօշը պարզելու հա…մար։

Դժբախտաբար առաջնորդը, Թա…

խանձագին խնդրանքով արգիլեց կը հանդիսանայ այս առաջարկներուն։ Ծարաւ մը վերջ տեղի ունեցաւ բռնա…գաղթը։ Անշուշտ նախապէս ձերբա…կալած էին բոլոր աչքի զարնող մեծե…րը։ Տիգրան Թեւմեանի վճիռը մահ էր — դնդակահարութիւն, իրենց գիւ…ղի քահանային եւ Տիգրան Նազար…եանի հետ։ Ասրիճկայ գիւղի տեղա…հանութեան պահուն, Պըրճաղօլի ձո…րին մէջ կը գնդակահարուին վերոյիշ…եալ երկու անձերը, իսկ Տիգրանի ուղղուած գնդակը կը վրիպի։ Ութ օրուան հետապնդումները կ՚անցնին ապարդիւն, երբ Խարբերդի բովանդակ հայութիւնը կը հասնի Ղարաղուլաղի դաշտը, Այստղան լերան ստորոտը (ընդհանուր կոտորածի վայրը)։ Հոն եւս Տիգրան կ՚ազատի ընդհանուր կո…տորածէն։ Ողջ մնացող կիներն ու աղ…ջիկները ողբ ու կոծով կը բռնեն Երզն…կայի ճամբան, կ՚անցնին Երզնկա, Քէմախը, Ակնը եւ այսպէս մինչեւ Տէր Զօր։ Տիգրան եղած է միշտ ողջ մնացողներուն հետ, իսկ զինադադա…րին կ՚անցնի Խարբերդ Սեւրսիւրի գիւղը եւ հոն բնակութիւն կը հաս…տատէ, մինչեւ որ փնտռտուքներով կը գտնէ իր հարազատ եղբայրը եւ եղ…բօրորդին՝ Գրիգորը, որոնց երկուքն ալ հրաշքով ազատած էին։ Եփրեմ 1914ի աշնան իբրեւ Թուրք բանակի մէջ ենթասպայ գերի կ՚իյնայ Սարի…ղամիշի կռիւին եւ կ՚աքսորուի Սի…պիր, Սիպիրէն կը դառնայ Կովկաս եւ Կովկասէն Պոլիս ու վերջն ալ Փարիզ։

Թեւմեան ընտանիքը իր զաւակնե…րով շատ օգտակար եղած է Խարբերդի թէ հայ եւ թէ Թուրք ժողովուրդին։ Խարբերդցին շատ բան կը պարտի այս գերդաստանին, ժառանգականօրէն մասնագէտ թժշկութեան (Կոտր…ուածք)։ Ականատես եղած եմ շատ մը արկածներու, ուր ոտք ու ձեռք կոտ…րած ենթական, Թեւմեաններու մաս…նագիտութեամբ կը բուժուէր։ Ահա այդ արժէքաւոր զաւակներէն մէկն էր ողբացեալ Տիգրանը։ Հայրենիքի ա…նուշ կարօտը սրտին, դուն մեռար, սիրելի Տիգրան, եւ անշուշտ հոգե…վարքի պահուն յիշեցիր բազմանդամ ու չքնաղ ընտանիքդ, յիշեցիր Ասրիճ…կան իր գոյնզգոյն ծաղիկներով եւ ար…գաւանդ դաշտով, յիշեցիր վերջին անգամ Աղքամէքի խունկերամ ուխ…տագնացութիւնը գուլալջուրին եզեր…քը… Հանգիստ բազմաչարչար ոս…կորներուդ։

Մ. Ա.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՍՈՐՎԵՑՆԷ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՊԷՅՐՈՒԹ. — Այսօր ամբողջ մի…ջազգային կացութիւնը անորոշ է եւ անկայուն։ Դժուար է ներկայ պարա…գաներու մէջ գծել որոշ քաղաքակա…նութիւն մը։

Ներկայ պայմաններու մէջ լաւա…տես ապրիլ, կը նշանակէ բնաւ երբեք դաղափար չունենալ ցեղի պահպան…ման մասին։ Ընդհանրապէս ասիպա…ղական պատճառներ կան որ ցեղ մը կը մղեն գիտակից ըլլալու ինքն իր նշանակութեան։ «Յառաջ» կ՚աշխա…տի ցոյց տալ Հայաստանի սահմաննե…րէն ներս ապրող հայութեան սպառ…նացող վտանգները եւ ուժեղ պայքար մղել ցեղին անանկութիւնը եւ ամէն նոր ճիգի եւաշխատութեան ունայնու…թիւնը քարոզողներուն դէմ։ Երկ…

բորդ, Թուրքիայէն հեռացած ատաւ…րաթիւ հայ գաղթականութեան պահ…պանումը, մինչեւ որ հնարաւոր ըլլայ զանոնք փոխադրել հայրենիք։

Երրորդ, մեր անող երիտասարդնե…րու եւ ուսանողութեան վրայ լուրջ ուշադրութիւն դարձնել, որպէսզի վաղը մենք ունենանք հայրենասէր քաղաքացիներ։

Ժողովուրդին խուճուած իրաւունքը փնտռել, անխտիր բոլորին գործն է։ Ցեղային վերածնութեան փափաքող ժողովուրդ մը պէտք է յարգէ իր յե…ղափոխական զաւակները եւ գնահատէ անոնց կեցուածքը։ Եթէ կան մարդիկ որ տակաւին կը յամառին յիղափո…խութիւնը յանցանք մը նկատել, այդ յանցանքին պատասխանատուութիւ…նը թող երթան փնտռեն Թուրքերուն եւ Եւրոպացիներուն մօտ, որովհետեւ անոնց ամարդի վերաբերումէն ծնաւ այդ շարժումը։

Վայ այն օրուան՝ երբ հոգին կը մեռնի, հայութեան հոգին։ «Յառաջ» պահակ կանգնած է հայութեան հոգիին պահպանման։

Երկու տեսակ մարդ կայ, առաջինը կը մեռնի ապրեցնելու համար իր ազ…գը, երկրորդը կ՚ապրի ապրեցնելու համար թշնամիին փառքը։ «Յառաջ» ցոյց կուտայ առաջին ճամբան։

Մարդկային բոլոր ցեղերը բոլոր ժամանակներու մէջ ունեցած են մէկ ուղղ խօսք—իրենց ժողովուրդները փրկել բարոյական փտութենէ։ «Յա…ռաջ» հայ ժողովուրդին համար տա…րաւ ու կը տանի այդ աշխատանքը։

Կը տեսնենք թէ «Յառաջ» նոր սե…րունդի մտաւոր գործը լաւագոյնճամ…բու մէջ դնելու արամադրութիւնները բաղձանքներով չէ սահմանափակեր, այլ գործի կը վերածէ։ Սորվինք եւ գիտնանք թէ, արուեստը տեսակ մը բարեկամութիւն է, ուր կ՚երթանք հաղորդուիլ։ Անոնց շունչին տակ կը հասուննայ մեր հոգին։

Դասալիքներէն, յուսահատածնե…րէն եւ իրենց պատեանին մէջ սմքած Թուլամորթներէն պէտք չէ վարակ…ուինք։

Աւելի ունինք եւ կը տեսնենք թէ ա…ռանց հայրենիքի մարդը կը հիւծի, կը մեռնի։ Մեղադրանք չէ այլ իրա…կանութիւն, թէ ինչպէս երէկ մահ…ուան, այսօր ալ գեռ կեանքի եւ ազա…տութեան չենք պատրաստուած ազգո…վին։

Գ. Գ. Գուտույեան

ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՆԱԽԱՐԱՐԸ 84 ՏԱՐԻՔԻ Ի ՎԵՐ

Էնթընի Իտըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը որ հրաժարեցաւ այնքան ծանրակշիռ պարագաներու մէջ, ա…մէնէն երիտասարդ նախարարն է 84 տարիէ ի վեր։ Ծնած է 1897ին։ Հայրը արուեստագէտ էր, իսկ մայրը՝ նշա…նաւոր գեղուհի մը։ Փայլուն շրջան մը անցուցած է Օքսֆորտի համալսարա…նին մէջ, մասնաւորապէս ուսումնա…սիրելով արեւելեան լեզուները։ 21 տարեկանին զինուոր եղաւ, հարիւրա…պետի աստիճանին բարձրանալով։ 26 տարեկանին երեսփոխան ընտրուե…ցաւ։ 29 տարեկանին խորհրդարանա…կան քարտուղարն էր հանգուցեալ Օսթին Չէմպըրլէնի (արտաքին նախա…րար)։ 33 տարեկանին նշանակուեցաւ խորհրդական արտաքին նախարարու…թեան, իսկ 37ին՝ Լորտ կնքապահ, Սրտաքին նախարարութեան կոչուե…

ցաւ 1935 դեկտեմբերին, երբ 38 տա…րեկան էր։ Անկէ առաջ ալ նախարարի աստիճան ունէր, իբրեւ վարիչը Ազ…գերու Դաշնակցութեան գործերու։

*** Լոնտոնի աշխատաւորական օր…կանը, «Տէյլի Հէրըլտ», Չէմպըրլէնի լուսանկարը հրատարակելով, հեգնե…եալ տողերը կը դնէ խմբագրականին բերնով — «Կը պատրաստուի լքել այն բոլոր բաները որոնց վրայ հա…ւատք ունի Անգլիոյ հանրային կար…ծիքը»։ Ազատականներու օրկանը «Ստըր», Իտըն» ազդարարելով, կ՚ամբաստանէ Չէմպըրլէնը թէ «կը քաջալերէ դիկտատորները»։ Եւ կ՚ա…ւելցնէ — «Ան հիմա պէտք է ցնծին մէջ փնտռէ ինչ որ կը մնայ բրիտա…նական հմայքէն»։

*** Պերլինի եւ Հռոմի թերթերը ջերմապէս կը գնահատեն Չէմպըրլէնի յայտարարութիւնները, բացի այն մասէն որ կը վերաբերի Ազգերու Դաշնակցութեան։ Գերմանիոյ մէջ այլեւս ժամանակը եկած կը համարին վերսկսելու խօսակցութիւնները։ «Գերմանական կամքը այնքան յստակ է որքան բաց գիրք մը։ Այլեւս տեղի չկայ երկմտելու»։

Իտալիոյ մէջ կը մաղթեն որ ժամ ա…ռաջ սկսին անգլօ-իտալական բանակ…ցութիւնները, եւ գոհունակութիւն կը յայտնեն Չէմպըրլէնի յաղթանակին համար։ Հունգարիոյ մէջ ալ անհրա…ժեշտ կը գտնեն որ Չէմպըրլէնի տեսա…կէտները տիրապետեն Անգլիոյ մէջ։ Այդ երկիրը արդէն կըպատրաստուի՝ վերազինուելու, չեղեալ համարելով դաշնագրի կապանքները։

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Պ. ԺՈՐԺ ՍԻՆԱՆԵԱՆ ՔՈՒՊԱՅԻ ՄԷՋ

Ծայտնի ջութակահար Պ. Ժորժ Սի…նանեան, որ Ամերիկայէն Հավանա գացած էր վերջին առեններս, յուն…ուար 16ին նոյն քաղաքին «Օտիթօ…րիօմ» մեծ թատրոնին մէջ տրուած նուագահանդէսին մասնակցած է, նը…ւագելով Մէնտէլսոնի Քոնսէրթոն։ Նուագահանդէսին կը մասնակցէին 75 նուագողներ։

Հավանայի բոլոր թերթերը, մաս…նաւորաբար «Էլ Մունտօ» եւ «Տիա…րիօ տը լա Մարինա» մեծ գովեստով կը խօսին այս առթիւ մեր տաղանդա…ւոր հայրենակցին արուեստին մասին։

Ս

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

«ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ»

Մամլոյ ներքեւ է երգիծական նոր մէկ հատոր՝ «Ծաղրանկարներ», որ քանի մը շաբթէն լոյս կը տես…նէ։ Գիրքը բաղկացած է աւելի քան 200 էջերէ։ Կը պարունակէ բազմաթիւ ծաղրանկարներ թէ՛ ծանօթ դէմքե…րու եւ թէ՛ ժողովրդական տիպարնե…րու, մեծ մասամբ անտիպ կամ վե…րամշակուած։ Այս հատորիս համար բացած եմ կանխիկ բաժանորդագրու…թիւն մը։ Կոչ կ՚ընեմ բարեկամներու եւ համակիրներու, որպէսզի քան ֆրանք ղրկելով բաժանորդագրուին։ Կանխիկ վճարողներուն անունները ցանկով մը պիտի դրուին հատորին մէջ։ Հետեւաբար գիրքը լոյս տեսնե…լէն վերջ արժէ աւելի սուղ։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Դրամ ղրկել հետեւեալ հասցէին — Béchiktachlian, 21, Rue Ampère, Cachan (Seine):

ՄԱՄՈՒԼ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՔԱՑԱՏՐԵԼ (ՌԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐԸ ԵՒ Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ)

«Յուսաբեր» ներսեցնել խորհրդա…ծութիւններ կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (3 փետր.)։

— «Հայաստանի անցքերը ռեւէ անդրադարձում չունեցան այն ըն…թացքի վրայ, զոր ռամկավարները 1920էն առաջին որդեգրած էին խորհր…դային իշխանութեան հանդէպ։

Մոռնանք պահ մը Հայաստանի նախ…կին ղեկավարութեան վերագրուած բոլոր ամբաստանութիւնները եւ առ…նենք միայն այս վերջինը՝ անջատու…մի պարագան։

Ռամկավարները կը յայտարարեն որ խորհրդային իրաւակարգի գնա…հատանքին մէջ իրենց համար գերա…կշիռ նշանակութիւն ունի ռուսական ազդակը։ Բարեկամ են ո՛չ թէ բոլշե…ւիզմին (իբրեւ դաւանանք), այլ բա…րեկամ են Ռուսիոյ (իբրեւ պետու…թիւն)։ Հայ ժողովուրդի փրկութիւնը Ռուսիոյ մէջ տեսնելով, ռամկավար…ները կ՚ուզեն, որ Հայաստանը սեր…տօրէն կապուած մնայ Խ. Միութեան։

Այս հարցին ստորադասելով միւս բոլոր հարցերը՝ ռամկավարները, ի…րենց յայտարարութեամբ, անվերա…պահ նուիրումով ցարդ ծառայած են եւ որոշած են ծառայել նաեւ սակէ հաքը Հայաստանի խորհրդային իշխա…նութեանց։

Այս հարցին ստորադասելով միւս բոլոր հարցերը՝ ռամկավարները, ի…րենց պնդումով, ցարդ պայքարած են «հակահայաստանեան» Դաշնակցու…թեան դէմ ու պիտի շարունակեն պայ…քարիլ նաեւ սակէ յետոյ, Դաշնակ…ցութեան մէջ տեսնելով այն հայրենա…դաւ ույժը, որ կը ձգտի Հայաստանը անջատել Խ. Միութենէն։

Բայց ահա բուն անջատականները, Հայաստանի 17ամեայ խորհրդային կեանքի վարիչները, բազմած ամբաս…տանեալներու աթոռին վրայ։

Վկան— Հայաստանի դատարանն է, օրէնքի գերագոյն ատեանը, ուր կ՚իշ…խէ արդարութեան կամքը եւ ոչ Չե…կայի քմահաճոյքը։

Գործ ունինք ոչ թէ պատահական «պրպարտիչ»ի մը հետ, այլ դատական իշխանութեանց, որոնք ամիսներով աշխատած, անթիւ վկաներ հարցա…քննած, բազում փաստեր կուտակած եւ նոր միայն կազմած են իրենց ամ…բաստանագիրը։

Հայաստանի դատական ատեանը ի լ՚ր աշխարհի զգուշաւորութիւններով կը վկայէ, որ երկրի բոլշեւիկ ղե…կավարները գործակալները եղած են «օտար պետութեան մը» եւ ամէն կերպ, ամէնէն սահմռկեցուցիչ ո…

19, փետրուար 1938 Մարսէյլ

Օր. ՎԱԼԱՆԹԻՆ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ եւ Պ. ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՆԱՍԵԱՆ Նշանուած

ճերնները գործելով, աշխատած են Հայաստանը անջատել Խ. Միութե…նէն։

Արդ, ի՞նչ է ռամկավարներու դիր…քը այս երեւոյթին հանդէպ։

— «Ձեռք հաւատար այսպիսի դա…ւաճանութեան»,— կը յայտարարէ «Պայքար» իր Յունուար 9ի խմբա…գրականին մէջ, կրկնելով այն, ինչ որ կ՚ըսեն ռամկավար միւս թերթերը։

Սակայն ըսել թէ չենք հաւատար (երէկի իշխանութեանց դաւաճանու…թեան), կը նշանակէ ըսել թէ կը հա…ւատանք (այսօրուան իշխանութեանց ստախօսութեան)։ Ստախօսութիւն մը սակայն, որ կը վերջանայ գնդակա…հարութիւններով։

Արդ, ի՞նչ է ռամկավարներու դիր…քը այս դահիճներու նկատմամբ, իշ…խանաւորներ, որոնք ընդունակ են սուտ ամբաստանութիւններով ջարդե…լու ամբողջ ղեկավարութիւն մը— ազնիւ, պարկեշտ եւ հայրենասէր։

Ռամկավարները պատասխան չու…նին այս հարցերուն համար։ Ոչ այն պատճառով՝ որ անսահման նուիրու…մով փարած են Խ. Հայաստանի, այլ այն պատճառով՝ որ անսահման ԱՆ…ՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆ ունին դէպի Խ. Հա…յաստանը։

Հայաստանի իշխանութիւնները դա…ւաճա՞ն են թէ ոչ, պարկե՞շտ են թէ ստախօս, մարդասպան ոճրագործնե…րէ՞ բաղկացած են թէ անբասիր քա…ղաքական դէմքերէ, կ՚ուզե՞ն անջա…տել Հայաստանը Խ. Միութենէն թէ չեն ուզեր անջատել,— այս բոլոր հարցերը այնքան կը հետաքրքրեն ռամկավար «կուսակցութիւն»ը, որ…քան Փեքինի մէջ տեղացող ձիւնը։

Ռամկավար «կուսակցութիւն»ը Խ. Հայաստանի բոլո՛ր իշխանաւորնե…րուն հետ է՝ ե՛ւ դաւաճան, ե՛ւ պար…կեշտ, ե՛ւ ոճրագործ, ե՛ւ ուղղամիտ, ե՛ւ անջատական։

Ռամկավարներու վերաբերումը դէ…պի Խորհրդային իշխանութիւնները կը փոխուի, երբ կը փոխուի այդ իշ…խանութեանց վերաբերումը դէպի ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ։

Մինչ յիշենք եւ երբեք չմոռնանք.— Ռամկավարները խորհրդային իշխա…նութեանց հետ են ոչ այն պատճա…ռով՝ որ այդ իշխանութիւնները Հա…յաստանի հետ են, այլ այն պատճա…ռով՝ որ այդ իշխանութիւնները Դաշ…նակցութեան դէմ են»։

ՏՈՒՐ ՀԱՅԱՑԻՆՔ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԴԼԽՈՒՆ

ՄԵՐ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Ամէն օր հոն, քարայրը մնացինք։ …ր կը բերէինք երիկուինները վարը, …ին, ժայռերուն մէջէն ջերմուկնե… …են կը տեսնէինք օրական մէկ մէկ …ր հացով եւ աղի իւղով։ Ցերեկները …րթ գգուշութեամբ դուրս կ՚ելլէ… …։ Թուփերը ծածկելով արեւ առնե… …։ Դրան մասերնին իր ծաղիկները …փեց ու կանանչ մասուր կապեց։ …ներնները լուսնկայ-լոյս էր։ Լեռան …ողավարդ ջուրերը մուշտներուն մէ… …կ՚անցնէին գոռում գոչումով։ …ւրի հովերը անոնց ձայները մեզի կը …։ Քարայրին շուրջ գիւղեր ու …ղիները կը սոսափէին։ Կաւկամ …ամէն գիշեր անոր դուռէն կը կան… …։ Կաւկամին ե՛րգը որ կը յիշե… …ինծի մանկութեանս երիկուննե… …գեղին մէջ, ուր մայրս հեքեաթ …ոսէր ինծի որ քնանամ։ Հիմա ամէն …առաւօտ ձորին մէջ մեզի

վախ եւ տրտմութիւն կը բերէր, ու մենք հոն արդէն մեռելներ էինք։

Ու կը սպասէինք որ գեղին գալով մեզ ետ կանչեն։ Անշուշտ չար երազ մըն էր պատահածը, որ հիմա անցած ըլլալու էր։ Պնդատեցանք հօրաքրոջս որպէսզի Քրտուհիի տարազ հագած անգամ մը գեղ երթայ, լուր մը բերե…լու։ Ան բաւական մօտեցեր էր գեղին։ Հանդիպեր էր կորսուած այծերու։ Տեսեր էր որ հօտերը մինակ վերի թաղն էին դարձեր երիկուան, ուր քանի մը տունէ ծուխ կ՚ելլէ եղեր։ Լսեր է անկէ աղմուկ եւ Թուրքերէն խօսքեր։ Ուրեմն վեր երազ այլեւս չկար։

Օր մը մարդերու խումբ մը հաւաք…ուեցաւ քարայրին տակ, ձորին մէջ ուր ջուրի կ՚երթայինք։ Վերէն կը տեսնէինք զանոնք։ Ու գող եղանք։ Դժուար չէր մեր հետքը գտնելով գտնել մեզ։ Բարձրաձայն կը խօսէին ու կը վիճէին։ Բայց գացին առանց մեզ գտնելու։

Մեր հացը կը հատնէր։ Հունձքը ահա էր գետ։ Մտատանջուիլ սկ…սանք։ Դրացի Սառղու Թուրք գիւղին հօտը կուգար կ՚անցնէր մեր վրայէն։ Գամբռները կը հոտոտէին քարերը ու երկար կը հաչէին։ Կ՚ուզէինք հովիւէն հաց գնել։ Ճար մը կը մտածէինք։

Հօրաքոյրս Ցոզանի մէջ քիրվայ մը ունէր։ Որոշեցինք անոր երթայ։ Եւ որպէսզի չատտար ըլլանք, Գրիգոր առայժմ քարայրը պիտի մնար ուսե…լիքներով միասին։ Ու երիկուն մը հինգս մէկ քարայրին կռնակը, մեր գեղին կողմը, Ուլուն Փուզարին ալ…բիւրը իջանք։ Հօրաքոյրս ըսաւ.— Ա՛խ, բախտ։ Ազատէինք սա ցաւէն, գայի հոս, կոթանները գնէի ու մա…ղ խաչէի հոս միասին ընթրէինք։ Եւ ըսէ Գրիգորին.

— Եթէ հիւրասիրուինք, քանի մը օրէն կուգամ քեզ ալ կը տանիմ։ Եթէ բնաւ չդառնամ, գիտցիր որ սպան…ուած եմ ու գլխուդ ճարը նայէ։

Գրիգոր այնքան յուզուած լացաւ որ բնաւ պիտի չմոռնամ։

Մթնեց։ Ու ճամբայ ելանք։ Հա…ւանք ճամբան ուղիղ փնտռցինները ան…ցած էին։ Հոն ալիւր թափած էր։ Փղձկեցանք ու սկսանք արտասուել։ Քալեցինք վախով արտէ ու դաշտէ, հունձքը ճեղքելով։ Հովերը մեզի կը բերէին գիւղի հոտեր ու մեր քիթերը բռնած կ՚երթայինք։ Ցողանի եւ մեր գեղին սահմանը Խարպլուքի անտառ…ները հասանք։ Առտուան աղօթքները ե…լան։ Լուսնկային կառոցը փայլիլ ըս…կսաւ։ Թուփերը մտանք ու մրափե…ցինք։

Երբլուսցաւ, հօրաքոյրս Քրտու…հիի տարազ հագած, պզտիկ աղջկանը հետ գեղ իջաւ։ Երկար սպասեցինք լուրի մը։ Գեղեցիկ ու թարմ կաղնի…ները մեր վրայ շուք կուտային։ Իրիկ…ուան դէմ ձայն մը առի որ վարը, ձո…րէն, մեզի կը կանչէր.

— Տէ կէլին եա, տէ կէլին եա, տէ կէլին եա՜՜՜, պէն պուլտայըմ, քարգ…ըտաշըն, կէլի՜՜ն…

Ուրախացանք։ Կարծես երկինքէն լո՛յս իջնէր վրանիս։ Հօրաքրոջս պա…նըլըգին, Մէրճանի ձայնն էր։ Փըր…կուեցանք։ Անմիջապէս մեր գոյքերը առած արագ ձոր իջանք։ Հոն երկու հոգի, խոշոր սուրեր իրենց ափերուն մէջ, վրաս յարձակեցան։ Ձանոնք կ՚ուզէին սպառ մերկել, եւ ճչալով դէ…ղի Մէրճանը կը վազէի, աղաչելով որ զիս ազատէ անոնց ձեռքէն։ Մէրճան արէն սաստեց զանոնք, որպէսզի ա…րիւն չթափեն, քանի որ անանկ ալ ողջ պիտի չմնայի, անանկ ալ։ Սակայն ամէն գնով զիս մորթել կ՚ուզէին։ Ցե…ղայ դոհացան մեր գոյքերը առնելով, եւ ինծի ըսին.

— Ազըլըզ՛գ, ինչո՞ւ պարապ տեղը փախչիս ու հոս հոն իյնաս։ Կը յու…սա՞ս փրկուիլ։ Կառավարութիւնը սա…րածը կը ջարդէ ու ջուրը կը թափէ (նէօֆիւրտիւղիւեի դըւար), դո՞ւն պիտի ազատիս։

Այս խօսքերուն վրայ աչքերս մը…թագնեցան եւ ապուշցայ։ Առաջին անգամ էր որ հաստատապէս ջարդ ըլ…լալը կը լսէի։

— Ձեր գեղին բնակիչները ամբողջ Եփրատ թափեր են։ Հիմակ ալ Տիվ…րիկը կը հանեն։ Գացէք Տիվրիկի յանձնուեցէք, ուրիշ փրկութեան ճամբայ չկայ ձեզի համար։

Ես խոստացայ որ այդպէս կ՚ընենք, մինակ զիս չմորթեն։ Ու կը դողայի։ Մէրճան՝ հօրաքրոջս հին մէկ ըրկա… …կեսրը հանց… ինծի, գիւղը ալ …ս մը փաթթեց ու գեղ տարաւ մեզ, …սպասեցի այդ մարդ ըլլալս …։

Մեր քով, անտառին տակ, ցորենի արտերն էին։ Ջուրը անոնց մէջ վա…զելով կը ջրէր։ Տաք եւ անուշ օր մըն էր… Ա՜խ, ի՛նչ տաք եւ անուշ ու պայծառ ամառ օր մըն էր։ Ուրիշ տա…րիներ այս եղանակին գեղին գետը կը լողնայինք աղաքս։ Հիմա արեան գե…տեր կը քշէին մեր յօշոտուած դիակ…ները…

Հօրաքոյրս Մէրճանի տան մէջ անձ…կութեամբ եւ անհամբեր մեզի կը ըս…պասէր։

— Ո՞ւր մնացիք, զաւս, հարցուց ան։

— Ա՛խ, հօրքուր, ըսին եւ կու զար…նին, լաց, եւ հեծկլտալ սկսայ։

Ան զիս գրկեց ու սիրտ տուաւ։ Այդ պահուն կին մը կար հոն, մանուկ մը գիրկը։ Մեզ մեղքցաւ. եա եա ըսաւ, ու սեմին վրայ ձեռքը գլխին քսելով երեսը տարաւ, փառք տալով որ ինք մեր վիճակը չունի։ Ու մեկնեցաւ։ Մէրճան մեզի սեր եւ կակուղ հաց հը…րամցուց։ Սերը մեր գեղը ամէնէն յորդի բանն էր։ Թէեւ անօթի, բայց չկրցանք ուտել։ Մէրճանի պնդումնե…րուն վրայ մէկ պատառ առինք։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

(Ծար.)

նութիւն կը սպասէ ըսել թէ երբեք չէմ տեսած այդ հեռագիրը։ Բայց եւ այնպէս պիտի պնդէի որոշումիս վրայ »։

Չէմպըրլէն ի զուր կը փորձէր խօսիլ։ Վերջապէս յայտարարեց, խօսքը ուղղելով Լոյտ Ճորճի․

— « Անձնական պատիւիս կը դպչիք։ Կիրակի օր, բարեկամ մը որ կը ճանչնար իտալական դեսպանը, ինծի ըսաւ թէ ան նպաստաւոր պատասխան մը ստացած է Հռոմէն։ Նոյն օրն իսկ ես լուրը հաղորդեցի դահլիճին, բայց դեսպանը պաշտօնագիրը ինծի յանձնեց յաջորդ օրը միայն։ Ուրեմն բան չեմ պահած Պ․ Իտընէն ։

Պահպանողականները ծափահարելով Չէմպըրլէնը, պահանջեցին որ Լոյտ Ճորճ ետ առնէ իր վիրաւորական խօսքերը։ Նախկին վարչապետը պատասխանեց․

— « Բացարձակապէս կը մերժեմ։ Չէմպըրլէն գործի մարդ մըն է։ Այսպէ՞ս պիտի վարուէր առեւտրական գործի մը մէջ »։

Ցետոյ բռունցքը ուղղելով նախարարներուն, աւելցուց․

— «Դուք պատասխաներ էք սպիտակ դրօշին ծալքերուն տակ, մէկ դիրքէն միւսը նահանջելով։ Բայց պիտի գայ վայրկեանը երբ այս երկրին ժողովուրդը անգամ մըն ալ պիտի պահանջէ որ բացուին դրօշին ծալքերը եւ մէջէն ելլեն այնպիսի մարդիկ որ ընդունակ են անոր կողքին կանգնելու »։

Այս միջոցին ժխորը նորէն սաստկացաւ եւ անարգական բառեր փոխանակուեցան։ Վարչապետը հարկադրուեցաւ տեղը նստիլ, մինչեւ որ բարեկարգութիւնը վերահաստատուի։ Պատասխանելով աջակողմեան երեսփոխանի մը դիտողութեան, «խաբեբայութիւն էր», պոռաց վարչապետը ։

— Դուք մինչեւ վերջ խաբեբայութեամբ կը զբաղիք, պատասխանեց ընդդիմադիր երեսփոխանը ։

11 ՆՈՐ ՄԻՋՆԱԲԵՐԴՆԵՐ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն․— Հիւսիսային Օսեթիայի հանրապետութեան Գերագոյն Ատեանը գումարուելով Օրժոնիկիձէի մէջ, մահուան դատապարտեց 11 անասնաբոյժներ որոնք ամբաստանուած են թէ նախկին գործավար Ցալաքովի եւ փոխ - գործավար Կլատիլինի ղեկավարութեամբ ծրագրեալ պաշտպանութիւն տարածած են, 1932էն 1937 ոչնչացնելով 80 — 90.000 արջառ, որ մասնաւորապէս յատկացուած էր կարմիր բանակին։ Ամբաստանագրին համաձայն, մահապարտները «ժանրէքարանական պատերազմ» սարքած էին խորհրդային կառավարութեան դէմ եւ 1937ին ժանտատենդի մանրէ ներարկած էին 200 մսացու անասուններու որոնք Օրժոնիկիձէի սպանդանոցները ղրկուելով, բազմաթիւ զոհեր պատճառեցին զինուորներուն մէջ եւ խմբական թունաւորումներ յառաջ բերին քաղաքային բնակչութեան մէջ։

Ուրիշ երեք հոգի դատապարտուեցան 25ական տարի բանտարկութեան, իսկ երկու հոգի ալ 15 տարուան ։

Անգլիա մի պատասխան չունի Խ. Միութեան մէջ

Լէնինկրատի անգլիական հիւպատոսարանին փակման առթիւ, երկուշաբթի օր հարցումներ ուղղուեցան Անգլիոյ երեսփ․ ժողովին մէջ։ Իրաւասու նախարարը պատասխանեց ․

— Ցունուար 11ին Մոսկուայի անգլիական դեսպանը տեղեկութիւն ստացած էր թէ խորհրդային կառավարութիւնը որոշած է հաւասարութեան սկզբունքին գործադրութիւնը պահանջել բոլոր օտար հիւպատոսութիւններէն ։ Այսպէս, Խ․ Միութիւնը հիւպատոսութիւն չունենալով Անգլիոյ մէջ, պահանջած են փակել Լէնինկրատի անգլիական հիւպատոսարանը։ Անգլիական դեսպանը դիտել տուած է թէ այդ սկզբունքը երբեք առաջարկուած չէ, թէ որ եւ է արգելք չկայ որ խորհրդային կառավարութիւնը հիւպատոսարան մը բանայ Մեծն Բրիտանիոյ մէջ եւ թէ բրիտանական կառավարութիւնը անճահ եւ անարդար կը նկատէ Մոսկուայի պահանջները։ Խորհրդային կառավարութիւնը պնդած ըլլալով իր պահանջին վրայ, Լէնինկրատի հիւպատոսարանը պիտի փակուի կայսեր եղածին չափ շուտ։ Ուրեմն անգլիական կառավարութիւնը հիւպատոսութիւն պիտի չունենայ Խ․ Միութեան մէջ ։

Չեխոսլովաքիա կրնա՞յ դիմադրել Գերմանիոյ

Ինչպէս յայտնի է, Հիթլէր իր ճառին մէջ ազդարարեց թէ Գերմանիա պիտի պաշտպանէ սահմանէն դուրս եղած 10.000.000 ցեղակիցները։ Այս տասը միլիոնէն 3.500.000ը կը գտնուին Չեխոսլովաքիա, եւ Չեխերը շատ լաւ կ'ըմբռնեն թէ Հիթլէր ուղղակի կը սպառնայ իրենց անկախութեան։ Չեխ դիւանագէտ մը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ այս առթիւ ․

— « Առաջին անգամ է որ Գերմանիա այսքան սպառնալից լեզու մը գործածէ պաշտօնական շրջանակի մէջ եւ մէջտեղ կը դնէ պահանջ մը զոր ոչ մէկ անկախ երկիր կրնայ ընդունիլ։ Անշուշտ մենք չենք կրնար հանդուրժել որ Գերմանիա իբրեւ պաշտպան ներկայանայ մեր պետութեան ժողովուրդի մէկ մասին, պարզապէս անոր համար որ այդ քաղաքացիները գերմանական արիւն ունին »։

Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ Չեխերը վճռապէս պիտի դիմադրեն որ եւ է յարձակման, ի հարկին զէնքի զօրութեամբ։ Չեխոսլովաքիոյ զինուորական շրջանակներուն մէջ կը հաւատեն թէ երկրին ամրութիւնները կատարեալ են եւ շատ զօրաւոր։ Եթէ Գերմանիա յարձակում գործէ, հարաւային շրջանը, ուր կը բնակի գերմանախօս ժողովուրդին մեծամասնութիւնը, անմիջապէս պիտի լքուի, իբրեւ անտէր հող։ Չեխերու «Մաժինոյի գիծը» մօտաւորապէս կ'անցնի Չեխերու եւ գերմանախօսներու «լեզուական սահմանագլուխին» երկայնութեամբ։ Փրակայի ընդհ․ սպայակոյտը կը հաշուէ թէ նոյնիսկ առանց որ եւ է արտաքին օգնութեան կրնայ այդ գիծը պաշտպանել առ նուազն երեք ամիս։ Միւս կողմէ, համաձայն արուած հաւաստիքներուն, եթէ Գերմանիա բռնաբարէ չեխական սահմանը, Ֆրանսա պատերազմ պիտի հրատարակէ Գերմանիոյ դէմ։ Միեւնոյն ատեն, քանի որ Չեխերը նոյնպէս վճռական երաշխիքներ ունին Խ․ Միութենէն, Գերմանիա յարձակում պիտի կրէ խորհրդային օդատորմիղէն եւ խորհրդային օդանաւեր պիտի օգնեն Չեխոսլովաքիոյ ։ Եթէ Աւստրիա վերջնապէս տեղի տայ գերմանական հոսանքին առջեւ, աւստրիական սահմանին վրայ եւս մասնաւոր ամրութիւններ պիտի շինուին ․

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴԺՈԽԱՅԻՆ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐ ալ գտնուեցան Անէ - սիւր - Մառնի գաղտնի զինարանին մէջ։ Մինչեւ հիմա երեւան հանուած զէնքերն են,— տասը ծանր գնդացիր, 60 ռումբ՝ հրասայլերու դէմ, 10.000 փամփուշտ, 23 ելեկտրական լուսարձակներ, 202 մետաղեայ սաղաւարտներ եւ վերջապէս ամէն տեսակ զինուորական պիտոյքներ ։

ՍՊԱՆԻՈՅ ապստամբականները վերջնապէս գրաւեցին Թէրուէլը, որ աւերակոյտի վերածուած է ։ Զօր․ Ֆրանքօ կ'ըսէ թէ 4000 գերի բռնած է։ Կռիւները կը շարունակուին քաղաքին շրջականները։ Հանրապետական կառավարութիւնը նոր զօրաշարժ հռչակեց ։

ԻՏԱԼԻԱ ՄԵԾԱԳՈՒՄԱՐ ՎԱՐԿԵՐ պիտի ստանայ Լոնտոնի մէջ, Անգլիոյ առեւտրական նախարարութեան կարգադրութեամբ։ Հռոմի անգլիական դեսպանը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Իտալիոյ արտաքին նախարարին հետ եւ անմիջապէս Լոնտոն գնաց, նոր հրահանգներ ստանալու համար։

ՅԱՐԱԿԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԳՆԴԱՊԵՏ Զիմէրբնի խնդիրը կը շարունակէ զբաղեցնել ստոիկանութիւնը։ Ինչպէս գրած էինք, գնդապետին դիակը գտնուեցաւ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԼՕ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ․ ժողովը 24 փետրուար Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, իր ակումբին մէջ։ կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԱՆԻԷՌ-ԳԱՐԷՆ-ԿՈԼՕՆԲԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընդհ․ ժողովը Ուրբաթ 25 փետրուար, Գոլոմպի կայարանին մօտակայ ծանօթ հաւաքատեղին։ խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 26 փետր․, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Նոր Ծնունդ» սրահին մէջ։ Օրակարգ՝ քարոզչական աշխատութիւն. նախորդ ժողովի․

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ «Անի» ենթակոմիտէի ընդհ․ ժողովը, կիրակի, 27 փետրուար, երեկոյեան ժամը 8ին, «Եռամակ» ակումբին մէջ։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ Վ. Իշխանեան։

ԼԻՈՆԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընդհ․ ժողովը Շաբաթ, 26 փետր․ երեկոյեան ժամը 8.30ին «Վարանդեան» սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆի «Վարուժան» խումբի ընդհ․ ժողովը Հինգշաբթի, 24 փետրուար, երեկոյեան ժամը 8ին, «Վարուժան» ակումբին մէջ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԷՆԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՆԻ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

27 փետրուար, Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին ՍԱԼ ՏԷ ՖԷԹԻ մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Ս. ՊԱԼՈՒՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայաստանի ներկան եւ ապագան»

ՐԱՖՖԻ խմբակի դասախօսութիւնը 24 փետրուար Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Café Grillon, 2 Carefour de l'Odéon, Մէթրօ Օտէօն։ Կը խօսի Գ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ։

Նիւթ՝ «Կարելի՞ էր ապստամբիլ»

ԽՆՋՈՅՔ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

27 Փետրուար, Կիրակի ժամը 2 30էն մինչեւ 9ը

2 ՌՈՒ ՏԸ ԼԱ ՏԷՖԱՆՍ «ԽՐԻՄԵԱՆ» ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն։

Մուտք 5 Ֆր.

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

Յ. ԶԱՐԻՖԵԱՆԻ (գրագէտ) եւ Զ. ՀԻՔԻՄԵԱՆԻ (գեղագէտուհի)

Տեղի կ'ունենայ 27 Փետր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

8 Ռիւ Գօսիւէ, Փարիզ։

Պիտի խօսին՝ Տիկին ԲՈՒԴԱՂԵԱՆ, Պ. Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Ա. ԶՕՊԱՆԵԱՆ եւ մամուլի ներկայացուցիչներ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

26 փետրուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 10էն մինչեւ առաւօտ

ՍԱԼՈՆ ՔՈԼՊԷՐԻ սրահներուն մէջ

Մասնակցութեամբ ՄԱԹԻԷՕ ժիւսթօրի 8 հոգինոց ջազ-պէնտ խումբի

Հաճելի անակնկալներ Մուտք՝ այրերու 15, կիներու՝ 10 Ֆր.

ՄԱՍՆԱՒՈՐ.— Ձեր սեղանը ապահովելու համար այժմէն ձեր տոմսերը գնեցէք Ֆօթօ Ռուբէն Յիւրանի եւ սափրիչ Յ. Գապաքիկեանի մօտ։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ ընկերական դասախօսութիւնը, Ուրբաթ, 25 Փետր. երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Գօսիւէ. Փարիզ։ Կը խօսի Ակումբի անդամ Բ. ՊՕՏՈՍԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Յ. Կոստանդեան (բանաստեղծ)»։

ԳՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Հարաւային Շրջանի «Յառաջդիմասէրաց» Միութիւնը 26 փետրուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, իր վարժարանին մէջ Պանէօ. կուտայ իր երկրորդ գրական երեկոն,

Նուիրուած ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ

Կը խօսի Գ. ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Ընթերցումներ բանաստեղծին գործերէն Մուտքը ազատ է

27 ՓԵՏՐ. ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

8 Rue Danton, ՄԷԹՐՕ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ ԵՒ ՕՏԷՕՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Պ. ԼԱԹԻՖԵԱՆԻ

Կը ներկայացուի առաջին անգամ ըլլալով

ՓԷՆԼԵԱՆԻ խաղացանկի գլուխ-գործոց

ՆԱՍՐԷՏՏԻՆ ՀՕՃԱ

(օփերէթ 3 արար, 1 պատկեր)

Որուն ընդհանուր ղեկավարութիւնը ստանձնած է

Հ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ

(նախկին դերասան Պոլսոյ Թատրոնէն)

Կը մասնակցին՝ ՏԷՐ եւ ՏԻԿԻՆ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ՏԷՐ եւ ՏԻԿԻՆ ԼԱԹԻՖԵԱՆ, Պ. Պ. ՍԱՐԱՖԵԱՆ եւ Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ։ Պ. ԲԱՐԻԿԵԱՆ կը ղեկավարէ օրքեսթրը։

Զարդարութիւն, երգ․ պար։ կը պարէ Շաթըլէի Թատրոնէն պարուհի Օր. ՌՕԶԻԿ ՄԱԿՍՕՆԱ-Տ։

Տոմսերը կը ծախուին Իրատա Հրանտ Սամուէլի մօտ, 51 Mr le Prince. Փարիզ։ Գիները՝ 15, 10 եւ 5 ֆրանք։

Սէնի մէջ, կարգ մը նամակներով։ Գնդապետը անհետանալէ քանի մը ժամ առաջ կը թափառէր եւ անկապակից խօսքեր կ'արտասանէր։ Կ'ըսուի թէ շատ մը գաղտնիքներ գիտէր Զօր․ Միլլէրի մասին։ Այս առթիւ ալ խորհրդաւոր կին մը կը փնտռուի ։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԹՂԹԱՏԱՐ ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ Փարիզ եկած ատեն, մշուշի բռնուելով ինկաւ եւ վառեցաւ, Ֆրանսական հողի վրայ։ Երեք ուղեւորները այրեցան։ Օդանաւը չորս ժամերաներ կը փոխադրէր Հիթլէրի կիրակի օրուան ճառին առթիւ ։

ՀԱՆԴԷՍ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԻ ԵՒ ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆ

ՏԻՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԵՒ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՇԱՎԻԼԻ Մ.ՃԻՒՂԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ՏԵՂԻՈՅՆ ԴՊՐՈՑԻՆ

26 Փետր., Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին,

114 Grand' Rue, Salle PATIN, Շավիլ

Կը բանախօսէ Գնդ. Տ. ՊԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

Կը ներկայացուի «Բարեկենդանի Անկատակները»։ Գեղարուեստական բաժին՝ երգեր ու պարեր։ Մուտք 5 Ֆրանք

Իջնել՝ Թիւ 1 օթօպիւսով Անսիէն Մէզի։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Աննիցա Թէմինեան եւ զաւակը՝ Գերճ Թէմինեան (Պոլիս), ինչպէս նաեւ Թէմինեան եւ Գարաճ-Ֆիլեան ընտանիքները եւ իրենց պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, հեռագրով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ողբացեալ ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ ազգականին՝ ՏԻԳՐԱՆ ԹԷՄԻՆԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ ։

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԸ

Մարսէյլ - Փրատոյի Մայր եկեղեցւոյ Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ յառաջիկայ Հինգշաբթի օր, 24 Փետրուար, Տօն Սրբոց Վարդանանց, պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Գեր․ Տ․ Զգօն վրդ․։ Պիտի կատարուի հայրապետական մաղթանք՝ Ամեն․ Հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսի անուան անձնկատարութեան առիթով։ Նաեւ հոգեհանգիստ պաշտօն՝ Ղեւոնդեանց եւ Վարդանանց եւ համայն ազգային նահատակներու յիշատակին ։ Ընթերցում Եղիշէէն եւ ազգային երգեր՝ նուիրուած Վարդանանց։

Կիրակի օր, 27 Փետր․ բուն Բարեկենդանի առիթով հանդիսաւոր Ս․ Պատարագ․ պիտի քարոզէ Տ․ Զգօն վարդապետ ։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԲԱԼՈՒԻ Հայրենակցական Միութեան Գօմոնի (Մարսէյլ) ... ղի Ընդհ. անդամական ժողով ... Փետրուար, Շաբաթ երեկոյ 9ին, սովորական հաւաքատեղին ... րակարգ՝ հաշուետուութիւն ... ները կը խնդրուի ճշդապահ ...

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ Վարչութիւնը Ընդհ․ ... կը հրաւիրէ բոլոր անդամները ... Մարտ, Շաբաթ երեկոյեան ... ին, Քաֆէ Վոլթէրի սրահը, ... l'Odéon։ Օրակարգ՝ 1.— ... տուութիւն նախորդ վարչ ... 2.— Նոր վարչութեան ընտր ... 3.— Այլ եւ այլ հարցեր։

Imprimerie A. DER (AGOP...)

Le Gérant : H. STEPH...

17 Rue Domcour — PARIS

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 25 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 25 FÉVRIER 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3664

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՓՇԱԹԵԼԵՐՈՎ ՓԱԿՈՒԱԾ ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ

Խոստովանութիւն մը, — « Խ. Հայաստան » չենք ստանար 1937 դեկտեմբեր 14էն ի վեր :

Սովորութիւն է որ Թերթերը կը փոխանակուին իրարու հետ, մ'եւ որ ալ հրատարակուին : Արդ, աւելի քան տասը տարիէ ի վեր «Յառաջ»ը կը ստանար երկու օրինակ « Խ. Հայաստան », փոխադարձաբար ղրկելով նոյնքան : Այսպէս ստացած ենք նաեւ ուրիշ Թերթեր (գիրք՝ երբեք) .

Մենք առաջումը կը կատարէինք չաբաթը երկու անգամ . անոնք շատ ուշ : պարապէս երկու չաբաթը մէկ անգամ, իսկ վերջին տարիներս՝ մէկ ամսուանը մրասին :

Բայց եւ այնպէս, կը ստանայինք : Իսկ ահա երկու ամիսէն աւելի է որ չենք ստանար : Նամակ ալ գրեցինք . ոչ մէկ պատասխան (ո՞վ կը համարձակի երկտող մը գրել արտասահման, մինչեւ անգամ «բարեկամ»ներու...) : Ուրեմն, զգրեցուցած են : Մենք ալ նոր զգրեցուցինք, ճարահատ :

Յնդիր է այժմ, — Թերեւս « Յառաջ »ի հետ փոխանակութիւնը զգրեցուցած են իբրեւ «Թշնամի» : Բայց միւսները կը ստանա՞ն : « Խ. Հայաստան »ի կամ «Գրական Թերթ»ի երեսը տեսա՞ծ ունի՞ն անոնք որ կը համարուին «Հայաստանասէր » :

Օրինակ. Թերթ կը ստանա՞յ «Ոսկի կամուրջը», Հօկ :

Մեր քաղած տեղեկութիւնները կը հաստատեն Թէ անոր աղբիւրը ցամքած է շատ աւելի առաջ, այնպէս որ ամիսներէ ի վեր «Յառաջ»էն կամ ուրիշ աղբիւրներէ կ'իմանար Հայաստանի վերջին անցուդարձը :

Կը ստանա՞յ Բարեգործականը, վերջին «լուծարքէն» կամ 1938 յունուարէն ի վեր : Կը ստանա՞ն ուրիշներ, աւելի կամ պակաս «բարեկոյր» :

Որքան գիտենք, մէկուկէս ամիս առաջ բաժնեգին մըն ալ ղրկուած է, եւ դեռ պատասխանը կ'ուշանայ :

Չենք անապարեր, անմիջապէս վճռելու համար Թէ լրագրական կապն ալ խզուած է, «ինչ ինչ» նկատումներով :

Եւ սակայն, ո՛րքան խօսուն է երեւոյթը : Այլ մանաւանդ վրդովիչ :

Ուրեմն, միակ ուղղակի աղբիւրը որուն շնորհիւ կարելի էր քիչ-շատ գաղափար կազմել մեր հայրենիքի անցուդարձի մասին, ցամքած կամ ընդհատուած է :

Անշուշտ միջոցներ չեն պակսիր, ծորակը վերաբանալու համար : Հոգ չէ Թէ ամիսներ անցնին : Ամէնէն վէչ պարագային, կարելի է... ռուսերէն կարդալ «Անձարն ուտէ բանջարը » :

Եւ սակայն — Թող անգամ մըն ալ ըսած ըլլանք — չափազանց պերճախօս է պատկերը .

Ի վերջոյ ի՞նչ ըսել կ'ուզեն Երեւանցիները :

Եթէ իրենք այլեւս չեն հետաքրքրուիր Հայկական Արտասահմանով, կ'ուզեն որ մե՞նք ալ աչք արձան դառնանք, հայրենիքին հանդէպ : Այլեւս տեղեկութիւն չունենա՞նք, չհետաքրքրուի՞նք, չգրազի՞նք :

Անշուշտ Հայաստանի «բարեկամները» բնական եւ արդար պիտի գտնեն այս պարագան ալ, պանծացնելով Երեւանցիներուն իմաստութիւնը : Իսկ անոնք կարծիքը պիտի չարունակէ յորանջել, ինչպէս այնքան ղըրդագին գէպքերու առԹիւ, խմբական ձերբակալութիւններէն եւ խորհրդաւոր անհետացումներէն մինչեւ ծանօթ գնդակահարութիւնները...

Շ.

ԻՏԱԼԻԱ Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ՊԱՀԱՆՋԷ ԱՆԳԼԻԱՅԷՆ 30 ՄԻԼԻՈՆ ՈՍԿԻ ՎԱՐԿ

Հ[illegible] Միջե կ[illegible]

Միջազգային մամուլը անհամբերութեամբ կը սպասէ անգլօ-իտալական բանակցութեանց արդիւնքին : Երկու երկիրներու դեսպանները իրենց մայրաքաղաքները գացած են, անհրաժեշտ հրահանգները ստանալու համար : Իտալիոյ կարծիքով, պիտի քննուին հետեւեալ խնդիրները .—

1 Իտալիա կ'ուզէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ մասնակցիլ Սուէզի ջրանցքին վարչութեան, քանի որ այժմ գրաւած ըլլալով Եթովպիան, չի կրնար թախանձել իր հաղորդակցութիւնները Կարմիր ծովուն մէջ :

2. Միջերկրականի խնդիր : Կը կարծուի Թէ ամէնէն փշոտ սակարկութիւնը պիտի ծագի այս հարցին : Տարակոյս չկայ Թէ Անգլիա անգամ մը եւս պիտի պահանջէ որ իտալական զօրքը քաշուի Սպանիայէն եւ սովորական չափին վերածուի Լիբիոյ մէջ, ինչպէս եւ Իտալիա դադրեցնէ հակաբրիտանական քարոզութիւնները, չխրախուսէ Պաղեստինի արաբական խլրտումները, եւ վերջապէս խափանէ չպահէ Սպանիոյ, սպանիական Մարոքի եւ Պալէարեան կղզիներու մէջ : Անոնց փոխարէն, Անգլիա վերջապէս պիտի ճանչնայ Եթովպիոյ նուաճումը. Անշուշտ միայն այս պարագան չի կրնար գոհացնել Մուսոլինին, որ պիտի պահանջէ իրաւունք՝ մասնակցելու Սուէզի ջրանցքին պաշտպանութեան, ինչպէս եւ խոստում՝ հրաժարելու Կիպրոսը եւ Փարթ Սայիտը նաւային օդանաւային կայաններու վերածելու ծրագիրներէն : Դարձեալ, Մուսոլինի պիտի պահանջէ որ Իտալիա նաւային ուժի տեսակէտով հաւասարութիւն ունենայ Միջերկրականի մէջ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ :

Գաղտնիք չէ որ Անգլիա միլիոններ տրամադրած է, երկրորդ Մալթա մը դարձնելու համար Կիպրոսը, ի խնդիր արեւելեան Միջերկրականի չահերու պաշտպանութեան : Եթէ հրաժարի այս ծրագրէն, այն ատեն պիտի պահանջէ որ Իտալիան ալ իր կարգին ապազինէ Հռոդոսի եւ Լերոսի կայանները, ինչպէս եւ Փանթելլէրիա կոչուած փոքր կղզին, որ ամրացուած է իբրեւ խարիսխ սուզանաւերու համար եւ որ կրնայ վտանգել Անգլիոյ հաղորդակցութիւնները :

Աւելորդ է ըսել Թէ այս բոլոր խնդիրները մեծ դժուարութիւններ կը ներկայացնեն : Ոչ Անգլիա, ոչ ալ Ֆրանսա տրամադիր են ընդունելու Իտալիոյ հաւասարութիւնը՝ Միջերկրականի մէջ : Այս առԹիւ մասնագէտներ գիտել կուտան Թէ երկու պետութիւնները շատ զօրաւոր են մեծ զրահաւորներով, իսկ Իտալիոյ ծովային ուժը կը կազմեն իր փոքր մարտանաւերը, մէջն ըլլալով 120 սուզանաւեր :

Փարիզի արմատական պաշտօնաթերթը կը գրէ Թէ Իտալիա միեւնոյն ատեն պիտի պահանջէ մեծ փոխառութիւն մը, 30 միլիոն անգլիական ոսկի, Թէեւ Լոնտոնի մէջ տրամադրութիւն չունին սասը միլիոնէն աւելի վարկ բանալ :

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

15 ՄԻԼԻԱՐ ՖՐԱՆՔԻ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ ԱԶԳ. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՆՏՈՒԿԻՆ ՀԱՄԱՐ

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՕԴԱՏՈՐՄԻՂԻ ՄԱՍԻՆ

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, նիւթական նախարարը ծրագիր մը կազմած է, ազգ. պաշտպանութեան մասնաւոր սնտուկ մը հաստատելու համար :

Տեղական Թերթերու տեղեկութեանց համաձայն, 15.000.000.000 ֆրանք վարկ պիտի յատկացուի այս ձեռնարկին, սովորական նիւթացոյցէն դուրս, իբրեւ հիմնադրամ : Արդէն բացառիկ վարկ մը կայ, 11 միլիառ ֆրանք, ասոր վրայ պիտի աւելնայ երեք միլիառի յաւելուածական գումար մը, օդատորմիղին եւ նաւատորմին համար :

Ծերակոյտին զինուորական յանձնախումբերը աչքի օր երկարօրէն զբաղեցան այս վարկերու գործածութեամբ : Օդանաւային նախարարը մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդեց, նախագահութեամբ Պ. Քայիոյի : Ներկայ էին նաեւ ազգ. պաշտպանութեան նախարարը՝ Պ. Տալատիէ եւ ծովային նախարարը : Նախագահը բացատրեց ժողովին նպատակը, — միջոցներ խորհիլ, ազգ. պաշտպանութիւնը զօրացնելու համար : Առաջին անգամ խօսուեցաւ օդանաւային ուժերու մասին : Մասնաւոր տեղեկագիր մը պարզեց նոր շինութեանց վիճակը եւ չեշտեց Թէ անհրաժեշտ է վարկ տալ անոնց : Նախարարը պատասխանեց բոլոր հարցումներուն :

Ժողովէն վերջը, յանձնախումբերու անդամները ամէն բան գաղտնի պահեցին, մինչեւ անգամ ծերակոյտի անդամներէն : Կ'ըսուի Թէ խորհրդակցութիւններ կատարուած են օդանաւային նոր գործարաններու շինութեան, ինչպէս եւ արտադրութեանց յաւելման եւ բարւոքման համար : Օդանաւային նախարարը իր տուած լուսաբանութեանց մէջ բան չպահեց կացութենէն : Խորհրդակցութիւնները շարունակուեցան երէկ ալ, այս անգամ ծովային ուժերու մասին :

*** Ելմտական նախարար Պ. Մարշանտօ ճառ մը խօսելով առեւտրական, ճարտարագործական եւ հողագործական խորհուրդի հացկերոյթին մէջ, բացատրութիւններ հաղորդեց ազգ. պաշտպանութեան մասնաւոր սնտուկի հաստատման մասին : Այս առԹիւ չեշտեց .

— «Պէտք է յարգենք այն բոլոր յանձնառութիւնները զոր ստանձնած ենք, իբրեւ հետեւանք վերջին պատերազմին : Բայց, միեւնոյն ատեն պէտք է առանց վարանումի ստանձնենք այն բոլոր ծախքերը, որոնց շնորհիւ պիտի կրնանք կանխել նոր պատերազմ մը » :

Նախարարը այս առԹիւ տեղեկութիւններ տուաւ տուրքերու ԹեԹեւացման ծրագրի մասին : «Անոնք որ կ'աշխատին եւ կ'արտադրեն, պէտք չէ այն վհատեցուցիչ տպաւորութեան տակ ըլլան Թէ իրենց ճիգերուն արդիւնքը պիտի ծառայէ միայն պետական եկամուտներու սնտուկը լեցնելու » :

Ի՞նչ կը խորհին Փարիզի մէջ անգլօ-իտալական բանակցութեանց մասին

Ինչպէս հաղորդած էինք, երեսփ. ժողովը այսօր եւ վաղը պիտի զբաղի արտաքին քաղաքականութեան քննութեամբ, իբրեւ հետեւանք վերջին դէպքերու : Այս առԹիւ մասնաւոր հետաքրքրութեամբ կը սպասուի վարչապետին եւ արտաքին նախարարին յայտարարութեանց : Պիտի խօսին 10 — 15 երեսփոխաններ, մէջն ըլլալով կուսակցութեանց վարիչները եւ մասնագէտներ : Այնքան մէջ ամէնէն առաջ պիտի արտայայտուի նախկին վարչապետ, Ֆլանտէն, որ երկար ատենէ ի վեր կուսակից է ֆրանքօ-գերման մերձեցման, նոյնիսկ ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը զոհելու գնով :

Փարիզի մէջ վերապահութեամբ կ'ընդունին քառանդամ համաձայնութեան ծրագիրը, որուն հակած է Պ. Չէմպըրլէն (Անգլիա, Ֆրանսա, Գերմանիա, Իտալիա) : Առարկութիւն չկայ սկզբունքի մասին. բայց Ֆրանսա կ'ուզէ որ չորս պետութեանց կարգադրութենէն դուրս չմնան միւս երկիրները եւ բանակցութեանց ատեն ճանչցուին իր կնքած գինակցութիւնները :

Վարչապետը իր ճառը խօսելէ առաջ պիտի խորհրդակցի Ժողովրդական ճակատի կուսակցութեանց հետ : Ամէն պարագայի մէջ, կառավարութիւնը տրամադիր է որոշ պայմաններով մասնակցելու քառանդամ համաձայնութեան, եւ վստահութեան քուէ պիտի պահանջէ հարցապնդումներէն վերջ :

Ժողովրդական ճակատի կուսակցութիւններէն արմատականները անշուշտ ուժ պիտի տան կառավարութեան : Ընկերվարականները որոշ ընդդիմութիւն պիտի ցուցնեն քառանդամ համաձայնութեան ծրագրին. իսկ համայնավարները ուժգնօրէն պիտի հակառակին, այն պատճառաբանութեամբ Թէ այդ ծրագիրը կը ձգտի Խ. Միութիւնը դուրս ձգել եւրոպական գործերէն : Արդարեւ, կառավարութեան համար ալ ամէնէն դժուար խնդիրը սա է — Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը ի՞նչպէս հաշտեցնել որ եւ է համաձայնութեան հետ որուն մաս կը կազմէ Գերմանիա : Պերլինի մէջ ալ այդ գինակցութիւնը միշտ արգելք կը համարուի ֆրանքօ-գերման մերձեցման :

Ո՞վ պիտի ըլլայ նոր նախարարը

Պ. Իտընի հրաժարումէն ի վեր, Անգլիոյ արտաքին նախարարութիւնը կը վարէ Լորտ Հալիֆաքս : Հաւանաբար այս ժամանակաւոր պաշտօնը պիտի տեւէ մինչեւ անգլօ-իտալական բանակցութեանց վերջանալը : Այդ միջոցին վարչապետը ինք պիտի պատասխանէ երեսփ. ժողովին մէջ եղած հարցումներուն :

Անգլիոյ քաղաքական շրջանակները հետզհետէ աւելի կ'ընդդիմանան որ Լորտերու ժողովէն մէկ անդամը նշանակուի արտաքին նախարար : Մեծ պատերազմէն ի վեր, միայն լորտ Քըրզըն այդ պաշտօնը վարեց երեք տարի, 1920էն 1923, բայց գրեթէ միշտ ստիպուած էր առաջին դերը տալ վարչապետ-

(Լուրերու շարունակութիւնը վարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՏՈՔԹ. ՔԵԱԹԻՊԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Տիկին Գարտինէ Աղապապեան կը գրէ ինծի .—

« Վերջերս Ամիրտովլաթի յիշատակին նուիրուած խանդէտներ ինծի յիշեցուցին Տոքթ. Քեաթիպեանը, որու մասին առասպելական պատմութիւններ կ'ընէր մայրս : Այսպէս, կը պատմէր թէ հանճարեղ, բարի եւ անձնական բժիշկ մըն էր ան : Եւ այն աստիճան խելացի ու տաղանդաւոր, որ երբ Թուրքերը ծովամոյն կը խեղդեն զայն, Հայերը ծովեզերքէն կը փոխադրեն մարմինը Բերայի եկեղեցին, ուր, տասնեւհինգ օր, Պոլսոյ ժողովուրդը, ամէն ազգէ անխտիր, լալով եւ ողբալով կ'երթար համբուրել աստուածային բժիշկին դագաղը : Իր արտակարգ խելացութեանը պատճառով, Եւրոպայէն մարդիկ գացեր են Պոլիս, առեր են Քեաթիպեանի ուղեղը՝ ուսումնասիրելու համար :

Ճի՞շդ են այս բոլոր տեղեկութիւնները : Եթէ ճիշդ են, չա՞րժեր պանծացնել իր յիշատակը : Կը խնդրեմ որ լուսաբանութիւն մը տաք ձեր սիւնակէն » :

Լուսաբանութիւնը խնդրեցի մեր վաստակաւոր բժշկապետէն, Տոքթ. Վահրամ Թորգոմեանէ, որ... տարբեր բան կ'ըսէ Քեաթիպեանի մասին.

—«Տոքթ. Մարգար Քեաթիպեան ծնած է Էտիրնէ, 1834 կամ 1835 թուականներուն : Իր նախնական ուսումը ծննդավայրին մէջ առնելէ վերջ, ղրկուած է Պոլիս, ուր թաղային վարժարանի մը մէջ քիչ շատ կ'ուսանի, ապա կը ղրկուի Փարիզ : Նախ կը յաճախէ Փարիզի Մխիթարեան Հայրենական վարժարանը, յետոյ կը մտնէ Բժշկ. Համալսարան, զոր կ'աւարտէ 18 յունուար 1861ին, իբրեւ թէզ գրելով De la rupture prématurée des membranes, հասարակ նիւթ մը ծննդաբերութեան մասին : Յետոյ իբրեւ բժիշկ հաստատուած է նախ Էտիրնէ, ապա Պոլիս : Համբաւ կը շինէ, շատ դրամ կը շահի, բարի էր եւ ազնուասէր, բայց բժշկական ոչ մէկ հեղինակութիւն ունի, ոչ ալ ազգային կեանք : Հազիւ քանի մը ամիս Ազգ. Հիւանդանոցի հոգաբարձութեան անդամ եղած է. առանց օր մը ոտք դնելու հիւանդանոցէն ներս : Անդամ էր Օսմ. Կայս. Բժշկ. Ընկերութեան, բայց բժշկ. ոչ մէկ զեկոյց է տուած :

Իր մահուան ժամանակ՝ Փարիզ ուսանող էի (1882) : Ըսին թէ սպաննած են զինքը Ֆէնէր - Պաղչէի ծովուն մէջ խեղդելով : Երբ բժիշկ դարձած՝ Պոլիս հաստատուեցայ, շատ հակառակ բաներ իմացայ : Մեծանուն Սէրվիչէն ինծ տուաւ իր մասին գրածը (ֆրանսերէն), զոր Մինաս Չերազ հայերէնի թարգմանած էր, — այդ տեղեկութիւնները կը պահեմ իբրեւ բժշկական նուիրական գաղտնիք :«Չմեռնելոց կամ լաւ խօսեա՛, կամ լռեա՛» :

Իր մասին գրած են «Մասիս»ի մէջ : Ճանչցուած էր իբրեւ բարի բժիշկ եւ ազնուասէր : Իր մահը լացած է հայ ժողովուրդը, բայց եթէ իր յարգելեաները ալ տօնելու ելլելով՝ դնենք Ամիրտովլաթի քով, պիտի նշանակէր գլուխը ոտքի հաւասար համարիլ : Ուսումնասէր մարդ մը չէ եղած, քովէն հազիւ քանի մը գիրք գտած են : Շատ սիրած է սակայն թղթախաղը : Իսկ թէ ուղեղը Փարիզ են տարած քննելու, անհեթեթ է եւ ծիծաղի արժանի : (Թերեւս Մօնք տարուած է, ինչպէս սովորութիւն է, եւ ժողովուրդը հէքեաթ է հիւսած) :

Իր անտանտաչութեան արժէքին մասին տեղեկութիւն չունիմ » :

Իսկ ես բնաւ :

Այսքանը առի մեր յարգելի բժշկապետէն, այնպէս ալ կուտամ :

ԱՐԱԶ

ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԸ ՕԴԱՅԻՆ ՈՑԻ ԿԸ ՎԵՐԱԾՈՒԻ

300 400 000 [illegible]

Մոսկուայէն կը հեռագրեն Հավասի, փետրուար 23 թուականով .—

Լէնինկրատէն հասած ճամբորդներու տեղեկութեանց համաձայն, քաղաքը եւ շրջականները զինուորական կերպարանք ստացած են : Ծովային նախարարին վերջին յայտարարութիւնները կը հաղորդէին Թէ մեծապէս աւելցած են զինուորական գօտիները, բայց կարելի չէ ըսել Թէ քաղաքական բանտարկեալներ կը գործածուին, Լէնինկրատը ամրացնելու համար : Միւս կողմէ, ստոյգ է որ օտարականները հեռացած են եւ Թէ նոյնիսկ այն ռուս քաղաքացիները որ լեհական, ֆինլանտական կամ ուրիշ ոչ - ռուս անուններ ունին, դժուարաւ գործ կը գտնեն քաղաքին մէջ : Կ'ըսուի Թէ անցեալ տարուան ընթացքին 300 — 400.000 հոգի հեռացած են Լէնինկրատէն, իրենց կամքով կամ հարկադրեալ :

Կը կարծուի Թէ բազմաթիւ նաւաշինարաններ եւ ուրիշ զինուորական հաստատութիւններ հիմնուած են Լէնինկրատի մէջ, մինչդեռ նախընթաց տարիներուն կը խորհէին զանոնք հեռու պահել քաղաքէն :

Այժմ ալ թո նաւոր կազ վ կը սպառնան

Կարմիր բանակին հաստատման 20ամեակին առԹիւ, մարաջախտ Վորոշիլով ճառ մը խօսելով, ազդարարեց որ եԹէ երկիրը յարձակում կրէ քիմիական պատերազմով, պիտի հարկադրուի պատասխանել նոյն ձեւով : «Մեր քիմիական պատերազմի կազմակերպութիւնը պաշտպանողական հանգամանք ունի : 1925ին Խ. Միութիւնը ստորագրեց Ժընեւի համաձայնութիւնը, յանձն առնելով չգործել քիմիական եւ մանրէական պատերազմի : Խ. Միութիւնը միշտ կը յարգէ իր ստորագրած համաձայնութիւնները. (Ցաւօք, — Վկայ՝ Հայաստանի հանդէպ ստանձնած յանձնառութիւնները...) : Դժբախտաբար միեւնոյն բանը չենք կրնար ըսել ուրիշներու, մասնաւորապէս Ֆաշական երկիրներու համար, հետեւաբար չենք կրնար սահմանափակուիլ պաշտպանողական միջոցներով » :

Պատերազմական գործավարը բացատրեց Թէ խորհրդային օդատորմիղը շատ մը երկիրներէ յառաջ անցած է եւ Թէ նաւատորմիղն ալ պաշտպանողական լուրջ զէնք մը կը կազմէ : «Խ. Միութիւնը միջոցներ ձեռք կ'առնէ խիստ զօրաւոր դառնալու ծովուն վրայ : Առանց պարծենալու կրնանք ըսել Թէ պիտի ոչնչացնենք ոչ միայն Ֆաշական, այլեւ որ եւ է խմբակցութիւն որ կը համարձակի յարձակիլ մեր վրայ » :

Անշուշտ այս պատրաստութեանց հետ կապ ունի Լէնինկրատի ամրացումը, իբրեւ օդանաւային եւ ծովային առաջնակարգ կայան : Ցարական երբեմնի մայրաքաղաքը ամբողջովին միջնաբերդի մը վերածուած է, ծովեզերեայ հզօր ամրութիւններով, ինչպէս կը հաստատեն վերի լուրերը :

*** Մարաջախտ Եգորով, ազգ. պաշտպանութեան փոխ - գործավարը, ներկայ չէ եղած կարմիր բանակի քսանամեակի հանդէսին : Թերթերը ոչ իր անունը կուտան, ոչ ալ պատկերը կը հրատարակեն : Շատեր այս իրողութիւններէն կը հետեւցնեն Թէ մարաջախտը աչքէ ինկած է, եթէ ոչ ձերբակալուած :

ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆ

Բառն իսկ կը դժուարացնէ յստակ սահմանումները փնտռողը եւ կը մղէ գոհանալ կարգ մը ընդհանուր բացատրութիւններով։

Նախաձեռնող ոգի ունենալ՝ կը նշանակէ կարենալ իր ոյժերը տրամադրել ուղած գործին եւ կարողութիւնը, տրուած ժամանակի եւ պայմաններու մէջ, իր ոյժերուն առաւելագոյն արդիւնքը ապահովող գործ մը մէջտեղ հանելու։ Նախնական եւ հիմնական պայմանն է ուրեմն անհատին ազատութիւնը, իր ոյժերուն եւ ժամանակին տէրը ըլլալու կարելիութիւնը։ Մէկը, ինչպէս աշխատաւոր մը, որ ուրիշին տրամադրուած է կամ ծախած իր ոյժերը եւ ժամանակը, չի կրնար նախաձեռնող մարդ մը ըլլալ։ Կրնայ նախաձեռնութիւններու ընդունակ միտք մը ըլլալ, իր շրջապատին մէջ կրնայ տեսնել հնարաւորութիւններ այս կամ այն գործը ընելու։ Բայց Փիզիքապէս արգիլուած է իր մտածումները գործի փոխելու, ծրագիրները իրականութեան վերածելու։ Ծրագիր եւ մտածում վիճակի մէջ մնացած որեւէ յղացում գործնական որեւէ արդիւնք չունի ենթակային համար, շատ շատ կրնայ ուրիշի մը կողմէ որդեգրուիլ եւ հետեւաբար անոր միայն օգտակար ըլլալ։

Ենթակային ազատութիւնը միայն չի բաւեր, նախաձեռնութիւն կարենալ ունենալու համար։ Անհրաժեշտ է նաեւ մարդուն ապրած միջավայրին ազատութիւնը։ Երբ մէկը կ'ապրի ընկերութեան մը կամ պետութեան մը մէջ, ուր անհատներու շարժումները գծուած ու սահմանուած են, արգիլուած են նշանակուած որոշ գործերու եւ գործունէութեան նեղ շրջանակ մը միայն թողած անհատին նախաձեռնութեան, այդպիսի պայմաններու մէջ ալ մարդու նախաձեռնութիւնը բառ մըն է միայն։

Ընդունինք ազատութեան նուազագոյն պայմանները լրացնող ընկերութիւն մը, ինչպէ՞ս կը գործէ հոն նախաձեռնութեան ոգի ունեցող մէկը. ի՞նչ հիմնական տրամադրութիւններով կ'առաջնորդուի։ Առաջին ընելիքը իր շարժումներու ազատութիւնը որեւէ գնով չկապելը կ'ըլլայ, ամէն բան կ'ընէ որպէսզի իր ժամանակը եւ ոյժերը գործածողը ինքը ըլլայ եւ ոչ թէ ուրիշը։ Նեղութիւն կը քաշէ, դժուարութիւններու կը հանդիպի, բայց որեւէ գնով իր ազատութենէն չի հրաժարիր, կը մերժէ նոյնիսկ ուրիշներու կողմէ լաւ վճարուած աշխատանքի առաջարկներ այն խոր համոզումով որ անգամ մը կորսնցնելէ վերջ ազատութիւնը կրնայ աստիճանաբար վարժուիլ անազատ կեանքի, գոհ գալ կեանքի այդ դիւրին ձեւէն ու մեռցնել իր մէջ ժամանակի ընթացքին նախաձեռնութեան ոգին։

Շատերու համար ազատութիւնը պահելը մեծ զոհողութիւններ կ'արժէ։ Այդ զոհողութիւնները ընելու ընդունակ են անոնք միայն որ կը հաւատան իրենց անձին եւ ոյժերուն։ Ինքնավստահութիւնն ալ նախաձեռնութեան ոգին յատկանշող պայմաններէն մէկն է։ Մեծամտութեան եւ ամբարտաւանութեան հանգամանք չունի նախաձեռնող մարդու իր անձին վրայ ունեցած հաւատքը. Համեստ է իր արտաքին շարժումներուն մէջ, երբեմն նոյնիսկ երկչոտ, յանկեայն կ'ենթարկուի դէպքերու անհաստատ դասաւորութեան, բայց արթուն է միշտ, ամէն վայրկեան պատրաստ, դէպքերը իրեն նպաստաւոր դարձնելու հնարաւորութիւնները չփախցնող, առիթէն օգտուող քաղող։ Շատ քիչեր միայն ընդունակ են ներկայացուած առիթը օգտագործելու եւ չփախցնելու։

Ամէն մարդու կողմէ ամէն օր բռնուած ու լսուած բացատրութիւն մըն ալ այս է։ Չփախցնել առիթը. բայց ի՞նչպէս, երբ կացութիւն մը առիթ ըլլալն իսկ հասկնալը, այսինքն անձին համար շահաւոր կամ նպաստաւոր ըլլալը գիտնալը արդէն կարողութիւն եւ գործի մարդու ըմբռնում կ'ենթադրէ։ Մարդոց եւ դէպքերու հանդէպ միշտ անվստահ, կասկածոտ եղողները հազուադէպօրէն եւ քիչ չափով միայն կրնան առիթներէն օգտուիլ։ Դիմացինը, ծանօթ կամ անծանօթ, նկատել միշտ խաբող, անպարկեշտ, իր շահուն համար քեզ միշտ վնասի եւ վտանգի ենթարկելու ընդունակ տրամադրութիւն մըն է, շատերուն մէջ խոր արմատ ձգած, որ թոյլ կուտայ շատ մը գործեր եւ թերեւս ալ լաւ գործեր փախցնելու։ Նախաձեռնութեան ընդունակ մէկը իր յարաբերութիւնները իր շրջապատին հետ կը ճշդէ ոչ թէ ի յառաջագունէ իրմէ դուրս գտնուողները միշտ անվստահ եւ կասկածելի ընդունելով, այլ նուազագոյն վստահութիւն մը ունենալով։ Նոյնքան վստահութիւն անհրաժեշտ է նաեւ գործին հանդէպ։ Ոչ մէկ գործ բացարձակօրէն շահաւոր, որեւէ գործ իր էութեան մէջ միշտ անյաջողութիւն եւ վնասի հաւանականութիւն մը կը կրէ։ Գործի ընտրութիւնը ընտրողին կողմը շահ ու վնասի հաւանական յարաբերութիւնը ճշդել կը նշանակէ։ Մէկը որ վնասի բաժինը շատ կը տեսնէ, ի հարկէ կը վանէ գործը. իսկ շահու բաժինը աւելի տեսնողը կը ձեռնարկէ գործին։ Մարդիկ կան որ որեւէ գործի անյաջողութեան երեսը խոշորացոյցով կը տեսնեն, պզտիկ անպատեհութիւններ, մանրամասնութեանց մէջ դժուարութիւններ այնքան տիրապետող ձեւով կը ներկայանան իրենց դատողութեան վրայ, որ կ'անտեսեն կամ փոքր կը նկատեն միշտ յաջողութեան նշանները։ Այս տիպարները միշտ յոռետես, երկչոտ, վարանոտ նախաձեռնող մարդիկ չեն կրնար ըլլալ։ Չափազանցուած լաւատեսութիւնն ալ ի հարկէ վնասներ կը պատճառէ, բայց գործ մը կարենալ ընտրելու եւ ընելու համար, արդիւնքի մասին նուազագոյն լաւատեսութիւն մը անհրաժեշտ է։

Նախաձեռնութեան էութիւնը գործի մը ընտրութիւնը լաւ ձեւով կարենալ ընելն է։ Գործի մը հնարաւորութիւնը կը տեսնուի կամ մէկու մը կողմէ կ'առաջարկուի, ի՞նչ վերաբերում ունենալ, ինչպէ՞ս ճշդել դիրքը, ընդունի՞լ թէ մերժել։ Նախ պէտք է քննել գործը, այսինքն 1) ճշդել անոր յաջողութեան հաւանականութիւնները. հասկնալ նոյն գործին մէջ ուրիշներու ստացած արդիւնքը։ Եթէ բոլորովին նոր գործ է իր ապրած միջավայրին համար, ուրեմն հնարաւորութիւններ չկան բաղդատութիւններ ընելու, առաջնորդուիլ գործի անիմական բնազդով, հոտառութիւնով։ Կարելի չէ ճշգրտօրէն սահմանել մարդուն մէջ գործի հոտառութեան կարողութիւնը. զարգացումէ եւ դաստիարակութենէ անկախ ընդունակութիւն մըն է, շատ մարդոց մէջ չեղուած կերպով յայտնաբերուած, որ հնարաւորութիւն կուտայ առանց մեծ ճիգի փայլուն յաջողութիւններ ունենալու։ Տնտեսական կեանքի մէջ յաջողած մարդոց նկարագիրը եթէ քննուի, բացի այս իրողութենէն՝ անսովոր ոյժի մեծութիւն չի նկատուիր։ Չյաջողածներու մէջ ալ կան անոնց չափ եւ աւելի զարգացում ունեցողներ, անոնց չափ եւ աւելի համակրելի եղողներ, խօսելու, աշխատելու, մտածելու կարողութեան տէր եղողներ եւ այս բոլորին հակառակ չեն յաջողած, որովհետեւ հոտառութիւնը, գործի բնազդը ըսենք, պակաս է իրենց մօտ։ Փորձառութիւնը թերեւս կրնայ մասամբ տալ այս կարողութիւնը չունեցողին, բայց երբեք բաւարար սահմանով։ 2) Որոշել թէ գործին պահանջած նուազագոյն նիւթական միջոցները եւ գործը վարելու կարողութիւնները ունի՞ ինքը ենթական թէ չէ։ Ամէն մարդ իր չուրջը յաջողած գործեր կը տեսնէ եւ սակայն չի փորձեր ընդօրինակել զանոնք, որովհետեւ անկարելի կը նկատէ իրեն համար անհրաժեշտ դրամագլուխը ստեղծել եւ նման գործ մը հիմնել։ Անհատական անկախ գործ հիմնելու հիմնական միջոցը դրամագլուխը կը կազմէ։ Անով կարելի է որեւէ գործ հիմնել, անով կարելի է մարդուն տկարութիւնը եւ անկարողութիւնը ծածկել։ Առանց դրամագլուխի տէր ըլլալու, նախաձեռնող մարդը կրնա՞յ գործ հիմնել ու վարել։ Այո՛, եթէ կարենայ դրամագլուխ ստեղծել։ Կարեւոր չէ որ այդ դրամագլուխը իր սեփականութիւնը ըլլայ, կրնայ ուրիշինը ըլլալ, բայց իր տրամադրութեան տակ։

Դիտուած է որ ընդհանրապէս դրամատէրը ինքը չէ որ կը գործածէ, արտադրող կը դարձնէ իր դրամագլուխը։ Զայն կորսնցնելու վախը, պէտք եղածին պէս չկարենալ հասութաբեր դարձնելու երկչոտութիւնը կ'անդամալուծէ դրամատիրոջ նախաձեռնութիւնը։ Մինչդեռ ուրիշ մէկը — թերեւս դրամը իրը չըլլալուն համար — աւելի յանդգնութիւն եւ անվախութիւն ցոյց կուտայ անոր գործածութեան մէջ։ Դրամատէրը տոկոսով կամ շահաբաժինով կը գոհանայ, շատ անգամ չի ալ հետաքրքրուիր գործի էութեամբ. գործածողը՝ ամէնէն աւելի գործին գնացքով կը զբաղի ու կը մտահոգուի։ Այժմու տնտեսական կեանքի մէջ, այս երեւոյթը — դրամ ունեցողը իր դրամը գործ ընողին տրամադրելու փաստը — բնական եւ շատ հասկնալի եղած է։ Ուրեմն դրամագլուխը ինչքան ալ անհրաժեշտ միջոցն է որեւէ գործի հիմնումին եւ կազմակերպութեան, նախաձեռնող մարդու համար անոր պակասը բացարձակ արգելք մը չէ։ Դրամագլուխը չի կրնար պահուած ու ծածկուած մնալ առանց շահ արտադրելու, կը դիմէ հոն ուր շահ կ'երեւայ։ Ուրեմն կարեւորը շահ ցոյց տուող գործ մը յղանալուն եւ զայն իրականացնելու ընդունակութիւնը երեւան հանելուն մէջ կը կայանայ։

Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՄԱԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Խորհրդային ողբերգութիւնը, հակառակ ամէն ակնկալութեան, կը տեւէ ու կը շարունակուի ռուսական անծայրածիր տափաստաններուն վրայ։ Բայց ահա թանձր ու սեւ ամպեր կը կուտակուին Խորհրդային Միութեան հորիզոնին վրայ։ Կը մօտենայ մեծ ցնցումներու պահը։ Թուրքիա անշուշտ կը խորհի լաւագոյն ձեւով օգտուիլ կացութենէն, որ պիտի ստեղծուի խորհրդային վարչաձեւին անխուսափելի փլուզումին պահուն, պաշտպանելու համար իր արեւելեան սահմանները։ Կովկասեան թումբ-պետութեան մը տարազը, զոր մենք կը դնենք հրապարակ, կատարելապէս կը համապատասխանէ Թուրք ժողովուրդին եւ Թուրք պետութեան շահերուն։ Հարցը այն է թէ հարկ է գիտնալ, որ Թուրք պետական վարիչները համոզուա՞ծ են այս տարազին անհրաժեշտութեան եւ գործնականացումին։ Մենք կը կարծենք թէ Կովկասեան Համադաշնակցութեան մէջ Հայոց ներկայութիւնը, իբրեւ լրացուցիչ անդամ, չի կրնար քար գայթակղութեան դառնալ Թուրքերուն համար, որպէսզի ընդունին այս գաղափարը։ Շատ կարեւոր էր Կովկասեան Հայաստանի դերը, իբրեւ դաշնակից, դէպի Անատոլուի խորերը կատարուելիք ռուսական յարձակողական գործողութիւններու համար։ Պէտք է յանուն արդարութեան ընդունիլ որ անհիմն չէին, ԺԹ. դարու երկրորդ կիսուն, Թուրքիոյ կողմէ Հայոց ուղղուած մեղադրանքները, թէ Հայաստան կը ծառայէր ռուսական դիւանագիտութեան էնթրիկներուն, թէ Հայաստան ռուսական աշխարհակալութեան գործակալն էր Արեւելքի մէջ. Համաշխարհային պատերազմը հաստատեց թէ մինչեւ ո՞ր աստիճան ընդունակ էր զոհողութիւն կատարելու հայ ժողովուրդը։

Անշուշտ այս մասին խօսուած ատեն ոչ ոք կը մեղադրէ թէ Հայերը ծայրայեղ սիրով մը կապուած են Ռուսերուն։ Հայաստանի եւ Ռուսիոյ ամուսնութիւնը սիրոյ ամուսնութիւն չէր, այլ շահու ամուսնութիւն։ Հայերը մեծ հաւատք ունէին ռուսական դիւանագիտութեան օժանդակութեան եւ ռուսական բանակին վրայ, ի նպաստ իրենց ազգային իտէալին իրագործման։

Այս հաշիւը սխալ ելաւ։ Եւ այդ սխալը շատ սուղի նստաւ հայ ժողովուրդին։ Արիւնոտ էջ մը եւս Հայոց պատմութենէն, որ կը փակուի։

Ներկայիս, նոր ուղի մը կը բացուի հայ ժողովուրդին առջեւ, ճամբայ մը որուն հետեւեցաւ վերջերս Ցունաստան, որու ճակատագիրը, վերջին դէպքերուն մէջ, շատ նմանութիւններ ունի Հայաստանի ճակատագրին հետ։ Հայ ժողովուրդը պիտի ուզէ՞ մտնել այդ նոր ճամբուն մէջ։ Հայ քաղաքական վարիչներուն մէջ պիտի գտնուի՞ն քաջ մարդիկ, որ ընդունակ ըլլան ճակատէն դիտել անդուլ իրականութիւնը, իրենց ժողովուրդին յայտարարելու համար դառն ճշմարտութիւնը։ Եթէ Հայաստան, բախտորոշ ժամուն որ կը մօտենայ, կարենայ գտնել իր Վենիզելոսը, եթէ Հայաստան ըմբռնէ ամբողջ վտանգը, վրէժխնդրութեան եւ ցաւի քաղաքականութեան ամբողջ ամլութիւնը, եթէ վերջապէս առանց վերապահութեան՝ իր պետութեան իբրեւ խարիսխ ընդունի հաստատուած հողային գոյավիճակը, Կովկասի Դաշնակցային կազմութեան մեր ծրագիրը մեզի կը թուի թէ միակ ձեւն է որ կրնայ ներկայիս լաւագոյն լուծումը տալ Թուրքեւ-հայկական յարաբերութեանց հրատապ հարցին եւ ազգային լայն ճամբայ բանալ բարեկամական եւ արդար քննութեան մը ենթարկելու այն բոլոր հարցերը, որոնցմով շահագրգռուած են կողմերը։

Մեր խորհրդը խօսելով, մենք չենք գտներ ուրիշ լուծում մը որ համապատասխանէ հայկական շահերուն, հաշտեցնէ եւ միացնէ իրենց շահերը Կովկասի միւս ժողովուրդներուն շահերուն հետ։ Հայերը պէտք չէ մոռնան, որ Կովկասի իրենց դրացիները, հաստատապէս եւ վերջնական ձեւով մտնելէ վերջ Կովկասի քաղաքական անկախութեան ճամբուն մէջ, հողային որ եւ է վէճ չունին Թուրքիոյ հետ։ Ընդհակառակն, անոնց ճիգը պիտի ըլլայ, բնականաբար, ընդարձակել եւ զօրացնել իրենց բարեկամական կապերը Թուրքիոյ հետ։ Հայերը պէտք է ընդունին թէ Կովկասցիներուն համար, որոնք տոգորուած են անսասան ցանկութեամբ մը բաժնելու Ռուսիայէն եւ կազմելու իրենց սեփական ազատ եւ անկախ պետութիւնը, չկայ ուրիշ դիրք կամ կեցուածք ասկէ դուրս։

Այդ դիրքը տրամաբանօրէն կախում ունի մեր աշխարհագրական դիրքէն, դարաւոր պատմական փորձառութենէ մը, հոգեբանական եւ ցեղային ծանր պարագաներէ, որոնց պէտք չէ անտեղեակ ըլլայ Կովկասցի ու եւ է քաղաքական վարիչ։

Անհրաժեշտ կը թուի մեզի, որ Հայերը մտածեն այն մասին թէ իրենց բացակայութիւնը Կովկասի ազատագրութեան համար կատարուած աշխատանքներուն մէջ, իրենց անտարբերութիւնը հանդէպ կովկասցի տարագիրներու ցոյց տուած [illegible] գործունէութեան, ի վերջոյ կրնան մեկնուիլ, ինչպէս կը մեկնուին արդէն բազմաթիւ տարագիրներու կողմէ, իբրեւ նոր խաղընկերութիւն մը Ռուսերու հետ, իբրեւ փաստ մը կարեւորութիւն չտալու իրենց կովկասցի դրացիներուն քաղաքական ցանկութեանց։ Մենք համոզուած ենք որ այս տիրող տեսակէտը չի համապատասխաներ գիտակից հայ քաղաքական շրջանակներու մեծամասնութեան զգացումներուն, մանաւանդ անոնց որոնք գաղթած են Կովկասէն։ Սակայն պէտք է խոստովանիլ որ նման արտաքին տպաւորութիւն մը որոշ կշիռ կուտայ այդ ենթադրութիւններուն։

Հայոց շահն իսկ չէ՞ պահանջեր միթէ վերջ դնել նման երկդիմութեան մը։ Հայ պատասխանատու վարիչներու համար՝ ժամանակը եկած չէ՞ տակաւին, որ իրենց տեսակէտները պարզեն կովկասցի տարագիրներու բազմութեան մը առջեւ, այն մասին թէ ինչպէս կը մտածեն լուծել մեր առջեւ դրուած քաղաքական հարցերը։

Մենք կրնանք դիրենք վստահեցնել թէ այս պարբերաթերթին շուրջ
[illegible]ուած գէմքերը պատ[…]
դիրենք լսելու ամէն ցանկ[…]
դրութեամբ, եւ դիրենք […]
հարցերը քննելու ամենայն […]
յականութեամբ եւ անաչառ[…]

ՀԱՅՏԱՐ[…]

ԴԱՀԻՃԻՆ ՏԱՐ[…]

Վիկտոր Սերժ, ակնարկ[…]
Ռիտը որ 1920 — 1935 կը[…]
Խ. Միութեան մէջ ն. ը[…]
ձերբակալութեան, […]
Զինովիէ-Կամենեւ դատ[…]
շատ առաջ՝ Եժովայի […]
ների միջամտութեան շնոր[…]
տեւեալ կերպով կը […]
Խ. Միութեան մէջ՝ «Ժող[…]
րին» խորագրին տակ —

1937ը Խ. Միութեան մէջ[…]
ցաւ (յունուարի) 17ի դատ[…]
թեամբ որ շարունակուե[…]
1936ի (օգոստոս) 16ի դատ[…]
թեան։ Փետրուարի 1ին […]
կ'իջնցուին Լենինի ընկերն[…]
րեկամներէն մէկ քանին […]
դակահարուած էին իրենց […]
նոնց մէջ էին 1918ի […]
մեծ յաղթականը, Ճարտար[…]
մեծ վարիչը, Գրիգորիյ […]
— Մոսկուայի երեք մ[…]
գլխաւորը՝ Ն. Մուրալով […]
ճարտարարուեստի վարիչ[…]
չ. լ. կուսակցութեան […]
Սերեբրիակով, եւ Դրոբնի[…]
[…] հաշւապահ […]
ծննդաժամային օրերու մէջ։

1937ը կը շարունակուի […]
րութեամբ բանակի ու […]
ներու, որոնք լուսաւոր[…]
[…]
թանակներով — Տուխաչ[…]
կիր, Կորկ, Այդեման, […]

Տարին, կամ աւելի […]
Միութեան հիմնադիրներ[…]
ծը կը շարունակուի […]
թեամբն անհամար փոխ[…]
կացի բոլշեւիկներու — […]
Օհանջանե եւ ուրիշներ՝ […]
մէջ, Լակոբա՝ Սոխումի, […]
Գաթումի մէջ։

Արեան գետ մը։
Օդեսսայի կէսէն մինչ[…]
կէսը 1230 ժողովրդական […]
ներ, բարձր պաշտօնատար[…]
դիրեկտորներ, […]
համաձայն պաշտօնական […]
րութեանց։

Նոյեմբերին կը կարդաց[…]
նադէտներու հաշիւը։ Եօթ[…]
ներ կ'անհետանան մէկ […]
նոնք կը ներկայացնէին […]
նը Հելսինկֆորսի, […]
նասի, Պերլինի, Նանքինի[…]
ը եւ Վարշաւայի մէջ։

[…] անհետ[…]
[…] Միջազգայնականի […]
[…] — […]
Պեատնիցկի, Լուդվիգ, Մա[…]
[…], Ֆելիքս Վոլֆ, Եր[…]
[…] են։

Նիկոլա Բուխարինի — […]
ամէնէն տաղանդաւոր […]
մէկուն — գաղտնի […]
թիւնը իրական կը թու[…]
նաեւ գաղտնի, բոլորովին […]
ւոր գնդակահարութիւնը […]
որ ներքին գործավար էր […]
պետ էր եւ Ստալինի բարեկ[…]

Դեկտեմբեր 12ին անդի[…]
հանրաքուէն, որ կազմակեր[…]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans: J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

- Կարծեմ թէ եօթը պիտի նուագեն հիմա, ըսաւ. բայց պարելէ առաջ կ'ուզեմ բաժակ մը գինի խմել, հետեւաբար ես կ'առնեմ թէ ինը, տասը, տասնըմէկը եւ տասներկուքը. Եթէ բարութիւնը ունեցած ըլլայիք յիշելու թէ ես պարահանդէսին պիտի գայի յատկապէս ձեզ հետ պարելու համար, պէտք պիտի չունենայիք հիմա ներողութիւն խնդրելու այն պարոններէն որոնք ստիպուած եմ զրկել ձեր ընկերակցութենէն։

Այս խօսքերուն վրայ Սուլթին Տէօթիմի աչքերը բուռն արտայայտութիւն մը ստացան յանկարծ։

— Թիւ եօթը..., ըսաւ ան սառնութեամբ, բայց չկրցաւ նախադասութիւնը աւարտել, որովհետեւ Տայանա ընդմիջեց զայն.

— Ձերդ Բարձրապատուութի՛ւն, թոյլ տուէք որ ձեզի ներկայացնեմ հարիւրապետ Սուլթին Տէօթիմը...

Երկու երիտասարդները իրարու նայեցան բարեկամական աչքերով։ Ցեռոյ Անգլիացին նայուածքը վար կախեց։

— Ներողութիւն, ըսաւ, չէի գիտեր որ...

Իշխանը գլխու կարճ շարժում մը ըրաւ ու անցաւ գնաց։

Երբ Սուլթինն ու Տայանան պարել սկսան, տղան խնդաց։

— Քիչ մնաց վէճ պիտի ստեղծէի, այնպէս չէ՞... ո՞վ է այս սեւամորթ իշխանը... չըլլայ թէ ձեր բարեկամներէն մէկն է որ կը նախատեմ...

— Երբե՛ք. չափազանց կը ցաւիմ որ պիտի չկրնամ ձեզի հետ պարել յաջորդը, պատասխանեց աղջիկը։

— Ի՞նչ կրնամ ընել, շարունակեց տղան մտածկոտ. եթէ «իշխան» մըն է կ'ենթադրեմ որ իրաւունք ունի ոտքին տակն առնելու մեզի պէսները, մանաւանդ եթէ Ակումբին ալ հիւրն է. ուրիշ որ եւ է մէկուն ես կը ցուցնէի թէ ինչ ըսել է ինծմէ խլել պար մը զոր դուք բարի եղած էիք ինծի վերապահելու... յաւելուածական թիւ ըլլալու պարագային թերեւս կը փոխարինէք այս կորուստը...

— Անշո՛ւշտ, պատասխանեց աղջիկը. շիտակն ըսելով բնաւ չեմ ուզեր իշխանին հետ պարել. հաւանաբար անտանելի մէկն է, բայց, իշխան ըլլալէ զատ, Ներկայիս Թրքական գործերու մէջ կարեւոր դէմք մըն է եւ քանի որ հայրիկս մեծ շահեր ունի Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, թերեւս անյարմար պիտի ըլլար եթէ մերժէի պար մը տալ իրեն...

— Պոլիս եղա՞ծ էք երբեք...

— Այո՛, քանի մը անգամ, հօրս [illegible]...

— Կը սիրէ՞ք այդ քաղաքը...

— Հին պալատներն ու մզկիթները այո՛. բայց աղքատանոց թաղերը շատ մռայլ են...

— Հասկնալի է, Արեւելքը շատ չի փոխուիր, թէեւ, իմացածիս համաձայն, Մուսթաֆա Քէմալը մեծ բարեփոխումներ կատարած է...

— Ուրեմն դո՞ւք ալ Պոլիս գտնուած էք, հարցուց Տայանա հետաքրքրութեամբ։

— Այո՛, Թուրքիա գացի պատերազմէն անմիջապէս ետքը. հինգ տարի առաջ ալ քանի մը ամիս մնացի այնտեղ նախ քան Թուրքերէնի, արաբերէնի եւ յունարէնի թարգմանի աստիճան ստանալս...

— Ի՞նչ կ'ըսէք, ուրեմն տաղանդաւոր մարդ էք, գիտել տուաւ աղջիկը եւ արագ ակնարկ մը նետեց անոր իմաստուն աչքերուն։

— Չեմ կարծեր, պատասխանեց տղան ներողութիւն խնդրելու շեշտով. բայց զինուորին համար իր առօրեական աշխատանքէն դուրս շատ բաներ կան որոնք կրնան օգտակար ըլլալ իրեն. իսկ ես բաւական հետաքրքրութիւն ունիմ...

Երբ նուագախումբը դադրեցաւ, Սուլթին աղջիկը առաջնորդեց ուրիշ սրահ մը, ուր հանդարտ անկիւն մը գտան ու նստան։

— Ընդրեմ ըսէք, ուրիշ ինչե՞ր գիտէք այս Թուրքին մասին, շարունակեց տղան. պիտի ուզէի կրցածիս չափ նորութիւններ լսել այս մարդուն հայրենիքին մասին...

— Շիտակը ըսելով շատ բան մը չեմ գիտեր, խոստովանեցաւ Տայանա, բացի այն տեղեկութիւններէն զորս լսեցի այս գիշեր, ճամբան՝ ինքնաշարժին մէջ, երբ հայրիկս ու Գ. Հէյլիթինը կը խօսակցէին իր վրայ։ Անշուշտ զօրաւոր մըն է եւ որքան կրցայ հասկնալ, մեծ կարողութեան տէր մէկը... Մուսթաֆա Քէմալ բարձր կարծիք ունի եղեր իր մասին եւ զայն կը նկատէ եղեր իր աջ բազուկներէն մին... մասամբ այդ պարագան է պատճառը որ մենք ալ կարեւոր անձի մը տեղ դրինք զինքը... Սակայն եւ այնպէս այս մարդը իր ոտքին մէկը նետած է պատին միւս կողմն ալ, որովհետեւ նախկին Սուլթանին քեռորդին ըլլալով, Մուսթաֆա Քէմալի բարենորոգումներուն հա-

կառակորդ Թուրք հին[…]
չափով կը յարգէ զինքը.

— Ի՞նչ կ'ըսէք... […]
փորձանք պիտի […]
վերէն վար պիտի […]
զայն, եթէ չմիջամտէի […]
ստորին կարեւոր դէմ[…]
դէր... քանի՞ տարեկան է

— Քառասուն մը ըլլա[…]
Տայանա ուսերը թօթուելով […]
ցիներուն տարիքը […]
գործ է... աւելի կայ, […]
որովհետեւ Գ. Հէյլիթինը […]
պատերազմին ընթացքին […]
գործունէութիւն ունեցեր է

Այդ վայրկեանին […]
վերսկսաւ ի մեծ […]
անգլիացի երիտասարդին […]
րուն անձկութեամբ կը […]
օրէն ի վեր երբ Փիթըրը […]
իրեն թէ Տայանան ալ […]
րեկայթին, շատ կարճ[…]
Այնպէս թուեցաւ իրեն […]
նի մը բառ փոխանակ[…]
հետ։ Բայց երբ աղջիկը […]
րացաւ, Սուլթին անմիջ[…]
[illegible]։

համաձայն Սթալինեան սահմանադրութեան: 90 միլիոն քուէներ կը արուին միեւնոյն առաջնորդին: Քանի մը ուրիշ կ'անցնին եւ տարին կը վերջանայ ծնունդի նախօրեակին հանդուցնելի բօթով մը — Ութ նոր գնդակահարութիւններ։ Նոր կոտորածներէն չորսը գործեալ հիմնադիրներն էին կառավարութեան, անոր մարտիկները "ոսկի օրերէն իսկ եւ անոր անդամները՝ իրենց գնդակահարութենէն ... մը առաջ ։

Պաշտօնապէս կը հաստատուի թէ Ռուձուտակ, Փոլիտ - Բիւրոյի անդամ որ մինչեւ այսօր, յայտարարուած է իբրեւ ժողովուրդի թշնամի ու դատապարտուած նոյն վախճանին ։

Ահաւոր տարի մը: Դուխիճի տարի:

Կարախան ալ գնդակահարուած է, փոխէ: Հրապարակեցի եւ զայն անկեալ ամիս մը առաջ: Պաշտօնական հաղորդը կը խոստովանի թէ Կարախան գնդակահարուած է դեկտեմբեր ...ին ։

Կարախան 1917ի ըմբոստներէն մին էր, սովետներու լիազօր դիւանագիտական ներկայացուցիչը Բրեստ-Լիտովսկի մէջ 1918ին, ապա՝ դեսպանը Փեքինի եւ վերջերս Էնկիւրիի մէջ։

Գնդակահարուած է Օրախելաշվիլի, Բոլշեւիկ կուսակցութեան հիմնադիրներէն մին Կովկասի մէջ, մարտիկ մը 1905էն, փոխ - նախագահը Ժողովրդական Կոմիսարներու Անդրկովկասեան Խորհուրդին եւ անդամ կոմունիստ կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէին ։

Գնդակահարուած է Շերոզդայիւը: Քաղաքացիական պատերազմի ռազմիկ մը, Կեդրոնական կոմիտէի անդամ մը, Սթալինի կողմէ հրամայուած բռնի համայնացման (Կովկասի մէջ) ամէնէն անողոք գործադրողներէն մին ։

Գնդակահարուած է Աբել Ենուկիձէն։ Ան ալ բոլշեւիկ կուսակցութեան հիմնադիրներէն մին էր Կովկասի մէջ։ Սթալինի պատանութեան ընկերը, անոր հետ միասին անգամ մը աքսորուած Սիպերիա, 1918 — 1934 քարտուղար․ Սովետներու Կեդ․ Գործ Կոմիտէի. կոչուած այս պաշտօնին շնորհիւ այն վստահութեան, զոր Լենին կը տածէր անոր հանդէպ։ Հանրածանօթ էր իր հաստատակամութեան, իր վստահելիութեան, իր ընկերականութեան եւ իր կրթութեան համար․ 1934ին ան մէկէն ի մէկ վտարուեցաւ իր պաշտօնէն ։

Դեկտեմբեր 12ի ընտրութիւններէն (եթէ կարելի է ընտրութիւն կոչել երբ միայն պաշտօնական թեկնածուներ ներկայացուած են) քանի մը օր նոք՝ թեկնածուներէն եւ կառավարութեան անդամներէն քանի մը հոգի յանկարծ կ'անհետանան ։

Ասոնց մէջ են Մտիվանի եղբայրները — Իվան եւ Վալերի, որոնք կը կռուէին 1918ին՝ Վոլգայի շրջանին մէջ։ Անոնցմէ մին դեռ վերջերս ժողովրդական կոմիսար էր Ծանր Ճարտարարուեստի, եւ առեւտրական էր արտաքին ծրագրային յանձնախումբին։ Միւսը վարիչն էր ...րազդային կրթական հաստատութեանց։ Անոնց մէջ կը գտնուի Սովետ Միութեան օդային ուժերու պետը՝ զօրավար Ալքսնիս, որ ծովակալ Օրլովի հետ (նմանապէս կորսուած ամիսէ մ ի վեր) մին էր Տուխաչեւսկիի մահավճռին ստորագրողներէն ։

Կը հաւաստուի թէ Ալքսնիս գնդակահարուած է, ինչպէս նաեւ Խ. Միութեան օդային ճարտարարուեստի կարապետներէն մին — ճարտարագէտ Տուպոլով ։

Նոր սահմանադրութիւնը գծող կառավարական յանձնախումբի ամէնէն առկանաւոր անդամները չկան։ Մօտաւորապէս 30 թեկնածուներ անհետացան ընտրութեանց ընթացքին ։

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Ֆ. Հ. Կ ԽԱՉԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

ԱՆԿԷՆ.— Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղին տարեկան հանդէսը տեղի ունեցաւ կիրակի, 20 փետրուար, քաղաքապետարանի սրահին մէջ ։

Բացման խօսքը կարդաց վարչութեան կողմէ Տիկին Կիւլպօյեան, պարզելով մասնաճիւղին գործունէութիւնը եւ այն ձեռնարկները զորս միութիւնը գլուխ հանած է մինչեւ այսօր։

Ցետոյ խմբերգներ երգուեցան «Միւզան Կոմիտաս» երգչախումբին կողմէ որ իր սիրայօժար մասնակցութիւնն էր բերած այս բարենպատակ գործին ։

Ղեկավարը՝ Պ. Պարթեւեան, Հալէպէն վերադարձած Մարսէյլէն, ուր այնքան խանդավառօրէն ընդունուած էր, նոր աշխոյժով մը լծուած էր գործի։ Օր. Ն. Գազազեան թարգման հանդիսանալով վարչութեան արտայայտութեանց, շնորհակալութեան գիր մը կարդաց Ֆրանսերէն, ուղղուած Անկէնի քաղաքապետին ու մասնաւորաբար իր տիկնոջ Mme. Patenôtre - Desnoyersի որ սիրայօժար ընդունած էր հանդէսին հովանաւորութիւնը։ Շնորհակալութիւն յայտնուեցաւ նաեւ Անկէնի քաղաքապետութեան, սրահը ձրի եւ առանց տուրքի տրամադրած ըլլալուն համար, ինչպէս նաեւ բոլոր անոնց որոնց մասնակցութիւնը բերած էին հանդէսին ։

Օր. Ա. Զահրէճեան զգայուն կերպով արտասանեց Ֆրանսերէն «La mort du Loup»ն։

Տիկին Ա. Պարթեւեան քանի մը կըտորներ նուագեց ջութակի վրայ, դաշնակի ընկերակցութեամբ իր տաղանդաւոր ամուսնոյն ։

Ցետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, Պ. Ս. Վրացեան որ Կ. Խաչի ընդհ. կազմակերպութեան եւ գործունէութեան մասին ամփոփ ծանօթութիւններ տալէ վերջ, բացատրեց անոր նպատակը,— Հայը Հայ պահել, առողջ ու կենսունակ պահել, տկարին ու կարօտեալին օգնել, մէկ խօսքով ստանձնել ազգային գոյութեան պահպանումի գործին։ Կ. Խաչի կազմակերպութիւնը մեր մէջ ստիպուած է ըլլալ, ըսաւ, տարամերժ ու ազգային, հակառակ ուրիշ երկիրներու յարանուն կազմակերպութեանց քանի որ ո եւ է երկրի մէջ մշակութային, մարմնակրթական կամ բարենպատակ ո եւ է ընկերակցութիւն կամ ո եւ է ազգային գործ՝ ունի իր ետին պետութիւն մը, իշխանութիւն մը որ ի հարկին նեցուկ կ'ըլլայ իրեն, մինչ մենք զրկուած ենք ատկէ, անհրաժեշտ է լայնօրէն գիտակցիլ ասոր, եւ ճիշդ այս պատճառով համախըմբուիլ, կազմակերպուիլ, գործակցիլ փոխանակ բազմապիսի յարանուանութեանց տակ անջատ անջատ գործելու։ Նպատակը նոյնն է, իտէալը ազգային գոյութեան պահպանումն է, չէ՞ որ այսօրուան եւ փոխանցման շըրջան մը կ'ապրինք ուր հիւրի դերը վիճակուած է մեզի։ Ամէն հայ անհատապէս արժէք մը կը ներկայացնէ, բայց Հայը տկար է հաւաքականութեամբ, անհրաժեշտ է կարգապահութիւն եւ հաւաքականութեան ոգի։ Չի բաւեր միայն գիտակցիլ այս ճըշմարտութեանց, դիտողի հանգամանքով, այլ հարկ է մասնակցութիւն բերել, պարտականութիւն ստանձնել, պատասխանատուութիւն վերցնել ։

Պ. Վրացեանի այս յստակ ու իրատես խօսքերը յաճախ կ'ընդմիջուէին ջերմ ծափերով։

Մթնոլորտը ոգեւորուած էր արդէն երբ Պ. Բեհո իր սրինգով հայրենի հովիտներուն հրապոյրը բերաւ ու քիչ վերջը Թաթիա Պ. Գարեգինի նուագով եւ տափով, հայկական տարազներով ազգային պարեր պարուեցան օրիորդներ Հ. եւ Ա. Գազազեան քոյրերու կողմէ առանձին թէ խմբովին, ուրիշ ընկերներով։ Ու սրահը փըճկեցաւ, հայ մայրեր ուրախութեան արցունքներ սրբեցին, իսկ օտար հիւրերը, որոնց մէջ Mme. Patenôtre - Desnoyersէն զատ կը տեսնուէին Ֆրանս. Կ. Խաչի փոխ - ատենապետուհին եւ « La Santé c'est le Bonheur»ի ատենապետուհին Mme. Besnou, «La Tribune» թերթի թղթակից Mme. Avenal, թաղապետութեան կողմէ տիկին մը եւ ուրիշներ, բոլորն ալ իրենց համակրանքը յայտնեցին հայկական մշակոյթին, երգին ու պարերուն մասին։ Անոնք մեր լեզուն քաղցր եւ երաժշտական կը գտնէին, ու երբ մեր ծագումով եւ պատմութեամբ կը հետաքրքրուէին Օր. Ֆլօրա Շէօհլայեան, որ կը հիւրասիրէր զիրենք, լիուլի տեղեկութիւններ կուտար մեր պանծալի անցեալին մասին ։

Ժամը 6ին եւրոպական պարերն սկսան ու տեւեցին մինչեւ կէս գիշեր։ Մէջ ընդ մէջ տեղի ունեցան նաեւ հայկական ու կովկասեան պարեր մասնակցութեամբ Օր. Պետրոսեանի, Պ. Պ. Ճիպէճեանի եւ Վ. Փօյաճեանի, ընկերակցութեամբ թառի եւ դափի ։

Հաճելի մթնոլորտ որ անգամ մը եւս կուգայ ապացուցանել թէ Հայը գիտէ Հայ ապրիլ։

Արազուհի

Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Պ. Ա. Չօպանեանի յոբելեանի կազմակերպիչ յանձնաժողովի մէկ գեկոյցէն կը տեղեկանանք թէ յոբելեանի պատուոյ նախագահներ պիտի ըլլան .

ՄԱՐԻՈՒՍ ՄՈՒԹԷ, երեսփոխան, նախկին նախարար, ԺՈՐԺ ՏԻՒՀԱՄԷԼ, անդամ Ֆրանսական ակադեմիայի, տնօրէն «Մերքիւր տը Ֆրանս»ի, ՏԻԿԻՆ ՔԱՄԻԹԼ ՄԱՐԳՕ, նախագահուհի Ֆրանսայի Գրողներու Ընկերութեան, ՀԱՆՐԻ ԳՈՐՏՕ, անդամ Ֆրանսական Ակադեմիայի, ՇԱՐԼ ՏԻԼ, անդամ Ֆրանսական Կաճառի, ԱԲԲԱՅ ԼՈՒԻ ՄԱՐԻԷՍ, հայերէնի ուսուցչապետ Փարիզի Կաթոլիկ Համալսարանին մէջ, ՌԸՆԷ ՓԻՆՈՆ, Քամիլ ՄՕՔԼԷՐ, զօրավար ԷՏՈՒԱՐ ՔՐԷՄՕՆ, ԱՄԷՏԷ ԿԱՍԹՈՒԷ, նախկին նախագահ Ֆրանսայի Երաժշտագիտական Ընկերութեան, հրամանատար ՊԸՆՈՒԱ Տ'ԱԶԻ, ՓՕԼ ԼԱԳԳԷ, նախկին ընդհ. քարտուղար «Ալիանս Ֆրանսէզ»ի, ՓԻԷՐ ՏԻՒՖԻՒԻ, նախագահ Ֆրանսաբարբառ Գրողներու Միջազգային Ընկերակցութեան ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՁԱՅՆ ՄԸ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԷՆ

ԱՆԻԷԹ — Սիրելի «Յառաջ», կը ներէք որ մաքուր հայերէնով մը չեմ գրած, սակայն ինծի պէտք եղածը ներելի է կարծեմ, որովհետեւ ինչո՞ւ ամչնամ, հայկական դպրոց չեմ յաճախած։ Իմ ամբողջ պաշարս մէկ տարուան մէջ առած եմ, կ'ուզեմ իբրեւ նոր սերունդ ես ալ արտայայտուիլ, կարծիքը յայտնել մեր նոր սերունդի մասին։ Երբեմն «Յառաջ»ի սուղ էջերուն մէջ, կը տեսնեմ որ մեր սերունդի մասին մեղադրանքներ կ'ըլլան, իբրեւ ֆրանսախօս եւ օտարասէր։ Իրաւունք չունի՞մ ըսելու որ շատերը գրեթէ 16 տարի է հոս են եւ տակաւին թրքերէն կը խօսին մեծով ու պզտիկով ։ Մենք իրաւունք չունի՞նք մեր պատմութիւնը ուզելու ձեզմէ ։ Մենք ունեցած ենք թագաւորութիւն, ունեցած ենք պատմութիւն, ո՞վ է մեղաւորը, մե՞նք թէ դուք, այսինքն մեր մեծերը։ Լաւ պտուղ մը առնելու համար պէտք է ծառի մը խնամք տալ, ես ալ իմ համեստ կարծիքս կը յայտնեմ, իբրեւ նորահաս ։ Պիտի առաջարկէի որ ունենայինք լսարան ընթերցարան, ամէն թաղի մէջ, ուր որ շատ հայութիւն կայ, պէտք է գոնէ ամիսը երկու անգամ դասախօսութիւն կատարուի հայրենիքի, մեր գեղեցիկ գրականութեան, մեր պատմութեան մասին եւ ահա պիտի տեսնէք որ նոր սերունդը առաջադէմ պիտի գայ ու թէ պատուիրուած այլ մէկ սիրտ մէկ հոգի, մէկ դրօշի տակ։ Ես գիտեմ միայն որ մեր թշնամիներուն է, ինչպէս կարդացի Ֆրանսերէն գրքի մէջ։

Տուէք մեզի Հայոց պատմութիւն։

Վարդանուշ Մանուկեան
(15 տարեկան)

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

Սուրիոյ թերթերը կը գրեն թէ մարզպանութեան պատուէրով Պ. Կառոյի որոշումով կախակայուած էր Անտիոքի «Էլ Ուրուպա» արաբերէն թերթը, անորոշ ժամանակով։ Կախակայման պատճառ եղած են նոյն թերթի գրգռիչ հրատարակութիւններ ։ «Էլ Ուրուպա» յաւելուած մը հրատարակելով, կարգ մը պատուաւոր անձնաւորութեանց դէմ յարձակում գործած եւ անուանարկութիւններ ըրած էր։ Թերթին հրատարակիչը՝ Սուպհի Զահուր եւ խմբագիրը Կապրիէլ Նաքոլ ձերբակալուելով բանտ առաջնորդուած են ։

Փետրուար 9ին խուզարկութիւններ կատարուած են նաեւ «Էլ Ուրուպա»յի խմբագրատան մէջ, ընդհանուր դատախազի պահանջով։ Կ'ըսուի թէ կարեւոր փաստաթուղթեր գրաւուած են։ Ուրիշ ձերբակալութիւններ ալ եղած են ։

Կ'ըսուի թէ «Հաթայ» բառը կրող պահարանները նամակատան մէջ վար կը դրուին, կամ այդ բառերը կը ջընջուին նամակատան պաշտօնեաներուն կողմէ, տրուած մասնաւոր հրահանգի մը համաձայն։ Կը կարծուի որ պաշտօնապէս պիտի արգիլուի «Հաթայ» բառին գործածութիւնը, որով Թուրքերը կ'ուզեն կոչել Սանճաքը ։ Բացի այդ Ֆրանսական դրօշը պաշտօնապէս կը ծածանի Սանճաքի բոլոր շրջաններուն մէջ։ Տեղեկութեանց համաձայն, այլեւս, Ֆրանսական դրօշը վար պիտի չառնուի ։ Պատուիրակ Պ. Կառօ կատարեալ աչալրջութեամբ կը հսկէ բոլոր դէպքերուն եւ իրադարձութեանց եւ առիթ չի տար շարամիտներու գրգռութեանց ։

Պատրաստութիւններ կը տեսնուին Անտիոքի մէջ չէզոք քննիչներու բնակութեան համար ։

ՏԽՐՈՒՆԻ

Ցաւով կ'իմանանք որ Մարսիլիոյ գաղութին ծանօթ եւ յարգուած անդամներէն Պ. Յակոբ Գոնտայեան, Գարտիզակցի, նախկին Շէրամարուծական քննիչ Պոլսոյ Հանր. Պարտքի վարչութեան, իր մահկանացուն կնքած է Մարսիլիոյ մէջ, 67 տարեկան հասակին, եւ յուղարկաւորութիւնը կատարուած պատշաճ շուքով։ Մարմինը ամփոփուած է Les Olivesի գերեզմանատան մէջ ։

ՄԱՄՈՒԼ

ՀՕԿԻ ՄԱՍԻՆ

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն ներեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ Հօկի լուծման առթիւ (25 Յունուար)․

— «Հայաստանի համայնավար կառավարութեան պաշտօնական որոշումով, լուծարքի կամ հալուեցարդարի ենթարկուած է նաեւ Հայաստանի Օգնութեան Կոմիտէն, այսինքն՝ բոլորիս ծանօթ եւ նշանաւոր Հօկը ։

Ի՞նչ տխուր դէպքեր եւ յիշողութիւններ կապուած են այս չարաղէտ կազմակերպութեան հետ։

Խումբ մը չէզոք եւ ականաւոր մտաւորականներ եւ հանրային գործիչներ, հայրենասիրութենէ մղուած, ասկէ 15 տարի առաջ հիմնադրեցին Հօկը, որպէսզի անոր միջոցով արտասահմանի հայութիւնը նիւթապէս եւ բարոյապէս իր մասնակցութիւնը բերէ վերածնուող հայրենիքին ։

Բոլորովին անկուսակցական եւ չէզոք գետնի վրայ հիմնուած այս կազմակերպութիւնը զօրաւոր կապ մը պիտի ըլլար նորաստեղծ Հայաստանի եւ արտասահմանի հայութեան միջեւ։ Հօկի նպատակն ու կոչումը, նախապէս, շատ բարձր էր եւ ջերմ հայրենասիրական։ Ու իր ծնունդը ողջունուեցաւ թէ՛ Հայաստանի եւ թէ արտասահմանի մէջ։

Երբ համայնավար հորդաները, դաշնակցած Թուրքերուն հետ, կործանեցին Հայաստանի Հանրապետութիւնը, ամէն ինչ որ հինէն կը մնար, քանդեցին ու կազմալուծեցին։ Սակայն պահեցին Հօկը, որպէսզի անոր միջոցով դիւրաւ թափանցեն արտասահմանի հայութեան մէջ՝ իրենց հեռաւոր եւ զուտ կուսակցական ծրագիրները իրագործելու համար։

Եւ այդպէս ալ եղաւ։

Հայ համայնավարները, երեւութապէս պահելով Հօկի անկուսակցական եւ չէզոք կերպարանքը, ներքնապէս զայն վերափոխեցին եւ դարձուցին համայնավար կազմակերպութիւն մը, որ նպատակ ունէր Հայաստանի անունով համայնավարութեան ծառայելու։

Այս աշխատանքը հայ համայնավարները կատարեցին աստիճանաբար, դրուշաւոր եւ վարպետ կերպով։

Տասնհինգ տարի պէտք եղաւ համոզելու հայրենակարօտ զանգուածները, որ Հօկը շեղած է իր բուն նպատակէն եւ կոչումէն․ որ ան դարձած է համայնավար կազմակերպութիւն մը․ որ անոր միջոցով եւ Հայաստանի անունով չարաչար կը շահագործուին մեր բարեմիտ, միամիտ եւ հայրենակարօտ զանգուածները յօգուտ համայնավար կուսակցութեան եւ անոր յետին նպատակներուն։

Անկարելի էր։ Հայը շուտ կը հաւատայ եւ ուշ կը զգաստանայ։ Երբեմն ալ իրականութիւնը պատրանքներով կը պարուրէ եւ ինքզինք կը յանձնէ ճակատագրապաշտութեան. Ցաճախ ալ անհաւատ է Թովմաս առաքեալի պէս․ կ'ուզէ ամէն բան տեսնել, շօշափելու փորձով համոզուիլ։ Դրականութիւն մը, որ, սակայն, հայու մօտ միշտ կը ջախջախուի յամառութեան սալին վրայ։

Հօկը, իբրեւ բոլշեւիկեան որջ, յաճախ ինքզինք ցուցուց փորձերով, գործերով եւ խօսքով։ Քիչեր միայն զգաստացան։

Իրականութիւնը աւելի դաժան եղաւ, քան հայկական յամառութիւնը։

Հօկը վաղուց մեռած էր․ այն օրէն ի վեր, երբ հոն բոյն դրին համայնավարները։ Եւ անոր պաշտօնական թաղումը մինչեւ հիմա չէր կատարուեր պարզ այն պատճառով, որ այդ դիմակը դեռ կը շահագործէին բոլշեւիկները։

Վաղուց ի վեր, դեղծարարութիւններ, դրամաչորթութիւն, գողութիւն, ներքին անհամաձայնութիւններ, վէճեր ու կռիւներ կը քայքայէին Հօկը, ամէն կողմ ապականութիւն եւ գարշահոտութիւն սփռելով։ Ո՞վ չէր օգտուեր այդ գարշահոտ դիակէն։ Արտասահմանի բոլոր առաւ փախուստներ, գողեր, աւազակներ, որ կը խուժէին բոլշեւիկեան գաղտնի շարքերը, բացառապէս կ'ապրէին Հայաստանի անունով հաւաքուած գումարներով, որ Հօկը այնպէս ջանասէր կերպով կը հաւաքէր, շահագործելով մեր միամիտ եւ բարեմիտ հայրենակիցներու հայրենասիրական զգացումները։

Բոլշեւիզմը, իբր ներքին որդ, կրծեց, ծծեց եւ մաշեցուց Հօկը, որ իր հերթին կը ծծէր ու կը քամէր տարագիր հայութիւնը։

Եւ հիմա, երբ տարագիր հայութիւնը այլեւս Հօկին չի վստահիր եւ անոր կը մերժէ իր բարոյական եւ մանաւանդ նիւթական աջակցութիւնը, բնականաբար բոլշեւիկներն ալ այդ մարմնին այլեւս պէտք չունին»։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆԴԻՐ ...

«Ն. Ֆ. Փրէս»ը կը պատմէ թէ, երբ անցեալ օր Պերլինի Ֆրանսական դեսպան Մ. Ֆրանսուա Փօնսէ, իր կառավարութեան հրահանգին վրայ, կը ներկայանայ գերման նոր արտաքին նախարար Րիպընթրոփի եւ բացատրութիւն կը խնդրէ Աւստրիոյ Վարչապետին եւ Հիթլէրի միջեւ անցած դարձածին վրայ, Նախարարը՝ դեսպանը մօտիկ ընելէ վերջ՝ ըսեր է․ — « Ասիկա ընտանեկան խնդիր է, քաղաքական գործ չէ»։

*** Առեւծներու բացակայութեան, բորենիները առիւծ կը դառնան ։

*** Այսօրուան խօսքը վաղուան կարմուրջ (կամուրջ) է ։

*** Աւելի լաւ է փորին պարտական մնալ հացով, քան նպարավաճառին՝ արծաթով ։

ԷՋԵՐ ՀԱՄԻՏԵԱՆ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵԶ ԴԼԽՈՒՆ

Մերճանի գեղը, Տողան, 16 տնուոր էր, շինուած Շապկան Ձայ գետակին վրայ, անտառին գիրկը։ Անոնք աղքատ էին եւ մեր գեղը մուրալու կուգային յաճախ։

Այդ գիշեր անոր աղան, Զէյնալը, քաղաքէն դարձաւ քանի մը էշ բեռցած հայու կողոպուտներով։ Ամուսինը, Գայրօն, ժանտարմա էր։ Գեղը խնճոյքի մէջ էր։ Մեզ մոռցան եւ կողոպուտը կը բաժնէին իրարու մէջ։

Գիշերը Մերճանի տունը պառկեցանք։ Մութնոլորտուն ան մեզ անտառ ղրկելով ըսաւ որ յետոյ ուտելիք կը բերէ։ Հօրաքոյրս խորհուրդ տըւաւ որ փախչինք։ Ու Հանիա գացինք։ Հանիա քիւրտ էր։ Ան իր արօտներով, անտառներով ու լեռով, Գոհանամ՝ ծախու էր։ Եւ իմ փափաքս էր զայն գնել։ Գեղին ճիշդ մէջտեղէն առուի պէս պաղ ու առատ աղբիւր մը կը հոսէր, անմահական ջուրով։ 1895ի կոտորածներուն մայրս, միս մինակ, ընտանիքէն մոլորելով, հոս կ'ապաստանի լեզապատառ, մէկ ամսուան խանձարուրս գրկած։ Զիս օրօրոց գըրած կ'օրօրէ։ Կը դառնայ որ երեսլաթէրս գողցեր են։ Արցունքով կը հեռանայ անկէ, երթալ մեր պապերուն միանալու համար։ Հիմա, անկէ քանի տարի ետք, մայրս թաղած օտար հողերու մէջ, նորէ՛ն ջարդերէն, Հանիա կ'ապաստանէի։ Տողանէն կէս ժամ հեռու էր ան։ Եւ թուփերուն մէջ մընացի, ու հօրաքոյրս գեղ իջաւ պըզտիկներով։ Գեղացիները կ'ուզեն զինքը բռնել, ըսելով որ հետը էրիկ մարդ կայ անպայման։ Եթէ ոչ կին մը ի՞նչպէս մինակ լեռները պիտի իյնար երկու անչափահասներով։ Ան լացեր, աղաչեր է որ մինակն է։ Ու քիչ մը հաց ու չորթան առած, փախչելով ետ եկաւ։

— Ըսինք ալ ըն պառաւին էն, զառա, ըսաւ ան։ Եւ երթանք, Գրիգորին քով, մաղըրան։ Ըռունէ խեր չկայ։

Դողահար Շապկանչայ իջանք ու ակռանք եա եա նայելով անտառներէն փախչիլ ցերեկով։ Երէկուան դէպքին ազդեցութեան տակ դեռ անդամներս թուլցեր էին, եւ վախս չէր կրնար իսկ քալել։ Ծուրջս մարդ կը տեսնէի, ու մեր շունչին ու քայլերուն ձայնէն կը դողայի։ Մերթ կեցած ականջ կուտայի թէ արդեօք մեր ետեւէն եկող կա՞յ։

— Հօրքո՛յր, կուգան, մեզ կու բռնեն...

— Չէ զառա, չէ, բան չկայ, մի վախնար։ Հովն է ան։ Թուփերուն շնկոցն է ան, կ'ըսէր։ Ու ձեռքէս բռնած քաջութեամբ կ'առաջնորդէր զիս, պզտիկները մեր ետեւէն։

Գրիգոր գողով եւ կսկիծով տեղեկացաւ անցուդարձին։

Յաջորդ առտուն քարայրին չուրջէն ոտնաձայններ լսեցինք։ Մեր վախէն դեղնեցանք ու մեր շունչերը բռնեցինք։ Մեր տեղը գիտցեր էին։ Ա՛լ լմնցանք։ Հաւնացինները մեզ հետապնդելով մեր տեղը գտեր էին։ Ու հիմա պաշարուած էինք։ Մէկը մինչեւ մօտ գալով, զօրաւորին քով կեցաւ ։ Ձէր կրնար դուռը գտնել։ Այնքան անյայտ էր ան։

— Երուանդ, կանչեց յանկարծ։

Մենք մեր վախէն քար կտրած իրարու երես կը նայէինք։

— Երուա՛նդ, կանչեց դարձեալ։

Արդեօ՞ք։ Ծանօթ ձա՞յն։ Այո, Դանէլին, Արզենց Դանէլինը։ Խնամիս աղան։ Դրացիս։ Մանկութեանս ընկերը։ Անմիջապէս ձայն տուի ներսէն։ Ան մօտեցաւ։ Դուռը բացի, եկաւ ներս։ Ան 16 տարեկան, կայտառ ու կորովի հովիւ մըն էր։ Մինակ, Մերկ, բոպիկ, դեղնած, գլխաբաց, երեսները իրարու միանալու չափ ներս գացած։ Աչքերը թաղուած խոր փոսերու մէջ։ Դանիէլ անճանաչելի դարձած էր։ Ուրուական։ Անմիջապէս հաց ու ջուր տուինք իրեն։ Ու երբ կերաւ ու քիչ մը կազդուրուեցաւ, սկսաւ պատմել Խուռնավիլիբարբառով (ԽՄԲ. — Կը վերածենք մեր աշխարհաբարին).

— « Մեզ գեղէն հանեցին ։ Այդ օր Կամու չայը հասանք, հոն մնացինք գիշերը։ Գոչոյենց Թէյհենէյին կնիկը Կամու գետը իր թոքցած տղան (ձառնից թոքցած էր)։ Ցետոյ ան եկաւ մեր գեղին աղսաւ հազա ազէեկները ուզեց որ Կամա տանի թըքցանէ, անոնք չգացին։ Միւս օրը արեւն առաւ ճամբայ ելանք եւ Բենկա հասանք։ Այնտեղ չհասած, կամուրջին վրայ ժանտարմաները էրիկմարդիկը, անոնց տղաքը կիներէն զատեցին, Բենկայի ժամը լեցուցին։ Քէլէյենց Օսէփ աղուն որ հիւանդ էր, իշուն վըրայ կծկտած, չճանչցան, էրիկմարդ ըլլալով միայն ան անդին անցաւ։ Ժանտարմաները կիներուն ըսին, — Դուք գացէք, անոնք վերջը կուգան ձեր ետեւէն կը հասնին։

Ժամուն մէջ, բոլոր էրիկմարդիկը, երեսուն հոգի, մեզմէ զատեցին։ Առաջ լաւ մը կը խուզարկէին, կը կողոպտէին։ Եւ քը բոլոր լաթերը կ'առնէին, ամէնէն վերջն ալ չուանով ձեռքերը իրարու կը կապէին եւ ետեւէ ետեւ կը շարէին։ Ժանտարմա մը անոնց կռնակէն մարթինի գնդակը կը սեղմէր, մէկ գնդակով բոլորը մէկ (8 հոգի) կ'իյնային։ Դեռ չմեռած, ոտքերէն քաշելով ջուրը կը նետէին։

Այսպէս երեսուն հոգին ալ տարին զարկին։ Ո՛վ որ պէխ չունէր չզարկին։ Մինա՛կ Զարմանենց Կարօն, որ պէխ ունէր, չզարկին, որովհետեւ ժանտարմաներուն շատ բարեկամ էր, անոնց օղի կը հրամցնէր անընդհատ։

Երբ կարգը Թաթրենց Նազար ամուն եկաւ, ան թուաւ տեղէն ելաւ, աղան Զարէն գրկեց պագաւ, ըսաւ որ մայրիկին բարեւ խօսի, մեզի ալ մնաք բարով ըսաւ եւ դուրս ելաւ։ Իսկ Խամպուրենց Մարամուն շատ լացաւ, աղաչեց որ զինքը չտանին զարնեն։

— Աման, Աստուծու սիրուն, իս մի զարնէք։

—Քալէ՛, Աստուածդ ալ... քեզ ալ, ըսաւ ժանտարման, հրացանի բունով ետեւէն հրեց դուրս տարաւ։ Այն ատեն հօճա մը ժամուն մէջ ծնրադիր նամազ կ'ընէր։ Մեզի վախցուցին որ չլանք։ Կիներուն ալ ըսին որ ձայն չհանեն, եթէ ոչ ձեզ ալ կը զարնենք։

Փիլավ եփեր էին, ամէնուս ալ տըւին։ Մենք չէինք կրնար ուտել։ Բռնեցան թէ պիտի ուտենք, մենք ալ վախէն կերանք... (1)

Մենք սարսափահար կը լսէինք այս պատմութիւնը։ Ջարդն էր աս, որու մասին ալ կասկած չունէինք։

1) Փիլավը մեր տեղերը հոգեհացի համար կ'եփէին մեռելի տէրերը:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔԱՋԵԱՆ

(Շար.)

տին, Լոյտ Ճորճի: Լորտ Րէտինկ արտաքին նախարարութիւնն ստանձնեց 1931ին, ազգ. նոր կառավարութեան կազմութեան առեն, բայց քանի մը շաբաթ միայն վարեց: Անշուշտ որ, Լորտ Հէլիֆաքս ալ շատ չանցած պիտի հարկադրուի ուրիշի մը յանձնել նախարարութիւնը: Հաւանական թեկնածուներ կը համարուին առեւտրական, հողագործական եւ պատերազմական նախարարները, բոլորն ալ պահպանողական:

*** Իտալիոյ դեսպանատան պետ-պաշտօնեաները Լոնտոնի նախարարական հաւաքոյթին ներկայ էին: Ներքին Գործերու Վերահսկիչ Վէնսիթթարթի դիրքը:

Իտալիոյ հրաժարումով խախտած կը համարուի նաեւ դիւանագիտական հռչակաւոր խորհրդականին՝ Սըր Րոպըրթ Վէնսիթթարթի դիրքը:

*** «Մանչէսթըր Կարտիըն» հաւանական կը գտնէ որ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ սերտ գործակցութիւնը ի վերջոյ վերածուի զինակցութեան: Թերթին կարծիքով, Պերլին - Հռոմ - Թոքիօ առանցքը ամէն բանէ առաջ ուղղուած է Անգլիոյ դէմ:

Պալքանեան Խորհրդաժողովը Էնկիւրիի մէջ

Այսօր, 25 փետրուար, Էնկիւրիի մէջ կը բացուի Պալքանեան միութեան 5րդ խորհրդաժողովը: Պելկրատի բոլոր թերթերը իրենց խմբագրականները նուիրած էին այս ժողովին: Կիսապաշտօնական «Վրէմէ» կը գրէ.

— «Երկրորդական ազգերը պատմութեան ընթացքին իբրեւ մանր դրամ ծառայած են առաջին աստիճանի ազգերուն, մեծ հաշիւներու կարգադրութեան համար: Պատմութիւնը վերջապէս բացաւ անոնց աչքերը, ա՛լ կը բաւէ: Պալքանեան տունը կը սկսի նմանիլ հանգստաւէտ բոյնի մը զոր մենք սիրով կը շինենք, որովհետեւ մենք յստակօրէն կը տեսնենք մեր ապագան եւ կախում չունինք ոչ հեռաձայնով տրուած հրամաններէ, ոչ ալ անզանազանական ճնշումներէ: Մենք տանտէր ենք մեր տան մէջ եւ մեզի պէտք եղած ամէն բան, նոյնիսկ թնդանօթները կը գնենք ոչ թէ փոխառութիւններով, այլ մեր սեփական աղբիւրներով եւ մեր հողին ու աշխատանքին արդիւնքով»:

Թղթի Սիմոնի գլխուն եկած արկածները

Փոլսոյ թերթերը գրած էին, այժմ Փարիզի թերթերն ալ կ'արձանագրեն. — Հանրածանօթ դաճած մը, «Ճիւճէ» Սիմոն, որ 48 տարեկան է եւ ընդամէնը 72 սանթիմ հասակ ունի, վերջերս փորձանքի մը հանդիպած է: Թզուկը իր ապրուստը կը ճարէր Թուրք օդանաւային վիճակահանութեան տոմսակներ ծախելով: Բաւական յաճախորդներ ապահոված ըլլալով, կլորիկ շահեր կ'ունենար եւ ամէնուն աչքը վրան էր: Վերջերս քանի մը անգամ ալ յարձակում կրած էր եւ ստիպուեցաւ ատրճանակ մը պահել բարձին տակ: Արդ, անցեալները իր բնակարանին մէջ խոշոր մարդու մը շուքը տեսնելով, սարսափի կը մատնուի: Կը փորձէ փախչիլ եւ պոռալ, բայց անծանօթը կ'ազդարարէ.

— Ձայնդ քաշէ, եթէ ոչ հիմա կը սատկեցնեմ:

Ասոր վրայ, Սիմոն ատրճանակը քաշելով օդին մէջ կը պարպէ, դրացիները արթնցնելու համար: Բայց, իր չարբախտէն, գնդակը կը հանդիպի մարդուն կոկորդին. Դրացիները կը վազեն, ոստիկանները կը հասնին, եւ թզուկ Սիմոն վախէն կը մարի: Ոստիկան մը թեւին տակ առնելով թզուկը, կ'առաջնորդէ պահականոց: Հոն կը փորձեն ձեռնակապ անցընել, բայց որ եւ է գործիք չի յարմարիր մանտրաիկ ձեռքերուն, եւ կը հարկադրուին երկու ձեռքերը մէկ ձեռնակապի մէջ առնել:

Հաստատուած ըլլալով որ Սիմոն պարզապէս վախէն պարպած է ատրճանակը, բարեկամներ կը միջնորդեն եւ առժամապէս արձակել կուտան, դրամական երաշխաւորութեամբ:

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻՈՅ ապստամբները կը հաղորդեն թէ 10.000 գերի բռնած են Թէրուէլի մէջ, զոր պարպեցին հանրապետականները: Զէնք անցած է նաեւ ահագին աւար:

ՉԻՆՈՒՃԱՓՈՆԱԿԱՆ պատերազմին սկիզբէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով 36 չինական օդանաւեր ռմբակոծեցին ճափոնական քաղաք մը, Ֆորմոզա: Կ'ըսուի թէ նիւթական վնասները շատ ծանր են: Այդ քաղաքին մէջ կը գտնուին 4.200.000 Չինացիներ եւ 221.000 Ճափոնցիներ:

450 ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ, 250ը այր, 200ը կին, փետրուար 23ին գործադուլ հռչակելով, գրաւեցին Վարշաւայի Օփերան, մինչեւ որ ընդունուին իրենց պայմանները: Բոլորը մէկ օրը իրիկուն կ'ընեն երգելով եւ ներկայացումներ սարքելով:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ վարչապետը ճայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ երէկ, հինգշաբթի իրիկուն, խորհրդարանին առջեւ: Առաջին հրապարակային արտայայտութիւնն էր այս, Հիթլէրի տեսակցութենէն ի վեր:

ԱՆԳԼԻՈՅ աշխատաւորականները կը շարունակեն բուռն պայքար մը մղել Չէմպըրլէնի դէմ, պահանջելով լուծել երեսփ. ժողովը եւ նոր ընտրութիւններ կատարել: Կը պահանջեն նաեւ ապահովել Չեխոսլովաքիոյ անկախութիւնը եւ հողային ամբողջութիւնը:

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ թուղթը նորէն սղած ըլլալով, ձախակողմեան թերթերը կը պահանջեն որ կառավարութիւնը կտրուկ միջոցներ ձեռք առնէ, այլապէս պիտի հարկադրուին 50 սանթիմի բարձրացնել գինը:

ՌՈՒՍ ՆԱՒԻՆ գնդապետ Չիմէլինի մասին կատարուած նոր քննութիւնները այն եզրակացութեան կը տանին թէ մարդը ոչ թէ խեղդուած, այլ անձնասպան եղած է, իբրեւ անհաւատարակիցը:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԿԵՈ-ՊՈՒԱԹՈԼՈՆԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը Ուրբաթ, 25 փետրուար, Պոլս Քոլոմպի կայարանին մօտակայ ծանօթ Թատրոնին. խիստ կարեւոր օրակարգ. ամոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 26 փետր., Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Խրիմեան» սրահին մէջ: Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ «Անի» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողով. կիրակի. 27 փետրուար, երեկոյեան ժամը 8ին, «Թաժակ» ակումբին մէջ. ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Վ. ԽՃԽԱՆԵԱՆ:

... «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը Շաբաթ, 26 փետր. ... ժամը 8.30ին «Լարամնդեան» սրահին մէջ: Մասնաւոր օրակարգ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԷՆԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՆԻ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

27 փետրուար, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին ՍԱԼ ՏԷ ՖԷԹԻ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Ս. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԽՃԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայաստանի Ներկան եւ Ապագան»

Փետրուար 18ը կը տօնուի

ԱՎԻՆԵՕՆԻ Հ. Յ. Դ. «Մուրատ» խումբի կողմէ, 27 Փետրուար, կիրակի կէսօրէ վերջ: Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ: Կը խօսի Ընկ. ԱԶԳԻՆ.

ԿԱՐՏԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «Նիկոլ-Դուման» խումբի կողմէ Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ մէջ, 27 Փետրուար, կիրակի կէսօրէ վերջ: Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ: Կը խօսի Ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ.

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

Յ. ՉԱՐԻՔԵԱՆԻ (դերասան) եւ Զ. ՀԷԹԻՄԵԱՆԻ (դերասանուհի)

Տեղի կ'ունենայ 27 Փետր., կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, Սօսիէթէ Սավանթի D սրահին մէջ: Մեթրօ Օտէօն:

Գիտի խօսին՝ Տիկին ԲՈՒԴԱՂԵԱՆ, Գ. Գ. Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ, Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ եւ մամուլի ներկայացուցիչներ:

ԽՆՋՈՅՔ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

27 Փետրուար, կիրակի ժամը 2.30էն մինչեւ 9ը

2 ՌՈՒ ՏԸ ԼԱ ՏԷՖԱՆՍ «ԽՐԻՄԵԱՆ» ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն:

Մուտք 5 Ֆր. փոքրերու 2 ֆրանք:

ՀԱՆԴԷՍ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԻ Ե ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԵՒ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՇԱՎԻԼԻ Մ. ՃԻՒՂԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ՏԵՂՒՈՅՆ ԴՊՐՈՑԻՆ

26 Փետր., Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին,

114 Grand' Rue, Salle PATIN, Շավիլ

Կը բանախօսէ Պնդ. Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

Կը ներկայացուի «Բարեկենդանի Անկիւնները»: Գեղարուեստական բաժին՝ երգեր ու պարեր: Մուտք 5 ֆրանք:

Իջնել՝ Թիւ 1 օթօպիւսով Լուվրէն մերի:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՑԵՆԹՐԱԼԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

26 Փետր., Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Հայ Ակումբի» սրահին մէջ

Արտասանութիւն, երգ, խմբերգ. եւ զաւեշտ մէկ արար:

Մուտք 2 ֆրանք, փոքրերու 1 ֆրանք:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅ ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Կիրակի, 27 Փետրուար, ՍԱԼ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

46 պիս Ռիւ Սէն-Տիտիէ, Մեթրօ՝ Թրօքատէրօ

Այս անգամ, գեղարուեստական բաժնին իրենց անփոխարինելի մասնակցութիւնը պիտի բերեն՝ Տիկին Վ. ՎԱԼԷՆԹԻՆՈՎԱ, Ռուսական Օփերայէն, Օր. ՏԻԱՆԱ ԱՍՄԱՆՈՎԱ, հմտուտ դաշնակահարուհի, եւ միջազգային ղեկավար պարուհիներ Օր. Ա. ՓՈՅԱՃԵԱՆ եւ Օր. Ա. ԷՔԻՋԵԱՆ որոնք պիտի երեւան իրենց մասնագիտութեան մէջ: ԲԱՐԻՕ-ՔԱՆԹԻԻ հանրածանօթ նուագախումբը պարերու զուարթ թափն ու ոգեւորութիւնը վառ պիտի պահէ, կէսօրէն վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր. Մուտք 10 ֆրանք

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՄԱՍՆ ՃԻՒՂԻՆ

26 Փետրուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 10էն մինչեւ առաւօտ

ՍԱԼՈՆ ՔՈԼՊԵՐԻ սրահներուն մէջ

Մասնակցութեամբ ՄԱԹԻԷՕ Ժիւսեփի 8 հոգինոց Հաւայեան ջազի

Հաճելի անակնկալներ Մուտք՝ այրերու 15, կիներու՝ 10 Ֆր.

ԾԱՆՕԹ. — Ձեր սեղանը ապահովելու համար այժմէն ձեր տոմսերը գնեցէք Ֆոթօ Սուրէն Ցիւրանի եւ սափրիչ Յ. Պապաթիւթեանի մօտ:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ ընկերական դասախօսութիւնը, Ուրբաթ, 25 Փետր. երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Գօթիէ, Փարիզ: Կը խօսի Ակումբի անդամ Բ. ՊՕՏՈՍԵԱՆ. Նիւթ՝ «Յ. Կոստանդեան (բանաստեղծ)»:

ԳՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Հարաւային Շրջանի «Յառաջդիմասիրաց» Միութիւնը 26 Փետրուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, իր վարժարանին մէջ Պանեօ, կուտայ իր երկրորդ գրական երեկոն,

նուիրուած ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ

կը խօսի Պ. ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Ընթերցումներ բանաստեղծին գործերէն Մուտքը ազատ է

27 ՓԵՏՐ. ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

8 Rue Danton, ՄԷԹՐՕ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ ԵՒ ՕՏԷՕՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Պ. ԼԱԹԻՖԵԱՆԻ

կը ներկայացուի առաջին անգամ ըլլալով

ՊԷՆԼԵԱՆԻ խաղացանկի գլուխ-գործոց

ՆԱՄՐԷՏՏԻՆ ՀՕՃԱ

(զաւեշտ 3 արար, 1 պատկեր)

Որուն ընդհանուր ղեկավարութիւնը սիրայօժար ստանձնած է

Հ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ

(նախկին դերասան Պոլսոյ Թատրոնի)

Կը մասնակցին՝ Տէր եւ Տիկին ՔԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, Տէր եւ Տիկին ԼԱԹԻՖԵԱՆ, Պ. Պ. ՍԱՐԱՖԵԱՆ եւ ԿԻՒՐԵՂ ՍՐԱՊ, Պ. ՔԱՐԻԿԵԱՆ կը ղեկավարէ երգերը:

Զաւարթութիւն, երգ, պար: Կը պարէ Շաթըլէի թատրոնէն պարուհի Օր. ՌՕԶԻԿ ՄԱԿՏՕՆԱԼՏ:

Տոմսերը կը ծախուին Գրատուն Հրանտ Սամուէլի մօտ, 51 Mr le Prince. Փարիզ: Գիները՝ 15, 10 եւ 5 ֆրանք:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ՊԱՏԱՐԱԳ

Ողբացեալ ամուսնոյս Տիգրան Աւետիսեանի մահուան առաջին տարելիցին առթիւ, Ս. Պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, յառաջիկայ կիրակի 27 փետրուար Լիոնի Ս. Աստուածածնայ եկեղեցիին մէջ բիւ Լուի Պլան: Իր յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ:

Սգակիր Այրին, Վ. Աւետիսեան

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Գրեց՝ Գ. Գիւզալեան

Հրատ. «Արազ» Հրատարակչական Ընկերութեան թիւ 1: Պէյրութ, 1937: Գին 10 ֆրանք: Ստանալու համար դիմել.— Sarkis Pakhdikian, B. P. 589 Beyrouth (Liban).

Կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը:

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

Փոքրիկն ԱՆԺԵԼ ՆԻԶԱՄԵԱՆ (9 տարեկան) ձայնագրած ... երգերը՝ «LE COUCOU», ԳԻՆ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

Ստանալու համար դիմել ... գամեանի, 6, Rue Elysée des Beaux-Arts, Paris (18), կամ Հրանտ Սամուէլ ... տուն, 51, Mr. le Prince, Paris (6)

Ժամացոյցի եւ զոհարեղէն ...

վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

261, Rue du Fbg. St. Martin

Métro: Louis Blanc et Jaurès

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13) — A. DER (AGOPIAN)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 26 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
SAMEDI 26 FÉVRIER 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3665

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲՈՇԱՅԱԿԱՆ...

Երէկ ամէն բան ըսած չեղանք, պարզելով «Խ. Հայաստան»ի փախանակութեան կամ առաջման դադարումը, մեզի կամ ուրիշներու :

Անչափ խնդիր մըն է թերթ ստանալու - չստանալու պարագան, բաղդատելով այնքան քստմնելի ողբերգութեանց հետ :

Եւ սակայն, բուն իսկ այդ ողբերգութեանց պատճառով, ուշադրութեան արժանի է այս մանրամասնութիւնն ալ, իբրեւ ախտանշան :

Մանաւանդ որ, ինչքան կրցանք ստուգել, Երեւանի թերթերէն զրկուած են նաեւ «բարեկամներ» — Հօկ, Բարեգործական, եւ թերեւս ալ ուրիշ թերթեր :

Անշուշտ այս բոլորը կապ ունին ոչ միայն վերջին անցուդարձերու, այլեւ Հօկի եւ Բարեգործականի դրասենեակին դէմ արձակուած «լուծարք»ին հետ :

Հաշուեյարդարի այդ հրամանը հրատարակուեցաւ 1937 դեկտեմբեր 8ին, «Խ. Հայաստան»ի մէջ, իբրեւ կառավարական որոշում. Այդ առթիւ կը հաղորդուէր թէ «կազմուած է յատուկ կառավարական յանձնաժողով, լուծարքի հետ կապուած հարցերը լուծելու համար»:

Նուազ կը լրանայ երեք ամիսը, եւ տակաւին ոչ մէկ լուր՝ այս վերջին որոշման մասին: Որքան գիտենք, լուր չունին նոյնիսկ բուն շահակիցները, Հօկ եւ Բարեգործական :

Առաջինը փութաց իր ուզած մեկնութիւնը տալ լուծարքին, դայն հռչակելով բարենշան: Իբրեւ ապացոյց՝ Հայաստանի աննախընթաց բարգաւաճման: Վկայ՝ Ամերիկայի կարմրուկներուն պաշտօնաթերթը, «Բանուոր» (13 յունուար).

— « Իր զարգացման ընթացքին խորհրդային Հայաստանն արդէն բնակախեր է այնպիսի բարգաւաճութեան եւ լիառատ կեանքի շրջանը, սոցիալիզմի փառահեղ յաղթանակը խորհրդային Միութեան լայնածաւալ երկրի մէջ՝ ունեւոր կեանքի եւ մշակութային վերելքի այնպիսի լայն ճանապարհներ է բացեր խորհրդային Հայաստանի ժողովուրդի առջեւ, որ այսօր Հայկական խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութեան կառավարութիւնը հաշուեյարդարի կ'ենթարկէ օգնութեան գործը :

Ժողովրդական կոմիսարներու խորհուրդը ոչ թէ հաշուեյարդարի կ'ենթարկէ Հօկը, Բարեգործական Միութիւնը, որովհետեւ անոնք արդէն մասնաճիւղեր չունին խորհրդային Հայաստանի մէջ, այլ հաշուեյարդարի կ'ենթարկէ անոնց Երեւանի մէջ գտնուած մարմիններն ու ձեռնարկութիւնները, հաշուեյարդարի կ'ենթարկէ արտասահմանէն, գաղութներէն ստացուած օգնութիւնը ամբողջապէս »:

Դեռ աւելի ջախջախիչ վկայութիւն մը՝ նոյն խմբագրականով.

— « Ոչինչ կարող է այնքան մեծ բերկրանք պատճառել գաղութահայ ժողովուրդներուն, քան այն գիտակցութիւնը, որ պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով, մեր ժողովուրդը, իր հայրենիքի սահմաններու մէջ, կը հասնի այնպիսի լիառատ կեանքի, որ այլեւս օգնութեան ձեռք չերկարեր ո եւ է մէկուն, այլ իր կարգին օգնութեան կը հասնի ուրիշներուն, վկայ Ներգաղթը, վկայ Սպանիոյ ժողովուրդի տրուած օժանդակութիւնը Հայաստանի ժողովուրդի կողմէ »:

Ուրեմն Խ. Հայաստանը յաղթանակէ յաղթանակ թռած, չէն եւ կենսուրախ բարձունքի մը հասած ըլլալով, այլեւս պէտք չունի արտասահմանի օգնութեան: Ընդհակառակն, ի վիճակի է օգնութեան հասնելու նոյնիսկ Սպանիոյ :

Մի փորձէք հարցնել թէ՝ քանի որ այսքան չէն եւ ծաղկեալ վիճակ ունի մեր հայրենիքը, ինչո՞ւ օգնութեան չի հասնիր բուն իր զաւակներուն, սահմանէն դուրս, եւ ընդհակառակն տարրական հաղորդակցութիւնները, նամակագրութիւնն ու թերթերու առաքումն անգամ կը դադրեցնէ :

Այդպիսի հարցումներ վայել են միայն Հայաստանի թշնամիներուն :

Միւսը, Բարեգործականը, իր խնամիներով եւ հովանաւորներով, թէեւ այս բառերը չի գործածեր, բայց բռնած է դիրք մը որ նոյնպէս ըսել կուտայ,— Անշուշտ բարեխնամ կառավարութիւնը բան մը գիտէ որ լուծարքի որոշում տուած է: Ինչո՞ւ խառնվինք մեր հանգիստը...

Այս հոգեբանութեան մէկ արտայայտիչն է Ամերիկայի պատուելիներուն օրկանը, «Կոչնակ»: Եթէ Հայաստանի մէջ ոչ թէ խմբական գնդակահարութիւն, այլ ջարդ ալ պատահի, այս թերթը երբեք չանճրկիր բանաձեւ մը գտնելու եւ արդարացնելու:

Ահա տեսէք. խօսքը լուծարքի մասին է (Հ. Կոչնակ 5 փետր. 1938).

— « Եւ սակայն, եթէ զուտ եղբայրական - մարդասիրական զգացումով դուրսէն Հայաստան դրկուած օգնութիւնը Մոսկուայի կամ Թիֆլիսի, եւ կամ Պաքուի մէջ չափազանցուած ու այլակերպուած գոյներով կը ներկայացուի, մենք չենք կրնար մեղադրել Երեւանի վարիչներուն լուծարքի որոշումը: Հին օրերուն հայ աշխարհավարներն ալ իրենց քաղաքականութիւնը կը պատշաճեցնէին գերիշխան պետութեան տեսակէտին,— ըլլայ պարսկական կամ բիւզանդական, ըլլայ արաբական կամ մոնկոլական: Այս օրուան Հայաստանը ինքնավար հանրապետութիւն մըն է, բայց ո՛չ բացարձակօրէն անկախ (բարեխնամ)»:

Գրեթէ գնաց: Մեզի՞ է մնացեր խառնուիլ:

Պարագան այնքան ծանրակշիռ է, որ կը հարկադրէ մեզ ամուր փակել այս բոշաներու օձիքին, հակառակ մեր բոլոր զգանքին :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՆ ԱԼ...

Թուրքիա մինա՞կ պիտի մնայ

Վիէննայէն կը հեռագրեն անգլիւամերիկեան գործակալութեան մը, փետրուար 27 թուականով —

Պալքանեան խորհրդաժողովին մէջ, որ կը գումարուի վաղը, 25 փետրուար (երէկ), իր օրակարգին վրայ ունի հետեւեալ խնդիրները — Մերձեցում Գերմանիոյ հետ, հրաժարում Ազգերու Դաշնակցութենէն, ճանաչում Զօր. Ֆրանքոյի եւ Իտալիոյ յարաճուն ազդեցութիւնը Միջերկրականի մէջ :

Կը կարծուի թէ Եուկոսլավիա եւ Յունաստան, թերեւս ալ Ռումանիա պիտի առաջարկեն միջոցներ ձեռք առնել, մերձեցում հաստատելու համար Գերմանիոյ հետ, նկատի առնելով վերջին դէպքերը Կեդր. Եւրոպայի մէջ: Հաւանական է որ Թուրքիա մերժէ միանալ այսպիսի ձեռնարկի մը, քանի որ այդ պիտի նշանակէր կռնակ դարձնել իր վաղեմի գինակցին՝ Խ. Միութեան: Եուկոսլավիոյ համար կ'ըսեն թէ պիտի պաշտպանէ Ազգերու Դաշնակցութենէն հեռանալու տեսակէտը, քանի որ չորս մեծ պետութիւններ այլեւս չեն մասնակցիր անոր: Ինչ կը վերաբերի սպանիական հարցին, Եուկոսլավիա, Ռումանիա եւ Յունաստան պիտի ջանան համոզել Թուրքիան որ ճանչնայ Զօր. Ֆրանքօն եւ խզէ իր յարաբերութիւնները հանրապետական կառավարութեան հետ :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԶԳ. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԵՐԸ

Տելիկասիէ մը պիտի ներկայացուի Հանրապետութեան նախագահին

Ծերակոյտին զինուորական, ծովային եւ օդանաւային յանձնախումբերէն կազմուած «պաղտնի» յանձնաժողովը երկրորդ անգամ լսելով երեւաշուտ նախարարներու եւ մասնագէտներու բացատրութիւնները, որոշեց տեղեկագիր մը ներկայացնել կառավարութեան եւ Հանրապետութեան նախագահին: Յանձնաժողովին կը մասնակցէին 150 ծերակուտականներ: Խօսակցութիւններն ու խորհրդակցութիւնները բնականաբար գաղտնի կը պահուին. բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ շատեր քննադատեցին ծովային նախարարութիւնը, նոր շինութեանց յապաղման պատճառով: Ըստ գիտել տուին թէ ծրագրուած մարտանաւերու տեսակները միշտ կը փոխուին, այնպէս որ այս կամ այն տեսակը երբեք չի կատարելագործուիր: Շատեր վախ յայտնեցին թէ այս կացութիւնը կրնայ ստորադաս վիճակի մը մատնել Ֆրանսան, բաղդատելով Իտալիոյ հետ որ Ֆրանսայի մրցակիցն է Միջերկրականի մէջ: Դժգոհութիւններ յայտնուեցան նաեւ օդանաւային սպառազինութեանց մասին: Ընդդիմադիր թերթ մը կը գրէ 28 միլիառ ֆրանք ծախսուած է սասը տարիէն պակաս ժամանակաշրջանի մը մէջ, առանց համապատասխան արդիւնքի :

Գ. Տալատիէի, ազգ. պաշտպանութեան նախարարը, ուշադրութեամբ լսելով բոլոր զեկուցումներն ու դիտողութիւնները, պարզեց Ֆրանսայի կացութիւնը՝ եւրոպական մեծ պետութեանց վիճակին հետ: Յիշեցուց թէ երկիրը մեծ ճիգեր կատարած է, ազգ. պաշտպանութեան զօրացման համար: Եւ անգամ մըն ալ շեշտեց արտադրութեան յաւելման անհրաժեշտութիւնը :

Ժողովականները այս բացատրութիւններէն վերջն ալ հարցումներ եւ դիտողութիւններ ուղղեցին եւ ի վերջոյ բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ, որ վստահութիւն կը յայտնէ ազգ. պաշտպանութեան կազմակերպութեանց, վլուխ հանելու համար անհրաժեշտ աշխատանքները :

*** Մեծ պատերազմէն ի վեր առաջին անգամ է որ խորհրդարանական գաղտնի յանձնաժողով մը կը գումարուի, ի խնդիր ազգային պաշտպանութեան :

Հարցապնդումներ եւ միծ յանութիւններ Եւրոպ. Ժողովին մէջ

Երէկ, ուրբաթ, երեսփ. ժողովը սկսաւ քննել միջազգային կացութիւնը : Խօսք առած էին 23 երեսփոխաններ, այնպէս որ վիճաբանութիւնները այսօր ալ պիտի շարունակուին:

Վարչապետ Գ. Շօթան հինգշաբթի օր մասնաւոր խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ ձախակողմեան խմբակցութեանց հետ, եւ մասնաւորապէս յիշեցուց թէ անհրաժեշտ է որ կառավարութիւնը լայն մեծամասնութիւն մը ապահովէ, որպէսզի իր հեղինակութիւնը բարձրանայ, միջազգային բանակցութեանց ընթացքին: Գ. Շօթան, որուն կ'ընկերանար նաեւ ներքին նախարարը, այս առթիւ բացատրեց թէ Ֆրանսա կը շարունակէ հաւատարիմ մնալ Ազգերու Դաշնակցութեան, ինչպէս եւ հաւաքական ապահովութեան սկզբունքին, աւելի քան նակցութիւն, ինչպէս եւ հաւաքական ապահովութեան սկզբունքին, աւելի քան երբեք սերտօրէն գործակցելով Անգլիոյ հետ: Կառավարութիւնը պիտի չմերժէ մասնակցիլ որ եւ է խօսակցութեան որ կրնայ օգնել Եւրոպայի խաղաղութեան, բայց եւ այնպէս երաշխաւորութիւններ պիտի պահանջէ, մասնաւորապէս Սպանիոյ մասին:

Վիճաբանութիւններէն վերջը, վարչապետը եւ արտաքին նախարարը մանրամասն բացատրութիւններ տալով, համերաշխութեան կոչ մը պիտի ուղղեն, որպէսզի դահլիճը նոր եւ աւելի ծանր տագնապի մը չմատնուի :

Դահլիճին կացութիւնը մեծ չափով կախում ունի ընկերվարականներու բռնելիք դիրքէն :

ՍՈՒՐԻՈՅ ընդդիմադիր կուսակցութեան անդամները փետրուար 17ին դրգռիչ ժողով մը գումարած ըլլալով, անդամներէն 14 հոգի ձերբակալուեցան, երբ դուրս կ'ելլէին: Գլխաւոր ամբաստանեալները ազջի օր դատուեցան եւ հետեւեալ պատիժները կրեցին.— Երկու նախկին երեսփոխաններ, խմբագիր մը եւ ուրիշ չորս հոգի դատապարտուեցան վեց ամիս բանտարկութեան: Իսկ ուրիշներ՝ միայն վեց օրուան, որ արդէն լրացած էր ձերբակալութենէն ի վեր:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի ԳԷՏՍ...

Երէկ, 25 փետրուար, 90րդ տարեդարձն էր 1848ի յեղափոխութեան, որուն շնորհիւ տապալեցաւ Ֆրանսայի միապետութիւնը, իր տեղը տալով Երկրորդ Հանրապետութեան :

Յառաջիկայ տարի կը լրանայ ֆրանսական յեղափոխութեան 150ամեակը :

Դեռ միւսները չարթնցած, Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը արդէն իսկ ասպարէզ իջած է, հանդիսաւորապէս տօնելու համար այս տարեդարձը :

Իրենց պաշտօնաթերթը, «Իւմանիթէ», երէկ հրատարակած էր ընդարձակ հրահանգ մը, որ կուսակցութեան քաղաքական վարչութեան կողմէ յանձնուած է երեսփոխանական խմբակցութեան, այժմէն արծարծելու եւ արժեցնելու համար :

Կոմիտեին գլխաւոր կէտերը — (18 յօդուած) —

1. Յառաջիկայ տարի յուլիս 14ին կազմակերպել ժողովրդական մեծ տօն մը, մասնակցութեամբ զաւառական պատուիրակութեանց :

2. Կազմակերպել մեծ ուխտագնացութիւն մը, 1939 սեպտեմբերին, Վալմիի մէջ, այնտեղ ուր ֆրանսական յեղափոխութեան զինուորները յաղթեցին ազատութեան թշնամիներուն:

3. Յիշատակարան մը դնել այն վայրին վրայ ուր կը գտնուէր Ազգային համագումարին ամպիոնը (Թանվանսիօն):

4. Նամականիշներ տպել յեղափոխութեան մեծ դէմքերու պատկերներով :

5. Դասախօսութիւններ սարքել ֆրանսական յեղափոխութեան պատմութեան մասին, Փարիզի, գաւառի, գաղթավայրերու եւ արտասահմանի մէջ :

6. Քանդել Պաստիյի մառանը եւ անոր վայրին վրայ հաստատել յիշատակարան մը, ի փառս ֆրանսական յեղափոխութեան :

7. Ցուցահանդէս մը բանալ ազգային պալատի մը մէջ, հաւաքելով յեղափոխութեան վերաբերեալ բոլոր յիշատակները, վաւերաթուղթերը, պատկերները, թերթերը, տարազները, դատական թուղթերը եւն. :

8. Հաստատել յեղափոխութեան ազգային թանգարան մը :

9. Հաստատել դասընթացքներ, յեղափոխութեան պատմութիւնը ուսումնասիրելու համար:

10. Դպրոցական ծրագիրներու մէջ արձանագրել մասնաւոր դասընթացքներ, յեղափոխութեան մասին:

11. Պետութեան ծախքով հրատարակել Մարդու եւ Քաղաքացիի Իրաւունքներու Յայտարարութիւնը, զայն հանդիսաւորապէս կախել բոլոր դպրոցներուն, ինչպէս եւ հանրային շէնքերուն մէջ :

12. Պետութեան ծախքով հրատարակել հաւաքածոյ մը, , ամփոփելով յեղափոխութեան շրջանի ժողովրդական երգերը եւ զանոնք պարտաւորիչ դարձնել դպրոցներու մէջ :

13. Հրատարակել յեղափոխութեան վերաբերեալ ճառեր եւ վաւերաթուղթեր :

14. Բանակն ալ հրաւիրել յիշատակի հանդէսներուն :

15. Թատերական ներկայացումներ սարքել ազգային եւ գաւառական թատրոններու մէջ, պանծացնելով յեղափոխութեան յիշատակը:

16. Շարժանկարներ պատրաստել յեղափոխութեան յիշատակներէն:

... Կարդացի այս հրահանգները եւ յիշեցի «հայ իրականութիւնը», կարմիր, դեղին, գորշ կամ սեւ:

Յիշեցի որ մեր մէջ Ապրիլ Տասներէկն անգամ մաշեցաւ քանի տարուան մէջ, դառնալով հին ազգաց պատմութիւն :

Իսկ միւսը՝ Մայիս 28, տակաւին կը ծառայէ իբրեւ նիւթ ծամծրտակութեան, խուժանավարութեան, բանգիտութեան եւ բանսարկութեան, իր դրօշով ու երգերով :

Եւ եզրակացուցի թէ եւ մեռած մենք չենք, այլ ֆրանսացի բոլշեւիկները, որոնք տակաւին կը խանդավառուին 150 տարի առաջուան յիշատակներով . .

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ՍԻՒՔ (ԳԷՑՐՕ՞Թ)
ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ
178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ
ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Մամա Եզնիկեան (Լա Կարէն)	20
Մովսէս Բարխեան	30
Գումար՝	50
Փետր. 24ի գումարը	4139
Ընդհ. գումար	4189

×

ՓՕՆ Տ'ՕԳՆԱ — Սիրելի «Յառաջ», եղբօրս 6րդ տարեդարձին առթիւ, քրոջս հետ խորհրդակցելով, «փոխան խաղալիքի» 10ական ֆրանք տրամադրեցինք «Յառաջ»ին մէջ բացուած հանգանակութեան :

Եղբայրս բողոքեց,— Իմ գանձանակիս մէջ ալ դրամ կայ, ես ալ 10 ֆրանք կուտամ:

Համագումարը 30 ֆրանք, ահա կը ղրկեմ ձեզի, իր նպատակին արձանագրելու :

Հպարտանքով կարդացի իմ տարեկից եւ բախտակից ընկերոջս՝ Պօղոս Երեմեանի գրած նամակը, որ հայ հարուստը կը հարցնէ: Սիրելի Պօղոս, թէեւ մեր դպրոցները աղքատ են, բայց մեր ժողովուրդը սրտով հարուստ է: Չէ՞ որ «Յառաջ» միշտ կը գրէ — կաթիլները հրաշք կը գործեն: — Մովսէս Բարխեան :

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՃԱՌԸ
ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Աւստրիոյ վարչապետը՝ Տոքթ. Շուշնիկ, ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ հինգշաբթի գիշեր, խորհրդարանին առջեւ, պարզելու համար կառավարութեան տեսակէտները: Քաղաքական շրջանակներու մէջ անհամբերութեամբ կը սպասէին այս ճառին, որ առաջինն էր, Հիթլէրի հետ եղած խօսակցութենէն եւ Աւստրիոյ մէջ կատարուած փոփոխութիւններէն ի վեր :

Անհագին բազմութիւն հաւաքուած էր խորհրդարանին առջեւ, եւ մասնաւոր միջոցներ ձեռք առնուած էին, որպէսզի ճառը միաժամանակ լսուի Վիէննայի, Պերլինի, Փէշթայի, Փրակայի, Վարշաւայի եւ դեռ ուրիշ մօտաւոր ու հեռաւոր երկիրներու մէջ :

«ՄԻՆՉԵՒ ՀՈՍ, ԲԱՅՑ ՈՉ ԱՒԵԼԻ ԱՆԴԻՆ»

Ահաւասիկ ճառին հիմնական մասերը.

— « Պէրխթէսկատէնի ստորոտը գրուած է, — « Մինչեւ հոս, բայց ոչ աւելի անդին»: (ԽՄԲ.— Պէրխթէսկատէն այն վայրն է ուր տեղի ունեցաւ Հիթլէր - Շուշնիկ տեսակցութիւնը): Վերակազմուած կառավարութիւնը իր բացարձակ պարտականութիւնը կը սեպէ պաշտպանել Աւստրիոյ ազատութիւնը եւ ան-

(Լուրերու շարունակութիւնը չորրորդ Դ. էջ)

ՅՈՒՇԱԳԻՐ ՄԸ ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ. — Աթէնքի Ազգ. Վարչութիւնը հետեւեալ յուշագիրը ուղղած է Յունաստանի կրթական եւ Ներքին Նախարարութեանց, մասնաւոր պատուիրակութեան մը ձեռքով: Խնդիրը կապ ունի ընդհանուր հետաքրքրութեան եւ դպրոցներու հետ.—

Փոքր Ասիոյ աղէտէն վերջ երբ Հայերը ստիպուեցան թողուլ իրենց ծննդավայրը, հելլէն արքայական կառավարութիւնը զանգուածօրէն ընդունեց զանոնք:

Աւելորդ չէ յիշել որ երբ հելլէն առանձնական կառավարութիւնը հայ գաղթականութիւնը կ'ընդունէր, ստիպուած էր միաժամանակ մօտ մէկ միլիոն յոյն գաղթականներու զետեղման հոգ տանիլ: Հելլէն արքայական կառավարութիւնը միեւնոյն գուրգուրանքով խնամեց նաեւ հայ գաղթականները, որոնց թիւը՝ մօտ 110 հազարի կը հասնէր: Այս թիւը յետագային նուազեցաւ, որովհետեւ մեծ թիւով Հայեր առեւտրական, ընտանեկան եւ զանազան այլ պատճառներով ուրիշ երկիրներ հաստատուեցան: Մաս մըն ալ Հայեր Հայաստան մեկնեցան: Յունաստանի Հայոց թիւը մօտաւորապէս 27 հազար է այսօր: Անոնք զանազան շրջաններու մէջ հաստատուած են, հետեւեալ համեմատութեամբ:

Աթէնք - Փիրէա - Փէրիսթէրի՝ մօտաւորապէս 15 հազար հոգի, որոնք կը բնակին հետեւեալ թաղամասերուն մէջ.—

Տուրկութի	4,500
Կեսարիանի	1,000
Փէրիսթէրի	250
Քոքինիա	4,800
Այ - Տիոնիս	3,000
Ամարուս	180
Քիֆիսիա	60
Մոսքաթօ	100
Ամպելօքիփօ	60
Նէա Սմիռնիա	35
Ֆալիրօ	150
Քալիթէա	100

Մնացեալը հետեւեալ քաղաքներուն մէջ.—

Սելանիկ՝	5,000
Տրամա՝	650
Սէրէզ՝	300
Քավալա՝	800
Քսանթի՝	750
Քոմոթինի՝	800
Տէտէ - Աղաճ՝	800
Տէմօթիքա՝	150
Նէա Օրեսթիատա՝	100
Լարիսա	400
Վօլօ	300
Կորնթոս՝	100
Իկէոն՝	100
Փաթրաս՝	500
Փիրկոս՝	50
Նաֆփլիոն՝	30
Քալամաթա եւ Փարափիլամաթա՝	800
Քորֆու՝	150
Կրետէ՝	700
Միտիլէն՝	300
Սամոս՝	30
Քիոս՝	20
Սիրա՝	20

Յունահայ գաղութը փոքր թիւով միայն վաճառականներ ու գործարանատէրեր կը հաշուէ: Մնացեալ Հայերը՝ մասնագէտներ, արհեստաւորներ, հողագործներ ու բանուորներ են: Յունաստանի Հայոց 90 առ հարիւրը կը պատկանի օրթոտոքս եկեղեցիին, իսկ մնացեալները՝ կաթոլիկ կամ բողոքական են: Մօտաւորապէս 5000 Հայեր, 20 առ հարիւրը ձեռք ձգած են հելլէնհպատակութիւնը: Մնացեալները, 80 առ հարիւր ոչ մէկ հպատակութիւն ունին, հետեւեալ պատճառներով՝

ա) Նախ Հայերը փափաքեցան ընդունիլ հելլէն հպատակութիւնը, բայց ի վերջոյ պահեցին թրքական հպատակութիւնը, անոր համար որ թրքական օրէնքներուն համաձայն եթէ նոր հպատակութիւն մը ստանային, պիտի վտանգուէին Թուրքիոյ մէջ թողած իրենց կալուածները, որոնց արժէքը միլիոններու կը հասնի:

բ) Հակառակ այս բոլորին, մեր ազգային իշխանութիւնները բազմաթիւ անգամներ դիմումներ կատարեցին հելլէն կառավարութեան եւ Ներքին գործոց նախարարութեան մօտ, խնդրելով արտօնել Հայոց հպատակափոխութիւնը՝ զանգուածօրէն կամ անհատապէս: Այս դիմումները սակայն մնացին ապարդիւն:

գ) 1927ին հրատարակուեցաւ օրէնք մը, որով մասնակի լուծում մը կը տրուէր Հայոց հպատակ արձանագրուելու հարցին: 20 տարեկանէն վեր Հայերը կը նկատուէին հելլէն քաղաքացի: Այդ օրէնքն ալ սակայն առկախ մնաց: Վերջերս, այդ օրէնքը սկսաւ կրկին գործադրուիլ, բայց կը պահանջուին նուֆուսի թուղթերը, դժբախտաբար այս վերջին պահանջին կարելի չէ գոհացում տալ:

դ) Բազմաթիւ Հայեր յենլով թիւ ... օրէնքին վրայ, որուն համաձայն, օտարները հելլէնահպատակ կ'արձանագրուին, խնդրագիր ներկայացուցած են, բայց հակառակ անոր որ անոնք կը լրացնեն վերոյիշեալ օրէնքին բոլոր պայմանները, նախորդ կառավարութիւնները, ինչպէս նաեւ պաշտօնական սպասարկութիւնները նկատի չեն առած անոնց դիմումները:

Վերոյիշեալ պատճառներով, յունահայ գաղութին 80 առ հարիւրը կը մնայ առանց հպատակութեան: Անոնք ինքնութեան թուղթեր կը ստանան օտարականներու սպասարկութեան կողմէ, ինչպէս նաեւ աշխատանքի թուղթեր: Այս դրութիւնը մեծապէս կը դժուարացնէ մեր աղքատ ազգակիցները: Անոնցմէ ոմանք ի վիճակի չեն վճարելու հարկ եղած ծախք տուրքերը, ուրիշներ ալ անգիտակցաբար չեն յարգեր օտարականներու կանոնագրութեան տրամադրութիւնները: Այս կացութիւնը կը դժուարացնէ նաեւ արտագաղթը այն Հայերուն որ ազգականներ ունին արտասահմանի մէջ եւ պիտի կարենային հաստատուիլ անոնց մօտ:

ՀԱՅՈՑ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԴԻՐՔԸ — Հայերը, որոնք այնքան սերտ կապերով կապուած են Յոյներու հետ, օրթոտոքս են եւ շատ կրօնասէր: Հակառակ անոր որ աւելի 600 տարի առաջ զրկուեցան իրենց անկախութենէն, աքսորականները, անոնք կրցան իրենց ազգային զգացումները անվթար պահել, շնորհիւ իրենց եկեղեցիին ու դպրոցներուն: Ասոր համար ալ Յունաստան ապաստանած հայ գաղթականներուն առաջին գործը եղաւ՝ եկեղեցիներ ու դպրոցներ հիմնել: Այսօր ամէն տեղ, ուր Հայեր կը բնակին, գոյութիւն ունի նաեւ քարաշէն փայտաշէն հայ օրթոտոքս եկեղեցի մը: Հայ օրթոտոքս եկեղեցին, հետեւելով յունական եկեղեցիի օրինակին, հայ ժողովուրդի պահպանման գլխաւոր ներգուրը կը հանդիսանայ: Եկեղեցի եւ ժողովուրդ սերտօրէն կը գործակցին արդէն իրարու հետ:

Ամէն տեղ, հայ ժողովուրդը կրօնական համայնքի մը հանգամանքն ունի: Հայ օրթոտոքս եկեղեցին կը բաժնուի թեմերու: Իւրաքանչիւր թեմ ունի իր առաջնորդը, որ կ'ընտրուի ժողովուրդին կողմէ: Հայ օրթոտոքս եկեղեցիին գլուխը՝ Էջմիածինի կաթողիկոսն է, որմէ կախում ունին նաեւ Երուսաղէմի եւ Կ. Պոլսոյ Հայոց պատրիարքները: Տիեզերական պատրիարքները հայ եկեղեցին նկատած են միշտ քոյր եկեղեցի:

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՐՑ.— Սկիզբէն իսկ իւրաքանչիւր հայ եկեղեցիի կողքին հիմնուեր է նաեւ դպրոց մըն ալ: Հայ ժողովուրդին համար՝ եկեղեցի եւ դպրոց անբաժանելի միութիւն մը կը կազմեն: Յունաստանի Հայերն ալ, օգտուելով հելլէն պետութեան նպաստաւոր տրամադրութիւններէն, համայնական վարժարաններ հիմնեցին եկեղեցիներու կողքին: Եթէ քանի մը տեղեր կարելի չեղաւ եկեղեցիներ հիմնել, սակայն պէտք է վերագրել նիւթական դժուարութեանց: Բայց եւ այնպէս, Հայերը յաջողած են միշտ համայնական վարժարաններ պահել:

Մեր դպրոցները համայնքին են: Անոնց պիւտճէն 30 առ հարիւր կը հայթայթուի աշակերտութենէն, 20 առ հարիւրը ժողովուրդի նուիրատուութիւններէն եւ մնացեալ 50 առ հարիւրը Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան կողմէ, որուն կեդրոնը կը գտնուի արտասահման: Յունաստանի մէջ գոյութիւն ունին 33 համայնական վարժարաններ՝ 3778 երկսեռ աշակերտներով եւ 48 ուսուցիչ - ուսուցչուհիներով: Վերոյիշեալ 33 վարժարաններուն պիւտճէն տարեկան երեք միլիոնի կը հասնի: Մեր համայնական վարժարաններուն մէջ հայ աշակերտները կը սորվին յունարէն լեզուն, ինչպէս նաեւ յունարէն լեզուով կը սորվին պատմութիւնը, թուաբանութիւնը, աշխարհագրութիւնը, Յունաց պատմութիւնը, իսկ հայերէնով՝ հայերէն լեզուն, Հայոց պատմութիւնը, աշխարհագրութիւնը եւ հայ օրթոտոքս եկեղեցւոյ պատմութիւնը: Հայ համայնական գլխաւոր վարժարանները կը հետեւին յունական նախակրթարաններուն ծրագրին: Մեր գաղութը չի պահեր երկրորդական վարժարաններ:

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՁԵՏԵՂՈՒՄԸ

Տուրկութիի, Կեսարիանիի, Փէրիսթէրիի, Մոսքաթոյի, Այ Տիոնիսի, Հին եւ Նոր Գոքինիոյ եւ այլ քաղաքներու հայ գաղթականները, մեծ մասով կը բնակին փայտաշէն տնակներու մէջ, զորս իրենց սեփական միջոցներով շինած են: Ազգային կառավարութիւնը վերջերս լուծեց հայ գաղթականներու զետեղման հարցը, անոնց տրամադրութեան տակ դնելով, ձրիօրէն, ընդարձակ հողեր Աթէնքի եւ Փիրէայի մէջ (մօտաւորապէս 48 հազար քառակուսի մեթր): Այդ հողերուն վրայ Ազգերու Դաշնակցութեան (Օֆիս Նանսէն) եւ Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան ծախքով, պիտի շինուին տուներ, որոնք պիտի յատկացուին Աթէնք-Փիրէայի մէջ բնակող մեր ազգակիցներուն: Այս նպատակաւ, Նանսէն Օֆիսը 2 ու կէս միլիոն տրախմիի գումար մը տրամադրած է:

Դժբախտաբար սակայն այս գումարը չի բաւեր բոլոր գաղթականներու զետեղման համար, եւ վստահ ենք որ ազգային կառավարութիւնը, ինչպէս նաեւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը պիտի օգնեն մեզի այս գործը գլուխ հանելու համար: Այս ձեւով մայրաքաղաքն ալ պիտի ազատի տգեղ տնառակներէ մը:

Պէտք է աւելցնել նաեւ որ մինչեւ այսօր, համաձայն մեր եկեղեցիին աւանդութիւններուն ու կանոնագրութեան, յունահայ գաղութը օգտուելով հելլէն պետութեան նպաստաւոր տրամադրութիւններէն, գաղութին վերաբերեալ բոլոր հարցերուն հետամտումը վստահած է հայ օրթոտոքս եկեղեցիին, մանաւանդ որ անկէ աւելի հեղինակաւոր կազմակերպութիւն մը չունի:

Օգտուելով ազգային կառավարութեան բացառիկ տրամադրութիւններէն, կը համարձակինք խնդրել ձեզմէ, որ հաճիք օժտել մեր գաղութը պաշտօնական կանոնագրութիւնով մը որ տօրինէ մեր եկեղեցական ու դպրոցական հարցերը, ճշդելով միաժամանակ մեր գաղութին պարտաւորութիւնները հանդէպ առանձնական հելլէն կառավարութեան:

Կը փափաքինք շնկատուիլ այլեւս հիւրեր, այլ՝ քաղաքացիներ այս երկրին, եւ կը խնդրենք որ յառուկ օրէնք մը հրատարակուի, որով կարենան Յունաստանի Հայերը հելլէն հպատակութիւնը ընդունիլ, կատարելով այսպէս իրենց քաղաքացիական բոլոր պարտականութիւնները:

ՀԱՅՐԵՆԻ ՅՈՒՇԵՐ

ԲՈՒՆ ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԸ ՄԱՐԶՈՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հայ եւ օտար ճամբորդներ, որոնք այցելած են Մարզուան, Փոքր-Հայքի Աթէնքը կոչած են զայն, չենք գիտեր ինչո՞ւ, քիչ մը չափազանցելով: Աթէնքի գեղարուեստական հրաշալիքներու մնացորդներուն համարժէք, մէկ կանգուն յիշատակարան չունէր ան, բացի շատոնց անհետացած բիւզանդական բերդի մը պարիսպի բեկորներէն: Բայց աւելի քան երեք հազար տարուան հայութեան հասուն կեանքը մանրանկարն էր կարծես Աթէնականին, իր մտքի եւ ձեռքի աշխատաւորներով, կուսակցական հատուածներով եւ ներքին պայքարներով, ափ մը անձնուրաց, իրապէս հելլէններ յիշեցնող գաղափարապաշտներով:

Քաղաքը որքան ալ արդիւնաւոր, իր արտաքին աշխարհի հետ ունեցած շփումներով, տարագի փոփոխութեամբ կամ տանիքին ապառներուն տեղ եւրոպականը կամ ամերիկեանը ընդունելով, փոխան բրուտի տեղական ապրանքներուն, իր նիստ ու կացովը աւանդապահն էր հայ հնօրեայ բարքերուն, զորս անվթար պահած էր դարերէ ի վեր: Մեր քաղաքին ամէնէն փառաւոր շէնքերն էին, իր հոյակապ եւ ընդարձակ եկեղեցին, զոր մեր մամիկներն ու պապերը, դեռ աղջոյ, աւազ ու քար կրելով, համայնական աշխատանքով ու կառուցեր էին անոր կուշտը՝ զոյգ վարժարաններ, որոնք կ'իշխէին իրենց վեհափառ կեցուածքով, անծայրածիր այգեստաններուն եւ դաշտին վրայ, հին բերդին տեղը, ճիշդ դիմացը, ոչ նուազ բարձրադիր մեր հողմբոտիքին, ուր հին եւ նոր նահատակները կը հանգչէին, մեծ ու պզտիկ, քարակարկառի մը տակ, որ տարուէ տարի բլրակի մը ձեւը կ'առնէր, ուխտաւորներու աւելցուցած հատիկ հատիկ քարերով:

Փոքր - Հայքի ամէնէն շէնշող եւ սրտառուչ քաղաքն էր Մարզուանը, իր Հայու յատուկ առասպելական հիւրասիրութեամբ, անխաթար պահպանումովը նախնեաց բարքերուն եւ աւանդութեանց, որ տօնական օրերուն ի յայտ կը բերէր, մանաւանդ բուն Բարեկենդանին, անհոգաբար ապրելու հեթանոսական, վաղնջական սովորոյթներով, պարելով, երգելով, զուարճանալով, կարծես զարնանամուտը տօնելու համար, որ իրեն հետ կը բերէր արեւն ու կեանքի ամէն տեսակ բարօրութիւնը, որ բնութիւնը եւ իրենց աշխատանքը պիտի տար իրեն:

Սուրբ Սարգիսի բարեկենդանով վերջ գտած էին ամուսնութիւնները: Ունեւորն ու չքաւորը պարտաւոր էր տօնել Բուն Բարեկենդանը անօրինակ շուքով մը, առանց բացառութեան: Շաբաթ մը առաջ, շունեւորներուն պէտք եղած դրամը կը բաշխէր թաղական մը, որ կը ճանչնար ամէնքն ալ, առանց որ եւ է ձեւով վիրաւորելու նպաստ ստացողներու արժանապատուութիւնը: Հարուստները, մանաւանդ նոր խնամիները, շաբաթներ առաջ պատրաստութիւն կը տեսնէին այդ օրերուն համար, որ ութ օր մը կը տեւէր: Ամէն տուն գրեթէ իր հնդկահաւը ունէր մէկ կամ աւելի, զոր ամիսներէ ի վեր կը պարարտացնէր, ընկոյզի միջուկով: Աղջիկ տունը պարտաւոր էր մանչ տունը երթալ Բարեկենդանը մէկտեղ ընելու համար: Նոր փեսան ձի հեծցնելով, պէտք էր անոր սանձը բռնած՝ իր զոքանչը առաջնորդէր իր տունը: Զօրեքշաբթի կը սկսէր եւ յաջորդին ալ կը վերջանար, պահքի կերակուր ուտելէ, Տէրունի ընելէն վերջ: Այդ միջոցին խանութները եւ աշխատանոցները կէս մը բաց էին: Շաբաթներ առաջ պատրաստութիւններ տեսած էին տանտիկիները եւ ձայնած էին անոնք, որոնց հետ Բարեկենդանը պիտի ընէին: Կեբուխումի խրախճանք տօնն էր: Տուն տեղ, սեղանի սպասները փառփառ կը փայլէին, պղնձէ բոլոր ամանները կըլայուած էին: Վարդանանցի տօնի ի բրիկունն էր որ կը սկսէին անվերջ ուտել եւ խմել: Այդ օրը, որ տօնն էր նաեւ հայկացի անուններուն, եկեղեցին սեղ ձգելու տեղ չէր ըլլար, հազարաւորներ կ'առնէր ան, առանց հաշուելու, դուրսը մնացողները, գաւիթներուն մէջ կամ դուրսը բակին մէջ, կամ ժամուն գերեզմաններուն մէջ: Իսկապէս ազգային տօնի օր մըն էր այդ օրը, ամէնուն համար, որ իր անցեալին հոգիներուն հետ կարծես կը հաղորդուէր, բնազդաբար ազգովին ապրելով զայն:

Իրիկունը աւանդական բազմաճոխ սեղանին շուրջ են ամէնքն ալ, որուն կը նախագահէ տանը նահապետը, շրջապատուած իր թոռներով, թոռ-

[illegible]

Հիմակ չէնւող Մարզուանէն ... [illegible]

Մեռած բայց երբեմնի ... [illegible]

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

— Լսեցէ՛ք, ըսաւ անոր, ենթադրենք որ յաւելուածական պար չկայ ... այն ժամանակ վարձատրութիւն կը պահանջեմ... եթէ Փիթըրն ու երկրորդ աղջիկ մըն ալ միասին առնելով քառեակ մը կազմենք, պիտի ընդունի՞ք որ դուրսը ճաշենք իրիկուն մը եւ թատրոն երթանք... Օ՜հ որքան ուրախ պիտի ըլլամ եթէ ընդունիք...

Սուլտան իր կապոյտ ու վառվռուն աչքերը ուղղեց աղջկան նայուածքին:

— Ինչո՞ւ չէ, պատասխանեց Տայանա. եթէ չորս պար դառնամ իշխանին հետ, ես ալ որ իրաւունք պիտի ունենամ վարձատրութիւն պահանջելու... ու արդարեւ շատ պիտի սիրեմ այդ տեսակ հաւաքոյթ մը...

— Զափէն աւելի շնորհակալ եմ...

Պարասրահին մուտքին առջեւ էին, երբ տղան կ'արտասանէր այս բառերը: Ու ահա անհամբեր երիտասարդ մը, որուն, Տայանա պար մը խոստացած էր, դրկեց ու տարաւ զայն:

Սուլտան պարի խենթ չըլլալով հանդերձ մէկ երկու անուն ունէր իր յայտագրին վրայ. յաջորդ երեք թիւերուն աղջիկ պիտի ըլլար. այնպէս որ մօտեցաւ բազմոցներու սեղանին, ուր բազմութիւն մը խռնուած էր. իշխանն իրմէ քանի մը քայլ անդին էր՝ եւ զբաղած էր շամփանիը կոնծելով: Ալիս ընկերացած էին ուրիշ երեք Թուրքեր՝ Լոնտոնէն: Մէկը՝ լեզուն դժնդակ եւ ուղտի-դէմքով մարդ մը որ կը խնդար իր մեծաւորին հետ ու շարունակ կը լեցնէր անոր բաժակը: Միւս երկուքը աւելի հեռուն կեցած, ուշադրութեամբ կը դիտէին իշխանը: Սուլտան պատահմամբ լսեց քանի մը բառեր անոնց խօսակցութենէն:

— Եթէ քիչ մը եւս խմէ փորձանք պիտի դառնայ, ըսաւ մէկը տխուր շեշտով մը:

— Այո՛, պատասխանեց միւսը հաստատելով իր բարեկամին վախը. զարմանալի բան, որչա՜փ կ'անառակնայ այս մարդը երբ շամփանիին կը ճնկէ առանց կենալու. խմ՛ըն անիծած, խելքը կը թողնէ՛... ամէն անգամ որ այս վիճակին մէջն է, Աստուա՛ծ վկայ աւելի աղէկ է Պոլսոյ վերադառնալ եւ բանակը մտնել քան թէ աշխատիլ անուլութեամբ համոզել զինքը որ մարդու պէս վարուի...

Սուլտան չկրցաւ աւելի բան մը լսել, որովհետեւ ճիշդ այդ պահուն Փիթըրը իր քովը եկաւ. միայն թէ քիչ ետքը նկատեց որ լորտ Գէնինկթըն իշխանին մօտեցեր էր ու կը հարցնէր անոր թէ պարել չէ՞ր ուզեր արդեօք: Ո՛չ տակաւին, կը պատասխանէր Թուրքը՝ ... ... չինչա՞ք:

— Փիթըր՛ը, յաջորդ թիւը պիտի պարե՞ս, հարցուց Սուլտան:

— Ո՛չ, չոր բախտս... անցեալ շաբթու վար ինկայ ու ոտքս կը ցաւի դեռ, շատ պէտք չէ յոգնեցնեմ... այնպէս որ պիտի բաւականանամ մէկ երկու պար դառնալով քանի մը աղջիկներու հետ որոնց հանդէպ համակրութիւն ունիմ. բայց ինչո՞ւ այս հարցումը...

— Ոչի՛նչ, ես ալ պարելու շատ տրամադիր չեմ ու խորհեցայ որ պէտք չէ՞ ըլլար եթէ սանկ մէկ մը գտնայինք ինծի, մաքուր օդ շնչելու համար ... ի՞նչ կ'ըսես...

— Հապա՛, ինչո՞ւ չէ...

Փիթըր պարպեց բաժակն ու երկու երիտասարդները սկսան թափառիլ պարտէզին մէջ:

Նուագախումբը հազիւ սկսած էր հնչեցնել թիւ իններորդ պարին առաջին խաղերը, երբ իշխանը ձգեց շամփանին ու հեռացաւ բազմոցներու սեղանէն՝ երթալ փնտռելու համար ուրիշ հաճոյքներ: Հրամայած էր իր թիկնապահներէն մէկուն որ աչքէ չփախցնէ Տայանան:

Սմնիշտապէս որ յաջորդին իջան թէ որ ... [illegible] ... Թուրքը մատցաւ Տայանային եւ ուժով բռնելով մը նետելով անոր մէջքին՝ սկսաւ սահիլ պարասրահին մէջ: Բարձրահասակ ըլլալով, կրցաւ դիւրութեամբ ճամբաներ գտնել այդ խառնիխուռն բազմութեան մէջ: Տայանա շուտով հասկցաւ թէ իշխանը՝ սքանչելի պարող մըն էր ու նկատեց նաեւ որ ան ընդունակ էր թօթափելու իր ամբարտաւան ձեւերը՝ եթէ ուզէր: Սրահին շրջանը ըրած էին անգամ մը, երբ Ալի խնդացուց աղջիկը, նկարագրելով ծերուկ զօրավար մը որուն հանդիպած էր նախորդ օրը՝ Օլըմփի հացկերոյթին— համով ծերունի մը որուն մտայնութիւնը փոխուած չէր Հարաւային Ափրիկէի պատերազմէն ասդին: Ցետոյ ըսաւ անոր թէ ծովու ճամբորդութեան չէր դիմանար եւ սիրտը շատ խառնուած էր Մանշը կտրած ատեն: Տայանա զարմացաւ. կը թուէր թէ սկարութիւն մը խոստովանելու քաջութիւնը ինկապէս մարդավայել հոգ մը կուտար այդ մարդուն: Պարին ամբողջ տեւողութեան Ալի զուարճացուց աղջիկը խոհական ու սրամիտ քաղքցուցներ պատմելով կարգ մը հիւրերու մասին, որոնք ներկայ եղած էին այդ երեկոյ-նը՝ Արտաքին նախարարութեան ընդունելութեան: Տայանա չէր կրնար ... զայն առաջին հանդիպումին, ... չէր կրնար ուրանալ որ խելացի ... մակրելի մէկն էր ան:

Նուագախումբը չդադրած՝ ... շնորհալի ձեւերով շրջան մը ... բաւ. յետոյ յանկարծ ... աղջիկը իր թեւերէն, հեգնական ... նարհութիւն մը ըրաւ ու ... նոր թիւը մտնելով վճռական ... րով դէպի պարտէզ առաջնորդ... զայն:

Երկու թիկնապահները, որոնց ... ւակցութիւնը Սուլտան լսած էր ... տուհանին քով կեցած էին: Երբ ... ան որ իշխանը դուրս կ'ելլէր ... թթուեցուց երեսը եւ դժգոհ ... յայտութեամբ մը նայեցաւ իր ... րոջ. յետոյ երկուքը միասին ... հեռուէն հետեւիլ իրենց մեծաւոր...

Պարտէզին կանանչներուն ... իշխանը իր մատներուն մէջ առաւ ... ջկան ձեռքը ու թեւին տակէն ... րեն քաշեց զայն: Տայանա փորձ ... կամայ ետ քաշել իր ձեռքը ... Թուրքը մեղմիկ չոյանք մը դրա... նոր վրայ՝ բողոքելու ձեւով ... փոսոյ.

(Շար.)

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Մեր Ծերուկը զայ-րացած է, աշխարհիկ ընդհանուր վի-ճակէն սաստիկ կը պատճառէ իրեն։ ... — Բարձունն առ խոստրակ յա-կրակ ... սիրոյ եւ ամօթոյ։ Եւ ա-մենայն յանցիմանութիւն այսուհետեւ զի՞նչ, ... անձնս առնել Աստուծոյ, եւ ... փոփոխել զբնութիւն։ Գա-... երաշտացեալ, ամառն անձրե-... աշնան ձմեռնացեալ, ձմեռն ... մրրկալից, յերկա-... եղամ բքարար, խորշակա-... ախտաբերակ, ամպք երբե-... կայծակնահար. անձրեւք անձա-... եւ անպիտանք, օդք դառնա-... եղեմնարկուք։ Եւ ի վերայ ... ամենայնի խռովութիւն յամե-... կողմանց, բառ այնմ՝ թէ չիք ... ամբարշտաց։ Թագա-... տիրեալք խիստք եւ չարաչարք, ... բառնալով ծանունս եւ դժուա-... երամանս տալով անտանե-... չէին եկեալ անհատք եւ յոլովից ... զերփումն տանց եւ յափշ-... ութիւն ստացուածոց, կոզումն ... եւ բանտք յայտնեաց, յօ-... ութիւն վտարումն ազատաց եւ ... ենգութիւնք ռամկաց, առումն ... եւ քանդումն ամրոցաց, ա-... աւանաց եւ հրդեհումն շին-... ռամիկ աղետք եւ հիւանդու-... եւ մահք բազմօրինակք։

Կարծէք Թարգմանիչ.— Ոչ մէկուն ... ունի եւ ամօթ մնացած է։ Ի՞նչ ... պիտի ըլլայ վախճանը կամ պատիժը ... ամէնուն, եթէ ոչ այն, որ Աստ-... այլեւս երես պիտի դարձնէ եւ ... իրենց բնութիւնը պիտի ... Գարունը երաշտ պիտի ըլլայ, ... անձրեւոտ, աշունը ձմեռուան ... ձմեռն ալ սառնասառոյց, մրրկա-... եւ երկարատեւ, քամի, խորշակ, ... ամէն տեսակ հիւանդութիւններ ... կրակ թափող, կար-... տեղացող ամպեր, անժամանակ ... անօգուտ անձրեւներ, զառնաշունչ ... հովեր, եղեամ առաջ բերող։ Ասկէց ... ամէն կողմէ խռովութիւն, քա-նի որ, ինչպէս գրուած է, ամբարիշտ-ներուն համար խաղաղութիւն չկայ։ Պիտի տիրեն խիստ եւ չար թագաւոր-ներ, որոնք ծանր ու դժուարակիր բեռներ պիտի դնեն մարդոց ուսերուն վրայ, անտանելի հրամաններ պիտի ... չարունակ, տուներն ու ստաց-ուածքները պիտի քերթեն ու յափշ-տակեն, ժողովուրդին գլխաւորները ... պիտի անցընեն, երեւելիները պիտի բանտարկեն, ազնուական դա-սակարգը օտար երկիրներ պիտի վտա-րուի, հասարակ ժողովուրդը անթիւ ... թիւններու պիտի մատնուի, մեր ... քաղաքները պիտի գրաւեն, ամրոց-ները պիտի քանդեն, չէն գիւղերը ա-... պիտի դարձնեն, չէնքերը պիտի ... այրեն. անվերջ սով, հիւանդութիւն-ներ եւ զանազան տեսակ մահեր...։

Սիրելի Արազ, կա՞յ արդեօք Յոբե-ցին չափ ճշգրիտ գուշակ մը, ան հարթեա ներկայ եղած է հայ ժողո-վ՚ւրդին բովանդակ տառապանքին, աշխարհաքանդ պատերազմի մէջը-ցին։ Կրկին ու կրկին կարդացէք, կար-դալ տուէք այս հատուածը, որուն մէջ պատմուած է ամէն կերպով հայ ժո-ղովուրդին քաշածը Տէր Զօրէքէն մին-չեւ Ներսպանները, եւ եթէ յանկարծ մահը վրայ չհասնէր, մեր պատմու-կան Մարգարէն ինչեր պիտի գրէր... Արարատեան աշխարհին արդի վիճա-կին մասին։

Եկ, սիրելի Արազ, այսօր վերջա-ցնենք սա ողբը, անարժան կզերին ուղղուած սա կշտամբանքն ալ յայտա-գրելով.—

Վարդապետք ստոյգ եւ բնդինեք-նահատք (ինքնահաւան), անձամբ առ-եալ պատիւ եւ ոչ յԱստուծոյ կոչեց-եալ, արծաթով ընտրեալք եւ ոչ Հոգ-ւով, ոսկեսէրք, նախանձոտք, թողեալ զհեզութիւն, եւ գայլք եղեալ՝ զիւր-եանց հօտս գիշատելով։ Կրօնաւորք կեղծաւորք, անձնացոյցք, անափոք, պատուասէրք քան թէ աստուածա-սէրք։ Վիճակաւորք (Առաջնորդներ) հպարտք, զրաբանք, ծոյլք, սիրողք վանառաց եւ կատակերգութեանց (ա-ռեւտուրով կը զբաղին եւ միմոսու-թիւններ կ՚ընեն...)։

Այսօր թող լռէ քերականութիւնը, Գրատունը թող զաղրեցնէ այսօր իր ի-մաստասիրական վերացումները։ Նայինք միայն պատկառանքով Խորենի Ծերունիին աստուածարեալ դէմքին, ճշմարտու-թիւններու լոյսով շրջանակուած, եւ մեր լեզուին ապագայով զօրացած կամք մը թող ամէնքս արտայայտէ դէ-պի անկախ ապարէզ մեր յաճախ գը-նացքին մէջ։

ՏԱՐԱԶ

Մեր արուեստագէտները

Ամէն անգամ որ պարտականու-թեան բերումով՝ գրիչը կ՚առնեմ խօ-սելու համար անոնց մասին, սրտի սեղմում մը կ՚ունենամ, զգալու զայրոյթի մը ճնշումին տակ...

Որովհետեւ, չարժապատկերի մը նման աչքերուս առջեւ կը չարուին անհետացած կամ կենդանի՝ դալուկ ու մաշած դէմքերը անոնց, որոնք երփներանգ ու հրաշագեղ երազը ու-նեցան սլանալու՝ արուեստին լուսա-պայծառ բարձունքին, արհա-մարհելով բոլոր դիւրամատչելի եւ հաճելի աղբիւրները կեանքին, են-թարկելով զիրենք բոլոր տուայտանք-ներուն, բոլոր զրկանքներուն, բոլոր նուաստացումներուն...

Հայ արուեստագէտ...

Ամէնէն աւելի անշահախնդիրը եւ նուիրուածը իր կոչումին՝ ծառայել։

Շուկայիկ հաշիւները խորթ են ի-րեն։

Անունի կամ փառքի մտահոգութիւն-ները չեն զար զինքը խոտորեցնել իր գծած ուղիէն։

Օգտակար ըլլալ իր ցեղին։

Օծել անոր միտքն ու հոգին Ար-ուեստին մաքրամաքուր մեռոնով։

Անոր՝ գետնաքարշ կեանքին վրայ հակած՝ ճակատը բարձրացնել պահ մը դէպի վեր, դէպի կապոյտը հոգե-խռով տեսիլքներուն, դէպի գեղեց-կութեան երազաշխարհը։

Տառապագին աշխատանք։

Աշխատանք մը՝ ուր անոնք գրեթէ մինակ են, մինակ կը մնան, մինակ կը տանին...

Արուեստին անձնազոհ զուրմերը՝ անոնք։

Եւ կը չարունակեն տակայն զոհա-բերել անսասան՝ իրենց կեանքի առա-ւօտները իրենց տառապանքաստուր կոչու-մին, յուսալով եւ սպասելով որ՝ թե-րեւս օրհնուած օր մը ցեղը գիտակցե-լով իր լաւագոյն զաւակներուն քա-տանձնած տաժանակիր աշխատանքին, անլուր զրկանքներուն, հոգեկան տա-ռապանքներուն, պիտի մտածէ ի-րենց, հզօր բազուկով մը թեթեւցնե-լու իրենց կրած խաչը։

Տարիներէ ի վեր բոյլ մը արուես-տագէտներ, լուռ ու մունջ կը քաշքը-չեն զայն փարիզահայ կեանքին վայ-րապարներէն։

Հայ Ազատ Արուեստագէտներն են անոնք։

Կեանքը՝ մանաւանդ վերջին տարի-ներս անողորմաբար կը տրորէ անոնց Ֆիզիքականը եւ հոգեկանը...

«Ոչ ոք կ՚ըսէ սա աղին ...»

Ոչ ոք կը հանէ նայուածք մը ձգել անոնց հոգիին խորը, ուր երազներու մոխիրը կայ յաճախ։

Եւ սակայն կ՚երազեն դեռ անոնք, դարձեալ եւ միշտ։

Կ՚երազեն թէ փարիզահայ լաւա-գոյն տարրը պիտի փութայ բոլորուիլ իրենց չուրջը. կ՚երազեն, իրենց կազ-մակերպած գեղարուեստական հան-դէսին, բերելու համար բարոյական քաջալերանքին հետ, քիչ մը նիւթա-կան նպաստ, չարունակելու համար ի-րենց առաջխաղացման ճամբան, միշտ վեր եւ միշտ փշալից։

Հայ Արուեստի գոզգոթային ճամ-բան ...

Վիքթոր-Հիւկոյի սրահներուն մէջ, ամէն տարի, չնորհալի եւ մտեր-միկ մթնոլորտի մը մէջ կը կազմա-կերպուի Հայ Ազատ Արուեստագէտ-ներուն տարեկան պարահանդէսը, որ միակ առիթը կուտայ անոնց իրենց վտիտ քսակը լեցնելու, չարունակելու համար իրեղջնութեան եղբայրական գործը, եւ դիմագրաւելու նոր ճիգե-րու։

Համակրանքի հոսանք մը —վստահ եմ— պիտի մղէ բոլոր մտաւորական եւ արուեստի սիրահար Հայերը, բո-լորուելու համար գնահատանքի եւ դուրգուրանքի արժանի մեր արուես-տագէտներուն չուրջը։

ՀՐ. ԱԼԽԱՆԱԹ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԼԻՈՆ, 21 փետրուար (Ցառաջ).— Դժուար է նկարագրել այն խանդա-վառութիւնը զոր ստեղծեց ընկեր Իշ-խանեան իր կուռ բանախօսութիւննե-րով։ Այս անգամ ալ, երրորդ բանա-խօսութեան առթիւ, Գ. Քաղաքապետա-րանի սրահը լեցուած է ամէն խաւէ ու դասակարգէ երկսեռ բազմու-թեամբ։

Ընկեր Իշխանեան խօսեցաւ աւելի քան երկու ժամ, նիւթ ունենալով «Հայաստանը երէկ, այսօր եւ վա-ղը». Հայը, կրնամ ամփոփել.

Մեր իրականութիւնը վարակուած ըլլալ կը թուի կարգ մը մեղադրանք-ներով, որոնք կը կարօտին արդարացու-թեան։ Ասոր համար, սակայն, ան-հրաժեշտ է որ այս գիշեր եւ իբրեւ արտայայտող, ու դուք իբրեւ ունկն-դիր՝ փորձենք քաղաքացիական հա-սունութիւն մը ցոյց տալ անցեալին ու ներկային՝ մօտենալով կուսակցա-կան տրամադրութիւններէ վեր, իբրեւ բացառապէս Հայեր, որոնք մը-տահոգութիւն ունին մեր երկրի երէ-կը, այսօր, իբրաեւ գնահատումի մը ենթարկելու եւ այսօրուան իրակա-նութիւններու դէմ նոյնքան անկեղծ ու միակամ դիրք մը ճշդելու։ Ես այս նութեանց եւ վաղուան հաւանակա-դիշեր եկած չեմ Դաշնակցութեան փրոփականտը ընելու։ Եկած չեմ նաեւ պաշտպանելու այն բոլոր յարձա-կումներուն, որ հասանքներու կամ խմբակցութեանց գոյութեան իբրա-ւունքը կոզմած են։ Եկած եմ թարգ-ման ըլլալու Հայու այն գիտագանց ու անխարդախ մտահոգութիւններուն, զգացումներուն ու տեսակէտներուն, որոնք մեր կուսակցութեան հիմնա-կան առաջադրութիւնները կը կազ-մեն։

Ընկեր բանախօսը յետոյ բնորոշեց «Հայաստան»ը, մի առ մի թուելով անոր գաղափարական հոլովոյթը՝ վերջին տարուան ընթացքին, ու կրած վաստակական փոփոխումները՝ 1918էն մինչեւ այսօր։ Ճշդեց նաեւ, «Խորհր-դային» եւ «Հայաստան» անհաշտելի բայց պարտադրեալ զուգորդութիւնը, արագ ակնարկ մը նետեց այդ երկու հիմնական ըմբռնումներուն բացած պայքարին վրայ ու ընդգծեց այն ա-տեճանական յաղթանակը զոր տարաւ «Հայաստանը» զինքը պատմուճանել փորձող «խորհրդային»ին վրայ, տա-լով պերճախօս փաստեր՝ երկրին ներ-կայ թէ դուրսի իրականութիւններէն։ Սրահը ամբողջ, որ լարուած կը հե-տեւէր, ունկնդիր եղաւ նաեւ ճառին երրորդ հիմնական կէտին, որ կը վե-րաբերէր մեր երկրի տնտեսական, աշ-խարհագրական ու ռազմագիտական մարզերուն։ Ընկեր Իշխանեան տուաւ ճշգրիտ թիւեր մեր երկրէն խլուած նահանգներու բնակչութեանց եւ ար-տադրութիւններու մասին, մատնա-նշելով թէ ինչպէս մեր հակառակորդ-ները եւս վերջ ի վերջոյ մեր երկրի պայմաններու թելադրութեամբ ի-րագուցին այն պահանջները զորս մենք 15 տարիէ ի վեր դրած ենք մէջ-տեղ։ Ցետոյ ան տուաւ շրջապատը այժմու «Հայաստան»ին փաստերով ու թուականներով, թուեց թէ ինչպէս հարուածն ու հիւսիսը ձգտած են միշտ մեր կոնակի վրայէն անցնիլ, ուժգը-նօրէն թելադրեց թօթափել ուրիշէն ոյնութիւն ակնկալելու մեր բարեմը-տութիւնը, չեշտելով սեփական ուժին ու կարելիութիւններուն վստահելու անհրաժեշտութիւնը։ Հայասիրու-թեան մաշուած աղէտէն վերջ, ըսաւ ան, մենք այսօր անփոխարինելի զո-հաբերութեանց դառն փորձառու-թեամբ մէկհատիկ Հայու արիւն սրա-մադիր չենք ի զուր կամ ուրիշին սի-րոյն թափելու։

Ոլեկտրականացած այս մթնոլոր-տին մէջ ընկեր բանախօսը հաստ վեր-ջացուց մեր դատին յուսադրիչ կողմե-րը տալով, եւ կոչ ըրաւ խնդրելու ամ-բոխավարական ձեւով ստեղծուած կիրքերը մեր կեանքի ամէնէն հարա-զատ ուժին դէմ, իբրեւ Հայեր բոլոր-ուելով անոր չուրջ, որ առաւելապէս ու գերազանցապէս Հայութեան իղձե-րուն արտայայտիչն է։

Բոլորն ալ, անվերջ ծափերով իրենց հաւանութիւնը եւ համակրանքը կը յայտնէին փաստացի բանախօսու-թեան։

Մ. Տէր Պետրոսեան

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ ՄԷՋ

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ, (Ցառաջ).— Անցեալ կիրակի Հ. Յ. Դ. Մուրատ խումբի հրաւէրով, Օթէլ տը Ֆրանսի սրահին մէջ հրապարակային բանա-խօսութիւն մը ըրաւ ընկեր Իշխան-եան։ Ներկայ էր ամբողջ գաղութը. Ընկեր Իշխանեան իրատես եւ անկող-մնակալ ձեւով մը վերլուծեց մեր հայ-րենիքի ներքին ու արտաքին պայման-ները, պարզեց Հայաստանի տխուր ու յուսադրիչ կողմերը, մատնանշեց այն հաւանականութիւնները որ կրնան վաղը իրականութիւն դառնալ մեր հայրենիքի չուրջ ու մէկ առ մէկ թը-ուեց վերջ Դաշնակցութեան տեսա-կէտները, ոգեւորիչ եւ ազդու կոչ մը ըրաւ բոլորուելու այդ հիմնական տե-սակէտին չուրջ, որպէսզի վաղը կարե-նանք միակամ ճիգերով դիմագրաւել անակնկալները։ Բանախօսը խոր տը-պաւորութիւն թողուց ներկաներուն վրայ։

Տեղական կազմին վրայ աւելցան նոր ընկերներ։

Թղթակից

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆ, 21 փետրուար (Ցառաջ).— Տէսինի կոմիտէն սարքած երկրորդ բանախօսութիւնը տեղի ունեցաւ 19 փետրուար, չաբաթ կէսօրէ վերջ ժա-մը 3ին Հ. Յ. Դ. Տան սրահը։

Հակառակ անյարմար օր մը ըլլա-լուն, դարձեալ կոկիկ բազմութիւն մը, մեծամասնութեամբ այրեր, ե-կած էր ունկնդրելու ընկեր Իշխանեա-նը։ Նիւթն էր՝ «Թուրքիոյ դիրքն ու յարաբերութիւնները»։

Նախագահ ընկեր Վ. Հիւսեան քանի մը խօսքով բացատրեց բանախօսու-թեան նպատակը եւ բեմ հրաւիրեց բա-նախօսը որ խօսեցաւ աւելի քան երկու ժամ։ Ընկերը նախ վերլուծում մը ը-րաւ նախապատերազմեան Թուրքիոյ աշխարհագրական դիրքին, յարաբե-րութիւններուն, տնտեսական կացու-թեան, եւ այդ հողամասին վրայ բա-խող հակոտնեայ ուժերու՝ ցարական Ռուսիոյ եւ գերմանական աշխարհա-կալութեան ձգտումներուն եւ տենչե-րու մասին։ Ցետոյ անդրադառնալով յետպատերազմեան Թուրքիոյ, որ վե-րականգնած էր չնորհիւ Խ. Ռուսիոյ սերտ աջակցութեան եւ եւրոպական պետութեանց հակամարտութեանց, վերլուծումներ ըրաւ զանազան քաղա-քական դէպքերէ եւ այն եզրակացու-թեան եկաւ որ, հակառակ Թուրքիոյ չահած դիւրին յաղթանակներուն, Լօզանի տխուր դաշնագրին, Պալքան-եան ուխտին, Մօնթրէօյի եւ Նիօնի համաձայնութեանց, թէ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ իր դիրքին, ան այսօր, աւելի քան երբեք, անհանգիստ է ու մտահոգ իր ապահովութեան հա-մար։

Ընկեր Իշխանեան յիշեց նաեւ Հայկ. ողբերգութիւնը, պատասխանատու-ութեան մեծ բաժին հանելով «Հայա-սէր» Ռուսիոյ՝ ցարական թէ խորհր-դային։ Եւ դարձեալ համագործակ-ցութեան կոչ ուղղելով բոլորին ան-խտիր, վերջացուց իր բանախօսու-թիւնը բուռն ծափերու մէջ, յայտա-րարելով որ Դաշնակցութիւնը իբրեւ արթուն պահակ, աչալուրջ կերպով կը հսկէ թշնամիին բոլոր շարժում-ներուն եւ ինչպէս անցեալին մէջ, միշտ ալ պատրաստ է իր գերագոյնը զոհաբերելու մեր հայրենիքի փրկու-թեան, բարօրութեան ու կատարեալ ազատութեան համար։

*** Տէսինի Դաշնակցական կազմին վրայ տասը նոր ընկերներ աւելցան։

Գ. Յ. Գօյանեան

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍ (Լիոն).— Սիրելի «Ցառաջ», Սէն Մորիսի Հ. Յ. Դ. «Ցառաջ» խումբը կազմակերպած էր հրապարակային բանախօսութիւն մը, 20 փետրուար կիրակի կէսօրէն ետք ժամը 2.30ին S. L. T. սրահին մէջ։ Գաղութս դրեթէ մեծամասնութեամբ ներկայ էր,— դժբախտաբար կարգ մը հայրենակիցներ նոյն օրը աշխա-տելու հարկադրուած ըլլալով զրկուե-ցան։

Եթէ չեմ սխալիր, առաջին անգամն է որ մեր գաղութին մէջ այսպիսի բանախօսութիւն մը տեղի կ՚ունենար, չնորհիւ Հ. Յ. Դ. կազմին։

Սպասուածէն աւելի յաջող էր հան-դէսը։

Օրուան նախագահ ընկեր Կ. Ֆարչ-եան հանդէսը բացուած յայտարարեց «Մեր հայրենիքով» որ երգուեցաւ յոտնկայս մէկ բերան։ Բացման խօս-քէն վերջ, սկսաւ գեղարուեստական բաժինը։ Եղան յաջող մեներգներ եւ արտասանութիւններ։ Գեղեցիկ մե-ներգ մը ու արտասանութիւն մը ըրաւ Տիկին Հ. Սամուէլեան։ Իսկ Օր. Վ. Կոստանեան որ առաջին անգամ բեմ կը բարձրանար յաջող էր երգով։ Նոյնպէս չատ յաջող արտասա-նութիւններ եղան մեր ընկերներէն։

Կարգը եկած էր բանախօսութեան։ Ընկեր Վ. Իշխանեան բուռն ծափերու մէջ բեմ բարձրացաւ, եւ համեղ ու համոզիչ լեզուով մը սկսաւ իր նիւ-թը «Ի՞նչ՞ու կը մտահոգուինք Հայաս-տանի ներկայով եւ ապագայով»։ Խօսեցաւ մօտաւորապէս երկու ժամ, կուռ ու սրտաբաց։ Պարզելով սպառ-նացող վտանգները եւ Հ. Յ. Դաշնակ-ցութեան տեսակէտները անոնց հան-դէպ, ընկերը կոչ ըրաւ մոռնալ անց-եալի ու ներկայի այն ու անհամ բա-նավէճերն ու քինախնդրութիւնները եւ կողք կողքի, գլուխ գլխի տալով՝ միացեալ ճակատով դիմագրաւել վաղ-ուան անակնկալները։ Ամբողջ բա-նախօսութեան ընթացքին հանդիսա-կանները լուռ ու մունջ կ՚ունկնդրէին։ Ընկերը իր խօսքը վերջացուց ջերմ ծափահարութիւններու մէջ, խոր տը-պաւորութիւն գործելով։

Ցետոյ ունեցանք ընկերական ժո-ղով մը, ուր ընկ. Իշխանեան լայն բա-ցատրութիւններ տուաւ մեզի, մեր կու-սակցական ներքին գործունէութեան մասին։ Եղան կարգ մը հարցումներ, որոնց լայնօրէն պատասխանեց ընկե-րը։

Այս առթիւ ունեցանք երեք նոր ըն-կերներ։

Հ.

գահի քաղաքին վերյուշումին առթիւ, ... ուր կը փորձեմ երգել անոր նուիր-ուած երգին պատառը, զոր մանկու-թեան օրերուն տարեկից տղոց հետ ... կ՚երգէինք, բայց հիմակ ... ներու վրայ կը սառի ... Մարդուան աւան, միշտ պիտի ապ-րին։

ՀԱՅԿԱԶՆ ՀԱԳԻՇԵԱՆ

ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Զարդէն վերջ տղաքը կ՚երթան կը ... կիներուն։ Անոնք կը հարցնեն ... ն այրերը։ Տղաքը կը պա-տմեն թէ ետ տարին զանոնք, ... Սակայն երբ Թաթրենց Զա-... մայրը կը հարցէ տղուն.

— Տղա՛ս, հայրիկդ ո՞ւր է, Զարեհ ... վիզը կը փաթթուի ու կուլայ...

... ձեռքը, ... Կարօն, Զարմա-... կարմիր ... տղան, «Խանճինըն օղլի» ... կը գինովցնէ, կը սի-... կը մեղմէ գաղանութիւնը ... սորվեցանք հարսի ու ... պատիւը չաղարտեն։ Ա՛խ, ... ։ Մահուան կամուրջ-... անդին կ՚անցնի, ետին ձգ-... դիակները ուրիշներուն։ Երէկ ... Հրեշտակը գիւղին երկնա-... , այսօր Գրեչտակն ու ... երկնասարսուռներուն։

Բինկայէն Ակն երեք օրէն կը հաս-նին։ Ճամբան, Համարենց Ծայլան իր ամուսնին, Գրիթիին դիակը կը ճանչ-նայ ջուրերուն մէջ։ Քանի մը կիներ իրենք զիրենք Եփրատ կը նետեն, որ կը յորդէր հայկական դիակներով։ Բինկայէն անդին, ճամբուն վրայ, կը տեսնեն ու կը ճանչնան գիւղերեթա-յի հօր, Նարինին։

Ակնայ կամուրջին վրայ մեր տղա-քը կը զատեն որ սպաննեն։ Տիվրիկցի ժանտարմաները կը մեղքնան ու կ՚ար-գիլեն։ Թող, կ՚ըսեն, քիչ մըն ալ ա-ռաջ երթան, յետոյ սպաննենք։ Գա-րոյին ազգեցութիւնն էր այս ալ։

Ժանտարմաներէն մին մեր տղոց խորհուրդ կուտայ որ ետ չփախչին, այլ առաջ երթան։ Բոլոր թուրք գիւ-ղերուն հրաման տրուած է եղեր բըռ-նել սպաննել, այն որ հոն մը տեսնեն։ Դէպի առաջ աւելի ապահով է քան դէպի ետ, ըսեր է ան։

Եւ սակայն հայրենիքի կարօտը խը-րատին կը յաղթէ։ Ակն չհասած, մեր տղաքներէն խումբ մը ետ փախած է եղեր։ Բինկայի Գարը անոնք կը հան-դիպին Բինկացի փախստական տղոց, որոնք Եփրատի մէկ ափէն միւսը չուան կապելով մեր տղաքը կ՚անցը-նեն զետէն։ Հիմա կը սկսին ուրիշներ ալ խումբ խումբ ետ փախչիլ։

Երբ Ակնը կ՚անցնին, Զարմանենց Կարօն ալ կ՚ուզէ փախչիլ։ Ան, Ար-զինց Դանիէլը, Խնկենց Վահանն ու Ա-ռաքելը եւ Թաթրենց Զարեհը միասին կը փախչին։

Անօթի ծարաւ կը փախչին անոնք Ակնայ ամայի ու անջրդի քարերէն տաք արեւին տակ, մեր գիւղին ուղ-ղութեամբ։ Բոլորովին ուժաթափ կը հասնին Զալթայի չայը։ (Տիվրիկէն անցնող Գայլ գետը, որ Եփրատ թա-փած տեղ այս անունը կ՚առնէ)։

Հոն թուրք քոչուորներ զիրենք կը հալածեն ու կը բռնեն։ Ու կ՚ուզեն կա-պել անոնց ձեռքերն ու ոտքերը։ Կեանքի ու մահուան պայքարն է որ կը սկսի անօթի, հիւծած ու անզէն մեր տղոց ու Թուրքերուն միջեւ։

Դանիէլ ամէնէն առաջ փախչելով զիմաց կ՚անցնի։ Թուրքերը Խնկենց եղբայրներուն մէջէն զատիւղը զա-նոնք իրար կը կապեն, կը խողխողեն ու ջուրը կը նետեն։ Կարօն ու Զարեհը կը պայքարին եղեր Թուրքերուն հետ, երբ Դանիէլ փախեր հեռացեր է, բայց, աւելցուց, անոնք ալ անպայ-ման սպաննուած ըլլալու են, քանի որ չեկան ու չհասան ինծի։

Մեր քարայրը լուռ ու վախով լեց-ուեցաւ։

Հարցուցի իրեն թէ մեզ ինչպէ՞ս զտաւ։

— Ես լսած էի, ըսաւ, մեր Խորէնին եւ ուրիշ տղոց հետ, երբոր գիւղը հա-նեցին։ Մենք գիտէինք որ դուն Ուլուն Փուղարին ետին քարայր մը պահուած ես, եկանք փնտռեցինք քեզ չգտանք։ Ու գացինք ժողովուրդին հասանք ու յանձնուեցանք։ Միւս օրը մեր Խորէնն ալ զարկին Բինկայի մէջ։

Խորէն Ամերիկայէն գիւղ դարձաւ, երբ ամէն մարդ գինուոր էր այլեւս։ Անոր հայրը, Խուչլուն, յանդուգն որ-սորդ, երբ իմացաւ տղուն գալը, հը-րացանը չալկած Ախդախ բարձրացաւ որսի, ու վայրի եղէ մը չալկած տղուն ճամբուն վրայ իջաւ։ Գիշերը զայն գիւղ մտցուց զաղտնի, երէի խորս-վանով զաղտուկ անոնք։ Ցետոյ աղ-ջան զրկեց իր լերան զոմը պահուըտե-լու, տառնց գեղին մէջ երեւալու։ Գա-ղտավարութիւնը լուր չունեցաւ իրմէ ու ան մինչեւ աքսոր փախստական լեռները մնաց։ Եթէ զիս զտնէր, պի-տի չձգէր որ երթայ յանձնուի ան-չուշտ.

Հարցուցի Դանիէլին թէ հիմա՞ ինչպէս եղաւ որ քարայրը գտաւ։

— Ուլուն փուղարին աղբիւրը ջու-րի գացած էինք, անկէ մեր հետքերը քշելով մինչեւ դուռ բերի ու հոս կորսնցուցի։

Դանիէլէն իմացանք որ մեր Գարը, Սխտորին Գոան, բաւական փախս-տական տղայ ունինք եղեր։

Խորէնը, ըսաւ Դանիէլ, մեծ զարա-տող ատրճանակ մը ունէր եւ զայն պահեց Ախդախի քարերուն մէջ, եր-թալ յանձնուելէ առաջ։ Շատ խնդրե-ցի որ երթանք ատրճանակը գըտ-նենք։ Ան հաւանեցաւ, քանի որ խնա-մի էինք ու իրարու հետ այնքան սի-րով։ Ցաջորդ առաւօտ իսկ Ախդախ ելանք զէնքը փնտռելու։ Զէնքը պա-հած տեղին վրայ առղին դարձուց, անդին դարձուց զիս Դանիէլ, բան մը չգտանք։ Չկայ, տարած ըլլալու են կ՚ըսէր։ Զարմանենց Կարօն աղասած ու զէնքը անկէ առած գացած է, ո-րովհետեւ պահած տեղը անոր ալ բա-ցատրած է եղեր։ Մինչ ես ծառս ան-գամ մըն ալ կ՚ուզէի քարերը քրքրել, մէկ մըն ալ գլուխս վերցուցի որ Դա-նիէլ քովս չկայ։ Դանիէ՛լ, Դանիէ՛լ, կանչեցի, ոչ մէկ պատասխան։ Նորէն կանչեցի, հոս հոն նայեցայ, մա՛րդ չկայ։ Մեր գիւղին խառն հոտն ալ այդ պահուն ինծմէ քիչ մը վար կ՚ա-րածէր։ Թուրք հովիւներուն եւ անոնց ընկերացող զինեալ ժանտարմային ձայները կը լսէի։ Վախէս սկսայ սոս-կալի դողալ ու կռնակս դարձուցած քարայր գացի։ Ի՞նչ անխոհեմութիւն։ Դանէ տեղ մը պահուէի ու մթնելէ ետք քարայր դառնայի։ Հապա եթէ մէկը զիս տեսնէր ու մեզ բոլորս բըռ-նէ՞ր։ Ո՛չ։ Օր ցերեկով քարայր դար-ձայ, բայց Դանիէլ հոն չկար։ Հաս-կցայ որ ան իր քիւրտ քիրվային, Ղարամանի զացած ըլլալու էր։ Որով-հետեւ հոն երթալու խօսք կ՚ընէր, եւ կ՚ուզէր որ մեզ ալ տանի, ան պարզա-պէս երեսը առած փախաւ, մեզ լքելով լերան վրայ։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

(Շար.)

կախութիւնը։ Աւստրիոյ բովանդակ ժողովուրդը պատրաստ է կռուելու այդ անկախութեան համար։ Տակաւին Մարիա Թերեզայի Աւստրիան է այս։ Մեր երկրին ազգային կեանքի ժամանակ նկարագիրը արդիւնք է ազգային - գեր - ման եւ ընկերվարական - քրիստոնեայ տարրերու ներդաշնակութեան։ Արդիւնք է մեր երկրին աշխարհագրական դիրքին, գիւղացիներու եւ բանուորներու ա - ռողջ եւ Նորմալ կեանքին, մեր կրօնքին եւ ազատասիրութեան։ Մեր մէջ տեղ չկայ ծայրայեղական ճակատի համար, ինչպէս այն երկիրներուն մէջ ուր քաղաքական կուսակցութիւններ կը գտնուին։ Մեր մէջ չեն կրնար ըլլալ նաեւ կարմիրներ, սեւեր, թուխեր կամ կանանչներ, այլ միայն միացեալ ճակատ, աւստրիական ճակատ։ Նախկին կայսրութեան շրջանին Աւստրիոյ մէջ պայքարներ կային զանազան բաղկացուցիչ ազգերու միջեւ, բայց եւ այնպէս բոլորն ալ ճշմարիտ Աւստրիացիներ էին։ Մեծ պատերազմէն ի վեր, ժանյուածի (կցում Գերմանիոյ հետ) փորձեր եղան ընկերվարական իշխանութեանց կողմէ, բայց բոլորն ալ նկուն փորձեր էին։ Հինգ տարիէ ի վեր եղբայրասպան, անգութ եւ անբնական պայքար մը կը մղուէր, հակառակ այն կապերուն որ կը միացնէ Աւստրիան եւ Գերմանիան։ Այժմ վերջացած է այս եղբայրասպան պայքարը, որ կը վտանգէր ընդհանուր խաղաղութիւնը։ Այս պահուն ես օգուտ չեմ տեսներ այդ վէրքերը քրքրելու մէջ, ոչ ալ կ'ուզեմ քննել թէ որո՞ւ կ'իյնայ մեղքը։ Կը յիշեմ միայն վարչապետ Տոլֆուսի խօսքերը — « Ես երբեք ուրիշ բան չփնտռեցի բայց եթէ խաղաղութիւն»։ Աւստրիա միշտ հաստատած է իր գերմանական նկարագիրը եւ ինքզինքը համարած է գերմանացի։ Պէրխթէսկատէնի տեսակցութիւնը սահմանուած էր փարատելու այն թիւրիմացութիւնները որ կը շարունակէին տիրել 1936 յուլիս 11ի համաձայնութենէն վերջ։ Այդ տեսակցութեան առթին Գերմանիոյ Առաջնորդ - վարչապետը յայտարարեց թէ գերմանական կառավարութիւնը կը ճանչնայ Աւստրիոյ Դաշնակցային պետութեան կատարեալ գերիշխանութիւնը։ Ընդունուեցաւ թէ երկու կառավարութիւններու ներքին դէպքերը կը նկատեն իբրեւ երկու երկիրներէն իւրաքանչիւրին վերաբերեալ խնդիրներ։ Այս յայտարարութիւնը կը վերաբերէր նաեւ ազգային - ընկերվարութեան (հիթլէրականութիւն)։ Իբրեւ հետեւանք այս յայտարարութեան, կարգ մը միջոցներ ձեռք առնուեցան, որպէսզի գերմանական կառավարութիւնը չմիջամտէ Աւստրիոյ Ներքին գործերուն։ Արդէն կարգ մը փորձեր կատարած ենք այս պայմանները իրագործելու համար. ինչպէս Հայրենասիրական Ճակատին ճանաչումը իբրեւ միակ արտայայտութիւնը Աւստրիոյ քաղաքականութեան, հրաժարում ազօրէն գործունէութենէ, իրաւունք ամէն Աւստրիացիի համար՝ միանալու Հայրենասիրական Ճակատին, սահմանադրութեան հիման վրայ եւ ընդհ. ներում։ Անկէ առաջ Աւստրիոյ ազգային - ընկերվարական կուսակցութիւնը կը ջանար խորտակել յուլիս 11ի համաձայնութեան արդիւնքները, ազօրէն գործունէութեան դիմելով։ Այժմ անցած են այդ ժամանակները։ Համաձայնութիւնը չի խախտեր Իտալիոյ հետ եղած յարաբերութիւնները, որ կը մնան անփոփոխ։ Աւստրիա կը վստահի Գերմանիոյ Առաջնորդին խօսքին թէ միջամտութեան փորձ պիտի չկատարուի Աւստրիոյ Ներքին գործերուն մէջ։ Մենք քրիստոնեայ եւ ազատ պետութիւն մըն ենք եւ կը մերժենք ազգային - ընկերվարական մեծ կայսրութեան մը գաղափարը Կեդր. Եւրոպայի մէջ, կենսական է որ Աւստրիան մնայ Աւստրիա։ Մենք չենք որ նշանակեցինք մեր սահմանները, բայց ինչ որ ունինք, կ'ուզենք պահել եւ պիտի պահենք »։

*** Այս ճառը խոր տպաւորութիւն գործեց Գերմանիոյ վրայ, եւ գոհունակութեամբ ընդունուեցաւ Իտալիոյ մէջ ։

Անգլօ-իտալական բանակցութիւններ

Լորտ Փըրթ, Հռոմի անգլիական դեսպանը, Լոնտոն հասնելով, անմիջապէս ներկայացաւ վարչապետին, տեղեկութիւններ հաղորդելու համար։ Բանակցութիւնները պիտի սկսին անմիջապէս։ Լոնտոնի թերթերը գիտել կուտան թէ Իտալիոյ պայմանները շատ ծանր են ։

Մինչ այս մինչ այն, ցոյցեր կը շարունակուին Չէմպըրլէնի դէմ, ի պաշտպանութիւն Իտընի։ Աւելի օր բազմաթիւ ուսանողներ խռնուելով խորհրդարանին առջեւ, պահանջեցին որ Իտըն վերահաստատուի իր պաշտօնին մէջ։ Ձախակողմեան տարրերը կը շարունակեն նոր ընտրութիւն պահանջել ։

Լորտերու ժողովն ալ քննելով Իտընի հրաժարման պարագան, աւելի բանաւոր գտաւ Չէմպըրլէնի քաղաքականութիւնը, ապահովելու համար խաղաղութիւնը ։

Ե՛ր կ'ուզէր ծովակալներ ալ "սրբուած են„

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ մարաջախտ Վորոշիլով իր վերջին ճառին մէջ յիշած է երեք նոր դաւաճաններ, «որոնք սրբուած են աշխարհի երեսէն»։ Այս դաւաճաններն են ծովակալ Օրլով, ապարապետը նաւային ուժերու որ ներկայ եղաւ Անգլիոյ թագաւորին թագաւորութեան, փոխ - ծովակալ Սիվքով, հրամանատար Պալթիկի նաւատորմին եւ փոխ - ծովակալ Լուդրի, նախկին վերատեսուչ նաւային ակադեմիային։ Կը նշանակէ թէ երեքն ալ գնդակահարուած են գաղտնօրէն ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ հալածանքութեան վերաքննութիւնը արդէն սկսած է Ռումանիոյ մէջ։ Միեւնոյն ատեն հրամայուած է որ առեւտրականները իրենց անունը եւ մականունը արձանագրեն նշանատախտակներու վրայ, ինչպէս եւ գործին տեսակը։ Այս ձեւով ժամանաչուած կ'ըլլան Հրեաները, ինչ որ կրնայ վնասել անոնց առեւտուրին ։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ հանրաքուէն կատարուեցաւ փետրուար 24ին։ Ներքին նախարարութեան տեղեկագրին համաձայն, քուէարկութեան մասնակցած են 4.288.808 հոգի, որոնց 4.283.388ը թեր քուէարկած են (99.87 առ հարիւր), 5413ը դէմ ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ օդանաւային նախարարը, Կէօրինկ, Վարշաւա գնաց, եւ տեսակցութիւններ ունեցաւ Լեհաստանի վարիչներուն հետ։ Կ'ըսեն թէ որսի գացած է, ինչպէս կ'ընէ տարին քանի մը անգամ — Գերմանական բանակը, որ 36 զօրաբաժինէ կը բաղկանար երբ վերահաստատուեցաւ պարտաւորիչ զինուորութիւնը (1935 մարտ 16), այժմ բարձրացած է 52 զօրաբաժինի ։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ հրէական ոստանին՝ Թէլ - Ավիվի նոր նաւահանգիստը բացուեցաւ չորեքշաբթի օր։ Ներկայ էին 1500 հիւրեր ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ա. Շահխաթունի կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի, 27 փետրուար առաւօտեան ժամը 11ին Փարիզի հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 բիւ Ժան Կուժոն, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ իրենց սիրելի քրոջ՝

ԳԵՂՈՒՀԻ ՄԵԼԻՔ ԱՂԱՄԱԼԵԱՆԻ

մահուան (որ տեղի ունեցաւ Երեւանի մէջ) քառասունքին առթիւ։ Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները ։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ԱՅԳԸՐՎԻԼԻ ՁԷՆՆԻՎԻԼԻԷՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

26 փետր.. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Հայ Ակումբ»ի սրահին մէջ

Արտասանութիւն, երգ., խմբերգ եւ զուարթ մէկ արար։

Մուտք 2 ֆրանք, փոքրերու 1 ֆրանք։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ-ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 26 փետր., Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Էօրիվեան» սրահին մէջ։ Օրակարգ՝ քարոզչական ...։ Նախորդ ժողովի։

Գ...

ՎԻԷՆԻ «Անի» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, կիրակի, 27 փետրուար, երեկոյեան ժամը 8ին, «Յառաջ» Ակումբին մէջ։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Վ. ԽՇԽԱՆԵԱՆ։

ՊՕՄՕՆԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը Շաբաթ, 26 փետր. երեկոյեան ժամը 8.30ին «Վարանդեան» սրահին մէջ։ Ծանուցոր օրակարգ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԷՆԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՆԻ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

27 Փետրուար, կիրակի. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին ՍԱԼ ՏԷ ՖԷԹ մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Մ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԽՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայաստանի Ներկան եւ ապագան»

Փետրուար 18ը կը տօնուի

ԱՎԻՆԵՕՆԻ Հ. Յ. Դ. «Մուրատ» խումբի կողմէ, 27 Փետրուար, կիրակի կէսօրէ վերջ։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։ Կը խօսի Ընկ. ԱԶԳԻՆ։

ՎԱՐՏԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «Նիկոլ-Դուման» խումբի կողմէ Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ մէջ, 27 Փետրուար, կիրակի կէսօրէ վերջ։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։ Կը խօսի Ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ։

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

Յ. ՉԱՐԻՖԵԱՆԻ (գերասան) եւ Չ. ՀԷՔԻՄԵԱՆԻ (դերասանուհի)

Տեղի կ'ունենայ 27 Փետր., կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, Սօսիէթէ Սավանթի D սրահին մէջ։ Մէթրօ Օտէօն ։

Կը նախագահէ Գ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

Գիտի խօսին՝ Տիկին ԲՈՒԴԱՂԵԱՆ, Գ. Գ. Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ, Ա. ՉՕԳԱՆԵԱՆ եւ մամուլի ներկայացուցիչներ։

ԽՆՋՈՅՔ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

27 Փետրուար, կիրակի ժամը 2.30էն մինչեւ 9ը

2 ՌԻՒ ՏԸ ԼԱ ՏԷՖԱՆՍ «ԽՐԻՄԵԱՆ» ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Բանախօսութիւն, երգ., արտասանութիւն։

Մուտք 5 ֆր. փոքրերու 2 ֆրանք։

ՀԱՆԴԷՍ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԻ ԵՒ ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԵՒ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՇԱՎԻԼԻ Մ.ՃԻՒՂԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ՏԵՂԻՈՅՆ ԴՊՐՈՑԻՆ

26 Փետր., Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին,

114 Grand' Rue, Salle PATIN, Շավիլ

Կը բանախօսէ Գնդ. Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

Կը ներկայացուի «Բարեկենդանի Անկառոյնները»։ Գեղարուեստական բաժին՝ երգեր ու պարեր։ Մուտք 5 ֆրանք։

Իջնել՝ Թիւ 1 օթօպիւսով Անոփէն մէրի։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅ ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Կիրակի, 27 Փետրուար, ՍԱԼ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

46 պիս Ռիւ Սէն-Տիտիէ. Մէթրօ՝ Թրոքատէռօ

Այս անգամ, գեղարուեստական բաժնին իրենց օժտայօժար մասնակցութիւնը պիտի բերեն՝ Տիկին Վ. ՎԱԼԷՆԹԻՆՈՎԱ, Ռուսական Օփերայէն, Օր. ՏԱՏԻԱՆԱ ԱՍՄԱՆՈՎԱ, ճարտար դաշնակահարուհի, եւ միջազգային դեռատի տաղանդաւոր պարուհիներ՝ Օր. Ա. ՊՕՅԱՃԵԱՆ եւ Օր. Ա. ԷՖԻՋԵԱՆ, որոնք պիտի երեւան իրենց մասնագիտութեան մէջ։ ԲԱՐԻՕ-ՔՕՆԹԻԻ համբաւաւոր նուագախումբը պարերու զուարթ թափն ու ոգեւորութիւնը վառ պիտի պահէ, կէսօրէն վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր։ Մուտք 10 ֆրանք

ԳՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Հորթուայի Շրջանի «Ցառաջդիմասէրաց» Միութիւնը 26 Փետրուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, իր վարժարանին մէջ Գանձկեօ, կուտայ իր երկրորդ գրական երեկոն,

Նուիրուած ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ

Կը խօսի Գ. ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Ընթերցումներ բանաստեղծին գործերէն. Մուտքը ազատ է

27 ՓԵՏՐ. ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

8 Rue Danton, ՄԷԹՐՕ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ ԵՒ ՕՏԷՕՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Պ. ԼԱԹԻՖԵԱՆԻ

կը ներկայացուի առաջին անգամ ըլլալով

ՊԷՆԼԵԱՆԻ խաղացանկի գլուխ-գործոց

ՆԱՍՐԷՏՏԻՆ ՀՕՃԱ

(օփէրէթ 3 արար, 1 պատկեր)

Որուն ընդհանուր ղեկավարութիւնը սիրայօժարստանձնած է

Հ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ

(նախկին դերասան Պոլսոյ Թատրոնի)

Կը մասնակցին՝ ՏԷՐ եւ ՏԻԿԻՆ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ՏԷՐ եւ ՏԻԿԻՆ ԼԱԹԻՖԵԱՆ, Գ. Գ. ՍԱՐԱՖԵԱՆ եւ ԿԻՒՐԵՂ ՍՐԱՊ, Գ. ԲԱՐԻԿԵԱՆ կը ղեկավարէ օրքեսթրը։

Զուարթութիւն, երգ, պար։ Կը պարէ Շամբլէնէ Թատրոնէն պարուհի Օր. ՌՕՋԻԿ ՄԱԿՍՕՆԱԼՏ։

Տոմսերը կը ծախուին Գրատուն Հրանտ Սամուէլի մօտ, 51 Mr le Prince. Փարիզ։ Գիները՝ 15, 10 եւ 5 ֆրանք։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ՊԱՏԱՐԱԳ

Ողբացեալ ամուսնոյս Տիգրան Աստուածատրեանի մահուան առաջին տարելիցին առթիւ, Ս. Պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, յառաջիկայ կիրակի 27 փետրուար Լիոնի Ս. Աստուածածնայ եկեղեցիին մէջ բիւ Լուի Պլան։ Իր յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ ։

Սգակիր Այրին, Վ. Աստուածատրեան

ՊԱՏԱՐԱԳ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի, 27 Փետրուար Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հարաւ. Ամերիկայի առաջնորդ եւ կաթողիկոսական պատուիրակ Գարեգին Արք. Խաչատուրեան։ Այս առթիւ սարկաւագ պիտի ձեռնադրէ քահանայացու Գ. Հայկազուն Շահինեանը։ Կը հրաւիրուին Առնուվիլի եւ շրջակայքի ինչպէս նաեւ Փարիզի եւ արուարձաններու հաւատացեալ ժողովուրդը։

Սկիզբ Ս. Պատարագի ժամը 10 ։ Կառ. տուն Նորէն շոգեկառք՝ ժամը 8.05, 8.59, 9.40 եւ 10.36, իջնել Վիլիէ լը Պէլ Կոնէս։ Հոգաբարձութիւն

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN...

17. Rue Damesme — PARIS

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 27 ՓԵՏՐՈՒԱՐ — DIMANCHE 27 FÉVRIER 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3666 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՉ ՄԻԱՅՆ ՄՇԱԿԵԼ, ԱՅԼԵՒ ՀԱԿԱԶԴԵԼ

Թոյլ տուէք անգամ մը եւս արծարծել արդի աշխարհաբարի մշակման, ճոխացման եւ գունաւորման խնդիրը :

Նախորդ երկու խմբագրականներով, չեշտեցինք կարգ մը պահանջներ .—

1. Պրպտել բառարանները եւ փնտռել մոռցուած բառեր, զանոնք իրենց բուն իմաստով գործածելու եւ կամ նոր իմաստի մը պատշաճեցնելու համար :

2. Մղել բանասէրները, լեզուագէտները, քերականագէտները, հրապարակագիրներն ու գրագէտները, որ կարելին փորձեն, արդի կեանքէն եւ անոր պահանջներէն ծնած բառեր եւ բացատրութիւններ հայացնելու համար։ Անշուշտ խուսափելով Թուրքական հայկաբանութենէ կամ արհեստական գիւտերէ։ Եթէ կան բառեր որ չեն թարգմանուիր, կարելի է յետաձգել, փոխանակ ամէն գնով հայացնելու եւ ծիծաղելի դառնալու :

3. Հաւաքել, զտել, մաղել գաւառաբարբառները, գրաւոր թէ անգիր, եւ ձգտիլ զանոնք տարածելու, եթէ իրապէս կը համապատասխանեն պահանջքի մը եւ կ'օգնեն ազնուացնելու, ճոխացնելու լեզուն :

Ու պէտք չէ գոհանալ միայն գաւառաբարբառներով, այլեւ սերտել արարատեան բարբառը, նոյնիսկ այսօրուանը, գտնելու համար մոռցուած գեղեցկութիւններ, մանաւանդ ասացուածքներ, որոնք յաճախ աւելի հարազատ են, քաղուած ըլլալով բուն աղբիւրէն — Երկիր :

Այս ընդհանուր սկզբունքները թելադրած ատեն, կասկած մը կը տանջէ մեր միտքը :

Քանի՞ հոգի պիտի գտնէք, օրինակ, լրագրական հրապարակին վրայ, որ բարեհաճին եթէ ոչ նախաձեռնութիւն ստանձնելու, գոնէ աջակցելու։ Կ'ըսենք աւելին,— չխանգարելու ձեռնարկը, անհոգութեամբ, ծուլութեամբ կամ տգիտութեամբ։

Այս մտավախութիւնը կը ծնի վերջին 15 տարիներու փորձառութենէն :

Ափէ ափ նետուեցանք աստու մը, եւ, ինչպէս որ անհատական կեանքի մէջ իւրաքանչիւրը իր գիտցածը օգտագործեց, մամուլին եւ հանրային կեանքին մէջ ալ ամէն մէկը ճամբայ ինկաւ իր բռնած պաշարով կամ հասկացողութեամբ։ Հետեւա՞նքը ,— երբեք այսքան բարբարոսական բաբելոնի մը վերածուած չէր հայկական մամուլը :

Միայն Երեւանը չէ որ անտէր «բոստան» մը դարձուցեր է մեր աքանչելի այգին, մեր յորդահոսան, ճկուն եւ ջրաբբի մայրենիքը։

Արտասահմանի մէջ ալ ունինք թերթեր ու գիրքեր, որոնք խուսափէ կը հանեն ընթերցողը, առաջին կանարկով իսկ։ Ոչ միայն յօդուածներու, երկարաշունչ ուսումնասիրութեանց կամ գրական արտադրութեանց մէջ, այլեւ հասարակ լուրի մը թարգմանութեամբ։ Այն աստիճան որ, երբ անհրաժեշտ գտնես լուր մը արտատպել, կը ստիպուիս վերէն վար սրբագրել կամ հայերէնի թարգմանել — ինչպէս Երեւանի թերթերը, — փոխանակ նոյնութեամբ գրաշարին յանձնելու :

Ու ամէնէն վրդովիչ պարագան այն է որ, այդ կարգի թերթերու խմբագիրները և յօդուածագիրները փափաք ալ չունին եթէ ոչ նոր սորվելու, գոնէ դպրոցին մէջ սորվածը անաղարտ պահելու։ Ամէն մէկը հեղինակութիւն մը դարձեր է ինքն իր մէջ, եւ լեզուին հետ կը խաղայ իր ուզածին պէս, անճոռնի, անհանդուրժելի խառնիճաղանճի մը վերածելով զայն :

Ձենք ուզեր խճողել նիւթը, օրինակներ յիշելով կամ անուններ արձանագրելով :

Եթէ միայն այս մասին բացուած դասընթացքներուն հետեւած ըլլային մեր ամենագէտները, Ղազիկեանի սատերէն մինչեւ Տարագի հայրական խրատները, եթէ գոնէ տասը կոպիտ սխալ սրբագրած ըլլային, լսելով բարեկամական մատնանշումներ, շատոնց անհետացած կ'ըլլային բազմաթիւ բարբարոսութիւններ : (Դեռ ոչ մէկը բարեհաճեցաւ «յետ այսու»ն գրել «այսուհետեւ», կամ «դրութիւնը» (սիստէմ) չգործածել իբրեւ «կացութիւն», վիճակ եւ կամ սորվիլ թէ «Նիսէ»ն պատմական Նիկիան է)։

Սորվելու, սերտելու, մշակելու ծուլութեան հետ զուգընթաց կ'երթայ շրջանէ շրջան, բերնէ բերան փոխանցուած սխալներու նուիրագործումը։

Բազմաթիւ գրիչներ մինչեւ այսօր ալ Թուրքաբար կը գործածեն բառեր ու բացատրութիւններ, որոնց վրայ շատոնց խաչ քաշած է յառաջադէմ մտաւորականութիւնը։ Այդ գոհարներուն մեծ մասը Կովկասէն փոխադրուած են, ուրիշներ ալ Պոլսէն, իբրեւ ցնցոտիներ, առօրեայ խօսակցութեանց կամ ճառերու մէջ, եւ նոյնութեամբ տեղ կը գտնեն մինչեւ անգամ հեղինակաւոր համարուած գրիչներու տակ։ Ոչ մէկ փորձ կամ տրամադրութիւն՝ հակազդելու, կտրել նետելու, շտկելու։ Քիչ մը ճաշակ ներարկելու։

Անշուշտ այս չարիքը չի դարմանուիր խրատներով կամ սաստերով, երբ մարդիկ ոչ արուեստին սէրն ունին — այս ալ արուեստ է — ոչ ալ պատասխանատուութեան զգացում :

Ու սակայն, անհրաժեշտ է անխնայ զարնել մուրճը, կանխելու համար աւելի մեծ չարիքներ :

Հարկ է զարնել մուրճը, մանաւանդ անոր համար որ, գաղութներու մեծ մասին մէջ զրկուած ըլլալով հայկական դպրոցներէ եւ մանաւորապէս միջնակարգ վարժարաններէ, մամուլը դարձած է տեսակ մը կրթարան։ Հազարաւոր պատանիներ եւ երիտասարդներ իրենց հայերէնը սորվեցան եւ դեռ կը սորվին օրուան թերթերէն։

Եթէ ուրիշներ, մեր կամքէն անկախ ուժեր կը հալածեն, կը խաթարեն մեր լեզուն, մենք ալ մեղսակիցներ չդառնանք, գիտակցաբար :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

62 ՀՈԳԻ ԽՕՍՔ ԱՌԱԾ ԷԻՆ

Փոթորկալի նստաշրջաններ եւ ճառախօսներ

Երեսփ. ժողովը ուրբաթ եւ շաբաթ, գիշեր ցերեկ զբաղեցաւ արտաքին քաղաքականութեան վերաբերեալ խնդիրներով։ Խօսք առած էին 62 հոգի : Իւրաքանչիւրին սահմանուած էր 40 եւ 20 վայրկեան, հարցապնդելու, քննադատելու կամ տեսակէտներ պաշտպանելու համար։ Թերեւս չափազանցութիւն չէ ըսել թէ Մեծ Պատերազմէն ի վեր առաջին անգամ էր որ այսքան խոր մտահոգութեան մատնուած էր երեսփ. ժողովը։

Առաջին օրը, ուրբաթ առտու, երեք անգամ խանգարուեցաւ ժողովը, եւ անարգական խօսքեր փոխանակուեցան աջերու եւ ձախերու միջեւ։ Գրեթէ բոլորն ալ մտահոգութիւն կը յայտնէին Գերմանիոյ յարաճուն վերազինման եւ ծաւալման մասին։

Աջակողմեան երեսփոխան մը, Պուլէ, իր ճառին մէջ յայտարարեց թէ ժամանակը եկած է հաշուեկշիռը պատրաստելու ժողովրդական ճակատին ելմտական, տնտեսական եւ քաղաքական անանկութեան, արտաքին թէ ներքին ճակատի վրայ։ Այս յայտարարութիւնը բաւական եղաւ փոթորիկ մը պայթեցնելու ձախակողմեան նստարաններէն, բայց կարճ տեւեց։ Ուրիշ աջակողմեան երեսփոխան մը, Տահէր, հազիւ խօսք առած, համայնավար Թրնօ Ժան պոռաց, երեսին.— «Դաւաճան, լրտե'ս»։ Տահէր պատասխանեց.— «Կ'ուզէ՞ք որ ես ալ ձեզ մուժիկ անուանեմ»։ Համայնավար երեսփոխանը կը շարունակէր լուտանքներ տեղալ. մինչեւ որ նախագահը հարկադրուեցաւ կարգի հրաւիրել։ Բանախօսը շարունակելով իր ճառը, անհրաժեշտ գտաւ ժողովուրդին բոլոր ուժերուն միութիւնը։ Ու յայտարարեց .

— Պէտք է ժողովուրդին այն տպաւորութիւնը տալ թէ երբ հարկադրուի կռուել, արժող բանի մը համար պիտի կռուի :

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք, հարցուցին ձախակողմէն, սաստկացնելով աղմուկը։

Աջակողմեան երեսփոխան մը բացագանչեց .

— Ճիշդ է ըսածը, եթէ կռուինք, բոլշեւիկներուն համար կռուած պիտի ըլլանք։

Ասոր վրայ ծանր յեշոց մը լսուեցաւ ժողովին մէջ, եւ նախագահը հարկադրուեցաւ միջամտել, բայց արդէն կէս օր էր, այնպէս որ միջադէպը ինքնին փակուեցաւ :

Կէս օրէն վերջը, դարձեալ աջակողմեան երեսփոխան մը խօսելով անգլօ-իտալական բանակցութեանց մասին, դիտել տուաւ թէ Եթովպիոյ գրաւման ճանաչումը պիտի չգոհացնէ Իտալիան, որ ուրիշ տենչեր ունի։ Այս առթիւ պարզելով նաեւ Գերմանիոյ յաջողութիւնները Աւստրիոյ մէջ, բացատրեց թէ Գերմանիա թերեւս միտք չունի յարձակելու Ֆրանսայի վրայ, բայց անպիտի վիճակի մը պիտի վերածէ զայն որ պիտի հարկադրէ կա՛մ պայթիլ եւ կամ խոնարհիլ :

Մտահոգութեան կեդրոնը Գերմանիան է

Յաջորդ ճառախօսն էր Գ. Կրումպախ, ընկերվարական, որ չեշտեց թէ ընկերվարականները միշտ խաղաղասիրական քաղաքականութեան մը վարած են։ Աջակողմեան երեսփոխանները միշտ կ'ընդմիջէին եւ մթնոլորտը ելեկտրականացած էր։ Բանախօսը չեշտեց թէ ամէնէն կարեւոր խնդիրը Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ յարաբերութեանց հարցն. յաւիտենական խնդիր մը։ Այս առթիւ ձաղկեց Հիթլէրի քաղաքականութիւնը եւ մեղադրեց այն Ֆրանսացիները որ անանկացած կը նկատեն Ազգերու Դաշնակցութիւնը։ Ընդմիջումները կը շարունակուէին եւ անարգական խօսք մը լսուեցաւ բանախօսին ցեղային ծագման մասին։ Կրումպախ յայտարարեց .

— «Ես Ֆրանսացի եմ եւ ընկերվարական, ծագումով Հրեայ :

Աղմուկը նորէն սաստկացաւ։ Աջերը կը մռնչէին, ձախերը կը ծափահարէին։ Նախագահը հարկադրուեցաւ կարգի հրաւիրել ժողովականները։ Բանախօսը եզրակացուց թէ անհրաժեշտ է լեզու գտնել Գերմանիոյ հետ, հակառակ Հրեաներու, կաթոլիկներու, ընկերվարականներու եւն. դէմ եղած հալածանքներուն :

Գ. Մութէ, նախորդ գաղթային նախարարը, այս առթիւ խօսք առնելով իր բուռն բողոքը յայտնեց աջակողմին դէմ որ Գ. Կրումպախի կը զլանար իրբեւ Ֆրանսացի խօսելու իրաւունքը։ Մանաւանդ որ ան կ'արտայայտուէր ի դիմաց ընկերվարական կուսակցութեան :

Գ. Կրումպախ իր ճառը վերջացուց հետեւեալ խօսքերով.

— «Նախկին վարչապետ մը այստեղ կրնա՞յ կրկնել այն ինչ որ ըսաւ արտաքին գործերու յանձնաժողովին մէջ։ Եթէ աշխարհը մնար Գ. Ֆլանտէնի կարգ մը խօսքերուն ազդեցութեան տակ, ելքը խաղաղութիւն պիտի չըլլար, այլ բռնական կազմակերպում եւ պատերազմ»։ (Աղմուկ աջէն, ծափեր ձախէն)։

Թունդ ազգայնական երեսփոխան Իպառնէկարի բացատրելով Հռոմ - Պերլին առանցքին վտանգները, չեշտեց թէ Գերմանիան է մտահոգութեան կեդրոնը, իր գռեհկութեամբ եւ տիրապետութեան տենչով։ Ու բացագանչեց .

— «Տակաւին ո՞րքան պիտի սպասեցնէք, Նուաստացնէք Ֆրանսան : Կան մարդիկ որ պատրաստ են յանձնելու Կէօրինկի եւ Կէօպէլսի գրասենեակները, առանց որ եւ է հանգամանք եւ իրաւասութիւն ունենալու։ Խաղաղութիւն ամէն գնո՞վ։ Ոչ։ Խաղաղութիւն ապահովութեամբ եւ արժանապատուութեամբ ; Ֆրանսան ոչ մէկուն չսպառնար, բայց ոչ մէկէն ալ չի վախնար։ Իր բանակը, Եւրոպայի առաջինը, պատրաստ է եւ վստահ իր ուժին, հաշտ փառաւոր

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՄԵԶԻ ԱԶԳ. ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՏՈՒԷՔ»

Մեր նորահաս սերունդին համար՝ սովորութիւն դարձաւ ըսել, ամէն անգամ որ մեղադրանքներ կ'ուղղուին թէ ծանօթ չեն Հայոց Պատմութեան. — «Մեզի Հայոց Պատմութիւն տուէք»։

Կարծես թէ Հօնոլուլուէն եկած ցեղ մը ըլլայինք ու պատմութիւն չունենայինք։ Կամ թէ տակաւին բեւեռագիր մնացած ըլլար Հայոց Պատմութիւնը։ Սերունդը, որ մեծցաւ արտասահմանի մէջ եւ հայերէն դպրոց, հայերէն դասաւանդութիւն չտեսաւ, սերունդը որ աճեցաւ Ֆրանսայի մէջ եւ ֆրանսերէն լեզուն դարձուց իրեն համար մայրենի լեզու, երբեմն կը տրտնջայ որ մեղքը իր վրայ չիյնար՝ երէ չի կրնար սորվիլ Հայոց Պատմութիւնը, ճանչնալ Հայոց Քաղաքակրթութիւնը :

Այս տրտունջները որչափ ծիծաղելի չդարձնեն մեզ ի վերջոյ, ստիպուած ենք դիտել տալ որ ուսումնասիրելու համար Հայոց Պատմութիւնը, ճանչնալու համար Հայոց դարաւոր քաղաքակրթութիւնը, հարկ չկայ անպայման հայերէն գիտնալու։ Կրկնենք,— Հօնոլուլուէն նոր եկած ցեղ մը չենք, որ գրուած չըլլար մեր Պատմութիւնը մեր լեզուէն զատ տարբեր լեզուով, — եւրոպական բոլո՛ր լեզուներով կրնաք գտնել Հայոց Պատմութիւն եւ գիրք՝ Հայոց Քաղաքակրթութեան մասին :

Ֆրանսերէն խօսող հայ նորահաս սերունդին համար մանաւանդ՝ անսպառ աղբիւրներ կան, որ կը պատմեն փառքը մեր անցեալին։ Փոխանակ ֆրանսերէն յիմար վէպեր գնելու, գնեցէք Հայոց պատմութեան եւ մշակոյթին մասին գրուած գիրքեր, եւ օր առաջ ծանօթացէ՛ք մեր անցեալին, — օր առաջ կ'ըսեմ, որովհետեւ ի վերջոյ ծիծաղելի կը դառնաք ձեր տգիտութեամբ։ Ես չեմ պատկանիր այն դասակարգին, որ տանիքներէն կը պոռայ. «Մեռա՜նք, կորա՜նք»։ Ո՛չ, դեռ շատ անելիք ունի մեր ժողովուրդը՝ հրաշալի կերպարանափոխութիւն մը կրելէ վերջ։ Այն ատեն այդ հրաշալի ժողովուրդը ասպարէզ պիտի կանչէ միայն անոնք որ կը ճանչնան զինքը, իր անցեալը :

Կ'ուզէք մեր Ազգ. Պատմութի՞ւնը սորվիլ,— ֆրանսերէն շա՜տ գիրքեր։

Թերեւս ձեզի ծանր թուին Թուռնըպիզի, Սանտալճեանի, Փրոֆ. Խաչատրեանի (ընկերակցութեամբ Նոէլի), Գէորգ Ասլանի գիրքերը, բայց ոչ միայն Ֆրանսայի մէջ բնակող ամէն հայ երիտասարդի, այլեւ ամէն հայ ընտանիքի համար Աւետարանի մը պէս սիրելի պիտի ըլլայ Մորկանի գիրքը **Histoire du Peuple Arménien**։ Ամէն հայ երիտասարդ, որ հայերէն կարդալ չի գիտեր, պէտք է գնէ եւ կարդայ, իր հօրն ու մօրը եւս բացատրելով կարդացածը։ Կայ նաեւ Կ. Ց. Բասմաջեանի, ֆրանսերէն գրուած, Հայոց Պատմութիւնը, զոր կարելի է ցոյց տալ նաեւ օտարներուն, որոնք մեզ չեն ճանչնար։ Վէպի պէս կը կարդացուի այս գիրքը, այնտեղ պիտի տեսնէք թէ ի՛նչ արժէք բերած ենք քաղաքակրթութեան պատմութեան, ի՛նչ մեծ դէմքեր տուած ենք օտար ժողովուրդներուն։

Նորահաս սերունդին համար՝ սովորութիւն դարձաւ նաեւ գոհանալ դասախօսութիւններով,— գէ՛շ սովորութիւն։ Այն երիտասարդը, որ նախ չէ կարդացած մեր անցեալը եւ կ'աշխատի պաշար հաւաքել միայն դասախօսութիւններով, վնասակար կը դառնայ իր ընթացքով։ Մեր գիւղերուն մէջ, մայրերը հաց ու պանիր կը ծամէին եւ իրենց բերնին մէջ լաւ մը խմոր դարձնելէ վերջ՝ կը դնէին երեխային բերնին մէջ,— այսպէ՞ս կ'ուզէք Ազգ. Պատմութիւն ծամել դուք ալ :

Բայց, առանց գիրք մը բանալու, երբ ծամոցներով կը գոհանաք, փոխանակ վերագնահատութեան, անհատական պրպտումի, քննական ոգիի, վերլուծումի ճաշակն ունենալու՝ կը վարժուիք միայն կլլելու,— երախայանալու :

Ազգ. Պատմութի՞ւն կ'ուզէք, — թանգարանի մը պէս բաց է օտար գրականութիւնը որ նուիրուած է մեր անցեալին :

ԱՐԱԶ

Հայ աշակերտ մը կը սպաննէ իր ընկերը Թիֆլիսի ազգ. վարժարանին մէջ

ԹԻՖԼԻՍ, 22 փետրուար (Ցառաց) — Քաղաքը սահմռկած է ոճիրէ մը, որ գործուեցաւ ազգային վարժարանին մէջ։ Աշակերտներէն մէկը սպաննեց իր ընկերը՝ դպրոցին մէջ։ Լուրը, որ անմիջապէս տարածուեցաւ, շատ գէշ տպաւորութիւն թողուց։ Դատական եւ ոստիկանական իշխանութիւնները ձեռնարկեցին խիստ քննութեան։ Թաղումը կատարուեցաւ ազգ. իշխանութեան կողմէ։ Աւելորդ է ըսել թէ հանրային կարծիքին վրայ շատ գէշ տպաւորութիւն թողած է դէպքը։ Այս եղերական դէպքը հետեւանք է, անշուշտ, այն անտէրութեան որուն մատնուած է մեր ազգ. վարժարանը՝ քանի մը տարիէ ի վեր։ Անկէ տարիներ առաջ խիստ կարգապահութիւն մը կար դպրոցէն ներս եւ 800 աշակերտոց մեր վարժարանը իբրեւ օրինակ ցոյց կուտային պետական քննիչներն անգամ։ Մէկ երկու տարիէ ի վեր իբրեւ տնօրէն կը պաշտօնավարէ Սուրէն Վեցիկեան, որ, հակառակ իր մտաւոր թշուառութեան, մեծ յաւակնութիւններ ունի։ Այս վերջին տարիներուն վարժարանը արշակաւանի մը վերածուած է։ Տղաքը բակին մէջ խումար կը խաղան, հայհոյանքը սովորական բան է եւ ոչ եւ է հեղինակութիւն չկայ դպրոցէն ներս։ Այս բոլորը այնքան ակներեւ էին որ Բարեգործականի մասնաճիւղի վարչութիւնը, այս տարի լըրջօրէն դրաւ տնօրէնը հրաժարեցնելու պահանջը՝ իբրեւ պայման իր նիւթական օժանդակութեան, բայց հոգաբարձութիւնը, զոր իր մենաշնորհը դարձուցած է Ստեփան Հինդլեան, կրկին պահեց կամակատար տնօրէնը։ Աներեսաբար՝ Ս. Հինդլեան... դամբանական է խօսած եւ դագաղը կրած՝ իր մէկ լուսագրօղը հետ :

Այս պատահարին դիակը ջաղացքի քարի մը նման պէտք է տրորէ իրենց խիղճը։ Ֆիլիպէն ու Բարեգործականը դեռ պիտի հանդուրժե՞ն այս սանձարձակութեան եւ անտէրութեան : — Հայր մը

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ արտաքին նախարարը Հռոմ պիտի երթայ մարտի առաջին շաբթուն, խորհրդակցելու համար քաղաքական կացութեան մասին։

ԱՆԳԼԵՒԻՏԱԼԱԿԱՆ բանակցութիւնները դիւրացնելու համար, կ'ըսուի թէ Իտալիա տրամադիր է նուազեցնելու Լիբիոյ մէջ համախմբուած զինուորները։— Գ. Իտըն ճառ մը խօսելով իր ընտրական շրջանակին մէջ, արդարացուց իր հրաժարումը ։— Լորտ Հելիֆաքս արտաքին նախարար նշանակուեցաւ պաշտօնապէս :

ՀՌՈՄԷՆ կարեւոր պատուիրակութիւն մը պիտի գայ Փարիզ, մարտ 10ին, առեւտրական բանակցութիւններ կատարելու համար։ Պիտի քննուի նաեւ դրամական փոխանակութեանց խնդիրը, որ անելի մը յանգած է։

Յ. ԶԱՐԻՖԵԱՆ ՊՈԼՍՈՅ ԵՒ ՎԱՆԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ. — Այսօր, Կիրակի, ազնուազգէս մը կը կատարուի ողբացեալ դերասանապետ Յովի. Զարիֆեանի եւ դերասանուհի Զապէլ Հէքիմեանի յիշատակին։

Տիկին Հէքիմեանի մասին ընդարձակօրէն գրած եմ արդէն։ Ստորեւ խառուած մը՝ Զարիֆեանի կենսէն, քաղուած՝ «Վէմ»ի 20րդ. թիւէն։ (Ողբացեալ արուեստագէտը Հարաւ. Ամերիկա գտնուածատեն, իր ամբողջ կեանքը պատմած է ընկեր Ս. Վրացեանի, որ գրի առած եւ հրատարակած է ամսագրին մէջ) —

1907 թուի ամառը ես ինքս կազմեցի դերասանական մի խումբ, երիտասարդ ուժերից եւ դուրս եկայ գաւառական քաղաքները։ Խմբի մէջ մըտնում էին Ստեփանեանը, Բերոյեանը, Գարագաշը, Մ. Ալեքսանեանը, Մայսուրեանը, Օր. Աղամեանը, Տիկ. Արաքս Զարիֆեանը, Օլգա Գուլազեանը, Մ. Մանուէլեանը եւ ուրիշներ։ Ներկայացումներ տուինք Երեւանում, Ալեքսանդրապոլում, Հիւսիսային Կովկասում։ Ամէն տեղ էլ յաջողութիւն գտանք։ Եւ, որ զարմանալի էր, նիւթական տեսակէտից էլ արդիւնքը գոհացուցիչ եղաւ։

Խումբը կազմուած էր բոլորովին նոր սկզբունքով. առաջ վարձատրութիւնը ըստ արժանիքի էր. սովորաբար, նշանաւոր դերասանները ստանում էին առիւծի բաժինը, իսկ երիտասարդներին բան չէր մնում. երբեմն նոյնիսկ ճանապարհածախսն էլ հնար չէր լինում ապահովել։ Ես որոշեցի՝ ներկայացման հասոյթից նախ բոլորին հաւասարապէս տալ 25ական րուբլի, իսկ մնացածը բաժնել ըստ արժանիքի, որով ապահովւում էր իւրաքանչիւր դերասանի նուազագոյն ապրուստը։ Այս սկզբունքի գործադրութիւնը անցաւ շատ յաջող եւ այնուհետեւ դարձաւ սովորական։ Այդ պատճառով ընկերներս կատակով ասում էին, թէ «սոցիալիստական կազմակերպութիւն» եմ մտցրել…

1908ին նոյն խմբով այցելեցի Ալեքսանդրապոլ, Երեւան եւ այնտեղից՝ Թաւրիզ, ուր արտակարգ յաջողութիւն ունեցանք։

Բայց աւելի մեծ յաջողութիւն սպասում էր մեզ յաջորդ տարի, 1909ին, երբ Տիկին Մայսուրեանի հետ միասին կազմեցինք մի մեծ խումբ եւ անցանք Պոլիս։ Ազատութեան օրեր էին, անօրինակ ոգեւորութիւն էր տիրում բոլոր շրջաններում։ Մեր խմբի երեւալը աննկարագրելի խանդավառութիւն առաջ բերեց։

Ներկայացումների շարքը բացեցինք «Ժան Ռուլէն»ով, ապա խաղացինք «Ուրիէլ Ակոստա»ն, վերջը՝ Շիրվանզադէի «Չար Ոգին», «Անյայտ Կինը», «Դաւաճանութիւնը», եւայլն։ Ամբողջ ամառ ներկայացումներ տուինք Պոլսում, եւ թատերասրահը միշտ լեցուն էր։ Պոլսեցիք չտեսնուած ջերմ ընդունելութիւն ցոյց տուին մեզ։ Աշնանը խումբը վերադարձաւ Թիֆլիս, իսկ ես կնոջս հետ մնացի Պոլսում։ Արդէն հրաժարուած էի Դրամատիկական Ընկերութիւնից։ 1910 թուի ամբողջ տարին կնոջս եւ սիրողների հետ, ներկայացումներ տուի Պոլսում։ Այդ ներկայացումներին մասնակցում էին եւ Մնակեանը, նրա հարսը՝ Ազնիւը, Օր. Գրինէմէճեանը (այժմ Տիկ. Էլիզ Գովան), Աշոտ Մաստթեանը, Ենովք Շահէնը, Զօլաքեանը, Շահէն Ցովհաննիսեանը եւ ուրիշներ։

1911 թւին վերադարձայ Թիֆլիս եւ 12 հոգինոց մի խումբ կազմելով անցայ Վան՝ նախ Թիֆլիսում, Ալեքսանդրապոլում ու Երեւանում ներկայացումներ տալուց յետոյ։

Ճանապարհի ընկանք Դրօյի ձեռքը։ Նա այն ժամանակ մեծ վաճառական էր Բայազէդում եւ յայտնի էր Սուրէն Էֆէնդի անունով։ Դժուար չէ երեւակայել, թէ Սուրէն էֆէնդին ի՛նչ փառաւոր ընդունելութիւն արաւ մեզ, ի՛նչ քէֆեր սարքեց։ Եւ առիպեց մի ներկայացում կազմակերպել հասարակութեան համար։ Ցարմար չէնք չկար։ Դրօի պահեստում, շաքարի եւ նաւթի արկղների վրայ մի բեմասարքեցինք եւ ներկայացում տուինք։ Առաջին դերասանական խումբն էր, որ տեսնում էին Բայազէդցիք։ Աներեւակայելի բազմութիւն էր հաւաքել՝ հայ թէ թուրք, որ անսահման ոգեւորութեամբ ու բուռն ծափահարութիւններով էր հետեւում ներկայացման։ Մենք էլ խաղում էինք բարձր տրամադրութեան մէջ։ Անկեղծօրէն պէտք է ասեմ, իմ դերասանական կեանքի ամէնէն լուսաւոր օրերից է Բայազէդի ներկայացման օրը, որ դըլուխ եկաւ միայն Դրօի զարմանալի նախաձեռնող ոգու շնորհիւ։ Ցնաչէնը մեզ ուղղակի վառեց իր խանդավառութեամբ։ Եթէ մի օր գրուելու լինի Հայոց թատրոնի ամբողջական պատմութիւնը, Դրօի անունն էլ պէտք է յիշել «ռահվիրաններ»ի շարքում, իբրեւ Բայազէդի հայ թատրոնի հիմնադիրը…

Վանում էլ՝ նոյն ոգեւորութիւնն ու եռուզեռը, ժամանակ, երախտագիտութեան մէջ։ Հոյակապ ընդունելութիւն ցոյց տուին եւ անվերջ հիւրասիրութիւններով մեզ ձեռքից ձեռք էին խլում։ Ներկայացումները տալիս էինք Երամեան դպրոցի սրահում, որ միշտ լեփ-լեցուն էր, առեղ ձգելու տեղ չէր լինում։ Խաղացինք «Միրա Էֆրոս»ը, «Անյայտ Կին»ը, «Զար Ոգին», «Ժան Ռուլէ»ը, «Թոյլերն ու ուժեղները», «Անմեղ մեղաւորները», «Արցունքի հովիտ»ը, «Բաղդասար աղբար»ը եւ կուսակալ Ճէվտէթ բէյի խնդրանօք, Թիւրքերի համար, «Ադամ, Եւա» թիւրքերէն։ Ճէվտէթ բէյը ջերմ ընդունելութիւն ցոյց տուեց խմբին, մի փառաւոր խնջոյք սարքեց եւ 500 ոսկի էլ նուէր տուեց — ներկայացման բոլոր տոմսակների գինը։ Այս 500 ոսկիով էր, որ յետագային գնացի Մոսկուա ուսանելու՝ Դրամատիկական Ընկերութեան թոշակի փոխարէն։

Վանում մնացինք երեք եւ կէս ամիս։ Անմոռանալի են այդ օրերը։ Վանեցոց ցոյց տուած համակրանքն ու յարգանքը արտակարգ էր։ Ես երբեք չեմ մոռանայ այն մեծ խնջոյքը, որ տուեց մեր մեկնելուց առաջ։ Խանդավառ ճառերին վերջ չկար։ Հարիւրաւոր ստորագրութիւններով ծածկուած մի ուղերձ տուեց մեզ։ Եւ մի արծաթէ հոյակապ պսակ, պատրաստուած Վանեցի ոսկերիչների նուրբ արհեստով եւ խմբի բոլոր անդամների անունները վրան արձանագրուած։

Ջմոռանամ յիշել եւ Աղթամարի պարագան։ Մեր նախավերջին ներկայացման օրը Վան հասաւ Դրօն։ Դէ՛, հասկանալի է, ո՛ւր Դրօն, այնտեղ եւ քէֆ ու զալմաղալ։ Նրա առաջարկով էր՝ որ մի մեծ խմբով ելանք գնացինք Աղթամար։ Դրօից զատ, կային Իշխանը, Գարմէնը, Թաֆայէլը եւ շատ ուրիշներ։ Գնացինք Դանիէլ վարդապետին հիւր։ Եւ մէկ շաբաթ մնացինք Դանիէլ-Հայրութըքի հիւրասէր ու ջերմ շնչի տակ, խնախանաբար, քէֆերով եւ ուրախութիւններով։

Մի օր էլ, տաք քէֆից յետոյ, կատարներս լաւ կարմրած՝ թռանք ձիերը եւ արշաւեցինք լեռների ուղղութեամբ։ Ես աննկատելի կերպով բաժանուեցի խմբիցս առաջ անցայ. յետեւիցս գալիս էր դերասան Գարագաշը։ Բաւական հեռացել էինք, երբ, յանկարծ, մեր ճամբան կտրեցին 8—10 ձիաւոր Քրդեր եւ հրացանները մեր կողմը ուղղելով՝ պահանջեցին, որ կանգնենք։ Ես տարտամեցի ու արձքեցի թամբի վրայ։ Մտածում էի, թէ շատ առատ պիտի լինենք ու գոհ պիտի դառնանք վայրենի Քրդերին։ Գինովութիւնս մէկէն անցաւ։

Քրդերի առաջնորդը առաջ եկաւ եւ հայերէն հարցրեց, թէ՝ «Մ՞վ է ձեզանից դերասանապետ Զարիֆեանը»։ Անունս որ լսեցի, է՛լ աւելի վախեցայ ու մնացի լուռ։ Քիւրդը նորից հարցրեց, այս անգամ աւելի խրոխտ ու, կարծես, սպառնական ձայնով։ Ես կմկմալով պատասխանեցի. «Ես եմ»։ Քուրդը է՛լ աւելի բարձր ձայնով ասաց. «Այդ ի՞նչ բարբարական օրէնքով դու երեք ամիս է քաղաքը ներկայացումներ կուտաս, իսկ գիւղերը անտես արած ես»…

Ես հասկացայ, որ թիւրիմացութեան մէջ եմ, որ այս «Քիւրդերը» Քիւրդ չեն, այլ մեզ պէս հայ քրիստոնեայ մարդիկ, եւ սիրտ առնելով սկսեցի բացատրել, թէ մեղքը իմը չէ. ի՛նչ անեմ, որ գիւղերում յարմարութիւններ չկան։ Ճիշդ այդ վայրկեանին վրայ հասաւ Դանիէլ վարդապետը եւ բացագանչեց՝ «Ցղա՛, Գալուստ, այդ ի՛նչ բաներ կ'ընես»։ Պարզուեց, որ խօսող «Քիւրդը» խմբապետ Գալուստն է, որ գիւղերից մի-մի ներկայացուցիչ առած եկել էր, որ պէտքի մեզ պարտադրէ գիւղացիների համար էլ ներկայացումներ կազմակերպել։

Դանիէլ վարդապետի առաջարկով որոշեցինք գիւղացիների համար էլ ներկայացումներ տալ։ Դանիէլ վարդապետը խոստացաւ յարմարութիւններ ստեղծել եւ կարգադրեց Գալուստին, որ գիւղացիներին հաւաքէ։ Գալուստը իր «Քրդերով» գնաց Դանիէլ վարդապետի հրամանը կատարելու, իսկ մենք վերադարձանք Աղթամար, ուր Դանիէլ վարդապետը իսկոյն անցաւ գործի եւ կարպետներից ու սաւաններից մի բեմ շինել տուեց դպրոցում։

Մինչ այստեղ բեմն էր պատրաստւում, միւս կողմից սկսեց հաւաքուել «ընկերիր հասարակութիւնը»։ Ոտքով ու սայլով, գոմէշով եւ եզ ու պարով ամէն կողմից գալիս էին գիւղացիք իրենց ընտանիքներով հետները բերելով ոչխար, հաւ եւ ամէն տեսակ ուտելիքներ ու խմիչքներ։ Ինձ համար էլ նուէրներ էին բերել՝ ոչխար, կարագ, պանիր, եւայլն։

Շուտով ամէն տեղ բռնեցին այլեւրը։ Սկսեց կերուխումը, երգն ու պարը, ճիշդ ուխտի օրի նման։ Երեք օր շարունակ, ցերեկ ու երեկոյ ներկայացումներ էինք տալիս, եւ գիւղացիք հերթով ունկնդրում էին, իսկ դուրսը մնացողները քէֆ էին անում։ Ներկայացրինք Ահարոնեանի «Արցունքի հովիտը» եւ Արէլեանի «Մարտող ճրագները»։ Աննկարագրելի խանդավառութիւն, տօնական ցընծութիւն էր տիրում։ Այդ օրերը անմոռանալի են ինձ համար. իմ ամբողջ բեմական կեանքում ես այդպիսի անկեղծ ուրախութիւն չեմ տեսել։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՂԷՆ

Աչքս ծուռ մնաց։ Գիտի տեսնէի նաեւ մեր անմահ Տիգրիսը։ Չկրցայ։ Գիտի տեսնէի, առաջին անգամն ըլլալով, Նինուէն ու Բաբելոնը. Մանր հիւանդութիւն մը գիս կեցուց ճամբայէս։ Բայց ոչինչ։ Մեռնելս ալ գիտնամ, վերստին քեզի պիտի գամ, Տիգրի՛ս, ո՛վ յաղթահասակ եւ յաղթավազ գետ Հայոց Աշխարհի։

Յուլիս 30.— Առաւօտ ժամը 5ին անկողնէս ելայ. նախկին բնական առողջութիւնս իսկ եւ իսկ վրաս է հիմա։ Քիչ վերջ պիտի մեկնիմ գեղ, օգտուելով սառեցութեանս։ Ժամը 1.30ին Հալէպէն կը մեկնիմ ինքնաշարժով եւ 3ին կը հասնիմ Ղընէմիէի լեռներուն ստորոտը։ Բլուրէն ի վեր, լեռներէն, ձորերէն առքով կը քալեմ եւ մէկ ժամէն գեղին վարի աղբիւրն եմ հասեր արդէն։ Ղընէմիէն հնադարեան գիւղ մըն է հայկական, նստած հօթը ըլլուրներու գիրկը, Անտարիոյ լեռներուն կատարը։

Աղբիւրին մօտ, թարմ խնձորի բոյրով ու գեղեցկութեամբ Ղընէմիէցի աղջնակ մը եկեր է, կուժը ձեռքը։ Փայլուտակս անոր կուտամ, որ Ապրօին տունը տանի։ Դրամ կուտամ, հըպարտութեամբ կը մերժէ եւ, ծանր պայուսակս քաշ տալով բռնած, քարուտ բարձունքն ի վեր կը բարձրանայ եղնիկի մը պէս։ Կը հիանամ անոր լեռնորդիի հպարտութեանն ու անձնուիրութեանը վըրայ։

Ծով քրտինքի մէջ եմ։ Աղբի՛ւրը, ի՛նչ պաղուկ, քաղցր, ժայռերու տակէն ծորող արծա՛թ աղբիւր։ Հովը կը պտտեցնէ չարաճակ մարմինս։ Ծարաւս, ներքնաշապիկս ամբողջովին ջուր են կտրեր։ Կը մնամ այդպէս աղբիւրին մօտ եւ, քրտինքս, հոգուտներս կը չորնան կէս ժամէն։ Կը վախնամ հիւանդանալ։ Բան մըն ալ չեմ ըլլար։ Ա՛հ, լեռներուս օ՛դը, հովը, ջուրը, արեւը։

Ժամը 7ին, երեկոյեան, Ապրօն՝ գեղացի այդ գեղահասակ եւ կորիճ տղան քովս կուգայ իր մօրը հետ։ Մեր՝ գեղը մնացած պահուն, կը դիտեմ մանչեր ու աղջնակներ՝ միր ու կայտառ, որոնք, լեռնահովիւներէն, եզներով, ուլերով ու կովերով տուն կը վերադառնան Լիբանայէն ջուրը, օդը, կանաչութիւնն ու պտուղները տուած են անոնց՝ զարմանալի թարմութիւն, մաքրութիւն եւ զօրութիւն։ Եւ գեղեցկութիւն։ Գեղին դիրքն ու տեսարանները հրաշալի են։ Ոմնի քարայրներ, կայծքարի առատ հանքեր, զանազան պտղատու, վայրի ծառեր, ծաղիկներ։ Ոմնի ազուոր այգիներ, պարտէզներ։ Ոմնի բազմաթիւ ակեր, աղբիւրներ։ Գեղացին կը մշակէ ցորեն, ծխախոտ։ Ջուրը կը բաժնէ գեղը երկուքի։ Գեղը 30 տուն հոգիւ ունի։ Բոլորն ալ Հայ։ Բայց եթէ գեղացիին հարցնես թէ— «Ձեր գեղին մէջ Հայէն զատ ուրիշ ցեղ կա՞յ»,— կը պատասխանէ— «Այո՛, բրաս (բողոքական) ալ կայ»։ Գեղացիին համար հայ բողոքականը հայ չէ։

Ալեքսիններու լեռներուն գագաթը նստած մտահոգ հայրենասէրի այս հայկական գեղը, որ 1915—1918 աքսորի ճամբաներէն ալ ինկաւ, բանհուեր է այսօր երկուքի։ Դպրոցները զատ, մատուռները զատ, իրենք՝ (գեղացիներ) երկու թաղերով զատ։ Ու չեն խօսիր իրարու հետ։ Գատնա՞ս։ Սա ցնդած պառաւկինե՛րը։ Ու չկայ գեղին մէջ մէկ հատիկ մարդ որ դրէէ մը բռնէ, երկու տող հայերէն կարդայ։ Արաբերէն կը խօսին։ Ձեն մոռցած նաեւ իրենց զաւառաբարբառը՝ նման՝ Քէօսպի եւ Սուէտիոյ տեղական բարբառներուն։

Ղընէմիէն միակը չէ այս վիճակով։ Ահա քիչ մը անդին Արամօն, Եաղուպիէն, Ղընէյէն եւայլն։ Մեզի նոր «խենթ»եր պէտք են։

— Ո՞ւր են այդ «խենթ»երը։

— Հիմակ խենթ չէ մնացեր։ Բոլորն ալ խելօքներ են, Փարիզի, Զուիցերիոյ եւ Ամերիկայի մէջ։

Ապրօն, տակաւին 1915ին, ունէր 8 եղբայրներ, երկու գեղանի քոյրեր, հայր, չորս հօրեղբայր, մայր, հինգ մօրաքոյր եւայլն։ Աքսորէն վերջ ունի հիմա մայր մը եւ երեք եղբայր։ Միւսները մեռած տարագրութեան ճամբաներուն վրայ։ Երբ որ Աքսորէն ետ եկան, գեղը հիմնովին աւրուած գտան։ Ու հիմա պապենական հին օճախները կրկին կը վառին։ Դաշտերն ու պարտէզները վերստին ծաղկած են։ Ամառը, գուարը ամէն կէս օր պէտքի կուգայ։ Ճաշասեղանները կը լեցուին դալով, մածունով, կարագով ու պանիրով։ Ու հիմա Ապրօն աղուոր նշանած մը ունի։ Վաղը պիտի կարգուի այս սարերու եւ գեղի կորիճ տղան։ Հիմա փէսին մօր ուրախութիւնը ուկի՛ է կտրեր։ Գեղը ամբողջ ոտքի է ելեր։ Հարսնիքը պիտի ըլլայ նեոսի տան մէջ, որուն օճախի պատին վրայ կայ պատկեր մը միայն (Անդրանիկ), եւ զէնք մը։

Ապրօն երկու բան կը սիրէ — Անդրանիկը եւ զէնքը։

5 Օգոստոս — Կը պառկիմ երդիքը։ Գիւղին հօթը բլուրներուն վրայ աստղերը՝ Տիգրան Մեծի ադամանդակուռ թագին կը նմանին։ Լուսնկան որքա՛ն գեղեցիկ է հիմակ։ Զեփիւռը՝ ըսեմ, քնքոյշ եւ երիտասարդ հա՛րս է, թէ նաեւ գինի՛։ Անիկա Հայաստանեան վարդերու անմահական բուրմո՛ւնք է, տրդեօք, թէ պա՛ր է գրմանոյլի՝ Աստղիկի՛ տաճարին…։ Ինչ ըսեմ հապա գեղին բաղում աղբիւրներուն որոնք իրենց անդադրում երգերով մրցումի են ելեր գիշերական ծղրիթներուն հետ։

Քաղաքներու մէջ ես չեմ կրցած քընանալ։ Իսկական քունը ես քնացեր եմ գեղ տեղուանքը, մանաւանդ երդիքներուն վրայ։ Գիւղական գիշերը, ամառ ատեն երդիք ելլել ու պառկիլը չեմ փոխեր Փարիզի «հոյակապ», «սքանչելի» հանդէսներուն եւ մարմնահանդէսներուն հետ։ Աս՝ լաւ գիտցէք, ազորմելի քաղքցիներ։ Հայոց աղջի թուլցաւ, տկարացաւ երբոր գեղը լքեց եւ գնաց հասաւ մինչեւ Լեհաստան, Փարիզ, Ամերիկա։

Վերադարձ՝ դէպի գեղ։ Դարձ՝ դէպի Արեւելք։

8 Օգոստոս — Գեղը ժամացոյց չունի։ Աքաղաղն ու արշալոյսը երկու աղուոր եւ ճշգաճշիդ ժամացոյցներ են։ Աքլորները կը կանչեն, երբ օրուան առաջին լոյսը գեղի վրայ վարդի պէս կը բացուի։ Այն ժամանակ գեղը ամբողջ մէկ մարդու մատ ոտքի վրայ կ'ըլլայ։ Հինա ձեռքերով կարագ, մեղր, մածուն, նիր եւ թոնիրի հաց կերայ այս տուն, իբրեւ նախաճաշ։ Կերայ պատիկ նստած երդիքին վրայ, բերու եւ պարտէզներու վարդ — աղբիւրին մօտիկը։ ... ու իսկոյն կը ցատկեմ վեր կը կե... Ոսքան առողջ եւ կայտառ կը... հիմակ ինքզինքս։ Կ'ըսեմ ինքզինքս... այս ուժը որ ունիմ, առիւծ եւ վագր ալ ելլեն դէմս, չեմ վախնար, սատկեցնեմ։

Ապրօն եւ իր նոր հարսը— ... ցիկ ինչպէս աղբիւրին ակը ... ղին, եւ անոյշ ու սպիտակ՝ ... կաթը իշխին բոյսին — նստեր ... խոտի տերեւ կը շարեն տան ... բակին մէջ, ծառերին տակ։ Եւ ... բարձրանում սարերն ի վեր։ Ոսկի... տակէն կայծքարեր կը ... վար, դէպի անդունդը, խոր ձոր... մէջ։ Կը շուլլուլուիմ ծառերն ի վեր, ... թռչուններու բոյներ կ'որսամ։ ... կոյսերուն մէջտեղուանքներ ... թուփերուն տակերը կաքաւի ... տոցներ կը փնտռեմ։ Հոս, ... սեմ Ապրօյին եղբայրը որ՝ ժայռ... վրայ կալ է չիներ, ցորեն կը ... Կը դիտեմ վարը — հովկայ, ... բած լեռնաղաշտ ու լեռնահովի... այծ եւ ուլիկներ կ'արածին։ ... գեղացի աղջնակ եւ մանչ ... բնութեան այդ բազմագոյն եւ ... լի պատկերներուն վրայ ու ... կը խաղան, կը վազվզեն, կը ... կեն, կը պարեն, կ'երգեն եւ ... նուագեն, մինչ անդին իրենց ... հայեաց ուլիկներն ու գառները ... բածին զմրուխտ կանաչին վրայ ... ուռր, շատ աղուոր արեւի մը ... Միտքս կուգան Վիրգիլիոսը, ... բոսը, Թէոկրիտէսը։ Կ'ուզեմ ... անգամ մըն ալ մեր Վարուժան... ցին երգը»։ Հայեր, մի բուէք ... մեծ բանաստեղծներ չունինք։ ... Նարեկացին, Շնորհալին, Երզ... Քուչակը, Սայաթ — Նովան, ... ժան, Մեծարենց, Սիամանթօ, ... մանեան։ Մեր ազգային ... պէտք եղած չափով չենք ճան... չենք սիրեր, վեր չենք առներ։ ... իսկապէս ազատութիւնը կը ... պիտի սիրէ անպայման ... ծութիւնը։ Դուք չէ՞ք գիտեր ... Աղեքսանդր չէր բաժներ ... նէն գիշեր թէ ցերեկ։ Ձիւ... փոյէոնի եւ ուրիշներու մասին ...

Բարձր ժայռի մը վրայ ... կայներ։ Դիմացս եւ առաջս ... է Ղընամիէի լեռնադաշտը։ ... երգը գիս անհունօրէն կը յոյզ... բարձրանիստ ժայռերուն վրայ ... ուած, մրտենիներու անուշաբեր ... մունքը, անդադար արշալոյս ... բուն շունչը, գեղի հարս եւ աղջ... բու աշխատանքի չէրերը եւ ... ղահայեաց լեռնային տեսար... կարծես սիրատարփ նշանածի ... ձեռքս կը բռնեն եւ գիս երազ... տանին։ Ա՜հ, այդ երազը բան... ծութիւնն է հրավառ, եւ ... մանօրէն խոր ու գեղեցիկ։

Գեղին մէջ մեծաւոր սենեա... կարելի չեղաւ գտնել։ Առաջին ... թը մնացի Ապրօյին տունը։ Բայց ... կեր եմ հոս երկու ամիս մնալու ...

— Ապրօ, ես շատ պիտի մնա... գեղը։ Ես չեմ կրնար ձեր տան ... կէլ երկար ատեն, իբրեւ հիւր ...

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

— Ներէ՛մ, այնքան գեղեցիկ էք որ չէք կրնար չար ըլլալ… մտածեցէք անգամ մը այն ծանր աշխատանքին մասին զոր եկած եմ կատարել այստեղ… պաշտօնական ճանճրացուցիչ ընդունելութիւննե՛ր… եւ ապուշ մարդեր որոնց հետ խօսելու ստիպուած եմ… յոյս ունիմ որ չէք զլանար ինծի՝ ինքնամոռացման այս քանի մը սքանչելի վայրկեանները…

Կարծես Տայանա սկսաւ մեղքնալ յանկարծ։ Արդարեւ շնորհքով մէկը կ'երեւար ան. ու չէ՞ որ ինքն ալ յաճախ խորհած էր թէ շատ հաճելի բան մը չէր վերջապէս արքայական անձնաւորութիւն մը ըլլալ եւ կեանքի մը օրերն ու գիշերները անցընել անհամ պարտականութիւններու երկար շարքով մը. ի՞նչ պատճառ կար որ մարդկային արարածի մը տեղ չդնէր զայն՝ թոյլ տալով որ իր ձեռքը բռնէր՝ եթէ այդ էր անոր փափաքը։

Երբ գետափը հասան, իշխանը կանգ առաւ ու բոպէ մը նայեցաւ հանդարտօրէն սահող մռայլ ջուրերուն։

— Եթէ միայն Պոլիս ըլլայի՛նք հիմա… ըսաւ յանկարծ. հրաման պիտի ընէի որ նաւակ մը պատրաստէին որպէսզի միասին հեռուները երթայինք՝ ընթրելու…

Տայանա ջղային խնդուք մը ունեցաւ։ Կատակով արտասանուած էին այդ բառերը, բայց անոր ձայնին մէջ կար շեշտ մը որ ենթադրել կուտար թէ իսկապէս իր մտքին մէջ եղածն էր ու կ'ըսէր։ Աղջիկը փառք տուաւ որ Թուրքիա չէին գտնուեր այդ պահուն, որովհետեւ, հակառակ իր Եւրոպացիի հիանալի արգուզարդին, անոր աչքերը յստակօրէն կը խօսէին Արեւելցիի լեզուն։ Ու տակաւին անորոշութեան մէջ էր Տայանան— իշխանը ի՞նչ հասկցնել կ'ուզէր «ընթրելու» մասին խօսելով։ Ցետոյ բնազդաբար կը զգար որ այդ մարդը երբեք նկատի պիտի չառնէր իր տեսակէտը, կամ հոգն անգամ պիտի չընէր ոեւէ զաւթակցութիւն որ կրնար յառաջ գալ եթէ փոխանակ Թէմզի՝ Վոսփորի ափերուն վրայ գտնուած ըլլային։

Թուրքը աղջկան թեւը մտաւ նորէն ու պտտցուց զայն գետին եզերքը, մինչեւ որ հասան ծառերուն տակուըին մէջ պահուըտած հովանիի մը տակ։

— Այստեղ նստինք ու ծխենք, ըսաւ։

Բարեբախտաբար ճիշդ այդ պահուն նուագախումբը վերսկսաւ.

Տայանա շնչառ ու անմիջապէս պատասխանեց.

— Մ՛չ, այնքան սքանչելի կերպով կը պարէք որ չեմ ուզեր վայրկեան մը իսկ կորսնցնել այս նուագախումբը… կը նախընտրեմ որ պարապահ վերադառնանք…

— Շնորհակալ եմ, խնդաց Թուրքը յայտնապէս գոհ մնալով այդ շողոքորթութենէն, բայց եւ այնպէս, առանց մոռնալու իր բուն նպատակը. վերջը դարձեալ կը պարենք եթէ կ'ուզէք, եւ կը նախընտրեմ որ այստեղ մնանք…

— Ուրեմն երթամ վերարկուս բերեմ, պատասխանեց Տայանա՝ խուսափելու ձեւ մը գտնելով. բաւական զով է այստեղ…

Դլուխը ետ դարձուց ու նայեցաւ Ակումբին լուսավառ պատուհաններուն. Պարտէզը մարդ չէր մնացած գրեթէ եւ՝ հեռուէն, հրաւիրեալները պարասրահ կը փութային։ Ծառերուն թանձր շուքը ինկած էր հովանիին վըրայ ուր անոնք կեցած էին՝ բոլորին աչքերէն հեռու. միայն երկու հոգի, իշխանին թիկնապահները, դիրք բռնած էին մօտաւորապէս մը մէջ, քանի քայլ անդին։

— Կը մսի՞ք… ես ձեզ կը տաքցնեմ, խնդաց Թուրքը յանկարծ ու կոպտօրէն փրթող իր ձայնին շեշտը փախցնելով. ...

աչքէն տղջկան. շունչը բռնուեցաւ։ Տակաւին պատասխան չէր կրցած տալ, երբ իշխանը իր զօրաւոր բազուկներուն մէջ առաւ մըրմնտարկեց անոր նրբակազմ մարմինը։

— Ներէ՛մ, աղաչեց Տայանա հեւալով ու գլուխը ետ նետեց ցնցումով մը. խնդրե՛մ…

Թուրքը ականջ չկախեց այդ աղաչանքին ու նորէն խնդաց։ Տայանա իր այտերուն վրայ զգաց անոր տաք շունչը։ Ցետոյ իշխանը իր բերանը դրոշմեց Տայանայի շրթունքներուն վրայ։ Այս վերջինը սկսաւ բռունցքներ իջեցնել անոր ուսերուն ու փորձեց անդին հրել զայն։ Բայց Թուրքը վայրագ ճիւճիղ մը արձակեց ու անյագ՝ աղջըկան սպիտակ պարանոցին կոթութեան մէջ թաղեց իր երեսը։

— Ձգեցէ՛ք կեցէք, անգի՛ն գնա, զայրացաւ Տայանա. ձգէ՛…

Փորձեց ցած ձայնով ըսել այդ բոլորը, վախնալով որ զայթակղութիւն կը ծագէր, եթէ մէկը մօտենար իրենց ու զինքը գտնէր իշխանին թեւերուն մէջ։ Եւ սակայն, հակառակ իր կամքին, յուզումէն, ձայնը բարձրացուցած էր արդէն։ Ցաղթողաբար մը բռնցքներուն ամէն ինչ պատահեցաւ կարծես յանկարծակի։

Տայանա ոտքի մը արձակեց ... րենց մօտէն անցնող ճամբուն ... ու մինչեւ մտածելու ... Ու ահա անծանօթ ձեռք մը ... Թուրքը. Տայանա ծառի մը ... լով վար ինկաւ ու անմիջապէս ... հեց որ յարձակում գործողը ... փակած էր Ալիի օձիքին ու ... բաշխուտէր զայն։

Իշխանը ճիգ մը ըրաւ ... մնալու համար եւ սկսաւ ... ծը դուրս տալ։ Անծանօթը ... գուշ դէմքն ու շալվիկին ... թիւնը միայն կը տեսնուէին ... թութեան մէջ. փեքրակազմ ... բայց ճկուն ու յովազի մը ... գաշարժ։ Յանկարծ խոյացաւ ... քին վրայ ու երկուքը միասին ... ինկան իրարու փաթթուած։

Ալիի թիկնապահները ... հասան ու ետ քաշեցին անծանօթ...

Յետոյ… ուրիշ մը մէջ ... ծծկուուքին՝ ... բարձրահասակ ... որ բռունցքի հարուած մը ... ոին տապալեց թիկնապահներէն ... այս վերջինը սկսաւ բարձրաձայ... նալ, օգնութիւն կանչելով։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Գրոյես գրող Դաւիթ Դաւիթ Կարաւանեց

Երեւանի մէջ, պրոլետ նոր գրող Դաւիթ Դաւիթ Կարաւանեց, կը գրէ ոտանաւոր մը, նուիրուած բերքի տօնական եւ հոկտեմբերիկներուն ։ Ահա անիկա ամբողջութեամբ ․

Հէ՜յ ընկերներ հոկտեմբերիկ ․
Ցայիս եմ ձեզ ուրախ խապրիկ ․
Եօր բերքի տօն է, բարի՛ք,
Եւ չըկայ մեզ ո՛չ մի կարիք ։

Բարձրացէ՛ք վեր, անա ծաղիկ,
Եւ լցըրէ՛ք միշտ ձեր փորիկ ։
Չերբ մ'ըն է ։ Կուլակն հերի՛ք
Ներս որպէս մի չար պարիկ ։

Փա՛ռք Իլիչին, չըկայ մուրիկ՝
Նրա դրախտն է բարձր ու ծուռիկ ․
Վարը բուրժուն, կապուած չարիք,
Վերը դո՛ւ, ջան հոկտեմբերիկ ։

Բանաստեղծութեան գլխարկ եւ կոչէ հաղցնելէ (այսինքն վերնագիր եւ ստորագրութիւն) զնելէ առաջ՝ պրոլետ գրող ընկեր Դաւիթ Դաւիթ Կարաւանեց կը մտածէ ու կ'ըսէ ինքնիրեն․

— Իմաստուն խոհեմութիւն կը լինի իմ կողմից՝ էս բանաստեղծութիւնը մի անգամ կարդալ ընկեր Փանոս Ալաջանեանին ։ Նա մարքսիստ, լենինիստ եւ ստալինիստ է ։ Նա կարող է մասնագէտ աչքով տողեր որոնք կարող են լինել վրիպում, ․․․ Շատ է օգտուել փորձառութիւնից ։

Պրոլետ պոէտը ընկեր Փանոսի մօտն է ու կարդացած իր բանաստեղծութիւնը ։

Ընկեր Փանոս իր երկու ձեռքերով բռնած է իր ճաղատ գլուխը ու կը խոր խորհրդածէ ։ Պրոլետ գրողը, որ տարածի, կը սպասէ պատասխանի ։ Վերջապէս կը խօսի ընկեր Փանոս, ձեռք առնելով ոտանաւորը ․

— Ասում ես․ «էսօր բերքի տօն է, բարիք, էլ չըկայ մեզ ոչ մի կարիք» ։

Ո՞նց յանդգնում ես գրել էսպիսի հակայեղափոխական տող ։ Իսկի չեմ հասկանում ։ Համարձակութիւնդ էլ մի չափ ունի ։ Սա հայհոյութիւն է տասնամեայ Լէնինի եւ արեամբատ Ստալինի դէմ ։ Շուտո՛վ ջնջիր ։ Մի՛ երեխայ էք պիտի հասկանայ էք տողերի տակ թաղնուած բուրժուական, տրոցկիստական, Դաշնակցական մըտքերի խմորը ։ Շուտո՛վ ջնջիր ։

Պրոլետ գրողը-սարսափահար կը հարցնէ ․

— Ինչո՞ւ կը ջնջեմ ու կը խաղեմ էդ տողերը ։ Միայն ուզում եմ իմանալ թէ ինչ հակայեղափոխական միտք եմ գրել ակամայ, էդ տողերի տակ ։

— Ասում ես․ «էլ չըկայ մեզ ոչ մի կարիք» ։ Սրանով ուզում ես ասել որ մինչեւ հիմա կարիք ենք ունեցել ։ Թէ մինչեւ հիմա պտուղ չենք ունեցել ։ Այն ինչ՝ տօնելու ենք մեր քսանեւ-մէկերորդ բերքի տօնը ։ Դու երգում ես քսանեւմէկերորդը եւ ուրանում միւս քսան բերքի տօները ։ Քսան տարի է դու պտուղ կերե՞լ ես թէ ոչ, ասա՛ ․․․

— Կերել եմ ․․․

— Ասա, թէ ի՞նչ ես կերել ․․․

— Միրգ, խնձոր, վարունգ, տանձ ․․․

— Երեւում ա որ տանձ շատ ես կերել ․․․

— Բաւականաչափ կերել եմ ։

— Երեւում է ։ Ո՞նց համարձակւում ես լինել այսքան խորհրդային կարգերի դէմ եւ ուրանալ քո կերած վարունգներն ու տանձերը ։ Ջնջի՛ր ։

— Ջնջեցի ։

— Ջնջի՛ր, եւ մնացածի համար գնա ընկեր Աւետիսեանի մօտ․ Ինքըէր նրա էլ կարծիքը ։

Պրոլետ քերթողը կ'երթայ ընկեր Աւետիսեանի մօտ ու կը կարդայ ոտանաւորը ։ Ընկեր Աւետիսեան իր ծնօտը երկու բռունցքներուն վրայ դրած մըտիկ կ'ընէ ։ Բանաստեղծութեան ընթերցումը աւարտելէն անմիջապէս վերջը՝ ընդոստ վեր կը ցատկէ ընկերը՝ երեսները կարմրած ։ Եւ կը բղաւէ ․

— Սարսափ, վնասարարութի՛ւն, դաւաճանութի՜ւն ։ Թոյլատուութիւնն էլ իր չափը ունի է ճանաչի ։ Դու գնում ես Ակսէլ Բակունցի, Ալազանի, Գուրգէն Մահարու հակայեղափոխական ճանապարհով ։ Անում եմ զըրուցը տարածուած է սա, մի թանգարան հրաւէր վնասարարութեան, մի զինիլ դաւաճանութեան ։

Պրոլետ գրողը սարսափէն ընկղմած է անկիւն մը ։ Հազիւ կը բանայ բերանը ու կը կակազէ ․

— Ի սէր սոցիալիզմի, ընկեր, մատնացոյց արա իմ բանաստեղծութեան մէջ գտնուող վնասարարական տողերը ։

Ընկեր Աւետիսեանց կը ծէք քերթուածը ու կը պոռայ ․

— Ի՞նչ է սա, ի՞նչ է ։ Գրում ես․ «բարձրացէք վեր, անա ծաղիկ, ու լցըրէք միշտ ձեր փորիկ» ։ Խորհրդային բերքը հանրայնական է միշտ ։ Դու մղում ես հոկտեմբերիկներին որ գնան ու ծառերի վրայ մագլցելով դողանան պտուղները եւ լեցնեն իրենց փորերը ։ Սա ապօրինութեան հրաւէր է, օրը ցերեկով ։ Դու խելագարուել ես ։

— Կը ջնջեմ, ընկեր, կը ջնջեմ ։

— Ջնջիր թէ չէ կը ջնջուես ։

— Էլ ուրիշ հակայեղափոխական տող չկա՞յ ․․․

— Չգիտեմ ։ Լաւ կ'անես, մի անգամ էլ, եթէ գնաս ընկեր Մահմադ Թաթարօղլուի մօտ եւ նրան էլ կարդաս ։

Գրողը ընկեր Մահմադի մօտ է եւ կարդացած ոտանաւորը ։

Ընկեր Մահմադ մաքուրը կ'առնէ ու կը ջնջէ հետեւեալ երկու տողերը․ «Չերթը մերն է ։ Կուլակն հերիք կերաւ որպէս մի չար պարիկ» ։

— Ընկեր պոէտ, հէչ զգուշութիւն չունես ։ Ուզում ես յաջորդը լինել կուլակի ։ Ցանկութիւնը գործադրութեան չափ մեզ է ։ Դու դաւաճանում ես կոլխոզի դէմ ։ Ջնջիր, եւ մնացածի համար գտիր ընկեր Երզնձէին եւ հարցրու նրա կարծիքը ։

— Կը ջնջեմ, սակայն, էլ մնացածի համար աւելորդ եմ համարում գնալ ընկեր Երզնձէի մօտ ։

— Ի՞նչի աւելորդ ես համարում ։

— Մնացածը շատ բան չի ։ Մնացածը կը պատռեմ ։

— Իրաւունք չունես պատռելու բերքի տօնին նուիրուած մի տող ։ Իրաւունք չունես դաւաճանել պրոլետարական Մուսային դէմ ։ Հարկ է անպայման գնաս ընկեր Երզնձէի մօտ ։

Հէք պոէտ ընկեր Դաւիթ Դաւիթ կ'երթայ ընկեր Երզնձէին ու կը կարդայ իր քերթուածը, առնելով հետեւեալ պատասխանը ․

— Հարկ է բանաստեղծութիւն գրելուց առաջ լաւ կարդացած լինել սոցիալիստ հեղինակներին՝ Մարքսին, Էնգէլսին, Լէնինին, Ստալինին ։ Վերջին տունի մէջ գրում ես․ «Փա՛ռք Իլիչին, չըկայ մուրիկ՝ նրա դրախտն է բարձր ու ծուռիկ» ։ Ծո՛ւռ դըրախտ ։ Սա արդէն բիբլիական եւ իտէալիստական մի պատկեր է ։ «Դրախտը լեգենդական մի վայր է ու «ծուռը» իդէտ է նշանակում ։ Քո ոտանաւորի մէջ հին կարգերի բէակցիան է խօսում ։ Ափսոս, մեր աշխատանքին ոչ մինչեւ հիմա դու մնացել ես մի բուրժուական մտայնութեան տէր ։ «Փառք Իլիչին» քո բացադանչութիւնն էլ աւերախական մի ֆրազ է ։ Ափսոս թղթին ու մելանին որ դու սպառում ես ։

— Կը ջնջեմ, կը պատռեմ իմ ոտանաւորը, կ'ըսէ խեղճացած բանաստեղծը ։

— Հեշտ է ասել «կը ջնջեմ» ։ Դու հակայեղափոխական տողեր ես գրում եւ գնում կարդում մեր ընկերների մօտ ։ Նրանց մէջ-ներարկում տրոցկիստական, իմպերիալիստական, բուրժուական եւ դաշնակցական գաղափարներ ։ Սա արդէն աններելի սըրիկայութիւն է ։ Դուրս կորիր ․․․ Հասնեմը, հայտա՜․․․

Բանաստեղծը զարհուրած դուրս կ'ելլէ ու կը բզկտէ իր զամբախտ բանաստեղծութիւնը ։

Քանի մը օր վերջ ծանր մեղադրանքով կը ձերբակալուի բանաստեղծը ։ Իր գլխուն կ'անցընեն հետեւեալ փըշապսակը ․

— Լակէյ, վնասարար, թոյն ներարկող, տրոցկիստ, հակայեղափոխական, շուն, իժ, աւերախական, ափէրիստ, լրտես, նացիոնալիստ ։

×

Այս շարժանկարային սեւ ժապաւէնը տեսայ երազիս մէջ ։

Կրկին զիմեցի երազներու մեկնաբան բարեկամիս որ ըսաւ․

— Խորհրդային գրողները առաջուան տարեկան երթաղարձի առմամբ ։

— Ո՞ւրկէ ո՞ւր երթալ գալու համար ։

— Ողբերգութենէ կատակերգութեան եւ կատակերգութենէ ողբերգութեան ։

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

շատ եմ սիրեր Ղըրճմիին ։ Վարձուած ես փնտռեցի եւ չգտայ ։ Կ'ուզեմ որ անկէ վերջ զիս նկատես վարձական եւ ոչ հիւր ։

— Գարօն, չէյլար ։ Տունը քուկդ է, իմս չէ ։ Որքան ժամանակ հոս ես, կ'ուտես, կը խմես եւ կը պառկիս ։ Ես գիտցի եմ, քաղցցի չեմ ։ Ես քեզմէ դրամ չեմ առներ ։

Որքան գնացի է Ալբոն, այնքան գնացի եմ նաեւ ես ։ Հետեւաբար յանձնե եւ հարթա ։ Որոշեցի երթալ Ալեպօ ։ Ալբոն շատ նեղացաւ, բարկացաւ ։ Օգուտ մը չունեցաւ ։ Ալբոն բարկութենէն պառկէն վար առաւ որսի հրացանը եւ լեռ ելաւ ։ Կէս ժամ չանցած, ուսին աւազին վարազ մը նետած տուն եկաւ ։ Վարազը առջեւս նետեց ուժով մը ։

— Կը տեսնե՞ս, պարօն ։ Ամէն օր ծոցի վարազ կը կըցնեմ ։ Վարազի միս ունենալու համար վարազ պէտք է ունել ։ Մեր լեռները կացաւ ալ շատ կայ ։ Կեցիր այստեղ ։ Գարօն, դուն գիտես, եւ աչքերուս, եւ սրտիս վըրայ տեղ ունիս ։

— Կարելի բան չէ, սիրելի Ալբօ ։

Եւ, վերջին անգամ Ալբոն զիս ճաշի նստեցուց ։ Ախ, դեղի սեղանը ։ Թոնիրի կսկուծ եւ անուշաբոյր հաց ։ Մածուն, թան, մեղր, կարագ, թուզ, խաղող, փիլաւ, պանիր եւ վարազի խորոված ։

Ճաշէն յետոյ Ալբոն նստաւ ինծի համար թութուն ջարդեց ։ «Ճամբան երկար է, կը ծխես, բաւ ։

Կէսօրէ վերջ ժամը 2ին ես ճամբայ կ'ելլեմ դէպի Արամօ ։ Ճամբայ կ'ելլեմ եւ վերջին անգամ ըլլալով կը դիտեմ այս գեղը որ միամիտակը ինկեր է վերին — Սուրբոյ եւ Ալէվիներու երկրի լեռներու հեռաւոր մէկ գիրկը ։ Կը յուզուիմ, երբ կը մտածեմ, որ այս գեղը հայկական, դարեր առաջ եկեր է այստեղ, Հայոց մեծ աշխարհէն, եւ մինչեւ այսօր ալ պահեր է մաքրանքի պէս արտաքնոց ծով աշխարհին մէջ, իր քաղցր գաւառաբարբառը, իր կիներուն հայրենի տարազը, սովորութիւնները աւանդութիւնները, կրօնը ։

— Ծաքը, նուրէն արի հոս, (վերջը նորէն հոս եկուր ։

Կուզամ, սիրելի Ալբօ, կուզամ ։ Մի վախնար, ես քաղաք չեմ բնակիր ։ Քաղաքները, մանաւանդ օտար, հեռաւոր վայրերու քաղաքները մեզմէ սարին շատ բան, շատ բան ։

ԱՐՇԷՆ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՄԻՋՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԳՈՏԼԷՐ ԵՒ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ի՞նչ կը մտածէր հանրապետութեան մասին արդի բանաստեղծութեան կուռքը, Գոտլէր, ֆրանսացի հանճարեղ տխուածաղիկը՝ անուանի իր քերթուածներու ժողովածուին, (մենք Ախտածաղիկներ կը թարգմանենք Fleurs du Mal, հակառակ կատարուած թարգմանութիւններուն, — Չարիքի ծաղիկներ, որ satanisme մը կ'ենթադրէ Գոտլէրի մէջ, Ցաւի ծաղիկներ, որ յոռետեսութիւն եւ ռոմանթիզմ կ'ենթադրէ Գոտլէրի մէջ՝ քննադատական այս երկու դպրոցներն ալ տեղի կուտան այսօր հոգեբանախօսական դպրոցին, որ Գոտլէրի մէջ կը տեսնէ ճաշակ մը ախտաբանական երեւոյթներու, ինչ նաւ հարկաւոր անոնց) ։

Ալեքսանդր Զէվաէս կը պատասխանէ այդ հարցումին, քըքրելով 1848 տարուոյն փետրուարի պատմութիւնը ։

24 փետրուար 1848ին Ֆրանսական միապետութիւնը տապալեցաւ, — թագաւորը կառք մը ցատկելով գնաց հիւսիս, կորեց Մանշ ծովը եւ ապաստանեցաւ Անգլիա ։

Հանրապետութիւն հռչակուեցաւ Ֆրանսայի մէջ ։ Անհուն խանդավառութիւն ամէն կողմ, — քաղքենի դասակարգը, արհեստաւորն ու բանուորը, մտաւորականն ու արուեստագէտը բոլորը եղբայրացած մէկ օրէն միւսը ։

Գոտլէր, խորքին մէջ՝ կաթոլիկ, կրօնքի հետ կապուածութեամբ՝ աղնուապետական, նկարագրով՝ արհամարհոտ, որ նոյնիսկ անտարբերութիւն ցոյց կուտար հանդէպ ժողովրդային շարժումին եւ չէր ծածկեր իր պահպանողական տեսակէտները՝ յայտարարելով, իր նըկարչական քննադատութեանց մէջ, թէ ժողովրդապետական կարգերը թշնամի են պերճանքին, գեղարուեստին եւ դպրութեանց, յանկարծ յեղափոխութեան առաջին օրը վարակ ուեցաւ ժողովրդային տենդով ։ 24 փետրուարին, Գիւսիի քառուղիին վըրայ, զինքը տեսան ամբոխին մէջ, որ կը կողոպտէր զինավաճառատուն մը ։ Եղուսր հրացան մը եւ որսի պայուսակ մը վերցուցած էր ։

Յաջորդ օրը կը միանայ երկու գրագէտներու հետ, — առաջինը Շանֆլէօրի, վիպասան մը, որ ծանօթ է իրապաշտութեան բերած իր տեսութեամբ եւ Chien - Caillou հատորով, զոր Վիքթոր Հիւկօ կը համարէր գլուխ-գործոց մը, երկրորդն էր Շարլ Թուպէն, բանաստեղծ, վիպագիր եւ քննադատ ։

Երեքը միասին կ'որոշեն թերթ մը հրատարակել ։ Ի՞նչ անուն դնել, — Գոտլէր կ'առաջարկէ Հանրութեան փրկութիւնը ։ Իր ընկերները կ'առարկեն որ 93 կը բուրէ անունը, բայց ի վերջոյ կը համաձայնին ։

Սրճարանին մէջ նստած՝ անմիջապէս կը խմբագրեն թերթը եւ ձեռագիրները կը տանին Գօթրուչ տպարանը ։

Փոքրածաւալ, 4 էջնոց թերթ մըն էր Հանրութեան փրկութիւնը ։ Էջերը երկսիւնակ ։

Առաջին թիւը կը կրէր հետեւեալ յայտարարութիւնը —

Կեցցէ՛ Հանրապետութիւնը ։

Կոչ ժողովուրդի՛ն ։

Կ'ըսէին ժողովուրդին. — Մի՛ վստահիր ։

Այժմ պէտք է ըսել ժողովուրդին ․ — Վստահութիւն ունեցիր կառավարութեան վրայ ։

Ժողովո՛ւրդ, տես կանգնած ես մէջտեղը, միշտ Ճերկայ, ու քու կառավարութիւնդ չի կրնար սխալ գործել ։ Հսկէ՛ վրան, բայց շըջապատէ զայն գուրգուրանքով ։

Քու կառավարութիւնդ քու զաւակդ է ։

Կ'ըսեն ժողովուրդին. — Զգո՛յշ դաւաճիրներէն, չափաւորներէն եւ յետադէմներէն ։

Անտարակոյս, պէտք է ըսել, ժամանակը թանձրացած է ամպերով, թէեւ պայծառաշող էր արշալոյսը ։

Բայց թող ժողովուրդը գիտնայ թէ բոլոր տեսակի դաւադիրներուն դէմ լաւագոյն դարմանն է բացարձակ հաւատք ունենալ Հանրապետութեան վըրայ, թէ բշնամական ամէն նպատակ անխուսափելի կերպով կը խեղդուի համաշխարհային սիրոյ մթնոլորտի մը մէջ ։

Ցաւալ ատէ վերջ այս թերթը, Գոտլէր եւ երկու ընկերները ծրար ծրար կ'առնէին իրենց անութին տակ եւ կը սկսին իրե՛նք ծախել փողոցներուն մէջ ։ Հասոյթը, 10 — 20 ֆրանք, կը յատկացնեն երկրորդ թիւին տպագրութեան ։ Երկրորդ թիւը կ'ուշանայ քիչ մը, սպասելով թերթին ճակատին համար շինել տալ խորհրդանշան մը, որովհետեւ ուրիշներ գողցեր էին իրենց թերթին անունը ։ Այդ խորհրդանշանը կը ներկայացնէր բազուկ մը որ կը ցատկէ պատնէշի մը վրայ, ձեռքին՝ դրօշ մը, ուր գրուած է․ « Զայն Աստուծոյ, Զայն ժողովուրդին » ։

Երկրորդ թիւին խմբագրականը եւս անստորագիր է, բայց հաւանաբար կը պատկանի Գոտլէրի —

Նախկին թագաւորը կը պտըտի ։ Մէկ ժողովուրդէն միւսին կը դիմէ, մէկ քաղաքէն միւսը կ'երթայ ։ Կ'անցնի ծովը, ծովէն անդին՝ ժողովուրդը կ'ենթադրի, Հանրապետութիւնը կը խմորուի թաքուն կերպով ։ Անդի՛ նստուն, անդի՛ ներոն, Ովկիանոսէն անդին, Հանրապետութիւնն է դարձեալ ։

Ան կ'իյնայ Սպանիոյ վրայ, բայց այնտեղ եւս Հանրապետութիւնը կը թեւածէ օդին մէջ եւ թօքերը կ'արբենայ ինչպէս անուշահոտութեամբ ։

Ո՞ւր պիտի հանգչի այդ անիծեալ գլուխը ։

Հռոմի՞ մէջ, — Ս․ Աթոռը այլեւս չօրհներ բռնակալները ։ Ան կրնար թողութիւն շնորհել, բայց նախկին թագաւորը ոչ Աստուծոյ կը հաւատայ, ոչ ալ սատանային ։

Գաւաթ մը Եռհանիսպէնի տունէ, որպէսզի չորցած կոկորդը թրջէ թագաւորներու այս թափառական Հըրեան ։ Մէթէրնիխ ժամանակ չունի, նամակներ, հեռագիրներ, թերթեր կամ կարդալիք ։ Եւ յետոյ բռնակալներու միջեւ եղբայրութիւն չկայ ։ Արդէն ինչ կ'արժէ միապետ մը առանց թագի ։

Նախկին թագաւորը մէկ երկրէն միւսը կ'երթայ, եւ մէկ քաղաքէն միւսը ։ Միշտ եւ միշտ կեցցէ՛ Հանրապետութիւնը ։ Կեցցէ՛ Ազատութիւնը ։ Ամէն կողմ երգեր, աղաղակներ, ուրախութեան արցունքներ ։

Ան կը վազէ իր բոլոր ուժովը, ժամանակին հասնելու համար որ եւ է տեղ, ուր կարենար հանգչեցնել գլուխը՝ Հանրապետութիւնը չհասած ։ Այդ է իր երազը ։ Որովհետեւ բովանդակ երկիրը մղձաւանջ մը դարձած է իրեն համար, մղձաւանջ մը որ կը պաշարէ զինք ։ Սակայն հազիւ թէ կը դպի պատնէշներուն, նա կը սկսին զանգակները ղօղանջել զուարթաձայն եւ Հանրապետութիւն կը կանչեն իր ահարեկ ականջներուն ։

Լուի - Ֆիլիփի գլուխը Հանրապետութիւն կը հրաւիրէ իր վրայ, ինչպէս շանթարգելները կը ծառայեն քաշելու եւ պարպելու երկնքի փայլակը ։

Ան դեռ պիտի քալէ երկա՞ր, այդ է իր պատիժը ։ Պէտք է որ պտըտի ամբողջ աշխարհը, հանրապետական աշխարհը, որ ժամանակ չունի սակայն մտածելու իր մասին ։

Գոտլէրի այս թերթը, որ միայն 12 թիւ լոյս տեսաւ եւ հիմա հազուագիւտ է, ցոյց կուտայ թէ ո՛րքան բուռն ատելութիւն մը կը սնուցանէր միապետականութեան դէմ եւ ո՛րքան կը փարէր հանրապետականութեան ։

Ամանդ ի՛նչ բրդես, դգալդ ան կուգայ ։

*** Անհաց, անհող, հողիս քեզ մատաղ ։

*** Ասանկ չան՝ աստնկ չարական ։

*** Այսօրուան հաւը վաղուան սագէն լաւ է ։

*** Աշխարհը ջմակ, մարդը ջանակ, կարէ ու կեր ։

ՎԷՐՔ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՑԱՐՑԱՓՆՈՐԷՆ

ՀԸՂԸ ՓԼԱՒ-ՄԵՐ ԴԻՒՂԻՆ

Ի՞նչ ընել ։ Մենք քարայրին մէջ խորհուրդ ըրինք եւ որոշեցինք որ Գրիգորն ու ես մեր Թարը երթանք օգնը փնտռելու ։ Եւ եթէ գտնենք, բոլորս ալ անոնց քով փոխադրուինք ։

Նոյն գիշերն իսկ ճամբայ ելանք մենք — հօրաքոյրս ու աղջիկները քարայրը ձգելով ։ Թաքը մեր եղած տեղէն քանի քայլ հեռու էր, ճամբան դժուար ու ծածուկ էր ։ Ի՞նչ գէշ գիշեր էր՝ անա, առանց լուսնկայի ։ Քանի մը քայլ անդին հետք չէր տեսնուէր ։

Եթէ յանկարծ մեզ բռնէին, Գրիգոր էֆէնտիին անունը Ալի, իմինս Նուրի, Թուրք էինք մենք ։ Իրար ալ ճամբու թաքչին — այդ անուններով պիտի կանչէինք ։

Անցանք մեր գիւղին մօտէն, ուր վերի Թաղը բոցերը կը վառէին ։ Երբ գիւղին գլուխն ելանք, շուները սկսան երկար երկար հաչել ։

Երբ Թաղ հասանք, վարէն ջուրն հոսող գետակը լսեցինք ։ Ու մեծ դժուարութեամբ ու դողդղալով ջուրին վրայ իջանք լուսաղէմին ։ Հոն տեսանք քաջի քեռիներուն տակ առջին անդին, ձերը խուժելով տղաք, որոնք կը քնանային ։ Երբ մէկ քանին արթնցան, ըսին թէ երեսուն հոգի են եւ մեզ տարին Սրապեան Մանուկ աղային, որ պատրաստ հոն ինկեր, եւ հոն ալ մեծաւոր էր եղեր ։ Տղաքը բոլորն ալ աղաք եւ ոճիրի մէջ կը լողային ։ Ցեղոյն ու սարսափահար, կը նմանէին մեռելներու ։ Ամէն մէկը ընտանիքի մը մնացորդն էր ։ Անոնք գիտերները գող կ'երթային այլեւ բերելու եւ քանի մը կիներ ալ հոն հաց կ'եփէին ։

Կիներուն մէջ էր Հաճինեց Նունեան, տանը մնացած աղջիկ մը տարէց ։ Ոչ տգեղ էր ան, ոչ ալ անխելք, միայն շատ պահանջկոտ, եւ տասը համար ալ չէր ամուսնացեր ։ Անոր սիրահարած էր վերջերս Օվկէնց Հովիւ Յակոբ, որ տարին հազիւ երկու անգամ լուանէր գիւղ կ'իջնէր ։ Յակոբ ի վերջոյ խելքն ալ կորսնցուց, որովհետեւ Նունեան անոր քթին կը խնդար ։

Շատ զուարթ էր Նունեան ։ Վիզին ազատր օղեր կախած, պլիկուն ալ կարմիր եազմա, նոր հարսի կը նմանէր ։ Եւ կը մտնէր չարունակ ձերուն Մարտիրոսին քովիկը, որ երկամեայ էր, նոր եկած Ամերիկայէն, դրամի ալ տէր ։ Հիմա Մարտիրոսին կինն ու զաւակները կորսուած էին, եւ ան Նունեանին էր այլեւս ․․․

Զարմանենց Կարօն աղատած ուխտը հասած էր, մէջքին կապած Արզենց Արբէնին զարատաղը, որ իրօք մեզմէ առաջ հաներ էր Ախոտենէն ։ Կարոյին հետ պատմեր ու հոն հասեր էր Թաթրինց Զարէհը, փոքրիկ սուր մը ձեռքը, սակաւին արիւնոտ ։ Այդ սուրով Թուրքերը կ'ուզէին եղեր սպաննել զինքը ։ Այդ սուրը ինկեր է — անոնց ձեռքէն ու իրարու եսեւէ երկուքն այ ջախջախեր գիւղին աղջիկներէն, մինչեւ սուրը երկուքէն ալ սիրոյ ։ Զարեհ սակայն իր հօրը կոկորդէն ու անմեղներին ազատեր էր ու կալաւ համար ալ չէր մոռնանցեր ։

Անոր սիրահարած էր չարունակ ։ Ան իր ծնողքին մէկհատիկն էր եւ անոնք իր վրայ շատ կը գուրգուրային ։

Բայց ուրկէ՞ ուր Մանուկ աղան հոս, եւ մեծ իշխան Մանուկ աղան, որ Տիվրիկի գաւառի յանձնուած էր ։ Ան ալ կը բանտարկուի ուրիշ մեր գիւղացիներու հետ ։ Գիշեր մը բանտէն կը հանեն զինքը մեր գիւղէն քանի մը մեծաւորներու եւ ուրիշ չասերուն հետ ու կառավարութեան չէնքէն դուրս բե կ'առաջնորդեն ։ Կառավարական չէնքէն ասդին յարձակ էր բանտը, եւ այս ատոնց նշանակութեան չէ Թուրքին տիրապետութեանը համար ։

Դուռէնին մէջ իրենց կը սպասէր Քէօր Ամիլ հաքիւրապետը, հայատեաց ու մարդակեր հրէշ մը ։ Ան հոն մը կը խօսի, ուր կ'ապացուցանէ Հայերուն խային տարր մը ըլլալը ։ «Ձեզի ամէնանդրութիւն ալ չնորհեցինք, բայց դուք նորէն օձ եղաք եւ մեզ, Թուրքերս խայթեցիք» կ'ըսէ ։ Հիմա ժամանակն է որ հաշիւ տաք ։

Այս ճառէն ետք ջարդարարներ զանոնք զուլիթով միասին ճամբայ կը հանեն Սվազ երթալու համար ։ Անոնց կ'ընկերանայ ոստիկաններու խումբ մը եւ Տիվրիկի ոստիկանապետը Ախմէտ չաւուշ ։ Տիվրիկի կամուրջը, խոր ձորի մը մօտ վար կ'առնեն զանոնք անասուններէն ու ձորը կ'առաջնորդեն ։ Հոն ոստիկանապետը կ'ըսէ անոնց որ փադիշահը ֆէրման հանած է որ հայ ազգը բնաջնջուի Թուրքիոյ մէջ, եւ իրենք հրաման ունին զիրենք սպաննելու ։ Ուստի, ձեզի քիչ մը ատեն կուտամ ձեր վերջին խղճմտերը (աղօթք) ընելու ։ Մէկէն ժողովուրդը կը սկսի լալ, աղաչել, հայհոյել եւ աղօթել ։ Անոնք արդէն իրարու կապուած էին ։

— Աթէ՛շ... կ'որոտայ հրամանատարը ու մաուզերները կ'որոտան եւ բոլորը մէկ թուղթ պէս գետին կը թափին ։ Ցետոյ սուինահար կ'ընեն կիսամեռները, եւ երբ ամէն աղմուկ կը դադրի զինակներէն, քաղաք կը վերադառնան ։ Զօրապաններն ալ գիշերով քաղաք կը վերադառնան եւ քանի մը օր կը պահուին, մինչեւ որ Սվազէն վերադառնալու ատեն ըլլայ, նորէն մէջտեղ ելլելով ուրիշներ տանելու ։

Մանուկ աղան ուշքի կուգայ գիշերը եւ կը զգայ որ ողջ է ։ Ձեռքին կապերը կը քակէ ու քաղաքին կանակի լեռը կը բարձրանայ եւ յաջորդ գիշերը գիւղ կուգայ ։

Առտու մը մեր գիւղացի ժայռերուն վրայ տեսանք երկու հոգի որոնք կը մաքառէին ժայռերուն հետ, փորձելով ջուրին վրայ իջնել ։ Մենք անոնց ողորումը կը դիտէինք առանց ձայն հանելու ։ Բաւական դիտելէ յետոյ, մի վախնաք, ըսին տղաքը իրարու, մի վախնաք, անոնք մեզմէ են ։ Սա մէկը Քոսապետոյենց Տիրանն է, մէկալը Քոչենց Ղեւոնդը ։

Քոչենց Ղեւոնդը, աչքերուս լոյսը, իմ եղբայրս, ինքզինքս ելայ ես, եւ

— Եկէ՛ք, եկէ՛ք, վա՛ր եկէք, ջուրին վրայ իջէք, պոռացի ։

Ղեւոնդ ձայնս ճանչցաւ ու քաջութիւն առած, առիւծ կորեցաւ ։ Իր տժգոյն դէմքէն ուրախութեան ցոլք մը անցաւ ։ Կը զանէր թէ՛ տղաքը, թէ՛ եղբայրը ։ Ան հօրաքրոջմէս խնդրեր էր առաջուընէ որ զինքը միասին առնէ, բայց հօրաքուրս մերժեր էր ։

Անոնք ողեւորուած մեր մօտ իջան, արդէն մեզ կը փնտռէին եղեր ։ Արաբկիրէն փախած էին ։ Երբ հարցուցի Ղեւոնդին թէ ինչո՞ւ աւելի առաջ չփախաւ եւ մինչեւ Արաբկիր գնաց, ան պատասխանեց ․

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

(Շար․)

յաղթանակներով։ Վերջին քսան տարիներու ընթացքին ինչե՛ր չըրին Ֆրանսայի դիւանագէտները, համաձայնութիւն մը յանգելու համար Գերմանիոյ հետ։ Տասը տարիէ ի վեր ի՛նչքան տեղի տուինք, այդ համաձայնութիւնը ձեռք բերելու համար։ Մինչդեռ Գերմանիան, ահարկու դրացի, իր բանակը արդէն հասցուցած է այնպիսի քանակի մը որ երբեք տեսնուած չէր »։

Բանախօսը, որ Գնդ. տը լա Ռոքի փոխանորդն է, յետոյ քննադատեց կառավարութեան քաղաքականութիւնը Իտալիոյ հանդէպ։ Մեղադրեց որ մինչեւ հիմա դեսպան չեն ղրկած Հռոմ։ Իր կարծիքով, Մուսոլինիի հետ խօսակցութիւն մը կրնար բարեբաստիկ արդիւնքներ ունենալ, Իտալիան բաժնելով Պերլինի առանցքէն։ Եւ եզրակացուց թէ Ֆրանսա ստիպուած է ընտրութիւն մը կատարել Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքին եւ Ֆրանքօ-իտալական խօսակցութեանց միջեւ։ Իր համոզումով, այս վերջինը կրնայ դուռները փակել պատերազմական յաւակնութեանց առջեւ՝ Կեդր. Եւրոպայի մէջ։ «Պատերազմը կրնայ ծագիլ եթէ մենք չարունակենք տեղի տալ։ Զօրաւոր Ֆրանսա մը երաշխիք է խաղաղութեան համար »։

Գ. Միսթլէր, արտաքին գործերու յանձնաժողովին նախագահը, խոստովանեցաւ թէ Ֆրանսան այն չէ ինչ որ 15 տարի առաջ։ «Բայց, ժամանակը ուշ չէ կացութիւնը շտկելու համար, կը բաւէ որ ըմբռնենք անոր ծանրութիւնը եւ մեր մեծութեան աւանդութիւնները»։ Բանախօսը հաւկցուց թէ կառավարութիւնը կ'ուզէ միջին ճամբայ մը գտնել ընդմէջ համայնավարներուն, որ կը պահանջեն զօրացնել Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը, եւ Ֆլանտէնի խմբակին, որ կ'առաջարկէ ուղղակի լեզու գտնել Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հետ։ «Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը պէտք է ըլլայ ոչինչ ընել առանց Անգլիոյ, եւ սպասել անգլօ-իտալական բանակցութեանց ելքին, չանտեսելով որ եւ է պատեհութիւն։ Մենք չենք կրնար հետեւիլ մեքենական քաղաքականութեան մը որ կապէ մեր ձեռքերը, առանց գիտնալու թէ ո՛ւր կ'երթանք։ Բայց կենսական հարցերու մասին — Հռենոս, Միջերկրական եւ Կեդր. Եւրոպա — մենք պէտք է արամադրենք մեր երկրին բովանդակ ուժը»։

Ազգայնական երեսփոխան եւ նախկին նախարար Գ. Լուի Մառէն խօսք առնելով, յիշեցուց թէ կարգ մը երկիրներ եւ նոյն իսկ Ֆրանսա 131 միլիառ ֆրանք փոխ տուած են Գերմանիոյ։ Եւ աւելցուց.

— « Առնուազն դէպքերը պարտադրած են Ֆրանսայի փրկութեան կոմիտէ մը հաստատել։ Պէտք է վերադառնալ այդ քաղաքականութեան ։

Լուի Մառէն իր ճառին մէջ շեշտեց.

— « Ներկայիս մեր զինագործարանները պէտք է բանին գիշեր ցերեկ։ Լա՛ւ կազմակերպուա՞ծ է մեր օդային պաշտպանութիւնը, ինչպէս եւ տեղեկատուութիւնը։ Երկիրը իր խնայած դրամը սիրով պիտի տրամադրէ կառավարութեան, եթէ գիտնայ որ կը գործածուի ապառազինութեան »։

Գիշերուան նիստին մէջ, նախկին նախարար Գ. տը Մոնզի ակնարկելով անգլիական տագնապին, բացատրեց թէ այդ խնդիրը Անգլիոյ կը վերաբերի եւ մենք պէտք չէ խառնուինք։ Եւ շարունակելով, դիտել տուաւ թէ Հիթլէրի վերջին ճառը կը մատնէ աշխարհակալութեան ոգի մը։ Ապա ուշադրութիւն հրաւիրեց Աւստրիոյ կացութեան վրայ։ «Ի՞նչ պիտի ընենք Աւստրիոյ օգնելու համար։ Գերմանիոյ հետ խօսի՞լ։ Բայց ի՞նչ պիտի ըսենք։ Ոչինչ։ Ի՞նչ պիտի պահանջենք, — ոչինչ։ Գալով Իտալիոյ, պէտք չէ վաղուընէ կարծիք յայտնենք Անգլիոյ հետ կատարուած բանակցութեանց մասին. բայց միեւնոյն ատեն պէտք չէ սպասենք, ընդդիմանալու համար Անշլուսին (Աւստրիոյ կցումը Գերմանիոյ)։ Ես միայն մէկ բան կը պահանջեմ Գ. վարչապետէն.— Վճիռ մը տուէք ։ Քիչ մը հպարտ եղէք։ Մենք պէտք ունինք հպարտութեան։ Աշխարհ կը սպասէ Ֆրանսայի վճիռին »։

*** Երկու օրուան հարցապնդումներէն վերջը, խօսելու կարգը եկած էր վարչապետին եւ արտաքին նախարարին, պաշտպանելու համար կառավարութեան քաղաքականութիւնը ։

Կացութիւնը ծանրացնող պարագայ մը եւս պատահած էր վերջին պահուն, — կառավարութիւնը արգիլեց հրապարակային ժողով մը որ սարքուած էր Գերմանիոյ խորհրդարանին հրկիզման հինգերորդ տարեդարձին առթիւ։ Ընկերվարական պաշտօնաթերթը հաղորդելով այս լուրը, կը հարցնէր, երէկ — «Ուրեմն այսուհետեւ արգիլուա՞ծ է Ֆրանսայի հողին վրայ ձաղկել ֆաշականութեան ոճիրները»։ Եւ կը մեղադրէր որ ժողովրդական ճակատին կոթնած կառավարութիւն մը տեղի կուտայ դիկտատորներու պահանջներուն ։

Մամլոյ խնդիր մը Իտալիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ միջեւ

Իտալական թերթ մը, «Ճորնալէ տ'Իտալիա», հետեւեալ շանդալից լուրը հրատարակեց փետրուար 25ին, բուռն յարձակողականով մը.—

Փրակայի դիւանագիտական շրջանակներուն մէջ այս միջոցին շրջան կ'ընէ Հանրապետութեան նախագահ Պէնէշի մէկ խօսքը, որ վերջերս ըսուած է եղեր օտար դիւանագէտի մը, եւ որուն համաձայն Գ. Պէնէշ 1923էն ի վեր քանի մը անգամ խորհուրդ տուած է ոչնչացնել Մուսոլինին ։

Թերթին խմբագրապետը անհաւատալի գտնելով հանդերձ այս լուրը, կը քրքրէ Գ. Պէնէշի անցեալը եւ կը յիշէ անոր սերտ յարաբերութիւնները զանազան կասկածելի հոսանքներու հետ ։

Լուրին հրատարակութենէն անմիջապէս վերջը, Հռոմի չեխական դեսպանը Իտալիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատունը երթալով, բացարձակապէս հերքեց զայն։ Չեխական գործակալութիւնն ալ վճռական հերքում մը հրատարակեց։ Ասոր վրայ, իտալական կառավարութիւնը հրամայեց թերթերուն այլեւս չխօսիլ այս լուրի մասին, «մինչեւ որ բացուած քննութիւնները վերջանան »։

>>>> ◦ <<<<

ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ գործերու քննութեան առթիւ, ձախակողմեան թերթերը կը գրեն թէ որոշ դեր կատարած է օտար դիւանագէտ մը եւ թէ սպանողիր ուղղուած է վկայի մը։

Գ. Յովհաննէս Եդիմեան, Այրի Տիկին Էլիզ Գօյաճեան եւ զաւակունք (Կ. Պոլիս), Այրի Տիկին Աստինէ Օրմանեան, Տէր եւ Տիկին Համբարձում Օրմանեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Հայկազուն Օրմանեան եւ աղջիկը, Օր. Հայկուհի Օրմանեան, Գ. Գէորգ Գօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Ցակոբ Գրիմեան, Տէր եւ Տիկին Բաբուճակ Ղազարեան եւ աղջիկը, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Գօյաճեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Ագապի Սմսարեան, Տէր եւ Տիկին Արշամ Սմսարեանն եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գոտոեան, սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, հարսին, հօրաքրոջն, մօրաքրոջն, քենկնոջը՝

ՏԻԿԻՆ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԵԴԻՄԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ երկուշաբթի, 28 փետրուար, կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին Սէնթ Անթուանի հիւանդանոցը, մէթրօ՝ Chaligny:

ԾԱՆ — Մասնաւոր մահազդ չառաքուելնուն կը խնդրուի ներողամտութիւն այդ նկատմամբ ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ա. Շահխաթունի կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի, 27 փետրուար առաւօտեան ժամը 11ին Փարիզի հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 րիւ Ժան Կուժոն, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ իրենց սիրելի քրոջ՝

ԳԵՂՈՒՀԻ ՄԵԼԻՔ ԱՂԱՄԱԼԵԱՆԻ

մահուան (որ տեղի ունեցաւ Երեւանի մէջ) քառասունքին առթիւ։ Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները ։

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

Յ. ՉԱՐԻՖԵԱՆԻ (գերասան) եւ Զ. ՀԷՔԻՄԵԱՆԻ (դերասանուհի)

Տեղի կ'ունենայ 27 Փետր., կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, Սօսիէթէ Սավանթի D սրահին մէջ։ Մէթրօ Օտէօն ։

Կը նախագահէ Գ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

Պիտի խօսին՝ Տիկին ԲՈՒՆԴԱՂԵԱՆ, Գ. Գ. Յ. ՎՐԱՑԵԱՆ, Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ եւ մամուլի ներկայացուցիչներ։

ԽՆՋՈՅՔ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

27 Փետրուար, կիրակի ժամը 2.30էն մինչեւ 9ը

2 ՌՒԻ ՏԸ ԼԱ ՏԷՖԱՆՍ «ԽՐԻՄԵԱՆ» ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ԽՕՍԻ Գ. ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն։

Մուտք 5 ֆր. փոքրերու 2 ֆրանք։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅ ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Կիրակի, 27 Փետրուար, ՍԱԼ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

46 րիւ Ռէն Սէն-Ֆիաքր, Մէթրօ՝ Թրօքատէրօ

Այս անգամ, գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը պիտի բերեն՝ Տիկին Վ. ՎԱԼԷՆԹԻՆՈՎԱ, Ռուսական Օփերայէն, Օր. ՏԱՏԻԱՆԱ ԱՍՄԱՆՈՎԱ, ճարտար դաշնակահարուհի, եւ Միքադոյեան գեղատեսիլ տաղանդաւոր պարուհիներ՝ Օր. Ա. ՊՕՅԱՃԵԱՆ եւ Օր. Ա. ԷՔԻՐՃԵԱՆ, որոնք պիտի երեւան իրենց մասնագիտութեան մէջ։ ՔԱՐԻՕ-ՔԱՆԹԻԻ համբաւաւոր նուագախումբը պարերու զուարթ թափն ու ոգեւորութիւնը վառ պիտի պահէ, կէսօրէն վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր.

Մուտք 10 ֆրանք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԷՆ

27 Փետր., կիրակի ժամը ճիշդ 15ին, Պէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ, 26 Rue TROYON, Sèvres. Métro Pont de Sèvres:

Կը ներկայացուի « ԽԱՂԱՄՈՂԸ », (տրամ 5 արար)

Երգախառն զաւեշտներ՝ LE PARAPLUIE DE DON QUICHOTTE,
LES DEUX PECHEURS
I DUE SPAZZACIMINI

Տոմսերու գինն է 10 եւ 7 ֆրանք

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՖՐԱՆՔԵՒՀԱՅԿԱԿԱՆ

Կազմակերպուած՝ Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ, նախագահութեամբ՝ Գ. ԼԵՒՈՆ Կ. ԿԵՐՏԱՆԻ։

11 Մարտ, ուրբաթ երեկոյ, ժամը ճիշդ 9ին, LE JOURNALի սրահին մէջ, 100, RUE DE RICHELIEU, PARIS. Métro; Richelieu - Drouot եւ Bourse :

Ֆրանսերէն լեզուով կը ներկայացուի «Monsieur - Meunier» զաւեշտական տրամ 1 արար, որ արդէն ներկայացուած է ֆրանսական բեմերու վրայ։ Հեղինակ՝ Սերժ Միրժանեան (Serge Mirjean) :

Սիրայօժար մասնակցութեամբ, Տիկին Claude - Ritterի, Porte St. Martinէն Գ. Max Charlierի Gymnaseէն գլխաւոր դերերուն մէջ եւ Գ. Balpétréի Comédie - Françaiseէն, ինչպէս նաեւ Օր. Իրիս Պիւլպիւլեանի, Գ. Դմբէթեանի եւ Գ. Claude - Wilderի :

Ցայտագրի ամբողջութիւնը տեղւոյն վրայ, որուն ճոխութեանը պատճառաւ, ճիշդ ժամանակին պիտի սկսի :

Տոմսերու գինն է, 7, 10 եւ 15 ֆրանք :

ՀԱՅ ՍԸՓՐԻՔՆԵՐՈՒ Արթիսթիք Միութեան պարահանդէսը Ապրիլ 3ին։ Չխաչաձեւել այդ թուականը։

27 ՓԵՏՐ. ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

8 Rue Danton, ՄԷԹՐՕ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ ԵՒ ՕՏԷՕՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Պ. ԼԱԹԻՖԵԱՆԻ

կը ներկայացուի առաջին անգամ ըլլալով

ՔԷՆԼԵԱՆԻ խաղացանկի գլուխ-գործոց

ՆԱՄԻԷՏՏԻՆ ՀՕՃԱ

(օփէրէթ 3 արար, 1 պատկեր)

Որուն ընդհանուր ղեկավարութիւնը սիրայօժար ստանձնած է

Հ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ

(նախկին դերասան Թուրքի Դրամաքի)

Կը մասնակցին՝ ՏԷՐ եւ ՏԻԿԻՆ ՓԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ՏԷՐ եւ ՏԻԿԻՆ ԼԱԹԻՖԵԱՆ, Գ. Գ. ՍԱՐԱՖԵԱՆ եւ ԿԻՒՐԵՂ ՄՐԱՊ, Գ. ԲԱՐԻԿԵԱՆ կը ղեկավարէ օրքեսթրը։

Զուարթութիւն, երգ, պար։ Կը պարէ Շաթըլէի թատրոնէն պարուհի Օր. ՌՕԶԻՆ ՄԱԿՏՕՆԱԼՏ։

Տոմսերը կը ծախուին Գրատան Հրանդ Սամուէլի մօտ, 51 Mr le Prince. Փարիզ։ Գիները՝ 15, 10 եւ 5 ֆրանք։

ՊԱՏԱՐԱԳ-ՋԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, 27 Փետրուար Առնուվիլի Վարդանց Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հայրու. Ամերիկայի առաջնորդ եւ կաթողիկոսական պատուիրակ Գարեգին Արք. Յովսէփեանց։ Այս առթիւ սարկաւագ պիտի ձեռնադրէ քահանայացու Գ. Հայկազուն Շահինեանը։ Կը հրաւիրուին Առնուվիլի եւ շրջակայքի ինչպէս նաեւ Փարիզի եւ արուարձաններու հաւատացեալ ժողովուրդը։

Սկիզբ Ս. Պատարագի ժամը 10 ։ Կառ. մեկնումները՝ ժամը 8.05, 8.59, 9.40 եւ 10.36, իջնել Վիլիէ լը Պէլ Կոնէս։ Հոգաբարձութիւն

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Կ. ԽԱՉԻ Ս. Ճամճեան Մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը 28 փետրուար, երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. «Վարուժան» Ակումբին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

17 Rue Duvoconr — PARIS (15)